

This is a digital copy of a book that was preserved for generations on library shelves before it was carefully scanned by Google as part of a project to make the world's books discoverable online.

It has survived long enough for the copyright to expire and the book to enter the public domain. A public domain book is one that was never subject to copyright or whose legal copyright term has expired. Whether a book is in the public domain may vary country to country. Public domain books are our gateways to the past, representing a wealth of history, culture and knowledge that's often difficult to discover.

Marks, notations and other marginalia present in the original volume will appear in this file - a reminder of this book's long journey from the publisher to a library and finally to you.

Usage guidelines

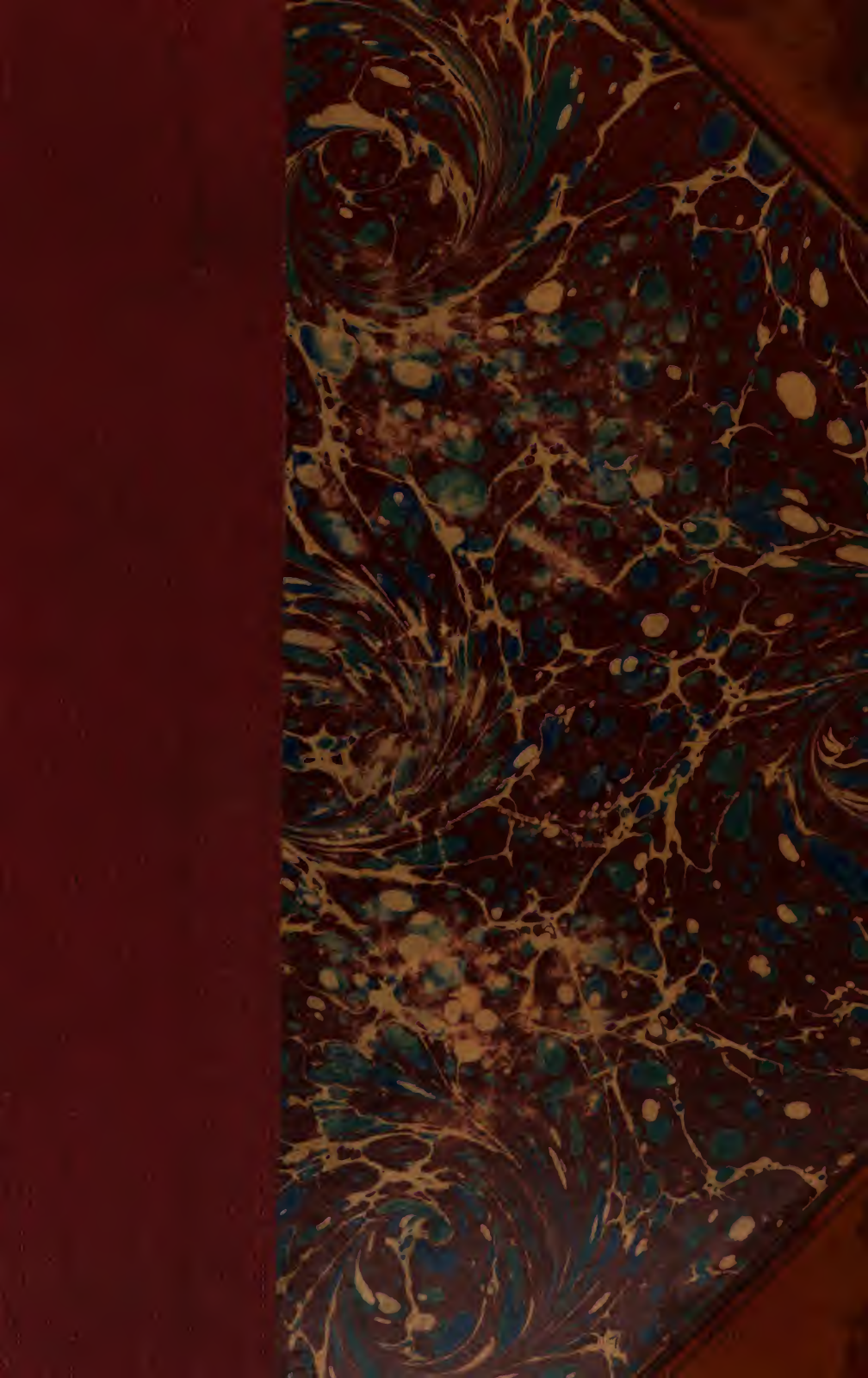
Google is proud to partner with libraries to digitize public domain materials and make them widely accessible. Public domain books belong to the public and we are merely their custodians. Nevertheless, this work is expensive, so in order to keep providing this resource, we have taken steps to prevent abuse by commercial parties, including placing technical restrictions on automated querying.

We also ask that you:

- + *Make non-commercial use of the files* We designed Google Book Search for use by individuals, and we request that you use these files for personal, non-commercial purposes.
- + *Refrain from automated querying* Do not send automated queries of any sort to Google's system: If you are conducting research on machine translation, optical character recognition or other areas where access to a large amount of text is helpful, please contact us. We encourage the use of public domain materials for these purposes and may be able to help.
- + *Maintain attribution* The Google "watermark" you see on each file is essential for informing people about this project and helping them find additional materials through Google Book Search. Please do not remove it.
- + *Keep it legal* Whatever your use, remember that you are responsible for ensuring that what you are doing is legal. Do not assume that just because we believe a book is in the public domain for users in the United States, that the work is also in the public domain for users in other countries. Whether a book is still in copyright varies from country to country, and we can't offer guidance on whether any specific use of any specific book is allowed. Please do not assume that a book's appearance in Google Book Search means it can be used in any manner anywhere in the world. Copyright infringement liability can be quite severe.

About Google Book Search

Google's mission is to organize the world's information and to make it universally accessible and useful. Google Book Search helps readers discover the world's books while helping authors and publishers reach new audiences. You can search through the full text of this book on the web at <http://books.google.com/>

OL 45421.56.5 (2)

Harvard College Library

FROM THE BEQUEST OF

JAMES WALKER, D.D., LL.D.

(Class of 1814)

FORMER PRESIDENT OF HARVARD COLLEGE

"Preference being given to works in the
Intellectual and Moral Sciences."

7
ՄԱՏԵՆԱԳՐՈՒԹԻՒՆՔ

ՆԱԽՆԵԱՑ

ՈՍԿԵԲԵՐԱՆ

ՅՈՎՀԱՆՆՈՒ

ՈՍԿԵՐԵՐԱՆԻ

ԿՈՍՏԱՆԴՆՈՒԳՕԼՍԻ ԵՊԻՍԿՈՊՈՍԱԳԵՑԻ

ՄԵԿԵՆՈՒԹԻՒՆ

ԹՂԹՈՑՆ ՊԱՒԴՈՍԻ

ՀԱՅՈՐ ԵՐԿՐՈՐԴ

ՄԵԿԵՆՈՒԹԻՒՆ ՀՈՌՎՄԱՅԵՑԻՈՑ, ՀԱՏԱԾԲ.
ՃԱՌԲ ԵՐԿՐԱՅԱԶԱՆԲ

Ի ՎԵՆԵՏԻԿ

Ի ՎԱՆՍ ՍՐԲՈՑՆ ՂԱԶԱՐՈՒ

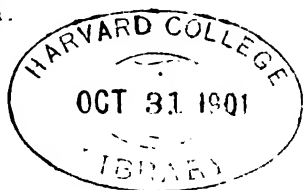
ՅԱՄԻ 1862 ՌՅԺԱ

OL 45421.6.5 (2)

~~IX. 10064~~

~~OL 43571.33~~

✓

Walker fund

John Cheever

"The Spirit of Race"

ՅՈՎՀԱՆՆՈՒ

ՈՍԿԵՔԵՐԱՆԻ

ԿՈՍՏԱՆԴՆՈՒԳՕԼՍԻ ԵՊԻՍԿՈՊՈՍԱԳԵՏԻ

Ի ԹՈՒՂԹՍՆ ՊԱՒՂՍԻ

ՄԵԿԵՆՈՒԹԻԻՆ ՀՌՈՎՄԱՅԵՑԻՈՑ

ՃԱՌ ՀԻՆԳԵՐՈՐԴ

.....
պատասխանի տուր ինձ, 1) յետ այսր ամենայնի ապա-
նաք զմարդարեան և քարկոծ արարաք, բիւր այլ չարիս
գործեցաք: 2) զինչ փոխանակ այսորիկ հասացց մեզ:
3) մարդարեւս առաքեաց առ մեզ և ոչ հրեշտակս և ոչ
հայրապետս, այլ զնոյն ինքն զորդին միածին: 4) պանա-
ւե նա. սակայն և ոչ այսպէս զիջցց զբորբոքումն սիրոյն,
այլ և ո մեծագոյն վառեաց, և կայ մնայ նոյնպէս ազա-
լելով զմեզ յետ որդւոյն սպանման, և ազալէ և զամե-
նայն ինչ առնէ վառն առ իւր դարձուցանելոյ զմեզ: 5) յա-
ջայս Պաւղոս գտէ ասելովն. «1) ասն Վրիստոսի բարե-
խօսեմք որպէս նոյ իսկ աղաչել մեզք, հաշտեցարաք ընդ
նոյ, 2) 1) յաջայս ինչ յայսպիսեացս զմեզ հաշտեցցց: 3) Իսկ
նա և ոչ այսպէս եթող զմեզ ի ձեռաց, այլ կայ մնայ՝
զգեհեմնս սպանալով և զարքայութիւննս աւետարանե-
լով, զի գտնէ այսպէս ձգեացէ զմեզ առ ինքն. իսկ մեք
նոյնպէս կացաք միացաք անհաշտք: 4) ինչ չար քան

1 Յորմովն պախալի մինչ ցմիչ հիմարտոյ իսկին:

զայնպիսի գազանութիւն կայցէ. զի եթէ մարդոց ուրուք գործեալ էր զայսպիսի ինչ երախտիւ առ մեզ, բազում անգամ կամէսք լինել նորա ծառայք. իսկ որ այսչափ երախտիւ արար, ՚ի բաց դառնամբ և չհաւանիմք: || Ծառութեանն, ո՛ր տմարդութեանս, որ հանապազ ՚ի չարիս և ՚ի մեղս կամք:

Եթէ գէպ վիցի փոքր բարի ինչ գործիցեմք, որպէս ապախտաւոր ծառայք, խնդրեմք փոխարէնս վարձուցն այսրէն, թէպէտ և ունիցիմք զվարձս յառնել ըզբարին, որ են իսկ մեծ վարձք թէ յաւսով գործիցես: Իսկ որ զսոցին հակառակն առնիցէ և հաւաստիս պահանջիցէ յայնցանէ որ առնիցէ՝ նորա վարձքն բանքն իւր իսկ են որպէս և ապաշնորհ ծառայիցն: Երա պարտ և պատշաճ է զամենայն ինչ վասն Վրիստոսի առնել, և ոչ վասն վարձուց ինչ, այլ վասն նորա միայն: Սորին վասն գեհնն սպառնացաւ և արքայութիւն աւետարանեցաւ, որպէս զի սիրեացի ՚ի մէնջ. և սիրեսցուք զնա որպէս պարտն է սիրել: Վասնչի այս են մեծ վարձք, սա քան զթաղաւորութիւն ևս հեշտութիւն է, սա ինքն է ստոյգ փափկութիւն և փառք և պատիւ, սոյն ինքն է լոյս և բազում երանութիւն զոր ոչ կարէ բան յանդիման կացուցանել և ոչ միտք հասաւ լինել:

Եւ ոչ գիտեմ եթէ ուստի եկի յայնպիսի բանս. մարդիկ որ ոչ գիշտանութի և զփառս զայժմաւ ժամանակեայս կարեն արհամարհել, վասն Վրիստոսի զարքայութիւնն հրամայեմ արհամարհել. բայց սակայն մեծամեծ և առաքինի մարդիկն այնորիկ և յայնպիսի սիրոյ ՚ի չափս հասն: Եւ որ որպէս Սեւորոսն բոցակի գէր սիրով նորա, զի և քան զանձն և քան զկեանս և քան զամենայն ինչ զնա նախաժամեաւ համարէր. և յոր ժամ ուրացան, ոչ եթէ վասն գեհննին ողբայր, այլ զի զփափագելին իւր ուրացաւ, և քան զամենայն գեհննս նմա այն դառն և դժնեայ էր: Եւ զայս յառաջ քան զհոգւոյն շնորհան ցուցանէր, և ցանկ հանապազ առատ էր և չունէր ժոյժ և ասէր. «Իւր երթայցես», և յառաջ քան զայս՝ թէ «առ ո՛ր երթիցոք», և գործեալ՝ «Թէ հեռեւեցայց քեզ ուր և երթայցես», Վասն զի ամենայն ընդ ամենայնի նա էր նոցա, և ոչ զերկինս և ոչ զերկնեց աղքատութիւն նախափափագութան համա-

րեկն. և ասեկն՝ թէ ընդ այնք ամենայնի դու ես մեր,
 Եւ զի զարմանաւ թէ Սեպուս այնպէս սիրէր, ուր և
 մարգարէն ասէր. « () Բնէ կայ իմ բնաւ յերկինս, և
 կամ յերրի զինչ կամեցայ՝ ի քէն », Եւ զոր ասէն
 այսպիսի ինչ է. ոչ զվերինս և ոչ զներքինս և ոչ պլ
 ինչ իմիջ, այլ բայց միայն քեզ եմ ցանկացեալ : Եւս
 է հաճոյական սէր : Եթէ այսպէս սիրիցեմք, ապա ոչ
 միայն զառժամանակեանս, այլ և ոչ զհանդերձեալսն
 իսկ ինչ վարկանիցիմք առ սիրովն նորա, և զարքայու
 թիւն իսկ այսպէս շահիմք փափկանալով սիրովն նորա :

Եւ զհարդ, ասէ, զուցէ այսմ հնար լինել : Եթէ
 զմտաւ ածիցեմք եթէ որքան թշնամանեցաք զնա յետ
 բիւր բարութեանցն, և նա կայ և աղաչէ զմեզ. քանիցս
 անգամ զանց առնեմք զնովաւ, և նա ոչ առնէ զմեզ
 անտես, այլ զհետ մտեալ գիրկս արկանէ և յինքն ամ
 փոփէ : Եթէ զայս ամենայն զմտաւ ածեալ խորհիցեմք,
 կարեմք վառել ի մեզ զփափագումն սիրոյ նորա : () Ի
 թէ որ մարդ արհամարհեալ իցէ և պր թագաւոր զնա
 սիրիցէ, չհամարի ինչ այլ մեծ և հեշտական սէր քան
 քայն : Իսկ յորժամ տրին հակառակն է և անասեկի
 և անձառեկի գեղեցկութիւնսն և փառք և մեծութիւն
 այնք որ զմեզ սիրեաց, և մեր բազում անգամ արհա
 մարհեալ, զհարդ ոչ իցեմք բիւր տանջանաց արժանիք,
 յորժամ այսպիսի արհամարհեալ և անարգք՝ յոցնպի
 սի մեծէ և ի՞նչ պանչելոյ սիրիցեմք բազում առաւելու
 թեամք, և այսպանեմք զսիրովն նորա : Եւ ինչ է կարօտ
 մերովքս, և ոչ այսպէս դադարէ ի հաճոյական սիրոյն
 զոր առ մեզն ունի. իսկ մեք յոյժ կարօտ եմք նորայով
 քրն, և ոչ այսպէս հարկանեմք բռն զսիրոյ նորա, այլ
 զինչ նախամեծար համարիմք քան զնա և զմարդկային
 զհամբոյրս և զմարմնոյ հեշտութիւնս և զգօրութիւնս
 և զփառս. իսկ նա ոչ ինչ նախ քան զմեզ նախամեծար
 համարեցաւ : () Ի որդի ունէր միածին և սերտ, և ոչ
 յայն խնայեաց վասն մեր. իսկ մեք այլ ինչ բազում
 նախապատուեմք քան զնա : Եւս ուրեմն յիրաւի սպառ
 նացեալ է մեզ գեհէն, ոչ միայն մի, այլ և երկու և ե
 րեք և բիւրք չեն բաւական առ այս : () Բնէ ունիմք ա
 սել յորժամ զսատանայի զհրամանսն նախամեծար հա
 մարիմք քան զՍբառոսի զօրէնսն և փրկութեան մե

Եթէ առաջնորդ կուրաց ինիս, այլ եթէ վատահ ես 'ի քեզ. այսպէս, ասէ, մեծամեծեռ: Եւ վասն զի բազում են ամբարհաւաճութիւնք Հրեիցն և ամբարտաւանութիւնք, սորին վասն յաճախ զայն բանս բարբառի Պաղատ, զոր նորայն ամբարհաւաճութեամբն ասէին: Եւ արդ տեք յաւետարանին զխորդ ասէին զիցոյն՝ եթէ «Վարդավին իոկ դու 'ի մեզս ծնեալ ես, և դու զմեզ ուսուցանես», այսպէս մեծամեծին առ ամենեւեան զորս Պաղատ յանդիմանեալ կշտամբէ, զստա վերացուցեալ՝ զնոցա զամբարտաւանութիւնն 'ի բաց մաքրէ. մանաւանդ թէ այսու իոկ զկեցեացանէ զնոսա, և ես ծանրագոյն գործէր զմեղադրութիւն նոցա:

«Եւ ստահ ես, ասէ, 'ի քեզ առաջնորդ ինեւ կուրաց, լոյս որք 'ի խաւարի են, խրատիչ անմտաց, ուսուցիչ աղայոց, ունեղ զկերպարանս գիտութեան և ճշմարտութեան յօրէնս», Եւ զոր ինչ առ հեթանոսս՝ ըզոյնս և ստա գործէ. քանզի անդ տեսց. «որով դու տիս զընկերն՝ զքեզ ինքն դատապարտես», զնոյն և աստ ասէ՝ թէ «Եւ ուսուցանես զընկերն, զքեզ ինքն ոչ ուսուցանես», Եւ անդ խտտագոյն բարբառի, իոկ աստ մեղմով և հանգարտութեամբ 'ի կիր արկանէ զբանն: Եւ ին վասն շատաց եթէ մեծ տանջանաց արժանի ես դու, որ այսչափ ինչ քեզ ընծեռեցաւ, և ոչ 'ի լաւ անդր վարեցար. որպէս 'ի հարցման 'ի գէմս յառաջ մատուցանէ զբանն, ասէ. «Եւ ուսուցանես զընկերն, զանձն քո ոչ ուսուցանես», Հայեաց յիմաստութիւնն Պաղատի. քանզի զառաւելութիւնս Հրեիցն յայտ առնել կամէր, զսովիմբ անեալ եցոյց՝ եթէ ոչ յանձանց ինչ փութոյ էր այն, այլ 'ի վերին պարզեացն. եթէ ծուլանայցէք ինչ, ասէ, 'ի բաց բառնայ 'ի ձենջ. և ոչ այսչափ միայն, այլ և յաւերած ևս տանջանաց ընդունիք: Վնայի ոչ եթէ հրեայն անուն կոչելով և կամ 'ի զգրեանն ընդունելոյ և ոչ այլովքն ամենեւեամբք զոր այժմ թուեաց՝ եղև նոցա ուղղութիւն, այլ 'ի վերին պարզեացն: Եւ ոսկայն 'ի սկզբանն այսպէս ասէր՝ եթէ չէր ինչ օգուտ 'ի լսելոյ զօրէնսն, եթէ գործք չիցեն մերձ. «Եւ ոչ եթէ լսելիք օրինացն արդարացին, ասէ, առաջի նոյ», Իսկ այժմ բազում ինչ մանաւանդ յուցանէ՝ եթէ ոչ լսելիք օրինացն միայն, այլ և որ ես

առաւել է քան զպուճն, այսինքն վարդապետութիւնն՝ եթէ չէ ինչ աջողակ եթէ ոչ գործիցէ զոր աւագանէն. և ոչ այդպիսի միայն, այլ և տանջի ևս:

Եւ բարեք ՚ի կիրարկ զսանն. և չասաց եթէ ընկալար զօրինան, այլ եթէ յանգուցեալ ես յօրինան: Եւ ասն զի ոչ ինչ աշխատեցաւ և վատասկեաց հրեայն ՚ի ինքիրս և յիւս և ՚ի գործս օրինացն, այլ գիւրութեամբ յայտնէր նոցա զճանապարհսն որ յառաքինութիւնն տանէր: Եւ այց սակայն և հեթանոսն զընտելութեանն օրէնսն մտացն, որով յարգէ իսկ զնոսա եթէ առանց օրինացն լսելոյ գործեցին զամենայն. բայց սակայն անդ բազում գիւրութիւն: Եւ եթէ ապիցեա՞, ոչ լսեմ միայն, այլ աւագանեմ ըստ օրինացն, և այս քեզ և մեզ յաւելուած տանջանաց գտանի: Եւ զի այսու մեծամտէին, տովին իսկ եցոյց եթէ արժանի են ծաղր լինելոյ: Եւ յորժամ ասիցէ՞ թէ “Եւսթորդ կուրաց, խրատիչ անզգամաց, վարդապետ տղայոց”, զնոցա զամբարտաւանութենէն ասէ. վասն զի յոյժ ՚ի կիրարկանէին զիրեանց զհպարտութիւնն առ եկամուտան յոյս անուանց. աստի գային իսկ ՚ի մեծամտութիւն: Եւ ասն որոյ և յաճախ իրս որ թուէին թէ գովանիք ինչ իցեն նոցա, զսոյնս մեղան, ասէ. և ցուցանէ թէ մեծ մեղադրութեան պատճառք են ասացեալքս: “Եւսիս զկերպարանս գիտութեան յօրինան”, Եւ օր օրինակ եթէ զգաւտիկեր թաքաւորական ունիցի, ոչ այլ ինչ գրէ և կերպարանէ, այլ որ ինչ նմայն հաւատացաւ. և մանաւանդ եթէ առանց օրինակի իսկ կարէ ՚ի նմանութիւն տպաւորութեան՝ ածել:

Եւսա յորժամ ասաց զառաւելութիւն հրեայն թէ որպէս պատուեցան առ ՚ի յնյ, ճառէ և վասն անպիտանութեան նոցա, զոր և մարգարէքն առ մեղադրութե՞ ՚ի մէջ բերէին: “Եւսուցանես, ասէ, զընկերն, զանձնքս ոչ աւագանես. որ քարոզես չգողանալ, գողանաս. որ ասես ոչ շնալ, շնաս. որ գարշիս ՚ի կոռցն, սեղան կողայուս գտար”, Եւ քանզի յոյժ իսկ գարշելի և պիղծ էին ինչքն որ կոռցն առաջի գնէին, բայց սակայն ընչասիրութեան բռնաւորութիւն, ասէ, հաւանեցոյց զձեզ և զայս ևս օրէնս առ ոսն հարկանել: Եւսա զեւ ծանրաբոյն զկնի. “Եւս օրինոքն պարծիս, ասէ, յան

ցանկն զօրինակն զանձ անարգես, լքիտս մեղադրու-
թիւնս ցնէ, մանաւանդ թէ երեք իսկ իցեն. զի անար-
գենն և եթ որով պատուեցան, և եթէ որ զնոսցն պա-
տուեաց՝ զնա անարգեցին, որ է վերջին ամարգութեան
առաւելութիւն:

Եւս զի մի կարծիցի եթէ չարախօսէ ինչ զնոցանէ,
զմարդարէն եցոյց եթէ մեղադիր է զնոցանէ. այժմ
փոքր մի փութով լոկ իբրեւ գլուխ ինչ առնէ իրացն,
իսկ ասրա՝ ի վերջոյ բազում ինչ ճառէ. այժմ զլրացի
մարդարէ, և յետ սորա զլուսիթ ի մէջ ածէ և այլ
ևս բազում վիպս: Օ ի մի կարծիցես, ասէ, թէ ես
ինչ չարախօսիցեմ. զձենջ զայս ասելով, այլ լուր զինչ
ասէ լրացի, թէ “Լնուն նոյ վասն ձեր հայհոյի՝ ի հե-
թանսս”: Լհա ասիկ այլ կրկին մեղադրութիւն. քան
զի ոչ, ասէ, ինքեանք միայն թշնամանէն զանձ, այլ և
զայս ևս՝ ի սոցա յորդորէն: Օ ինչ օգուտ ի վարդա-
պետութենէ իցէ յորժամ զինքեանս չուսուցանէք: Ի
սկզբանն զայս միայն ասաց, իսկ աստ՝ ի հակառակս շք-
լեաց զբանս. ասէ՝ ոչ զձեզ ինքեանս և ոչ զայլ որ ու-
սուցանէք գործել ինչ ըստ օրինացն, և որ ևս դժնդակն
է. դէ ոչ եթէ միայն չուսուցանէք գործել ըստ օր-
նացն, այլ որ ինչ սմին հակառակն է՝ հայհոյէք զանձ զոր
օրինքն ոչ հրամայեն:

Եւ թիկառութիւն մեծ է, ասեն. և ես խոստովա-
նիմ. այլ յայնժամ, յորժամ ունիցի և զներքին թլլ-
գիտութիւն յինքեան, լրա արդ դու տես զառաքելական
գինստութիւնն թէ որպէս ի գէպ ժամանակի սկիզբն
արար ճառելոյ վասն սորին: Վանգի ոչ եթէ անդրէն
ի սկզբանն անտի արար սկիզբն և ճառեաց: Լրա էր վասն
լառնիցէ զայս. վասն զի բազում և առաւել էր պա-
տուեցանին այնօրիկ. այլ յորժամ յաղթեացն և եցոյց
եթէ ընդդիմակացք են օրինացն և հայհոյիչք են նոյ,
յայնժամ ապա ասեալ զլուսն ստգտանելով զնոսս
յինքն նորաձէ, և մերկացուցեալ զնախախնամութիւն
նորին և ապա միի ի ներքս և ճառէ՝ թէ չեն ինչ հա-
շուեալ այսօր հետեւ թիկառութիւնն. և համարձակեալ
դնէ զայս պատէս՝ թէ “Թիկառութիւն օրնէ, ասէ,
եթէ ըստ օրինացն գործեացեն”: Օ ի մարթ էր նմա
և պատէս հանել զնա պատար, և ասել զպատէս՝ թէ

զինչ է թլփատութիւն, միթէ ուղղութիւն ինչ իցէ ունիւնացն իւրոց և կամ բարւոյ յօժարութեան ցուցիչ, քանզի և տխրո՞ Տասակի վնի: Եւ և յանապատին իսկ բազում ժամանակս ամենեքեան կացին անթրլփատք. և այլուստ ևս բազում անգամ զոյնս է գտաւնել թէ չէ ինչ յոյժ կարեւոր: Իայց սակայն ոչ եթէ աստ ինչ հանէ զնոսա արտաքս, այլ ուստի պարտքն է՝ յԱբրահամէ, քանզի զառաւելութիւն իւրոյ յաղթութեանն այստ եցոյց որ նոցա նշանաւոր հայրապետն էր: Իսլ մանաւանդ եթէ կարող իսկ էր ասել և զայս՝ թէ և մարգարէքն զմեզ անթլփատս կոչէին: Եւ այս ոչ եթէ թլփատութեան ինչ մեղադրութիւն է, այլ որք ոչ ՚ի պէտան վարին նովաւ:

Իսլ և զոր խնդրէն ցուցանել այս ինչ է, թէ ՚ի պէտա առաքինի վարուց և ոչ մի ինչ զօրութիւն ունի թլփատութիւն. և աստ կազմէ այն և զմէ: Եւ ոչ ածէ զհայրապետն այժմ ՚ի մէջ, այլ նախ այլ ուստեք յայտնի առնէ և աստ զինի զնա բերէ: Իայց յորժամ վասն հաւատացն ճառէ զբանն, այսպէս ասէ՝ թէ “զիմորդ հաւերեցաւ Բրահամ, թլփատութեանքն թէ անթլփատութեանք”, Եւ յորժամ աս հեթանոսս և անթլփատս Զանայ, չասելով ինչ այսպիսի, զի մի յոյժ ծանրաբեռնի արասցէ զլսողսն: Իսկ յորժամ ընդ հաւատան կուրիցի, յայնժամ մեծ վստէ ընդդէմ: Եւ վասն զի նորա ընդ անթլփատան կուէին, սորին վասն ապա և աս յոյժ զբանս ՚ի ներքս մեծանէ և այսպէս առ ան թէ “թլփատութիւն օգնէ թէ զօրինացն գործիցես. ապա եթէ ուր օրէնսն յանցաւոր իցես, թլփատութիւնն քո անթլփատութիւն եղև”:

Երկուս անթլփատութիւնս ցուցանէ աստ, և երկուս թլփատութիւնս, զոր օրինակ և երկուս օրէնս. քանզի զոն օրէնք և բնականք, է և զբով. այլ և ՚ի մէջ ապին այն՝ որ գործողն լինի: Թէ իրպէս զերիսս եցոյց զսոսա, ՚ի մէջ ածէ. “Եւ քանզի յորժամ, ասէ, հեթանոսք որ զօրէնս ոչ ունին”, Եւ օրէնս, ասա ինչ: Եւ զրոյն. “բնութեանք զօրինացն գործեցին”, ասէ: Եւ որ. որ գործողն են: “Եւ քան որ զօրէնսն ոչ ունին”, և առնեն բոս օրինացն ինքեանք իսկ: Իրպէս. քանզի բնութեանք օրինօքն վարին, “Եւ քան ցուցանեն զգործս

օրինայն , : Օտրոյ օրինայն . որ 'ի ձեռն գործաց . Վան զի այն օրէնքն , առե , արտաբերեց են որ գրառի առան . իսկ այն ներքին է որ ըստ բնութեան , և միւսն ըստ գործացն : Եւ զնա որ գրառն են չհամարին ինչ պատգիկ որ ըստ բնութեան օրէնքն են : Իսկ յայտ է թէ երբորդ իսկ կարեալ օրէնք են , թէպէտ և այնք երկու իշնն՝ գրառն և ըստ բնութեանն : Եւ որ ըստ գործաց օրէնքն են ոչ կան 'ի միջի , ոչ ինչ զճարեն , այլ և քրտա և ու մեծ դարձեն : Եւ զմի գիր անուանէ , և զմիւսն բնութեան : Եւ զայս ինքն իսկ եցոյց յայնժամ 'ի բնականին . այս . պէտ առեալ՝ թէ “ Խոյ՛ դատիս զբնկերն , զբնդ ինքն դատապարտես ” . իսկ որ գրառ օրէնքն են , “ Խո քաղաքս չքաղանալ գողանա ” :

Երկուսն և թղթատութիւնք երկու՝ մին 'ի բնութե . նէ , իսկ միւսն 'ի գործաց , մին մարմնով և միւսն յօժա . բութեամբ : Իսկայիս ինչ է զոր ասեան . Թղթատեցաւ որ ու թրեաց , այս մարմնոյ թղթատութիւն . գործեաց որ ըստ օրինացն գործ , այս է սրտի մնաց թղթատութիւն : Օտրոյ և Վաղտս ինչորէ , մանաւանդ թէ բոլ . օրն և օրէնքն իսկ : Տես այժմ՝ զիարդ թողաւ զաւան և բեւեռէ ընդ իրեն : Եւ ասն զի շարաց թէ առեարդ է թղթ . փատութիւնն , ընդունայն է թղթատութիւնն , ամպի . տան է թղթատութիւնն . այլ զինչ . “ Թղթատութիւն օգնէ , և թէ ըստ օրինացն գործիցես ” : Եւ իսկայն թէպէտ և յանձն առ ասել թէ խառնութիւն և չնդգիտեալ , նեմ և ասեմ թէ լաւ է թղթատութիւն , այլ երբ ա . սեմ զայս , յորժամ և զօրինացն պահպանութիւնն իշնիս :

“ Իսկ ապ' եթէ յանցաւոր առ օրէնսն դատնիցիս , թղթատութիւն քո անթղթատութիւն եղև ” : Եւ զի մի կարծիցէ եթէ թշնամանէ ինչ զնա , այլ յորժամ մեղացուցանէ զնա 'ի նշնիցն , յայնժամ ապա 'ի բաց մերժէ . և ոչ եթէ թղթատութեանն էին թշնամանք , այլ որք ծաղութեանն իրեանց զնա կորուսին : Օտր օրինակ որդ 'ի պատիւան իշնն և թէ յանկարծ որ 'ի նա . ցանէ 'ի յանցանս բնականիցի , և դատաւորն դատախն նախ 'ի բաց բառնայցի 'ի նմանէ և ապա տանիցէ , այն . պէտ և Վաղտս արար . Վանդի ասաց “ յանցաւոր առ օրէնսն գտնիցիս ” . և ան զնապիւր “ Թղթատութիւն քո անթղթատութիւն եղև ” : Եւ յորժամ եցոյց թէ

անթլխատ գտաւ հրեայն, յայնժամ աղա տանջէ աւ մեռայն համարձակութեամբ: “Եղա յորժամ, ասէ, թլխատութիւն զարդարութիւն օրինացն պահիցէ, ոչ ասարքէն անթլխատութիւն նորա՝ ի թլխատութիւն փոխի:” Տես զինչ գործէ. չասէ թէ անթլխատութիւնն թլխատութեանն յաղթէ, վասն զի յոյժ ծանր թուէր այս լրողայն. այլ թէ թլխատութիւն քո անթլխատութիւն եղի:

Եղա և ի խնդիր իսկ արկանէ թէ զինչ թլխատութիւն ինչ է, և կամ՝ զինչ անթլխատութիւն. և ասէ՝ թէ թլխատութիւնը գործք են բարիք, և անթլխատութիւնն գործք են չարիք: Եւ զառաջինն փոխէ զանթլխատութիւնն ի թլխատութիւն. և այսպիսի լնդ զիմադրութեամբք ցուցցէ զգործս անթլխատիցն պիտանի, և թլխատելոցն թէ յապականելի վարս են, և ասրա այսպէս մշտաց ընկեաց զնոսա յանթլխատութիւն սովին և զյարթութիւն իսկ տայ անթլխատութեանս: Եւ չասաց թէ անթլխատին, այլ յիշան փոխի այսպէս ասելով. “Եւ ասարքէն անթլխատութիւն նորա՝ ի թլխատութիւն դառնայ”, որ և և լուսաւորագոյնն էր, զայն եղ: Եւ իրպէս և վերագոյն իսկ չասաց թէ թլխատութիւն քո անթլխատութիւն համարի, այլ թէ եղի:

“Եւ դատի որ ի բնէ անթլխատն էր”, Տեսանման զի երկուս անթլխատութիւնս դնէ, զմին ի բնութեանէ և միւսն ի յօժարութեանէ. աստ այժմ զնմութեանն դեռ դնէ, և չյամէ ի պին, այլ մատդի առ օրէնսն կատարել: “Եւ որ գրողք և թլխատութեամբք յանցական ես օրինացն”, Տես գնորագոյն զիմաստս նորա. չասաց թէ որ ի բնէ անթլխատն էր՝ զթլխատութիւնն դատի. քանզի խիստ էր յաղթութիւնն զոր անթլխատութեանս եւս. ոչ զի զթլխատութիւնն պարտեալ ցուցանիցէ, այլ զնոսին իսկ զչքեայնս օրք զնա անէին՝ խնայեալ, զի մի ի մեռն բանիցն կարեւելիք լինիցին լրողքն: Եւ չասաց՝ եթէ քո որ զօրէնսն ունիս և զթլխատութիւնն, այլ մանաւանդ և անդամագոյնս. “Եւ եղ, ասէ, որ գրողք և թլխատութեամբք գտար յանցաւոր օրինացն”, այսինքն է թէ լաւ է անթլխատութիւն քան զայսպիսի թլխատութիւն, քանզի արդար է և սքնէ, և առ օրէնսն եկաց, և երևելի՝ նշան կանգնէ: Քան.

1 Երկուսին իւրեւն. եղաւ ըստ յունին:

զիւ յաղթութիւնն յայնժամ լինի՝ արդձառ, յորժամ ոչ հրեայ՝ ի հրէէ, այլ յանթլփատութենէ յաղթի. զոր օրինակ յորժամ ասիցէ՝ «Ի՞նչ նինուէացիք յարիցեն և դատաւարտիցեն զազա զայս», ի՞նչաւ ուրեմն ոչ եթէ զօրէնսն ի բաց ինչ մերժէ, զոր և ընդունին իսկ, այլ զայնտիկ որ զօրէնսն լծնանանեցին:

Ի՞նչաւ այնուհետև յորժամ կազմեաց զայս և յար. դարեաց, համարձակեալ ճառէ թէ զինչ իցէ հրեայն. և ցուցանէ ոչ եթէ զհրեայն կամ զթլփատութիւնն, այլ եթէ զոչ հրեայն և զանթլփատն հանէ: Իւր թուի թէ օգնական ինչ լինի նմա, այլ ի բաց լուծանէ զպատիւն առաջիկայիւքն զոր ի համար և ի մէջն բերեալ էր: Իւր ցուցանէ թէ ոչ միայն ի մէջ ինչ չէ հրէին և անթլփատին, այլ և վերագոյն իսկ ասէ անթլփատն՝ թէ միայն յինքն հայեսցի, և զսա ցուցանէ թէ անթլփատն է. վասն որոյ ասէ՝ թէ «Ի՞նչ որ յայտնի հրեայն է», ի՞նչաւ յանդիմանէ զմոտս եթէ զամենայն ինչ ի նոյն գործէն: «Ի՞նչ որ ի ծածուկ հրեայն է, ասէ. և թլփատութիւն սրտի հոգւով և ոչ զրով», և Օտայս ատելով զամենայն զմարմնական արտաքսանկեաց, իւր քանդի թլփատութիւնն յայտնի էր, և չարամքն և օրէնքն և մարտութիւնքն, և զայս ամենայն անհարկեալ ասաց միով բանիւ. «Ի՞նչպիսի ոչ, ասէ, թէ որ յայտնի հրեայն է», ի՞նչ վասն զի բազում բանք էին վասն թլփատութեանն, ուստի և զչարամքն իսկ թող տայր լուծանել, ապա ուրեմն յիրար ի բազում բանս արկանէ վասն նորին: Ի՞նչպիսի թէ «հոգւով», յառաջ ճանապարհորդէ եկեղեցւոյ կարգաց, և զհաւատան ի ներքս ածէ. քանզի և սա ի սիրտս և հոգւով է և զգալութիւնն յոյ ընդունի:

Իւր էր վասն ցուցանէ համարձակ այսպէս, եթէ հեթանոսն որ ուզէ զիւր զվարճան քան զհրեայն որ բաւ օրինացն քնաց՝ չէ ինչ նուազ. այլ ասէ. հեթանոսն որ ուզէ զվարճան իւր, լաւագոյն քան զհրեայն որ քառ օրինացն անցանէ. զի առանց երկբայանալոյ գործէ զյաղթութիւնն: Ի՞նչպիսի յորժամ զայս խառնութեանցին, ապա ի հայկէն ի բաց մերժեալ գտանի թլփատութիւն.

նա և ցուցանէ իսկ՝ թէ ամենայն ուրեք վարուց պիտի
են. «Ի՞նչոք յորժամ՝ ոմն հեթանոս իցէ և առանց տո-
բա ստորեալ գտանի, և հրեայն նովիմք հանդերձ տան,
ջիցի, առա ուրեմն գատարկացեալ կայք հրեութիւնն :
Եւ հեթանոսս դարձեալ ոչ զկապալաշտն ասէ, այլ
զանձապաշտն, և որք ամենեւին ազատն էին յորինաւոր
և ՚ի հրեական խորանացն՝ ասէ :

“(1) Ինչ աւելի է հրէին ,: 1) ասն զի զամենայն ինչ
եհան և արտաբռնականաց՝ զբելուծիւն օրինացն և զվար-
դապետութիւն օրինացն և զանուն հրեութեան և զԹլլ-
փատուութիւն և զայն ամենայն ասելովն՝ թէ “(1) որ յայտ-
նի հրեայն է, այլ ՚ի ծածուկ ,: , տես դարձեալ զգի-
մադրութիւնն զհարգ աննէ և առ ամին յամէ : Եւ որ
իցէ այս գիմադրութիւն . զի եթէ ոչ ինչ օգուտ է, ա-
սէ, այս, եր վասն կոչեցաւ ազգ և Թլլփատութիւն ար-
ւաւ : Եւ արդ զինչ գործիցէ և կամ զխորհրդ լուծանիցի
զայս : (1) որ վերադայնն իսկ ելլած . և զոր օրինակ անդ
ոչ զնոցա զգովութիւն ինչ ասաց, այլ զայ երախտիւն
յիշեաց և ոչ զնոցին ինչ ուղղութիւն . քանզի հրեայն
կոչելով և գիտելով զկանն և ընտրել զլաւն չէր նոցա
ուղղութեանն, այլ նոյ պարզեացն, զոր և մարդասերին
նախատելով զնոսա ասէր՝ թէ “(1) արդար ամենայն ազ-
գի այսպէս և զգառաստանս իւր ոչ յայանեաց նոցա ,: ,
և 1) ովսէս դարձեալ ասէր . “Նարցէք եթէ եղև եր-
բէք ըստ բանիս այսմիկ, և լուսն ազգ զձայն նոյ կենդա-
նւոյ ՚ի միջոյ հրոյ և եկեաց ,: , զսոյն և աստ ասնէ Պաւղոս :

{ Երժամ՝ ճառեացն վասն Թլլփատութեանն, շատաց
թէ Թլլփատութիւն ոչ ինչ օգուտ է առանց վարուց,
այլ ասէ՝ Թլլփատութիւնն օգնէ հանդերձ վարուք, և
մեղմով զսոյնս ակնարկէ . և դարձեալ . “Եթէ յան-
ցաւոր օրինացն գտանիս ,: , և շատաց եթէ ոչ ինչ է քեզ
սգուտ թէ Թլլփատեալ ես . այլ թէ “Թլլփատութիւնն
քո անԹլլփատութիւն եղև ,: , Ինդ այնմ և զայն ևս
գնէ՝ թէ “գատի անԹլլփատութիւնն, ոչ թէ զԹլլ-
փատութիւնն, այլ զքեզ որ յանցաւոր օրինացն եղեր ,: ,
օրինացն ներէ և զմարդիկ ստգտանէ : Եւ զսոյն զգի-
մադրութիւնս և աստ գործէ . ասէ . “(1) Ինչ աւելի է
հրէին ,: , և շատաց թէ ոչ ինչ, այլ զուզրնԹաց եղև
բանին, և որ ինչ ՚ի կարգին զայ պիտու ՚ի քաց մերժէ

զնա, և երբեք եթէ տանջեալ են յազադս նորադահաւ-
թեան պարտիկ. և եթէ որպէս, եւ ցուցանեմ թե՛ յոր
ժամ զգիմանարութիւնն 'ի մէջ բերիցէ: “ (1) Ինչ աւել-
ի է, աւել, հրէին կամ զինչ օգուտ 'ի Ելիփատութե-
նէն: Ինչպէս ինչ ամենայն իրադ. նախ զի հաւատա-
րիւմ եղեն պատգամէն իւր: “ Տեսնի զոր ինչ յայնժամ
ասաց. զնոյն և այժմ. և ոչ ուրեք զնոցա ուղղութիւնն,
այլ զիւր երախտիւնութիւն: Իսկ զինչ իցէ հաւատացանն.
այսինքն նոցա ընձեռեցան օրհնքն, զի այսպէս արժա-
նիս դո՛ւ զնոսա և հաւատարիւն, մինչև պատգամն և ոչ 'ի
վերապա յերկնից նոցա բերեին: Եւ գիտեմք եթէ ու-
մանք հաւատացան ոչ եթէ Հրէիցն, այսինքն թէ հա-
ւատացան օրհնքն: Ի՞նչ ոչ կայ առ յայտարարութիւն
'ի կարգին. քանզի յառաջ բառասեալ զնոսա զայս
ասէ, և ցուցանէ թէ բազում անգամ վայելցցին 'ի վե-
րին խնաման և բազում անգամ ապաշարհք գտան: Ի՞նչ
պա և առաջիկայիւքն իսկ զայնս ցուցանէ:

“ Իսկ եթէ ոմանք, աւել, անհաւատք եղեն, և այլքն
հաւատացին, զիսորդ ասիցեն ոմանք եթէ հաւատարիւմ
եղեն պատգամէն: Եւ զինչ աւել. վասն զի անհաւա-
տացնոցա, և ոչ եթէ նորա պատգամացն հաւատացին.
ասո՛ր եթէ ոչ աստ զիսորդ ունիցի առաջիկայ բանն, և 'ի
սոցնա յարեալ ասէ եթէ “ ոմանք անհաւատք եղեն, “
քնդ սմին և զայն ցուցանէ, քանզի յաւել զարձեալ 'ի
նոյնս ասելով. “ Ի՞նչ եթէ անհաւատութիւն նոցա զիւր
հաւատան խափանէ, մի լիցի: “ Եւ յորժամ ասէ թէ
հաւատացին, զիւր զարգեան քարոզէ: Եւ դու տես
սոսա զիմաստութիւն նորա. քանզի զմեղադրութիւն
նոցա ոչ անգատին 'ի նոցունց իսկ մուծանէ, այլ որպէս
դիմադրութեամբք 'ի մէջ բերէ. որպէս զի ասիցէ՝ թէ
զինչ օգուտ 'ի Ելիփատութեանն եղև նոցա, վասն զի ոչ
արդիւն զնա 'ի լաւ անգոր 'ի կիր: Հաւատացան նոցա ու-
րհնքն, և նորա ոչ հաւատացին: Եւ այսպէս և ոչ այսպէս
ստատիկս կշտամբէ զնոսա, այլ որպէս զանձ լիկ կամի ա-
ռանց մեղադրութեան իրիք ցուցանել, և այսպէս 'ի նո-
սա ինչ չընէ զամենայն մեղադրութիւնն եթէ անհա-
ւատք գտան: Եւ արդ զի առ անձ. միթէ զերախտիւն
զոր գործեաց առ նոսա արգել ինչ և կամ թէ զարձան
նորա 'ի տմարգութեանն, զոր պատիւն համարեին՝ որ

չէր ինչ պատիւ : Երա ուրեմն այս էր զոր ասէրն . « Եւ թէ անհաւատութիւն նոցա զայն հաւատան խափանէր , քաւ լինի , , Երպէս զի ասիցէ որ՝ թէ ես զայս անուն պատուեցի , և նա անհարհակալ եղև . սոյնպէս և աստ՝ թէպէտ և նոքա ոչ հաւատացին , ասէ , այլ ինչ մեղադրութիւն չբերէ և ոչ արատէ ինչ զիմ զմարդասիրութիւնս , այլ զնոցա զանգալութիւնն , յանդիմանէ : Իսկ Պաւլոս ոչ եթէ միայն զայն ասէ թէ ոչ միայն չմերձեանայ մեղադրութիւնն առ ւե՛ծ՝ ի նոցա անհաւատն լինելոյ , այլ ևս մեծագոյն ցուցանէ զնորա պատիւն և ըզմարդասիրութիւնն . յորժամ և հանդերձեալ են անարգել զնոսա , յայնժամ երևի պատուեալ : Տեսնէր զպէս եցոյց զնոսա պատժապարտ մեղադրութեանն որով նոքայն զուարճանային . զի և ինքն ւե՛ծ այսչափ և այսքան ինչ պատիւս ետ նոցա՝ , որպէս և զհանդերձեալսն յառաջագոյն տեսանէին , և ոչ առին ի միտ . բայց սակայն սա ոչ հրաժարեաց յիւրմէ բարեմտութենէն , և նոքա զնա թշնամանեցին որ պատուեացն և որով պատուեցան :

Եւ վասն զի ասաց եթէ ոմանք ոչ հաւատացին , երևի թէ ամենեքեան իսկ չհաւատացին . և զի մի դարձեալ , զըստ պատմութեանն ասելոյ , կարծիցի ոմանց թէ յորժ չարախօսեցէ զնոցանէ իբրև զթշնամի , ի կարգի մտածութեան և խորհրդապէս զնէ իմն վասն ճշմարտութեանն եղելոյ . այսպէս ասէ՝ թէ « Երբեք ւե՛ծ ճշմարիտ և ամենայն մարդ տուտ , , Եւ զոր ասէն այսպիսի ինչ է . ոչ ասեմ , ասէ , թէ ոմանք չհաւատացին , այլ թէ կամին չհաւատալ ամենեքեան : Իսկ ճշմարիտն լինելոյ՝ թէպէտ և գործի այս բազում անգամ ի յափրշտակութենէ մտաց , և արդեօք ոմանց ծանրաբեռն ինչ կարծիցի զոր ասեմս և լի կարծեօք , այլ մանաւանդ աստի իսկ արդարանայ ւե՛ծ : Եւ ինչ է արդարանայն : Թէ դատաստան և քննութիւն լինի այնմ որ ի նմանէն հրէին եղև , և որ ինչ ի հրէիցն՝ նմայն եղև , յաղթութիւնն որ յայն և արդարութիւն նորա ամենայն : Եւ յորժամ եցոյց զայն յայտնապէս առաջին ասացելովն , յայնժամ ապա և զմարդարէն իսկ ի մէջ բերէ

1՝ Պաւլոսը յօրինակին եզ նոցա . յաւելաւ ի յունեն :

դոյնս թուեալ և ասէ . “ Որպէս արդարացիս 'ի բանս
քու և յաղթիցես 'ի գետեւ քում ” : Վանդի նա ինքն
յիւրմէ կողմանէ զամենայն ինչ արար, այլ նոքա ոչ ե-
կին 'ի լաւան :

Այս յայտննէ դարձեալ յայլ ընդդիմադրութիւնս
յառնու և բերէ 'ի մէջ . “ Օ ի թէ անկրաւութիւն մեր
զայ արդարութիւնս յանդիման կացուցանէ , զինչ այլ ա-
սեմք , մի թէ անիրաւ ինչ է անոր անէ զբարկութիւն , ըստ
մարդկան ասեմ . քաւ լիցի ” : Այս զանպատեհն ան-
պատեհիւքն լուծանէ : Այս զի այս անպայտ կարի էր ա-
տայաւածս , հարկ էր նմա յայտնագոյնս ևս ասել : Այս
զինչ իցէ զոր ասէն . պատուեաց զՆրեայսն ան , և նո-
քա թշնամանեցին զնա : Այս գործէ նմա յաղթութիւն
և ցուցանէ զբազում մարդասիրութիւն նորա , և զի այս-
պիսիք էին և պատուեաց : Այս ուրեմն , ասէ , վասն զի
թշնամանեցաք մեք զնա և յանցեաք , վասն այսորիկ
յաղթեաց ան և արդարութիւն նորա պայծառ երեւե-
ցաւ , էր վասն , ասէ , տանջէ զմեզ որ պատճառքն եղաք
նորա յաղթութեանն թշնամանելովն մերով զնա : Այս
արդ զիմոր լուծանէ զայս . այլով անպատեհիւ , որպէս
ասացին : Օ ի թէ պատճառք , ասէ , դու եղեր յաղ-
թութեանն և յետ այսորիկ տանջէ , անիրաւութիւն
է . իսկ եթէ ոչ է անիրաւ , բայց տանջէ , ապա ոչ ևս
պատճառք եղեր նորա յաղթութեանն :

Այս տես զառաքելական երկիւղածութիւնս . վասն զի
ասաց , “ Որ թէ անիրաւ ինչ է անոր անէ զբարկու-
թիւնն ” , յարեաց 'ի նոյն' թէ “ ըստ մարդկան ասեմ ” :
Որպէս զի յորժամ որ տաիցէ թէ ըստ մարդկան մտաց
խօսի զայս : Վանդի բազումք և 'ի մէջ համարին թէ
իցեն արդարք , բայց գեր 'ի վերոյ գտանի արդարութիւն
այ , ունի և այլ հիւսցման և անձառելի բանս : Այս ասպա
վասն զի կարի անպայտք են , երկրորդ անգամ դարձեալ
զնոյն ասէ . “ Օ ի թէ ճանարութիւն այ յիմում ստու-
թեանս առաւելաւ 'ի փառս նորա , զի ևս իբրեւ զմեղա-
ւոր դատիմ ” : Օ ի թէ ան , ասէ , մարդասէր և ար-
դար երեւեցաւ և բարերար , ուստի դու անյուրն եղեր ,
ապա ոչ միայն չարարի պատժել , այլ և երախտիս ևս
գտանել : իսկ ասէ 'ի թէ այս անպատեհութիւն դոցի
'ի նմա և : վասն բազմայ և : յաղաքս բազում իրաց զոր

տանին և բերենն յայնմանէ յառնելոյ զսարն զի բարին եկեացէ, և պատճառք բարւոյն ուրեմն չարն լինի: Եւ սպա հարկ է յերկաքանչիւրոցն մի ինչ երևել: Կամ 'ի տանջելն անիրաւ գտանել կամ յոչ տանջելն. քանզի ասեա թէ 'ի մերմէ չարեացա ունի զյաղթարան. վասն զի երկոքին այսոքիկ յոյժ առաւել անպատեհք են:

Որպէս և եցոյց զնոյն իսկ զհարս նոցա, թէ և առ նոքօք այսպիսի ինչ աւանդութիւն էր, և զհեթանոսացն զմեղադրութիւն, շատ և բաւական համարեցաւ աւացելոցն՝ որք զայսպիսի դէմն արարին բանին: Վասնզի յայնժամ ընդ հենքն արկեալ զմեզ ասէին՝ թէ արաւ ցուր զսարն զի եկեացէ բարին: Սորին վասն յայնաւ պէս իսկ եղ զայս ասելովն՝ թէ “Սրասցուք զսարն զի եկեացէ բարին. որոց յիրաւի են գատաստանքն”: Եւ վասն զի ասեր Սաւղոս՝ թէ “Սւր առաւել եղեն մեզքն, առաւել ևս յաւերան շնորհքն”, այսպանելով զայն և յայլ իմն բացալընցին զասացումն. ասէին՝ սպա ուրեմն վասն մեղաց ընդունիսք զայս զի վայելեացուք 'ի բարին: Իսկ Սաւղոս ոչ այսպիսի ինչ ասէր, այլ ուզելով զնոյնս ասէր. “() Իսրդ. կացցունք մնասցուք 'ի մեզքն, զի շնորհքն բազմացին. քաւ լիցի”, և ասն անցեալ ժամանակին, ասէ, ասացի զայս. և մի 'ի խոհումն զնոյն արասցուք: Եւ մեղեալ յայնպիսի կարծեաց ազաւ տել զնոսա, ապա ասաց որ ևս հզօրագոյնն էր. “Ոքք մեռաք մեղացն, ասէ, զիսրդ. ևս կեանք 'ի նմին”, Եւ հեթանոսացն յոյժ դիւրով իմն ընթանայր, վասն զի վարք նոցա կարի ապականեալք էին. իսկ շրէիցն թէ. պէտ և վարքն կարծէին անխնայք եղեալք, այլ մեծ իմն առաջատա ունէին զօրէնսն և զթշխատութիւնն և զնոյն ընդ նոսա խօսեցեալ և ամենեցուն վարդապետս գոյ: Եւ ասն պատրիկ յայնմանէ մերկացցոց զնոսա, մանաւանդ եցոյց իսկ եթէ վասն պատրիկ և տանջին, 'ի սցնս իսկ և զբանն փակեաց: () Ի թէ այսոքիկ չտանջին, ասէ, որք զայսն գործեցին, սպա այնուհետեւ հարկ է ըզ. հպհոյսկան բանն զայն 'ի մեջ բերել՝ թէ “արասցուք զսարն զի եկեացէ բարին”, Իսկ եթէ այս պատրիկութիւն է, ապա և որք զայսն ասեն՝ պատժեալք են. քան զի զայս յայտ արար. յասելոյն, “Ոքոց քառաստանքն յիրաւի են”, յոյս է, ասէ, թէ զարին: Իսկ եթէ

որք ասենն տանջանայ արժանի են, մանաւանդ ևս առաւել որք գործեն իբրև զմեղաւորս՝ արժանի են . քանզի ոչ եթէ մարդ որ իցէ որ դատին և կարծիս ինչ կարիցէ գտանել ըստ հարցուածին, այլ անձ արդար որ զամենայն ինչ արար : Ի՞նչա եթէ յիրաւի գտաւ, անիրաւ է այն զոր ասէինն հենգներով զմեզ՝ թէ արասցուք բզլար զի եկեոցէ բարին . քանզի զամենայն ինչ անձ գործեաց և գործէ առ ՚ի պայծառացուցանել զվարս մեր և ամենայն ուստեք ուղղել :

ՅՈՐԴՈՐԱԿ

Եւ արդ մէ ևս այսուհետեւ ծուլացեալ յաւաստութիւն, և այսպէս զհեթանոս կարեմք մերժել ՚ի մեղաւորութենէ : Իսկ յորժամ բանիւք իմաստասիրեմք և գործով ամենով գտանիմք, որով բերանով խօսիմք ընդ նստա վասն աւանդութեան . քանզի պատասխանի տայ առ իւրաքանչիւր զմեզ՝ թէ որ զնուազն ոչ ուղղեցեր, զիարդ վասն մեծամեծայն արժանի գտար ուսուցանել . որ չեւ ևս զիտացեր թէ յափշտակութիւն չար է և ազահաւութիւն, ճարպիս վասն երկնաւոր իրաց փոխաւայեա : Ի՞նչ արգելք զիտիցեն թէ չար է այն՝ տոբիքն է յափշտակութիւն, ապա ուրեմն մեծ մեղադրութիւն՝ զի զիտեան և անփոյթ առնեա : Եւ զինչ ասեմ զհեթանոսաց, որ և ոչ մեր իսկ ընտանի օրէնքս ներեն մեզ յայսպիսի համարձակութեան վայելել մեզ, յորժամ վարդ մեր ապականեալք գտանին . քանզի «մեղաւորին, առ սէ, ասաց անձ՝ ընդէր դու պատմես զարդարութիւն իմ», :

Եւ արեցան երբեմն ՚ի գերութիւն Հրեայքն, և պարսկացն շուրջ զնոքօք կալով աղաչէին զնոսա երգել զանձային զօրհնութիւնսն զայնոսիկ . իսկ նոքա ասէին՝ զիարդ օրհնեսցուք զօրհնութիւնս տեառն յերկիր օտար : Օ՛ր թէ ՚ի բարբարոսական աշխարհին չէր արժան երգել, բազում անգամ մանաւանդ ՚ի բարբարոսական ոգւով . վասն զի քան զբարբարոսն չար է անաղորմն : Եւ զերիքն և ծառայքն էին ՚ի մարդկանէ՝ յօտար երկրի օրէնքն ՚ի լուծեան պատուիրէին, առաւել ևս քան զայնոսիկ որք մեղայն ծառայք են և յայլ ՚ի քորքաւորութիւնս զարձան, զորս ըմբերանել իսկ

պարտ է : Եւ քանզի նորա զերգարանսն ունէին , որ են նուագարանք , քանզի ասէ՝ թէ “ () ուռեաց նոցա կախեցաք զերգարանս մեր , , , այլ և ոչ այնպէս յանձն առնուին երգել : Եւ յնպէս և մեր , թէպէտ և բերան աւելցիւն և ըզու ” որ է գործարան բանին , չէ արժան հաւարձակել մինչդեռ քան զբարբարոսացն ևս բռնադոյն ծառայէ մեղացն :

Եւ ասա ինձ , զինչ ունիս ասել առ հեթանոսս որ յափշտակեսդ և ազահեսդ : Եւսն թէ հրաժարեա ի կապալաշտութենէ և ծանիր զնձ , մի արծաթոյ և մի ոսկւոյ երկիր պագաներ և մի յարեր ի քեզ : Եւ քեզ զքեզ չծիծաղիցն զքե և ասիցէ . դու որ ասես զայդ , նախ ցոյց եթէ չկարիս այսպիսեօք , և ասա ուս . վասն զի ըն իսկ զսգ նմին կապալաշտին և քրիստոնէին սմին այսմիկ խնամ տանել : Եւս զիսորդ կարիցեմք զայլս անջատել ի կապալաշտութենէ յորժամ զմեզ ինքեանս ոչ կարիցեմք ազատել . վասն զի քան զընկերացն՝ մեզ ինքեանց մերձաւորք եմք : Եւս յորժամ զմեզ ոչ կարեմք ուղղել , զիսորդ զայլս անիցեմք ի հաւան : () Ի թէ որ իւրում տանն բարիք վերակացու չկարէ լինել և ոչ եկեղեցւոյ խնամ տանել , որպէս արդեօք այն որ իւրում անձինն վերակացու չկարէ լինել զիսորդ զայլս անիցէ յուղղութիւն :

Եւ մի ինչ զայն ասեր թէ չերկրպագեմ ոսկի կող . այլ զայն ինչ ցոյց եթէ զնոյն ոչ գործես զոր ոսկին հրաւայէ : Եւ վասն զի այլ և այլ են կապալաշտութեանն օրինակք , և ոմն զմանմնայ վարկանի տեր , և այլ ոմն զորովայնն նձ , իսկ միւս ևս դժնեայ՝ զջանկութիւնն : Եւս արդեօք զոհես նոցա զուարակս որպէս և այլ կապարիշտքն . այլ որ ևս դժնդակն է՝ զայն գործես , զքո իսկ զանձնդ զեռուս և զոհես : Եւս արդեօք չկրկնիցես ծունր և երկիր պագանիցես . այլ ևս առաւել հնազանդիս . և յանձն առնուս զոր միանգամ հրամայեցեցէ քեզ ոսկին և որովայնն և ցանկութեանն բանաւորութիւն : Եւս զի և կապարիշտքն վասն այսորիկ են գարշեմք և պիղծք , զի զախտս մեր նձացուցին . զջանկութիւնն Եւս զիսորդիտէս անուանեցին , իսկ զսրտմաւութիւնն Եւս , իսկ զարեցութիւնն Եւս իսորդիտայն : Եւս և թէ ոչ քանդակես կուռս դու որպէս և նոքայն , յայլ բազում

յօժարութեամբ նոցին իսկ ցանկութեամբ ընկձիս՝ յղծամ զանդամն Վրիտասի առնես անդամ պռնկի, և զայս ևս լուանաս քոյով անօրէնութեամբն :

II ամն որոյ աղաչեմ, գիտելով զանպատեհութեանն զառաւելութիւն, փախերութի կռապաշտութեան, վասն զի այսպէս Պաղոս կօչեաց զազատութիւնն : Փախերութե մի փայն յընչիցն ազատութենէ, այլ և ՚ի ցանկութենէ չարեացն և ՚ի հանդերձիցն և ՚ի սեղանոցն բազմախորտեաց և յայլոցն սոյնպիտեաց : II ամն զի բազում և յոյժ դառնագոյն տալոյ եմք մեք վրէժս որք ոչս հաւատամք օրինացս, որպէս և ասէ՝ թէ “Նառայ որ գիտէ զկամն տեառն իւրոյ և ոչ արար, բազումն տանջեալի” : I յաւրգ յայսպիսի դատաստանէ փախիցութե և լիցութե պիտանիք անձանց և ընկերաց . զամենայն չարիս ՚ի բաց հալածեացութե յանձանց և զհետ երթիցութե առաքինութեանն, և այսպէս հապանեմք հանդերձերոց բարութեանցն : II րոց լիցի ամենեցուն մեզ հասանել շնորհօք և մարդասիրութեամբ տեառն մերոյ : Նիսուսի Վրիտասի, ընդ որում փառք հօր հանգերձ հոգւովն պրբով այժմ և յաւիտեանս . ամէն :

ՃԱՌ ԵՐԹՆԵՐՈՐԴ

“Երբ իւ խիջ առաւել իցեմք. ապաքէն և ոչ խիջ. բանդի յառաջագոյն իսկ մեղադիր եղեալք Հրէից և հե. Թանտասց ամենեկուն ընդ մեղօք լինել. որպէս և գրեալ է՝ Թէ ոչ գոյ արդար և ոչ մի, և ոչ գոյ որ իմանայ, և ոչ որ է որ խնդրէ զնձ. ամենեքեան խոտորեցան ՚ի միտ, մին և անպիտանացան. ոչ որ է որ առնէ զբաղցրութի, և ոչ որ է մինչև ՚ի մի. գերեզմանք բացին կեդորքը նոցա, լեզուօք իւրեանց նենգաւորք եղին. Թիւնք իժից ՚ի ներքոյ չթանց նոցա. որոց բերանք անիծիւք և դաւա. նութեամբ լին. երազ են ոտք նոցա հեղուլ զարիւն. բեկումն և Թշուառութիւն ՚ի ճանապարհս նոցա, և զձու. նապարհն խաղաղութեան ոչ ծանեան. ոչ է երկիւզ ից առաջի աշաց նոցա և”:

Երեսգիր եղև Հրէիցն, մեղադրեաց և զհեթա. նոսա. ապա ըստ կարգի էր ասել զարգարութեանն որ ՚ի հաւատոցն: Վանդի յորժամ ոչ որ ըստ բնութեան օրէնքն են՝ շահ ինչ գործիցին, և ոչ որ գրովն տուաւ՝ աւելի ինչ գործեաց, այլ և յոյժ ծանրացան այնոցիկ որք ոչ զնոսա ՚ի լաւ անդր ՚ի կիր արկին, և մեծամեծ տանջանաց ցուցին արժանաւորս զնոսա, կարեւոր էր այ. նուհետև շորհացն փրկութիւն: Եւ ասա այժմ՝ զայն, ուլ Վաւղոս, և ցոյց: Եւ չև ևս վստահանայր անչ ա. ծեալ ՚ի Հրէիցն, զի մի զարհուրիցին ինչ և անընդու. նակք գտանիցին բանին: Եւ զարձեալ ՚ի մեղադրու. թիւն դարձուցանէ զբանն, և նախ ամբաստանէ զնոցա. նէ, զՎաւիթ յառաջ բերէ զայս ասելով բազում ան. գամ, զոր Եսայի փոքր մի բանիւք եցոյց, և այսպէս զօ. րաւոր կազմէ զնահանջումն, որպէս զի մի ՚ի բաց ստի. պիցէ լսողն, և մի դարձեալ յորժամ ՚ի հաւատոս կրթ. թիցէ զբանն՝ այնուհետև ՚ի բաց խայտասցէ լսողն, բա. ւական համարի զմարգարէին զմեղադրութիւն. որպէս զի ամենեքեան իսկ զչար գործէին, ասէ. և եթէ ոչ եւ. բէք խառնեցին ընդ չարն զբարի ինչ, այլ միայն ՚ի չա. րիսն միտէին: Եւ ոչ այսչափ միայն, այլ և յոյժ հա. մարձակութեամբ և աներկիւզ զայս գործէին:

Ի՞նչո՞ւ զի մի ասիցեն՝ Թէ առ այլ ունենա զայս ասիցեն, յորեւայ ՚ի նոյնս. «Վիտեմք, ասէ, զոր ինչ օրէնքն ասեն՝ այնպիսի որ ընդ օրինքն են ասեն», ի՞նչ ասն պատրիկ և յետ յայտնայ զՎիտեմք բերէ ՚ի մէջ և ցուցանէ Թէ նա բաւ այնմ կարգի ասաց: Եւ զինչ կարեալ էր, ասէ, այս՝ այլոց մեղադրութեամբն ՚ի մեր ազգութիւն ասաքել զմարդարէն: Վանդի և օրէնքն իսկ ձեզ տուան և ոչ այլոց: Եւ եր վասն արդեօք չասաց Թէ գիտեմք զոր ինչ մարդարէն ասեն. այլ Թէ գիտեմք զոր ինչ օրէնքն ասեն: Ի՞նչ ասն զի զՏինն ամենայն օրէնս կոչել տուիր է Պաւլոս: Եւ այլուր դարձեալ ասէ. «Ի՞նչ լուէք յօրինացն Թէ Ի՞բրահիմ եր, կուս արդիս ունէր», և աստ զսաղմոսն օրէնս կոչեաց յասեմք՝ Թէ «Վիտեմք որ ինչ միանալով օրէնքն ասեն», Եւ ցուցանէ Թէ ոչ ընդմիայր ինչ է ասացեալ զմեղադրութիւնս զայս, այլ զի հաւատոցն յառաջ ճառարհարհարեցէ բանս: Ի՞նչ զի այդքան հնոյն առ նորս եր ազգակցութիւն. զի և ամբատանքն և յանդիմանիչքն վասն պատրիկ եղեն, զի պայծառ որոց լինեն, բացի ՚ գուռն հաւատոցն:

Եւ վասն զի այս կորչա զՔրեայն՝ մեծամեծութիւնս առ ինքեանս, զոր և յառաջն իսկ ասեր՝ Թէ «Տղետ են ձի արդարութեանն և դիւրեանց գարդարութիւնն ինքորեն հաստատել, արդարութեանն ձի ոչ հնազանդեցան», յառաջեալ օրինացն և մարդարէն՝ ՚ի վայր կործանեաց զնոցա մեծութիւնս՝ զի ընդցեալ զայտուած հարստութեանն, զի զընտանի դիւրեանց զմեզան ընդ մեռածիցեն և զամբարհաւանութիւնն զամենայն ՚ի բաց մերժեացեն և գիտացեն զինքեանս վասն վերջին վտանգին. որպիս զի բազում յօտարութիւն ընթացին առ այն որ նոցա զթողութիւն մեղացն ապր, և զընտրեմն ՚ի ձեռն հաւատոցն բնկալին: (Ե) ոչն և այժմ աստ Պաւլոսի ակնարկեալն ասէր. «Վիտեմք զոր ինչ միանալով օրէնքն ասեն. զի ամենայն բերան խոցի և դատապարտ լիցի ամենայն աշխարհ ձի», ՚ Եւ երջոց զտա Թէ ՚ի գործոց համարձակութեան ամենակն չբաւարեալք գտան, և միայն բանիւք ամբարհաւանեալք ան.

1 Օրինակին բայց ՚ի հաւատոցն. ազգակցութիւն ՚ի յունեն:

ամեթանն : Վ) ան որոյ և տիրապէս 'ի կիր արկանէ
 զատապարտման' թէ ամենայն բերան խցի : այսինքն է նա
 ցա անամեթիցն . և զդժարարնկալ զմեծաբանութիւն
 նոցա յայտնէ : զոր օրինակ հեղեղ ինչ սաստիկ՝ այս-
 պէս հոսէին բերանք նոցա . այլ եխից զայն մարդարէն :
 (Յորժամ տսիցէ Պաղատ) թէ ամենայն բերան խցի :
 ոչ զայս ինչ, ասէ, ասեմ թէ վասն այսորիկ մեղան զի
 խցիին, այլ զի յանդիմանեցին մի տգիտանալ յորժամ
 մեղանչիցեն : (Ոյն ինքն յասեին) թէ զատապարտ լիցի
 ամենայն աշխարհ այ, ոչ եթէ չընայք միայն, այլ ա-
 մենայն բնութիւն իսկ : (Ո) ասեին թէ ամենայն բերան
 խցի, զնոցանէ ակնարկէ : թէպէտ և ոչ յայտնապէս
 ինչ եղ այսպէս, զի մի խոշորագոյն ինչ թուիցի բանն :
 Իսկ յասեին թէ զատապարտ լիցի ամենայն աշխարհ
 այ, միանգամայն իսկ զչրէից և զհեթանոսաց ասաց :
 (Ո) է ինչ փոքր և այս առ 'ի զեջուցանել զնոցա զհար-
 աութիւնն, յորժամ և աստ եցոյց թէ ոչ ինչ ասելի
 ունիցին նորա քան զհեթանոսս, այլ 'ի զոգ հատարակ
 տայ զքանն փրկութեան : Վ) անցի զատապարտն ասել
 տիրապէս առ այնոսիկ ասի որք ոչն կարեն բաւական լի-
 նել առ 'ի պատասխանատրութիւն, այլ այլոց օգնակա-
 նութեան կարօտ են . որպիսիք էին և մեքք կորստեալ
 'ի միջոյ անմի մինչ և առ փրկութիւնն ապաւինեալ էաք :
 “Վ) անցի օրինքն է գիտութի մեղաց, ասէ : Վար-
 ձեալ միեալ յօրէնան և ինայէ . ոչ եթէ գնմանէ է մե-
 զագրութիւն ասացաւ թիս, այլ զչրէիցն ծուրութեան :
 Իայց սակայն փութացաւ և աստ : քանզի հանդերձեալ
 էր որ վասն հաւատոց բանն 'ի ներքս ածել, և ցուցանէ
 թէ յոյժ տկարացեալ էք : (Ո) ի մեծաբանես, ասէ, օ-
 րինքն . սա իսկ զքեզ, ասէ, յամեթ առնէ, այն իսկ և
 զմեզ քո գէմ յանդիման կացուցանէ : (Ո) լ չտեսց այս-
 պիտի ինչ խոշորագոյնս, այլ ևս հանդարտագոյնս դար-
 ձեալ թէ օրինքն է գիտութիւն մեղաց : Թիէ այսպէս
 իցէ, ապա և պատիժք մեծամեծք, այլ առ 'ի չրէիցն
 ակնարկէին միայն : (Ո) րէնքն և 'ի ծածուկ լուեալ յան-
 դիմանէր միայն զմեղսն, որով մարթ էր քեզ ցուցանել
 յայտնապէս : Իսկ ապա այնուհետեւ փախչել 'ի մեղա-
 ցն՝ քոյ էր . յորժամ ոչ փախեար, ապա ձգեցեր զքեզ
 'ի տանջանսն, և այսպէս օրինացն ուղղութիւնք գտան
 քեզ պատճառք զատապարտութեան :

Եւ յորժամ աճեցոյց զերկիւղն, յայնժամ առաջ առնէ և զշնորհացն և բազում կարգաւորութեամբ ցոյցանէ զցանկութիւն զմեղացն թողութեան և ասէ. «Եւ յորժամ առանց օրինացն իսկ արդարութիւնն այլ յայտնեալ է,» Եւ իմեծաւորեմ թարգմանեալ, և բազում յարգարման պէտք են. () Ի թէ որ օրինոցն կէին, ասէ, ոչ զերծան 'ի տանջանայն, այլ և յոյժ ծանրաբեռինք եղեն, ապա զխորդ իցէ առանց օրինացն ոչ միայն 'ի տանջանայն զերծնուլ, այլ և արդարանալ ևս: Եւ երկուս ծանրագոյնս եղ առտ, և զարդարանալն, և զի առանց օրինացն հասանեմք այսմ բարութեան: Եւ որին վասն չասաց արդարութիւն միայն, այլ թէ այլ արդարութիւն. 'ի պատուոյ երեսացն և զշնորհսն մեծացուցանէ և զօրաւոր զխոտմունան. քանզի ամենայն ինչ կարողութիւն է նման: Եւ չասաց թէ տուան, այլ թէ յայտնի է, զի զնորաձեւութեանն զմեղագորութիւն 'ի բաց կտրեսցէ. քանզի որ ինչ յայտնին՝ որպէս զհին և զծածուկ ինչ յայտնի: Եւ ոչ այսչափ միայն, այլ և որ ըստ կարգին է՝ զոգոյնս յայտնէ՝ թէ չեն առժամայնք և նորք այսոցիկ: Եւ ասաց թէ յայտնեալ է. ասլա յարէ 'ի սոյնս՝ թէ «Եւ կայեալ յօրինացն և 'ի մարգարէիցն,» Եւ վասն զի այժմ տուան՝ խոռոկիցիս ինչ որպէս զնոր և զօտար ինչ իրս: Տեսանեմ՝ անդուստ 'ի վերուստ իսկ ասէ, զի օրէնքն և մարգարէքն գուշակելին զնմանէ յառաջ. և զկէսս եցոյց յօրինուած այսոցիկ, և զկէսս զհանդերձեալսն ցուցանէ: Եւ առաջին 'ի բանն զվերակում մարգարէ ածէ 'ի մէջ որ ասէն՝ թէ «Եւ զարն 'ի հաւատաց իմոց կեցցէ,» իսկ յետ այնր բանից զԵրբազամ և զԵսայիթ և զայլս զամենեսեան որք զայսպիսիս առ մեզ ասացին: Եւ քանզի բազում բանք էին վասն առաջնոցս այսոցիկ առ հրէիցն և յոյժ պատիւք. վասն զի մին հայրապետ և մարգարէ էր, իսկ միւսն թագաւոր և մարգարէ. քանզի վասն սորին իրաց իսկ ընկալեալ էր նոցա աւետիս, և առ երկուսեան եղեն խոտմունքս այս: Եւ ասն զի և Եւստիմիոս յորժամ սկիզբն առնէ աւետարանին, նախ զերկուսին զնոսա յիշէ, և ապա 'ի կարգի յառաջ բերէ զայլ զնախնիսն ասելովն «Եւ իբրեւ ծննդեան Եսայիի Եւստիմիոսի,» և ոչ յապաղեաց ասել յետ Երբազամ և Եսայիի և Եսայիի զԵսայիի առաջին:

ի թիւ, այլ ընդ Մարահաթու իսկոյն և զանունն Ղաւթի գնէ։ Եւ այս է զարմանալի զի յառաջ քան զՄարահաթ զՂաւթի մնումնէ, այսպէս ասէ. «Իրդւոց Ղաւթի, որդւոց Մարահաթու», և յայնժամ սկսաւ ասել զՄահակ և զՅակոբ և զայլն ամենեւեան։ Այսն այսորիկ և առաքեալ զոյնս նոցա հանապազ յեղջեղու և ասէ՝ Թէ «Մարտութիւնն յայտնի է վկայեալ յօրինացն և ի մարգարէիցն»,

Այս զի մի որ ասիցէ՝ ոչ ինչ նպաս վճարեալ և զխորհրդ յառաջիկայսն ապրիցիմք, ցուցանէ եթէ փոքր մի և մեք նոպաստ լինիցիմք յայս ինչ՝ զհաւատոցն ասեմ։ Եւ իբրեւտաց՝ արդարութիւն մի, յաւել «Ի ձեռն հաւատոցն յամենեւեան և ի վերայ ամենեցուն որք հաւատան», իստ դարձեալ ի վտանգի կայ հրեայն ոչ ինչ աւելուենելով քան զայլն, այլ ընդ ամենայն տիեզերո ի հաւար մտեալ։ Օր մի այնպիսի ինչ դիպեցի, ամբօփէ յինքն զահ, և զսօփմք ածեալ ասէ՝ Թէ «Իբրեւ իստիւր. վտան զի ամենեքեան մեղան», Եւ մի ինչ աւեր, ասէ, Թէ այս անուն հեթանոս և այս անուն սկիւթացի և միւսն Թրակացի, վտան զի ի նոյնս են ամենեքին։ Թէպէտ և օրէնս ընկալար, և յօրինացն իսկ ուտար և գիտացեր զմեղս, այլ ոչ եթէ չգործել։

Այս զի մի ասիցեն՝ Թէպէտ և մեղաք՝ այլ ոչ որպէս նորոյն, յաւել և զայն եթէ «Բաւազեալ են ի փառացն մի», Թէպէտ և ոչ այնպէս մեղար որպէս զառայն, այլ ի փառացն նմաննոցին նուազեալ գտար. քան զի ընդգիմակցաց անտի ես, և ընդգիմակցութիւն անու մօթանաց է և ոչ փառաւորաց։ Եւ մի երկնցիւր, ոչ զանաւորիկ ասացի զոյս զի զմեզ ի յաւահաթութիւն արհից, այլ զի յուցից զանաւան մարդասիրութիւն։ Այսն որոց և ասէ իսկ՝ Թէ «Մարտացեալք ձրի նորին չնորհօք ի ձեռն քարոզութեանն որ ի Սրիստոս (Յեսուս), զոր յառաջ եղ անձ ի քաւութի արեամբն նորա ի հանդէս արդարութեաննորա», Տես որչափ ինչ կազմէ զաւանդումն։ Եւ իստ ի պատուոյն երեսաց. քանզի ոչ եթէ մարդ որ իցէ որ զայս գործիցէ, և վճատիցիս. անձ ամենազօր. մի է արդարութիւնն։ Երկրորդ անգամ յօրինացն և ի մարգարէիցն. քանզի ասէ՝ «Վկայեալ յօրինացն և ի մարգարէիցն», Եւ մի, ասէ, վտան զի

առանց օրինաց լուսո՛ր՝ զարհուրեցիս ինչ . զի օրինացն իսկ
տոյն հաճեց թուէր : Երբորդ անգամ՝ ի զոհից հնոց օ-
րինացն . վասն պնտրիկ առաց՝ թէ արեամբն նորա :
Երբտեմն յիշեցուցանէր նոցա զպիտորացն զպնտրիկ և
զջուարակացն . զի թէ անբանիցն զենուամն մեղս լու-
ծանէր , ապա ևս առաւել բազում անգամ սորա ա-
րինն : Եւ ոչ լոկ ասաց թէ փրկութիւն , այլ թէ առ
'ի փրկութիւն . որպէս զի մի ևս դարձեալ անկանել մեղ-
'ի նոյն ծառայութիւն , և քաւութիւն վասն որդին իսկ
կոչեցան , զի թէ օրինակքն պաշտօն հզոր էին , ապա ևս
առաւել ճշմարտութիւնս : Օտոյնս ցուցանէ և յայտնի
առնէ զարձեալ թէ ոչ կրտսեր ինչ և նոր եղ :

Եւ յորժամ ասաց՝ եթէ զոր յառաջն եղ անձ , և
եցոյց զհօր զազգութիւնն , զնոյն ինքն եցոյց և զորդոց .
քանզի հայր յառաջ եղ , իսկ իւրով արեամբն զամե-
նայն յարգարեաց՝ զորդոց ասէ : “ Ի հանդէս արդա-
րութեան նորա , ասէ : Օինչ իցէ ցուցումն արդարու-
թեան նորա : Երբէս ցուցումն գանձուց . ոչ միայն զի
ինքն հարուստ է , այլ և զայլս որք մերձին առ նա՝ մե-
ծացուցանէ , և կենդանութիւնն՝ ոչ միայն ինքն կեն-
դանի է , այլ և զմեռեալս կենդանագործէ . և զօրու-
թիւն՝ ոչ միայն զի ինքն զօրաւոր է , այլ և տկարացե-
լոցն տայ ոյժ : Եոյնպէս և արդարութեանն հանդէս ոչ
թէ ինքն միայն է արդար , այլ և որք ի մեղսն են՝ յան-
կարծ յինքն յափշտակէ և արգարս գործէ : Օտոյնս ու-
րա թարգմանեալ յայտնեաց թէ զինչ է հանդէս ար-
դարութեան նորա . “ Ի՞նչ ի գող նորա արգար , և ար-
գարացուցանէ զայլս ի հաւատացն (Խոռոսի ,) : Եւ այ-
սուհեաւ երկբայանար . վասն զի ոչ ի գործոցն , այլ ի
հաւատացն արդարացար . և մի ի բաց փախչիլոյ յոյժ ար-
դարութեանն . վասն զի կրկին են սորա բարութիւնքս ,
զի և թէ թէ և և ամենեցուն առաջիկայ : Եւ ամաչեթ
և խորշիկ ինչ , Օգր և ինքն իսկ զնոյնս գործեաց , որ-
չափ ինչ որ անիցէ , նա զուարճանայ , իսկ դու ընդէր ա-
ռադատեալ ծածկիս և ամօթ վարկանիս զայն որով
աւերն քո փառաւորի : Եւ երբցոյց պստու զքոզան յորժամ
ասաց՝ թէ ի հանդէս արդարութեան նոյն , որ ինչ լինին :

Եւ արձեալ և երկիւղիւ մզէ զծաւրդոյնսն և խիզա-
խեցուցանէ յառաջ մատչել ասելովն թէ “ Եւ ասն յա-

առջագոյն մեղացն գործելոց, : Տեսանեն զիարդ հա-
նապազորդ յիշեցուցանէ նոցա զյանցանման : Ա երազոյն
ասէր՝ թէ օրինաբն է զիսութիւն մեղաց, և զհետ առ-
բա՝ թէ ամենեքին մեղաք. իսկ աստ ևս յաճախաբոյն :
Եւ ոչ ասաց վասն մեղացն գործելոց, այլ թէ վասն
յառաջագոյն, այսինքն զմեռելութիւն : Վրանդի ոչ ինչ
կայր յոյս առողջութեան. այլ որպէս մարմին անդա-
մալուծեալ կարօտ է վերստին շնորհացն, սոյնպէս և հո-
գի մեռեալ : Ա՛նսաւանդ թէ ևս դժնեայ, որպէս թէ
լստ կարգի դնիցես՝ մեծ պատճառք գտանին մեղադրու-
թեան : Եւ զհնչ իցէ այս, 'ի ներեւն այլ վասն յառա-
ջագոյն մեղացն գործելոց : Վրանդի և ոչ ասել որ ունի,
ասէ, թէ ոչ վայելեցաք 'ի ներեւն և 'ի քաղցրութիւնն :
Ար է՝ «այժմաւ ժամանակիս», առաւել տեսակ զօրու-
թեան և մարդասիրութեան այլ : Վրանդի յորժամ ան-
յոյսն եղաք և զվճիռ մահու ընկալաք յանձնիս մեր,
և աճեցին մեղքն, յայնժամ եցոյց զիւր զօրութիւնն,
զի ուսցիս զառաւել զարդարութիւն նորա. որ եթէ 'ի
սկզբանն իսկ եղեալ էր այս, ոչ այսպէս զբանեղի և հրա-
շափառագոյն երեւեր, որպէս այժմ՝ յորժամ ամենայն
բժշկութեան օրինակքն յանդիմանեցան :

Եւ արդ զհնչ ասէ : «Ա՛ւր են պարծանքն, արգե-
լան. որով օրինաբ, 'ի գործոցն. ոչ, այլ օրինացն հաւա-
տովքն», : Ա՛եծ ջան էր ցուցանել Վաղտի թէ այս-
պիսի ինչ հաւատքն զօրեցին զոր և ոչ անգամ զմտա-
ածել կարացին օրէնքն : Եւ իբրեւ ասաց՝ թէ արդարա-
ցուցանէ անձ զմարդն 'ի հաւատոցն, բռն հարկանէր
դարձեալ զօրինացն : Եւ չասէ թէ ուր են ուղղութիւնք
հրէիցն և կամ ուր արդար իրքն, այլ թէ ուր են պար-
ծանքն : Վրանդի ուրեք ցուցանէ թէ ջատագով օրի-
նացն է, որպէս թէ բազում ինչ քան զայլն ունեւով
և գործ ինչ ոչ վճարել : Եւ յորժամ ասաց եթէ ուր
են պարծանքն, չասաց թէ ապականեցաւ և կորեւաւ, այլ
թէ փակեցաւ. մանաւանդ թէ արդ իսկ է, զի ոչ իսկ
ունի ժամանակ : Այսպէս և յորժամ զդատաւարանէն
լուեալ զհրամանսն՝ ոչ ևս ունի այսուհետեւ ժամանակ
դատաստանի 'ի վերայ այնոցիկ որ յապաշխարութիւնն,
այսպէս ապա և վճիռն 'ի բաց բարձաւ 'ի քէն և յամե-
նայն հանգերձեալ բարութիւնսն վայելիս. և 'ի ժամն.

ներ չնորհացս այսորիկ որով լուծան . գտնեալքս , ոչ եւս
ունին նորա ժամանակ առաջարկութեան զուգութիւն
օրինացն : Եւ եթէ հակառակել ինչ կամէին , յառաջ
քան զգալուսան պարտ էր . իսկ 'ի գալ այնորիկ որ հա-
ւատալն կեցոյց , 'ի բաց բարձաւ . և ժամանակ միջոնն նո-
ցա , որպէս յանդիմանեալ յամենեցունց՝ եթէ չնոր-
հօքն ապրեցաք : Երբն վասն և այժմ՝ իսկ եկն , զի մի
ասիցեն թէ 'ի սկզբանն եկեալ էր՝ հնար դոյր և օրի-
նօքն և ընտանի մերովք ուղղութեամբն ապրել : Եւ
որդ խցեալ զայսպիսի զանաւոր զբերանս նոցա , զոր
յամենայն ժամ յանդիմանէ յայտնապէս , չէ բաւական
նոցա այն զի ապրեցին 'ի ձեռն չնորհաց նորա : Եւ որ և
վերագոյնն աւեր՝ թէ 'ի հանդէս արդարութեան նո-
րա , և 'ի օրնս յարեաց՝ թէ յայժմուս ժամանակիս :

Իսկ եթէ ամենք հակառակեցեն , զնոցինն գործեն ո-
րաց մեծ ինչ մեղացեալ իցէ և չիցէ բաւական առ 'ի
պատասխանատրութի դատաստանին , այլ դատապար-
տեալ էր և հանգերձեալ է տանջել , և 'ի չնորհաց թա-
գաւորն թողեալ լինի նմա ձրի , և նա անտնութեալ
զհետ ներսնանն պարծելով ասիցէ՝ թէ չիք ինչ իմ մե-
ղացեալ : Եւ առաջ քան զգալ չնորհացն և ներմանն պարտ
էր ցուցանել զայս . իսկ յորժամ այնք եկին և օգնեցին ,
չունի ևս այսուհետեւ ժամանակ պարծանաց : Եւ և առ
չորեայն իսկ եղև , զի ընտանեպէս իսկ ընկալեալ էր նո-
ցա . վասն այսորիկ և եկն իսկ առ նոսա , և 'ի գալն նորա
բարձան պարծանք նոցա : Եւ որք ասէին վարդապետ լի-
նել աղայոցն և յօրէնան պարծէին և խրատիչ անզգա-
մաց անուանէին , զոյգ նոցին զտան կարօտք ուսման և
փրկութեան , և չունին այնուհետեւ պատճառս պարծա-
նաց . զի թէ յառաջ քան զայս թլկատութիւնն ան-
թլկատութիւն եղև , մանաւանդ թէ ևս առաւել այժմ
չունի ժամանակ :

Եւ այն՝ թէ արգելան , և եցոյց թէ որպէս : Եւ ինք
արգելան , ասէ . յօրոց օրինաց , 'ի գործոցն . ոչ , այլ 'ի
հաւատոցն օրինաց , : Եւ հաւատիկ և զհաւատան օրէնս
կոչեաց՝ զասակարգեալ զանաւանն , որպէս զի սփոփեա-
ցէ զայնսորիկ որ կարծէին թէ նորաձեւութիւն ինչ իցէ :
Եւ որ իցին 'ի հաւատոցն օրէնք . չնորհօքն ապրել : Եւ
աստի ցուցանէ զնոյ զօրութիւնն . զի ոչ միայն փրկեաց՝

այլ և արդարացող և 'ի պարծանս ևս ած, ոչ կարօտա-
ցալ գործոց՝ այլ զհաւատան միայն խնդրեաց: () այս ա-
սերով և զհաւատացեալ Հրեայնս արեփէ և կազմէ, և
զանհաւատն զիջուցանէ, զի կարացէ առ ինքն ձգել:
() 'ի թէ յանկարծ դէպ լիցի հաւատացելոցն մեծա-
մեղել և յօրէնան հայել, լուիցէ թէ զնոյն ինքն զգերանն
եխից և զանձն իւր ինքեան ամբատանս կարգեաց և ը-
պարծանան փակեաց. իսկ անհաւատն դարձեալ վասն ա-
րին իսկ խանարհել կարէ և մերձենալ 'ի հաւատան: Տե-
սեր որչափ ինչ է առաւ ելաւ թի' հաւատոցն, զխորդ 'ի բաց
մերժեաց զառաջնան և ոչ պարծել անդամ ներեացնուն:

“Եւ արդ համարիցիմք մարդոյ հաւատովք արդա-
րանալ առանց գործոց օրինաց, : () որժամ եցոյց եթէ
վերագոյնք են որ 'ի հաւատոցն են քան որք 'ի Հրեիցն,
յայնժամ ասպա բազում հանարձակութեամբ վասն այ-
տոցիկ ճառէ. և որ կարծէր թէ յայտմանէ շփոթեցան,
գործեալ թժշէ: Եւ քանզի երկու էին որով առաւ
նեկն Հրեայքն, նախ առաջինն զի ոչ գործովքն արդա-
րացան, որոհս զի թէ ընդէր չեղէն պնայիտի՝ պատճառք
մեզ գործովքն արդարանալ. իսկ միւսն ևս այլ՝ որ զան-
թլիքասան 'ի նորին արդարութենէ արժանի արար վայե-
լելոյ, որք զայնչափ ժամանակս ընդ օրէնսն էին սնեալք.
որ ևս առաւել քան առաջնովքն էին շփոթեցոյ: () ասն
այնորիկ զայն վերտօին կազմեալ, ասպա յայտ փոխի, որ
այտպէս խռովեցուցանէ զՀրեայնս այժմ. զոր Ակարա-
սի յեա հաւատոցն մեղադիր լինէին վասն իշուանելի և
վասն նորին իրաց, “ () ինչ ասեմք, ասէ, համարիցիմք
հաւատովք արդարանալ մարդոյ, : Եւ չասաց թէ հրեին
և կամ որ ընդ օրինաքն իցեն, այլ ընդ յարմակ հանեալ
զբանն և տիեզերաց դուռն բացեալ փրկութեան, ասէ
“ մարդոյ, : զհասարակ բնութեանն զանուն 'ի կիրար-
կանէ. ասպա յայտմանէ առեալ պատճառս՝ փոխի յայլ
և զդիմադրութիւնսն լուծանէ:

Եւ քանզի ընտանի իւրեանց իսկ էր Հրեիցն լուրն
այն՝ թէ ամենայն մարդ 'ի հաւատոց արդարանայ, և
զայս լուեալ դժկամակ լինէին և գայթակղէին, յարի
'ի սոյնս՝ “ ինչ զի Հրեից միայն է ան, : Իրոհս զի ա-
օրից՝ թէ ընդհել քեզ անպատեհք ինչ թուիցին ամե-
նայն մարդկան փրկութիւն. միթէ մասնաւոր ինչ է

ած : Եւ այսու ցուցանէ՝ թէ այսու կամէին զառ ՚ի հե-
թանապոս խաղաղութիւն : Զրեպքն , ապա այսու զայ ըզ-
փառսն պղարտէին : Ժանաւանդ թէ և ոչ թողացուցա-
նէին իսկ ուսանել ուսեք թէ ամենեցուն է նա ան : Եւ
եթէ ամենեցուն իցէ , որպէս զի և է իսկ . ապա եթէ
է ամենեցուն , յայտ է թէ ամենեցուն խնամ տանի .
ապա յայտ է թէ զամենեւեան առհասարակ կեցուցա-
նէ ՚ի հաւատոցն . զասն այսորիկ առէ՝ թէ “ Զրեից մի-
այն իցէ ան և հեթանոսաց ոչ . այո և հեթանոսաց , ,
ճիւղն ոչ եթէ մասամբ է ան որպէս հեթանոսաց ա-
ռապելարանութիւնքն , այլ ամենեցուն հասարակ և
նոյն ինքն մի . վասն որոյ և առէ՝ թէ մի է ան , այսինքն
թէ նոյա և սոցա նոյն ինքն մի է :

Եւ ապա եթէ վասն հնոյն ինչ ասիցես ինձ զնորա
խնամոցն թէ էր ինչ այլակերպութիւն , սակայն և այս-
պէս յայտ առնէ թէ քեզ օրէնք տուան գրով , և նոցա
բնութեամբ իսկ . որով և թէ կամէին՝ և յաղթել իսկ
կարէին քեզ , վասն զի ոչ ինչ նուազ քան զքեզ ունէին .
զասն որոյ ՚ի սոցն իսկ յարեալ ակնարկէ իսկ զառաջի-
կայսն՝ եթէ զի արդարացուցուն զթլփատութիւն ՚ի հա-
ւատոց , ապա և զանթլփատութիւնն ՚ի ձեռն հաւա-
տոց : Եւ առաջնաւ զասն թլփատութեան և անթլ-
փատութեան յիշեցոյց՝ եթէ և ոչ մի ինչ այլակերպու-
թիւն կայ . զոր եթէ յայնժամ , ևս բազում առաւել
չիք , զոր և յայտնապէս իսկ յարդարեալ այժմ . եցոյց՝
եթէ երկրաբանիւր կողմանքն հաւատոյ կարօտ են , զի
ասէ . “ () օրէնքն ինչ խափանեմք հաւատովքս , քա-
ղցի , այլ զօրէնքն հաստատեմք , , : Տեսե՛ր զառաջնորէմ
զիմաստութիւնն առաքելոյն և զանեղրեկան . զի յորժամ
ասաց թէ հնազանդեմք , եցոյց թէ լուծեալն ոչ կայ հաւ-
տատուն : Եւ տես զ՝ Եսայի որ զօրութեանն զառաւել-
ութիւնն թէ որպէս կազմեաց ամենայն առաւելութիւն
որպէս կամէցաւ . և ցուցանէ աստ ոչ միայն թէ զա-
ռանէ զօրէնքն , այլ միաբանէ ընդ հաւատսն և օգնու-
կան ամեն ցուցանէ : Եւ որպէս զի զնա իսկ ցուցանէ առաջ-
նորդ ընել հաւատոցն , որպէս զի յառաջեալ իսկ զայն
վկայէ . քանզի առէ “ վկայեալ յօրինացն և ՚ի մարգա-
րէիցն , , , անշակեալ և սա տեսեալ զնա վհատեալ՝ հաւ-
ատառն կարգեաց :

Եւ զիսորդ հաստատեաց, ասեն, զօրինացն զքործս, եւ եր վասն զամենայն գործէր կարգէր. զի զմեզն արդար արասցէ: Եւ վասն զի նա ոչ կարաց զայս առնել՝ այլ շնորհքն, “ Լ՝մենեքեան, ասէ, մեզան, իսկ հաւատոցն եկեալ զայն զամենայն ուղղեաց, վասն զի միանգամայն ընդ հաւատալն արդարանալք, ապա օրեմն հաստատեաց զօրինացն զկամս, եւ վասն որոյ նա զամենայն ինչ գործէր՝ սա զայս՝ ի կատարումն էած. ապա օրեմն ոչ խափանեաց զնա, այլ կատարեաց: Լ՝յոժմ աստէն իսկ եցոյց՝ Թէ եւ ասանց օրինացն կարող էք արգարանալ. եւ արդ եթէ զայս ոչ կարացին օրէնքն գործել, եւ եթէ հաւատքն չեաւէին ընդ օրինացս, վասն զի այս իսկ զճիշտայն կառեցուցանէ՝ կարծելն զայս եթէ հակառակ ինչ իցեն հաւատքն օրինացն, ցուցանէ զայն զոր ոչ յաճախ ինչ կամի հրեայն՝ ոչ միայն Թէ չիցէ հակառակ, այլ մանաւանդ պատերազմակից եւ գործակից օրինացն են հաւատքս, զոր մանաւանդ ցանկացին իսկ լսել:

ՅՈՐԴՈՐԱԿ

Եւ արդ վասն զի շնորհքն արդարացաք, եւ ի վարս պիտանիս արժան է մեզ փոյթս գտանել եւ ցուցանել առաքինութիւն, եթէ զմայր բարութեանն՝ այսինքն զսերն բազում փութով պահեցուք ի մեզ: Եւ ոչ մերկ բանիւք եւ ոչ զարձեալ խօսից համամբ, այլ վերակացութեամբ եւ գործոց տեսակ. որպիսի ինչ զաղքատութիւնն լուծանել, աղքատացեալն խնամ տանել, որք ի վիշտս իցեն՝ օգնական լինել, որք ի նեղութեանն են՝ վերակացու լինել, որք լանն ընդ նոսա լալ, որք խնդանն՝ ընդ նոսին զոյգ խնդալ. քանզի եւ այս ի սիրոյ է. Թէ անանց փոքր Թախ խնդալ ընդ խնդացողսն, այլ եւ յոյժ մեծ եւ զարմանալի է եւ փիլիսոփայութեան մտաց է այս ամենայն: Եւ զբազում գտանեմք զի ի գժուարինան հաղորդին վշտացն, եւ զայս տեսեալ առժամայն վհատին. քանզի բազումք են որ լան ընդ լացողսն, եւ որք խնդանն ընդ նոսա՝ լինին խնդակիցք, այլ եւ արտասուեն եւ յորժամ այլ որ խնդացէ, որ է չաւրակնութեան եւ նախանձու: Լ՝պա օրեմն չէ փոքր ուղ.

դուժիւն յորժամ՝ եղբայրն խնդայ և դու ընդ նման խնդ
դացես . այլ և քան զերկոսին մեծ է այս ոչ միայն լալ
ընդ լացողն, այլ և որ՝ ի վիշտան վերակացու լինի, ևս
առաւել աս մեծ է : () բազումս գիտեմք զի ի վիշտան
օգնական լինին վշտացելոցն և զոչ ընդ նախն վշտանան .
և յորժամ ընտիր գտան, ի բաց կացին և հրաժարե-
ցան . քանզի և պսոխի է չարակնութեանն բռնաւորու-
թիւն : () Եւ զի մին աշխատութեանց և քրտանց, և միւսն
յաժարութեան և կամոց միայն, բայց սակաւն զգժուա-
րագոյնն բազումք ընկալան, իսկ զգիւրագոյնս զայս ոչ
աւին յանձն . այլ հալին և կորնլին յորժամ՝ տեսանի-
ցին զեղբայրն ընտիր գտեալ և պատուեալ կամ զեկե-
ղեցին բազմալին օգտեալ թէ բանիւ և եթէ պլուզ օրի-
նակաւ . և ապա այնպիսիքն ևս դժնեպք լինին : () Եւ
զի և ոչ միայն ընդ եղբորն այնուհետեւ, այլ և ընդ նոց
կամոցն պատերազմի այնպիսին :

() Եւ արդ զայս գիտեալ զադարեալ յախտեն . թէ-
պէտ և զեղբայրն ոչ կամիցիս, գտեալ զքեզ ինքն ազա-
տեալ ի բիրտ չարեաց : () Եւ զի պատերազմ ի խորհուրդ
մեծանեա, էր վասն զհոգիո խռովութեամբ ընդ, և Էր
վասն զձմեռն գործեա, վասն էր զվերինն ներքինս պո-
նեա, արդէս կարեա մինչդեռ այսպէս անկեալ կա՞ թո-
ղութիւն մեղաց խնդրել : () Ի եթէ որք յընկերացն
մտասեալ իցեն և ոչ թողուցուն իւրեանց մեղաւորեցն
դանցանս նոցա, և ոչ նա թողու զմեղս նոցա . իսկ որք
ոչն իցեն յայլոց ինչ մտասեալ և ի նոսա ձեռնարկել
մեղանչել կամիցին, որպիսի ինչ թողութիւն դոցի նո-
ցա . քանզի վերջին անօրէնութեան նոցա ցուցակ է
այս : () Եւ այնպիսիս սատանայիւ ընդ եկեղեցւոյ իսկ մար-
տնիցն, մանաւանդ թէ ևս դառնագոյն սղքա . ի նմա-
նէ գիւրով է զգուշանալ, իսկ սղքա զկերպարանսս փ-
րցն զգեցեալ՝ ի ծածուկ զհուրն բորբոքեն, և նախ զին-
քեանս արկանեն ի հնոցն . և զայն ախոտ ախտացեալ
են՝ որում ոչ աղորմել ամեք միայն անհնարին է, այլ
և որ ևս ծաղք և ծանակ է : () Ի սարուես և դողաս,
ասա ինձ, և կամ վասն էր երթեացեալ անցեալ կոտ-
ղինչ ինչ չարիք գործեցան զի պայծառ և երեւելի եղև
եղբայրն և ընտիր : () Եւ եթէ այսպէս է, հրժուել պարտ
էր և խնդալ և փառաւորել, որպէս զի անդամն քո լու-

աւար և երեւելի գտաւ : ԲՆԼ տրամբն զի անձ փառաւորի : ԲՆԼ տես ուստի ձգի պատերազմն :

ԲՆԼ ոչ, ասէ, թէ անձ, այլ եղբայրն էր : Աման նարա իսկ մատուցան առ անձ փառք. ապա ուրեմն և քաղաւտերազմի առաջի նորա : Այլ, ասէ, այս ինչ տրամուցանէ զիս, այլ և զանձ կամէի փառաւորել : Ինչեք այդպէս իցէ, խնդա ընդ եղբորն ընտիր գտանելոցն, և այնպէս փառաւորի 'ի ձեռն քո անձ, և ամենեքին ասիցեն 'օրհնեալ անձ որ այսպիսի ծառայո ունի, որ յամենայն չարամիտութենէ և 'ի նախանձուէ ազդատեալք և մերժեալք են, և միմեանց լաւութեամբքն հաճեալք են և քաղցրացեալք : Եւ զինչ ասիցեմ թէ եղբայր, այլ թէ և պատերազմող որ իցէ և կամ թշնամի, և անձն փառաւորի, բարեկամ պարտեալք առնել զնա. իսկ դու զբարեկամն թշնամի գործես, փասն զի անձ փառաւորի 'ի ձեռն առաքինութեան նորա : Եւ եթէ որ զմարմինդ քո առողջացուցանէր յորժամ ախտացեալ էր, թէպէտ և թշնամի որ էր զառաջինն, յետոյ բարեկամ համարէիր այսուհետեւ. իսկ որ զԲրիտտոսի մարմինն զարդարէ, այսինքն է զեկեղեցի, թէպէտ և բարեկամ իցէ՝ թշնամի վարկանիս, և այսպէս ապա 'ի ձեռն այլոցն զպատերազմն : Բրիտտոսի մատուցանես : Աման այսորիկ թէպէտ և նշանա ինչ որ առնիցէ և կամ զկուսութիւն պահիցէ, և պահօք և գեանալաւութիւն զինքն մաշիցէ, և զինչ ասիցեմք, թէպէտ և առ հրեշտակս իսկ հասանիցէ այսպիսի առաքինութեամբք և քան զամենեւին տուրք իցէ, և զնախանձ և զչարամիտութիւն յանձին կրիցէ, քան զշնացողն և զաւազմին և քան զգործեղմանակրկիտսն և անօրինազոյն գտանի :

Եւ զի մի յաճախ ասացելովքս սողոտանիցեմք զբանս, ապա զայն անձ զմոս զոր և ձեզ զիւրին է իմանալ : Եթէ որ հօր և բրիչ առեալ և այնպիսի ինչ գործէր 'ի տունս և զտեղանս 'ի բաց կործանէր, ոչ ամենեքին որ մերձն կային քարկոծ առնէին իրրե զպիղծ և զանօրէն : Եւ որդ զինչ ծախիչ է քան զհօրս զայս, ով որ հաճիրէ այնմ բոցոյ, զչարամիտութենէն ասեմ և ընդ նախանձուէն, որ ոչ զբարեղէն շինուածս կործանէ և ոչ զսակի օեղան մանրէ, այլ և որ ևս պատուաւան է քան զորմս և զսակի սեղանն, զվարդապետութիւնն

իսկ՝ որ շինողն է ժողովրդեանն՝ քակեն և ՚ի բաց կործանեն, որպիսի ներելոյ և թողութեան արժան իջեն այնպիսիքն: Եւ մի ոք ինձ զայն ասիցէ՝ թէ բազում անգամ ձեռնարկեաց և ոչ զօրեաց: Ասան զի՝ ՚ի բարուցն գատին իրքն. վասն զի և Աւուղ սպան զ՝ Սաւիթ, թէպէտ և ոչ պատահեաց: Այ՛ ա՜մեն զմեռաւ ասա ինձ, եթէ ոչխարացն Վերիտասի նենգես յորժամ ընդ հովուին պատերազմես և ցրուես զոչխարսն վասն որոյ և զարիւնն իւր եհեղ Վերիտաս, և զամենայն ինչ ուսոյց մեզ առնել և աշխատել, սոյնպէս և հրամայեաց: Եւ կամ զայն զխորհրդ ոչ յիշես զի տէրն քո զքո փառսն խնդրեաց և ոչ զիւրն. իսկ դու ոչ զտեսան, այլ զքոյդ. և եթէ զնորայն խնդրէիր, ապա և քումն ժամանէիր. և վասն զի զքոյն նախ յառաջ խնդրես, սորին վասն և ոչ կարես հասանել:

Եւ արդ զինչ է պսոսցիկ բժշկութիւն և առողջութիւն: Եթէ միահամուռ ամենեքին աղօթս առնիցեմք, և միանգամայն միաձայն առաքիցեմք առ աստուծ, որպէս և վասն այսահարացն. քանզի և սգբա ևս առուել անփեայ կան ՚ի չուսութիւն, և մեմուանդ զի ՚ի յօժարութենէ իւրեանց է մոլորութիւնս այս. վասն այսորիկ աղօթից կարօտ է ախտս այս և բազում խնդրուածոց: Օ ի որ ոչ սիրէ զեղբայրն, թէպէտ և ինչս ծախիցէ և կամ ՚ի մարտիրոսութիւն պայծառանայ՝ ոչ ինչ աւելի վճարէ. յորժամ պատերազմիցի ընդ պիմ՝ որոյ վեր ինչ մեղուցեալ նմա՝ զմեռաւ. ա՜մեն թէ որպիսում տանջանայ արժանի չիցէ այնպիսին, և քան զհեթանոսս ևս չար: Օ ի եթէ ՚ի սիրելն մեր զսիրելիսն մեր՝ ոչ ինչ աւելի ունել մեզ ասաց քան զհեթանոսսն, իսկ որ ընդ սիրելիսն չարախիցէ և նախանձիցի՝ մեր դռնիցի կամ զմոր ներել թողութեան ունիցի: Աս և քան զգատերազմն ևս դժնեայ իցէ, այսինքն չարախիցութիւն. վասն զի պատերազմն ՚ի լուծանել պատճառանացն վասն որոյ էր պատերազմն՝ ընդ նմին և թշնամութիւնն իսկ լուծանի: Իսկ չարախիցութիւն և նախանձ ոչ կարեն երբեք լինել բարեկամ ուրուք. երբեմն յայտնապէս ցուցանէ զկռիւն և երբեմն ՚ի ծածուկ. և յայնմ պատերազմի թերևս և պատճառս որ ունի ասել, իսկ այս պատերազմ ՚ի մոլորութենէ միայն և ՚ի սատանայական

բարուց։ Սրայիսում ինչ չարութեան որ կարէ նմանեցուցանել զայնպիսի անձն։ որ իժ և կամ մը քարք այնպիսի թոյնս ունիցի։ չիք ինչ անսուբբ և անօրէն քան զայնպիսի անձն։

Սոյն այս իսկ կործանեաց զեկեղեցի, ծնաւ զհերձուածս, զեղբօրն զաջ զինեաց և թանաղ ետ ՚ի հօրազատին յարեան, և զբռութեանն զօրէնս ՚ի բայ ջնջեաց և զմահու գրունս երաց և զանէծան զայն ՚ի Կործ իսկ արկ։ Եւ այնչափ դժնեայ է ակտա այս, զի ոչ զծնողաց առք և ոչ զեղբօրն զհարազատութիւն և զգութ ետ յիշել հիշոյն, այլ այսպէս զնա վառեալ կազմեաց և յայնպիսի խտտութիւն ած, մինչ զի և այլ աղաչել զնա և ասել թէ “Ը. քեզ դարձնորա և դու տիրես նմա”, տակայն զնա և ոչ այն կարաց արգելուլ յիրացն, թէ պէտ և զպատարագացն մեղադրութիւն եթող և զեղբայրն հնազանդեցոյց նմա։ Ըրգ այնպէս անբժշկելի է ակտա այս չարահիւսութեան և նախաձեռն, մինչև բիւր գեղ կազմեալ զիւր զընտանի նեխութիւնն բխեաց։

Եւ զման որբաց և տրտմիս, ուլ հէքք և թշուառութեան, զի պատուեցան անձ։ Ը. յայս սատանայական մտաց է։ Իսկ զի եղբայրն ընտիր գտաւ, այլ մարթ է քեզ զանց ասնել զնախանձուէ։ որպէս զի թէ կամեցիտ յաղթել, մի սպանաներ և մի ՚ի միջոյ բառնար։ այլ թուրաց թող կեայ, զի պահիցին իրեն ճակատուն, և յաղթեա մինչդեռ կենդանին է. և այսպէս գտանի քո պապին պայծառ։ Իսկ այժմ յորժամ տարներդ, զդառն զամբաստանութեան զգլխուն ՚ի վերայ քո հատեր։ Ը. յոչ ինչ յայնպիսեացս ճանաչեն չարակնութիւն և նախանձ։ Եւ զման այսչափ հարեալ ետ յապակմացու ՚ի փառս։ Ինքեանք միայն բնակեն յայնժամ ՚ի վերայ երկրի։ Սակայն և ոչ արգել զնա յիրացն, այլ զամենայն ՚ի բայ թօթափեալ ՚ի հոգւոյն, և զօգեալ ընդ սատանայի պատերազմէր ընդ եղբօրն։ քանզի նա իսկ էր պատերազմակից Սայենի և զօրավար։ Եւ զման զի ոչ շատացաւ այնու զի եղև մարդն մահկանացու, և մահ հաճն օրինակաւ մեծագոյնս անէր յառափս կատակաւ նայ, և եղբայրասպան հաւանեցուցանէր լինել։ Իբրեւ և այրէր թէ երբ լինիցի նմա տեսանել զիրան ՚ի գործ եկեալ, որ ոչ երբէք յադի մերովքս չարեք։ Սրայիս

յորժամ կարանաւոր զոր թշնամի ունիցի, և նորա զվեր
 ճիւղ մահու ընկալեալ՝ ապա կամէր թշնամին տեսանել՝
 թէ զի էր մինչեւ ի քաղաքս ելեալ էր մեռեալ էր և
 ոչ հասանել ի տեղի մահուանս, աշխպէս և սատանայ
 յայն յայնժամ գործէր։ Սակայն թէպէտ և լուաւ թէ
 ի հոգ զառնալոց է մարդն, ոչ շատացաւ այնու, այլ
 երկնէր աւերի ինչ տեսանել՝ զորդի քան զհայր յառաջ
 մեռանել և եղբոր զեղբայր խոյխոյղել, ի տխեղձ հա-
 ապի բռնութեամբ սպանանել։ Տեսեր որչափ ապառա-
 լորեաց նախանձ. տեսեր որպէս ելից զանյաղ բարս սա-
 տանայի, և այսպիսի սեղան ամենայն արեամբ յորի-
 նեաց առաջի նորա որպէս և ինքն իսկ ինզդէր։

Փախիցուք այսուհետեւ յախտէ չարամիութեանն և
 ի նախանձուէ։ Վանդի չէ և չէ իսկ հնար ի հոյն յայն
 մանէ փախել որ պատրաստեալն է սատանայի, թէ ոչ
 զերծնուցուից յայսպիսի հիւանդութենէ։ Եւ զհարգ
 մարթիի զերծնուլ, ասեն։ Եթէ զմտաւ ածիցեմք զայն
 որպէս Վրիտտոն սիրեաց զմեզ և հրամայեաց մեզ զմի
 մահու սիրել։ Որպէս սիրեաց զմեզ. զարիւն իւր պա-
 տաւկան եհեղ վառն մեր մինչդեռ թշնամիքն էաք և
 մեծամեղք։ () այնս և դու արա առ եղբայրն. վառն
 այսորիկ ասէր. “Պատուիրան նոր ետու ձեզ զի սիրեա-
 լիք զմիմեանս որպէս ես սիրեցի զձեզ”, Սանաւանդ
 եթէ և ոչ այս իսկ հասանէ ի չափն յայն, քանզի նա
 վառն թշնամեաց գործեաց զայս։

Եւ ոչ կամիս զարիւնդ քո հեղուլ վառն եղբորն,
 բնորէր և զնորայն հեղուաւ և զանց առնեա զըսելութեամբ
 օրինացն. քանզի նա զոր ինչ գործեաց՝ ոչ որպէս զպար-
 տական, իսկ դու եթէ զայս գործես՝ զպարտան վճարես.
 Վանդի և այն որ զբիւր տաղանդն պարտէր և զհարիւր
 զահեկանն պահանջէր, ոչ միայն վառն այնորիկ տան-
 ջէր զի պահանջէրն, այլ զի և ի ձեռն երախտեացն
 չլսաւ լաւագոյնս և ոչ հայեցաւ ի տէրն և հետեւեաց
 կամաց նորա և ի բաց եթող զպարտան. զի և պարտք
 իսկ էին որ ի ծառայէն լինէին։ () ամենայն զինչ և
 առնիցեմք մեք՝ որպէս պարտականք զպարտան վճարեմք.
 սորին վառն և ինքն իսկ ասէր՝ թէ “Եթեւ զամեն
 նոյն ինչ առնիցէք, առաջիկէ՝ անպիտան ծառայք եմք,
 զոր ինչ պարտեալք առնել արարաք”, ինչպէտ և ասէր

ցուցանեմք, թէպէտ ինչս տայցեմք կարօտելոց, պարտա լնումք. և ոչ զի սկսաք միայն երախտիս առնել, այլ և 'ի նմին յամենացոք: Եւ արդ ընդէր զբեկս զքեզ յայն մանկ որ զքեզ տէրն կամի առնել ամենայնի: Եթիւն վասն քեզ հրամայեալ տալ այլոց, զի դու ինքնին քեզին ունիցիս. մինչ միայն ունիս, և ոչ գու. իսկ չունիցիս. իսկ յորժամ ընկերին տայցես, ասա և դու առնուցուս:

Եւ արդ զինչ զայդ կայցէ այսմ սիրոյ. զարիւնն իւր եհեզ նա վասն թշնամեաց, իսկ մեք և ոչ ինչս երախտաւորացն. նա զիւր իսկ զարիւնն, իսկ մեք և ոչ զինչս. նա յառաջ քան զմեզ, իսկ մեք և ոչ յետ նորա. նա վասն մերոյ փրկութեան, մեք և ոչ վասն մերոյ օգտի: Բանդի ոչ եթէ նմա ինչ յօգուտ լինիցի 'ի մերմէ մարդասիրութենէն, այլ զամենայն իսկ զշահս 'ի մեզ այսրէն զարձուցանէ: Եթիւն վասն և հրաման առաք տալ, զի մի անկցուք յընչին: Որ օրինակ եթէ որ մանկան արծաթ տայցէ փողբ մի և հրամայէ պահել թղթաշուրթեամբ, և կամ ումեք 'ի ծառայիցն տուեալ առնով ինչ, և մինչդեռ պահիցէ՝ մատուցեալ այլ որ յաւփրչտակիցէ, զիտն և ան առնէ: Կար, տես, կարօտելոյն, զի մի որ յաւփրչտակիցէ զայն 'ի քէն. արպիտի ինչ կ'կամ զրոպարտոք կամ սատանայ կամ զօգ և յետ ամենեցուն այտոցիկ մահ: Եւ ինչդեռ քեզին միայն ունիս զինչսն, չեն 'ի զգուշութեան. աս' եթէ ինչ տաս զնոսա 'ի մեռն աղքատաց, կս քեզ պահեմ զնոսա ամենայն զգուշութեամբ, և 'ի ժամանակի ընդունելութեան բնաջում տաւելութեամբ հատուցանեմ քեզ. առնում 'ի քէն ոչ զի ծախեցից, այլ զի բազմացոցից զինչն և զամենայն հաւատարմաւ պահեցից, և ասա յայնմ ժամանակի ամալ զքեզ յորժամ ոչ փոխ քոսանի և ոչ իւզ:

Եւ արդ ո՞վ որ քան զմեզ իցէ անապարդն, որք և ոչ յետ այսչափ խոտումնց տամք նմա փոխ: Եւ վասն այնորիկ իսկ եմք չքաւորք և մերկք և աղքատք երթամք առ նա. քանզի զոր ինչ հաւատացան մեզ՝ լուսնիմք եթէ ոչ զնա այնմիկ անանդեմք՝ որ ամենայն զգուշութեամբ պահեն խոտացաւ: Եթիւն վասն և զվերջին դատաստանն եմք ընդունելոց: Եւ յորժամ սողաւնի

ցիւք, զինչ կարիցեմք տակ վասն կողատեանն այնորիկ, զոր բարութեամբս զնիցեմք, զոր պատասխանատուութիւն՝ յորժամ ասիցէ թէ ընդէր չետուր ինձ զինչսն, չհաւատացեր թէ դարձեալ մեծաւ առաւելութեամբ ընդունիմ. և որ բան ունիցի զայս եթէ մինչև քո տըւեալն եր ինձ՝ ետու քեզ. քակ յորժամ ինձն տայիր, ապա յայտ է թէ ևս բազում առնուիր: Եւ արդեօք զերեսդ և զմիտոք բերկրիցէ տեսիլ ընչեցդ. ապա մանաւանդ վասն այնորիկ իսկ արժան է տալ քեզ, զի անդ ևս մեծագոյն զքեզ բերկրիցէ, զոր ոչն որ երբէք ի քէն հանել կարիցէ: Իսկ աստ ի բիւր չարիս հաւանեցուցանեն զքեզ ինչքն. վասն զի որպէս զոռն լիբբ այնպէս լիբբ առ մեծատունն սատանայ: Օր որինակ եթէ մանուկ հաց ի ձեռն ունիցի և կամ պղպուսնդ, և եթէ ետալ շան յափշտակիցէ զայն ի ձեռաց մանկանն, սոյն պէս և աստանայ ընդ մեծատունն գործէ: Եւ արգասցուք զինչսն ի ձեռս հօրն մերոյ երկնաւորի, զի յորժամ տեսանէ զայն սաքանայ, ի բաց հերքի և գնայ ի մէջը, և ի մերժելոյն նորա ի մէջը՝ ապա հայրն մեր տայ մեզ զամենայն գթութեամբ յորժամ ոչ ևս կարիցէ ի իւրան յաւիտեանս այնորիկ զհանգրձեալսն իտփանել ի մէջը:

Եւ արժամ որպիս շուն զի պարսպէ մանկան և ձանձրացուցանէ, այնպէս և մեծատունը չեն ինչ ընդհատ յայնպիսի իրաց: Եւ որպիսեալ նորի առ նոսա սատանայ և լսէ զի անկեցուն բերանը հպհոյեն զնոսա, և որպէս զքունս լիբբս հալածեն, և ոմանք ձգեն յարկոյս և յայնկոյս, և ոմանք վայս, և այլք այլք գործ արկանեն: Եւ ոչ այլապի ինչ միայն է որ ի մարդկանէս չեն ի նոցա, այլ և յախտից չեն ազատք, յորովայնամեղութենէ և ի փաղաքշանաց, յաբեցութենէ և յամենայն զեխտութենէ: Եւ պէտք և փոխ ինչ տուցեն ոմանց, զայնուիկ ի խոյզ արկանեն որք զբազում աղիտիսն տուցեն և բարեբարոյք իցեն, և այնպէս բնորդեմ իմն դրձեն զիրան. վասն զի զբարեբարոյն ան թողեալ որ ոչ միայն հարիւր, այլ հարիւրապատիկ մեզ շնորհէ, այլ այնոցիկ տան փոխ՝ որք և ոչ զգլուխն բազում անդամ տայցեն այսին:

Օ ինչ ինչ արդեօք որպիսն մեզ հաղորցանէ, զի

այնչափ բազում ծախս գործեմք, աղբ և անպահանջութիւն զինչ մեզ փառասիրութիւն չնորհէ, զնախաճեմք և զարակնութիւն. զինչ մեզ ընդ խնայումն ընձեռեմք, հոգս և վարանս. զինչ մեզ դարձեալ զխառնութիւնն և անորոշութիւնն ընծայեն, զքեհներն և զթիւնաւոր որդունսն: Եւ յսոքիկ են փոխառութեան մեծատանցն, աղքատ են որ յարտաքին խաւարին տան նոցա զգլխաւ փոխոցն, ի սոցանէ իսկ են աստէն չարիքս և ակնդարութիւն դառն տանջանացն: Եւ յսոցիկ, որս ինձ, կամիտ տալ զփոխ որք այսպէս զքեզ տանջեն, և ոչ հաւատարմաբար Վրդա, թողի որ զերկինս առաջի քսեղ և զանմահ կեանսն և զանձաւորի զբարութիւնն: Եւ արդ զոր պատառախաւարութիւն ունիցիմք: Եւ ողագաւ, ասա ինձ, ոչ կամիցիտ տալ այնմ, որ ետն քեզ մինչև ի քէն առեալ էր, որ և յետ աւելոյն՝ դարձեալ աճեցուցանէ եւ՝ և քայ. արդեօք յայն թակս զի յետ բազում ժամանակ կաց տայ՝ Հաւատաս: Եւ անաւանդ թէ աստէն իսկ ի մտոյ տայ. քանզի անսուտ է որ ասացն « խնդրեցէք զարքայութիւնս և այս ամենայն յաւելցի ձեզ »:

Տեսեր գտաւել առատութիւնն նորա: Եւ յն, ասէ, քեզ պահի անդ և ոչ ծախի. և զայս, ասէ, աստ ըստ կարգի յաւելուածոյ առաւելութեամբ տամ, և առանց այսր և զայն եւ որ յետ բազում ժամանակաց առնուց ես՝ աճեցուցանեմ, ասէ, քեզ մեծութիւն: Եւ ամս այսորիկ յերկարեմ զժամանակն և յետ բազում տեւոյ տամ, զի վաշխն բազմացի: Եւ սոցն տեսանեմք և աստ ի փոխատուան լեալ. յեժարութեամբն իմն այնոցիկ որք յետ բազում ժամանակացն հատուցանեն՝ տան զփոխսն, զի զտոկոսին բազմացուցեն: Իսկ որ անդէն առ ժամայն զամենայն անդէն հատուցանէ՝ ի բաց և հատ և զրնթացս վաշխին. իսկ որ զբազում ժամանակն ունի, բազում առնէ և տոկոսին: Եւ արդ ընդ մարդկան չի նիմք դժկամակք որք առնուն և յապաղեն, այլ և ի մնաստանիւնք. և ս վասն աճեցուցանելոյ զինչան. իսկ առ ձեռն այնպէս փոքրոգիք գտանիմք, որպէս զի վասն սորին իսկ իրաց գանգաղիմք և յապաղեմք տալ զի յետ բազում ժամանակացն տայ, և այն զի աստէն իսկ տայ որպէս ասացն:

Եւ հանդերձ ասացելովքս և այլ իմն մեծագոյնս մա.

տակարարէ, զի անգր ամբարէ զամենայն. քանզի մեծութիւն տրոցն և զեղեցկութիւն ընծային այնորիկ զերազանցէ քան զմերձակայ զկեանսս զարտոսիկ: Վրան զի և չէ իսկ հնար ապականացու մարմնով և առժամանակեայ զանթառամ զպատկն զայն ընդունել: Վասն զի այժմու ժամանակս և գնացք մեր լի են շինութեամբ և խաղութեամբ և բազում բարս օրինակաց ունին, և ոչ կարեն զանշարժ և զհաստատուն և զանհասելի զայն զստացումն ընդունել:

Ի՞նչ է թէ որ յանկարծ քեզ ոսկի պարտէր որ յօտար աշխարհի բնակէր և չէր հնար առ քեզ ինքն բերել զուկին՝ յորժամ ոչ ծառայ ունէր և ոչ զազդ որ, և առաքէր առ քեզ և տսէր՝ թէ պարտական եմ և կամիմ հաճել զքեզ՝ եկ, ոչ ապաքէն բիւր անգամ աղաչիր զնա և առէիր՝ թէ մի յօտարութիւն կոչեր զիս, այլ մեծաւանդ առ իս իսկ բերցես և ապցես ինձ: Իսկ զհոգեւորականն զայն և զանձառելին և զանհասանելին աստէն կամիս ընդունել: և որ բան ունիցի զայս: () Ի եթէ աստէն առնուս, ապականացու առնուս. իսկ եթէ այնմ ժամանակի անսաս, անապախան հասուցանէ քեզ զայն և անխառն յայլմանէ: Ի՞նչ է թէ առնուցուս, կարող ընդունիս. իսկ ասկ եթէ անդ, ոսկի ընտիր բայց տակայն և ոչ աստ ինչ զրկէ զքեզ: () Եւս որոյ յետ անտի խոստմանցն և այլ իմն յաւել: այսպիսի ինչ ասէ. ամենայն որ որ անտի իրաց է տենչացեալ, հարիւրապառ տիկ առցէ ՚ի յաւիտենիս յայսմիկ և ՚ի հանդերձելումն զկեանսն յաւիտենականս ժառանգեսցէ: Ի՞նչ է թէ չառնուցումք հարիւրապատիկ, մեք եմք պատճառք, զի ոչ տամք փոխ այնմիկ որ կարողն է պաշտի մեզ տալ: Ի՞նչ արդ որք ետուն, ասէ, ամենայնք՝ սոյնպէս առին հարիւրապատիկ: Ի՞նչ արդ զինչ է, մանաւանդ եթէ փորք ետուն և մեծագոյնս ընկալան:

Ի՞նչ արդ աղէ տաս ինձ, զինչ մեծագոյնս ես () ետրոս, ոչ զուսկանն միայն և զնաւակն և զեղեցմն կար. թիւն իսկ նա զամենայն տիեզերաց տունս երաց առաջի նորս, և զերկիր և զծով տարածեաց առաջի նորս, և ամենեքեան ցանկային ընդունել զնա ՚ի տունս իրեանց, մանաւանդ թէ՛ զիրեանց իսկ զինչն վաճառէին, և առ նորս ոտնս բերէին, և ոչ ՚ի ձեռս անգամ

իշխէին զնել արկանել, այլ արապիւի տառաութեամբ
և ՚ի պատուոյ նոցա խորշէին: Եւ այն, տակ, Պետրոս
կր: Եւ առ այս զինչ իցէ, այր դու. վասն զի ոչ եթէ
Պետրոսի միայն խառնացաւ զայս, և ոչ եթէ ապաց' քեզ
պսեմ, Պետրէ, առցես Հարիւրապատիկ միայն դու.
այլ զինչ ասէ, թէ՝ "Իմենայն որ ար եթող զտուն կամ
զեղբարս, Հարիւրապատիկ առցէ աստ", վասն զի ոչ
եթէ երեսոց ինչ ընտրութիւն ասնէ, այլ զգործոցն
զկազմութիւն ինդրէ:

Եւ զինչ ասեմ, ասէ, զի մանկանցն բազմութեան
Հոգի ՚ի վերայ կան ինձ, և ցանկամ մեծատունս առ
նել զնոսա: Եւ վասն աղքատս գործես զնոսա. զի ե.
թէ զամենայն մեծութիւնս նոցա թողաւ, անվերակա
ցուս իսկ արարեր զնոսա. ապ' եթէ զան առնիցես նոցա
ժառանգորդ և մատակարար, բազում գանձս թողաւ
նոցա: () որ օրինակ յորժամ մեք զանձանց վրէժ խղիւ.
րիցեմք՝ ան չինի վրէժ խնդիր, իսկ յորժամ ՚ի նա թո.
ղուցուք՝ ևս տառաւել քան որում ան առնիցեմք ինի.
ցի, սոյնպէս և յինչս լեալ գտանի: () յորժամ մեք զայս
մանէ խակայցեմք, նա մերժէ զիւր այցելութիւն ՚ի մենջ.
իսկ ապ' եթէ առ նա դարձուցանիցեմք զամենայն, և
զինչս և զմանկունս ամենայն զգուշութեամբ կարգե.
ցեր: Եւ զինչ զարմանք են եթէ. աս ան պապիւի ինչ
իրք ինին, որ և առ մարդիկ զսոյնս անսանես: () ի ե.
թէ ոչ աղաչիցես զոք յայնցանէ որք մերձ առ քեզ կայ.
ցեն յորժամ վախճանիցինս առ ՚ի ինսամ տանել ման.
կանցի, և բազում անգամ կամիցի, բայց խորշի յիւրոյն
առ ամօթոյ ինքն զինքն յառաջ մատուցանել. ապա յոր.
ժամ պատուեացես զնա և անուանես ժառանգորդ որ
դուցն քոց և զամենայն Հոգս ՚ի նա ընկերացուս, յայն.
ժամ ապա և նա անսլութիւն և մեծ Հոգաբարձութիւն
ցուցանէ առ նոսա վասն քո պատուելոցն:

Եւ արդ եթէ կամիս թողուլ մանկանց քոց մեծու.
թիւն բազում, թող նոցա զնոյ զտեսչութիւնս. զի թէ
մինչ ոչն եր քո աշխատեալ և շնորհեաց նոցա շունչ և
մարմինս ասեղծ և զկեանս պարգևեաց, իսկ յորժամ
անոցէ զայսպիսի տառաութիւն քո և զարքմանութիւն,
և զնոսա յետ քո նմա յանձն առնիցես, արդեա ոչ ար.
դեօք բանայցէ առաջի նոցա զամենայն մեծութիւնս:

Օ) Ի ելեմ խոր փոփոխութեամբ յայրոյն, և վաղ քի ետեւ զիկն զայն ելեմ քան զմանկեանս վնս նախա մեծար համարեցաւ, կալ և հնծան 'ի վերայ որոց այրոյն եցցց, ապա զմեռաւ ած թէ որչափ ևս առաւել տէրն խորայն ցուցանէ առատութիւն:

Եւ արդ մի զայն ածցաւ զմեռութեմ որպէս մեծաւ տուն լինել մարթապաղատ թողուլ որդւոցն, այլ թէ որպէս առաքելիս յարդարեացաւ զնոսա: Վնագի յորժամ՝ յառան 'ի մեծութիւն, և ոչ մի լինչ լուսութեան բարս կարեն ցուցանել ապաւինեալ յընչիցն առաւելու: Թիւն. ապ' ելեմ տեսանիցեն զինքեանս թափուր յայտմանէ, կարեն ածել զմեռութեմ քաղուքի աղքատութիւն տապան զառաքելութիւն, և միջիմարութիւն անմանց իւրեանց զանախն համարեցան: Եւ արդ մի. թողուր նոցա մեծութիւն զի թողցես զառաքելութիւն: Վ) ասն զի յոյժ անմեռութեան իսկ է այս, զի մինչ կենդանին էիր չորարեր զնոսա տէրս ամենայն ընչիցն, և արդ բազում ինչ 'ի տղայութեանն թողէր պատճառս որ ածէ զնոսա 'ի հեղաւթութիւնս: Եւ մինչ կենդանին էիր, թեր ևս կարէիր և սաստել նոցա յորժամ չորաչար զինչսն 'ի կիր արիւնիկնաւ 'ի զգոստացուցանել և սանձս դնել և նահանջել. իսկ ապա 'ի վախճանելն յետ անվերապացութեան և երիտասարդութեան թէ և զընչիցն բազմութիւն թողուք նոցա, 'ի բիւր քորալքիթութիւնս մղեմք զտառախանն զախտիկ և զհէքս, յաւելլով հուր 'ի հուր և ձեթ հեղումք 'ի վերայ կենդանեացն որք են 'ի գծնեայ հնոցին:

Եւ ելեմ կամիցիս ամենայն զգուշութեամբ առնել զնոսա մեծատունս, թող նոցա զնոս պարտական և նոս ընձնեաւ զմեռահայտն. զի թէ նոցա առնուցուն զինչսն և որոց տայցենն՝ չգիտցենն այդեօք ունել 'ի մոթ, այլ բազում ինչ զիտիցի. կամ զքարտաթութիւնս ուրուք և կամ տանորութիւն: Իսկ թէ քս յառաջեալ զայն փոխ տայցես նոց, անկապուած մնայ այնուհետեւ գանձն, և յոյժ դիւրին է անգրեկն ընդունել: Եւ և չորհոս ևս վարկաւ նի և 'ի պարտական լինել և արեկն հասուցանելոյ մեղն զինչսն. մանաւանդ որոց պարտապանն է, զնոսին ևս առաւել սիրէ: Եւ արդ այնուհետեւ զնա քեզ պարտական՝ քանզի ոչ ինչոց այնչափ փոխատու յորժամ բա

զում պարտապանս ունիցի, որպէս Վրէխտոս խնորայ
յորժամ ումեք պարտիցի: Եւ արդ եթէ կամեցես վնա
քեզ բարեկամ առնել, յամենայն ժամ փոխ առնոր նմա,
զի այնու ուրախ լինիցի նա 'ի քեզ. վասն զի որոց չարա-
տին ինչ, 'ի բաց կայ և մերժի 'ի նոցանէ: Իսկ որոց պար-
տականն է, ընդ առաջ ընթանայ և 'ի գիրկս ընդունի:

Եւ արդ զամենայն ինչ հնարեսցուք առնել, որպէս
զի զնա մեզ պարտական ստացուք. վասն զի ժամանակս
իսկ այս է փոխ տալոյ, և այժմ իսկ են պէտք ընդդէմ
Խիստ ապ' եթէ այժմ ոչ տայցես աստէն, և ոչ յետ աս-
տի անդր երթալոյն կարես տալ: Եւս է քաղցրենալ,
աստ է ծարաւել, քանզի ծարաւի է քոյով փրկութիւնդ.
վասն այսորիկ և խնդրէ, որին վասն և մերկ իսկ չըջի,
զի վաճառէ քեզ զանմահ զկեանսն. մի այսուհետեւ ան-
տես առներ զնա: Եւ եթէ ինքն կամի կերակրել, այլ
զքեզ կերակրէ. և ոչ եթէ զգենաւ փութայ, այլ ըզ-
քեզ զգեցուցանէ և զպատմութեանն զայն զակեհոսն
զթագաւորական քեզ պատրաստէ: Անեսանիցեն և
զբժիշկսն որք խնամածութն են քան զայլոն, յորժամ
որք 'ի ցաւն աշխատեալք իցեն, և հրամայիցեն 'ի բա-
ղանիսն տանիլ և լուանալ, և ինքեանք ընդ հիւանդին
լուանին, զի քաջաւերեսցեն զնա. այնպէս և սա աստ
գործէ վասն քո աշխատեցելոցդ: Երբն վասն ոչ հար-
կաւ և բռնութեամբ խնդրէ 'ի քէն զինչսն և կամ պա-
հանջէ ինչ, զի ևս առաւել մեծ բազում յաւելուածով
տացէ քեզ. և զի ուսցիս թէ ոչ առ պէտս ինչ ունելոյ
խնդրէ 'ի քէն, այլ վասն ուղղելոյ զքո պէտսն: Երբն
վասն յանարգ և յարհամարհեալ կերպարանա չըջի և
զաջն ձգէ. Թէպէտ և խերուհչ մի տայցես, ոչ դար-
ձուցանէ 'ի բաց. և եթէ անարգես, չհեռանայ, այլ
դարձեալ մերձենայ առ քեզ, վասն զի յոյժ քեռեալ է
'ի սէր մեր և Զնայ մերում փրկութեան:

Եւ արդ այսուհետեւ արհամարհեսցուք զինչսն, զի
մի արհամարհեսցուք մեք 'ի Վրէխտոսէ. արհամար-
հեսցուք զինչսն, զի նմին իսկ ընդդէմ հապարդ: Օրի ե-
թէ մեք պահեմք զնոսա աստ, բայց եթէ կորուսանեմք
զնոսա և աստ և անդ. իսկ եթէ ծախիցեմք զնոսա 'ի
բարի, բազում առաւածութեամբ յերկոսեան 'ի կեանս
հանդերձ բազում ընչաւետութեամբ և չահիւք ընդու-

նիցիսի: Եւ արդ եթէ զքեզ լինել մեծատուն, ծախեսցէ զի ընտրեսցի, ցրուեսցէ զի ժողովեսցէ: Ի՞նչ է թէ նոյ ինչ և չքնաղ երևեսցի այս, տես զայն զոր սերմանեն և զմտաւ ած, տես զի և նա չկարէ ինչ աւելի ժողովել եթէ ոչ զոր ունին ցրուեսցէ: Եւ արդ սերմանեսցուք այսու հետեւ և մեք և մշակեսցուք յերկինս, որպէս զի բազում առատութեամբ հնձեսցուք և յաւիտենական կենացն արժանաւոր գտցուք և ՚ի նորին բաւութիւնս վայելեսցուք շնորհք և մարգարտութեամբ տեսան մերոյ և փրկին Յիսուսի Վրիստոսի, ընդ որում փառք հօր հանգերձ հոգւովն սրբով այժմ և յաւիտեանս յաւիտենից. ամէն:

ՃԱՌ ՌԻԹԵՐՈՐԴ

“Եւ արդ զինչ տեսիք զգտանելն Ի՞րա համու նահապետին մերոյ բառ մալմից. զի եթէ գործալք էր արդարացեալ, ունել ունէր պարծոնս, այլ ոչ առ նա՝”:

Ի՞նչոյ թէ գատապարտ եղև ամենայն աշխարհ նոյ, և եթէ ամենեքին մեղան և պարծանքն արդելան, և եթէ չիք այլ ուղտեք փրկութիւն, այլ միայն ՚ի հաւատացն: Ի՞նչ և ցուցանել իսկ փութայ եթէ ոչ ամօթոյ ինչ է փրկութիւնս այս, այլ պատճառ փառաց, զի ևս մեծագոյն քան զայն՝ որ ՚ի գործոց: Եւ ասն զի ամօթովն փրկութիւն չունէր ինչ, այլ և վհատութե պատճառս, և զայս ևս ՚ի միջոյ բառնալ զոյնս ակնարկէ, ոչ փրկութիւն միայն, այլ արդարութիւն կոչեաց: Ի՞նչպիսի ինչ է զոր ասէն, թէ “Ի՞րդարութիւնն նոյ նովա յայտնի”: Եւ որ այսպէսն փրկի, բազում համարձակութեամբ ապրի: Եւ ոչ արդարութիւն միայն ասէ, այլ եթէ յայտնումն արդարութեն նոյ: Ի՞նչու ած իսկ, ասէ, ՚ի ցուցումն արդարութեանն երևի և յայտնի ևս լուսաւորապէս և առաւելապէս: Ի՞նչոյ ասեալսն և յառաջիկային զոյնս յարգարէ և կազմէ և ՚ի հարցանել անտի յառաջ մտաուցանէ զբանն. զոր և միջան առնել սովորն է առ ՚ի յայտնելոյ, վասն զի վտաս իսկ է յա-

սացեալն , զոր և 'ի վերագոյնս զնոյն գործէր' եթէ
 “() քնն աւելի է հրէին , և դարձեալ թէ “() քնն
 պարծանքն' արգելան , և աստ եթէ “() քնն ասիցեմք
 զԼ'բրահամ նախահայրն մեր , , ,

Եւ վասն զի 'ի վայր և 'ի վեր դարձեալ ի հաւանակէին
 Հրեայքն' եթէ հայրապետն էր և նոյ բարեկամ և զԹՂ-
 փատու թիւնն նախ նա ընկալաւ , կամի ցուցանել ապա
 թէ և նա նոյն ինքն 'ի հաւատոյն արգարացաւ . որ և
 էր իսկ բազում և առաւել յաղթութիւն Պաւղոսի :
 Վնայի որք զգործսն ոչ ունիցին և 'ի հաւատոյն միայն
 արդարանան , չէ ինչ կարի անպատեհ : Իսկ որ ուղղու-
 թիւնս ինչ չունիցին բողոքովն , այլ միայն 'ի հաւատան
 ապականին և նոքիմք արդարանան , այն են մեծ սքան-
 չելիք , նովիմք իսկ և զօրութիւն հաւատոյն յայտնի ե-
 րևի ամենեցուն : () ասն պարտիկ զամենայնիւ զանց արա-
 րեալ զսա միայն անուանէ , հայր զնա կոչէ ըստ մարմ-
 նոյ , և արտաքս հանէ զնոսա 'ի սերտ ազնուականութե-
 ճէ ազգակցութեան նորա , և յառաջ ձմեռապարհ հոր-
 գէ հեթանոսաց առ նորա մերձաւորութիւնն : Եւ
 զի'նչ ասիցէ . “() Եւ Լ'բրահամն գործովք էր արդա-
 րացեալ , ունել ունէր պարծանս , այլ ոչ առ ամ , , , Լ'ս-
 ասց թէ արդարացուցանէ զԹՂփատու թիւնն 'ի հաւա-
 տոց ամ և զանթղփատու թիւնն 'ի ձեռն հաւատոց , և
 յարդարեալք զսոյն բաւականս յառաջինսն , և Լ'բրա-
 համն իսկ մեծագոյնս եցոյց զսա' եթէ խոտացաւ նման ,
 և առնէ պատերազմ 'ի մէջ հաւատոյն և գործոյն . և
 ամենայն ջան և աշխատութիւն է , որպէս զի զարդա-
 րութիւն նորա ցուցցէ : Եւ ոչ այսչափ միայն , այլ և
 յորժամ պարկեշտութեամբ դնէ զայս և յառաջահայր
 զնա անուանէ , որով և հարկ իսկ էր նոցա հաւանել ա-
 մենայնի վասն նորա : () Ինչ , ասէ , զհրէիցն միայն
 ասեր , և մի զայս անուն և մի զայն անուն ամեր 'ի մէջ .
 ես , ասէ , 'ի դաքութն ամենեցուն հաւանեմ և զմեանէ
 բռան հարկանեմ , որ և սկիզբն իսկ ընկալաւ թղփա-
 տութեանն , և նովա ցուցաւ ամենեցուն , և 'ի նոնմէ
 իսկ առ սկիզբն թղփատութիւնն :

“ () Ի թէ Լ'բրահամն գործովք էր արդարացեալ ,
 ունել ունէր պարծանս , այլ ոչ առ ամ , , , Եւ վասն զի
 անյուշտ է ասացուածս , ապա հարկ էր նմա յայտնի առ-

նեւ, իբրեւ են պարծանք, մին 'ի հաւատաց և միւսն 'ի գործաց : ի՞նչպէս այտեմ՝ «Եւ 'ի գործաց էր արդարացեալ, ունէր պարծանս, այլ ոչ առ անձ» . եցցց այսուիկ թե կարող է և 'ի հաւատոցն ունել պարծանս, այլ ևս մեծագոյնս : ի՞նչ բարեւ՝ իսկ զորութիւնն Սաւառի աստ երեւի յորժամ զայսպիսի զբանս յնդգոխնարու թիւն առաջնորդիցն շրջիցէ . որպիսի ինչ ունէին 'ի գործոցն վերջ, կուրծին պարծանս և համարձակութիւն, զոյնս ևս բարեւ՝ առաւելութեամբ 'ի հաւատոցն եցցց : () ի որ գործովքն պարծի, զիւր ընտանի աշխատութիւնն յառաջ բերէ . իսկ որ 'ի հաւատոցն այլ յարգարութիւն մերձենայ, մեծամեծ պարծանաց պատճառս ցուցանէ . վասն զի փառաւորեցեր և մեծացուցեր զանձ, զոր ոչ երբեք բնութիւն երեւելեացս յանձն առ, զհաւատան նախ որ 'ի նա, և զսերտ սէրն որ առ նա է՝ ցուցեր . և զգուրութիւն նորա յայտնի և լուսաւոր քարոզեցեր . վասն զի այս առաքինի գործ է և փրկիծախայական բարոյց և բարձրագոյն մտաց : Ս) ասն զի չսպանաներն և չբողոքաւն ամենեցուն իսկ դիւրին է : իսկ հաւատաւն թե անհաւաքիցն հնարաւորք են այլ գեր 'ի վերոյ է քան զամենայն բնութիւն մտաց, և որք յոյժ վասն նորա զնախապծիցն . վասն զի և սերտ սիրոյ նշան այս իսկ է :

Վ) ասն զպատուելն զանձ և կատարել զպատուիրանս նորա՝ այս մեծագոյն է որք հաւատովն խնայատաւրեան առ նա . քանզի նա լուսաւ միայն նմա և կատարեաց զպատուիրանն . իսկ սա լուսաւ և իսկոյն զխառն նորա ծառնեալ, և քան գործովքն՝ հաւատովքն ևս առաւել սքանչելացաւ և փառաւորեաց : ի՞նչպէս պարծանք միայն ուղղութիւնն են . իսկ սա զանձ իսկ փառաւորէ և բողոքովն իսկ նորա է : Վարժի, վասն զի առաւել իմն տեսանէ քան զամենայն բնութիւն գեր 'ի վերոյ՝ որ 'ի նորա փառան իսկ անցանակ . սոցին վասն իսկ ասէ՝ Եւ առ անձ ունի այնպիսին պարծանս : ի՞նչ ոչ վասն այսուիկ միայն, այլ և վասն այլոց իրիք պարծի հաւատացեալն . ոչ միայն զի զանձ սերտ սիրով սիրեաց, այլ զի և վասն նորա և 'ի նմանի 'ի բարեւ՝ սեր և պատիւ վայելեաց : ի՞նչ զոր օրինակն նա զնա վեճագոյն սիրեաց՝ մեծամեծ ամենով զնմանէ զնախա : վասն զի այս իսկ է նշան սիրոյ, սոցնայն և անձ իրիքեաց զնա . և որ բիւրն չարեաց և վրի-

ժողովն պարտապանն էր, ոչ միայն շտանկեաց և արտնական, այլ և արդարացոյց ևս. և պարծի ևս պնակեալ, որպէս թէ մեծի տիրոյ իսկ արժանի գտաւ :

“Սխանցի որ գործեն” չհամարին վարձն ըստ շնորհացն, այլ ըստ պարտեացն : Եւ արդ այս մեծ ինչ իցէ : Եւ ոչ երբեք. վասն զի որ հաւատացն համարի, բայց ոչ համարէր եթէ ոչ և իւր ինչ նպատակեալ էր : Ինչպէս զի և սա աւելցի զնո՞ւ պարտական, և պարտականն ոչ գոյն իրիք, այլ մեծ և բարձրագոյն իրոյ՝ ցուցանել զնորս. զառաւելութիւնն և զհոգեւորական լոյմեան : Եւ ոչ լոկ անոց եթէ որ հաւատացն, այլ թէ “Ինչ հաւատացն յայն” որ արգարացուցանէ զամբարիշտս : () մտաւ ամ որչափ ինչ իցն հաւատաւն և հաւատասեւ թէ կարող է ամ որք յամբարացութեանն կեանքնս յանկարծ օրէն և անտանկն ոչ թէ ի անմիջեանց միայն ազատէ, այլ և արդարաւ գործէ և անմահ պատաստոյն այնմիկ արժանիս ցուցանէ : Եւ արդ մի կտրի ծիցես զայս նաւալ ինչ. վասն զի նմա ոչ ըստ շնորհացն համարի : Իսկ զորայս այս է որ պայծառաւ գործէ հաւատաւ, մինչև այդպիսի ինչ վայելեաց ի շնորհս, որպէս զի այստիկ կարաց ցուցանել զհաւատան : Ինչպէս զի և փոխարենն արաւ մեծ է քան զկարացն. վասն զի նմա վարձք միայն առեալ լինին, իսկ սմա արգարութիւն որ օտաւեթ է քան զվարձան. բազում ինչ զանազանեալ է արգարութիւնն քան զվարձան :

Եւ իբրև եղոյց զայս Սխրահամէ : ապա և զՍտաւիթ ի մեջ բերէ և ցուցանէ թէ վնաս և նա ի կիրարկանէ : Եւ արդ զինչ ասիցէ Ստաւիթ և կամ զո՞ւ իւրինէ. որ գործովն էին աշխատեալք, եթէ որք հաւատովն վայելեցին ի թողութեան և ի շնորհացն հաւացք ցտան, եթէ որ ի գործոց և վերուց ակն աւնին : Ինչպէս երանութիւն յորժամ ասեմ, զգրուին ամենայն բարութեանց ասեմ. զոր օրինակ արդարութիւն առաւել է քան զվարձան է, այնպէս և երանութիւն քան զարգարութիւնն վերագոյն է :

Եւ իբրև եղոյց զարգարութիւնն լաւագոյն քան ըզգործան, և ոչ թէ Սխրահամ զայս միայն սա զորդաւթութիւնս, այլ և մտաց, անկէր պարծանա՞յլ ոչ սա ամ, ապա և այլով օրինակաւ յայտնի կրնի զայս պար-

կեղտո գործել. և զ՝յաւիթ ՚ի մէջ բերեալ և զայնս
 ՚ի համար արկեալ և պարկեա ստէ՝ թէ “՝հաւատիկ և
 ՝յաւիթ զարգարութիւնն երանէ ասելով. թէ երանի
 որոց թողան մեղքն. և յա համարի թէ յառաջ ալ լը-
 ւան, վասն պարտիկ զվկայութիւնն ՚ի մէջ բերէ. յա
 ալ ստայ՝ թէ երանի որոց հաւատքն յարգարութիւն
 գաւան. կամաւ գործէ զայս և ալ թէ առ չլիտել ինչ,
 զի ևս զբաղում առաւելութիւնն ցուցանիցէ. ՝) ի ե-
 թէ սմա երանի է որ զթողութիւնն ընկալաւ ՚ի չնոր.
 հայն, ապա բաղում անբամ մեծաւանդ թէ որ արգա-
 րացաւն և զհաւատան եցոյց. ՝) անցի ուր երանութիւն
 է, ամենայն ամեթ և պատկառանք ՚ի բաց ջնջին և բա-
 զում փառք գործին. քանցի հրամանատուր՝ է և վար-
 ձաջ՝ և փառաց երանութիւն. յա պարտիկ է ստին ա-
 ռաւելութիւն, մինչև անգիր իսկ գնէ զնա և ստէ՝ թէ
 “՝որ գործին, վարձքն ալ համարին ըստ չնորհայն. և
 ՝) է իսկ հաւատացեալն առաջին բան, զայն որով վը-
 կայութեանք յարգարե. ասելովն՝ թէ “՝կարկա ՝) ա-
 ւիթ ստէ, թէ երանի որոց թողան մեղք իւրեանց. և
 (ձինչ, ասեա, բաւ, զի ոչ ըստ պարտուց, այլ ըստ չնոր-
 հայ ասեա զթողութիւն. ՝) յա ահաւատիկ աստ ստէ
 երանի. ապա ուրեմն ալ երանէ զսա ընդ վարք, եթէ ոչ
 էր տեսեալ զփառան յորում վայելէր:

յա չստէ թէ թողութիւնն այս ՚ի վերայ թշխատու-
 թեանն է. այլ զինչ, թէ “ երանութիւնն այս. և որ ևս
 առաւելն է, “՝) վերայ թշխատութեանն է թէ ՚ի վե-
 րայն թշխատութեանն, և ՝) չնգի ինքրեք պնտ հետեւ
 մեծ բարութիւնն այս և ընդ ում դասեալ էր՝ ընդ թըւ-
 փատութեանն թէ ընդ անթշխատութեանն. յա արդ
 տես զառաւելութիւնն. ցուցանէ զինքն թէ ոչ միայն
 չփախչի յանթշխատութեն, այլ և երկցարդն ևս քան
 զթշխատութիւնն ցուցանէ. յա որ երանելին՝ ՚ի թշխա-
 տութեանն էր ՝) յաւիթ և ընդ թշխատեալս խոնք,
 տեսանիս որչափ յամուտեաց ՝) ազգա ՚ի յանթշխատու-
 թիւնն ածել զասացեալն. ՝) ասն. զի ընդ միմեանս զա-
 զեաց զարգարութիւնն և զերանութիւնն, զերկուսեանն

1 Գլխն տեսի իմ յաւելուսի:

2 Երկնակին վերայ. և զաւ ըստ
 յաւելն:

մի եցոյց, և ինչորէ թէ զիարդ Մարաշամ արդարացու, յայտ է թէ յերանու թենէ արդարոյն արդարացու Մարաշամ: Միգ տեսցուք ձրպէս արդարացու, մինչ ան թլփատու էր, թէ թլփատու թեամբն:

“Ինթլփատու թեամբն, ասէ, ասեմք համարեալ զհաւատան յարդարութիւն զՄարաշամն:” Ս երազոյն զչրոյն ասէ. “Օ քնչ ասեն զիրք, թէ հաւատաց Մարաշամ յամ, և համարեցու նմա յարդարութիւն:” Ետ և զասոյն իսկ ասնու ի մէջ այնուհետեւ, և ցուցանէ յանթլփատու թենէն լիեալ զգորութիւնն. արա յայնմանէ ընդգիտագրութիւնս իմն ինչորէ ասնել: Օ ի եթէ մինչ անթլփատու էր, ասէ, արդարացու Մարաշամ, ապա էր վասն թլփատու թեամբն ի ներքս անկաւ: “Լշան առ, ասէ, և կնիք զարդարութեանն որ ի հաւատոյն. որ և մինչդեռ յանթլփատու թեամբն էր Մարաշամ, ընկալաւ զարդարութիւն:” Տեամենն ձրպէս եցոյց ի կարգի պանդխտութեան զՀրեայն զոչ, և ոչ զանթլփատու թեամբն, և զտառ յառաջ քան զնոս: Օ ի եթէ արդարացու մինչդեռ անթլփատու էր և պառկեցաւ և զանթլփատու թեամբն զկնի ընկալաւ, ապա ուրեմն յետոյ եմուտ հրեայն: Մհաւասիկ յայտ եղև թէ անթլփատուին նախ էր Մարաշամ որ հաւատալ հաւանդեցաւ, և ապա եմուտ թլփատու թեամբն, վասն զի կրկինն նախահայրութեանն: Տեամենն զհաւատան լուսաւորիչս. զի մինչ չև նորա եկեալ է, ոչ կարաց արգարանալ հայրապետն: Տեամենն զի չև ինչ խափանիչ առ թլփատու թեամբն: Ինթլփատու էր և չարգելաւ ի հաւատոց. ապա ուրեմն կրտսեր է թլփատու թեամբն քան զհաւատս, որ և քան զանթլփատու թեամբն ևս: Եւ ոչ կրտսեր միայն քան զհաւատսն է, այլ և յոյժ նկոն քան զնա էր և ի վայր, և այսքան ինչ որպէս նշան ինչ իրաց և ոչ նոյն ինքն վասն որոյ նշանն է, որպիսի ինչ և զօրականացն կնիքն է:

Եւ էր վասն, ասէ, կնքոյն պէտա ունէր: Եւ եթէ նա ինչ պէտա ունէր: Եւ էր վասն ընկալաւ զայն: Եւ ի լինել նմա հայր հաւատարեաց և որք յանթլփատու թեան և հաւատան, և որք ի թլփատու թեան, և ոչ լոկ որ ի թլփատու թեանն: Եւ յարէ ի սոյնս թէ “Երոյ ոչ ի թլփատու թեանն միայն:” սոյնպէս և ոչ յան-

Բլխատութեանն : Եւ ոչ զի անբլխատն էր՝ էր հայր անբլխատութեանն, Բեպէտ և արգարացաւ իսկ յան Բլխատութեանն, այլ վասն զի հաւատացն նորա նա : Իսկ անորք քան առաւել քան զայնոսիկ որք ՚ի Բլխատութեանն : Ս) Ի Բէ ոչ զհաւատան ցուցանիցեն, ոչ Կոյի նոցա նախնի : Բլխատութիւն ընկալաւ, զի էր Կորանչիւր մեք ունեմք զնա նախնի : Երայէս զի մի և ան Բլխատցա ՚ի բաց մերժեցեն զբլխատեալուն, և մի որ ՚ի Բլխատութեանն դարձեալ հպարտանայցեն ինչ ՚ի վերայ անբլխատիցն : Տեսանէս զիարդ յառաջ սարս ածելն զնա հայր : Եւ երայէս պարկեշտողցնս քարոզէ Բլխատութիւնն զարգարութիւն, փորր մի և անբլխատութիւնն յառաջադասութիւն ունէր քան զբլխատութիւնն : Իսկ յորժամ զնա ընդունի, յայնժամ կարէ իւր նախնի անուանել զնա, յորժամ զհետ եր Բիցի նորին հաւատացն : և մի հակառակեր և մի ընդ դեմ կար յորժամ զտեման ՚ի ներքս ածիցէ : Ս) Իսկ հաւատովք, առա ինչ : անբլխատութեանն : Իսկ ձեալ զիջուցանէ զհրեական հպարտութիւնն, և յիշեցուցանէ զժամանակ արգարանարցն : Եւ բարեղ սասց՝ Բէ զհետացն, զի նման նմին հաւատացցեն ՚ի մեռելոցն յարութիւն մարմնացն : քանզի նա վասն սորին իսկ ընկալաւ զհաւատանս :

Իսկ արդ յորժամ զանբլխատութիւնն ՚ի բաց հանիցեն, ապա ասցին յայտնապէս զի և ոչ ՚ի Բլխատութեանն իցէ ինչ քեզ տգուտ : Եւ Բէ ոչ զհետ երթիցն հաւատացն, Բեպէտ և բազում անգամ իցեն Բլխատեալ, ոչ կարիցեն լինել զաւակ Ս) քրահամա : Ս) Եւ զի և վասն այսորիկ իսկ առ զբլխատութիւնն, զի մի զտեմ անբլխատն արժապա հանիցէ, և մի գու դարձեալ ՚ի նմանէ զոյս արահանիցեն : վասն զի քեզ եղեն իրքս այս օգնական և ոչ նման : Եւ նշանակ առ, ասեն, զոյս հաւատաց, և օցս վասն քո : Իսկ այժմ և ոչ այս ինչ է : Ս) ասն զի յայնժամ գու տեւաւ ունէիւ մարմնաւոր նշանին, արդ այսուհետեւ չեն ինչ պէտք այսպիսու մն, վասն զի ՚ի հաւատացն, ասել : ոչ կարել ՚ի միտ առնուլ զոյս անմիտ զաւակութեան կարողութիւն էր : Եւ զայս ասեցին զաւ և այսմ յաւելուելի արեաւս օւնէիւ : Եւ վասն զի ընդ հարկարարին առաքելութիւնս չաւտանալ

ցար, և ոչ 'ի միտառնուլ փարացել, ասանք թեզ մեղքով
նաւոր թլփատու թիւնն. զի յորժամ խեղացին 'ի մարմն
նաւորս յայս, առ փգր փոքր մի խրատեացիս քաղ և 'ի
հոգւոյդ փրկստփայտ թիւն, և բազում փութով. ապա
ընկալցիս փառ որդէս զմեծ ինչ զպատիւ, և ամբիւր խրատ
անաղ ցանկացիս նախնոյն: Եւ զայս ոչ եթէ 'ի թլփ
փատու թեանն միայն կազմեաց նմ, այլ և յայլն ա.
մենեւին. յորս ինչ. 'ի զոհան և 'ի շարաթման և 'ի ասեման:

Եւ զի վասն քո առ զթլփատու թիւնն, լուր ըրաւ կար
գին որ ինչ էն. ասէ. «Եւ շան և փնիք ընկալաւ», նա և
զպատմաւան ևս զմէ ասելովն՝ թէ «առ 'ի իննել նաւ
հայր թլփատու թեանն», Եւս արտաւ պարտ է նոցա և
զինմնալի թլփատու թիւնն ընդունել մինչ լոյ մարմնաւ
ւորն և ոչ ինչ աւել զմարէր թեզ: Եւս զի նշան մի
այն էր յայնժամ՝ այսինքն է իրացն վասն որոյ նշանն է՝
և ոչ նոյն ինքն իրք որ են հաւատք. Բայ յորժամ զայս
ոչ ունիցիս, և ոչ նշանն այնուհետեւ կարն նշան լինել:
Եւս ուրուք իցէ նշանն, ոյր ուրուք փնիքն՝ ոչ ինչ գործ
ի քրքելուն: Օ որ որինսկ եթէ որ զքոսկ իւր ցուցաւ
նիցէ փնիքաւ և 'ի ներքս ոչ ինչ գործ, այսպէս լինի
թլփատու թիւնն յորժամ հաւատքն 'ի ներքս ոչ կոչ
ցեն: Օ ի եթէ արդարութեանն նշանակ է և զարգա
րութիւնն ոչ ունիցիս, և ոչ զնշանն ունիցիս. քանզի
ժառն այնպիսի ընկալար զնշանն, զի իրացն 'ի խնդիր լի
նիցիս: այսպէս ընդունիցիս զնշանն, որպէս զի նովաւ
հանգերմեաւ ես խնդրել զիրան. և եթէ առանց նորա
կարող էիր խնդրել, ոտաւ ոչ էր պէտք ինչ նշանին: Եւ
եթէ զայս արդարութիւն միայն քարոզէ թլփատու
թիւնն, այլ և զանթլփատու թեանն արգարութիւն.
ապա ուրեմն ոչ ինչ այլ քարոզէ թլփատու թիւնն, այլ
զայն միայն՝ թէ չեն պէտք թլփատու թիւնն:

«Օ ի թէ յորինացի է ժառանգութիւնն, ընդու
նայն են հաւատքն և իմպտան բաւելիքն», Եւս արդ և
ցոյց եթէ կարեւոր են հաւատքն և երկցարոյն: քան զթ
թլփատու թիւնն և զորացոյն քան զորինսն, և եթէ զա
թէնսն իսկ հաւատքով: Օ ի եթէ ամենեւին մեղան,
յայտ է թէ մինչ անթլփատքն էին՝ արդարացան: Եւս
ուրեմն և երկցարոյն աս: Օ ի թէ որինոքն է զիմա
թիւնն մեղաց, առանց որինացի արդարութիւն. յայտ.

նեալ է զարագոյն՝ վիպեալ յօրինացն և օրինացն հաւ
տիչ. և ոչ եթէ ընդգեւեմ ինչ, այլ բարեկամ և պատե-
րաբանիկ: Վասն այրաւոր գործեալ ցուցանեմ թէ չէր
հնար օրինոցն ընդունել զժառանգութիւնն և բուռն
հարկանել զվերապատութիւնն, և ոյնպիսի բառնայ ի նաեւ
նէ զյաղթութիւնն, և դարձեալ շատե զօրինացն այս-
պիսի. “ (1) Ի թէ յօրինացն է, առե; ժառանգութիւնն,
ապա ընդունացն են հաւատքն ”: Եւ մի ոք ասիցէ, ա-
ռե, թէ ժարթի և զհաւատն ընդունել և զօրինան պա-
հել, ցուցանեմ թէ յոյժ անհնարին է: Վասն ինքու-
նեալ զօրինան, որպէս թէ կարող իցէ կեցուցանել, այն
պիսին անարդէ զքորութիւն հաւատոցն, վասն որոյ և
ասէ իսկ, թէ “ ընդունացն են հաւատքն ”. ոյսինքն թէ
չեն ինչ պէտք շնորհոցն փրկութեան, քանզի և ոչ կա-
րէ իսկ ցուցանել զի ք զքորութիւնն մինչդեռ օրինոցն ի
ներքս են:

Եւ աղբեօք ասիցէ հրեայն՝ թէ ինձ զինչ փոյթ
իցէ զհաւատոցն: Եւ թէ քոյդ ճշմարտ և զօր ա-
ռե, յայտ է թէ ընդ հաւատոցն աւետիքն ևս բառ-
նան ի բէն: Տես զիարդ անդուստ ի վերաւոր իսկ հոյ-
րապետան ժարաւաւ ընդ նստա, և ցուցանեմ թէ անտի
զարգարութիւնն ժառանգեաց հաւատովքն, և զարգա-
րութիւնն զաւետեացն յայտ արար: Իրպէս զի մի ա-
սիցէ հրեայն՝ թէ ինձ զինչ փոյթ է թէ Երեսմ
հաւատովք արգարացու, ապա ցուցանեմ թէ ոչ
ինչ օրուս է հրեին, և ոչ դարձեալ աւետեացն ժա-
ռանգութիւն կարող է գործով երեւել աւանդ հաւա-
տոցն, որ մանաւանդ երկեցուցանէր իսկ զնոսա: Իրեւ
աւետեաց, առե: ժառանգն ինեւլը նաեւ աշխարհի, և ի
նո օրհնեմ ամենեցուն: Եւ զիարդ խափանին, առե,
աւետիքս այս: “ Եւ ասն զի օրինոցն զարգարութիւն գոր-
ծեն. իսկ ուր ոչ են օրինոց, և ոչ յանցանք ինչ ”: Իսկ
եթէ զարգարութիւն գործեն և յանցանոց պատժա-
պարտ առնեն, յայտ է թէ և անեծա գործէ: Եւ պատ-
ժոյց և յանցանոց պարտաւանք զաւանելով ուստի կա-
րիցեն ժառանգարդք քննանել. այլ դատաւարաբարեալք ար-
տաքս անխնայեմ: Իսկ ապա զինչ լինիցի. զան հա-
ւատքն միեւրով գիտոցն; մինչև աւետիքն ի գործ ելա,
նիցեն: Զանկի ուր շնորհքն մի՞ անդ թողութիւն, և

ուր Թորոթիւն՝ անդ քառութիւն, և ուր քառութիւն՝ անդ և ոչ մի ինչ պատճառք տանջանայ: Եւ յորժամ տանջանքն ՚ի բաց մերժեալ գտանին և արդարութիւն չգտաւ ՚ի ձեռն հաւատոյն, ոչ ինչ արհուհեաւ խափանի մեղ առ ՚ի լինելոյ ժառանգ աւետեացն:

“Ո՛ր ամն այսորիկ ՚ի հաւատոյն, ասէ, զի լուս շնորհացն: առ ՚ի լինելոյ հաստատուն աւետեացն ամենայն զաւակին:”, Տեսանեն զի ոչ միայն զօրէնսն հաւտարեցին հաւաթն, այլ աւետեացն նոյ շապ անկաւնել: իսկ օրէնքն այսորիկ ընդդէմ են, և զհաւատան խափանէ, յորժամ ժամանակի զնա պահելով և զաւետիան արգելու: Ո՛ր ամն այսորիկ եցոյց ոչ միայն թէ աւելորդ չեն հաւաթն, այլ և յոյժ կարեւորք, մինչև ապրել իսկ անհնարին է ձառնց նորա: Իսկ օրէնքն ըզբարկութիւն գործեցին, վասն զի ամենեւին անցին զօրինօքն: իսկ սա և ոչ սկիզբն տայ լինել բարկութեն:

“Ո՛ր ուր ոչ օրէնք, ասէ, և ոչ յանցանք:”, Տեսանեն զի ոչ միայն զեղեալ զմեղան ընդեն հաւաթն, այլ և ոչ բռնանել անգամ Թող տան: Վասն այսորիկ ասէ՝ Թէ “լուս շնորհացն”, այսինքն է լուս և ոչ յանձնեացն, “այլ ՚ի լինել հաստատուն ամենայն զաւակին աւետեացն:”, Երբեք բարութիւնս գնէ առաջ, զի և հաստատութեամբ տաան և զի ամենայն զաւակին, և զի արտաքոյ գտանիցի հրեայի է Թէ հակառակցի ինչ ընդ հաւատան, և ժողովն զառ ՚ի հեթանոսացս, որով ցուցանէ Թէ այս հաստատունն է քան զայն: Ի՞նչ ինչ, ասէ, վնասեն զքեզ հաւաթն, մի հակառակեր, այլ և ՚ի վտանգէ իսկ օրինացն փրկեն զքեզ:

Եւ վասն զի ասաց՝ Թէ ամենայն զաւակին, մեկնէ Թէ որեւմ զաւակի. “Ո՛րք ՚ի հաւաթոյն են”, ասէ: Եւ մորմեցուցանէ առ հեթանոս զաղքակցութիւնն, և յուցանէ Թէ ոչ կարեն մեծութեղ ՚ի բրահապաւ: Եթէ ոչ նման նմին հաւատան: Ի՞հաւատիկ երկու ինչս եցոյց գործեալ հաւատոյն. և զաղքականութիւն արգարութիւնն ամենայն հաւատեաա գործեաց, և ևս վերադոյն եցոյց զվերջնա քան զանաջին ծնունդն: Վասն այսորիկ և ոչ լոկ ասաց Թէ ՚ի բրահապ, այլ և հարն մարում, որ ևս հաւատարմեցոյցն էր: Ի՞նչպէ՞ վնասութիւնքն զաւայնեալին: Ի՞նչպէ՞ և գրեալ է, որեւ Թէ

Հայր ազգաց բազմաց արարից զքեզ, ։ Տեանեն ան-
գամն 'ի վերստ մատակարարեալ զայս : Օ խնոր, ա-
մէ, իմացելացոցն կամ ամաղեկացոցն և հագարա-
ցոցն վասն ասիցել զայս : Օ այս յառաջագոյն իսկ յայտ-
նապէս եցոց, և չէ ինչ վասն նոցա ասացեալ զայս :

Իսկա յայլ իմն փոխի, և ինքն իսկ ցուցանէ զայսպի-
սից զազգակցութեան զորինակ, և յոյժ մեծութեամբ
առաւելապէս կազմէ զիրան : Եւ զինչ իցէ զոր ասէն,
Թէ “Իրաջի նոյ որում հաւատացն, ։ Եւ զոր ասէն
այսպիսի ինչ է . որպէս նոյ չէ մասին իրիք նոյ, այլ ա-
մենեցան հայր, այնպէս և իրաւհայր : Եւ դարձեալ,
որպէս նոյ հայր է ոչ ըստ բնութեան ազգակցութեան,
այլ ըստ ընտանի հաւատոցն, այնպէս և սա . լռելու-
թիւնն արար մեզ հայր ամենեցուն : Եւ վասն զի ոչ ինչ
կարծէին զայսպիսի զազգակցութիւն որ զմանձրագոյնան
անկէն յայնժամ, ցուցանէ Թէ սա անբարեպէտ է, և որ
նոյ մերձեցուցանէ զվանն : Եւ ընդ այսմ ասաւ և զայն
յայտնէ՝ Թէ փոխարէն ընդ հաւատոցն զայն առ զիր
նոյն հայր ամենեցուն, այն ոչ 'ի պանդխտութեան երկ-
րին բնակեալ էր : Իմացի առաջին ասելով՝ ոչ եթէ
զգուսա ինչ յայտնէ կամ զտեղին, այլ զտեղութիւն
շնորհացն նոյ . զի յանդիմանն ասելով՝ նմին նման է :

Եւ արդ որ սբանչիւք են, առա ինձ, յինքենէ հայր
վնել . զայս և իւրաքանչիւր որ 'ի մարդկանէ կարէ ստա-
նալ : Եւ հաշտութեամբ և զարմանալի այն էր՝ զի
զոր այն ունեւ բնութեամբ, զայն նոյ շնորհոցն ընկալաւ :
Իսկ եթէ փախ հաւատալ եթէ սխառուեցաւ հայրա-
պետն, հաւատալ Թէ և հայր է ամենեցուն . “Իրաջի
այնորիկ որում հաւատացն, ասէ, նոյ, ։ Եւ ոչ այնչափ
փայն, այլ և զայն ևս եղ . “Իր կենդանի ասնէ զմե-
սեալս և կոչէ զզոյն իբրեւ զգոյ, ։ Ոյ Թէ վասն յա-
րութեան յարաջ խնացաւ ասել բան, ապա յայտ է Թէ
և վասն հանդերձեցոցն պիտանայու գտաներ : Օյ Թէ
կարողութիւն էր՝ նմա զմեռեալս իննադարձել և զին
որպիս զի 'ի մէջ անել, ապա կարողութիւն է նմա և
որ չէն յինչն ծնեալք՝ արգիւ ինձ ասնել զնոսա : Ի ասն
որպիսի և ոչ ասաց Թէ 'ի մէջ անել զզոյն, այլ եթէ
կոչէ . զոյժ յիւրալ լեւելէն յայտ ասնէ : Ոյ որպիս
մեզ դիմել և զզոյն կոչել, արքայէս և նոյ դիւրին է և
ևս առաւել դիւրին է յոչ զոյն հաստատել :

Ի՞նչ զոյ գարգիւցն թէ մեծամեծք են և անեղբայր-
 քանք, ձեռեաց և վրան նորին զորութեան. ապա ցու-
 ցանէ և զԻ՛րահամու զհաւատն թէ արժանի են այն-
 տիկն շարհաց, և զի մի կարծիցես թէ ձրի արտառե-
 ցաւ. Եւ այսու զարթունանէ զյարդն, զի մի խափփոյն
 հրեայն և հակառակեալ առիցէ՝ թէ զիսորդ ցոյ հմար
 պէք չեն նորա որդիք՝ լինել նորա որդիք, շքիէ դարձն ի
 հայրապետն և ասէ. «Ար յանդիման յուսով հաւատաց
 ինեւ նմա հայր ազգաց բարեաց, բառ ասացելուն» այս-
 տէս եղիցի զաւակ թոյ. Եւ զիսորդ հաւատաց յանդիման
 յուսով, ասին. Ի՛նչոպէ՞ մարդկայնիք, իսկ յուսովն նոյ-
 որ և ցուցանէ զմեծութիւն իրացն և ոչ խողա անհա-
 ւատ լինել ասացելուն. որ հակառակ ինն թուին մի-
 մեանց, զայն հաւատքն ընդ մեկեանս յառանջին. իսկ
 ապա՝ եթէ վրան պնդիկ ասեն եթէ իմացիլ է, աւե-
 րորդ էր այնուհետեւ այս. քանզի. նոքա ոչ թէ բառ ա-
 լեւեռեացն, այլ բառ քնութեանն ծնան. Եւ զիս վրան զի
 բերն զԽաչակ ի մէջ, և ցուցանէ թէ ոչ վրան այն ազ-
 գաց ինչ հաւատաց, այլ որ յամուլ ի կնիքն եղև վրան
 նորա. զի եթէ վարձքն այն էին. բազում ազգաց հայր
 ինեւ, ապա յայտ է թէ և այն ազգաց որ ի հաւա-
 տացն ծնան. Եւ զի ուսցիմ թէ զայնցանէ ասէ, ըսք յա-
 ճորդին.

«Եւ ոչ տեղադրացաւ հաւատովքն, թէպէտ և երան
 իմարմինն իւր մեռեալ. Եւ երանեն պարզ գնի զար-
 քելոյն, և զբարձրագոյն զմիտա արդարոյն. քան զամենայն
 ինչ գեր ի վերոյ եղեալ. Ի՞նչոց յուսով էին աւերիքն,
 ասա առաջին արգել նորա իրացն. վրան զի ոչ ունեւ
 զք ի՛րահամ. ահաւնել թէ յանկարծ ան որ պնդեա
 որդի. քանզի որ յետ նորայն եղին՝ վրա ունեին օրի-
 նակ, իսկ նա և ոչ զք, թայց միայն զան. վրան որոյ և
 ասէ՝ թէ յանդիման յուսով հաւատաց. Եւ իրորդ ան,
 գամ մեռելութիւն մարմնոյն. և կամ մեռելութիւն
 արդանդին Խաչակ՝ այս երրորդն. Եւ երրորդն այն՝ զի
 «Եւ աւերեացն ոչ երկմտեաց անհաւատութեամբ»,
 Եւ ասն զի ոչ տեսնի ինչ իրաց եւս նմա և ոչ նրան որպիս
 ինն, այլ բան մերկ միայն աւերաբանեաց նմա, որոյ
 զանութեան զհետ անհար էր երթալ. Ի՞նչոց բաւեաց,
 ասէ, ոչ երկմտեաց. այսինքն զմիտա անգամ չեան այս

այսինքն և համ յերկրացս եղև . և այնչափ արդելս ունէր : Եւստի ուսանիմք այսու հետև , որպէս զի թէ բիւր ինչ անկարողութիւն առաւարտնի մեզ , և ըստն շատ հաւ յանձն , ոչ եթէ իրացն ինչ ընտելեան է տկարութիւնն , այլ անարշատութիւն շնորհունիւրացն :

« Օ քրացս հաւատովք ,» ասէ : Տես զվաշտութիւն հաւատակութիւնն . զի փան զործելեացն և հաւատացելոցն էր բանն , ցուցանէ մանաւանդ զնորա առաւել հարստ գոլ զորութեան և բազում ուժոյ , և ոչ թէ փոքր ինչ աշխատութիւն : Եւ այսպէս առ տմա մերձ փառով ցուցանէ թէ ոչ միայն որ զգգաւորութիւնն աղքատաց՝ այլ եթէ զայսպիսին ինչ , և զի թէ որ զհաւատն ցուցանէ՝ առաւել զորութեան կարծւո է : Օ որ օրինակն ապետս ունի աւժոյ որ զբնտացան՝ որով կարացէ ընդդէմ փալ անառակ խորհրդոցն , այսպէս և սա պետս ունի զբարոր հազոյ , որպէս զի հարկեցէ արտաքս մղել ի մնացն զանհաւատ խորհուրդսն :

Օ խնոր զօրացս Բրբազամ , ասէ : Հաւատովք , և խորհրդովք անգամ զիրան ոչ շքեաց . ապ' եթէ ոչ կործանէր : Եւ զխնոր աղքատաց զհաւատսն . « Եւստի առաւել ,» ասէ , և հաւատակեցաւ ի միտս իւր՝ թէ որ խուտացան , փառով է բանն : Եւ Բրբազամ շարկանել ի խոյր և ի խնդիր զնոյ իրան՝ փառաւորել է զանձ , որպէս և որ ի խնդիրն արկանէ՝ մեղանչէ : Օ ի եթէ զատրիւն խնդրել և ի բնին արկանել չէ զնա փառաւորելոյ իրք , իսկ որ զմիաձնին ծնունդն ի բազում քննութիւնն արկանեն , որպէս զԹնամանող զք' զվերջին և զգոնեայ զտանձանս ընդունելոյ են : Օ ի թէ զօրինակ յարութեան նորա չէ պարտ քննել , որչափ ևս առաւել զանձնաւորն զայն և զտակալին : Եւ շատաց եթէ հաւատաց չոք , այլ եթէ հաւատակեցաւ իսկ . քանզի այսպիսի մեհաւորն , որ քան զտեսիլ աշխարհ ևս մանաւանդ դործէ զմիտսն : և զիք այլ խնորհուրդք որ կարկեցեն մտանել և շարժել զնա այնուհետև : Եւ Բրբազամ բաւիւրն միայն հաւատաց , կարէ զպաշտել անհաւատ լինել . իսկ որ հաւատովքն է հաւատակեցաւ , պարսպեալ ամբարցուցանէ զիւր կյանքին , և ոչ ընդունի զյոսի զքանո և զանհաւատութիւն :

Եւստի թէ ի հաւատոցն արգարացաւ , և եթէ զանձ

'ի հաւատոյն փառաւորեաց, որ ամենափոք զարեցն փոք առանձին իսկ է այս. "Նազեացէ, ասե, լոյս ձեր առաջի մարդկան, որպէս զի տեսցեն զգործս ձեր բարիս և փառաւորեսցեն զհայր ձեր որ յերկինս է", 1. յ. 1. և հաւատիկ այս 'ի հաւատոյն եղև յայտ: 'Սարձեալ և որպէս գործքն կարօտ են ուժոյ, այնպէս և հաւատքն. քանզի ասոք բազում անգամ և մարմնն բաժանողք զտանի քրտանցն, իսկ անդ մերկ տղւոյն է ուղղութիւն. որով յայտ իսկ է թէ մեծ Զան ունի յարժամ անհաւատութեան պատերազմ 'ի վերայ յարեւոյցէ, և օտ միցեալ ընդդէմ խօսեսցի: Տեսանին զի աղջման կարօտ է. սարին վրան մեծ առաւելութեանց ցանկէ զսա, այսինքն զպարծեւն առ նո՛ւ, և զի կարօտ է ուժոյ և աշխատութեան զարձեալ փառաւորեւն զնո՛ւ: 'Բաց' թէ որ խոստացան կարող է առնել, թուի թե՛ թէ և վրան հանգերձեւոյն յառաջ ակնարկէ ասա. զի ոչ եթէ զատ, ժամանակեանս միայն խոստացաւ, այլ և զհանգերձեալ օրն. քանզի այս օրինակ էր այնմ: 'Երա ուրեմն տկար և հիւանդ մտաց է չհաւատալն և նաւարդց' և հեքոց: Զխրժամ բաճառեն զմեր զհաւատս ունեց, մեք զիտիք կարեմք բաճառել զուցա զանհաւատութիւնն' որ այր լլափ հեքս և փորրորդիս զապր և անխմաւոր և տկարց և ոչ մի ինչ լաւութիւնս ունիւք: 'Ճի որպէս հաւատալն բարձր և գեր 'ի վերայ քան զամենայն անձնէ, այնպէս և թեքահաւատն ընել յանբան անասնոց յանապատ, թեան 'ի կարգս իջուցանէ զմեզ:

ԾԾՐԴՈՐԱԿ

1) ամն որոյ զայլ 'ի բաց թողեալ ընդ հայրապետն նախնանկեցորք, և փառաւորեսցորք զնո՛ւ որպէս և նոյն իտնմա փառս: Օքնչ իցէ որ ասեն թէ ետնմա փառս: Իմացաւ զնորա զմեծութիւնն և զափեցրական զօրութիւնն, և զոր լուան 'ի նմանէ' զայն 'ի միա առ, այսպէս հատատեցաւ վրան խոստանցն: Փառաւորեսցորք և մեք այժմ զիս և հաւատովք և գործովք, որպէս զի վարձս ընկալցուք' առ 'ի նմանէ փառաւորեալք: "Օքնչ

1. Երկնակին գրեալ էր նոյնպէս:

առարկէս իմ, ասէ, փառաւորեցից, ։ ի)ւպէտ և այլ ինչ վարձք ոչ կային, նոյն ինքն փառաւորելն զանձ արժանի լինել՝ մեզ մեծ շահ է։ () ի Եթէ որք զթագաւորն գովեն մարդիկ՝ այնու միայն զարդարին, թէպէտ և այնու ինչ ոչ շահեցին, ապա զմտաւ ան իրար ինչ, փառք են յարժամ՝ ի ձեռն մեր փառաւորն զմեր տէքն։ Եւ կամ որում տանջանայ այնոքիկ արժանի են յուրոյ ի ձեռն հայհոյի նա. և զայն ինքն զփառաւորութիւնս՝ վասն մեր կամի զի լիցի, զի նա ինքն չէ կարօտ ինչ փառաց։

Իրպիսի ինչ կարծիցես դու ընդ մէջ նոյն և մարդկան, արդեօք որպէս ընդ մերոյ և ընդ որոն, կամ ուրեմն հրեշտակ առ որոն։ Ի՞յլ չե ինչ տաացի ըստ նմանութեան, թէպէտ և այսչափ ինչ ի միջի եղի, վասն զի և ասել իսկ անհնարին է։ Եւ արդ արդեօք կամիիր դու ընդունիլ փառս ի յորդանց մեծամեծս և զարմար նախ. և ոչ երբեք։ Իսկ ապ՝ եթէ դու որ փառացք ես ցանկացող ոչ կամիցիս զայս, իսկ որ յամենայն ախտից ազատն է և դեր ի վերոյ քան զամենայն՝ ցիւրք իցի առ ի քէն կարօտ փառաց։ Ի՞յլ թէպէտ և ոչ ինչ է կարօտ առ ի մէջ, այլ վասն մեր, և այս հեշտ թուի նման. զի եթէ ծառայ լինել համբերեաց վասն մեր, ապա զի զարմանաս թէ և զայն ամենայն յանձն առնու վամն սորին իրաց։ Ի՞նչ ինչ անարժան վարկանիւր որ միանգամ ի գէմն փրկուի եւան մերոյ լինի։

Եւ արդ զայս գիտեցով փախիցութ յամենայն մեղաց վասն որոյ նոյն հայհոյի։ “Իբրև յերեսաց օձի, ասէ, փախիր ի մեղաց, ։ Եթէ մերձենաս արեւն ընդունի՝ զքեզ. ոչ եթէ ինքն աս մեզ գայ, այլ մեք նմա զանձն անձամբ մատնենք։ Ինչոյ սակայն ան և զայս ևս կազմեաց, որպէս զի մի բռնութեամբ յաղթեացէ։ աստանայ. և եթէ ոչ որ կայցէ առ նմա և տայցէ զօրութիւն և առնու ցուրտ, ոչ ինչ կարէ վճարել։ Ի՞նչ ասն այսորիկ գերեաց զնա որպէս զաւազակ և զբռնաւոր մի, զի մի զոր աւցէ մերի և կապուտ յիւր անոր. և եթէ ոչ տեսանէ եթէ ընդ անկոխ անապատս գնամք, ոչ կարէ մերձեալ առ մեզ. անկոխ և սատանայի տեղի ոչ ինչ է այլ եթէ ոչ մեղք։ Ի՞նչու ուրեմն պէտք են մեզ վահա

1 Յոյն իւրիկ կամ իւրիակ։

նին հաւատոյ և ստորագրութիւն փրկութեան և հոգեւոր
սուսերին . զի ոչ թէ իրպէս բնականաբար միայն , այլ
թէ և 'ի վերայ Կամ' իցէ յարձակել 'ի բաց ապացոյ
զգլուի նորոյ , և հանապազորք մերովք իսկ աղօթելուքն
խորատակեացի ընդ ստիւք մերովք : Վասնի անամեթ և
և պիղծ և ստորնայնալքս մարտնչի , բոցց ասկայն և այն
պէս յաղթէ . և պատճառք չիտ թալն մեր են , և բարձ-
րագոյն գտանել քան զնորա վայրսն . զի և ոչ ամբա-
նալ բարձրագոյն կարէ , այլ 'ի վայր քարչի . և արքին
օրինակ օձն է : () Ի եթէ 'ի սկզբանն զնա այնպէս կար-
գեաց անձ , մանաւանդ ևս առանել պիտի 'ի' եթէ օգի
ամենա զայն թէ զինչ է 'ի ստորե կրիւն նորա , եւ քեզ
և զայն թարգմանեմ և հանդիսանամ ցուցանել զորի-
նակ պատերազմին :

(Եւ արդ զինչ իցէ 'ի ստորնայնոցս կռուելն և երկրա-
ւորօցս մարտնչել . 'ի հեշտութեանց 'ի հարստութեան
և յամենայն իսկ երկրաւորացս : () Եւ ան պարտիկ յոր-
ժամ տեսանիցէ զոք առ երկինս թառցեալ , նախ և ա-
ռաջին զի կարէ և իսկ ոչ ինքն այնչափ պաշտանալ , երկ-
րորդ անգամ թէ պէտ և ձեռնարկէ երազ 'ի վայր հո-
սի . չունի ոտս , մի երկնջիւր . չգոն թէ ք նորա , մի զար-
հաբիր . 'ի վերայ երկրի սողի և ընդ երկրաւորս . մի
ինչ ընդ ք հազորդութիւն ընդ երկրաւորիս , և ոչ եր-
բեք ինչեւ մօտել առ քեզ : Եւ և ոչ զիդե իսկ մերի
դէմ յանդիման պատերազմել , այլ որպէս օձ 'ի փոշ
թաքչի խորեւութեամբ , հանապազորք մեծութեամբ
բանէ և թարչի : (Եւ 'ի եթէ հատանեա զփռչն , փախչ
երազ և զարհուրեալ գտաւ . թէ թովել գիտես անային
թալնութեամբն , իսկոյն խոցտի : Եւ և քան իսկ առ
մեզ հոգեւորական թալնութիւնք , պայնիցն է անուն
տեսան մերոյ (Խոտսի (Բրիտանի և զօրութիւն իս-
չին : (Եւ և մեր թալնութիւնս . որ ոչ միայն 'ի փրկն
արաւքս 'ի մերի երկիրն հանէ , այլ և 'ի հարն իսկ ար-
կանէ զվիշապն կամակոր : Եւ ոչ այնչափ միայն , այլ և
զվիշապն ողջացուցանէ :

Իսկ ապ' եթէ ասիցես 'եթէ բազում չորջայնոն , յի-
սկանց թերահաւատութեան անտի և ոչ յայնմանէ որ
զհիւսնալութիւնսն բռնիք : () Եւ զի զինչ իսկ լի-
նի (Խոտս բազում միլէին և նեղէին և ոչ ինչ օգտեցան .

խոյ տխուհուհու կիկն՝ անգամ ե ի մարմնն նորա ոչ մերձեցաւ, այլ միայն գործնոցն նորա բուն հպեալ՝ եւ առ ժամայն զաղբիւր պահանն ցամաքեցաւ ցանկեր: Եւ առ նաւն եւ դիւացն զարհուրեցաւ իւր եւ արտից եւ հիւանդութեանց:

Եւ արդ այսու անուամբ զարգարեայութեան անվանեալ եւ արտապետութեան անվանեալ թիւնն ի յայտն եւ յայտն եղև մեծ եւ զարմանալի: Եւ զի ի սցն իսկ ի բնութենէ եւ հաղորդ մեզ էր, այլ հաւատքն այլ ընդ պրոփ կազմէին զնա: Եւ պատգամ էր առաւելութիւն մեծութեան նորա, մինչև հանգերձք նորա մեծամեծ զօրութիւնն առնելն: Եւ արդ որով արտապետութեան անվանեալ թիւնն ի յայտն հոգանին եւ հանգերձքն զնա հաւատքն առնելն, մեր եւ ոչ արդ զանգամ զայսու փորին յափառեցան: Եւ արդ զմէջ իցն պատգամն արտապետութեան անվանեալ: Բազում եւ արդ ի աղբի եւ ընտրութիւն բաւաւ որպէս բաւ կարգի բնութեան զորք եւ հաղորդ մեզ: Եւ ան զի նման մեզ եւ ծնաւ եւ ապա եւ յաջորդէր բնութենէ եւ զհաւատքն զորք ինքն ձգէր որպէս եւ մեք: Եւ այլ այլովն անմարմին էր մեծ եւ զարմանալի եւ լաւ քան զամենեւին, նախախնայն եւ սիրտն եւ հաւատքն:

Եւ արդ նմանեցաւ այժմ նմա, եւ ապա եւ մեք բարբառ առաւել ի յիշատակ: քանից ցանկայ իսկ այս մեկ նա վասն մեր: Եւ ան պատգամն եւ կազմեաց զգործն, բանա զայս, եւ ոչ կամի թէ անպիտան եւ զատարկ լիցի: Եւ յամենայն ժամ ի ձեռքն անել կամի: Եւ արդ ոչ կազմեա զնա առ պէտս եւ առ ի ձեռն իւրոյ ճարտարապետին, այլ գլխացանկն զմիւսն եւ մեղիկագոյնս գործն փափկութեամբ եւ անպիտան բոցորդին գործն նմա զբնաւն: Եւ ան որպէս պարտ է պնդել եւ զօրացեցանել զմեռեալ զանգամն եւ համեմել հոգեւորական աղբիւն: Եւ յորժամ այսպէս գտանի յարմարեալ զնա, ապա հնէ եւ մերձեք հոգեւոր ի յիշատակ: Եւ յորժամ այս պատգամ յարգարեցի, եւ զհրեշտակ տեսանեա խաչաւ, ցեալ եւ զհրեշտակապետս եւ զբարբառ:

Եւ արդ եղիցաւ նմանութեան անգամն եւ աղաչեցաւ զնա զի եւ ի մեր սիրտս արդեացի զհնաւմն զայն: Եւ նա անգ ի թէ ոչ իսկ անապ աղաչելոյ: Եւ միայն զմէջ ուղիւ կազմեցաւ եւ արժանիս արաւոյս զանման նա:

րա շօշափանան, և նա խնային ընդ առաջ ընթանայ մեր։
 Եւ քանզի վասն հանդերձեւոյն կամք փոփոխ զմեզ, ա-
 րին վասն ընթանայ ընդ առաջ։ Եւ ասն զի և Պարզոյ
 գաղութիւնն ոչ այնչափ առաւելոյր, եթէ ոչ այնչափ
 առաքինութիւնն էր կատարեալ. այնպէս և զմերն յոր-
 ժամ տեսանկոյն, զինչ ինչ ոչ գործեացէ։ Եւ թէ Վրդա-
 տոս հնչեացէ մեզ, ապա յայնժամ հոգին հասանկոյն
 'ի վերայ և լինիցիմք այնուհետեւ քան զերկինս լուս-
 րոյն. ոչ եթէ զարեգական մարմին կամ զլուսնի դնե-
 լով 'ի մեզ, այլ զարեգական և զլուսնի և զհրեշտակոյ
 տերն բնակեալ 'ի մեզ և գնացեալ։

() այս ասեմ ոչ զի զմեռեալս յարուսցուք և ոչ դար-
 ձեալ զբոցոսս սրբիցեմք, այլ որ քան զամենայն նշանս
 զայստիկ մեծագոյն է զայն ցուցուք՝ զսէրն։ Եւ ասն զի
 որ այս բարութիւն է, և Վրդապետ խնայն հասանկ
 հանդերձ հարբ, և հոգւոյն շնորհք տնկին անդ։ Վրդ-
 զի «որ իցեն, ասէ, երկու կամ երեք ժողովեալ յա-
 նուն իմ, անդ եմ ես 'ի մէջ նոցա», որ և յոյժ մեր-
 ձաւորութեան իրք են քան զայն որ զսրբելիսն միայն
 սիրեն։ Եւ ո՛վ որ այնչափ թշուաղական կայցէ, ասէ,
 որ ոչ կամեցի զՎրդապետ ունել 'ի մէջի. մեք որ ընդ մ-
 մանս հակառակեմք և ամբոխեմք։

Եւ արդեօք ասիցէ որ այժմ յիս՝ թէ զինչ խօսեալ-
 տեսանես զամենեւեան զմեզ ընդ միմա՞ զարարաւ և ընդ
 նմին ընդ յարկաւ ընդ եկեղեցեաւս եմք ամենեւեմն և
 'ի նմին փարսխի և 'ի նմին հաւանութեան միաւորու-
 թեամք, և ընդ նմին հովանեաւ օղորդէս գոչեմք, և
 միաբան զասացեալսդ 'ի քէն լեմք. և գու ասեալ է
 պատերազմ և կռիւք, և բնաւ յիշեն զայգոյիս իրոց։
 Եւ ոչ մեղիմ և 'ի հիացումն դամ. տեսանեմ և քաջ իսկ
 զիտեմ եթէ ընդ նովին ընդ յարկաւ եմք ամենեւեմն և
 նովին ընդ հովանեաւ։ Եւ անաւանդ եթէ վասն այն-
 ընդ ողբամ իսկ որ այսչափ իրք զմեզ ժողովեցին և մեք
 երկպառակեմք։

Եւ զոր երկպառակութիւն տեսեր ասա, արեն։ Եւ
 և ոչ մի ինչ. իսկ յորժամ ասաք արձակիցեմք, ապա
 այս անուն զայս անուն չարափնէ. իսկ այլ ոմն թշուա-
 նէ յայտնարկեալ. իսկ միւսն չար անուանէ, ազա՛հն, յա-
 փշտակէ, բռնապատէ զքնիկին, այլն խանդոյ չարաշարժ։

խակ միւսն բազում նենգութիւն գործէ : Եւ եթէ հնար էր մերկացուցանել զոգիւս ձեր, ապա յայնժամ տեսա՛նէիր հաւաստեաւ զայս ամենայն 'ի ներքս, և ապա գիտէիր. թէ ոչ մոլորմ զայս ասելով :

Այ տեսանիցէք զգորականսն զի յորժամ խաղաղութեան ժամանակէ զիարդ 'ի բաց դնեն զգէնսն, և մերկք և առանց վառուածի շրջին և առանց պատերազմի անցանեն ընդ տեղիսն . իսկ յորժամ զինուոն վառիցին, յայնժամ ապա պահապանս և յառաջապահս և գիշերապահս և հրայրեցութիւնս հանապազօրդ . և ոչ ևս այնուհետեւ խաղաղութեան է ժամանակն, այլ պատերազմի : Այնպէս և առ մեզ գտանի լինալ . պահեմք զանձինս 'ի միմեանց և երկնչիմք, և 'ի միմեանց ականջս զընկերացն բամբասանս խօսիմք . և յորժամ տեսանեմք եթէ ոք մերձենայ առ մեզ, յայնժամ լուեմք, ապա և 'ի միջոյ բառնամք զամենայն, որ ոչ վստահանալոյ է, այլ երկիրդի :

Եւ զայս առնեմք, ասէ, ոչ առ 'ի ֆնասել զնոսա, այլ զի մի զոք ֆնասեսցուք : Այսն այսորիկ իսկ հեծեմ և երկնեմ զի 'ի մէջ կենդանի եղբարց այնպիսի պահպանութեան կարօտ են, որպէս զի մի ֆնասեսցին 'ի միմեանց . և հրայրեցութիւնք պիտին, և պահապանս և յառաջապահս կարգիցեմք : Եւ պատճառք ստութեանն և նենգութեանն է՝ սիրոյն 'ի բաց մերժումն 'ի մէջ . աստի և պատերազմ անհաշտ լինի : Աորին վասն գտանեմ զի բազումք 'ի հեթանոսս վստահ լինին մանաւանդ քան 'ի քրիստոնեայս : Եւ արդ զինչ ասիցեմք, որպիսում ամօթոյ է այս արժանի, որչափ արտասուաց, որքան սգոյ :

Եւ զինչ առնեմ, ասէ, զի չարաբարոյ է այս նիշ և դժնեայ : Եւ ուր է փիլիսոփայութիւնն քո, այսինքն է իմաստասիրութիւնն . ուր և առաքելական օրէնքն են որ հրամայեն զմիմեանց զճանրութիւն բառնալ : Այի եթէ զեղբայր չգիտես 'ի կիր արկանել և օգնել, իսկ օտարին ապա և ուստի կարիցես բարի առնել և օգտել զնա . զի եթէ զքո զանգամն ոչ գիտացեր շահել, զիարդ յօտարացն 'ի քեզ կարասցես յանգուցանել և շահել զքեզ : Եւ զինչ գործեցից, յոյժ մղձկեալ եմ առ 'ի բխել արտասուս, զի թէպէտ և աղբիւր իսկ յորդահոս

բխէի յաչացս ըստ բանի մարգարէին այնորիկ . քանզի բազում իսկ ճակատս յայտմ գաշտի տեսանեմ քան յայնմ, ևս չար և դժնդակ : Վնասքի նորա զբարբարոսն տեսեալ ասէր . « իրովայն իմ, որովայն իմ ցաւէ », իսկ ես իբրեւ 'ի միոյ զօրավարէ տեսանեմ զամենեան վառեալ, և ազա զինչ . ընդդէմ միմեանց սրեալք և զմիմեանս խաժատեն և պատառեն որպէս զայլոց անդամս, զոմանս վասն ընչից, զոմանս վասն փառաց և զոմանս լոկ և ընդվայր . այլ և ծաղր ևս առնեն և բիւր վէրս ածեն 'ի վերայ միմեանց և այսպանեն . և մեռեալս գտանեմ ևս դառնագոյն մեռելութիւնս քան որք 'ի պատերազմանս գործին, և զեղբայրական անունն մերկ բանիւք միայն ունին : Եւ ոչ ունիմ իսկ արժանապէս երգարկութեանս այսմիկ գտանել և կամ զմտաւ ածել ողբով . թիւնս :

Եւ որչեցարուք այսուհետեւ խորշեցարուք յիրացն, և փախագեցէք հոգևոր սեղանոյս այսմիկ որում առ հասարակ հաղորդիմք ամենեքեան, այնմիկ՝ որ վասն մեր սպանաւ Վրիտառ, նմին զենման որ 'ի վերայ սեզանոյ կայ : Եւ ազակք յորժամ հաղորդին ազի, ոչ ևս լինին աւաղակք առ այնոսիկ որոց հաղորդեցանն, այլ փոխէ զբարսն սեղանն . և որ քան զքաղանս ևս վայրենացոյնք, ևս հանգարառագոյնս քան զոչխարս գործէ : Իսկ մէք այսպիսում սեզանոյ բաժանորդք լինիմք և այսպիսում կերակրոյ հաղորդիմք, և վառիմք հակառակ միմեանց : () որ պարան էր՝ որ հակառակորդն մեր ամենեցուն էր սատանայ՝ ընդ նմա կռուել, 'ի միմեանս դարձուցուք : Եւ ան զի ոչ մեք առ հասարակ վառիմք ընդդէմ նորա . այլ ընդ նմա միաւորեալ, և մեք ընդ միմեանց, վասն զի նա է զօրավար և վերակացու պատերազմին : Եւ ընդէր այսպիսում ճակատու պէտս ունիմք մեք : Իսկ այժմ զնա թողեալ, ընդդէմ եղբարց ըսումք զաղեզուես : () որ զաղեզուես, ասեն : Իր 'ի բերանոյն և 'ի լեզուոյն լարի . զի ոչ միայն ձգումն նետից գործեն հարուածս, այլ և բանքն ևս առաւել չար ազդոյ վէրս գործեն քան զնետիցն :

Եւ զինորդ կարիցեմք, ասէ, լուծանել զայսպիսի պատերազմ : Եւ թէ ածիցես զմտաւ յորժամ զեղբորէն չարինչ խօսիցիս՝ թէ վայ, գուցէ տիղմ ինչ բխիցեմ 'ի

բերանոցս. և ապա յայնժամ առնուցուս 'ի միտ' [Թէ զանդամն Վրիստոսի այլոց յաչաց հանեա և զքո մարմինդ ուտես, և զահագին զդատաստանն զայն զանեղ բախանքեղ գծնդակս պատրաստես: Վանդի նետն որ 'ի քէնարձակի, ոչ [Թէ վիրաւորեան, այլ զքեզ տպանո՛ւ: Ոչ փնասեաց ինչ արդեօք քեզ եղբայրն և չար աւար: Յոգւոց հան և մի չար ինչ ասեր. արտասուեա մի վասն քոյոյ փնատուն, այլ վասն նորա կորստեանն, որդէս և քո տէրն զձեռն արտասուէր. և ոչ զի ինքն խաչելոց էր՝ յայն սակս, այլ զնա որ մատնիչն լինելոց էր: Թշնամանեաց որ զքեզ և հայհոյեաց. աղաչեա զեօժ, որպէս զի երազ քաւիչ եղիցի նմա: Եղբայր քո է, անդամ՝ քո կոյի. սոցնպիտի երկունք երկնեցան և վասն նորա, 'ի սոցն իսկ 'ի սեղանս նմանապէս քեզ կօչեցաւ:

Ոչ առաւել, ասէ, ճոխանայ բարկութեամբ, և չունիմ ժողով: Ոչ ասն այսորիկ իսկ ենք եղ մեծ վարձք, սորին վասն և զորտնտութիւն արժան է քեզ 'ի բաց մերժել: Վանդի խոցեաց զնա սառանայ և զազդոյ ըզվէրսն ընկալաւ. մի և զու վիրաւորեր զնա, մի և զու ընդ նմա նենգեր եղբօրն: Ոչ ինչ դու զօրաւոր կա, կարես և զնա ապրեցուցանել. իսկ ապ' եթէ և զու ևս անկանիցիս փոխանակ անդրէն [Թշնամանելով զնա, ապա այնուհետեւ ո՛վ զքեզ յարուցանիցէ. այն որ վիրաւորեցան, այլ չէ բաւական մինչդեռ անկեալ կայ 'ի գետնի. իսկ զու որ այժմ զկնիդ անկար յետ նորա. և զիսորդ որ քեզ ինքեան չկարացեր բաւական լինել, այլոց ձեռն կարկուտն յօգնականութիւն: Եւ այսուհետեւ առաւ քինութեամբ և յառաջ մատո զվահանդ, և զնա որ մեռեալ է՝ ձգեա և հան 'ի պատերազմէն քոյով երկայն մտութեամբ: Եւ յոցեաց զնա սրտմտութիւն, մի և զու խոցեր, այլ և զառաջին նետն 'ի բաց հան:

Եւ եթէ այսպէս սիրիցեմք զմիմեանս, իսկոյն ամենեքին առժամայն ողջք գտանիցիմք. իսկ [Թէ հափառակ միմեանց զինիմք, այնուհետեւ և ոչ ինչ պէտք սատանայի 'ի կորուստն մեր: Ոչ ասն զի քան զամենայն պատերազմունս դժնեայ և դառնազոյն այն է որ 'ի ցեղակցութենէն լինի. և ևս դժնեայ քան զյեղակցութիւնն՝ որպէս զի առաւել ևս է պատիւ արգարութեանն մե-

րոյ, մանաւանդ թէ ազգակցութիւնս այս մեծ է իսկ քան զայն :

Սպան երբեմն զՂաբէլ եղբայրն և զազգակցութեանն արիւնն եհեղ. այլ այս մահ ևս դառնագոյն քան զայն է. զի որչափ մերձաւորութիւնս այս մեծ է, սպանումնս այս քան զայն : Սպան զի նա զմարմինն տապաւոտ արի, իսկ գու ընդդէմ ոգւոյն որեցեր զսուրն : Ըսլ չար ինչ կրեցեր զառաջինն, և այն զինչ է. վասն զի ոչ եթէ լլկիլն է չար, այլ որ զչարն առնէ՝ այն է չար : Տես այս. պիտի ինչ է. սպան Սպին, սպանաւ Ղաբէլ. արդ ո՞վ որ էր մեռեալ. որ յետ մահուանն գոչեր “Զայն արեան եղբօր քո, ասէ, գոչէ առ իոյս երկրէ”, եթէ որ կեն. դանոյն դողայրն և սասանէրն : Վանգի սա էր զոր ո. դորմելի բազում անգամ քան զմեռեալս էր տեսնել. զի լաւ է քնասիլ քան զքնասել, թէպէտ մինչև ի մահ իսկ է :

Սևիր և զայն թէ որպիսի չարիք են քնասելն զայր, թէպէտ մինչև յարիւն որ զօրիցէ գործել զչար : Սիւրաւորեաց և ի վայր կործանեաց նա զեղբայրն. ապա ո՞ տանջէր : Իարձաւ ի միջոյ և սպանաւ առանց իրաւանց Ղաբէլ, և ի վախճանելն կշտամբէ և ասէ և յանդիմանէ. իսկ նա ի կենդանութեանն լուռ կայր և ա. մաչէր և զչարէր յամենեցունց և ընդդէմ իմն գտանէր զիրան. վասն զի ոչ զոր ինչ կամէրն զայն կարաց յօրինել : Սպանանէ զնա, քանզի և ետես սիրեցեալ յոյսակն ունէր թէ և ի սպանանելն և ի սիրոյն ի բաց մեռ. ժէ զնա : Իսկ նորա ևս առաւել սիրեցեալ զնա, և յետ մահուանն խնդրէր զնա ան. “Սիւր է, ասէ, Ղաբէլ եղբայր քո”, Սէ եթէ շիջուցեր ի սպանանելն զտէրն, այլ ևս առաւել վառեցեր. և ոչ եթէ նուազեցուցեր ինչ զպատիւն սպանմանն, այլ յոյժ յորդորեցեր : Եւ յառաջ քան զսպանումն հնազանդեցոյց զնա քեզ ան. իսկ յորժամ ծախեցերն զնա, արդ և մեռեալն զքեզ տանջէ. վասն զի այսպիսի տէր է իմ առ նա, ասէ : Սիւր էր արդ որ դատապարտեալ գտանէր, որ չարչարէրն, թէ որ չարչարեցաւ. որ այսչափ վայելեաց յոյս երախտիւն, եթէ որ զգնաղ և զգարմանալի և զանհնարին զգատաստանն ընդունէր : Երկեար, ասէ, ի նմանէ մինչ կենդանին էր, ունիս երկնչել յետ վախճանի նորա. ոչ

դողայիր մինչ հանդերձեալն էիր տանել զսուրն 'ի նա, առջէ զքեզ դողումն հանապազ յետ հեղլոյ զարիւնն : || Ինչ կենդանին էր, ծառայ քո էր և չկամէիր . յետ վախճանին տէր քո գտաւ ահաւոր և սոսկալի :

Եւ արդ զայս գիտացեալ, սիրելիք, փախիցուք 'ի նա . խանձուէ, շիջուցուք զշարութիւնն և տացուք միմեանց փոխ զոէրն, զի այսու ընդունիցիմք զբարւոյ պտղաբերութիւնն յառժամայն կենցաղումն և 'ի հանդերձեալ կեանսն չնորհօք և մարդասիրութեամբ տեսուն մերոյ և փրկին { Խառսի Վրիտտոսի, ընդ որում փառք հօր հանդերձ հոգւոյն սրբով այժմ և յաւիտեանս . ամէն :

ՃԱՌ ԻՆՆԵՐՈՐԴ

“ Եւ զի գրեցաւ ոչ եթէ վասն նորա միայն՝ եթէ համարեցաւ նմա յարդարութիւն, այլ և վասն մերոցս համարելոց է, որք հաւատամք յայն որ յարցոյ զՆիսուս զտէր մեր 'ի մեռելոց ” :

Ինչպէս և մեծամեծ ասաց վասն Իբրահիմա և վասն հաւատացն նորա և վասն արգարութեան և վասն պատուոյն զոր առ յայ . Իբրա զի մի ասիցէ լոռն եթէ զի առ իս՝ նա ինքն արդարացաւ, տանի կացուցանէ զմեզ մերձ առ հայրապետին դարձեալ . վասն զի այսպիսի է հոգեւորական բանին զօրութիւն : || Ինչև որք 'ի հեթա նոսաց առժամայն եկեալքն՝ որոց չէր ինչ վաստակեալ, ոչ միայն հրէին հաւատացելոյ եցոյց ոչ ինչ ունել նուազ զհեթանոսին, այլ եթէ և ոչ քան զհայրապետն իսկ : || անաւանդ եթէ պարտ է զարմանալի ինչ և մեծագոյն տեսել, եթէ այսչափ ինչ է մեր բարի ազգակցութիւնս, որպէս զի նորա հաւատքն մերոյս օրինակ լինէին : Եւ ոչ ասաց, եթէ նմա հաւատացաւ՝ ապա և մեզ, զի մի 'ի խոր հուրդս արկանիցէ ինչ զլսոցն . այլ ճօխութեամբ բարբառի զանձային օրէնսն, և 'ի գրոց առնէ ամենայնի վր . Զի : Եւ վասն գրեցաւ, ասէ . զի և մեք հաւատասցուք՝ եթէ սոյնպէս արդարանամք . քանզի 'ի նոյն իսկ

հաւատացաք անձ և մեք և վասն նորին իրաց, Թեպէս և զդէմնն և զհերարարանն ոչ տեսաք :

Եւ իբրև ասաց զհաւատոցն մերոց, ապա ճառէ և զանեզրական զոյ զմարդասիրութենէն զոր միշտ և ցանկ յեղբերու, և զխաչն 'ի մէջ բերէ, զոր և այժմ՝ յայտարար ասելովն . “ Եւ մանկեցան վասն յանցանաց մերոց, և յարեալ առ 'ի զմեզ արդարացողացնելոյ ” : Տես որպէս ասաց զպատճառս մեհօւն, զնոյն ինքն և ցուցով յարութեանն գործէ : Եւ վասն խաչեցան, ասէ : Եւ վասն անձին ինչ մեղաց, և յայտ 'ի յարութենէն է. զի եթէ մեղաւոր դէ եր և պատժապարտ, ապա ոչ կարէր յառնել . և եթէ յարեալ, որպէս և յարեալն իսկ, յայտ է Թէ չէր մեղաւոր : Եւ եթէ չէր մեղաւոր, ընդէր խաչեցաւ . վասն այլոց . և եթէ վասն այլոց, ապա ճշմարիտ և յարեալ : Եւ ի մի ասիցես Թէ զհարդ կարիցեմք որք յայնչափ բազում մեղաց եմք պարտականք՝ արդարանալ, եպոյց եթէ զամենայն իսկ միանգամայն ջնջեաց զմեզս, և 'ի հաւատոցն Երազմուս որով արդարացաքն և 'ի փրկական չարադրանացն : Եւ զի հատատեսցէ զբանն զմեղացն Թողութեան՝ ասաց զմահուանէ նորա, ապա ճառէ և զյարութենէն : Եւ ոչ եթէ վասն այնորիկ մեռաւ, ասէ, զի պատժապարտ տանջանաց և դատապարտութե գործեսցէ զմեզ, այլ զի ազատեսցէ յայնչափ իրաց զտիեզերս . սորին վասն մեռաւ և յարեալ, զի զարդարութի գործեսցէ 'ի մեզ :

“ Եւ արդարացեալք 'ի հաւատոցն, խաղաղութիւն կալցուք առ անձ 'ի ձեռն տեսուն մերոյ ? Իստոսի Վերիտոսի ” : Եւ ինչ է՝ խաղաղութիւն կալցուք : Եւ անք ասին՝ մի ինչ ամբոխեսցուք և մի ինչ հակառակեսցուք յորժամ զօրէնսն 'ի ներքս կամին ածել : Եւ այց ինձ Թուի Թէ վասն առաքինութեան ճառեալ խօսի ընդ մեզ, վասն զի բազում ինչ վիճեցաւ վասն հաւատոցն, և որ 'ի գործոցն արդարութիւնն էր՝ առաջի եղ . ապա զի մի դասիցէ եթէ ճուրութեան պատճառք ատցցումն է, ասէ՝ “ Խաղաղութիւն կալցուք առ անձ ” . այսինքն է մի ևս մեղիցուք և մի դարձեալ անգրէն յառաջին վարսն դարձցուք . այս է որ առնէ պատերազմ ընդ մեզ և ընդ անձ :

Եւ զհարդ դոյ հնար, ասէ, ոչ ևս մեղանշել : Եւ որպէս

յառաջնութիւն եղև հնարաւոր յորժամ այնչափ ունէաք զդատապարտութիւն մեղաց և միանգամայն յամենայնէ ազատեցաք 'ի ձեռն Վրիստոսի, ապա ևս առաւել այժմ զոյ հնար կալ ձեռք 'ի նմին արդարութե : 11 ամն զի չէ զոյգ նմին չառնուլ զխաղաղութիւն և զտուեալն պինդ ունել . սորին վասն որ դժնդակն թուէր , 'ի յոյժ գիւրութիւն ել : 12 արդ կալ ձեռք 'ի նմին գիւրութե և ուղղութեան յանձն առցուք և նմին պարապել : 13 ւայտու թուի ինձ թէ ոչ միայն զգիւրութիւն անհարկի , այլ զևս լաւագոյնս՝ զհաշտութիւնն , զի իւրովի հաշտեցոյց : 14 Կա ըմբռնէր եթէ և զայն ևս երախտիո տայ 'ի մեզ :

15 Զի մի թուիցի օմանց եթէ ձրի զամբարդիւն հաշտեցոյց ընդ հօր , վասն այսորիկ ասէ : “ 16 Երբ զընծայութիւնն իսկ ընկալաք 'ի հաւատոյն , 17 Եթ' եթէ մինչ հեռաւորն էաք՝ մերձակայս արար զմեզ , բազում առաւելութեամբ զմերձակայս ընդունիցի : 18 Եւ զայն ած զմտաւ զիսորդ ամենայն ուրեք զերկուսն դնէ և զնորայն և զմերս : 19 Եւ նորայն պէսպէս և ազգի ազգի , զի և մեռաւ վասն մեր և զմեզ հաշտեցոյց ընդ հօր և մերձեցոյց առ նա և շնորհս ետ անբաւս . իսկ մեք զհաւատսն միայն ընծայ մատուցաք . վասն որոյ ասէ՝ եթէ “ Հաւատովք 'ի շնորհս յայստսիկ , 20 Եւ շնորհս , առաւել . զի արժանի եղաք գիտութեանն նյ և դարձաք 'ի մոլորութենէ և զճշմարտութիւնն ծանեաք և ամենայն իսկ բարութեանցն արժանի դտաք 'ի ձեռն մկրտութեանն : 21 Եւ նմին մերձեցոյց զմեզ , զի զայս առ մենայն շնորհս ընկալցուք . ոչ զի միայն լոկ մեղացն թողութիւն լիցի 'ի հաշտել անդ , այլ զի և 'ի բիւր պատիւս վայելիցեմք : 22 Եւ ոչ այսչափ միայն յայտմ եկաց ձեաց , այլ և այլ իմն խոտաացաւ՝ զանձառեղին զայն և որ քան զամենայն միտս և զբանս գերազանց են բարութիւնքն այն : 23 Եւ զերկուսն դնէ . յորժամ ասէ զշնորհքս զայս , զմերձակայէն յոյտ առնէ զոր ընկալաքս . իսկ յորժամ ասէ՝ թէ “ պարծիմք յուսով փառացն նյ , 24 ւայտու զամենայն զհանդերձեալսն ցուցանէ :

25 Եւ բարիք տաց “ յորում հաստատեալ եմք , 26 վասն զի այնպիսի են նյ պարգեքն , չգոյ կատարումն , չունի եղբ և վախճան . այլ ևս մեծագոյն աճէ հանա-

պաղ, որ առ մարդիկ այնպիսի ինչ ոչ գտանի երբեք :
 Որպիսի ինչ է զոր ասեմն . էառ որ զիշխանութիւն և
 զփառս և զհարստութիւն, այլ չկայ 'ի նմին հանապաղ,
 իսկոյն և վաղվազակի անկանի . թէպէտ և մարդ չհա-
 նիցէ 'ի նմանէ զայն, սակայն մահ 'ի վերայ հասեալ զա-
 մենայնն անջատէն 'ի նմանէ : Իսկ զայն և ոչ մի ինչ
 յայսպիսեացս . վասն զի ոչ մարդ և ոչ ժամանակ և ոչ
 բազմութիւն ինչ իրաց և ոչ նոյն ինքն սատանայ և ոչ
 մահ յորժամ 'ի վերայ հասանիցէ՝ կարէ հանել զնա 'ի
 մէնջ : Եւ յորժամ մեռանիցիմքն, յայնժամ ա-
 ռաւել զգուշութեամբ ունիցիմք զնա, և բազում ևս
 միշտ առ մեզ մնայ և վայելեմք 'ի բարութիւնսն, որ-
 պէս զի հանդերձելոցն հաւատացեալք 'ի մերձակայէս,
 և զոր ընկալաքս հաստատեցուք, և այնց հաւատամք զի
 զայս ընկալաք : Եւ ան յայտրիկ և ասաց իսկ՝ թէ “Ար-
 ծիմք յուսով փառացն նոյն, զի ուսցիս թէ որպիսում
 ոգւոց արժան է ընդունել զհաւատսն : Եւ միայն վասն
 տուելոցն, այլ և վասն հանդերձելոցն յոյս, այսպէս հաւ-
 տատուն և անյայտ է քան զտուեալսս . և վասն նորա
 պարծիմք իսկ : Եւ որին վասն և փառս կոչեմք, ասէ, զի
 յայն փառս ամենայն կատարի, քանզի 'ի ձեռն նորա գոր-
 ծի ամենայն :

Եւ զինչ ասիցեմք եթէ հանդերձեալ բարութիւնքն
 արժանի են պարծանաց . նոյն ինքն որ աստէն յաշխար-
 հիս մեզ չարիքն թուին, և նեղութիւնքն որ հասանեն
 'ի վերայ վասն նորա, բաւական է զուարճացուցանել
 զմեզ և ուրախ առնել . վասն որոյ և զնովիմք ածեալ
 ասէր՝ թէ “ Եւ այսչափ միայն, այլ և պարծիմք ևս 'ի
 նեղութիւնս մեր : Եւ մտաւ ած թէ որչափ ինչ իցեն
 հանդերձեալքն, յորժամ որ տրտմականքն թուիցին՝
 զուարճանամք վասն նորին յուսոյ . քանզի այսպիսի են
 նոյն պարգեւքն, և չիք ինչ 'ի նոսա վհատութիւն : Եւ ան-
 զի արտաքին իրաց միջումն ջան ունի և կակիծ վիրաց և
 ընդ իւզ և ընդ փոշի թաթաւումն . իսկ նպա պսակացն
 բերումն և բազմութեանն գովութիւնք զհեշտութիւն
 մատուցանեն նմա : Իսկ աստ ոչ ինչ յայսպիսի էր, այլ
 'ի միջարանին իսկոյն և ջանն 'ի վերայ : Եւ ան զի բա-
 ղում փորձութիւնք յառնեն 'ի վերայ նոցա յայնժամ,
 և զի արքայութիւնն յուսով միայն էր խոստացեալ նո-

ցա, և որ գծնեայն է՝ այն աստէն առ ոտս, և հեշտութիւնքն տկնկալութեամբ, այս զտկարաց զջիւն լուծանել կարող էր յառաջ քան զպատկն: Իսկ ապա յորժամ յետ պսակացն և զյաղթութիւնն ևս առնուին, յայնժամ տապ ասէին՝ թէ և ի նեղութիւնս պարծել պարտ է: Եւ չասաց թէ պարտ է պարծել ձեզ, այլ թէ պարծիմբ մեք. իւրովք կերպարանօքն և զայս ևս ի ներքս ածէ:

Իսկ եթէ զարմանալի ինչ թուի ասացումն, որք սովովն և շքեայիւքն զնա տանջէինն և թշնամանէինն, և նա պարծել համարէր այնու, վասն այսորիկ մեծագոյնս կազմէ և յարդարէ. պարտ է, ասէ, պարծել ոչ միայն ի հանդերձեալն, այլ և յառժամանակեայ չարչարանս և ի նեղութիւնս. քանզի նոցա ինքեանց առանձին և նեղութիւնքն բարութիւն թուէին: Ի՞նչ վասն արդեօք. զի համբերութեամբն օծանէին: Եւ ասն որոյ և թափ իսկ թէ “Պարծիմբ ի նեղութիւնս”, ապա և զպատճառն յաւելու ասելովն՝ թէ “Եղութիւնքն զհամբերութիւն գործեն”, Տես դարձեալ զհակառակութիւնն Պաւղոսի զիարդ անդրէն ի հակառակն շրջէ զբանն: Եւ վասն զի նեղութիւնքն զյուսահատութիւնսն ածելոց էին վասն հանդերձելոցն, իսկ նա ասէ՝ այժմ արժան է վստահանալ և համարձակել յորժամ ի նեղութիւնս եմք, և ոչ յուսահատել ի հանդերձելոցն:

“Եղութիւնք զհամբերութիւն գործեն, ասէ, իսկ համբերութիւն զհանդէս, հանդէս զյոյս, յոյս ոչ երբէք ամաչեցուցանէ”, () Ի ոչ, ասէ, բարձիչ միայն չլինին նեղութիւնքն, այլ և կազմիչ: Եւ ինն և պտուղ ինչ յառաջ քան զհանդերձեալն նեղութիւնքն, այսինքն է զհամբերութիւնն և զընտիրն գործել որ ի փորձութիւնսն են: Իսկ կարէ իմն և առ հանդերձեալն ըզյոյսն ի մեզ սնուցանել, քան զոր ոչ ինչ կայ այլ քաղցրագոյն, զնա կազմէ մեզ բարւոք ուղեկից: Ինչ որ որ բարիօք հաստատեալ իցէ, թէ կարիցէ անհաւատ լինել վասն հանդերձելոցն. զոր օրինակ և որք ապականեալ միտս ունիցին և միշտ ի չարիս կեցցեն, ոչ կամիցին լսել վասն դատաստանին և փոխարէնս ընդունելոյ:

Եւ զիմարդ, ասեն, յուսով իցեն մեր բարութիւնքն. այժ յուսով, այլ և ոչ մարդկային որ առժամայն կոր-

Ծանի և յամօթ առնէ զյուսացեալսն . վասն զի բազում անգամ ահն ունին թէ հասանիցեմք որում ցանկացեալն եմք, և ապա կամ 'ի կենդանութեան և կամ 'ի մահուան այլ ինչ իրք շրջիցին, և նա մնայ անյոյս : Իսկ մերքս ոչ ինչ այսպիսի, այլ հաստատուն և անշարժ է յոյսն : Ընկնալ և որ խոստացան՝ միշտ կենդանի է . իսկ մեք որ վայելելոցս եմք յայսպիսի յոյս՝ թէպէտ և մեռանիմք, դարձեալ յառնելոց եմք . և չիք ինչ բոլորովին որ զմեզ յամօթ առնել կարիցէ որպէս թէ ընդունայն ինչ և ընդվայր և 'ի վերայ խարխուլ հիման հաստատեալ իցեմք 'ի յոյսն մեր, այլ 'ի վերայ վիմին հաստատանոյ եղեալ է զհիմունս մեր :

Եւ իբրև վճարեաց զնոսա 'ի բազմադարձութենէն բանիւքս այսոքիւք, և ոչ կայ մնայ յառժամանակեանս միայն, այլ և զհանդերձելոցն կրկին ճառէ, տեսեալ զտկարագոյնսն և որք զառժամանակեանսս խնդրէին և ոչ շատացան այսպիսի օրինակօք հաւատալ, զոր օրինակ ասուէն իսկ 'ի մերձակայիս : Եւ զի մի որ ասիցէ թէ ոչ կամիցի մեզ շնորհել ամ, զի կարող է և միշտ է և կենդանի է՝ զայս ամենեքին գիտեմք, ասէ . բայց եթէ կամիցի տալ՝ այն ուստի է յայտ : {Էղեղոցս, ասէ : {Յորմէ եղելոցս . զսէրն զոր եցոյց վասն մեր : Օրինչ արար, ասէ . զհոգին սուրբ ետ : Ընկնալ և ասէր իսկ՝ եթէ “ {Յոյս ոչ ամուլեցուցանէ ” . և զայս ասելով՝ 'ի տեսակ իսկ ամ զասացումն՝ եթէ “ Ընկնալ ” . և չառաց թէ տուեալն, այլ թէ “ զեղեալ 'ի սիրտս մեր ”, զաստիկն և զառաւելն յոյստ առնէ : Եւ մեծ է քան զամենայն ընծայս, զայն մեզ շնորհեաց . ոչ երկին և ոչ երկիր և ոչ ծով, այլ որ քոն զայս ամենայն պատուականագոյն է՝ հրեշտակս 'ի մարդկանէ և որդիս նոյն և եղբարս Վրդիս տոսի կազմեաց և յարդարեաց զմարդիկ : Եւ ով է որ զայս շնորհեաց . հոգին սուրբ : Եւ աս թէ ոչ կամէր մեզ մեծագոյնս յետ աշխատութեանցն շնորհել պսակս, և ոչ յառաջ քան զաշխատութիւնս զայսչափ զբարութիւնս պարգևէր : Ընկնալ և ասէր զայս զառաւելս և նուազեալս եպիստոմեզ և պատուեաց, և ոչ միայն պատուեաց՝ այլ միանգամայն զազդիւրն ամենայն բարութեանց զեղոյց 'ի մեզ . և այս յառաջ քոն զքանսն մեր, թէպէտ և յոյժ ոչ էաք արժանի : Եւ արդ մի յուսահատ լինիր, վասն զի ունիս

մեծ ջատագով զսէրն . վասն այսորիկ և սա ինքն ասէր՝
 Թէ յոյսն ոչ ամաչեցուցանէ . և ոչ եթէ մերոց ինչ ուղ-
 զութեանց , այլ նոյն զամենայն վարկանի :

Եւ յորժամ ասաց զտուրս Հոգւոյն , միտ գարձեալ
 'ի Ճառս խաչին . այսպէս ասէ . “Վրանգի Վրիստոս 'ի
 ժամանակի 'ի վերայ ամբարշտաց մեռաւ . հազիւ 'ի վե-
 րայ արդարոյ որ մեռանիցի , իսկ վասն բարւոյ արդեօք
 և համարձակեացի որ մեռանել : { } յայտնեաց նա զսէրն
 իւր առ մեզ , : Եւ զոր ասէն՝ այսպիսի ինչ է . զի Թէ
 վասն մարդոց ուրուք որ 'ի գլուխ առաքինութեանն հա-
 սեալ իցէ , ոչ կամիցի երազ մեռանել վասն նորա , զմտաւ
 ած զտեսանն քո զսէրն , յորժամ ոչ վասն արդարոյ ,
 այլ վասն մեղաւորաց 'ի ժամանակին խաչեցաւ . որպէս
 և զայն իսկ 'ի սոյն յարէ՝ Թէ “ { } 'ինչ մեղաւորքն էաք ,
 Վրիստոս վասն մեր մեռաւ , ապա մանաւանդ ևս ա-
 ռաւել յորժամ արդարացաքս արեաւելն նորա՝ ապրեա-
 ցուք 'ի բարկութենէն : () Ի եթէ մինչ թշնամիքն էաք՝
 հաշտեցաք ընդ նոյն մահուամբ որդւոյ նորա , ապա ևս ա-
 ռաւել 'ի հաշտելա ասպրեցուք կենօք նորա , : () յուր
 Թէ ամենայն բանք ասուցուածին մի և նոյն իցէ . որք
 հաւատեաւ միտ դնիցեն , ոչ է մի և նոյն : Տես այսպի-
 սի ինչ է . կամի հաւատացուցանել զնոսա վասն հան-
 դերձելոյն , և նախ յարդարոյն յարդարութենէ պատ-
 կառեցուցանէ զնոսա , ասէ՝ Թէ հաւատաւեցաւ 'ի միտո
 իւր՝ Թէ սր խոտացաւն նա , կարող է առնել . ապա 'ի
 շնորհացն որ տուան . գարձեալ 'ի նեղութեանցն Թէ
 բաւական են ածել 'ի յոյսն զմեզ . և 'ի հոգւոյն դար-
 ձեալ զոր ընկալան , և 'ի մահուանէ նորա , ապա և 'ի
 մերմէ չարեացն զոր յառաջն ունէաք՝ կազմէ զայս :

Եւ որպէս ասացին՝ Թուի Թէ մի և նոյն իմն երեւի
 ասացուածն , և գտան երկու և երեք և ևս բազում :
 'Լախն զի մեռաւն . երկրորդ անգամ զի 'ի վերայ ամ-
 բարշտաց . երրորդ անգամ զի հաշտեցոյց և զի արդա-
 բացոյցն և եթէ անմահս ևս արար , զի և որդիս ևս գոր-
 ծեաց և ժառանգորդս : Լապ ոչ 'ի մահուանէն յամու-
 ւել արժան է , այլ և 'ի պարգեւոցն որ տուան մեզ 'ի
 ձեռն մահուանն : () Ի Թէպէտ և մեռանելն 'ի վերայ
 մեր որ այնպիսիքն էաք՝ մեծ էր . իսկ յորժամ երեւի
 յայտնապէս Թէ և մեռաւ և պարգեւեաց , և զի այսպի-

սի ինչ են պարզեք՝ որ և զամենայն զլեալ զմեզն ծածկեն, և զյոյժ զանգղայսն կարող են ածել 'ի հաւատոս : 1) ասն զի և չէ այլ ոք որ հանդերձեալն է փրկել զմեզ, այլ նա որ սիրեացն զմեզ մինչդեռ մեղաւորն էաք, որ և զինքն իսկ մատնեաց : Տեսանեա որչափ ինչ ունի գաւաւորութիւն կարգիս այսորիկ առ 'ի հանդերձեալ յոյնս յոր և ածելոցն էր զմեզ :

2) Եւ առաջ քան զայս երկու ինչ դժուարինք էին առ 'ի փրկութիւն մեզ . վասն զի և մեղաւորք էաք, և 'ի ձեռն տէրունական մահուն ապրանաց . և անհաւատալի խեղ ընէր յառաջ քան զլինեին, և բազում սիրոյ կարօտ էր որպէս զի լիցի : Իսկ այժմ՝ յորժամ այս կատարեցաւ, ապա և այն ամենայն գիւրաւ վճարեցի . վասն զի բարեկամք նորա եղաք, և կրկին մեռանելոյ չունի պէտա : 3) Եւ յորժամ մինչդեռ թշնամիքն էաք այնպէս սիրեաց զմեզ մինչև յորդին իւր ոչ խնայեաց, իսկ յորժամ բարեկամս եղաք՝ որչափ ինչ յաւելցէ, յորժամ որդւոյն այնուհետեւ չեն ինչ պէտք 'ի մահ զալոյ : 4) Եւ թէ մեք ոչ կամիցիմք, ոչ եթէ զի չկարիցէ, այլ վասն զի չկամիցիմք՝ չկեցուցանէ . զոր անհնարին է ասել վասն նոյն եթէ չկարիցէ, յորմէ հետէ զորդին ետ և ծանեաք զնա եթէ յամենայնի կարող է և իւրով կարողութեամբն՝ մեղաւորս գորով մեզ՝ արգարացոյց : 5) Եւ զինչ իցէ մեզ արդել և խափան առ 'ի ժամանել հանդերձելոցն :

Եւ մի դարձեալ յորժամ լուար ամբարիշտս և մեղաւորս և տկարս՝ ամալիցես և խորշեսցիս, այլ լուր զինչ ասէն . “ 1) միայն այս, այլ և պարծիմք եւս յաժ, ասէ, 'ի ձեռն տեառն մերոյ 2) Խոռսի 3) Դիւտտսի, քրով այժմ՝ զհաշտութիւն ընկալաք, 4) Եւ իցէ՝ թէ “ ոչ միայն, 5) միայն, ասէ, ապրեցաք, այլ թէ պարծիմք եւս յայս 'ի սոյնս . զոր կարծեն ամանք թէ արժան է թաքուցանել, որք յայսպիսի չարութեան կեցեալ էաք և զկնի ապրեցաք : Եւ այս ուստի էր, բայց թէ 'ի յոյժ սիրելոյն նորա զմեզ զորս փրկեացն : 6) Եւ նշան իսկ էր այս սիրոյ, զի ոչ հրեշտակօք և ոչ հրեշտակապետօք, այլ իւրով միածնաւն կեցոյց . որպէս զի և կեցուցանեին իսկ և սքանչելի կեցուցանեին այն է զի իւրով միածնաւն, և ոչ թէ իւրով միածնաւն միայն, այլ և արեամբն նորա, որ և բիւր մեզ պարծանաց պատկա յորինէ :

Այնքան առաւել քան զայն մեծ գտանքի յորժամ տիրեցին յայն և կամ սիրեցես զնա . այս քան զհրեշտակս պայծառագոյնս գործէ , սոյն և քան զհրեշտակապետս առաւել ևս պայծառս , սոյն և քան զիշխանութիւնս և զպետութիւնս , սա և քան զարքայութիւնս իսկ մեծ է . սորին վասն և Պաւղոս քան զայն ամենայն զսա առաջին դնէ : Սորին աղաքաւ և զանմարմնականն երանեմ , զի սիրեն և 'ի հնազանդութեան կան նմին : Այս աղաքաւ և մարգարէն զարմացեալ հնչէր՝ թէ “ () օրք զօրութեանց որ առնեն զքան նորա , , այնպէս և զօրով բեկոյն յայտի քարոզէր և ցուցանէր եթէ միշտ առ արքունական ակթոռոյն մերձ կան և տեսանեն զգառառութեամբ , որ է մեծ սիրոյ նշանակ :

ՅՈՐԴՈՐԱԿ

Երբեք անհոգութեամբ և մեք ընդ վերին զօրութեան . և մի միայն մերձ յակթոռն փառաց փութացուք կալ , այլ և բնակել ընդ նմա որ յակթոռն նստիցի . քանզի նա մինչ ատենայքն՝ սիրեաց և զսէրն իսպառ կատարէ , վասն զի և զարեգակն ծագէ 'ի վերայ չարաց և բարեաց , և տեղայ 'ի վերայ արդարոց և մեղաւորաց : Իսկ գուգանեայ յետ սիրելոյն սիրեա , վասն զի սիրէ զքեզ 'յոյժ : Եւ եթէ սիրէ , ասէ , ընդէր գեհնս և տանջանս և պատիժս սպառնացաւ : Ասան սորին իսկ սիրոյ որով սիրէն զքեզ : Վանդի կամի 'ի բաց հատանել զանօրէնութիւն 'ի քէն , և որպէս սանձիւք իմն երկիւղիւն արգելու զքո զգիւրով զհոսումն . զամենայն ինչ առնէ և հնարի , և հնշտականօքն և տրտմականօքն , առ 'ի ժողովել զքեզ որ 'ի վայրդ հոսիս , և առ ինքն 'ի վեր տանել կամի , և յամենայն չարեաց մերժել՝ որ քան զքեհնս ևս գառնագոյն է : Եւ բազում անգամ արդեօք կամիցի 'ի չարիս կեալ քան զմին օր տանջել , չեն ինչ զարմանք . վասն զի այսոքիկ անկատար մտաց են և անբժշկելի ախտի և արեւեցութեան :

Վանդի և մանուկ տղայ յորժամ տեսանիցէ զքեզ ինչ եթէ խարան կամ հատումն մերձ 'ի նա տանիցի , փախչի և 'ի բաց սրանայ , ողբալով ասէ . լաւ է թէ յամենայն ժամ մարմինս իմ նեխութեամբ ծախիցի , և մի

առժամայն այսպիսի այրմամբ վայելել յառողջութեան :
 Իսկ որ միտս ունիցին ասեն՝ թէ քան զախտանալն հա-
 տումն բարի է : Երկուսն էլ այժմ լաւ են սպառնալիքն
 քան զտանջանսն , քանզի մին զառողջութիւն գործէ ,
 իսկ միւսն զկորուստ եւ զհանապազորդ հիւանդութիւն :
 Եւ զի քան զհիւանդութիւն առողջութիւնն լաւագոյն
 է , ամենեցուն յայտնի է . վասն զի եւ զաւաղակն ոչ յոր-
 ժամ զկողնն քերիցեն՝ յայնժամ արտապուժմբ , եւ են
 իսկ արտասուաց արժանի , այլ յորժամ զորմն փորի-
 ցեն եւ զմահս գործիցեն : Եւ եթէ լաւագոյն է ոգի
 քան զմարմին , որպէս եւ էն իսկ , ապա վասն սորա կո-
 րեւեական պարտ է հեծել եւ ողբալ . իսկ եթէ չգոյցեն
 ինչ , եւ այն եւս առաւել սգոյ արժանի է : Եւ ասն զի եւ
 որ յանառակ ՚ի սէրսն հարեալ են , քան զընթանակալն
 եւս ողորմելոյ արժանի են , եւ քան զարեւցողս եւս առա-
 ւել խոշտանցին :

Եւ եթէ այս , ասէ , գծնեայ ինչ իցէ , ընդէր հաճիմբ
 ընդ այսպիսի իրս : Եւ ասն զի մարդկան՝ ըստ առակար-
 կողին , բազում ինչ որ ընդդէմ է՝ հաճոյ թուի , եւ ընդ
 այս հաճեալք՝ զլաւօքն զանց առնեն . զոր եւ ՚ի կերա-
 կուրան է տեսանել եւ յառաքինութեան եւ ՚ի վարս նա-
 խանձու եւ ՚ի հեշտութեան վայելումն եւ ՚ի կանայս եւ
 ՚ի տունս եւ որ յայլսն յամենեւին լինիցի : Եւ հեշտու-
 թիւն է , առէ ասա ինձ , ընդ կանայս խառնակել եթէ
 ընդ արուս , ընդ կանայս թէ ընդ իշակէսս՝ որ լին ջո-
 րիք : Եւ այց սակայն զբազումս գտանեմք որք զկանամբք
 զանց առնեն եւ ընդ անբան անասունս խառնակին , եւ
 զարուաց մարմինս անպատու են եւ զքնականն յանբնա-
 կանս դարձուցանեն . բայց սակայն են յամենեցունց ա-
 տեցեալք եւ վարատեալք , եւ անհնարին տանջանաց ակն
 ունին : Եւ նոցա , ասէ , այն իմն հեշտութիւն : Եւ որին
 վասն են թշուառականք քան զամենեւին , զի զանհեշ-
 տալիսն հեշտալիս վարկանին . սորա եւ զտանջանսն ա-
 ւելի քան զսղան ուղերձն անձանց խեղճանց : Եւ ինչ
 անհնարին այլ քան զայսպիսի մեղս . զի եթէ չէր որովք
 մեղանչէին , ապա ոչ յաւելոյր նոցա չար ՚ի վերայ ան-
 եւ ոչ այնպիսի գծնեայ տանջանօք ծախէր . քանզի որ
 զամենայն ինչ արար առ ՚ի շիջուցանել զբարին , զիւրդ
 կամիցի արդեօք զաճումն չարեացն : Եւս ոչ ուրեմն թէ

տանջեն չար է դյանցաւորն, այլ ոչն տանջեն զայն պետիսն . զոր օրինակ և առ հիւանդացեալսն լինի, որք ոչն կամին առողջանալ : Այլ այլ ինչ պատճառք նոցա, բայց միայն անպատեհ ցանկութիւնքն :

Ի նպատեհս յորժամ ասեմ, զփափկութեանցն ասեմ և ընդմէջ փառացն և զմեծութենէն և զամենայն առ հատարուի որ միանգամ աւելի քան զպէտան իրքն լինիցին : Եւ որ պարպէս կեայ, քան զամենեւին զինքն երանելի վարկանիցի, յետոյ դասնիցի հէք և թշուառական քան զամենայն մարդիկ, իբրև զտիկին որ զլաւ բաբարոյ և զբանաւոր իշխան 'ի ներքս մուծեալ յիւր աջիսն հցանկութիւնն : Այսն այսորիկ և աշխատութիւն տարար ան զառամանակեայ զկեանսս, զի յայնպիսի ծառայութեան զերծուցել զմեզ և 'ի մաքուր ազատութիւնն առաջնորդեսցէ մեզ . սորին վասն և գեհնն ըստառնացաւ և աշխատութեամբ փակեաց զկեանս մեր առ 'ի սնդել զթուլութիւն մեր : Այնպէս և Հրեայքն մինչդեռ 'ի կաւին և յաղիւսագործութեանն կապեալ էին, պաղատանս մատուցանէին և զանոնք ինքնին հանապաղ . իսկ յորժամ յազատուին վայելեցին, ապա տրտըն ընցին և բարկացուցին զտէրն . և բազում ինչ հնարոք հնարէր վասն նոցա, և նոքա ոչ կարճէին 'ի չարեացն :

Եւ արդ զինչ ասիցես, ասէ, որք 'ի նեղութեանցն յետն դառնայցեն և ոչ կարիցեն համբերել : Այլ եթէ նեղութիւնքն գործիցեն զայն, այլ խրեանց ծուլութիւնն և տկար միտքն . զոր օրինակ եթէ որ ակտացեալ ստամոքս ունիցի և ոչ կարիցի ընդունել զգառնութիւն դեղոցն որ զնայն սրբեսցեն, ոչ եթէ զդեղսն ինչ օտգտանիցեմք, այլ զհիւանդութիւն անդամոցն : Այնպէս և աստ զդիւրագոյն զբարն առգտանեմք, վասն զի ոչ եթէ 'ի նեղութեանցն դառնայցէ, այլ ցանկութիւն հանգստեան գործէ զայն : () Ի եթէ զկրեախ և զհատեալն սնդէ և յինքն յարէ նեղութիւնն, որչափ ևս առաւել զայն որ կամիցի բւեռել ընդ նորա ընդմեծութիւն :

() Իսոր կարիցեմ, ասէ, չվհատել 'ի նեղութեանցն : Երբժամ զմեաւ ածիցես՝ թէ կամաւ և եթէ ակամայ պարտ է համբերել, և եթէ գոհութեամբ առնիցես զայն, յայնժամ շահեսցես զմեծամեծ զօգուտն . իսկ ապ' եթէ վհատիցիս և յերկբայս լինիցիս և մատնես-

ցես զքեզ տրանջման, ևս մեծագոյնս քան զնեղութիւնս պատահիցեն թշուառութիւնքն, և աւելի ևս շատանդաղ գործիցես ոգւոյդ :

Եւ արդ զայս զմտաւ ածելով պատրաստք լիցուք, զի զոր ինչ 'ի հարկէ լինիցի' զայն յօժարութեամբ իսկ արասցուք : Երպիսի ինչ է զոր ասեմն . որդի ուրուք վախճանեցաւ, և կեանքն և ամենայն մեծութիւնն մնացապ' եթէ զմտաւ ածիցես թէ որ ինչ եղեն իրքն' լուծումն չիք, բայց կայ այլ տարազ մեծար ինչ գտանել թշուառութեանն, 'ի բարիոք ծախել զինչն և առաքել նուութեամբ համբերել որ ինչ դիպեցան, և փոխանակ տրտնջմանն գոհութիւնս մատուցանել քում տեսանն, և ապա այսպէս զոր ոչն կամէիր զշարիան զոր եկին 'ի վերայ քո, գու քոյին յօժարութեամբդ զքեզ յուզողութիւն զարդարեցեր :

Տեսանես զորդի քո յափշտակեալ 'ի քէն, յայնժամ ասա' տէր ետ և տէր առ : Տեսանես զմեծութիւնն հունեալ ուրուք 'ի քէն, ասա և դու' թէ մերկ եկի ես յորովայնէ մեր իմոյ և մերկանդամ երթալոց եմ : Տեսանիցես զամբարիշտս և զանօրէնս թէ 'ի բարեկենդանութեան են և զարդարս 'ի տանջանս և 'ի կշտամբանս, և ոչ գիտիցես զպատճառս իրացն որ լինիցին . ասա և դու' թէ անասնապէս եմ առաջի քո, սակայն ես յամենայն ժամ ընդ քեզ եմ : Իսկ ապ' եթէ զպատճառն ինդրիցես, ած զմտաւ թէ հաստատեցաւ օր յորում հանդերձեալ է դատել զտիեզերս ամենայն և զժանտաղ գործն 'ի բաց մերժէ յիւրմէ . և յայնժամ ապա իւրաքանչիւր որ ըստ արժանին ընդունի որպէս ⁽¹⁾ ազարոս և մեծատունն : ⁽²⁾ մտաւ ած և զառաքեալն, քանզի և նոքա չարչարեալք և խոշտանգեալք և հալածեալք և բիւր ինչ չարչարեալք ինդային, զի վասն անուանն արժանի եղեն անարգանաց : Երկնայէս և դու այժմ եթէ հիւանդանայցես, համբերեա քաջութեամբ և նոյ պարգևս խոտացիր զայն, ապա և դու սոյնպէս ընդ նոսին առնուցուս վարձս :

Եւ զհարդ, ասէ, որ 'ի հիւանդութեանն իցէ' կարիցէ գոհանալ զտեսառնէ : Եթէ ունիցիս սերտ սէր ընդ նմա' մարթի : ⁽³⁾ Ի թէ որք 'ի հնոցն անկան երեք մանկունքն և այլք ունաք 'ի տանջանս և ունաք յայլ ինչ 'ի

տանջանաւ և 'ի նեղութիւնս էին, և ոչ երբեք դադարէին 'ի գոհանալոյ և յօրհնելոյ, ապա ևս բազում մանաւանդ որք յախտն և 'ի հիւանդութիւնսն են' կարող են զայս առնել: Վանգի չէ և չէ իսկ ինչ որում ոչ յաղթէ յօժարութիւնն. մանաւանդ որք ձյն փափազիցեն' նոցա ոչ հուր, ոչ երկաթ, ոչ աղքատութիւն, ոչ հիւանդութիւն, ոչ մահ, և ոչ այլ ինչ 'ի սոյնպիսեացս երեւի դժնեայ նոցա. վասն զի հարեալք հարուածեալք են 'ի սէր նորա, և զամ' իւրք զանց արարեալ առ երկինս թռչին, և քան զնոսա որք անդն չընեն' չեն ինչ ընդհատք 'ի նոցանէ. սորին վասն ոչ զայլ ինչ տեսանեն կամ համարին, ոչ զերկինս և ոչ զերկիր, ոչ զծով, այլ մի միայն գեղեցկութիւնն փափագեն այսինքն է առ փառս նորա: Եւ ոչ առ ժամանակեան տրամուծիւնքն կարեն զնոսա խմբարհեցուցանել. և ոչ հեշտականօքն մեծամտին ինչ և բարձրանան, որպէս թէ ունիցին զքաղցրականն և զհանգստեանն իրս:

Ի իցոք և մեք նախանձաւորք այնմ սիրոյ որում չիք այլ ինչ զոյգ, և վասն առ ժամանակեալ և վասն հանդերձեղոյն սիրեսցուք. մանաւանդ եթէ յառաջ իսկ քան զայս վասն բնութեան սիրոյս, որով կարեմք յայնմ կենցաղոյս և 'ի հանդերձեալ դատաստանացն և յարքայութիւնն վայելել: Եւ մանաւանդ եթէ չէ իսկ մեծ ոչ 'ի գեհնէն զերծումն և ոչ արքայութեան վայելումն առ որ հանդերձեալս եմ' ասել. վասն զի քան զայս ամենայն մեծ է որ զՎրիտտոս սիրէ և 'ի նմանէ սիրեսցի միանգամայն: Ո'ի թէ առ մարդիկ այնպէս դիպեսցի, յորժամ տեսանեմք զսիրելիսն' ամենայն իսկ բարութեամբք ըսումք, իսկ առ ամ' յորժամ երկողեանս իրք դիպեսցին' որ բան և կամ որպիսի միտք կարեն յանդիմենս կացուցանել զերանութի այնպիսի հօգուոյ: Եւ ոչ մի ինչ զփորձ առնուլ' թէ փորձօն կարիցեմք 'ի վերայ հասանել հոգևորական այնմ ուրախութեան և երանելի կենացն և բիւր բարութեան զանձուցն: Եւ արդ զամենայն ինչ թողեալ զայնմ սիրոյ բուռն հարցոք յուրախութիւն անձանց մերոց. ձգեսցուք զնա 'ի փառս փափաղեղին ւոյ և Վրիտտոսի աեաան մերոյ, ինչ որում փառք հօր հանդերձ հօգուոյն սրբով այժմ' և յաւիտեանս յաւիտենից. ամէն:

ՃԱՌ ՏԱՍՆԵՐՈՐԻ

“ () Ի որպէս 'ի միտէ մարդոց մեղք յաշխարհ մտին և 'ի մեղաց անտի մահ, և այնպէս յամենայն մարդիկ տաւ ըստ եցաւ մահ որով ամենեքին մեղան ,”

() որ օրինակ ճարտարք 'ի բժշկաց զարմատ ախտիցն միշտ խնդրեն մինչև 'ի նոյն իսկ յաղբիւր չարին հասանեն, սոյնպէս և երանելին Պաւղոս : ի՞նչ ' թէ արդարացաք, և եցոյց 'ի հայրապետէն և 'ի հոգւոյն և 'ի մահուանէն Վրիստոսի՝ եթէ ոչ էր հանգերձեալ արդարացուցանել ոչ մեռանէր . կազմէ և այլ ուստեք, որպէս զի այսպիսի օրինակօք և զառաքիկայոն յայտնեացէ, այսինքն է 'ի մահուանէն և 'ի մեղացն : () Իսկ և կամ որով օրինակաւ խնդրէ թէ եմուտ մահ և զօրացաւ : Ի՞ ձեռն միցն մեղաց : () Ինչ է՝ թէ որով ամենեքին մեղան : () Ի յորժամ նայն անկաւ, և որք ոչն կերան 'ի ծառոյն՝ եղեն ամենեքին 'ի նմանէն մահկանացուք :

“ Վանդի մինչև յօրէնսն մեղք էին յաշխարհի . բայց մեղք ոչ համարէին, ուր ոչ գոյին օրէնք ,” : Սինչև յօրէնսն՝ ումանք ասեն զայնմ ժամանակէ եր ասացեալ որ յառաջ քան զտալ օրինացն էր, որպէս առ Մ. Բեթլէ, որպէս առ Մ. Եղի, որպէս առ Մ. Բրահամա և մինչև Սովսէս ծնեալ լինէր : Ս'ր մեղք էին յայնժամ յաշխարհի : Սմանք ասեին՝ այն որ 'ի գրախտին գործեցաւ . վասն զի չև ևս, ասեն, էր լուծեալ, այլ և ծաղկեալ ևս երևէր պտուղն նորա . վասն զի առ հասարակ ամենեցուն հասոցց զմահն, և զօրացեալ 'ի վերայ բռնութիւնէր : Ի՞ր վասն և զայն յարէ, “ թէ մեղքն ոչ համարէին, օրէնքն ոչ էին ,” : Եւ զորիմադրութենէ Հրեիցն առնու զայս . յորժամ ասաց զմերն, ապա և զնոցայն ևս եբեր 'ի մէջ . գուցէ ասիցեն թէ զիսկոք յառաջ քան զօրէնսն ծախէր մահ զամենայն մարդիկ, որ և քնձ թուի մանաւանդ առաքելական մտաց ասացուածս : Եւ զինչ իցէ այս որ ասեն՝ թէ մինչև յօրէնսն մեղք էին յաշ-

խորհի, ինչպիսիք թաւի թէ՛ի տալ օրինացն և մեղքն
զօրացան ի յանցուածոցն, և ցայն վայր զօրէր մինչև
օրէնքն էին. քանզի և չէր իսկ, ասէ, հաստատուն լի-
նել մեղացն մինչ ոչ զօրէնսն օւնիցին: Ի՞նչ է թէ այս
մեղք որ յօրինաց աստի են ծնան զմահ, զիսորդ առա-
ջին մարդիկն մինչև օրէնքն եկեալ էին՝ մեռանէին. զի
էթէ ի մեղաց ընկալաւ մահ զարմատն, օրէնքն ոչ ու-
րեք երևէին և մեղքն ոչ համարէին, ապա զիսորդ զօ-
րացեալ լինէր մահ: Եւստի յայտ իսկ է՝ եթէ ոչ յայս
օրինաց ի յանցուածոց ի մեղաց, այլ յ՝զամայ յան-
հազանդութենէն. վասն զի նա գրաւեալ ունէր զա-
մեռայն մարդիկ: Եւ ուստի յայտ իցէ այս. անտի զի և
յառաջ քան զօրէնսն մեռանէին:

“Եւ զի թագաւորեալ էր մահ յ՝զամայ մինչև ի
Սալէս և ի վերայ չյանցուցեւոցն ըստ նմանութեան
յանցուածոցն ի զամայ, որ է օրինակ հանդերձելոցն, :
Սան այսորիկ և ի՞նչամ Վրիստոսի օրինակ էր. զի
որպէս նայն որ յինքենէն՝ թէպէտ և ոչ կերան ի ծա-
ռոցն՝ եղև պատճառք մահու ի ձեռն յանցանաց իւրոց,
այնպէս և Վրիստոս՝ որք յիւրմէն թէպէտ և չէին ար-
գարութիւնս ինչ գործեալ՝ եղև առաջնորդ արդարու-
թեան, և ի ձեռն խաչին զամենայն ինչ շնորհեաց մեղ:
Սան այսորիկ ի վեր և ի վայր զմիջէս և եթ ճառէ
և ցանկ զոցնս բարբառի. “Որպէս ի միոյն մարդոյ
մեղք յաշխարհ մտին, ,. և “Եթէ միոյն յանցանօք բա-
զումք մեռան, ,. և “Եւ որպէս միոյն մեղուցելոյ պար-
գեքս, ,. և “Եւստատանն ի միոյն ի դատապարտու-
թիւնն, ,. և դարձեալ “() ի թէ միոյն յանցանօք մահ
թագաւորեաց ի ձեռն միոյն, ,. ևս “Իշա ուրեմն որ-
պէս ի ձեռն միոյն յանցանաց, ,. և դարձեալ “Որպէս
թէ յանհազանդութենէ միոյն մարդոյ յանցաւորք բա-
զում եղեն, : Եւ չթողու ի բաց զմինս. զի յորժամ
տիցէ ցբեզ հրեայն թէ զիսորդ կարէր միոյն ուղղու-
թեամբն Վրիստոսի աշխարհ ամենայն ապրել, կարի-
ցես և դու անդրէն ընդդէմ պատասխանի տալ նմա՝ թէ
զիսորդ միոյն անհազանդութեամբ ի՞նչամայ տիեզերք
դատապարտեցան: Սանաւանդ թէ չեն ինչ զլսգ մի-
մեանց նման մեղքն և շնորհքն, մահ և կեանք, և ոչ
զլսգ միմեանց տատանայ և ան, այլ բազում ինչ կոյ ի

միջի: Ի՞նչպա յորժամ յիրաց 'ի բնութենէն և 'ի նմանէն որում այսպէսն վայել էր, կարի վայելազոյն էր այլ այսպէս կեցուցանել քան տանջել, աստի է առաւելութիւն և յազելութիւն, զոր բան ունիցիս առ անհաւատութիւնն, ասա ինձ:

Եւ զի եցոյց զայն զոր ինչ ասացի ըստ բանից կարգի յայտ առնէ ասելովն՝ թէ “Եւ որպէս յանցանքն, սոյնպէս և շնորհքն. զի եթէ միայն յանցանօք բազումք մեռան, ապա ևս առաւել շնորհքն այլ և պարգևք շնորհաց միայն մարդոց (Յիսուսի Վրիտտոսի 'ի բազումսն առաւելու), Եւ զոր ասէն այսպիսի ինչ է. զի թէ մեղքն այնչափ զօրեցին, և միոյ մարդոց մեղք, իսկ շնորհն և այլ շնորհքն, և ոչ այլ հօր միայն, այլ և որդւոյ, և զիւրոց ոչ թուի մեծագոյն ինչ. բազում անգամ այս առաւել քան զայն: Եւ ասն զի զայլ ընդ այլոց տանջեալ ոչ յոյժ պատեհ թուի. իսկ այլ 'ի ձեռն այլոց փրկեալ՝ վայելուչ, մանաւանդ թէ լոբոն երեւի. զի թէ այն եղև, ապա ևս առաւել այս: Եւ զի ընտանի իսկ և լոբոն աստի եցոյց զիրօ, և զսոյնս կազմէ գարձեալ զի զիրքն կալ առնիցէ:

Եւ զի հանդերձեալ իսկ էր զայն կազմել, մանաւանդ զի և կարեօր իսկ էր, 'ի յաջորդաց անտի կազմէ: Եւ զիւրոց, ասեն, կազմիցէ զայս: “Եւ որպէս միայն յանցանօք, ասէ, պարգևք. քանզի դատաստանն 'ի միջին և գատապարտութիւն, իսկ շնորհք 'ի բազմաց յանցուածոցն յարգարութիւն,, Եւ զինչ իցէ այս զոր ասէն. վասն զի զեւհ և զգատապարտութիւն միանգամայն գործեցին մեղքն և 'ի ներքս ածին, իսկ շնորհքն ոչ միայն զայն մեղս ջնջեցին, այլ և որ յետ նոցայն եմուտ: Եւ վասն այնորիկ յորժամ ասէ “այսպէս, և այնպէս,, զի մի զնոյն չափ զբարկութեանն և զմեղացն վարկանիցես, և մի գարձեալ կարծիցես յորժամ լսես զԴիւանայ լոկ միայն զնորա զմեղան ջնջեալ զոր նայն եմոյժ, վասն այսորիկ ասաց՝ թէ բազմաց յանցուածոց թողութիւն եղև: Եւ աստի յայտ իսկ է թէ յետ բազում անչափ մեղացն այնոցիկ որ 'ի դրախտին գործեցան՝ յարգարութիւն երաք ամենեքին. զի ուր արդարութիւն է, հարկ է թէ և կեանք գործին և բիր բարութիւնք. զոր օրինակ ուր մեղքն են՝ մահ գործի, սոյն

պէս ուր արդարութիւն է՝ կեանք. քանզի արմատ իսկ կենացն արդարութիւն է: Եւ զի առաւել ծաւալեցան այժմ արդարութիւնքն՝ յայտ իսկ է, և զի ոչ միայն զառաջին զմեզն ելոյժ՝ այլ և զամենայն իսկ, եցոյց ասելովն թէ “Շնորհն՝ ի բազմաց յանցաւածոցն յարգարութիւն”, ուստի կարեւոր իսկ համարեցաւ զայս ցուցանել և զմահ արմատաբի իլել: Պէտք են ապա այլով իրիք յարդարման. և եցոյց թէ քան զառաջինն մեծ է երկրորդս, և զնոյն զայս դարձեալ: Եւ ան զի զառաջինն ասաց. զի թէ միոյն մեղք արմատն զամենեւին, ապա ևս առաւել միոյս շնորհք կարեն փրկել զամենեւին:

Եւ յետ այնորիկ եցոյց՝ թէ ոչ այն մեղք իսկ ջնջեցան ի ձեռն շնորհացն, այլ և այլն ամենայն որ զինի նորին. և ոչ միայն մեղքն բարձան, այլ և արդարութիւն առաւ. և ոչ այնչափ եղև Վրիտառս օգուտ մարդկան, որչափ Լուսն փնտեաց, այլ և առաւել զարմանալի մեծամեծս յարդարեաց: Եւ վասն զի ձառեաց զայսպիսի իրաց Պապոս, ապա պէտս ունի կազմել և յարդարել զբանն. և որպէս կազմիցէ զայս:

“() Ի եթէ ձեռն միոյն յանցանաց, ասէ, մահ թաւարեաց միոյն, ապա ևս առաւելութիւն շնորհացն և պարգեւացն արդարութիւն ընկալեալ՝ կենօք թագաւորեացեն ի ձեռն միոյն (Նիսուսի Վրիտառսի”, իսկ զոր ասէս այսպիսի ինչ է, զի եթէ զմահ զինեաց, ասէ, ընդգէժ ամենայն տիեզերաց՝ ուսումն ի ծառոյն միոյն մարդոյն միայն: () Ի թէ մահ այնքան զօրութիւն առ միոյն յանցանօք, իսկ եթէ գտանիցին ամենք յայնմ ի մեղաց մեծաբոյնս ինչ ըմբռնեալ ի ձեռն շնորհացն և արդարութեան, ապա զիսոյ կարիցեն պատժապարտք մահու գտանել: Եւ ան այնորիկ աստ չստաց շնորհս միայն, այլ եթէ առաւելութիւն. զի ոչ եթէ որչափ պէտք էին առ ի մեղացն ջնջումն միոյն ընկալաւք զշնորհսն, այլ ևս առաւելութեամբ բազում: Վասնզի և ի ստան ջնջացն զերծաք և զարիսն զամենայն մերկացաք և վերջստին վերածնեալք եղաք, և ի թաղել հին մարդոյն մեք յարեալք և փրկեցաք և յորդեգրութիւն ելաք և արդարացաք և եղաք եղալք միածնին և ժառանգակիցք և մարմնակիցք նորին կարգեցաք և յանդամս նո-

րա կատարիմք և որպէս 'ի գլուխ մարմնոյ այնպէս միաւորիմք :

Ի՞նչ զայս ամենայն առաւելութիւն շնորհաց կոչեաց Պաւղոս . և ցուցանելով թէ ոչ միայն դեղ առաք ընդ դէմ զիրացն , այլ և առողջութիւն և գեղեցկութիւն և պատիւ և փառս և մեծութիւն բազում , որ քան զամբնութիւնս գերազանցեալ գտանի : Եւ յայսցանէ մի մի իւրաքանչիւր ոք փարէ լուծանել զմահ . թող թէ յորժամ ամենայն միահամուռ զուգընթաց երեւի եղեալ , ոչ հետք ուրեք նորա այնուհետեւ , և ոչ հալանի ուրեք երեւի , այլ առժամայն եղծանի :

() որ օրինակ եթէ ոք ումեք տասն խերեւէլ պարտիցի և նա զնա 'ի բանաւ արկանիցէ , և ոչ միայն զնա , այլ և զին և զմանկունս և զծառայս վասն նորոս , ապա եկեալ այլ ուրուք ոչ միայն զտասն խերեւէլսն հաճիցէ , այլ բիւր տաղանդս ոսկւոյ շնորհիցէ և 'ի թագաւորական 'ի սրահսն մեծանիցէ զբանտարգեալն և յաթոռս բարձրագոյնս պատուոյն նստուցանիցէ և հաղորդս վերնագոյն պատուոյն արասցէ և ամենայն իսկ երեւելեացն որ յարքունիսն իցեն , ապա այնուհետեւ ոչ կարէր յիշել զփոխ տասն խերեւէլին զոր առեալ էր 'ի փոխատուէն , սոյնպէս և առ մեզ գործեցաւ : Ինչպէս և մեծամեծ պարաս հաճեաց զմեր Վերիտոս , և այսչափ ինչ առաւել որպէս ցայտ մի փոքր առ անեղբայրսն անդունդս ծովուն : Եւ 'ի այնուհետեւ երկբայանար ինչ , ով մարդ , զայսչափ մեծութիւն բարութեանց տեսանելով , և մի խնդրեր իսկ եթէ զիանդ որպէս զկայծակն՝ մահու և մեղաց չիջաւ զօրութիւն . վասն զի որպէս զծով համատարած ծաւալեցան շնորհք նորա : Ինչ այս Պաւղոս սքանչացեալ ասէր , թէ զառաւելութիւն շնորհացն և զարդարութիւն ընկալան , կենօք թագաւորեսցեն :

Եւ իբրեւ զայս յայտնապէս եցոյց , դարձեալ զմտադրութիւնսն զառաջինս իսկ 'ի կիր արկանէ տո 'ի անդէլ գնասա 'ի համբառնալ , և ասէ՝ զի թէ յանցուածովք նորա տանջեցան ամենեքին , ապա ուրեմն կարալ են այսու արդարանալ . վասն որոյ ասէ . “ () ի որպէս 'ի ձեռն միայն յանցանաց յամենայն մարդիկ դատապարտութի , տոյնպէս և միոյն արդարութեամբն յամենայն մարդիկ արդարութիւն կենաց , , : Եւ կրկին հանգիստնայ զայնս

Ճառել. «Վանդի որդէս 'ի ձեռն անհնազանդութեան միոյն մարդոց մեղաւորք բազումք եղեն, սոյնպէս և հնազանդութեամբ միոյն արդարք բազում եղեն», : Եւ թաւի ինձ եթէ չկայ փոքր խնդիր յատաստածիս. եթէ որ ամենայն հաւատեալ քննիցէ, և այս գիրքին է առ 'ի լուծանել :

Եւ արդ որպիսի ինչ է խնդիրն յառեմ թէ 'ի ձեռն անհնազանդութեան միոյն մեղաւորք բազումք գտան : Եւ ասն զի 'ի մեղանելն նորա և լինել մահկանացու, և որք 'ի նմանէ ծնան՝ այսպիսի լինել և նոցա չէր ամենան. իսկ յանհնազանդութենէ նորա այլոց մեղաւորք լինել որդէս արդեօք լինիցի այս ըստ կարգի : Վանդի գտանի այնուհետեւ այն՝ թէ ոչ է դատաստանի պարտական, թէ ոչ ընտանի յիւրոց մտայն լինի մեղաւոր : Եւ արդ զինչ իցէ որ առնէ՝ թէ մեղաւորք բազումք : Իսկ ինձ եթէ պատժապարտք տանջանաց և դատապարտեալք մահուամբ : Եւ զի 'ի մեռանելն Նշտմայ առնենքին եւ զորք մահկանացուք, յայտնապէս բազում իրօք եցոյց :

Իսկ զխնդիրն թէ վասն էր իրիք այս եղև՝ ոչ ևս յաւել, վասն զի ոչ ինչ վարէր առժամանակեանսն. քան զի ընդ Նրեայան գեռ պայքարէր որք հակառակէին և այսպիսառնէին վասն միոյն արդարութեան : (Յազազս այլ տարիկ և եցոյց իսկ թէ զիարդ միոյն դատապարտութի յամենեւեան ժամանեաց. իսկ եթէ էր վասն եղև այս՝ չյաւել ինչ. վասն զի չէր ինչ 'ի խնդիր տւերորդաց, այլ միայն կարեւորացն հոգ տանի : Եւ յսու ոչ թէ լոկ ըզ-Նրեայան միայն հարկաւորեցուցանէ զաւելորդան չխրնդրել, այլ զամենեւին իսկ. սորին վասն և չճառեաց :

Իսկ եթէ որ 'ի մէնջ խնդրիցէ ուսանել, ասեմք այսօրէս՝ թէ ոչ միայն չմասեցաք ինչ 'ի մահուանէն նորա և 'ի դատապարտութենէն եթէ արթունք լինիցիմք, այլ և շահիմք ևս՝ մահկանացու լիեալ մեր. զառաջինն՝ զի մի մահկանացու մարմնովս սյլ մեղեցուք. երկրորդ անգամ՝ զի բիւր ինչ ունիցիմք փիլիսոփայութեան իրա, և 'ի չափու առնել զինքն և զգաստանալ և ամփոփ լինել և յամենայն չարեաց հրաժարել. և զառժամանակեանսս որ երեւի և որում ակն ինչ ունիցիմք՝ հաւատալ եթէ զայս ամենայն մահ լուծանէ : Եւ յետ այսորիկ, մահաւանդ եթէ յառաջ ևս քան զայս, և այլ բազում ե-

մեծ բարութիւնս, որ են մարտիրոսացն պատկը, առաքելոցն բարբառայ. այսու լ'բէլ արդարացաւ, նոյնպէս լ'բրահամ զորդին տպանանէր, սոյնպէս (}պհհհհհհհ վասն Վրիստոսի գլխատեցաւ, այսպէս և երեք մանկանքն, սոյնպէս և Ղանիէլ: Օ ի եթէ կամիցիմք, ոչ միայն մահ, այլ և ոչ նոյն ինքն սատանայ կտրիցէ մեզ քնանել: Եւ առանց այսորիկ և զայն ևս արժան է աւել թէ և անհաճութիւն ևս ընդունելոյ է զմեզ. և արդ. փոքր մի յայժմու ժամանակիս խրատեալք, և յետ այսորիկ բազում հեշտութեամբ վայելեմք ՚ի հանդերձեալ բարութիւնան: Եւ պէտք է վարժման ինչ եմք յաւժանատկեայ կենցաղունս. ՚ի ձեռն ախտից՝ նեղութիւնք, հիւանդութեամբք, փորձութեամբք, աղքատութիւնք և այլովք որք տրտմանկանքն թուին՝ խրատեմք, որպէս զի դատնիցեմք պիտանիք առ ՚ի ընդունելոյ զհանգերձեալ բարութիւնան:

“()որէնքն մտին, զի յանցանքն բազմասցին, ՚: Եւ վասն զի եցոյց եթէ յ'գրամայ դատապարտեցաւ ամենայն աշխարհ, իսկ Վրիստոսի փրկեցան և ՚ի դատապարտութենէն զերծան, ժամ է ապա նմա այնուհետեւ վասն օրինացն և վասն նորին փառացն ՚ի բաց բարձման: Եւ, առ, թէ չգործեցին ինչ օրէնքն շահ միայն և կամ ոչ օգնեցին, այլ և աճեաց ևս ախտն յարժամ նոքա ՚ի ներքս եկին: Եւ եթէ վասն այսորիկ տուան օրէնքն զի բազմասցին յանցանքն, այլ տուան զի բարձրէ և ծախեցէ զյանցանսն: Իսկ ընդ հակառակ իմն ամեն գտան իրքն. ոչ եթէ ՚ի բնութենէ օրինացն, այլ ընդունելեացն ծախութենէ:

Եւ ընդիջասաց թէ օրէնքն տուան, այլ թէ օրէնքն մտին: Եւ անցաւ ցուցանել թէ առ փոքր մի ժամանակ ունէին պէտս նմա, և ոչ եթէ տիրապէս կամ ճշմարտութեամբ ինչ. զոր և առ զազատացին զսոյնս այսպէս առէ՝ թէ “ (} առաջ մինչև հաւատքն եկեալ էին, ամրացեալք փակեալք ՚ի հանդերձեալ հաւատան յայտնելոյ, որպէս թէ ոչ իւր, այլ այլում ուրեմն պահէր զհաւատսն: Եւ քանզի բանդադաշեալք իմն էին չորեքսն և լուծեալք և առ այս շնորհս զանդազկաք, յայն սակա տուան օրէնքն նոցա, որպէս զի զնոսա մեծագոյնս յանդիմանեացէ և ուսուցէ զնոսա թէ զպիսիք ինչ իցեն, և զմեղադրութիւնն աճեցուցէ:

Դարձեալ պնդէ զնոսա . մի զարհուրիչ, սակ, զի ոչ եթէ առ 'ի բազմացուցանել զտանջանման տառաւ այս, այլ զի ևս առաւել շնորհքն երեւցին : Եւ ասն որոյ և յարէ իսկ 'ի սոյնս' թէ " Եւր առաւելան մեղքն, առաւել ևս յաւելան շնորհքն " : Եւ ոչ ասաց լոկ եթէ յաւելան, այլ թէ առաւել ևս յաւելան . զի ոչ միայն 'ի տանջանացն զերծջոյց, այլ և 'ի մեղաց, և կեանս շնորհեաց և զայն ամենայն զոր բազում անգամ ասացաք . զոր օրինակ եթէ որ զըերմակալ որ ոչ միայն յախտէն աղաւիղէ, այլ և գեղեցիկ և ուժեղ և պատուական արասցէ, և կամ զքաղցեալ որ զարձեալ ոչ միայն կերակրիցէ, այլ և բազում ևս ընչից ասնիցէ զնոսա տէր, և յիշխանութիւն մեծութեան հասցանիցէ : Եւ զխնդ առաւելան, ասէ, մեղքն : Եւ բիւր պատուիրանս ետուն օրէնքն՝ զամենայնիւ անցին, վասն այնորիկ առաւելան մեղքն : Տեսանեն որչափ ինչ 'ի մէջ է շնորհաց և օրինացն . քանզի մին յաւելուած եղև դատապարտութեան, իսկ միւսն յաճախումն շնորհաց :

Եւ իբրև ասաց զանբաւ առաւելութենէն, խնդրէ դարձեալ զպիղքն և զարմատն զմահուն և զկենացն : Եւ որ իցէ արմատ մահու . մեղք . վասն որոյ և ասէ և թագաւորեալ զնոս ցուցանէ . " Երպէս, ասէ, թագաւորեցին մեղք 'ի մահու, սոյնպէս և շնորհքն թագաւորեցեն արդարութեամբ 'ի կեանսն յաւիտենից 'ի ձեռն տեառն մերոյ " Երաւսի Վրիտառի " : Օ այս տեսելու եցոյց զնոս 'ի կարգի թագաւորական, իսկ զմահ 'ի կարգի զինուորի ընդ նորա իշխանութեամբ կեալ և 'ի նմանէն իսկ վառեալ : Եւ իբրովին իսկ յայանի է եթէ 'ի բաց բարձումն մահու արդարութիւն է . և ոչ միայն զէնքնից տանէ զմահ, այլ 'ի բաց իսկ բառնաց և ամենեւին զթաւ դատարութիւն նորա լուծանէ, օրպէս զի և մեծ իսկ է այս քան զայն . զի ոչ եթէ մարդով և սատանայիւ, այլ նոյն շնորհքն գործին իրքն, և 'ի վայելչականն յայն հանէ զկեանս մեր և յանգրական բարութիւնն, զի աստի ևս ուսցիս դատաւելութիւնն : Վսնցի և յանցանքն յորժամ եկին և 'ի մերձակայ իսկ կենացս զմեզ զրկեցին . իսկ յորժամ շնորհքն եկին՝ ոչ միայն զմերձակայս, այլ և զմահմահ և զյաւիտենական կեանսն մեզ շնորհեցին . այս ամենայնիւ պարզ և իշ Վրիտառ է : Եւ այսուհետեւ

յերկբայա ինչ լինիցիս վասն կենացն՝ ունելով զարդա-
րութիւնս. վասն զի մեծ իսկ է արդարութիւն քան ըզ-
կեանս, զի և մայր տրին իսկ է :

“Եւ զհարդ՝ կացցուք մնասցուք անգրէն՝ ի մեղան զի
չորհչն բազմանցին, քաւ լիցի,, : “Կարձեալ՝ ի ստե-
րական բանն ելանէ և ոչ ճոխութեամբ ինչ յառաջ բե-
րէ, զի մի ծանրաբեռնի ինչ ումք թուեցի, այլ ըստ
աւանդութեան կարգին առնէ : Եւ այսպէս բազմապա-
տիկ գործէ զբանն, որպէս զի մի դժուարեացին ինչ նո-
քա. վասն որոյ և ասէ իսկ՝ թէ “Համարձակագոյնս
գրեցի առ ձեզ փոքր ի շատէ,, : Եւս եթէ չէր զայս
այսպէս ասացեալ, յոյժ խաղաղոյն թուէր նոցա բանն :

Եւս իբրեւ ասաց և եցոյց եթէ յոյժ առաւել են
չորհչն որ զմեծամեծ մեղան բժշկեցին, յայտնանէ թը-
ւեր անմտացն եթէ հրամայէ մեզ ուրեմն յամել՝ ի
մեղան, զի աստի երևեցան չորհչն՝ վասն զի մեծամեծս
մեղաք, մի ևս ի բաց կացցուք՝ ի մեղացն զի ևս առաւել
յաճախեցին չորհչն. և զի այսպէս ասէին, տես որ-
պէս շրջէ զդիմադրութիւնն. նախ զայն զի չառնու յանձն
ասելովն թէ “քաւ, մի լիցի,, զոր և յանդաւանհանս սո-
վոր է առնել. ապա և միտս դիմադարձս ի մէջ բերէ.
“Եւս մեռաք, ասէ, մեղացն, զհարդ զարձեալ կեամբ
նովա,, : () Ինչ է մեռալն. ի նմանէ կողմանէ, որպէս
և ինքն իսկ ասաց, զվճիռն ընկալաք ամենեքին, եթէ
վասն զի մեռաք նմա հաւատովն և մկրտութեամբն. զոր
մանաւանդ եթէ արժանս իսկ է ասել եթէ և ըստ կար-
գին իսկ կոյ այս յայտնապէս : () Ինչ է թէ մեռաք
նմա. այսինքն է մի ևս հնազանդել նմա : () Այս մկրտ-
ութիւնն արար միանգամ զմեռանելն նմա. ապա պէտք
են այնուհետեւ մերով փութով ուղղել զնա համապաղ-
որպէս և բիւր անգամ ինչ հրամայեցէ, մի ևս հնա-
զանդել նմա, այլ կալ մնալ անշարժ որպէս և զմե-
ռեալ : Եւ որպէս այլուր ասիցէ՝ թէ նոյն ինքն մեղքն
մեռան, այլ զայն դիւրով կամեցեալ ցուցանել զառա-
քինութիւնն՝ զայս գնէ. իսկ աստ զարթուցանել կամ
զըսողն, առ նոյն ինքն ի մահն մեռձեցուցանէ զբանն :

Եւ վասն զի անյայտ էր ասացուածն, մեկնէ զարձեալ
զնոյն, ևս դժուարիմաց բանս ի կիր արկանէ : “Եւս
ոչ գիտիցէք, ասէ, եղբարք, զի որք մկրտեցաքս ի Վիլիս

տառ (Նիսուս, 'ի մահ անգր նորա մկրտեցաք, զայդ թա-
ղեալ ընդ նմին մկրտութեամբ 'ի մահ, : () Ինչ է՝ թէ
'ի մահ անգր նորա մկրտեցաք - այսինքն թէ մեք մե-
ռաք որպէս և նայն : Վրանքի խաչ է մկրտութիւնն . որ-
պէս խաչն և թաղումն Վրիստոսի, սոյնպէս և մեզ
մկրտութիւնն եղև, թէպէտ և ոչ 'ի վերայ նորին . քան-
զի՞ նա մարմնով մեռաւ և թաղեցաւ, իսկ մեք մեղօք
զերկութան : || ասն որոյ և չասաց իսկ թէ անկախիցք
մահու, այլ եթէ նմանութեան մահու նորա : () Ի պէտ
և այս մահ անուանի և այն, այլ ոչ ինչ նմին իրօք եր-
կոքեան . այլ Վրիստոսի ըստ մարմնոյ, և մերս մեղացն .
և որպէս այն ճշմարիտ, սոյնպէս և այս ճշմարիտ : Եւ
պարտ է և յանձանց ինչ ընծայ լինել . և գարծեալ 'ի
սոյնս յարեալ ասէ՝ թէ " () Երպէս յարեաւ Վրիստոս
'ի մեռելոց փառօք հօր, նոյնպէս և մեք 'ի նորագուն
կենաց շրջեսցուք : Եւ յետ յարկեշտութեամբ կեալ
'ի կեանս, և զյարութեանն ճառս ակնարկէ . զիւրօք . հա-
ւատացեր, ասէ, թէ յարեաւ Վրիստոս 'ի մեռելոց,
ապա և քումն հաւատաւ . քանզի վասն այնորիկ եղև,
քանզի և քոյն խաչ է և թաղումն : () Ի եթէ մահուան
հաղորդ գտար, ապա ևս առաւել մանաւանդ յարու-
թեան և կենացն : || ասն զի յորժամ մեծամեծ մեղքն
լուծան, չէ պարտ յերկբայս լինել վասն նուազ ինչ ի-
րաց այնուհետև թէ ծրպէս մահ խափանի :

ՅՈՐԴՈՐԱԿ

Եւ արդ այսուհետև զմտաւ ամ զոր ինչ լուար դու-
քեզէն : () Եւ առաջ քան զհանդերձեալսն այլ իմն յարու-
թիւն պահանջէ 'ի մէնջ այժմ՝ զնոր առաքելութիւնն
բոտ այժմու կենցաղոյս, որ 'ի վարուցն փոփոխմանէ գոր-
ծին . յորժամ պոռնիկն զգասաւ լինի և ապահոյս որոր-
մած և խիտն հեղ, և այսպէս ապա և աստ յարութիւն
լինի՝ ակնարկելով զայն յարութեանն : Եւ զիւրօք, ա-
սեն, յարութիւն լինիցի այժմ . յորժամ մեղքն մե-
ռանին և արդարութիւնն զօրանայ և հին կեանքն եղ-
ծանին և նորս այս հրեշտակականս յառաջ մատչի և 'ի
գործ անկանի . իսկ նոր կեանս յորժամ լինցես, բաղում
և մեծամեծ փոփոխմանց 'ի ինդիր լինալ :

Լ՝Այլ ես հեծեմ և արտասուեմ մեծապէս յորժամ զմտաւ ածեմ թէ որպիսի իմաստասիրութիւն պահանջէ 'ի մէնջ Պաւղոս, և որպէս մեք տուաք զանձինս ծուլութեանց. յետ մկրտութեանն յառաջին ծուլութիւն անդր ելաք և յԱգիոսոս կրկին դարձաք և զխառն յիշեցաք յետ մանանային: Այսն զի այնպիսիք են որ զոր մկրտութեան յապաղեն, դարձեալ 'ի յառաջին վարան ձեռնարկել կամիցին: Լ՝Այլ և յորժամ մկրտիցիմք, ոչ եթէ առւրս թուով կարգեալ է գործոց բաւութեան, այլ զամենայն իսկ ժամանակս կենաց մերոց այնպիսի առաքինութիւնս պահածքէ 'ի մէնջ Պաւղոս: Իսկ մեք յառաջին 'ի փոխած անդր դառնամք. յետ խորհացն զմեզ երիտասարդս կազմելոյ, յանպատեհ 'ի մեզաց ծերութիւն զանձինս կարգեմք: Վ՛անդի և ընչիցն տենչանք և անպատեհ ցանկութեանցն ծառայել և ամենայն մեղք զհնութիւնս սովոր են գործել. իսկ հնացեալն և ծերացեալն մերձ է յաղակմանութիւն:

Վ՛անդի չէ և չէ իսկ հնար զանրմին 'ի բազում ժամանակաց այնպէս լուծեալ տեսանել, որպէս զհոգի 'ի բազում մեղաց նեխեալ և արտեալ անկեալ, և 'ի վերջին ազնաւորանն տանի հասուցանէ՝ զանպատեհսն բարբառելով որպէս զծերացեալ զոր և զմտախաբ և ամենայն չարեգն լցեալ մոլութեամբն և մոռացմամբք. և զբիծս 'ի վերայ աչացն ունիցի, և մարդկան գարշ և պիղծ երեւեսցի, և սատանայի դիւրով ձեռնարկիցի: Վ՛անդի այնպիսի են մեղաւորացն ոգիք. այլ ոչ և արդարոցն, այլ նորոգին և անդին, և 'ի նմին հասակի 'ի ծաղկի են հանապաղ, և առ ամենայն պատերազմութեան և կռիւս պատրաստ գտանելով:

Իսկ մեղաւորացն ոգիք թէպէտ և փոքր մե ընդդիմահարութիւնն արատահիցէ, իսկոյն անկանին և կորնչին. և զայս մարգարէն յայտ առնէր ասելով. «Ինչպէս հողմ գիւնդի գի հոսէ 'ի վերայ երեսաց երկրի», այնպէս դիւրահոգ են և անընդունակք ամենայն առաջիկայից յուսոյն: Օ ի որք 'ի մեղան կան, ոչ տեսանեն ուղղորդ և ոչ լսեն հաստատութեամբ և ոչ բարբառին պարզապէս, այլ բազում մազձիւք լի են, բազում և 'ի բերանոյն հոսեն շողիք. և երանի թէ շողիս, և ոչ այլ ինչ անպատեհս. արդ այժմ աւասիկ քան զամենայն տղանց հաս-

մանս ևս չարահասութիւն յառաջ բերէ 'ի բերանդնս. և ևս դժնեայ այն է, զի և ոչ թքանել զայտախի շողիս 'ի բերանդնս կամին, այլ ձեռք ընդունին և դարձեալ սովիմք վարին, քանզի թանձր է և դժուարահաս: Երբեք պարշիցիք ինչ 'ի պատմութենէս, ապա ևս առաւել 'ի դրօժոյն պարտ է նսղկալ: () Ի եթէ 'ի մարմնի յորում այսպիսի ինչ իրք պատահիցին՝ դարձ թախ, ապա մանաւանդ բազում անգամ 'ի հօգիսն:

Եւ այսպիսի ինչ էր և այն որդին՝ որ զամենայն զիրն ծախեաց անառակութեամբ և 'ի վերջին թշուառութիւնն 'եհաս, և քան զամենայն աղճատեալս և ախտացեալս և յանգագութեան անկեալ զնէր. այլ քան զի յանկարծակի կամեցաւ լինել երիտասարդ բարաքն միայն և փափոխմամբ իրացն, և վասն զի և ասաց՝ թէ դարձայց անդրէն առ հացք իմ, այս բան շնորհեաց նմա զամենայն բարութիւնս. մանաւանդ եթէ ոչ լոկ միայն բանքն, այլ ընդ բանիցն և զգործսն ևս յաւել: Եւ ասն զի չսաց լոկ եթէ դարձայց առ հայրն իմ և յաղաղեաց, այլ ասաց թէ դարձայց, և նոյն ժամայն դարձաւ, և զբազում զճանապարհն զայն աշխատեցաւ և եկն:

() Եւ այն և մեք արասցուք. թէպէտ և յարտաքին սահմանն ուրեք երթայցեմք, դարձցուք անդրէն 'ի տունն հայրենի, և մի գանդադեցուք երկայնութեամբ ճանապարհին. միայն եթէ կամիցիմք, դիւրով լինի մեզ վերին ճանապարհորդութիւնն և երազ, միայն զօտարն և զպրազդին 'ի բաց թողցուք, այսինքն զսատանայ և զմեզս՝ որ զմեզ հեռի առնէ 'ի հայրենի տանէն: Եւ արդ թողցուք զնոսա զի երազ դարձցուք 'ի հայրենի տունն մեր. քանզի գթած է հայրն, և այնպէս գթած, զի և զընտիրոն ոչ ինչ առաւել սիրէ քան զմեզ որք դառնամքս 'ի մեզաց, մանաւանդ թէ ևս առաւելի զմեզ որպէս յայնժամ հայրն զնայն պատուեաց, քանզի և առաւել ևս ցանկացեալ էր նմա իբրեւ կորուսելոյ որդւոյ:

Եւ զիմարդ դառնայցեմք, ասէ. սկիզբն արա իրացն միայն, և ամենայն ինչ դիւրաւ մշտրի. կաց հակառակ չարին, և զամենայն ինչ կատարեցեր: () Եր օրինակ որք հիւանդութեամբքն աշխատին, յորժամ ոչ ծանրաբոյն ունիցին՝ գիտեմք թէ սկիզբն է առաջնութեան, այսպէս և 'ի չարիսն վնի, մի յառաջեր այլ 'ի նսաս, և

ահա կատարումն եղև չարեացն : թիպէտ և զերկուս աւուրս միայն և կամ զերիս մերժես 'ի չարեացն , ապա դիւրով իսկ Թողուս 'ի բաց , ապա յետ երիցն և տասն յաւելուս , ապա և քսան և հարիւր , յետ այնորիկ զամենայն ժամանակս քո : Վանգի որչափ յառաջես 'դիւրագոյն տեսանես զձանապարհն , ապա և 'ի նոյն իսկ 'ի գլուխ ելանիցես , և իսկոյն իսկ 'ի բազում բարութիւնս վայելիցես : Օ ի և յայնժամ յորժամ անտաւին այն դարձաւ , փողք և քնարք և պարք և ցնծութիւն և ժողով ամենեցուն . և որ սիրէրն , վասն ընդվայր ծախիցն և վասն հեռի փախելոց մանկանն ոչ ինչ պահանջեաց վրէժս և ոչ այսպիսի ինչ արար , այլ որպէս զընտիր զոք տեսեալ և ոչ բանիւք անգամ նախատեր զորդին . մանաւանդ թէ և ոչ յիշեաց իսկ վասն առաջին գնացիցն , այլ և զեղաւ զնովաւ և ողջունեաց զնա և զպարարակն եղեն և զպատմունքն զգեցոյց և 'ի վերայ բազում աշխարհաց կարգեաց :

Եւ արդ զայսպիսի օրինակ ունելով իցուք և մեք վստահք և մի եկեսցուք յանյաւութիւն : Վանգի ոչ խնդայ այսպէս տէր կոչելով որպէս հայր , և ոչ ծառայ անուանել որպէս զորդի . մանաւանդ եթէ զայս իսկ կա մի նա : Եւ ամեն այսորիկ և զամենայն ինչ գործեաց զոր ինչ գործեացն , զի և 'ի միաժինն անգամ ոչ խնայեաց , որպէս զի և մեք զորգեգրութիւն ընկալցուք . զի մի որպէս զտէր միայն , այլ որպէս զհայր սիրեցցուք զնա : Թիպէտ և դիպեցի այս 'ի մէնջ , որպէս զխառարարիչս նորա բերկրիմբ և զուարճանամբ և զամենայն ինչ նմա վարկանիմբ , որ չէն կարօտ մերայոցս ինչ : Օ այս առ Լ'բրահամաւ արար . “ Ես եմ , ասէ , անձ Լ'բրահամաւ և Եսահակայ և Զակորայ , ” Եւ մանաւանդ այսու ծառայիցն էր զուարճանալ . իսկ այժմ տեսանեմք զտէր զի զսոյնս տունէ : Եւ որին վասն և ցովեարոս ասէր . “ Իրեն զիս առաւել քան զսոսա , ” ցուցանէ թէ ոչ խնդրէ ինչ յառաջ քան զայս 'ի մէնջ : Եւ որին վասն և Լ'բրահամա զորդին յողջակէզս հրամայեաց հանել , զի ցուցանէ ամենեցուն թէ յոյժ սիրի 'ի հայրապետէն . այդ յոյժ սիրել 'ի սիրելեաց անտի գործի : Եւ ամեն այսորիկ և ցառաքեալսն ասէր ' թէ “ Եւ սիրէ զհայր կամ զմայր առաւել քան զիս , չէ ինձ արժանի , ” Եւ որին վասն և

որ քան զամենայն ինչ ընտանեացն է մեզ հոգին, զսա երկրորդեր իւրոյ հոգւոյն. վասն զի բազում և յոյժ առաւելութեամբ կամի սիրիլ 'ի մէնջ: 1) ասն զի և մեք յորժամ տեսանեմք զդք եթէ ոչ յոյժ սիրիցէ զմեզ, ասեմք թէ չեմք կարօտ նորա սիրոյն, թէպէտ և մեծ դք և երեւելի իցէ: Իսկ յորժամ ջերմ զդք և սերտ սիրով տեսանիցեմք, թէպէտ և անարդ և կամ փոքր դք իցէ, որ սիրիցէն, մեծագոյն փառս վարկանիմք զսիրիլն առ 'ի նմանէ: 1) ասն որոյ և նա ոչ զսիրիլն միայն առ 'ի մէնջ, այլ և զչարչարեմն ևս վասն մեր զանարգանացն զայն զչարչարանս փառս կոչէր, վասն զի այն սիրոյն վասն էին փառք:

Իսկ ապա մեք թէ վասն նորա չարչարիցիմք, ոչ վասն սիրոյն միայն, այլ վասն մեծ ցանկութեան և պատուին փառս կոչեմք, և է իսկ: Իբրեւ 'ի մեծագոյն պատկա ընթացումք այսուհետեւ յորժամ վասն նորա նեղութիւնք հասանիցեն: Ի՞նչա ոչ զաղքատութիւն և ոչ զախտս և ոչ զխառնաբանս և ոչ զգրպարտութիւնս և ոչ զնոյն ինքն զմահ համարիմք ծանր ինչ և գժուարընկալ յորժամ վասն նորա պատմանայնի համբերեմք: Իսկ արթունք իցեմք, մեծագոյն քան զամենայն ինչ շահիցիմք պատգիւք. որպէս յորժամ ոչ լինիցիմք զգոյջք և արթունք, և ոչ յայլ յիմեքէ շահիցիմք ինչ:

Ի՞նչ արդ տես որպիսի ինչ է. խարդախեանց ինչ դք զքեզ և պատերազմեցաւ. ապա ուրեմն արթուն զքեզ յարգարէ և պատճառս տայ քեզ նմանող լինել այ: () Ի եթէ սիրիցես զնենգիւն քո, եղեր նմանող այնմիկ որ զարեգակն ծալէ 'ի վերայ չարաց և բարեաց: Իսկ այլ ոմն զինչն յափշտակեաց 'ի քէն. եթէ քաջութեամբ համբերես, որք յաղքատան ծախիցեն զինչն՝ զնոյն վարձան առնուցաւ և դու. քանզի "Հափշտակութիւն ընչից ձերոց, ասէ, խնդութեամբ ընկալարուք, գիտացեալ եթէ լուսագոյն ինչ վարձ ունիք որ յերկինսն կան պահին: 1) ասի ինչ որ չար զքէն և նախատեաց. եթէ ճշմարիտ իցէ այս կամ սուտ, քեզ պատկ մեծագոյն բուրեաց, եթէ համբերութեամբ բամբաստանացն տանիցիս. և քանզի որ զբարտեան, բազում առիթ լինի մեզ վարձուց. "Ինչպացէք և ուրախ լերուք, ասէ, յորժամ առիցեն զամենայն բան չար զքէն՝ սուտ, զի վարձք ձեր

բազում են յերկինս, և յա յորժամ ճշմարիտ ասիցեն, և յայնժամ յոյժ օգտիմք, միայն եթէ հանդարտութիւն տանիցիմք ատացելոցն. վասն զի և փարիսեցին ճշմարտելով զմարտաւորէն ասէր թէ չար է, այլ փոխանակ մարտաւորի արդար արար: Եւ զի պարտ է զիրաւրան չիւր ինչ ասել, արժան է երանել 'ի Հոգայ ճշմութիւն և զամենայն զայն հաւատեալու ուսանել: Եւ ասն այսօրիկ և Սաղոս ասէր. «Ինչ անձ 'ի մեր կոյս է, ո՛վ իցէ մեր հակառակ», որպէս զի փութայր ցուցանել թէ և 'ի տրտմեցուցչացն բազում շահ օգտիմք: Իսկ եթէ 'ի ծուլութիւնս հատանիցիմք, և ոչ որք օգուտն մեզ գործեն լինիցիմք ինչ պիտանի: Եւ ինչ օգուտ եղև Հոգայի մերձաւոր լինել Քրիստոսի. կամ զինչ Հոգիցն օրէնքն, և կամ 'Ղաւմայ' դրախտն, և կամ որ յանապատին էին՝ Եւսէս: Եւ ասն այսօրիկ զամենայն ինչ 'ի բաց թողեալ, և միւսմն միայն տանել հոգ թէ իրպէս զմեր կեանս մատակարարեսցաք:

Եւ եթէ զայս բարեք կազմիցեմք, և ոչ ինքն իսկ տատանաց կարէ մեր առաջի կալ. այլ և նա իսկ մեծ օգուտ գործէ մեզ և արթունս յարգարէ: Եւ յայտն և զեփեսացիոն զարթոյց Սաղոս պատմելով նոցա զվարենալ թէնէն. իսկ մեք ննջեմք և խորդամք, և այն զի ընդ այնպիսոյ ընդ դառին ունիմք զպատեւրազմն: Եւ եթէ յանկարծ իմանայաք թէ օձ բռնեալ է 'ի մահիւնս, բազում փոյթ առնէաք մինչև զնա ըմբռնեաք. իսկ տա տանայ բռնեալ 'ի հոգիս մեր, ոչ ինչ վարկանիմք չար և դժնեայ, այլ անկեալ կամք յորսայսեալ: Իսկ պատճառք այնմիկ զինչ իցէ. զի մարմնաւոր աչք չկարիցեմք տեսանել զնա. վասն այնորիկ արժան է արթուն և լաւ թափ լինել: Եւ ի զերեւելի զպատեւրազմն և պահել զիրին է. իսկ յաներևութէն ոչ կարեմք գիւրով զերծնալ, եթէ ոչ յամենայն ժամ վառեալք և պատրաստք դասնիցիմք. և մանաւանդ զի չգիտէ իսկ յաջողակի որտեւեալմք, յաղագս այնորիկ և զիրով ըմբռնի. այլ կերպարանօք սիրոյն բազում անգամ 'ի մարմնան ըլլելոյնս մուծանէ: Եւ յայտն և զինն Հոգայ կազմեաց կերպարանօք զԹոյ, ծածկելով զիւր զարութիւնն՝ զնա մատոյց խորհրդակից. այնու օրինակաւ և ընդ 'Ղաւմայ խօսեցեալ կեղծաւորութեամբ և խնամածութեամբ և

լուս կարծի իմն խօսեր՝ եթէ “Բանայցեն աչք ձեր յա-
րում աւուր ուտիցէք ՚ի ծառոյն” : Սովին և զլէտի-
թայայ հառանեցոյց, պատճառանօք բարեպաշտութեան
սղանանելով զգուստրն իւր և զանօրէն զզջակէզսն
մատուցանել :

Տեսնել զնորա զմեքենայն, զիտացեր զպէսպէս պա-
տերազմունն . պահեա այսուհետեւ զքեզ, և ամենայն
ուստեք վառեա և ամբացո զանձն քո հոգևորակուն զի-
նութն և ՚ի վերայ հասիր հաւաստեալ նորա մեքե-
նայիցն, զի ըմբռնեցեն զնա և զիւրածախ առնի-
ցես : Ս ասն զի և Պաւղոս այսպէս յաղթեաց նմա, զի
ամենայն հաւաստեալ ՚ի վերայ եհաւ նորա մեքենայի-
ցն : Վասն որոյ և ասեր՝ թէ “Բանայլեայն նորա չեմք
անտեղեակք” : Սոյնպէս և մեք այսուհետեւ ուսցուք և
փախիցուք ՚ի նենդութենէ նորա, զի այնպէս կարիցեմք
զնշան յաղթութեան կանգնել ընդդէմ նորա, որպէս
զի յայժմու ժամանակիս և ՚ի հանդերձելումն քարո-
ղիցեմք յաւիտեան, և ամբառն բարութեանց հասանի-
ցեմք շնորհօք և մարդասիրութեամբ տեառն մերոյ ՝ խի-
տասի Վրիտասի, ընդ որում փառք հօր հանդերձ հո-
գւոյն որբով այժմ և յաւիտեանս . ամէն :

ՃԱՌ. ՄԵՏԱՍԱՆԵՐՈՐԻ

“Օ ի եթէ անկակիցք եղաք նմանութեան մահու նո-
րա, այլ և յարութեանն նորա լինիցիմք” :

() որ յառաջագոյն ճառեալ ասելի, զնոյն և այժմ ա-
սեմ եթէ հանապազ ՚ի սովորական ՚ի բանն ելանէ : Եւ
որպէս յայլ ՚ի թուղթան յերկուս՝ բաժանէ զստա-
ցուածն . առաջնոյն զաւանդութիւնն որոշէ, իսկ միւ-
սոյն զբարուցն զխնամածութիւն : Եւ ոչ սոյնպէս
և աստ . այլ միշտ ընդ նոյնս խառնեալ զսոյնս գործէ,
որպէս զի գիւրջնակալ լինիցի բանն : Երկուս մեռելու-
թիւնս ասէ լինել աստ և երկուս մահոյ, և զմինն Վրի-
տասի ասէ լինել մկրտութեամբ, իսկ միւսն ՚ի մէնջ
պարտի լինել ՚ի ձեռն այսպիսի փութոյ : Ս ասն զի ա-

ուսմին թաղումն մեղացն՝ նորա պարգևացն եղև . իսկ յետ մկրտութեանն կալ մնալ մեռեալս մեղացն՝ մեր պարտ է լինել փոյթ . և մանաւանդ եթէ աստ իսկ զանձ տեսանեմք բազում օգնական : Վրանքի ոչ միայն զայս զօրէ մկրտութիւնն՝ զառաջին զմեղան եղծանել , այլ և առ հանդերձեալն զգուշագոյնս գործէ զմեզ : Եւ զոր օրինակ անդ զհաւատսն ընծայեցեր՝ զի մի եղծցի , սոյն պէս և աստ զյոժարութեանդ փոփոխումն ցոյց , զի մի գարձեալ աղտեղացուցես զքեզ : () այս և որքան այս . պիտիք ինչ են՝ ուսուցանելով զմեզ ասէր . “ () ի եթէ անկակիցք եղաք նմանութեան մահու նորա , ապա և յարութեանն նորա լինելոյ եմք , ” :

Տեսեր իրպէս բարձրացոյց զստգն և եհան զնա իսկոյն առ տէրն իւր , և բազում փութով եցոյց զնմանութիւնն : Սորին վասն և չասաց թէ մահու՝ զի մի ընդդէմ ինչ ասիցես , այլ եթէ նմանութեան մահու . քան զի ոչ եթէ էութիւնն իւր մեռաւ , այլ որ ՚ի մեղաց մարդն , այսինքն է չարիքն : Եւ չասաց թէ հաղորդեցաք նմանութե մահու նորա . այլ զինչ . այլ թէ անկակիցք եղաք , զի յանուանէ տնկոցն փոյնս պտղաբերութիւն ցուցուք ՚ի մեզ : () որ օրինակ մարմին նորա թաղեալ ՚ի յերկրի պառւղ տիեզերաց բերէր զփրկութիւն , սոյնպէս և մեք ՚ի մկրտութեանն զորութեան զփրկութեան զքիւր բարութեանց , որպէս և յետ յարութեանն ՚ի միտ առցուք զնորա պարգևան : Եւ քանզի մեք ՚ի ջուր թաղեմք , իսկ նա յերկրի . և մեք վասն մեղաց , իսկ նա ըստ մարմնոյ թաղեցաւ , յազապս այսորիկ չասաց լոկ եթէ տնկակցութեան մահուն , այլ եթէ նմանութեամբ մահու : Եւ վասն զի և ժոյն մահ էր և այս , այլ ոչ ընդ նմին իրօք :

“ () ի եթէ մահուան նորա , ասէ , տնկակիցք եղաք , ապա և յարութեանն լինելոյ եմք , ” : Եւ յարութեանն զհանդերձեալ յարութեանն ասէ : Վրանքի ՚ի վերագոյնսն զմահուանէն ճառեալ ասէր . “ ինչ ոչ գիտէք , եղբարք , զի որ միանգամ մկրտեցաք ՚ի Վրիտտոս ինչ սուս , ՚ի մահ անգր նորա մկրտեցաք , ” . և ոչ ինչ վասն յարութեանն յայտնապէս ճառեաց անդ , այլ վասն վարուց . յետ մկրտութեանն հրամայեաց և նորոգութեամբ կենաց չըջել : Իսկ աստ բուն հարեալ զբանէն ցուցաւ .

նէ մեզ զյարութիւնն : Եւ զի ուսցիս եթէ ոչ վասն այնորիկ որ 'ի մկրտութեանն լինի յարութիւնն , այլ վասն հանդերձեացն՝ ասաց “ () ի եթէ տնկակիցք եղաք նմանութեան մահու նորա , , և յասաց եթէ նմանութեան յարութեան նորա , այլ եթէ յարութեան : () ի մի ասիցես՝ եթէ յորժամ ոչ մեռաք որպէս մեռաւն , զիւրդ յառնիցեմք որպէս յարեաւն , սորին վասն զմահուանէն յիշեաց . չասաց եթէ տնկակիցք մահու , այլ եթէ նմանութեան մահու . իսկ զյարութեանն չասաց՝ եթէ նմանութեամբ յարութեանն , այլ եթէ նմին իսկ յարութեանն լինիմք : Եւ այսու բանիւ ցուցանէ՝ եթէ չեւ ևս եղև այն յարութիւնն , այլ հանդերձեալ է : Եւս կամեցիտալ արժանի հաւատարմութեան զբանս առնել , ցուցանէ այլ յարութիւն եղեալ աստ յառաջ բան զայն , որպէս զի և 'ի մօտաւորացս և 'ի հանդերձեացն հաւատացես :

Եւ իբրև տաաց եթէ տնկակիցք լինելոց եմք յարութեան նորա , յարեաց 'ի նոյնս՝ եթէ “ () այս գիտաս ջիբ զի հին մարդն մեր խաչակից եղև , զի խափանեացի մարմին մեղաց , , : () Իմանա մայն իսկ զպատճառն և զհանդերձեալ յարութեանն դնէ : Եւ ոչ ասաց եթէ խաչեցաւ , այլ եթէ խաչակից եղև , որպէս զի մերձեցուցէ զմկրտութիւնն 'ի խաչն . վասն որոյ և վերադոյն ասէր՝ եթէ “ Տնկակից եղեալ նմանութեան մահու նորա , զի խափանեացի մարմին մեղաց , , . ոչ եթէ զմարմինս զայս այսպէս կոչէ , այլ զչարիսն ամենայն : () որ օրինակ մարդ հին , կոչէ զբոլորովին զմեղմն , սոցնպէս և մարմին մարդոյ յայնմանէ որ յազգի ազգի մասանց մեղացն զոր ունի յինքեան՝ զայն կոչէ խափանելի մարմին : Եւ զի ոչ ընդ վայր ինչ է ասացուածս , նմին իսկ () առ դատի որ յաջորդաց անտի քննեաց՝ լուր : Բանդի յորժամ տաաց “ () ի խափանեացի մարմին մեղաց , , , զնովիմբ էած զայն . “ () ի ևս ծառայել մեզ մեղաց , , : Եւ եթէ զայս մեռուցանել կամէր և ոչ եթէ զմեզ եղծանել և մեռուցանել , այլ զի մի մեղանչիցեմք :

Եւս ևս յառաջ մատուցեալ յայտնադոյնս իսկ ասէ՝ եթէ “ () ք մեռանին , Գարգարացեալ է 'ի մեղաց , , : () ամս ամենեկն մարդոյն ասէ զայս : () որ օրինակ որ մեռանիցին վաղեմալ իցէ յառաջիկայ մեղացն գործելոց ,

վասն զի մեռեալ անկեալ դնի և ոչ կարէ մեղանչել այնուհետեւ, սոյնպէս և յորժամ 'ի մկրտութենէն ելանիցեմք. վասն զի մի անգամ մեռաւ անդ, պարտ է մեռեալ անշարժ կալ մեղաւն : Ի՞պա այսուհետեւ եթէ մեռար, մնա 'ի նմին մեռելութեան. վասն զի և իւրաքանչիւր որ յորժամ մեռանի, ոչ ևս կարէ այսուհետեւ մեղանչել. իսկ ապա եթէ մեղիցէ, ժանտացուցանէ ըզպարզեան նյ :

Իւ իբրեւ պահանջեաց 'ի մէնջ այսպիսի փրկութեայութիւն, ապա և զպատկն նորոգ մատուցանէ ասելովն, “Եթէ մեռաք ընդ Վրիստոսի, () քի և այս յառաջ քան զպատկն մեծագոյն պատկ է՝ հաղորդս դտանել մեղ տեառնն : Իւ զինչ ասէ. ոչ միայն այս, այլ և այլ իմն ճգնութեանդ ընծայ մատուցանեմ : Իւ զինչ իցէ այն. կեանքն յաւիտենից. քանզի “Հաւատամք, ասէ, թէ և կենակիցք լինիմք նորա, ” : Իւ ուստի յայտ իցէ այս. “ () քի Վրիստոս յարուցեալ է 'ի մեռելոց, ոչ ևս մեռանի, ” ասէ : Իւ դու տես դարձեալ զյարութիւն նորա թէ իրպէս 'ի հակառակորդացն կազմէ դարձեալ : Իւ քանզի սովորութիւն էր ոմանց խռովել վասն մահաւն և թաշին, ցուցանէ թէ մանաւանդ այսու պարտ է պարծել : Իւ մի, ասէ, զի լուար թէ մեռաւ՝ մահկանացու զնա կարծիցես, սորին վասն անմահ մնաց. վասն զի մահ հու մահ նորա մահն եղև : Իւ քանզի մեռաւ, վասն այնորիկ ոչ ևս մեռանի. զի և զոր մեռաւն, “զայն մահ մեղացն մեռաւ, ” :

() Ինչ իցէ մեղացն մեռաւ. այսինքն է թէ և ոչ 'ի յայնմ չէր պարտական, այլ վասն մերոց մեղացն. որպէս զի զնա ծախեսցէ և հատցէ զջիւն նորա և զամբաբութիւնն, վասն այսորիկ մեռաւ : Տեսանեա զիարդ երկեցոյց. () քի եթէ երկրորդ անգամ ոչ մեռանիցի, ապա և աւագան երկրորդ չիք. և եթէ աւագան երկրորդ չիք, ապա և դու առ մեղանչել մի դիւրահոս լինիր : () այս ամենայն ատաղ առ այնոսիկ որք յերկար կեալ ասէին՝ թէ արասցուք գլար զի եկեսցէ բարի. և դարձեալ թէ կացցուք մնացցուք 'ի յանցանն զի չնորհէն բազմացին : Եւ ասն այսորիկ կամեցեալ արմատաքի խլել զայսպիսի չար արմատս՝ զայս ամենայն դնէ : “Իսկ որ կենդանին է, ասէ, կենդանի է նյ, ” : այսինքն է առանց

լուծանեցր, որ ոչ ևս բմբռնի 'ի մահուանէ : Օ) Ի և թէ զառաջին զմահն իբրև ոչ եթէ պարտական ինչ էր և մեռաւ, այլ վասն այլոց մեղաց, ապա մանաւանդ ևս առաւել այժմ ոչ մեռանի յորժամ զնայն ելլոյ՝ զոր և հերքայեցուցն գրեալ ասէր՝ թէ « Եւ անգամ 'ի կատարումն յաւիտենից յանարգութիւն մեղաց իւրով պատարագան յայտնեալ է » : Եւ զոր օրինակ կայ մնայ մարդիկան մի անգամ մեռանելն, սոյնպէս և Վրիստոս մի անգամ մատուցաւ առ 'ի բազմաց զմեղս վերացուցանելոյ : Իսկ յերկրորդումն առանց մեղաց յայտնելոց է այնոցիկ որ ցանկանայցեն նմա 'ի փրկութիւն : Եւ ցոյց և ըստ այլ կենացն զօրութիւն և զմեղացն զլոյս : Ըստ այլ կենացն, զի ոչ ևս մեռանիցի : Իսկ ըստ մեղացն, զի անմեղ զնա կազմեաց մեռանել վասն այնոցիկ որ պարտական էին մահու, ապա զիւրդ ոչ կորուսանիցէ զմահ : Եւ յորժամ ճառեաց զկենացն նորա, զի մի դռն ունի թէ մեղ զինչ օգուտ իցէ յասացելոցս, յարեաց 'ի նոյն՝ թէ « Եւ անպէս և դուք համարեցարուք զանձինս մեռեալս մեղացն և կենդանիս այլ » : Եւ բարեգոյսաց 'ի համարեցարուք, վասն զի անագան 'ի կիրարկելու զբանս զայս : վասն այսորիկ իսկ 'ի դէմս ածէ զասացուածքս : Եւ զինչ վարկանիցիմք, ասէ : Եւ եւեալս լինել մեղացն և կենդանիս լինել այլ « 'ի Վրիստոս (Հիստոս 'ի տէր մեր » : Օ) Իսոր այսպէսն կեայ, զամենայն զառաքինութիւնս կատարել, վասն զի զնոյն ինքն զՀիստոսունի ինքեան գործակից : այս է զոր ասէն՝ եթէ 'ի Վրիստոս (Հիստոս : Օ) Ի եթէ մինչ մեռեալքն էաք՝ յարոյց, ապա մանաւանդ ևս առաւել զկենդանիս կարող է պահել :

« Եւ Եւ թագաւորեացն մեղք 'ի մահկանացու մարմնս ձեր առ 'ի հնարանդել ձեզ ցանկութեանցնորա » : Եւ չատաց եթէ մի կեցցէ մարմին և մի գործեացէ, այլ եթէ մեղք մի թագաւորեացն : Վրանդի ոչ եկն եթէ զանութիւնս 'ի բաց հատցէ, այլ զի զգարս ուղղեացէ : Եւ ցոյց անցանէ թէ ոչ 'ի հարկէ և բռնութեամբ կամք 'ի հնազանդութեան մեղացն՝ այլ կամք, չատաց եթէ մի բռնագատեցի՝ որ 'ի հարկէ իմն թուի, այլ եթէ մի թագաւորեացէ : Եւ անպատեհ իսկ էր այնոցիկ որ 'ի յերկրնս առնէին զթագաւորութիւն զմեղան իւրեանց թագա-

և որ անուանել, և որք թագաւորակիցք Վրթատոսի եղին՝ հաճոյ թուեացի մեղացն գերիք լինել. զոր օրինակ եթէ որ զթագ 'ի գլխոյ 'ի բաց ընկենացու, և մատուցեալ առ կին մի որ մուրացիկ շքիցի և պատառատանս զգեցեալ իցէ՝ և նմա կամիցի ծառայել, սոցնակն և տքա գործեն:

Իսկա զի ծանր համարէին յաղթել մեղացն, տես մարդէս թեթևացոյց և զաշխատութիւնն տիրեաց յասեռն՝ թէ “'ի մահկանացու մարմինս ձեր, ՚: Եւսու եցոյց եթէ առ ժամանակեանք են աշխատութիւնքն և 'ի սոցն երազ լուծանին միանգամայն, և զառաջին զարիսն մեզ յիշեցուցանէ և զմահու զարմանն: Եւ աստ և 'ի սկզբանս իսկ եցոյց եթէ մահկանացու եղև: Եւսլ պարտ է թէպէտ և մահկանացու մարմին ունիմք՝ մի մեղանչել, և գոյ իսկ հնար: Տեսեր զառաւելութիւն շնորհաց մեծութեանն ար. վասն զի իշամ չև ևս ունէր. մահկանացու մարմին և տոնառեաց. իսկ որո զպատժաւ պարտն մահու ունիս, և պատկել կարող ես:

Եւ որպէս թագաւորեացեն մեղք 'ի մարմնի, ասէ: Եւ ընտանի իւրով զօրութեամբն, այլ 'ի մարդկան ծալութէ. վասն այսորիկ ասաց՝ թէ մի թագաւորեացեն. և զոր օրինակ այսպիսի թագաւորութե ցուցանէ, 'ի սոցն յարեալ ասէ՝ թէ “Հնազանդել ձեզ ցանկութեանց նորա, ՚: Եւ ան զի չէ պատիւ ինչ եթէ զամենայն իշխանութեամբ շնորհիցէ, այլ վերջին ծալութեան և անարգութեան հրամանքն. զի եթէ զոր ինչ կամիցիան գործիցես, յայնժամ յամենայն ազատութենէ հեռի ես. ապա եթէ արգելցիս, յայնժամ մանաւանդ պահիցես զընտանի քո զպատիւն:

“Եւ մի պատրաստէք, ասէ, զանդամս ձեր զէն անօրէնութեան մեղաց, այլ զէն արդարութեան, ՚: Եւսու ուրեմն 'ի մէնջ է մարմինս մեղաց և առաքինութեան, զոր օրինակ և զէնն յիւրաքանչիւր 'ի կրելեացն վարի: Եւսլ պիտի ինչ է. յորժամ զօրական որ առաքինի վառեալ իցէ զինուք և զիւր զգաւառն պահիցէ, և միւսն առաջակ որ և սոցնադիտի զինուք վառեալ և մահա գործիցէ և զայլոց տունս անուցու. ապա ոչ եթէ որ ձուլեաց զգէնսն և կամ զինուն ինչ քնաս է, այլ նորա որ չարաչար զնա 'ի կիր կարկ: () սոցն և վասն մարմնոյ և

իմանալ. եթէ այսպէս վարիցի և կամ այնպէս, այն որոյն յօժարութիւն է և ոչ եթէ ընտանի իւրոյ բնութեանն : () Ի եթէ զայլոյ գեղ զննիցէ և պահշտարի, զէն անիրաւութեան եղև ակնն . ոչ եթէ յընտանի իւրոյ գործուածոյ անտի, քանզի ական տեսանել է գործ և ոչ եթէ չարաչար տեսանել, այլ 'ի չարաչար խորհրդոցն ընկալեալ զհրաման . իսկ ապա եթէ սանձահարիցեա զնա, լինի զէն արդարութեան : Սոյնպէս և զեղու և զձեռն և զամենայն իսկ անդամն : Եւ բարիքը իսկ արար զի զմեզն անիրաւութիւն կոչեաց . զի եթէ ոք իւրում ընկերին մեղիցէ՝ անիրաւ գտանի, իսկ որ յառաջ քան զընկերին իւր անձինն մեղանչիցէ՝ որպէս չիցէ անիրաւ այնուհետև :

Երա այնուհետև մերժեալ զմեզ 'ի մեղաց անտի մեր, ձեցուցանէ յառաքինութիւնն, և 'ի սոյնս յարեալ ասէ . “ Եւս պատրաստեցէք զանձինս ձեր նոյ որպէս 'ի մեռելոց 'ի կենդանիս ” : Տես որպէս մերի յանուանէն հրամայէ . անոյ զմեզն ասաց, իսկ ասա զնա : { Եւցանէ թէ Ժոզափ 'ի մէջ իցէ թագաւորութեանն, որպէս զի յսմ 'իսկ 'ի ներելոյ 'ի բաց ասնիցէ զգորականն որ եթոքն զնա և ցանկացաւ ընդ հնազանդութեամբ մեղաց թագաւորին կարգիլ : Եւ ոչ եթէ այսչափ միայն, այլ և յաջորդովն իսկ զսոյնս կազմեալ ասէ՝ թէ “ Իրպէս 'ի մեռելոց 'ի կենդանիս ” : Եւ այսուիկ ցուցանէ զնորա զժամատութիւնն, և զայն զպարգեացն զմեծութիւն : () մտաւ ածէք, ասէ, թէ որպիսիք էիք, և զինչ այժմդ եղերուք : () Ինչ էին . մեռեալք և կորուսեալք, կորուստ զոր երբեք ոչ կարէին ուղղել . զի և չէր իսկ ոք որ օգնել կարէր : Եւ զինչ այժմդ եղերուք յայնմանէ . կենդանիք 'ի մեռելոց՝ զանուհ կենդանութիւն : Ի ձեռն նոր տուք . 'ի ձեռն ամենազօրն նոյ : Երա ուրեմն և հնազանդել ընդ սոջաւ արժան է ամենայն յօժարութեամբ, և այնպէս որպէս թէ 'ի մեռելոց կենդանիս գործեաց զմեզ :

“ Եւ զմարմինս մեր զէն արդարութեան ”, արժան է պահել : Եւր յայտ է թէ չէ չար մարմինս յորժամ և զէն արդարութեան կարող է լինել : Եւ յորժամ ասաց զէն, երոյք թէ պատերազմ դժնեայ կայ 'ի վերայ մեր . վառն որոյ և յայժ զօրութիւն զբաժնից պիտք են մեզ

և մտաց առաքինեաց, որ ընդդէմ այսպիսի պատերազմի կարիցեմք կալ. և նախ քան զամենայն զօրավարին պէտտ ունիմք: Եւ ըսկայն զօրավարն պատրաստ կայ միշտ առ ի պատերազմակից լինել յամենայն ժամ, և ինքն առանց ձեռնարկելոյ կայ և մնայ, և զգինն զօրաւոր կազմեաց: Եւստայտուհետեւ մերոյ յօժարութեանս պէտք են միայն, որով բարւոք ձեռնարկեմք, և զօրավարին հաւատայցեմք և զգինն վասն վերին գաւառին կարգիցեմք ի մեզ, որպէս և հրաման առաք վասն մեծամեծացն, վասն զինուոն, վասն պատերազմին և վասն ճակատուցն:

Եւ յորժամ զայս ամենայն յառաջագոյն յիշեցոյց Պաւղոս, տես զհարգ քաջաւերէ զգօրականն և օժանդ յօժարութիւնն ասելովն. “ () ի մեզք ձեզ ոչ ևս տիրեսցեն. քանզի չէք ընդ օրինոք, այլ ընդ շնորհօք ”: Եւ եթէ մեզք մեզ ոչ տիրեսցեն, և քան այսչափ ինչ երաշխաւորութիւնս պահանջեաց ի մէնջ ասելովն՝ թէ “ () թ թագաւորեսցեն մեզք ի մահկանացու մարմնս ձեր ”, և զարձեալ թէ “ () թ պատրաստեք զամբասան ձեր զէն անօրէնութեան մեզաց ”: Իսկ զինչ ինչն ասացեալքս. սերմնապէս իմն անկէ զամեն, զոր յետոյ ի հասկ իւր առողջ կամի ածել, և բազում կազմութեամբ յարդարէ զոյնս: Եւ զինչ արդեօք ինչ բանս այս որ ասիցէ: Եւ յսինքն է թէ մարմնք ձեր յառաջ քան զՎրիստոսի գալուստն ոչ ինչ յոյժ քնդգիմակցութիւնս դժնեայս ունէին. իսկ յորմէհետէ անմահք աշուանեցաք, ապա և բազմութեան ախտիցն հոյք երեսցան ի մեզ. վասն որոյ և ոչ յոյժ իսկ թեթեւ թեւեր նմա յորժամ մեք յառաքինութիւնն ընթանայաք. Վրանդի յայնժամ ոչ հոգւոյն յայտնապէս օգնակաւութիւն և ոչ մկրտութեանն մեռելութիւն ազգէք ինչ, այլ որպէս երիվար ինչ գծաւորենկալ միայն ի մեզքն ընթանային յանցանել ըստ գործովք օրինացն. թէպէտ և ոչ գովէին զիրս մեղացն, այլ բանիւք միայն: Իսկ Վրիստոս յորժամ եկն, մարտն գիւրջին եղև, վասն որոյ և յաւել ևս և մեծագոյնս քան զնոսա եղալիսաւութիւնս, որում ինքն իսկ հազարոք է օգնութեանցն. վասն որոյ ինքն իսկ ասէր. “ թէ ոչ առաւելուցն արդարութիւնն ձեր քան զդարացն և զգարիսեցուցն, ոչ

մասնիցէք յարքայութիւնն երկնից, : Եւ զայս յաջորդօքն առնէ յայտ . սակայն զսոյն փոքր մի և աստ եջոյց, յորժամ մէք ոչ խոնարհիցիմք, ոչ կարիցեն մեզ մեղքն 'ի վերայ գիմել: Վասնդի չեն օրէնքն միայն, այլ և չնորհն, թէպէտ և զառաջինն եթող և առ հանդերձեալն զգուշացոյց . վասն զի նա յետ աշխատութեանցն զպսակսն խոստացաւ, իսկ սա նախ պտակեաց և ապա 'ի նահատակութիւնն կոչեաց :

Իսկայ ինձ թուի թէ ոչ զամենայն զհաւատացելոցն զլծարս ակնարկէ աստ, այլ հաւանութիւնս իմն առնէ ընդ մկրտութիւնն և ընդ օրէնն, զոր և յայլում վայրի ասէ՝ թէ “Վերն օպանանէ և հոգին կեցուցանէ, : Վասնդի օրէնքն յանդիմանեն զյանցաւորսն, իսկ չնորհքն թաժանեն զյանցանսն : Երբէք զի նորա յանդիմանութեամբն հաստատին մեղքն, սոյնպէս և սորա թաղութեամբն չլինին ընդ մեղօք . օրպէս զի կրկին առաւել քան զնորայն այս և՛ հրաժարելն 'ի նմանէ յորժամ ոչ ընդ օրինօքն իցեմք, և 'ի չնորհն վայելիցեմք :

Իսկ կամի զի փոքր մի ոգի առցէ լազն . և զգուշութիւնս մատուցանէ և սփոփանօք յառաջ բերէ զբանն և ասէ այսպէս՝ թէ “() Իսրդ . մեղիցնք, զի չեմք ընդ օրինօք, այլ ընդ չնորհօք . քաւ լիցի, : Եւս 'ի բաց հանէ՝ յոյժ անպատեհս ցուցանելով զայրացումն նոցա, և դարձեալ 'ի մտածութիւն իմն շրջէ զբանն և ցուցանէ թէ բազում դիւրութեամբ է ջանն, այսպէս ասէ . “Եւ գիտէք թէ որում պատրաստէք զձեզ ծառայ 'ի հնազանդութիւն, ծառայ էք որում լուքն, եթէ մեղացն՝ 'ի մահ, և կամ լսելութիւն արդարութեան՝ 'ի կեանս, : () Եւ ևս ասեմ, ասէ, զգեհնէն և ոչ զբազմադիմի տանջանացն այնոցիկ . այլ զաստի զամօթոյն, յորժամ ծառայք ինիցիք և կամօք ծառայք և մեղաց ծառայք . և վասն այսպիսի վարձուց, որպէս զի դարձեալ մեռանիցիք : () Ի եթէ յառաջ քան զմկրտութիւնն զմահ գործեաց զմարմնաւոր, և այնչափ առողջութեան կարօտ էր թարախն՝ մինչև տեառնն ամենայնի 'ի մահ իջանել և այսպէս լուծանել զբարին, իսկ յետ այսչափ պարգեաց և ազատութեան զքեզ կամօք դարձեալ խոնարհեցուցեալ 'ի նոյնս յառաջինն զինչ ինչ ոչ գործիցէ ընդ քեզ :

|| Ի այսուհետեւ յայսպիսի խորհարարաւ ընթացութեամբ, և մի կամօք քեզ մատն լինիցիս. քանզի 'ի պատերազմի երբեմն և ակամայ իսկ մատն լինին զօրականքն. իսկ աստ եթէ ոչ դու քեզ ինքեան անձնամատն լինիցիս, ոչ քեզ որ հարկաւորութիւն ինչ առնէ: || արեցար վայելութեամբքն, երկիր և 'ի Զգնութեանն, և դիտառ միտեանս զերկոսեան, զմահ և զարդարութիւն. մահ ոչ եթէ այսպիսի ինչ, այլ որ ևս դժնեայն է: () Ի եթէ ոչ ևս մեռանիցի 'Վրիստոս, ապա ուր ինչ որ լուծանիցէ զմահն զայն. և սչ որ: Իսկա ուրեմն հարկ է հանապազ և փառաւորել և չարշարել. վասն զի և երկրաւոր մահս իսկ ոչ մեռննայ այնուհետեւ, որպէս և աստ, յորժամ մարմինն հանդիցի և հողին բաժանիցի: Իսկ. “{} Ետին թնամին խափանի մահ, ”: Եւստիցոյանէ թէ անմահ են ասնջանքն. իսկ յարդարութեանն, ասէ, ծաղկին բարութիւնքն:

“Իսկ ան շնորհքն, ասէ, զի էիք ծառայք մեղաց' հնազանդեցարուք 'ի սրտէ, որում ընծայեցուցէք զմեզ յօրինակս վարդապետութեան, ”: Ինչածեցոյց 'ի ծառայութեանն և երկեցոյց 'ի Զգնութեանն, մանաւանդ զի և հրաման իսկ ետ. զարձեալ վերստին ուղղէ զսասա յիշատակօք երախտեայն: || ասն այսորիկ եցոյց թէ 'ի մեծամեծ չարեաց ազատեցոյց, և զի թէ ոչ իւրեանց ինչ աշխատութեամբքն, և թէ հանդերձեալքն ևս դիրքին են: () որ օրինակ եթէ որ ընդ բռնաւորի ումեք 'ի գերութիւն վարիցի և միշտ յիշեցուցանէ նմա զբռնաւորութեանն և ասիցէ թէ մի 'ի նոյն բռնաւորութիւն ընթանալ, արեւելս և Եւրոպոս յարդարէ յայտնապէս, և յանցեալ 'ի չարեաց անտի' վասն այնորիկ և գոհանայ իսկ զայն: () Ի ոչ եթէ 'ի մարդկային ինչ ուժոյ երայն' միանգամայն ազատել զմեզ 'ի չարեաց, այլ անշնորհացն և կամայն և զօրութեանն:

Իսկ բարիօք ասաց եթէ որում հաւատացէքն 'ի սրտէ. վասն զի ոչ եթէ 'ի հարկէ ինչ ցուցաւ և ոչ բռնադատեցարուք ինչ, այլ կամօք և յօժարութեամբ հրաժարեցէք: Իսկ և գովութիւն իսկ էր, միանգամայն մատուցանել: Իսկ ոչ միայն իսկ հարկ 'ի վերայ կացեալ, զոր ներել ունիցիք և կամ զոր պատարանաւորութիւն յորժամ անդրէն յառաջնան ընթանայցէք: Իսկա զի

և ուստի թէ ոչ նոցա բարեմտութեանն միայն, այլ յայնչորհացն ամենայն լինի, ասաց եթէ “Հնազանդեցաբուք՝ ի սրտէ”, յարեաց ի նոյն՝ թէ “որում ետուք զանձինս յօրինակ վարդապետութեան”, 1) ասն զի հնազանդութիւն ի սրտէ զանիշխանութիւնն յայտնէ իսկ որում աւանդեցաբուքն՝ զայն զօգնականութիւնն ակնարկէ։ 2) Ինչ է օրինակ վարդապետութեանն. ուղիղ կալ հաճոյական վարուք։

“Եւ արդ ազատացեալք ի մեղաց՝ ծառայեցէք արդարութեան”, 3) Երկուս իմն շնորհա ցուցանէ աստ զայն՝ զազատելն ի մեղացն և զծառայելն արդարութեանն, որ քան զամենայն ազատութիւնս լաւագոյն է։ 4) Բան զի և զնոյնս իսկ արար նա, որպիսի ինչ՝ եթէ որ զմանուկ տղայ և զորք առեալ ի բարբարոսաց յիւր գաւառն տանիցի, և ոչ միայն ի գերութենէն զերծուցանիցէ զնա, այլ և հարկ ևս ինամածու լինիցի նա և ի մեծ որատիւ հոնիցէ, սոյնպէս և առ մեղ կրեցաւ. քան զի ոչ եթէ ի հին չարեացն միայն ազատեաց, այլ և ի հրեշտակական վտրոն մերձեցոյց և ճանապարհ կարգաւորութեան եցոյց մեղ զարդարութեանն զգուշութիւն, և զհին զմեզն եսպան և մեռոյց քարձեալ զհին մարդն, և ի կեանսն յաւիտենականս և անմահս դաստիարակեաց զմեզ։

ՅՈՐԴՈՐԱԿ

Կացցուք մնասցուք այսուհետեւ ի նոյն կեանս։ Բան զումք կարծեն եթէ կենդանիք իցեն և չըջիցին, և քան զմեռեալս ևս յանդգայութեան անկեալ զնին։ 5) Բան զի և ազգի ազգի իսկ են օրինակ մեռելութեւ. և է մի նախ և առաջին մարմնոյ մեռելութիւն, որպէս և Սբրահամն զի մեռեալ էր և չէր մեռեալ, ըստ այնմ թէ “Իքտուած Սբրահամ”, և “Իտուած չէ մեռելոյ, այլ կենդանեաց”, 6) Իսկ միւսն ոգւոյ մեռելութիւն, զոր և Սբրիստոս ակնարկէր ասելովն՝ թէ “Իյշտուք մեռելոյն թաղել զմեռեալս իւրեանց”, 7) Իսկ միւսն որ և գովելն իսկ է, որ ի ձեռն խնստասիրութեանն լինի, զոր մէ Պաւլոսն ասէր՝ թէ “Սպանէք զանդամն ձեր զերկբաւորս”, 8) Եւ միւսն որ յայնմ իսկ եղեն պատճառք

մկրտութիւնն, որպէս և ասէր՝ եթէ “ Լին մարդն մեր խաչակից եղև նորա ”. այսինքն թէ մեռաւ : Եւ արդ զայս գիտելով՝ յայսմ՝ ի մեռելութենէ փախիցուք, որ և մինչ կենդանին եմք մեռանիմք, և ի սեմնէ հրաժարեսցուք որ հաղորդն ամենեցուն մահն եհաս ի վերայ : Իսկ զայլ ևս զերկուսն՝ որ մին է երանութեանն՝ որոյ յայտուաւ, իսկ միւսն որ ի մէջն և յայ ողբեցաւ : Եւ հաճեսցուք և նախանձեսցուք զայս զերկոսեան առնել, զոր երբեմն Ղաւթի թերանէ ասելով՝ թէ “ Երանի որոյ թողան մեզք նոցա ”. Իսկ ընդ միւսն Պաւղոս զարմանայր . զազատացուցն գրեալ ասէր՝ թէ “ Որք քրիստոսեանքն էին, զմարմինս իւրեանց ի խաչ հանին ”. Իսկ զայն որ ի լծակցութենէ, զոր և զիւրին իսկ է արհամարհել, զոր և Վրիստոսն իսկ ասէր՝ թէ “ Երկընիք ի սպանանելեաց մարմնոց որ զհոգի ոչ կարեն սպանանել ”. այլ ահա որ այն է, “ և յայնմանէ իսկ երկերուք որ զոգի և զմարմին ի գեհենի կորուսանէ ”.

Սպանայորիկ փախիցուք յայնմանէ և զհետ մեռցուք մեռելութեանն որ երանելին և զարմանալին է . որպէս զի և յայլ ևս յերկուցն ի միոյն փախիցուք և ի միւսոյն երկիցուք : Վանգի չէ ինչ մեզ օգուտ եթէ զարեգակն տեսանիցեմք, և ուտիցեմք և լմսիցեմք, եթէ ոչ գործք բարիք մերձ իցեն : Վանգի զինչ օգուտ իցէ թաքաւորի, ասա ինձ, թէ թագ զգեցեալ իցէ, և զէն և զարդ զանձամբ արկեալ իցէ, և ի ծառայիցն որ ի հնազանդութեան իցեն՝ ամենեցուն առաջի թշնամանիցի և անգոռնիցի : Սոյնպէս և քրիստոնէին չէ ինչ շահ եթէ զհաւատան ունիցի և զշնորհսն որ ի մկրտութեանէն, և ինքն ամենայն ախտից հնազանդեցի, առաւել ևս սա թշնամանիցի, և մեծ յոյժ ամօթ է . որպէս նա որ զթագն ունիցի և զծիրանիսն՝ ոչ միայն թէ չօգտի ինչ ի պատմութեանէն, այլ և զնա ևս յամօթ առնէ իւրով ընտանի թշնամանօքն : Սոյնպէս և հաւատացեալն որ ապականեալ կեանս կեայ, ոչ միայն եթէ չիցէ փափագելի ումք, այլ և այսպէս կատականաց է, քանզի ասէ . “ Իրք արտաքոյ օրինացն մեղան, արտաքոյ օրինացն և կորնչին . և որք ընդ օրինօքն մեղան, օրինօքն և զատեսցին ”. և հերբայեցուցն գրեալ ասէր՝ թէ “ Ինարգեալ ուրուք զօրէնսն Եւսեփի, առանց ողորմութեան

առաջի երկուց կամ երեց վկայից մեռանէր . ապա զիւրդ լծուիցի գծնեայ տանջանաց արժանի լինել որ զորդին իւր առ սոն եհար . 1) անաւանդ եթէ յիրաւի իսկ . քան զի հնազանդեցուցի քեզ զամենայն ախտս 'ի մկրտութեանն , զինչ եղև այժմ զի այդչափ լծնաժանեցեր զհորհան և եղեր այլ ընդ այլոց . սպանի և լծաղեցի և զյանցանո՞ք որպէս զորդունս , ընդէր այլս ծնար . վասն զի ևս քան զորդունս մեղք են չար . վասն զի սոքա ըզմարմինս , իսկ նա զորդին ծակոտէ և ևս չար ժահահաւաթ իւնձ գործէ :

1) սկ մեք չգգամք ինչ , վասն որոյ և ոչ մաքրել զնա փութամք . քանզի և ոչ արեւալն գիտիցէ թէ որպէս չարժիցի և շուրջ գայցէ զնովու տեղին . իսկ որ չէն արբեալ , նա հաւաստեալ իսկ գիտէ զայն զամենայն : 1) ոյն որէս և 'ի մեղսն գործի . որք զգաստու լծին կեան , նոքա գիտեն հաւաստեալ զտիղմն և զապիւն որ անտի գործիցին . իսկ որ 'ի պոռնկութիւն զինքն տայ , որպէս յարբեցութենէ ծանրացեալ , զնոյն ինքն թէ ախտանայցէ՝ չգիտիցէ : 1) անաւանդ թէ այս ևս գծնեայ է քան զչարիսն , զի և 'ի միտ անգամ չտան առնուլ որք 'ի մեղսն անկանիցին , վասն զի այնպիսի իսկ ընտանի իւրեանց ծանրութիւնն մեծ է , այլ 'ի ազմին թաւալին և վարկանին թէ յիւզս անուշունս վայելեն , վասն որոյ և ոչ հրաժարել կարեն յախտէն : 1) որդամք լի են և որպէս ակամք պատուականօք այնպէս զուարճանան . վասն այսորիկ և ոչ ապանանել կամին զնոսա , այլ սնուցանեն ևս և ամեցուցանեն յինքեանս ; և այնքան մինչև առ հանդերձեալ յաւիտեանսն առաքեն զնա յորդունան : 1) ասն զի և այնք որդանց սոքա են ափիթք , և ոչ միայն ափիթք , այլ և հարք իսկ են նոցա որք ոչն երբէք վախճանին . քանզի ասէ՝ թէ “ 1) որդն նոցա ոչ վախճանեսցի ” : 1) սոքա և զգեհենն լուցանեն որ ոչն երբէք չիւնանի :

1) որդ զի մի լիցի այս , զաղբիւրն չարեաց 'ի բաց մաքրեսցուք և զհնոցն չիջուցուք և զարմատն չարութեան 'ի ներքուստ 'ի բաց իլեցցուք . քանզի և ծառ յորժամ կորի 'ի վերուստ , ոչ ինչ աւելի գործեցեր թէ արմատն 'ի խոնարհ մնացէ , և այսպէս դարձեալ շառաւիղս բերէ արմատն չարութեան : 1) և իր զայս 'ի բարեօք տնկո-

զէն որ զամենայն հաւաստեալ գիտէ և զհոգեորական այգին բարիքը դարմանէ, և զամ տիեզերս մշակեաց:

Եւ արդ զինչ իցէ այսր ամենայնի չարեացս արմատ ընչիցն ցանկութիւն. «Ղրմատ ամենայն չարեաց, առնէ, արծաթսիրութիւնն է», և ուստի կոխք և թշուառութիւնք և ամբատանք և կարծիք չարեաց և թշուանք. ուստի մահք և գողութիւնք և գերեզմանակրթութիւնք: Սորին վասն ոչ միայն քաղաքք, այլ և գաւառք և ճանապարհք, շէնք և անշէնք, լերինք և բլուրք և դաշտք և ամենայն իսկ առ հասարակ միանգամայն զիւն արեամբք և սպանմամբք: Եւ և՛ ծովու իսկ գտանին այսպիսի չարիք, քանզի և անդ դառն ժողորութիւն պաշարեն զմիմեանս, և նոր իմն միտտ անյազութեան ստանան: Սորին վասն և բնութեան օրէնքն եղծած և ազգականութեանն դաշինք ջրեցան և սրբութեանն արգարութիւն կորեալ:

Վնանզի ընչիցն բռնաւորութիւն ոչ միայն հակառակ կենդանեացս զինեաց զաջն, այլ և որք գնացինն աստի մահուամբ՝ ընդ նոսա ոչ հաշտեցան. այլ և զգիրտն բանան և պիղծ ձեռքն իւրեանց զմեռեալսն կողոպտեն. և ոչ որք վճարեցան ՚ի կենդադոյս ակամայ թող տան, զի գմնեայ յայնժամ ապրեսցին ՚ի նենգութեանցն: Եւ ուր և գտանես չարիս կամ ՚ի տան կամ ՚ի հրապարակի կամ ՚ի դատաստանի կամ ՚ի խորհրդարանի կամ առ թագաւորի և ամենայն ուստեք՝ աստի տեսանես բռնեալ: Վնանզի այս չարիք են որ զամենայն տիեզերս մահուամբ լցին. սոյն և զգեհենն վառեաց. սա և քան զանապատն և զանկոխն և խոպանադոյնս հցոյց զքաղաքս, մանաւանդ թէ և ս չար քան զայն: Եւ ասն զի անդ ՚ի դառնակալսն եղեալ՝ զիւրով է զգուշանալ, և զի ոչ հանապազորդ գտանի ինչ այնպիսի. իսկ աստ ՚ի մէջ քաղաքի նման նոցին, մանաւանդ թէ և ս առաւել դժինդակ. ուստի և առ ՚ի պահէն և զգուշանալն այս գժուարին է քան զայն, և զի ամենայն համարձակութեամբ իշխեն գործել զայս և ոչ ինչ խորշին երբեք: Վնանզի զօրէնսն որ ՚ի բաց հրամայեն ջնջել զայսպիսի դիրսն, զնոսա իւրեանց պատերազմակից առնեն, և ապա այսպէս գարշելի սպանմամբ լնուն զքաղաքս:

Եւ արդ չիցէ սպանումն, ասա ինձ, և և ս չար քան

զսպանու մէ՛ յորժամ սովոյ մատնիցես զազգայուն և բան տարգել առնիցես, և յետ սովոյն և տանջանս Ըն մատուցանիցես. և ապա նոցա բազում պաղատանս առաջի եղեալ: Եւ դու թէպէտ քեզէն չտանջիցես, սակայն պատճառս տաս նոցա որք դժբաժնն ունիցին տանջելոյ՝ մանաւանդ եթէ դու քեզէն իսկ տանջես: Վասն զի մարգարայանն միանգամայն իսկ յորժամ ցցէ զսուրն՝ առ փոքր մի ժամանակ տրտմեցուցանէ, և յորժամ ապա նանէ՝ չկարէ ինչ այլ չարչարանս նմա յառաջ բերել: Իսկ դու զբարտաւթ իւնս զխարդախութիւնս զնենգութիւնս, և զրոյսն խաւար գործես նմա. և ապա ցանկացոյնուհետեւ բխր անգամ մեռանել քան թէ իցէ կենդանի:

Եւ արդ զմտաւ ած քանի մահ գործես, մանաւանդ թէ որ ևս դառնադոյն է՝ զի յափշտակես և աքահես, և այն զի ոչ յազգատութենէ նեղեալ և ոչ ՚ի սովոյ վտանգեալ ես. այլ զի զձիոց զսանձս բազում օսկւով օծանիցես, և զտանն վերնայարկս և զսեանցն խոյակս: Եւ արդ որպիսով գեհէնի այս չիցէ արժանի, յորժամ զեղբայրն և որ անձառ բարութեանցն ընդ քեզ հազարեցաւ և նման քեզ պատուեցաւ ՚ի տեսանէն ամենեցունց, զի զքարինսն զարդարեսցես և զյատակս տանն և զանբան անասնոցն զմարմինս՝ որք և ոչ զգան ինչ այսպիսի զարդու, ՚ի բխր ՚ի թշուառութիւնս արկանես: Եւ զուրմ անգամ և շանն իսկ ինամ տանիս. իսկ ըզմարդն՝ մանաւանդ թէ զՎրիստոս իսկ վասն շանցն և զորոց յառաջագոյն ասացաք ՚ի վերջին ազգատութիւն և ՚ի օոհն փակեալ արգելուս:

Եւ արդ զինչ չար քան զայսպիսի շփոթութիւն կայցէ, և կամ զինչ դառնադոյն քան զայնպիսի անօրէնութիւն. քանի գետք հրեղէնք բաւական են այնմ ուղւոյ: Վասն զի որ լատ պատկերին նոյ եղև՝ նա անցեալ կայ երթիմացեալ և լի ամեթով վասն թո անադորոյն մը աացդ. իսկ զերեսս ջորւոցն որ զքո կինն բարձեալ բերիցեն՝ բազում օսկւով պայծառացուցանես, և զմորթան և զփայտան և զձեղուչ նորա, մանաւանդ թէ որդանցն զարդարես զայն: Եւ պէտ աթոռ ինչ կազմել և կամ ոտիցն պատուանդան՝ զամենայն ինչ յօսկւոյ և յարծաթոյ կազմեն, իսկ Վրիստոսի անգամն վասն որոյ յերկ-

նից եկն և զիւր պատուական արիւնն եհեղ՝ և ոչ զիւր եւորկերակրիկն գտանէ վայելել առ քում ագահութեանդ։ Եւ մահիւնքն ամենայն ուրեք արծաթով են զարդարեալ։ Իսկ սրբոցն մարմինք և ի կարեւոր ի հարկէն չքաւորեալ գտանին։ Եւ քան զամենեւին զՍրբիւ տաւ անարգ համարեցար, քան զԺառայոն և քան զԲորիան և քան զմահիւնքն և զաթոռսն և զպատուանդանսն և զայլն ամենայն զկահն։

Իսկ եթէ սոսկաւ զայտախլ լտելով, ի բաց կաց ի գործոյն, և տեսանես զի ոչ ինչ փնտրեցն քեզ առաջեալքս։ Հրաժարեալ և ի բաց լեր յայտպիսի մարութենէ. քանզի և է իսկ մարութիւն յորժամ յայտպիսի իրաւոյթք գտանիցիք։ Ամեն որոյ զայս ի բաց թողեալ նայեցուք գոնեայ անապան ուրեք յերկինս, և յիշեացուք զհանդերձեալ օրն և զմտաւ ածցուք զհաւոր ըղգատաստանն և զգաղտնեացն զհաւաստիս և զանվրէպ զհաշիւն։ Իյորհեցուք զայն թէ զամենայն զայս տեսանէ ամ և համբերէ, և ոչ աստէն իսկ առաքէ կայծաւունս ի վերուստ. և ոչ եթէ այսմ միայն արժանի եմք, այլ և զայն ևս չառնէ. զոր, զի և ոչ ծավու տայ եղանել ի վերայ մեր և ծածկել, և ոչ երկրի հերձեալ ընդ մէջ և զմեզ ընկուզել. ոչ զարեգակն չիջայ և ոչ զերկինս ի վայր կործանեաց հանդերձ լուսաւորօքն, և ոչ զամենայն ինչ երբոր՝ ի միջոյ և կորոյս. այլ ետ ի կարգի կալ և մատակարարել մեզ արարածոցս։

Եւ զայս զմտաւ ածեալ զբազում մարդասիրութիւն նորա՝ զարհուրեցուք ի նմանէ, և յընտանի մեր ազգականութիւնն ելլուք։ Ամեն զի այժմ չեմք ինչ ընդհատ յանբան անամոռ, այլ մեծաւանդ թէ ևս ի վայր. քանզի նոքա սիրեն զազգակցութիւնն և բաւական է նոցա հաղորդութիւն բնութեանն առ միմեանց գութն։ Իսկ դու յետ բնութեանն բիւր պատճառս ունիս որ ժողովէ՝ զքեզ և այնդէ առ ընտանի քո անդամն։ Եւ այնժամ պատուեցար բանիւ, մինչգեռ հաղորդն էիր բարեպաշտութեան և բիւր բարութեանցն՝ վայրենագոյն քան զնոսա գտար. որ անմոռութեամբն էր ընդ վայր ծախքն՝ յայնս բազում փոյթս ցուցեր, իսկ զտաճարոն այլ և սովով և մերկութեամբ անտես առնէիր և արձակէիր ի քէն, մանաւանդ թէ չարաբանութեամբ իսկ և

բանաւոր : Ս) Ի եթէ վասն փառաց ինչ գործէիր զայն , ապա եղբօրն պարտ էր հոգ տանել առաւել քան ձեռքն . քանզի որչափ 'ի լաւ երախտիսն քո վայելէ , այնքան ինչ պայծառագոյն յօրինէ զփութոյ քօ զպսակն : Իսկ դու զհակառակսն ինն գործես . Թէպէտ և բիւր չարախօսոս ունիս , չգգաս ինչ : Ս) Վ որ իցէ որ քեզ չար չասիցէ . ով որ ոչ գրեցէ զքո զվերջին զանօրէնութիւնդ և զմարդատեցութիւնդ , յորժամ տեսանիցեն զազգականն անարգեալ և զանասունսն պատուեալ , և յետ անասնոցն զի և զտունն ընուցուս : Ս) Ը լուար առաքելոյն որ ասէին եթէ որք առաջին զբանն ընկալան , զտունս և զգեօղս վաճառէին , զի զեղբարսն կերակրեսցեն . իսկ դու և զտունս և զգեօղս յափշտակես , օրպէս զի զձիսն և զփայտսն զարդարիցես և զմորթն և զձեղունն և զյատակն :

Ե) Ը և ս դառնագոյն այն է յորժամ ոչ արք միայն , այլ և կանայք և ս զնոյն մոլութիւն մոլին , և զարսն իւրեանց վարժեն յայնպիսի ընդ վայր աշխատութիւնս աւանայն ուրիշ , մանաւանդ քան 'ի կարեւորսն ծախել : Եւ եթէ որ յանկարծ յանդիմանեսցէ վասն այսպիսի ինչ իրաց , պատրաստեն իւրեանց բանս պատասխանատրութեան ի բազում բամբասանօք . և այս լինի , ասեն , և այն : Ս) Ը զարհուրիս զոյգպիսիդ բարբառելով , ընդ ձիսն և ընդ ջորիսն և ընդ մահիճսն և ընդ ամօռսն և ընդ պատուանդանսն զՎրիստոս 'ի համար մուծանել . մանաւանդ թէ և ոչ ընդ նոսա իսկ , վասն զի սոցա բազում մատուք են անդ , իսկ նմա հազիւ թէ փոքր ինչ մասն տայցես : Ս) Ը գիտես թէ ամենայն ինչ նորա է ' և դու և քոյդ ամենայն . ոչ գիտես թէ զմորմինդ ծա ստեղծ և զշունչդ նա շնորհեաց և զաշխարհս զամենայն յօրինեաց , իսկ դու և ոչ փոքր մի ինչ ընդ այսչափ երախտեաց հատուցանես նմա : Եւ յորժամ փոքր մի խուղ 'ի վարձու տաս ումեք , ամենայն հաւատ տեսա պահանջես զվարձսն . իսկ զնորա զամենայն զբառացուածսն ընկալեալ և յաշխարհի յայսպիսում 'ի նորա բնակեալ , և ոչ փոքր մի վարձ կամիս հատուցանել նմա , այլ սնափառութեան զամենայն ընձեռեցեր և զքոյն և զքեզ . քանզի և անտի իսկ առ սկիզբն այս ամենայն : Ս) Ի թէ ձին լաւ ինչ իցէ քան պառաքիւն :

Թիւն, և կամ զարգն որ զնովաւ, և կամ մարդն որ 'ի վերայ նորա գտանի, Թէ և անարգ իսկ իցէ: } Երբեք տեսողքն հայիցին, ապա Թողեալ զնա 'ի ձիոյն 'ի զարգն շրջեն զտեսանելիսն, և 'ի ծառայսն որ զհետ երթան և որք առաջի ընթանան պերճութեամբ. ապա յորժամ այնպէս բերեալ լինի բազմութեամբն, աստեան և 'ի բաց դառնան որպէս և 'ի հասարակաց Թշնամոյ: Եւ ոչ որ և զհոգին զարդարէ՝ այնպիսի ինչ պատահիցի նմա. այլ և մարդիկ և հրեշտակք և տէրն հրեշտակաց և ամենեքեան իսկ զպսակսն բոլորեն:

Եւ արդ Թէ փառաց ես ցանկացող, մերժեալ յայդմանն որ այժմի գործես. և մի գտունն, այլ զոգիւղ զարդարեա, զի լինիցիս պայծառ և երևելի. զի յորժամ այժմի ես, չիք որ քան զքեզ անապոքոյն և անարգ. իսկ յորժամ ոգիդ զխաղաղութիւն ունիցի, ապա և տանն գեղեցկութիւն յառաջանայ: Իսկ ապա եթէ չունիցիս յանձին յիմոց առացուածոցս, լուր զոր ինչ արար ոմն յարտաքնոցն, ապա գոնէ ամաչեա 'ի նորա փիլիսոփայութեն: Բանգրի ասեն՝ Թէ ոմն 'ի փիլիսոփայիցն 'ի տուն որումն Թագաւորացին ուրուք մտեալ՝ բազում ոսկւով պայծառացուցեալ տունն, և առաւել 'ի կշեայց անտի ճառագայթեալ, և 'ի սեանցն գեղեցկութենէ, հոգեցեալ և յատակս տանն և զայն պէտպէս շարունակեալ ծաղկագոյնս և շուշանամանս զարդարեալ, ապա 'ի տանն տեառնն յերեսս եթուք փիլիսոփայն: Իսկ որ շուրջն կային սկսան մեղադրել զնա և ասեն՝ Թէ զինչ է, զի գործեցեր զայսպիսի զանաբաբութիւն, որ և ոչ ուրեք Թքեր, այլ յերեսս տեառնդ: Եւ նորա պատասխանի տուեալ ասաց. վասն զի զոր ձեր պատուեալ էր, ես անպատուել ոչ կարեմ, զորմաք կճովք և ասկովք, զյատակսք ծաղկապէս դաշտաւդ, զերեսս գորա գտի մերկ 'ի զարդուէ. զոր ձեր չէր պատուեալ, և ոչ ես պաւտուեցի: Եւ այնպէս յանգիմանեաց զնոսա և պատկառեցոյց:

Տեսանեն զիարդ եղեն ծաղր և այսն կատականաց. վասն զի որ արտաքին զարդարանքս են, 'ի բազմաց գիւրաւ արհամարհին. մանաւանդ Թէ յիբաւ իսկ: Եւ ասն զի զքո զկենակիցն այսպիսիս դարձես, որպէս զի պաւտառոտուն և աղտեղի հանդերձս զպեցեալ է և անխնամ

լինել ամենևին, և զաղախինն պայծառ և ազգի ազգի զարդուք զարդարես: Այլ արդեօք զայրանայցես ինչ ընդ բանսդ և թշնամանա զիրան վարկանիցես: Ասցն և զոգայդ ած զմտաւ. յորժամ զորման և զյատական և զայլն ամենայն զարդարիցես, և թէ ողորմութիւն չանհիցես և զայլն ամենայն իմաստասիրութիւն յանձին ունիցիս, ոչ ինչ վճարես, մանաւանդ եթէ ևս դժնեայքան զայն գտանիս զոր յառաջն ասացաք: Ասն զի 'ի մեջ աիկնոջ և աղախնոյ չիք ինչ, իսկ մարմնոյ և հոգւոյ բազում ինչ է 'ի միջի. զի եթէ ընդ մարմինն և ընդ հոգին, ապա յայտ է թէ ընդ հոգի և ընդ տունն ևս առաւել, և զարձեալ ընդ հոգի և ընդ ամօռս և ընդ պատուանդանս բազում ինչ կայ 'ի միջի ընտրութիւն:

Այլ արդ զի պատասխանատրութիւն ունիցին յորժամ զայս ամենայն արծաթով պատիցեն, և զնա 'ի պատառտունս տեսանիցին և բողբոջեալ և քաղցեալ և լի վիրօք և բիւր շանց պատառեալ. և յետ այսոր ամենայնի ապա և զուարճանայ ևս մանաւանդ արտաքին զարդաքն մեծատունն, որ մանաւանդ վերջին անմոռութեանն և մոլորութեանն է և նախատանաց և ամօթոյ և անարդանաց, որ և 'ի վերջին իսկ 'ի տալիճանն տանի այսպիսի զարդարեմն: Ասն որոյ, աղաչեմ, զայս ամենայն իմացեալ զարթիցուք գոնեայ անագան ուրեք և 'ի մեր միտս եկեսցուք, և զարտաքին զարգն զայն յոգիս մեր փոխեսցուք. այնպէս և նա անկապուտ մնայ և զմեզ զոգ հրեշտակաց գործէ և զանշարժ զօգուտն մեզ ընձեռէ: Արում լիցի ամենեցուն մեզ հասանել շնորհօք և մարդասիրութեամբ տեսան մերոյ (Ստուգի Վրդիա. առի, ընդ որում փառք հօր հանգերձ հօգւոյն սրբով այժմ և յաւիտեանս. ամէն:

ՃԱՌԻ ԵՐԿՈՏԱՍՍԱՆԵՐՈՐԴ

“**1)** արդեօրէն ասեմ վասն տկարութեան մարմնոյ ձերոյ. զի որպէս պատրաստեցէք զանդամն ձեր ծառայս անօրէնութեան յանօրէնութիւն, նոյնպէս և այժմ պատրաստեցէք զանդամն ձեր ծառայս արդարութեան 'ի սրբութիւն ,” :

Եւ վասն զի բազում հաւատիս պահանջեաց 'ի վարուց և մեռանել հրամայեաց յաշխարհէ և սպանանել զմեղսն և անշարժ մնալ 'ի մեղացն ազգմանէ, և կարծի թէ մեծ իմն կամի ասել որ գերազանցէ քան զմարդկային բնութիւն, ցուցանել կամեցաւ ապա՝ թէ ոչ ինչ տաժգին և քան զչափն աւելի պահանջեաց՝ որոց այսպէս վայելեալ էր 'ի շնորհան, այլ յոյժ չափով և թեթեւ. զոյն 'ի հակառակորդաց անտի կազմէ զնա, և տակ այսպէս՝ թէ “բառ մարդկութեան ասեմ,”. որպէս յորժամ ասիցէ՝ եթէ 'ի մարդկային խորհրդոց ճառեմ. որպէս զի ասացես՝ թէ 'ի սովորութէ եղբւրսն : Վասն զի այս չափաւորութեան յորջորդումն զմարդկային յայտնէ. զոր և այլուր ասէ՝ թէ “Փորձութիւն 'ի ձեր վերայ ոչ է եկեալ, բայց 'ի մարդկանէ ,” . այսինքն է չափաւոր և փոքր :

“**Ի**րպէս պատրաստեցէք զանդամն ձեր ծառայս յանմաքրութիւն անօրէնութեան, սոյնպէս և այժմ պատրաստեցէք զանդամն ձեր ծառայս արդարութեան 'ի սրբութիւն ,” : **Ի**կէպէտ բազում ինչ է 'ի մէջ տեսանն, բայց սակայն զմիօրինակ պահանջէ մեղ հնազանդութիւնն : **Պ**արտ էր ևս առաւել ընծայ լինել, և այսչափ ինչ առաւել որպէս զի սորա տէրութիւնն մեծ է քան զնորայն. բայց սակայն, ասէ, ոչ առաւել պահանջեմ վասն տկարութեանդ ձերոյ : **Եւ** չատաց թէ վասն յօժարութեանդ ձերոյ, այլ վասն մարմնոյ ձերոյ. զի առանց ծանրանալոյ զբանն գործիցէ : **Եւ** զինչ է զի զմեմ անմաքրութիւն ասէ, իսկ զմիւսն մաքրութիւն. և այլն անօրէնութիւն, իսկ միւսն արդարութիւն : **Եւ** ո՛վ դք,

ասէ, այնպէս թշուառական իցէ մինչև ոչ այսչափ փայծ յանձին ունիցի ընծայել և ծառայել Վրիստոսի որչափ մեղացն և սատանայի: Եւս թէ այդպէս է, լուր յաջորդացն և առնուա՝ ի միտ յայտնապէս թէ և ոչ փոքր ինչ ընծայեմք: Եւս վասն զի այսպէս մերկ ասաց, չեթաւի հաւատարիմ և ոչ գիրընկալ, և ոչ հնչեր յականջս ըողացն՝ թէ էր ասացեալ նորա թէ ոչ այնքան ծառայեցին Վրիստոսի որպէս մեղացն և սատանայի, յաջորդացն կազմէ և առնէ հաւատարիմս յորժամ զծառայութիւնն զայն ի մէջ ածիցէ և ցուցանէ թէ որպէս ծառայեցին:

“Վրանգի յորժամ, ասէ, ծառայքն էիք մեղացն, ազատեալք էիք յարդարութենէն”, Եւս զոր ասէն՝ այսպիսի ինչ է, թէ մինչ ի մեղքն կէիք և յամպարշտութեանն, և յետին չարութեամբ կէիք և հնազանդէիք, այսինքն է թէ ոչ ինչ բարիս գործէիք և արդարութիւն: Եւս է զոր ասէն՝ թէ “ազատացեալք էիք յարդարութենէն”, այսինքն է թէ չկայիք ի հնազանդութե, այլ օտարացեալք էիք բոլորովին. քանզի և ոչ լսել իսկ կամէիք զօրինակ ծառայութե որ առարդարութիւնն, և ոչ ընտրութիւն ինչ կամէիք առնել արդարութեանն և մեղացն. ամենեւին իսկ, ասէ, զձեզ մատնեցէք ի չարիս: Ոյնպէս և այժմ, ասէ, յորժամ փոխեցարուք առ արդարութիւնն, ամենեւին իսկ տուք զձեզ առաքինութեն. մի ինչ ունել զչարութեան մեղացն ըստ առաջին գործոցն. զոնէ զոյգ չափով որպէս անդն՝ ծառայեցէք սրտի մտք: () Ի ոչ թէ տէրութեանն միայն այնչափ ինչ է ի միջի այնք և այսր, այլ և ծառայութեանն իսկ բազում ընտրութիւն է. զոր և ինքն իսկ բազում համար ձեռութեամբ յայտ առնէ և ցուցանէ թէ իմ յայնժամ ծառայեցին և կամ իմ այժմ: Եւս չե ևս ճառէ զնաասուէն որ յիրացն եղեալ էր, այլ միայն զամօթոյն յիշեցուցանէ նոցա:

“() Ինչ պտուղ ունէիք յայնժամ որով այժմդ ամէնք”, Եւս պիտի էր ծառայութիւնն, ասէ, մինչև այժմ յիշատակօք իսկ ամէնք. ապա յայտ է թէ զօրծովքն ևս առաւելի: Իսկ այժմ, ասէ, երկպատիկ չահիք, զի գերծալք յամօթոյն և ի միտ առէք թէ որպիսի դէ էիք: Եւս և յայնժամ երկպատիկ վնասէիք

և արժանի ամօթոյ գործս գործելիք, և ոչ զխռելիք և խնամայիք թէ ամօթ է, որ և քան զառաջինն ևս մեծ էր, բայց սակայն կողէք մնացէք 'ի ծառայութեան:

Եւ արդ եցոյց այժմ զառաւելութիւն վնասունն որ եղև և զամօթոյն, ապա և զնոյն իսկ զիրան յանդիմանն կամի կացուցանել: Եւ զինչ իցեն իրքն, ասէ: «Եւ վախճանն նոցա մահ է,»: Եւ վասն զի ամօթոյն անունն ոչ կարի ծանրաբեռնի թուէր, որ զսակեւնայն յայտնէր՝ յայն եկն, այսինքն է զմահուանէն ասէր. ուր և առաջին իսկ ասացուածն բաւական էր: Տես որչափ ինչ առաւելութիւն էր չարեացն՝ որ ոչ 'ի տանջանացն միայն չգերծուցանէր, այլ և ամօթով իսկ սանէր: Եւս զինչ ակն ունիցի տոյնդիսի գործոց վարաց հատուցումն ընդունել, յորժամ յիշատակուս միայն, և այն զի ազատեցար 'ի տանջանացն՝ փախչիս և խորշիս, և այդ յես այդչափ չնորհաց, որ և այժմ աւաղիկ յամօթ համարիս յորժամ յիշես զառաջին զվարսն: Եւ ոչ այլն այսպիսիք ինչ:

«Եւ յայժմ, ասէ, ազատացեալք 'ի մեղաց և ծառայեալք այ՝ ունիք զպտուղ ձեր 'ի սրբութիւն, և վախճանք նոցա կեանք յաւիտենից,»: Եւս պտուղն ամօթ էր և յես հրաժարելոյն 'ի նմանէ, իսկ այս պտուղ սրբութիւնքանդի ուր սրբութիւն է, անդ ամ համարձակութիւն. նորա վախճանն մահ է, իսկ սորա վախճանն կեանք յաւիտենից: Տեսանես զհարդ զկէսն տուեալ աստէն և զկէսն յուսով խոստացեալ, և 'ի տուելոցս և որ յուսին է, և այն հաւատարիմ լինի, որպէս 'ի սրբութիւն կեանքն: Այժմ մի ասիցես թէ յուսով միայն խոստացեալ է, ցուցանէ թէ աստէն իսկ ետու զշահն. նախ և առաջին այն է զի վախճանի զքեզ 'ի չարեացն և յանչափ մեղացն, որոց և յիշատակն իսկ անդր յամօթ բերէ. երկրորդ ծառայել ձեր արդարութեանն. երրորդ սրբութիւնն յորում վայելեցէքն. չորրորդ կենացն յոր ժամանակիցիք, և կենաց ոչ առժամանակեան, այլ յաւիտենական, և սակայն և զայս ուսանելիք զկամուսոյն ծառայել ձեզ: Որքն վասն և տէրն առաւել ևս պարգևեաց ձեզ. և ծառայութեանն բազում ինչ ընդ մէջ է, և երևելի տաւել յայնմանէ եղելուք սրբոմ ծառայեքն, և ոչ ինչ տակի որահանջն 'ի ձեզն:

Եւ ապա իբրեւ զծառայութեան յիշեաց և զթագաւորէն, զամաղանութիւն բերէ 'ի մէջ, ասէ. « Թողակ մեղաց մահն է, իսկ շնորհքն նոյ կեանք յախտենից 'ի Վրիտտոս իսուս 'ի տէր մեր, »: Եւ իբրեւ ասաց թէ Թողակ մեղաց մահ է, 'ի հեշտագոյնսն իմն դառնայ, և ոչ թէ 'ի նմին կարգի յամէ: Վանդի և ոչ իսկ ասաց թէ պառզ ուղղութեանց ձերոց, այլ շնորհքն նոյ. և եցոյց եթէ ոչ ընտանի իւրեանց ուղղութեամբքն կարացին զերծնալ 'ի պատժոց, և ոչ դարձեալ պարտս ինչ առին զոր ընկալանն և կամ 'ի փոխարէնս ինչ երախտեացն, այլ շնորհքն այս ամենայն վճարեցան: Երպէս զի և յայտ 'իսկ առաւելութիւն է, ոչ զի զերծոյցն միայն, այլ և ևս մեծագոյնս պարգեւեաց՝ այնու զի որդւոջն վճարեաց զայս ամենայն:

Եւ իբրեւ ճառեաց զշնորհացն, ասպա այնուհետեւ և զօրէնսն կամի խափանել: () Ի մի երկոքեան ծուլագոյն գործիցն զնոսա, 'ի միջի անդ դնէ զվարս անթլիաւութեն, և ամենայն ուստեք զարթոցանէ 'ի խնամն առաքինութեան զսողսն: Յորժամ ասէ՝ եթէ Թողակ մեղաց մահ է, բարիք երկեցուցանէ դարձեալ և առհանդերձեալսն զգուշագոյն գործէ. որով զգուշացուցանէ նոցա և վասն առաջին գնացիցն, նոյիմք և գոհացողս առնէ զնոսա և զգուշագոյնս առ ամենայն վարս, և արդ հանգուցանէ զառօրական բանն խրատու, և ասաց ինքն դարձեալ 'ի հաւատոցն ճառս մեծի ասելովն. « Թե ոչ գիտէք, եղբարք, զի ընդ գիտունս օրինացն խօսիմք, »: Եւ վասն զի ասաց թէ մեռաք մեղացն, ցուցանէ թէ օրէնքն չափիւն նոցա, և ապա յայտ է թէ և ոչ մեղք. և այնպէս հեշտացուցեալ զբանն, 'ի մարդկային կերպորանէ առնէ յայտնի: Եւ թուի մի ինչ ասացեալ, բայց երկուս դնէ ուղղելով զյառաջիկայնս. մի այն է զի 'ի մեռանել առն չէ ընդ օրինոք առնն կինն այնուհետեւ, բանդի չէ որ որ արգելու. երկրորդ անգամ աստ ոչ եթէ միայն այրն վախճանեցաւ, այլ և կինն. որպէս զի կրկին ընկալցին զազատութիւնն: () Ի եթէ 'ի վախճանել առնն հրատաքեաց յիշխանութեանէ նորին կինն, իսկ յորժամ և կինն ևս վախճանիցի, ապա առաւել ևս աղաաւանսն. զի եթէ 'ի միոյն մեռանելոյ ազատի յիշխանութեանէն, յորժամ և նա ևս մեռանիցի՝ յայտ է թէ

երկրքեան միաբանին : Եւ արդ հանդերձեալ է ելանել յայսպիսի օրինակս ինչ հանգերձ գովելով զբազն , բակիզն առնէ ճառին . “ Եւ գիտեք , եղբարք , առե , զի ընդ գիտունս օրինացն խօսիմք , : () որ յոյժն գիտեք իսկ և որ յայտնին է , զնոյն և ես ամենայն զգուշութեամբ խօսիմ : “ () ի օրէնքն տիրեն մարդկան ցորջան ժամանակս կենդանի է , : Եւ ոչ առաց առն և կամ թէ կնոջ , այլ թէ մարդոյ՝ որ հասարակաց իսկ է երկուց կենդանեացն անուն . “ Վանդի և որ մեռանին , արգարացեալ է , առե , ՚ի մեղաց , : Իսկա ուրեմն կենդանեացն կան օրէնք ՚ի վերայ . իսկ որք մեռանն՝ ոչ ինչ կարէ նոցա հրամանս տալ : Տեսանեն զիարդ եցոյց կրկին զազատութիւն :

Եւ յորժամ յառաջագոյն ակնարկեաց զիրան , ապա ՚ի կնոջն ՚ի կերպարանս շրջէ զբանն և պոսպէս առէ՝ եթէ “ Կին առնակին ՚ի կենդանի այր իւր կապեալ կայ օրինօքն . ապա եթէ մեռանիցի այրն , խափանին օրէնք առնն ՚ի կնոջն : Իսկա ուրեմն մինչ կենդանի է այրն , շուն կոչի եթէ լինիցի առն այլում . իսկ յորժամ մեռանիցի այրն՝ ազատեալ է , ոչ համարիցի շուն եթէ կամիցի լինել առն այլում , : Հանապազորդ զսոյնս յեղ յեղու և բազում զգուշութեամբ . իսկ , վասն զի յոյժ վստահ է աստի իսկ կազմել զսոյնս . քանզի ՚ի կարգի անդ զօրէնսն եդ , և ՚ի կարգի կնոջ զամենայն զհաւատացեալս : Եւ եթէ ըստ առաջարկութեան ինչ յարէ . քանզի ըստ կարգի զայն էր առել՝ թէ , եղբարք իմ , ոչ ևս տիրեն ձեզ օրէնքն , քանզի մեռան օրէնքն : Եւ չասաց այսպէս , այլ յառաջարկութեամբ բանին ցուցանէ զյաջորդսն . որպէս զի մի ծանրագոյնս առնիցէ ըզբանն՝ զկնոջ զվախձան բերէ ՚ի մէջ ասելովն՝ որպէս թէ “ Եղբարք իմ , և դուք մեռարուք օրինացն , : Վանդի յորժամ այս և այն լիցի և ազատութիւն չնորհիցի , զինչ խափան է չնորհել զիրան յորժամ օրինացն մնաս ինչ ոչ լինիցի :

“ Վանդի կին առնակին ՚ի կենդանի այր իւր կապեալ կայ օրինօք , : Եւ իցեն այժմ որք զօրէնսն բամբասեն . լուիցեն զայս յորժամ ՚ի վտանգաւորսն եմուտ Պաւղոս , ոչ ջնջեաց ՚ի բաց զնորա պատիւն , այլ և մեծամեծս ևս խօսի զնորա իշխանութենէն . զի և ՚ի կենդանութեան նորա կապեալ կայ Հրեայն , և շունք կա-

չին որք յանցանէն և թողուն զնա մինչդեռ կենդանին է : Իսկ եթէ յորժամ վախճանեցաւ և թողին , չեն ինչ զարմանք , և առ մարդիկ յորժամ լինիցի այսպիսի ինչ՝ է մեղադրութեան արժանի : “ Իսկ ապա եթէ մեռանիցի այրն , ապէ , արձակեալ է յօրինաց առնն , , : Տեսանէս զհարդ յօրինակէն ցուցանէ թէ վախճանեցան օրէնքն . այլ և ոչ յաջորդովքն զսոյնս դործէ : “ Իբրեւն , ապէ , մինչ կենդանի է այրն , շուն կօշի եթէ լինիցի առն այլում , , : Տեսանէս զհարդ յամէ՝ ի մեղադրութեան այնոցիկ որք անցանէն զօրինօքն մինչդեռ կենդանին են օրէնք : Եւ յորժամ զնայն գաղարեցոյց , ապա այնուհետեւ ամենայն զգուշութեամբ չնորհէ նոցա զհաւատսն , և ցուցանէ թէ ոչ ինչ փաստեցան աստի օրէնքն . ապէ . “ Եւ մինչդեռ կենդանի է այրն , շուն կօշի կինն եթէ լինիցի առն այլում , , : Եւ այնպէս և դուք , եղբարք . ըստ կարգի այն էր ասել , եթէ ի վախճանի օրինացն չհամարել շուն թէ լինիցի առն այլում : Զասէ այսպիսի ինչ , այլ զինչ՝ թէ “ Եւ ապք օրինացն , , . և եթէ մեռեալք եղերուք , չէք ընդ օրինօք : Եւ ի եթէ ի վախճանել առնն չէ կինն ընդ օրինօք առնն , ապա մանաւանդ ևս առաւել դուք ի վախճանել օրինացն ազատեալ էք յայսպիսի իրաց :

Տեսե՛ր զիմաստութիւնն՝ Սաղոսի . և եթէ օրինացն այս կամք էին , քանզի չարգելու լինել այլում առն՝ ի վախճանել առաջնոյն , որպէս արդեօք որ մինչ կենդանին իսկ է՝ հրամայէ գիր արձակման տալ : Եւ չդնէ զայս այժմ , վասն զի մանաւանդ մեղադրութիւն իսկ էր կնոջն . զի թէպէտ և ներեր , այլ չէ ազատ ի պատճառանաց : Եւ յորժամ ի կարեւորացն և ի լաւագունիցն ունի զյաղթութիւնն՝ չներէ զաւելորդսն , քանզի չէ ինչ կարօտ : Եւ յայնժամ իսկ է զարմանալի յորժամ նոյն ինքն օրէնքն ազատեն զմեզ ի մեղադրութենէն յորժամ ի բաց կամք ի նոցանէ , զի ցուցանէ թէ և ինքեանց օրինացն կամք էին այն , զի լիցուք մեք Վրիտաոսի : Վանդի և օրէնքն իսկ մեռան և մեք մեռաք , և կրկին եղև իշխանութեանն բարձումն :

Եւ ոչ եթէ զայս միայն բաւական համարի , այլ և զպատճառս ևս դնէ . և ոչ լոկ եդ զանուն մահուն , այլ գարձեալ զսոյնս դործելով՝ զխաչն ի մէջ բերէ , և սմա

ցուցանէ զմեզ վրիժապարտս։ Եւ չասաց լոկ էթէ ազատեցայք, այլ թէ 'ի ձեռն տէրունական մահուն։ « Եւ ապա, ասէ, օրինացն 'ի ձեռն մարմնոյն՝ Վրիտառս։ Եւ ոչ միայն աստ հրաման տայ, այլ և յառաելու թենէ երկրորդ առնն։ Վասն որոյ և յարեաց իսկ 'ի սոյնս՝ թէ « Իննէ ձեզ այլում, այսինքն որ 'ի մեռելոցն յարեաւ։ » Եւս զի մի ասիցեն թէ ոչ կամիմք երկրորդ առն լինել, վասն զի օրէնքն չառնեն շուն զայրիսն, եթէ կամիցին երկրորդ առնն ամուսնանալ։ Եւ արդ զի մի այսպիսի ինչ ասիցեն, 'ի սկզբան յիրաց անտի իսկ պարտ է, մեզ կազմել։ զոր օրինակ և այլ ուրեք յայտնապէս ասէ՝ թէ « Եւք անձանց տեարք։ Գնոց գնեալ էք, ասէ, մի լինիք ծառայք մարդկան։ » և դարձեալ թէ « Եւս 'ի վերայ ամենեցուն մեռաւ։ » Ըջսոյնս և ասա ունարկէ ասելով՝ թէ « Եւ ձեռն մարմնոյ նորա։ »

Եւս և հրամայէ իսկ ճոխութեամբ 'ի լուսագոյն 'ի յոյս անդր յենուլ, և ասէ այսպէս։ « Եւս պտղաբերք լիցուք նոյ, » վասն զի յայնժամ մահու էիք պտղաբերք, իսկ այժմ նոյ։ « Եւս անգի մինչ մարմնոյն էիք, կարիք մեզայն 'ի ձեռն օրինացն սզգէին յանդամն ձեր առ 'ի պտղաբեր լինել ձեզ մահու։ » Տեսեր զշնորհսն զուսաջին ասնն։ Եւ չասաց թէ մինչ էաք յօրէնան, վասն զի ամենայն ուրեք խնայէր 'ի նոսա, զի մի ինչ կուռան տայցէ հերձուածողայն։ այլ ասէ թէ մինչ էաք 'ի մարմնին, այսինքն 'ի չարութեանն 'ի գործս մարմնաւոր վարուցն։ Եւս անգի ոչ եթէ զայն ինչ ասէ թէ յառաջ քան զայս մարմնով էին և այժմ առանց մարմնոյ։ Եւ ոչ ասէ պատճառք ինչ էին օրէնքն մեզայն, և ոչ ազատէ 'ի մեղադրութենէ զգործեալն։ զոր և զգառն յանդիմանի և զջարախօսի կարգ ունէր, և մերկ դէմ յանդիման ցուցանէր զմեզսն։ Եւս անգի ոչ եթէ որք ոչ ինչ կամէին բնաւ հաւանել ինչ՝ հրամայէք, այլ յառելու և յանգիմանէ զյանցաւորսն միայն։ վասն այնորիկ չասաց թէ կարիք մեղայն որ յօրինացն եղեն, այլ թէ 'ի ձեռն օրինացն։ այսինքն է թէ որ օրինաքն երեւեալ և ծանուցաւ։ Եւ զի մի դարձեալ մարմնոյն դ ինչ ունիցի մեղադրութիւն, յայն սակս չասաց թէ զոր ազգեն անդամք, այլ թէ որ ազգէր յանդամն մեր։ Եւս լուստ իմն

ցուցանել զսկիզբն չարեացն յաղգմանէ խորհրդոյն, և ոչ եթէ յանգամայն յաղգմանէ: Վննդի հոգին զաբաւետականի զկարգ ունի. իսկ մարմինն զքնարի, այնպէս հնչէ որպէս նմա հարկ առնէ արաւետականն: Իսկառեմն ազատ են անդամքն 'ի մեղադրութենէ՝ զնա նախ վարկանել և զմտաւ ամել:

“Եւ յամ, ասէ, ազատեալք յօրինացն, Տեսանեալ դարձեալ զխարդ և ասա խնայէ և մարմնոյ և օրինացն: Ըստաց թէ խախտանալ են օրէնքն, այլ զինչ և մեք, ասէ, խափանեցաք: Իսկ որպէս մեք խափանեցաք. 'ի մեռանել հին մարգոյն՝ մեղացն և թաղիլ, որ ունէրն և տիրէրն, քանզի զայս յայտ առնէր ակնարկելովն՝ թէ “'ի մեռանել այնորիկ որ ունէրն, որպէս զի յորժամ ասիցէ թէ կապանքն որով խափանեալն էաք՝ մեռան և 'ի բաց խլեցան, որպէս զի որով ունէրն՝ մի ևս կարասցէ ինչ առնել, այսինքն են մեղքն: Եւ մի յորայսեալ իբրեւ ծառագոյնս վնիւր վասն զի բաւականեցաք. այլ արգժառաց եւ դարձեալ, ոչ նման նմին, “այլ նորագութիւն հոգւոյն և ոչ հնութիւն գրոյն, ինչ է զոր ասէն. հարկ է զայս բաւաւ որագոյնս գնել, զի մի յորժամ յանդատանա խնդրոյն մտանիցեմք՝ շփոթիցեմք ինչ: Վննդի, ասէ, յորժամ մեղաւն Երամ և մարմինն որոս եղև մահկանացու և չարչարելի, և բազում նուազութիւն և ախտս ծանրագոյնս ընկալաւ. ըստ բնութեն, և որպէս խիտ եւ ըրվար որ ոչ լիցէ նահանջման սանձաց, սոյնպէս և նա զինքն կարգեաց. իսկ Վրիտտոս եկեալ 'ի ձեռն մկրտութեանն մեզ զայն գիւրագոյնս յօրինեաց և թեով հոգւոյն զմեզ վերացոյց: Եւ ասն սորին իսկ այսորիկ ոչ մի և նոյն աշխատութիւն կայ մեզ և հնոյն. վասն զի ոչ այսպէս գիւրքնութաց էր նոցա որպէս և մեզս: Եւ որին վասն ոչ եթէ սուրբ 'ի սպանմանէ կամի եթէ իցեմք միայն, այլ ասէ՝ և բարկանաք իսկ մի. և ոչ թէ զգալութիւնն միայն հանէ 'ի մէնջ, այլ և զբարատ հայեցածան, և զսնտակ զայնոց զգեղան զննել խափանել հրամայէ. և ոչ դարձեալ թէ երդմնահոտս միայն չլինել, այլ ամենեւին իսկ առանց երդման հրամայէ մեզ վնել բարեփառացն. և զթնամիսն հրամայէ մեզ սիրել, և յայրն ամենեւին ևս երկայնագոյնս քործեաց զպատուիրանն: Իսկառ և գեհեն սպառնացաւ որք ոչն հա-

ւանիցեն կատարել զայսոսիկ : () ի ցուցէ թէ ոչ յաւատու թենէ յայսոսիկ ինչ որ գործիցեն՝ եղեն ասացեալք, այլ ինքն իսկ ուղղեաց : () ի մի որք զկուսութիւնն պահիցեն և կամ զանատացուածութիւնն յանձն առեալ՝ այնու շատացին . այլ զամենայն ինչ զայսպիսի զուգու թիւնս պարտիմք յանձինս ցուցանել, քանզի կարեւոր պիտանի այսոքիկ են իսկ : Ապա յայտ իսկ է եթէ որք ոչ առնիցեն զայն, վերջին զդատաւստանն ընդունելոց են : Ասան այսորիկ ասէր . “Եթէ ոչ առաւելուցու արդարութիւնն ձեր աւելի քան զդպրացն և զփարիսեցւոցն, ոչ մտանիցէք յարքայութիւնն երկնից , : Ապա ուրեմն որ յարքայութիւնն ոչ մտանէ, ի գեհենն երթալոց է յայտ է : Աորին վասն և Պաւղոս ասէր՝ թէ “Անգղի ձեզ ոչ տիրեն . քանզի չէք ընդ օրինօք, այլ ընդ շնորհօք , : և աստ դարձեալ թէ “Այ՛ ի Ծառայել մեղնորդութիւն Տոգւոյն և ոչ հնութեամբ գրոյն , : Անգղի չէր գիրն որ գատապարտ առնէր, այլ հոգին է որ օգնէ : Ասան այսորիկ առ հնովն եթէ յանկարծ երեւեր զոր զկուսութիւն պահէր, յոյժ հիացումն իրեն թըւէին . իսկ այժմ՝ ընդ ամենայն տիեզերոս համառարած եղեն իրք կուսութեան : Աոյնպէս և զմեզ յայնժամ սակաւ արք կարացին արհամարհել . իսկ այժմ՝ և ի գիւղս և ի քաղաքս բազմութիւն մարտիրոսաց նահատակութեամբ ճառագայթեն . և ոչ միայն յարանց, այլ և ի կանանց դասուէն բազումք :

Այս ապա այնուհետեւ իբրև զայս ասաց, այց առնէ այլում ընդգիմադրութեան որով զայս լուծանիցէ, և ի լուծմանէ անտի կազմէ զոր ինչ կազմիցեն . վասն որոց և ոչ յառաջագոյն մուծանէ ի լուծմունսն, այլ անդրոտին իսկ յընդգիմաբանութեն, զի ի հարկաւորէ լուծմանն զպատճառն զոր ինչ կամիցի՝ յատելոյ անտի առցէ, զի ևս յաճախագոյնս արասցէ զմեղադրութիւնն : Այս քանզի ասաց թէ նորոգութիւն Տոգւոյն և ոչ հնութեամբ գրոյն, ապա ի սոյնս յարէ զայն . “ () ինչ ասեմք, ասէ, օրէնքն մեղք իցեն . քաւ լիցի , : Այս վասն զի յառաջ քան զայս էր ասացեալ եթէ կարիք մարմնոց մեղացն որ օրինօքն ազգէին յանդամս մեր . և եթէ մեղք ձեզ ոչ տիրեացեն . և ուր ոչ են, ասէ, օրէնք և ոչ յանցանք . և եթէ օրէնքն մտին զի բազմացին յանցանքն .

և եթէ օրէնքն զբարկութիւն գործեն . և արդ վասն զի
թուէր ամանց թէ այսու ամիւ զօրինացն ամբաստան ինչ
իցէ , առ ուղղելոյ զայսպիսի մտածութիւն դնէ զայսպիսի
դիմադրութիւն և ասէ . “ () ” ի թէ օրէնքն մեղք իցեն . քաւ
լիցի , : { } Նառալ քան զկազմելն յարդարեաց զսողն ընտա
նենալ , և զգայթակգութիւնն ողջացոյց : { } Երապիսուհեան
լսել և վասն մերձաւորութեն նորա հաստատելին , և խնդ
րելին 'ի նմանէ ուսանել . զոր կարծելին եթէ հիացումն
իմն թուի , և ասպա այնուհետև և ոչ կարծիս ինչ ունի
զատողէն , վասն որոյ և զդիմադրութիւն զայն յառաջա
գոյն կազմուել եղ : { } Բանգի և չառաց իսկ եթէ ասեմք ,
այլ եթէ զինչ ասիցեմք . որպէս զի կամայն և բարուցն
առաջի կացեալ , և հաղորդ ամենեցունց զեկեղեցին 'ի
մէջ բերէ . և ոչ թէ յիւրմէ ինչ , այլ յասացելոց ան
տի օր բառ կարգին և յերաց անտի ճշմարտութէ յայտ
նի դիմադրութիւնն : { } Եւ զի գիրն սպանանէ , չկարէ զք
ընդգէմ ասել ինչ , ասէ : { } Եւ զի օգին կեցուցանէ , և
այս յայտնի իսկ է և ոչ որ կարէ հակառակել : { } Երաւ
թէ այս այժմ ամենեցուն քաջայայտ է , զինչ որ ասի
ցէ վասն օրինացն ' թէ մեղք իցեն . քաւ լիցի : { } Եւ այս
պիս լուծանէ զգարմացումն իրացն : Տեսանեն զիարդ ե
կաց ընդ օսոխին և զնորա պատիւն յինքն յափշտակեաց
և առ , դարձեալ 'ի լուծումն անոր ընթանայ : { } Եւ զինչ
իցէ լուծումն :

() օրէնքն , ասէ , չեն մեղք . “ այլ զմեղս ոչ գիտէի ,
ասէ , եթէ ոչ օրինօքն , : Տեսանեն զիմաստական զգու
հանջումն : { } Եւ չէին օրէնքն , դիմադրութեամբ յօ
րինեաց , որպէս զի 'ի բաց բարձցէ զնա : { } Եւ զայս շնոր
հէ չիցի ' թէ զնուազագոյն 'ի յանձին կաշարութ գոր
ծել : { } Եւ զինչ իցէ կրտսերն այն ' եթէ “ () մեղս ոչ գի
տէի , եթէ ոչ օրինօքն . և ոչ զցանկութիւն ճանաչելի ,
թէ ոչ օրինացն էր ասացեալ ' թէ մի ցանկանայցես , :
Տես իրպէս առ փոքր մի ոչ միայն չարախօս ցուցանէ
զնոսա մեղացն , այլ և խոսպանութեան նոցա կազմէ . և
ոչ եթէ յանձանց ինչ չար էին օրէնքն ” քաւ լիցի , այլ
'ի բարեոյն . և յազապս բարւոյ տուեալք , բայց յապա
նորհութենէ չիցի կարծեցան այնպիսի ինչ : { } Բան
գի այսու և զնմանիքեցւոյն զեւրանս խնու , որք բամբա
սէին զօրէնան :

Եւ իբրեւ տասց եթէ զմեզս ոչ գիտէի եթէ ոչ օրինացն, և զցանկութիւնն ոչ ճանաչէի եթէ ոչ օրինացն էր ասացեալ թէ մի ցանկանայցես, և 'ի սոյնս յարեալ ասէ՝ թէ «Պատճառս առին մեզքն պատուիրանաւն և գործեցին յիս զամենայն ցանկութիւնս», Տեսանեա որպէս ազատե զնա յամենայն բամբասանոց, քանզի ասէ՝ պատճառս առին մեզքն պատուիրանաւն. և ոչ ասէ թէ օրէնքն աճեցուցին զցանկութիւնն, այլ և որ ևս հակառակն թուի՝ զոր ինչ կամեցն ամենայն եղև, որ մանաւանդ տկարութեանն էր և ոչ չարութեան. քանզի յորժամ ցանկանամք և արգելեալ լինեմք, մանաւանդ և աճէ ևս ցանկութեանն բոց։ Եւ ոչ եթէ օրինացն ինչ էր այս. քանզի նա արգել առ 'ի յերթաւ լոյ յիրս մեղացն, այսինքն է 'ի ծուլութեանէ մեղացն եղև այն և 'ի չար բարուց անտի՝ որք զբարիոքն յան պատեհս 'ի կիր արկանեն։ Եւ ոչ եթէ բժիշկն է մեղադրութեան արժանի, այլ հիւանդն որ դեղօքն չարաչար վարեցաւ։ Եւ եթէ վասն մշտորիկ տուան օրէնքն զի զցանկութիւնն խորհրդեցեն. ոչ, այլ զի շեջուցեն։ Եւ ոչ եթէ նա, այլ մեք եմք մեղադրութեան արժանի։ Եւ ասն զի և ոչ զքերմակաւն և որ ցուրտ ըմպելոյն ընդ վայր ցանկանայցէ, և որք չտայցեն երկուցեալ 'ի ֆնատակար ախտէն՝ թէ գուցէ հեշտութեամբ ըմպելոյն աճեցուցանիցէ զբոցն, մի թէ մեղադրութեան արժանի իցէ որ չեսն, և ոչ երբէք. քանզի բժշկին է արգելուլն, իսկ հեռանալն այնպիսի ըմպելոյ աշխատեալ հիւանդին։

Եւ զինչ, մի թէ մեղքն անտի առին պատճառս յօրինացն. քաւ լիցի. քանզի բազումք 'ի չարաց 'ի բարուք կարգաւորութեանն զիւրեանց զչարութիւնն աճեցուցանեն։ Եւ յսպէս և զՆուգաս սատանայ կորոյս յընչասիրութիւնն արկանելով, և գող արար զնա որ ինչ աղքատացն էր. և ոչ եթէ այնորիկ ֆնատ էր որ նմա զարկին հաւատաց, այլ իւր չար բարքն։ Եւ յաւ զՆուգամ կողմեաց ուտել 'ի ծուռոյն և այնու եհան զնա 'ի դրախտէն. այլ և ոչ անդ ծառն եղև պատճառք յանցանացն, թէպէտ և նովաւ եղև յանցումն, Տես որպէս յոյժ 'ի կիր արկանէ զբանն վասն օրինացն. և մի ինչ զարմանար, քանզի յոյժ ջերմութեամբ Պաւղոս հաստատուն

կեայ վասն օրինացն, և չթողու և ոչ այլոց ինչ պատ-
ճառս գտանել և կամ կռուան ինչ առնուլ յասացե-
լոցս . վասն զի բազում փոյթ յանձին ունէր վասն զայժ-
մուս յարդարելոյ : Եւ արդ մի մերկ միայն քննէր զա-
սացեալսն 'ի նմանէն այժմ, այլ և զպատճառսն ևս ա-
ռաջի զիր վասն որոյ զայսն ասաց . յառաջ բեր և զհրէա-
կան մարտութիւնն, զմտաւ ած և զնորա 'ի տակ կռիւն
զոր լուծանէն փութայր : Եւ բազմաց կարծիք կան թէ
ընդգէմ օրինացն ինչ չնչէր . ոչ զի գնա ինչ ստգտա-
նիցէ, այլ զի զայսն լուծցէ յոյժ 'ի մեղադրութենէ
օրինացն :

Օ այն զոր ասացն՝ թէ պատճառս առին մեղքն, նո-
վաւ ցուցանէ թէ և 'ի նորումս այսպիսի ինչ գտանի ա-
սացեալ : Եւ թիւր օրէնք էին և վասն բազում և մե-
ծամեծ իրաց . ապա պարտէին ուրեմն և այդք 'ի բաց ե-
լանել . և ոչ եթէ վասն ցանկութեան միայն, այլ և վասն
ամենայն չարեաց : Օ ի՞նչ եթէ չէր իմ եկեալ և խօ-
սեցեալ ընդ նոսա, մեղ ինչ ոչ ունէին ., . ապա ուրեմն
աստի առին մեղքն զպատճառսն և զմեծամեծ տանջան-
սին : Եւ դարձեալ Պաղոս վասն շնորհացն ճառեալ
ասէր . “ Իրապի ինչ տանջանաց արժանի վարկանիցիք
զայն որ զորդին իշխաւ ուն եհար ., . Ի՞նչա ուրեմն զդքժ-
նեայ զտանջանացն աստի ունի զպատճառսն 'ի մեծա-
մեծ երախտեացն :

Ուստի և զհեթանոսացն ասէր՝ թէ առանց պատաս-
խանատրութեան են, զի և բանիւ պատուեցան և զգե-
ղեցեալ իւն արարածոցս տեսեալ և 'ի սոցին իսկ յայս
ցանկէ կտրող էին առ արարչագործն յառաջադէմ լի-
նել . այլ ոչ 'ի լաւ անդր արկին զիմաստութիւնն ինչ 'ի
կիր : Տեսանես օրջափ ամենայն ուրեք զարեացն զպատ-
ճառսն մեծամեծս տանջեալս 'ի բարութենէ իրացն գոր-
ծելոց : Եւ ոչ երբէք մեք կարեմք բամբասել զայլ զմե-
ծամեծ բարութիւնսն և զերախտիսն, այլ և զբանջա-
նամք ևս մեծապէս, և յետ այսօրիկ և ընդ բարսն որ
փոխանակ հաւատակորդացն 'ի բարին 'ի կիր արկանի-
ցեն . և եթէ մեղադիր ոք լինիցի, զայս և զօրինացն գտա-
նեմք լինալ . այս հնարաւոր և դիւրին է, իսկ այն դը-
ժաւարին է : Օ իմարդ ասէ՛ թէ զքանկութիւն ոչ ճա-
նաչէի, թէ ոչ օրինացն եր ասացեալ մի ցանկանայցես .

զի թէ ոչ գիտէին զցանկութիւն մարդիկ մինչև զօրէնսն առեալ էին, ուստի եղև ջրհեղեղն, ուստի սողունայեցւոցն հրաշքեցութիւնք։ Եւ զինչ ասէ. զտարածումն։ Ս) ասն այնորիկ չասաց թէ գործեաց յիս զցանկութիւնն, այլ թէ զամենայն ցանկութիւն. զյոյժն ակնարկէ ասա։ Եւ զինչ օգուտ յօրինացն թէ զախտն աճեցուցանէ, ասէ. և ոչ ինչ, այլ և յոյժ բազում քնաս։ Եւ չէ այս օրինացն մեղադրութիւն, այլ ծալութեան ընդունելեացն։ (Դ) Կէտ և մեղքն գործեցան, սակայն, ասէ, 'ի ձեռն օրինացն. ոչ եթէ օրէնքն յայն փոյթ ինչ ունէին, այլ մանաւանդ թէ որ ինչ հակառակն է. այլ զօրաւոր եղեն մեղքն յոյժ 'ի ձեռն օրինացն։ Եւ զսակայն և ոչ այս օրինացն ինչ մեղադրութիւն է գարծեալ, այլ նոցա անմտութեանն։

“Եւ Բանգի առանց օրինացն մեղքն մեռեալ էին, այսինքն է ոչ այսպէս ծանօթ և յայտնի։ Վիտէին և յառաջ քան զօրէնսն մեղանչումն. իսկ ապա յորժամ օրէնքն տուան, ևս հաւատեալ 'ի վերայ հասին. վասն որոյ և մեծագոյն մեղադրութեմ գտան պատժապարտք։ Բանգի չէր իսկ զոյգ նմին զքնութիւն ունել ամբաստան, և յետ բնութեանն և զօրէնսն ևս, որ յոյժ յանդիման զամենայն քարոզէր համարձակ։ “Եւ, ասէ, կենդանի էի երբեմն, և չ'որք. յառաջ քան զ)՝ ուխտս։ Տես իրպէս փութացուցանէ յորմէ արարն և յորմէ չարարն, յերկոցունց ծանրացեալ զմարդկային բնութիւն։ (3) օրժամ, ասէ, առանց օրինացն կենդանի էի, ոչ այնպէս դատապարտէի։ “Եւ այն 'ի գալ պատու իրանին մեղքն կենդանացան և ես մեռայ, և յետ թուի թէ մեղադիր ինչ լինիցի օրինացն. իսկ եթէ ոք հաւատեալ միտ դնիցէ, ոչ եթէ ամբաստան միայն չէ զօրինացն, այլ և գովող ևս գտանի նորա. զի ոչ եթէ զչոյ ինչ հաստատէ, այլ զծածկեալն յայտնէ, որ և գովութիւն իսկ է օրինացն։ (4) Ի եթէ յառաջ քան զնա անգգայութիւն մեղանչէին, իսկ 'ի գալ նորա և ոչ յայնժամ ազգումն լինէր, ապա յայտնապէս սովաւ գիտէին թէ մեղաքառտի և ոչ փոքր ինչ է սա առ 'ի շարեայն հրաժարումն։ Իսկ ապա եթէ ոչ կամեցան 'ի բաց կալ 'ի չարեացն, ապա ոչ չէ ինչ առ նա որ զամենայն ինչ վասն նոցա գործեցին օրէնքն, այլ ամենայն ամբաստանութի

վասն նոցա մտայն է՝ որք առանց յաւայն եղծին և ապականեցին զինքեանս :

Վանդի և ոչ բանի ինչ արժանի էր այն որ ինչ գործէին 'ի նոցանէն , և որով պարտն էր օգնել 'նովին վնասեցան . վասն որոյ և ասէ իսկ՝ եթէ “ () Կառա ինձ պատուիրանն որ 'ի կեանսն էր , նոյն եղև ինձ 'ի մահս , և յաւասաց թէ եղև մահ կամ՝ ծնաւ զմահ , այլ թէ գտաւ 'ի մահ : () Եր և հրաշափառագոյն անպատեհութիւն թարգմանութեանս գտանի , զի 'ի նոցա զլուխ անդրէն դարձուցանէ զամենայն : Եւ եթէ զնորա միտան ամենին կամեցիտ գիտել հաւատտեալ , 'ի կեանս եղև այս , ասէ , և առաւ իսկ . ապա եթէ մահն աստի գործեցաւ , որք ընկալան զպատուիրանն՝ նոցա մեղադրութիւն է և ոչ եթէ որ առ 'ի կեանս ամէր զնոսա : () Եւ նոյն ինքն յայտնաբերեալ և որ 'ի փարգին էր՝ ասաց , և այնաւ յայտնեաց՝ թէ “ () Եղացն պատճառս առեալ պատուիրանսն խաբեցին զիս՝ և նովին սպանին , , Տեսանէս զի ամենայն ուրեք զմեղացն բաւն հարեալ ամենայն իւրիք փոփ զօրէնսն ազատել յամբաստանութենէն . վասն որոյ 'ի սոյնս յարեաց ասելով՝ թէ “ () Երեւն սուրբ են և պատուիրանն սուրբ և արդար և բարերար , , Իսկ ապա եթէ կամեցիք , և որ ինչ 'ի կարգին է զբանն 'ի մէջ ամցուք որ 'ի մէջնս ասացաւ :

Վանդի անմեք ասեն թէ ոչ վասն () ուլէսի օրինացն զոյս ասացեալ է . այլ անմեք ասեն թէ վասն բնական օրինացն , իսկ կէսք ասեն վասն պատուիրանին որ 'ի դրախտին տուան : Եւ զի ամենայն ուրեք մտածութիւն Պաղտի այն էր առ 'ի զօրէնսն դադարեցուցանելոյ , իսկ առ այնոսիկ և ոչ մի ինչ բան ունի , մանաւանդ եթէ յիբաւի իսկ . վասն որոյ Հրեայքն դադային և սարսապին և հակառակեին առ շնորհսն : Իսկ զպատուիրանն որ 'ի դրախտին տուաւ , ուրեք թէ օրէնս երբեք կռեցին , ոչ նա և ոչ այլ որ նմին նման : Եւ զի այսպէս յայտնի առացուածն , ելլուք անդրէն 'ի նորին բանսն :

Եւ վասն զի 'ի վարուց կարգի խօսեցաւ ընդ նոսա , յարէ 'ի սոյնս ասելով այսպէս . “ () Եւ զի երբեք , եղբարք , զի ընդ գիտունս օրինացն խօսիմք՝ թէ օրէնքն տիրեն մարդոյց ցորչափ ժամանակս կենդանի իցի : () Իսկ և դուք զի մեռացք օրինացն , , () Ի թէ վասն բնա-

կան օրինացն առիցէ զայս, գտանիցեմք զի ոչ լաւ ունիցի զնա: Եւ եթէ ճշմարիտ պատէս իցէ, ապա գտանիցիմք քան զանբան անասունն անասնադոյրք: Եւ չէ եւ չէ իսկ այս: () Ի որ 'ի դրախտին գործեցաւ, եւ ոչ հաշտաւակել ումէք պիտոյ է վասն նորա, եւ մի աւերաբաշխաւութիւնս ինչ անձանց ստանայցեմք: Եւ զիւրոք առիցէ՝ թէ “զմեզս ոչ գիտէի, թէ ոչ օրինօքն”, () զքնաւ տգիտութեանն ասէ, այլ զհաւատեաւ զգիտութիւնն յայտնէ. զի թէ զքնական օրինացն ասէ զայս, ապա ընդէր յաջորդօքն զայս բան 'ի կիր արեանէր. ասէ. “Եւ առանց օրինացն երբեմն էի կենդանի”, () Եւ զի ոչ լ'աւմ եւ ոչ այլ ոք 'ի մարդկանէ եկեաց երբեք առանց բնական օրինացն. զոյգ իսկ ընդ ստեղծութեան զնոյնս դնէ ամ 'ի բնութեանն ընդակից, եւ զգուշացուցիչ ամենայն բնութեանն կարգեալ: Եւ առանց այնորիկ չերեւի օւրեք եթէ զքնութեան օրինա պատուիրանս կոչէ. եւ զվիւս պատուիրանն եւ արդար եւ սուրբ կոչէ, եւ հոգեորական եւ սուրբ անուանէ: Եւ անգի բնական օրէնք չտուան մեզ 'ի հոգւոյն. վասն զի բարբառաբք եւ հեթանոսք եւ ամ 'իսկ ազգք մարդկան ունէին զօրէնս զայս: Եւ առ ուրեմն յայտ է՝ թէ զմիջխտական օրինացն ասէ, եւ 'ի վեր եւ 'ի վայր ճառէ, վասն որոյ եւ սուրբ իսկ կոչէ զնա ասելով՝ թէ “ () Եւնքն սուրբ են եւ պատուիրանն սուրբ եւ արդար եւ բարեբար”, () Ի թէպէտ պիղծք եւ անմարտք եղեն չըեայքն եւ անիրաւք եւ զրպարտաբք, չխափանէ ինչ այն զառաքինութիւն օրինացն, որպէս զի եւ ոչ զայ հաւատան այլոց անհաւատութիւնն. ապա ուրեմն յայտ եղև թէ վասն () Եւնքն օրինացն ասացեալ է զայս:

Եւ արդ զինչ է. “բարին, ասէ, ինձ մեզ եղև. քաւ լիցի. այլ մեղքն, զի երևեացին մեզքն”, այսինքն է զի յայտնեցի թէ որչափ ինչ չարիք էին մեղքն եւ կամ ծուրաբոյն յաժարութիւնն եւ առ 'ի յոսին միտումնն, եւ նոյն ինքն գործքն եւ միտքն աստիճանեալք գործին: Եւ յար ամենայնի պատճառք չարեաց ծուրութիւնն է: Եւ այց աճեցուցանեն օրէնքն եւ ցուցանեն զայ չնորհացն զառաւելութիւն՝ թէ յորքան 'ի չարեաց ազատեաց զազգս մարդկան: () Ի թէպէտ եւ բժշկական գեղովքն եւ գծեալ իմացան, եւ վասն արգելն լինելոյ աճեաց:

Սրտով 'ի սոխ յարեալ ասէր . “ () ի առաւել լինին մեղքն մեղուցելոցն 'ի ձեռն պատուիրանին ” . Տեսանէս զիարդ ամենայն սրբեք զսովորս պատի . և որով թուի թէ մեղադիր լինիցի օրինացն , այնու աճեցուցանէ զառաքինութիւն օրինացն : Վրանդի և ոչ փոքր ինչ ակնարկեաց և եցոյց թէ օրչափ չարիք են մեղքն , և զամենայն իսկ զթոյնսն եցոյց և 'ի մէջ եւեր . վասն զի զայս յայտնի արար ասեցաւ . “ () ի եղիցին մեղքն մեղաւոր 'ի ձեռն պատուիրանին ” : Եւ յսինքն է զի երեւեացի թէ որքան ինչ չարիք էին մեղքն և սատակիչք : Եւ այս 'ի պատուիրանէն երեւեցաւ . 'ի սմանէ և առաւելութիւն շնորհին յայտնեցաւ առ օրէնսն : Եւ մի ինչ յայն հայկո թէ յուր եղեն որք ընկալան զօրէնսն . այլ զայն ած զմտաւ թէ օրէնքն չածեն 'ի հրամանս չարին , այլ և զյառաջագոյն զգործեալսն փութայր 'ի բաց կտրել : Իսկ եթէ ոչ զօրեաց , ինքն պսակի 'ի բիւրոցն . և մեծագոյնս երկրպագի Վրիստոսի զօրութիւնն , իրպէս զչարին և զչժաւարամարտ եղծ և արմատաքի 'ի բաց խլեաց :

Իսկ մեզս յորժամ լսիցես , մի անձնաւոր ինչ զօրութիւն կարծիցես , այլ վարս չարս զլեւադն և որ միշտ լինի . որ և ոչ յառաջ քան զլինելն չգոյր երբեք , և յորժամ լինի՝ դարձեալ եղծեալ ապականի : Եւ որին վասն և օրէնք տուան . իսկ օրէնքն չլինի բացբարձիչ բնութեան օրինացն , այլ առ 'ի յուղղել զբարս յօժարութեանն 'ի չար գործոցն : () այս և արտաքին օրէնսդիրքն ճարտար գիտէին , և ամենայն իսկ մարդկային բնութիւն գիտէ՝ թէ որ 'ի ծուլութենէ միայն գործին չարիքն՝ յայնմանէ միայն կամին ամփոփել , և ոչ եթէ որ ըստ բնութեանն ժառանգութիւնն է 'ի բաց բառնայ . վասն զի բնութիւնն անշարժ մնայ , զոր բազում անգամ և յայլ ճառս ասացեալ է մեր առ ձեզ :

ՅՈՐԴՈՐԱԿ

Եւ ասն որոյ զայսպիսի խնդիրս 'ի բաց թողեալ , զքնտանի զմեր զբանն 'ի մէջ ածցուք , և սովորական իրօքն վարժեցուք զլեւելիս ձեր . մանաւանդ թէ և սոյն իսկ ինքն չէ փոքր աշխատութիւն : Վրանդի զչարին 'ի բաց

խելմբ և զառաքինութիւն 'ի ներքս ածեմք : 1) ասն այսորիկ իսկ յայտ համարձակ օւսուցանեմք 'եթէ ոչ բնութիւն ինչ են մեղքն : Եւ որք խնդրենն թէ ուստի են մեղքն , ոչ միայն 'ի բանից , այլ և յիրացն կարեմք ըմբերանել զնոսա . զի որք նոցայն հաղորդ են , ինքեանց իսկ բնութիւն իրքն թուին . իսկ յորժամ գերծնուն 'ի նոցանէն , ոչ ինչ ևս բնութիւնն ինչ երևի : Եւ մի դարձեալ յայն ինչ հայեցուք թէ աշխատութիւն է առաքինութիւնն . այլ հնար գոյ զնա ուղղել , թէ կամիցիմք և փութայցեմք , ապա և թէթե և դիւրին մեղ երևի : Իսկ ապա եթէ զհեշտութենէ մեղացն ինչ առիցես , առա և զվախճանէն . քանզի նա 'ի մահ կործանէ , որպէս առաքինութիւնն մեղ 'ի կեանս առաջնորդէ . մանաւանդ թէ կամիցիմք , և յառաջ իսկ քան զվախճանն զերկոսեանն քննեսցուք , և գտանեմք զմեղան զի բազում երկունս ունի , և առաքինութիւնն հեշտութիւն :

2) Ինչ ինչ , ասա ինձ , ցաւագին քան զխեղճ չաւրեացն մտացն կայցէ , և զինչ հեշտագոյն քան զյոյսն բարութեանց : 1) ասն զի չէ և չէ իսկ ինչ որ այնպէս զմեղ սովոր է ճշնել և մաշել որպէս զի զակնկալութի չարեաց . և ոչ այնպէս գարձեալ թէթեալութիւն և երազունս զմեղ առնիցէ որպէս զխորհուրդս բարիս :

2) այս և այժմ առ մեղ իսկ տեսանեմք զի դիպի այսպէս : 3) Ի ամիսիկ որք 'ի նեղափոքոցն շրջին և մարմանն , առ 'ի չգիտելոյ զխեղճ մտաց 'ի բերկրութեան են . իսկ որ 'ի բանտան բնակեալ են և դատապարտութեան ակն ունին , թէպէտ և 'ի բիւր փափկութեան վայելեացեն՝ վշտագին և օղորմելի կեանս կեան քան զամենեւեան . վասն զի ակնկալութիւն չարեացն չտայ զգալ զհեշտութիւն կերակրոցն :

Եւ զինչ ասեմ զբանտարգելեացն . ուստի և այնաքիկ որ զտարաշխարհան հատանիցեն և կամին մեծանալ և 'ի շահս բազումս վայելել , և եթէ այնպէս խեղճ մտաց 'ի ներքս կայցէ , թէպէտ և բազում շահ 'ի ներքս ժողովէ՝ չկարէ երբեք բերկրել : Այս յայտ է թէ որ միշտ իւրով ձեռօքն զարուեստիկն գործիցէ և 'ի տան նստիցի և միտքն 'ի բերկրութեան են , թէպէտ և հանապաղ աշխատի , քան զնոսա վերագոյն գտանի : Եւ զմիայնակեացն վասն սորին իսկ երանեմք , և ոչ զայնո .

սիկ որ 'ի կրպակսն փութան, արբենան փափկանան ու
րոխնամանք լինին, և յետոյ հէքք և թշուառականք
քան զամենեօրն գտանին. և զի մեծագոյն քան զհեշ-
տութիւն կերակրոցն այն է՝ որ 'ի վախճանի իրացն թը-
շուառութիւն զնոսա ընդունի: Իսկ ապա եթէ հեշտա-
ք ինչ վարկանիցիս զայնպիօի կեանս, յիշեա զհանա-
պազորդ զբանն զոր վերստին իմ՝ ասացեալ է առ ձեզ՝
եթէ չեն ինչ զարմանք յորժամ չկամիցի որ փախել
'ի չարեաց՝ որ դառն և ժանտ զգործելիս կազմեն. և
զոյնպիսի իրս որպէս անեզր և անվախճան իմն կարծեն,
այսինքն է զհեշտութիւն: Եւ արդ վասն այսորիկ պարտ
է ինչ երանել զնոսա. այլ և յոյժ եղկելիս վարկանել,
զի և գիտել անգամ չետուն նոցա չարիքն թէ մեղանչեն:

Օ ինչ առիցեմք վառն շնացելոյն, որ վասն սակաւ մի
ցանկութեան յանվայելուչ ծառայութիւն զինքն ար-
կանէ և զինչս ծախէ, և հանապազ երկիրդն և ամեն
'ի վերայ եւայ, և զկեանսն Եայենի յանձն առնու. մա-
նաւանդ թէ դժնեայ ևս քան զնորայսն՝ յորժամ և աստ
երկիրդիւ կեայ և անգր դողութեամբ երթայցէ. վասն
զի և 'ի բարեկամաց և 'ի թշուառաց սողտեալ լինի,
և որք գիտիցենն և որք չգիտիցենն. և յորժամ հանգ-
չիցի, և յայնժամ չկարէ զերծնալ յայնպիսի չար խղճէ
խորհրդոց. այլ երազս տեսանեն լի արհաւիրք, և ստեղ-
ծուն առաջի նոցա ցնորս իմն: Եւ ոչ ցածն և պար-
կեշտն այնպիսի ինչ կիրք կրէ, այլ 'ի հանգստեան և բա-
զում ազատութեամբ մանաւանդ զիւր կեանսն անցու-
ցանէ: Եւ արդ դիր ընդդէմ միմեանց զփոքր ցանկու-
թիւնն զայն և զբազմութիւն զալէկոծութեանն որ 'ի
վախճանին դիպիցի նմա, և ապա փորձեա զմիւս ևս՝ որ
'ի ձեռն սակաւ մի ճգնութեան և պահոց միշտ 'ի խա-
ղաղութեան վայելէ, և ապա տեսանես՝ թէ ճշմարիտ
հեշտութիւն այս է և ոչ մեղքն:

Իսկ որ յափշտակելն կամիցի և այլոց ընչից աչս ե-
ղեալ, ոչ բազում աշխատութիւն կրէ. շուրջ գայ, արդէ
ծառայէ, ազատաց և ծառայից շողոքորթէ, դռնապա-
նայ մերթ օտառէ և մերթ երկեցուցանէ, անապեթա-
նայ, դարձեալ աղաչէ, տքնի դողայ սարսուէ, յամենե-
ցունց կաակածէ: Եւ ոչ նա որ զինչսն արհամար-
հէ՝ այնպիսի ինչ կրէ, այլ մանաւանդ ևս առաւել 'ի

հեշտ և 'ի հանգստեան կեանս կեպց և ամենայն զգուշութիւն: Սոյնպէս և զայլս 'ի չարեացն եթէ որ քննեսցէ, բազում չիթութեմն և խռովութիւն գտանէ 'ի ներքս:

Իսկ յառաքինութեանն թէպէտ և զառաջինն աշխատութիւնն ինչ թուիցի, այլ յետ փորք միայ քաղցր և հեշտական քան զամենայն, որ և զաշխատութիւնն իսկ կարող է թեթևացուցանել: Իսկ 'ի մեղսն հակառակ իմն իրքն դործին. յետ ցանկութեանցն ողորք և տանջանք, որ և աստէն իսկ եղծուն զհեշտութիւնսն:

() որ օրինակ որք պատկին ակն ունին՝ ոչ ինչ զքան ըզմերձակայ ծանրութիւնսն, տոյնպէս և որ յետ հեշտութեանցն տանջանաց ակն ունին՝ ոչ կարեն շահել զաւրախութիւնսն մաքուր, այլ երկիւղիւն յամենայն ժամ զարհուրեալ գտանին. զոր մանաւանդ թէ որ հաւատեալ քննեսցէ, գտանէ յայսպիսեացս 'ի վերայ և յառաջ քան զտանջանսն անկեալ ահն, և պաշարէ 'ի նմին իրաց զոր յանդգնեցան դործել զչարիսն. քանզի նոյն ինքն մեղքն եղեն նոցա երկունք մահու:

Եւ արդ եթէ կամիցիք, այսպիսիք և զնոսա քննեսցուք որք զայլոցն կամիցին յափշտակել և զբազմութիւն ընչիցն ժողովել. և զերկիւղն յանձանց 'ի բաց մերժեցին և զաշխատութիւն գողմանն և զջան և զերկիւղն և զայլն ամենայն որ առանց իրիք մեծացան: Եւ արդ թողցուք զայն 'ի բաց զոր ինչ գործեաց յափշտակութեամբ. բայց սակայն համարեաց թէ յարգար ստացուածոց ունիցի զմեծութիւնն, և վստահ է թէ զգուշութեամբ պահէ զայն՝ որ չէ հնար, բայց սակայն լիցի ըստ բանիդ ձերում: Եւ որդ յորպիսի հեշտութիւնս վայելէ այնպիսին, զի զինչսն շատ ունի. այլ նոյն իսկ իրք ընչիցն չտան նմա ուրախ լինել երբեք: Բանդի մինչ կամիցի քան զայլն զընկերսն աւելի ունել, յայնժամ ևս քան զևս բազմանան չարչարանք մտացն. վասն զի ցանկութիւն՝ յորժամ իրքն 'ի զլուխ երթան՝ յայնժամ ընու ցանկութիւնն. զի և ծարաւիքն յորժամ ըմպիցեն, յայնժամ չիջուցանեն զծարաւն. իսկ մինչդեռ ծարաւիքն են, թէպէտ և զամենայն ազգիւրս և զքետոս ծծեն մոռցն, ևս քան զևս բարբորի ծարաւն: Սոյնպէս և գու ալ ժամ թէպէտ և զամենայն աշխարհի զինչս առցեն և այլում ևս ցանկանայցեն, և ևս առաւել բարբո-

քեա զբոց ցանկութեանն : Եւ արդ մի պսուհեակ ըզբազմութիւն ընչիցն վարկանիցեա քեզ հեշտութիւն , ալ զմեծանալն համարեցիս քեզ հեշտութիւն : () Ի թէ ցանկանայցես մեծանալ , ոչ երբեք կարիցես ցածուցանել զարչարանս մտացդ . քանզի անյագ մեքսաւոր է և պահանջող . և որչափ հեռի լինիս 'ի ճանապարհէն , այնքան և զմեքան և զշահոն շահեցար : Ի՞նչա ուրեմն ոչ եթէ օրինակ միայն է այս , այլ և իբր իսկ մեղութե և վերջին անմտութեան գործ :

Հրաժարեցուք պսուհեակ 'ի սկիզբն իսկ առնելոց գործոյն , մանաւանդ զի և մի մերձեցուք իսկ յայնպիսի ցանկութիւնս . ապա եթէ հարկ լինիցի մերձեանալ ումեք , զառաջինն իսկ 'ի բաց ստեղծուք . զոր և առակարկուն յաղմմն խրատէ վասն պոռնիկ կնոջն . առե՛թէ “ Ի բաց փախիր և մի յամեր և մի մերձեանար 'ի գուրս տան նորա , : () սոյնս և ես յաղաղս ընչասիրութեանն պատուիրեմ . քանզի թէ փոքր մի անկանիցիս 'ի խորո անգնդոց անօրէնութեանն այնորիկ , դժուարաւ կարիցես 'ի ծանծաղ ելանել : () որ օրինակ 'ի պոսոյտան որ չորքն գալով պաշարեն զմեզ չկարիցեմք դիւրաւ զերծանել , այսպէս մանաւանդ թէ ևս դժնդակ է 'ի խորս ցանկութեանն անկանել , և դիւրով 'ի նմանէ զերծանել ոչ կարեմք : Եւ ասն որոյ աղաչեմ՝ անդէն 'ի սկիզբանն զգուշացուք և փախիցուք 'ի չարեացն մինչդեռ փոքրն է և սկիզբն , քանզի մեծագոյնք 'ի նմանէ ծնանին . և զճանապարհորդ օրն մեղուցեալ ուսցուք խոստովան լինել . ապա եթէ ծուլանայցեմք , առ փոքր փոքր զամենայն կորուսանէ :

Եւ զարիսն իսկ եմք յաշխարհ , սոյն և մեզ պատճառք պատերազմի , սա և զամեթն յօժարութիւն պատէ , որպէս զի մի զմեզն խոստովան լիցուք : Եոյնպէս և մարմն մեծագէս առնեցուցանէ զախտս յորժամ ըզփոքունս անտես առնիցեմք : Եոյնպէս և Եսա եթէ չէր մատն լիեալ անդրանկութեանն , ապա չգտահեր աւարժան օրհնութեանն . և եթէ չէր գտեալ անարժան օրհնութեանն , չմտաբերէր յեղբայրասպանութիւնն : Եոյնպէս և Իրային թէ չէր ցանկացեալ նախագահութեանն և զայն նոյն միայն թողեալ էր , ապա ոչ ընդունէր զերկրորդն . և զարձեալ յորժամ երկրորդն գտաւ ,

խրատուն լուեալ էր, ոչ երկնէր զսպանումն. և յեւ
զսպանումն գործելոյ եթէ եկեալ էր յապաշխարութի
յորժամ ան զնա կոչեացն, և չէր այնպէս անամեթու-
թեամբ տուեալ զպատասխանին, ոչ այնչափ չարիքն
գային 'ի վերայ:

Եւ արդ զի եթէ յառաջ քան զօրինման ծաղութիւնն
առ փոքր փոքր յատակս չարեացն իջոյց, զմասն ած ե-
թէ զինչ գործեացուք մեք որ առ մեծ աշխատութիւնս
կոչեցաք՝ թէ ոչ ամենայն զգուշութեամբ որահեցուք
զանձինս, և զկայծակն չարեաց յառաջ քան զվառելն
չիլուցանիցեմք յառաջագոյն: () Ինչ իցէ զոր ասեմն:
() անցանէն երդմամբ հանապազ. մի յայսմանն և եթ-
կարձիցես, և զերդնուն ևս խափանեա 'ի քէն, և չեն
ինչ քեզ պէտք աշխատութեան այնուհետեւ. վրան զի
յոյժ դժուարագոյն է երդնուն քան եթէ անցանել
զերդմամբն, որպէս և ասէն իսկ՝ թէ “ Իմնեկն մի
երդնու, ”: Թշնամանին ևս և բամբասող և բանասր-
կու. գրեա քեզ առանձին օրէնս, մի բարկանար և մի
աղաղակեր ամենեկն, և զյոյ ընդ արմատոյն է պտուղն
ևս 'ի բաց բարձեալ լինի: Ինչ իցես և անառակ. գիր
գարձեալ քեզ սահման առ 'ի չհայելոյ քեզ 'ի քեզ կա-
նանց, և մի 'ի թէ աւորման ընթացիս և մի 'ի հրապա-
րակի զքեզ օտար զննիցես. քանզի յոյժ գիւրին է 'ի
սկզբանն իսկ չդնել միտ գեղեցկութեան կանանց, քան
զքնել և զցանկութեանն զնետա 'ի ներքս ընդունել, որ
դժուարաւ և լի խռովութեամբ ելանէ: Եթեթեազոյն
'ի սկզբանն ջանալ. ժանտաւնդ թէ ոչ ջան ինչ պէտք
են մեզ՝ եթէ ոչ պատերազմին դուրս բանայցեմք և ըզ-
անրմն չարեաց 'ի ներքս ընդունիցիմք: Եւ ասն այստիկ և
Վիշ զանառակ զհայեցուածան 'ի կանայս պատժապարտս
եցոյց, զի առաւել ևս զմեզ հրաժարեցուցէ յաշխա-
տութենէն. զի մինչև և ընդգիսնամարտին զարացեալ իցէ,
հանիցեմք զանձինս մեր յանդարտութիւն, զոր և գիւ-
րին իսկ գործեաց:

() Ինչ հարկ իցէ, աղէ ասա, իրս ինչ աւելի անել
և գրկախառն լինել սոսիւին, որ և առանց ձեռնարկելոյ
իսկ կարող ես նշան յաղթութեան կանգնել, թէ կա-
միցիս և յառաջ քան զմիցեկն անուս գորաբխման:
Վրանզի չէ այնչափ աշխատութիւն հայելն 'ի քեզն կու.

նանց, քան զհայերն և զնոսն. մանաւանդ թէ այն չու-
նի ինչ աշխատութիւն և երկրորդս բազում քրտամբ
և աշխատութեամբք լի է: Եւ արդ յորժամ ջանն փոքր
է, մանաւանդ թէ ոչ ջան ինչ և աշխատութիւն, և
չահն ևս մեծ է, և արդ ընդէր յիւր թայցեմք յանդունդս
խորոց ընկզմել զանձինս՝ զբիւր չարեացն ասեմ: Եւ
արդ ոչ եթէ հայերն միայն ՚ի գեղ կանանց դիւրին է,
այլ և սուրբս և մաքուրս գտանել յայնպիսի ցանկու-
թեանց. որպէս և որք նայիցինն՝ հանդերձ բազում աշ-
խատութեամբք և լի արտասուօք զերծանիցին յախ-
տէն, մանաւանդ եթէ հազիւ իսկ կարացեն զերծա-
նել: Եւ ան զի որ ոչն կամիցի տեսանել զգեղեցիկ դէմ
կանանց, միանգամայն իսկ և յառժամայն ցանկութեց
սուրբ և մաքուր գտանիցի. իսկ որ ցանկայն տեսանել,
և հարեալ պակշտեալ իցէ ՚ի գեղ ցանկութեաննոցա,
նախ ապա այնուհետեւ ՚ի վայր կործանեալ զխորհուրդն
և մատնեալ զինքն ցանկութեան և բազում անգամ
պղծեալ, յայնժամ ապա հազիւ կարացեալ ողջացու-
ցանել զվերսն և զսպինն որ ՚ի ցանկութենէն գործե-
ցան, մանաւանդ եթէ կարիցէ իսկ ոչ երբեք բժշկել:

Եւ անստորիկ և Վրիստոս, զի մի այսպիսի ինչ կրի-
ցեմք, ոչ զսպանումն միայն արգելու, այլ և զբարկու-
թիւնն. և ոչ զշնութիւնն միայն, այլ և զյարատ հայե-
ցուածն որ ՚ի ցանկութիւնն գրգռէ. և ոչ զերդմնահա-
րութիւնն միայն, այլ և զընաւին չերդնուն յաւել ևս:
Եւ ոչ եթէ յայսմ ինչ եկաց չափ առաքինութեանն.
այլ զայս օրէնս գրեաց, և յևս մեծագոյնսն ապա յա-
ռաջ մատեալ: Եւ յորժամ հրաժարեցոյց ՚ի սպանմանէն,
ապա ՚ի բարկութենէն ևս հրամայեաց մաքուրս գտա-
նել, հրամայէ այնուհետեւ և առ չարչարանսն պատ-
րաստ գտանել մեղ. և ոչ այնչափ միայն կամի կազմն
գտանել զմեղ, որչափ ինչ նենգիչն կամի, այլ ևս առա-
ւել ՚ի յաղթել մեղութեանցն նոցա մեր. ընտանի փխլի-
ստիպութեամբն: Եւ անոց չափաց լոկ թէ որ յապտակ
ածիցէ յաջ ծնօտդ՝ համբեր քաջութեամբ, այլ որ մեծն
և երկեղնն է՝ զմիւսդ ևս դարձո պակ. որ է իսկ պայծառ
յաղթութիւն, աւելի և ք քան զոր ինչ կամիցի նենգորդ-
չահել. և զչար սահմանօք ցանկութեանն նորա քո ա-
ռաստ երկրորդմութեամբք անյանես, և ապա պայպէս

և զնորա մեղքութիւնն չիժուցանես, և ընդ առաջնայն
ևս ընդունիս գու վարձս, և ընդ երկրորդին վասն զի.
զհասարակաց բարկութիւնն 'ի բաց ջնջեցեր:

Տեսանեն զի ամենայն ուստեք մեք եմք տեսարք զիրել
ինչ չար, ոչ եթէ որք մեզն չար առնեն. մանաւանդ ե-
թէ ոչ զգալարանն կրել միայն, այլ և զիւրաջն չար-
չարիլ և միամտութեամբ՝ մեք ինքեանց ունիմք իշխա-
նութիւն: Ինչ որ մանաւանդ պաշտօնաւ արժան է, զի
ոչ միայն չմիասինք ինչ եթէ արթունք իցեմք 'ի լկա-
նաց, այլ ևս մեծ շահ երախտեաց զտանեմք յորժամ
անիրաւիցեմք ինչ յընկերացն: Եւ արդ տես, թէնա-
մանեանց որ զքեզ. տեք ես կամացդ քոց, կարող ես ըզ-
թշնամանս զպս քեզ գովութիւն վարկանել. զի եթէ
փոխանակ անգրէն թշնամանիցես, երկայնես զամբժն.
Իսկ եթէ օրհնիցես զթշնամանորն, ապա այնուհետեւ
տեսանիցես զամենեւեան որ շուրջ զքեզ իցեն՝ զի որ-
սակա գովութեան քեզ յօրինիցեն: Տեսանեն զի յո-
րոց միասինք, 'ի բազում երախտիս վայելեմք եթէ կու
միցիմք: Եւ ի գանան և յինչն և յայլն յամե-
նեսին է տեսանել: Իսկ ապա եթէ հակառակ ամեն գոր-
ծիցեմք և վրէժս պահանջեմք յայնցանէ յորոց չար-
չարեցաքն, չառնումք ինչ վարձս: Իսկ ապա եթէ նմին
հակառակիցեմք և զթշնամանն երախտիս վարկանի-
ցիմք, բազում պատկաւ կազմեմք մեզ:

Եւ արդ եթէ որ յանկարծ եկեսցէ և ասիցէ ցքեզ
թէ այս անուն թշնամանեաց զքեզ և առ ամենեսին չա-
րախտել զազարէ երբէք զքեզ, գովեա առաջի նորա
զայն զորմէ ասացն. որպէս զի թէ վրէժս իսկ կամիս
առնուլ 'ի նմանէ, այնպէս զիւրաւ հասանես իրացն:
Եւ ան զի և որք լսեն իսկ, թէպէտ և յոյժ անմտա-
գոյնք իցեն, զքեզ գովեն, բայց զնա աստեան այնուհե-
տեւ, և քան զամենայն զազանս չար և վայրենի համա-
րին. վասն զի նորա ոչ ինչ 'ի քեն անիրաւեալ, և որրո-
մոնեցոյց զքեզ. իսկ քո չարչարեալ 'ի նմանէ, և ոչ ինչ
տարեալ ընդ միտ զասացեալսն: Եւ յորպէս կարեմք ցու-
ցանել եթէ հակառակ իմն իրքն գործին: Եւ անգի որ
խաճանէն զընկերն, զվճիռն իսկ ընկալաւ անձինն արքա-
մութեան. իսկ որ ծաղրն եղև և չեղև ինչ դժկամեակ,
զի ինքն իսկ յամ մեղմեակցիցն ազատեաց 'ի կարծեալսն:

Եւ արդ տե՛ս որպէս ընտրե՛ս յայտնանէ բարի պտուղ . նախ և առաջին այն՝ զի զերծուցանեա՛ս զքեզ յամբողջ և ՚ի խռովութեանց . ապա՝ մանաւանդ եթէ՛ այս իսկ իցէ նախ և առաջին՝ այնուհետեւ թէ և մեզս իսկ ունիցիս , ՚ի բաց մերկացար . զոր օրինակ և մաքսաւորն որ բամբասանաց փարիսեցւոյն հեղութեամբ տանէր : Եւ այսպիսի փիլիսոփայութեան իրս կազմեաց և յարդարեա զողիդ քո՝ ՚ի սոյնս խոկալ , և բիւր գովութիւնս յամենեցունց ընդունիս և վայելես , և յառաջին ասացելոցն ազատ և սուրբ գտանիս : Իսկ ապա եթէ և զնա ևս կամիցիս ՚ի լաւութիւն ածել , և այսու ևս առաւել լինի քո բարեմտութիդ : Եւ այց սակայն և անձ իսկ տանջէ զայնպիսին վասն զչարն խօսելոյ , և յառաջ քան ըզտանջանան զայնոսիկ՝ քոյին իսկ հեզ իմաստասիրութիդ ազդոյ վերք լինին ընդդէմ նորա : Եւ անգի ոչ այնպէս ինչ սովոր է զկծել զթշնամանողսն , որպէս յորժամ թշնամանիցիմք և ծաղր վարկանիցիմք զթշնամանսն . որպէս զի այս փիլիսոփայական ոգւոյ է բարութիւնս : Եւ այնպէս և ՚ի կարճամտութենէ փոքրոգի գտանիմք , և հակառակ սմին իրքն գործին , և որք մերձակայքն են՝ վարկանին եթէ մեք իցեմք պատճառք ասացելոյն , և զհոգին աղմկով ընումք և զթշնամին ուրախ առնեմք և զանձ զայրացուցանեմք և յառաջին՝ ՚ի մեղանսն յաւելումք ևս :

Եւ արդ զայս ամենայն զմտաւ ածելով փախիցուք ՚ի կարճամտութեն խորխորատէն և առ նաւահանգիստ երկայնմտութեանն ընթացուք . որպէս զի և աստ գտուք հանգիստ անձանց մերոց որպէս և Վրիտտոսն ասաց , և հանդերձեալ բարութեանցն արժանի գտուք շնորհօք և մարդասիրութեամբ տեսուն մերոյ ՚ի հաւսի Վրիտտոսի , ընդ որում փառք հօր հանդերձ հոգւոյն այժմ և միշտ և յաւիտեանս . ամէն :

ՃԱԹ ԵՐԵՔՏԱՍԱՆԵՐՈՐԴ

“Վիտեմք զի օրէնքն հոգեոր են, այլ ես մարմնաւոր եմ ընդ մեղքք վաճառեալ”:

Եւ վասն զի առաջ եթէ մեծամեծ չարիք գործեցան և մեղք զօրագոյնք եղեն 'ի գալ պատուիրանին, և յոր ինչ փութային օրէնքն՝ այն կատարեցաւ, և որ ինչ հակառակքն թաւելին, և իբրեւ 'ի բազում հարցմունս էարկ զլսողսն, ասէ այնուհետեւ ուստի իրքն գործեցան: Եւ իսկ ազատէ զօրէնսն 'ի չարաչար կարծեացն. զի մի յորժամ լիցես եթէ 'ի ձեռն պատուիրանին մեղքն՝ պատճառս առին, և 'ի գալնորա մեղքն կենդանացան, և եթէ նովին խաբեցին զիս և ապանին, և զօրէնսն կարծիցես այսպիսի չարեաց լիեալ պատճառս, նախ զամենայն պատասխանատուութիւն մեծաւ առաւելութեամբ կողմէ: Եւ ոչ եթէ միայն 'ի մեղադրութենէ ազատէ զնա, այլ և գովութիւն իմն մեծ մատուցանէ: Եւ զայս ոչ եթէ առ 'ի շնորհս ինչ առնել նոցա ասէ, այլ ըստ հասարակաց հաշուոյն: “Վիտեմ, ասէ, զի օրէնքն հոգեւոր են”:

Իրպէս յորժամ ասիցէ՝ թէ խնստովանիմ թէ այս այսպէս իցէ, և յայտնէ թէ հոգեւոր են, և զյոքան ինչ հեռի են առ 'ի մեղացն պատճառս լինելոյ, և յեղեբոց չարեացն ահպարտք: Տեսանեն զի ոչ միայն 'ի բաւմասանեաց ազատէ զօրէնսն, այլ և գովէ ես ամենայն առաւելութեամբ. քանզի յորժամ հոգեւոր զնա ահաւանեաց, վարդապետ զնա առաքինութեան կարգեաց, և եցոյց և մեղացն պատերազմիչ և ընդդիմակաց: Եւ յսու օրինակաւ են հոգեւոր, մերժեալ յամենայն մեղաց, զոր և օրէնքն իսկ ուղղէին երկեցուցանէին խրատէին տանջէին խորհրդակիցք լինէին յամենայնի առաքինութեան:

Եւ ուստի, ասէ, եղեն մեղք յորժամ վարդապետն այսպիսի զարմանալի էր. յաշակերտացն 'ի ծուլութենէ: Եւ ասն որոյ 'ի սոյնս յարեալ ասէր՝ թէ “Ես մարմնաւոր եմ”, որ առ օրինօքն և յառաջ քան զօրէնսն

վարդ էին մարգիտն : () ամենայն բախանդակէ այժմ ընդ մեզոք վաճառեալ : յետ մահուանն , ասէ , ապա և ակափոյն հոյք մտին 'ի ներքս : Վրանդի յորժամ մահ-
կանացու եղև մարմինն , ընկալաւ զքանկութիւնն , ապա
հարկ է թէ և զարկութիւն և զորոմնութիւն և զայլն
ամենայն՝ որ բազում փիլիսոփայութեան կարօտ էր , որ
պէս զի մի հոսանք յորձանացն ընկզմիցեն զմիտան 'ի խորս
մեղացն : Եւրոյ ինքն օրէնքն չէին մեղք , այլ անշտիքն
որք ոչ նոքոք սանձահարեցուն՝ նոքա գործեցին զմեղան :
Որպիսի ինչ , որպէս յօրինակէ իմեքէ ընձեռեալ նոցա
զքանկութիւնն , ոչ եթէ ցանկութիւնն ինչ մեղք իցեն ,
քաւ լիցի . այլ յորժամ յանձնափան անկանիցիմք , յոր-
ժամ զամուսնութեան օրէնս չկամիցին ունել , այլ և
յայտոց ևս 'ի կանոնց վերոյ յարձակիցին , յայնժամ
ապա իրեն շնութիւն կատարին : Եւ այս ոչ եթէ 'ի ցան-
կութենէն ինչ , այլ յիւրեանց անյադութենէն :

Եւ տես զիմաստութիւնն () Լազոսի . զի յորժամ գո-
վեաց զօրէնսն , ապա յառաջին ժամանակս անդր իս-
կոյն ընթացաւ : Եւ ցուցանէ թէ իրպէս յայնժամ ազգ
մարդկան մատակարարէր և կամ զիարդ յորժամ զօրէնսն
ընկալան , որով ցուցանէր յայտնապէս թէ կարեւոր էր
գալուստ շնորհացն , զոր և ամենայն ուստեք իսկ փու-
թայ յօրինել , “ Ինդ մեղք վաճառեալ եմ , ասէ : Եւ
զայս ոչ եթէ որ առ օրինօքն էին միայն ասէ , այլ և որ
յառաջ քան զօրէնսն վարքն վարէին և զսկզբանէ իսկ
զմարմնոցն : Եւսա և զօրինակն իսկ ասէ զվաճառմանն և
զտրոցն :

“ Վրանդի զօր գործեմն , ասէ , ոչ գիտեմ , : () Ինչ
իցէ . այսինքն է տգիտանամ : Եւ երբ եղև այս , քանզի
ոչ որ երբէք ուրեք տգիտութեամբ մեղաւ : Տեսանեն
զի եթէ ոչ երկիւղածութեամբ ընդունիմք զառաքելա-
կան ասացուածն և առ նորին միտս ընթանամք , բիւք
ինչ անպատեհ՝ 'ի ներքս մտանեն . զի եթէ տգիտու-
թեամբ մեղանչէին , ապա և ոչ դատաստանի արժանի
էին , որպէս և վերագոյնն ասաց ' թէ “ Եւսնց օրինացն
մեղքն մեռեալ էին , : Եւ զայն ինչ յայտ առնէ՝ թէ
ոչ գիտէին թէ մեղք իցեն . այլ գիտէին , թէպէտ և ոչ
այսպէս հաւատեալ . վասն որոյ և տանջէին իսկ , այլ
ոչ այսպէս ինչ յոյժ խստագոյնս :

Եւ դարձեալ թէ “(1) ցանկութիւն ոչ ճանաչէի, ալ բողոքովին զտգիտութենէն ասէ, այլ զյայտնագոյն գգիտութիւնն կամի ցուցանել: Եւ թէ գործեցին յիս զամենայն ցանկութիւնս. ոչ զայն ինչ ասէ թէ զցանկութիւն պատուիրանն արար, այլ գիտեցով իմն զցանկութիւնն մեղք ՚ի ձեռն պատուիրանին ՚ի վերայ ամին: Եւ յայտն է աստ ոչ զբողոքովին տգիտութենէն ասէ. “Իւնդի զոր գործեմն, ասէ, ոչ գիտեմ,”: Եւ զգործ մեղքը ընդ օրէնսն նոյն չաճեալ ես ըստ ներքին մարդոյն. զինչ իցէ որ ասէն թէ չգիտեմ: Եւ որովմ, ասէ, երազ յափշտակին միտքս, ՚ի խարդախութենէ խափանիմ, չգիտեմ որպէս գիտեմ: (2) որ և մեր օտարութիւն ասէ թէ չգիտեմ զիտար այս անուն եկն և զմիտս յափշտակեաց: Եւ ոչ եթէ զտգիտութիւն ասալի զնեմք ինչ, այլ խաբէութիւնս իմն և պատրանս և նեմ գութիւն երեւալ:

Եւ թէ. “(3) զոր կամեմ զայն գործեմ, այլ զոր տեսեմ զայն տանեմ,”: Եւ զգործ չգիտեցես զոր ինչ գործեմն. զի թէ կամիս զբարին և ատեալս զչարս, այսուքիկ կատարեալ գիտութեան են: Եւ ստի յայտ է թէ և “զոր ոչն կամիմ”, յաւել, ոչ զի զանձնիշխանութիւն ՚ի բաց բարձցէ՝ քաւ լիցի, և կամ ՚ի վտանգէ և ՚ի բնութենէ իրքն գործին. զի եթէ ոչ կամեմ, այլ ՚ի հարկաւորութենէ մեղանչեմք, և դարձեալ ազա տանջանացն առաջի լինել չառնու յանձն բանս: Եւ որպէս չգիտեմն ասաց, ոչ թէ զտգիտութիւնն յայտնեաց՝ այլ վասն որոյ ասացաքն, սոյնպէս և զոչն կամեմ յաւել լով՝ ոչ հարկաւորութիւն ինչ եցոյց, այլ թէ չէ գովելի որ ինչ լինի: Եւ եթէ զայս չառնէր յայտ տակունն թէ զոր ոչ կամիմ զայն գործեմ, պարտ էր յարել ՚ի օրէնս թէ ՚ի հարկէ և ակամայ գործեմ զայս. քանզի այս կամաց և իշխանութեան ընդդիմակաց է: Իսկ այժմ չատաց ինչ այսպիսի, այլ փոխանակ նորա զայն եդ թէ “զոր տեսեմն՝ գործեմ”, և զի ուսցիս թէ յարժամ ասացն թէ զոր ոչն կամիմ, ոչ եթէ զանձնիշխանութիւնն ինչ մերժեաց: Եւ զինչ է “զոր ոչն կամիմ”, զոր ոչ գովեմ, զոր ոչ ընդունիմ, զոր չտրեմն. զոր և ոչ միջնորդաւ ինչ բերէ զյաջորդն, յարեալ ՚ի օրէնս դարձեալ ասէ. “(4) որ տեսեմն՝ զայն գործեմ”,

“Իսկ եթէ զոր ատեալն զայն ատենմ, վիպեմ՝ օրի-
նայն թէ բարիոք են”։ Տեսեր զմտացն զանարատու-
թիւն, զի և ՚ի գործոն ընտանի զիւր զարեմաութիւնն
պահէր։ Սի թէպէտ և անցանէ ինչ ընդ պիսկիսի
միտս, այլ հանդերձ ատելութեամբ. զոր և ըստ բնա-
կան օրինացն ասաց, զնոյն զովութիւն և որ ըստ գրոյն
ատան՝ մատուցանէ։ Սի բարիոք են, ասէ, օրէնքն՝
անտի յայտ է, զի ես զանձնէ իմէն ամբաստանեմ. և
զոր նայն ատեալ, ես զայն գործեմ։ Իս եթէ պատճառք
մեղաց էին օրէնքն, ապա զիւրոք հաճէր ընդ նոսա և
առնէր զայս զոր ինչ նոքա հրամայէին՝ զայն ատեալր։
“Սի կայեմ օրինացն, ասէ, թէ բարիոք են”։

“Իսկ այժմ ոչ եթէ ես գործեմ զայն, այլ բնա-
կեալ յիս մեղքն։ Վիտեմ զի ոչ բնակեալ է յիս, այ-
սինքն է ՚ի մարմնի իմում բարի ինչ”։ Սայս գնեւով
և օրք զմարմնս բախտեն՝ զնոցանէ անհարկէ, և յեյ
արարչագործութենէն օտարացուցանել կամին զմար-
մինս։ Իս արդ զինչ ասիցեմք. մանաւանդ եթէ զայն
իսկ զոր յառաջագոյն վասն օրինացն ճառեալ ասեալք,
Իս որպէս անդ ասաց՝ թէ ամենեքին ընդ մեղքք եղեն,
ոյնպէս և աստ. չասաց թէ նոյն ինքն մարմնս գործէ,
այլ որ ինչ հակառակն թուէր. “Սի ոչ եթէ ես գոր-
ծեմ զայն, ասէ, այլ բնակեալն յիս մեղքն”։ Ի՞նչա
թէ ասիցէ՝ թէ ոչ բնակեալ ՚ի մարմնի իմում բարի
ինչ, չէ այսու մեղադրութիւն ինչ մարմնոյ. քանզի ոչ
բնակեալ է ՚ի մարմնի իմում բարի ինչ. զայս ասելով՝
ոչ եթէ չար ինչ եցոյց զմարմինն։ Իսկ ապա եթէ որ
հակառակեացի ինչ, մեք և զոյս զիւրով լուծանեմք։

Իրատովանիմք ընդ հոգւոյն գոլ զմարմինս, թէպէտ
և նուատապոյն քան զնա իցէ, այլ ոչ ընդդէմ հակա-
ռակ ինչ և ոչ պիտեբազմոյ և ոչ դարձեալ չար. այլ
որպէս քծար է երգողին և որպէս նառ ուղղին, օյնպէս
և մարմին ՚ի հնազանդութեան կայ հոգւոյն. և ոչ եթէ
ընդգիմակացօք ինչ վարի, այլ և յոյժ միաբանի։ Սոր
և Պառլոս իսկ եցոյց աստի՝ զի զիշխանութիւն պետու-
թեան ոգւոյն ետ, և յերկուս բաժանեաց զմարդն՝ հո-
գի և մարմն, ասելով զի անգապագոյն մարմինս է և
յամենայն իմաստութենէ թափուր և զուգապատիւ-
նարարին։ Իրպէս զի որ եթէ ասիցէ՝ թէ ոչ զքնա-

բէն և ոչ զայլ իմեքէ զարուեստէ, այլ զնաւաւորէն և զքնարերգողէն, ոչ եթէ ամբաստան ինչ զգործոյն եղև որով երգեն, այլ կամեցաւ ցուցանել եթէ որչափ ինչ 'ի միջի իցէ ընդ արուեստաւորն և ընդ գործին: Սոյն պէս և Սաւաթս ասաց՝ եթէ ոչ բնակեաց 'ի մարմնի ի մեւմ, այսինքն է բարի ինչ, ոչ եթէ զմարմնոյ ինչ ամբաստան եղև, այլ զքնքոյն զառաւելութիւն կամեցաւ յայտ առնել: Քանզի նա է որ զամենայն ընձեռեալ ունի և զնաւաւորութիւն և զքնարերգութիւն: () որ և Սաւաթս ցուցեալ զհոգւոյն իշխանութիւն, և յերկուս բաժանեաց զմարդն հոգի և մարմին անուանելով. և որպէս ասացաքն՝ եթէ անզգայագոյն մարմինս է և եթափոր յիմաստութենէ և ընդ առաջնորդութեամբ, և ոչ եթէ ինքն առաջնորդ. իմաստական հոգին է, և 'ի գործել և 'ի չգործել միանգամայն 'ի վերայ հասանէ: Իսկ ապա եթէ ընդվզեալ որպէս զձի և ոչ ունի զերտանական չէ մեղադրութիւն մարմնոյն միայն, այլ և հոգւոյն՝ առ յանկուցանել զմարմինն յինքն, զի մի զոր ինչ կամեցաւն 'ի գործ ածիցէ:

“Վանդի կամքն առաջի կան ինձ, ասէ, և գործել զբարին ոչ գիտեմ”, և Վարձեալ աստ ատոց եթէ չգիտեմ, ոչ եթէ զազիտութենէն ինչ ասէ և կամ զտրտմարութենէն, այլ զխարդախութենէ և զնենգութենէ որ 'ի մեղաց անտի գործին: Եւ ապա կամեցեալ զասացուածն յայտ առնել, ճառէ և զյաջորդան:

“Եւ եթէ զոր կամինն զբարին զայն առնեմ, այլ զոր ոչն կամիմ զբարն զայն գործեմ. ապա եթէ զոր ոչն կամիմ զայն առնեմ, ոչ ևս ես գործեմ զայն, այլ բնակեալ յիս մեղքն”, և Եսասնէն զխորդ և զքնութիւն հոգւոյն և զքնութիւն մարմնոյն ազատեաց 'ի մեղադրութենէն, և զքնաւին իսկ զմեղադրութիւնն և զամբաստանութիւնն 'ի չար գործս փոխէ: () ի եթէ չկամեցէ զչար գործսն՝ ազատեալ է հոգին, և եթէ ոչ ինքն իցէ որ զայն գործիցէ՝ ազատեալ է և մարմինն, և այնուհետև ամենայն իսկ չար յօժարութեն իրջ են: Վանդի ոչ այս բնութիւն է ոգւոյ և ոչ այն բնութիւն մարմնոյ և վարուց, այլ գործնայն: Իսկ չարութենն իրացն 'ի մէնջ լինի, և յոր կողմն կամեցիմք՝ տանեմք և ածեմք: Վանդի միտքն ընդարայսք նայ տուեալ են. իսկ

խորհելն և շարժումն տուեալ՝ ի խորհուրդս՝ մերոց բարուց և յօժարութեան է :

“Լոյս գտանիցեմ՝ զօրէնսն թէ զոր ինչ կամիցիմ առնեմ զբարին, և ինձ չարն առաջի կայ, : Լոյսայտ իմն թուի ասացուածս. և զի՛նչ իցէ զոր ասեմն կամի : Լոյս ինքն եթէ գովեմ զօրէնսն ըստ ներքին մտացո, և գըտանեմ զնա զի և նա զիս գովէ որ զբարիս կամիմ առնել, և գտանեմ գործակից, և յաւելու յիմ՝ ի բարիոք յօժարութիւնս. զի որպէս ես նմա վկայեմ, այնպէս և նա գովէ զիմ բարիոք յօժարութիւն բարուց : Տեսեր զիարդ եցոյց որ ինչ բարին էր և որ ինչ ոչ՝ սոյնպէս և անդստին՝ ի սկզբանէ ունէին ամենեքեան զծանօթութիւն և զգիտութիւն. իսկ զօրէնսն Լոյսէսի գովէ, և ինքն յօրինացն գովի : Բանդի և ոչ վերագոյն ասաց զայն եթէ ուսուցանեմ արտաբոյ օրինացն զոր, այլ թէ վկայեմ օրինացն. այսինքն թէ խոստովանիմ որպէս զի բարիոք ունի զկարգն, սոյնպէս և նա զիս որ կամիցիմ զբարիս գործել : Լոյսինքն է զբարին կամել և զմեղան՝ ի բաց հանել՝ զայդ և վերստին իսկ յառաջ գիտէին : Իսկ օրինացն եկեալ, և ամբաստան լինէին զայնցանէ որք ի չարիսն կէին, և բարեգործացն մեծ գովողք լինէին : Տես զիարդ ամենայն ուրեք զհրամանս նոցա՝ ի կիր արկանէ, և անտարկէ թէ յաւելուած իմն էր իւր վկայութիւնն զնոցանէն. բայց սակայն ոչ ինչ վճարի այսու : Թէպէտ և գովէ, թէպէտ և վկայէ զօրինացն, և որք կամիցին զբարին առնել, և չարն առաջի կայ, այս ամենայն ի գործոցն ի բաց բարձումն լինի. որպէս զի օրէնքն՝ ըստ առաջին ասացուածին՝ յորժամ բարի ինչ գործիցես՝ գործակից լինի միայն, զոր օրինակ և սա նոցա ջատագով : Եւ ապա զի անյայտագոյնս եդ զայս, յառաջէ՝ ի մեկնութիւնն, որպէս զի ևս յայտնապէս առնիցէ, և ցուցանէ թէ որպէս չարն առաջի կայ և կամ որպէս որք կամիցին զբարին առնել՝ միայն եւ նոցա օրէնքն օրէնք :

“Հաճեալ եմ, ասէ, ընդ օրէնսն նոյ ըստ ներքին մարդոյն, : Բանդի գիտէի և յառաջ քան զայս զբարին, ասէ, յորժամ և գրովն ևս գտի զնա՝ գովեցի : Տեսանեմ և այլ օրէնս հակառակ զինուորեալ օրինաց մտաց իմոց, : () րէնս աստ զինուորեալ զմեղան կո-

չեաց, ոչ վասն բարեկարգութեան ինչ, այլ վասն յոյժ հնազանդութեան որք նմայն հաւատային: () որ օրինակ և զմամնայն տէր կոչէ և աստուած զորովայն, ոչ եթէ վասն ընտանի իւրեանց ինչ պատուոյն, այլ վասն բազում հնազանդութեան այնոցիկ որք ծառայեցին նոցա, սոյնպէս և աստ օրէնս կոչէ զմեզման վասն նոցա որք այնչափ ծառայէին նմա և երկնչէին ի բաց թողուլ զնա. զոր օրինակ որք զօրէնսն ընդունիցին՝ զարհուրին ի բաց թողուլ զօրէնսն: Ի պառնեմն, ասէ, այս որ հակառակ կայր բնութեան օրինացն: () սոյնս և մտացն օրէնս անուանեաց, որ ի ներքոյ իսկ ածէ այնուհետեւ մարտս և պատերազմունս, և զջան ընդդիմասացութեւն բնութեան ի կիրարկանել: () ի () ողմէտի օրէնքն թէպէտ և առաւել են, սակայն յետոյ եղան. բայց սակայն և սա և նա ոմն ուսուցանէր և ոմն գովէր, և յայսպէս պատերազմաց ոչ ինչ մեծ վճարեցին: Վրանգի անչափ իմն էր մեղացն բռնաւորութիւն, մինչև յաղթեալ և տիրեալ ունէր: () որ և Պաւղոսի յայտ արարեալ զօժգին զպարտութիւնն ասէր. “Տեսանեմ այլ օրէնս հակառակ զինեալ օրինաց մտաց իմաց և գերեալ զիս”, իւր ոչ ասաց թէ յաղթեալ ինչ միայն, այլ թիրեալ զիս օրինաց մեղացն. և չասաց թէ յարձակումն մարմնոյ, և ոչ դարձեալ թէ բնութիւն մարմնոյ, այլ թէ օրէնք մեղացն, այսինքն է բռնաւորին զօրութիւն:

Իւր զիւրոյ ասիցէ՝ թէ “Իր են յանդամս իմ”, և այս զինչ իցէ: Վրանգի ոչ եթէ այսու ինչ զանդամն մեղաւոր առնէ, այլ մանաւանդ թէ որոշէ իսկ ի մեղացն. քանզի այլ՝ որ յուրմէն է, և յորում իցէն իսկ նոյն ինքն: () որ օրինակ պատուիրանն չեն մեղք, թէպէտ և ի ձեռն նորա պատճառս առին մեղքն, սոյնպէս և ոչ մարմնոյն բնութիւն չար է՝ թէպէտ և նովաւ ընդ մեղ մարմնի: Ի պառնեմն զոր դուքդ ասիցէք է՝ յայտ է եթէ և որի չար է, մանաւանդ եթէ ևս առաւել սա քան զմարմինն, որպէս զի և տիրապէս իսկ սա ունի զառաջ նորութիւն գործոյ: Իսկ չէ իսկ և չէ այս: Վրանգի և ոչ սքանչելիք ինչ են եթէ բռնաւոր որ զթագաւորական զաաճարսն հանիցէ. ապա ոչ եթէ տունն ինչ եղև

1 Թորինսկին գրեալ էր այլամ ամէն և ուղղեցաւ ըստ յուրին:

բանաստեղծութեան արժանի, այլ ամենայն ամբաստանութեան և մեղադրութեան արժանի այնքանից են՝ որք զԹագաւորական տունն այքս աւագակաց արարին։ Սոյնպէս և թէ՛ ամբարշտութեանն գործեն այժմ։ յետ այնչափ յափշտակութիւն և յանօրէնութիւն անկանելոյ, որ և ոչ զգան անգամ։ և ոչ միայն զմարմինն բամբասեն, այլ և զօրինացն ամբաստանեն։

Եւ արդ զինչ ասիցեմք. եթէ մարմինք չար են, ապա բարիքը են օրէնքն, զի ընդդէմ զինուորի և հակառակ կայ ամա։ Իսկ եթէ օրէնքն չիցեն բարիքը, յայտ է եթէ մարմինս բարիք է, մարտնչի ընդ նոսա ըստ նոցա բանիցն և պատերազմի։ Եւ երկգրեան, ասեն, սատաւնայի են՝ և մարմին և օրէնքն, և ընդդէմ հակառակութեան միմեանց կամին ի ներքս մասանել։ Տեսանեն որչափ ամբարշտութեամբ և անօրէնութեամբ լինեն։ Եւ ոչ եկեղեցւոյ աւանդութիւն այսպիսի ինչ, վասն զի զմեղան միայն դատապարտէ, և զերկազանչիւր զօրէնսն յայն առէ տուեալ և զլի՛ովսէսին և զայն որ ըստ բնութեանն, և ընդ այսմ պատերազմի և ոչ եթէ ընդ մարմնոյ։ վասն զի ոչ մեղք են մարմինն, այլ գործնայ, և յոյժ իսկ առ առաքինութիւնսն պիտանի է մեղ թէ արթունք իցեմք։

“Եւ տառապեալ եմ ես, ո՛վ ապրեցուցէ զիս ի մարմնոյ ատոյ յայսմանէ”, Տեսանեն որքան ինչ բռնաւորութիւն է մեղացն։ Ի թէպէտ և հաճեալ եմ ընդ օրէնսն, այլ միտքս յաղթեն։ Բանզի և չունի իսկ որ ասել թէ ատեամ զօրէնսն, և կամ ի բաց բաւնամ ի նոցանէն, և վասն այսորիկ ևս դժնեայ գործեն մեղքն։ Եւ հաճեալ եմ և վկայեմ օրինացն և առնա իսկ ապաւինիմ։ և յորժամ փախստական առնա անկայ, այսինքն առ օրէնսն, և ոչ յայնժամ զօրեաց ապրեցուցանել զիս։ Իսկ Բրիտտոս մինչև փախուցեալ իսկ էի ի նմանէ, փրկեաց զիս և ապրեցոյց։ Տեսանեն քանի՞ն է առաւելութիւն շնորհացն։ Եւ զայս այսպէս չեղ ինչ առաքեալն։ միայն ակնարկեաց և մեծագոյնս եհան յոգւոյ։ որպէս յորժամ յանապատի որ չքաւորի յօգնականութենէ, այսպէս իմն եցոյց զԲրիտտոսի զօգնականութիւնն առ մեղ գործեալ, և ասէ այս։

պէս՝ թէ “Եւր տառապեալ եմ ես, ո՞վ ապրեցուցէ զիս ՚ի մարմնոյ մահուս այսորիկ”, () Ինչքէն ոչ զօրեցին, միտք չեղէն բաւական, և ապա զիսորդ ասելիր թէ բարիքք են և կամ՝ զիսորդ գովելիր զօրէնսն. և ոչ այնչափ միայն, այլ պատերազմակից ևս եղեր նոցա առ ընդդիմակացն. քանզի ասաց՝ թէ հակառակ զինուորեալ մտաց իմոց, եցոյց ասու թէ և նոքա ընդդիմակացք են, Եւ արդ ուստի իցէ մեզ յոյս փրկութեան:

“Եւ հանամ զայ իմոյ, ասէ, ՚ի ձեռն () Խառնի Վրիստոսի տեառն մերոյ”, Տեսանէս Բրպէս եցոյց կարեւոր զգալուտ չնորհացն, և զոյգ հաւասար հօր և որդւոց զուգում թիւնսն կազմեալ: Եւ պէտք և զհօրէ գոհանայ, այլ և պատճառք գոհութեանս այսորիկ սա ինքն է: Եւ արդ յորժամ լսիցես՝ թէ ո՞վ ապրեցուցէ զիս ՚ի մարմնոյ աստի մահուս այսորիկ. մի կարծիցես զմարմնոյն չաւախօսել զնա. քանզի և ոչ ունել անպատեհ վարկանէին: Եւ առանց այսորիկ և այլս բազումս քան զնոյնս որ յօրէնսն էր և յառաջ քան զօրէնսն գիտէին կազմել և ուղղել ՚ի բնական օրինացն խրատեալք: Եւ այսպէս աշխատեցան որ ըստ հնոյն վարէին՝ ըստ կտրգի չափաւորութեան առ փոքր փոքր ՚ի ներքս արձելով զնոսս: Իսկ ապա եթէ և այսպէս ոչ կամեցան, նոցին ծուլութեան է մեղադրութիւն: Եւ ասն այսորիկ և Պաւղոս գոհանայ զի ոչ ինչ այսպիսի հաւատտիս պահանջեաց Վրիստոս. և ոչ միայն զմերոց չարեացս չպահանջեաց զվրէժս, այլ և պիտանիս գործեաց զմեզ առ ՚ի լաւ անդր ընթանալ: Եւ ասն որոյ և ասէր. “Եւ հանամ զայ իմոյ ՚ի ձեռն տեառն մերոյ () Խառնի Վրիստոսի”, Եւ զփրկութիւնն թողու զոր խոստացան. ուստի և զայս կազմեաց և յայլ իմն փոխի, զորմէ ևս առաւել ինչ ասէ՝ թէ ոչ միայն յառաջնմէն ազատեցաք, այլ և որ հանդերձեալքն էին ՚ի վերայ քալ՝ և նոցա իսկ անըմբռնելիք գտաք: Վրանզի ասէ՝ թէ “Եւ ինչ դատապարտութիւն որք ՚ի Վրիստոս () Խառն, որք ոչ մարմնոցն զնան”, Եւ յառաջնումն չասաց ինչ այսպիսի, մինչև վերտօնի յիշեցոյց նոցա յառաջին կարգաւորութեան: Եւ ասաց՝ թէ “Եւ ուրեմն ես անձամբ ծառայեմ օրինացն այ, իսկ մարմնով օրինացն մեղաց”, Եւ իբրեւ զայս ճառեաց, ապա յարեաց ՚ի սոյնս ասե-

լով թէ “||ւրեմն չէ ինչ գատապարտութիւն որք 'ի Վրիստոս իխուս,, : Եւ քանզի ընդգէմ կայր այն նորա՝ որ յետ մկրտութեանն բազում մեղք լինէին , սորին վասն հաւատեալ առ զքանն այսպէս . և ոչ եթէ լոկ հարեանցի ինչ միայն ասաց՝ եթէ 'ի Վրիստոս իխուս , այլ ասաց՝ թէ որ ոչ ըստ մարմնոյ գնայցեն : Եւ ցուցանէ թէ 'ի մերմէ ծուլութենէ եղև այս ամենայն , զի կարող էաք ուզել զայս ամենայն՝ ոչ ևս գնալ ըստ մարմնոյ , որ յայնժամ դժուարինն թուէր :

Եւ այլ ևս իմն 'ի յաջորդացն կազմէ ասելովն . “Վանդի օրէնք հոգւոյն ազատեցին զիս ,” ասէ : Հոգւոյն օրէնս աստ զհոգին իսկ կոչէ : () որ օրինակ օրէնս մեղաց զմեզն ասէ , մանաւանդ և զ||ովսէսի իսկ օրէնան այսպէս սովոր է կոչել , յորժամ ասիցէ՝ թէ օրէնքն հոգեւոր են : Եւ արդ զինչ ինչ կայցէ 'ի միջի . մանաւանդ եթէ մեծ և բազում ինչ , զի նա հոգեւոր , իսկ սա օրէնք հոգւոյն , որ և բաշխէ զշնորհսն որք ընդունիցինն մեծաւ առաւելութեամբ : || ասն որոյ կենաց օրէնս կոչէ զնա առ 'ի բաժանել յօրինաց մեղացն , և ոչ եթէ 'ի մովսիսական օրինացն : Վանդի յորժամ ասէ՝ թէ ազատեցին զիս յօրինաց մեղաց և մահու , ոչ ինչ զ||ովսէսի օրինացն ասէ զայս աստ . վասն զի ոչ երբեք զնա օրէնս մեղաց անուանեաց , այլ բազում անգամ սուրբ և արդար և բարերար կոչեաց և ջնջիչ մեղաց . այլ զայնմանէ ասաց որ հակառակ մտացն զինեալ էին օրէնքն : () քի այնմ օրինոք զդառնադոյն զպատերազմն ելոյ՝ սպանանելով զմեզն , և հոգւոյն շնորհք զաշխատութիւն մեր թեթեւագոյնս գործեաց . նախ առաջեաց զմեզ , և ապա բազում պատերազմակցութեամբն իւրով ձգէ զմեզ 'ի տեղի մրցարանին :

Եւ զոր միշտ սովոր է առնել , և այժմ յորդոյ 'ի հոգին սուրբ փոխի , և 'ի հոգւոյն դարձեալ յորդի և 'ի հայր , և յերրորդութեանն վարկանի զամենայն զմերս : ||ստի և աստ զնոյն գործեալ ցուցանէ ասելովն՝ թէ “||վ ապրեցուցէ զիս 'ի մարմնոյ աստի մահու ,” : Եւ ցոյց զի հօր 'ի ձեռն որդւոյ արարեալ զայս , ապա դարձեալ և զհոգին սուրբ ընդ նմին ինքն ընդ Վրիստոսի . քանզի ասէ՝ թէ “()րէնք հոգւոյն կենաց 'ի Վրիստոս իխուս ազատեցին զմեզ ,” : Եւ դարձեալ զհայր և

զորդի յիշէ՝ թէ “|| քանկարն է ըստ օրինաց, ասէ, որ տկարանայրն վասն մարմնոյ, անձ զիւր որպէն առաքեաց նմանութեամբ մարմնոյ մեղաց և վատն մեղաց, և դատապարտեաց զմեզս 'ի մարմնի, : Վարձեալ թուէք ինչ ոմանց թէ ամբաստանիցէ զօրինացն և խոտէ : Իսկ ապա եթէ ոք հաւատեալ միտ գնիցէ, և յոյժ իսկ գովէ զօրէնսն, և զուգեալ ընդ Վրիտտոսի կամացն ցուցանէ, և զայժմուս նոցին յառաջագոյն գուշակեալ : || ասն այսորիկ և չստաց իսկ եթէ չարիք օրինացն, այլ թէ որ անհնարինն և անկարն էր օրինացն . և դարձեալ թէ որով սկարանայրն : Եւ չստաց թէ որ խորամանկութեամբն նենգէր, և ոչ դարձեալ զտկարութիւնն ինչ նմա վարկանի, այլ մարմնոյ, յասելն՝ թէ “որ տկարանայրն վասն մարմնոյ, : || արմին դարձեալ աստ ոչ եթէ զբնութիւնս զայս և ոչ որ 'ի հնազանդութեանս կայ, այլ զմարմնաւորագոյն զմոռածութիւնսն կոչէ . վասն որոյ զմարմն և զօրէնսն ազատէ 'ի բամբաստանաց, և ոչ այսու միայն, այլ և յաջորդութն իսկ : () Ի եթէ հակառակ ինչ էին օրէնքն, ապա արդէս Վրիտտոս յօգնականութիւն օրինացն գայր և զարդարութիւն նորին խոյր և ձեռն կարկառ առ 'ի դատապարտել զմեզս 'ի մարմնի . քանզի այսոքիւք պակասեալք էին, վասն զի 'ի վաղնջուց իսկ 'ի հոգւոյն հնացեալ էին օրէնքս դատապարտութեան :

Եւ արդ զինչ, մեզ մեծամեծս օրէնքն կատարեցին, և զգործունսն նոյ միածինն . և ոչ երբէք . մանաւանդ թէ և զայն ևս անձ գործեաց, որ զբնական օրէնսն ետ, նոյն և որ 'ի ձեռն գրոյն էր յաւել : Եւ ոչ ինչ օգուտ 'ի մեծամեծացն, յորժամ և ոչ նուազութիւնքն անգամ կազմէին : Վանդի զինչ օգուտ իցէ, տաա ինձ, եթէ տեսանիցեմք զգործս և նոցին ոչ նմանիցեմք : || Ինչ օգուտ, այլ և մեծ դատապարտութիւն ևս : Երբ ուրեմն յայտ է թէ սա է որ զհոգին և զմարմն առ հասարակ ապրեցոյց, այսինքն է շնորհքն՝ որ և զմարմնս բարիոք նուաճեաց : Վանդի ուսուցանելն դիւրին է . իսկ յորժամ ճանապարհ ևս ցուցանես որով գիւրտ գործ այս լինի, այն է մեծ և չքնաղ :

|| ասն այսորիկ իսկ եկն միածինն և ոչ հրաժարեաց զառաջինն մինչև ոչ յայսպիսի դժուարութենէն զեր-

ծոյց զմեզ : Եւ այն իսկ է մեծ նշանակ յաղթութեան զի ոչ այլ մարմին առ , այլ զսոյնս որ կարի վշտագնեալս էր՝ զմեռս : () որ օրինակ եթէ զք 'ի հրապարակի կին աղքատ և մուրող և ամենեւին անարգ և զան ընդիցէ յումեքէ և ողբայցէ , և տեսեալ զնա որդւոյ Թադաւուրի և մատուցեալ ապրեցուցանիցէ զնա և աղատեսցէ զնա 'ի նեղչաց անտի , այնպէս և Վրիտտոս արար , և որդի մարդոյ յանձն առնու անուանիլ և յանդիման կացոյց զինքն և դատապարտեաց զմեղան . և ապա այսպէս տեսեալ նորա զան արեւալ , ինքն եկն և յանձն առ զզանն , մանաւանդ թէ զանիւն իւրով ետ հարուած մահու . և այսպէս դատապարտեալ զնա հետակորոյս արար : Եւ եթէ որ տանջեցան մարմինն կորեալ , ոյլ որ տանջեցին զնա մեղքն՝ որ է մեծ և սքանչելի : Եւ քան զի թէ 'ի մարմնի չէր եղեալ յաղթութիւնն , չթուէր ինչ այսպիսի սքանչելիք , վասն զի և օրէնքն զսոյնս գործէին . այլ զարմանք այն են զի մարմնով յաղթութիւն գործեցաւ : Եւ որ թիւր անգամ եղեալն էր կոխան մեղացն , նոյն ինքն զնշան յաղթութեանն պայծառ ընդգէմ նորին կանգնեաց :

Եւ տես որպիսի ինչ հրաշափառագոյն իրք գործեցան . մի այն իսկ՝ զի չյաղթեցին մեղք մարմնոյ նորա . իսկ միւս ևս՝ զի յաղթեցաւ և զի 'ի նմին իսկ 'ի մարմնոյն յաղթեցաւ , քանզի և չէ իսկ զոյգ նմին չյաղթիլ և դարձեալ յաղթել այնմիկ որ միշտն յաղթէր նմա . իսկ երրորդն այն՝ զի ոչ միայն յաղթեաց , այլ և տանջեաց ևս : Վանդի չմեղանչելովն յաղթեաց , իսկ մահուամբն ևս առաւել յաղթեցաւ և դատապարտեցաւ՝ այսինքն է մահ . քանզի տեսանէր զնա մարմնով և կարծէր եթէ գիւրաւ արհամարհեսցէ զնա որպէս և զառաջինսն : Եւ այսպէս լուծաւ զօրութիւն նորա , սոյնպէս և մեղքն 'ի բաց ցնջեցան : Վանդի մինչ որպէս զմեղաւորս վնասա ընդունէր , տիրէր 'ի վերայ վախճանելոցն ըստ սահմանելոյ բանին իւրոյ . իսկ յորժամ զանեղծ զմարմինն եզիտ , որ և մահու իսկ մատնեցաւ , որպէս զի զուարտող զոր դատապարտեաց զմահ և ըղմեզս : Տեսանեն որպիսի յաղթութիւն գործեցաւ . նախ և առաջին զի չպարտեցաւ մարմինն 'ի մեղաց , երկրորդ զի յաղթեաց նմա և դատապարտեաց . և ոչ միայն զի

դատապարտեացն, այլ զի իբրեւ զյանցաւոր դատապարտեաց, լայն յանդիմանեաց զնա արդարութեամբն, և ապա դատապարտեաց. և ոչ եթէ լոկ իշխանութեամբ և զօրութեամբ, այլ և արդարութեամբ վարուք: Վասն զի զայս յայտ արար ասելովն՝ թէ վասն մեղաց, և թէ «դատապարտեաց զմեզս ՚ի մարմնի», որպէս զի յորժամ ասիցէ որ թէ նախ յանդիմանեաց զմեծամեղն և ապա դատապարտեաց: Տեսանեա զի ամենայն ուրեք զմեղացն դատախազէ և ոչ զմարմնոյն. այլ զսա և պառկեալ իսկ ցուցանէ և զվճիռն ընկալեալ:

Իսկ ապա եթէ ասիցէ՝ թէ «Վանձութեամբ մարմնոյ անձ զորդին իւր առաջեաց», յազազս այսորիկ այլ մարմին կարծիցես զնորայն՝ վասն զի ասաց մեզս, վասն այսորիկ և զնմանութիւնն եդ: Եւ ոչ եթէ այլ մարմին ունէր Վրիստոս, այլ նման մերոյ մեղաւոր մարմնոցս, թէպէտ և առանց մեղաց, բայց սակայն բնութեամբ նոյն մերս: Իհաւաստի և աստ եցոյց յայտնապէս թէ չէ չար մարմնոցս բնութիւն, և ոչ այլ մարմին փոխանակ առաջնոյն առ Վրիստոս, և ոչ զնոյն իսկ զօր առ՝ փոխեաց զբնութիւնն յայլ, այլ զնոյն իսկ զսա ուսոյց պատերազմող. թէպէտ և եթող ՚ի նմին բնութեան կալ, որպէս զպսակ յաղթութեան ՚ի զլուխ կապիցէ ընդդէմ մեղացն, և ապա յայնժամ յարուսցէ զնա անապահան և անմահ գործիցէ:

Եւ զի առ իս այս, ասէ, թէ այս ամենայն մարմնով գործեցաւ: Եւ անաւանդ եթէ առ քեզ իսկ իցէ. վասն որոյ ՚ի սոյնս յարեալ ասէր. «Օ ի արդարութիւն օրինացն կատարեսցի ՚ի մեզ որք ոչ ըստ մարմնոյ գնայցեմք»: Իսկ զինչ իցէ արդարութիւնն. կատարումն, ուղղութիւնն. Օ ինչ կամիցի և նա և կամ զինչ հրամանս տայցէ. անմեղս լինել: Իսկ այս ամենայն այժմ Վրիստոսիւ ուղղեցաւ մեզ. և քանզի ընդդէմ կալ և յաղթել՝ նովաւ եղեւ մեզ, իսկ վայելել ՚ի յաղթութեանն մերմէ, և ապա ուրեմն չէ պարտ կրկին մեղանշել: Եւ չմեղանշիցեմք որպէս: Իսկ չլինիցիմք յորսպսեալք և լուծեալք ամենեւին. վասն որոյ և յաւել իսկ ՚ի սոյնս զայն թէ «որք ոչ ըստ մարմնոյն գնան», իրպէս զի մի յորժամ լսիցես թէ փրկեաց զմեզ Վրիստոս ՚ի պատերազմէ մեղացն, և թէ արդարութիւն օրինացն յա-

ւերաւ 'ի մեզ և զմեզացն դատապարտութիւն նեղեաց 'ի մարմնի, լուծանիցես զամենայն պնդակազմութիւնն :
 1) ասն այսորիկ և անդ իսկ ասաց թէ չէ դատապարտութիւն ուրեմն, յաւել և զայն՝ թէ որք ոչ ըստ մարմնոյն գնան . և աստ դարձեալ թէ զի արդարացեալ գտցի առաւելութեամբ օրէնքն իմ : Եւ յասեին նորա զայս այսպէս՝ յարեաց 'ի սոյնս, մանաւանդ եթէ ոչ զայս միայն, այլ և այլ բազումս :

Եւ իբրեւ ասաց թէ զի արդարութիւն օրինացն առաւելաւ 'ի մեզ որք ոչ ըստ մարմնոյն գնայցեմք՝ այլ թէ ըստ հոգւոյ, ապա ցուցանէ թէ ոչ միայն հեռանալ 'ի չարեացն պարտ է, այլ և 'ի բարիս գործել ձեռնամուխ լինել . քանզի տալ զպսակսն՝ նորա է, իսկ արժանի բղքեղ կազմել՝ քոյին փութոյդ : Վննդի և որպէս արդարութիւն օրինացն էր 'ի չլինել քեզ պատժապարտ անիծիցն, զսոյնս եկն յայտնեաց քեզ Վրիստոս : 1) Խ այսուհետեւ մատն լինիր այնչափ պարզեացն, այլ մնա հաստատութեամբ 'ի նմին պահելով զգանձս զայս : Եւ ցոյց քեզ աստ՝ թէ չէ բաւական աւազանն միայն առ 'ի փրկութիւն, թէ ոչ յետ աւազանին և վարս արժանի պարգեացն ցուցանիցես : Եւ զայս ասելով դարձեալ ջատագով լինի օրինացն : Վննդի յետ հաւատալոյն մերոյ 'ի Վրիստոս, զամենայն ինչ պարտ է շահել և գործել, որպէս զի արդարութիւն նորա մնասցէ 'ի մեզ, և մի երբեք եղծցուք զայն :

“Վննդի, ասէ, որք մարմնովն են, զմարմնոյն խորհին : Եւ և ոչ այսու իսկ զմարմնն մեղադրէ . զի մինչև զիւր զընտանի զկարգաւորութիւնն պահիցէ, ոչ ինչ անպատեհ լինիցի . իսկ յորժամ զամենայն ինչ նմա համարիցիմք, և յիւրոց ընտանի սահմանացն արտաքս ելանիցէ, և ընդդէմ չնչոյն կայցէ . ապա յայնժամ ամենայն եղծանի և կորնչի, և ոչ եթէ 'ի բնութենէն ինչ լինի այն, այլ յանփութութենէն և յիւրմէ անկարգութենէն : Իսկ հոգեւորքն զհոգեւորսն . քանզի, ասէ, խորհուրդ մարմնոյ մահ է : Եւ չստաց եթէ բնութիւն մարմնոյ և կամ էութիւն անդամոց, այլ խորհուրդ, զոր ուղղելն իսկ գիւրին է և 'ի բաց բառնալ : Եւ զայս ասէ ոչ եթէ մարմնոյն ինչ առանձին խորհուրդ է, քաւիցի, այլ զթանձրագոյն մտացն յարձակումն ցուցանէ,

և յառութիւն իսկ զնոյն կոչէ, զոր օրինակ և մարմին զբովանդակ մարդն և զհոգին սովոր են կոչել: Իսկ ըզխորհուրդն հոգւոյն, թէպէտ գարձեալ և աստ զհոգեւորական մտոցն ասէ, որպէս և յառաջն ասեմք՝ թէ “Որքննէ զսիրտս, գիտէ զինչ խորհուրդ է հոգւոյն”: Եւ ցուցանէ բազում անգամ յայսմանէ բարութիւնս և յայտմանս և ՚ի հանդերձեալսն: () Ի եթէ չար խորհուրդք՝ որ ինչ են ՚ի ներքս ածեն մարմնաւոր կամք, ապա մանաւանդ ևս առաւել բիւր բարութիւն հոգեւոր խորհուրդք ընձեռեն, զոր և յայտ իսկ արտրեալ ասելովն թէ “Եթեմք և խաղաղութիւն”: Եւ ՚ի կրճիմն իմն ՚ի մէջ արկանելով առաջնոցն՝ ասելով թէ “խորհուրդ մարմնոյ մահ է”: և անջրպետ իմն առ ՚ի յաջորդան զայս դնէ՝ թէ “խաղաղութիւն”: և ՚ի սոյնս յարեաց անգէն՝ թէ “խորհուրդ մարմնոյ թշնամութիւն է առ անձ”, որ քան զմահ ևս գոնդակադոյն է: Իսկ ապա ցուցանէ թէ որպէս մահ և թշնամութիւն է:

“Բանցի օրինացն ան, ասէ, ոչ հնազանդի, նա և կարէ իսկ ոչ”: Եւ մի ինչ խառվեսցիս յորժամ լսիցես թէ “նա և կարէ իսկ ոչ”: Վասն զի դիւրին ունի զլուծումն մտածութեանս այս: Խորհուրդ մարմնոյ աստ զհոգեզէն և զթանձր զխորհուրդան կոչէ, որք առ երկբաւորս իսկ միայն կապեն զինքեանս. զայսպիսեացն ասէ թէ ոչ կարէ հնազանդել ան: Եւ որ յոյս փրկութեան կայցէ, ասէ, թէ չկարէ՝ որ չարն է՝ ընել լաւ: Եւ զայս ինչ ասէ. ապա եթէ ոչ զխորդ նոյն ինքն՝ լաւ զոս եղև այնպիսի լաւ. որպէս աւագակն, կամ զխորդ լանձասէ և կամ նինուէացիքն, և որպէս լաւ ի թանկեալ՝ վերստին զինքն ստացաւ, և կամ որպէս լաւ տրոս յորժամ ուրացաւն՝ զինքն գարձեալ վերստին նորագեաց, և կամ զխորդ պոռնկացեալքն գարձեալ ի լաւ տրոսի ճահուկան իսառնեցան, և կամ գաղատացիքն յորժամ ՚ի շորհոցն անկան՝ գարձեալ անդրէն ՚ի նոյն լաւութիւնսն ելին:

Եւ արդ ՚ի միտ առ թէ ոչ զայն ինչ ասէ որպէս զի անհնար է չարին բարի լինել, այլ զայն ասէ որք անգէն ՚ի չարիան մնայցեն՝ նոքս են որ չկարեն հնազանդել ան:

1 Գովասէր յօրինակին Եւ Դ... Ի... Եւ... յաւելաւ ՚ի յաւելն:

խի որք փոխինն և դառնան, նոցա և հնազանդին դիւրին է : 11 ասն որոյ և չասաց իսկ թէ մարդ չկարէ հնազանդել այլ, այլ եթէ չար գործք չկարեն լինել բարի որպէս զի յորժամ ասիցես թէ պոռնկութիւն չկարէ անուանիլ զգաստութիւն, և ոչ չարութիւն առաքինութիւն : 12 որ և յաւետարանին իսկ ասէր՝ թէ “ 13 կարէ ծառ չար պտուղ բարի առնել, ոչ եթէ 'ի չարեացն յառաքինութիւն դառնալ արգել, այլ որք անդէն 'ի չարիսն կան՝ առաց, եթէ ոչ կարէք պտուղ բարի բերել : 14 Բանգի և չասաց իսկ եթէ ոչ կարէ ծառ չար բարի լինել . իսկ զինչ, այլ եթէ պտուղ բարի չկարէ առնել մինչդեռ 'ի չարիսն է : 15 զի դառնալ և բարի լինել կարողութիւն է, զայս և աստ եցոյց և յայլ առական, յորժամ թողուցու զորոմնն զի լինիցի ցորեան . վասն որոյ և խիւ իսկ չէտ հրաման, այլ արգել . “ 16 Թգուցէ, ասէ, և զցորեանն ընդ նմին խլիցէք 'ի բաց, ” . այսինքն է թէ հանդերձեալ են ոմանք 'ի նոցանէ ցորեան լինել :

Խորհուրդ մարմնոյ այժմ աստ զմեղացն ասէ . իսկ խորհուրդ հոգւոյ զչնորհացն որ տուանն և ազդեցանն ըստ բարիք մերում յօժարութեանն՝ որք ընտրութիւնս 'ի կիրարկանեմք ըստ քաղցրութեան : 17 ոչ ուրեք աստ վասն անձնաւորութեան էութեան ճառեաց, այլ վասն առաքինութեան և մեղաց : 18 ասն զի զոր ինչ ոչ զօրեցին օրէնքն, այս այժմ կարողութիւն եղև քեզ, ասէ, ուղիղ գնալ և առանց գթելոյ և բուռն հարկանել զչնորհացն օգնականութենէ : 19 Բանգի չէ այն միայն բաւական չգնալ ըստ մարմնոյ, այլ և ըստ հոգւոյն պարտէ գնալ . և ոչ դարձեալ այն միայն բաւական է մեզ 'ի փրկութիւն խոտորել 'ի չարէ, այլ պարտ է և բարիս գործել մեզ : 20 այս յայնժամ լինի յորժամ ըզլունչս ոգւոյն տայցեմք, և զմարմինս հաւանեցուցանիցեմք զընտանի զիւր զկարգն ճանաչել . ապա այսպէս կարեմք և զնա հոգևոր գործել : 21 իսկ եթէ ձուլանայցեմք, և զլունչն այնուհետև մարմնաւոր առնեմք :

Բանգի ոչ եթէ 'ի հարկէ բնութեանն եդ զպարգևան, այլ ազատութեան և յօժարութեան ընձեռեաց . ապա առ քեզ է առնել զայս և կամ զայն : Բանգի 'ի նմանէն կողմանէ ամենայն ինչ կատարեցաւ . վասն զի

և ոչ զինուորին ընդդէմ օրինաց մտաց մերոց մեղքն, և ոչ զիտեն զմեզ որպէս զառաջինն, այլ ամենայն լուծեալ խափանեցաւ և ընկղմեցան ախտք, զարհուրեալ և դողացեալ ախտքն 'ի շնորհաց հոգւոյն: Իսկ ապա եթէ դու քեզին զոյսն չիջուցանիցես և զկառավարն 'ի բաց հանիցես և զնաւավարն հալածիցես, ապա այնուհետեւ քեզ անձին քու՛մ քեզէն յարուցանես զմերիկ ձմերանոց և զալէկոծութեան:

Եւ յայժմ դիւրագոյն եղև առաքինութիւնն, վասն որոյ և բազում հաւատարիք են իմաստասիրութեան. աղէտսիր և ած զմտաւ զժամանակն զայն մինչդեռ օրէնքն ունէին որպիսի ինչ 'ի մարդիկ գործէին և որպիսի ինչ այժմ յորժամ շնորհս ծաւալեցան: Բանդի որ ինչ անհնարինքն կարծէին առաջնոցն, այսինքն է կուսութիւն և զմահ արհամարհել և զայլ ևս բազում ախտից, այս այժմ ընդ ամենայն տիեզերս ուղղեալ գտանի, և ոչ թէ 'ի մէնջ միայն, այլ առ սելութացիսն և առ թրակացիսն և 'ի հնդկիս և 'ի պարսիկս և յայլ ևս բազում բարբարոսս. ծաղկեալ են կուսանացն կարգ և մարտիրոսացն բազմութիւնք և միայնակեցացն գաղք, այլ և բազում իսկ սոքա գտանին քան զամուսնացեալն. և պահոց կարգք և անստացուածութեան առաւելութիւն, զոր օրէնքն որ նորքք վարեցան՝ և յերազի անգամ չկարացին զայս առնել և վճարել: Եւ արդ տեսանելով թէ քան զքող ևս առաւել գոչէ 'ի բաց ճշմարտութիւն, մի թուրանար և մի մատն լինիր այնքան պարգևացն. զի և ոչ կարողութիւն է յետ հաւատոցն ծաւալնալ: Եւ ապրել կամիցիս, դիւրին է պատերազմն. այլ զի յաղթիցես մրցելով և ոչ զի նիրհիցես և ննջիցես, և ոչ զի դարձեալ զմեծութիւն շնորհացն առնիցես իրս ծաւութեան յառաջին տղմին թաւալելով: Եւ ասն որոյ և զնու վիմաւ ամեալ ասէր՝ թէ “ Եւ մարմնոջն են, այ հաճոյքն ելնել ոչ կարեն ”:

Եւ արդ զինչ, կոտորեցո՛ւք զմարմինս, ասէ, զի լինիմք այ հաճոյք և ելանիցեմք 'ի մարմնոցս, և մարդասպանս մեզ հրամայես լինել և գալ յառաքինութիւն: Տեսանե՛ս քանի անպատեհ մտածութիւնք ծնանին՝ թէ մերկ զբանն ընդունիցիմք: Բանդի մարմին աստ ոչ բղնոյն ինքն զմարմինն ասէ և կամ զնորին բնութենէն,

այլ զմարմնաւոր վարուց և զերկրաւորաց՝ որ փափկութեամբքն և զեխութեամբքն լի են, որ բոլորովին իսկ զմարդն մարմին գործեն: Այս օրինակ և ուր հազուովն են թեթեւեալ և զմարմինն հոգեւոր գործեն, սոցն պէս և որք այնպիսեացն ծառայեն որովայնի և հեշտութեան, և զհոգին մարմին առնեն. ոչ եթէ զէութիւնն ինչ չքնեն, այլ զազատութիւն ազգականութեանն նորա կորուսանեն:

Եւ այս իսկ է օրինակ ասացելոցս՝ ուստի և ՚ի հնումն բազում ուրիշ գտանեմք, նշանակելով զմարմին զթանձ, բազայն և զհոգեղէն վարս և անպատեհ ցանկութեամբք ցեալս: Այսինքն և առ Վրդ. ասէր՝ թէ “Այն մնացեց հոգի իմ ՚ի մարդկանս յայսմիկ առ ՚ի լինելոյ դոցա մարմին, Այն է ինքն իսկ Վրդ մարմին զգեցեալ էր. և չէր նմա մեղադրութիւն թէ ընդէր մարմին զգեցեալ ես, քանզի այսպիսի ըստ բնութեան են. այլ զմարմնաւոր զվարճսն ՚ի բաց կամէր բառնալ: Այսն այսորիկ և Վազգոս ասէր՝ թէ “Արք մարմնովն են, նոյն հաճոյսնալ ոչ կարեն, Եւ յարեաց ՚ի սոցն գարձեալ թէ “Սուք չէք մարմնով, այլ հոգեւով, Եւ ոչ գարձեալ թէ յախառն ինչ մարմնոյ ասաց զայս, այլ զայնպիսի զմարմնոյ՝ որք քարշին և ընդ ախտից բռնութեան կայ ՚ի հարկի:

Եւ էր վասն չասաց այսպէս և ոչ ընտրութիւն ինչ եզրի միջի: Բարձրացուցանել կամէր զլսողն, եցոյց զայն եթէ չէ ՚ի մարմնի որ ուղիղն վարի. զի եթէ որ ՚ի մեղան չէր, յայտ է ամենեցուն թէ հոգեւոր էր: Այսն այսորիկ զմեծն դնէ, զի ցուցցէ թէ ոչ միայն զի ՚ի մեղան չէ, այլ և ոչ ՚ի մարմնի այնուհետեւ երևի թէ իցէ հոգեւոր մարդ. հրեշտակ իսկ եղեալ աստէն և յերկինս համարարձեալ երևի, և զմարմինն լոկ արկեալ զիւրեւ:

Իսկ ապա եթէ վասն այնորիկ ամբաստանես զմարմնոյ զի մարմնաւորն անուանեաց զվարճսն մարմնաւորս, ապա պարտ է քեզ և զերկիր մեղադրել, վասն զի բազում անգամ և սա չար կոչի, որպէս և աշակերտացն ասէր Վրդ թէ “Սուք չէք յաշխարհէ աստի, և գարձեալ ցիւր եղբարսն ասէր. “Այն կարէ աշխարհս ասել զձեզ, իսկ զիս ասեալ, զի ես վկայ եմ նորա թէ գործք իւր չար են, Եւ և զհոգին իսկ օտարացուցանէք յայն վասն

զի որք 'ի մարութեանն կէին, չնչաւորս կոշեաց զոտաւ :
 Եւ չէ և չէ իսկ այս . քանզի ոչ լոկ յատացուածս բա-
 նին պարտ է հայել, այլ զմիտս բանին ամենայն օրեք
 կարևոր է քննել և հաւատտեալ 'ի վերայ հասանել
 ասացելոցն : Վրանդի ոմն բարի է և միւսն չար, և եր-
 կոքեան 'ի միջոցի' որպիսի ինչ շունչ և մարմին 'ի միջո-
 ցի են, և սման և նմա դիւրին է առ 'ի լինել բարի . իսկ
 հոգին միշտ բարի, և ոչ այլ տարազ ինչ երբեք կարէ
 լինել : Եւ դարձեալ թէ խորհուրդ մարմնոյ՝ այսինքն է
 չար վարք, որ միշտն չար՝ նա ոչ կարէ այլ օրինացն հնաւ
 զանդել : Իսկ ապա եթէ 'ի լաւ անդր խոփացի հոգին
 և մարմինն, եղեն մատն հոգւոյն . իսկ եթէ դարձեալ
 չար և քոճեայ ինչ, գտաւ հազորդ իսկ աստէն կորստեանն .
 ոչ եթէ բնութիւնն ինչ շնչոյ և մարմնոյ զայն ունէր,
 այլ իշխանական բարութն երկոքեան զայն ընտրեցին :
 Եւ զի այսպէս ունի զօրինակս, և ոչ զմարմնոյ ամբաս-
 տանութենէ ինչ ասացեալ :

Եւ արձեալ եթէ կամիցիք ձեռնարկեսցուք յատ-
 ցուածս բանիցն և հաւատտեալ քննեսցուք : « Եւ ուր,
 ասէ, չէք մարմնով, այլ հոգւով », : Եւ արդ զհարդ չէին
 մարմնով, այլ անմարմինք շրջէին . և որ բան ունիցի
 զայս : Տեսանեն զի զմարմնաւոր զվարան ակնարկէ : Եւ
 էր վասն չասաց՝ թէ դուք չէք մեղօք . զի ուսանիցիս ե-
 թէ ոչ միայն զմեղաց բանաւորութիւն շիջոց Վրիս-
 տոս, այլ և զմարմինն թեթեւ և հոգւոր գործեաց . ոչ
 եթէ զբնութիւնն փոխեաց, այլ թեւաւոր արար զնա :
 Օ որ օրինակ յորժամ 'ի հուր մերձեայցն երկաթ,
 և ինքն երկաթն հուր լինի և պահէ զհուր զբնտանի բզ-
 բնութիւնն, սոյնպէս և որ հաւատացեալն է և զհոգին
 ունի, և մարմին նորա փոխի յայլ ազդումն և բողորովին
 իսկ հոգւոր շինի, և յամենայն կողմանց խաչեալ, և
 զոյդ ընդ հոգւոյն 'ի վեր թռչի : Եւ որպիսի էր իսկ և նո-
 րա մարմինն որ զայն իտեւ . որ զամենայն փափկութիւն
 և զցանկութիւնս ծաղր առնէր, և փափկանայր սովորին
 և տանջանօքն և կապանօքն, և ոչ ցաւէր ինչ և ոչ վիշտս
 վարկանէր զլարչարանն : Եւ զայս յայտ առնէր ասե-
 լովն՝ թէ « Եւ ժամայն իսկ թեթեւութիւնն եղի », :
 Եւ յայնչս բարիք էր և առաքինի, մինչև զմարմինն և ու
 խրատեաց զոյդ ընդ հոգւոյն ընթանալ :

“Օ ի եթէ հոգի այ բնակեալ է ի ձեզ”, Օ զին և զթէն ընդ բազում տեղիս դնէ ոչ երկբանելոյ վասն, այլ և յոյժ հաւատալոյ իրք են, և փոխանակ այսր զզին և զթէն գնէ. որպէս յորժամ ասիցեն. “Օ ի եթ արժանի է առաջի այ հատուցանել նեղութիւն նեղչացն ձերաց”, և դարձեալ. “Լսնչափ ինչ անցք անցին ընդ ձեզ զուր, եթ իցէ զուր”, “Եթէ որ զհոգի այ չունի, սա չէ նորա”, Եւ չասաց եթէ դուք չունիք, այլ յայլս դարձեալ զտրտմականսն. սա չէ նորա՝ ասէ, “Իսկ եթէ Վրիտառս ի ձեզ է”, Բարձեալ Վրիտառոս նոցա ասէ. և զտրտմականսն եցոյց եթէ փոքր մի և զիջական, իսկ փափաքելին՝ երկաքանչիւրոց, այլ և բազմաց, որպէս զի զայն ծածկելով զայս ասիցէ՝ եթէ զհոգին քարոզեցի զՎրիտառոս աւետարանելով. Յուցանէ եթ որ զհոգին ունի, ոչ միայն զանուն Վրիտառոսի անի և Վրիտառանի, այլ զնոյն ինքն զՎրիտառոս ունի. քանզի չէ երբէք յորժամ հոգին մերձ լինի, եթ և՛ Վրիտառոս չիցէ մերձ. Վանդի ուր մի անձն յերրորդութենէն մերձ է, բովանդակ երրորդութիւն շուրջ պտտեալ կայ. վասն զի անքակ են ի միմեանց, և միաւորին ամ հաւատտեալ. Եւ զինչ իցէ զոր ասէն՝ “Իսկ Վրիտառոս ի ձեզ է, ապա մարմին մեռեալ է վասն մեղաց և հոգին կենդանի է վասն արդարութեան”, Տեսանէս որչափ չարիք են ի չնդունելոյ զհոգին սուրբ. մահ, թշնամութիւն առ ամ, և ոչն կարել հնազանդել օրինացն այ, և չունել մեղ զՎրիտառոս որպէս պարտն է և զբնակելն նորա ի մեզ:

Եւ արդ տես որչափ ինչ բարութիւնք են յորժամ զհոգին ընդունիցիմք. յորժամ Վրիտառոս լինիցիմք, զնայն ինքն զՎրիտառոս ընդունիմք և ընդ հրեշտակս խօսակից լինիմք. քանզի այս է զոր ասէն՝ եթ “Եւանդք զանդամս ձեր”, զկենդանութիւն զանմահ կենացն ուր աստէն իսկ ընկալաք զյարութեան զգրաւական, որով դիւրով ընթանամք զառաքինութեան ընթացսն, Եւ ասն զի չասաց եթէ զատարկացի մարմինդ ի մեղաց լոյ, այլ եթ մեռեալ լիցի. ընդարձակել կամեցաւ զդիւրացոյն զընթացսն մեր. քանզի առանց իրաց և աշխատութեան այսպիսի պատկի այնուհետեւ, Եւ ասն այսորիկ և

զմեղացն ճառս յաւել, զի ուսցիս և զբարիսն, և ոչ եթէ զբնութիւն մարմնոյն միանգամայն 'ի բաց երարձ. զի եթէ այս լինալ էր, ապա և զհոգւոյն բնութիւն 'ի բաց բառնալ էր: Եւ չհասէ այսպիսի ինչ, այլ կամի թէ կեայ և շարժի և գործէ. այլ մեռեալ կամի զի իցէ, որպէս զի զՎրիստոս յինքեան կարիցէ ունել. և ապա այն լինիցի նշան թէ 'ի մեզ հոգին սուրբ է, յորժամ զկարգ սահմանի իւրոյ բարիոք պահիցէ մարմինն, և ոչ ևս ազդիցէ 'ի գործաւորութիւն մեղաց: Եւ արդ մի վհատիցիս 'ի մեռելութիւն, զի ունիս զճշմարիտ կեանսն՝ զոր և ոչ մի ինչ մահ կարիցէ փոխանակել: Եւ ան զի այսպիսի են հոգւոյն կեանք. չանկանի ընդ մահուամբ այնուհետեւ, այլ ծախէ զմահ և սպառէ, և զոր ան՝ անմահ պահէ: Եւ ան որոյ և չասէ թէ մարմին մեռեալ է և հոգին կեայ, այլ թէ կենդանութիւն, զի ցուցցէ թէ և այլոց կարող է զնոյն շնորհել:

Եւ արդ զմեռեալ անդէ զլսողն ասելով զպատճառս կենդանութեանն, և օրինակ այսոցիկ՝ արդարութիւնն. քանզի յորժամ մեղք ուրեք չիք, և ոչ մահ ուրեք գրտանի. և յորժամ մահ ուրեք չերևի, յայտ է թէ անլուծանելի կեանք կեան: “() ի եթէ հոգի այնորիկ որ յարոյցն զՎիսուս բնակեալ է 'ի ձեզ, ապա և որ յարոյցն 'ի մեռելոց զտէր մեր (Վիսուս Վրիստոս կենդանացուցէ և զմարմինդ ձեր առ 'ի բնակել 'ի ձեզ հոգւովն),” Եւ արդեալ վասն յարութեանն յուզէ ճառս մանաւանդ թէ այս իսկ յոյս օծանէ զբողոք, և հաստատէ այնուիկ որ ինչ Վրիստոսիւն գործեցաւ: Եւ զարհուրի, ասէ, թէ մեռեալ անկեալ է մարմինդ. ընկալ զհոգին և իսկայն յարիցէ: Եւ զիսորդ, որք ոչն ունիցին զհոգին՝ մարմինքն ոչ յարիցեն. և որպէս ասիցէ՝ թէ “Եւ մենեցուն մեզ յանդիման լինել կայ առաջի բեմին Վրիստոսի,” Եւ ուստի դարձեալ ճառք գեհենին հաւատարիմ լինին. եթէ ոչ յառնեն, յայտ է թէ գեհեն չիք. և արդ որպիսի ինչ զոր ասիցեն: Եւ յառնել ամենեքին յառնեն, այլ ոչ ամենեքեան 'ի կեանս, ոչ ոմանք 'ի տանջանսն և ոմանք 'ի կեանսն: Եւ որին վասն չասաց թէ յարուցէ, այլ թէ կենդանացուցէ՝ որ 'ի վերն է քան զյարութիւն, զոր արդարոյն միայն է պատրաստեալ:

Ի՞նչ և զարաճնաւ պատուոյն այնորիկ յայտնէ՝ աւերմը՝ « Ի՞նչ ի բնական չորհուրդ հոգւոյ նորա ի ձեռք », () քի թէ հալածիցես, ասէ, զհոգւոյն շնորհս մինչդեռ աստղես, և ոչ ամբողջ ունիցիս զնա ի քեզ, երթիցէ ի քէն. և թէպէտ և յարիցես՝ կորստեան մատնիս, վասն զի բաւնու յանձն ծագել ի քեզ հոգին յորժամ տեսանիցէ թէ մատնեցար գեհէնին () այնպէս և չառնու յանձն չիջեալ լապտերօք զգը ընդունել և ի ներքս տանել ի հոգեւոր առաքատան որպէս և զայն զկուսանան :

ՅՈՐԴՈՐԱԿ

Եւ արդ մի տալ այժմ կենդանանալ մարմնոյդ, զի անդ կենդանացի. մեռա զդա աստ, զի մի յաւիտեան մեռանիցի. () քի եթէ աստ պահես զդա կենդանի, ապա անդ ոչ կենդանանայ. իսկ եթէ մեռանի, յայնժամ կենդանի լինի. Ի՞նչ և ի հասարակաց յարութեանն դործի. նա պարտ է նմա մեռանիլ և թաղիլ, և ապա անմահ յառնել : Ի՞նչ և յաւազանին դործեցաւ. քան զի խաչեցաւ նախ ք. թաղեցաւ, և ապա յարեաւ : () սոցն զայս և ի տէրունական մարմնին. քանզի և նա նախ խաչեցաւ և մեռաւ և թաղեցաւ, և ապա յարեաւ : () սոցն և մեք այժմ արասցուք, ի դործս նորա յամենայն ժամ սպանցուք զմեզ. ոչ եթէ զընու թիւնս ինչ ասեմ, քաւ լիցի. այլ զյարձակմունս չար դործոցն : Ի՞նչի և այսոքիկ կեանք են, մանաւանդ թէ այն իսկ են ճշմարիտ կեանք յորժամ ոչ մարդկօրէնս ինչ վարիմք և երկրաւորս, և ոչ ցանկութեանց ծառայեմք : Եւ եթէ որ զայսոսիկ չկարիցէ ընդ իւրե հնազանդել, նա և կեալ չկարէ այնուհետեւ ի վհատութեան որ յիրացն լինիցի, և երկիւղ և վտանգ և բիւր բազմութիւնք ախտիցն ի ներքս անկեալ հեղձուցանեն : Եւ եթէ մահու ակն ունիցին, յառաջ քան զժամ մահու մեռեալ գտանի. և կամ թէ հիւանդութեանց և ախտից կարծիք ըմբռնեն և թշնամանաց և կամ աղբաւորութեան և կամ այլ ինչ յորոց ակն ունիցին, կորեաւ և եղծաւ վաղվաղակի : Եւ արդ զի՞նչ քան զայնպիսի կեանս հիբագոյն կայցէ :

Եւ յ՛հ որք հոգւոյն կեանս՝ այսպիսի ինչ կրիցեն, այլ

և երկիրդ և տրտմութեան և վտանգութեան ինչ վշտաց
և քան զամենայն իսկ փոխօրհունս վերագոյն գտանի :
Ի յայտն ոչ ինչ ամենեւին երեւի նմա իրքն , այլ ևս մե-
ծագոյն այն՝ զի յորժամ լսէ , արհամարհէ : Եւ այն
ուստ լինիցի : Իսկ բնակէ հանապազ հողին՝ ի մեջ . քան
զի ոչ լոկ ասաց թէ բնակեսցէ առ փոքր մի , այլ թէ
ցանկ հանապազ . վասն այսորիկ և չտաց իսկ եթէ որ
բնակեաց հողին , այլ եթէ բնակեսցէ , զմիշտ առ մեջ
մնալն ցուցանէ : Իսկ ուրեմն կենդանի մանաւանդ նա
է որ զինքն մեռուցանէ ի վարուցն . վասն որոյ և ասէ՝
թէ “ հողին կենդանի է ի ձեռն արդարութեան ” :

Եւ զի ևս յայտնագոյն ասացուածքն լինիցին , եր-
կուս մարդս առցուք ի մէջ , մին կարգեալ անառակու-
թեամբք և ցանկութեամբք և խաբէութեամբք կեն-
ցադոյս , իսկ զմիւսն մեռեալ այսոցիկ . և տեսցուք մա-
նաւանդ թէ ով իցէ կենդանի : Եւ դարձեալ ի սոցունց
երկոցունց կամ զմին հարուստ և նշանաւոր՝ որ զբա-
ղում զուսանս կերակրէ և զփաղաքշտոս , և զոջոյն
իսկ զօրն յայնմ անցուցանէ յըմպելն և յանառակելն
և ի զեղխանալն¹ . իսկ միւսն աղքատութեամբ կեայ և
պահօք և այլ ևս խստամբերութեամբք և իմաստասի-
րութեամբ , և երեկունն միայն ի կարեւոր կերակուր
անդր վայելիցէ փոքր մի , և եթէ կամիցիս՝ և զերկուս
և զերիս աւուրս . համարեաց թէ կայցէ նա թի : Իսկ ո՞
յերկոցունց՝ ի նոցանէ թուեսցի ձեզ թէ կենդանի իցէ .
գիտեմք զի բազումք զնա վարկանին որ փափկանայն և
ցրուէ զիրօն . իսկ մեք զնա որ ամենայն չափաւորու-
թեամբ վայելէ : Եւ ուրք քանզի կախ և հակառակու-
թիւն ի միջի է , ի տունս իսկ յերկոցունց մնացուք ի
նմին ժամու . ի փափկութեանն յորժամ քեզն թուե-
ցի թէ կենդանի իցէ մեծատունն , և մեռեալ ի ներքո
տեսանեմք զերկաքանչիւրոցն զկեանս : Եւ վասն զի ի
գործոցն երեւի թէ ով է կենդանի և կամ ով մեռեալ .
որ զմուրհակն և զգիրն քննէ , թէ որ յողթման և ի
պահան իցէ . և դարձեալ որ յերկրաւոր իրան իցէ , թէ
որ արթունն և զուարթունն իցէ և ընդ նոյ դեռ խօսի-
ցի : Իսկ զնա յարեցութենէն ընկղմեալ ոչ ինչ

¹ Յորհանգիստն զրեալ եր ի չխաղախութիւն :

լաւագոյն քան զմեռեալն տեսնեմք, թէպէտ և ցերեկոյն անդ դեբերեալ նստիցիմք, և յետ արբեցումեն ապա քուն իսկ ըմբռնէ զնա, և մանաւանդ քան զայն պիտի իրա՝ զմահն գլխովին կամէի։ Իսկ միւսն ևս՝ ի գիշերի արթուն և զուարթուն գտանի։ Եւ արդ զոր վարկանիցիմք կենդանի։ որ յանդրապումեանն անկեալ զնէր և ծաղր ամենեցուն լինէր, թէ որ զուարթունն էր և ընդ նոյ խօսէր։ Եւ թէ որ մերձեանաւ և բարբառի, լսել ինչ չկարես որպէս ի մեռելոյ։ Իսկ սա թէպէտ և ի գիշերի մօտեւ և կամ ի տունջեան, ցանկաւ լսել զբանն, քանզի հրեշտակական է և ոչ մարդկական, և լսեա զիմաստութիւնն վասն երկնային իրաց։ Տեսանեն զի մինն առաւել քան զկենդանիսն կենդանի է, իսկ միւսն քան զմեռեալ ևս առաւել ողորմելի անկեալ զնի։ Թէպէտ և խլրտիցէ՝ այլ ընդ այլ տեսանէ, և քան զշաղկապն և զմոլիսն ևս թշուառականագոյն է։ () Նա թէպէտ և թշնամանիցէ որ, ողորմիմք այնմ որ թշնամանեցաւ, և սաստեմք այնմ որ թշնամանեցաւ։ Իսկ յայսպիսեացս թէպէտ և վարատեալ զգը և թշնամանեալ տեսանեմք, ոչ միայն չեղնարհիմք առ ի գութն, այլ և վարկանիմք ևս թէ առաւել արժանի է այնպիսում իրաց։ Եւ արդ յայսպիսի կեանք կեանք իցեն, որ քան զբիւր մահ ևս դժնեայ և դառն է։ Տեսանեն զի ոչ միայն մեռեալ է որ փափկանայն, այլ քան զմեռեալսն ևս դժնեայ և քան զգիւհաբան ևս դիւագոյն։ Բանզի միում ողորմիմք, իսկ զմիւսն առաւել։ և միւսն ի ներելութեան վայելէ, իսկ միւսն տանջանա ընդունի վասն որոյ ախտացաւ։ () Ի թէ արտաքուստն այնպէս ինչ իցէ ծաղրալից ներեալ զըզիսն օւնելով ի քեզ և գինեհօտ ներութիւնս, զմտաւ ած զթշուառական հոգիդ թէ որպէս ի գերեզմանի յայսպիսում ի մարմնի թաղեալ զնի։ Եւ յայսպիսի ինչ է տեսանել որպէս զի թէ իցէ ազջիկ զգեղեցիկ զարդարեալ և զգառտ և ազատ և բարիազգի, և աղախն բարբառոսաց լինիցի և հալածական և թշնամանեալ յետ այնչափ կազմածոց և իշխանութեանց։ Եւ արդ ո՞ր ոչ որ միտաւ ունիցի ցանկայ բազում անգամ մեռանել, քան թէ մի օր զայնպիսի կեանս կեցցէ։ () Ի թէպէտ և յորժամ տուն լինիցի և յայնպիսի յանառակ արբեցու-

Թեանէ յարիցէ, սակայն և ոչ այնպէս վայելէ 'ի յատակ զգատութեան. վասն զի դեռ ամպ և մառախուղ որպէս 'ի ձմերանայ որ յարեցութեանն գործեցաւ՝ առաջի աչացն կայ: Իայց սակայն Թեպէտ պարտ էր նմա յատակ նայել, այլ զինչ օգուտ է յորժամ ոչ ինչ տեսութիւն նորա 'ի պէտս գործիցի, այլ 'ի բամբակաւ և յամթ. այնքան ինչ է յիրացն շահ մինչև զգայ ոչ անգամ յորժամ ծաղըն կայցէ: Եւ յորժամ տիւն իսկ լինիցի, այնպիսի իմն միութարութիւն գտանէ՝ զճառայիցն տրտունջ և զկնոջն զամթ և զբարեկամացն զմեղադրութիւն և զթշնամեացն ծաղը առնել զոր ոչ ինչ զգաց: Եւ արդ զինչ ինչ ողորմելի քան զայնպիսի կեանս կայցէ որ զօրն բոլոր այսն կատականաց լինիցի յամենեցունց, և երեկունն դարձեալ զնոյն ամթ նախատանաց կրիցէ:

Եւ արդ զինչ, կամիցիս Թողեալ զստա առցաւք 'ի մէջ զագահան. վասն զի և այս ևս դառնագոյն արեւցութիւն է և մահ, և քան զմահ ևս դառնագոյն, որպէս և արեւցութիւն այս ևս դժնեայ է քան զայն. քանզի և չէ իսկ այսպէս չար գինւոյ արեւցութիւն քան զինչիցն ցանկութիւն. Ի՛նչպիսի անդ այնքան ինչ է ֆրասն և յայն կատարի՝ անզգայ լինել արեւցելոյն, և նորուն անձին է կորուստն միայն. իսկ այս արեւցութիւն 'ի բիւր ոգիսն ազդէ ֆրասն, և պէտպէս ումենայն ուրեք բորբոքէ զպատերազմունս: Եւ արդ բեր և զայս և զայն կշռեսցաւք առ միմեանս և տեսցուք Թէ իւ գտանին հաղորդ միմեանց, և այսպէս երկոցունց արեւցութեանց արագացաւ հանդէս այսօր: Իսկ առ երանելի կեանսն և հոգևոր կենդանութիւնն մի ևս մերձեցին այսպիսիքս առ այժմ, այլ առ միմեանս քննեսցին: Եւ զտեղանս ևս 'ի մէջ բերցուք որ բիւր սպանմամբք լի է: Եւ արդ իւ իւրիք հաղորդին միմեանց և կամ իւ նմանիցին. այնու ինչ արդեօք ըստ բնութեան արտին: Եւ անս և զզառագանութիւն արեւցութեանն. քանզի մին 'ի գինւոյ, իսկ միւսն 'ի ցանկութեանէ ընչիցն լինի, և ախտն նման նմին լինի, քանզի երկոքեան անպատեհ ցանկութեան պատին: Ի՛նչպիսի որ գինւոյն արեւնայ, որչափ ինչ շատ բնութ ասշտիւքն, սոյնպէս և Թմբրի միայն. իսկ որ յինչն հարեալ իցէ, որչափ ինչ ստանայ, քան զնոյն

ևս առաւել վառէ զբոց ցանկութեանն, և ևս դժնեայ զդադումն իւր պատրաստէ . այսպիսի ինչ է արբեցութիւնն, և այլ զինչ : Վարձեալ արծաթասէրն յափշտակէ . և այն զինչ իցէ : Վանդի նա ախտանայ զոր ինչ բնութեանն իրք ունին . վասն զի գինւոյն բնութի ջերմ է, և զքնգաղոյս զխոնաւութիւն մարմնոյն յինքն ձգելով գործէ արբելոյն զծարաւն : Իսկ նա ուստի . թէ ոչ յայնմանէ թէ առաւելու կամի յինչսն, և ապա յոյնժամ աղքատագոյն քան զամենեսին իսկ զինքն վարկանի . քանզի անյադ է ախտն և լոկ օրինակաւ երևի թէ մարդ է :

Եւ արդ եթէ կամեցիտ, զննեսցուք զնոսա և յետ արբեցութեանն : Եւ անսականգ եթէ զարծաթասէրն չիք երբէք գտանել լուրջ, այլ միշտ յարբեցութեան կայ : Եւ արդ մինչ յարբեցութեանն երկոքեան են, տեսցուք և այց արասցուք իրացն՝ և արդ ո՞րք ՚ի սոցանէ ծաղր կայցէ, և կերպարանեցուք զերկուսեան և զրեսցուք զայն : Եւ տեսցուք որ երեկոք խելութափ ՚ի գինւոյն եղեալ էր և զաչսն բացեալ ոչ զգը կարէր տեսանել, այլ լոկ ընդ վայր կարծէր զամենայն ինչ շուրջ եկեալ, և որք պատահէին՝ գրթի հարկանէր, և յարիւնեալ ծակառեալ և մերկապէս խայտառակեալ, և կնոջն մերձ կալով և դադեր և աղախնացն և ծառայիցն այսին կատականաց առնելով : Եւ արդ բեր եթէ թուի և զագահն ՚ի մէջ և տես որ ինչ ՚ի նմանէն գործի . և ոչ միայն ծաղու արժանի է, այլ և անիծից և սրտմնութեան և բազում շանթից ՚ի վերուստ :

Իսայց սակայն տեսցուք թէ ուստի և ծաղրն լինի : Եւ նման նմին իսկ չտեսանէ զամենեսին, ոչ զքարեկամն, ոչ զթշնամիս . և այնպէս նման նմին բացեալ աչքն՝ կափուցեալ գտանի . և զոր օրինակ նա գինւոյն ցանկայ, սոյնպէս և տա զամենայն ասկի տեսանէ : Եւ փախածն ևս դառնագոյն սորա քան զնորայն . զի ոչ է թէ կերակուր ընդ բերան փսխէ, այլ բանս հայհոյութեան, թշնամանաց, պատերազմաց, մահուան, բիւր ինչ անդուստ ՚ի ներքուստ՝ կազմեալ փայլատակունս՝ զքեցն իւղ եռան : Եւ որպիսի ինչ իցէ մարմին արբելոյն՝ գոնջացեալ և լուծեալ, սոյնպէս և սորա ոգիքն :

Ս'անստանդ թէ ոչ սորա ոգիքն է ոչ մարմինն յախտէս յայսմանն կարիցեն զերծանել, այլ մանաւանդ թէ ծաւ խէ և մաշէ ևս առաւել քան զգինւոյն զարբեցութիւն՝ հոգքն, արտմուծիւնն, օքնութիւնն՝ որ առ փոքր փոքր ուտէ զմարմինն նորա և ծախէ : Վ'անգի գինւոյն բարբառմն գոնէ յետ գիշերոյն կարէ զուարթանալ : Իսկ սա յամենայն ժամ արբեալ է 'ի տունջեան և 'ի գիշերի և յորժամ արթունն է, քան զամենայն ևս քնով կապեալ գտանի . քանզի և որ զմեռաղքն գործեն և թէ այլ ինչ քան զայս առաւել և ծանր և դժեմայ իցէ՝ ևս չար դառնագոյն չարարի սա աստէն :

Եւ արդ ասա ինձ, այնպիսի կեանք կեանք իցեն, այլ ոչ եթէ մահ, մանաւանդ թէ ևս ցոնեայ քան զմահ և ողորմիլ : Վ'անգի մահ զմարմինն հանգուցանէ, և 'ի ծաղր առնելոյ և 'ի նշաւակաց և 'ի մեղաց անջատէ . իսկ այս արբեցութիւն յամենայն յայնքսիկ արկանէ, զլեւիւն ինու, զաչան կափուցանէ և զմիտան կապէ 'ի խաւարի : Վ'անգի ոչ լսել և ոչ խօսել ընդ ումք յանձն առնուն, այլ վաշխս և տոկոսիս տոկոսեաց և զանամութեան շահոն և զատեցեալ փաճառակութիւն հաշուին և զանազատութեան՝ զշահոն և զծառայապէսս . և որպէս շունք ընդդէմ ամենեցուն ղողանջեն, զամենեւին ատեան, յամենեցունց 'ի բաց դառնան, ընդ ումնեմին մարտնչին առանց իրիք պատճառաւաց, յաղքատացն վերայ յառնեն, ընդ մեծատունս չարակներն և ընդ ումք իսկ չեն կամակից : Իսկպէտ և կին ունիցի և որդիս և բարեկամս, եթէ ոչ յամենայն ուստեք շահեցի ինչ, չթուի ինչ քաղցր . բնութիւն՝ իւր պատեւրազմազ երեւի, և այլքն ևս առաւել :

Եւ արդ զինչ չար քան զայնպիսի մարդութիւն կայցէ, և կամ զինչ հէք և թշուառակտն քան զսա, յորժամ ինքն անձին իւրում այնպիսի խթոտ իրս կազմեցէ և գահավիժութիւնս և խորանորս և բիւր խորխորատս : Ս'արմին օւնելով՝ որ միայն որովայնի ծառայիցէ, թէպէտ և 'ի քաղաքային մատակարարութիւնս օք զքեզ արկանիցէ՝ փախչիս յերկիւղէն, վասն զի զամենայն ինչ որովայնի ծախիցես, իսկ արդ և առանձին իսկ կազմես այնպիսի ծախս . և ոչ եթէ ծախս միայն,

1 Երբնակին զմեղքութեան . եզաւ ըստ յունիս :

այլ ևս յառաջոյն սպասուածութիւնս հարկանես յոր-
ժամ մնամնայի ծառայիցես . և ոչ եթէ զինչն միայն
այնպիսի բանաւոր իշխանի և կամ զաշխատութիւնս
մարմնոյ և զտանջանս հազոյդ և զցաւս , այլ և զքո խեղ
գործեր մատուցանես : Եւ զինչ աւելի քեզ լինիցի ,
հէքդ և թշուառական , յայնպիսի բամբասական ծա-
ռայութենէ : Ատեանեն զորս ցանկ հանապազ 'ի շի-
րիմն տանիցին , մերկք և ունայնք 'ի թաղումն երթի-
ցեն . և ոչ ինչ կարացեալ առնուլ յիրոց անտի , այլ
և զայն ևս որ զգեցեալն ունին՝ որդանցն տանին անոր :
Հայեաց ընդ այն զամենայն օր , որպէս զի կարասցես
թեթեացուցանել զախտն , զի մի անտի ևս փութեսցիս
յորժամ զծանրագին և զպատուական զհանդերձս պա-
տանացն քեզ կազմեցես . քանզի և յոյժ դժնեայ է
ախտս այս և դառն հիւանդութիւն : Սոյնպէս և մեք
հանապազ յեկեղեցւոյ զպս ճառեմք , և ինչմք զսե-
րիս ձեր , զի գոնէ 'ի հանապազ լսելոյ անտի կարեցեք
լինել լաւ :

Եւ մի հակառակեք . քանզի ոչ եթէ միայն 'ի հան-
դերձեալ աւտրն , այլ և յառաջ քան զայն այսպիսի
պէսպէս ախտք հասուցանեն չարաբանս 'ի վերայ : Թէ-
պէտ և զհանապազորդ զկապելոց ասես , և կամ որ յեր-
կար ախտիւքն վշտանան և կամ թէ որք սովամահն լի-
նիցին և եթէ այլ ինչ այսպիսիք իցեն , ոչ կարես ցու-
ցանել թէ այսպէս ինչ տանջեցան աստէն որպէս յինչն
հադեալ իցեն : () Ինչ ինչ քան զայն դառնագոյն կայ-
ցէ յորժամ զամենեւին ատիցէ և ինքն յամենեցունց
ատիցի , յորժամ չէ ումեք կամակից և ոչ տեսանել
զոր կտնցի և ոչ յագիցի երբէք զհանապազորդ զծա-
րան , ընդ այն կռուեալ յամենայն ժամ . մանաւանդ
թէ ևս դժնդակ քան զսոքն է այն յամենեցունց ըստ-
գիւտ լինել , զհանապազորդ զտրտմութիւնս , զու եր-
բէք զդաստանալն , զհանապազորդ զհառաքութիւնսն և
զաղմուխս : () այս ամենայն և որ ինչ աւելի քան լրջ-
տցնս ազահոթութիւնն անկեաց , և զմինն միայն կամին
շահել , այսինքն է զմամոնայ : () Ի թէպէտ և զամենայն
ինչ տեսցեալ ունիցի , ոչ զգայ ցանկութեան , վասն
զի ամենայնի տենչայ . և եթէ թերեւէ մի կորուսանի-
ցէ , քան զամենեւին զինքն վարկանի ողորմելի , և թ ուի

Թէ յամենայն 'ի կեննայն իսկ անկաւ: Եւ որդ զիւրդ կարիցեմք բանիւք զայս չարիս յանդիման կացուցանել: Իսկ Թէ առտ զայսպիսի ինչ, զմտաւ ած յետ աստի անգր երթալոյն, զարտաքս հանումն յարքայութենէն, զմորմորումն գեհենին, զհանապազորդ զկապանան, ըզխաւարն արտաքին, զորդնն զթիւնաւոր, զկրճտումն ատամանցն, զնեղութիւնն, զհրեղէն զգետն, զհնոցն որ ոչ երբէք շիջանի:

Եւ արդ զայս ամենայն 'ի մի վայր ժողովեալ զմտաւ ած զի կարասցես կալ ընդդէմ ցանկութեան ընչիցն խորհրդոյ, զի արմատաքի իսկ խլեացես զախան զայն, որպէս զի զճմարիտ զմեծութիւնն ընկալցիս և 'ի գրծնեայ յայնպիսի յաղքատութենէն զերծցիս, և մերձաւ կայից և հանդերձելոց բարութեանցն արժանի գտցիս: Եւ որոց լիցի ամենեցուն մեզ հասանել չնորհօք և մարգաւտիութեամբ տեսան մերոյ { Խոտսի Վրիստոսի, ընդ որում փառք հօր հանդերձ հոգւովն որբով այժմ և յաւիտեանս յաւիտենից. ամէն:

ՃԱՌ ԶՈՐԵՐՏԱՍԱՆԵՐԱՐԴ

“Երա ուրեմն, եղբարք, պարտապան եմք ոչ մարմնով ըստ մարմնոյ կեալ. զի եթէ ըստ մարմնոյ կեցէք, մեռանելոց էք. իսկ եթէ հոգւով զգործս մարմնոյ տպանանիցէք, կեցցիք:”

Եւ որոց Թէ որչափ ինչ գործեն հոգւոր վարք, և եթէ Վրիստոսի բնակութիւնս առնեն զմեզ, և Թէ կենդանացուցանէ զմահկանացու մարմինս և առ երկինս թռուցանէ, և Թէ զճանապարհս առաքինութեան գիւրիս գործէ: Եւ զպարտիմք կեալ ըստ մարմնոյ. այլ այսպէս չառաց ինչ յայտնի, այլպէս դիմք և յոյժ զօրաւոր ասաց՝ Թէ պարտապան եմք հոգւոյ. քանզի տեսն Թէ չեմք պարտապան մարմնոյ՝ զայս յայտ առնէ: Եւ ամենայն ուրեք գնոյնո կազմէր և ցուցանէր Թէ որ ինչ յայտ առ մեզն եղեն՝ չեն ինչ պարտաւց իրք, այլ մերկ

շնորհացն միայն . իսկ յետ այսորիկ 'ի մէնջ առ նա որ ինչ եղևն , ոչ էր առատ ընծայութեան , այլ պարտուց : Վրանգի և յորժամ ասէ՝ « Եւոք գնեցայք , մի լինիք ծառայք մարդիան » , զսոյնս ակնարկէ . և յորժամ դարձեալ գրէ՝ թէ՝ « Եւք անձանց տէրք » , զսոյնս յայտ առնէ . և այլուր դարձեալ գնոյնս յիշեցուցանէ ասելով՝ « Եւք 'ի վերայ ամենեցուն մեռաւ , ասէ , ապա ուրեմն ամենեքեան մեռեալ էին . զի որ կենդանիքն իցեն , մի իւրեանց իցեն կենդանիք » : Եւսոյնս զայս և աստ կազմեալ ասէ՝ թէ պարտապան եմք :

Եւսոյնս ասաց՝ թէ չեմք պարտապան մարմնոյ , և զի մի զք զստացեալն ճեղքիցէ՝ և 'ի մարմնոյ բնութիւն տանիցի , ոչ ընդ տեղեաւ եթող զբանն և լռեաց , այլ յառաջ մատուցանէ և ասէ՝ թէ՝ « Ըստ մարմնոյ կեալ » . վասն զի և բազում ինչ եմք պարտապան մարմնոյ՝ անուշանել , խնամ տանել , հանգուցանել , ողջացուցանել յորժամ 'ի հիւանդութեան իցէ , զգեցուցանել և այլ բիւր ինչ սպասաւորութեան պէտք են : Եւ զի մի ասիցեն թէ զայսպիսի խնամ 'ի բաց բարձ 'ի նմանէ , ասաց թէ չեմք պարտապան մարմնոյ , անդրէն մեկնէ իսկ ասելովն՝ թէ ըստ մարմնոյ կեալ . զայն բառնամ 'ի նմանէն , ասէ , որ փութայն զնա 'ի մեզս ածել . որպէս զի ողջացուցանել իսկ փութամ զնա , զոր և յառաջագոյնն յայտ արար՝ թէ մարմնոյ խնամ մի տանիք . և չգողարեաց յայտմ , այլ զսովիմք ածեալ ասէր՝ թէ առ 'ի ցանկութիւնս : Եւսոյնս և աստ խրատէ ասելով թէ դարման տանել մարմնոյ պարտական եմք , այլ ոչ եթէ ըստ մարմնոյ կեալ . այսինքն զի մի արասցուք զսա տէր կենաց մերոց . եղև սա 'ի պէտս կարեորս , այլ ոչ եթէ վերակացու և առաջնորդ կենաց մերոց , այլ հոգւոյն օրինաց ընդունակ :

Եւսոյնս իբրև անջրպետեաց զայս առ երկոսին և կազմեաց զմեզ պարտականս հոգւոյն , ապա ցուցանէ թէ ում եմք պարտապան , այսինքն երախտեացն : Եւսոյնս ոչ եթէ զանցելոց զերախտեացն ասէ , որ մանաւանդ զարմանալի է իմաստութիւն նորտ , այլ զհանգեր ձեռոցն ասէ : Եւսոյնս և բաւականք առաջինքն էին , բայց սակայն չգնէ աս այժմ զայն և ոչ ճառէ ինչ զան .

1 Եւսոյնս օրինակն ծէմի :

բաւ երախտեացն զայնմանէ, այլ զհանդերձելոցն միայն. քանզի և ոչ տուան իսկ միանդամայն այս երախտիք որպէս հանդերձեալքն և որոց ամն ունիմք որ աւար էն զարթուցանել զբազումս :

Եւ այս իբրև զայս առաջոյ եզ, նախ ՚ի տրտմանեացն երկեցուցանէ, այսինքն ՚ի չարեացն որ գործեցան մինչ գեռ ըստ մարմնոյ կէին. այսպէս ասէ. “ () ք թէ ըստ մարմնոյ կեցէք, մեռանելոց էք, () մահն զայն ակնարկեաց մեզ անմահն որ ՚ի գեհեմին տանջանքն և պատիժքն են : Եւ եթէ որ հաւաստեալ քննիցէ, աստէն իսկ գտանէ զայնպիսին մեռեալ, զոր ևս յառաջագոյն յայտնապէս ձեզ զիրան ցուցաք : “ Իսկ եթէ հոգեով զգործս մարմնոյ սպանանիցէք՝ կեցիք : “ Տեսանեա զի ոչ եթէ վասն բնութեան մարմնոյ ասէ, այլ վասն մարմնաւոր գործոց. քանզի և շատայ իսկ, թէ հոգեով կեցցէք՝ զբնութիւն մարմնոյ սպանիք, այլ թէ զգործս. մանաւանդ թէ և ոչ զգործս իսկ զամենայն, այլ զբարինս միայն : () օղոս և յառաջագոյն իսկ յայտարար. թէ զայս առնիցէք, ասէ, կեցիք : Եւ ասն այս առ մեռայնի իսկ ունէր փոյթ ցուցանել. Վանդի և տեսանելն և լսելն և բարբառելն և գնալն՝ այս ամենայն գործք են. և եթէ զայս սպանանիցեմք և զրկիցիմք ՚ի կեցոյ, գտանի թէ քան զմարդասպանս ևս զքեմեայ դատապարտիմք : Եւ զոր, ասէ, զգործս հրանցէ սպանանել. որ ՚ի չարիսն զմեզ շարժեն և ՚ի մեզոն տանիցեն, զորս և սպանանել զնոսա չէ. հնար առանց հոգւոյն : Իսկ զայլն թէ սպանանիցեմք, զանձինս սպանենք, իսկ զմեզսն վասն հոգւոյն օրինաց սպանանեմք. քանզի յորժամ քա մերձ է առ մեզ, զամենայն, ալեկոծութիւնս նուաստացուցանէ և ցածուցանէ և զախտան ընթացրէ, և ոչ ինչ է որ մեզ ՚ի վերայ յառնիցէ : Տեսանեա որպէս ՚ի հանդերձելոցն զմեզ յարգարէ, որպէս յառաջն իսկ ասացի, և ցուցանէ ըզմեզ պարտաւորս և ոչ յեղելոց երախտեացն : Եւ ասէ, այս միայն ուղղութիւն հոգւոյն որպէս զի զառաջին զմեզոն միայն եթող, այլ և ՚ի հանդերձեալսն զիւրաւ կազմէ զմեզ ձեռնարկել և անմահ կենացն ալժանխ զմեզ առնել :

Եւ այս և այլ իմն վարձ յաւելլաւ ասելովն. “ () ք որ

Հոգւոյն նոյ վարին, նորաւն, առե, որդիք նոյ, ի լոգ
զարձեալ և զմեծագոյն պատկ ջան զառաջինն ցուցանէ :
Ս ասն որոյ և չաւաց իսկ լոկ թէ որ Հոգւոյն նոյ կեան,
այլ թէ որք Հոգւոյն նոյ վարին : Սամի ցուցանել այ-
սու թէ նա եղիցի տէր կենացս մերոց, որպէս նաւա
վարն նաւին և կառավարն երասանակաց ձիոյն : Եւ ոչ
եթէ զմարմինս միայն, այլ և զնոյն ինքն զշունչն ազա-
տէ յամենայն ի չար կարծեաց. ոչ զի մի առաջնորդես-
ցէ շունչն մարմնոյս, այլ զի ի Հոգւոյ անտի ունիցի և
նա զիշխանութիւնն և ի նմանէն առնուցու զօրութիւ-
ն զի մի ի պարզեա աւազանին վստահացեալ յետ այնու
րիկ ծուլանայցես ինչ ի բարիոք կարգաւորութենէն :
Ինչպէս և մկրտութիւն առնուցու, մի ծուլանայցես
Հոգւոյն վարիլ յետ այնորիկ. և եթէ ծուլանայցես,
կորուսանես զտուեալ քեզ զպարզեն և զորդեգրութե-
զբահերիցութիւն : Ս ասն այսորիկ չաւաց թէ որք զՀո-
գին առին, այլ թէ որք Հոգւոյն վարին. այսինքն է որ-
պէս զի զամենայն իսկ զիրս կենցաղոյս բոա նորա կա-
ման վարիցեմք, այնու լինիմք որդիք նոյ :

Եւ վասն զի զպատիւս զայս շրէիցն տուեալ էր՝ յոր
ժամ ասիցէ “Եւ առաջի թէ անք իցեք և կամ որ-
դիք բարձրեղն ասնեքեան”, և դարձեալ թէ “Որ-
գիս ծնայ և բարձրացուցի”, և կրկին թէ “Որդի իմ
անգրանիկ Խարայէլ”, և Սաղոս ասէ թէ “Որոց որ-
դեգրութիւն”, ապա պատրաստէ այնուհետե ցուցանել
թէ որչափ ի միջի իցէ այսր և այնր պատուոյ. թէպէտ
և անուանակցութեամբ մի, այլ ոչ եթէ իրօք և գործովք
այնպիսիք : Եւ յայտնի զօրինակս յաղղութենէն առ-
նէ և ի արոց անտի և որ հանդերձեալն է լինել. և զհա-
մեմատութիւնսն իմն ի մեջ բերէ թէ զինչ առաջինն
էր որ նոցայն տուեալն էր և զինչ այժմոյս Հոգւոյն ծա-
ւայումն. վասն որոյ ի սցիս յարեալ ասէ. “Օ ի ոչ
առեք, ասէ, զՀոգին ծառայութեան միւսանդամ յեր-
կիւղ”, Նորա թողեալ իրն զխտրոց իմն ի միջի՝ ասէ
այսպէս. “Ի՞նչք զՀոգին ազատութեան”, և զեւ մե-
ծագոյնն յաւել թէ “զորդեգրութեան”, Ս ասն զի
այն յիմատութիւն իմն համարէր՝ ասաց. “Եւ ա-
ռեք զՀոգին որդեգրութեան”, Եւ յայտնի է, իսկ
Հոգին ծառայութեան անցայտէ. կարեւոր էր զայս յայտ-

նապէս ցուցանել, այլ ոչ չքաորեալ 'ի պատահումն . վասն զի ընկալան հոգի սուրբ ժողովուրդն Հրէից : Եւ արդ այս իցէ, ասէ, զգիրն այսպէս կոչեաց . քանզի հոգեւոր էր . որպէս և զօրէնան հոգեւոր անուանէ և զԷւրն որ 'ի վրմէն և զմանանայն . “Վրանգի ամենեքին, ասէ, զնոյն հոգեւոր կերակուրն կերան և ամենեքին զնոյն հոգեւոր ընկերի արբին” : Եւ զվէմն աստ հոգեւոր անուանէ ասելով . “Վմեկին 'ի հոգեւոր վրմէն որ երթայր ըզհետ նոցա” : Վրանգի 'ի վեր քան զանութիւնն էր ամենայն որ կատարէր, վասն այնորիկ հոգեւոր անուանեաց զնա, և ոչ եթէ հոգի առին որք հաղորդէին այն միկ յայնժամ :

Եւ զհարդ յայնժամ գիրն այն գիր ծառայութեան էր . անցանէ իսկ ընդ բոլոր կարգաւորութիւնս, և ապա զնէ զայս յայտնի : Ս ասն զի կշտամբանքն անգէն առ ոտս մերձ, և վարքն անդէն երազ, թէպէտ և փգըր և չափով էր . զոր օրինակ և որք զհանապազորդ առնիկան տայցեն իւրեանց ծառայիցն, այլ ստեպոյն ահն և երկիւղն հանապազորդ առաջի աչաց աճէ, սոյնպէս և նոքա ունէին զմարմնոց սրբութիւն և ժուժկալութիւն մինչև 'ի գործսն : Իսկ մերքս ոչ այսպիսի ինչ, այլ և զմիտան և զխորհուրդան պարտապան եմք մարտր ունել . քանզի չասաց մեզ թէ մի ապականեր միայն, այլ թէ և բարկանալ և ս մի : Եւ զարձեալ չասաց թէ մի շնոր միայն, այլ թէ և նայիր մի անպատեհս . որպէս զի մի առ ահի գեհէնին առնիցեմք զայս, այլ ցանկութիւն իսկ զիրան վարկանիցիմք . քանզի այն իսկ կամք են առաքինութեանն և այլոցն ուղղութեանցն : Վրանգի ոչ առ տարանեցաւ մեզ երկիր որ բզլտե զկաթն և զմեղր, այլ միաժնին ժառանգակիցս առնէ, 'ի մերձակայիցս զմեզ հրաժարեցուցանէ : Եւ մանաւանդ զայն խոստացաւ տալ մեզ զոր որք որդիքն եղեն նշ' ընդունելոց են, տեսանելի և մարմնական ինչ ոչ, այլ ամենայն հոգեւոր : Սակայն թէպէտ և անուանէին և նոքա որդիք, այլ իրրեւ զծառայս . իսկ մեք ազատք եղաք յորժամ զորդեգրութիւն ընկալաք և երկնից և ս ահն ունիմք . և նոցա 'ի ձեռս այլոց խօսէր, իսկ մեզ ինքն անձամբ . և նոքա ահիւն և զողութեամբն յամենայն ժամ տանջէին 'ի վարմն, իսկ մեք յօժարական հոգւով և ցանկութեամբք առնեմք :

Եւ զայս յայտ անտրիկ առնեն որք և քան զգրոյն հրամանաւ ևս զանցանեն: Իբրեւ որպէս վարձկանք և ապաշնորհք ոչ երբեք զադարեթին 'ի արանջնոյ, իսկ մեք 'ի հաճութիւնս հօրն նայիմք. նորա և յորժամ զերախախտն ընգունեին՝ հայհոյեին, իսկ մեք և յորժամ վշտանալին գոհանամք. թէպէտ և չարարիմք յորժամ մեղանչեմք, սակայն և այսմ ընտրութիւն կայ. քանզի ոչ որպէս նորայն խորտանգեալք և այրեցեալք և ծայրակոտոր լեալք 'ի քահանայիցն, ոչ եթէ այնպէս զարձուցանեմք և մեք զյանցաւորսն, այլ բաւական է այսպիսունն արտաքել 'ի հայրական տեղանոցս և յերեսաց 'ի բաց մերժեմք սակաւ ժամանակօք ինչ: Եւ հրէիցն բանիւք միայն էր որդեգրութիւնս, իսկ աստ և իրքն իսկ զհետ եկին, միայն որ 'ի մկրտութեանն սրբութիւն լինի, և դարձեալ հոգւոյն տուումն և այլոց բարութեցն բաշխումն: Եւ զնոցայն այսին կատականաց առնեմք, և զմերս իբրեւ զբարետոհմիկ զոք ցուցանեմք և զնոցայն խառնեմք, վասն զի առ երկիր զի գործէին զամ. իսկ մերս հոգեւոր որդեգրութիւն, սոյնպէս և ծառայութիւնս մեր երեւի թէ այլ իմն իցէ, և զի ունիմք զհօգի որդեգրութեան. գոր ինչ. զայն՝ «(Երու աղաղակեմք արքայ հայր, Եւ որչափ ինչ իցէ այս՝ գիտեն խորհրդականք որք խորհրդապէս կատարեն յաղօթս զխորհուրդսն, զի նախ զայս բան հրամայեն 'ի կիր արկանել:

Եւ արդ զիարդ, ասէ, միթէ նորա չկոչիցեն հայր զամ. չսիցեն (Եւ) ակէսի որ ասէն թէ «(Եւ) զեր զամ որ ծնուն գրեզ, և կամ դարձեալ (Եւ) աղաքիսս զիարդ նախառէ զնոսս և ասէ. «(Եւ) ամ մի արար զգեզ և հայր մի է ձեր ամենեցուն, (Եւ) պէտ և զայս կամ աւելի քան զսոյնս ասիցէ, սակայն չգտանեմք ուրեք թէ այսպիսի բանիւք կարդային առ ամ և ոչ աղօթէին այսպէս: Իսկ մեք ամենեքին և քահանայք և աշխարհականք և իշխանք և որք ընդ իշխանութեամբն այսպէս առաք հրամանս աղօթելոյ, և զայս զձայն առաքեմք յառաջ յետ զբանչելի երկանցն այնոցիկ և զարմանալի և միայն հրաշափառագոյն ծննդեանն:

Եւ թէպէտ և կոչէին երբեմն և նորա յիւրեանց մտաց միայն, իսկ առ շնորհօք 'ի հոգեւորական աղղմանն միայն: Եւ անպի որպէս հոգի խմաստութեան է ու

րով յիմարքն իմաստունք գտան, և այս յայտ 'ի վարդապետութենէ անտի լինի. այլ և հոգի զօրութեան է՝ ըստ այնմ՝ զի տկարքն մեռեալս յարուցին և զգևս հալածականս տանէին, և հոգի շնորհաց և բժշկութեան է և հոգի մարգարէութեան և որպէս հոգի լեզուաց է, սոյնպէս և հոգի որդեգրութեւ: Եւ որպէս 'ի մարգարէս հոգի մարգարէութեւ է, որով որք ունին զնա յառաջագոյն ասէ զհանդերձեալսն, և ոչ եթէ ինքն յլնաւորի մեռաց ինչ բարբառի, այլ 'ի շնորհաց անտի որով զազգումն ընդունի, սոյնպէս և հոգի որդեգրութեան՝ որք առինն զնա՝ հայր կոչեն զած 'ի հոգւոյն ազգմանէ: Իսկ ապա եթէ որ կամի ցուցանել տերազանուն որդեգրութեանն, զոր և յեբբայեցւոց լեզուն 'ի կիրարկ. և ոչ ասաց միայն հայր, այլ թէ արբայ հայր՝ որ տերա իսկ որդւոց ձայն է առ հարս:

Եւ արդ իբրև ասաց զընտրութիւն առաքինութեցն 'ի շնորհացն որ տաւն յազատութենէն, ցուցանէ ապա և այլ օրինակս իմն զառաւել որդեգրութեանն զայսօրիկ. զորպիսի ինչ: Օ այս զնոյն ինքն զհոգին ասէ թէ՝ «վկայէ հոգւոյս մերում թէ եմք որդիք Կայ: Եւ ոչ եթէ միայն 'ի բանից յամառիմք ցուցանել զորդեգրութիւն, այլ և 'ի պատճառէն ուստի ձայնս ծնանի: Ի՞նչ զի հոգւոյն ազգմամբ զայս ասեմք. որպէս և այլուր ևս յայտնագոյնս ցուցանէ՝ թէ «Ի՞նչքեաց Կած զհոգի որդւոյ իւրոյ 'ի սիրտս մեր որով աղազակեմք արբայ հայր: Եւ Խնչ է այն զոր ասէ՝ թէ ինքն հոգին վկայէ հոգւոյս մերում: Եւ խիթարիչն է, ասէ, որ զշնորհան ետ մեզ. քանզի ոչ եթէ շնորհացն ձայնն, այլ տուչին շնորհաց միտիթարիչն. քանզի նա ուսոյց զմեզ այսպէս բարբառել 'ի ձեռն շնորհացն: Եւ արդ զինչ երկբայութիւն է այսուհետեւ. զի եթէ մարդ որ էր կամ հրեշտակ և կամ հրեշտակապետ և կամ այլ որ 'ի վերին զօրութեանցն որ զայս մեզ խոստանայր, էր ինչ արդեօք երկբայանալոյ արժանի. իսկ ապա եթէ վերին էութիւնն և անձառելի բնութիւնն շնորհեաց մեզ զայս և այսպէս աղօթել, որ շնորհեաց մեզ միտիթարիչն՝ մեզ վկայէ, ապա որպիսի ինչ երկբայութիւն կարիցէ մտանել 'ի մեզ վնան պատուոյն: Եւ եթէ այր՝ թագաւոր յորժամ արատուով զոր ձեռնարկիցէ և քարոզ առաջի ապա-

ցէ կարգաւ և պատուիցի յամենեցունց, չիլիէ որ յապատուարացն ընդդէմ կալ և անպատուել, որչափ ևս առաւել յորժամ զմեզ ւած :

“Իսկ եթէ որդիք, ասէ, ապա և ժառանգք” : Տեսանէս որպէս առ փոքր փոքր արձեցուցանէ զպարգևան : Եւ ասն զի մարթի լինել որդի և ժառանգ ոչ և քանզի ոչ ամենայն որդիք ժառանգք լինին, վասն այնորիկ յարեաց զայս՝ թէ և ժառանգք : Իսկ հրեայքն յորժամ և ոչ զուցս ունիցին զորդեգրութիւն, ի ժառանգութեանէ իսկ արատաքս ընկեցեալ գտանին, որպէս և ասաց իսկ առ նոսա թէ “ () քարս չարաւ կորուսցէ և զայրին տալցէ ի ձեռս այլոց մշակաց” : և յառաջ քան զայս առ սէր իսկ առ նոսա, թէ “ Ինչպէս եկեացեն յարևելից և յարևմտից և բազմեացին ընդ Երրոհայտու և ընդ Երազակայ և ընդ Երազայ : Իսկ որդիք արքայութեանն արտաքս ընկեացին” : Եւ ոչ յայս վայր միայն, այլ զմեծագոյնն դնէ : զորպիսի ինչ, թէ նոյ ժառանգ եւլք : վասն որոյ յարեալ ի սոյնա ասէր, “ Եւ ժառանգք նոյ” : Եւ որ ևս առաւելն է՝ թէ “ Եւ ժառանգակիցք Բիւստոսի” : Տեսանէս որպէս հակառակեցաւ մինչև մօտ ըզմեզ առ տէրն տարաւ : Եւ վասն զի ոչ ամենայն ուրեք ժառանգք ասեն, ցուցանէ թէ եւլք որդիք և ժառանգք : Եւ ասն զի ոչ է ամենեցուն ժառանգ լինել : Իսկ մեք մեծամեծաց իրաց եւլք ժառանգք, և ցուցանէ թէ ունիմք զայս և եւլք ժառանգք նոյ : և դարձեալ զի ժառանգքն նոյ լինին, այլ և ոչ միածնին ժառանգակիցք, ապա ցուցանէ թէ մեք և զայս ունիմք : Եւ հայեաց յիմաստու թիւնն : քանզի զարտմականսն ամիողիեաց այնու զի ասէրն՝ թէ զինչ քործիցեն որք զմարմնոյն կեանա կեան, որպիսի ինչ թէ մեզանեւոց են, վասն զի բառն է հարգհեշտականացն, ապա յանդորր բազում հանէ զբանն և ցուցանէ զպարգևան : Իսկ և որդի լինել անբաւ էին շնորհքն, զնոսա ած թէ որչափ ևս յորժամ և ժառանգակից լինիցիմք :

Եւ աս ցուցանէ թէ ոչ շնորհացն է միայն պարգևն, և ասնէ իսկ անդէն նմին հաւատալոյ զասացուածն : յարէ ի սոյնս : “ () Ի եթէ չարչարիցիմք ընդ նմին, և փառաւորիցիմք” : Իսկ տրտմականացն հաղորդ գտաք նմա, այլ և հեշտականացն ևս առաւել : այսինքն է զի թէ

մինչ չե՛ր ինչ ուղղութիւնս գործեալ և այնպիսի չնոր-
հաց հազարդ գտաք, իսկ յորժամ և աշխատեցաք այս-
պէս և չարչարեցաք՝ զիսորդ ոչ գտանկիցիմք հազարդ: Եւ
եցոյց թէ փոխանակորդք իմն են իրքն, և հաւատարմաւ
գոյն առնէ զի մի որ հակառակեացէ, եցոյց դարձեալ և
չնորհացն զօրութիւն ունելով. որպէս որք հակառակն
կայցեն, հաւատարիմք գտցուք, և որք ընկալաք մի ա-
մաշեացուք որք զպարզեան ամբողջ պահեմք. և զի ուս-
ցիս թէ քան զմեզ որք փոխն տալից, նա յաղթէ մեզ:
Եւ զիման յայտ առնէ ասելովն թէ “(1) արշարիմք ընդ
նմա զի և փառաւորեցուք”, իսկ զմիւսն յաւելեալ ա-
սէ՝ թէ “(2) են արժանի չարչարանք այժմու ժամանա-
կիս առ հանդերձեալ փառսն որ յայտնելոց է՝ ի մեզ”:

Իսկ յառաջինսն զբարուցն ուղղութիւն պահանջէր
զհոգևորականն զոր ասէր՝ թէ ոչ պարտիմք ըստ մարմ-
նոյ կեալ, զորպիսիս ինչ որպէս զի բարկութեան և ցան-
կութեան, ընչից և սնափառութեան և չարակնութեան
յաղթեցուք: Իսկ աստ զի վասն նորին իսկ չնորհացն
յիշեաց զտուելոցն և զհանդերձելոցն, և վերացոյց և
բարձրացոյց յուսովն և մերձ առ Վրիտտոս կացոյց և
ժառանգակիցո եցոյց միաժնին, տպա այնուհետեւ վըս-
տաչ է ի նոսա և ի տրտմականսն մուծանել: Վլանդի-
էն իսկ զոյգ որ ի մեզ ախտքս կրին՝ յաղթել և այժմ
տանջանաց, տանել փորձութեանցն սովոյն, հալածա-
նացն, կապանացն, շղթայիցն, զվարելն այսր անդր. որ
առաւել և քաջ և առաքինի ոգւոց է տանել այսպիսի
իրաց: Եւ տես իրպէս միանգամ ի բաց բառնայ զմե-
ծամտութիւն աշխատելոցն. յորժամ տեսանէ զյաղ-
թութիւնն աշխատութեամբն մեծապէս գործեալ, ա-
ռաւել¹ յորդորէ, և ոչ թող տայ մտաց մեծամտել:
Թէպէտ և յաղթեմք, ասէ, այլ առաջի կայ պառկն:
Եւ այլոր այսպէս ասէ. “Վլանդի առժամայն թեթև
նեղութեանս մերոյ ըստ առաւել մեծութեանն զծան-
րութիւնն զայն ի փառս գործէ մեզ”:

Եւ քանզի առ փիլիսոփայաբոյնսն էր բանն նորա, իսկ տպա զթեթևա-
բոյնսն ասէ, որպէս զի սփոփեացէ զնոսա փոխանորդաւ

1 Պակասեր յորինակին տաւել յորդորէ, և ոչ թող քայ. և զինի Ե-
ռուտ որդեւ ասէ. յաւելաւ ի յունմն:

Հանդերձեցան : Եւ չասաց թէ առ հանդերձեալն հանդերձեալն, այլ որ ևս մեծն է՝ թէ առ հանդերձեալ փառսն . քանզի ուր հանդիստ է յայտ է թէ փառք . և ուր փառք են , յայտ է թէ և հանդիստ :

Եւ ապա վասն զի հանդերձեալ ասաց , ցուցանէ թէ ահա է իսկ . վասն զի չասաց թէ որ հանդերձեալն է լինել , այլ որ հանդերձեալն է յայտնել . որպէս և այլ լաւ յայտնապէս ասէ՝ թէ “կեանքն մեր ծածկեալ են ընդ Վրիտանիա յմեծ , 11 ստահ է այնուհետեւ . վասն նորա , զի կազմէ այնոցիկ որք ակն ունիցին վասն աշխատութեանցն աւանդ . իսկ եթէ հանդերձեալքն տրտմոցի , սովին այսուիկ իսկ պարտ է ուրախ լինել : Եւ որպէս զի մեծ իմն է և անհասանելի և գերազանցէ քան զամենայն միտս և զմերձակայս և անգր համբարի : Վասն զի և ոչ ընդ վայր ինչ ասաց՝ եթէ չարարանք ժամանակեանս . այլ զի ցուցցէ թէ ոչ որպիսութեամբն յաղթ է այն : Եւ այս զինչ իցէ զի փակէ առ ժամանակեան չարարանքս . որպէս զի ժառանգորդք դոցոք հանդերձեալ բարութեանցն , առ անմահկանացուն ձգէ ըզբանա . զոր բանիւ չունէր յանդիման կացուցանել , յառաջս այնորիկ որ ինչ մեղ ծանօթն է փառաց անունն՝ զայն անուանեաց . զի թէ ծայր ամենայն բարութեանց և զլուխ այս թուի լինել : 11 Երացուցանէ և այլ պէս զլսողսն , և յարարածոցս իսկ անցուցանէ զբանն և երկուս կազմէ վասն հանդերձեալ ասացուածին , և վասն կարծեաց մերձակայիցս և վասն ցանկանալոյ հանդերձելուն . և երրորդ յետ այսորիկ , մանաւանդ թէ և առաջին իսկ , զի ցուցցէ թէ որչափ ինչ փոյթ է նյ վասն ազգի մարդկան , և թէ որպէս զմեր բնութիւնս պատուեաց : Եւ յետ այսորիկ զամենայն փիլիսոփայական աւանդութիւնն հանդերձ աշխարհաւս այսուիկ ծանոյց նոցա , որպէս զսարգիստայն իմն և զտղայոյ զազիաղդի մունս՝ այսորիւք իսկ ՚ի վայր կործանէ զնոցա զաւանդութիւնսն : 11 Եւ զի ևս յայտնագոյն լիցի այս , նմին իսկ առաքելական ձայնին լուիցուք :

“Վանգի ակնկալութիւն արարածոցս , ասէ , յայտնութեան որդւոյն նյ սպասէ . քանզի ընդունայնութիւն տրտածք հնազանդեցան ոչ կամաւ , այլ յազազս այնորիկ որ հնազանդեցցն յուսով , 11 Եւ զոր ասէն

այսպիսի ինչ է, թէ արարածքս այս յոյժ երբեմն՝ ասա-
սեն և ակն ունին բարութեանն զոր այժմ իսկ ասա-
ցաք։ Վրանդի յոյժ սպասեմն ակնկալութիւն է։ Իբրև
յայտնադոյն իսկ էր՝ զայն եղ, և ՚ի կերպարանս ամեալ
զամենայն զարխարհս, զոր և մարդաբնէն յառաջագոյն
առնէին՝ գետոց ծափս հարկանել, և լեռանց և բլրոց
խայտալ։ ոչ զի զայստիկ շնչաւորս իմացուք, քաւ լի-
ցի, և կամ նոցա խորհուրդ ինչ օգնութեան տացուք,
այլ թէ անշունչքն անգամ զհետ երթան նմա և հնա-
զանդին։ Սոյն այս ինքն և ՚ի տրամեմանսն բարութեան
գամ դտանի, յորժամ այգիք սուգ տնիցին և գինի, և
լերինք և բախիճանք տունարին ողբայցն, այսոքաք դա-
սաւելութիւն չարեացն ՚ի միտ առցուք։ Ի սոցին գէմն
և առաքեալ այժմ նմանեցուցանէ զարարածս և ասէ՝
հեծել նմա և երկնել։ ոչ եթէ հեծութիւնս ինչ լոխ
յերկրէ և յերկնից զայս ասէ, այլ զի զհանդերձեաց բա-
րութեցն ցուցանէ զառաւելութիւնն և զքանկութիւնն
արում ակն ունէին և ազատեին ՚ի չարեացն յոր առնէին։

“Վրանդի ընդունայնութեան արարածքս, ասէ, հնաւ
զանդեցան ոչ կտան, այլ վասն ասորիկ որ հնազան-
դեցոյցն զնա”, ։ Օրհնէ որ ասէն՝ թէ ընդունայնութե
հնազանդեցան։ ապականացու եղին, անէ։ Ինդէր և
էր վասն։ վասն քո մարդոյդ։ Ի ասն զի մարմինս ա-
ւեր մահկանացու և չարչարելի, և երկիրս զանէծա ըն-
կալաւ, և փշաքեր և տատակաբեր եղէ։ Իբր զի եր-
կինք ընդ երկրիս հնացան, և զի ՚ի լաւագոյն ՚ի կարգն
յեւոյ դարձցին՝ լուր մարդարկին օր ասէ՝ “Ի սկզբ
բանէ դու զերկիր հիմնեցուցեր, և գործք մեռաց բոց
երկինք են։ նոքա կոյնչին և դու միշտ կաս։ ամենեւին
իրբե հանդերձս հնացին և իբրե գարկանելու գաղա-
րեսցեա վնասաւ և փոխեցին”, ։ Իբր Լապի իսկ զայնս
յայտ առնէ ասելովն թէ “Հայեցարուք յերկինս ՚ի
վեր և յերկիր ՚ի խնարհ, զի երկինք իբրե զծախս
հաստատեցան և երկիր իբրե զհանդերձս հնացի և
բնակիչք նորա զոյգ ընդ նմին կորիցին”, ։ Տեսնէր արեա
ընդունայնութեան ծառայեցին արարածքս, տես դար-
մեալ թէ զիարդ ապատեցին յաղակահուծեմն։ Վրան
զի մին ասէ՝ թէ “իրբե զվերարկուս գաղաբեցես զնա-
սաւ և փոխեցին”, ։ իսկ Լապի թէ “բնակիչք նորա

նորոգելու հարկին, և ի վերջոյն զիջողութիւն տալ . քանզի և ոչ բնակիչք նորա՝ այսինքն մարդիկ՝ այսպիսի ինչ լինին, այլ զառժամանակեանս, և յետ այնորիկ յառաջականութիւն փոխեացին որպէս և արարածքս, վասն որոյ և զամենայն ինչ ասաց զի զայս յայտ արտացէ . որպէս և Պաւղոս յառաջագոյն ասէր : Ինչոք սակայն և այժմ՝ վասն նորին ծառայութեան ճառեալ ասէր, և ցուցանէ թէ կ'ը վասն այս եղև, զնէ և զպատճառսն :

Եւ արդ զհարգ, մի թէ խորհարկեցաւ ինչ յաւերժէ զի զայսպիսիս կրեաց . և ոչ երբեք, այլ վասն իմ միայն եղև, և ապա եթէ վասն իմ եղև, որպէս և եղևն, և ապա զինչ զնախնի յորժամ եմ օւզողցիմ : Եւ ոչ եթէ վասն արգարութեան և անիրաւութեան բանի պէտք ինչ իցեն առ անշունչսն և անզգայսն : Ինչոք սակայն Պաւղոսի կամեցեալ զիրան 'ի դէմն ածել, 'ի կից արեւ զայսպիսի զբան, բայց սակայն ջանայ և այլովք բառնիւք փոփել զսողն : Իրպիսիւք ինչ և կամ զինչ իցէ զնոր ասէն : Եւ արդարեայ, ասէ, ախտացաւ վասն քո և ապականացու եղև : այլ սակայն ոչ ինչ զնախնի, քան զի անապական լինի դարձեալ վասն քո : () Ի յորժամ ասիցէ թէ ոչ լուայ զհնազանդութիւնն, մի կարծիցես թէ զտիրապէս կարիսն եցոյց ասելովն . այլ զի ուսցիս թէ 'ի Վրիտանիայ խնամոց անտի եղև ամենայն, և ոչ եթէ յարարածոց ինչ օւզողութիւն : Եւ կամ արձալ յառաջ զորմէ ասիցեն՝ թէ զի " և ինքն իսկ արարածք առաւեսցին, և զինչ է թէ և ինքեանք : Եւ եթէ դու միայն, ասէ, այլ որ քան զքեզ նուաստն և 'ի վայրն է, և ոչ օւնին հաղորդութիւն խորհրդոց և զգայութեց, և սոքա հաղորդք գտանին քում բարութեանցն :

" () Ի ազատեացին, ասէ, 'ի ծառայութեան ապականութեան, և ի յոյնքն է ոչ ևս մնայ յապականութեան, այլ զհետ դայ քոյոց նորոգութեան մարմնոյդ : Եւ զոր օրինակ 'ի քո լինելն ապականացու' և արարածքս ապականացու եղեն, սոյնպէս և 'ի քո յանապականութիւնն կարգելով' և նոքա ընդունին զնոյն զոր և ցուցանէ իսկ ասելովն՝ թէ " Եւ ազատութիւն փառաց արգոյն արդ, այսինքն է թէ 'ի ձեռն ազատութեանն : () Եւ օրինակ եթէ զայնակ քո զորդի թաղաւորի մասն (ցանկեղէ) և յորժամ նա 'ի հայրենի իշխանութիւնն ե-

լանիցէ, ընդ նմին և դայեակն զոյգ վայելէ 'ի բարութիւնն, սոյնպէս և արարածքս, ասէ: Տեսաննա ըզմարդն ամենայն ուրեք յառաջ պատուեալ և վասն նորա զամենայն եղեալ: Տես զարձեալ իրպէս սփոփէ զաշխատեալն և ցուցանէ զայլ զանբառ մարդասիրութիւնն: յառ, ասէ, վասն քո չարչարիս . իսկ արարածքս ոչ և թէ վասն իւրեանց ինչ, այլ վասն քո: Եւ եթէ միայն սփոփէ, այլ և հաւատարմագոյնս ինչ զստացեալն ցուցանէ: Օր թէ արարածքս յառան՝ որ վասն քո եղէն ամենայն, ապա ևս առաւել դու որով արարածքս վայելեն 'ի հանդերձեալ բարութիւնն, այս ինքն է յանապակհանութեանն: Երբեք և մարդիկ յորժամ որդին հանդերձեալ իցէ երանել 'ի պատիւ ինչ, և ծառայիցն պայծառ հանդերձս ազուցանեն 'ի փառս որդւոյն, սոյնպէս և Եստուած անապակհանութիւն զգեցուցանէ արարածոցս յազատութիւն փառաց որդւոյն:

“Իփտեմք եթէ արարածք ամենայն հեծեն և երկնեն մինչև ցայժմ,, : Տեսաննա իրպէս յանդիմանէ ըզլստղնս զինել 'ի վայր քան զարարածն, և մի յառժամանակեանսն միայն յամել: Եւ ոչ եթէ միայն զայս չունել յանձին չէ պարտ, այլ և հեծել ևս վասն հանդերձեալ գնալոյն աստի. զի թէ արարածքս զայս առնիցեն, ապա մանաւանդ քեզ որ բանիւդ ես պատուեալ: Եւ չէ ևս է մեծ առ 'ի յանդիմանութիւնն. ապա և զայն ևս յաւելու՝ թէ “Եւ միայն, այլ և մեք իսկ որ զպտուղ հոգւոյն ունիմք, անձամբ յանձինս զոյգ հեծեմք ընդ նոսա,, . այսինքն է որ զհանդերձեւոցն ճաշակս առաք: Եւ երբեք և քարեղէն որ իցէ, ասէ, բաւական են առեալքն իսկ զարթուցանել զնոսա և 'ի մերձակայէս հրաժարեցուցանել և առ հանդերձեալն թաւուցանել և մեծամեծս վարկանել զպարզեան, և որ այսպէս և այսպիսի ինչ պտուղն իցէ: Եւ եթէ պտուղն ափսպէս ինչ է՝ մինչև մեղացն թողութիւն նոյաւ եղև և արդարութիւն սերմանեցաւ և սրբութիւն ժամանեցին, իսկ յայնժամ զղևս հալածեցին և զմեռեալս յարուցին, ոտուերիւքն միայն և հանդերձիւքն զախտս բժշկէին, ապա զմոռւած թէ բողբոջին ինքեանք իրաւի ինչ: Իսկ եթէ արարածքս որ 'ի բանէ զգեալ են,

և ոչ ինչ գիտայեալ՝ այսպիսի իրք՝ հեծեն, ապա մե-
նաւանդ բազում անգամ մեզ պարտ է հեծել:

Իսկա զի մի տայցէ պատճառս դտանել հերձուածո-
ղացն՝ թէ զարարածս ինչ չար համարի, հեծեմք ասէ,
ոչ եթէ զմերձակայէս ինչ ամբաստանեմք, այլ ՚ի հան-
դերձեալն ճեպիմք. քանզի յայտ արար ասելովն՝ թէ
“Որդեգրութեան ակն ունիմք”, Օ ինչ դործես, ասա
ինձ, ՚ի վեր և ՚ի խոնարհ վնոյն յեղեղուիր գոչելով
հանապաղ՝ թէ եղաք իսկ որդիք, և այժմ յուսով ասես
զայնպիսի բարութիւնսն, և զրես թէ պարտ է ունել
ակն: Եւ արդ կամեցեալ զայսպիսի մտածութիւնս ուղ-
ղել՝ ասէ. “Օ փրկութիւն մարմնոց մերոց”, այսինքն
զկատարեալ զփառսն: Եւ յայտ են, ասէ, մեր
իրքն մինչև ՚ի վերջին շնչոյն ժամ. քանզի բազում էին
որդիք և դտան անշնորհք և գերիք: Իսկ ապա եթէ
քաղցր յուսովն զերծանիցիմք աստի, ապա յայնժամ
լինին պարգեքն անշարժ և յայտնի ևս մեծագոյն, ոչ
ևս երկուցեալ ՚ի մահուանէ և ՚ի մեղաց, և ոչ փոփո-
խումն ինչ ընդունի. վասն զի յայնժամ լինի հաստա-
տուն պարգեն յորժամ և մեր մարմինքս անմահ լինի-
ցին և ՚ի բիւր Խիտից ազատանան. յայնժամ և փրկ-
ութիւն է, և ոչ միայն փրկութիւն, այլ չղառնալ
իսկ յառաջին դերութիւնս: Եւ զի մի զարձեալ պար-
տասիցիս ինչ յորժամ հանապաղ փառս լսիցես, և ոչ
ինչ յայտնապէս երևի, քանզի փոքր մի մասամբ ակն-
արկէ քեզ զհանդերձեալն փոփոխմամբ մարմնոյդ քո
և ամենայն արարածոցս փոփոխմամբ, զոր և յայլուր
յայտնապէս ցուցեալ ասէր՝ թէ “Որ նորդեսցէ զմաւր
մին խոնարհութեան մերոյ կերպարանակից լինել մարմ-
նոյ փառաց նորա”, և այլուր դարձեալ ասէր. “Յոր-
ժամ ապականացուս այս զգեցցի զանապականութիւն,
յայնժամ եղիցի բանն որ գրեալ է՝ թէ ընկլաւ մահու
յաղթութիւն”, Յուցանէ թէ յետ ապականութեան
մարմնոյս և ամենայն վաքք իրացն եղծանին, որ է և այ-
լուր եգեալ՝ թէ “Ընցանելոց է վայելութիւն աշխար-
հիս այսորիկ”:

“Եւ քանզի յուսով ապրեցաք”, ասէ: Եւ զի ՚ի հանգեր-

ձեռքն շրջեաց զբանսն աւետեացն, Թաւեր Թէ վհալ տեցուցանէր ինչ զտկար զլտղան յուսով զնեւ զբարութիւնսն, նախ կապէ Թէ մերձակայքս տեսանեցիք են յայտնապէս, և բազում ինչ ճառեաց վասն առեւոյց շնորհացն, և Թէ զայնր զբարութեանց առաք իսկ ըզպտուղ. և արդ մի զամենայն աստէն խնդրիցեմք և մասն ընկիցիմք բարետոհմութեանն մերում, այլ յուսով, առե, “ քանզի յուսով ապրեցաք, ”: Իսկ զոր ասէն այսպիսի ինչ է. մի, ասէ, զամենայն ինչ աստէն խնդրեցեմք, այլ և յուսաւ: Օ այս միայն ընծայ մատուցաք ձյ՝ հաւատալ նմա հանդերձեւոյ խոստմանցն, և այսու ճանապարհաւ միայն ապրեցաք. եթէ զայս կորուսանելոցեմք, զամենայն ինչ զմեր փղծկեալ եղծանեմք:

Եւ արդ հարցանեմ զքեզ, աղէ ասա, ոչ բիւր վերժաց մեզաց էիր պարտական, ոչ յուսահատելիր, ոչ զվճիռն իսկ հատեալ էր ՚ի վերայ. քո զբառատառանի, ոչ ամենեւին իսկ չկայր քեզ ճանապարհ փրկութեան. և արդ թե ապրեցար, բայց միայն յուսովն ձյ և հաւատալ նմա վասն խոստացելոցն և վասն տաւելոցս, և այլ աւելի ինչ չկարես ընծայ լինել: Իսկ ապա եթէ այսու ապրեցար, զնոյն և այժմ կալ. զի Թէ այդքան բարութիւնս ետ քեզ աստէն, ապա դիւրաւ իմն յայտ է Թէ և ոչ վասն հանդերձեւոցն ստէ քեզ: Օ ի Թէ զմեռեալդ և զկորուսեալդ էառ, և զցերիդ և զքնամեղ բարեկամ՝ արար և որդի և ազատ և արդար և ժպտան, քակից, և այսչափ ինչ քեզ շնորհեաց՝ որում և ամեն ինչ ոք չունէր, ապա երբ յետ այսչափ պատուոյ տեսանիցէ զքեզ իւր ընտանեցեալ առաջիկայիւքն, ոչչափ ինչ կարծիցես:

Եւ արդ մի ասիցես ինչ՝ դարձեալ յուսով, դարձեալ տնկեալութեամբ, դարձեալ հաւատովք. քանզի ՚ի սերդ. քանէ իսկ այսպէս ապրեցար, զայս միայն զօժիտս մատուցեր փեսային, զնոյն և այժմ կալ առ քեզ և պահեա: Օ ի եթէ զամենայն աստէն խնդրիցես, կորուսանես զքո զորոքում Թիւն որովք քայծառացարն: Ստեղծող ՚ի նոյնս յարեալ ասէր՝ Թէ “ { յոյս տեսանելի չէ յոյս. զի որ տեսանէ ոք զի ևս յուսայ. իսկ ապա եթէ զոր ոչն տեսանեմք յուսամբ, համբերութեամբ տին ունիմք ”: Իսկ զամենայն աստէն հանդերձեալ ետ խնդ-

բել, ապա զինչ պէտք են յուսոյ : Եւ արդ զինչ է յոյսն . վատահ լինել 'ի հանրերձեալսն : Եւ արդ զինչ մեծ խնդրէ 'ի քէն ան, վասն զի ինքն բոլորովին չնորհէ դամենայն բարութիւնս : Եւ 'ի միայն խնդրէ 'ի քէն՝ գլուխովն, որպէս զի և ընծայ լինիցիս և գու վասն քրիստոսութեան, զոր և անխորհելով իմն 'ի սոյնս յարէ .

“ () Ի թէ զոր ոչն տեսանեմք յուսամք, ասէ, համբ-բութեամբ ակն ունիմք , : () որ օրինակ զաշխատեալս և զտառապետսն և որ զբար զվատաւորն վատապետեալ իցէ՝ վարձուց ակն ունի և հանգստեան, այսպէս և որ յուսայն՝ պատկէ ան : Եւ ասն զի համբերութեանդ ա-նուն քրտանց անուն է և բազում ժուժկալութեան . բայց չնորհեաց և զայս յուսացելոյն, որպէս զի միսիթա-րեացէ զաշխատեալ հոգին :

Եւս ցուցանէ թէ և 'ի թեթեւ իրսս յայտոսիկ 'ի բազում օգնականութիւնս վայելեցաք՝ ասէ . “ Եւս պէս և հոգին օգնէ տկարութեանս մերում , : Քան-զի սկիզբն 'ի քէն լինի համբերութեանն, իսկ ապա 'ի կատարումն և յարգ ածել հոգւոյն բաշխման է : Տե-սեր զի յարուցանէ զքեզ յուսովն, և նովաւ դարձեալ զաշխատութիւնսն թեթեւացուցանէ : Եւս զի և ուս-ցիս թէ ոչ միայն յաշխատութիւնսն և 'ի ջանսն մերձ էին 'ի քեզ չնորհքն, այլ որ թուինն դիւրագոյնք և թեթեւագոյնք՝ և յայս ևս դործակից է քեզ և ամե-նայն ուրեք պատերազմակից քեզ գտանի, վասն այտ-րիկ ասէր՝ թէ “ () որ յաղթման կամք, որպէս պարտ է չդիտեմք , : () այս ասէր որպէս զի ցուցցէ զհոգւոյն սրբոյ զբազում նախախնամութիւնն վասն մեր . խրա-տէ զնոսս միանգամայն մի կարծել զայն միայն օգուտ որ ինչ 'ի մարդկային միտսն անկանիցի : Քանզի կա-րեւոր և հարկ էր նոցա որք տանջեալքն և հալածեալքն էին և բիրդ դժնդակ չարչարանս կրէին՝ հանգիստ խնդ-րել, և զայն ևս զպարդեալսն ուսել յայն և համարելին թէ բարի ինչ է՝ ասէ, մի զամենայն ինչ որ մեզ հաճոյն կարծիցեմք՝ թէ օգուտ այն իցէ . թէպէտ և մեք վար-կանիցիմք, սակայն և յայտմ կարօտ եմք հոգւոյն օգ-նականութեան . այսպէս իսկ տկար է մարդ, և առան-ձին ինքեան կարէ և ոչ ինչ : Եւ ասն որոյ գնովիմք իսկ ածեալ ասէր՝ թէ “ () որ կամքն յաղթման, ոչ գիտեմք

որպէս պարտն է, : իրպէս զի մի անաշխտէ աշակերան
տգխաութեամբն, եցոյց թէ և վարդապետը նոյնպիսիք
են, : Եւ զի ոչ ասաց թէ ոչ գիտեն, այլ թէ ոչ գիտեմք :
և զի ոչ զիջանելոյ վասն ասաց զայս, յայտնեաց 'ի յա-
ջորդաց անտի : Վանգի անպակաս ազօթիք խնդրէր
տեսանել զՀռովմ. և ոչ զի փափաքեացն՝ եհաս ինչ :
Եւ վասն խայթ մարմնոյն յորժամ խնդրեաց՝ այսինքն
են վիշտքն, զոր բազում անգամ աղաչեաց 'ի բաց առ-
նել, և բողբոլին իսկ չեհաս խնդրոյն : Սոյնպէս և Ս'ով-
սէս 'ի հնումն վասն պաղիատանացւոց աշխարհին՝ ազա-
չեաց զնձ տեսանել, և Երեմիաս վասն Հրեկոյն, և
Բերահամ յաղաղս սոգոմայեցւոցն բարեխօս լինէր, և
ոչ կարացին հասանել խնդրոյն :

“Եւ ինքն հոգին բարեխօս լինի վասն մեր 'ի հե-
ծութիւնս անմուռնս, : Եւ յայտ իմն է տաացուածս .
բազում և պէտպէս սքանչելիքն որ գործէին յայնժամ,
զազարեաց այժմ և չասաց ինչ : Ս'ան որոյ կարեւոր
համարեցաւ ուսուցանել մեզ զկարգաւորութիւնս սրբ-
բոյն որ 'ի ժամանակին յայնմիկ էին, և այսպէս ապա
յայտնի լինէր բանս : Եւ զինչ էր յայտժամ կար-
գաւորութիւնն նոցա : Ս'էսպէս և աղգի աղգի պարգևս
բաշխէր նձ մկրտելոցն յայնժամ, զոր և հոգի իսկ կո-
չէին . “Վանգի և հոգիք մարդարելից, ասէ, մարդա-
րելից հնազանդէին, : Ս'մն ունէր մարդարեւութեան
շնորհս և յառաջագոյն ասէր զհանդերձեալն, և միւսն
իմնորութեամբ ուսուցանէր զբազումս, և այլ ոմն ըզ-
բժշկութե և ողջացուցանէր զախտացեալսն, իսկ միւսն
զօրութեան և յարուցանէր զմեռեալսն, և այլ ոմն ըն-
դոյ և խօսէր աղգի աղգի ձայնիւք . և յետ այսոր ամե-
նայնի էր և աղօթիցն շնորհ, զոր և զնա իսկ հոգի ա-
նուանէին . և որ զայսն ունէր, և 'ի վերայ բազմութեանն
աղօթս մատուցանէր : Վանգի բազում անգամ ագի-
տանաւք առ 'ի չքիտելոյ զօգուտն մեր, և որ չէն օգուտ
զայն խնդրեմք, ապա գային շնորհք աղօթիցն . իսկ մի
ոմն յայնժամ ժամանակի զբարին և զօգուտն առ հաս-
րակ ամենայն եկեղեցւոյն նա մատուցեալ խնդրէր, և
զայլն խրատէր : Հոգի այժմ աստ զայնպիսի շնորհս
կուէ, և զունն որ ընդունէր զայսպիսի զշնորհս և ա-
զօթիք հեծութեամբ իրաւոյ : Վանգի որ այս-

պիտու՞մ չմտնաց արժանի լինէր, մտաւցեալ Կոյր բազում զընմամբ և հեծութեամբ, արտիւն և մտքն անկանէր առաջի նոյ, և զբարին և զօգուան հասարակաց եկեղեցւոյ խնդրէր. զոր պիտիկ խորհրդապէս սարկաւազն վասն ամենայն բազմութեան ժողովրդեանն առնէ զաղօթան. « Ի՞րդ զայս կամեցեալ այժմ՝ Վաւառսի յայտ առնել՝ ասէ. « Ի՞րոյն ինքն հոգին բարեխօս լինի վասն մեր՝ ի հեծութիւնս անամուսնս », »

« Իսկ որ քննէն զսիրտս », Տեսանես զի ոչ վասն միտարարին է բանս, այլ վասն հոգեւոր իմաստի, զի եթէ այս չէր, տպա պարտ էր ասել՝ Թէ որ քննէն զհոգին. Ի՞նչ զի ուսցիս Թէ վասն հոգեւոր մարդոյ է բանս որ զքնորհման ունէր զաղօթիցն, դարձեալ ի ողնս յարեալ ասէ. « Իսկ որ քննէն զսիրտս՝ գիտէ զինչ խորհուրդ է հոգւոյն », այսինքն մարդոյ հոգեւորի. « Բան զի ըստ նոյ բարեխօսէ վասն սրբոց », Ի՞նչ եթէ չգիտէ նա և ի նմանէ առանի զիրան, այլ զի զվեղ խղատեացն աղօթել :

ՅՈՐԳՈՐԱԿ

Ի՞նչ այս լինի զի մեք ուսցուք աղօթել, զայնս և խնդրել պարտիմք յնոյ, որպէս զի բարեխօս իսկ լինի այն որ մերձեանայն, և վարդապետ ընտիր և առաքինի : Այն զի որ տայն իսկ զքնորհման և զբար պարգևան շնորհէ միտարարին. « Վանդի զայս ամենայն, ասէ, աղբի մէ և նոյն հոգի », Ի՞նչ վասն մերոյ իսկ խրատու լինի այս, և այսու ցուցանի տէր հոգւոյն Թէ և մինչև ցայս վայր զիջանէ ըստ մեզ. ուստի և լսելի իսկ լինի այն որ աղօթէն, վասն զի ըստ նոյ լինին աղօթքն : Տեսանես քանի ինչ խրատէ զնոսա, և վասն նոցա սիրոյն և վասն սրտաւին որ եզեն ի նոսա :

() Ինչ ինչ չգործեաց վասն մեր նա. սարսկանացու զաշխարհս վասն մեր, չարչարել մարդարեւիցն Թոյլ ետ վասն մեր, ի գերութիւն առաջեաց զնոսա վասն մեր, ի հնոց արիւնքել ներեաց, բիւր չարեաց համբերեցին, մարդարեւ վասն մեր սրբա զնոսա, առաքեալս վասն մեր. զմիաժինս իւր վասն մեր ետ, զանտանայ վասն մեր տանջէ, ընդ աղմկ իւր նոսաոյց զմեզ, նախատեցաւ վասն մեր,

քանզի՝ «**||** յախառնեք նախարարաց քոյ, ասե, անկան 'ի վերայ իմ'» : **||** Եւ յետ այդոյս փախչելոյ մեր 'ի նմանս' լեւթող 'ի ձեռաց և հեռացու, այլ և աղաչե ես, և զայս յորդոցէ զմեզ աղաչել, որպէս զի շնորհեցէ. որ և 'ի **||** Խնկեաի օրէնսն գործեցան. քանզի և անդ ասեք քան' թէ «**||** Եղ զիս և ջնջեցից զգոս» : որպէս զի զնա արկցէ 'ի պաղատանս վասն նոցա' : **||** Եւ այժմ' ինչ զնոյն գործէ. վասն այսորիկ և շնորհք աղօթից տուեալ լինին : **||** Ընէ զայս զի ոչ ինքն ինչ աղաչանաց կարտ է, այլ զի մի մեք ձրի փրկիցիմք և խոտանս գտանիցիմք : **||** ասն այսորիկ բազում անգամ վասն 'Իսաթիասէ և վասն այսր անուան և պիւր անուան' հաշտեցաց ընդ նոսա, որպէս զի պատճառս տայցէ հաշտելոյ : **||** Եւ զիմք մեծագոյն քան զայն. որչափ ինչ մարդասիրութիւն եւ ցոյց եթէ ոչ վասն բոյս անուան կամ այնր անուան, ասե, այլ և ինքն ասէ' թէ վասն նոցա չածեմ բարկութիւն 'ի վերայ ձեզ. ասկայն և ոչ այսպէս փոյթք դտան : **||** որպէս զի մի տայցէ պատճառս ծուլութեամբ աղբւլջն իրօք հաշտութեանն : **||** որին վասն ց' յրեմիա ասէր. «**||** Ի աղաչեր վասն ժողովրդեանդ այդորիկ, զի ոչ լսեմ քեզ'» : **||** Եւ զի զնա կամեր զի դադարեացէ ինչ յաղաչելոյն որ յոյժն ցանկալի մերում փրկութեանս, այլ զնապա կամի երկեցուցանել. զոր և մարգարէին տեսեալ ոչ երբեք դադարեաց յաղաչելոյ :

|| Եւ զի ուսցիս թէ ոչ կապեր մերժել զնոսա, այլ զի որինամոլոս տանիցէ զնոսա' ասէր զայս : **||** Եւ որպ լուր զինչ ասէն : «**||** Եւ տեսնեա, ասէ, զինչ զգրեցիք առ նեն» : և առ քաղաքն դարձեալ յորժամ ասէր. «**||** Ինչ լուսացիս, ասե, անառով և յաճախեացես քեզ բարակ, քակայն և ախպէս ծրդեալ յաղաւղտ թեանս գտանիս» : **||** Եւ ոչ զի 'ի յոսափհատութիւն արկցէ զնոսա ասէ զայս, այլ զի 'ի զղումն եկեացեն : **||** որպէս և զս նկնուեացեալ քնն արարա' աստանց իրիք ժախմանակի զլձիւս պատուհասիս քարոզեալ, և ոչ ուստեք ամենն ին անկաղտութիւն հեշտ յաւսոյ, որով երկեցոյցն իսկ և յաղաչխարութիւն ձգեաց : **||** Եւ այնպէս և աստ ասնէ. զոսա երկեցուցանէ և զմարգարէան նշանաւոր յորինէ, զի զմեկ արկայն լուիցեն նմա : **||** Իսկ ասա իբրեւ կացին Թաւրիւնոյնպէս յանրժեկեղի նախտին և ոչ այլոց իրօքն զբառասանային ինչ և իրաւ

տէին, զստալիկն ախոբէ զհոսա կալ անապ նմա. և իբրեւ ոչ առնուին յանձն՝ անձնամասն եղբայ ինքեանց յԱրգիպտոս գառնային, պակայն և այնմ ներեաց նոցա։ Այ խնորհ 'ի նոցանէ և յԱրգիպտոս գառնապոյ և անձնամասն լինեցոյ անորէնութեամբ, ասկայն և ոչ այն, որչա հառանկան։ Ի՞նչքէ ընդ նոսա զոք և զմարգարէն, զի մի իսպառ արտաքսեալք գտանիցին։ Եւ քանի զի նոքա նմա ոչ լուսն, ասպա նա ինքն չօքաւ զհետնոցա օգգելով և արգելով 'ի չարեացն զնոսա. նոքա ևս քան զնա մեղանքին։ Եւ զոր օրինակ հայր որ գլխով յորժամ որդի անիցի գժուարահաւան և չկոխ առ առնայն իրա, և ասպա ոչ կամեցեալ դալ 'ի հաւան՝ ինքն շքիլ զհետ նորա յամենայն տեղիս զի զնա կարիցէ օքտել, սոյնպէս և նա ոչ միայն յԱրգիպտոս զԵրեմիա առնալ ընդ նոսա, այլ և 'ի Բաբելոն զԴաբեկիա յղեր ընդ նոսա. և նա ոչ կայր ընդդէմ, քանզի գիտէր զիւր ըզտէն զի յոյժ սիրէր զնոսա. զսոյնս և ինքեանց արարեալ կատարէին։ Եւ իսկ հայր որ եթէ որդի անախտան ունիցի, և ծառայ բարեմիտ յորժամ տեսանիցէ թէ հայրն ողբայ վասն որդւոյն՝ ողորմի, սոյնպէս և նոքա։

Օ ինչ ինչ չիրէին 'ի նոցանէ, հալածէին, նախատ լինէին, սղոցէին և բիւր չարչարանս կրէին. և յետ այսր ամենայնի դարձեալ ընթանային առ նոսա։ Բանիցի Սամուէլ ոչ պակասեաց 'ի սգալոյ զՍաուլ, և այն զի դժնեայ ևս նախատինս կրեաց 'ի նմանէ և զանկառելի զամօթ. բայց սակայն և ոչ զմի ինչ յայտարարեաց յիշեաց և կամ զմտաւ ինչ էա՞ծ։ Իսկ զհրէիցն բազմութենէ զրով իսկ արձանացոյց Երեմիա զողբան. և Պարսից զօրավարին տալով նմա հաշտութիւն և ազատութիւն արձակել, և նա կամէր և յառաջագոյն պատիւ վարկանէր քան յընտանի երկրին կալ՝ ընդ ժողովրդեանն 'ի գերութիւն երթալ և յօտարութեան տառապել։

Օ սոյնս և Սովսէս գործեաց. թողեալ զթագաւորական պատիւն և առ նոցա տառապանսն ընթանայր։ Եւ Դանիէլ զբոսն օր միանգամայն նօթի կայր, զի զնա ընդ նոսա հաշտեցուցանիցէ։ Եւ երեք մանկունքն 'ի հետց էին, և զայնքիսի զահագին զոռոյն պատեալ զմարմն նոցն՝ և նոքա պաշտօնաւոր վասն նոցա մատուցանէին առ նա, ոչ վասն ինքեանց ինչ պալլոյ եր որ վերկեցան,

այլ քանորի յայնժամ էր յորժամ ունէին զհամարմա-
կութիւնն, վասն այնորիկ ազաւելին վասն նոցա, յա-
զազս որոյ և ասէին՝ թէ “Հոգւովք բեկեղովք և փն-
ձաւիք տառապանաց ընդունելի լիցուք, : Ս ասն այս-
րիկ և { } Ետև զպատմութեանն պատաստեաց, և յգեղիկել
ողջայր և արատաւելով կոճէր, և յայտի ասէր. “ Ի՞նչ
դէք զիս որպէս զի դառնապէս լացից, : Եւ յառաջ
քան զայս վասն զի աղաւել վասն թշուառութեանն
համարձակապէս ոչ իշխէր, յաւելումն իմն առնէ ասե-
լովն՝ թէ “ Ս Ինչ և ցնէր տէր, : քանորի գլծած է ամե-
նայն աղք սրբոյն : Ս ասն որոյ և Պաւլոս ասէր՝ թէ
“ Օ քեցարուք իբրև ընտրեալք նոյ, սուրբք և սիրե-
ցեալք զգութ, զողորմութիւն, զքաղցրութիւն, զիս-
նարհութիւն, : :

Եւ տես հաւատեալ զմիտս բռնին, և իրպէս հա-
նապաղ կռաւ ընել զմեզ ողորմածս. քանորի շատց լոկ
թէ ողորմեցարուք, այլ թէ զքեցարուք. զի որպէս հան-
դերձն միշտ ընդ մեզ է, այնպէս և ողորմութիւնն : Եւ
չասաց լոկ թէ ողորմածութիւն, այլ թէ զգութ, զու-
ղորմութիւն, որպէս զի բնութեան գլծոյն նմանեացուք :
Իսկ մեք զհակառակսն առնեմք. մատչիցի որ խնդրել
զդանդան, թէ չնամանեմք բամբասեմք, խաբեալայ կոչեմք :
Չստկանս, այր դու, չգորհուրին վասն հացի խաբե-
լայ կոչել : Եւ այց սակայն թէ պէտ և խաբեութիւն ինչ
այնպիսին քեզ թուիցի, սորին վասն և ողորմել արժան
է. որպէս զի այնչափ ճիշեալ է սովոյն մինչև զայսպիսի
կերպարանս գլենալ : Եւ այս մերոյ անաղորոյնութեանս
է մեղադրութիւն, որպէս զի թէ զիւրաւ իսկ առայսք,
ապա ոչ հարկաւ որին բիւր մեքենայս իմանալ : Եւ արդ
զայս վասն այնորիկ առնեն, որպէս զի կարացեն զմեք
զանազորմ և զխիստ բարս կազդել : Օ ի թէ արժամ
կամ ոսկի խնդրէին, թերեւ ունէր փոքր ինչ պատճառս
բանիք. իսկ ապա եթէ վասն կարեւոր պիտոյից կերա-
կոցն, ընդէր ընդ վայր խնաստասիրես և աւելորդ հա-
ւաստիս պահանջես, վատս և դանդաղիտոս կոչես զնո-
սա : Օ ի թէ պարտ է ասել զայս, ինձ պարտ է ասել
և ոչ այլոց : Եւ յորժամ մատչիս խնդրել քաւութիւն
մեղաց յոյ, յիշեալ և դու զայն բանս և ծանիր թէ յի-
րաւի և դու չլինիս լռելի յոյ զոր օրինակ տնանին ի

քէն, այդ սակայն ոչ երբեք լուար այսպիսի բանս յայ
որպիսի ինչ՝ թէ՛ ի բաց կաց: Եւ զի առաջի եկեղեցւոյ
յեկեղեցիս իսկ դաս հանապազ և օրինացն մերոց լսեա,
իսկ ապա՝ ի հրապարակի և զարծաթ և զոսկի և զցան-
կութիւն և զերմանա և զամենայն իսկ քան զմեր ըզ-
հրամանսն զնորա պատուեա. և աստ խոնարհ լինիս, իսկ
յետ աղօթիցն վազող և ստամբակ. հրաժարեա այսու-
հետեւ և աստի և մի մերձենար առ իս: Օ այս և այլ
աւելի ևս քան զայս արժանի ես լսելոյ. բայց սակայն
ոչ զոր յայսպիսեաց նախատեաց ինչ երբեք, այլ և
երկայնամեակ ևս, և որ ինչ խըն է՝ զամենայն ինչ լնա,
և քան զոր խնդրեմքն՝ բազումս տայ:

Եւ արդ զայս ամենայն տեսանելով լցուք զազբա-
տութիւն կարօտելոյն, և մի ինչ հաւաստիս քննեսցուք.
Թէպէտ և խաբեբայ իրս ինչ առնիցեն: Եւ յայլուով
գրկութեան և մեք կարօտ եմք, ներման և մարդասի-
րութեան և բազում ողորմութեան: Վանդի չէ և չէ
իսկ հնար՝ թէ հաւաստեալ որ զմերս պահանջիցէ՝ ե-
թէ կարիցեմք ասրել. արդ հարկ է տանջել և հորնչել,
զի մի և մեք հաւաստեալ պահանջիցիմք վրէժս. քան-
զի ունիմք և մեք մեղս մեծագոյն քան զներումն թողու-
թէ: Եւ արդ զի և յորժամ նոցա ողորմիմք, մանաւանդ
թէ մեք իսկ գտանեմք զներումն ողորմութեան. զի թէ-
պէտ բազում անգամ առատանամք, ոչ երբեք կարի-
ցեմք այնպիսի մարդասիրութիւն ցուցանել որչափ մեք
պէտս ունիմք՝ ի մարդասիրէն նոյ: Եւ արդ որպէս չիցէ
այս անպատեհ, յորժամ մեք կարօտ եմք այսչափ ինչ
իրաց, և զնոսա զմեր ծառայակիցսն բազում հաւաս-
տեալ քննեմք. քանզի ոչ եթէ զնա անարժան համա-
րիս քում երախտեացն, այլ զքեզ ինքն անարժան կազ-
մեա նոյ մարդասիրութեանն: Օ ի թէ դու՝ ի ծառայակ-
ցէն այսպիսի հաւաստիս պահանջես, մանաւանդ թէ
նո՞ ևս առաւել ի քէն:

Եւ արդ մի այսուհետեւ բարբառեսցուք հակառակ
մեզ. այլ թէպէտ առ վատութեան կամ առ ծուլու-
թեան մերձեցին խնդրել, մեք յօժարութեամբ տա-
ցուք. քանզի և մեք բազում ինչ առ ծուլութեան մե-
ղանդեմք, և չարհամբէ առժամայն ի մէջն նո՞, այլ
տայ ժամանակ ապաշխարութեան մեզ, մանաւանդ հա-

նապազոր, խրատե և ուսուցանե և զայն ամենայն բաշխե, որպէս զի և մեք նախահաւորք նմին լիցուք արդեմել այնպիսեացն: | ուժցուք այսու հետե զայնպիսի զուստագործութի, 'ի բաց հանցուք 'ի մէջ զբազանազայն զբարն, վասն որոյ ամենայն մանաւանդ քան նոցա երախտիս առնեմք: Վասնզի նոցա արծաթ միայն պատկէ և հաց և հանդերձ, իսկ մեզ զմեծագոյն զփառան մեծագէտ շահ մարանեմք զոր չեն հնար բանիս յանդիման կացուցուել: քանզի մարմին անապական առնլով՝ փառակիցք և թագաւորակիցք Վրիստոսի գտանիմք: | Եւ արդ այս օրպիսի ինչ իցէ, միթէ այսու կարացաք հասու լինել: մանաւանդ եթէ յայտնապէս և ոչ ինչ: | Իսկ սակայն քսա մերում ակարութեան մերձեմամք վտարհացելովք առ բարութիւնն նորա որք առ մեզն գործեցան՝ փորք մի այնու առնել զմտածութիւն, որպէս զի հանգիստցայց յանդիման կացուցանել զառաջեալսս վտան այնր բարութեանց:

| Եւ արդ ասա ինչ, եթէ որ զքեզ ձերացեալ և աղքատութեամբ կեցեալ զամենայն արար և խոտանայր առնել զքեզ երիտասարդ յանկարծակի, և 'ի նոյն ինքն յառաջին 'ի տիմն ծաղկի հասակին հասուցանել, և յոյժ աժեղ և գեղեցիկ քան զամենեւին կազմէր, և թագաւորութիւն զամենայն տիեզերաց տալ յամ հազարս: և թագաւորութիւն՝ որ զխոր փառալիութիւն ունէր, և արդ զինչ ինչ վասն այնպիսի խոտանաց չառնէիր և փամ աշխատէիր որպէս զի զայն շահէիր: | Իսկ արդ այժմ աւասիկ Վրիստոս ոչ եթէ այնպիսի ինչ, այլ մանաւանդ զկան մեծագոյնն քեզ խոտացաւ: քանզի ոչ որչափ ինչ 'ի մէջ է երիտասարդութեան և ժերութեան, այնքան լոկ է 'ի մէջ ապականութեան և անապականութեան, այլ ևս առաւել: և ոչ որքան թագաւորութեան և աղքատութեան 'ի մէջ իցէ այնր փառաց և մերձակայիս, այլ որչափ երազ առ իշխարութիւն ունիցի: | Եւ անաւանդ եթէ չե և ոչ ինչ ասացի, քանզի և չեմք իսկ բաւական բանիս յանդիման կացուցանել զառաւելութիւն զանազանութեան, զէրին և զառժամանակեցիս: վասն զի փառանակեան խնայտութեամբ և ոչ զմտա իսկ կեդեմք անել զառաւելութիւն մեզու թեման զայն:

Վանդի զինորդը որ կարէ զառժամանակեան հաճեալ մարտի բնոր այնմ որ վախճան ոչ բռնեցի։ Իսկ այնչափ ՚ի միջի կայ ընդ առժամանակեանս և ընդ համարեքեալս արն, որչափ ինչ ՚ի մէջ խաղաղութեան և պատերազմի է ընտրութիւն, և անապականութեան առ կոշա մի հոգեղէն, և կամ մնալու մարգարիտ ընդ ասկա ինչ կաւ։ Ի թէպէտ և բազում ինչ որ ասիցի, չկարէ հաւատեալ յանդիման կացութեան։ Թէպէտ և զգեղեցիկութիւն ճառաբայութիւն արեգական ասիցեա, չկարես այնպիսի ինչ համեմատել որպէս յայնժամ մարմնից արդոյն ծագեցեն։ Թէպէտ և զհասցին զփայլատականցն ինչ ասիցեմ, չե ևս ինչ ասացի արժանի բառ այնմ մարմնից լուսաւորութեան։ Իսկ արդ զայսպիսի զատրութեան զինորդ ոչ նախամեծար վարկանդիցիք քան զինչս և զմարմնս, մանաւանդ թէ քան զայիս իսկ արժան է նախամեծար զայն համարել։

Իսկ եթէ այժմ որ յարքունիս մեծանիւր զբեզ և ամենայն համարձակութեամբ առաջի ամենեցունց որ շուրջն կապին տային բեզ խօսել ընդ Թագաւորին և նմին տեղանակից լինել, ոչ վարկանդիք զանձն քան զայն մենեական երանելի։ Երկինս հանդերձեալ ես երանել և մերձ առ ամենեցունց Թագաւորն պատրաստ ես կալոց և որպէս զհրեշտակս պայծարտանալոց ես և անձառելի փառացն այնմիկ հաղորդելոց ես, ասկայն և այսպէս յամառիւ և հակառակիս զինչն նախամեծար վարկանելով քան վառն որոյ և զկեանս իսկ մեր պարտեալ յանձանց մերկանալ և խայտալ և ցնծալ և ՚ի վեր թլուշեզ առ հեշտութեանն։ Իսկ յորժամ իշխանութիւն ինչ ամենեցու, որ գողութեան պատճառք են մանաւանդ, քանզի ոչ երբէք տեսմ ես զայն շահս, այլ և զոր ունիս՝ վասն իշխանութեանն տաս և լինիս և զայլ լոյն զիսիս առնուս, և եթէ լիցի բեզ զկին և զորդին իսկ ՚ի գրաւի դնել չգանդաղիս, որպէս զի միայն իշխանութեանն հանցեա։ Իսկ արքայութեանն երկնից առաջի կալով և իշխանութեան որ ոչ երբէք փախալիս, վասն զի Ետուծոյ հրամայեալ ոչ եթէ մասն ինչ և անկին որպէս յաշխարհիս, այլ զհաղորդին իսկ զերկինս, և որա գանդաղիս և յաղաղեա։ և ոչ իմասնաս զի եթէ որ մեզս երեւի երկինս պայտափ գեղեցիկ և

վայելուչ է, որ սա օրինակ ինչ է այն,¹ իսկ բղ-
լոյն ծածկէն ճառագայթք պայծառութեան նորա: Եւ
արդ որ բան կարիցէ յանդիման կացուցանել զայնպի-
սի զերանութիւն, զճառագայթումն լուսոյն և կամ ըզ-
փառսն: Եւ այ ինձ, վայ ինձ, ով անձն իմ, զինչ գոր-
ծեսցես յայնժամ: Հաւատացէք ինձ, ով սիրելիք, զի
արտառք հեղուն յաշաց իմաց և մեծագոյնս հեծեմ
յորժամ զմտաւ ածեմ թէ յորմէ բարութենէ ան-
կաք և կամ յորպիսի երանութեանց օտարացաք: Եւ
կայն ես զանձնէ իմմէ ասեմ զայս, և ոչ եթէ մեծ
և զարմանալի գործեմ զայս: Եւ մի ոք ինձ այժմ ա-
սացէ վասն զեհեմին, զի յոյժ դառն քան զեհեմն է
յայնպիսի բարութեանց արտաքսանալն և ՚ի փառացն
անկանեմն, որ քան զբիւր տանջանա ևս դժնեայ է յայն-
պիսի քաղցր բարբառոյ օտարանալն: Եւ սակայն և
այժմ իսկ յանցաւորսս հարեալ եմք և ոչ անուագ ՚ի
միտ զառասնայի զժխտող չարամտութիւնն, որ ՚ի ձեռն
փորուն զմեծամեծան բառնայ ՚ի մէնջ, և շնորհէ կաւ
զի զսկիկն յափշտակիցէ ՚ի մէնջ, մանաւանդ թէ զեր-
կինա իսկ յափշտակէ ՚ի մէնջ, և ցուցանէ զտուեքն՝
զի հանցէ ՚ի մէնջ զճնմարիտն և բարբառնաւ երազոյ
ցուցանէ: Եւ ան զի այսպէս իսկ են մերձաւոր կենացս
մեծութիւնք. զի յորժամ տիւն լինիցի, ցուցանիցէ
քան զամենեւին զնոսա անարգագոյնս:

Եւ արդ զայս ամենայն իմացեալք գտնեայ անաբան
ուրեմն փախիցաք ՚ի նորա նենգութենէն և տա հան-
գերձեալն փախիցաք: Եւ անդի չունիմք ասել թէ չքի
տեսք զառժամանակեան զվարուցս զիրս, զորոյ իրքն
ևս առուել քան զքեզ գտնն զառժամանակէիս գնուա-
լութիւնն, ծաղր, զամթն, զվառնդան, զխորխորատ
կորստեանն: Եւ արդ զիր պատասխանատարութիւնս ու-
նիցիմք յորժամ որ լի ամթութիւն և աշխատութեամբք
են՝ բազում փութով զհետ երթամք, իսկ որ զգոյշան
և զփառաւորոն և պայծառաւ աննէ զմեզ՝ յայնմանէ
փախիմք, և բոլորովն իսկ զմեզ յընդիցն բանաւորա-
թեան ՚ի ձեռս մատնեցաք և ՚ի դառն ծառայութիւն
զմեզ տուաք: Եւ այն են չարիք զի ոչ գիտեն անդամ
թէ պարտ է ազատել յայտպիսի ծառայութենէ:

¹ Թուք մի անկեալ է յօրինակէն:

Եւ արդ որովհետեւ գիտացէք եւ ուսայք զգեղեցիկ զայն զազատութիւն, 'ի բաց խղեցէք զկապանսն, եւ հեռի ոստիւր 'ի ծուղակացն. եւ մի բնակեսցէ ոսկի 'ի տունս ձեր, այլ որ եւս մեծագոյնն է՝ ողորմածութիւն եւ մարդասիրութիւն փոխանակ ոսկւոյն եղիցին. քանզի այսօր թիկ են որ տան մեզ համարձակութիւն առ ձեռ. իսկ ոսկին ամօթոյ աշակերտոս գործէ զմեզ, եւ յոյժ տայ շնչել ընդդէմ՝ տատանայի։ Եւ արդ ընդէր զինեա զթշնամին հակառակ քեզ, եւ զօրագոյն քան զքեզ առնես զնա։

(1) Ինեա զաջի քո հակառակ նմա, եւ զամենայն զտան քո զգեղեցիկութիւն ամփոփեա յողիսդ քո, եւ զամենայն զմեծութիւնն ժողովեա 'ի միտս քո, եւ փոխանակ ոսկի գծեցիցն՝ եղիցին քեզ երկինք եւ անդ պահեսցի, եւ մեք ամենեքին ապա անդր արկանիցեմք զմերն։ Քանզի յոյժ լաւագոյն քան զորմն մերքն են եւ քան զյատական պարկեշտագոյնք։ Եւ արդ ընդէր զմերս թողեալ յայլն ամենայն թափեա զփոյթսդ, ուստի որոց առնեսն, առնուլ ինչ չիք քեզ 'ի նոցանէ։ Քաջուման գամ թերեւս մինչեւ աստէնդ իսկ եւ՝ չկարիցես զգուշանալ. վաճառաշահութիւն մեծ այն է՝ որ ոչ միայն աստ, այլ եւ 'ի հանդերձելումն ցուցանէ զվաճառաշահութիւնն. քանզի եւ զգիւղս եւ զտունս եւ զոսկիդ ընդ ոգւոյդ տար անդր, ուր վախճան չիք մեծութեանն։ Եւ զխորդ, ասէ, մարթիցի լինել այնմ։ Պոյ եւ գոյ իսկ հնար, այլ եւ յոյժ զիւրութեամբ իսկ. եթէ յերկինս փոխիցես զմեծութիւնն 'ի ձեռն աղքատացն, զամենայն իսկ 'ի քո ոգիսդ դանձեցեր այնուհետեւ. թէպէտ եւ մահ հասանիցէ, չկարիցէ զայն 'ի քէն 'ի բաց բառնալ, այլ երթայ ընդ քեզ անդր մեծութիւնն։ Օ այսպիսի դանձս ունէր Տաբիթայ. վասն այսորիկ ոչ տունն եւ որմքն քարոզէին զնա եւ կամ քարինքն եւ սիւնքն, այլ այրեացն մարմինք զոր զգեցուցանէրն, եւ արաատուքն որ վասն նորայն հեղուին՝ զմահ փախուցին եւ զնա վերըստին կենդանացուցին։

Եւ յայիսի շտեմարանս կազմեսցուք եւ մեք անձանց, սոյնպիսի շինուածս շինեսցուք զտունս մեր. որպէս զի ձեռ մեր գործակից լիցի եւ մեք իսկ անձանց օգնական

լիցուք: Վանքի նա'ի չգտնե'ի գոյ ան զքաղցեալն, իսկ
զու'ի գոյսն եկեալս և քաղցեալս մի' Թողուլ սովա-
մահ լինել, և յայլոցն ևս տառաջանաց ողջացո' ուղ-
ղելով ամենայն ուստեք զտաճարն ւնց. և ապա այսպէս
լիցի զտգ յօգուտ և 'ի փառաւորութիւն բանն: Իսկ
ապա եթէ ոչ հաւատեալ հասեր 'ի վերայ թէ որպի-
սի զարդու զարդարեաց զքեզ յորժամ հրամայեաց կե-
րակրել զքաղցեալն, զայն ապա ան զմտաւ առան-
ձինն: Կո' յանկարծ երկինք 'ի վայր կործանեալ էին
յերկիր, և քեզ տայր իշխանութիւն հաստատել զուտ
և ուղղել, ոչ ապաքէն ևս առաւել գերազանցեալ քան
զամենայն միտս վարկանէիք զպատիւն զայն: Իսկ արգ
աւասիկ ևս մեծագոյն պատուի արժանի արար զքեզ.
զի չեն երկինք պատուականագոյն քան զայն որ քեզն
հրամայեաց կազմել. վասն զի քան զմարդ յերեւելեացս
չիք ինչ պատուականագոյն ւնց և ոչ զտգ նմին. քանզի
և զերկինս և զերկիր և զծով վասն նորա արար և 'ի
նմա ուրախ է բնակել քան յամենայն արարածս: Եւ
սակայն և մեք զայն ամենայն գիտելով և ոչ մի ինչ
խնամ չտանիմք տաճարին ւնց, այլ զնոսա Թողեալ 'ի
խնամոց' անձանց մեծամեծ տունս և պայծառս շինեմք:
Եւ անս այսորիկ և Թափուր իսկ եմք յամենայն բարու-
թեանց և յոյժ քան զաղքատսն տնանկազոյնք. վասն
զի զայսպիսի զտունս գեղեցկացուցանեմք զոր չեմք կա-
րող տանել ընդ մեզ յորժամ գնայցեմք աստի:

Եւ արդ զայս 'ի բաց Թողեալ զայն տունն շինեսցուք և
նորոգեսցուք որ ընդ մեզ անգր գալոց են. քանզի և յոր-
ժամ լուծանին մարմինք աղքատացն, զարձեալ յառնեն
անապական: Եւս որ զայսն հրամայեաց ւնց 'ի մէջ անի-
ցէ զնոսա և որք զինաման տարան նոցա' գովէ և զբան-
չանայ թէ զիարդ որ մերձ 'ի լուծանել էին մարմինքն'
յանկարծ կաղդաբեցուցեր և կարողացուցեր և նորա-
փետուր զարդարեցեր, երբեմն 'ի սովոյ, երբեմն 'ի մեք
կութենէ և յայլոց դժուարութեանց ամենայն օրինա-
կաւ ուղղեցեր:

Եւ արդ որովհետև այսչափ դուլութիւնք առաջի կան
մեզ, պարտիմք և մեք ընթանալ յայտադիմ խնամածու-
թիւնս աղքատացն: Եւ արդ զինչ վայելուչ է այս առ-
այն, յորժամ Վրիստոս ոչ ունիցի տեղն իջեալի, այլ

Թափառական շքի և օտար և մերկ, և դու բուրաս-
տանս և բաղանիս ճաճանդաբերս, յարիս շատրուանօք
և բիւր սենեակս կազմես՝ ի զուր և ընդ վայր, և Վրիս-
տոսի փոքր յարկիկ մի ոչ շնորհես, իսկ ազգաւուց և
անգեղաց վերնաստունս զարգարես հովանաւորս և պա-
տուհանիւք ամենափեալս, և արդ զինչ քան զայնպիսի
մարտութիւն չար կացցէ և կամ զինչ դառնագոյն քան
զայնս. դանս զի և է խեղ վերջին մարտութիւն, և մա-
նաւանդ եթէ որչափ ինչ ասիցէ որ՝ չկարիցէ բաւ ար-
ժանին ասել։ Իսկ ստեղայն թէ կամիցիմք, գոյ հնար,
թէպէտ և դժնեայ իցէ ախան՝ ի դիմի հարկանել. և
ոչ եթէ կարողութիւն միայն է, այլ և յոյժ դիւրին.
և ոչ եթէ դիւրագոյն միայն, այլ և երազ իսկ զերծա-
նիմք յայնպիսի ծանրութեանց և ի մարմնաւորական
ախտիցն որչափ¹ և մեծ իցէ բժիշկն։ Եւ արդ մերձե-
ցուք առ նա և աղաչեսցուք, որպէս զի մերձեսցի առ
մեզ և շօշոփեսցէ զախտացեալ անդամս մեր։ Իսկ
փոքր մի և յանձանց պարտ է մեզ նպաստ լինել. զոր-
պիսի ինչ. զկամս բարիս և զյոժարութիւն ուղղել։ Վրան
զի չէ ինչ այլ ումեք կարօտ ի մէնջ. եթէ զայս միայն
դառնիցէ ի մեզ, դիւրսն զամենայն առաջի մեր դնէ և
ընձեռէ։ Եւ արդ մատուցուք ի մէնջ զընծայն, որպէս
զի աստ սուրբ և յստակ վայելեսցուք և հանդերձեղ
բարութեանցն ժամանեսցուք շնորհօք և մարդասիրու-
թեամբ տեառն մերոյ։ Իսկուսի Վրիստոսի, ընդ որում
փառք հօր հանդերձ հոգւուն սրբով այժմ և յաւի-
տեանս. ամէն։

ՃԱՌ ՀՆԳԵՏԱՍԱՆԵՐՈՐԴ

“Իսկ զիտեմք որոյ սիրենն զմեծ, յամենայնի զործա-
կից լինի ի բարիս”։

(Ի) Եւ ինձ թէ առ այնտիկ ուր ի վիշտսն էին՝ զա-
մենայն զայս վառն նոցին առժամայն է տառցեալ. մա-

¹ Երբեմնակիս Դուրս և Վի իւր Վիճիւն։

նաւանդ թէ ոչ զայս միայն, այլ և փոքր մի յառաջագոյն քան զայն էր ասացեալ: Վ՛անգի և զայն՝ թէ “չեն արժանի չարչարանք ժամանակեանս առ հանգերձեալ փառան որ յայտնելոց են՝ ի մեզ”, և զամենայն զարաբածոց ասաց թէ հեծեն, և յառելն թէ “յուսով ազրեցաք”, և թէ “համբերութեամբ ափն առնիմք”, և եթէ “զոր կամեն յաղօթս, որպէս պարտն է ոչ գիտեմք”, և արդ զայս ամենայն առ նոսա ասացեալ խրատէ զնոսա մի վարկանել թէ զրկեալ ինչ իցեն յիւրեանց օգտէ անտի: զայս կամի ի բաց պարտել, և զայն աւանդէ նոցա զոր հոգւոյն կամք են: Վ՛անգի և բազում ինչ լաւ թուէր նոցա հեշտութիւնն, ուստի և բազում վնասք գործեցան իսկ, հանգիստն և հրաժարելն ի վշտամոգիցն և դիւրութեամբն կեալ, որ թուէր թէ սոց իցէ բարի և օգուտ նոցա:

Եւ զի՛նչ զարմանք են թէ նոքա, ուստի և երանելոյն Վ՛աւղոսի իսկ սոյն ինքն այս հաճոյ թուէր. բայց տակայն ուսաւ յետոյ թէ որ ինչ սոցին հակառակքն են, այն է բարի և հաճոյ, և ուսեալ գոհանայր. յորժամ երիցս զտէր ազալէր զի ի բաց արատցէ ի նմանէ զնեզուլութիւնն, և յորժամ լուաւ ի նմանէ թէ “շատ են քեզ շնորհք իմ, քանզի զօրութիւն իմ՝ ի տկարութե կատարի”, խայտայր այնուհետեւ հալածանքն և թըշնամանքն և անկշռելի չարչարանքն. վասն որոյ “հաճեալ եմ, ասէ, ընդ թշնամանս, ընդ հալածանս, ընդ վիշտս”, զոր և ասէրն իսկ թէ “զոր կամեն յաղօթս, որպէս պարտ է չգիտեմք”, և զամենեւին խրատէ հոգւոյն սրբոյ յանձն առնել զայն. ցուցանէ թէ ան սոյն հաճոյ թուի, և եթէ յոյժ իննամ տանի մեզ հոգին սուրբ:

Եւ իբրեւ օժ յամենայն կողմանց զնոսա, ապա յարե ի նոյնս և զօրաւոր զասացումն առ ի բաւական լինելոց գիտել նոցա զխորհուրդն. “Վ՛անգի գիտեմք, ասէ, թէ որք սիրենն զանձ, յամենայնի գործակից լինի ի բարիս”, իսկ յորժամ զամասէ, և որք թուին թէ տրտմականքն իցեն՝ և զայնցանէ ակնարկէ: Եւ ակնառ նեղութիւնք ինչ իցեն կամ աղքատութիւնք կամ բանտը կամ սովք կամ մահք և կամ այլ ինչ յայտպիտեացս իցէ, կարող է անփոխանակ վշտացն դիւրութիւն գործել. և որ թուին

Թէ մեծ ջանք իցէ, Թեթեազոյն մեզ յօրինէ զայն և 'ի մեր յօգնութիւն զարձուցանէ: Աստուծոյ և չասաց Թէ որք սիրենն զմեծ, չիրեն ինչ դժնեայ կիրս, այլ Թէ գործակից լինի 'ի բարիս. այսինքն է զնոյն ինքն զգրծնեայ զիրան արկանէ 'ի կիրս առ 'ի ցուցանել զնոսա ընտիր խրեանց նենգչացն. որ մանաւանդ ևս մեծագոյնն է՝ քան զարգելուլն զգալն նեղութեց 'ի վերայ՝ զեկեալուն երազ լուծանել 'ի բաց՝ այն զօրաւոր է: Այնպէս և 'ի հնոցին Բաբելոնի գործեաց. ոչ արգել զնոսա յարկանելոյ անդր, և ոչ դարձեալ յորժամ անկան սուրբքն այնոքիկ՝ շիջոյց զընդուն, այլ Թոյլ ետ վառելոյ, որպէս զի նոքիմք իսկ իրօքն սքանչելագործ իցէ: Օ որ օրինակ և առաքելովքն նշանագործէր. այլ այս յամենայն ժամ: Օ ի Թէ մարդիկ որ զփրկիսոփայութիւն ուսեալ են՝ կառեն որ ինչ ըստ բնութեանն իրք են 'ի հակառակս անդր 'ի կիր արկանել, և որք յազգաւորութեանն կեան ևս շահաւետք երևին քան զմեծատունսն և անարգութիւն պայծառանան, ապա մանաւանդ ևս առաւել մեծ որք սիրենն զնա՝ և քան զայսոսիկ ևս առաւել մեծագոյնս գործէ:

Այլ իրիք միայն պէտք են, այսինքն Թէ սրտիւ ոք զնա սիրիցէ, և այլն ամենայն դիւրաւ գայ զհեռ: Օ որ օրինակ այսպիսեացս և որք կարծեն Թէ վնասակարք ինչ իցեն՝ օգուտ գործեն, սոյնպէս և որք ոչն սիրիցեն զնա և որք Թուինն եթէ օգուտ ինչ իցէ՝ բազում վնաս գործէ: Այս այս 'ի հրէից իսկ անտի յայտ է, որոց և նշանքն ցուցան 'ի վարդապետութենէն՝ փրկիսոփայութիւն և առաւելութեանցն ուղղութիւնք. և քանզի ինքեանք ժանդը և անպիտանք էին, վասն վարդապետութեանն դիւահար կուէին զնա, իսկ վասն սքանչելեացն՝ հակառակ նոյ, և վասն նորին իսկ նշանացն բազում անգամ և սպանումն իսկ մտաբերեցին: Իսկ աւազակն զնա ընդ իտալն բեւեռեալ տեսանէր և հայհոյեալ և բիւր չարչարանս կրեալ, և ոչ միայն չվնասեցաւ ինչ, այլ և զևս մեծագոյնս շահեցաւ: Տեսե՛ր որպէս որք սիրենն զմեծ՝ գործակից լինի 'ի բարիս:

Այս իբրև ասաց զմեծ բարութենէն և որ յոյժն դերազանցէ քան զմարդկային բնութիւնս, ապա զի մի անհաւատ այսպիսի ինչ իրք Թուիցին նոցա, 'ի յանցե-

լոց անտի առնէ հաւատարիմ զտաղեայն : “Իստ յաւ առջադրութեան կոչեցերոցն , : Տեսանեա անդէն իսկ ասէ 'ի կոչմանէ անտի զառաջեայն : Եւ կը վասն 'ի սկզբանն իսկ չկոչեաց զամենեւին և ոչ զնոյն ինքն ըզ- Պաւղոս իսկոյն ընդ այլնն ամենեւին . որ կարծի բազմաց եթէ վնաս ինչ եղև յապաղումն , բայց սակայն 'ի ձեռն իրացն ցուցաւ թէ բնորդ եղև : Զառաջադրութի աստ վասն այնորիկ ասէ , որպէս զի մի զամենայն ինչ որ կոչեացն 'նմա վարկանիցիս , և զի մի դարձեալ ընդդէմ բերիցեն մեզ հեթանոսք և Հրեայք և ասիցեն' զի եթէ կոչումն միայն բաւական էր 'կը վասն ամենեւին ոչ ապրեցան , վասն այնորիկ ասէ թէ ոչ կոչումն միայն , այլ և յառաջադրութիւն կոչեցերոցն զգրկութիւն գործեցին . վասն զի ոչ եթէ ակամայ ինչ եղև կոչումն կամ 'ի հարկէ և 'ի բանադրութենէ : Եւ զամենեւին իսկ առ հասարակ կոչեաց , այլ ոչ հնազանդեցան ամենեւին :

“() Ի զոր յառաջագոյն տահմանեաց կերպարանակից լինել պատկերի որդւոյն խրոյ , : Տեսնը զպատուին զմեծութիւն . քանզի որ ինչ միածինն բնութեամբ էր , զնոյն և մեք եղաք շնորհք : Իայց սակայն ոչ շատացաւ այսու միայն ասելով 'թէ կերպարանակիցք , այլ և այլ ևս յուել 'թէ “ Ի ինել նմա անդրանիկ , : և ոչ եթէ ես : Եւ ոչ եթէ յայսմ կայ միայն , այլ և յետ այնորիկ դարձեալ և այլ իմն ամէն զտվիմբ ասելով 'թէ “ Ի մէջ եղաւոյց բազմաց , : Եւ արդ զայս ամենայն վասն անտեսութեան նորա խնացիր ասացեալ , քանզի ըստ անութեանն միածին էր . միայն ամ զմտու թէ որչափ ինչ շնորհեաց մեզ : Եւ արդ մի ինչ յերկրայս վնիկը վասն հանգերձեղցն . քանզի և այլ ուստեք ցուցանէ զինասն նորա առ մեզ և ասէ 'թէ անդուստ 'ի վերուստ յօջինեալ կարգեալ էր զիրան : Եւ ասն զի մարդիկ յիրաց անտի եղելոց առանին զբարն , իսկ այ 'ի վազուց իսկ այս հաճոյ էր , և 'ի վերուստ 'ի սկզբանն իսկ զայս մեզ կազմեալ էր . ասէ . “ Եւ զորս կոչեաց , զնոսին և արդարացոյց , 'ի ձեռն աւագանին վերտախն ծնորդեանն . “ և զորս արդարացոյց , զնոսին և փառաւոր արար , : այսինքն է շնորհքն և 'ի ձեռն որդեգրութիւն : “ Եւ արդ զինչ ասիցեմք առ այս , : Իրպէս զի ասիցի :

Թէ մի առէր ինձ այժմ ժամանակս ինչ այնուհետեւ
 և յամենեցունց նենգութեանցն : () Ի Թէպէտ և համ-
 գերձեղցն ոմանք անհաւատք լինին, այլ աստէն իսկ 'ի
 մատոյս տաւան բարութիւնքն, չունիցին ինչ տալ պա-
 տասխանի . զորպիսի ինչ 'ի վերուստ յայ առ քեզ ըզ-
 ուերն, զարդարեցուցանելն, զփառաւոր առնելն : Վրան-
 զի այսոքիկ յայնցանէ որ տրտմանկանքս քեզ Թուէին,
 անտի քեզ պարգևեցան . և զոր ամենայն և նախատա-
 նացն վարկանէիր՝ զխաչն, զչարչարանսն, զկապանսն,
 մանաւանդ եթէ այսոքիկ են որ զտիեզերա ուղղեցին ո-
 բով և ինքն իսկ չարչարեցաւ . և որք տրտմանկանքն Թը-
 ւէին՝ այնոքիւք վարժեաց յաղատութիւն զամենայն
 մարդկային բնութիւնս : () Երկուս և որք սոցին համ-
 բերեն, սովին և փառս և գովեստ գտանեն յորժամ
 նովին չարչարանք վարիցին :

“ () Ի Թէ Խժ՝ ի մեր կոյս է, ո՞վ իցէ մեր հակառակ, :
 Վրանքն է Թէ ո՞վ որ չիցէ մեր հակառակ : Վրանքին .
 քանզի և տիեզերք մեր հակառակք են, և բռնաւորք և
 ռամիկք և ազգականք և քաղաքացիք : Բայց սակայն
 սորա որ հակառակք մեզ են, այնքան ինչ 'ի բացեայ են 'ի
 նենգելոյ զմեզ՝ մինչև ակամայ իսկ պատճառք պատկայն
 մեզ լինին և ընձեռիչք բիւր բարութեանց . վասն զի այլ
 իմաստութիւնն զնենգիչսն 'ի մեր փրկութիւն և 'ի
 փառս դարձուցանէ : Տեսանէս զի ոչ որ գտանի մեզ
 հակառակ : Վրանզի և զառաքինին զ՝ Նոր սոյն դործեաց
 պոյծառ՝ վառելն սատանայի ընդդէմ նորա . վասն զի
 և զբարեկամս հակառակ նմա կազմեաց, և զկինն և զըն-
 տանիսն և զվերսն և բիւր ևս այլ մեքենայս կազմեաց
 սատանայ և շարժեաց ընդդէմ նորա, բայց սակայն ոչ
 ինչ կարաց հակառակ նմա առնել : Եւ այս չէ եր ինչ
 մեծ . Թէպէտ և յոյժ մեծ էր, այլ և որ մեծազոյն էր՝
 զի և յինքնէն և յիւրոցն առ հասարակ անկաւ . և քան-
 զի Խժ էր 'ի նորա կողմն, վասն այնորիկ և որ Թուէր
 Թէ հակառակ նմա իցէ՝ 'ի նորա կողմն գտանէր լիեալ :
 Վրայէս ինչ և առաքելովքն դիպէր . քանզի ոմնք և
 հրեայքն և որք 'ի հեթանոսացն էին և սուտ եղբարքն
 և իշխանք և ռամիկք, և օով և աղքատութիւն և այլ
 ինչ բիւր էր ընդդէմ նորա, և ոչ ինչ Թուէր հակա-
 ռակ նոցա . մանաւանդ եթէ նոքիմք իսկ եղեն այնու-

բիւր պայծառք և երևելիք և մեծամեծ առաջի նոյ և մարդկան :

Ի՞նչ ամ զմտաւ որպիսի բանս բարբառեցաւ Պաւղոս վասն հաւատացեալ մարդոյ և որոյ զանձն յաշխարհիս հաւաստեաւ 'ի խաչ հանեալ է . զոր և ոչ նոյն ինքն որ զթագն 'ի գլուխն ունիցի՝ կարէ ստանալ զսոյնսպիսի անհոգութիւն : Վնանցի ընդդէմ նորա և քաղաքք և բարբարոսք զինին , և պատերազմունք զհետ երթան , և որք զմարմինն պահեն և բազում նենգութիւնս գործեն և իշխանացն պատերազմ միշտ հանապազ 'ի վերայ յառնէ , և այլ բիւր ինչ է տեսանել : Իսկ զհաւատացեալոցն և որք հաւաստեաւ նոյ օրինոցն վարին , նմա ոչ մարդ և ոչ դէ և ոչ այլ ինչ գամագիւտ կորիցէ իննել : () Ի թէ զինչոն յափշտակիցես 'ի նմանէ , վարձուց պատճառս զիրն վարկանի . իսկ եթէ չարախօսեսցես ինչ զնմանէ և համբաւ յոռի հանիցես զնմանէ , պայծառագոյն և լուսաւոր արարեր զնա առաջի նոյ . իսկ ապա եթէ սովու զնա փակիցես , ևս առաւել փառք են նմա և փախաորութիւն մեծ . իսկ եթէ որ քան զամենայն դառնագոյն թուիցի քեզ՝ այսինքն է մահ՝ և մատնիցես զնա նմա , մարտիրոսական պսակ նմա բորորեցեր : Եւ արդ զինչ ինչ զոյգ կայցէ այնպիսում կենաց յորժամ ոչ ինչ հակառակ նմա երևեսցի , այլ և որ թուինն թէ նենգիւք նորա իցեն՝ ոչ ինչ նուազ գտանին քան զբախտաւորսն գործել նմա զօգուտն : Եւ ասն այսորիկ և ասաց իսկ . “ Ի՞նչ ամ 'ի մեր կոյս է , ոչ է մեր հակառակ ” :

Ի՞նչա ոչ համարի բաւական զատցեալն միայն , այլ և զմեծագոյն նշանն որ վասն մեր է՝ զսէբն , և զոր հաւնապազ և միշտ յեղյեղոյր , զսոյնս և յայսմ վայրի դնէ , այսինքն է զմիածնին սպանումն : Վնանցի ոչ արգարացոյց միայն , առէ , և փառաւորեաց և կերպորանակիցս արար նորա պատկերին , այլ և յորդին անգամ ոչ ինչացեաց վասն քո՝ ասէ : Եւ ասն որոյ 'ի սոցնս յարեալ ասէր . “ Եթէ յիւր օրդին ոչ ինչայեաց , այլ վասն մեր ամենեցուն մատնեաց զնա , զիւրդ ոչ զոյգ ընդ նմին զամենայն չնորհեսցէ մեզ ” : Ի՞նչպէս զի առաւելութեամբ և բազում ջերմութեամբ զբանն 'ի կիր արկանէ , որդէս զիցուցցէ զսէբն նորա : Եւ արդ զիւրդ արդեօք զմեզ առ

ինքն մերձեցուցէ . զի յորժամ յիւր որդին ոչ խնայեաց, այլ վասն մեր մատնեաց զնա, տես որչափ ինչ էին բարեբարութիւնքն : } Երժամ յիւր որդին ոչ խնայեաց, այլ ետ և մատնեաց զնա յայնժամ, ապա զիարդ արդեօք ոչ զոյդ ընդ նմին զամենայն ինչ շնորհացէ մեզ : Իսկ զոր ասէն այսպիսի ինչ է . զի եթէ զորդին իւր շնորհեաց մեզ, և ոչ լոկ շնորհեաց, այլ և ի սպանումն մատնեաց, էր ապա վասն այսոցն երկբայանտս . ընդէր յերկմիտս լինիս յստացուածոցն յորժամ ընդ քեզ ունիս . քանզի որ զմեծն ետ թշնամեացն, որպէս արդեօք զնուազագոյնսն չապցէ սիրելեացս :

“ Իսկ արդ ո՞վ իցէ որ ընդդէմ մեղադիր լինիցի ընտրելոց անոց, Եւ առ այնոսիկ ասէ՝ որ ասենն թէ չեն ինչ օգուտ հաւատքն, և անհաւատ լինին յանկարծօրէն փոփոխմանն, այսինքն ՚ի մեղաց յարդարութիւն : Եւ դու տես զիարդ երազագոյն ըմբերանէ զնոսա ՚ի պատուոյ կոչելեացն : Եւ չասաց թէ ո՞վ է որ ընդդէմ մեղադիր լիցի ծառայից անոց և կամ թէ հաւատացելոց անոց, այլ թէ ընտրելոց անոց . քանզի ընտրութիւն առաքիւնութեան նշանակ է : Օ ի թէ աստ զբազումս յորժամ ընտրեն և միախուռն ընթանան և ՚ի պէտս ինչ ոչ գտանիցին, և ոչ ՚ի խնդիր ոք և ՚ի փոյթ արկանէ, այնուհետեւ այսինքն թէ մեղադիր ևս ոք նմին լինիցի, ապա ևս առաւել յորժամ անձ ընտրեսցէ զոյդիս և ոչ պիտանիք լինիցին՝ գտանիցին ծաղու և մեղադրութեան արժանի :

“ Օ ի եթէ անձ է որ արդարացուցանէ, ո՞րք դատապարտ առնիցէ, Եւ չասաց եթէ անձ է որ թողու ըզմեղս, այլ որ ևս մեծն էր՝ անձ է որ արդարացուցանէ : Իսկ յորժամ դատաւորն այսպիսի ինչ իցէ, իմ իմիք արժանի որ չարախօսն իցէ՝ գտանիցի : Ապա եթէ այդպէս է, և ոչ ՚ի փորձութեանցն պարտ է զանգիտել, վասն զի ՚ի մեր կողմն է անձ, և յայտ յորոյ գործեացն՝ արար, և ոչ եթէ ՚ի շատիւսութենէ Հրէիցն : Ս ասն զի և ընտրեաց զմեզ և արդարացոյց, և այն են զարմանք զի մահաւամբ որդւոյն իւրոյ արդարացոյց : Ո՞վ իցէ որ դատաւարտ առնիցէ՝ անձ զմեզ պսակելով, Վերիատոսի վասն մեր սպանեալ, և ոչ եթէ սպանեալ՝ այլ և յետ այնորիկ բարեխօսէ վասն մեր :

“Վրանդի Վրիստոս է, ասէ, որ մեռաւն, մանաւանդ եթէ յարուցեալ իսկ է և է ընդ աջմէ ան, որ և բարեխօս իսկ է վասն մեր, : իր թէպէտ և ընտանի իւրով պատուօքն է, այլ ոչ ինչ անփոյթ արար զմերմէնախախնամութենէն, այլ և բարեխօսէ ևս վասն մեր : Ստան զի ոչ բաւական համարեցաւ զսպանութիւն իւր միայն, այլ միշտ կայ և պահէ զսէրն իւր առ մեզ, որ մանաւանդ մեծի իսկ ինտոնց նշանակ է . որ ոչ միայն իւրով հնազանդութեամբն զայն գործեաց, այլ և զայլսն ևս վասն նորին իրաց աղաչէ : Վրանդի զայս ինչ կամեցաւ յայտ առնել ասելովն՝ թէ բարեխօսէ վասն մեր . մարդկօրէնս իմն ճառեալ զիջանելոյ վասն ասէ, որպէս զի զսէրն մարթիցէ ցուցանել : Եղա եթէ զլինայելն այսպիսի ինչ չիմանամք, բազում իրք անպատեհք յարին՝ ի մեզ : Եւ զի ուսցիս թէ այսպիսի ինչ է զոր յարեալն կամի, յառաջ ասաց թէ է ընդ աջմէ ան, և յայնժամ ապա յարեաց ՚ի նոյն՝ թէ և բարեխօս իսկ է վասն մեր : Եւ այսու եցոյց զզաւապատուութիւնն և զհաւատարութիւնն . զի յորժամ լիցես եթէ բարեխօսէ, մի նուազութեան ինչ՝ այլ սիրոյ միայն երեւացի ամենայն : Սի որ ինքն կեանք է և աղբիւր ամենայն բարութեանց, և հանդերձ իշխանութեամբ իւր և հօր իւրոյ, և զմեռեալս կենդանացուցանէր և զայն ամենայն գործեր, որպէս արդեօք պաղատանաց կարօտեր առ ՚ի յօգտել զմեզ զյուսահատեալսս և՝ զդատապարտեալսս . ընտանի իւրով իշխանութեամբն յայնպիսի գաղտնաբարութեանէ զերծոյց զմեզ, և արդարօք և որդիս արար զմեզ և ՚ի վերին պատիւս եհան զմեզ, և որում երբեք ակն ոչ ունէպք՝ զայն գործով իսկ եցոյց, որպէս արդեօք յետ այսչափ ուղղութեանց և զմեր զնութիւն ցուցանելոյ ՚ի վերայ թագաւորական աթոռոյն, զհարդաւ զիւրաքոյնս բարեխօսութեան կարօտասցին : Տեսանեմ զիսկոյ ամենայն ուստեք ցուցանէ թէ զբարեխօսելն ոչ վասն այլ իրիք ասէ, այլ զի զընդմէ և զհաւատաբարօք զառնութիւն սիրոյն որ վասն մեր եցոյց : Իստի և հօր երեւի աղաչել զմարդիկ զի հաշտեցին ընդ նմա . “Ստան Վրիստոսի բարեխօսեմք, ասէ, որպէս ան իսկ աղաչելով, : Եւ մարդկան բարեխօսելով վասն Վրիստոսի և առ մարդիկ, ոչ ինչ անարգանս վարկանքի պիտի

պատուոյ, այլ զմինն յամ տասցելոցն ընտրիցեմք՝ այս ինքն է զհրամանս սիրոյն : () սոյնս և այժմ առնիցեմք :

Եւ յորժամ լրիցեմք դարձեալ եթէ հոգին բարեխօսէ վասն մեր 'ի հեծութիւնս անմեռնա, եթէ և Վրիտտոս մեռաւ և բարեխօսէ վասն մեր, թէ և հայր յիւր որդին ոչ խնայեաց վասն քո, եթէ ընտրեաց ըզքեզ և արդարացոյց, և արդէք վասն զարհուրիս և դառաս որ յայսպիսի սէր վայելեցեր և յայքան ինսման : Եւ վասն այսորիկ իսկ եցոյց զբազում զվերին նախախնամութիւնն, որպէս զի համարձակ պատմեցէ զառաջիկայսն : Եւ չասէ թէ պարտ է և ձեզ զնա սիրել, այլ որպէս եթէ զնորա խնամոցն զյօժարութիւնն ասէ :

“ Եւ մեկնեոցէ զմեզ 'ի սիրոյն Վրիտտոսի, ասէ : Եւ չասաց թէ այլ վասն զի այսպէս առանց իրիջ ընտրութեան և Վրիտտոս և անձ անուանէ զնա : “ Եւ զուրիւն թէ անձկութիւն, հալածանք կամ սով, մերկութիւն թէ վիրշոք կամ սուր, : Տես զինմաստութիւն զերանելոցն Պաւղոսի . քանզի չասաց զայնպիսին որով զօրհանապազն վարիմք ընչիցն տենչանօք և փառացն ցանկութեամբք և բարկութեանն բռնաւորութեամբք . այլ մանաւանդ որ ևս բռնաւորութիւն քան զսոյնս էր, և որ զընտրութիւնն իսկ բաւական էր բռնադժօսել և զհաստատուն զխորհուրդս եղեալ բազում անգամ և ահամայ իսկ այսպիսի ինչ զիպեսցի ' նեղութիւն և անձկութիւն . զի թէպէտ և դիւրին են առ թուել, այլ սակայն բիւր ունի մի մի ինչ յասացելոց նեղութեանցն : Վրանքի յորժամ ասէ նեղութիւնք, զկապարանն տուէ և զկապանսն և զգրպարտութիւնն, արտաքոյ սահմանացն ինեխ, և զայլն ևս թշուառութիւնն և զտառապանսն զամենայն, և միով բանիւ առ հասարակ իսկ զամենայն անգունդախորոց ակնարկէ, և բաղդովին միով բանիւ յանդիման կացուցանէ : Բայց սակայն զամենեքեմբք զայնորից ելել առնէ : Եւ ասն որոյ և որպէս հարցնան իմիջ ընդդիմաբանութիւնս մնառուցանէ, որպէս զի յայտ առնէ ասելովն՝ թէ այսպէս սիրեցեալք և այդպիսի վայելեալք 'ի խնամն' չիք ինչ որ զմեզ մեկնել կարասցէ :

Եւ զի մի թողիցի թէ 'ի մեռաց ինչ թողոց իցեացն, իւրեքսքսեմն ևս 'ի մէջ' արնէ յառաջ քան զիս :

մանակս զտոյնս բարաւաւելով, որպէս ապէրն՝ թէ «Ղ ասն քո մեռանիմք զօրհանապազ, համարեցաք որպէս զօրհար ՚ի ապանումն», ։ Եւ յսինքն է թէ յառաջմեամք պատրաստեալք յամ չարչարանս ։ Եւ սակայն այսչափ և այսքան պատերազմունս և նոր յերգարկութիւնս բաւականութիւն մեզ վշտացն ՚ի միութարութիւնս ։ Եւ ասանք թէ ոչ բաւական միայն, այլ ևս մեծագոյնս ։ Եւ ոչ եթէ վասն մարդկան և կամ վասն երկրաւոր ինչ իրաց զայս ճգնիմք, այլ վասն ամենեցունց թագաւորին առէ ։ Եւ ոչ այսչափ միայն զինքեանս, այլ և այլոց ևս յորինեաց պատկս պէսպէսս և բազմատեսիլս ։ Եւ քան զի մարդիկ էին և բիւր մահուց համբերէին, ցուցանելով եթէ ոչ ինչ յայսցանէ բարբիտն նուազէ ։ Եւ թէ պէտ և ըստ բնութեանն վիճակեալ էր միանգամայն մեռանել, իսկ զյոժարութեանն զօրհանապազ զնոյնս չարչարել՝ արկ ՚ի կամանն իւր ։ Եւ աստ իսկ է թէ այնչափ վայելեցաք ՚ի պսակն զոր ընդունելոց եմք որպէս զի յամենայն ժամ մեռանել մեզ չաժեմք ինչ զմտաւ, մանաւանդ թէ ևս առաւել քան զտոյնս ։ Վասն զի է և ՚ի միում աւուր միանգամ մեռանել և երկիցս և բազում անգամ ։ Զի որ յայտասիկ պատրաստ գտանիցի, միշտ զկատարեալ զվարձս ընդունի ։ Եւ ասին և մարգարէին ակնարկեալ ասէր՝ զամենայն օր ։ Եւ ասն ուրոյ և առաքեալ զտոյնս ՚ի մեջ ածեալ առ մեծագոյնսն գիտա զարթուցանել ։

Եւ եթէ ՚ի հնումն, ասէ, ջանիւ զաշխատութիւնս առնէին վասն երկրին, և յայն ամենայն զմերձակոյ ժամանակիս զլուծանելի զիրոն այնպէս արհամարհէին զկենոք և զնեղութեամբք և զվշտօքս, զոր ներել թողութեանց ունիլք մեք որ յերկնից և ՚ի վերին արքայութեանն և անձառելի բարութեանցն թուրացեալ փափկանօք, որ ոչ և ՚ի նոցա չափս կարացաք հասանել ։ Ինչոյ սակայն չտեսց զայսպիսի ինչ, վասն զի մտաց ըտզին եթող զայս, որպէս զի վկայութեամբքն շատացի միայն ։ Եւ ետոյց եթէ պատարագ իսկ ինչեւոյն է այնպիսի մերթիւնս, և եթէ չէ պարտ խռովել և ոչ տատանել ինչ յորժամ ան այնպէս մատակարարիցէ ։ Եւ այլուստ ևս զտոյնս յառաջ մատուցանէ ։ Եւ զի մի քրտնիք թէ լոկ զայս իմն իմաստաւորէ, յառաջ քան զգործութիւնս

դերսն իսկ 'ի մէջ բերէ ասեւրմն' թէ "Համարեցաք որպէս զոչխար 'ի սպանումն , , . զհանապազորդ զառաքելոցն զմահս ակնարկէր : Տեսեր զգորութիւնն և զհեղութիւնն : () որ օրինակ , ասէ , նոքա ոչ ընդդիմանային յորժամ սպանանէին զնոսա , նոյնպէս և ոչ մեք :

Եւ քանզի մարդկային մտաց էր ակարութիւն զարհուրել 'ի փորձութեանցն , տես իրպէս դարձեալ յաբուցանէ զլոռն և բարձրութիւն տայ շողալ ասեւրմն . "Եւ յայտմ ամենայնի , ասէ , առաւել յաղթեմք նաւաւ որ սիրեացն զմեզ , , . Վանդի սքանչելիք այն իսկ են ոչ զի յաղթեմքն միայն , այլ զի նենդջօքն ևս յաղթեմք . և ոչ միայն յաղթեմք , այլ և յոյժ գիւրաւ և առանց քրտօնց և աշխատութեանց : () ի ոչ եթէ իրացն համբերել միայն , այլ և զքարան բարիք յօրինել ասէ , որով նշան յաղթութեան ամենայն ուրեք ընդդէմ թշնամոյն կանգնեմք . մանաւանդ եթէ յիրաւի իսկ , քանզի նմ է որ զոյգ ընդ մեզ պատերազմի : Եւ արդ մի անհաւատ լինիցիս եթէ չարչարեալքս չարչարողացն յաղթեմք և կամ հալածեալքս զհալածիւնս ըմբռնեմք և որք մեռանիմքս զկենդանիսն պարտեմք . զի յորժամ զգորութիւնն նոյ և զսէրն ընդ նմն գնիցես 'ի միջի , չէ այնուհետեւ ինչ որ խափան կարիցէ լինել առ 'ի զարմանալի և հրաշափառագոյն և առաւել պայծառ զյաղթութիւնն առնել : Եւ ոչ լոկ յաղթել , այլ և յոյժ բազում սքանչելեօք . և որպէս ուսանեն իմն նենգչացն թէ չէ առ մարդիկ նոցա պատերազմն , այլ առ անմարտնչելի զօրութիւնն այն :

Եւ զու տես զհրեայսն իսկ , անդէն 'ի միջի իւրեանց ցուցանէին և 'ի վարանս մտեալ ասէին՝ զինչ արասցուք զարոն զայնտիկ . քանզի սքանչելիք իսկ այն էին զի մինչդեռ 'ի բռան իսկ ունէին որպէս զպատժապարտան և ծեծեալս՝ 'ի վարանս անհնարինս մտեալ էին , նովին իսկ պիտ պարտեցան որով ակն ունէին յաղթել : Եւ ոչ բռնաւորք և ոչ ռամիկք և ոչ դիւացն փաղանգք , և ոչ նոյն ինքն սատանայ կարաց նոցա գեր 'ի վերոյ լինել , այլ 'ի բազում և 'ի մեծամեծ իրացն նոցա պարտեալ գտանէր . և զոր ինչ հնարս հնարէր հակառակ նոցա , գտանէր զայն նմ 'ի նոցա կողմ լեալ , զոր և « խաղտի տեսեալ ասէր՝ թէ "Եւ ամենայնիս առաւել ևս յաղթեմք , , :

Վոր իմն և չքնաղ էր օրինակ յաղթութեանն այնորիկ . հաճառակզն իմն զօրանային և ոչ երբէք պարտեալ գտանէին , այլ այնպէս օրպէս զի ինքեանք իցեն տեսալք պատերազմին՝ այնպէս համարձակութեամբ ՚ի ներքս վազէին :

“ Զուսացեալ եմ , ասէ , թէ ոչ մահ և ոչ կեանք , ոչ հրեշտակք , ոչ իշխանութիւնք և ոչ զօրութիւնք , ոչ որ կանս , ոչ հանդերձեալքն , ոչ բարձրութիւնք , ոչ խորութիւնք և ոչ այլ ինչ արարած կարէ մեկնել զմեզ ՚ի սիրոյն մյ որ ՚ի Վրիստոս Զիտուս ՚ի տէր մեր , , : Եւ եւ ասացուածն . այլ մեք չեմք արժանի , վասն զի այսպիսի տէր չունիմք ՚ի մեզ : Եւ այց սակայն թէ և մեծ է , կամեցաւ ցուցանել թէ չէ ինչ առ օրոշն այնուիկ զոր ան զնոյն օրերաց . վասն այնորիկ և յետ նորա զիւրն գնէ , զի մի որ կարծիցէ թէ մեծագոյն իմն ասաց զինքենէ : Եւ զոր ասէն այսպիսի ինչ է . զինչ պէտք են , ասէ , զառժամանակեցոյ ճառել և կամ զվարուցս զայսոցիկ զժառանգութենէ . թէպէտ և զհանդերձեալքն որ ասիցէ և զնոր և զզօրութեան իրս , որպէս զմահ և զկեանս , զզօրութիւնս , որպէս զհրեշտակս և զհրեշտակապետս և զամենայն իսկ զվերին զարարածան , այս ամենայն իսկ , ասէ , փոքր թուի ինձ առ Վրիստոսի օրոշն : Վրանդի ոչ՝ եթէ և մահ որ սպառնայր ՚ի հանդերձեալ անմահութեան , սակայն և այնպէս ոչ որ կարէ մեկնել զմեզ ՚ի սիրոյն Վրիստոսի . և կամ եթէ կեանս որ խոստանայր անեղբարեանս , և ոչ զայն իսկ առնուի յանձն : Եւ արդ զինչ պարտ է ասել զթագաւորսն որ ՚ի վայր աստ իցեն և կամ զհաւատարման և կամ զայս անուն և կամ զայն անուն . թէպէտ և զհրեշտակաց իսկ ասիցես ինձ , և զամենայն իսկ զամենարմատեան զօրութեանցն և կամ զամենայնէ որ կանս և կամ զամենայն իսկ զհանդերձեալքն , ամենայն ինչ փոքր և երկրաւոր թուի , և երկնայինք և որ յերկրս և որ ընդ երկրաւ և որ ՚ի ներքոյ երկնից՝ առ նորա օրոշն ոչ ինչ վարկանի :

Եւ ասալ զի չունէր բաւական այնպիսի ինչ որով պիտի զփափաղուսմն յանդիման կացուցանէր , այլ ուտաւք ըզնոյնս յանդիման կացուցանէր ասելովն՝ թէ “ Եւ ոչ այլ ինչ արարած , , : Եւ զոր ասէն այսպիսի ինչ է . թէ :

սէտ և այսքան սլլ ևս արարածք էին որչափ տեսանէլիքս և կամ որք իմանալիքն են, ոչ կարէին զիս անջատել 'ի սիրոյն Վրիստոսի: Օ այս ասէր ոչ եթէ հրեշտակք ինչ յայն ձեռնարկէին, քաւ լիցի, և կամ այլ վերին զօրութիւնքն կամէին զնա որոշել 'ի սիրոյն Վրիստոսի, քաւ լիցի, և ոչ երբէք. այլ կամեցեալ զիւր առաւել սերնցուցանել զոր ունէր ընդ Վրիստոսի: Վրան զի ոչ եթէ զՎրիստոս սիրէր վասն այնց որ ինչ քրիստոսինքն էին, այլ զՎրիստոս իմն վասն Վրիստոսի սիրէր և առ նա հայէր միշտ. և կասկածէր թէ գուցէ երբէք անկանիցի 'ի սիրոյ նորա. որ և քան զգեհնն ևս աւելի թուէր նմա, և կալ մնալ 'ի նոյն 'ի սէր փափագելի՝ քան զարքայութիւնն երևէր:

ՅՈՐԴՈՐԱԿ

Եւ արդ որո՞ւմ ներելոյ և թողութեան արժանի գտաւ նիցիմիք մեք, յորժամ նա և ոչ ընդ երկինս զարմանայ առ Վրիստոսի փափագմամբն, իսկ մեք զտիրում և զկառնախառնածար քան զՎրիստոս վարկանիցիմք. և նա վասն նորին սիրոյ և 'ի գեհնն յանձն առնոյր անկանել և արտաքոյ արքայութեանն լինել, թէպէտ և առաջի իսկ կային երկոքեան. իսկ մեք և ոչ զառժամանակեանս կարեմք արհամարհել: Եւ արդ իցեմք արժանի զոնեայ օգոյ ոտիցն որք այսչափ հեռացեալ մեք 'ի նորա մեծութենէն. քանզի նա և զարքայութիւնն իսկ չհամարէր ինչ առ Վրիստոսի, իսկ մեք զնա իսկ արհամարհեմք, և միայն լոկ բազում բանս ճառեմք վասն նորա: Եւ երանի թէ զոնէ և զայս. բայց այժմ և ոչ զայս իսկ, այլ և զարքայութիւնն եւ առաջի մեր եղեալ՝ և մեր զայն 'ի բաց թողեալ զստուերաց և զերազոց զամենայն օր զհետ ընթանումք:

Եւ այն զի անձ մարդասէր է և հեզ, և այսպիսի իմն արար որպէս զհայր զք որդեսէր, և որդին գժկամակ լինիցի ինչ ընդ հօրն խառ զոր հանապաղ առ նայն ասիցէ, այլ տարազ իմն խնամաափրեացէ: Սոյնպէս և մեզ քանզի չունիմք զփափագումն նորա 'ի միտս մեր կամք, բազում և այլ իրս արկանէ առաջի մեր, որպէս զի զմեզ կարացէ յինքն յանկուցանել: Բայց ստեպն և

ոչ այսպէս անսամբ նմա, այլ՝ ի բաց սրանումք և ի մանկտույ ի շաղփաղփուծիւնսն յարիմք: Եւ ոչ Պաղտա յայսպիսի ոք էր. այլ որպէս զբարետոհմիկ մանուկ ոք և ազատ և հայրասէր՝ զհայրենիսն միայն ինչդէր, իսկ զայլմանէն զամենայնէ ոչ այնպէս կարի փոյթ առնէր: Բանգի ոչ եթէ առ հասարակ զհայրն և որ ինչ նորայքն էին՝ պատուէր, այլ յորժամ զհայրն տեսանէր, զայլսն չհամարէր ինչ. այլ լաւ համարէր հալածել և չարարել ընդ նմա, քան եթէ զառնուլ ի նմանէն և փափկանալ:

Եւ արդ զարհուրեցուք այսուհետեւ որք և ոչ զինչսն կարեմք արհամարհել վասն Բրիտտոսի, այլ վասն անձանց իսկ պարտիմք արհամարհել. Պաղտա միայն էր որ սերտ և ճշմարիտ սէր ունէր ընդ Բրիտտոսի և զամենայն զչարչարանս յանձին կրէր ոչ վասն արքայութե ինչ և ոչ վասն անձին պատուոյ, այլ վասն առ նա բարեմուծեանն միայն: Իսկ զմեզ ոչ Բրիտտոս և ոչ քրիստոսինքն կարեն առ իւրեանս ձգել յերկրաւոր իրացս, այլ որպէս օձ կամ քարք և կամ խող և եթէ այլ ինչ միանգամայն ի սոյնպիսեացս ընդ տիղմ և ընդ ցեխ քարչիմք: Եւ արդ իւ իւրք իցեմք մեք ընդհատ յայնպիսի սողնոց, որք այսպէս և այսչափ և այսպիսի օրինակս ունիմք, և տակաւին ընդ երկիր պշուցեալ հայիմք, և ոչ առ փոքր մի յանձն առնումք ի վեր յերկինս նայել:

Եւ Եւսեփս Թոմ և զորդին իւր ետ, այլ զու անգամ և ոչ հաց կամիցիս տալ այնմիկ որ վասն քոյն մարտեցաւ, որ վասն քո օպանաւ: Հայրն վասն քո իսկ ի նա ոչ խնայեաց, և այն զի սերտ իսկ որդին էր. իսկ դու տեսանես ի սովոյ մաշեալ զնա և զանց առնես. և մահաւանդ զի ի նորայոցն իսկ տաս և ծախես, և յերկուանաս ի նա ծախել: Եւ արդ զինչ ինչ քան զայնպիսի անօրէնութի չար կայցէ: Եւ տոնեցաւ վասն քո, սպանաւ վասն քո, շրջի քաղցեալ վասն քո. ի նորայոցն տաս՝ զի դու օգտեսցիս, սակայն և այնպէս չտաս: Եւ արդ որպէս չիցեմք քան զամենայն քարինս և սանդղապագոյնք, որ այս քան և այսպիսի իրօք ձգէ զմեզ առ ինքն, և մեք տակաւին ի սատանայական յանօրէնութեանն վերայ յաժառեալ կամք: Եւ նա չհամարեցաւ բաւական միայն

գիտելու և զմահիւն, այլ և աղքատ և աղքատ և լինել յանձն էառ
 և օտար և թափառական և ի բանտ մտանել և ընդ հիւ
 ւանդութեամբ անկանել, որպէս զի գոնէ այնպիսի իւ
 րօք կակղացուցէ զքեզ: () Ի եթէ վասն չարչարանացն
 նորա չգործիցես ինչ լաւութիւն, գոնէ վասն աղքատու
 թեանն ողորմեսցիս: և եթէ չկամիցիս վասն աղքատու
 թեանն ողորմել, գոնէ վասն ախտիցն զթասցիս, գոնէ
 վասն բանտին և կապանացն խոնարհեսցիս: Իսկ ապա
 եթէ այսօրիկ ևս չառնիցեն զքեզ մարդասիրագոյն, գո
 նէ ի ձեռն թեթեւագոյն խնդրոյն լեր պիտանի: քանզի
 ոչ ինչ խնդրէ ի քէն բազմագինս ինչ և մեծամեծս,
 այլ հաց միայն և յարկ և բանից միսթարութիւն: Իսկ
 ապա եթէ յետ այսօրիկ մնաս նոյնպէս վայրենագոյն,
 գոնէ վասն արքայութեանն լիցիս լաւագոյն, և կամ
 վասն լաւագոյն խոստմանցն: Իսկ ապա եթէ և զայս
 ինչ չհամարիցիս, գոնէ վասն նորին իսկ քոյին բնու
 թեանդ խոնարհեսցիս և զթասցիս: յորժամ մերկ տե
 սանիցես, յիշեսցիր զմերկութիւնն զայն զոր մերկա
 ցան նա ի վերայ խաչին վասն քո: Իսկ եթէ վասն այ
 նորիկ չկամիցիս, գոնէ վասն այսօրիկ որ յաղքատութե
 նէս մերկացեալ է՝ ողորմեսցիս: Եւ անպէտ յայնժամ
 վասն քո տէրն, այլ և այժմ՝ վասն քո, որպէս զի կամ
 այնու կամ այսու կակղեցուցէ զկամս քո, թերևս ա
 րասցես ումեք ողորմութիւն:

Պահեցի վասն քո յայնժամ, այժմ՝ դարձեալ քաղ
 ցեայ վասն քո: Ծարաւեցի յորժամ կախեցայ զխաչէն,
 ծարաւի եմ և այժմ՝ դարձեալ ի ձեռն աղքատացն,
 որպէս զի այնու և կամ այսու կարացից զքեզ ինքն յիս
 ամիտիւն և առնել զքեզ մարդասէր վասն քոյին փրկ
 ութեան: Վասն այսօրիկ և բիւր պարսուց երախ
 տեաց եւ ինձ պարտական: և ոչ որպէս զպարտական
 պահանջեմ զքեզ, այլ իբրև զպարգևիչ պատկեմ, զար
 քայութիւնն ընծայեմ փոխանակ փողունցս այսօրիկ:
 Ի վանդի չառեմ եթէ լոյծ զիմ աղքատութիւնս և կամ
 չարհեա ինձ մեծութիւն, թեպէտ և աղքատացայ վասն
 քո: այլ սակայն հաց միայն խնդրեմ և հանդերձ՝ և
 օտար փողք մի սիրտեանս: Եւ թեպէտ ի բանտ մտա
 նիցեմ, չառնեմ քեզ հարկ զկապանսն խաչելոյ և ի բան
 տէն հանելոյ, այլ զմինն միայն խնդրեմ, որպէս զի տեւ

ցես միայն կապեալ վասն քո, և բաւական համարեմ
 իսկ զերախտինս քո, և վասն սորին այսորիկ փորում
 զերկինս քեզ պարգևեմ: Եւ այն զի ես ինձէն իսկ ըզ-
 դասն և զշար զկապանսն քո լուծի, այլ ինձ այն բաւա-
 կան է թէ կամեցիս զիս կապեալ տեսնել: Կարող եմ
 և առանց այնր իսկ պրակել զքեզ. այլ կամեմ զի պար-
 տապան իմ գտանիցիս դու, որպէս զի բերիցի քեզ հա-
 մարձակութի պահին: Եւ ասն այսորիկ թէպէտ և կարող
 եմ անձամբ կերակրիլ, այլ չըջիմ յածիմ խնդրելով,
 և առաջի դրանց քոց զեղերեալ կամ: Եւ զձեռն ձգեալ
 'ի յառնուլ և զաչս արատաւօք լցեալ. քանզի 'ի քէն
 ցանկամ կերակրիլ, քանզի սիրեմ զքեզ յոյժ. և սե-
 ղանոյդ քո ցանկացեալ եմ, որպէս տալորութիւն իսկ է
 սիրոյ. այլ և զուարճանամ ևս այսօրեք, և տեսարանս
 իսկ ամենայն տիեզերաց կարգեցից զքեզ, և յանուանէ
 կօշեցից զքեզ և մեծացուցից զքեզ, և առաջից ցայնորիկ
 որ շուրջն կայցեն՝ թէ մատուցէք առ իս զիմ կերակրիչն:
 Եւ մեք զի յորժամ կերակրիցիմք յաւմեքէ, ամա-
 շեմք իմն և ահնածեմք. իսկ նա վասն զի յոյժ սիրէ ըզ-
 մեզ, թէպէտ և մեք լսիցեմք, նա ինքն առաւել քան
 զփող ևս հնչեցուցանէ զգովութիւն մեր, և ոչ ամբթ
 վարկանի առել է թէ մերկ էի և զգեցուցէք զիս, և կամ
 քաղցեալ էի և կերակրեցէք:

Եւ զայս ամենայն զմտաւ անելով, մի միայն գովողք
 լիցուք, այլ և 'ի վախճան իսկ զասացեալսն անցուք:
 Վրանդի զինչ օգուտ է պիտի 'ի գովութեանցդ և յամ
 բոխէդ և 'ի ճայթեացդ. զմի միայն խնդրեմ 'ի ձէնջ
 զցուցումն գործոցն և 'ի ձեռն իրացն զհնազանդութիւն:
 Եւ յա է իմ գովութիւնս, այն և ձեզ շահս. սա և քան
 զթաղն. ևս պայծառագոյն ինձ երևի: Եւ որս յառաջեալ
 անդր՝ ինձ և ձեզ առ հասարակ յորինէ զպսակսն 'ի
 ձեռն ազգատացն. որպէս զի և աստէն 'ի մերձաւոր ժա-
 մանակիս քաղցր յուտով տնանիցիմք և 'ի հանդերձեալ
 կեանս երթալով բիւր բարութեանց արժանի գացուք:
 Եւ որց լիցի ամենեցուն մեզ հասանել չնորհօք և մարդա-
 սիրութեամբ տեսան մերոյ: Եւ ես Վրեհատոսի, ընդ
 որում փառք հօր հանդերձ հոգւոյն սրբով պիտի և
 յաւիտեանս. ամէն:

ՃԱՌ ՎԵՇՏԱՍԱՆՆԵՐՈՐԴ

Լրագրագր ոչ ինչ 'ի վեր քան զնախնութիւն վասն աւրոյն Պաւղոսի և Վրիստոսի յառաջագոյն ասացաք ձեզ. այլ և եր իսկ մեծ և զարմանալի և գեր 'ի վերոյ քան զամենայն զանա և զմիտս : Իսկ սակայն զոր ասկացս եմք, ևս առաւել է քան զայն՝ որչափնորայն քան զմերս : Եւ զի թէպէտ և այսչափ ինչ առաւելութիւն է, բայց սակայն մեք մխտնուք յընթերցուածս այսր աւար՝ որ քան զառաջինսն ևս պայծառագոյնս և լուսաւոր երևի. զոր և իսկ զմտաւ ածեալ, յասացուածէ անտի յայտ յանդիման կացոյց : Եւ վասն զի 'ի մեծագոյնս իմն հանդերձեալ եր մխել և բազմաց անհաւատալի թուէին իրքն, վասն այնորիկ նախ հաստատէ զորոց հանդերձեալն եր ճառել, զոր և բազմաց իսկ սովորութիւն է զսոյն առնել վասն անհաւատն լինելոյ ոմանց : Եւ վասն զի չէին հաստատեալք, վասն այնորիկ ասէ՝ թէ “Ղըմարիտ ասեմ 'ի Վրիստոս և ոչ ստեմ, զի և միտք իմ իսկ վկայեն ինձ, թէ տրտմութիւն մեծ է ինձ և անպակաս ցաւք սրտի իմոյ, զի ուխտիւք խնդրէի ես ինքն նզով լինել 'ի Վրիստոսէ ” : Օ ինչ խօսիս, ու Պաւղոս 'ի Վրիստոսէ 'ի փափագելոյն քումմէ յորմէ ոչ արքայութիւն ոչ գեհնն որոշել զքեզ կարէր, յորմէ ոչ երևելիքս և ոչ իմանալիքն և ոչ այլ ինչ օրհնալիսիք, իսկ այժմ աղօթեմ 'ի նմանէ նզով լինել : Օ ինչ եղբքեզ, մի թէ չըջեցա՞ր ինչ և կամ փոխեցար և լուծեա՞ր կորուսեր զայնպիսի փափագումնն սիրոյն : Եւ, ասէ, քաւ լիցի. մի ինչ յերկուանար, ասէ, մանաւանդ եթէ առատանամ իսկ նովիմք այնուիկ : Եւ ապա որպէս աղօթեմ նզով լինել և օտարանալ խնդրես, և բաժանումն այնպիսի զոր յետոյն ոչ կարիցես գտանել. վասն զի յոյժ, ասէ, սիրեմ զնա : Եւ և որով օրինակաւ. քանզի յօրինակի անդ, ասէ, իրքն բնակեն : Եւ անաւանդ եթէ հաճայ թուեսցի, նախ տեսցուք եթէ զինչ նզովին են, ապա հարցանեմք զնա վասն այլոց իրացն,

և զանձառելի և զՏրաշափառագոյն զսէրն նորա անտի ճանաչեմք :

Եւ արդ զինչ իցեն նշովքն : Եւ որ սմին իսկ որ ասէ . “ Եւ որ ոչ սիրեսցէ , ասէ , զտէր մեր Յիսուս Վրիտառս , նշովեալ եղիցի , . այսինքն է թէ բաժանեցի աւանեւին և որոշեսցի և օտարացի : () Եւ օրինակ և որք զնուէրան նուիրելին նոյ , ոչ որ իշխէր մերձեանալ և ոչ ձեռն տալ և ոչ հուպ լինել , սոյնպէս և որոշեալն յեկեղեցոյ յամենեցունց ՚ի բաց կտրի և ՚ի բաց հեռացեալ գտանի , և փոխանակ այնր անուան օտար իմն անուն օտանայ , բազում ահիւ յամենեցունց ՚ի բաց ջնջի բաժանի և սրանայ : Եւ ասն նուիրացն պատուի ոչ որ իշխէր հարցանել . իսկ որ կտրին յեկեղեցոյ հակառակամիտ բաժանին ամենեքեան ՚ի նմանէն : Եւ որք օրն ուրաւմն ոչ զոյգ և միապէս է և սորա և նորա , այլ բազում ինչ է օտարութիւն սորա քան զնորա . և օրինակ բաժանմանն ոչ է զոյգ , այլ յոյժ հակառակ այսինկ : Վրանգի ՚ի միայն ՚ի բաց հեռանային , որպէս զի յոյժ մարմնոյն ՚ի վերայ բազմեալ նուիրացն յիշխէին հպել . իսկ զմիւսն որպէս զօտարացեալ յոյժ և ՚ի բաց ձեռք քեալ յեկեղեցոյ այնպէս որոշէին : () Եւ ասն և Պաղատ յայտ առնէր ասելովն եթէ “ Եւթիմիւք իսկ խնդրէի նշով լինել ՚ի Վրիտառս , : Եւ ոչ եթէ լիկ աւայ թէ կամէի միայն , այլ ևս ապատուեամբ ասէ , և այնչտի զի և աթօթիւք ևս խնդրէր :

Իսկ ապա եթէ խռովեցուցէ ինչ գրեզ որ տկարաբոյնգ իցեն զայս ասելով , մի միայն զիրոն ածեր զմտաւ , այլ և զպառձառս տես թէ էր վրան կամի զայս առնել , և ապա կարիցես ուսանել զառաւելութեան սիրոյն նորա զհանգամանս : Եւ ասն զի և երբեմն և թլփատէր իսկ . և արդ ոչ եթէ ՚ի մերկ լիեալն հայիմք , այլ ՚ի միտմն և ՚ի պառձառսն վասն որոյ և զայն գործէր , և վասն այսորիկ մանաւանդ իսկ զբանջանամ լնդնա : () Եւ ոչ միայն թլփատէր , այլ և զգլուխն եզերծ , և զոհս մատոյց . և չև ևս վրան այսորիկ ասեմ եթէ հրէարար վարէր , այլ մանաւանդ եթէ այնուիկ իսկ վճարեաց ՚ի հրէութեանն , և մարքեալ զինքն՝ սերտ ծառայ գտաւ Վրիտառի : Եւ զոր օրինակ յորժամ տեսանէիր զնա զի թլփատէր և զոհս մատուցանէր , ոչ կտրէիր գտաւ .

խաբէլ զնա վասն այնորիկ թէ անդրէն հրեացար, այլ մանաւանդ ասէիր թէ այնու եղեր արժանի պատկայն՝ որով օտարացաւն՝ ի հրէութենէն, սոյնպէս և յորժամ լսիցես թէ ցանկանայր նոյով լինել ի Վրիտտոսէ՝ մի ինչ վտանգեացիս և խռովեացիս, այլ վասն սորին իսկ այնորիկ պարտիս զնա ամենայն համարձակութեամբ, զովել յորժամ զգատաճառան ուսցիս՝ թէ է կը վասն զայն կամիցի:

Օ ի եթէ ոչ զգատաճառն զիրացն քննիցեմք, ապա և զյգիս մարդաստան վարկանիցիմք, և զՎրաստան դարձեալ ոչ միայն մարդաստան, այլ և որդեգէն. և զթենեհէս և զՍտորոս ընդ սպանողն գտանեմք: Եւ զինչ ասեմք զսրբոցն զայնցանէ, ուր և զամենեցունցն իսկ զոչ գտանեմք՝ եթէ չէ պահեալ զայսպիսի զիս. նոնս, և բազում ինչ անպատեհս կարծեմք ի հրամանս որն, որ քառ և մի երբէք լիցի: Եւ ի վերայ այս ամենայնի և զպատճառն և զբարսն և զժամանակն և զուսմնայն ինչ վասն որոյ գործն գործի՝ ժողովեալ պաշտասխանատրութիւն ձեզ մատուցանեմք յորժամ զիրան պատմիցեմք, զոր և այժմ իսկ վասն երանելոյն Սաւղոսի առնեմք:

Եւ արդ զինչ իցեն պատճառք նորա իրացն, զարձեալ ասէ վասն փախագերդն (Նիսուսի): Եւ ոչ ասէ թէ վասն նորա աղօթեմ, ասէ, նոյով լինել ի նմանէ վասն եղբարց իմոց և ազգականաց: Եւ այս նորա խոնարհութեն էր. վասն զի չվարկանէր մեծ ինչ ասել, և Վրիտտոսի զայս նմա խորհեալ: Եւ ասն որոյ ասէր՝ թէ աղգականաց իմոց, որպէս զի թագուացի զբազում ինչ: Եւ զի զպմենայն ինչ վասն նոցա կամէր, լուր յաջորդացն. զի յորժամ ասաց թէ վասն ազգին իմոց, յարեաց ի սոյնս՝ թէ “Որոց որդեգրութիւնն և փառքն և փառաբարանքն և օրէնսդրութիւնն և պաշտօնն և աւետիքն՝ որոց հարքն, յորոց և Վրիտտոս ըստ մարմնոյ՝ որ է ի վերայ ամենեցուն անձ՝ օրհնեալ յաւիտեանս ամէն”: Եւ արդ այս զինչ է. զի եթէ վասն այլոց հաւատալոյ ինքն նոյով կամէր լինել, ապա պարտ էր և վասն հեթանոսաց զնոյնս առնել. իսկ եթէ վասն հրեիցն միայն աղօթ էր նոյով լինել, ցուցանէ ապա եթէ ոչ վասն Վրիտտոսի ինչ կամի զայս, այլ առ նորա ընտրութեն:

Եւ թէպէտ և վասն հեթանոսաց իսկ կամէր զայսպիսի ինչ ասանել, ոչ այնպէս զտգ երեւին իրքն. իսկ յորժամ վասն Հրէիցն միայն կամի զայն, ապա երեւի մաքուր և յստակ եթէ վասն Վրիստոսի փառացն փութայր զայն գործել: Եւ գիտեմք եթէ մեծազոյն իմն թաւին ձեզ ասացեալքս. բայց սակայն թէ չամբոխիցիք, 'ի մօտոյ իսկ հանդիսանամ յայտնապէս ասանել զասացումնս:

Վրանդի ոչ եթէ լոկ ընդ վայրս ասաց զոր ինչ ասացն, այլ վասն զի ամենեւին ասէին և զայն մեղադիրք լինէին՝ եթէ որդիք այն արժանի եղեն կոչիլ Հրեայցն և օրինա ընկալան, և նախ քան զամենեւին զնոսա ծածեաւ, և այսչափ և այսքան ինչ վայելեցին 'ի փառան, և նախ քան զօրեղերս նոցա ծառայեցին նմա, և աւետիս ընկալան, և հարքն նորա բարեկամք էին, և որ քան զամենայն մեծ էր և նախ և առաջին զի հարք և նախնիք եղեն Վրիստոսի, այս է զոր ասէն՝ թէ “յորոց Վրիստոս լուս մարմնոյ”, ‘Լ'րդ այժմ արտաքս անեալն և աւարդեցան, և փոխանակ նոցա մեկն այնպիսի որոց երբեք չէր ծանուցեալ զնա մարդկան 'ի հեթանոսաց: Եւ քանզի զայս այսպէս ասէին և հայհոյէին զմեծ, և իրեւ լեւր զայստիկ Պաւղոս արտակիղեալ լինէր, զի ցուէր նմա կարի՝ վասն այն փառացն, յայնժամ ազօթէր նորով լինել, որպէս թէ լոկ ինչ հնար լինիցի նոցա ասքանաց, և զայսպիսի զհայհոյութիւնս 'ի բաց լուծանելոյ,’ և առ հասարակ իսկ միանգամայն ընթացեալ ընդ վերինան, սոյնպէս և ընդ ստորինս, ընդ հանդերձեալն և ընդ երեւելիս և ընդ աներևոյթան, ընդ արտականան և ընդ հեշտականան և ընդ իւրաքանչիւր դք. և ոչ ինչ ամենեւին եթող, ասկայն այնաւ չյազեցաւ, այլ և յիլ իմն աշխարհ որ չէն ուրեք՝ կամէր յանդիման կացուցանել, որպէս զի մեծ իմն ասաց, և յետ այնր ամենայնի ապա և զառժամանակեայ զմա հուսմէնս յիշեաց: Եւ ասեն թէ զանգիտեաց յայմաննէ. չէ և չէ իսկ այս, այլ յորդանց որ յաղը թագեալ են՝ են այսպիսի մոտածութիւնք. զի եթէ զայնցանէ ինչ ասէր, որպէս արդեօք նորով կամէր լինել 'ի Վրիստոսի:

քանզի այնպիսի մահ մանաւանդ առնէր զնա գառակից Վրիստոսի և 'ի նորին 'ի փառան վայելել:

Եւ Են ամանք որ յանդգնին և զայս ասել: Եւ եթէ զմահւանէ ինչ, ասեն, ասէր. այլ և զև ծաղրալիցն յանդգնին ասել՝ թէ սպանդ իմն և նուէրս կամեր լինել Վրիստոսի: Եւ արդ ձվ դք այնպիսի, թէպէտ և յոյժ 'ի վատթարաց իցէ և կամ յառաւել 'ի ծուլից, չաղձանայցն պայտառւմ իրաց, զոր նա վասն աղքատ հանացն հանդերձեալ էր առնել: Եւ արդ 'ի բաց թողեալ զառասպելափան դարբանջմունսն և զամենայն շատիստութիւնսն, քանզի և պատասխանատրութեան իսկ այնպիսիցն չեն արժանի, որպէս և ոչ մանկունքն որ աշխոյժքն իցեն, 'ի նոյն ինքն յասացուած բանիցն դարձեալ երջուք և փափկասցուք յանդունդս սիրոյն, և ամենայն հեշտութեամբ 'ի նոյն խորս զուգեսցուք, և զբոցն զանգրական սիրոյն զմտաւ ածցուք. մանաւանդ եթէ բիւր ինչ դք աւիցէ, չկարէ ըստ արժանին առել, վասն զի քան զամենայն անդունդս յորդարութիւն և քան զբարբառեալ զբոց ևս ջերմագոյն է սէրն այն, և ոչ դք ըստ արժանին կարիցէ ինչ անուանել բանիւ. այլ նա միայն գիտէ զայն՝ որ ամենայն հաւատարմաւ զնա ստացաւ:

Եւ որ այսուհետեւ զնոյն բան դարձեալ 'ի մէջ ածցուք. զոր. զայն զոր ասացն՝ թէ “Եւ թիւս առնէի ես ինքն նզով լինել 'ի Վրիստոսէ”, Եւ արդ ո՞րք իցէ այն. նա ինքն, եսն, նա որ վարդապետն եղև ամենեցուն, որ զբիւր զուգղութիւնսն յանձին ցուցանէր, որ բիւր պսակայն ակն ունէր, որ այնպէսն փափաղէր նմա որ քան զամենայն ինչ զնորս սէրն նախամեծար վարկանէր, որ զօրհանապաղ նորա սիրոյն հրակիզեալ բորբոքէր, և զամենայն ինչ կրտսեր և 'ի վայր համարէր առ նորա սիրոյն և գթոյն: Վանզի ոչ եթէ հանդերձեալ էր սիրել 'ի Վրիստոսէ՝ միայն առնէր զայս, այլ վասն իւրոյ յոյժ սիրոյն. և մանաւանդ եթէ այս իսկ էր և յայս միայն հայեր, որպէս զի բարեք նորա սիրոյն յաղեսցի: Եւ թէպէտ աղօթէ զայս, այլ ոչ թէ այնպիսի ինչ հանդերձեալ էր լինել և կամ նզով լինել: Հանդիսանայ ապա այնուհետեւ պատասխանատրութիւն առնել մեղադրութեանցն, և զհրաչակելին յամենեցուն 'ի մէջ հրամայէ ածել: Եւ յառաջ քան ըզ-

յայտնի տունին՝ յայսպիսի պատասխանատուութիւն միսի, և զսէրն յառաջագոյն ցուցանէ յորժամ ասիցէ՝
 “Թէ որոց որդեգրութիւնն և փառք և օրէնագրութիւն և պաշտօնն և աւետիքն”, Եւ ոչ այլ ինչ ասէ զայս, եթէ ոչ զի Թէ կամէր զնսսա կեցուցանել. և զայս յայտ առաջնութիւն արար, յորոց Վրիստոս, ասէ, ըստ մարմնոյ և որ ինչ առ հարսն աւետիքն եղին: Իսկ նոքա, ասէ, անագորոյն մտօքն իւրեանց ընդդիմահարեցին իւրեանց երախտաւորին. վասն որոյ և զայն ևս գնէ որ Թէ պարգեւացն է յայտնի՝ և ոչ եթէ նոցա ինչ գովութիւն:

Եւ քանզի և որդեգրութիւնն պէտք է ընդհանրէր, և փառքն և աւետիքն և օրէնքն, և զամենայն ինչ ի մտնեալ և զմտաւ ածեալ թէ որչափ ինչ փութացաւ Թէ հանդերձ որդւոյն կեցուցանել զնսսա, ու ժգինս վերագրեալ ասէր՝ Թէ “Եւ օրհնեալ յաւիտեանս, ամէն”, Ինչ ամենեցուն զգովութիւնն ինքն առաքեալն մատուցանէ միաձնին Թէ. զի թէպէտ և այլքն, ասէ, հայհոյեցեն, այլ մեք որ զանձառելուն նորա գիտիցեմք և զանեզրական զիմաստութիւնն, և զբաղում նախախնայմութիւնն նորա ի միտ առաք, գիտեմք եթէ ոչ հայհոյութեան՝ այլ փառաբանութեան արժանի է:

Եւ ոչ շատացաւ այսու մտօք միայն առաքեալն, այլ ևս յառաջ մատուցեալ խորհուրդ իմն աւելի յանձին ցուցանէ և յոյժ իմն ի կիր արկանէ զբանն. և ոչ յառաջեալ ճառէ առ նոսա այսպիսի ինչ իրա, մինչև զկարծիան ի բաց բառնայ ի նոցանէն, զի մի կարծիցեն թէ որպէս ընդ թշնամիս ինչ վիճի ընդ նոսա, զոր և յառաջ իսկ ասէր՝ Թէ “Եւ զբարք, իմ կամք արտի և աղօթք առ Թէ՝ վասն նոցա փրկութեան են”, Եւ աստ դարձեալ յետ այլոց ասացուածոցն և զայն ևս կազմէ՝ զմին կործնել զոչ թշնամիս նոցա և նախանձ ինչ ունել նոսին, վասն որոյ և ոչ եղբարս և ազգայինս հրաժարեաց առնուանել զնսսա: Օ ի թէպէտ և վասն Վրիստոսի ասէ զոր ինչ ասացն, այլ սակայն և առ նոսա տարածանէր զմիտն, և յառաջ հորդէ ճանապարհ բանին և յամ կարծեաց կամի ազատ առնել վասն այնորիկ՝ զոր հանդերձեալն էր ասելոց, և յայնժամ ապա միսի ի բազում բանս խնդրոյն, վասն զի և էին իսկ ի խնդիր բազումք առացելոյն. Եւ վասն ամենց ընկալեալ զաւետիսն արտաքս

անկան, իսկ այդոյն ամենեւին իսկ ուրեք չէր լուեալ, և յառաջ քան զնոսա ապրեցան: Եւ արդ զայսպիսի զան հնարինս կամեցեալ լուծանել այժմ, յառաջ քան զղի մարդութիւնն՝ մեզ լուծումն առնէ: () Ի մի որ ասիցէ թէ զու առաւել հոգաս փառացն նոյ քան զինքն, և քում օգնականութեանդ կարօտ է զի մի բանն նորա անկցի, վասն այնորիկ կամիս լինել նզով, առ այս ամենայն ասէր հաստատութեամբ՝ ոչ անկաւ ինչ բանն նոյ, ասէ, այլ զի ցուցից զբազում սէրն իմ զոր ունիմ առ Վրբատա, և այսպէս կատարեմ զեւս իրացն: Եւ ոչ ինչ, ասէ, նուազ գտաւ բանն նոյ, և ցուցանեմ թէ հաստատուն կան աւետիքն զոր ամ առաջ լ'բրահմուն՝ թէ “Վեղ և զաւակի քում տաց զերկիրս զայս”, և դարձեալ թէ “Ի զաւակի քում օրհնեցին ամենայն ազգք”:

Եւ արդ տեսցուք ո՞ր իցեն զաւակք նորա. քանզի ոչ եթէ ամենայն որ ի նմանէն են՝ զաւակ նորա իցեն, վասն որոյ և ինքն ասէր. “Եւ ասն զի ոչ ամենեքեան որ յԵրայէլէն՝ իսրայէլեանք իցեն, և ոչ որ զաւակ լ'բրահմուն են՝ ամենեքեան նորա որդիք իցեն”։ Իսկ ապա եթէ ուսցիս թէ ոչ իցեն զաւակ լ'բրահմուն, տեսանիցես զի տուեալ են աւետիքն զաւակի նորա, և ապա առնուցուս ի միտ եթէ ոչ անկաւ բանն նոյ ինչ: Եւ արդ ասա ո՞ր իցեն զաւակքն: Հասեմ յանձնէ, ասէ, այլ նոյն ինքն ի հնումն մեկնէ զայս ասերովն՝ թէ “Եւսահակաւ կոչեսցի քեզ զաւակ”։ Եւ զինչ է Եւսահակաւն, մեկնեա մեզ. այսինքն է “() Ի ոչ որդիք մարմնոյ են՝ նոքա են որդիք նոյ, այլ որդիք աւետեացն՝ նոքա համարին ի զաւակ”։ Եւ դու տես զիմաստութիւն () աւղոսի և զմեծարգութիւն մեծութեանն. չառաց թէ որդիք մարմնոյն այնորիկ են զաւակ լ'բրահմուն, այլ եթէ որդիք նոյ. այսու զմերձակայս ընդ հնոյն միաբունէ: Եւ չասէր թէ լոկ Եւսահակ էր զաւակ լ'բրահմուն: Եւ զոր ասէն այսպիսի ինչ է, եթէ որք ըստ օրինակին Եւսահակայ են, նոքա են որդիք նոյ և զաւակ լ'բրահմուն: Եւ ասն այսորիկ իսկ ասայ՝ եթէ “Եւսահակաւ կոչեսցի քեզ զաւակ”, զի ուսանիցիս և ի միտ առնուցուս թէ որք ըստ այսմ օրինակին՝ կոչին զաւակ լ'բրահմուն:

Եւ արդ արդէս ծնաւ Խաչակ. ոչ ըստ օրինաց բնութեան եւ ոչ ըստ զօրութեան մարմնոյ, այլ ըստ զօրութեան աւետեացն, որպէս եւ ասին՝ Թէ «Ի ժամանակի յայտնիք եկից, եւ եղիցի որդի Խաչակի, Ի յոս յայտ եւ Թէ այս աւետիքս ուրեմն եւ բունն Ի բնութեան ստեղծին զԽաչակ: Օր Թեպէտ եւ ՚ի հարկի կտոր արդանդն որպէս ըստ կարգի կանանց, այլ ոչ եւ Թէ նորին բնութեան էր, այլ աւետեացն բան ետ զօրութիւն առ ՚ի ծնաներոյ զմանուկն: Եւ արդ ծնանիսն ՚ի ձեռն բանին այ. քանդի յաւազանէ ջրոյն բանն այ է որ ծնանի զմեզ եւ վերստին ստեղծու. վասն զի յանուն հոր եւ որդւոյ եւ հազարն սրբոյ մկրտեալ ծնանիսն. եւ այն ոչ եւ Թէ ըստ բնութեան ինչ, այլ ըստ աւետեացն այ է զմեք բաժնութիւնս: Եւ զոր օրինակ յառաջ անուանեաց զծնունդն Խաչակայ եւ յայնժամ ած ՚ի կատարումն, որպէս եւ զմերս յառաջ քան զքաղաւթ ժամանակս վերաձայնէր ՚ի ձեռն ամենայն մարգարէիցն, եւ յետ այսորիկ ՚ի գործ իսկ ած եւ կատարեաց: Տեսանէս որպիսի ինչ եղոյց եւ կամ զիարդ մեծագոյնս յօրինեաց զաւտին, մանաւանդ զի եւ յոյժ բազում զիւրալի:

Իսկ ապա եւ Թէ առիցեն Հրեայքն՝ գրեալ է Թէ «Ի Խաչակաւ կոչեցին քեզ զաւակ, եւ որք Խաչակայն ծնեալ են՝ զնոսս վարկանիցին ՚ի զաւակ, ապա պարտ էր եւ զեղանայեցիսն եւ զամենայն իսկ զայլն որդի առնուանել, քանցի նախնի նոցա Երաւ՝ էր որդի Խաչակայ: Իսկ այժմ ոչ միայն չանուանին, այլ եւ յոյժ իսկ օտարացեալք զտանին: Տեսանէս զի չեն որդիք մարմնոյն որդիք նոյ, այլ եւ ՚ի նմին իսկ ՚ի բնութեանն որ ՚ի ձեռն մկրտութեանն վերստին ապաւորեալ ծնունդն: Իսկ ապա եւ Թէ զարդանդէն ինչ առիցես, ունիմ եւ ես քեզ ասել վասն ջրոյն. այլ արդէս աստ ամենայն ինչ հազարն է, սոյնպէս եւ անդ ամենայն ինչ աւետեացն. վասն զի քան զձուր եւ յուժագոյն էր արդանդն վասն ամբութեանն եւ ծերութեանն:

Եւ արդ ուսոյք մեք հաւատեալ զմեր բարեաստ մութիւնն եւ արժանի նմին ցուցոյք վարս առաքինութեան. վասն զի եւ չունի իսկ ինչ մարմնաւոր եւ ոչ երկրապետ. սոյնպէս մի եւ մեք: Վասնցի ոչ քան եւ ոչ կամք մարմնոյ եւ ոչ առ ցանկութեանն գիրկս արեւմտե.

լով և ոչ 'ի հեշտութիւն անկողնոյն ինչ ծնալք, այլ յայ մարդասիրութենէն ամենայն ինչ վճարեցաւ : Եւ զոր օրինակ նորա 'ի հասակաց անտի յուսահատք էին տա որդեծնութիւնն, սոյնպէս և աստ հնացեալք ծերութեամբք մեղաց կարեմք՝ եթէ կամիմք՝ վերստին նորոգել : Եւ յանկարծօրէն երևեցաւ Խաչտկ մանուկ, և ամենեքին նովաւ եղաք որդիք այ և զաւակ Բրբա-համու :

“Եւ ոչ այսչափ միայն, այլ և 'ի Հռեքեկայ 'ի միոջէ անկողնոյ ունելով Սահակայ հօր մերոյ, : Եւ եր խնդիրն . վասն որոյ 'ի բազում խորհուրդս յուզէ և 'ի կիր արկանէ, և ամենայնուստ ձեռնարկէ լուծանել ըզհիացումն : Օ ի թէ հրաշափառագոյն և նոր ինչ էր յետ այսչափ ինչ իրաց անկանել յաւետեացն նոցա, ապա ևս առաւել այն է մեզ մտանել 'ի նոցա բարութիւնան, որ ոչ ինչ այնպիսեաց ակն ունեալք : Եւ յանկարծօրէն սոյնպիսի ինչ մեզ զիպեցաւ, որպիսի ինչ եթէ իցէ որ օրդի թագաւորի, և ընդունիցի աւետիս որպէս թէ զիշխանութիւնն հօր առնլոց իցէ, և նա 'ի յուսութիւնս հատանիցի և ընդ անարժանս զինքն կարգիցէ . և այլ որ դատապարտեալ և բիւր չարեօք լի, և 'ի տանէ կապանաց ելեալ առնուցու զիշխանութիւնն նորա առժամայն : Եւ արդ զինչ ունիցի ասել . եթէ անարժան էր որդին . մանաւանդ եթէ սա ևս անարժան : Բայա ուրեմն պարտ էր կամ պատուել 'ի միասին և կամ տանջել : Բայպիսի իմն առ Հրեայս և առ հեթանոսս եղև, մանաւանդ եթէ ևս առաւել սքանչելիք : Օ ի ամենեքեան անարժանք էին, յայտ արար ասելովն՝ թէ “ ամենեքին մեղան և նուագեցան 'ի փառացն այ, : Եւ նոր և չքնաղ այն էր, զի ամենեցուն անարժանք գտանելով՝ հեթանոսք միայն ապրեցան :

Եւ յետ այսորիկ և այլ իմն մտածութիւն ասէ . զի եթէ չէր հանդերձեալ, ասէ, անձ ընու զաւետիսն, էր վասն և խոստանայր : Եւ արդիկ որ զհանդերձելոյն փորձ ինչ ոչ զիտէին և բազում անգամ խաբեալք, և որում չէինն արժանի առնլոյ՝ այնպիսի իմն պարզև աւետարանեցաւ, իսկ որ զմերձակայսս և զհանդերձեալսն հաւատ տեաւ յառաջն գիտէ՝ նմա ամենայն ինչ առաջի կայր, և յայտնի էր եթէ անարժանս զինքեանս կաղմեցին

խոստանային, և վասն այնորիկ չեն ինչ առնելոց յատացելոցն, և էր վասն, առեն, խոստացաւ: Ի՞նչ և դու զիսորդ ելլոյժ զայս Ալուզոս՝ ցուցանելով թէ ուլ իցէ Լարայէլն որում խոստացաւն զայն: քանզի այնորիկ ցուցանելով, ապա և նա ՚ի մէջ դայ եթէ լցեալ են աւետիքն ամենայն, զոր և իւր իսկ յայտ արարեալ ասելովն՝ թէ «Ի՞նչ ամենեքին որ Լարայէլն են, իսրայէլացիք իցեն», Լարայէլն, որ առաքիւնութեան արդարոյցն էր և վերին պարգեւացն և նոյն տեսութեանն խորհրդակից:

Եւ զհնչէ զոր ասէն, եթէ «Լարայէլն մեղան և նազեալ են ՚ի փառացն նոյն», () քի թէ ամենեքին մեղան, ապա զիսորդ քիզքն ասարին և այլքն կորնչին: Լարայէլն չկամեցան մերձենալ առ նա. ՚ի նորա՝ կողմանէ ամենեքին սարեցան, վասն զի զամենեօին կոշեաց: Լարայէլն չդնէ այժմ՝ զայս ինչ, այլ ևս առաւելութեամբ առնէ զլուծումն, և այլով իմն օրինակաւ ժողով ևս խոնգիր ՚ի մէջ բերէ, և զոր օրինակ յառաջիկան ելլոյժ մեղան հարկն ասարին իրօք: Եւ քանզի խոնգրէին ՚ի նմանէն թէ ժողովս ՚ի իրիստոսի արդարութեան ամենեքեան վայելեցին, և նորա զ՝ դամ ՚ի մէջ ածեալ ասէր. «() քի թէ միոյն յանցանօք մահ թաղաւորեաց, ապա ևս առաւել որք զառաւելութիւն շնորհացն ընկալան՝ կենոք թաղաւորեսցեն», Եւ սակայն զ՝ քամայն լուծանէ, իսկ զնորայն լուծանէ. և այսու ցուցանէ իսկ եթէ աւելի իմն բան ունի յաղագօ տխորիկ՝ որ վասն նոցայն մեռաւ, զի ցուցցէ թէ իշխանութիւն ունի որպէս և կամի: Եւ Լարայէլ միայն մեղան ելլով և բազմաց վասն նորա տանջեալ ոչ թուի բազմաց ըստ կարգի լեալ. իսկ միայն ուղղութեամբ բազմաց արդարանալ՝ յոյժ ըստ կարգի է, մանաւանդ եթէ նոյն վայել է: Լարայէլն սակայն և այժմ չելլոյժ զքաւորութիւն նոցա. այլ որչափ անյայտ եթող զասացուածն, այնքան ըմբերանէ չորեայնս. ապա այնուհետեւ ՚ի ժողով ևս փոխի, ուստի և ասացեալքն յայտնի լինէին: Եւ հիացումն իմն մտածութեանց անհարկէ առ ՚ի լուծանելոյ զխնդիրն:

Եւ Լարայէլն առ չորեայնս էր նորա ջան. և զօրինակսն զայն զոր յառաջագոյն եբեր ՚ի մէջ, ոչ յոյժ ինչ լուծանէ, վասն զի չէր ինչ այնոցիկ պարտական, որպէս առ

Հրեայն պատերազմին . ուստի և զիրեն իսկ զամենայն անտի առնէ յայտնադոյն : () Ի պրանչտնաա, ասէ , եթէ 'ի Հրէիցն ոմանք ապրեցան և ոմանք ոչ ապրեցան այժմ . ուստի և վերադոյն իսկ այնա 'ի հայրապետէ անտի գտող նիցի լիեալ : Եւր վասն , ասա ինձ , Իսահակ միայն աւուանի զաւակ , ուստի և Իսմայէլի նա ինքն էր հայր և այլոց բազմաց : Եւ յաղախին մօրէ էր նա : Եւ այս զի առ ծնեալն . բայց սակայն ոչ ինչ հակառակին հանել զնա վասն մօրն : Իսկ վասն Վետուրայ , ասէ , զինչ ասիցես , ոչ ազատ էր և ազատ որդիս ծնաւ . իսկ ապա ընդէր ոչ պատուեցան գահերիցու թեամբն որպէս Իսահակ : Եւ զինչ ասիցեմ զնոցանէն , ուր և Հռեբեկա իսկ Իսահակայ միայն եղև կին և երկուս մանկունս ծնաւ և զերկուսեան Իսահակայ , և որք ծնան 'ի նմին հօրէ և 'ի նմին մօրէ ծնան , և զնոյն զերկունս լուծին և զոյգ ունէին զհայրն և զմայրն . առ այսոքիւք զի և երկուսորիք ևս էին , և առ հասարակ զամենայն ինչ ունէին : Եւ չունիս ասել աստ եթէ աղախին էր մայրն որպէս առ Իսմայէլիւն , և այսպէս 'ի նմին 'ի մօրէ ծնեալ , և ոչ եթէ այլ և այլ մարս ունէին որպէս և Վետուրն և Սառայն , որք 'ի նմին ժամու հաղորդեցին երկանցն : Եւ ան այնորիկ և Սաղոսի յայտնի յօրինական ելեալ ասէր՝ թէ ոչ միայն առ Իսահակ այսպիսի ինչ դիպեցաւ , “Եւ և 'ի Հռեբեկայ 'ի միօջէ անկողնոյ , ասէ , Իսահակայ հօր մերոյ որ չև ևս էին ծնեալ և ոչ գործեալ բարի ինչ կամ չար , որպէս զի ըստ ընտրութեանն յառաջադրու թիւնն այլ հաստատեսցի ոչ 'ի գործոց , այլ 'ի կոյելեացն , քանզի ասացաւ նմա՝ թէ մեծն նուազին ծառայեսցէ , որպէս և գրեալ է թէ զձալոր սիրեցի և զԵսաւ ատեցի ,” :

Եւր վասն , առէ ասա ինձ , ոմն սիրի և ոմն ատի , ոմն ծառայէ և ոմն ազատանայ . վասն զի ոմն չար էր և ոմն բարի : Եւ անաւանդ զի և յառաջ իսկ քան զծնանէն ոմն սլատուէր և ոմն դատապարտ լինէր . վասն զի մինչև ծնեալ էին ասէր ձեռն , թէ “երէցն կրտսերոյն ծառայեսցէ ,” : Եւ արդ էր վասն ասէ զայս ձեռն . քանզի չէր իբրև զմարդ որ կայ մնայ վախճանի իրաց ինչ և ապա իմանայ ըզբարին և զուր բարին . իսկ նա և յառաջ քան զծնանէն դիտէր 'ի բարին էր և որ ոչն սոյնպիսի : Եւ այսպէս և առ

խորայեղացւոյքն ընէր յետ բազում դրանքերեացն : Եւ զի՛նչ ասես , ստէ , վասն Եսաւաց եւ { Եսփորում } Թէ ոմն բարի էր եւ ոմն չար : Եւ առ խորայեղացւոյքն իսկ , վասն զի հաղորդ մեղացն գտան ամենեքին . քանզի առ հաւարակ պագին երկիր որթուն ամենեքին , բայց սախայն ոմնոց գտին ողորմութիւն եւ ոմնոց ոչ :

“Վանգի ասէ Թէ ողորմեցայց որում ողորմեցայց , եւ գթացայց յոր գթացայցն ,” : () այս եւ 'ի վերայ ասեւ ընդն է տեսանել : Վանգի զի՛նչ ասիցես վասն Փարաւանի զի տանջեցան , այնչափ վրէժս պահանջման ետ . եւ արդեօք ասիցես Թէ խիստ էր եւ անհաւատ : Եւ արդ նա միայն , եւ այլ ոք ոչ երբէք . եւ արդ որդէս այն . պէս յոյժ անողորմ տանջեցաւ : () Ի՛նչ եւ առ Հրեիւքն յորժամ զոչ ժողովուրդն ժողովուրդ կոչէ , այլ եւ ոչ զնոսին զամենեւին նմին պատուոյ արժանիս արար . քան զի ասէր , “ Ի՛նչ իցեն իզրեւ զուար ծովու , մնացորդք միայն ապրեալին ,” : Եւ էր վասն մնացորդք միայն : Տեւանէս որպիսի մտածութեամբ եկից զառաջիկայն . մեռնաւանդ եթէ յիրաւի իսկ : Վանգի յորժամ արեւմտիցեւ զտափն 'ի պակասութիւն պատասխանատրութեան , մի իսկոյն վազվազակի անդէն առնեւ լուծումն իրացն . Թէպէտ եւ պատճառս տայցես զքէն տղխութեան , էր վասն աւելի ջան 'ի քեզ ձգես , եւ զնա եւ ընդդիմակաց գործես :

Եւ արդ աղէ ասա ինձ , ու Հրեայդ , այսչափ պակասեցար 'ի լուծաներց զպատասխանիսն , եւ զիարդ մեղ վասն կոյման հեթանոսաց բերես օրինակս . եւ մեռաւանդ զի ետ իսկ ունիմ պատճառս արդարութեամբ տեսելոյ , որով հեթանոսք արդարացան եւ քուք անկաշք : Եւ արդ զի՛նչ իցեն պատճառքն : Վանգի մեք 'ի հաւատոց , իսկ քուք 'ի գործոց օրինացն . եւ յայտմ հակառակեալ կայք , վասն այսորիկ եւ ամենայն ուստեք մատնեցարուք : “Վանգի , ասէ , աղէտ են այլ արդարութեանն եւ զիրեանց զարգարութիւնն կտրին կացուցանել , քանզի այլ արդարութեանն ոչ հնազանդեցան ,” :

Եւ արդ լուծումն այսպիսի իրաց գլխավին 'ի վերուստ իսկ զամենայն արժան է ասել , վասն զի այսպիսի իմն յառաջ անէ զասացուածն երանելի հազին . այն : () քոչէս զի յայտնի եւ լուսաւոր զասացուածն տանիցէ , եւ զիւ-

բարձրագույնը որ յառաջելոց անտի քննել մարթապոք .
 և այնմ հասա լիցուք թէ ամենայն փոյլն Սաղոսի
 վասն այնորիկ էր՝ առ 'ի շուքանել զամենայն զաա-
 ցեալն՝ թէ զարժանիսն նժ միայն գիտէ, և 'ի մարդ-
 կանէ և ոչ ոք, թէպէտ և յոյժ վարկանիցի զանձնէ
 թէ գիտեմ, այլ բազում ուրեք անկանիցի յայսպիսի
 հաշուէ։ Իսկ որ զանձնաւի զխորհուրդան մեր հաւա-
 տեաւ գիտէ և քննէ, նա միայն գիտէ յայտնապէս թէ
 իցն արժանի պակաց և ոչ տանջանաց և դատա-
 պարտութեան։ Եւ ասն այսորիկ բազումք առ 'ի մարդ-
 կանէ կարծեցան թէ բարիք իցեն, և տանջեաց յոր-
 ժամ յանգիսնանեցանն։ Իսկ զորս՝ չարեաց կարծիս ա-
 նէին, և զնոսա որակեաց եթէ չեն այնպիսիք։ Ոչ եթէ
 'ի ծառայական ինչ 'ի բարոյիցն, այլ յընտանի յիւրոց
 իրաւանցն զհաւաստին և զանկշռելի զհամարն բերէ,
 և ոչ կայանայ մինչև իրքն 'ի զլուխ ելանիցեն, և ապա
 ընտրեացէ զյոռին և զուղիղն։ Այլ յառաջ քան զլինելն
 գիտէ։ Եւ արդ զի մի անյայտ դարձեալ զբռնն առնի-
 ցեմք, անգրէն 'ի նոյն յառաքելական բանն դարձուք։

“Եւ ոչ այսչափ միայն, ասէ, այլ և 'ի Հռեքեկայ' 'ի
 միովէ անկողնոյ Սահակայ հօր մերոյ, և Կարէի, ասէ,
 ասել և 'ի սոցանէ որ 'ի Վերտուրայն էին, այլ չտեսմ,
 որպէս զի մեծաւ առաւելութեամբ զնշան յաղթութեն
 առից։ Այլ զայնս ածից 'ի մէջ, ասէ, որ միոյ հօր են և
 միոյ մօր։ Եւ ասն զի երկոքեանն 'ի Հռեքեկայ էին և
 յՍահակայ 'ի սերտ որդւոյն և յընտրելոյն, և որ յա-
 ռաջ քան զամենեւինն պատուեցաւ, վասն որոյ ասա-
 ցեալն էր՝ թէ “Իսահակաւ կոչեցի քեզ զաւակ, և
 այնմ ասացաւ, որ մերն ամենեցուն հայրն եղև. և եթէ
 մեր հայր նահապետն եղև, ապա պարտին և որք 'ի նմա-
 նէն են հարք լինել, այլ ոչ եղեն։ Տեսանե՞ա զի ոչ առ
 Լէւրահամու միայն այն լինէր, այլ և առ նորին որդւոյն,
 և ամենայն ուրեք հաւատքն և առաքինութիւնն պայ-
 ծաւանան, և զհաւատով զօգնականութիւնն նա գոր-
 ծէ։ Եւ ասալի աւսանիմք եթէ ոչ միայն վասն օրինաց
 ծննդեանն, այլ և վասն արժանի լինելոյ նորին առաքի-
 նութեան ծննդոցն՝ այնու լինին որդիք նորա։ () Ի եթէ

լսաւ օրինաց ծննդեանն միոյն էր, ապա պարտ էր և յստաց վայելել որպէս զՆախորդն. քանզի նա և ՚ի մեռեալ և յամուլ արգանդէ էր: Եւ ոչ եթէ այնմ միայն էր խնդիր, այլ և բարուցն՝ որում ոչ իսկ ժամանեաց, զորոյ և զվարսն ևս մեզ վարդապետ յօրինէ: Եւ չասէ թէ ոմն չար էր և ոմն բարի, վասն այնորիկ յառաջ պատուեցաւ, որպէս զի մի խնդրն հակառակ նմա կայցէ այն՝ թէ զիւրդ բարիք են որք ՚ի հեծանաւաց են առաւել քան որք ՚ի թլկատութենէն: () Ի թէպէտ և այնպէս ունէին իրեն զձշմարտութիւնն, ալ չե ևս դնէ զայն, քանզի ծանրատաղաուկ իմն թուէր. այլ յոյ յառաջ խառնութիւն անոր զամենայն ընկէց. ընդ որում թէպէտ և յոյժ որ մեղքն իցէ, չիշխիցէ պատեւրազմել:

«() Ինչեւ ծնեալ էին, ասէ, ասացաւ նմա՝ թէ մեծն ծառայեցի կրտսերոյն,»: Եւ ցուցանէ թէ ոչ ինչ օրուս մարմնաւոր բարեւորմութիւնն է, այլ զհոգւոյն զառաքինութիւն պարտ է խնդրել, զորոյ և զգործն յառաջպէս գիտէ անձ. վասն որոյ և ասէ իսկ՝ թէ «() Ինչեւ ծնեալ էին և մինչեւ գործեալ էր բարի. ինչ կամ չար, զի ըստ ընտրութեանն յառաջադրութիւնն այ հաստատեցի, ասացաւ նմա թէ երէցն կրտսերոյն ծառայեացէ,»: Եւ յառաջ գիտութեանն այ էր, որ և անգին յերկունսն իսկ ընտրեաց ՚ի միմեանց. որպէս զի, ասէ, երևեսցի ընտրութիւնն այ ըստ յառաջ գիտութեանն եղեալ. յառաջովն օրէն զբարին և զոչն նոյնպիսի ետես և քարոզեաց: Եւ արդ մի ինչ ասեր, ասէ, թէ զօրէնսն ընթերցայ և զմարգարէսն, և ծառայեցի այլքան ժամանակս. քանզի որ գիտէ զգործ հոգւոյն, նոյն ինքն գիտէ որք են արժանի վերկութեանն և որք ոչ իցեն: Եւ արդ ներեա անհասանելի ընտրութեան նորա. քանզի նա ինքն միայն գիտէ հաւաստեաւ որք արժանի են պատկերոյ:

«() Ըստի կարելի չու, աղէ ասա, գիտել թէ () ասութեաւ այնպէս լաւ լինելոց իցէ յետ այնպիսի զգործն ցուցանելով: Եւ յոր զանձառելին գիտէ և որ զմեր միտս և զխորհուրդս մինչեւ ծնեալ իցեմք հաւատեաւ գիտէ և քննէ թէ եմք պիտանիք լինելոց և եթէ ոչ, նոյնպէս և զմարգարիտն որ ՚ի տղմն թաղեալն էր՝ զի-

տէր . և զայլովքն զամենեքումք զանց արարեալ ընդ նորա միայն ընդ գեղեցկութիւն սքանչացեալ ընտրեաց , և զթօժարութեանն զբարետոհմութիւն տեսեալ եղ'ի նմա յիւրոց շնորհաց անտի , և այնպէս ընտիր զնա ամենեցուն յայտ յանդիման եցոյց : () Ի թէ յայլ յարուեստան որք առժամանակեան են և ըստ իւրաքանչիւր իրաց գիտեն քննել , ոչ եթէ որք միանգամայն շինականքն և տղէտքն առաջի կայցեն՝ արկանիցեն 'ի համար և կամ 'ի նոցանէ ինչ ընտրիցեն 'ի յառաջիկայ իրոանոր , սլլ զորոց զփորձն հաւաստեալ գիտեն յայտնապէս : () Եւ զամբ և 'ի շինականաց իսկ ընտիրք երևեցան և պատուեցան , իսկ այլոց անփորձ գտեալ անարգեցան : Եւ ևս բազումք զայս և 'ի ձիւն առնէին և յականան պատուականս . և այլոց ևս արուեստագէտքն այնպիսի ինչ քննութիւն իրաց առնեն : () Ի եթէ նոքա այնպէս գիտեն ընտրել զականան և զձիւն և զգործիս արուեստիցն , ապա ևս առուել մարդասէրն անեղբական իմաստութիւնն է , որ միայն գիտէ զամենայն յայտնապէս . ոչ եթէ 'ի մարդկային մտաց ինչ ուսանի , այլ իւրով ընտանի իմաստութեամբն հաւաստեալ և աներկբայելի զամենեցունց զիւրաքանչիւր որուք բերէ զհամար : () Կան այսորիկ և զմարտարն ընտրեաց և զառազակն և զպոռնիկն . իսկ զբաժանայն և զծերսն և զիշխանն անարգեալ արտաքս եհան : () Եւս պէս և առ մարտիրոսօքն այսպիսի իմն դիպեալ լինէր . քանզի բազումք յոյժ յանարգացն 'ի ժամանակի նա հատակութեանն պսակեցան , և ընդդէմ իմն իրքն գործէին . և որ 'ի բազմաց կարծէին եթէ մեծ և սքանչելիք իցեն , և 'ի ժամանակին նահատակութեանն գլխաւք 'ի վայր կործանեցան :

Եւ արդ մի այսուհետեւ հաւաստիս պահանջեր յարարէն , և մի ասեր եթէ այս անուն տանջի և այս անուն պսակի . քանզի գիտէ ինքն հաւաստեալ զամենայն ինչ առնել , վասն որոյ և առէր՝ թէ “ զձեռն սիւրեցի և զլսաւ ատեցի , ” : Եւ յիրաւի իսկ . վասն զի դու 'ի վախճանէ անտի իրացն գիտացեր , իսկ նա յառաջ քան զլինելն գիտէր յայտնապէս . քանզի ոչ եթէ զգործոցն զտեսիլ խնդրէ ան միայն , այլ և զթօժարութեանն զբարետոհմութիւն : () Կան զի այսպիսին թէ .

պէտ և յանկարծօրէն ինչ ըմբռնմանէ մեղանչէ, երազ իսկ անդէն վերստին կարէ ստանալ. թէպէտ և ժամանակ մի յամիցէ 'ի չարիան, երազ իսկ ամենեցուն անոր զամենայն գիտէ, յիշեցուցանէ նմա. զոր օրինակ և որ յայնպիսիան է միշտ ապականեալ, թէպէտ և բարիս ինչ վարկանիցի գործել, զամենայն կորուսանէ հանդերձ չար գործովքն և մտօքն որ զայնպիսիան գործէ : 1) ասն զի և 'Եստիցի սպան և շնացաւ, և քանզի ոչ խորհրդեամբ և միշտ զնոյնս խոկալով գործեաց, այլ յանկարծօրէն 'ի յաբշտակութենէ իմն իրքն գործեցան, վասն այսորիկ իսկ երազ առժամայն 'ի բաց կարաց լուանալ : Իսկ փարիսեցին ոչ ինչ յայսպիսեաց յանդգնեցաւ գործել, այլ յոյժ ճոխաբանէր բարեգործութիւն, ապա չար յօժարութեամբն զամենայն կորոյս :

“Եւ արդ զինչ ասիցեմք, միթէ անիրաւութիւն ինչ իցէ առ 'ի յայ. քաւ լիցի, : Իպա եթէ այդպէս իցէ, լուր և որ ինչ ըստ կարգին է : Բանդի անդ առաքինութիւն և չարութիւն ընտրէին. իսկ աստ մեզքն ամենեցուն իսկ չիցիցն էին, վասն զի առ հասարակ իսկ արարին զորքն ամենեքին իսկ. բայց տակայն ոմանք 'ի նոցանէ տանջեցան, ոմանք ոչ տանջեցան. վասն որոց և ասէր իսկ՝ թէ “ 1) զորմեցայց որում՝ ողորմեցայց, և զթացայց յորս զթացայցն, : Բանդի ոչ եթէ քո է, ասէ 1)՝ ովսէսի, գիտե՛լ ի՞նչ արժանի իցեն մարդասիրութեանն, այլ ինձ թողացո, ասէ, զայն : Իսկ եթէ 1)՝ ովսէսի չէր զայն գիտել, ապա ևս առաւել ձեզ : 1) ասն այսորիկ և ոչ այնպէս լոկ եդ զասացեալն, այլ առ ովսասցն՝ և զնա ևս յիշեաց. քանզի 1)՝ ովսէսի ասէ, որպէս և զկերպարանն արժանի հաւատարմութեան ցուցանելով յանդիմանեցէ զնոսա :

Եւ ապա իբրեւ ասաց զլուծումնն չքաւորութեանն նոցա, դարձեալ ընդ մէջ կտրէ զասացումնն, և այլ իմն դիմադրութիւնս 'ի մէջ մուծանէ ասելով՝ թէ “ 1) Երկամիցին և ոչ որ ընթանայցէն, այլ ըստ ողորմութեանն այ : Բանդի ասէ գիր ց(՛)արաւոն՝ թէ 'ի սոյն իսկ յայս զարթուցից զքեզ, որպէս զի 'ի քեզ ցուցից զզօրութիւն ի՞մ և պատմեցի անուն ի՞մ ընդ ամենայն երկիր, : 1)

1) ի որպէս անդ, ասէ, ոմանք ապրեցան և կէսք տանջեցան, սոյնպէս և աստ. սակայն պահէր :

Ի՞նչա դարձեալ այլ իմն դիմագրութիւն 'ի ներքս ածէ . “ Ի՞նչա ուրեմն ուժ կամի ողորմի և ուժ կամի խառանայ , մեղ ևս , ասէ , բնդէր դնիցէ , քանզի կամանն նորա ով կարէ ընդդիմանալ , : Տեսանեսն իրպէս փութացաւ զայս առնել ամենայն ուրեք չքաւորութիւն պատասխանատրութեան նոցա : Ի՞նչ ոչ զլուծումն անգամ 'ի մօտոյ առնէ . վասն օգտի նոցա իմն գործէ զայս : Ի՞նչ նախ ըմբերանէ զայնասիկ որք ասէինն զայսպիսիսին . “ Իսկ արդ , ասէ , դու ով ես մարդ որ պատասխանի տայցես նոյ , : Ի՞նչն զայս յայն սակս , որպէս զի զընդվարդանութիւնն 'ի բաց ձեւիցէ և զբազում յուզանդիւրսն , և սանձս 'ի բերան եղեալ խրատեսցէ . զնոսա 'ի միտ առնուլ՝ եթէ զինչ ան իցէ և զինչ մարդ , և եթէ որչափ անհասանելի են տեսչութիւնք նորա և կամ իրպէս գեր 'ի վերոյ քան զմեր զմիտս և զխորհուրդս գտանին , և եթէ զի պարտ է յամենայնի նմա հաւատալ : Ի՞նչ յորժամ առ այս կազմիցէ զլսողն և յինքն ամփոփիցէ կամ հարթիցէ զնորա զբարսն , յայնժամ ապա բազում ուղղութեամբ յայտնէ նմա զլուծումն , և դիւրնակալ առնիցէ զբանն : Ի՞նչ չասէ թէ անհնարինք են զայնպիսիս լուծանել . այլ զինչ , թէ անօրինութիւն է զայնպիսի ինչ խնդրել . պարտ է , ասէ , ամենայնի հաւատալ զոր ինչ աննիցէ և ոչ եթէ 'ի քնինս ինչ արկանել , թէպէտ և զմիտս նորա չգիտիցեմք . վասն որոյ և ասէր՝ թէ “ Ի՞նչ ով ես որ պատասխանի տաս նոյ , : ”

Տես իրպէս անարգեաց զնոսա , և զիարդ զիջոյց զայնումն հարարութեանն նոցա : Դու ով ես , ասէ , մի թէ հազորդ ինչ ես իշխանութեանն այնմիկ և կամ դատաւոր նստար նոյ . քանզի առ նորա համեմատութեամբն դու ոչ ինչ կարես լինել , ոչ այս ինչ և ոչ այն , այլ և ոչ իսկ ինչ ես , քանզի ասելն եթէ ոչ ինչ ես՝ ևս մեծ է քան զայն յորժամ ասիցէ թէ դու ով ես . զայն ասէ՝ թէ ոչ ուստեք : Ի՞նչ և այլ իմն զայրազնութիւնս ցուցանէ հարցուածովն . և չասաց թէ դու ով ես որ պատասխանի տաս նոյ , այլ թէ դու ով ես որ ընդդէմ պատասխանիդ առնես . այսինքն է թէ որ ընդդիմաբանեալ և ընդդէմ կաս : Ի՞նչն ասելն եթէ այսպէս պարտ է և ոչ այնպէս , ընդդիմաբանութիւն է .

Տեսեր իրպէս երկեցոյցն, իրպէս վերաւորեացն և իրպէս
'ի դողութեան կալաւ զնոսա: Եւ ընտիր և առաքինի
վարդապետի է որ ոչ յամենայն ժամ զցանկութիւն
աշակերտացն կատարէր, այլ մանաւանդ զի զնոսա առ
իւր ընտանի բարսն ձգիցէ և զգիւշն նախ 'ի բաց խլի-
ցէ և ապա զսերմն ցանիցէ, և մի իսկոյն անդէն առ ժա-
մայն առ հարցումն նամ ուրեք պատասխանի առնիցէ:

“Եւ թէ ասիցէ՝ ստեղծուած զստեղծիչն իւր թէ
ընդէր այսպէս արարեր զիս. մի թէ ոչ ունիցի իշխանու-
թիւն բրուտն կաւոյն 'ի նմին զանգուածոյ առնել ա-
նօթս զոմն 'ի պատիւ և զոմն յանարգանս: Եւ ըստ ոչ
եթէ զանձնիշխանութիւն ինչ 'ի բաց եւրաքն ասելովն,
այլ եցոյց եթէ մինչև ցորչափ ինչ պարտ է հնազանդել
մեզ այ: Եւ անգի որք յայ զհաւաստիսն պահանջեն,
չեն ինչ ընդհատ 'ի կաւոյ. քանզի ոչ եթէ ընդդէմ ինչ
ասել նմա չէ պարտ, այլ և ոչ 'ի խնդիր լինել և խօ-
սել և կամ ճիկ հանել և ոչ շնջել ինչ ամենեւին և
կամ զմտաւ ածել, այլ նմանել այնպիսի անձնոցն և
հետեւել ձեռաց բրտին՝ երթալ ուր և կամիցի զմեզ
տանել: Եւ ըստ օրինակի վասն, և ոչ 'ի ցուցումն ինչ ա-
ռաքինութեանն, այլ 'ի հաստատութիւն հնազանդու-
թեան և 'ի լուծութեան: Եւ զայս ամենայն ուրեք պարտ
է մեզ պահել և 'ի միտ առնուլ՝ թէ ոչ զամենայն զօ-
րինակսն բոլորովին պարտ է մեզ ընդունել, այլ զպի-
տանիսն միայն ընտրել և որ մեզ օգտակարքն են, և զայլն
ամենայն 'ի բաց թողումք: Եւ իրպէս յորժամ ասիցէ՝ թէ
“Եւ զմեզար ննջեցեր իբրև զառիւծ:”, այսինքն է զան-
կուութիւնն և զհաւարութիւն միայն ընդունիմք, և
ոչ եթէ զգազանապէսն և կամ զայլ ինչ որ ինքեան ա-
ռիւծուն ընտանի բարք իցեն: Եւ դարձեալ յորժամ
ասիցէ՝ թէ “Այտաճեցից նոցա իբրև զարջ”, զտան-
ջանական զիրսն յայտ առնէ. իսկ յորժամ ասիցէ՝ թէ
“Եւ ստուած մեր հուր ծախիչ է”, զծախումն որ 'ի տան
ջանացն լինիցի՝ յայտ առնէ: Եւ այսպէս և աստ զկաւն և
զբրուտն և զանօթսն կարևոր էր 'ի կիր արկանել:

Եւ յորժամ դարձեալ զնովորեալ ածեալ ասիցէ՝ “Եւ
թէ չունիցի իշխանութիւն բրուտն կաւոյն առնել 'ի
նմին զանգուածոյ անօթս զոմն 'ի պատիւ և զոմն յա-
նարգանս”, մի վարկանիցի եթէ վասն արդարութեան

ինչ ճառեալ ասիցէ զայս Պաւղոս, և մի դարձեալ 'ի բարուց ինչ հարկաւորութենէ, այլ առ 'ի տնտեսութիւն իշխանութեանն զանազանեալ. զի թէ ոչ այսպիսի ինչ իմանայցեմք, բազում անպատեհ իրք մերձեանս : Վասնզի զվարուց իսկ աստ ճառեաց զբանն վասն բարւոյ և որք ոչն են բարիք, և զմարդն կամի առանց իրիք պատճառանաց ցուցանել : Սորին վասն և Պաւղոս պատերազմեալ ամենայն ուրեք կամէր ցուցանել՝ եթէ յթոժարութիւնն միայն ցուցանելով, լինի գործակից անձ և պահէ : Եւ ոչ այլ ինչ այժմ աստ կամի յարդարել, այլ միայն հաւանեցուցանել զսողուն և բազում առաւելութեամբ կամի զնոսա այլ ընդպեցուցանել, և ամենեւին ոչ ինչ երբեք պահանջել հաւաստիս 'ի նմանէ :

() որ օրինակ և բրուան, ասէ, 'ի նմին զանգուածոյ զոր ինչ կամի առնել առնէ, և չիք որ որ ընդդէմ ասիցէ ինչ, սոյնպէս և անձ 'ի նմին յազգէ մարդկան զոմանս պատկէ և զոմանս տանջէ և զայլսն պատուէ, և մի ինչ 'ի քնինս անկանիր և մի բազում խնդիրս յուզել. այլ երկիր պագ նմա միայն և նմանեա կաւայն. և զոր օրինակ նա երթայ զհետ ձեռաց բրտին, սոյնպէս և դու բարուցն այնորիկ որ զայսպիսիս մատակարարէ. քանզի ոչ ինչ ընդ վայր և լոկ գործէ, թէպէտ և դու տղէտ ես անձառ իմաստութեան նորա : Եւ արդ զինորդ նմա ներես՝ այսինքն է բրտին՝ 'ի նմին զանգուածոյ առնել ազգի ազգիս՝ և չլինիս մեղադիր, իսկ յայ հաւաստիս պահանջեա վասն տանջելոցն և որք պատուինն, և չթողուցնա զգիտելն՝ թէ որ արժանի իցեն պատուոյն և որք չիցենն : Եւ արդեօք ասիցես՝ թէ 'ի նմին զանգուածոյ են, այսինքն է յեութենէն, ապա արեւմն պարտէին և յօժարութեամբն սոյնպիսիք գտանել : Եւ քանի մոլորութեամբ լի է բանս : Եւ զոր առ բրտին ոչ իշխեսցին ասել վասն պատուականին և անարգին, աստ համարձակութեամբ իմն առաջարկութիւն առնեն բանին վասն տանջանաց և պատկացն : Եւ արդ զինչ իցէ, յանձնակալութիւն ելեալք զայս ասեն. բայց մեք սակայն թէ հառն ինչ իցէ զամենեւեան ածցուք 'ի խրատ : և ցուցուք թէ ըստ իւրաքանչիւր յօժարութեան իրքն վճարին. բայց սակայն զայս միայն առաջի գիցուք ասելով՝ թէ մի ինչ ընդդէմ ասասցուք այլ, այլ զամենայն

ինչ նորա անհասանելի խնամոցն թողցուք : Վ՛անգի միշտ իսկ օրինակի մեծի պէտք են վասն առաջիկայիցն , վասն որոյ և 'ի մէջ իսկ ածէ զայն , որով մարթէր զարթուցանել զլսողսն . զի եթէ չէր մեծ ինչ և առաւել , ապա ոչ ցանկ զայն 'ի կիր արեւանէր , որով կարողն էր յանգիմանել զընդդիմակացսն :

Եւ արդ յորժամ զընդվայր յամառութիւնս նոցա ըմբերանեաց , ապա մեծաւ իսկ առաւելութեամբ ածէ զնովիմբ զլուծումն . և զինչ իցէ լուծումն , « Վսկ ապա եթէ կամէր անձ ցուցանել զբարկութիւն իւր և յայտնի առնել զգորութիւն իւր զոր համբեր բազում երկայնմտութեամբ անօթոցն բարկութեան պատրաստելոցն 'ի կորուստ , զի յայտնի արասցէ զմեծութիւն փառացն իւրոց 'ի վերայ անօթոցն ողորմութեան զոր յառաջագոյն պատրաստեաց 'ի փառս նորին . զոր և կռեաց իսկ զմեզ ոչ միայն 'ի շքեից , այլ և 'ի հեծանառաց , » : Եւ զոր ասէն այսպիսի ինչ է . անօթ բարկութեան էր Փարաւոն , մարդ որ զնոյ զբարկութիւնն բորբոքէր 'ի ձեռն ընտանի իւրոց խստասրտութեանն : Եւ քանզի 'ի բազում երկայնմտութեանն նոյ վայելեաց և չեղէ ինչ պիտանի , այլ կաց մնաց նոյնպէս առանց ուղղելոյ , վասն որոյ ոչ միայն անօթ բարկութեան կոչէ զնա , այլ եթէ պատրաստեալ 'ի կորուստ , այսինքն է յիւրոց ընտանի կամացն պատրաստեցաւ 'ի կորուստ : Վ՛անգի ոչ եթէ անձ ինչ պակասեցոյց 'ի նմանէ զուղղութիւնն , այլ ինքն իւրովք կամքն պատրաստեցաւ 'ի կորուստ , և զրկեալ գտաւ յամենայն ներելոյ և 'ի թողութենէ . զի թէ պէտ և յառաջագոյն գիտէր զայն անձ , այլ համբեր բազում երկայնմտութեամբ առ 'ի ածել զնա յապաշխարութիւն . զի եթէ զայս ոչ կամէր , ապա և ոչ երկայնամտէր իսկ : Եւ քանզի ոչ կամեցաւ գալ յապաշխարութիւն և իննել պիտանի երկայնմտութեամբն , այլ պատրաստեաց զինքն ընդդէմ բարկութեանն , ապա այնուհետեւ արկ 'ի կիր և անձ զայն ինչ որով զայրոս մարթէր ուղղել նորա տանջանքն , որպէս զի նորա կորուստեամբն այլք փութագոյնք եղիցին առ 'ի խրատն , և զիւր զգորութիւնն ցուցանիցէ : Եւ ոչ կամի անձ այսպիսի ինչ իրօք ցուցանել զիւր զգորութիւնն , այլ ինչամբն և բարեգործութեամբք զոր օր մեզ , և այս ամբ-

նայն ուրեք անգուստ 'ի վերուստ իսկ երևէր : Օ ի եթէ Պաւղոս չկամի երևել այնպէս զօրաւոր , “ Այլ զի մեք , ասէ , ընտիրք երևեսցուք , այլ զի դուք զգարիս գործիցէք , , , ապա մանաւանդ եթէ ևս առաւել ամենեցունցն անձ : Այլկայնամտեաց զի յապաշխարութիւն անիցէ զնա , իսկ նա ոչ կամեցաւ ապաշխարել յայնչափ 'ի բազում ժամանակս : Իսկ ապա անձ զհնչ . միանգամայն եցոյց նմա զքաղցրութիւն իւր , ընդ նմին յայտնեաց և զգորութիւն իւր : Այսմ զի ոչ կամեցաւ ինքն օգտել և ոչ յայնչափ երկայնմտութենէն , և որպէս առանց ուղղելոյ կաց մեաց , ընկալաւ զտանջանան , որով յայտնի եղև զօրութիւնն նոյ , սոյնպէս և որք բազում մեղան և ապաշխարեցին՝ ողորմեցաւ , և այսու յայտնի եղև մարդասիրութիւն նորա , այսինքն է ողորմութիւն :

Այս չասաց թէ մարդասիրութիւն , այլ փառք որով ցուցանէն իսկ թէ մանաւանդ իսկ են փառք նոյ , և յառաջ քոն զայն ամենայն զայս փոյթ յանձին կալաւ : Օ ի յորժամ ասիցէ թէ զոր յառաջն պատրաստեաց 'ի փառս իւր , ոչ եթէ նոյ միայն է այս՝ ասէ , ապա թէ ոչ զհնչ արգել էր ամենեցուն միանգամայն ապրել : Իսկ և 'ի մէնջ իմն խնդրէ , և այսու ցուցանէ զնոյ զյառաջգիտութիւնն , և զանջրպետութիւնն որ 'ի միջի կայր ընդ չորեայտ և ընդ հեթանոսս՝ 'ի բաց բառնայ : Ապա կայն և աստ ոչ փոքր ինչ կազմէ զգանին զպատասխանատրութիւն . և ցուցանէ թէ ոչ միայն 'ի չորեայտ ու մանք կորեան և ամանք ապրեցան , այլ և առ հեթանոսս սոյն եղև . վասն որոյ և չասէ թէ ամենայն հեթանոսք , այլ թէ 'ի հեթանոսաց . սոյնպէս և ոչ զնոյ չորեայտն , այլ եթէ 'ի չորեայտ : Այս զոր օրինակ վարդաւոն անթթ բարեկութեան եղև իւրով ընտանի չարութեամբն , սոյն պէս և սոքա անթթ ողորմութեան ընտանի իւրեանց բարեմտութեամբն . զի թէպէտ և մեծ մեղան նոյ էր , այլ և ամենայն իսկ , բայց սակայն փոքր մի և ինքեանք նպատտ եղեն յիրեն . վասն այնորիկ և չասաց իսկ անթթ ողորմութեան և համարձակութեան , այլ թէ ուղորմութեան , ցուցանէ թէ ամենայն իսկ նոյ էր : Վասն զի և զայն զոր ասէրն իսկ թէ “ Այլ որ կամիցին և ոչ որ ընթանայցեն , , , զի թէպէտ և 'ի կարգի ընդդիման բանութեան եղեալ իցէ , բայց սակայն և 'ի Պաւղոսէ

յորժամ ասի այս, չունի ինչ պակասութիւն։ Օ՛ր յորժամ ասիցեն՝ թէ ոչ որ կամիցին և ոչ որ ընթանայցեն, ոչ եթէ զանձնիշխանութիւնն 'ի բաց բառնայ, այլ ցուցանէ՝ զի թէպէտ և ամենայն ինչ քօ է, այլ կարօտ ես վերին պարգեւացն. և թէ պարտ է և կամել և ընթանալ, և վստահ լինել ոչ 'ի մեր ընտանի ջանն և 'ի վստակն, այլ յայ մարդասիրութիւնն. զոր և պարտ իսկ ասէր՝ թէ “Եւս, այլ շնորհքն այ որ ընդ իս”։

Եւ բարիքը ասաց՝ Թէ զոր յառաջն պատրաստեաց 'ի փառս։ Եւ քանզի այսու իմն նախառ լինէին զի շնորհքն ապրեցան, և ամօթ և նախատինս իմն անձանց վարկանէին, յաղաքս այնորիկ մեծաւ առաւելութեամբ բառնայ զայսպիսի կարծիս 'ի միջոյ. զի թէ այլ այնպիսի իղբ փառք բերէին, ապա ևս առաւել նոցա՝ որով անձն փառաւորեցաւ։

Եւ հայեաց 'ի բարեմտութիւնն և յանապառ իմաստութիւնն Պաղոսի. զի կարող էր և առանց զխարաւսն 'ի մէջ բերելով և զնորին զպատիժան՝ 'ի նոցանց իսկ 'ի չքէից անտի որք մեղանն՝ առնել յայտնի զբանն և ցուցանել թէ որոց այնպիսի հարքն էին՝ ձեզ իսկ տիրեցին մեղքն. և ապա զինչ, ոմանք կորեան և ոմանք որդմութիւն գտին, և հաւանեցուցանէ զնոսա՝ մի ինչ զարմանալ թէ և 'ի հեթանոսաց ոմանք ապրեցան առ չքէիցն կորստեամբն. այլ զի մի ինչ ծանրագոյն զբանն գործեցէ, զանս այսորիկ զիրս տանջանացն 'ի բարբաբաէն յայնմանէ բերէ 'ի մէջ, որպէս զի մի հարկաւորեցի կոչել զնոսա անօթս բարկութեան. իսկ զողորմութեան անօթսն 'ի բազմութենէ չքէից անտի բերէ 'ի մէջ։ Եւսու և զայ իսկ բաւական էր զարմանալ. զի բազում անգամ ետեռ զնոսա պատրաստ առ 'ի կորուստ, և միշտ զիւր զերկայնմտութիւնն և գնեբողութիւնն ցուցանէր առ նոսա. և ոչ միայն երկայնմտութիւն, այլ թէ բազում երկայնմտութիւն. բայց սակայն չկամեցաւ զայսպիսի ինչ զփորձ իրացն 'ի չքէից անտի առնել։

Եւ արդ ուստի իցեն, ասէ, ոմանք անօթ բարկութեան և այլք որդրմութեան. յընտանի իւրեանց յօժարութենէն։ Իսկ ան որ յոյժ բարեբարն է՝ յերկաքանդուրս ցուցանէ զիւր զքաղցրութիւնն. և ոչ եթէ

գրկելոցն միայն ողորմի, այլ և վարաւանի յիւրմէ կողմանէ. քանզի յերկայնմեռութեանն և նա և սղբա միապէս վայելեցին: Իսկ ապա եթէ չապրեցաւ, իւր ընտանի մեռացն էր ամենայն վնասն, քանզի յածակոյս կողմանէ անտի չգտան ինչ նուազ իրք առնմա որով մարմն էր ապրել:

Եւ արդ տուր մեզ զլուծումն խնդրոյն 'ի ձեռն իրաց ուրաք, օրպէս և այլ ուստեք արժանի հաւատարմութեան զբանն կազմեցես: Եւ ապա զինչ գործիցէ. բերէ զմարգարէսն 'ի մէջ և ցուցանէ թէ նորա իսկ անդուստ 'ի վերուստ յառաջագոյն զնոյնս գօչէին. քանզի յվսիա, ասէ, զայսոսիկ գրեալ նշանակէր ասելովն այսպէս. “Եւեցից զօջ ժողովուրդն ժողովուրդ ինձ և զսիրեցեալն սիրեցեալ, Եւ զի մի ասիցեն թէ անարգելով զմեզ՝ զմեօք զանց արարեր, և զվսիա կոչեցեր վկայ և ասես թէ վերստին գօչէր և ասէր՝ թէ կոչեցից զօջ ժողովուրդն ժողովուրդ իմ: Եւ անզի ոյք էին որք չէին ժողովուրդ, յայտ է թէ հեծանուք. և ոյք էին դարձեալ չսիրեցեալքն, նորին ինքեանք հեծանուք. բայց սակայն ասաց զնոցանէն թէ ժողովուրդ և սիրեցեալ. և ոչ այսչափ միայն, այլ եթէ որդիք ևս լայ. քանզի ասէ՝ թէ “նորա կոչեսցին որդիք լայ կենդանուց, Եւ Իսկ ապա եթէ ասիցեն թէ զայս որք 'ի չորեից անտի հաւատացին՝ զնոցանէ ասէ, սակայն և այսպէս հաստատուն լինի բանս: Օյ եթէ վասն ապաշնորհացն որ այնչափ վայելեցին 'ի խնաման և օտարացան և զժողովուրդն լինել կորուսին՝ այսչափ փոփոխմունք եղեն մինչև դարձեալ պիտանիք լինիցին, ապա զինչ խափան և արգել այնոցիկ էր որ յետ ընտանանալոյն ընդ նմա ոչ ևս օտարացան, այլ 'ի սկզբանէ օտարք գոլով՝ յետոյ կոչեցան և ապրեցան, և 'ի ձեռն իւրեանց հնազանդութեանն նմին պատուի արժանիք գտան:

Եւ արդ 'ի մէջ ածեալ զվսիա և չվարկանի զնա միայն բռնական, այլ և զյոսայի ևս 'ի մէջ ածէ և ցուցանէ զօգուածայն ընդ նմին բարբառեալ. ասէ. “Եւ սոյի աղաղակէ վասն Եսայիէ, այսինքն թէ ամենայն համարձակութեամբ վերաձայնէ և ոչ ինչ պատկառէ: Եւ արդ դուք, ասէ, այժմ՝ ընդէր լինիք մեղադիրք յորժամ նա զփողոյն զիւր զձայնն պայծառացու-

ցանկ։ Եւ արդ զինչ ազադակիցէ Երայի. ասէ. «Եթէ իցէ Թիւ որդւոցն Երայելի իբրեւ զաւազ ծովու, մնացորդք միայն ապրեցին», Տեսնենք զիարդ աւանիկ նա ոչ զամենեցուն ասէ Թէ ապրեցին, այլ որք արժանիքն միայն իցեն ապրանացն։ Վանդի չփափագեմ ինչ բազմութեանն, ասէ, ոչ զուարճանամ ինչ ընդ շահոյն բազմութեան ազգիդ այդորիկ, այլ զայնասիկ միայն կամ միմ փրկել՝ որք զանձինս իւրեանց արժանիս փրկութե յօրինեցին։ Եւ ոչ եթէ ընդ վայր լոկ ինչ յիշեաց զաւազ ծովու, այլ կամեցեալ յուշ առնել նոցա զՏին աւետեացն որոց անարժանս զինքեանս կազմեցին։ Եւ արդ ընդէր այժմ ամբոխիցիք յորժամ լռիցէք Թէ անկեալ էք ՚ի խոստմանց անտի, զոր և ամենայն մարդաբէքն յայտ առնեն՝ Թէ չեն ամենեքին ապրելոց, այլ սակաւ և նուազունք։

Եւ և զօրինակ փրկութեան ասէ։ Տեսնի զմարդաբէական հաւատիւն, ապա ՚ի միտ առ և զառաքելական զմաստութիւնն Թէ որպիսի վկայութիւնս ՚ի մեջ բերէ, որ յոյժ իսկ և ՚ի պատշաճ իրաց անտի էր ՚ի ճահ։ Եւ եթէ զայն միայն եցոյց Թէ ոմանք են ապրելոց և ոչ ամենեքին, այլ Թէ որպէս ապրեցին՝ զայն ևս յաւել։ Եւ արդ զհարդ իցեն ապրելոց և կամ որպէս անձնոսա արժանիս առնիցէ երախտեացն։

«Իւն մի հակիրճ և համառօտ արդարութեանն. զի զբանն համառօտ արասցէ տէր ՚ի վերայ երկրի», Եւ զոր ասէն այդպիսի ինչ է, եթէ չեն ինչ պէտք ճանապարհորդութեան և աշխատութեան և ոչ օրինական իրացն տառապանք ինչ, այլ Թէ յոյժ երազահատութեամբ է փրկութիւնն մեր. քանզի այնպիսի իմն են հաւատքն որ ՚ի ձեռն փոքր բանի շնորհէ մեզ զփրկութիւն։ Եւ արդ զինչ իցէ այն փոքր բանն. «Օ ի եթէ խոստովանեցիս բերանով քով զտէր (Քրիստոս և հաւատացես ՚ի սրտի քում Թէ անձ յորոյց զնա ՚ի մեռելոց՝ կեցես», Տեսնի Թէ զինչ է բանն համառօտ զոր առնիցէ տէր ՚ի վերայ երկրի։ Եւ են մեծամեծ պատշաճիք զի փոքր բանս այս ոչ եթէ փրկութիւն միայն, այլ և արդարութիւն ևս շնորհեաց մեզ։

«Եւ որպէս յառաջագոյնն ասէր Երայիաս. եթէ ոչ տեսնեմ զօրութեանց Թողեալ էր մեզ զաւակ, իբրեւ

զ)Պողոս լինեալք և Ղաւորոյ նմանեալք,, : Ղարաձաղ
տառ այլ իմն ցուցանէ՝ թէ և ոչ նոքին ինքեանք սա-
կաւքն անձամբ ինչ կարացին ապրել. այլ թէ և նոքա
ևս էին կորնչելոց և զսողոմայեցւոց զկիրան կրէին, այս-
ինքն է թէ զքնաջինջ զսատակումն ընդունէին : Եւ
որպէս նոքայն արմատախիլ ամենեւին յերկրէն կորեան
և ոչ դոյզն մի անգամ մնաց նոցա զաւակ, սոյնպէս, ա-
սէ, և մեք այնպէս էաք լինելոց եթէ չէր այլ զբազում
բարերարութիւնն 'ի կիր արկեալ առ մեզ և 'ի ձեռն
Հաւատոցն պահեալ զնոսա : Սոյն այսորիկ և յաստէն
'ի գերութիւնն իսկ եղեն . քանզի բազումք և յորովք
վարեցան 'ի գերութիւն և կորեան, և տակաւ ասորեցան :

“Եւ արգ զինչ ասեմք, ասէ, զի հեթանոսք որ ոչ
էին մտեալ զհետ արդարութեան, ժամանեցին արդա-
րութեան,, : Եւ է յայտնի լուծումն բանիս այսորիկ :
“Երգարութեանն այնմիկ ժամանեցին, ասէ, որ 'ի հա-
ւատոցն էր . իսկ Ղարայել մտեալ էր զհետ օրինացն ար-
դարութեան, և յորէնն արդարութեան ոչ ժամա-
նեաց,, : Եւ վասն զի յիրաց անտի եցոյց՝ թէ ոչ ամե-
նեքին որ Ղարայելէն են՝ իսրայելեանք իցեն, և 'ի նախ
նոյն (Յակոբայ և յԵսաւայ և 'ի մարգարէիցն, և զտե-
րապէս լուծումն 'ի մէջ բերէ և յանդիմանէ զնոցա
չբաւորութիւնն 'ի ձեռն Սվսէի և Եսայեայ : Եւ յոր-
ժամ աճեցոյց զամբաստանութիւնն, ապա ցուցանէ թէ
երկու իմն ինդիրք են, մի զի հեթանոսք հասին հաւա-
տոցն արդարութեան, և զի չէր զհետ մտեալ՝ և ժամա-
նեաց, այսինքն է թէ չէր ինչ փոյթ արարեալ զայն-
մանէ : Եւ յսպէս և դարձեալ զՋրէիցն նման ամին գնէ
երկուս և յերկոցունց չբաւորեալ զնոսա . մի այն՝ զի
Ղարայել չժամանեաց, և միւսն ևս դարձեալ զի փու-
թացաւ և ոչ կարաց հասանել : Ս ասն որոյ և զտառ-
ցուածն յայտնապէս իմն արկանէ 'ի կիր . քանզի չա-
տաց եթէ ունեի արդարութիւն՝ այլ թէ ժամանեաց,
և միւսն ևս դարձեալ զի փութացաւ և ոչ կարաց հա-
սանել : Ս ասն զի նոր և հրաշափառագոյն այն իսկ էր,
զի որ զհետն մտեալ էր՝ չեհաս, իսկ որոյ չէր բնու եր-
թեալ զհետ՝ առ գիւրաւ ըմբռնեաց : Եւ թուի թէ
չնորհէ ինչ նոցա զայս ասելոցն՝ թէ զհետ մտեալ էր
օրինացն արդարութեան . և ևս 'ի վերջոյ զազդոյ զվերն
տայ նոցա :

Եւ քանզի յոյժ զօրաւոր ունէր զլուծումն բանին առնել, յազազս այնորիկ ոչ ինչ զանդիտեաց եւ դըժուարագոյն առնել զընդդիմադրութիւն: Սորին վասն եւ չիճի ինչ ընդ նոսա այժմ վասն հաւատոյ եւ կամ զաստի արդարութենէն, այլ ցուցանէ թէ եւ յառաջ քան զհաւատան իսկ իւրեանց ընտանի օրինաքն պատրեալք եւ դատապարտեալք գտան: Վրանդի դու, տեհ, ող չընայդ, եւ ոչ զայն արդարութիւն գտեր անգամ որ յօրինացն էր, վասն զի անցեր զնորք եւ պատժապարտ անիծիցն գտար: Իսկ տղա սրբ ոչ օրինաքն հաւատացին, այլ եւ մեծագոյն ճանապարհ գտին արդարութեան, այսինքն որ 'ի հաւատոցն արդարութիւն էր, զոր վերագոյնն իսկ ասէր. «Եթէ Մարահանու գործովքն էր արդարացեալ, ունել ունէր պարծանս, այլ ոչ առ անձ», եցոյց թէ այս արդարութիւն մեծագոյն քան զայն է: () առաջինն ասէր թէ երկու իմն են անհասանելիք, իսկ այժմ երեք խնդիրք եղեն. մին զի եթէ հեթանոսք գտին զարդարութիւն, եւ զի չեղև խընդիր եւ եզիտ, եւ զմեծագոյն եւ քան զօրինացն արդարութիւն եզիտ: Սոյնպէս եւ այսօրիկ դարձեալ եւ առ չընայան հիացումն իմն թափ 'ի դիմադարձաց անտի, եւ զի Սարայէլ էր եւ չեզիտ. եւ զի փութով խնդրեաց եւ չեհատ, եւ եթէ ոչ նուազ ինչ անդ ըմբռնեաց:

Եւ արդ իբրև արկ զսողսն 'ի բազմամտածութիւնս եւ ընդ որ կարին հիանայր, ածէ զնովիմք երազ փութով եւ զլուծումն, եւ զպատճառան ասէ զամենայն տացելոցն: Եւ զինչ իցեն պատճառքն. «Եթէ ոչ 'ի հաւատոց, ասէ, այլ 'ի գործոց օրինաց», իսկ է յայտնապէս լուծումն ամենայն դատու ասացելոցն. զի եթէ իսկոյն անդէն 'ի սկզբանն էր ասացեալ, ոչ այնպէս դիւրնիալ կարէր առնել: Եւ վասն զի բազում մտածութեամբք յարգարեաց եւ օրինակս եւեր եւ նախ բիւր ուղղութիւնս 'ի կիր արկ, եւ ապա այնուհետեւ տրար զնա դիւրաւ ուսանել, որով եւ դիւրընկալ իսկ մանաւանդ գործեաց զնա: Վրանդի այս են, ասէ, պատճառք կորստեան նոցա: «() ի ոչ 'ի հաւատոց, այլ 'ի գործոց օրինացն կամեցան արդարանալ», Եւ շատոց թէ 'ի գործոց լոկ, այլ թէ 'ի գործոց օրինացն. եցոյց թէ եւ ոչ զայն արդարութիւն անգամ առնելին:

“Վանդի գլխին, ասէ, նոքա առ վիմին գայթակ-
ղութեան որպէս և գրեալ է. ահա դնեմ 'ի Սիոն վէմ
գլորման և քար գայթակղութեան, և ամենայն որ հա-
ւատաացէ 'ի նա' մի ամաչեացէ, : Տեսեր դարձեալ որ-
չափ համարձակութիւն ունին հաւատքն և ընդհանրա-
կան պարգեւ. քանզի ոչ վասն Հրէիցն միայն ասի, այլ
վասն ամենայն իսկ առ հասարակ ազգի մարդկան. ա-
մենայն որ թէպէտ և Հրեայ, ասէ, և կամ հեթանոս
և կամ սկիւթացի և կամ Թրակացի և կամ այլ ուս-
տեք, և հաւատաացէ միայն, 'ի բազում համարձակու-
թեան վայելէ : Իսկ սքանչելիք այն են մարգարէին, զի
ոչ եթէ հաւատան ամանք՝ զայն ասաց միայն, այլ թէ
ոմանք և չհաւատան. քանզի գլխին, ասէ, որ է ան-
հաւատութեան : () որ և վերագոյն իսկ եցոյց զկորու-
սեալն և զփրկեալն՝ ասելովն “Եւ իցէ թիւ որդւոցն
Խորայէի իբրեւ զաւազ ծովու, մնացորդն միայն ապ-
րեացին, : և դարձեալ “Եթէ ոչ տեսան զօրութեանց
թողեալ էր մեզ զաւակ, իբրեւ զՍագում լինէնք, : և
եթէ “Եւ իցեաց ոչ միայն 'ի Հրէից, այլ և 'ի հեթա-
նոսաց, : զսոյն և աստ ասէ՝ թէ ոմանք հաւատան և
ոմանք գայթակղին : Եւ գլխին յայնմանէ լինի յորժամ
չնկատիցեմք յառաջ զճանապարհն, յորժամ բերան
բացեալ ընդ այլ որ նայիցիմք յիմարելով, “Վեցին,
ասէ, առ վիմին գայթակղութեան, : Վար և վէմ
գայթակղութեան զայն ասէ որ 'ի բարուցն անհաւա-
տիցն վախճան լինիցի :

Եւ որչափ եղև ձեզ յայտնի ասացուածն, եթէ կա-
րօտ էք ևս բազում յայտնութեց : Ինչ այսպէս թուի՝
թէ որք անձանց միտ դնիցեն, զոչ ընդ մեզ գիտիցեն
զասացեալն. իսկ ապա եթէ ոմանք մոռանայցեն, պարտ
է նոցա որոց պատահեն ծանօթիցն՝ հարցանել և դիւ-
րաւ օւսանել : Սորին ազադաւ և ես երկայնաձիգ արա-
րի զպատմութիւն բանիցս, որպէս զի մի ընդ մեջ հա-
տանիցեմ զճանապարհորդ սուրբութիւնն և յոսի ցու-
ցանիցեմ զյայտնութիւն ասացուածին :

ՅԱՐԴՈՐԱԿ

Այսինքն որոյ աստանօր հանգուցանեմ զբանս և ոչ ինչ 'ի սոսկորականացն ձեզ ճառեմ այժմ, որպէս զի և մեր սոսկորութիւնն էր միշտ, այսինքն է վառն ընդից, վառն ողորմութեան, վառն ռիս չունելոյ. որպէս զի մի դարձեալ մթացուցանիցեմք զսխառտակս ձեր բազմութեամբ ասացելովքն: Վիանդի և ժամ իսկ է մեզ փութալ այսուհետեւ. 'ի հայրենի տունն և 'ի հանգիստն մեր ամենեցուն, և անդր ամենայն իրօք փակել մեզ զբանն 'ի փառաբանութիւն ամենեցունցն այս առ հասարակ ամենեցունց հաղորդական հանգստեամբն՝ մեք որ ուսուցողքս եմք և դուք որ լսողքդ էք՝ առ հասարակ փառս վերառաքեսցուք հօրն հանդերձ միածնի որդւոյն և կենդանարար սուրբ հոգւոյն, քանզի նորա իսկ է արքայութիւն և զօրութիւն, տէրութիւն և իշխանութիւն և հանապազորդ փառաբանութիւն յամենայն արարածոց իւրոց այժմ և յաւիտեանս: ամէն:

ՃԱՌ ԵՕԹՆԵԻՏԱՍՆԵՐՈՐԴ

“Եղբարք, իմ կամք սրտի և աղօթք առ անձ վառն նոցա են 'ի փրկութիւնն”,:

Հանգերձեալ է դարձեալ զկծեցուցանել գնտա յոյժ առաւել քան զառաջինն. որով դարձեալ 'ի բաց բառնայ զծանրաբուն զկարծիան, և բազում իմն ուղղութիւնս 'ի կիր արկանէ: Այժմ, առէ, 'ի բանս միայն հայիցիք և մի 'ի մեղադրութիւնսն և եթ, այլ յայն զի ոչ թշնամութե մտօք զայսպիսիոն բարբառիմս Վիանդի և չէ իսկ զնոյս ինքեանս ցոնկալ ապրեցուցանել. և ոչ միայն ցանկայ, այլ և աղօթս ևս առնէ, և դարձեալ ատեալ 'ի բաց դառնալ: Այսինքն որոյ զկամնս աստ՝ ըզյոյժն ցանկութենէն ասէ: Եւ արդ տես և զայն թէ 'ի արպէս առնէ զինդրուածն սրտի մտօք. զի ոչ եթէ լոկ 'ի տանջանացն կամի զերծուցանել զնոսա միայն, այլ

որպէս զի և ապրեացին՝ և բազում փոյթ ցուցանէ և աղօթս ևս առնէ։ Եւ ոչ եթէ յայտմ միայն, այլ և որ ըստ կարգին է՝ յայնմանէ ցուցանէ զիւր զբարեմտութիւնն զոր ունէր առ նոսա։ զի որով հնարն էր, այնու հակառակի և բռնազբօսէ՝ զոնէ ստուեր ինչ պատասխանատուութեան գտանել նոցա, և չկարէ զօրել՝ յաղթեալ ՚ի բռնութենէ իրացն։ Եւ ապա զինչ։

“Այլ կայեմ նոցա, ասէ; զի զնախանձն նոյ ունին, այլ ոչ գիտութեամբ,։ Եւ Կա ուրեմն այս ներերջ արժանի է և ոչ եթէ մեղադրութեան։ զի եթէ վասն մարդկան չիցեն ՚ի բաց ճեղքեալք, ապա ողորմութեան արժանի են և ոչ տանջանաց։ Եւ տես իմաստութեամբ ՚ի պէտս անդր ՚ի կիր արկանէ զբանն և ցուցանէ նոցա զբնգվայր զբանառութիւնն, քանզի ասէ։ “Տգէտ են նոյ արդարութեանն,։ Եւ արձեալ թուի թէ ներերջ ինչ արժանի իցէ բանս։ այլ յաջորդն մեղադրութեամբ լի է, և զամենայն զպատասխանատուութիւն նոցա ՚ի բաց բառնայ։ “Եւ Կանգի զիւրեանց զարդարութիւնն, ասէ, ինդրեն կացուցանել,։ Եւ վասն։ “Զի արդարութեն նոյ ոչ կամեցան հնազանդել,։ Եւ այս ասէք առ ՚ի ցուցանել թէ զյաղթելն կամէին միայն, և եթէ յիշխանապետութեն մանաւանդ քան ՚ի տգիտութենէն մոլորեցան, և զի եթէ ոչ զնոյն ինքն զօրինացն զարդարութիւն հաստատեցեն։ Եւ Կանգի ասելն թէ ինդրեն կացուցանել՝ զայն ինչ յայտ առնէ։ բայց սակայն այսպէս համարձակ չեզ զայն։ Եւ և ոչ ասաց իսկ եթէ յերկաքանչիւր արդարութեանց անտի անկան, բայց յոյժ իմաստութեամբ իմն ակնարկեաց ընտանի իւրով հանձարաւ։ Եւ ի եթէ զիւրեանցն կամին կացուցանել, ասէ, բարեաւ իսկ յայտ է՝ թէ չկարացին հաստատել, և եթէ նոյ արդարութեանն չհնազանդեցան, ապա յայտ է թէ անկան իսկ անտի։ Եւ Կանգ արդարութիւն զայն կօչէ զոր ոչ ևս զօրէին օրէնքն կատարել վասն քրտանցն և աշխատութեանցն։ Եւ իսկ զայս արդարութիւն նոյ վասն այնորիկ կոչեմք՝ առ ՚ի բոլորովն իսկ վերին շնորհացն դու, և նոյ արդարացուցեալ ձրի զմեզ և ոչ եթէ վատաւոր ինչ։ Եւ որք սովոր են միշտ հոգւոյն սրբոյ հակառակել, նոքա յամտին օրինօքն արդարանալ և չկամին մերձեանալ ՚ի հաւատոն։

Եւ յորժամ չմերձենան 'ի հաւատան, և ոչ արգարու-
թեանն նորա հաղորդ գտանին. և զարձեալ օրինացն
չկարացեալ զնոսա արդարացուցանել, ապա ամենայն
առտեք անկեալ գտանիցին:

“Վրանդի կատարումն օրինացն, ապէ, Վրիտտոս է
յարգարութիւն ամենայն հաւատացեալոց, յ Տեսեր ըզ-
Վաւղոսի զիմաստութիւնն, քանզի վարդապետութեան
էր բանն. զի մի որք 'ի Հրէից հաւատացեալքն էին՝
վարկանդիցին թէ զկէսն ունիցին՝ և 'ի կիսոյն նուազեալք
իցեն և անօրէնութիւն ինչ համարիցին զայն. քանզի
և չէր իսկ պարտ զայն երկիւղ ունել 'ի մոռի, և մի զար-
ձեալ յանձանց ինչ ակն ունել առ 'ի զայն ուղղելոյ և
առել՝ զի թէպէտ և այժմ ոչ կարացաք, այլ է երբեմն
զի կատարեմք: Բայց տես զիարդ կազմէ և ցուցանէ
թէ մի է արդարութիւնն, և 'ի նոյն ինքն յայն վերա-
բերի. և որ զայս արդարութեան զհետ երթայ որ 'ի
հաւատոցս է, ապա և զայն կատարէ. իսկ որ զայս ա-
նարգէ, և յայնմանէ հանդերձ նովաւ անկանի: () Ի
եթէ կատարումն օրինաց Վրիտտոս է, և յորժամ ըզ-
Վրիտտոս չունիցի, թէպէտ և զայն համարեացի թէ
ունիցի, ոչ ինչ օւնի. իսկ որ զՎրիտտոս ունի, թէպէտ
և ոչ ինչ կարաց ուղղել ըստ օրինացն, զամենայն ինչ
ընկալաւ: Վրանդի կատարումն բժշկութեան առողջու-
թիւնն է. զոր օրինակ որ կարողն է առողջ աւնել, թէ-
պէտ և չգիտիցէ ինչ զբժշկական զարուեստն՝ զամենայն
ինչ լիով գիտաց. օոյնպէս և որ չգիտիցէն բժշկել, թէ-
պէտ և մերձաւոր զինքն արուեստին վարկանդիցի, յամե-
նայնէ անկեալ է: () յոյնպէս և առ օրէնսն և առ հաւատ
սըն է իմանալ. վասն զի որ զայս ունի, և զայն կատա-
րեալ օւնի. իսկ եթէ այս արտաքոյ իցէ, ապա յեր-
կաքանչիւրոցն իսկ օտարացեալ գտանի:

Եւ արդ զինչ կամէին օրէնքն: Բարգաւառուցանել
զմարդիկ, այլ ոչ զօրեցին. վասն զի ոչ դք զնոսա կա-
րաց կատարել: Վրանդի այս իսկ էր օրինացն կատա-
րումն, և այսմ ամենայնի ակն ունէր, սորին. վասն և
ամենայն ինչ լինէր՝ տօնքն և պատուիրանքն և դրճքն
և այլն ամենայն, որպէս զի մարդն արդարացի: ԲԱԼ
զայսոր ամենայնի զկատարումն ակնարկեաց Վրիտտոս
մեծագոյն իմն 'ի ձեռն հաւատոցն: () Ի երկնցի ինչ,

ասէ, որպէս թէ զանցանես ինչ զօրինօքն . վասն զի առհաւատան մատեար : Եւ յայնժամ զանցանես զնորօք, այսինքն է ըստ օրինօքն, յորժամ վասն օրինացն՝ Վրիտոսի չհաւատաս . որպէս զի յորժամ Վրիտոսի հաւատաս, և զօրէնն կատարես, մանաւանդ թէ ևս առաւել յորժամ զմեծագոյն արդարութիւն ընկալար : Իսկա քանզի այն յայտնապէս վճիռ իսկ էր, ՚ի գրոց այնուհետեւ հաւատարիմ առնէ զիրոյն :

“ Եւ ուսէս, ասէ, գրէ որ յօրինացն արդարութիւնն է, : Եւ զոր առէն այսպիսի ինչ է, թէ Եւ ուսէս ցուցանէ մեզ զարդարութիւնն որ յօրինաց անտի է թէ որպիսի ինչ իցէ և կամ զիարդ : Եւ արդ որպիսի ինչ իցէ և կամ յուսմէ իմեքէ լինէր հաստատուն : Ի կատարելոցն զպատուիրանն . քանզի ասէ՝ թէ “ Եւ արտացէ զնախն՝ կեցցէ նորբիմք, : Եւ այլ ազգ չէր հնար արդարանալ յօրինացն, բայց եթէ զամենայն՝ ոք կատարէր . և այս չեղև ումեք հնար ՚ի մարդկանէ : Իսկա առեմն անկաւ արդարութիւն այն որ ՚ի հաւատոցն էր :

Եւ առա մեզ զմիւսն, ու Վաւղէ, զայն արդարութիւն որ ՚ի չնորհաց անտի է : Եւ արդ որ իցէ այն և կամ ուստի հաստատեցաւ : Եւ որ նմին իսկ որ յայտնապէս զայս ՚ի գրոց յայտ առնէ : Եւ վասն զի յանդիմանեաց զնոսա, փոխի դարձեալ ՚ի սոյն յայտ և ասէ՝ թէ “ Եւ հաւատոցն արդարութիւնն է, այսպէս ասէ . մի ասեր ՚ի սրտի քու՝ թէ ո՛վ ելանիցէ յերկինս, այսինքն է զՎրիտոս ՚ի խոնարհ ածել . և կամ ո՛վ իջանիցէ յանդունդս, այսինքն է զՎրիտոս ՚ի մեռելոց ՚ի վեր ածել : Եւ զինչ ասէ . մօտ է բանն ՚ի բերան քո և ՚ի սրտի քում, այսինքն է բանն հաւատոց զոր քարոզեցաք : Եւ ի եթէ խոստովանեցես բերանով քով տէր զՄեռուս և հաւատայցես ՚ի սրտի քում թէ անձնա յարոց ՚ի մեռելոց՝ կեցցես, : Եւ արպէս զի մի ասիցեն չբեայցեն թէ զիարդ գտին նորա զմեծագոյն արդարութիւնն, որոց և զնուազն երբէք չէր ծանուցեալ, վասն այտորիկ խորհուրդս իմն ընդդիմաբանութեան ՚ի միջի դնէ և ցուցանէ թէ թեթեւագոյն ճանապարհ գտին նորա քան զմեզ : Եւ ասն զի ձեր արդարութիւնն որ ըստ օրինացն էր, ասէ, զամենայն զկատարումն պահանջէր, և ապա թէ յայնժամ հազիւ կէին . իսկ որ ՚ի հաւա-

տոցն արդարութիւնն է, ոչ այսպիսի ինչ ասէ, այլ զինչ. «Եթէ խոստովանեսցես բերանով քով տէր զձեռնս, և հաւատասցես ի սրտի քում թէ Թէ Եւ յայց զնա ի մեռելոց՝ կեցցես»:

Եւ զի մի թուեսցի գիւրին ասացուածն՝ արհամարհելի և նուազ ինչ, կրկին ընդարձակէ զբանն վասն նորին իրաց. քանզի ոչ անդրէն իսկ առժամայն ի սոյնս յայս եկն զոր ասացաքս, այլ զինչ ասիցէ՝ թէ «Ար ի հաւատոց արդարութիւնն է՝ այսպէս ասէ. մի ասիցես ի սրտի քում թէ ո՛վ ելանիցէ յերկինս, այսինքն է զՎրիստոս իջուցանել. կամ ո՛վ իջանիցէ յանգուստ, այսինքն է դարձեալ զՎրիստոս ի մեռելոց ի վեր ածել»:

Եւ զոր օրինակ առաքինութեան ի ձեռն գործոց հակառակ կայ ծուլութիւն, և զախատութիւնն լուծանել յոյժ պէտք են ոգւոյն տքնութեան՝ որպէս զի մի մեղկիցի, և սոյնպէս յորժամ հաւատայցէ՝ են խորհուրդք որ ամբոխեն զբազմաց միտս, և պէտք են այնպիսումն երիտասարդական և յոյժ զօրաւոր ոգւոյ, որպէս զի կարիցէ ի գիմի հարկանել այնպիսի խորհրդոց: Աորին վասն և նա իսկ զայսպիսիս ի մէջ երեւի:

Եւ զոր յորժամ վասն Եւրահամուն ճառեալ ասաց, զսոյն և աստ գործէ. () ի անդ եցոյց եթէ ի հաւատոցն արդարացաւ, զի մի կարծիցեն թէ ի զօր ինչ և ընդ վայր պսակեցաւ առանց իրիք իրաց, բարձրացուցանէ զհաւատոցն զքնութիւն ասելով՝ թէ «Ար յոյն յոյսն յուսով հաւատացաւ ի լինել նմա հայր աղգաց բազմաց, և ոչ տկարացաւ հաւատովքն. թէպէտ և հայեցաւ ի մեռելութիւն մարմնոյ իւրոյ և ի մեռելութիւն արգանդին () առայի, սակայն յաւետեացն անց ոչ երկմտեաց անհաւատութեամբ, այլ ետ փառս անց և հաստատեցաւ ի միտս իւր թէ որ խոստացան՝ կարող է առնել»:

Եւ յցոյց եթէ ուժոյ պէտք են և բարձրագոյն ոգւոյ՝ որ զայնպիսի յոյսն ընդունել մարթասցէ, որպէս զի մի ինչ խափան լիցի ի տեսանելացս. () սոյնս ալ ժամ աստ. գործէ և ցուցանէ թէ փիլիսոփայական վարուց պէտք են և մտաց՝ որ մանաւանդ քան զերկնից. բարձրութիւնն գերազանցեն: Այսն որոյ և չտեսց իսկ եթէ մի ասեր, այլ թէ մի ասիցես ի սրտի քում, այսինքն է և մի զմտաւ ածեր անգամ յաղագս երկբայանալոյ ինչ

և ասել քեզ ընդդէմ հակառակ: Եւ զիսորդ գուցէ հնար, ասէ. գոյ և կարի իսկ քաջ. մանաւանդ զի այս իսկ առանձինն է հաւատոցն՝ յորժամ զստորինս զամենայն թողեալ, և որ ՚ի վեր քան զամենայն բնութիւն է՝ խնդրեսցես, և զտկար զխորհուրդս ՚ի բաց մղեսցես, ապա յայ ՚ի զօրութէ անտի զամենայն ինչ ընկալեալ:

Եւ ոչ եթէ զայն միայն ասէին հրեայքն, այլ թէ և ՚ի հաւատոցն որ չկարէ ապրել: Իսկ Վաղա յայլ իմն տանի զեղեալ իրան. որպէս զի յորժամ ցուցցէ թէ այնչափ մեծ են հաւատքն, մինչև յետ իրաց ինչ գործելոց նորին հաւատոց պէտք են, և այսու ցուցանէ թէ յիրաւի պսակին նոքա որք հաւատովքն արդարացան: Եւ ճառս իմն որ ՚ի հնումն կային ՚ի կիր արկանէն՝ քան զի փութայ միշտ ՚ի նորաձեւութեանցն նոցա և ՚ի կռուց մեղադրութեանն զոր առ հաւատան ասէին՝ յայնմանէ փախչել: Եւ ասն զի որ ինչ հաւատոցն էր՝ զայն ասէ աստ, իսկ վասն պատուիրանին ՝ Եւ յիշտի ասաց իսկ նոցա. և այսու ցուցանէ նոցա թէ յոյժ իսկ անբաւ վայելցին ՚ի խնաման այ: Վասնզի չէ ասել, ասէ, թէ յերկինս պէտք են ելանելոյ և կամ ընդ համատարած մեծ անգունդս հատանել անցանել և այնպէս դտանել զպատուիրանն. այլ զայնչափ զմեծն և որ դժուարինն թըւէր՝ յոյժ դիւրին և հարթ գործեաց մեղ ան:

Եւ արդ զինչ իցէ. “Եւ ինչ է, ասէ, բանն ՚ի բերան քո”, այսինքն է թէ զիւրին է. քանզի ՚ի սրտիդ քում և ՚ի լեզուիդ կայ փրկութիւնն. և չեն պէտք երկայն ճանապարհ գնալ և ոչ ընդ անդունդս նաւել և ոչ ընդ լերինս անցանել և կամ այնպիսեալն ապրել: Եւ թէ չկամցիս իսկ բնաւ ճանապարհորդել ուրեք, և ՚ի ներքո ՚ի տան իսկ նստելով գտանես զփրկութիւնն. քանզի ՚ի բերան քում և ՚ի սրտի քում են պատճառք փրկութեան:

Եւս և այլուստ ևս գիւրադոյն ցուցանէ զհաւատոցն բան և ասէ այսպէս՝ թէ “Եւ տուած յարոյց զնա ՚ի մեռելոց”, Եւ միտ առ զպատուոյն զմեծութիւն, և ապա տեսանեա թէ ոչ մի ինչ սուտ կամակորութի կայ յիրան: Եւս ուրեմն թէ տէր է, այն ՚ի յարութեանն յայտ եղև. զոր և յորժամ սկիզբն իսկ արար թղթոյս, զայնմանէ նախ ճառեաց՝ թէ “Եւ ասանելոյ որդւոյն այ ՚ի

յարութենէ մեռելոց տեառն մերոյ {Յիսուսի Վերի-
տաի, : Եւ զի յարութիւնն ևս դիւրին է, յայտ 'ի
զօրութենէ այնորիկ է որ յարեալն, թէպէտ և յոյժ
յերկրայ որ լինիցի : Իսկ ապա յորժամ մեծ է արդա-
րութիւնն այն՝ որ 'ի հաւատոցն է և փոքրագի և դիւր-
նկալ և այլով իւր չիք արդարանալ, ապա զիսորդ չիցէ
այս վերջին անմաւութեան մեղորութիւն 'ի դժուարման
ձեռնարկել, և զհարթն և զդիւրինն 'ի բաց մերժել
յանձանց. վասն զի և ոչ ասել իսկ ունին թէ որպէս 'ի
Ժանրաբեռն ինչ իրաց 'ի բաց կացաք :

Տես իրպէս զրկեալ գտանին յամենայն ներելոյ .
քանզի որպիսում պատասխանաորութեան արժանի ի-
ցեն յորժամ զԺանր իրաց զհետ մտեալ իցեն և միշտ
տաղնապին, իսկ որ դիւրինն և թեթեւն է՝ զանց առ-
նեն. մանաւանդ որով կարողն էին կեալ՝ և զայն ևս
չնօրհէր նոցա, զոր օրէնքն ոչ զօրեցին : Եւ արդ այս ոչ
ոյլ ինչ է, բայց միայն հակառակող մտաց և որ առ ան-
երկպառակութիւն առնէ : Եւ ասն զի օրէնքն ծանրա-
տաղտուկք էին, իսկ չնորհս դիւրինք. օրէնքն թէպէտ
և բիւր անգամ հակառակեացեն¹, չկարեն ապրեցու-
ցանել. իսկ չնորհքն և զիւրեանցն և զօրինացն զարդա-
րութիւն պարգեւեն : Եւ արդ որ բան հաճոյական գտա-
նի 'ի նոսա յորժամ վասն օրինացն հակառակեցեն և
չնորհացս ընդդիմակիցք գտանին ընդ զուր և ընդ վարդ :
Եւ ապա քանզի մեծագոյնս իմն ձառեաց, զարձեալ 'ի
գրոց առնէ զասացեալն հաւատարիմ :

“Վանդի ասէ գիր՝ ամենայն որ հաւատայ 'ի նա, մի
ամաչեսցէ. քանզի չիք խտիր ոչ Հրէի և ոչ հեթանո-
սի, վասն զի նոյն տէր է ամենեցուն, բաւական յամե-
նեւին որ կարգան առ նա. քանզի ամենայն որ կարգա-
ցէ զանուն տեառն՝ կեցցէ, : Տեսեր իրպէս զհաւատոցն
և զխոստովանութենէն 'ի մէջ բերէ զվկայութիւնն. զի
ասելն թէ ամենայն որ հաւատասցէ 'ի նա, այնու զհա-
ւատան եցոյց. իսկ ասելովն թէ ամենայն որ կարգա-
ցէ զանուն տեառն՝ զխոստովանութիւնն յայտնեաց : Եւ
ապա դարձեալ զհասարակաց զհաւատան յայտ յանդի-
ման քարոզէ, և զնոցա զհպարտութեան զայտուծն զի-

¹ Յօրինակին գրեալ էր յսոս յառեցէ :

ջուցանէ . և զոր ևս յառաջ 'ի ձեռն վկայութեան ե-
ցոյց, զսոյն և աստ փոքր բանիւք վերատին յիշեցուցա-
նէ : Եւ դարձեալ յայտնէ թէ չիք ինչ 'ի միջի ընդ
Հրեայն և ընդ անթլփատն , քանզի չիք ինչ խտիր , ա-
սէ , Հրէի և հեթանոսի : Եւ զոր ինչ զհօրէ ասաց
յայտախի իրաց յօրինական , զսոյն աստ զորդոց ասէ .
որպէս և յառաջինն ճառեալ ասէր՝ թէ “ Հրէից մի-
այն իցէ ան և հեթանոսաց ոչ . այո և հեթանոսաց ,
վասն զի մի է ան , սոյնպէս և այժմ ասէ՝ թէ “ Երբն
ինքն տէր է ամենեցուն որ կարգան առ նա , հեթանոս
զիարդ ջուցանէ զնա յոյժ փափագեալ մերում փրկու-
թեա , զոր և իւր իսկ մեծութե զայտախի իրս վարկանի :

Եւ արդ մի վհատեսցուք և մի զայս անցուք զմտա-
եթէ իւր վարկանիցի , և զընայցեմք ինչ և 'ի յուսա-
հատութիւն անկանիցիմք . վասն զի իւր ընտանի հա-
րըտութիւն զմեր փրկութիւնն հաշուի , և մեզ զայն
զմեծութիւն պարգեւէ որ ոչն երբեք դադարէ 'ի մեծա-
ջուցանելոյ . քանզի սոյն իսկ այս մեծութիւն 'ի բա-
զում բաշխեաց զպարգեւն : Եւ մանաւանդ զի այս իսկ
ամբոխէր զնոսա՝ 'ի դահերիցութեան վայելել քան զա-
մենայն տիեզերս կամէին , իսկ այժմ ոչ այնպիսի ինչ
յորժամ 'ի հաւատոց անտի հաստատիմք յաթոս ,
չվարկանիմք եթէ քան զընկերան ինչ աւելի ունիցիմք :
Իսկ անդ յայնժամ միշտ զմարդարէան 'ի մէջ բերէ որով
մարթէրն թալել և հանել 'ի մտաց նոցա զայնպիսի զախ-
արս՝ և զուգապատիւ առ ընկերսն լինել . քանզի ասէ՝ թէ
“ Եմենայն որ հաւատասցէ 'ի նա , մի ամաչեսցէ , Եւ
հանապազ զամենայն դնէ , որպէս զի մի ասիցեն ընդ-
դէմ ինչ :

ՅՈՐԴՈՐԱԿ

Եւ չիք ինչ դառնագոյն քան զմտափառութիւն , մա-
նաւանդ թէ նա իսկ է որ ամենեւին զնոսա կորցն . վասն
որոյ և Վրիտատ իսկ ասէր ցնոսա՝ թէ “ () Իսորդ կա-
բէք դուք հաւատալ որ 'ի միմեանց ինզրէք զփառս , և
զփառս միոյն նոյ ոչ ինզրէք , Եւ Եւս աստ է որ յետ
կորստեանն ծաղր ևս կացուցանէ , և յառաջ քան զան-
տի տանջմանն աստէն իսկ բիւր չարեօք պաշարէ զմեզ :

Եւ արդ եթէ կամիցիք հաւատեալ իսկ ուսանել, թողում 'ի բաց զերկինս ուստի նայն զմեզ հանէ, և զգեհենն յոր արկանելոցն է զմեզ, և արդ զիսկն իսկ աստ քննեացուք զամենայն: Օ քնն ինչ քան զնա ծախիչ կայցէ, և կամ զինչ քան զնա անվայելուց և դժուարին գտանիցի: Եւ զի ծախիչ է ակառա աշտ, յայտ անտի է զոր 'ի զուր և ընդվայրն ծախեմք 'ի Թատերան և 'ի ձիրն Թացին կառամարտոն՝ և յայլն ևս յայնպիսիսն ընդվայր և յանմիտ յառատութիւնսն, 'ի տանցն շինուածսն 'ի պայծառս և 'ի մեծագինս և յայլ տմենայն՝ զոր մեծաւ առաւելութեամբ յորինեն իւրեանց անմոռութեամբն, զոր չէ հնար այժմ՝ բանիւ յանդիման կացուցանել: Եւ զի ծախիչ է ակառա այն և բազմութոյն, անտի յայտ է զոր ինչ ուսուցանեն ունանք. վասն զի որ զնայն յանձին կրէ, հարկ է զի յափշտակող և ազահ գտանիցի. որպէս զի զայնպիսի դազան կերակրիցէ, յայլոց յարարս զիւր ձեռս միեալ յափշտակիցէ:

Եւ զինչ ասեմ եթէ զարարոնք. զի ոչ եթէ զինչն միայն, այլ և զողիսն իսկ ուտէ ախպիսի հուր. և ոչ միայն զառժամանակեանս, այլ և հանդերձեալն իսկ գործէ մեզ զմահ. քանզի մայր քեհհենին է փառասիրութիւն և զբոցն նորա բորբոքէ և զթոյնս որդանցն սրէ: Եւ երանի թէ գոնէ 'ի վախճանին արգել ինչ լինէր ակառա, ապա ոչ այնչափ ինչ լինէր կարի չար: Ս ասն զի այլ ամենայն արտաքին 'ի հասանել մահուն լուծանին, իսկ փառասիրութիւնն յամուռեալ հակառակի և յետ վախճանին զիւր զբնութիւնն յանդիման կացուցանել 'ի մեռեալ մարմնի անդ: (Յորժամ զչիրիմն պայծառս և զարդարունս՝ և զամենայն զիւր ըզկեանսն յայն ծախիցէ, և այնպէս կանգնեալ զյիշատակ գերեզմանին, և զպատանսն ազգի ազգիս և փափուկս և մեծագնի նեխեալ մարմնոյն բազում փութով յառաջագոյն պատրաստեն. և զկենդանիսն յաղաթս իներէնչի միջ և պատառոյ հացի լուստածոսն, հանեն 'ի Թշնամանս զաղբառոսն որ մերձկնանս առնտառ. իսկ 'ի վախճանի իւրեանց բազում արուարութեամբ յորինեն սեղանս սրգանցն:

Եւ արդ զինչ այլ ինչ բանաւ որպէս քան զայնպիսի

ախտ կայցէ : Ո՛ր ասն զի յայսմ ախտէ և անպատեհ
սէրք ծնանին . քանզի բազումք ոչ եթէ տեսեան երե-
տացն ցանկան և ոչ դարձեալ խառնակման ցանկուծեն ,
այլ միայն առ պարծանս փառասիրութեան . որպէս զի
ասիցեն՝ եթէ զայս նիշ զանուանի ընկեցի՝ ի շնութիւն :
Եւ զինչ պէտք են զամենայն ասել որ ինչ անտի բու-
սանին չարիքն : Եւ իսկ ինքն գլխովին կամէի բիւր ան-
գամ անողորմ բարբարոսացն ծառայել , քան փառա-
սիրութեանն մի անգամ . վասն զի նորա չտան ինչ այն-
պիսի հրամանս գերեացն որպէս փառասիրութիւնն իւ-
րոց հնազանդելոցն : Եւ արդ զինչ հրամայիցէ . ամե-
նեցուն , ասէ , ծառայ լեր , թէպէտ և երեւի որ իոց
քան զքեզ և կամ ՚ի վայր . ամենեցուն շողորթեա ,
որպէս զի առնուցուս փառս . արհամարհեա զողիդ , մի
ինչ փոյթ առնել զառաքինութենէ , ծաղր արա , ար-
համարհեա զազատութիւն , սպան զքո զփրկութիւն .
թէպէտ և բարիս ինչ գործիցես , մի ըստ նոյն հաճոյիցն ,
այլ առ ՚ի ցոյց բազմաց , որպէս զի կորուսցես զպատկն
որ անտի քեզ լինիցի . թէպէտ և ողորմիցիս ումեք և
կամ պահիցես , զաշխատութիւնս առ յանձն , բայց
զվարձա շահին փութա կորուսանել : Եւ արդ զինչ ինչ
քան զայնպիսի հրամանս անօրինազոյն կայցէ : Եւստի
առ սկիզբն չարակութիւն , աստի և ամբարտաւանու-
թիւն , ՚ի նմանէ ծնաւ պատկեր արծաթասիրութեանն :
Վ՛րանզի զդատս ծառայիցն և զորս ՚ի բարբարոսացն գնես
զմանկունեան՝ յոսկի համակես , և սեղանաբոյծս կուտես
և փաղաքշողս , և արծաթապատ կառս յօրինես և զայն
ամենայն՝ որ քան զտոյնս ևս ծաղրալիցքն են . որ ոչ ե-
թէ առ հեշտութեան ինչ և կամ վասն պիտոյից լի-
նին , այլ առ փառասիրութեան միայն :

Եւստի , ասէ , գիտեմք թէ չար է ախտս այս և ամե-
նեցուն քաջայայտ է . բայց թէ որպէս փախել մարթի
՚ի նմանէն՝ զայն պարտ է ասել մանաւանդ : Ի՞նչ հաս-
տատեալ գիտես ՚ի միտսդ թէ ստոյգ դժնեայ է ախտն ,
սկիզբն արարել արաքինութեան վարուց գիտելով զայն :
Ո՛ր ասն զի որ յախտին կայ , երազ ինզորէ զգիշերն . և
եթէ զայն ուսցիս հաւատեալ թէ ախտ են իրքն՝ կա-
րես ապրել : Ի՞նչ ապա եթէ այլ ճանապարհ ինզորե-
ցես որով յախտէն կարասցես փախել , ես քեզ ցու-

ցանեմ. նայեաց 'ի վեր առ անձ յամենայն ժամ և բաւական վարկանիցիս զայն փառս որ 'ի նմանէն քեզ շնորհիցին: Թէպէտ և տեսանիցես զախան զի խաղտիցէ քեզ և գրգռիցէ՝ զի ասացես ծառայակցացն քոց զուղղութիւնսն, խորհեաց դարձեալ զայն և ասացես ընդ գէմ մտացդ՝ եթէ յետ ասելոյն ոչ ինչ շահ լինի, այլ և վնաս. և շիջն զանպատեհ զցանկութիւնն: Եւ դարձեալ ցհոգիդ ասա՝ Եթէ ահա ցարքան ժամանակս երկնէիր յայտնել ումեք զքո ուղղութիւնսն, և ոչ կտրացեր պահել 'ի լուութեան, այլ յամենեւին իսկ տարածեցեր, արդ զինչ աւելի քեզ յայնմանէ եղև: Ինչեք և ոչ ինչ, իսկ վնաս բազում, և ընդ վայր թափեցեր զարդիւնսն զոր բազում ջանիւ և աշխատութեամբ ժողովեցեր:

Ինչդ այսոսիկ և զայն ևս ած զմտաւ՝ եթէ եղծանելի են բազմացն հաշիւք և իրաւունք. և ոչ եթէ եղծանելիք միայն, այլ և երազ իսկ թառամին: Օ ի Թէպէտ և առժամանակ մի զքանչանան ինչ, և փոքր մի ժամանակ 'ի վերայ անցեալ՝ ամենեցունց մնացօնք լինին, և լոկ միայն զի որ յայնչեալ էր քեզ պատկն՝ յափըռտակեցին 'ի քէն և զիւրեանցն ոչ զօրեցին պահել առ քեզ: Օ ի Թէպէտ և զիւրեանցն տուեալ էր քեզ, բազում թշուառութիւն իսկ էր այն, զի զերկնաւորն ընդ երկրաւորիս փոխանակելիր. իսկ յորժամ և այս ևս 'ի մէնջ 'ի բաց հոսեցի, զմի պատասխանատրութիւն աւնիցիմք յորժամ վասն չկալեացս զհաստատունսն վաւառիցեմք, և վասն սակաւ մի գովութեանց զանշափ զբարութիւնսն կորուսանեմք: Օ ի Թէպէտ և բազումք իցեն որ գովիցենն, մանաւանդ եթէ այնու իսկ եմք ողորմելիք զի 'ի բազմաց զգովութիւնսն խնդրեմք:

Իսկ ապա եթէ զքանչանաս ինչ ընդ ասացեալսն, լուր Վրիտտոսի որ զայսպիսի զհամար բերէ 'ի մէջ. «11» այ, ասէ, ձեզ յորժամ բարի ասիցեն զձէնջ մարդիկ, 11՝ մանաւանդ եթէ յերաւի իսկ. քանզի ամենայն աւրուեստք զիւրաքանչիւր զարուեստագործն կարգէն դատաւորս, և զիմարդ զառաքինութեանն զհանդէս բազմաց հրամայես. այլ ոչ եթէ յառաջ քան զամենայն զնա, մանաւանդ եթէ նմա՝ քան ամենայնի խնամ տունել որով պատկին կարեմք: Եւ զայս զգանա այժմ

գրեցուք և յորմն և 'ի գուրս և 'ի միտս, և միշտ հա-
նապազ ասասցուք յանձինս մեր՝ թէ վայ մեզ յորժամ
բարի ասասցեն զմէն՝ ամենայն մարդիկ : Վրանգի նա-
քին իսկ որք ասենն զբարին, 'ի վերջոյ դարձեալ բամ-
բասեն որպէս զմահափառս և զփառասկերս և զցանկացողս
առ 'ի նոցանէ գովութեանցն : Իսկ նաեւ ոչ ինչ այսպէս,
այլ յորժամ տեսանիցէ զքեզ հարեալ 'ի փառսն որ 'ի
նմանէն են, յայնժամ մանաւանդ գովէ զքեզ և զար-
մացեալ յայտ յանդիման քարոզէ զիրոն : Իսկ մարդիկ
ոչ այսպիսի ինչ, այլ փոխանակ ազատի՝ ծառայ առնեն
զքեզ, և վասն մերկ բանին զոր շնորհենն քեզ սուտ
գովութեամբն՝ յափշտակեն 'ի քէն զձեմարիտ վաշխն,
և քան զարծաթազինսն ևս մանաւանդ զքեզ 'ի հնա-
զանդութեան կացուցանեն : Վասն զի նոքա ըստ կարգի
ունին զհնազանդութիւնն իւրեանց տերանցն, իսկ դու
առանց հրամանի և կարգի ծառայես : Եւ ասն զի և ան-
սաս իսկ ոչ հրաման առնուլ 'ի նմանէն : Այլ միայն և եթ-
ճանաչես թէ որով բերկրի փառասիրութիւնն, և ապա
այնուհետեւ և զոր ինչ չհրամայեն՝ և զայնս ևս գործես :
Եւ արդ որպիսո՞ւմ գեհնի չիցեմք արժանի յորժամ
զընդունայն զմանսն և առանց հրամանի իսկ յօժարու-
թեամբ կատարեմք : Իսկ նաեւ որ զօրհանապազ բողոքէ
և հրամայէ և խրատէ՝ և ոչ այնպէս լսեմք նմա :

Իայց սակայն թէպէտ և փառաց ինչ տենչանայցես,
փախիր 'ի մարդկային գովութեանցն, և ապա յայն-
ժամ հասանես փառաց : 'ի բաց դարձիր յայնցանէ որք
զքեզն բարեբանեն, և ապա յայնժամ վայելեսցես 'ի
բիւր գովութիւնս և յոյ և 'ի մարդկանէ : Վրանգի չեմք
սովոր զարմանալ ընդ այնպիսի որ՝ որպէս որք փառացն
տենչանայցեն, և ոչ դարձեալ զարմանալ և գովել՝ որ-
պէս որք արհամարհիցեն զգովութիւնսն : Օյ եթէ
մեք այսպէս, ապա ևս առաւել ամենեցունցն նաեւ : Եւ
յորժամ նա զքեզ փառաւորեսցէ և գովիցէ, ո՞րք քան
զքեզ երանելի կայցէ : Օյ որչափ 'ի մէջ իցէ փառաց
և անարգութեան, այնչափ վերին փառացն և մարդկայ-
նոցս է ընտրութիւն : մանաւանդ թէ ևս բազում ինչ
և անբաւ : Օյ եթէ այնպէս յոռի և դժուարատես է
տխտն այն՝ մինչև առանձինն իսկ մեզ ամթեանս ամէն,
իսկ յորժամ 'ի մէջ ընկերացն զնա քննիցես, ապա

կարես 'ի միտ առնուլ թէ որչափ ինչ իցէ տգեղութիւն նորա : () որ օրինակ կին որ այլ ընդ այլ, և 'ի հրապարակի անամթութեալ՝ յայա յանդիման զինքն ամենեցուն մատնէ, սոյնպէս և փառասիրութեանն ծառայք . մանաւանդ եթէ քան զայն այս ուժգին է : Վանդի զնա բազում անգամ ոմանք 'ի հոմանեաց անտի որք հարեալ էին 'ի սէր նորա, արհամարհեցին և ոչ ինչ համարեցան . իսկ դու զքեզ իտկ ամենեցուն առաջի եղիր՝ հացկատակաց և աւազակաց և որք զքսակո ընչիցն հատանիցեն . քանզի այսպիսի գովութեց այսպիսի թէաւորն յօրինեցաւ ձեզ : Եւ յորժամ առանձին միայն ես՝ և ոչ իմիք արժանի վարկանիս զիրան, և յորժամ գովողքն առ քեզ ժողովեցին՝ զնոցա զբանն քան զքո զփրկութիւնն նախամեծար համարիցիս, և քան զամենեսին զնոսա անարգ գտանիցիս : Եւ զիարդ չիցես անարգագոյն որ ընկերացն գովութեանց կարտ ես, և չհամարեալ զքո անձինդ միայն բաւական՝ թէ և ոչ յընկերացն առնուցուս փառս :

Եւ արդ չաժիցեն զմտաւ և զայն, աղէ ասա ինձ, հանդերձ ասացելովքս, զի եթէ երեւելի իցես և ամենեցուն շնորհաւոր և յանկարծ մեղիցես ինչ՝ բիւր չարափօսս ունիս . իսկ եթէ աննշանս որ իցես, 'ի զգուշութեան պահիս : Եւ յո, ասէ, այլ և յուղղութիւնսն բազումք սքանչանան : Եւ այն իտկ են անհնարին չարիք, զի ոչ միայն 'ի մեղանշեին, այլ և յուղղութիւնսն գործել զնասէ զքեզ փառասիրութիւնն . և յայնժամ բազում անգամ խափանէ զքեզ և չտայ 'ի միտ առնուլ զվարձուցն կատարումն : Վսեայ և ամենայն անարգութեամբ լի է եթէ որ 'ի քաղաքավարութեան իրացն փառաց ցանկանայցէ . իսկ յորժամ և 'ի հոգեւորսն տոյն իրքս լինին, ապա այնուհետեւ որ ներել թողութեան կայցէ մեզ յորժամ և ոչ այնքան պատիւ կորիցեմք առաջ այլ որչափ մեք 'ի ծառայիցն պատուիցիմք : Վանդի և ծառայն զաջս ամբարձեալ միայն 'ի տէրն հայի, և վարձկանն առ գործոյն տէր՝ որ հանդերձեալն է հատուցանել նմա զվարձան, և աշակերտն ընդ վարդապետն հայի : Իսկ դու զամենայն ինչ ընդ հակառակս գործես, զի զայն որ 'ի վարձու կալաւ զքեզ անձ՝ զնա թողուս որ տէրն քո է՝ և ընդ քո ծառայակիցսն աշուցեալ հայի :

ցիւս . և այն զի զայն ևս գիտիցես եթէ ան և յետ այսր ամենայնի յիշէ զուղղութիւնս քո՝ ի վախճանի, իսկ մարդիկ լոկ ՚ի մերձակայ ժամանակիս . և յերկինս ունիս թէատորն, այսինքն տեսարան, և արդ նստիս ՚ի խոնարհ, զերկրաւոր տեսողս ժողովես : Եւ սակայն մերջող առաքինի նահատակն՝ աստ նահատակի, որպէս զի անդ ընտիր գտանիցի : Իսկ դու ՚ի վեր կամիցիս մրցել և փութաս ՚ի վերայ՝ աստ պատկիլ : Եւ արդ զհնչ քան զայսպիսի իրս անօրէնութիւն կայցէ :

Եւ արդ եթէ հաճոյ թուեսցի ձեզ, տեսցուք և զպըստակն . քանզի ոմն յամբարտաւանութիւն ունի և միւսն առ ընկերին չարակնութենէ և այլ ոմն ՚ի փաղաքշտաացն երախտեաց և ոմննք յընչիցն ագահութենէ, իսկ միւսն ևս ՚ի ծառայական ստրկանացն : Եւ զոր օրինակ մանր մանկտի յորժամ խաղայցեն, խտտեղէն պատիգը պատկեն զմիմեանս, և պատկեալն չգիտիցէ՝ թէ որք զկնին գան՝ ծաղը առնիցեն զնա, սոյնպէս և այժմ որք զովենն զքեզ՝ ապա առանձին բազում անգամ այսն առնիցեն զքեզ, զխոսն քեզ ՚ի զլուխ եգեալ : Եւ երանի թէ խոտ միայն . իսկ այժմ որ ամենայն վնասիւք լին է զայնպիսի պատկն դնեն քեզ, և զամենայն իսկ զուղղութիւնսն քո առ հասարակ կորուսանեն : Եւ արդ զմտաւ ամ զնորա յուսութիւնսն և փախիր ՚ի միտառէն :

Բանի գովողս կամիս ստանալ, աստ ինձ . հարկւր եթէ երկիրս քան զնոյնս և կամ երեքկինս կամ չորեքկինս . և եթէ կամիցիս մանաւանդ եթէ տամնեակս քան զնոյնս և կամ քսան, և լինիցին քեզ երկու հազարք և կամ երեք հազարք, և եթէ կամիցիս և բիւրք իսկ՝ որ զփայթիսն և զպայթիսն առաջն քո հարկանիցեն : Եւ ոչ ինչ սոքա քան զվերին բարբառն լուս . որոյն գտանիցին . մանաւանդ եթէ ամիցես զմտաւ ըզհրեշտակացն տեսիլս, և քան զորդանցն այնպէս արհամարհելիք գտանին . ոտքա, և քան զսարդիոտայն ևս տեարագոյն գովութիւնք նոցա, և ծխոյ և յանուրջն ինչ տեսնանց նմանեալ : Եւ արդ լուր որպէս Պաղոս զիարդ նոքեմբք հաւատեալ զորդարեալ ոչ միայն զայն չինդեր, այսինքն է զմարդկային զփառսն, այլ և վասն յուսոյն աղօթելով իսկ ասէր՝ թէ “Ինձ քաւ լիցի պարծել, բայց միայն ՚ի խաչն տեսառն մերոյ (Նաի Վաի)” :

Այն պարծանացու և դու լեր նախանձաւոր, որպէս զի մի բարեպաշտացանիցես զտէրն քո. վասն զի զի՞նք թըշնամանեալ յորժամ զայսպիսիս գործես ինչ, և ոչ եթէ զքեզ միայն: Եւ արդ ազէ ասա, եթէ յանկարծ էիր պատկերագիր նկարիչ դու և ունէիր աշակերտ զգը, և ապա նորա թողեալ ի ցուցանելոյ զարուեստին զգործ և առեալ զծրագրութի երանգոյն որ ի տախտակսն և զայն արտաքոյ ամենայն անցաւորացն առաջի գնէր և ցոյցս առնէր, միթէ կարէիր հեղութեամբ տանել իրացն. և ոչ երբէք: () Ի եթէ ՚ի ծառայակցացն այսպիսի թըշնամանք լինին, ապա ևս առաւել յամենեցունցն ձեռնացանեն թշնամանքն:

Եւ եթէ կամիցիս և այլ ուստեք ուսանել, որով կարիցես զիրան արհամարհել, բարձրացիր թեզք միտացդ և արհամարհեալ զերեւելեզքս, և աճեցո զձմաւրիս փառացն զհանգամանսն¹. Եւ ի՞նչ հոգեւորական իմաստութեամբն, ասա առ ոգիդ քո որպէս և Պաւղոս առ Կորնթի² թէ “() Ե զիտես զի զհրեշտակս գաւախմք”, և յարուցեալ զգաւտացի. ապա և սաստեւել իսկ ասա՝ զի թէ զհրեշտակս գաւախ, զիսորդ առնուցուս յանձն ընդ պիղծս և ընդ անաուրբս համեմատել և ընդ կաքաւիլսն տանուլ գովութիւն և ընդ միմեանսն³ որ են գերծ կառափունքն և ընդ գազանամարտան և ընդ կառամարտիկան. վասն զի զայսպիսի զգովութեանց զհետ նորա են մտեալ:

Եւ զու բարձրագոյն քան զնոցա զամբոխսն և զգովութիւնսն յորինեալ քեզ թեւ, և նախանձեալ ընդ անապատին քաղաքացին ընդ () չափանկէս, և ուսիր թէ որպէս նա զանց առնէր զամենայն բազմամբոխիւքն, և որք փաղաքշէին նմա և մաղթէին՝ և նա ոչ ինչ գառնայր յիրացն: () Եւսկէս և տեսանէր զամենայն բնակիչսն պաղեստինացւոցն իբրեւ զբազմութիւն ալեաց ծովու շուրջ գեղեալ զնովա զժողովաւորան և զբանջացեալ հիւանային ՚ի վարս նորա, բայց սակայն ոչ կարաց որա տիւն նոցա թուրացուցանել զմիտս նորա, այլ ևս ընդ գէմ խօսէր, և իբրեւ ընդ տխեզծի միջ տղայոյ այնպէս

¹ Այդպէս յորինակին. Թերեւս Էսայ:

Զբնակարանս յոյնս զէր կամ Դէմ:

² Թորնթիմոս Կորնթի:

խօսէր ընդ այնչափ բազմութեանն, նա և զարհուրեցուցանէր ևս ասելովն՝ թէ օձք ծնունդք իժից։ Եւ այն զի հասարակ իսկ առ նա ընթանային, և զքաղաքս և զգիւղս թափուր թողուին, որպէս զի կարասցեն տեսնել զուրբ և զպատուական զգլուխն զայն։ Բայց սակայն զնա ոչ ինչ յայնցանէ կարաց մեղիել, վասն զի հեռի էր ՚ի փառաօրութենէ և ազատ յամենայն յամբարտաւանութենէ։

Սոյնպէս և Ստեփաննոս տեսանէր զբազմութիւնսն իմն, ոչ զի պատուէին զնա, այլ զի մոլեգնէին հակառակ նմա և կրճտէին զատամունսն, և նորա բարձրաձայն գտեալ քան զնոցա չարութիւնն՝ ասէր այսպէս․
 “Խրատապարանոցք և անթիփաղք սրտիւք և ականջքք, ՚ի յայտէս և ՚ի զիս մինչդեռ զօրքն մերձ կային և թագաւորն, ամենայն իսկ բազմութեանն ասէր՝ թէ “()”ինչ և յերբ յերկուս հետս կաղայք, ՚իսկ մէք աւասիկ յամենայն ժամ կաղամք, բուծանեմք զսեղանաբոցծս և զողորմիս, և զայնպիսի զծառայական զպաշտօնս և ըզպատիւս խնդրեմք որք ոչ կան մնան հաստատուն։ { } Եւ զագոս այնորիկ ամենայն ինչ վեր ՚ի վայր կործանեցաւ։ Նորին վասն ամենայն իսկ իրք քրիստոնէից ՚ի գերութիւն մատնեցան, և ամենայն հոգք մեր այն են թէ որպէս ՚ի բազմաց փառս մարթնացուք գտանել։

Եւ արդ հանցուք արտաքոյ սահմանաց մերոց այժմ զփառացն զախտ, և յայնժամ կարեմք զգալ բարիւք ազատութեանն և վայելել ՚ի խաղաղ նաւահանգրստեանն։ Վսկիզի փառասերն յալէկոծութեան բնակէ, քանզի միշտ դողայ և սարսռէ և զբազում զտեսարս զօրքէ։ Իսկ որ այսր ախտի բռնաւորութեան արտաքոյ գտանիցի, ՚ի խաղաղ նաւահանգստեան է հանգուցեալ, և ՚ի սուրբ և յառակ ազատութեան վայելէ։ Եւ և ոչ նա որ փառացն ցանկայ։ զի նա քանի ծանօթս ևս ունիցի, զամենեւին զնոսա իւր տեսարս ունի։ Քանզի ՚ի հարկէ ամենեւեռն ծառայէ։ Եւ արդ փառագեոցուք փառացն այնմիկ որ ստոյգ փառքն են, որպէս զի ապրեացուք և զերծցուք յայնպիսի բուռն ծառայութենէ։ () Ի զոր օրինակ որք ՚ի մարմնոյն գեղեցկութիւն հարեալ իցեն, եթէ դէպ լիցի յանկարծօրէն՝ ևս գեղեցիկ երեստ տեսանել, իսկոյն յառաջնոց անտի ՚ի բաց հրա-

ժարեն, սոյնպէս և որ առ 'ի մէջ փառացն են ցանկացեալք, եթէ յանկարծ զմտաւ ածիցեն զարայծառութիւն երկնաւոր փառացն, ապա կարեն վասն նորա արհամարհել զայս փառս :

Եւ արդ փութացուք զայն զփառան տեսանել և ամենայն հաւատեալ զննեսցուք զնա . որպէս զի տեսանելով զգեղեցկութիւն նորա, կարիցեմք փախել 'ի տրիբութիւնէ երկրաւոր փառացս և 'ի բազում հեշտութեանսպառ փառացն վայելել : Եւրոյ լիցի ամենեցուն մեզ հասանել շնորհօք և մարդասիրութեամբ տեսան մերոյ Նիսուսի Վրիստոսի, ընդ որում փառք հօր հանդերձ հոգւովն սրբով այտմ և յաւիտեանս . ամէն :

ՃԱՌ ՈՒԹԵՒՏԱՍՆԵՐՈՐԻ

“Իսկ զիարդ կարգացեն յոր ոչն հաւատացին, և կամ զիարդ հաւատացեն զորմէ ոչն լուան, և կամ զիարդ լուիցեն առանց ուրուք քարոզելոյ, և կամ զիարդ քարոզեսցեն եթէ ոչ առաքեսցին, որպէս և գրեալ է ,” :

Եւ արձեալ 'ի բաց բառնայ 'ի նոցանէ վերաբն : Եւ զի ասացեալ էր յառաջագոյն զնոցանէն՝ թէ “Եւ կայեմ զի ունել ունին զնախանձն մայ, այլ ոչ գիտութեամբ ,” , այսինքն է թէ կարի յոյժ տգէտ են մայ արդարութեն և յաղաքս նորին այնորիկ չհնազանդեցան ցուցանէ այնուհետեւ թէ և ընդ ազիտութեանն դատ ունին տալ մայ, Եւ չասէ ինչ այսպէս յայտնի . բայց կազմէ և 'ի դէմ հարցման յառաջ բերէ զբանն, և ևս յայտնագոյնս քործէ զլանդիմանութիւնն 'ի ձեռն գիմադրութեանն և լուծմանն, և ամենեկն իսկ ջանայ մաքրել զանդատանս մտացն : Տես որպիսի ինչ է զոր ասէն : Եւ նոցաորին 'ի վերաւտ առաց, ասէ, մարգարէն՝ թէ “Եւ ամենայն որ կարդացէ զանուն տեսան՝ կեցցէ ,” :

Եւ այց թերեւ ասիցէ որ արդեօք՝ թէ զիարդ կարեին կարդալ առ այն որում ոչն հաւատացին : Եւ դարձեալ հարցումն գիմադրութեամբ հանգերձ 'ի նմանէն, և եթէ էր վասն չհաւատացին : Եւ դարձեալ այլ ընդդի-

մագրութիւնք, որպէս զի ասիցէ ոք՝ թէ զխորդ կարելին հաւատալ զորմէ չէրն լուեալ: Եւ դարձեալ լուծումն առնէ և ցուցանէ՝ թէ քարոզեցին, և բազումք առաքեցան՝ ի սոյն իսկ: Եւ իբրև յայտ առնէ թէ ստոյգ առաքեցան առ նոսա, յայնժամ ապա բերէ զմարդարէն՝ ի մէջ որ ասէ. «Իբրև զի գեղեցիկ են ոտք աւետարանչացն խաղաղութեան և որ զբարութիւնն աւետարանեն», Տեսանմէս իրպէս յօրինակէ քարոզութեն ցուցանին և քարոզքն. քանզի ոչ եթէ այլ ինչ ամենայն ուրեք ճառէին, այլ զայն ասէին՝ զայ զբարութեցն և զնորին զխաղաղութենէն որ առ մարդիկս եղեն: Իսկ ապա թէ չհաւատայք, ասէ, ոչ եթէ մեզ չհաւատայք, այլ Եսայիայ որ յառաջ քան զբազում ամեն ասէր՝ թէ և առաքեցաք և քարոզեցաք և գտաք զորմէ ասացաքն: Իսկ եթէ ապրելն ի կարգալոյն էր և կարողալն ի հաւատալոյն, իսկ հաւատալն ի լսելոյն և լսելն ի քարոզելոյն, իսկ քարոզելն յառաքելոյն, ապա որեմն և առաքեցան և քարոզեցին: Ինչ նոսա և մարդարէն ևս հանդիսանայ ցուցանել նոցա, և ամենայն համարձակութեամբ քարոզէ և ասէ՝ եթէ սոքա են զորս յառաջ քան զբազում ժամանակս քարոզէաք ձեզ, զորոց և զոտոն ի գովութիւն առնուաք վասն քարոզութեանն: Իսկա ուրեմն բարւոք իսկ եղև յայտնի՝ եթէ որք չհաւատացինն, նոցա եղև մեղադրութիւնն միայն, իսկ յայ կողմանէ ամենայն ինչ կատարեցաւ:

«Եւ ոչ ամենեքեան հնազանդեցան աւետարանին: Եսայի ասէ. տէր, ո՞ հաւատաց լոյ մերում: Իսկա ուրեմն հաւատք ի լսելոյ են և լուր ի բանէն ի խիստոսի», Եւ դարձեալ այլ զիմադրութիւնս բերէ ի մէջ և ասէ՝ թէ և Եսայիա նոցին առաքեցաւ, թէ և անձ իսկ յղեաց զնա առ նոսա, որում պարտէին ամենեքեան լսել և հնազանդել: Տես զիմաստութիւնն Պաղոսի. յորժամ խառվէինն և ամբոխէինն, զայնպիսի զբանս արկանէ ի կիր որ ամբոխոյն և խռովութեանն ջրիչ էր: Իսկ վասն, ասէ, զայթակեցեցիս, ով Հրեայդ, յետ այսպիսի և այսքան վկայութեանց և իրացն տեսակոք՝ եթէ ոչ ամենեքեան հնազանդեցան աւետարանին: Եւ յայնչ այլ ասացուածան բաւական իսկ էր հաւատարիմ առնել զայն՝ եթէ ոչ ամենեքին հնազանդեցան աւետարանին:

Ո՛րքան զի զսոյն զայստիկ մարդարէն յառաջագոյն անգուստ 'ի վերուստ գուշակէր: Եւ դու տես զանեղրական զինաստութիւնն նորա թէ զիարդ ևս առաւելի ցուցանէ քան զայն՝ որում նոքայն ակն ունէին և յասային ընդդէմ կալ: Օ՛րնչ ասիցէք, ասէ, թէ ոչ ամենեքեան հնազանդեցան աւետարանին. և զսոյն զայս անգուստ 'ի վերուստ յառաջագոյն գուշակեաց Լաւրիստ. մանաւանդ եթէ ոչ զայս միայն, այլ ևս բազում: Ո՛րք, ասէ, մեղադիր լինիք եթէ ընդէր ամենեքին ոչ հնազանդեցան աւետարանին. իսկ Լաւրիստ ևս առաւելի քան զսոյն ասէ: Եւ զինչ իցէ զոր ասէն. «Տէր, ո՞ հաւատաց լոյս մերում»:

Լ'պա իբրև 'ի բաց ջնջեաց զամբոխումն՝ յանգիման կացուցանելով նոցա զբանս մարդարէին, դարձեալ բուռն հարկանէ զառաջին կարգէն: Եւ քանզի ասաց եթէ պարտ է կարգալ, և որք կարդանն հաւատալ, և որք հաւատանն նախ լսել, և որք հանգերձեալն են լսել ըզքարոզն ընդունել և զքարոզն յառաքէն, և ապա այսպէս եցոյց եթէ առաքեցան և քարոզեցին, և դարձեալ այլ իմն հանգերձեալ է զինադրութիւնս 'ի ներքս մուծանել՝ պատճառս առեալ յառաջագոյն յայլմէ մարդարէն մեղադրութեանց, զոր և ելոյծ իսկ յառաջ քան զփոքր մի զայս, և այժմ դարձեալ զնովիմք անդրէն զուգէ ընդ առաջինսն: Եւ քանզի 'ի մէջ ամ զմարդարէն որ ասէն՝ թէ «Տէր, ո՞վ հաւատաց լոյս մերում», ապա ժամ էր այնուհետեւ նմա բուռն հարկանել ըզվկայութեանցն և ասել. «Լ'պա ուրեմն հաւատք 'ի լսելոյ են», Եւ զայս ոչ եթէ լոկ ինչ եղ, այլ վասն զի յիւրաքանչիւր ժամանակս նշան խնդրէին հրեայքն և զկերպարանս յարութեանն, և կարի իմն յայստիկ բերանաբազք յաքանքէին՝, և սակայն մարդարէքն զայս ինչ ոչ ասէին, այլ զայն՝ թէ միայն 'ի լոյս պարտ է մեզ հաւատալ. վասն որոյ և յառաջագոյն իսկ զայս կազմեալ ասէր. «Լ'պա ուրեմն հաւատք 'ի լսելոյ են», Լ'պա քանզի նուազագոյն իմն թուէր այս, տես իրպէս հանէ զնա 'ի վեր: Եւ միայն լուր ասացի, ասէ, և ոչ եթէ մարդկային բանիցս լսել և հաւատալ, այլ մեծաւ

դոյն լուր տալիք. քանզի լուրն 'ի բանէն էյ: Ս եթէ զմեր ինչ ասէի, ասէ, այլ զայն որ յայն էր՝ զայն ուսիք և պատմեալ, որ քան զնշանսն ևս վերագոյն է: Ս ասն զի և էյ և ասելոյն և պանչելագործութեանն միապէս պարտիմք հաւատալ, քանզի և գործքն և պանչելիքն 'ի նորա բանէն լինին. վասն զի երկինք և այլ ամենայն տրարածք այնպէս հաստատեցան:

Ս յորժամ եցոյց եթէ պարտ է հաւատալ մերգարէիցն զի միշտ զայլ զքանս խօսէին, և քան զլուրն այլ մի ինչ ասելի խնդրեր, յարէ դարձեալ այլ իմն դիմադրութիւնս զորոց ճառեացն, և ասէ. “Ս լ ասեմք՝ մի եթէ ոչ լուան:” Օ ինչ է, ասէ, եթէ առաքեցան որք քարոզեցին, և քարոզեցին զոր ինչ հրամայեցան: Ս պա և մեծապէս իմն առնէ զաւթմունս ընդդիմադրութեանցն և ասէ. “Ս անաւանդ եթէ ընդ ամենայն երկիր ել բարբառ նոցա և 'ի ծագս տիեզերաց բանք նոցա:” Ս արդ զինչ ասես, ասէ, մի եթէ ոչ լուան: Օ որ տիեզերք և ամենայն ազգք երկրի լուան, իսկ դուք որ մերձդ էիք և որ այնչափ ժամանակս ընդ ձեզ չըջեցան քարոզքն, ուստի և էինդ իսկ, և ոչ լուարուք. և որ բան ունիցի զայս: Օ ի եթէ ծագք երկրի և տիեզերք ամենայն լուան, մանաւանդ եթէ ևս առաւել դուք:

Ս պա դարձեալ այլ ևս դիմադրութիւնս յաւելու: “Ս լ ասեմ, ասէ, մի եթէ Սարայէլ ոչ գիտաց:” և կամ եթէ լուան և ոչ իմացան և ոչ գիտացին և ոչ առին 'ի միտ, և զի նոցա էին առաքեալ: Ս արդ մի եթէ ներումն ինչ թողութեան գտանիցէն վասն այնպիսի տգիտութեան. և ոչ երբէք. քանզի և Սարայի իսկ ծրագրեալ ասէր նոցա. “Ս բրև՝ զի գեղեցիկ են ոտք աւետարանչացն խաղաղութեան:” և յառաջ քան զսա ինքն իսկ օրէնսդիրն. վասն որոյ 'ի սոյնս յարեալ ասէր՝ եթէ “Ս ախ Ս ովսէս ասէ՝ ես նախանձեցուցից զձեզ ոչ ինչ ազգաւ, և անմիտ ժողովրդեամբ զիծեցուցից զձեզ:” Ս ևստի և յայնմանէ պարտ էր ճանաչել զքարոզքն. և ոչ միայն զի հաւատարիմք եղեն և կամ զի խաղաղութիւն քարոզէին նոցա և զբարութիւնն զայն աւետարանէին և կամ զի ընդ ամենայն ծագս տիեզերաց տերմանէին ըզբան աւետարանին, այլ և յայնմանէ ևս զի և զնուստապոստոսն քան զնուստ որք 'ի հեթանոսացն էին՝ յառա-

Զագոյն Կիսէկն եթէ առաւելագոյն քան զնոսա պա-
տախն : Վրանդի որոց ոչն երբէք լուեալ և ոչ նոցին նախ
նետցն իսկ՝ յանկարծադի զայսպիսի փոխադարձութիւն
ուսանելին, որ և է իսկ զփժեցուցանելոյ զնոսա և ՚ի նա-
խանձ յորդորելոյ՝ յիշատակեալ զանորդարեութիւն ի՞նչ
սէսի որ ասէ : « Եւ նախանձեցուցից զձեզ ոչ ինչ ազ-
գաւ : » : Վրանդի ոչ եթէ մեծութիւն պատուոյն միայն
բաւական էր զնորա ՚ի նախանձ ամեւ, այլ թէ և որ
այնչափ անարգք էին հեթանոսք և ոչ յազգ համարեալ
արժանի էին, և յանկարծ յայնպիսի բարութիւնս վայե-
լին :

« Եւ նախանձեցուցից զձեզ, ասէ, ոչ ինչ ժողովր-
դեամբ՝ և ազգաւ անկեղծ բարկացուցից զձեզ : » : Ի՞նչ
քան զհեթանոսս կայր անմիտ երբէք և քամ՝ անարգա-
գոյն : Տեսանես զիսորդ ամենայն իրօք ծանօթ եղեալ
և ՚ի վերուստ իսկ տուեալ ընդ նշան նոցա վասն ժամա-
նակիս այտորիկ առ ՚ի փարատելոյ զիւրօնութիւնս նոցա :
Վրանդի ոչ եթէ ՚ի փոքր անկեան ուրեք դործեցան այն-
պիսի իրք, այլ ընդ երկիր և ընդ ծով և առ հասարակ
իսկ ընդ ամենայն անդերս : Տեսանեն ՚ի բիւր բարու-
թիւնս վայելեալ զայնոսիկ որ յառաջ նոցա արհամար-
հեալքն թուէին, այսինքն է հեթանոսք. ապա պարտ
էր ՚ի միտ առնուլ նոցա եթէ այն ազգ է՝ զորմէ ի՞նչ
սէսն ասաց, թէ նախանձեցուցից զձեզ չնչին ազգաւ :
Եւ արդ զինչ իցէ, ի՞նչ էս միայն միայն ասաց զայս, թէ և
այլ ոք : Եւ յետ նորա և յառաջիկա . զնոսա որոց և
Պարզան ասեր. և նախ զի՞նչ ուղեւս դնէ և ցուցանէ թէ
երկրորդ անգամ՝ գոյ ասել զայս, և ևս յայնապոյնս
և համարձակ դնէ :

Եւ որպէս վերագոյնն ասեր՝ թէ « Եւ այսի ազազա-
փէ, » : այնպէս և աստ թէ « Եւ այսի համարձակի իսկ և
ասէ, » : Եւ զոր ասէն այսպիսի ինչ է. բռնազբաւեաց և
հախառակեաց, որպէս զի մի հարեանցի ինչ կարծիցի
ասացուածն, այլ մերկ դէմ յանդիմանս առաջի աշայց նո-
ցա զիրան կացուցանէ. մտառ անդ եթէ հալածեալ իսկ
և վտանգեալ լինէր յամենայն ժամ յորժամ յայնա-
պէս զայն ասեր՝ թէ որ երկուցեալդ էք յընտանի ՚ի
ձերմէ փրկութենէն, և ոչ սառեւր անգամ թողաւ ձեզ
ներել թողութեան. և այս, ասէ, չէ ինչ կարի իմաս-

տութեան ասացութիւնս : Մէկ ասկայն, ասէ, բազում
տառաւելութեամբ իցի զերբանս ձեր, յայտնի իսկ և
հանապազորդ յառաջագոյն ասէի զամենայն : Օհրինչ
և զձեր զանկումնն և զնոցա զմեան, այսպէս ասելովն .
“Վասայ որ զիսն ոչ խնդրէին . յայտնի եղէ որ զինն
ոչ հարցանէին” : Միայն ասելովն յայտ է թէ չէ զայս բը-
շիւիցն ասացեալ, այլ որք 'ի հեթանոսացն էին' որոց
ոչ երբէքն էին զիս ծանուցեալ : Օհր զոր Ս'աղբեան
նշանագրերովն ասաց' թէ ոչ ինչ ժողովրդեամբ և աղ-
գաւ անմտաւ, սոյնպէս և աստ 'ի նորին պատճառաւոց
ասնէ յայտ զնոցա զապրածումն սգիտութեանն . որ
մանաւանդ մեծ իսկ ամբաստանութիւն էր զշիւիցն'
թէ որք ոչն խնդրէին զիսն' և որք խնդրէին կորուսին :

“Իսկ առ Խորայել ասէ . զոր ամենայն ձգեցի զձեռս
իմ առ ժողովուրդն անհաւան և ընդդիմաբան” : Տե-
տէր իրպէս զչքաւորութիւնն որ 'ի բազմացն խնդրեալ
էր' գտանի թէ 'ի սկզբանէ իսկ 'ի մարգարէսն կային
իրքն և յայտ համարձակ ունէր զլուծումնն : Եւ արդ
զինչ իցէ այն . բուար Սաւղոսի, ասէր զառաջինն' թէ
“Ոհնչ ասեմք, զի հեթանոսք որ ոչ երթան զհետ
արդարութեան' հասին արդարութեան . իսկ Խորայել
զհետ մտեալ էր արդարութեան օրինացն, և յօրհնան
արդարութեան ոչ ժամանեաց” . զսոյնս և Եսայի ա-
տէր' թէ “Վասայ որք զիսն ոչ խնդրէին . յայտնի եղէ
որ զինն ոչ հարցանէին” : Նոյն ինքն է բառ այնմ ա-
սացուածին' թէ “Հեթանոսք որ ոչ երթային զհետ
արդարութեան' հասին արդարութեան” :

Միայն ցուցանէ թէ ոչ նոյն շնորհացն միայն էր որ ե-
ղան, այլ և բարուցն ընդունելեաց . որպէս և նոցա ան-
կումնն 'ի հախառակութենէ անհաւատութեանն եղեւ,
և բառ այնմ' զոր 'ի սոյնս իսկ յարեալ ասէ' թէ “Եւ
Խորայել ասէ . զոր ամենայն ձգեցի զձեռն առ ժող-
վուրդն անհաւան և ընդդիմաբան” : () Իսկ աստ զամե-
նայն զառաջին ժամանակսն կոչէ . իսկ զձեռաց ձգումնն
զկոչելն և յինքն ամբողջելն և զաղաքելն յայտնէ : Եւ
ապա այնուհետեւ զսոյն ևս ցուցանէ' թէ ամենայն իսկ
մեղադրութեանն նոքա էին պատճառք . ասէ . “Եւ ժո-
ղովուրդն անհաւան և հակառակող” : Վանդի նոքա,
ասէ, և որ աղաշէրն զնսաւ' չհաւանեցան նմա . և ոչ

եթէ միայն չհաւանեցան, այլ և ընդդէմ՝ ևս կային . և զայն ոչ մի անգամ միայն և երկիցս և երկիցս, այլ զամենայն իսկ զժամանակս : Իսկ այլք որոց չէր զնա երբէք ծանուցեալ՝ կարացին զնա յինքեանս կորզել : Եւ չառէ այնպէս թէ նորա զօրեցին զնա յանձնեալ կորզել, այլ՝ ի բաց ջնջէ զհեթանոսացն զմեծամտութիւն : որպէս զի մի վարկանիցին զամենայն ինչ յանձանց դրծեալ, այլ զայն որ գտաւ նոցա և որ յայտնին եղև, և ապա զմիւսն ևս յանձանց նպատակ եղեն : Ի՞նչա զի մի առիցեն նորա՝ թէ էր վասն մեզ չեղև յայտնի, առէ՝ ոչ միայն յայտնի եղէ ձեզ, այլ կացի մնացի տարածեալ զձեռս իմ՝ աղաչել զձեզ . զհօր զթածի և զմօր զորդեւորի զխնամս ցուցի առ ձեզ :

Տեսեր որպէս յայտ արար որ յառաջագոյն անհնարինն թուէր առ ի լուծումն, զայն գիրարւ ելոյծ, և ետոյց թէ նոցա արարքն եղեն պատճառք կորստեան, և որպէս ամենայն ուստեք չեն արժանի ներելոյ և թողութեան . վասն զի լուսն և ի միտ առին զառացեալսն, սակայն և ոչ այնպէս կամեցան մերձենալ առ նա : Իսկ նա որ ևս մեծագոյն ոյժն ունէր առ ի յարուցանել զնոսա ի ճակատակելն և ընդդէմ ասելն, որով կարէր զնոսա յինքն ամփոփել, ապա իբրև այնու ևս չարգէր, այլ իմն յաւելլաւ . որպիսի ինչ . զկծեցուցանելն զնոսա և նախանձեցուցանելն : Եւ յոյժ բռնաւորագոյն ախտն է, զայն զնէ և ցուցանէ թէ որչափ ինչ ունի զօրութի և կամ ոյժ բնութիւն նախանձուն առ ի լուծանել զամենայն հակառակութի, և զանկեալն վերստին գրգռել կանգնել :

Եւ զինչ պարտ է զմարդկանէ ասել զայս, որ և յանասուն անգամ յանգանս և ի տխեղծ հասակ մատաղ մանկկաւոյ բազում զօրութիւն ցուցանէ : Վասնզի բազում անգամ աղաչէ հայր զմանուկ, չառնու յանձն, չսէ հօրն, այլ կայ մնայ ի նմին յամառութեան . իսկ ապա յորժամ տեսնուիցէ՝ թէ առեալ հօրն այլ մանուկ գգուիցէ, ապա առանց հօրն կոչելոյ այնուհետև ընթանայ ի հայրական գոգն . և զոր ոչ վճարեցին աղաչանքն, զայն նախանձն կատարեաց : Երբնպէս և անարար . քան զի ոչ եթէ աղաչեաց միայն և զձեռս տարածեաց առ ի յընդունել զնոսա, այլ և զնախանձնդդէմ զախտն

զարթոյց ընդդէմ նոցա . զի գոնէ յորժամ տեղանիցեն զայն որք քան զնոսա նուազագոյն և կրտսերագոյնքն իցեն, նոքօք գրգռիցին 'ի նախանձ' ոչ 'ի գոյզն ինչ 'ի բարութեանց, այլ որ յոյժ մեծն էր : Սորին վասն և զբռնաւորագոյն զախտն դնէ, այսինքն է զնախանձն, որով կարիցէ գրգռել զնոսա և ածել յայնպիսի մեծ և կարեւոր բարութիւնսն, զոր և յանուրջս և յերազի անգամ չէր տեսեալ երբէք . այլ նոքա և ոչ այնպէս լուան : Եւ արդ որով ներելոյ և թողութեան արժանի լինիցին, որք այնպիսի առաւելութեամբ ցուցին զհակառակութիւն : Եւ ոչ միայն իմիջ, Եւ այժմ չասէ ինչ զայն այսպէս յայտնի, բայց 'ի միտս լսողին թողու զամենայն զատաղեալսն . և ինքն դարձեալ զսոյնս 'ի յաջորդաց անտի կազմէ հանդերձ իւրով տալորական իմաստութիւն :

() որ և յառաջինսն առնէր՝ դիմադրութիւն 'ի ներքս մուծանելով և վասն օրինացն և վասն ժողովրդեանն որ մեծագոյն ամբաստանութիւնսն առնէին զնոցանէն, և ապա 'ի լուծումն դիմադրութեանցն դառնալ, և այն չափ տայր ներումն իրացն որչափ ինքն կամէր, որպէս զի մի ծանրատաղտուկ զբանն առնիցէ, զսոյնս և աստ գործէ գրելով . “Եւ եւ, ասէ, միթէ մերժեանց ամբ զժողովուրդ իւր զոր յառաջն ծանեալ . քաւ լիցի, Եւ կերպարանօք իմն մուծանէ զհիացումնսն 'ի ներքս, և յառաջին յասացումսն անտի առնէ սկիզբն, և զահագին զայսպիսի զբաժանմունս գնէ առ 'ի դիւրընկալ առնելոյ այնուհետեւ . և զորս առաջնովքն կազմէ ցուցանել, զսոյն և այժմ կազմէ աստ . զորպիսի ինչ, լիկպէտ և սակաւ իցեն որ ապրեցանն, սակայն աւետիքն հաստատուն կան : { Եւ զապա այնորիկ չատաց լոկ թէ ժողովուրդն, այլ յաւելու թէ զոր յառաջագոյնն ծանեալ :

Եւ և օրինակաւ իսկ յայտ առնէ զչմերժումնսն ժողովրդեանն ասելով թէ “Եւ ես իսրայէլացի եմ յազգէ Եւրահամու 'ի ցեղէ Բենիամինի, Եւ, ասէ, որ վարդապետս եմ, որ քարոզս եմ : Եւ քանզի թուէր թէ ընդդէմ ինչ իցէ այս առաջնոյ ասացումսն այնորիկ թէ “Տէր, ո՞ հաւատաց լոյ մերում, և դարձեալ եթէ “ () որ ամենայն ձգեցի զձեռն իմ առ ժողովուրդն անհաւան և ընդդիմաբան, և չհատարաւ այնու միայն թէ քաւ լիցի, այլ և վերստին ևս կազմէ դարձեալ և

սկիզբն առնէ ասելոքն . « Ոչ մերժեաց, ասէ, անձ զժողովուրդ իւր . : Նա ասեն . չէ ինչ կարի յարգարումն, այլ վճիռ միայն . : Նա արդ տես զառաջին զյարգարումն և զմիւսն ևս որ զմի ի նորունն է . Վանդի և առաջին այն է ցուցանելն թէ և ինքն անտի է . ապա ուրեմն թէ կամէր զնոսա մերժել և զքարոզելն ամենեցուն որում ամենայն տիեզերաց իրքն հաւատացան, և բոլորովն խորհուրդն իսկ անտեսութեան և մատակարարութե, ոչ զսա 'ի նոցանէն ընտրէր . այս մին և առաջին կազմութիւն . իսկ երկրորդ յետ առաջնայն ասենք՝ թէ ըզժողովուրդ իւր զոր յառաջն ծանեաւ . սպանքն է թէ յայտնի և համարձակ գիտէր թէ պիտանիք 'ի պետա իրացն և զհաւատսն ընդունելոց են . քանզի և երեք հազարքն և հինգ հազարքն և բիւրքն 'ի նոցանէն էին հաւատացեալք . Որպէս զի մի ոք ասիցէ՝ թէ զու միայն ես ժողովուրդ . և վասն զի գաւ կոչեցար, ամենայն ազգն կոչեցան . յազազս այնորիկ յարեաց 'ի սոյնս, թէ « Ոչ մերժեաց անձ զժողովուրդ իւր զոր յառաջն ծանեաւ . » . որպէս զի ասիցէ՝ թէ ունիմ ընդ իս երիս հազարս և հինգ հազարս, ունիմ և բիւրս . : Նա արդ այսոքիկ են ժողովուրդն և զաւակն այն՝ որ աստեղոց երկնից էր նմանութեամբ և ծովային առազգն . և այդպէս խաբեցեր զմեզ զամենեման անարգել, և զնոսա զնես ժողովուրդ զտակաւսն որ ընդ քեզ են, և յայդպիսի փոքրաբանութիւն փակեցեր զթիւն մեր և 'ի սնտոյ յոյս վըտահացուցեր զմեզ, որ ասելիրդ թէ կատարելոց են աւտիքն Նորահամու . ամենեքին կորեայք, և 'ի սա կաւս և 'ի նուազս եկին իւր փրկութեանն . :) այդպիսի զմեծաբանութիւն և զհպարտութիւն, որ լոկ բանիւքն իմաստասիրեցերն, և ոչ իւր ուրեք ինչ գտան, չառնումք յանձն և չհաւանիւք . : Նա արդ զի մի զայսպիսիս ինչ կրիցեն, տես որպէս 'ի յաջորդացն իսկ առնէ զուծումն . և ընդգիմագրութիւն ոչ գնէ, այլ նախ քան զգիմագրութիւնն լուծումն առնէ . 'ի հին 'ի պատմութեանց անտի կազմէ զայն . : Նա արդ զինչ իցէ լուծումն .

« Ոչ գիտիցէք, ասէ, յայդպէս զինչ ասէ զիր . որպէս առնաստան ինիցի նոյ զայդպէս . տես, զմարդարէս քո կատարեցին և զսեզանս քո կործանեցին, ես միայն մեռցի և այժմ զիմ ևս զանձնս խնդրեն . : Նա զինչ ասէ

Նման պատժաւաւորութիւնս անդրէն. թողի եւս քննութեան եօթն
 Հազար այլ որք ոչ խանարհեցուցին ծունր Ռահազու. :
 Ի՞նչաւ արեմն տոյնպէս յայժմու ժամանակիս մնացորդը
 ըստ ընտրութեան շնորհացն եղեն, : Իսկ զոր ասէն պա-
 պիտի ինչ է : Եւ մերժեաց ան զժողովուրդ իւր. զի եւ
 թէ մերժեալ էր, ապա և ոչ զոր ընդունէր. իսկ եթէ
 զգոննս ընկալաւ, ապա յայտ է եթէ ոչ մերժեաց. և
 եթէ զգոննս, ասէ, ընկալաւ, ապա սրտաւ էր զամենե-
 ւին իսկ ընդունել : Եւ ոչ երբէք, քանզի և առ Եղիայիւ
 'ի վերայ եօթն Հազարացն միայն հաստատէր զփրկու-
 թիւն. սոյնպէս և այժմ բազում բազումք են հաւա-
 տալոց : Իսկ ապա եթէ զուր տգիտանայք, չեն ինչ զար-
 մանք. վասն զի և որ մարգարէանայցն այնպիսի և այն-
 քան ողանչելի այր՝ տգիտանայր. այլ ան այնպէս իմն
 տնորինէր զիւր իրան և զմարգարէին տգիտութիւն :

Եւ զու տես զիմաստութիւնն Պաղտի ժողպէս առ
 'ի կազմելոյ զառաքելկայսն՝ ճաճուի 'ի նոցանէն առնեցու-
 ցանէ զամբաստանութիւնն որ զնոցանէն. յաղագս այ-
 սորիկ իսկ յիշեաց զամենայն վկայութիւնսն, որպէս զի
 իրայտառակեցէ զնոյա զանազորոյնութիւնն, և ցուցա-
 նէ թէ այսոքիկ անդտաին 'ի վերուստ իսկ էր կազմեալ :
 Եւ եթէ զայս չկամէր, այլ լոկ զայն կամէր ցուցանել
 թէ սակաւք են ժողովուրդն, պարտ էր ասել թէ և առ
 Եղիայիւ եօթն Հազար միայն մնացին. իսկ նա առանիկ
 անդտաին 'ի վերուստ զիտէ զվկայութիւնսն զամենայն :
 Եւ ամենայն ուրեք փութայր ցուցանել թէ ոչ ինչ օ-
 տար գործք գործեցան Վրիտտոսիւ և առաքելութիւն, այլ
 ըստ սովորութեանն և ըստ միշտ խոկմանն : Եւ զի մի
 զարձեալ ասիցեն թէ իբրեւ զմօլար զոր սպանաք ըզ-
 Վրիտտոս, և կամ զառաքելայսն իբրեւ զմորեցուցիւ
 հաւածեցաք, յայն սակս բերէ զմոլորութիւնն զայն 'ի
 մէջ. “Տէր, զմարգարէս քո կատորեցին և զսեղանս քո
 բերեցին” :

Եւ ապա զի մի կարի ծանր զբանն առնիցէ, սիւս վը-
 կայութիւն 'ի մէջ բերէ և զնէ զպատճառն, ոչ որպէս
 թէ կածաւ ինչ առնեցուցանէ զամբաստանութիւնն, այլ
 իբրեւ յարինակէ իմեմնէ փութայ չբաւորեցուցանել
 զնոսս վասն առաջին եղելոցն 'ի ներելոյ և 'ի թողու-
 թենէ : Եւ տես որպէս ընդարձակէ զամբաստանութիւն

որ յերեսաց անտի լինի. զի ոչ եթէ Պաղոս է որ ած բառաւան լինի ե ոչ Պետրոս ե ի յսկորսս ե ի յօգնան նէս, այլ որ մանաւանդ ամենեցուն նոցա զարմանալին թուէր, որ զլուին էր մարդարեւիցն, որ այ բարեկամն էր, որ այնպիսի նախանձ նախանձեցաւ վասն նորա մինչեւ սովոյ եւ մատնել, որ մինչեւ ցայսօր չեւ և ոչ վախ ճանեալ: Եւ արդ զինչ ասիցէ նա. “Տէր, ասէ, զմարդարէս քո սպանին ե զսեղանա քո բերցին, ե ձեռքի ես միայն, ե այժմ խնդրեն զանձն իմ”: Եւ արդ զինչ ինչ քան զայնպիսի գաղափար թիւն դառնաւոյն կայցէ. պարտ էր նոցա աղաչել զնա վասն յանցանացն, իսկ նա քա զնա եւ կամէին սպանանել, որպէս զի ամենայն ուս տեք առանց պատասխանաւորութեան գտանիցին: Եւ ան զի ոչ եթէ եթող զսոքն ՚ի վերայ նոցա, այլ ած հասոց զնոսա ՚ի լիութիւն, ե նախատինքն նոցա ՚ի բաց լուծանէին, ե զեք ամաչեցեալ լինէին, ե լ'ջտածոյ մեծ զօրութիւնն յայտնապէս քարոզէր, ե թաղաւորն խոնարհէր. իսկ նոքա յանգնութեամբ ՚ի լսպանմանէն յայլ սպանումն մտաբերէին ե զիրեանց զվարդապետն ե զուղղիւս բարուց նոցա խոկային ՚ի միջոց բառնալ: Եւ արդ զինչ ունիցին ասել. միթէ ե նոքա մուլարք էին ե խաբեբայք, միթէ ե զնոսա ևս չգիտէիք ուստի իցեն: Եւ արամեցուցանէին զմեզ, ասէ: Եւ երբեմն ե քաղցրագոյնս ինչ խօսէին ընդ ձեզ: Եւ արդ միթէ ե ոեղանքն երբեք արտամեցուցին զձեզ ե կամ բարկացուցին: Տեսանէս իրպէս ՚ի հակառակութենէ տեսակք թշնամեաց երեւին: Սպին վասն ե այլոր գրէր Պաղոս թե սաղոնիկեցւոցն թէ “() նոցա չարչարեցարուք ե դուք ՚ի ձերոց աղքատեանցն որպէս ե նոքա ՚ի չիւղիցն, որք ե զտէրն ի խոռոս սպանին ե զիրեանց մարդարեան, ե զմեզ հալածեցին, ե այլ չեղին հաճոյք, ե ամենայն մարդկան հակառակք գտան”, զոր ե աստանօր իսկ ակնարկէ ասելովն թէ “ե զսեղանն կործանեցին ե զմարդարեան ծախեցին”,

“Եւ զինչ ասէ նմա անդրէն պատասխանին. թողի ինձ, ասէ, եթմն հազար այր որք ոչ խոնարհեցուցին ծունր լահաղու”, Եւ արդ զինչ ըմբռնէ, ասեն, այժմու ժամանակս: Եւ և կարի իսկ յոյժ ըմբռնէ աս. մերձակայ ժամանակս. որով ե ցուցանէ իսկ թէ զար-

ժամին անմիջապես օտար է փրկել և հեցուցանել, և զի ամենայն ազգաց 'ի վերայ կան աւետիքն: () այս անգուստ իսկ 'ի վերաւստ եցոյց ասելովն. «Ի՞նչ է թիւ որդւոցն Խաղաղի իբրեւ զաւազ ծովու, Թեոքորդը միայն ապրեցին», և «Եթէ ոչ տեառն զօրութեանց թաղեալ էր մեզ զաւակ, իբրեւ զ]]որո՞մ լինէաք», ցուցանէ աստ և 'ի սոյնս յարէ ասելովն. «Եթեպէս և յայտմաւ ժամանակս Թեոքորդը ըստ ընտրութեան շնորհացն եղեն», : Տես զիարդ զիւրաքանչիւր ասացելոյն զբարեմտութիւն ամբողջ պահէ, և զայն շնորհացն և զփրկելոյն զբարեբարութիւն: () Նաեւ թէ ըստ ընտրութեան, զնոցա զընտիրն գտանել ասէ. իսկ ըստ շնորհացն՝ զայն զպարգևան յայտնեաց:

«Եթէ եթէ ըստ շնորհացն, ոչ ևս 'ի գործոց. ապա եթէ ոչ շնորհքն ոչ ևս շնորհք լինին», : Եթէ եթէ 'ի գործոց, ապա ոչ ևս են շնորհք, և կամ գործքն ոչ ևս են գործք: Եթէ գարձեալ 'ի վերայ զիսէ 'ի հակառակութեանն հրէից հանդերձ ասացելովքս, և աստ ևս չբարաւանէ զնոսս 'ի ներել պատասխանատրութեան: () Նուսիմբ ասել, ասէ, թէ մարգարէքն կոչէին զմեզ, և անմիջապէս, և գործք իրացն գոչէին, և նախանձ իրացն բաւական էր զմեզ յինքն ամբողջել: Եթէ քանզի զտեսակ գործոյն պահանջեաք և ջան ուղղութեանց, յազապս այնորիկ ոչ կարացաք մերձենալ բռնա: () Եթէ և չէ իսկ զայս ասել. որպէս արդեօք անմիջապէս 'ի ձեռն, որ և շնորհքն իւրովք միշտ իսկ հանդերձեալ էր ձեզ հովանի լինել: Եթէ զայս ասաց զի կամեցաւ ցուցանել թէ յոյժ ցանկացաւ փրկութեան ձերում. որ ոչ միայն զիւրին փրկութիւն ընձեռէր նոցա, այլ և այն մեծ փառք թուէին առ 'ի ցուցանել զիւր զմարդասիրութիւնն: Եթէ էր վասն երկեար առ 'ի մերձենալ որ ոչդ պահանջին գործս. էր վասն ընդդէմ կաս և հակառակիս յորժամ շնորհքն առաջի կայցեն, և օրէնս ինչ 'ի մեջ բերես ընդ վայր և 'ի զուր. զի նոքօք չկարես ազրել և զնոր զպարգևան յոռացուցանել նոքօք: () Ի եթէ յամառես և ասես՝ անտի է փրկութիւն, 'ի բաց բառնա զպատիւի շնորհան նայ:

Եթա զի մի համարեցին եթէ օտար ինչ ինչ այս, յառաջեալ բռնա հարկանէ գեթն հազարացն, և ցու-

ցանկ թէ և նաքա շնորհօք ապրեցան: (} Երժամ՝ ապիցե՝
 թէ “ սոքոպէս և յայժմու ժամանակիս մնացորդք ըստ
 ընտրութեան շնորհացն են ր, զպէս ցուցանէ թէ և նա-
 քա շնորհօք ապրեցան: (} Ե ոչ միայն այս, այլ և առեւն՝
 թէ “ թողի ինձ ր, այս ևս յայտնագոյն է եթէ մեծ
 մասն նորա իսկ է: (} Իսկ եթէ շնորհօք, առէ, ընդէր ոչ
 տմենեքեան առ հասարակ ապրիմք: (} Ե ՚ի յոչն կամե-
 լոյ: (} Եսն զի շնորհքն օրք կամինն՝ զնոսա կեցուցանեն՝
 և ոչ եթէ օրք ոչն կամին և ՚ի բաց ցառնան ՚ի Կմանեն,
 և հանապաղ պատերազմին և ընդդէմ՝ կան նոցա: Տե-
 սանէս զի ամենայն ուստեք զպէս կազմէ՝ եթէ ոչ ան-
 կաւ ինչ բանն նյ, և ցուցանէ թէ յարժանիս անդր ե-
 կին հասին աւետիքն, զի թէպէտ և սակաւք են սղթա,
 կարեն ընել ժողովուրդ նյ, զոր և ՚ի սկզբանն իսկ
 թողին մեծաւ առաւելութեամբ զնէ զայս իսկ՝ թէ Ե-
 մանք չհաւատացին: (} Ե չեկաց յայսմ միայն, այլ և
 այլ իմն յարեալ յայս տակը՝ թէ “ (} Եղիցի նձ ճշմո-
 րիտ և ամենայն մարդ սուտ ր: (} Եստտ կազմէ զպս
 և ՚ի շնորհացն ցուցանէ զայս, և զամենա միշտ փրկեալս
 և զամենա կորուսեալս:

ԹԱՐԴՈՐԵԿ

(} Ե արդ Գոհացողք լիցուք պսժմ, զի ՚ի փրկելոց ան-
 տի ցառք. յորմէ ոչ կարապար գործովքն ապրել, ապ-
 բեցար նյ պարգևօքն: (} Ե արդ Գոհացողք մի բանիւք
 միայն, այլ և գործովք և վարուք. քանզի այս իսկ է
 Գոհութիւն յորժամ զայնպիսի ինչ գործիցեմք օրով
 նձ փառաւոր ընելիցի, յորժամ յայնմանէ փոխիցուք
 ուստի զերծաքն: (} Ե վասն զի թ շնամանեցար զԹադա-
 ւորն, և նա փոխանակ վրէժս պահանջելոյ ՚ի մէնդ պա-
 տուեաց զմեզ. ապա եթէ դարձեալ թ շնամանեմք, ՚ի
 վերջին ապաշնորհութիւն անգր վարիմք, և յիբաւի ապա
 ուրեմն զվերջին զդատաստանսն ընդունիմք, և ևս մե-
 ժագորին քան զառաջինան: (} Եսն զի ոչ այնպէս ապա-
 շնորհս և ապաշտամանս ցուցանեն զմեզ առաջին թ շնա-
 մանքն, որպէս յետ պատուայն և բազում երախտեացն:
 (} Ե արդ վախիցուք յայնմանէ յորմէ զերծաքն, և մի
 բերանով միայն Գոհացուք, զի մի և վասն մեք տաւս:

ցէ. « Ստորագրուի՛ր այս շրթամբք՝ իւրեանց պատուեն
զիս, և սիրտք նոցա հեռացեալ մեկուսի են յինն », :

Եւ արդ չիցէ՛ այս անպատեհ՝ յորժամ երկինք պատ-
մեն զփառս Եյ, և գու՛ վասն որոյ երկինքդ եղեն՝ որ
փառաւորիդ եղեր, այնպիսի վարս յանձին ցուցանես
որպիսեօք հայհոյեացի Խժ արարին քո վասն քո : Եւ
զազա այնորիկ ոչ վնասի այն միայն որ հայհոյեն, այլ և
գու ախա հետեւ պարտական են տանջանաց : Եւ զի եր-
կինքն ոչ եթէ ձայն ինչ արձակեն և փառաւորեն զԽժ,
այլ զայլ՝ ի ձեռն իւրոց կերպարանայն՝ ի փառաբանու-
թիւն կազմեն, բայց սակայն ասի թէ նոքա պատմեն
զփառս Եյ : Սոյնպէս և որ զօքանչիւ վարսն ունիցին,
թեպէտ և լուս կայցեն, զԽժ փառաւորեն՝ պրոյ՝ ի ձեռն
նոցա փառաւորելով. քանզի ոչ եթէ այնպէս յերկինց
պանծելի երեւի Խժ, որպէս ի մաքուր վարաց մերոց :
Ս ասն զի և յորժամ ընդ հեթանոսս վիճիմք, ոչ եթէ
զերկինս ի մեջ բերեմք, այլ զմարդիկ՝ որ քան զքա-
ղանա բռնաւորաբոյնք և բարկացողք էին՝ յանկարծ հա-
ւանեցան խառնկիցք լինել հրեշտակաց. և զայնպիսի
զփոփոխումն բարուցն բերեմք ի մեջ և խնուեմք զբերանս
նոցա :

Եւ և մարդն իսկ յոյժ լաւ և զեղեցիկ է քան զեր-
կինս, և կարող է քան զնորա գեղեցիկութիւնն և քաջ-
ծառ ստանալ զօգին իւր : Վասնզի երկինք անտանին
յոյսչափ ժամանակս և ոչ յոյժ կարացին զոք հաւանե-
ցուցանել. իսկ Սաղոս առ սակաւ մի ժամանակս քա-
րողեաց և զամենայն տիեզերս անդր ձգեաց. վասն զի
ստացեալ էր այնպիսի օգի որ չէր ինչ ի վայր քան զերկ-
նայնոցն, զամենեւին կարող էր յինքն ամբոխել : Իսկ
մերքս և ոչ անգամ երկրիս չեն արժանի, և նորայն ևս
վերադոյն է քան զերկինս, այնպէս կայր և սահէր զիւր
սահմանադրութիւն և զկանոն, և քան զամենայն բար-
ձունս երկինց՝ գեր ի վերջ. թռուցեալ ամբողջապէս և
այնպէս խաւեր ընդ Վրժառասի : Եւ և զեղեցիկութիւն
նորա այնպիսի իսկ էր, որպէս զի զԽժ ինքեանմբ քա-
րողէր : Ինդ աստեղքդ հրեշտակք պանչացան յորժամ
եղեն. իսկ ընդ Սաղոս՝ ինքն Խժ ասեւրին թէ « Ինքե-
րնաք է նա ինձ », : Եւ զերկինս բազում անգամ ամեք
ծածկեն, իսկ զՍաղոսի օգին և ոչ մի ինչ ի մարմն :

Թեանցն կարաց ծածկել. այլ 'ի միջ մնառախային ձմեռանցն պայծառագոյն ևս քան յամառանային միջօրեին ծագեալ լուսաւորէր: Եւս զինչ կարծիցես յառաջ քան զամսն զմութն. վասն զի որ 'ի նմանէն ծագէր արեգակնն, ոչ եթէ այնպիսի ինչ ճառագայթս արձակէր զոր ընթացք փորձութեանն կարէին մթացուցանել սակաւ մի զմնէ, մանաւանդ թէ ևս առաւել յայնժամ ծագեալ ճառագայթէր. վասն որոյ և ասէր՝ թէ “ Եւս ես քեզ շնորհք իմ, զի զօրութիւն իմ 'ի տկարութեան կատարի ”:

Եւ արդ նախանձեսցաւ ընդ նա այժմ, և չեն ինչ առ մեզք ապա զարմանալի ոչ երկինքս եթէ կամիցիմք, և ոչ արեգակն և ոչ ամենայն զարդք երկնից. վասն զի սղքս վասն մեր և ոչ եթէ մեք վասն նոցա եղաք: Եւ արդ ցուցցաւ զմեզ արժանիս նոցա որ վասն մերն եղեն: Եւ եթէ նոցա անարժանք երևեսցաւք, ապա զիարդ կարասցաւք արժանի գտանել արքայութեանն: Եւ անարժանք ամենեքին զարեգակն տեսանեն, և քանից իցեն որ կեանն և զանձ հայհոյեն. սոցնոցէս և անարժանք յարարածս յամենեւին վայելեն և հայհոյեն զարարածս: Եւս և որդի որ զհայր հայհոյէ, անարժանի գտանի. իսկ եթէ որ 'ի ծառայիցն ընտիր գտանիցի և բարեմիտ, յիրաւի վայելէ 'ի խնամն: Եւս զազաւոյս որդիկ արարածքս 'ի բազում փառս վայելեն, և մեք 'ի տանջանս և 'ի պատիժս յուղարկիմք: Եւս ասի ինչ հէքք և թշուառականք չիցեմք յորժամ արարածքս որ վասն մեր եղեն՝ յազատութիւն փառաց որդւոյն նոց 'ի կերպարանս փոխին, և մեք որ որդիքս նոց եղաք վասն բազում ծաւութեան մերոյ 'ի կորուստ և 'ի գեհնն յուղարկիմք, յազաւոյս այնորիկ արարածքս 'ի բազում ազատութեան վայելեն:

Եւ արդ զի մի ինչ այսպիսի մեզ դիպեսցի, մաքուր ստասցաւք զողիս մեր և պահեսցաւք զնա որպէս և առաքն. մանաւանդ թէ ևս տարածեսցաւք զնորա զպաշտաութիւնն: Եւս եթէ պղտեղութիւն ինչ ունիս, մի յուսահատ լինիր. “ Ինչ իցեն, ասէ, մեղքն ձեր իբրեւ զանձախարիթ, որպէս զձիւն սպիտակ արարից. և եթէ իցեն իբրեւ զորդան, քան զասր ևս լուսաւորագոյն առնեմ ”: Եւս յորժամ նա այնպիսի աւերիտ տայ, մի յեր

կուսանար. այլ զայն միայն արա, որով զնորա նաեւին
կարես 'ի քեզ ձգել. և թէպէտ բիւր ինչ գործեցեր
դժնեայ և զգնացիս՝ ընդունի: Եւ արդ այս զինչ է.
միթէ 'ի գոհիս գնացեր ուր չիք խոտովանութիւն.
այլ դեռ ևս կաս 'ի մարտին, և չե ևս է լուծեալ այն-
պիսի տեսարան. կարող ես և վերջին մրցանման վճա-
րել զամենայն պատուիրանսն: Եւ ևս ըմբռնեցար անգր,
ուր մեծատունն, և ոչ լուար թէ վիճ մեծ է 'ի մէջ մեր
և ձեր. չե ևս է եկեալ փեսայն եթէ որ երկիցէ տալ
քեզ փոխ յիւզոյն, այլ կարող ես դեռ գնել և անգր
շտեմարանել. չե որ այժմ որ ասե՝ թէ դուցէ չիցէ մեզ
և ձեզ բառական. այլ բազումք են այժմ դեռ, որ վա-
ճաւեն զիւզն՝ մերկքն, քաղցեալքն, հիւանդքն և որ 'ի
բանառն բնակեն. կերակրեա զնոսա, զգեցո զնոսա, յայց
և 'ի խնդիր ել որք անկեալն դնին. և ապա տեսանես թէ
ևս առաւել քան զաղբերս բղիւն խոն:

Եւ արդ մինչեւ եկեալ կայցէ առ մեզ որ զհաշին
առնիցէ, և յառաջ քան զօրն զայն արկ 'ի կիր զժամա-
նակն զբարեք, և պարտուցն ընդ մէջ արա հասուցումն
և ասա ցարտապանն քո որ ունի զհարիւր մար ձիւթոյն՝
թէ կա զգիր քո և արա փոխանակ հարիւրոյն յիտան.
ապա և յինչն և յայն ամենայն արցնպէս առնիջիր, նը-
մանեա այնմ տնտեսի: Եւ զայտախի քեզ առ ան-
ձինք և քում աղքատկանաց պատուիրեա միշտ մինչդեռ
տերդ ես ասելոյ զայս. քանզի չե ևս հասեալ է վը-
տանդն 'ի վերայ եթէ զայլ աղաչիցես վասն այսորիկ,
այլ մինչդեռ իշխանդ ես քում անձինն և կարող ես և
զայլ ածել յայտախի միտս. իսկ յորժամ անգր եր-
թիցես, չկարիցես զոր պիտանի առնել. և մանաւանդ
թէ յիրաւի իսկ: Սի որ այսչափ յաւելուած ժամա-
նակաց ընկալար, և ոչ քում անձինք և ոչ այլոց օգուտ
ինչ եղեր, ապա որպէս արդեօք յորժամ ընդ ձեռամբ
դատաւորին անկանիցիս՝ կարիցես հանդիպել այնպի-
սի չնորհաց:

Եւ արդ զայս ամենայն գիտացեալ բուռն հարցուք
յոյժ զփրկութենէ մերմէ, և մի մատն լիցուք մեզ պա-
րապուծեամբ անցաւոր կենցաղոյս: Բանդի է և է իսկ
և յորժամ 'ի վերջին շունչ անգր հասանիցեմք՝ հաճոյ
լինել ան. գոյ հնար և 'ի կտակէ անտի ընտիր գտանել:

ոչ այնպէս որպէս մինչ կենդանին էիր, բայց ստեպանի՝
 տառցուածցն յայնմանէ մասն հանիցես նմա. քոյ հնար
 և զնա ընդ քո ժառանգութեան և բաժանորդ առնիցե
 ժառանգութեանն: (Նկերակրեցեր զնա կենդանոյն,
 գոնէ յորժամ գնացերդ, գոնէ յորժամ շնա տէր ըն-
 չիցդ՝ տուր նմա փոխ 'ի քոյոցն:) Արդասեր է, չհա-
 առատարանէ ինչ առ քեզ: () Եծագոյն փափաքումն
 յայնժամ ունէր, թէ մինչ կենդանին էիր և կերակ-
 րեալ էիր զնա, որպէս զի քո վարձքն աճեցեալ էին.
 ապա յորժամ զայն չարարեր, քանի յերկրորդս եկեալ
 ժառանգակից թող և զնա ընդ քո ընդ որդիան: Իսկ ե-
 թէ յայնժամ և օ դանդաղիցիս, զմտաւ ած զի նորա հայրն
 ժառանգակից արար զքեզ նմա, և կարեօ լուծանել
 զտաճարութիւնն: () Ըր պատասխանատուութիւն ունի-
 ցիս յորժամ և ոչ որդւոցն քոց հաւատար անհիցես զնա
 զայն որ զքեզ երկնիցն հազորդակիցս արար և ազանաւ
 վառն քո: Եւ զի նա զամենայն ինչ զոր և արար, ոչ
 որպէս պարտա ինչ հատուցանել, այլ միայն զիւր զգար-
 դեան կամեցաւ ցուցանել. իսկ դու յետ այնչափ երախ-
 տեաց և պարտական և օ դուտար: Իսկ այն ստեպան ոչ իբրեւ
 զարտա պահանջէ զայն, այլ որպէս շնորհս բնութանի՝
 քին, և այնպէս պսակէ զքեզ և բնութանի՝ ի մեռաց քոյ:
 Եւ արդ տուր նմա այժմ յընչիցդ որ քեզ անպիտան
 է պիտոհանաւ և որում շնագ տէր, և տայ և նա քեզ
 զազգայութիւնն որում դու միշտ պէտքն ունիս: Հան-
 դերդ նախքէ և աստէն իսկ լինի հոգաբարձու. զի եթէ
 առնիցես զնա բաժանակից որդւոցն քոց, անտէն զոր-
 քութիւնն նոցա, լուծանէ զամենայն նենգութիւնն, 'ի
 զիմի հարկանի այնոցիկ որք խարդախեւն կամիցին զնո-
 տա, խնու զեւրանա զդարարողայն գնոսա: Եւ եթէ նո-
 քա յանկարծ ոչ կարացին պահանջել զայն որ ինչ 'ի
 կտակին գրեալ է, նա պահանջէ՝ և չտայ երբեք պա-
 տառել: Բայց թէ և այնպիսի ինչ դիպեցի՝ ինքն իսկ
 բազում առատութեամբ ընու զայն ինչ որ 'ի կտակին
 գրեալ էր, վառն զի միանգամայն իսկ պատուեցեր՝ զնա
 գրելով ընդ որդիան քո: Եւ արդ թող զնա նոցա ժա-

1 Գալատեր յորինակին եւ քա-
 նակի. յաւերա 'ի յաճին:

2 Երկնակին գաղաթեցեր. և
 քաւ ըստ յաճին:

ունեցաւք և հապաղաք. զի դու առ նա հանդերձեալ ես երթալ, և նա դատի զդատաստանն քո որ ինչ աստ է :

Եւ անմիջ ախպէս հէքք և թշառաւորեալ են, մինչ զի ոչ որդիս ունին և ոչ ժառանգս, և ոչ առնուն յանձն նմա թողուլ զժառանգութիւնն, այլ փաղաքշտաց և սեղանաբուծաց և այսմ անուտն և այնմ առնան, մանաւանդ բազում յօժարութեամբ սոցա շքեալքն քան Վրիտտոսի, որպիսի երախտիս նոցա պարգեւաց. քան զոր ինչ այլ չար անբանութիւն չկայցէ : Վանդի այսպիսիքն քանոնքն և քարիւղն օրովք խաղանն և առաջի գնին, որոց թէ նոցին նման անշուշտ կոչեացես : Զիտեա համեմատել զայսպիսի զանգալութիւն. և ոչ պատկեր և կերպարանս գտանիցեմք առ ի յանդիման կոտորածն զայնպիսի մեղրութիւն և զանգալութիւն : Եւ արդ որով ներելոյ և թողութեան արժանիք գտանիցին այսոքիկ՝ որ մինչդեռ կենդանիքն էին և ոչ կերակրեցին զնոսա, յորժամ հանդերձեալքն ևս իցեն երթալ առ նա, անգամ և յոխժամ յինչից անտի որում չեն այնուհետև տեսարժեալն նմա զոսէ քակաւ մասն շնորհել. այլ այնպէս թշնամիք և պատերազմողք անձանց գտան, մինչև որ զհետեւութիւն նոցա շնորհեաց, և ոչ ժողք մի տան նմա :

Ետեանմեն զի բազումք ի մարդկանէ և ոչ այդպիսում վախճանի արժանի եղեն, այլ յանկարծակի՝ յափշտակեցան. իսկ զքեզ ան և ազգականացն ի տես դալ և զմերձաւորս ճանաչել և խօսել վասն ստացուածացի արդէս և կամելոր և զամենայն տաճն իրս գրել ի փռակի արար զքեզ տէր : Եւ արդ զոր պատասխանաւորութիւն ունիցիս յորժամ և զայս պարգեւս ի նմանէ ընկալար, և մասն եղեր երոտտեացն և ընդդէմ կացնք հակառակ նախնեացն հաւատոց : Վանդի նոքա կենդանայն իսկ վաճառէին զամենայն և բերէին դնէին առ ատաւաքեղոցն. իսկ դու և ի վախճանին դոյնն մասն ինչ ոչ թողուս կարօտեղոցն. առաքինութիւն և համարձակութիւն այն շնորհ էր քեզ, յորժամ ի կենդանութեան լուծանէիր զազքատութիւնն. իսկ ապա եթէ զայն ոչ կամեցար, քանի ի վախճանիդ արա ինչ քաջութիւն. թէպէտ և չիցէ այն կատարեալ սէր վասն Վրիտտոսի, բայց սաճայն դու տուր վասն սիրոյ : () Ի

Թէպէտ և զգահեցեալ թիւնն ընդ գառիսն չկարցես առնուլ, չէ փոքր և այն 'ի թիւ և 'ի համար խառնել ընդ նոսա, որպէս զի մի կարգեացիս ընդ ուրն և մի ընդ ձախմէն գտանիցես: Իսկ ապա թէ զայս ևս չառնիցես, որ բան կարիցէ զքեզ զերծուցանել, յորժամ ոչ մտահուն երկիրդ և ոչ ընչիցն այնուհետև անպիտանութիւն և ոչ որդւոցն զգուշութիւն և հաւատարմութիւն, և ոչ քում անձինդ համբարեցեր անդ համբարս, որով կարէիր 'ի ներուսն ածել զմարդասէրն, և որդ յով ապաստան երթիցես անդր:

Այսն որոյ աղաչեմ մանաւանդ մնայրեա կենդանիքս եմք, լիցաք վերականցաք կարօտելոցն. յընչից անտի բազում մասունս հանցաք նոցա: Իսկ ապա եթէ իցեն ոմանք այնպէս փոքրողիք և վհատողք, գոնէ 'ի վտանգէ անտի եղիցին մարդասէրք. վասն զի մնայրեա կենդանին էիր, որպէս զանմահ ինչ բուռն հարեալ պինդ ունէիր զստացուածսն. իսկ յորժամ իմացար թէ մահկանացու եղեր, գոնէ այժմ լցած զայնպիսի զաւանգութիւն, որպէս զմահկանացուէ զքէն հօգ կալ յանձին. մանաւանդ եթէ պարտական իսկ ես, զի յանմահ կեանսն հանապազորդ վայելելոց ես:

Օ ի թէպէտ և սարսափելի և լի գողութեամբ և զոր հանդերձեալս եմ ասել, սակայն հարկ է ասել: Ի՞նչ 'ի համար ընդ քո ծառայսն և զտէրն քո. ազատեա ըզծառայսն, ազատեա և զՔրիստոս 'ի սովոց վտանգէ, 'ի կապանաց և 'ի մերկութենէ: Երեսուցեք արդեօք յորժամ լուար զայս, ապա ևս առաւել յայնժամ զարհուրեսցիս յորժամ ոչ զսոցնս առնիցես. զի աստ լոկ բանս ընդարմացոյց զքեզ, իսկ յորժամ անգր երթիցես՝ ևս դժնդակագոյնս ես լսելոց, և զանկշռելի և զանասելի տանջանսն ունիս տեսանել: Օ ինչ ասիցես յայնժամ, առ ո՞վ ապաւինեսցիս, զո՞վ կոչեսցես քեզ վշտակից և օգնական. զԻ՞նչահամ, այլ ոչ լսիցէ քեզ. իսկ զկուսանսն զայնոսիկ, այլ և նորա չտան քեզ յիւրեանց իւղոյն. իսկ ապա զո՞վ, զհայրն կամ զմայրն, այլ նորա չեն անձանց տեսար. թէպէտ և յոյժ սուրբք դ իցեն, չկարեն զայնպիսի վճիռ լուծանել:

Եւ արդ զայս ամենայն խորհեալ ընդ միտս մեր, որ միայն տէրն և իշխանն է առ 'ի քնքել զմեր ձեռագիրն

և զայն ¹ զայն շիջուցանել, նմա մաղթեա, զնա աղաչեա
և պարարեա իւզով աղորմութեամբ, կերակրեա, զգեցո
հանապազ, որպէս զի և աստի քաղցր յուսով երթիցես
անդր . և յորժամ անդր հասանիցես՝ ի յաւիտեանեան
կեանսն վայելիցես : Իրոց լիցի ամենեցուն մեզ հառա-
նել շնորհօք և մարգարտութեամբ տեսն մերոյ ձի-
տուսի Վերիաստի, ընդ որում փառք հօր հանդերձ հո-
գւոյն սրբով այժմ և յաւիտեանս . ամէն :

ՃԱՌ ԻՆՆԵԻՏԱՍՆԵՐՈՒԴ

անգամ ունին այնպիսութիւն դժնայ իրաց, զոր և իւր
խոյն մարգարէին ակնարկեալ : Եւ շատաց լոկ թէ ըզ-
թիկունս նոցա առ հասարակ կոտորո միայն, այլ թէ
հանապազ և միշտ : Իսկ ապա եթէ հակառակեսցես,
ով հրեայ, և ասացես՝ թէ վախճան ունիցին իրք ծա-
ռայութեանն, յառաջնոց անտի որ ի վերայ քո եկին՝
ասիր և զայժմեա : Իշեր դու յաջիպտու . այլ եզեն
ամբ երկերիւր, և իսկոյներաք ազատեաց զքեզ նձ յայն-
պիսի ծառայութիւն, և այն զի ամբարիշտ էիր և պոռնկե-
իր զդժնդակ պոռնկութիւնն : () Երծար յաջիպտու-
տէ և պագեր երկիր որթուն և զենեւ զորդիսն քո ինչ
բեգովրայ . զտաճարն պղծեցեր, և որ ինչ միանգամ
մեղք և անօրէնութիւնք էին՝ յանձին կատարեցեր .
զնոյն ինքն զնութիւն նոցա ազիտացար, զլերանց զդաշ-
տաց զըլոց զաղբերաց զգետոց զպարտիզաց՝ առ հառա-
րակ իսկ զայս ամենայն լցեր անօրէնութեամբ, վասն զի
նոցա զոհէիր . ամենայն առաւելութեամբ կատարեցեր
զարիսն և զանօրէնութիւնս : Իայց սակայն զօթմանա-
սուն ամ միայն մատնեցար բարեբաղն զանս այնր, և
դարձեալ յառաջին ազատութիւնն վերստին կոշեաց
զքեզ, և զտաճարն և զգաւառն այդէն վերստին քեզ
պարգեւեաց և զհին կարգաւորութեանն զիրս և զկեր-
պարանս . դարձեալ և մարգարէք և շնորհք հոգւոյն :

1 Եօր . Կոր . եղաւ ըստ յունիս : 2 Բուքմք երկու պակասն :

|| անաւանդ թէ և ոչ . 'ի ժամանակի դերութեանն թո՛ղ զոր 'ի ձեռաց, այլ և անդ 'ի անիկէ և յաղեկիէ, և յերեմիա յԵփրատու, և || օգնէս յանաբաւին : Եւ յետ այսորիկ գարձեալ առաջին չարեզն զեղար և 'ի հեթա-նասական կրօնս անոր փոխեցար առ 'իսթորոս ամբարշտաւ, բայց սակայն և զայն զերիս ամս միայն : Օ 'ի թէպէտ և փոքր ինչ յառաջ քան զ|| 'իսթորոս մտանեցար, սակայն նշան յաղթութեան 'ի ձեռն մակարայեցւոյն կանգնեցեր : Իսկ այժմ այսպիսի ինչ և ոչ ինչ, այլ նա՛մ ինչ նմին հակառակն եղև . ընդ էր մանաւանդ և սքանչանալ իսկ արեւմե է, զի չարիքն կատարումն առին, և տանջանքն և խոշտանգանքն աճեցին¹ . և ոչ փոքր մի յոյս ակնկալութեանին փոփոխման : Վնասի ոչ եթէ եօթանասուն ամաց միայն և կամ հարիւր և կամ երկու քան զորոնս, այլ երեք հարիւր, մանաւանդ թէ ևս բազում, և ոչ զստուերն անգամ զայնպիսի յուսոյ կարեք երբեք գտանել . և այն զի ոչ զկուռս պաշտէք և ոչ զայլն ինչ գործէք զոր յառաջագոյնն յանդգնէիք :

Եւ արդ զինչ իցեն այդ պատճառք . և ոչ ինչ, այլ զի մերժեաց զարինակն ճշմարտութեանն և զօրէնսն փակեցին շնորհքն, զոր անդուստ 'ի վերուստ իսկ յառաջագոյն գուշակէր մարգարէն և ասէր՝ թէ “ () ողն նոցա հանապաղ առ հասարակ կորացոյ ” : Տեսեր զմարգարեութեանն զհաւատարիս, զիարդ և զանհաւատութեանն նոցա յառաջագոյն ձայնեաց և զհակառակութիւն յայտնեաց և զհատեալն 'ի վերայ նոցա զդատապարտութեանն եցցց և զանեզրական զտանջանացն եւ ծանօթս : || ամս զի բազում են 'ի թանձրամտաց որ յերկբայո լինին վասն հանդերձելոցն, և 'ի մերձակայիցս կամին գիտել զհանդերձեալսն, աստէն իսկ յերկացունց կողմանցն իւրով զօրութեամբն եցցց Վրիստոս զօրինակսն . զի որք 'ի հեթանոսացն հաւատացին՝ զնոսա՝ 'ի վեր քան զերկինս բարձրացոյց . իսկ որք 'ի քրիստոնէսն հաւատեցն, 'ի վերջին թշուառութեան անոր իջոյց խաղանացեալս, և անբաժանելի չարեացն մտանեաց :

Եւ իբրև յոյժ զկեցցց զնոսա և ուստի անհաւատք եղեն և ուստի չարչարեցանն և օրով պարտէինն հաւատալ, դարձեալ սիփիէ զնոսա ասացելովքն և զրէ այս .

¹ Պակասեր 'ի մեր աճելն յաւելաք 'ի յունէն :

պէս. «Ի՞նչ է յանցեան զի անկցին. քաւ լիցի», { Եր-
 Ժամ եցոյց զնոսա բիւր չարեաց պատժապարտս, ապա
 մխիթարութիւն իմն զմոսա ածէ: Եւ դու տես զիմաս-
 տութիւնն Պաւղոսի. զմեղադրութիւնն 'ի մարգարէից
 անտի երեւր, և զմխիթարութիւնն յանձնէ զնէ: Վի-
 տեմք, ասէ, թէ նոցա մեղանչիցէք, և չէ որ ասէ թէ
 ոչ, այլ և յոյժ իսկ: Եւ արդ տեսցուք թէ այնպիսի է
 յանցումն այն, և եթէ առանց բժշկութեան իցէ. և
 կամ թէ չունիցի ինչ ուղղութիւն. այլ չէ պոպոխի որ-
 պէս այժմուս: Տես իրպէս դարձեալ վիրաւորէ զնոսա
 և 'ի գէմն մխիթարութեան ցուցանէ զնոսա մեծամեծ
 մեղաց պատժապարտս: Տեսցուք զմխիթարութիւնն զոր
 վասն նոցայն անուանեցին ասել. և արդ որպիսի ինչ իցէ
 մխիթարութիւնն այն. «{ ԵրԺամ քու մն, ասէ, Հե-
 թանոսաց մտցէ, յայնժամ ամենայն Խարայել կեցցէ»,
 ըստ ժամանակի երկրորդ գալստեանն և 'ի վախճանին:
 Եւ չառէ անդրէն իսկոյն զայս, վասն զի յոյժ համար-
 ձակէր 'ի վերայ նոցա, և ամբատանութիւնս ընդ ամ
 բառատանութիւնս խառնէր և զմարգարէ 'ի վերայ մար-
 գարէի բոլորէր՝ որք զոչէին առ նոսա՝ զԵսայիս, զԵ-
 ղիսա, զԻսայի, զԻսայի, զԻսայի և միանգամ և
 երկիցս և բազում անգամ:

Եւ ապա զի մի այսու ամենայնիւ 'ի յառաջատու-
 թիւն արկանիցէ զնոսա և թուիցի նոցա թէ փակեաց
 ինչ զճանապարհն որ առ հաւատն էր և որք 'ի հեթա-
 նոսաց հաւատացեալքն էին, զի մի դարձեալ և նորա
 յամբարտաւանութիւն հպարտութեան եկեացն և վը-
 քնասեցին ինչ հաւատոցն բանիւ, սփոռէ զնոսա դար-
 ձեալ ասելովն՝ թէ «{ ԵրԺամ յանցանքն փրկութիւն հե-
 թանոսաց», Պարտ է մեզ ոչ լսկ ընդ վայր լսել զաս-
 ցեալն, այլ իմանալ և զբարս և զիմաստս ասացելոցն,
 և եթէ զինչ փութայցէ ուղղել. վասն որոյ ազաւեմ
 զձեր սերդ, Օ ի եթէ սրտի մտօք ընդունիցիմք զաս-
 ցեալն, և ոչ 'ի միում իմիք ինչ յայտոսիկ գտանեմք
 դժուարինս: Բանդի փոյթ այն էր յայնժամ, որ յա-
 սացելոց անտի հպարտութիւնն ծնանէր առ այնոսիկ որք
 'ի հեթանոսացն էին հաւատացեալք, զայնպիսի զբար-
 ախտ կամէր 'ի բաց ջնջել, որով և նոքայն զբաւշտութիւն
 կէին. զճեպայն ազատէր 'ի վհատութեան, որպէս զի

բազում յօժարութեամբ մերձենցին առ շնորհան: Եւ արդ յայտարարի միտս հայեցեալ, ամենայնի իսկ լուիցուք զոր ինչ 'ի կարգիս է ասացեալ:

Եւ արդ զինչ ասիցես և կամ ուստի յայտ առնիցես եթէ չյանցեան զանբժշկելի դանդանան և կամ թէ չմերժեցան իսպառ իսկ: Եւ հեթ անոտացն, զորս ասաց ախպէս. “Եթեմ թէ նոցա յանցանքն փրկութիւն հեթ անոտաց առ 'ի նախանձեցուցանել զնոսա”, Եւ ոչ այս բան լսի որ աս այս է, այլ և՛ յաւետարանին զսոյնս իսկ ակնորկին առական: Վրանդի և որ հարսանիսն աւարտ որդւոյն և յորժամ կոչնականքն չկամեցան գալ, յոյժամ ապա առաքեաց յանցս ճանապարհացն և կռչեաց: Եւ դարձեալ յորժամ զայգին տնկեաց, և քան զի սպանին մշակքն զժառանգն, յոյժամ ապա իր զայգին այլոց: Եւ առանց առական իսկ ասէր Վրիստոս՝ թէ “Եւ ուրեք առաքեցայ, բայց միայն առ ոչնորս կոբուեալս տանն Խորայիի”, Իսկ Փիլոնիկ ասորին ևս քան զէս աղաւթի և համբերելի բազում ինչ, և նա դարձեալ ասէր՝ թէ “Եւ բարուք առնուլ զհաց մանկանց և արկանել շանց”, Եւ յապէս և Պաւլոս առ ընդդիմակաց քրեայն. “Եւ ձեզ նախ կարեւոր էր խօսել ըզբանն այ, և վասն զի անհաւատք լինիք և անարժան զանձինս վարկանիք, ահաւաստի դառնաւք 'ի հեթանոս”,

Եւ ամենեկին իսկ յայտ առնէ եթէ ըստ կարգի իրաց այն էր, զի նախ նոքա մտցեն և ապա որք 'ի հեթանոսացն իցեն: Եւ քանզի անհաւատութիւնն նոցա փոխեաց զկարգ իրացն, անհաւատութիւնն նոցա և յանցանք արարին նախ սոցա 'ի ներքս գալ: Եւ որին վասն և Պաւլոս ասէր՝ թէ “Եւ յայտ յանցանքն փրկութիւն հեթանոսաց առ 'ի նախանձեցուցանել զնոսա”, Իսկ ապա եթէ 'ի կարգէ անտի արտաքսեցուցանէ, և չիցեն, ասէ, որպէս յառաջագոյնն էին՝ մի ինչ զարմանար, վասն զի կամի սփոյթել զվիրաւորեալ ոգի նոցա: Եւ զոր ասէն այսպիսի ինչ է. եկն առ նոսա Յիսուս և չնկալան զնա, թէպէտ և բիւր ինչ սքանչելագործեաց, այլ 'ի խաչ հանին. ձգեաց այնուհետեւ ինքն զհեթանոս, զի գոնէ նոցա պատուոյն նախանձ զկծեցուցանիցէ զանգագործութիւնն նոցա, որպէս յառաջին իսկ հապառափութիւնն հաւանեցուցէ զնոսա մերձենալ առ ինքն: Եւ այսն

գի պարտ էր զնոսա ընդունել նոխ և ապա զմեզ . վասն որոյ և ասէր իսկ . “Վանդի զօրութիւն այլ է 'ի փրկութիւն ամենայն հաւատացեցող, նախ Հրէին և ապա հեթանոսին .” Եւ քանզի 'ի բաց խաչադրեցին աստիճանն, երկրորդը եղին յայնժամ : Տես ժպէս զնոսա զիջաւորնէ պատուովն միայն, թէ յորժամ նոցայն չկամեցան յայնժամ կոչեաց զմեզ . երկրորդ վասն այնորիկ, ասէ, կոչեցարուք, ոչ զի դուք միայն ապրիցիք, այլ զի և նոքա ընդ ձեր փրկութիւն նախանձեալք լաւագոյնք լինիցին :

Եւ զհարգ, եթէ վասն Հրէիցն չէր, չէր զմեզ և կոչելոյ և փրկելոյ : Եւ նախ քան զնոսա, այլ ըստ կարգի հնազանդութեանն : Եւ և յորժամ ցաշակերտան ասէր, չատաց լոկ եթէ երթայք առ Զիւպա կորուսեալս ասանս Խորայեի, այլ թէ “երթայք առաւել .” ցուցանէ թէ և յետ այնորիկ առ նոսա պարտ է նախ երթալ : Եւ դարձեալ Պաղոս չատաց թէ ձեզ կարեւոր էր խոսել զանն, այլ թէ առ ձեզ նախ կարեւոր պարտ էր խոսել զանն . ցուցանէ թէ և առ մեզ սոյնպէս : Եւ երկրորդ անգամ և եղև և ատացաւ, որպէս զի մի անուսթիքն այնորիկ ունիցին բարութա ինչ, և ասացին թէ հարեանցի իմն իրք եղին և յայն ասեալ հհաւատացաւ : Եւ արդար ասին իրացն իսկ և ոչ զամենայն յառաջ գիտէր Վրդիստոս, առ նոսա նախ եկն :

“Եւ արդ եթէ յանցումն նոցա, ասէ, մեծութիւն աշխարհի է և պարտութիւն նոցա փրկութիւն հեթանոսաց, ապա զհարգ ոչ և լրութիւն նոցա և ասաւել .” Եւ ասա չարհոս իմն ասանելոյ ասէր զայս : Օր թեպէտ և բիւր անգամ յանցանէին նոքա, ոչ կարէին հեթանոքք ապրել, թէ չէր զհաւատան ցուցեալ . սոյնպէս և ոչ Հրեայքն կորնչէին, եթէ չէին անհաւանք և հակառակորդք եղեալ : Եւ որպէս ասացին՝ պիտիէ իմն զնոսա յառաւելութիւն կազմութեան վստահացեալ . եթէ կամիցին կարալ են փոխել 'ի փրկութիւնն իսրեանց : Օր եթէ ընդգիմակացութեամբն նոցա յայնչափ 'ի փրկութեան մկայելեցին այլք, և յարաւորանալն նոցա այնչափ բազմութիւնք կոչեցան, ապա զմոսա ած եթէ զինչ լինիցի յորժամ դառնայցեն : Եւ չատաց այսպէս յայտնի՝ թէ յորժամ դարձցին, և չատաց կրիին թէ մեծաւանդ զարմ նոցա և կամ փոխումն նոցա և քամ

ուղղութիւն նոցա, այլ թէ «Լա առաւել քու մե նոցա», այսինքն է յորժամ հանգերձեալ են ամենեքին ապրել: () այս ասաց առ 'ի ցուցանել թէ և յայնժամ ամենեքեան 'ի շնորհացն են ապրեւոյ, և 'ի պարգեացն նոյ ամենայն իսկ լինի:

«Իսկ ձեզ ասեմ հեթանոսացոյ. ցորձաք ժամանակս իցեմ հեթանոսաց առաքեալ, զպաշտեն իմ փառաւոր տունեմ, զի թերեւ նախանձեցուցից զնոսա 'ի մարմին իմ և ապրեցուցից զամենս 'ի նոցանէն», 'Իսկ քանզի փութայ զնոսա 'ի չար կարծեացն մերժել. և թուի թէ ստգտանէ ինչ զայնոսիկ որք առ 'ի հեթանոսացն եին, և զիջուցանէ զնոցա մեծամեռութիւնն, և միով բանիւ զիժեցուցանէ զձեռնայն, և չքի խնդրել ժողովել զնոսա և սփոթել զայնոսիս զկորուստն նոցա. և ոչ ինչ գտանէ ըստ իրացն բնութեան: Եւ քանզի զոր ասաց իսկ, յայտ է եթէ մեծամեծ ամբաստանութեան արժանի են. և վասն զի ինքեանք զանձինս ոչ յարգարեցին, այլ յառաջեցին ընկալան, յազազս այսորիկ 'ի ձեռնից անտի՝ առ որք 'ի հեթանոսաց անտի էին՝ փոփոխ, և 'ի միջի դնէ զասացուած բանին, և կամի ցուցանել թէ էր վասն զայս ամենայն ասէ, որպէս զի զնոսա խրատիցէ զիջանել: 'Իսկ եմ զձեզ, ասէ, վասն երկուցս այսորիկ, մի զի հարկ 'ի վերայ կայ վասն պաշտամանս որ ընձեռեալ է ինձ. իսկ միւսն զի ձեզք զայլս ապրեցուցանեմ: Իշա չառաց եթէ զեղբարս իմ և զաղբակմս, այլ եթէ զմարմինս իմ:

Իշա ապա ցուցեալ զնոցա հախառակութիւն, չառէ թէ իրպէս հաւանեցուցից, և ոչ պստ զամենեցուն ասէ, այլ զամենց 'ի նոցանէն, քանզի այնպէս էին խիտք: Իշա յայնժմ աստի՛ Լա առաւել պայծառացուցանէ զհեթանոսս. զի թէպէտ պատճառք փրկութեան նոցա նոքա եղեն, և ոչ եթէ ինքեանք յանձանց ինչ. վասն զի նոքա զոտա անհաւատութեամբն, իսկ ոգեք զնոսա 'ի հաւատոց անտի եղեն առաջնորդք բարութեանց: Եւ ասէ թուի թէ զոք իմն կարծին, այլ զապում ինչ հեթանոսք ունին: Իշա արդ զինչ ասիցես, ով ձեռնադեբ թէ չէր իմ, ասէ, արտաքս ելեալ, ոչ իսկոյն 'ի ժամանս կոչէր զձեզ: () Եւ այն ասէ և որ հեթանոսն է՝ քեզ եթէ չէր իմ ապրեալ հաւատովքն, ոչ կարէիր նախան

ձեւ գու։ Ի՞նչա եթէ կապիւն և զայն ուսանել եթէ զինչ է զոր ասացին, զի հեթանոսքս բազում ինչ ունին, այս է. ես, ասէ, զքեզ հաւատովք փրկեմ, իսկ դու ընդդէմ կացեր և ինչ ճանապարհ ցուցեր։

Եւ յորժամ կարի կսկծեցոյց զնոսա, զարձեալ զառաջին զբանիցն բուռն հարկանէ և ասէ. “() քի եթէ անկումն նոցա հաշտութիւն աշխարհի է, իսկ ընդունելութիւն նոցա զինչ իցէ, եթէ ոչ կենդանութիւն ՚ի մեռելոց”, Եւ այս և այս իսկ մեծ դատախազութի է զնոցանէն. զի այլք նոցա մեղքն չաճէին, իսկ նոքա և ոչ այլոց ուղղութեամբքն կարելին ինչ շահել օգուտ։ Իսկ ապա, ասէ, թէ ՚ի հարկէ ինչ իրքն այնպիսի դիպեցան, մի ինչ զարմանար՝ որպէս զի զսոսա կամի զիջուցանել, և նոցա յօժարութիւն տալ, այնպէս կերպարանէ ըլլբանն. զոր և յառաջագոյն ասացի։ Ինչպէս և բիւրանդամ արտաքս ընկեցեալ էին Հրեայքն, և հեթանոսաց թէ չոր հաւատոս ցուցեալ՝ ոչ ինչ օգտէին, այլ տա միշտ ՚ի ակարաց կարգի իմն կայ և օգնական լինի աշխատելոցն։ Տես և որպիսի բանիւք միայն շնորհն նոցա զսկսականն։ “() քի եթէ արտաքսանկումն նոցա հաշտութիւն աշխարհի է”, Եւ արդ այս զինչ օգուտ է Հրեին. իսկ ընդունելութիւն նոցա զինչ իցէ, եթէ ոչ կենդանութիւն ՚ի մեռելոց։ Եւ այս չէ ինչ աս նոսա, թէ ոչ միայն մոռ այնտիկ որք ընկալեալքն եղեն։ Եւ զոր ասեն այսպիսի ինչ է. զի եթէ յորժամ բարկացան նոցա, այսչափ ինչ արագ և եւայլոց, ապա յորժամ հաշտեցին ընդ նոսա, որպիսի ինչ ոչ շնորհեցէ։ Եւ որպէս յարութիւն մեռելոց ոչ եթէ վառն ընդունելութեան նոցա է, այնպէս և ոչ փրկութիւնն մեր այժմ վառն նոցա ինչ է. այլ արտաքս ընկեցեալ գտան առ ամբարհաւանութեանն իւրեանց. ապրեցողք մեք հաւատովքն և ՚ի վերին. շնորհացն։ Եւ յայսպանէ նոցա օգուտ ինչ ոչ կարէ լինել, եթէ ոչ զբնասանի մեր ձաւորութիւնն առ հաւատոս ցուցանիցեն։ Եւ զայս բառ տղորութեանն արար։

Ի՞նչա յառաջ մատուցանէ զբանն յայլ իմն գովութիւն. մանաւանդ եթէ և ոչ գովութիւն իսկ, այլ թուի աննոց թէ իցէ լոկ. նմանեալ ճարտար բժշկաց որք այսպէս միսթարեն իմն զաշխատեալ հիւանդան որքան բնու.

Թիւն հիւանդութեանն ասանել քարիցէ : Եւ արգ զինչ ասէ . “ () ի եթէ սկիզբնն սուրբ է՝ և զանդուածն , և արմատն սուրբ՝ և ստոյն , , Եկեղան աստ և արմատ կոչի որ ՚ի յԵրազամեն և ՚ի Սահակայ և ՚ի Եսկորայ բնակարեւոյն զՏալրապետան և որք ՚ի հնումն ընտիրք դասն ամենեքեան : Իսկ որսոս որք ՚ի նոցանէն հաստ տացին :

Եւ վասն զի ընդդէմ կայր նմա այն՝ բազմայն անհաւատն վնեւ , և գու տես իրարէս զարձեալ ընդ մէջ կորէ զասն և ասէ . “ () ի եթէ անմեք յոտոց անտի բեկակեցան , , Եւ սակայն վերադայն ասեր թէ բազումք կորեան և սակաւք ապրեցան . և արգ զիսորք ՚ի վերայ կորուսեալոցն զամանցոյ զանուն եղիր , որ յայտնի սակաւուց նշանակիչ է : Եւ եւ անմին իմեջ հակառակ զոչս ասեմ , ասէ , այլ ողջացուցանել փութամ և վերադն ատանալ զանկեալն : Տեսնենք զիսորք հանապաղ պսո՛մ կարգի կարմութեան յամախ ասնի ինամ . քանզի կու մի միթիթարել զնոսա , թէպէտ և ասանց ինայեկոյ զնոսա զկծեցոյց : Իսկ տես և զեմաստութիւն նորա՝ թէ զիսորք որով թուին թէ ՚ի նոցա կողմն իցէ անտիմանաց վասն , զկծէ զնոսա ՚ի ծածուէ , և յամենայն տրատա խանաարութենէ ցուցանէ զնոսա զբեկեալս՝ յարմատոցն ՚ի սկզբանէն : Եւ զի միտ առ զարութիւնն ոտոցն , յոր ժամ զարմատն քաղցր ունիցի և ոչ նմանիցէ նմա , և զարութիւն զանդուածոյն յորժամ ոչ նման է իսկզբանս :

“ Իսկ եթէ անմեք յոտոց անտի բեկակեցան , , Եւ որպէս ասացին թէ կամի զնոսա սկսեալ , վասն այսորիկ ոչ յամենէ , այլ ՚ի նոցանէ իսկ անէ զասն ՚ի մէջ : Եւ կայն և աստ անյայտ իրօք մարմնեցուցանէ զնոսա և ցուցանէ թէ յԵրազամու ազգականութենէն անկան . քանզի այս էր զոր փութայրն ասել թէ ոչ ինչ հաղորդութիւն ունին ընդ նմա : () ի թէ արմատն սուրբ էր , և նորա չեն սուրբ , ապա ուրեմն հեռի են նոցա յարմատոցն :

Եւ յաթուի թէ զարձեալ միթիթարեւոյն , զարձեալ մարմնեցուցանէ զնոսա մեղադրութեամբն առ այնոսիկ որք ՚ի հեթանոսացն . քանզի ասէ՝ թէ “ Եւ անմեք յոտոցն բեկակեցան , , յարէ ՚ի սոյն . “ Եւ գու որ վայրենի ձիթեմիդ էիր , պատուատեցար , , () ի

որչափ անարդիւնք է նուազանք թուին որք 'ի հեթանոսացն են, մանաւանդ այնքան չար թուի հրեին 'ի նաբոլոյն նմա փափկութեամբ. և նմա այնչափ յանարգութեան անտի է անթի, որչափ սմա 'ի փոփոխելոյ անտի պատին: Եւ անեղ զհանապառնութիւնն. չափաց եթէ անկեցար, այլ եթէ պատուատեցար. յայտմ գարձեալ և չար մորմեքեցոյցանէ զհրեայն և ցոյցանէ թէ 'ի նաբոս 'ի ծառն որք 'ի հեթանոսացն էին պատուատեցան, և նորա ընդ երկիր քարշեալք:

Աման որոյ և ոչ մինչև ցայս վայր եկաց, և ոչ ասաց լոկ՝ թէ որովհետև պատուատեցար՝ զամենայն վճարեցեր, և մանաւանդ զի յայտնի իսկ արարեր զսորա զամենայն: Բայց սակայն յամէ 'ի բարեմտութեանս յայտնի և գտանէ ևս ընտիր իմն ասելով՝ թէ “Հազարդ եղեր արմատոյն և պարարտութեան ձիթ ենւոյն”, Եւ կարծի թէ ըստ յաւելուածոյ կարգի իմն է եղեալ զայս. բայց ոչ ինչ վնասէ նմա այս, այլ զամենայն ունի. զի զոր ինչ ոտքն ունին, յարմատոյ անտի բոխեցին: Եւ 'ի յորժամ լսեցեա՝ թէ պատուատեցար, նուազ ինչ վարկանքին համեմատութեամբ ան բուն ոտան, ան որպէս անեցոյցանէ զնոսա ասելովն՝ թէ “Հազարդ արմատոյն և պարարտութեան ձիթ ենւոյն եղեր”, այս ինքն է 'ի նորին բարեմտահոսութիւնն կարգեցար 'ի նոյն ինքն 'ի բնութիւնն:

Իսկ զիջուցոն է ասեալ. “Եւ 'ի պարծիքս ար ոտովքս”, Եւ կարծի թէ սփոփեալ իմն պատ զհրեայն, նա պատ իսկ ցոյցանէ զնոցա նուազութիւնն և զանարգութիւնն: Եւ յաղաքս այսորիկ չափաց թէ մի պարծիք, այլ թէ մի հակառակ նոցա պարծիր, որպէս զի մի զնոս հերձեալ. զկան զի 'ի նոցայն կա և 'ի նոցայոցն վայելես: Տեսնանեա զի թուի թէ զնոս աստուանիցէ, այլ զաստ ևս չար զկնէ պատիկ:

Իսկ արդաւթէ պարծիքս աս նորք, ասեալ, ոչ եթէ դու զարմատն 'ի վեր ունիս, այլ արմատն զքեզ: Եւ արդ այս զինչ իցէ՝ առ ոտովքն որք փռեցան. և ոչ ինչ: Եւ զոր յառաջագոյնն ասեալ՝ թէ պտուերի իմն նման է միթիթարութիւնն որ կամին զմտաւ անել, և անդրէն իսկ որք առ 'ի հեթանոսացն՝ ձգէ զարձեալ զբանն, և նոցա զազոյց զվերսն տայ. ասանց՝ եթէ “մի

պարծիր առ ոստովքն,, և “Եթէ պարծեացիս, ոչ եթէ գու զարմանան 'ի վեր ունիս,, և ցոյց չընին եթէ պարծանաց արժանի է որ ինչ եղև, Թէպէտ և չէ պարտ պարծել. զարթոյց զնոսա և յորդորեաց 'ի հաւատան և 'ի կարգի խորհրդակցի հաստատեաց զնոսա, այսինքն է որք 'ի հեթանոսացն էին. և ցոյց և զչընիցն զքնան զոր ընկալան, և եթէ զնոցայն ալքը ունին:

“Եւրդ ասես, ասէ, ոտքն փշեցան, զի ես պատուաստեցայց,, Եւրթեալ ըստ կարգի դիմադրութե իմն զնէ զայս և ընդդէմ առաջնոցն իմն կապէ և յայտ առնէ Թէ որ փոքր մի յառաջ ասաց, ոչ եթէ 'ի վաղուց ինչ պատմեալ էր, այլ որպէս թէ ձգելով իմն զնոսա: () Ի ոչ էին յանցանքն նոցա փրկութիւն հեթանոսաց, և ոչ զարձեալ խառնումն նոցա մեծութիւն աշխարհի: Եւ եթէ վասն այնորիկ՝ անքեցաք զի նոցայն անկան, այլ որ էս հակառակն թուի նոցա. որով և ցուցանէ Թէ և 'ի հեթանոսս յառաջեալ էր նախախնամութիւնն աս: () Ի Թէպէտ և թուի սարազ ինչ կերպարանեալ զանն, բայց սակայն զամենայն իսկ ըզկարգս դիմադրութեամբ յօրինէ, որպէս զի զնոսա կարիցէ զերծեցանել յայնորիկ ծանրատաղուս 'ի կարծեացն և դիւրինկալ զանն առնիցէ:

“Եւրդիորք,, գովեաց զառացուածն. ապա և երկեցուցանէ ասելոյն՝ Թէ “Եւ հաւատութեամբ փշեցան, և զու հաւատովք հաստատեցար,, Եւ հաւաստիկ աստ զարձեալ այլ գովութիւն, և զչընիցն կրկին, ամբաստանութիւն. Եւ զայս զքնացանէ զայտումն հրապարտութեանն, յորէ 'ի նոյնս և ասէ՝ Թէ “Ի՞նչ արձբաւորի, այլ երկիր,, Եւ եթէ ըստ բնութեանն ինչ իբրք են, այլ հաւատոց և անհաւատութեան: Եւ Թուի Թէ զարձեալ փամբ ըմբերանել զայնոսիկ որք 'ի հեթանոսացն էին. բայց ուսուցանէ զչընիցն Թէ չէ պարտ որք ըստ բնութեան ազգականքն՝ ընդ նոսա հայել. վասն որչ զսովմբ ածեալ ասեր՝ Թէ մի մեծամեծեր. և չառաց եթէ խնարհեաց, այլ Թէ երկիր, քանզի ամբարտաւանութիւն արհամարհումն և ծաղութիւն գործէ:

Եւ վասն զի հանդերձեալ էր յերդ արիւններ զԲըշտատութիւնս նոցա, որպէս զի առանց ծանրանալոյ ըզբանն առնիցէ, այնպէս զնէ 'ի կարգին՝ որպէս Թէ որք

'ի հեթանոսացն իցեն՝ նոցա սատարեցն առեւաթն. Եւ թէ ան որ ըստ բնութեան տաքն էին՝ ոչ խնայեաց, և չատաց եթէ և 'ի քեզ ոչ խնայէ, այլ թէ "Վաւցե և 'ի քեզ ոչ խնայիցէ", 'ի բաց կտրե զտաղտկութիւն բանին, և տայ կալ 'ի ջանի հաւատացեւոյն, զնոսա ձեռնով առ ինքն և զսոսա զիջուցանելով 'ի մեծամեռութեն:

"Եւ արդ տես զքաղցրութիւնն և զսատկութիւնն նոյ. 'ի վերայ անկեւոյն զսատկութիւն, և 'ի վերայ քաղցրութիւնն՝ եթէ կայցես 'ի նմին քաղցրութեան, ապա եթէ ոչ՝ և դու կտրեսցիս, Եւ չատաց եթէ տես զուղղութիւնն քո, տես զջան վաստակոյն քո, այլ եթէ զայ զմարդասիրութիւնն: } Ուցանէ թէ 'ի վերին խորհացն եղև, և զգուշացուցանէ հաստատուն կալ և երկիրդ. քանզի իբր պարժանացն նոցա տային կառ կածել: Եւ արդ վասն զի քաղցր եղև քեզ տերն քո, յաղագս պնտրիկ երկիր. քանզի ոչ լինին անշարժ բաբութիւնքն՝ եթէ ծուլացես¹, զոր օրինակ և ոչ նոցա չարիքն՝ եթէ դառնայցես: Վանդի և դու, ասէ, եթէ ոչ կայցես մնայցես 'ի հաւատսն՝ 'ի բաց կտրիցիս:

"Սոյնպէս և նոցա թէ ոչ մնայցեն 'ի նմին անհաւատութեան՝ կրկին պատուաստին, Եւ թէ ոչ եթէ ան կտրեաց զնոսա 'ի բաց, այլ ինքեանք փշթեցան. զի ոչ երբէք նա մերժեաց զնոսա, թէպէտ և բազում տնգամ մեղան: Տեսանեն իրաւի է յօժարութեն անձն կանակութիւն. քանիւն բաբուցն իշխանութիւն: Եւ չիք ինչ քան զայն անշարժ՝ ոչ քո լատութիւնն և ոչ նոցա մեղքն: Տեսանեն զիարդ և զնոսա վհատեալս կանգնեաց, և զսոսա կարի պանծացեալս զիջաց: Ս'ի ինչ զնոսա, ասէ, այնու ինչ 'ի բաց մերժեցես՝ զի ըզսատկութիւնն նոյ լուար, և մի դարձեալ դու 'ի քաղցրութիւնն միայն ապաստան լինիր: Ս'ան պնտրիկ ըզնոսա սատկութեամբն իսկ 'ի բաց հաւին, որպէս զի ցանկացցին անդրէն 'ի նոյն կարգ ելանել. յաղագս առբին 'ի վերայ քո քաղցրութիւնն եցցց, քանզի կայցես մնայցես 'ի նմին: Եւ չատաց թէ 'ի հաւատսն, այլ թէ 'ի նմին քաղցրութեան. այսինքն է զի արժանի ըստ նոյ մարդասիրութեն վարիցիս. չեն հաւատաց պէտք միայն:

¹ Երկնական լուսնի. եղաւ ըստ յունիկ:

Տեամենս Ժրպէս չեթող զնոսա անկեալս, և ոչ առ-
ցա մեծամեծել, այլ և նախանձեցոյց և ոչ ընդ նոսա . և
գարձեալ 'ի սոցանէն տայ չորէիցն զնոցն տեղին, որ-
պէս զի յառաջագոյն նոքա իսկ ունէին զկարգն զայն .
Եւ որք 'ի հեթանոսացն էին, 'ի չորէից անտի երկե-
ցուցանէ անցիւքն որ ընդ նոսա անցին, որպէս զի մի մե-
ծամեծեցոյն առ նոքօք . իսկ զՆորեայսն 'ի հեթանոսաց
անտի յարդարէ : Եւ 'ի բաց կարեացիս և դու եթէ
ծառայցես . որպէս և չորեայն կարեցաւ 'ի բաց, և գար-
ձեալ պատուատուի կ'թէ կենդանի է, որպէս և գու գու
տուատեցար : Իմաստնայէս իմն բազումքն զբանն որք
'ի հեթանոսացն են՝ առ նոսա չքէ, զորմիշտն սովոր է
առնել : Զնոցայ ինչ 'ի զօրաւորսն առ 'ի զակարագոյնս
ուղղելոյ : Սպասիկ և 'ի վախճանի թղթիս ճառէ,
յորժամ վասն կերակրոցն խորանաց բերիցէ 'ի մէջ-
ապա և յանցելոցն իսկ դոցն յօրինէ, և ոչ լոկ 'ի հան-
դերձեցոցն միայն՝ որ մանաւանդ անհաւատ իսկ առնէր
զնոցն . և հարկ էր այնուհետեւ զխորհրդոցն զինի
շարժել և ընդգրծ 'ինչ տեղ, յազարս այնորիկ նախ
յոյ զօրութեանն ցուցանէ զանտակ իրացն : Եւ թէ
պէտ և կարեցան և 'ի բաց հասեցոյն և այլք նոցայոցն
ժամանեցին, և մի այնպէս յուսահատեցին, առ .
“ Կարող է ան գարձեալ պատուատուել ” . նա և 'ի վեր
և ոչ քան զյոյն եցոյց նոյս : Իսկ ապա եթէ զկարգ ի-
րացն ինչ խորհրդեա և խորհրդոց հետեւումն, ունիս
յանձնէ իսկ օրինակ մեծ և բազում պարտեալ եմաքն :

“ Եւ եթէ գու, առէ, որ ըստ բնութեան վայրենի
ձիթենին էր՝ անտի հաւար, և յոյժ յորմէ օտարն
էիք բնութեամբ 'ի բարեւոր ձիթենեոջն պատուատե-
ցոր, ապա ևս առաւել մանաւանդ նոքա իսկ պատուատ
պեացին յընտանի իւրեանց ձիթենեոջն որ ըստ բնու-
թեանն է ” : Եւ եթէ որ չէին ըստ բնութեանն՝ զօ-
րեցին հասաւքն առնել, ապա ևս առաւել զայնորիկ որ
ըստ բնութեանն են : Եւ թէ նա որ ըստ բնութեանն
էր 'ի հարցն՝ կարեցաւ, և գու որ չէիր ըստ բնութեանն
եկիր առ Երբահամ, ապա ևս առաւել նոքա կարող
էին զընտանի պատիւն յինքեանս առնուլ . վասն զի հե-
թանոսականն չար էր ըստ բնութեանն, զի բնութեամբ
իսկ էին վայրենի ձիթենի . իսկ բարին 'ի նոցանէն որ-

տարոյ բնութեանն եղև, զիսն զի արտաքոյ բնութեանն պատուաստեցաւ. յիշխահաձու. իսկ Հրեիցն հափառակ սմին, զիսն զի բնութեամբ իսկ բարիքը էին: Օր ոչ եթէ յօտար յարմատ պատուաստիս որդէս հեթանոսն, այլ ՚ի քո իսկ յնոսանի արմատն հաստատիս, եթէ կամեցիս դառնալ: Եւ արդ իմ իմիջ իցեա արժանի յորժամ հեթանոսք զոր ոչ բնութեամբն ունեին կարացին կազմել, և դառ որ բնութեամբ իսկ ունեիր չգործեցեր ուղղել, այլ զոր ունեիլն՝ և այնմ մասն եղեր:

Եւ ապա քանզի ասաց թէ “ոչ էիր ըստ բնութեն”, և եթէ “պատուաստեցար”, զի մի կարծիցն աւելի ինչ ունեւ քան զՀրեայն, դարձեալ զայնս ուղղէ ասելովն՝ թէ և նոքա պատուաստեց եմ: Որչափ ևս առաւել նոքա, ասէ, որք ըստ բնութեանն են՝ պատուաստեցին յիսրեանց բնութանի ձիթեալովն: Եւ եթէ “Խորոյ է նի՞ պատուաստել զնոսա”, Եւ և յառաջ քան զայս ասէր. զի եթէ ոչ մնացեն ՚ի նմին անհաւատութեան, ասէ, պատուաստեցին ըստ բնութե, որդէս և որք ոչ ըստ բնութեանն: Եւ յորժամ լսեցես ասացեալ ՚ի նմանէն զայս հանապաղ, մի զայտմանէ զանշարժ զբնութենէս կարծիցես ասացեալ նորա, այլ ըստ բանիցն կարգի: Օր այս և անուանցս իսկ անհամարութի յայտնի առնէ. քանզի ոչ եթէ ըստ բնութեան ինչ է լինել բարի և ոչ բարի, այլ բարուց և յօժարութեան միայն է:

Տես զնորա զիցիթն՝ զհարդ առանց տաղտկամարդ առնէ զասացումն: Եւ գտ կարիցիս, ասէ, թէ ոչ կայցես ՚ի հաւատան. և նոքա պատուաստեցին, եթէ ոչ կայցեն ՚ի նմին անհաւատութեանն: Օր արտմեկանսն թողեալ զհեշտականսն կազմէ, և ՚ի սոյն իսկ նկարէ մեծ յոյս յօրինացն Հրեիցն եթէ կամեցին. զիսն ուրոյ և ՚ի սոյնս յարեալ ասէ. “Եւ կամիմ, եղբարք, եթէ տգետք իցեք խորհրդոյս այսմիկ, զի մի իցեք իմաստունք յանձինս ձեր”, ի յորհուրդս աստ զանձանքսն և զանձառելին ասէ և բազում սքանչելեօքն. և ոչ միայն այսչափ, այլ և յոյժ հրաշափառագոյն, որպէս և այլուր ասէր՝ թէ “Ի՞նչ խորհուրդ մի ասեմ ձեզ. ամե-

նեքին ոչ նմանացաւ, այլ ամենեւին նորոգեցաւ, ։ Եւ արդ զինչ իցէ խորհուրդն. “ () Ի կուրաթի ’ի մասնէ եղև ’ի վերայ Լարայէի, ։ ասէ. Լ’ստ այժմ’ թուի թէ բամբասէ զ՝բեայն, այլ զիջացանէ զայնսիկ որք ’ի հեթանաացն էին: Եւ զոր ասէն այսպիսի ինչ է, զոր և յառաջագոյնն իսկ ասէր’ թէ ոչ բարոսկին իսկ եղևն անհաւատ, այլ մասամբ ինչ. զոր օրինակ և յորժամ’ ասիցե’ “ ի՞նչ որ տրամեցոյց, ոչ եթէ զիս տրամեցոյց, այլ ’ի մասնէ ինչ, որպէս զի մի ծանրացայց ձեզ, ։ և եթէ “ Լ’ստ ձեզ քայց մասամբ ինչ, ։ սոյնպէս և աստ զայն ասէ զոր և վերաբոյնն ասաց’ թէ “ Լ’ք մերժեաց Խժ զժողովուրդ իւր զոր յառաջն ծանեաւ, ։ և զարձեալ թէ “ Եւ արդ զինչ, յանցեան զի կործանեցին. քաւ լիցի, ։ () սոյն և աստ ասէ’ թէ ոչ բարոսկին իսկ զամենայն զհեթանոսս յինքն ձգեաց, այլ բաւ զուրմ’ հաւատացին և բազումք գեռ և ս հաւատան:

Եւ ասպա քանզի մեծ իմն արեւտարանեաց, բերէ ’ի վկայութիւն և զմարգարէն որ այսպիսն ասաց: Եւ յորժամ’ ասացն թէ կուրաթիւն եղև, չեբեր ինչ վկայութիւն ’ի մէջ. քանզի ամենեցուն յայանի էր թէ զի հաւատացեան և կեցցեն, զի Եսայի գարձեալ բերէ ’ի մէջ որ գռէն և ասէն’ թէ “ Եկեացէ ’ի Սիանէ փրկիչ և գարձուսցէ զամարդաութիւնս ’ի Զափարայ, ։ Եւ ասանիկ նշանակաւ իսկ զնէ զփրկութիւնն, որպէս զի մի որ յառաջին ժամանակսն ձգեցէ զայն և ընդ մի վեաճա լծեացէ’ ասէ. “ Եւ այս նոցա որ յինչն ուխտ’ յորժամ’ ջնջեցից զանօրէնութիւնս նոցա, ։ Եւ ոչ յորժամ’ թլփատիցին կամ զոհիցեն, և ոչ յորժամ’ զայն ամենայն ըստ օրինացն առնիցեն, այլ յորժամ’ թողութեան մեղացն հաւանիցեն: Եւ արդ որ ինչ այժմն աւետարանեցաւ, ոչ երբեք եղև ’ի վերայ նոցա յայնժամ’ և ոչ վայելիցին ինչ յայսպիսում. այլ այս ամենայն ’ի ձեռն մկրտութեանն ’ի մեզ կատարեցաւ, յաղաթ որպէս զամբիւրբ ածեալ ասէր’ թէ “ Ենդեղ են ինքնք և կոռնին այ, ։

Եւ ոչ այսու միայն միտիմարէ զնոսա, այլ և անցիւք իսկ որ ըստ կարգին ինչ անց ընդ նոսա, զայն իմն յառաջագոյն զնէ այսպէս ասելով’ թէ “ Լ’ստ աւետարանիս թշնամիք են վասն ձեր. իսկ ըստ ընտրութեանն

սիրելիք վասն հարցն, և իրպէս զի մի հարգաւորացի այն
որ 'ի հեթանոսացն է և ասիցէ թէ էս հարաւորաւոր կա-
ցի, մի ինչ գիտեալսն ինչ ապեր, այլ որ ինչ աշտմն եղև :
Իսկայ սակայն և ապա ամիտիք զնա և զիջուցանէ ըստ
կարգի ասելովն՝ թէ ըստ աւետարանին լինամիք են
վասն ձեր . զի յարժամ դուքն կաշեցարութ, նոքա ևս
յաւանդաբոյնք եղեն : Իսկայ սակայն ան և ոչ այնպէս
արգել զձեր զկոչումն, այլ կաց մնաց ամենեցուն որք 'ի
հեթանոսացն են զալ 'ի հաւատո, որպէս զի ապա և
նոքա եկեացեն : Եւ նորհէ ապա նոցա և այլ իմն պարգե-
սանելովն՝ թէ “ ըստ ընտրութեանն սիրելիք են վասն
հարցն ” : Իւ արդ. այս զինչ իցէ . աստի լինամիք և
տանջանք, և անտի սիրելիք . աստի ոչ ինչ օգուտ է նո-
ցա նախնեացն առաքելութիւն՝ եթէ ոչ հաւատացեն :

Իսկայ սակայն որպէս ապացի իսկ՝ ոչ երբեք զազարե-
բանիք միմեարեւ զնոսա և օրծարծել, որպէս զի կա-
րիցէ յինքն կորզել զնոսա . յազազս որց և այլ ուս-
տեք կազմէ գլխաւ խաւարեալսն : Իւ զոր ասէն այսպի-
սի ինչ է . “ () ի որպէս գուր անհաւանք եղեալք այլ,
և այժմ՝ ողորմութիւն գտէք նոքա անհաւատութիւն,
այնպէս և նոքա այժմ՝ անհաւատք եղեն առ ձերով ա-
ղորմութեամբ, որպէս զի և նոքա ողորմութիւն գրա-
ցեն : Բանդի զայդ առ հառարակ փակեաց ան զամենե-
սին յանհաւատութիւն, զի ամենեցուն ողորմեցի ” :
Եւ յոցանէ աստ եթէ յառաջագոյն իսկ էր կոչեալ զհե-
թանոս . և իբրև նոքա ոչ կամեցան, ընտրեաց իւր
զհրեայն, յետ այնորիկ և նոքա նոյն իւր պատահե-
ցան . և իբրև ոչ հաւատային հրեայն, դարձեալ զհե-
թանոս մօտեաց առ ինքն : Իւ ոչ եթէ յարժամ վայրի
զտեղի աւանու և կամ 'ի նոցանէ յարապարակն զամե-
նայն շրջէ : այլ յայն՝ թէ և նոքա ողորմութիւն գրա-
ցեն : Տեսանեն որչափ ինչ ընծայեաց որք 'ի հեթանո-
սացն էին, քանի ինչ յառաջ քան զհրեայն : Իւ
քանի զուր, ասէ . երբեմն անհաւատք եղեալք այլ,
մատեան առ ան հրեայն . դարձեալ իբրև նոքա ան-
հաւատք եղեն, դուք մատեայք առ նա . բայց սակայն
ոչ իւրաքա կորչին : “ Բանդի զայդ առ հառարակ փա-
կեաց ան զամենեւին յանհաւատութեանն ” : Իւ
ինքն է յանդիմանեաց եցոյց եթէ անհաւատք եղեն :

ոչ զի 'ի նմին անհաւատութեան կայցեն, այլ զի զոչ
այլոց հափառարութեամբն փրկեացէ, զսոսա նորօր ե
զնոսա սրբօր: Եւ դու տես. անհաւատք եղերութիւնք,
ասէ, զսառնիքն, և նորա փրկեցան. դարձեալ նորա ե.
դեն անհաւատք, և դուք ապրեցարուք. ոչ զախոյիս
փրկութիւն ուստի դարձեալ արտաքս եղանէք որպէս ե
Հրեայքն, այլ զայն որով և զնոսա կարող էք 'ի ձեզ
փորձել զմեղորեալն 'ի նախանշուէ:

“ Ի՞նչ խորք մեծութեան և խնամութեան և գիտու
թեան մի, որպէս զի առանց քննելոյ են իրաւունք նո
րա, Եւստի 'ի վեր յառաջին ժամանակս ել և 'ի վե
րուստ ուստ. զմի զմատակարարութիւնն յորմէ հետէ
աշխարհ եղև մինչև ցայժմու ժամանակս: Եւ զմատ
ած թէ զիստդ պէտքէս զամենայն մատակարարեաց, և
զահի հարեալ սրանչանայր և 'ի վեր գալէք, զի հաւա
տացուացէ զսոսան թէ Հիմարիտ է զոր տեսն. նա ե ոչ
զահի հարեալ գողեր՝ եթէ չեր առցգ եղեալ: Եւ զի
խորք են՝ գիտաց, բայց թէ որչափ ինչ՝ զայն չգիտաց. և
ստոյգ սրանչելի է գալուսն որ ոչ զամենայն գիտեր:
Եւ զահի հարեալ զարմանայր ընդ քաղցրութիւնն նո
րա, ըստ իւրում կատարեանն 'ի ձեռն երկուց կարգա
ւորական անուանցս այսոցիկ բարոզեաց զնա՝ մեծու
թիւն և խորութիւն: Եւ զահի հարաւ, զի և կամեցաւ և
կարաց, այնպէս և հակառակօքն զհակառակն կազմէ:

“ Ի՞նչպէս զի առանց քննելոյ են իրաւունք նորա, Եւ
Վանդի ոչ միայն հասու լինել անհար է, այլ և ոչ
քննել որ կարող է: “ Եւ առանց զննելոյ են ճանա
պարհք նորա, Եւ այսինքն է անօրինութիւնն: Վանդի
և նա ոչ միայն չգիտի, այլ և ոչ խնդրել կարողութիւն
է: Եւ ոչ ես ինքն, ասէ, գտի՝ զամենայն, այլ փոքր մի
մասն և ոչ եթէ զամենայն. ինքն միայն՝ գիտէ զիրեն
յայտնապէս: Եւ ասն որոյ 'ի սոցն յարեալ ասէր՝ Թէ
“ Ի՞նչ գիտաց զմիտ տեսն և կամ 'ի խորհրդակից եղե
նա և կամ 'իւ ետ նմա փոխ յառաջագոյն և հասու
ցանիցէ նմա, Եւ զոր պսէն այն է՝ Թէ՝ որպէս իմա
տունն է, չէ յաղմէ իմեքէ իմատունն, այլ ինքն իսկ է
աղբիւր բարութեաց: Եւ այնքան ինչ գործեաց և պար
գեւեալ մեզ. չէառ յաղմէ ումեքէ փոխ և ետ մեզ, այլ
ինքն յամենէ բխեաց. և ոչ եթէ երախտեաց ուրաք

պարտական է որպէս թէ առեալ ինչ յուսմբէ, այլ ինքն է իշխան բարութեանց, մանաւանդ եթէ այն իսկ է զեղումն մեծութեանց որ չէն կարօտ այլում. յաղաքս որոյ զտվիմք ածեալ ասէ՝ թէ “Ի նմանէ և նովաւ և ՚ի նոյն ամենայն”, Ինքն եգիտ, ինքն արար, ինքն բնդունի. վասն զի մեծատուն է և չէ կարօտ յայլմէ ինչ առնուլ, և իմաստուն է և ոչ ունի պէտս խորհրդակցի, այլ և ոչ գիտել որ կարէ զնորայսն, այլ ինքն միայն մեծատուն է և իմաստուն: Ասոն զի քան զբազում մեծատունս որք ՚ի հեթանոսաց են՝ ևս շահաւէտս առնէ սա զոր կամի, և քան զբազում իմաստունս չքէիցն զնուատաբոյնս ՚ի նոցանէն նոցա վարդապետս կարգեաց:

Եւ ապա իբրեւ զահի հարեալ, գոհութիւնս մատուցանէ նմա ասելովն՝ թէ “Եւս փառք յաւիտեանս. ամէն”, Եւ Վանդի յորժամ մեծ ինչ և չքնաղ ասիցէ, սքանչացեալ՝ զառնէ ՚ի փառս կատարէ: Սոյնս և վասն որդւոյ առնէ, քանզի և անդ զարմացեալ զսոյնս գործէ զոր և աստաւ ասէ. “Յորոց Վրիտտո ըստ մարմնոյ, որ է ՚ի վերայ ամենեցուն նոց օրհնեալ յաւիտեանս”,

ՅՈՐԴՈՐԱԿ

Իմն և մեք նմանողք իցուք և փառաւորեսցուք զնոց զարման տանելով վարուցն մերոց, և մի ՚ի նախնեացն առաքինութիւնս ապաստանք իցուք՝ առնելով զչորայսն օրինակ մեզ. քանզի չէ և չէ իսկ այսպիսի ազգակա՝ նութիւն քրիստոնէից, այլ հոգւոյն մերձաւորութիւն: Առվաւ և սկիւթացին Վերահամու որդի լինի, և առանց սորոս և զաւակն իսկ Վերահամու քան զսկիւթացին ևս օտարացեալ գտանի: Եւ արդ մի ՚ի հարցն ուղղութիւնս ապաւինիցիմք. զի թէպէտ և յոյժ զարմանալի ծնողս ունիցիտ, չէ քեզ այն բաւական ՚ի փրկութիւն կամ ՚ի պատիւ և ՚ի փառս, թէ ոչ դու լինիցիս նոցին ծնունդ ըստ բարուց բնութեանդ. սոյնպէս և եթէ յոռի ծնողս ունիցիտ, չդատախազէ ինչ այնու ըզքեզ և յամեթ առնէ, մանաւանդ եթէ քեզէն իսկ զքեզ ուղիղ կարգիցես:

Եւ արդ ո՞րք քան զհեթանոսս էր անարգ. բայց սա կայն հաւատովն երազ իսկոյն սրբոց ազգականք եղեն:

|| որ ընտանեգոյն քան զՀրեայն. այլ վասն անհաւատութեանն օտարացան: Վանքի այն ազգականութիւն ընտանեան է և 'ի հարկէ ըստ ամենեցուն ազգականութեան. վասն զի ամենեքին յ'Դամայ եղաք մեր, և չիք որ 'ի մեզ առանց ազգականութեան և ըստ Դամայ և ըստ Լոյի բանին և ըստ երկրիս ըստ հասարակաց ամենեցուն մօրս: Իսկ 'սպին' որք արժանիք լինին ազգականութեան բանին 'ի հոգւոյ անտի. քանզի չէ ամենեցուն աստ լինել ազգական, այլ հաւատարմայն միայն. և ոչ եղբարս կոչել որք զնոյն երկունսն լուծանեն ընդ մեզ յարգանգէն, այլ որք զնոյն հոգեւոր նախանձն ցուցանեն: Եւ յայտն և Վրիստոս որդիս նոյն զոմանս. սոյնպէս և որդիս սատանայի 'ի հակառակորդաց անտի, և անհաւատս կոչէ զնոսա և որդիս գէհենի և կորստեան: Եւ յոյնպէս և Սաղաի որդի հիւնթէոս էր յառաքնութենէ, և սերտ և սիրելի որդի անուանէր. իսկ քեռ իւրոյ որդւոյն և ոչ ուրեք յիշանուն: Եւ զի մին ըստ բնութեան իսկ էր նորա մերձաւոր, այլ չեղև ինչ օգուտ պիտի. իսկ միւսն և բնութեամբ և տեղեալ յոյժ 'ի բացէ՝ քանզի լիւստրացոց քաղաքակից էր, այլ սակայն քան զամենեսին մտերմագոյն և մերձաւորագոյն գտաւ:

Եւ յիշեալք և մեր պիտի որդիք սրբոցն, մանաւանդ եւ թէ որդիք նոյն եղիցեալք: Եւ զի գոյ հնար որդիս նոյն լինել, լուր Վրիստոսի զինչ ասէն. "Եւ զի իմ կատարեալ, որպէս և հայրն ձեր որ յերկինս է,": Եւ ամս այսորիկ և հայր կոչեմք զնա յորժամ աղօթեմք. ոչ եւ թէ ըզնորհացն միայն յիշեցուցանեմք անձանց, այլ և զառաքնութենէ, որպէս զի մի ինչ անարժանս այսպիսի ազգականութեան գործիցեմք: Եւ արգ զիմոր, առ, լինիմք որդիք նոյն. հրաժարել յամենայն ախտից, հանդարտութիւն ցուցանել առ այնոսիկ որք թշնամանեն զմեզ և զնասեմք կամիցին. քանզի և հայրն քո այսպէս ասէն: Եւ իւր հայհոյիչսն: Եւ յաղագս այսորիկ բազում ինչ բազում ուրեք չասէ՝ թէ որպէս լինիմք որդիք հօրն ձերոյ, այլ յորժամ ասացն թէ "Եւ թաւարեք 'ի վերայ լիկացն ձերոց և բարի արարեք ատելեալք ձերոց",

Եւ Եղիսիմի որդիք որդիք սրբոցն, մանաւանդ եւ թէ որդիք նոյն լինել:

յայնժամ ապա յաւել զբարիքք փարգաւորութիւն զայս : Վրանդի ոչ այլ ինչ մատուցանէ այնպէս զմեզ առ անձ և նմանս առնէ, որպէս զուղղութիւնս զայս : Յաղագս այսորիկ և Պաւղոս ասէր՝ թէ « Երբեք նմանողք նոյն » : Ըստ այսմ լինելոյ ասէր : Վրանդի ամենայն իսկ ուղղութեան պէտք ունիմք, մարդասիրութեան և հանդարտութեան : վասն զի և մեք իսկ բազում մարդասիրութեան պէտք ունիմք . քանզի զօրհանապաղ բազում ինչ մեղանշեմք, և յաղագս այսորիկ բազում իւղոյ պէտք են մեզ : Իսկ զշատն և զնուազն ոչ եթէ ըստ չարոյ տրոցն համեմատեմ, այլ ըստ գոյի զօրութեամբ տուելեացն :

Եւ արդ մի մեծատունն մեծամեղիցէ և մի աղքատն ՚ի վայր կործանեացի, որպէս զի փոքր ինչ ետ . իցէ արդեօք ուրեք զի սա իսկ շատ ապ քան զնա : Եւ ոչ զարձեալ եղիկելի զինքն արժան է վարկանել վատն աղքատութեանն . քանզի և դիւրով իսկ զողորմածութիւնն աղքատն առնէ : Վրանդի որ զբազում զինչն օտոցեալ է, ամբարհաւաճէ և ևս աւելի տաճանալ ցանկեայ քան զոր ունին . իսկ որ սակաւն ունի, յերկոցունց յոյս ՚ի բռնութեանցս զերծեալ գծանի, որով և բազում իսկ պատճառս բարեգործութեան ունի սա : Վրանդի և ՚ի բանտ սա դիւրով երթայ և հիւանդաց ՚ի տես և բաժակ մի ջուր ցուրտ տալ . իսկ նա զայս ամենայն արհամարհէ և չհամարի իւր արժանի, վասն զի բոցայեղեալ է մեծութեամբն : Եւ արդ մի վհատիւր յաղագս աղքատութեանդ, քանզի զերկնից իսկ զհասն աղքատութիւնն քեզ դիւրաւ գործէ : Եւ պէտ և չունիցիս ինչս, ցաւակից հոգի ունիս, և ընդ այսոցիկ քեզ վարձք առաջի կան : Յաղագս այսորիկ և Պաւղոս հրամանս ետ լալ ընդ լացողսն, և ընդ կապեալսն զոյգ ընդ նոսին կապիլ հրամայէ . քանզի ոչ եթէ օրք լայնեն միայն ընդ այլն՝ այն միայն բերիցէ զմեթեալութիւնս յորժամ բազում ունիցի վշտակիցս, այլ են և այլ ինչ նեղութիւք . և չէ ինչ նուազ քան զտուրս ընչիցն՝ այն որ վերստին բանիւքն կարէ ստանալ զքաւազնեալսն : Եւ ասն այսորիկ և ինչս հրամայեաց տալ ան կարօտելոյն, ոչ զի զաղքատութիւնն միայն ուղղիցեմք, այլ զի և զմեզ ուսուցէ ցաւակից լինել որք ՚ի չարչարանսն իցեն : Եւ արժաթասէրն ասելի ոչ յայնմանէ միայն է զի աղքատն անտես առնէ, այլ

զի և զանձն ևս յանադարունութիւն կրթէ և 'ի բազում տմարգութիւն . զոր օրինակ և որ զինչսն արհամարհիցէ վասն աղքատացն և վասն նոցին փափագանացն , այնպիսին ողորմած և մարդասէր կոչի : Եւ Վրդապետս իսկ յորժամ երանէ զողորմածն , ոչ միայն զայնոսիկ որք ընչիւքն ողորմին , այլ և ոյք յօժարութիւն զայս աննեն՝ երանէ և գովէ :

Եւ արդ զայսպիսի զպատշաճ գիրս կազմեացուք վասն իւղցն , և ամենայն իսկ բարութիւնքն մերձենան : () Ի որք ողորմած և մարդասէր բարս ունին , թէպէտ և ինչս ունին , յօժարութեամբ բաշխեն . և կամ 'ի վերջին թշուառութեան տեսանիցեն , լան և ողջան ընդ նմին . և եթէ տեսանիցեն զոք ֆնասեալ յամբէ՝ վերակացու լինին . և կամ 'ի խարդախութեան զոք տեսանեն , ձեռն կարկառուն . քանզի զանձ բարութե ունին զմարդասէր և զողորմած հոգին , և անտի բխեն զօգուտ եղբարցն , և ընդ այնր ամենայնի վայելին առատապէս յածային վարձուց անտի : Երոց և մեք այժմ արժանի գացուք , և նախ քան զամենայն զհոգիս մեր հեղս և հանդարտս յօրինեսցուք , զի այնպէս և մինչ ատես եմք բիւր բարութիւնս գործիցեմք և 'ի հանգերձեալ բարութիւնսն վայելիցեմք : Երոց լիցի ամենեցուն մեզ հասանել շնորհք և մարդասիրութեամբ տեսնն մերոյ Երեսոսի Վրդապետի , ընդ որում փառք հօր հանդերձ հօգուովն սրբով այժմ և յաւիտեանս . ամէն :

ՃԱՌ ՔՍԱՆԵՐՈՐԴ

“ Ի զաչեմ զձեզ , եղբարք , գթութեամբն նոյ պատրաստել զմարմինս ձեր պատարագ կենդանի , սուրբ , հաճոյ նոյ , զբանաւոր պաշտօնդ ձեր , ” :

Իսկ զում ինչ ճառեաց վասն նոյ մարդասիրութեն , երոց զնորա զանբաւ զխնամեն և զանճառելի զբարեբարութիւնն . և իբրեւ ոչ կարաց քննել և հասու լինել , ապա այնուհետեւ զայս առաջի արկանէ առ 'ի հաւանեցուցանել զայնոսիկ որոց զերախտեան ընկալեալ

էր, որպէս զի արժանի պարգևացն վարս պատրաստ ցուցանիցեն: Եւ որ այսպէսն էր և այսպիսին դը, չհրաժարէ յաղաչելոյ. և այս զի ոչ ինքն հանդերձեալ էր վաշելէլ յայն, այլ որով նոքայն մարթէին օգտել: Եւ արգ զինչ խորհիցեն եթէ նա չհրաժարէր յաղաչելոյ, ուր և զգթութիւնն իսկ նոյն առաջի դնէ: Եւ ասն զի բիւր բարութիւնք մեզ 'ի գթութեանցն նոյն եղնն, ասէ, նա վաւ հաշտեցարուք, 'ի նա ապաւինեցարուք. քանզի զնոսա իսկ առի ընդ իս 'ի պաշտօնս, որպէս զի մի աւարժանք ինչ նոյա դտանիցիք: Եւ որին վասն, ասէ, նա քիմք իսկ աղաչեմք որ ապրեցարուն: () որ օրինակ եթէ ուրուք մեծամեծ երախտիս ընկալեալ իցէ յաւմեքէ՝ և ապա ամենորեալ ամաչիցէ 'ի նմանէն, և որոյ զերախտիսն արարեալ իցէ՝ նա մատուցեալ աղաչիցէ զնա:

Եւ արգ էր վասն աղաչիցես. «Պատրաստել, ասէ, զմարմինս ձեր պատարագ կենդանի սուրբ հաճոյ նոյն զբաւնաւոր պաշտօնդ ձեր:», Եւ քանզի զենումն ասաց, մի ոք համարեսցի եթէ զմարմինս հրամայեաց տպանանել, երազ իսկ ամ զնովիմք և ասէ՝ թէ կենդանի: Եւ աս վաւ աւառէ զնա 'ի հրեականացն. ասէ՝ սուրբ և հաճոյ նոյն զբանաւոր պաշտօնդ ձեր: () ի այն մարմնաւոր էր և չէր կարի հաճոյ նոյն. «() ինդրեաց զայս 'ի ձեռաց ձերոց», ասէ: Իսկում և այլ ուրեք երեւի ընդդէմ՝ կացեալ այնոցիկ, այլ ոչ եթէ յայսմ. զի և յորժամ զայնս տային, զայս ինդրէր. վասն որոյ և ասէր՝ թէ «Պատարագ օրհնութեան փառաւոր արասցէ զիս», և դարձեալ թէ «() օրհնեցից զանուն նոյն իմոյ օրհնութեամբ», և թէ «Հաճոյ եղիցի նոյն քան զորթ մատաղ որ բերէն զեղբիւրս և զկնիակս», և այլուր մերժէ զնոսա 'ի բաց և ասէ. «Եւ ուտեմ ես զմիս զուրակաց քոց, և ոչ զարիւն նոխազաց քոց ընկեմ. այլ զեն նոյն զենումն օրհնութեան և հատո բարձրելոյն զազօթս քո:», Եւ այսպէս և Պաւղոս հրամայէ պատրաստել զմարմին զենումն կենդանի:

Եւ զիմարդ լինիցի, ասէ, մարմին այնպիսի զենումն: Եւ ինչ չարութեամբ տեսցէ ամենդ, և եղև զենումն այնպիսի. մի ինչ զանպատեհդ խօսեսցի լեզուդ, և եղև պատարագ. մի ինչ գործեսցեն ձեռքդ զանարեւութի, և եղև ողջակէզ: Եւ անուանդ եթէ չիցէ այս բաւա-

կան, այլ և բարի գործոց պէտք են, որպէս զի ձեռնն ողորմութիւնս արասցէ, իսկ բերանն օրհնեսցէ զհալած իշան, իսկ լսելիքն անձային բանիցն լսելութեան պարապեսցին. քանզի պատարագն չունի ինչ պիղծ և անսուրբ, պատարագ պատու կալցէ: Այնպէս և մեք այժմ և ՚ի ձեռաց և յառից և ՚ի բերանոց և յայլմէն ամենայնէ հանցուք պատու այ:

Եւ յսպիսի պատարագ հաճոց է այ, և ոչ եթէ Հրէիցն որ պիղծն էր. «Պատարագ նոցա, ասէ, հաց սոց իւրեանց», Եւ ոչ եթէ մերս: Այն ա յորժամ զենութիւնն մեռեալ գտանէր, իսկ այս զենութիւն կենդանութիւն գործէ. քանզի յորժամ մեռացանեմք զանգամ մեր, յայնժամ կարեմք կենդանի լինել. Եւ ինն են այսմ զենութիւնս օրհնքս, սորին վասն և հրաշափառագոյն է հրոյս այսորիկ օրինակ. քանզի չէ փայտի կարօտ, և ոչ այլոց նիւթոց ՚ի ստորայնոցս, այլ ինքն ինքեամբ իսկ վառի հուրս մեր և ոչ այրէ և ծախէ զողջակեզոն, այլ մանաւանդ կենդանագործէ զնա: Այս պիսի զգենութիւն անգուստ ՚ի վերուստ իսկ խնդրէր անվասն օրոյ ասէր իսկ մարգարէն՝ եթէ «Պատարագ այ հոգի մանրեալ», և երեք մանկունքն զոցնս մատուցանէին ասելով՝ եթէ «Սիր իշխան և ոչ մարգարէ և ոչ տեղի պողաբերութեան առաջի քո, և գտանել զողորմութիւն, այլ անձամբք բեկելովք և ոգւովք տառապանաց լիցուք ընդունել», Տես զխարք զիրաքան չիւր որ յատացելոցն որպէս հաւաստեալ ՚ի կիր արկանէ ասա: Աստաց եթէ արարէք զմարմինս ձեր զենութիւն, այլ եթէ պատրաստեցէք. որպէս զի առիցէ՝ եթէ մի ինչ հաղորդութիւն ունիցիք առ նա, վասն զի այլում ընծայեցէք զնա:

Այսմ զի և որք զպատերազմական զերիվարսն պատրաստ ունին, չունին ինչ նոքա ընդ այլսն հաղորդութիւն. սոյնպէս և դու այժմ պատրաստեցեր ՚ի պատերազմ ընդդէմ սատանայի զանգամն քո, և գիտես եթէ ահագին է ճակատն այն և յոյժ ահեղ բանակն նորա, և արդ մի ձգելի և խանդավիշի յաշխարհական պաշտամունս նորա: Եւ այլ իմն ցուցանէ այսու եթէ պարտ է ընտիր և պիտանի գտանել այնպիսոցն. զի եթէ պետ յանդիման պատրաստեալ եմք կալոց, ոչ՝ երկրոս.

ւոր մարդոց ու մեք, այլ նմա իսկ թագաւորին ամենե-
ցունցն նոյն եմք կալոց յանդիման. ոչ զի պատերազմիցի
միայն այնպիսին, այլ զի և թագաւորն իսկ ունի նրա-
տեալ 'ի վերայ: Այսմաքի ամօթ նստել յանդամն
մեր, այլ կարի իսկ կամի զայն. և զոր թագաւոր չառ-
նու յանձն որ մեր ծառայակիցն է, զայն որ հրեշտա-
կաց տէրն է՝ յանձն առնու:

Եւ արդ քանզի հանդերձեալ եմք յանդիման կալ,
և պատարագ և զենուսն լինել, զամենայն զարատ 'ի
բաց արահցուք: Վնանդի մինչ բիծ և արատ ունիցիմք
ինչ, չկարեմք լինել պատարագ և զենուսն. քանզի և
ոչ ամն կարէ զենուսն լինել զպոռնկակախն տեսանե-
լով, և ոչ ձեռն պատրաստ յանդիման կալ յափշա-
կելոյն և զրկելոյն, և ոչ ոտք կաղապէս գնալովն որք 'ի
թատերան ընթացցեն, ոչ որովայն որ փափկութեան
ծառայէ և զհեշտութեան ցոնկութիւնսն բորբոքէ, ոչ
սիրտն արտաթեմաք դժածեալ և պոռնկական խան-
տանօք, ոչ լեզու զպիղծսն և զաղտեղիսն բարբառելով:
Ասն որոյ պարտ է յամենայն կողմնաց արատոյն և
բժին զգուշանալ որ լինին 'ի մարմինս մեր:

() Ի եթէ որք զհին զողջակէզսն մատուցանէին՝ ա-
մենայն իրօք զգուշանային, և ոչ զակնատն և ոչ զկո-
թառն և ոչ որ քոստն էր և կամ շրթնատն՝ չհրա-
մէին զայն մատուցանել, ապա մանաւանդ ևս առաւել
մեզ, որք ոչ անբան ոչխար, այլ զանձինս իսկ մատու-
ցանեմք, ևս առաւել հաւաստեաց պէտք են և ամե-
նայն ուստեք գտանել սուրբս և մաքուրս, որով կարա-
ցուք և մեք ասել ընդ Պաւղոսի ասելոյն՝ Թէ «Ես ա-
ւասիկ նուիրեալ եմ և ժամանակ դարձի իմոյ հասեալ
կայ»: Ասն զի և էր իսկ ինքն սուրբ և մաքուր քան
զամենայն պատարագս. յաղագոս այնորիկ իսկ և նուէր
կոչէ զինքն: Եւ արդ յաջողի այս եթէ 'ի բաց մերկա-
նամք զհին մարգն, և եթէ մեռուցանեմք զանդամն
զերկրաւորս, և եթէ 'ի խաչ հանիցեմք զանձինս աշ-
խարհիս: Եւ ոչ որոյ պէտտ ունիմք և ոչ սեղանոյ և
հրոյ. մանաւանդ եթէ ունիմք իսկ այսմ ամենայնի պէտտ,
բայց օակայն չէ ձեռագործ, այլ անգուստ 'ի վերուստ
գայ մեզ ամենայն, և հուրն 'ի վերուստ և սուրն, և
սեղանն է մեզ երկնից լայնութիւնս: () Ի եթէ Լոյիսոյի

զօշափեի զգոհան մատուցեալ՝ զամպար բոցոյ 'ի վերուստ իջեալ զամենայն ծախեցին՝ զԶուրն և զփայտն և զքարինն, ապա ևս առաւել քե լիցի այս : (Թ) Կպէտ և աւնիս ինչ հոսական և երկրաւոր, յորժամ զպատարազն մատուցանիցես ուղիղ մտքք, իջեալ հուր հօգւոյն սրբոյ և զերկրաւորն զայն 'ի բաց ծախէ, և զպատարազն զամենայն ընդունի և սրբէ :

(Դ) Ինչ է բանաւոր պաշտօնն : Հոգեւորական ապաստարութիւնն, վարք ըստ Վրիստոսի կամացն : (Ե) որ օրինակ է թէ որ 'ի տանն քո սպասարեացէ և սրբիցի, որչափ ինչ որ և իցէ՝ ամփոփի յայնժամ և զգաստաբոյնս լինի, սոյնպէս և մեզ զամենայն ժամանակս պարտ է լինել որպէս զսուրբ պաշտօնեայս . և լինի այս թէ զօրհանապաղ մատուցանիցես նմա զենուսն, և քահանայ քում մարմնոյդ լինիցիս ըստ հօգւոյդ առաքինութեան . յորժամ զգաստութիւն և պարկեշտութիւն մատուցանես, յորժամ զողորմածութիւն և յորժամ զհեղութիւն և զանոխակալութիւն . քանզի այսօրիկ են որով մատուցանես զբանաւոր պաշտօնն, այսինքն է ոչ ինչ ունելով մարմնական և ոչ թանձրագոյն ինչ և շօշափեի :

Բարձրացոյց զսողան անուամբս այսօրիւք, և զիւրաքանչիւր որ՝ քահանայ իւր մարմնոյն եցոյց, ապ' ասէ և զօրինակն որով կարող էին զայս ուղղել : Եւ արգ զինչ իցէ օրինակն : «(Զ) Ի զոյգ, ասէ, ընդ յաւիտենիս այսօրիկ կերպարանիք, այլ նորոգեցարուք 'ի նորոգութիւն մտաց ձերոց, : Վանգի ընդ երկիր քարչին կերպարանք յաւիտենիս այսօրիկ, և անարգք և առժամանակեայք են, և չունին ինչ բարձրագոյնս և ոչ ցանկորգս և ոչ ուղղութիւն ինչ, այլ ամենայն ինչ խտտորնակ է : Եւ արգ է թէ կամիցիս ուղիղ գնալ, մի տպաւորեք զքեզ ըստ օրինակի անցաւոր կենցաղոյս . քանզի չէ ինչ 'ի ամա որ ամբողջ և հաստատուն կայ մնայ . յազազս այսօրիկ և կերպարանս կոշեաց . և այլուր դարձեալ ասէ . «(Է) Զցանկոյ են կերպարանք աշխարհիս այսօրիկ, : Վանգի ոչ ինչ հիմնաւոր և հաստատուն ունի, այլ ամենայն առժամայն է . սորին վասն և յաւիտենիս այսօրիկ ասաց, կամեցեալ ցուցանել թէ առժամանակեանք են և անհաստատուն կերպարանք : (Ը) Կպէտ և զմեծութենէ

ասիցես կամ զփառաց կամ զմարմնոյ գեղեցկութենէ կամ զփափկութենէ և կամ այլ ինչ 'ի սոյնպիսեացս՝ զոր կարծիցես եթէ մեծամեծք ինչ իցեն, կերպարանք միայն են և ոչ եթէ իրաց շքմարտութիւն, փեսիլ միայն է և երևումն և ոչ մշտնջենաւոր ինչ հաստատութիւն։ Այլ դու, ասէ, մի կերպարանիդ պարզիւք, այլ նորոգեաց, ասէ, 'ի նորոգումն մտացդ։ } Եւ ցանկ թէ աշխարհիս կերպարանք միայն է։ Իսկ առաքինութեանն ոչ ևս կերպարանք, այլ 'նորոգումն ճմարիտ՝ որ ըստ բնութեան իսկ ունի զգեղեցկութիւնն և չէ կարօտ արտաքին աճառոցն գեղեցիկ երևել և 'ի կերպարանացս՝ որ զօգ ընդ երևելն եղծանին։ վասն զի ամենայն պսոբիկ նախ քան զերևելն լուծանին։

Արդ եթէ զօրինակն 'ի բաց ընկենաւցուս, երազ իսկ առ պատկեր ճմարտութեանն հասանիցես։ քանզի չիք ինչ քան զմեզս տկարագոյն, և ոչ այլ ինչ քան զնա երազ հնանայ։ Այլ ապա զի մարդկան առանձին իմնէք յընտանի իւրեանց կամացն զօրհանապաղ մեղանչել, յայն սակս միթիթարէ զլսողն ասելով՝ եթէ ցանկ հանապաղ նորոգեա։ () որ և մեք 'ի տունս շինուածոցն առնեմք՝ զիարխուլն և զհնացեալն միշտ կազմեմք։ Եղին պէս և զօգիս մեր գարմանեսցուք։ () Եղանք պիտոր, հնաշուքեր զքո հոգիդ։ այլ մի յուսահատ լինիցես և մի միշտ 'ի վայր կործանեալ կայցես, այլ կանգնեա և նորոգեա զնա ապաշխարութեան արտասուօք և խոտովանութեամբ և արգասեացն բարեգործութեամբ, և մի երբեք պակաս գտանիցիս զայսպիսիս առնելոյ։

Այլ զիարդ կարիցեմք, ասէ, զայս առնել։ 'Այլ 'ի ընտրել ձեզ զլաւն, և եթէ զինչ են կամքն նոյ բարին և հաճոցն և կտտարեալն, 'Այսպիսիք, ասէ, նորոգեաց, որպէս զի ուսմիք եթէ զինչ են կամքն նոյ։ յայն ժամ կարէք նորոգել յորժամ ուսանիցիք թէ ի՞նչ գումն և կամ զինչ կամիցի նոյ։ () Ի թէ զայս զիարդես և զիրացն ուսանիցիս ճանաչել զբնութիւն, այնուհետեւ բուռն հարկանիցես զառաքինուէ ճանապարհէն։

Այլ ո՞րք տգիտանայ, ասէ, զբարին և զօգուան, և կամ թէ զինչ կամիցի նոյ։ Այլ 'ի մերձակայս են հարեալք, և զհարստութիւն նախանձեղի իմն վարկանին և զաղքատութիւնն եղկելի, որք զմեծութեան զհետ

մտեալ են և առ արտաքին փառան զերբան բացեալ կան
հիացեալ, որք մեծամեծ զանձինս կարծիցեն, որք տունս
պայծառս և մեծազարդս շինիցեն և գերեզմանս բազ-
մածախս և ճաճանչագոյնս, և զծառայիցն զնոյս ունի-
ցին և զբազմութիւն ներքինեացն շուրջ զինքեամբ պա-
տիցեն: Սորա են որ զինքեանց զօգուտն և զայ զկաման
տգիտանան. և երկրքեան այսոքիկ մի իմն են:

Ս) ասն զի զօգուտն և զբարին մեզ ան կամի, և զօր-
ինչ ան կամի՝ այն է մեզ բարին և օգուտն, և արդ որ
են կամք այ: Նշքատութեամբ կեալ, ի խոնարհութե
կեալ, զփառս արհամարհել, ժուժկալութեամբ կեալ
և ոչ փափկութեամբ, նեղութեամբ և ոչ հանգստու-
թեամբ, տրտմութեամբ և ոչ ծաղու՝ զխմամբ և այ-
լովքն ամենեքեմբ զորս օրէնս գրեաց: Նշք բազումք
որք զայսոցիկ զհետ ոչ չողան և այնչափ հեռի են յի-
րացս, կարծեն թէ այն է մեզ օգուտ և այն կամք, այս-
ինքն է մեծութիւնն, վրան այնորիկ և ոչ մերձեալ
անգամ կարեն այնպիսիքն յառաքինութեանն աշխա-
տութիւնս, նա և գիտեն իոկ ոչ եթէ զինչ իցէ առա-
քինութիւն. և քան զնա մեղքն իմն զարմանալիք թը-
ւին նոցա և քողցունք, և զպառնիկս փոխանակ ցածուն
և զգաստ կանանց յանձինս կուտեն: Նշք արդ երբ կա-
րիցեն այնպիսիքն մերժել ի յաւիտենիս յոյսմանն:

Ս) ասն որոյ պարտ է նախ քան զայսն ան զփրաւունս
իրացն ի մեզ հաստատուն պահել. թէպէտ և ոչ փա-
խիմք յառաքինութիւն, գոնեայ գովիցեմք զառաքինու-
թիւն. թէպէտ և չփախիցիմք ի մեղացն, գոնեայ չար
կոչիցեմք զմեզմն: () ի թէ այսպէս պահիցեմք անշփոթ
զձեմարտութեան սահմանադրութիւնն, ապա յուզի
անկեալ և զգործոյն իսկ բուռն կարեմք հարկանել:
Ս) ասն այսորիկ և սա ինքն այսպէս հրաւայէր նորոգել.
«Ինտրել ձեզ, առէ, զլաւն, և եթէ զինչ են կամք այ»,
Նշք ինձ թուի թէ և ի հրեայսն կամք միտել որք զօ-
րէնան ունէին, քանզի և ի հին կարգաւորութեանն էին
կամք այ, ոչ եթէ նախերիցութեամբն, այլ վրան նոցա
տկարութեանն թոյլ ետ: Իսկ կատարեալն և հաճոյն՝
նոր կարգաւորութեամբս է: Վնագի և յորժամ բա-
նաւոր պաշտօն կոչեաց զայս առ ի խտրոյ ի մէջ արկա-
նելոյ ընդ հին և ընդ այս, այսպէս անուանեաց:

“Ի՞նչեմ, ասե, 'ի ձեզ շնորհացն որ տուեալ են ինձ, որ է յամենեւին 'ի ձեզ, մի առաւել ինչ խորհել քան զարժանն խորհելոյ. այլ խորհելն 'ի զգատանալ իւրաքանչիւր դք, որպէս բաժանեաց անք ըստ չափոյ հաւատացն. : () առաջինն ասէր՝ թէ ազաթեմ զձեզ զթու թեամբն այ. իսկ աստ գարձեալ տէ՛ր 'ի ձեռն շնորհացն : Տես զբարուցն բարեկարգութիւն. ոչ ուրեք զինքն արժանի հաւատարմութեան վարկանի այսպիսում խրատու և խորհրդակցութեան. այլ երբեմն զթութեմն առնու ընդ իւր և երբեմն զշնորհսն : || Է թէ զիմ ինչ բանս ասեմ, ասե, ոյլ զայն որ յայն է : | Զ չտաց եթէ ասեմ ձեզ 'ի ձեռն իմաստութեանն այ և կամ 'ի ձեռս օրէնսդրութեանն այ, ոյլ թէ 'ի ձեռն շնորհացն այ. միշտ հանապաղ զերախտեացն յիշեցուցանէ նոցա, որպէս զի և ս բարեբարոյս առնիցէ զնոսս. և ցուցանէ թէ այնմ ևս պարտական էին, այսինքն է տալցեւոցն ունկնդրութեան :

“Ի՞մենեցուն որ 'ի ձեզդ են. : || Է թէ այժմ առնուն և կամ այնմ անուան, այլ իշխանաց և որք ընդ իշխանութեամբն են, ազատաց և ծառայից, տգիտաց և խնայտոց, արանց և կանանց, ծերոց և երիտասարդաց. ամենեցուն հասարակաց են օրէնքս այս, քանզի տէրունական իսկ է այս : | Զ անտաղտուկ զբանն գործէ, ամենեցուն իսկ առ հասարակ առաջի դնեմ զոյցալիսի զվարդապետութիւն որք ենն պարտականք և որք չենն. որպէս զի նոցա սաստիւն այլք զիւրառ ուղղիցեն և ընդունիցին զգրաւան : | Զ արգ զինչ կամիցիս ասել, ասա ինձ. զայն՝ թէ “ || Բ առաւել ինչ խորհել քան զարժանն խորհելոյ. : () մայրն ամենեցուն բարեաց կամիցի 'ի ներքս մեծանել զիմասրհութիւնն, իւրում վարդապետին նմանեալ : () որ օրինակ և յորժամ նա 'ի լեռանն ել և հանդերձեալ էր զսովորական զբանն յորինել զխրատու, աստի նախ արար սկիզբն և զայս եղհիմն վարդապետութեանն ասելով այսպէս՝ թէ “ | Զ րանի ազգատաց հոգւով զի նոցա է արքայութիւնն երկնից, սոյնպէս և սա յաւանդութենէ անտի 'ի կարգաւորական 'ի բանն փոխեցա :

| Զ իբրև ուսոյց բարորակին իսկ զսուսաբնութենէն և զքանչեքի զգենութիւնն և զպատարաքն զայն 'ի մէջ պա.

Հանջեաց, ապա կամի առ սակաւ սակաւ զայն բովան-
գակել, և իբրեւ 'ի զլեաց իմիք և 'ի խնարհութենէն
առնէ սկիզբն և ասէ. «**Վ** 'ի առաւել ինչ խորհել քան
զարժանն խորհելոյ, քանզի այդ են կամք ան, այլ խոր-
հելն 'ի զգաստանալ, : **Եւ** զոր ասէն այսպիսի ինչ է.
ընկալաք զմիտս իմաստութեան, ոչ զի յամբարտաւա-
նութեան զնա 'ի կիր արկանիցեմք, այլ 'ի զգաստու-
թիւն: **(1)** քաստութիւն այժմ' աստ ասէ ոչ լոկ խորոց
ընդ մէջ արկանելով ընդ պղծութիւն և ընդ առաքի-
նութիւն, և կամ լոկ թէ զերծնուլ յառաքինութիւն,
այլ և արթուն և առողջ լինել պարտ է մտօքն. քանզի
և այսգրիկ զգաստութիւն կոչին' որք անխաբ և ողջ զիւ-
րեանց զխելն պահեցին: **Եւ** այդ եթէ որ ոչ 'ի չափու-
մանից զինքն, և ոչ զգաստանալ կարէ, այսինքն է չեա-
րէ հաստատուն և ողջ կալ, այլ շաղկապի և կողի
այնպիսին և քան զամենայն այսակիրս ևս մոլեկան է:
(2) քաստութիւն զխնարհութիւնն կոչեաց:

«**Խ**րաքանչիւր որպէս և բաժանեաց անձ, ասէ, ըզ-
լափ հաւատոցն, : **Վ** անզի տուրք շնորհացն զբազումս
յամբարտաւանութիւն անձին և 'ի սոցանէ և 'ի կորն-
թացեցն, և տես զխորդ և զդատառոտ ախարն յայտ
առնէ և առ փոքր փոքր ձգէ տանի: **Վ** անզի տտաց' թէ
արարտ է խորհել և 'ի զգաստանալ. յարեաց 'ի սոյն'
թէ «**Խ**րպէս անձ բաժանեաց իւրաքանչիւր ըստ չափոյ
հաւատոցն, : հաւատոս աստ զշնորհսն կոչէ: **Եւ** իբրեւ
տտաց թէ բաժանեաց անձ իւրաքանչիւր ըստ չափոյ հա-
ւատոցն' ակոսեաց այսու զայն որոյ զնուազն առեալ
էր, և որոյ 'ի մեծամեծսն վայելեալ էր' զնա զիջոյց և
չեա հպարտանալ. զի թէ անձ բաժանեաց և չէ ինչ 'ի
բումիկ ուղղութենէ, էր վասն մեծամեծոս:

Իսկ եթէ որ զհաւատոս չտսէ շնորհս կոչեալ, այսու
ևս մեծաբոյնս ցուցանէ խնարհեցուցեալ զամբարհա-
ւաճութիւն: **(3)** Ի եթէ շնորհացն պատճառք են հա-
ւատքն, յորում նշանքն լինին և այն յայն է, իսկ դու
ընդէր մեծամեծոցեա. զի թէ նորա չէր եկեալ և մարմ-
նացեալ, ոչ ինչ յարգոյ լինէին հաւատքն: **Ի** պա ու-
րեմն ամենայն սկիզբն բարութեանց 'ի նմանէն է: **Ի**սկ
եթէ նա բաժանէ, ապա գիտէ որպէս բաշխէ. քանզի
զամենեւին նա արար և ամենեցուն միտպէս խնամ տա.

նի։ Եւ որպէս տալն 'ի մարդասիրութենէ եղև, այսպէս և որքան տալն արժան է։ Վանքի աշխարհաւորասէս ինչ ցուցաբ զբարեբարութիւնս՝ որ է տուումն պարգևացն, վասն այնորիկ չափով ըստ բաւելոյ ամանին։ զի թէ անարգել կամէր զմեզ, անդէն 'ի սկզբանն իսկ չտայր։ Իսկ ապա եթէ փրկել և պատուել փութացաւ, յաղագս այսորիկ իսկ եկն և այսչափ բարութիւնս բաշխեաց, և արդէր վասն ամբոխիս և աղմկիս և 'ի մորտութիւն դարձուցանես զիմաստութիւնն, մեծագոյն քան զբնութիւն յամօթ առնես զքեզ։ Վանքի որ ըստ բնութեան մորտութիւնն է, այնմ չկայ ինչ մեղադրութիւն։ Իսկ որ յիմաստութենէ յիմարութիւն է, այսպիսին և 'ի ներելոյ զքեկալ գտանի և մեծամեծ տանջանս ածէ 'ի վերայ իւր։

ՅՈՐԴՈՐԱԿ

Եւ յայսպիսիքս են որ իմաստութեամբն մեծամտիցեն և 'ի վերջին ամպարշտութիւնս անկանիցին։ Քանզի չառնէ ալ ինչ մորտ զոր որպէս զհպարտութիւն։ Եւ անորոյ և մարգարէն այսպէս կոչէր զբարբարոսն զայն ասելով թէ “Նիմարն զյիմարութիւն խօսի”։ Եւ զի 'ի բանիցն իսկ օւսցիս զնորա յիմարութիւնն, լուր զինչ ասէն։ “Եւ վերայ աստեղաց երկնից, ասէ, եղից զաթոռ իմ, և եղէց նման բարձրելոյն։ ասից ձեռամբ իմով զտիեզերս որպէս զբոյն և որպէս զձուռ մնացեալս բարձից”։ Եւ արդ զինչ յիմարութիւն քան զայս բան կայցէ։ Եւ զի իւրաքանչիւր որ յասացելոց բանից անտի իսկոյն լի են նախատանօք, թէսկէտ և յասացելոցն 'ի մէջ ածիցեմք զիւրաքանչիւրոցն՝ ոչ կարես ճանաչել յառաջ և 'ի միտ առնուլ զբանս յիմարին։ և այսպէս մի է ամենեցուն նոցա պակասամտութիւն։ () Ի և այլ միւս և ս բարբարոս ասէր՝ թէ “Ետուա՞ծ եմ ես և ոչ մարդ”։ և միւս և ս դարձեալ։ “Եւ ի թէ կարող իցէ Եւ փրկել զձեզ և ապրեցուցանել 'ի ձեռաց իմոց”։ և եգիպտացին՝ թէ “Եւ Կիտեմ՝ զտէրն և զԵսրայէլ ոչ արձակեմ”։ և որ 'ի մարգարէէ անտի ասացեալ անգլապէս էր՝ այնպիսի ոմն էր, մինչև ասէր 'ի սրտի իւր

րում՝ թէ չիք անձ . և լլային՝ « ի՞նչէ պահապան ի-
ցեմ ես եղբօրն իմում » :

Եւ արդ կարացե՛ր արգեօք ճանաչել յառաջ և 'ի
միտ առնուլ զբանս մարտութեանն . քանզի ամբարհա-
ւաճութի 'ի չափաւորութէ անկանելն է և յորմէ եղեն ,
վասն որոյ և ամբարհաւաճութի իսկ ասի՝ որ և մարտս
իսկ և ամբարաւանս գործէ : () Ի թէ սկիզբն իմաստու-
թե երկիւղ տեսանն է , ապա ուրեմն սկիզբն մարտութե-
է ճանաչել զտէր . զի թէ ճանաչելն իմաստութի է , և
չգիտելն յիմարութիւն , այս 'ի հպարտութենէ ուրեմն
է չգիտելն զտէր . ապա ուրեմն հպարտութիւն վերջին
մարտութիւնն է : Եւ յապիսի ոմն էր և՛ լաբաղ , թէպէտ
և ոչ առ անձ , այլ առ մարդիկ յամպարհաւաճութենէն
անմիտ գտաւ . այլ յետոյ մեռաւ կարօտութեամբն :
{ Երբեք անկցի որ 'ի չափաւոր մտայ անտի , խենել և
տկար ոպին 'ի հիւանդութենէն լինի : () որ օրինակ և
մարմին թէ զչափաւոր զխառնումն կորուսանիցէ , զը-
ժուարենկալ եղեալ այնուհետեւ ամենայն ախտիւքն
ծախիցի . սոյնպէս և հոգի յորեքմ կորուսցէ զձեռն
որոքստ բնութեանն ունէր զխոնարհութիւնն , և տկար
իմն ախորժս ընկալեալ՝ ապա երկչոտ և զայրացող և ան-
միտ լինի , նա և զինքն ևս տգիտանայ այնուհետեւ . և
որ զինքն տգիտանայցէ՝ որպէս արգեօք որ 'ի վերն քան
զնա իցէ՝ կարէ 'ի միտ առնուլ : () որ օրինակ և որ զխե-
լացնորութիւնն ունիցի , յորեքմ զինքն ճանաչիցէ , ա-
պա և ոչ որ առաջի աչացն և ոտիցն կայ՝ գիտիցէ , սոյն-
պէս և ակն յորեքմ ինքն կուրացի , ամենայն իսկ առ
հասարակ և այլ անդամքն խաւարին :

Եւ ի՞նչպէս և 'ի հպարտութենէ և 'ի խառնութենէ այս-
պիսի իրք գտանին լիեալ : Եւ ամն որոյ և սղբա ևս հէքք
և թշուառականք են քան զայնասիկ որք շամեալքն և
մոլեգնեալքն իցեն և քան որք բնութեամբն յիմարք ի-
ցեն . քանզի զզգ նոցին շարժեն զծողրն և նմանք նո-
ցին են գործք և անընդունակք , և այսակերք են որպէս
և նոքա : Եւ սղբա չողորմին յումեքի որպէս և նո-
քայն , և փոխեալ են 'ի մասայ որպէս և զնոսայն . այլ
չունին ներումն սղբա , բայց ատեղի են միայն յամենե-
ջունց , և վնաս մի և նոյն է երկոյունց , և 'ի ներեղոյ
թողութեան նոքա զրկեալ գտանին : Եւ ոչ յկրացն

միայն, այլ և 'ի կերպարանացն իսկ են պայն կատակա-
նաց: Այլ վասն, աստ ինձ, զպարանոցդ 'ի վեր ձգես,
ընդէր գնաս 'ի ծայրս մատանցդ, հիմ զյօնսդ 'ի վեր
պարզես, ընդէր զանջոց պատուցանեպ: Գու որ չկարես
մազ մի սպիտակ առնել կամ թուխ, և որպէս թէ ա-
մենակալ ոք իցես՝ այնպէս ամբարտաւանս ձեմիս: Եւ թի
ինձ թէ կամէիր թէ թեք ևս բուսանէին քեզ, որպէս
զի մի 'ի վերայ երկրի գնայցես: Արդեօք և թալուն և
ցանկանայցես ըստ թեամբ լինել, այլ չկարես, քանզի
մարդ ես բնութեամբ և լոկ ընդ վայր ձեռնարկես թու-
լէլ, թէպէտ ընդ միտսդ 'ի ներքոյ թախ:

Աւարդ զհնչ զքեզ կոչեցից որով կարացից 'ի բաց
ջնջել զայդպիսի ամբարտաւանութիւնդ և զհպարտու-
թիւնդ: Այլ թէ ստեմ զքեզ քաղաք և աճիւն կամ
ծախ և փոշի, ասացի զնչին և զանարգ բնութենէն,
այլ չե ևս որպէս պարտն էր կարացի զօրինակն 'ի մէջ
բերել: Քանզի ամենայն իրօք կամիմ զնոր բորբոքումն
տօլորման նոցա յանդիման կացուցանել: Աւարդ որ-
պիսի ինչ պատկեր կարեցեմք յօգել ընդ տաս: Ինձ
թուի թէ ծեծած վշտ և յամենայն կողմանց բորբո-
քեալ: Քանզի և նոքա համարին մինչդեռ ունին 'ի ձե-
ռին թէ լուցեալ իցէ և կայ մնայ ինչ: և յօրժամ 'ի
ձեռացն 'ի վայր ընկենուցուն, չիջեալ լինի՝ քան զամե-
նայն աճիւն ևս վատթարագոյն: Այսպիսի են և նոցա
աղիքն: Քանզի զընդունայն հպարտութիւն նոցա և գոյզն
ինչ ընդդիմահարութիւն կարող է կործանել և 'ի բաց
լուծանել: Անզի բարձրամօին հարկ է եթէ և ակար-
իցէ, զի չէ առողջ բարձրութիւն նորա, այլ որպէս պղպղ-
ջակք զի գիւրաւ հեղձնուն՝ սոյնպէս և նոքա երազ կորն
չին: Իսկ ապա եթէ անհաւատ վնդիս, առար ինձ ըզ-
խիստն և զմեծամիտն և զազբաւան զերկնչաւ: և յօր-
ժամ երեկոյ լինի, նա 'ի գոյզն ինչ պատահանէ որ-
պէս դիտու վտուալ և անդէն ընդ վառելի և թախն
եղեալ, իսկ սա որպէս զհաստ փայտի զանութիւն ոչ
լուցանէ երազ և 'ի բազում ժամանակս պատհէ զլոյսն և
տոկայ բոցն: Այնպէս և հոգիք, վասն ցի սք ընտիրն և
հաստատունն է, ոչ լուցանի գիւրաւ և ոչ չիջանի: Իսկ
նա 'ի միւր վայրկեան ժամու գիւրաւ ծախի և չքուրդի
Աւարդ զայս իմացեալ զխոնարհութիւն յանձն առ-

ցուք, ժամն զի չիք ինչ քան զնա զօրագոյն, այլ և քան զվէն աւժեղ է և քան զանդամանդ հաստատուն և քան զաշտարակ և զքաղաք ամուր և քան զպարիսպ ևս 'ի դգուշութեան պահէ զմեզ և քան զամենայն սատանայական մեքենայն բարձրագոյնս կարգէ զմեզ. իսկ ամբարտաւանն և մեծամեծն և 'ի դոյզն իմեքէ դիւրաւ ըմբռնի, որպէս ասացի իսկ ապա՝ եթէ և քան զպղպրջակս ևս դիւրաւ հեղձնու, և քան զտարդիւտայն ևս երագ պատառի, և զօրէն ծխոյ լուծանի: Իսկ մեք 'ի վերայ վիմին հաստատուն կացցուք, և զայն թողեալ զայսր զհետ եղիցուք. ապա այնպէս և 'ի մերձակայ կեանսս հանգիստ գտանեմք, և անդ 'ի հանդերձեալ բարութիւնսն վայելեցուք շնորհօք և մարգասիրութիւն տեսան մերոյ: Նիսուսի Վրիստոսի ընդ սրում փառք հօր հանդերձ հոգւովն սրբով այժմ և յաւիտեանս. ամէն:

ՃԱՌ ՔՍԱՆԵՐՈՐԴ ԱՌԱՋՆԵՐՈՐԴ

“ () որ օրինակ 'ի միում մարմնի անդամս բազումս ունիմք, և անդամքն ամենայն ոչ զնոյն գործ ունին, օոյնպէս և բազումքն մի մարմին եմք 'ի Վրիստոս, որպէս զի և եմք միմեանց անդամք ”:

Ինքարձեալ զնոյնս աստ 'ի կիրարկանէ, որպէս և առ կորնթացիմն զայնպիսի զգար ախտ ամբարտաւանութեն շիջուցանէր: Եւ մեծ իսկ է դեղոյս այսորիկ զօրութիւն, և մեծ սատար պէտք էին առ 'ի յուղղելոյ զայնպիսի զամպարհաւաճութիւն: Եւ վասն մեծամեծեան, ասէ, դու, և կամ դարձեալ զընկերն ընդէր անարգեալ անդոտնես. ոչ ապաքէն ամենեքին մի մարմին եմք և մեծամեծք և փոքունք. յորժամ ընդ գլխոյն միաւորիմք, այնու լինիմք միմեանց անդամք, և արդ ընդէր անջատեալ բաժանես զքեզ ամբարտաւանութեամբ, հիմ յամբ առնես զեղբայրն. զի որպէս նա քո անդամ է, նոյնպէս և դու նորա, մանաւանդ թէ այսու իսկ եմք պատուակից:

Եւ արդ երկուս ինչ եղ, որով բաւական էր զնոցա հարարութիւնն 'ի բաց ջնջել. և զի միմեանց անգամք ետք, ոչ եթէ փոքրն մեծին միայն, այլ և մեծն կրտսերոյն. և զի ամենեքին մի մարմին եմք: Եւ անաւանդ եթէ երկս իսկ եղ, և եցոյց եթէ պարզեք են զորս ընկալաքն: Եւ արդ մի ինչ մեծամտեր. ոչ եթէ գութնորեցեր և գտեր, այլ յայ տուաւ քեզ. սորին վառն և յորժամ զշնորհացն ճառեաց, չասաց թէ ոմն առաւել և ոմն նուազ ընկալաւ. այլ զինչ. եթէ պէսպէս շնորհս ունիցին. ոչ եթէ, առաւել և կամ նուազ ինչ, այլ ազգի ազգիս. զի թէպէտ և չհամարեցոր մեծամեծս ինչ գործել, սակայն 'ի մարմնոյ նորա ես:

Եւ ասա այնուհետեւ սկսեալ 'ի շնորհացանոցի յուղղութիւնս անդր տանի: Եւ քաց եթէ մարդարեութիւն և պաշտօն և որքան սոյնպիսիք ինչ, տանի յառաջ ըզբանն յողորմածութիւնն և 'ի փոյթն և յօգնութիւնս: Եւ քանզի ոմանց բնտանի իսկ էր առանձին յառաքինութեան կալ և չունէին մարդարեութեան շնորհս, ապա եցոյց եթէ և այն շնորհք են, մանաւանդ թէ ևս մեծագոյն՝ զոր և առ կորնթացիսն եցոյց. և այնչափ մեծագոյն, որպէս զի սա վարձս ունի, իսկ միւսն չունի ինչ երախտիս, վասն զի բոլորն իսկ պարզեք են և շնորհք, վասն այնորիկ ասէ՝ թէ “Եւնիք շնորհս ըստ շնորհացն որ տուեալ են մեզ ազգի ազգիս, եթէ մարդարեութիւն ըստ չափոյն հաւատոց”: Եւ քանզի բաւականութեամբ իսկ միթարեաց զնոսա, կամի զի պատրաստք և փոյթք գտանիցին. և ցուցանէ թէ նոքա ետուն բարուրս գտանել առ 'ի ստանալն զմեծն և զնուազն զշնորհսն: Եւ թէ և յայ այսպէս տուան, որպէս յորժամ ասիցէ՝ թէ “Եւրաքանչիւր ումեք որպէս և անձ բաժանեաց ըստ չափոյ հաւատոցն”: և դարձեալ “Ըստ շնորհացն, ասէ, որ տուեալ են մեզ”: որպէս զի զիջուցանիցէ զամբարտաւանութիւնն նոցա: Եւ 'ի ձէնջ եղև սկիզբն, որպէս զի այրու զարթուցանիցէ զծուլագոյնն. զոր և առ կորնթացիսն իսկ զերկոսին զայսոսիկ արէ 'ի կիր: Եւ յորժամ ասիցէ՝ թէ “Եւրաքանչիւր լերուք շնորհացն”, և ցոյց թէ նոքա եղեն պատճառք զանազանութեանս այսմիկ որ տուան. յորժամ ասիցէ՝ թէ “Եւ այս ամենայն ուղղէ մի և նայն հոգի և բաժանէ իւրաքանչիւր որպէս

և կամփ, զայն կամփ կազմել թէ մի որ մեծամեղիցէ առաւել շնորհօքն. ամենայն ուստեք ջանայ ողջացուցանել զախտն նոցա: Սոյնպէս և աստ գործէ, և զարձեալ կանգնէ զանկեալսն, ասէ. «Ինչ մարգարէութի՛ ըստ չափոյ հաւատոցն, յի թէ պէտ և շնորհք են, ասէ, այլ ոչ եթէ ընդ վայր ինչ զեղուն, այլ ըստ չափոյ որք ընդունիցինն՝ տուեալ լինին. այնքան բազմէ՛ որքան գտանէ զամանն՝ ի հաւատոց մատուցեալ:

«Ինչ թէ պաշտօն ըստ պաշտամանն, ի նոյնհարաւ կան իմն իրա դնէ աստ. քանզի և առաքելութիւն պաշտօն է, և ամենայն իոկ հոգեւոր գործ պաշտօն լի: Ի և առանձին իոկ իրացս այսոցիկ անուն տնտեսութեան: Իոկ աստ տիեզերական կամեցաւ զբանն դնել, յայն սակս այսպէս անուանեաց: Ի՛շա ասէ՛ թէ «Իր ուսուցանէն ըստ վարդապետութեանն, Տես որպէս առանց զանազանութեան դնէ զայս զփոքրն առաջոյ: Իարձեալ իրառե զնոսա մի հպարտանալ և ամբարտաւանել. «Իր մխիթարէն՝ ըստ մխիթարութեանն, ի յաւյս տեսակ է վարդապետութեն. «() ի եթէ իցեն, ասէ, ի ձեզ բանք մխիթարութեան, առ ժողովուրդն ասացէք, ի

Ի՛շա ցուցանէ թէ չէ մեծ օգուտ յառաքելութեանէն, թէ ոչ կամօք և յօժարութեամբ լինիցի ըստ օրինացն՝ ածէ զսովորս՝ թէ «Իր տայն առատութեամբ, լէ, ասէ, տալն միայն բաւական, այլ պարտ է բազում իոկ յաճախութեամբ զայն առնել: () առատութիւն ամենայն օրեք իոկ յիշէ: Իս և կուսանքն ունել ունէին իւղ. և քանզի զբաւականն չունէին, յամենայնէ իոկ զրկեցան: «Իր վերակացուն է փութով, լէ բաւական վերակացուն միայն լինել, այլ ամենայն փութով և յօժարութեամբ:

«Իր ողորմի զուարթութեամբ, ի Վանդի չէ բաւական ողորմելն միայն, այլ բազում առատութեամբ և անտրտում բարութեամբ պարտ է առնել զայն. մանաւանդ ոչ առանց տրտմութեան միայն, այլ զուարթութեամբ և խնդալով. քանզի չէ զոյգ չտրտմելն և խնդալն: () այնս զայս և առ կորնթացիան գրեալ բազում փութով կազմէր, յառատութիւն յորդարեալ զնոսա այսպէս ասէր. «Իր խնայելովն սերմանէ, պակասագոյնս հնձեացէ. և որ օրհնութեամբն սերմանէ, օրհնութեամբ և ժողո.

վէ, ։ Եւ առ ուղղել զբարս նոցա զայս դնէ՝ թէ մի ի արտաութենէ և ի հարկէ, վասն զի երկոցունց այսոցիկ պարտ է մերձ լինել առ այն որ ողորմին, և աննախանձ առ և յոյժ հեշատութեամբ։ Եւ յաղագս էր վասն ողբաս և լաս յորժամ զողորմութիւնն առնես։ Ընդէր ցաւ է և երեւոյժ ի վայր անկանին յորժամ ողորմին, և կորուսանես զպտուղ ողորմութեանն։ Թէ ոգաւ, ընդէր ողորմիս։ այլ անապոյցն ես և տմարդի։ զի եթէ դու սղաս յողորմին, որպէս զնա որ ի արտաութեանն է՝ կարես մեղութարել։ Եւ իրեղի է քո, մի չար ինչ կարծիս զնմանէ յանձն առնալ յորժամ խնդալովն չտայցես։ քանզի չիք այնպէս ինչ որ անվայելուչ թուի մարդկան որպէս զայն որ յայլոցն ինչ առնուցուն։ Եւ եթէ ոչ յոյժ ամենայն առաւելութեամբ զկարծիս չարեաց ի բաց մերժեացես և ի միա առնուցուս եթէ առնուս մանաւանդ քան թէ առա, ի վայր կործանեա զնա որ առնուն։ քան եթէ կանգնեցեր։ Եւ որին վասն ասե՝ թէ ։ Եւ ողորմին զուարթութեամբ, ։

Եւ արդ ո՞վ որ այնքան յիմար իցէ, որ մինչ զարքայութիւնն երկնից առնուցու՝ և տրտմեցի։ ո՞վ որ մեղաց թողութիւն ընդունիցի՝ և ցանկ տխուր կայցէ։ Եւ արդ մի ի ծախս ընկնց հայիցիս, այլ որ ի ձեռն ծախոցն շահքն գործին ընդ այն խնդաւ։ զի եթէ որ անյոյսն սերմանէ՝ այնպէս խնդայ, ապա ևս առաւել որ յերկինս մշակէ։ Եւ աստ թէպէտ և սակաւ տայցես, շատ ետուր։ Իսկ եթէ տխուրութեամբ տայցես, թէպէտ և բազում ինչ ետուր, սակաւ գործեցեր զտուրն։ Եւ յայտն և այրին բազում տաղանդացն յաղթեաց երկու խերեւելոցն։ վասն զի միտքն զառաարութիւնն պողաբերէին։ Եւ զիարդ կարիցեմք, տսեն, վերջին աղքատութեամբն կեալ յորժամ ամենայն յոժարութեամբ զինչն ցրուիցեմք։ Հարցիր ցոյրին և ուսանիա զբարս իրացն, և ապա ի միտ առնուս թէ ոչ աղքատութիւնն գործէ զանձկութիւն, այլ կամք յոժարութեանն իսկ, նա և որ հակառակ ամին է՝ զայն առնես։ Եւ ամն զի գոյ հնար և յաղքատութեանն առատամիա գտանել և ի մեծութեանն սքսկասամիա։ Եւ ամն այսորիկ ի տուրն զառատութիւնն խնդրեաց, և յողորմին լրջմտութիւն, և ի վերապացութեանն զիտիւ։ զի ոչ եթէ ընդիւք մի.

այն կամի զմեզ եթէ օգնիցեմք կարօտելոցն, այլ և բանիւք և իրօք և մարմնով և այրօքն ամենայնիւ: Եւսաց և զգլխաւորական վերակացութենէն, այս է զվարդապետութենէն, քանզի այսօրիկ են կարեւորք և սր ոգւոյն իսկ կերակրիչ է. ապա եկն և յայս որ յընչիցն լինի և 'ի ձեռն այլ իրացն: Եւ յուցանէ թէ իբր կազմիցի այն՝ զմայրն սոցին 'ի ներքս ածէ, այսինքն է զսէրն:

“ Եւր, ասէ, առանց կեղծաւորութեան ”: Եւ թէ զայն ունիցիս, ոչ ընչիցն ծախաց զգայցես և ոչ աշխատութեան մարմնոց, ոչ ջանի բանից, ոչ քրտանց ապաստարութեան. այլ ամենայնի քաջութեամբ համբերես, թէպէտ մարմնով իցէ կամ ընչիւք կամ բանիւք կամ այլով իւրք որով կարօտ է ընկերն օգնելոյ, զամենայն իսկ յանձն առնուս: Եւրպէս և նայն ոչ միայն զտուրն պահանջէ՝ այլ և զառատութիւնն, և ոչ լոկ զվերակացութիւնն միայն՝ այլ և զփոյթն, և ոչ զողորմածութիւնն միայն՝ այլ և զըջմտութիւնն, սոյնպէս և ոչ լոկ զսէրն՝ այլ և զանկեղծաւորն. և այն իսկ է սէր: Եւ եթէ այս լինիցի, ապա այն ամենայն զհետ դայ: Բանդի և որ ողորմին, զուարթութեամբ ողորմի, զի իւրում անձինն տայ. և որ վերակացուն է, փութով է վերակացու, զի իւրում անձինն է վերակացու. և որ տայն՝ առատութեամբ առնէ, քանզի իւր շնորհէ:

Եւ ապա վասն զի է և 'ի չար իրս սէր՝ որ յանառակութեանց և 'ի գիշութեանցն լինի և կամ յընչիցն յափշտակութենէ զոր 'ի միտսին խորհին. և կամ զոր 'ի հանգանակայն և յարեցութենէն ունիցին, և արդ յայսպիսեաց աստի կամեցեալ սրբել զնոսա՝ ասէ. “ Եւ տեսալ զչար ”: Եւ շատաց եթէ մերժել, այլ թէ ատել, այլ և յոյժ իսկ ատել. քանզի այս բանք 'ի բազում տեղիս որպէս հրաման տուեալ 'ի սմանէ ասին. որպէս յորժամ ասիցէ՝ թէ անկալութեան մեամբ և փրկութեան: Եւ վասն զի են ոմանք որ թէպէտ և չգործեն զչար ինչ, սակայն զնոյն ցանկութիւն 'ի սրտին ունին. յազապս այնորիկ ասաց՝ ատեալ զչար: Եւ և զմիտան ևս կամի սրբել և բազում ընամուծի մեզ ընդ մեզան ունել և պատերազմող և ատելի վարկանել: Եւ արդ մի զի լուար յինէն, ասէ, թէ սիրեցէք զմեծանս, համարիցիք եթէ մինչ և ցայն վայր ետու հրաման, որպէս

զի և ընդ չարսն գործակից լինիցիք . այլ որ ինչ սորին հակառակքն են, ասէ, օրինադրեմ . ոչ միայն 'ի վարուցն, այլ և 'ի մերձաւորութենէ նոցա օրք 'ի չարիսն են' օտարանալ ձեզ . և ոչ միայն 'ի մերձաւորութենէ նոցա օտարանալ ձեզ, այլ և մեծաւ առաւելութեամբ 'ի բաց դռնալ 'ի նոցանէն և ատել :

Եւ ոչ միայն այսօրիւք շատացաւ, այլ և զաւարի նութեւն արգասիս 'ի ներքս ածէ ասելովն՝ թէ “ () Տէտ երթալ բարեաց , : Եւ շատաց թէ առնել միայն, այլ և յամենայն ժամ յայն խոկալ և 'ի նմին կալ . քանզի վայս հրամայէ ասելովն՝ թէ զՏէտ երթայք : Սոյնպէս և այլ կամեցեալ զուգել զայրն ընդ կնոջն, ասէր՝ թէ “ { Զարեացի 'ի կին իւր , : Իսկա և զպատճառսն ասէր որով պարտիմք սիրել :

“ { Եղբայրսիրութեան առ միմեանս գլխաւք , : Եւ բարք էք, ասէ, և նոյն երկունքն լուծան 'ի վերայ ամենեցունց . ապա եթէ այդպէս է, իրաւունք են սիրել զմիմեանս : () Այս և {} Ռովէս օրք յարիպտոսն մարտն չէին ընդ միմեանս ասէր՝ թէ “ Եւ եղբարք էք, ընդէր զրկէք զմիմեանս , : () Ի յորժամ վասն արտաք նոցն՝ ասէր թէ հնար իցէ ձեզ ընդ ամենայն մարդկան խաղաղութիւն կալլիք . իսկ յորժամ վասն ընտանի իւրոցն՝ ասէր յեղբայրսիրութեան առ միմեանս գլխաւք : Ինչ ընդ չկուռնէն խնդայ, և ոչ եթէ ատել և 'ի բաց խօտորել 'ի նոցանէն . իսկ աստ սիրել, և ոչ լոկ սիրել, այլ և գլխաւ . քանզի ոչ միայն, ասէ, անկեղծ պարտ է ունել զսէրն, այլ և յոյժ զեղմամբ ջերմեռանդն : () Ինչ օգուտ է, ասէ, թէ սիրէ աննենգ, և ոչ ջերմ՝ սիրով սիրել : {} ասն օրոյ և ասաց՝ թէ “ առ միմեանս գլխաւք , : այսինքն է թէ ջերմացոյնս սիրեա, մի կար մնար յայլմէ սիրիլ, այլ դու նախ յառաջեա և սկսիլ . և այսպէս ապա և զնորա սիրոյն զվարձս դու պողաբերես :

Եւ իբրեւ քսաց զպատճառսն որով պարտիմք սիրել, ապա ասէ զայն ուստի անշարժ մնայ օէրն . “ Ի պատիւ, ասէ, նախամեծար վարկանիջիք , : {} ասն զի 'ի ամենէ լինի սէր, և եղեալն ապա հաստատուն կայ : Եւ ոչ այսպէս սիրելիս առնէ, որպէս յորժամ պատուովն փութամբ յաղթել ընկերին : Եւ ոչ սէր միայն է, այլ և պատուոյն առաւելութիւն յայսմանէ լինի . վասն զի

յառաջ ասացեալքն ամենայն 'ի սիրոյն են, իսկ սերն 'ի պատուոյն, որպէս և պատիւն 'ի սիրոյն :

Եւ անպա զի մի միայն պատուիցեմք, այլ և այլ իմն խնդրէ ասեղանն . « Ի փոյթ , մի վեհերոսք , և Վանդի և այս զսերն ծնանի յորժամ պատու ոյն և զվերականգութիւն ցուցանիցեմք . քանզի ոչ ինչ այլ պոսպէս որպէս զպատիւն և զտեսչութիւնն գործէ զսերն : Վանդի չէր բաւական սերն միայն , այլ պէտտ ունի և պատմի . մանաւանդ թէ և 'ի սիրոյն իսկ և այս լինի , որպէս և սերն իսկ աստի լինի ջերմագոյն , և միմեանց կազմիչք են : Եւ քանզի են ոմանք որ մնաքն սիրեն և ձեռն ոչ կարկառուն ումք , վասն այսորիկ յամ կողմանց ջինէ զսերն :

Եւ զիտորդ լինիցիմք 'ի փոյթ առանց վեհերեւոյ . { Եւ ժամ հոգւոյն եռամք , որպէս ասէն . « հոգւով եռացեք , և Տեառնէն զի ամենայն ուրեք զկարգաւորութիւն խնդրէ : Զասաց լոկ եթէ տուր , այլ թէ առատութեւ տուր . և կամ թէ վերականգութիւն , այլ թէ փութով . և կամ թէ ողորմեցարութեւ , այլ լըջմանութեամբ . և չասաց թէ պատուեցեք լոկ , այլ թէ նախամեծար վարկանիթք . և չասաց թէ սիրեցեք , այլ թէ անկեղծ սիրով . և դարձեալ չասաց լոկ թէ հրաժարեցեք 'ի չարեաց , այլ թէ ատեցեք . և չասաց լոկ թէ կաշարութեւ , այլ թէ զհետ երթայք . և չասաց դարձեալ լոկ թէ սիրեցեք , այլ թէ գեթացեք . և ոչ եթէ փութացեք , այլ թէ մի վհատողք լինիք . և չասաց թէ զհոգին ընկալարութեւ , այլ թէ հոգւով եռացեք , այսինքն է զի ջերմք և հլուք իցեմք : Ո 'ի թէ զայնտիկ աւնիմք զոր յառաջն ասացաք , կարեմք ձգել 'ի մեզ զհոգին . և եթէ նա առ քեզ մնայ , ապա և յայլն զքեզ փոյթ գործէ , և ամենայն ինչ գիւրաւ 'ի հոգւոյն և 'ի սիրոյն լինի , վասն զի երկոքեան ջերմագոյն զքեզ գործեն : Զտեսանիցէն զցուրն , որոց զխարոյղ կրակին 'ի վերայ մկանանցն դնիցեն , որպէս սաստիկ և ահեղ բազմանց թռիչքն մինչև չկարիցէ ոք 'ի դիմի հարկանել նոցա : Սոյնպէս և դու սատանայի թուխ սաստիկ և ահեղ , և չկարիցէ քեզ 'ի դիմի հարկանել յորժամ դու յերկաքանդիւրացս յայցանէ վառեացեն զսոյն :

« Տեառն ծառայեցեք , և Վանդի պառւ ամենայնիւ և ծառայել նոյ . որպէս զի յորժամ ասիցէ ' թէ զոր ինչ

առնիցես եղբորն քու՛մ, 'ի տէրն քո երթայ. և զոր ինչ չարչարիս, այնպիսի վարձս վարկանի քեզ: Տեսանին ուր տարաւ Եհան զմիտս որք զայսպիսիսն գործեն: 'Երա ցուցանէ՛ թէ իւ վառի բոց հոգւոյն:

“‘Յուսով խնդացէք, ասէ, նեղութեան համբերեցէք, յաղօթս ժուժկալեցարուք,,: 'Վանդի այս ամենայն է բորբորումն հրոյն այնորիկ: 'Եւ վասն զի զընչիցն զծախս պահանջեաց և զմարմնոյ զաշխատութիւնս և զվերակացութիւն և զփոյթ վարդապետութեան և զայն ամենայն ջան, օծանէ դարձեալ զնահատակն յետ սիրոյն և հոգւոյն 'ի ձեռն յուսոյն: 'Վանդի ոչ այլ ինչ այնպէս զօրաւոր գործէ և անփոփոխ առ ամենայն ինչ զհօգին որպէս յոյսն քաղցրութեան: 'Երա և նա քան զյուսաւ 'ի բարութիւնսն այլ իմն դարձեալ մատուցանէ, արութիւնսն: 'Եւ վասն զի յոյս հանդերձելոյն էր, ասէ. “‘Եղութեան համբերեցէք,,:

'Եւ զի յառաջ քան զհանդերձեալսն աստէն առ ժամանակէիս իսկ մեծ լաւութիւնս ընձեռեն նեղութիւնքն, այսինքն է ժուժկալս և ընտիրս լինել. յետ այսորիկ միւս ևս օգնութիւնս մատուցանէ ասելովն՝ թէ “‘Յաղօթս ժուժկալք լերուք,,: 'Եւ արդ օրովհետեւ տէրն դիւրիմ գործէ և հօգին օգնէ և յոյսն թեթեւացուցանէ և նեղութիւնքն ընտիր ցուցանեն և կազմեն առ 'ի համբերել ամենայնի քաջութեամբ, և յետ այսոցիկ ունիւս և այլ ևս մեծագոյն զէն զաղօթմաւ, և որ 'ի պաղատանացն լինի օգնութիւնն, ապա և զինչ աշխատութիւն 'ի պաղատանացն իցէ. և ոչ ինչ: Տեսանին որպէս ամենայն ուստեք յարդարեաց զնահատակն և թեթեւացոյց զհրամանսն:

'Երայեաց դարձեալ որպէս զողորմածութենէն բուռն հարկանէ. մանաւանդ ոչ լոկ զողորմածութենէն, այլ զայնմանէ որ 'ի սուրբան լինիցի: 'Վանդի յառաջագոյն ասաց՝ թէ որ ողորմի լըջմտութեամբ, զամենեւորն իսկ զպէտան ասաց. իսկ աստ վասն հաւատացելոյ ասէր. վասն որոյ 'ի տոյնս յարեալ ասէր՝ թէ “‘Ի պէտս սրբոց հաղորդեցարուք,,: 'Եւ չասաց թէ տուք նոցա զպէտան, այլ թէ հաղորդեցարուք 'ի պէտս նոցա. ցուցանէ թէ մեծագոյնս առնուն քան թէ տան. և քանզի շահաւորութիւն են իրքն, յաղաքս այնորիկ հաղորդութիւն

կոչի։ Ստուգանեա գու գանձս, մատուցանեն և նորա
քեզ համարձակութիւն առ ձեռն։

“Օտարսիրութեան զհետ երթայք, ասէ։ Եւ չա-
սաց թէ գործեցէք. խրատէ զմեզ մի կալ մնալ կարօտե-
լոցն առ մեզ, այլ մեք ընթացուք և զհետ երթիցուք։

ՅՈՐԴՈՐԱԿ

Եւսպէս Վ ովտ, սոյնպէս և Երրահամ արար. զբո-
լորովին իսկ զօրն ՚ի նմին ծախէր և կայր ձայր բարիոք
որոսոյն, և տեսեալ կայտուէր և ընդ առաջ ընթանայր
և երկիր պապանէր ՚ի վերայ երկրի և ասէր. “Տէր,
թէ գտի շնորհս առաջի քո, մի գանց առնէր ՚ի ծառայե-
քումսն,։ Եւ ոչ թէ որպէս մեք յորժամ գտանեմք
զօտար և կամ զաղքատ ոք, զյօնս ՚ի վեր պճոխեմք
և պատասխանուց անգամ արժանի չվարկանիցեմք զնո-
ւա, թէպէտ և բիւր պաղատանք կոկզիցեն զմեզ։
Եւ թէ յանկարծ հրամայեմք ծառայիցն տալ փոքր մի
արծաթ, վարկանիմք թէ բնաւ ին զամենայն ուղղեցուք։
Եւ ոչ թէ և նա այսպիսի ինչ. այլ ծառայի կերպա-
րանօք պաղատէր, և այն զի չգիտէր իսկ թէ զով հան-
դերձեալ է ընդունել. իսկ մեք յայտնապէս գիտեմք
թէ զՎրիտտոս ընդունիմք, սակայն և ոչ այնպէս լի-
նիմք համբոյր։ Եւ աղաչէր և պաղատէր և երկիր պա-
պանէր, իսկ մեք թշնամանեմք ևս զայնոսիկ որ առ մեզն
մերձենան և խնդրեն։ Եւ նա ինքն ամուսնոյն զամե-
նայն ինչ առնէր, իսկ մեք և ոչ ծառայիցն հրամայեմք։
Եւսպ և թէ զսեղանն կամիցիս տեսանել զորս առաջի
նոցա յօրինեաց, բազում առատութիւն պատուասի-
րութեան գտանես. առատութիւն ասեմ ոչ որ յառա-
ւելութենէ ընչիցն լինի, այլ որ ՚ի յօժարութենէ բա-
րուցն մեծութիւն գործի։

Վանի շահավաճառք էին յայնժամ, այլ ոչ ոք ՚ի
նոցանէն այսպիսի ինչ կատարեաց. որչափ այրիք էին
յարայելի, ոչ ոչ ոք ՚ի նոցանէն եղև ասպնջական Եւ-
զիայի. քանի ընչաւէտք շահաւէտք էին դարձեալ առ
Եղիսէիւ, այլ տոմեացին կեմեաց զօտարսիրութեանն
զպտուղ. որպէս և յայնժամ Երրահամ որ ընդ ու-
սատութեանն և զլարիոք յօժարութիւնն եցայց. ընդ

որ մանաւանդ է որանչանալ, զի և չգիտէր իսկ թէ որ պիտիք ոյք իցեն որք եկինն : Սոյնպէս և զու միւսահասն ջեր հաւատարիս, քանզի վասն Վրիտտոտի ընդունիս : Վաս եթէ բազում անգամ 'ի խոյզ և 'ի խնդիր արկանիցես, իցէ զի յընտիր և յառաքինի արանց վրիպեսցիս և զայնպիսի զվարձս կորուսանիցես : Եւ այն թէ չիցէ որ ընտիր զոր ընդունիցին, չէ քեզ ինչ փոսա, այլ և վարձս ևս ընդունիցիս : « Որ ընդունի, տես, մարդարէ յանուն մարդարէի, զվարձս մարդարէի տուցէ », : Իսկ յընդվայր քննութեանցն բազում անգամ և զգար մանապի արամիք զանց առնիցէ և զաստեղց է :

Եւ արդ մի այտուհետե զվարս և զգործս 'ի բազում քննութիւնս արկանիցեմք. զի յոյժ անմեղութիւն է այս, վասն հացի միջ զըղորսվին կեանս խաղեսցես :

Ո 'ի թէպէտ և մարդասպանս որ իցէ և կամ աւազակ այնպիսին, սակաւ մի հացի և փոքր մի արծաթոյ չհամարիցին արժանի : Իսկ տէրն քո և զարեգակն ծագէ նմա. գու և աւուրն կերակրոյ զնա արժանի չվարկանիցիս : Եւ զևս մեծագոյնն զնեմ. զի թէպէտ և հաւատեալ իսկ գիտիցես թէ բիւր չարեգք լի իցէ, սակայն և ոչ այնպէս ունիս պատասխանատարութիւն զրկելով զնա յաւուրն կերակրոյ : Երբա ծառայ ես որ ասէրն.

« Եւ գիտէք որոյ հոգւոյ էք », . նորա սպաստաւոր ես որ բժշկէր զքարկոծիչն իւր, մանաւանդ թէ որ խաչեցան իսկ վասն նոցա : Եւ մի ինչ ասեր թէ զայլս սպան և չար է. թէպէտ և զքեզ ինքն իսկ հանդերձեալ է սպանանել, և այնպէս մի անտես առներ զնա մաշեալ 'ի սովոյ : Եւ ասն զի այնորիկ աշակերտ ես որ խաչահանուացն փրկութեան փափագէր, որ ասէր 'ի նմին իսկ 'ի խաչին' թէ « Հայր թող դոցա զի ոչ գիտեն զինչ գործեն », : Երբա ծառայ ես որ զապտակիչն բժշկեաց, որ զթշնամանիչն իւր 'ի վերայ խաչին բժշկեաց : Եւ արդ զինչ զոյգ այսմ կայցէ. վասն զի 'ի սկզբանն երկոցեան իսկ աւազակքն թշնամանէին. բայց սակայն միումն ըզդրախտն յառաջ քան ամենեցուն եբաց : Եւ արտասուէր 'ի վերայ նոցա որք զնայն սպանանէին :

Իյառովէր և նեղէր յորժամ տեսանէր զմատնիչն, ոչ զի խաչեւոյն էր, այլ զի նա կորնչէրն. յայն սակա խոռվէր զի յառաջ տեսանէր զխեղդն նորա, և յետ խեղ-

ցուք, վրան զի չիք ինչ քան զնա զօրագոյն, այլ և քան զգէմն ուժեղ է և քան զանդամանդ հաստատուն և քան զաշտարակ և զքաղաք ամուր և քան զպարիսպ և «ի զգուշութեան պահէ զմեզ և քան զամենայն սատանայական մեքենայն բարձրագոյնս կարգէ զմեզ. իսկ ամբարտաւանն և մեծամեծն և 'ի դոյզն իմեքէ դիւրաւ ըմբռնի, որպէս ասացի իսկ ապա՝ եթէ և քան զպղաղջան և ս դիւրաւ հեղձնու, և քան զտարդիւտայն և ս երազ պատառի, և զօրէն ծխոյ լուծանի: Իսկ մեք 'ի վերայ վիմին հաստատուն կացցուք, և զայն թողեալ զայսր զհետ եղիցուք. ապա այնպէս և 'ի մերձակայ կեանսս հանգիստ գտանեմք, և անդ 'ի հանդերձեալ բարութիւննս վայելեցուք շնորհօք և մարդասիրութիւնեան մերոյ: Հիսուսի Վրիստոսի ընդ արամ փառք հօր հանդերձ հոգւովն օրբով այժմ և յաւիտեանս. ամէն:

ՃԱՌՔՍԱՆՆԵՐՈՐԴԻ ԱՌԱՋՆԵՐՈՐԴԻ

“ () որ օրինակ 'ի միում մարմնի անդամս բազումս ունիմք, և անդամքն ամենայն ոչ զնոյն գործ ունին, աոյնպէս և բազումքս մի մարմին եմք 'ի Վրիստոս, որպէս զի և եմք միմեանց անդամք ”:

Ինքնաբերական զոյնս աստ 'ի կիր արիանէ, որպէս և առ կորնթացիսն զայնպիսի զլար ախտ ամբարտաւանութեն շիջուցանէք: Եւ մեծ իսկ է դեղոյս այսորիկ զօրութիւն, և մեծ սատար պէտք էին առ 'ի յուզելոյ զայնպիսի զամպարհաւաճութիւն: Ի՞նչ վրան մեծամեծս, ասէ, դու, և կամ դարձեալ զընկերն ընդէր անարգեալ անգոտնես. ոչ աղաքէն ամենեքին մի մարմին եմք և մեծամեծք և փոքունք. յորժամ ընդ գլխոյն միաւորիմք, այնու ինիմք միմեանց անդամք, և արդ ընդէր անջատեալ բաժանես զքեզ ամբարտաւանութեամբդ, հիմ յամբթ առնես զեղբայրն. զի որպէս նա քո անդամ է, նայնպէս և դու նորա, մանաւանդ թէ այսու իսկ եմք պատուակից:

Եւ արդ երկուս ինչ եղ, որով բաւական էր զնոցա
հարաւորութիւնն 'ի բաց ջնջել. և զի միմեանց անգամք
եւք, ոչ եթէ փոքրն մեծին միայն, այլ և մեծն կրտսե-
րոյն. և զի ամենեքին մի մարմին եմք: Ս'անաւանդ ե-
թէ երկս իսկ եղ, և եցոյց եթէ արարգեք են զորս ըն-
կալաքն: Եւ արդ մի ինչ մեծածանր. ոչ եթէ գու-
խնդրեցեր և գտեր, այլ յոյ տուաւ քեզ. սորին վասն
և յորժամ զշնորհացն ճառեաց, չասաց թէ օմն առա-
ւել և օմն նուազ ընկալաւ. այլ զինչ. եթէ պէսպէս
շնորհս ունիցին. ոչ եթէ, առաւել և կամ նուազ ինչ,
այլ ազգի ազգիս. զի թէպէտ և չհամարեցար մեծա-
մեծս ինչ գործել, սակայն 'ի մարմնոյ նորա ես:

Եւ ապա այնուհետեւ սկսեալ 'ի շնորհացանտի յուղ-
ղութիւնս անդր տանի: Ս'աց եթէ մարգարէութիւն
և պաշտօն և որքան սոյնպիսիք ինչ, տանի յառաջ ըզ-
բանն յողորմածութիւնն և 'ի փոյթն և յօգնութիւնս:
Եւ քանզի ոմանց բնտանի իսկ էր առանձին յառաքի-
նութեան կալ և չունէին մարգարէութեան շնորհս, և
որս եցոյց եթէ և այն շնորհք են, մանաւանդ թէ ևս
մեծագոյն՝ զոր և առ կորնթացիսն եցոյց. և այնչափ մե-
ծագոյն, որպէս զի սա վարձս ունի, իսկ մեծն չունի ինչ
երախտիս, վասն զի բոլորն իսկ պարգեք են և շնորհք,
վասն այնորիկ ասէ՝ թէ “Ս'ենիք շնորհս ըստ շնորհացն
որ տուեալ են մեզ ազգի ազգիս, եթէ մարգարէութիւն
ըստ չափոյն հաւատոց”: Եւ քանզի բաւականութեամբ
իսկ միթարեաց զնոսա, կամի զի պատրաստք և փոյթք
գտանիցին. և ցուցանէ թէ նոքա ետուն բարուրս գտա-
նել առ 'ի ստանալն զմեծն և զնուազն զշնորհսն: Ս'է
թէ և յոյ այսպէս տուան, որպէս յորժամ ասիցէ՝ թէ
“Իւրաքանչիւր ումեք որպէս և անձ բաժանեաց ըստ չա-
փոյ հաւատոց”: և դարձեալ “ըստ շնորհացն, ասէ,
որ տուեալ են մեզ”: որպէս զի զիջուցանիցէ զամբար-
տաւանութիւնն նոցա: Ս'է 'ի ձէնջ եղև սկիզբն, որ-
պէս զի այսու զարթուցանիցէ զժուլագոյնսն. զոր և առ
կորնթացիսն իսկ զերկոսին զայստոսիկ արկ 'ի կիր: {Յոր-
ժամ ասիցէ՝ թէ “Եթեանձաւոր լերուք շնորհացն”,
և ցոյց թէ նոքա եղեն պատճառք զանազանութեանս այս-
միկ որ տուան. յորժամ ասիցէ՝ թէ “Այս ամենայն
ազգէ մի և նայն հոգի և բաժանէ իւրաքանչիւր որպէս

և կամի,, զայն կամի կազմել թէ մի որ մեծամտիցէ առաւել շնորհօքն. ամենայն ուստեք Զանայ օղջացուցանել զախտն նոցա: Սոյնպէս և աստ գործէ, և դարձեալ կանգնէ զանկեալսն, ասէ. “Այն մարդարեւութի՝ ըստ չափոյ հաւատոցն,,: () Ի թէպէտ և շնորհք են, ասէ, այլ ոչ եթէ ընդ վայր ինչ զեղուն, այլ ըստ չափոյ որք ընդունիցին՝ առեալ լինին. այնքան բզկէ որքան գտանէ զամանն՝ ի հաւատոց մատուցեալ:

“Ի թէ պաշտօն ըստ պաշտամանն,,: Ընդհանրապէս իմն իրս զնէ աստ. քանզի և առաքելութիւն պաշտօն է, և ամենայն իսկ հոգեւոր գործ պաշտօն ըսի: Ի, և առանձին իսկ իրացս այսոցիկ անուն տնտեսութեան: Իսկ աստ տնեղերական կամեցաւ զբանն զնել, յայն սակս այսպէս անուանեաց: Եւ ասէ՝ թէ “Ար ուսուցանէն ըստ վարդապետութեանն,,: Տես որպէս առանց զանազանութեան զնէ զայս զգործն առաջոյ: Վարձեալ իրաւէ զնոսա մի հպարտանալ և ամբարտաւանել. “Ար միութարէն՝ ըստ միութարութեանն,,: Իւ այս տեսակ է վարդապետութեան. “() Ի եթէ իցեն, ասէ, ՚ի ձեզ բանք միութարութեան, առ ժողովուրդն ասացէք,,:

Եւ ասէ, ասէ, ասէ միայն բաւական, այլ պարտ է բազում իսկ յաճախութեամբ զայն ասնել: () առատութիւն ամենայն ուրեք իսկ յիշէ: Իս և կուսանքն ունել ունէին իւղ. և քանզի զբաւականն չունէին, յամենայն իսկ զրկեցան: “Ար վերակացուն է փութով,,: Եւ բաւական վերակացուն միայն լինել, այլ ամենայն փութով և յօժարութեամբ:

“Ար ողորմի զուարթութեամբ,,: Եւ ասէ, ասէ, ասէ միայն, այլ բազում առատութեամբ և անտրտում բարութ պարտ է առնել զայն. մանաւանդ ոչ առանց տրտմութեան միայն, այլ զուարթութեամբ և խնդարով. քանզի չէ զպզ չտրտմել և խնդալն: () այնս զայս և առ կորնթացիսն գրեալ բազում փութով կազմէր, յառատութիւն յորդորեալ զնոսա այսպէս ասէր. “Ար խնայելովն սերմանէ, պակասագոյնս հնձեացէ. և որ օրհնութեամբն սերմանէ, օրհնութեամբ և ժողո.

վէ, : Լա առ ուղղել զբարս նոցա զայս դնէ՝ թէ մի 'ի արամու թեանէ և 'ի հարկէ, վասն զի երկոցունց այսոցիկ պարտ է մերձ լինել առ այն որ ողորմին, և աննախանձ տալ և յոյժ հեշտութեամբ : Զաղազս էր վասն ողբաս և լաս յորժամ զողորմութիւնն առնես . ընդէր ցաւ է և երեսքդ 'ի վայր անկանին յորժամ ողորմին, և կորուսանես զպտուղ ողորմութեանն . թէ ոգառ, ընդէր ողորմիս . այլ անագորոյն ես և տմարգի . զի եթէ դու սգաս յողորմին, ո՞րպէս զնա որ 'ի արամութեանն է՝ կարես մեծութարեւ : Երեւի է քո, մի չար ինչ կարծիս զանանկ յանձն առնալ յորժամ խնդալովն չտայցես . քանզի չիք այնպէս ինչ որ անվայելուչ թուի մարգկան որպէս զայն որ յայլոցն ինչ առնուցուն : () Ի եթէ ոչ յոյժ ամենայն առաւելութեամբ զկարծիս չարեաց 'ի բաց մերժեացես և 'ի միտ առնուցուս եթէ առնուս մառնաւանդ քան թէ տաս, 'ի վայր կարծանեա զնա որ առնուն՝ քան եթէ կանգնեցեր : Երբին վասն ասե՝ թէ
 “ Եր ողորմին զուարթութեամբ , ,

Լա արդ ո՞վ ոք այնքան յիմար իցէ, որ մինչ զարքայութիւնն երկնից առնուցա՝ և տրտմեացի . ո՞վ ոք որ մեղաց թողութիւն ընդունիցի՝ և ցանկ տխուր կայցի : Լա արդ մի 'ի Ժափս ընկիցն հայկցիս, այլ որ 'ի ձեռն Ժափոցն շահքն գործին ընդ այն խնդա . զի եթէ որ անյայտն սերմանէ՝ այնպէս խնդայ, ապա ևս առաւել որ յերկինս մշակէ : () Ի առտ թէպէտ և սակաւ տայցես, շատ ետուր . իսկ եթէ տխրութեամբ տայցես, թէպէտ և բազում ինչ ետուր, սակաւ գործեցեր զտուրան : Լա յսպէս և այրին բազում տաղանդացն յաղթեաց երկու խերեւելոցն . վասն զի միտքն զառատութիւն պտղաբերէին : Լա զիարդ կարիցեմք, ասեն, վերջին աղբասութեամբն կեալ յորժամ ամենայն յօժարութեամբ զինչն ցրուիցեմք : Հարցիլ ցոյրին և առանիս զբարս իրացն, և ապա 'ի միտ առնուս թէ ոչ աղբասութիւնն գործէ զանձկութիւն, այլ կամք յօժարութեանն իսկ, նա և որ հակառակ սմին է՝ զայն առնես : Եւ ասն զի գոյ հնար և յաղբասութեան առատամիտ գտանել և 'ի մեծութեանն սրկասամիտ : Եւ ասն այսորիկ 'ի տուրան զառատութիւնն խնդրեաց, և յողորմեմ լծմաութիւն, և 'ի վերակացութեանն զիւրյթ . զի ոչ եթէ ընչիւք մի .

այն կտմի զմեզ եթէ օգնիցեմք կարօտելոցն, այլ և բա նիւք և իրօք և մարմնով և այլոքն ամենայնիւ : Ի՞նչաց և զգլխաւորական վերակացութենէն, այս է զվարդապետութենէն, քանզի այսոքիկ են կարեւորք և որ ոգւոյն իսկ կերակրիչ է . ապա եկն և յայս որ յընչիցն լինի և 'ի ձեռն այլ իրացն : Եւ ցուցանէ թէ իբր կազմիցի այն՝ զմայրն սոցին 'ի ներքս ածէ, այսինքն և զսէրն :

« Եւ, ասէ, առանց կեղծաւորութեան », Եւ թէ թէ զայն ունիցիս, ոչ ընչիցն ծախսոց զգայցես և ոչ աշխատութեան մարմնոյ, ոչ Զանի բանից, ոչ քրտանց սպասաւորութեան . այլ ամենայնի քաջութեամբ համբերես, թէպէտ մարմնով իցէ կամ ընչիւք կամ բանիւք կամ այլով իւր որով կարօտ է ընկերն օգնելոյ, զամենայն իսկ յանձն առնուս : Եւ որքէս և նայն ոչ միայն զտուրսն պահանջէ՝ այլ և զառատութիւնն, և ոչ լոկ զվերակացութիւնն միայն՝ այլ և զփոյթն, և ոչ զողորմածութիւնն միայն՝ այլ և զըջմտութիւնն, սոյնպէս և ոչ լոկ զսէրն՝ այլ և զանկեղծաւորն . և այն իսկ է սէր : Եւ եթէ այս լինիցի, ապա այն ամենայն զհետ դայ : Վնազի և որ ողորմին, զուարթութեամբ ողորմի, զի իւրում անձինն տայ . և որ վերակացուն է, փութով է վերակացու, զի իւրում անձին է վերակացու . և որ տայն՝ առատութեամբ առնէ, քանզի իւր շնորհէ :

Եւ ապա վասն զի է և 'ի չար իրս սէր՝ որ յանառա կութեանց և 'ի գիշութեանցն լինի և կամ յընչիցն յափշտակութենէ զոր 'ի միասին խորհին . և կամ զոր 'ի հանգանակայն և յարեցութենէն ունիցին, և արդ յայսպիսեաց աստի կամեցեալ սրբել զնոսա՝ ասէ . « Եւ տեալ զչար », Եւ շատաց եթէ մերժել, այլ թէ ատել, այլ և յոյժ իսկ ատել . քանզի այս բանք 'ի բազում տեղիս որպէս հրաման տուեալ 'ի սմանէ ասին . որպէս յորժամ ասիցէ՝ թէ անկալութեան մեամբ և փրկութեան : Եւ վասն զի են ոմանք որ թէպէտ և չգործեն զչար ինչ, օակայն զնոյն ցանկութիւն 'ի սրտին ունին . յազազս այնորիկ ասուց՝ ատեալ զչար : Եւ և զմիտոն ևս կտմի սրբել և բազում թշնամութի մեզ ընդ մեզան ունել և պատերազմող և ատելի վարկանել : Եւ արդ մի զի լուար յինէն, ասէ, թէ սիրեցէք զմիմեանս, համարիցիք եթէ մինչ ցայն վայր ետու հրաման, որպէս

զի և ընդ չարսն գործակից լինիցիք . այլ որ ինչ սորին հակառակքն են, ասէ, օրինագրեմ. ոչ միայն 'ի վարուցն, այլ և 'ի մերձաւորութենէ նոցա որք 'ի չարիսն են՝ օտարանալ ձեզ. և ոչ միայն 'ի մերձաւորութենէ նոցա օտարանալ ձեզ, այլ և մեծաւ առաւելութեամբ 'ի բաց դառնալ 'ի նոցանէն և ատել:

Եւ ոչ միայն այդորիւք շատացաւ, այլ և զառաքելնութե արգասիս 'ի ներքս ամէ ասելոյն՝ թէ “Օհեա երթալ բարեաց”, Եւ շատաց թէ առնել միայն, այլ և յամենայն ժամ յայն խոկալ և 'ի նմին կալ. քանզի զայս հրամայէ ասելոյն՝ թէ զհետ երթայք: Սոյնպէս և նոյ կամեցեալ զուգել զայրն ընդ կնոջն, ասէր՝ թէ “Հարեացի 'ի կին իւր”, Եւս և զպատճառսն ասէր որով պարտիմք սիրել:

“Եղբայրսիրութեան առ միմեանս գլխաւք”, Եւ զբարք էք, ասէ, և նոյն երկունքն լուծան 'ի վերայ ամենեցունց. ապա եթէ այդպէս է, իրաւունք են սիրել զմիմեանս: Օպա և Սովետե որք յայդպտոսն մարտնչէին ընդ միմեանս ասէր՝ թէ “Եւք եղբարք էք, ընդէր զրկէք զմիմեանս”, Օի յորժամ վաճառքս նոցն՝ ասէր թէ հնար իցէ ձեզ ընդ ամենայն մարդկան խաղաղութիւն կայլիք. իսկ յորժամ վաճառն ընտանի իւրոցն՝ ասէր յեղբայրսիրութեան առ միմեանս գլխաւք: Եւ ընդ ընդ չկռուելն խնդայ, և ոչ եթէ ատել և 'ի բաց խոտորել 'ի նոցանէն. իսկ աստ սիրել, և ոչ լոկ սիրել, այլ և գլխաւ. քանզի ոչ միայն, ասէ, անկեղծ պարտ է ունել զսէրն, այլ և յոյժ զեղմամբ ջերմեռանդն: Օի նչ օգուտ է, ասէ, թէ սիրէ աննենգ, և ոչ ջերմ՝ սիրով սիրել: Սոսն որոյ և ասաց՝ թէ “առ միմեանս գլխաւք”, այսինքն է թէ ջերմացոյնս սիրեա, մի կար մնար յայլմէ սիրիլ, այլ դու նախ յառաջեա և սկսիլ. և այսպէս ապա և զնորա սիրոյն զվարձս դու պաղարեւես:

Եւ իբրեւ ռոսաց զպատճառսն որով պարտիմք սիրել, ապա ասէ զայն ուստի անշարժ մնայ սէրն. “Եւ պատիւ, ասէ, նախամեծար վարկանիլիք”, Սոսն զի 'ի ամենէ լինի սէր, և եղեալն ապա հաստատուն կայ: Եւ ոչ այսպէս սիրելիս առնէ, որպէս յորժամ պատուովն փութամբ յազլել ընկերին: Եւ ոչ սէր միայն է, այլ և պատուոյն առաւելութիւն յայսմանէ լինի. վաճառք

յոռաւ ասացեալքն ումենայն 'ի սիրոյն են, իսկ սերն 'ի պատուոյն, որպէս և պատիւն 'ի սիրոյն :

Եւ անպա զի մի միայն պատուիցեմք, այլ և այլ իմն խնդրէ ասեղումն . « Ի փոյթ, մի վեհերասք . : Վանգի և այս զսերն ծանախ յորժամ պատու ունի և զվերակացու թիւն ցուցանիցեմք . քանզի ոչ ինչ այլ այսպէս որպէս զպատիւն և զտեսչութիւնն գործէ զսերն : Վանգի չէր բաւական սերն միայն, այլ պէտտ ունի և պատիւ . մանաւանդ թիւ և 'ի սիրոյն իսկ և այս լինի, որպէս և սերն իսկ աստի լինի ջերմագոյն, և միմեանց կազմիչք են : Եւ քանզի են ումենք որ մնալքն սիրեն և ձեռն ոչ կարկառուն ումեք, վասն այսորիկ յիմ կողմանց շինէ զսերն :

Եւ զհարդ լինիցիմք 'ի փոյթ առանց վեհերեւոյ : Նորժամ հոգւոյն եռամք, որպէս ասէն . « Հոգւով եռացիք . : Տեսանէս զի աւմենայն ուրեք զկարգաւորութիւն խնդրէ : Շատաց լոկ եթէ տուր, այլ թէ առատութեւ տուր . և կամ թէ վերակացու լոկ, այլ թէ փութով . և կամ թէ ողորմեցարութեւ, այլ լըջմեութեամբ . և շատաց թէ պատուեցէք լոկ, այլ թէ նախամեծար վարկանիջիք . և շատաց թէ սիրեցէք, այլ թէ անկեղծ սիրով . և դարձեալ շատաց լոկ թէ հրաժարեցէք 'ի շարեաց, այլ թէ ատեցէք . և շատաց լոկ թէ կաշարութեւ, այլ թէ զհետ երթայք . և շատաց դարձեալ լոկ թէ սիրեցէք, այլ թէ գիւացէք . և ոչ եթէ փութացէք, այլ թէ մի վհատողք լինիք . և շատաց թէ զհոգին ընկալարութեւ, այլ թէ հարկով եռացէք, այսինքն է զի ջերմք և հլուք իցեմք : Այլ թէ զայնասիկ ունիմք զոր յառաջն ասացաք, կարեմք ձգել 'ի մեզ զհոգին . և եթէ նա առ քեզ մնայ, ապա և յայլն զքեզ փոյթ գործէ, և աւմենայն ինչ դիւրաւ 'ի հոգւոյն և 'ի սիրոյն լինի, վասն զի երկոքեան ջերմագոյն զքեզ գործեն : Շատանիցէս զցուրն, որոց զխարոյց կրակին 'ի վերայ մկանանցն դնիցեն, որպէս սաստիկ և ահեղ բազմեց թուիցին մինչև չկարիցէ ոք 'ի գիմի հարկանել նոցա : Այցնդէս և դու սաստանայի թուիս սաստիկ և ահեղ, և չկարիցէ քեզ 'ի դիմի հարկանել յորժամ դու յերկաքանիւրացս յայցանէ վառեցես զաւրն :

« Տեսուն ծառայեցէք . : Վանգի այսու աւմենայնիւ է ծառայել նոյ . որպէս զի յորժամ ասիցէ ' թէ զոր ինչ

առնիցես եղբորն քու՛մ, 'ի տէրն քո երթայ. և զոր ինչ չարչարիս, այնպիսի վարձս վարկանի քեզ: Տեսանենա ուր ապրուա եհան զմիտս որք զայսպիսիսն գործեն: 'Կրա ցուցանե՛լ թէ իւ վառի բոց հոգւոյն:

“‘Յառաջ խնդացէք, առէ, նեղութեան համբերեցէք, յազօթս ժուժկալեցարուք,‘: Վրանդի այս ամենայն է բորբոքումն հրոյն այնորիկ: Եւ վասն զի զընչիցն զծախս պահանջեաց և զմարմնոյ զաշխատութիւնս և զվերակացութիւն և զփոյթ վարդապետութեան և զոյն ամենայն ջան, օծանէ գարձեալ զնահատակն յետ սիրոյն և հոգւոյն 'ի ձեռն յուսոյն: Վրանդի ոչ այլ ինչ այնպէս զօրաւոր գործէ և անփոփոխ առ ամենայն ինչ զհոգին որպէս յոյսն քաղցրութեան: 'Կրա և նա քան զյուսալ 'ի բարութիւնսն այլ իմն դարձեալ մատուցանէ, արութիւնսն: Եւ վասն զի յոյս հանդերձելոյն էր, առէ. “Եղութեան համբերեցէք,‘:

Եւ զի յառաջ քան զհանդերձեալսն ասանն առ ժամանակէիս իսկ մեծ լաւութիւնս ընձեռեն նեղութիւնք, այսինքն է ժուժկալս և ընտիրս լինել, յետ այսորիկ միւս ևս օգնութիւնս մատուցանէ ասելովն՝ թէ “‘Յառօթս ժուժկալք լերուք,‘: Եւ արդ որովհետեւ տէրն դիւրիմ գործէ և հոգին օգնէ և յոյսն թեթեւացուցանէ և նեղութիւնքն ընտիր ցուցանեն և կազմեն առ 'ի համբերել ամենայնի քաջութեամբ, և յետ այսոցիկ ունիս և այլ ևս մեծագոյն զէն զազօթսն, և որ 'ի պաղատանացն լինի օգնութիւնն, ապա և զինչ աշխատութիւն 'ի պաղատանացն իցէ. և ոչ ինչ: Տեսանենա որպէս ամենայն ուստեք յարդարեաց զնահատակն և թեթեւացոյց զհրամանսն:

‘Երկեաց դարձեալ որպէս զողորմածութենէն բուռն հարկանէ. մանաւանդ ոչ լոկ զողորմածութենէն, այլ զայնմանէ որ 'ի սուրբսն լինիցի: Վրանդի յառաջագոյն ասաց՝ թէ որ ողորմի լիմնութեամբ, զամենեցուն իսկ զպէտան ասաց. իսկ աստ վասն հաւատացելոյ ասեք. վասն որոյ 'ի տոյնս յարեալ ասէր՝ թէ “Ի պէտս սրբոց հաղորդեցարուք,‘: Եւ շատայ թէ տուք նոցա զպէտան, այլ թէ հաղորդեցարուք 'ի պէտս նոցա. ցուցանէ թէ մեծագոյնս առնուն քան թէ տան. և քանզի շահաւորութիւն են իբրն, յարդաւ այնորիկ հաղորդութիւն

կոչի : Ստաւցանես գու գանձս , մատուցանին և նորա քեզ համարձակութիւն առ նձ :

“Օտարսիրութեան զհետ երթայք ,” ասէ : Եւ յասաց թէ գործեցէք . խրատէ զմեզ մի կալ մնալ կարտաւ լոցն առ մեզ , այլ մեք ընթացուք և զհետ երթիցուք :

ՅՈՐԴՈՐԱԿ

Եւ յսպէս Վ ուլա , սոյնպէս և Երազամ արար . զբոլորովին իսկ զօրն 'ի նմին ծախէր և կայր մնայր բարիոք որսոյն , և տեսեալ կայտաւէր և ընդ առաջ ընթանայր և երկիր պագանէր 'ի վերայ երկրի և ասէր . “Տէր , թէ գտի շնորհս առաջի քո , մի զանց առնէր 'ի ծառայէ քումնէ ,” : Եւ ոչ թէ որպէս մեք յորժամ գտանեմք զօտար և կամ զաղքատ ոք , զյօնա 'ի վեր պճնիցեմք և պատասխանույ անգամ արժանի չվարկանիցեմք զնոստ , թէպէտ և բիւր պաղատանք կազդիցեն զմեզ : Եւ թէ յանկարծ հրամայեմք ծառայիցն տալ փոքր մի արծաթ , վարկանիմք թէ բնաւին զամենայն ուղղեցուք : Եւ ոչ թէ և նա այսպիսի ինչ . այլ ծառայի կերպարանք պաղատէր , և այն զի չգիտէր իսկ թէ զուլ հանդերձեալ է ընդունել . իսկ մեք յայտնապէս գիտեմք թէ զՎրիտտոս ընդունիմք , սակայն և ոչ այնպէս լինիմք համբոյր : Եւ աղաչէր և պաղատէր և երկիր պագանէր , իսկ մեք թնամանեմք ևս զայնուիկ որ առ մեզն մերձենան և խնդրեն : Եւ նա ինքն ամուսնոջն զամենայն ինչ առնէր , իսկ մեք և ոչ ծառայիցն հրամայեմք : Եւ յաւ եթէ զսեզանն կամիցիս տեսանել զորս առաջի նոցա յօրինեաց , բազում առատութիւն պատուասիրութեան գտանես . առատութիւն ուսեմ ոչ որ յառաւելութենէ ընչիցն լինի , այլ որ 'ի յօժարութենէ բաւուցն մեծութիւն գործի :

Վասնի շահավաճառք էին յայնժամ , այլ ոչ ոք 'ի նոցանէն այսպիսի ինչ կատարեաց . որչափ այրիք էին յԻսրայէլի , ոչ ոչ ոք 'ի նոցանէն եղև ասպնջական Եղիայի . քանի ընչաւէտք շահաւէտք էին դարձեալ առ Եղիայի , այլ սոմնացին կթեաց զօտարսիրութեանն զպտուղ . որպէս և յայնժամ Երազամ որ ընդ առատութեանն և զբարիոք յօժարութիւնն եցոյց . ընդ

որ մանաւանդ է սքանչանալ, զի և չգիտէր իսկ թէ որ պիտիք ոյք իցեն որք եկինն : Սոյնպէս և զաւ միւսահասն ջեր հաւատիս, քանզի վասն Վերիստոի ընդունիս : Եւ Եթէ բազում անգամ 'ի խոյզ և 'ի խնդիր արհանիցես, իցէ զի յընտիր և յառաքինի արանց վերապետցիս և զայնպիսի զվարձս կորուսանիցես : Եւ այն թէ չիցէ որ ընտիր զոր ընդունիցիս, չէ քեզ ինչ փնտա, այլ և վարձս ևս ընդունիցիս : «Սր ընդունի, տես, մարգարէ յանուն մարգարէի, զվարձս մարգարէի տուցէ», : Իսկ յընդվայր քննութեանցն բազում անգամ և զգար մանալի արամբք զանց առնիցէ և գատեւոց է :

Եւ արդ մի այտուհետե և զվարձս և զգործս 'ի բազում քննութիւնս արկանիցեմք. զի յոյժ անմոռութիւն է այս, վասն հացի միով զբողոքովն կեանս խաղեսցես : Ո՛ր թէպէտ և մարդասպան զք իցէ և կամ աւազակ այնպիսին, սակաւ մի հացի և փոքր մի արծաթոյ չհամարիցիս արժանի : Իսկ տերն քա և զարեգակն ծագէ նոս. գաւ և աւուրն կերակրոյ զնա արժանի չվարկանիցիս : Եւ զէս մեծագոյնն գնեմ. զի թէպէտ և հաւատեալ իսկ գիտիցես թէ բիւր չարեքք լի իցէ, սակայն և ոչ այնպէս ունիս պատասխանատուութիւն զբկելով զնա յաւուրն կերակրոյ : Եւ որա ծառայ ես որ ասէրն. «Եւ գիտեք որոյ հոգւոյ էք», : նորա սպասաւոր ես որ բժշկէր զքարկոծիչն իւր, մանաւանդ թէ որ խաչեցան իսկ վասն նոցա : Եւ մի ինչ ասեր թէ զայլս սպան և չար է. թէպէտ և զքեզ ինքն իսկ հանդերձեալ է սպանանել, և այնպէս մի անտես առներ զնա մաշեալ 'ի սովոյ : Եւ ասն զի այնորիկ աշակերտ ես որ խաչահանուացն փրկութեան փափագէր, որ ասէր 'ի նմին իսկ 'ի խաչին' թէ «Հայր թող դոցա զի ոչ գիտեն զինչ գործեն», : Եւ որա ծառայ ես որ զուպտակիչն բժշկեաց, որ զթշնամանիչն իւր 'ի վերայ խաչին բժշկեաց : Եւ արդ զինչ զոյգ այսմ կայցէ. վասն զի 'ի սկզբանն երկոքեան իսկ աւազակքն թշնամանէին. բայց սակայն մեռան ըզդրախտն յառաջ քան ամենեցուն երաց : Եւ արտասուէր 'ի վերայ նոցա. որք զնայն սպանանէին :

Իսկովէր և նեղէր յարժամ տեսանէր զմատնիչն, ոչ զի խաչելոցն էր, այլ զի նա կորնչէրն. յայն սակա խոռվէր զի յառաջ տեսանէր զխեղդն նորա, և յետ խեղ-

դին զգեսենն. թէպէտ և յառաջ գիտէր զարուծիւն նորա, այլ մինչև յետին ժամն տանէր հեղութեամբ, և ոչ ինչ ընդդէմ ասէր, այլ և ողջունեացն ևս զմատնին 'ի վերջին ժաման: Եւ արդ տէրն քո զողջն չոր-
թանցն յանձն առնու զայնորիկ որ հանդերձեալ էր զպատուական արիւնն նորա հեղու: Իսկ դու և ոչ զաղ-
քառն սակաւ մի հացի վարկանիտ արժանի: Արիտի-
ցեա զօրէնսն զոր եղ Վրիտոս. վասն այնորիկ եղոյց
զի ոչ միայն զաղքասն, այլ և զորս 'ի մահն տանիցեն՝
չէ պարս 'ի բաց դառնալ 'ի նոյանէ մեզ: Եւ մի ինչ
զայն այժմ տեսէ՝ թէ չար գործեաց այս անուն. այլ
զայն ամ զմտաւ թէ զինչ գործեաց Վրիտոս անդէն
իսկ 'ի ժամ խաչին. զի 'ի ձեռնողունին որ հանդերձեալ
էր մատնել զնա՝ կամէր ամել յուզողութի զմատնին:
Եւ դու տես զիսոյ պատկառեցուցանելով զնա ասէր.
“ Եւ դա, համբարելով դու մատնես զորդի մարդոյ: ”
Ո՞րք ոչ կակղեցուցանէր այնպիսի ձայն, զո՞րք ոչ խո-
նարհեցուցանէր, զոյպիսի գաղան, զորպիսի աղաման-
դեայ. այլ ոչ թէ և զհէքն զայն: Եւ արդ ասեր իսկ
դու մի՞ թէ զայն անուն եղական այս անուն, և յաղագս
այսորիկ 'ի բաց դառնամ 'ի նմանէն: Ինչպէտ և ընդ-
դէմ քո հանդերձեալ է բերել զսուրն, և զաջն թաց-
ցէ յարեան քում և զսուրն 'ի ներքս միւրցէ մինչև 'ի
կռուանն՝ զնոյն ինքն զաջն համբարեա, քանզի և Վրի-
տոս զայն բերան ողջունեաց որոյ զմահն գործեալ էր:
Եւ ինչպէս և դու մի ատեար, այլ արտառուեա և ողոր-
մեա նենգագործին, քանզի ողորմելոյ արժանի են այն-
պիսիքն 'ի մէջ և արտասուելոյ. վասն զի նորա Ժա-
ռայք եմք որ զմատնին ողջունեաց:

Արագարեմ հանապազ զնոյնս յեղյեղուլ, և սր քան
զսոյնս ևս կակղագոյն զքանս խօսեցեալ. վասն զի չա-
սաց՝ թէ ոչ պիղծդ և ամենաչար ժանտ և մատնիչդ,
զայսպիսի փոխարէնս հատուցանեա ինձ ընդ երախ-
տեացն իմաց: Եւ զինչ, թէ Եւ դա. զսովորական
անունն դնէ, որ մանաւանդ եղիելոյ զնա էր և վերստին
ուղեւոյ, և ոչ եթէ բարկութեան ինչ: Եւ չտեսց թէ
զտէրն քո և զվարդապետն քո և վերախտաւոր, այլ
եթէ զորդի մարդոյ: Եւ թէպէտ և վարդապետ և
տէր չէր, ոչ էր այնպիսի զգաստութիւն առ այնպիսի

անպաճառ՝ բարս զոր առ քեզն եղցց, որպէս զի և 'ի ժամ մատնութեանն ողջունի արժանի արար զքեզ, և այնպիսունն նենգաւոր ողջունի որով մատնեիրն իսկ զնա : (Եհնեալ ես տէր, օրջափ խանարհութեան, քանի անախակալութեան օրինակս ետուր մեզ : Եւ նա այսպիսի ինչ ասաց . իսկ որ 'ի վերայն չորան բազն և ջահիքն՝ ոչ պնդէս : Եւ արդ զիչ քան զայսպիսի բանս հեղու, թիւն կայցէ զոր և առ նստայն ուսաց . և այն զի կարեք առ հասարակ զամենեպէն զնոսա 'ի նմին ժամաւ եղծաւնել . միթէ արար ինչ յայտպիտեացս . և ոչ երբեք, բայց պատկառեցուցանելով զնոսա իօսի . ստէ . " Եւ ի վերայ իմ՝ իբրև 'ի վերայ աւազակի սրովք և բոգք, և զարկոյց զնոսա յետս : Եւ քանզի կային մնացին 'ի նմին անզոյալ թէ, կամօք իսկ զիքն 'ի ձեռս տայր և յանձն աննոյր ատանել զկապանսն 'ի սուրբ ձեռս իւր՝ որով կարօզն էր առ հասարակ մասնել զնոսա և ընկղմել ընդ երկրաւ :

Եւ զու և յետ այսր ամենայնի վայրենանաս և զազանանաս աղքատին : Եւ այն զի թէպէտ և բիր չարեաց պատժապարտ է աղքատսն, այլ նեղութիւնն և լուկ սովոյն բաւական էր կակղել զըրտացեալ ոգի անազորմիցն : Իսկ զու անցեալ կաս զազանացեալ և առիւծու սրտմտութեան նմանեալ . և այն զի նմա չիք հնար երբեք ճաշակել 'ի մեռեալ մարմնոյ : Իսկ զու տեսանես խարուեալ երթեացեալ բրդգլեալ 'ի տառապանացն, և մատուցեալ մեխս խոցոտել զմարմինս նորա թշնամանօք, և ձմեռն 'ի ձմերանուց վերայ կուտես, և զապաւինեալն 'ի նաւահանգիստն՝ 'ի վիմի հարեալ փշրեցես զնաւն, և ևս գժնեայ ալէկոծութիւնս գործիցես քան որք 'ի ծովուն լինիցին : Եւ զիսորդ կարիցես խնդրել յոյ աղորմութիւն և մեղաց քառութիւն, յորժամ որոյ չէն ինչ քեզ մեղուցեալ և դու թշնամանես զնա . յորոյ վերայ սո՞ն և վստանդն կայ, դու հաւաստիս պահանջես, և զամենայն գազանօք անցանես տմարդութեամբդ և անագորոյնութեամբդ : Եւ անպի նոքա հարկաւորեալք յորովայնէ՝ մօտին 'ի սովորական իւրեանց կերակուրն, և հարկ լինիցի թէ ընդդէմ

երթիցէ սրոյ . իսկ դու առանց ուրուք մղելոյ և հարկաւորութեան ծամես զեղբայրն խածանելով և պատահելով . զի թէպէտ և ոչ առաւմամբք, այլ բանիւքն՝ որ ևս դժնդակ վերս գործէ քան զժանեացն :

Եւ արդ զհարկ կարիցես ընդունել զածային զարտարազն, որ մարդկային արեամբն կարմրացուցեր զլեզուդ . որպէս կարիցէ տալ զխաղաղութիւն բերանդ որ պատերազմք լի է . և կամ զհարկ կարիցես վայելել ՚ի կերակուրս յայս յոր այնպիսի թոյնք ժողովեալ են : Առողջես զաղքատութիւն, ընդէր և ՚ի վայր կործանես զնա . չկանգնես զլլորեալն, ընդէր ևս ընդ գետին տանիցես զնա . չմերժես ՚ի նմանէ զվհատութիւնն, էր վառ ևս քան զևս թանձրացուցանես . չտես ինչս, հիմ և բանիւք թշնամանես : Այսպիսի որպիսի դատելոց են որք ոչն կերակրեն զաղքատս, կամ որպիսի խոշտանգանք տանջելոց են . քանզի ասէ . “Երթայք ՚ի հուրն զոր պատրաստեալ է սատանայի և հրեշտակաց նորա” : Օյ եթէ որք ոչն կերակրեցին միայն՝ այսպէս դատարարտին, ապա որք չկերակրեցին և թշնամանեն ևս՝ զորպիսի դատ տալոց են, քանի տանջանս և զեհեն ընդունելոց են :

Եւ արդ զի մի այսչափ վառիցեմք զտրինս, մինչդեռ ՚ի ձեռս մեր է՝ առողեսցուք զայնպիսի զախտ, և լեզուի ստեճս դիցուք . և մի միայն ՚ի թշնամանացն փախիցուք, այլ և միտթարեսցուք ևս զնոսա և բանիւք և իրօք, որպէս զի բաղում իւզս համբարեսցուք մեզ յառաջագոյն տնոր, որով հասանել կարասցուք խոտացելոց բարութեանցն : Արդ լիցի ամենեցուն մեզ արժանի լինել շնորհօք և մարդասիրութեամբ տեսնն մերոյ : Քիսուսի Վրիտասի, ընդ որում փառք հօր հանդերձ հոգւոյն սրբով այժմ և յաւիտեանս . ամէն :

ՃԱՌՒ ՔՍԱՆՆԵՐՈՐԴ ԵՐԿՐՈՐԴ

“() օրհնեցէք զհալածիչս ձեր, օրհնեցէք և մի անի-
ծանէք ”:

Ասաց նոցա թէ օրպէս ընդ միմեանս պարտ է կեալ,
և յարել հաւատեալ զանդամնս 'ի միմեանս: Իսկա
այսպէս հանէ զնոսա և յարսաքին 'ի ճակատան և դիւ-
րին գործէ զայն: () ի որ առ բնասնինս լցուցանիցէ
զուղղութիւն, դժուարաւ կարէ մատակարարել առ օ-
տարան. զի որ յայտոսիկ վարժեալ իցէ, ապա և յար-
տաքին իբն երազ հաստատուն գտանի: Այսն այտ-
րիկ և Վազոսի յուզի անկեալ յետ այնորիկ և զայս
գնէ. ապա. “() օրհնեցէք զհալածիչս ձեր ”: Ասաց
թէ մի չարայուշք լինիք և մի վրէժ խնդրէք, այլ և որ
ևս մեծագոյնն քան զայս էր խնդրեաց. քանզի այն
առն փիլիսոփայի էր, իսկ այս հրեշտակի իսկ:

Եւ իբրև ասաց թէ օրհնեցէք, յարեաց 'ի սոյնս'
թէ և մի անիծանէք. օրպէս զի մի վերկոսեան առնի-
ցեմք, այլ զայն միայն: Իսկ և վարձս ևս բազումն ըն-
ձեռեն մեզ հալածիչքն. եթէ արթունք իցեմք, և այլ
ևս դու ընդ նմին կազմես քեզ վարձս. զի նա 'ի հալա-
ծերս անտի ընծայէ քեզ վարձս, իսկ դու յօրհնելոյ
անտի քեզէն քեզ ժողովես զքանձս և զմեծ նշան սիրոյն
Վրիտասի ցուցանես: () ի զոր օրինակ որ անիծանէ
զհալածիչն, ցուցանէ թէ չէ կարի ուրախ զի այնպէս
չարչարի վասն Վրիտասի, սոյնպէս և որ օրհնէն՝ յայտ
առնէ թէ կարի հարեալ է 'ի սէրն Վրիտասի: Եւ
արդ մի բամբաստեր, և որպէս զի նա քեզ մեծ վարձս
պաշարերեացէ այնու, և զնա իսկ ուսուցանես թէ յօ-
ժարութեան են իրքն և ոչ եթէ 'ի հարկէ ինչ, ուրա-
խութեան և առնի և ոչ եթէ հիքութեան ինչ և վհա-
տութեան: Եւ զայս յայտորիկ և Վրիտաս առէր՝ թէ
“Ինչպացէք յորժամ առասցեն զամենայն բան չար ըզ-
ձէնջ սուտ ”: Իորին վասն և առաքեալքն դառնային

յերեսաց ատենին ուրախութեամբ. ոչ զի զսարն լուան միայն, այլ զի և զգանն արբին:

Հանդերձ ասացելովքս և այլ իմն ոչ փոքր ինչ շահիս, զի այսոքիւք ստգտանես զոտին և խրատես զնա գործովքն՝ եթէ այլ իմն՝ ի կեանս փոխիս. զի յորժամ տեսանիցէ զքեզ յօժարամիտ առ ի յընդունել զսարձարանսն, հաւստեաւ իսկ ի միտ առնու ի ձեռն իւրացն թէ արդարեւ մեծագոյն իմն քան զառժամանակեայս այլ իմն յոյս ունիս: Եւ եթէ զայս չառնիցես՝ այլ տրտմիցիս, ուստի կարիցես զնա ուսուցանել թէ այլում փնայց ակն ունիս: Եւ յսու ապա գարծեալ և այլ իմն ուղղես. քանզի յորժամ տեսանէ թէ ոչ ինչ ցաւեցին քեզ թշնամանքն՝ այլ ուրախ եղեր, դադարէ ի հալածելոյն այնուհետեւ: Տեսանէս որքան ինչ լուութիւնք լինին յայնմանէ, զի և քո վարձքն առաւելուն և փորձութիւնքն նուազին, և նա հրաժարէ ի հալածելոյն, և օրժ փառաւորի, և վարդապետութիւն մտորութեանն ի բարեպաշտութիւն դառնայ քցով փրկստփայլութեամբք: Եւ ասն այսորիկ և ոչ միայն ըզթշնամանիչսն, այլ և զհալածիչսն և որք ի ձեռն իւրաց ինչ վկիցեն՝ ընդդէմ նմին իմն երախտիս հրամայեաց գործել, և այժմ օրհնել հրամայեաց զնոսա: Իսկ ևս յառաջ մտաւոցեալ, և գործովք ևս խրատէ երախտաւոր լինել առ նոսա:

« Ինչգալ ընդ ինդացոյդս, ասէ, և լալ ընդ լացոյդս, »: Եւ ասն զի մարթի օրհնել և ոչ անխժանել, ոչ եթէ առ սիրոյ ինչ առնէ զայս, իսկ նա կամի ջերմագոյն գործել ի մեզ զսէրն: Եւ ասն որոյ և զայս իսկ յարեաց, որպէս զի մի միայն օրհնիցեմք, այլ և ցաւակիցք և վշտակիցք եղիցուք՝ թէ յանկարծ տեսանիցեմք զնոսա ի թշուառութիւնս ինչ անկեալ: Եւ յո, ասէ, վշտակիցն լինել յիշաւի կարգեաց որք ի վիշտսն են. իսկ զմիւսն ևս էջ վառն կարգեաց որ չէին ինչ մեծ: Եւ անաւանդ տյն իսկ փրկստփայլեան ոգւոյ է՝ ինչգալ ընդ ինդացոյդսն մանաւանդ քան ըստ ընդ լացոյդսն է մեծագոյն: Եւ անզի զայս և բնութիւնս իսկ ուղղէ, և չիք այնպէս քարեղէն որ ոչ ողորմեսցի այնոյիկ որ ի թշուառութիւնսն իցեն: Իսկ միւսն քաջի և առաքլիս որպէս է, յորժամ ընտիր որ գտանիցի, ոչ միայն շնա-

խանձի, այլ և կամակից լինիցի ևս: Սոս և առաջին խեղ
զայս դնէ: Վրանդի ոչ պննպէս ինչ ժողովէ զտէրն 'ի
մեզ, որպէս յորժամ ուրախութեան և արտօնութեան
միմեանց հազորգք գտանիցիմք: Եւ արգ մի վասն զի
հեռի 'ի նորա գծնդակութենէն կացեր, և վշտակցու-
թեանն արտաքոյ գտանիցիս. զի յորժամ բնկերն ինչ
չարչարանս կրիցէ, հասարակաց հաշուիջիւր զթշուառու-
թիւնն: Եւ արգ հազորգեաց այժմ արտասուաց նո-
րա, զի և թեթեւացեաց զհատութիւն. հազորգեաց
բերկրութեանն, որպէս զի արմատացեաց զուրախու-
թիւնն և հաստատեացեաց զտէր, և նախ քան նմա՝ ան-
ձինք օգուտ գործես. որպէս զի յարտասուացն աղոր-
մած կազմիս, իսկ հեշտ թուելով 'ի նախանձուէ և 'ի
չարակնութենէ ազատես զքեզ:

Եւ զու տես զինքդ զանտաղտկաբնս ասաց Սիւ-
ղոս. ոչ ասաց թէ լոյծ. զտառապանն և զթշուառու-
թիւնն նորա, թէ գուցէ ասիցես՝ չեմ բաւական չկա-
րեմ, այլ զթեթեւագոյնն հրամայեաց, օրում և տէրն
իսկ ես: () Ի թէպէտ և 'ի բաց, ասէ, չկարեա բա-
նալ զթշուառութիւնս նորա, հեղ արտասուս և զմեծ
մասնն 'ի բաց ջնջեցեր. թէպէտ և չկարես ինչ յաւե-
լուլ 'ի բարեկենդանութիւն նորա, խնդակից լեր նմին
և բազում յաւելուած բարուցն արարեր: Ս' ասն այսո-
րիկ ոչ միայն զի չնախանձէրն, այլ և որ ևս մեծն է՝ բա-
զում զայն խնդրէ թէ հեշտակից լեր նմա, որ ևս առա-
ւելն է քան չնախանձէրն:

() Եւ ասէ, զմիմեանց խորհել. և մի բարձրա-
մտել ինչ, այլ ընդ խոնարհս զիջանել, 'ի արձեռն բա-
զում փոյթ ցուցանէ վասն խոնարհութեանն, աւստի և
սկիզբն արար բանին: Եւ առանձին բնտանի իսկ եր նո-
յա լի լինել իմաստութեամբ և 'ի քաղաքէն և յայրոյ
բազմաց. վասն որոյ և ցանկ իսկ կորզէ զայնպիսի զախտ՝
թէ գուցէ հպարտանայցեն ինչ, և շիջուցանէ զբազմայթ-
այտմանն. զի ոչ այնպէս բաժանէ և երկպառակէ զմար-
մին եկեղեցւոյ որպէս զամպարհաւածութիւն: () Ինչ
է՝ զնոյն զմիմեանց խորհեալիք, 'ի կն աղքատ որ 'ի
տուն քո, լեր խոնարհ մեծօր նման նմա, և մի մեծ ինչ
և ուժգին վասն հարստութեանն վարկանիցիս. քանզի
'ի Վրիստոս չէ աղքատ և մեծատուն: Եւ արգ մի ա-

մաշեցցես վասն արտաքին զգեստուն նորա, այլ ընկալ զներքին զհաւատան։ Եւ մի դարձեալ յորժամ տեսանիցես զնա 'ի սուգ և 'ի արտաւութե, արժանի չվարկանիցես՝ զկայն քա առ նմա և միւրթարեմ։ և մի յորժամ 'ի բարեկենդանութեան զգր տեսանիցես, երջանիկ և երանելի եղեալ՝ չարակամ ինչ լինիցես ընդ այն, և չկամիցիս ինչ նորա հեշտութեանցն հաղորդել։ այլ որպէս զանձնէդ խորհիս, սոյնպէս և զընկերէն լինիցիս կամել։ “ (Օ) սոյնս զմիմեանց խորհեսցիք, ասէ։ Ըրպիսի ինչ, մեծ և պատուական վարկանիցիս, սոյնպէս և զնա համարեսցիր։ խոնարհ և փոքր զնա վարկանիցիս, ապա և զքեզ սոյնպէս հաշուեսցիր, և զամենայն զանհարթութիւն 'ի բաց մերժեալ։

Եւ որպէս արդեօք լինիցի այս։ եթէ զհպարտութի 'ի բաց ընկենուցուս։ Եւ ամեն որոյ 'ի սոյնս յարեալ ասէ՝ թէ “ (Ե) մեծամեղք, այլ ընդ խոնարհս գիջանի ջիք, ասիւնքն է 'ի նորա 'ի չարսն իջանիցես չընեալ յածեալ։ (Ե) միայն մնացդ խոնարհիր, այլ և օգնեա և ձեռն տուր, մի այլով, այլ քոյին իսկ անձամբդ։ որպէս հայր որդւոյ ինամ տար, որպէս գլուխ մարմնոյ։ զոր և այլուն ասէր՝ թէ “ (Զ)դ կապեալմն զոյգ կապեցարուք, ասէ խոնարհս աստ ոչ՝ եթէ ընդվայր խոնարհութենէ ինչ ասէ, այլ զսոցդ խոնարհացն և որք զանձինս 'ի չարութե ունիցին՝ ասէ։

“ (Ե) ի լինիցիք խնայողք յանձինս ձեր, ասիւնքն է մի վարկանիր եթէ բաւական եմք ինքեանց։ քանզի և այլուր ասեն գիրք՝ թէ “ (Զ) այնոցիկ որք զանձինս առ իմաստունս ունիցին, և յաչս անձանց իւրեանց վարկանիցին հանձարեղք, ասէ խոնարհս զարմարտոււանութիւնն 'ի բաց կտրէ և զհպարտութիւն և գիւրդ խայթն գիջուցանէ։ քանզի ոչ ինչ սոյնպէս հպարտացուցանէ և բաժանէ յայլոցն որպէս զայն որ կարծիցէն թէ բաւական իցէ ինքն անձին։ յազապս այսորիկ 'ի պէտս միմեանց կարգեալ զմեզ անձ։ (Օ) ի թէպէտ և իմաստուն իցես, սակայն այլում պէտս ունիս։ իսկ եթէ ասիցես՝ եթէ չեմ ինչ կարօտ, անմտապոյն քան զամենեւին գտար և տկարագոյն։ Եւ մերկայոյց սոյնպիսին

զինքն յամենայն օրնաժամութենէ, որովք մեղանչէ, և ոչ 'ի միւսմ իմք չվայելէ, ոչ յուզումենէն և ոչ 'ի ներերկրն, և զան զայրացուցանէ այնպիսին ամբարտաւանութեամբն և բազում ինչ մեղանչէ: Վանդի է և է իսկ բազում անգամ և իմաստնոցն չգիտել զգոտան և զանտագոյնան գտանել ինդրիցեն, որպէս առ Սողոմոն և նորին աներոջն եղև, և կամ առ Սաուղաւն և մանկամբն, և դարձեալ որպէս առ Սահակն և Հռութիւն: Եւ արդ մի վարկանիցիա թէ յորժամ խոնարհիցի, նուազ ինչ գտանիցես: մանաւանդ եթէ այս իսկ զքեզ բարձրացուցանէ, սոյն զքեզ զօրաւոր դործէ, առ զքեզ լուսաւոր և զգուշագոյն առնէ:

“Ս' ումեք չարի չար հատուցանեք, : () ի եթէ զայլս խոսես որք նենգենն, էր վասն զքեզ պարտական մեղադրութեանն առնիցես: () ի թէ նա չար արար, հիմ չիտիչիս 'ի նախանձուէն: Եւ տես զիարդ աստ չեղ ինչ խտրոց 'ի միջի, այլ վասն հասարակաց իսկ եղ զօրէնն: Նասաց թէ հաւատացելոց մի հատուցաներ չար փոխանակ չարի, այլ թէ և ումեք մի, թէպէտ և հեթանոս իցէ կամ պիղծ ևս որ և իցէ:

“Իյորհեցարուք զբարիս առաջի ամենայն մարդկան: Եթէ հնար ինչ իցէ ձեզ, ընդ ամենայն մարդկան զիս զաղու թիւն կալիք, : այսինքն է թէ “Նազեցի լոյսն ձեր առաջի մարդկան, : ոչ զի անախառութեամբ կեցցեմք, այլ զի մի տայցեմք կոռւան 'ի մեզ գտանել այնոցիկ որք զայն կամիցին: վասն որոյ և այլուր ասէ՝ թէ “Լուսնոց գոյթակղութեան լինիլիք Հրէից և հեթանոսաց և եկեղեցւոյն նոյ, : Եւ բարիոր յօդեաց յաջորդաւն յատելն “թէ հնար իցէ, : վասն զի է ժամ որ չէ հնար, որպիսի ինչ՝ յորժամ վասն բարեպաշտութե և հաւատոց բանք են, յորժամ փեսայից ինչ և Զան պիտիցի: Եւ զինչ վարմանք իցեն թէ առ ամենայն մարդիկ այսպիսի ինչ անհնար լինիցի, ուր և առ այր և կին զայսպիսի զհարկաւորութիւն 'ի բայ ելլոյծ: ասէ՝ “Ի՞նչ անհաւատն մեկնեացի՝ մեկնեացի, : Եւ զոր ասէն այսպիսի ինչ է: դու զքեզ առ քեզ պահեա և մի ումեք տար պատճառս ամբոխի և կռուոյ: Իսկ ապա եթէ տեսանիցես զհաւատսն փեսայաւ, մի նախապատուեր զմիւս բանութիւնն քան զձմարտութիւնն, այլ կաց քաջու:

Թեամբ հաստատուն մինչև 'ի մահ : Ստեփան և մի այնպէս ընդ հորւոյն կառնիցես և մի 'ի բարութն 'ի բաց դաւանայցես, այլ ընդ իրեն մնալով : Այս է զոր ասացն « Թէ հնար ինչ է՝ ընդ տեմնայն մարդկան խաղաղութիւն արասլիք, » : Ինչպէս և նա շխաղաղանայ, դու մի լուր զոգիւր ձմեռումք, այլ եղիցի քո բարեկամ ըստ բարութն և որպէս յառաջն ասացի՝ ճշմարտութեանն մասն մի լինիր :

« Ս' զանձանց վրէժ խնդրէք, սիրելիք, այլ տուք տեղի բարկութեան. զի գրեալ է՝ իմ է վրէժ խնդրութիւն և ես հատուցից, ասէ տէր, » : Սոսմ բարկութեան. այլ : Ս' անաւանդ եթէ զայս իսկ կամիցի տեսանել որ զրկեցուն և 'ի վրէժ խնդրութիւնն վայելել և այս մեծ առաւելութեամբ լինի նմա, եթէ զանձին վրէժ ինքն չինդրէ. զի յորժամ ինքն չինդրէ, յայնժամ ամ պահանջէ զայն : Ինչոք 'ի նա զամենայն, ասէ, և ինքն առնէ զվճիռն : Ս' անդի այս է զոր տեսն՝ Թէ « տուք տեղի բարկութեան, » :

Ս' քա և սխախելով իմն զնոսա և զվկայութիւնն ևս 'ի մէջ բերէ, և այնպէս մեծագոյնս՝ որպէս զի վերտօին ստանալ զնոսա, այնպէս առաւելութիւն պահանջէ 'ի նոցանէն ասելովն. « Ինչ քաղցեալ իցէ Թէնամին քո՝ կերակրեա զնա, և եթէ ծախաւ՝ ջուր տուր նմա : Օ այս արարեալ՝ կայծակուն հրոց կռակցես 'ի գլուխ նորա : Ս' յողթիր 'ի չարէ, այլ յողթեա բարեան չարին, » : Եւ զի՞նչ ասեմ, ասէ, թէ խաղաղութիւն պարտ է սնել, այլ և երախտիս ևս հրամայեմ տանել. կերակրեա զնա և արբեցո, ասէ : Եւ սուս քան զի յոյժ զաշխատաբոյնսն և զմեծամեծոն հրամայեաց, յարէ 'ի նոցն՝ Թէ « Օ այս առնելով՝ կայծակուն հրոց կռակցես 'ի գլուխ նորա, » : Օ այս ասաց, որպէս զի զնոսա զքառասորցնս արնիցէ երկնազին, և զսոսա ևս յոժարագոյնս. քործիցէ յուսոյն հատուցմամբ : Ս' անդի քնկեալն յորժամ տեսանիցէ վզբկազն տկարացեալ խընդայ. ոչ այնպէս ուրախ լինի ընդ անձին բարութիւնս որպէս ընդ ինչին ընդ տանջանս. քանզի ոչ այնպէս իմիք ցանկայ, որպէս զԹէնամնոյն զխաշտանդանս, և ուրում յանկացեալն է՝ նա իսկ յառաջ զայն շնորհէ նմա : Եւ յորժամ՝ զամենայն զմոյսմն Թեմիս 'ի նմանէն, ա-

պա ակտիւելով չառէ զբարձրագունիցն և ասէ՝ թէ պարտ է թէպէտ և զազան զքիցէ թշնամին՝ կերակրել, և չմնայ այնուհետեւ թշնամի յորժամ կերակրիցի։ Թէպէտ և յոյժ կարճամիտ իցես և քնառեալ յայլմէ, կերակրես և արքա, ապա և ուր քեզէն չցանկանաս նորա տանձնացն։ Արով յեւս իրայն հալեցեսալ՝ ոչ միայն ապառնացաւ, այլ ևս քան զեռ ամենեւցանէ զխոշտան գանս։ Ասաց եթէ տանջեսցի լսկ, այլ թէ կայծա կունն հրոյ կուտես՝ ի գլուխ նորա։

Ապա և բարոզէ իսկ զոյնս ասելով թէ “Ա՛ր յաղ թիր՝ ի չարէն, այլ յաղթեա բարեաւ չարին”։ Այս տես զիարդ եցոյց թափուր յամենայնէ զայնոսիկ որք ոչն յօժարութեամբ զայս առնիցեն։ Քանզի որ դեռ ևս զօխսն պահիցէ, պարտեալ գտանի՝ ի չարէն։ Այլ չասաց զայս յառաջագոյն, զի չեւ ևս էր ժամանակ։ Իսկ յորժամ թափեաց զնոցա սրտմտութիւնն, ապա ած զսովիմբ ասելովն թէ “Ա՛ր յաղթիր՝ ի չարէ, այլ յաղթեա բարեաւ չարին”։ Օ՛ր և այս յաղթութիւն է։ Քանզի և մարտիկն յայնժամ յաղթէ մանաւանդ, յորժամ վիրացն համբերէ։ Այլ յորժամ կազմ է՝ ի բուռն արկանել զդիմամարտն, և այնպէս վերացուցեալ յօդն զամենայն զգօրութիւն նորա թափէ։ այնուհետեւ ապա ինքն ոչ վիրաւորի, և զնորա զամենայն զոյժն լուծեալ քակտեսցէ։

Այնպէս և ի թշնամանսն լինի։ Եթէ անգրէն ընդդէմ թշնամանեցեր՝ պարտեցար ոչ եթէ ի մարդոց ումեքէ, այլ և որ ևս անարգագոյնն է՝ յանազատութենէ կարեաց, ի բարկութենէն յաղթեցար։ Իսկ եթէ լուեսցես՝ յաղթես, և բազում համարձակութեամբ զնշանն յաղթութեան կանգնեսցես, և բիւրա բիւրոց աւելի քեզ պսակիչս։ և զսուտ զասողն ստգտանեն և յամօթ առնեն։ Վանդի անդէն որ ընդդէմ թշնամանիցէ, զկրծեալ այնպէս թուի թէ կարիցէ ինչ ասել ընդդէմ, և նա կարծիս ևս ապա այնպիկ որ լսենն։ Իսկ ապա եթէ ծաղր առնիցես զասացեալքն, ազատ իսկ անձամբ զանձնն ցուցանես։ Այլ թէ կամեցիս իսկ հաւատեալ օրինակ ինչ զասացեալոցս առնուլ, ցնցն իսկ հարցիր ցթշնամանոգն՝ թէ յորժամ չար ցաւէ քեզ, զի ջեռեալ անգրէն ընդդէմ թշնամանիցէ, թէ յորժամ թշնամանիցին՝

և ծաղր առնիցէ զքեւ . մանաւանդ եթէ զայս իսկ լսիցես՝ թէ լծուի ինձ հեշտ թշնամանեն իմ զնա, որպէս թէ կարացեալ էր զնա ՚ի բարկութիւն բորբոքել : Ստեանեն զգայրացոյսն թէ արպէս իւրեանց վերացն լսանեն ինչ փոյթ , այլ յաճին ընդ մանր փողոցսն և քան զվարենի վարազսն ևս չաք գործեն զընկերացն զհարուածսն , և ամին և եթ հային և այնմ հոգ տանին թէ արպէս զայն կատարիցեն :

ՅՈՐԴՈՐԱԿ

() սոյնս և մէք ածցուք զմտաւ և պահեցուք զմեզ յայնպիսի ախտէ : () ի յորժամ որում ցանկանայցենն , այսինքն է թշնամանս ՚ի մէնջ լսել , յայնմանէ զկծիցեմք զնա , յամենայնէ իսկ զրկեմք՝ արհամարհելովն դիւրին անարգութեամբն . մանաւանդ և տղայ վարկանիցեմք զնա և ոչ կատարեալ . և զքեզ ընդ փիլիսոփայսն ՚ի համար արկանիցեն , իսկ զնա որպէս եթէ ըզյար գազանի զկերպարանս զգեցեալ : () սոյնս և ՚ի գազանսն արասցուք յորժամ կամիցին զմեզ հարկանել : () ի փոխարէն անդրէն հարցուք և մէք . այլ թէ կամիցիս զազոյղ զվէրսն տալ , դարձն նմա և զմուսն ևս ծնօտդ , և բիւր խոցմամբ վիրաւորեցեր զնա : () ի որք զձայթիւնսն և զգովութիւնսն զարմացեալ քեզ մատուցանեն , նորա քան զառիւծ ևս բռնադոյն թուին նմա , և յառաջ քան զնոսա իւր իսկ խիզ՛ն սողտանէ զնա և մեծամեծ պարտաւորութիւնս պահանջէ ՚ի նմանէ , որպէս նորադոյնս իմն կրեալ այնպէս պտուղեաւ զնայ ՚ի բաց : Իսկ ապա եթէ ՚ի բազմաց զփառսն խնդրիցես , և յայնմ ևս մեծագոյնս վայելես : Եւ այլ տարազ ունիցիմք առ տոմարիկ որք զչարչարանսն կրիցեն՝ զվշտակցութիւնսն . յորժամ տեսանիցեմք ոչ ինչ ընդդէմ կուցեալ , այլ և յօժարութեամբ ևս զինքեանս ՚ի ձեռս տան , ոչ եթէ ողորմիմք միայն , այլ և սքանչանամք ևս : () ամն այնորիկ ունին զիս հեծութիւնք և հառաչեմ . զի կարող էաք և զսատինս ունել , թէ Վրիստոսի օրինացն լսեաք որպէս պարտն էր լսել , և հանդերձելոցն հատանէաք . իսկ այժմ յերկաքանչիւրոցն անկաք և աւելորդս իմն իմաստասիրեմք : Եւ քանզի նա զամենայն

ի բարի և յօգուտ օրինադրեաց, և եցոյց եթէ զինչ է որ զմեզ փառաւորն առնիցէ և զինչ այն որ զմեզ անպիտանս գործէ . և թէ այն ինչ ծաղու և ամեթոյ էր որ ինչ աշակերտացն պատուիրեաց, նա և տայր իսկ ոչ զայնպիսի զհրամանս : Եւ քանզի այսոքիկ էին որ զնուա պայծառ և լուսաւորաբոյնս գործէին՝ չափել ինչ չար յորոց զչարն լսէին և չհատուցանել չար յորոց չարչարէին, յաղաքս այսորիկ զայս հրամանս եգ : Իսկ եթէ այսպէս է, ապա մանաւանդ ևս առաւել այն է յոր ժամ թնամանիցիմք և երախտիս առնիցեմք նենգաւորացն : Եւ ամն այսորիկ զայսպիսի օրէնս գրեաց : Բանդի յոյժ խնայէ յիւր աշակերտան և գիտէ յայտնապէս թէ զինչ է որ առնիցեն փոքունս և մեծամեծս : Բայս եթէ խնայէ և գիտէ, ընդէր հակառակիս ընդ այլ ճանապարհ գնալ, Եւ և յաղթելն իսկ չարաւ լիչին ի սատանայական օրինացն է : Եւ ամն այսորիկ և յողիմ պիտեան մրցմունսն յառաջ ածեն զայնոսիկ և ամենեքին կան զարմացեալ, և քանզի ամենայն ըմբշամարտքն ընդդիմակացութեամբն յաղթեն : Եւ ոչ այսպէս և ի Վրէժատոսի յատպարիզին օրէնք պսակին են . այլ հակառակ սմին, զչարչարեալն և ոչ որ չարչարէն զնա՝ օրինադրեաց պսակել : Եւ յայտի է այն ատպարեզ որ դէմ յանդիման ամենեցուն առաջի ունի զկարգաւորութիւն, որպէս զի մի յաղթութեամբն միայն, այլ և օրինակ յաղթութեանն մեծապանչ լինիցի : Եւ որ ժամ այլ տուրազ զպարտութիւնն առնիցես, դու ինքն գործաւոր այնորիկ դատար նոյ գորութեամբն : Եւս է երկնից ամպարէզն, այս է հրեշտակացն տեսարան :

Եւ արդ գիտեմ թէ այժմ յոյժ ջեռեալ էք յիրսս և քան զամենայն միմ ևս կակղազոյնք եղերուք . այլ յորժամ աստի ելանիցէք, ամենայն իսկ ի բաց հոսեալ գտանիցի : Եւ ամն այսորիկ յոգւոց հանեմ զի զասացեալն գործովք չցուցանեմք, և այն զի հանդերձեալ եմք աստէն իսկ մեծամեծս չահել յայնմանէ : Եւ ի թէ ցածութիւն և հանգարտութիւն ցուցանիցեմք, անըմբռնելիք ամենեցուն լինիցիմք, և չիք որ ի մարդկանէ մեծ որ կամ փոքր որ մեզ փնասել ինչ կարիցէ : Իսկ եթէ չար որ ինչ ասիցէ, բեզ և ոչ ինչ, իսկ իւր բազում փնաս գործեաց քան բեզ : Եւ տեսանէս աստէն

խիչ. յատեանս, զի զորս զրկենն՝ նոցա բողոքմ համար-
ձակութեամբ անցեալ կան և ազատութեամբ խօսին.
խիչ որ զրկեցինն՝ նոցա զերեսս 'ի վայր արկեալ զերկիր
նշմարեն յամթոյն և յերկիւղէն: Եւ զինչ ասեմ զաւ-
րախօտանաց և զլլկանաց. այլ թէ սուր իսկ արեալ իցե
ընդդէմ քո և հանդերձեալ իցե զաջն իւր ներկուլ յա-
րեան քում, սակոյն և այնպէս քեզ ինչ չկարէ զնա-
սել, ընդ իւր իսկ ընդ անձն անցուցանէ զսուրն: Եւ
վկայե բանիս այսմիկ նա որ յառաջն իսկ սարանաւ յեղ-
բայրական ժողոյն. քանզի նա զերծաւ և եհաս 'ի նա-
ւահանգիստն խաղաղութեան և զանանհ զփառան ստա-
ցաւ անձին. իսկ որ ուրանն, քան զամենայն զմահս և ա-
զառնաբոյն կեանս կեայր 'ի կենցաղումս երերմամբ և
տատանմամբ, և 'ի մարմնի բարձեալ կրէր զամբաստա-
նութիւն իրացն եղելոց:

Եւ արդ մի ընդ այն նախանձեացօք, այլ ընդ այս.
և մի խնդրեացօք յաղթել, այլ յաղթիլ: Վրանզի որ
չար զք յուսեքէ կրէ, չունի յինքեան զգարկութիւն
չարին, այլ յայլմէ ընկալեալ զարձոյց զնա 'ի բարի իւ-
րով համբերութեամբն. իսկ որ զչարն առնէ, առնի յին-
քեան բնակիչ զազգիւրն չարեաց: Եւ ապաքէն ի նով-
սէփ 'ի տան բանսին էր, և նորին նենգիչն պողնիկն 'ի
պայծառ և յերեւելի յապարանսն. արդ ո՞րք 'ի նոցա-
նէն զոր ինչ կամեցաւ եղև: Եւ մի ինչ ինձ զփոխա-
րինացն ասեր, այլ զիոյն ինքն առանձին զեղեպոսն քնն-
նեա. քանզի ես զայն ըսւ համարիմ զբանսն իսկ հան-
դերձ ի նովսէփաւ քան զտունսն զոր պառնիկն ունէր:
Եւ արդ յերկոցունց յոգիսն յապիր և տեսանես զամն
յանգօրրութեան և ի համարձակութեամբ, իսկ զե-
զիպտացին յամթ և յանձկութեան և 'ի տխրութե
և ի թողմիւս և վհատութեամբ. և այն զի կարծէր թէ
յաղթեաց ինչ, այլ չէր այն յաղթութիւն:

Եւ արդ զայս իմացեալ պատրաստք լիցուք առ չար-
չարանս ինչ կրել, որպէս զի այնու զերծանիցիմք 'ի չար-
չարանաց և հանդերձելոց բարեացն ժամանիցեմք: Եւ
րոց լիցի ամենեցուն մեզ հպատեղ չնորհօք և մարդա-
միրութեամբ տեառն մերոց ի նուսի Վրիտասի, ընդ
որում փառք հօր հանդերձ հպեցին սրբով այժմ և յա-
ւիտեանս. ամէն:

ՃԱՌ ՔՍԱՆԵՐՈՐԴ ԵՐՐՈՐԴ

“Մենայն անմն որ ընդ իշխանութեամբ իցէ, 'ի հնա-
զանդութեան կացցէ, ”:

Ինչպէս ինչ ճառի վրան իրացս այսպիսի և աստ և
յալ թուղթան. և որպէս ծառայիցն հրապնցէ հնա-
զանդ վննել իւրեանց տերանցն, սոյնպէս և որք ընդ իշ-
խանութեամբն են իշխանացն՝ հրամայէ կալ 'ի հնա-
զանդութեան, ինչէ զարս առ 'ի ցուցանել թէ ոչ փո-
փոխուած ինչ արար Վրիտտո հասարակաց կարգաւո-
րութեանն զիւր օրէնն 'ի ներքս մեծամեծով, այլ վրան
ուղղեց զտալն. միանպատեցն և խրատէ իսկ զմեզ մի
յիմար և աւելորդ պատերազմունս յարուցանել: Իս-
ւական են, ասէ, ձեզ այն պատերազմունք որ վրան ճըշ-
մարտութեանն 'ի նենգաց անտի 'ի վերայ ձեր հառա-
նեն, և այլ ինչ աւելի փորձութիւնս և յիմարս չար-
տիք յաւերալ:

Եւ դու տես 'որպէս 'ի գէւղ ժամու և զայն բան 'ի
կիր արկանն: քանզի զայնդիսի մեծաբայն փրկաւորացու-
թիւն պահանջեաց զառաջինն 'ի հաւատացեացն, 'ի բա-
րեկամաց և 'ի թշնամեաց, որք 'ի բարեկեանդամութեան
են և որք 'ի վիշտ և որք 'ի կարգութեան, ամենե-
ցուն իսկ կազմեաց զմտաւ սքիտանիս և մայելուչս գտա-
նել, և որ ինչ հրեշտակաց վայելէ՝ զայն կարգաւորու-
թիւն անկեաց 'ի նոսա, և զարտմութիւն 'ի նոցանէն և
զամբարտաւանութիւն զիցէյց և ամենայն իւրք հար-
թեաց զնոցա զմտաւ. ապա յայնժամ ճառէ վրան այս-
պիսի իրաց և խրատ տայ: () Ի եթէ որք վրան առնի-
ցեն մեզ՝ երախտիս պարտ է առնել, ապա մանաւանդ
ևս առաւել հնազանդ պարտ է լինել որ մեզ վերակա-
ցաքն լինիցին: () արս յառաջ քան զերաւան իսկ եգ-
բայց ստիպի այսպիսի ինչ խորհուրդ չարժէ աստ, այլ
լոկ բար օգտի հրամանացն առնէ: Եւ ցուցանէ թէ Ե-
մենեցուն իսկ քա հասարակ տայ զայս հրաման. քահա-
նայից և միայնակեցաց, և ոչ եթէ աշխարհայրենաց մի-

այն, վասն զի անդէն 'ի սկզբանն զայս յայտ արար ասելովն՝ թէ “Իմնայն անձն որ ընդ իշխանութեամբ իցէ, 'ի հնազանդութեան կացցէ”, ինչպէս առաքեալ իցես կամ աւետարանիչ կամ մարգարէ և կամ այլ ինչ որ, չմնասէ ինչ բարեպաշտութեն և ուղղափառութեան այսպիսի հնազանդութիւն։ Եւ ոչ լոկ ասաց թէ հաւանեցարուք, այլ թէ 'ի հնազանդութեան կացէք։

Եւ յառաջ իսկ ցուցանէ զիրաւունս այսպիսի օրէնսդրութեան, և հաւատացելոցն մեծածութիւնս տայ թէ յայն են կարգեալ նորա. չիք, ասէ, իշխանութիւն որ այն չէ կարգեալ։ () Ինչ ասեազ, միթէ ամենայն իշխան յայն ձեռնագրի։ Այլ եթէ զայս ինչ աստ ասէ, և կամ թէ զիրաքանչիւր իշխանաց իցէ բանս իմ այժմ, այլ վասն նորին իրացն. զի ոմանց իշխան լինել և ոմանց ընդ իշխանութեամբ լինել, և մի զամենայն ընդ վայր և ժայր հութեամբ վարել, որպէս զպիս ծփեալս ռամկին տարեալ և բերեալ լինին՝ ասացի թէ այն իմաստութեանն գործ է։

Եւ ոչ վասն այնորիկ. ասաց՝ թէ չեն իշխանքն թէ ոչ յայն, այլ վասն իրացն ձառեալ ասել, թէ “Էն իշխանութիւնն թէ ոչ յայն. ապա ուրեմն որչափ ինչ իշխանութիւն է՝ յայն կարգեալ է”, յոյնպէս և յորժամ ասիցէ ոմն իմաստուն՝ թէ “Ի տեսանէն պատշաճի առն կին”, զայն ասէ՝ թէ զամուսնութիւն անձ արար, և ոչ թէ զամենայն կանացս ինքն մերձեցուցանէ առ նոսա։ Ինչպիսի տեսանէմք զբազումս որ չարեօք ամուսնութիւն օրինացն իսկ վարին ընդ միմեանս, և ոչ եթէ այն զայն ինչ վարկանիցիմք։ Եւ զոր ինքն ասէր՝ թէ “Ի՞նչ արար 'ի սկզբանէ արու և էգ արար զնոսա”, և ասաց թէ “Փոխանակ այսորիկ թողցէ այր զհայր իւր և զմայր իւր և յարեացի 'ի կին իւր”, զայնս և իմաստունն այն մեկնել ասելովն։ Եւ քանզի զուրապատուութիւնն բազում անգամ կուրս 'ի մէջ արկանէ, յաղաքս այնորիկ բազում իշխանութիւնս կարգեաց, որպիսի ինչ, որպէս զառն և զկնոջ, որպէս զորդուց և զհօր, որպէս զծերոց և զերիտասարդի, որպէս զծառայից և զազատաց, որպէս զիշխանաց և որք ընդ իշխանութեամբ են, որպէս զվարդապետի և զաշակերտի։ Եւ զի զարմանաս թէ աս մարդիկ այսպիսի ինչ եցոյց, ուր և 'ի նմին 'ի միում

մարմնի ոչ զամենեւին զանդամն ոչ զուգապատիւս է. ցոյց, այլ զամն նուազ և զամն առաւել կազմեաց, զամն իշխել անդամացն և զամն ընդ իշխանութեամբ հրամայեաց լինել: Օտոյնս և յանրանս գտանիցէ որ կրեալ, որպէս 'ի մեղսման և 'ի խորդան և 'ի ճաշակոյ վայրենի ոչխարացն: Եւ ոչ ծով գրեեալ գտանի յայտարարի կարգաւորութենէ, աղ և անդ բազումք յառժամացն ծնելոցն միոյ ձկան հետեւին, և զօրավար լինի նոցա, և այնպէս զհետադնացութեան ճանապարհորդութիւնն հարկանեն:

Եւ քանզի անիշխանութիւնն ամենայն ուրեք չար է և պատճառք շփոթութեան, և իբրեւ ասաց թէ ուստի է իշխանութիւնն, յարեաց 'ի սոյնս' թէ "Ար հակառակ կայ իշխանութեան, նոյ հրամանին ընդդէմ կայ", Տեսանենս իւր տարաւ եհան զիրան և ուստի երկեցոյց զնոսա, որպէս եցոյց թէ վասն օգտի եղև այն: Արպէս զի մի ունիցին ասել հաւատացեալքն՝ թէ անարգեցեք զմեզ և արհամարհեցիս արարեր, որք զերկնից արքայութիւնն ընդունելոց եմք՝ երկրաւոր իշխանաց հրամայեա մեզ 'ի հնազանդութեան կալ, ցուցանէ թէ ոչ իշխանաց, այլ նոյ հրամանին հնազանդին որ զայսպիսիսն առնեն, որք այնպիսի իշխանութեանց հաւանին հնազանդել: Եւ ոչ ասաց պատիսի ինչ. այլ զինչ, եթէ նոյ հաւանի որ իշխանացն հնազանդի. և հակառակօքն երկեցուցանէ և զգուշագոյնս կազմէ ասելովն՝ թէ որ ոչ հնազանդի նոցա, ընդ նոյ պատերազմի որ զայնն օրինադրեաց: Եւ փութայ ամենայն ուստեք ցուցանել՝ թէ ոչ շնորհս ինչ առնեմք նոցա զհնազանդութիւնն, այլ պարտական եմք. մանաւանդ եթէ պտղելուք իսկ կորէ ձգել ամէլ և զանհաւատ իշխանան 'ի բարեպաշտութիւն, իսկ զհաւատացեալն 'ի հնազանդութիւն: Այնչի բազում բանս յօդէին յայնժամ մեղադիր լինելով առաքելոցն, որպէս թէ հրամանս ինչ և նորոգեալութիւն մոծանիցեն և աղարտիցեն զհասարակաց օրենս մարդկան: Իսկ յորժամ ցուցանիցեն թէ մեր իսկ հասարակաց տեսան ամենեցուն զայս իսկ ընձեռեաց իւրոց աշակերտացն, ապա յայնժամ զամբոստանութիւն կրտսեր և խորան ցուցանեն և կարկեն զբերանս նոցա, և ևս առաւել համարձակութեամբ վասն ճշմարտութեան հաւատոցն խօսիցին:

Եւ արդ մի ինչ ամօթ համարիր, ասէ, զայնպիսի զհնազանդութիւն. քանզի ան իսկ զայնս օրէնադրեաց, և սաստիկս գտանի պատժեալ որ զայնպիսի իրօք որ համարհիցէ: Եւ եթէ դու զնաքեաց ինչ պատժոց արժանի է անհնազանդն, այլ յոյժ մեծամեծաց. և ոչ ինչ կարէ քամ ընդգիծակոյցութեանդ օգնել, այլ և ի մարդեանէ իսկ զգժնեաց զխոչտանգանս բնդունիս. և ոչ որ իցէ որ քեզ վերակացու լինիցի, և զանձ ևս մեծագոյնս զայրացուցանես, որով զամենայն իսկ ակնարկեալ ասէր, թէ “Եւ հակառակն կան, անձանց դատաստանս ընդունին”, Եւս ցուցանէ զահ իրացն, և յետ ասին և ի մտոցն իսկ հաւանեցուցանէ ասեղջիս պսակս. “Եւ անդի իշխանիք չեն, ասէ, յերկիւղ բարեաց դարձոց, այլ չարեաց”:

Եւ քանզի ի խորոց եր զվերն և սագիտօնոս, դարձեալ ողջացուցուն, իբրեւ զընտիր և զմաստուն բժիշկ քեզ գնէ և ակնիէ ասեղջիս, ընդէր զարհուրիս, զմէ սարսափես. մեթէ արատել ինչ կարիցէ քեզ յորժամ բարիք վարիցիս, կամ եթէ ասհաղին ինչ թուիցի քեզ յորժամ դու քառքինութեան խնամ ասնիցես. վասն որոյ ի այնս յարեալ ասէր. “Եւսմիս չերկնչել յիշխանութենէն, բարիս դարձեալ և ընդունիս գովութիւն ի նմանէն”։ Տեսնիր նախ և ընտանեցոյց զնոս իշխանին, և եցոյց թէ և գովող ևս լինի նոցա։ Տես որպէս թափեաց միտնգամայն և զգովուկ սրտմտութե նոցա։ “Եւ անդի այլ սարսափէր է քեզ ի բարիս”։ Եւ յնքան հեռի է, ասէ, յերկեցուցանելոյ զքեզ, զի և գովող ևս է քո. և այնպիսի հեռի է յարգել լինիլոյ ի բարիս, մինչև գործակից ևս է քեզ։ Իսկ արդ եթէ գովող ունիցիս զնա. և օգնակեան, ընդէր ոչ հնազանդիս նմա. նա և այրաստ դիւրին գործէ զառաքինութիւն յորժամ զարտն տանջիցէ և բարեացն երախտեալ առնիցէ և պատուիցէ և լաւ այլ կամայն վարիցի. յազազս որոյ զնովմա բաժեալ ասէր՝ թէ այլ սարսափէր է։ Եւ արդ հայեաց յայն։ Կամիմ, ասէ, եւ զգաստութիւն, զայնս և նա պատուիրէ ի ձեռս օրինացն. խառտեմ եւ թէ մի զուրաք յափշտակել և մի զրկէր զքեզ և մի ազահեր, զնոյնս նստեալ գլաւի. որպէս զի գործակից և օգնականն է իմ, և յայլ յերապիսի իրաւաքեցաւ։ Եւ ասն

այսպիսի երկոցունցն է մեզ հա հաշտելի, զի և յայ առաքեցաւ, և վասն այսպիսի իրաց:

“Իսկ ապա եթէ զար Գործիցես, երկիր, ասէ, ապա ուրեմն ոչ եթէ ընդ վայր ամեալ է զսուրն, և Տեսա նեա իրպէս վառեալ կազմեաց զնա, և իբրև զգորական որ զահեղ ՚ի վերայ մեղուցելոցն կարգեաց: “Քանզի այս սպասաւոր է, ասէ, վրէժինդիր ՚ի բարկութիւն որ զարն գործէ, և յա մի դարձեալ յորժամ լսիցէ տան ջանս և պատիժս և սուր՝ ՚ի բաց փախչիցի և սրանայցէ, յաղագս այնորիկ ասէ դարձեալ թէ զայն զօրէնսն կատարէ: Թէպէտ և դու տգիտանայցես, այլ սակայն անձ այսպէս տպաւորեաց: Եղա եթէ տանջելոյ և պատուելոյ սպասաւոր է, վրէժինդիր առաքինութեան և հալածիչ չարեայ զոր ան իսկ կամիցի, և արդ էր վասն հակառակիցիս ընդ այնմիկ որ այնչափ բարութիւնս ՚ի ներքս ամէ և յառաջ ճանապարհ հորդիցէ քոյումուղ դուրսեանցն: Քանզի բազումք զառաջինն վասն իշխանաց վառաքինութիւն ճգնեցան, ՚ի վերջոյ ապա և վասն երկիւղին այն մաննէ բուն հարին: զի զթանձրագոյնսն ոչ այնպէս հանդերձեալքն որպէս մերձակայքս նախանձեցուցանեն: Եւ արդ յորժամ զհորիս բազմաց յարդարէն երկիւղին և պատուովն, որպէս զի լինիցին պիտանիք առ ՚ի վարդապետութիւն բանին, յիրաւի այն պիտին պաշտօնեայ այ կոչի:

“Եւ ասն որոյ հարկ է հնազանդել ոչ միայն վասն բարկութեանն, այլ և վասն խղճին: “Օրին իցէ՝ թէ ոչ միայն վասն բարկութեանն: Եւ միայն, ասէ, թէ ընդդէմ կացեր այն ճնազանդելովն և չթուի քեզ թէ մեծագոյն չարիս քեզ կազմեցեր և յայ և յիշխանէն, այլ զի և ՚ի մեծամեծսն իսկ քեզ երախտաւոր լինի, զխաղաղութիւն ընձեռէ և զքաղաքական մատակարարութիւն յօրինէ նա, և բիւր բարութիւնք իսկ քաղաքացիս յիշխանաց լինին: Եւ եթէ զնոսա ՚ի բաց մերժիցես, ապա տեսանիցես զի ամենայն իսկ առ հասարակ ՚ի վայր հոսեալ կորնչի: ոչ քաղաքք և ոչ գաւառք և ոչ տուն և ոչ վաճառափողոցք և ոչ այլ ինչ յամենայնէ կայ հաստատուն, այլ ամենայն ինչ շրջեալ եղծանիցի, և որք զօրաւորքն են՝ զտկարագոյնսն իբրև զնկունս կրանիցեն: “Եւ թէպէտ և ոչ վասն բարկութեանն:

Թեանն և տպառնայեացն անհնազանդիցն, ասկայն քեզ և այնպէս պարտ է հնազանդել, որպէս զի մի առանց խղճի մտաց կտրիցես լինել, և անագորոյն առ երախտաւորն գտանիցիս :

“ (Յազաքս այնորիկ և հարկս հարկանեք, ասէ, զի այ պաշտօնեայք են 'ի սոցնս ժուժկալեալք, : ի թող ասել զամենայն զերախտեան որ քաղաքացն յիշխանաց անտի լինին . զորս ինչ . զբարեկարգութիւնն, զխաղաղութիւնն, զոր ամենայն զմատակարարութիւնն զոր առ զօրականն առնեն, զի առ հոտարակ հաղորդական իրօցն վարեացին . և զայլս զամենայն միով իսկ եցոց : իւր զերախտիսն զոր առնուս 'ի նոցանէն, ասէ, գու իսկ վիպես զի զհարկն տաս նոցա, այսինքն է զվարձան ընդ երախտեացն : Տես զիմաստութիւն և զհանձարն Պաւլոսի . բանգի որ թուէրն եթէ ծանրաբեռնի և տաղաւապ ինչ իցէ, այսինքն է հարկացն պահանջումն, զայն 'ի գէմն իմն ածէ նոցա ինամեցն :) Եւ վասն, ասէ, հարկս տամք թագաւորի, ոչ որպէս հօգողի և յառաջ խորհողի զմէնջ, ոչ իբրեւ վերակացուի վարձս ընդ երախտեացն հատուցանեմք . և ոչ իսկ տայաք հարկս' թէ չէր 'ի սկզբանէ գիտացեալ թէ չշահիմք ինչ յայտպիտի հրամանաց : Եւ անդառն 'ի վերուստ իսկ միահաւմուռ ամենայն ազգի մարդկան հաճոյ թուեցաւ կերակրիլ իշխանացն 'ի մէնջ . վասն զի զիւրեանց տանցն անխցթ արարեալ՝ առ հասարակ զամենայն աշխարհի իրաց հոգան և ինամ տանին, և զամենայն զգարապումն յայն ծախեն, որով և մեր կեանքս ամբողջ պահին :

Իւր արդ իբրեւ ասաց զայն ինչ որ յարտաքնացն էր, ապա դարձեալ յառաջին 'ի բան անգր ելանէ . մանաւանդ զի զհաւատացեալսն այնու իսկ էր բառական յինքն կորզել : Իւր եցոց դարձեալ թէ և այն կամք են, և 'ի նա անդրէն փակէ զմտածութիւնն ասելով այսպէս' թէ “ (Ետուծոյ պաշտօնեայք են, : Իսկ և զաշխատութիւնն նոցա ցուցանէ և զտառապանսն . ասէ . “ (Իսկ զի և 'ի նմին ժուժկալեն, : Իսկն իսկ են, ասէ, նոցա վարձք, նոյն փոյթք, որպէս զի գու վայելեցես 'ի խաղաղութեան : Իսկ և յայլում թղթի ոչ միայն հնազանդս լինել, այլ և ազօլմս առնել վասն նոցա հրա-

մայի, և ցուցանե՛լ թէ և անդ. հասարակաց է շահն .
 “ Ըրպէս զի խաղաղութեամբ և լուծեամբ վարե-
 ցուք ՚ի կենցաղումս , , () ի ոչ եթէ փոքր ինչ նպատակ
 լինին նոքա մեզ յառժամանակեան կարգաւորութեանս
 յայտմ, յորժամ զինուքն վառիցին և ճակատուցն ՚ի
 դիմի հարկանիցին . և կամ յորժամ դարձ ՚ի քաղաքսն
 երկպառակութիւնքն լինիցին , զիարդ արագ արագ ըն-
 դերումն առնեն և զամենայն թշուառութիւնսն լու-
 ծեալ եղծանեն : Եւ մի ինչ այժմ զայնցանէ ասկի որք
 զիրան չարաչար ՚ի կիր արկանեն . այլ ՚ի նոյն ինքն հայ-
 եաց ՚ի կարգաւորութեանն բարեզարդութիւն և ապա
 տեսանես անդէն ՚ի սկզբանն զայսպիսոյ զգրէնսգրու-
 թեանն զբազում իմաստութիւն :

“ Եւր հատուցէք ամենեցուն զպարտս , որում ըզ-
 հարկն զհարկն , որում զմաքսն զմաքս , որում զերկիւղն՝
 զերկիւղ , որում զպատիւն՝ զպատիւ . և մի ումք պար-
 տապան գտանիցիք , բոլոյ ՚ի սիրելոյ զմիմեանս , , “ Եւ
 ևս զնոյն ունիք . ոչ ինչս միայն հրամայեմ տալ նոցա
 հարկ , այլ և զպատիւ և զերկիւղ : Եւ զիարդ վերա-
 գոյն ասելի , “ Եւ միս չերկնչել յիշխանութենէ , զբա-
 րիս գործեա , , և աստ ասես՝ թէ հատուցէք զերկիւղն :

() յոյժ պատուոցն տեսմ , ասէ , ոչ որ ՚ի չարեաց անտի
 երկիւղն լինի . զայնմանն ակնարկէ վերագոյնն : Եւ չա-
 սաց թէ տուք , այլ թէ հատուցէք . նա և զպարտոցն
 ևս անուն յաւել . զի ոչ եթէ շնորհս ինչ առնես զայս ,
 ասէ , այլ պարտական ես իրացն . թէպէտ և ոչ վարիս
 նոքօք , այլ զտպաշնորհացն դատ տառ : Եւ արդ մի կար-
 ծիցես խտտեալ ինչ և մնասեալ զընտանի՝ զիմաստու-
 թեան քո զպատիւ , զի՝ եթէ անիշխան լինիցիս և ՚ի
 յանցաւորաց ՚ի վերայ յառնիցես : () ի եթէ մինչ
 յայժամ իշխանքն հեթանոսք էին՝ զայսպիսի օրհնե-
 եդ , ապա ևս առաւել այժմ աս հաւատացեալքս պար-
 տի այս լինել :

Եւս ապա եթէ ասիցես՝ եթէ ինձ մեծ հաւատացաւ-
 քան նոցա , ուսիր զի չէ քո այժմ ժամանակ . վասն զի
 օտար և նժդեհ էս . և ժամանակ յորում դուն քան
 զամենայնս պայծառագոյն երեւեսցիս : Եւ յժմ կեանքն

1 Յոյն . եթէ իշխան մը լինի՝ յոյն խոյն , եթէ գետ խոյն :

քո ծածկեալ են ընդ Վրխանոսի յնձ . իսկ յորժամ Վրխանոս յայանեացի կեանքն մեր, յայնժամ և մեք յայանիցեմք ընդ նմա փառք : Եւ արդ մի խնդրեր առտէն 'ի մերձակայ ժամանակիս զվարուցն փոխարէնս . այլ թէպէտ և պարտ է քեզ ահիւ առաջի կալ իշխանին, մի անարժանո վարկանիր զայնպիսի իրա քում բարետոհմութեանդ : Եւ և նո՛ւ իսկ զայն կամի, զի իշխանն որ 'ի նմանէն յօրինեցաւ, զիւր զքնտանի զղժն ունիցի : () Ի թէ և որ զմտացն ինչ զլար խիղճ չգիտիցէ, հանդերձ երկիւզիւ կայ առաջի դատաւորին, ապա մարտականգ առաւել նմա պարտ է երկնչել որ զարն գործեաց, և դա լուսաւորագոյն քան զնա զտանիցիս . զի ոչ եթէ 'ի պատուելոյն զնա անարդ լինիս, այլ յանպատուելոյն . նա և իշխանն իսկ ապա մեծապէս զարմանայ ընդ քեզ և յայնմանէ փառաւորէ զտէրն քո, թէպէտ և անհաւատ է :

“ Եւ մի ումեք պարտապան գտանիցիք, ասէ, բայց զմիմեանս սիրելոյ ” : Եւ արձեալ առ մայրն ամենայն բարութեանց ընթանայ և 'ի վարդապետն և 'ի կազմէն ամենայն առաքինութեանց . և ասէ թէ այս պարտք են . թէպէտ և չէ այնպիսի որպէս զհարկն և զանքն, այլ առ ցանկ հանապաղ . և ոչ երբէք կամի զտարազհատուցումս 'ի բաց հատանել, մննաւանդ եթէ ոչ հատուցանել կամի և ոչ խուլ, այլ միշտ պարտական լինել : Վրանգի պայպիսի են պարտքն որպէս զի և հատուցանել և միշտ պարտիմք : Եւ զընծայն որ անտի է՝ յայտնէ ասելովն . “ () Ի որ սիրէ զընկերն, զօրէնս կատարէ ” : Եւ և զայս անգամ, ասէ, մի վարկանիր թէ չընթրհա ինչ առնիցես նմա, այլ և այսպիսի պարտք են, վասն զի պարտական ես եղբօրն սիրոյ վասն հօգեւոր ազգականութեանն : Եւ ոչ այսչափ միայն, այլ և անդամք միմեանց . և եթէ նա 'ի մէջ մերժի, ապա ամենայն իրք 'ի բաց ճեղքիցի : Եւ իրեա այժմ՝ զեղբայրն : Եւ արեւ զի 'ի սիրոյ անտի նորա այնչափ շահք լինին, մինչև զօրէնսն զամենայն կատարես, պարտական ես սիրոյն նորա, վասն զի երախտիս առեր 'ի նմանէ :

“ () մի չնայեսն և մի գողանայցես և մի առաւ վկայիցես, և եթէ այլ ինչ պատուիրան՝ յայն բան բովանդակի, 'ի սիրեցես զընկեր քո իբրեւ զանձն քո ” : Եւ

չասաց լսի թէ կատարի, այլ թէ բովանդակի. այսինքն է թէ երազ և փոքր մի քանակն ինչ կատարէ զպատուիրանացն զգործ : Ս' ասն զի սկիզբն և վախճան առաքինութեան սերն է : զսա կալ քեզ արմատ, զայն արաքեզ մերձաւոր, սա քցի քո գլուխ : () ի թէ սկիզբն և կատարած նա է, զինչ ինչ զոտ կայցեանա : () զգնդ վայր սերն խնդրէ, այլ զհաստատունն և զքերմն. վասն որոյ և չասաց լսի թէ սիրեացես զընկեր քո, այլ թէ իբրեւ զանձն քո : Յապագո այնորիկ և Վրիստոս զօրէնսն և զմարդպրէսն առայ թէ 'ի նա կախեալ կան, և երկուս զէմն զնէ սիրոյն : Տես ուր տարաւ եհան զնա. ասաց թէ առաջին պատուիրանն այն է՝ սիրեացես զատէր նձ քո. ճառեաց և զերկրորդէն և չուեաց, այլ յաւել' թէ նման նմին, յասելն' թէ սիրեացես զընկեր քո իբրեւ զանձն քո : Եւ արդ զինչ զոտ այսպիսում մարդասիրութեան կայցէ : յորում մեք հեռացեալք մեկուսի կացաք 'ի նմանէն, և նա զիւրն զսերն նախ մերձեցոյց 'ի մեզ և ապա զմեզ առ ինքն ամբողջեաց, և որ ինչ նման սմին է զայն ասաց : Եւ զոտ իսկ մարական գլխոյն եդ իսկ զերկոսեան. քանզի 'ի նորայն աւեր' թէ յամենայն սրտէ քումմէ և յամենայն անձնէ քումմէ սիրեա : Իսկ Պաւղոս ոչ այսպիսի ինչ էր և ոչ պարտէր ինչ նոցա, և այնպէս սաստիկ 'ի կիր արկանել զընսն. որպէս և մեք ասեմք յորժամ զք սիրիցեմք թէ զնա սիրես, զիս սիրես. զսոյնս և նա յայտ առնէր ասելովն թէ նմին նման է, այսինքն այնմ սիրոյ. զոր և առ Պետրոսն ասէր Վրիստոս՝ թէ սիրես զիս, արածեա զոչխարս իմ :

“Սէր ընկերի իւրում չար ոչ առնէ. լրումն օրինացն սէր է :” Տեսնէր որպէս զերկաքանչիւր զառաքինութիւնն ունի՝ զմերժումն չարեաց և զմեղսն չգործել և զբարեացն արգասիս : Լրումն օրինացն է, ասէ : ոչ է թէ զվարդապետութիւն վարուցն մերոց ընդ () ուղսնսի զուղէ միայն, այլ և զուղղութիւն առաքինութեւ զիւրինս գործէ. զի ոչ է թէ այնքան ինչ միայն զոր պարտ էրն ինչ փութայր հատուցանել՝ որ էր օրինացն, այլ և 'ի գործ իսկ արկանէ զնա և պատեւազմակից մեզ կուէ, ոչ մասն ինչ 'ի պատուիրանացն, այլ բոլորովն իսկ ուղղէ 'ի մեզ զառաքինութիւնն :

ՅԱՐԳԱՐԱՆ

Եւ արդ տիրեսցուք զմիմեանս որպէս նա սիրեաց ըզմեզ . քանզի մարդիային սիրովն յորժամ սիրիցեմք , բազում անգամ և չարահայեցեմք ընդ միմեանս : Եւ յորժամ ըստ նոյ հարեալ իցեմք 'ի սէրն , ապա իւր արժանիս վարկանի զմեզ . և որք Հաղորդին սիրոյն նորա , զայնսոյն ասէ և մերժէ : Եւ ասն զի ժարդիային սէրս նախանձու և չարակնութեամբ լի է , իսկ անպիման յամենայն կարեաց ազատ է . յաղագս այնորիկ և Հաղորդս իսկ կամի զմեզ սիրոյն : Եւ իրեա , ասէ , և դու ընդ իս զոր եսն սիրեմ , և յայնժամ ապա յոյժ մեծագոյն ևս ըզքեզ սիրեմ : Տեսե՛ր զճերմ սիրոյն զբանս : Եւ թէ սիրես զայնսոյն որ յիսն յարուցեալ են , ապա և ես փութեմ սիրել զքեզ : Եւ անգի յոյժ խանդակալ թէ փրկութեան մերում , և զայս անդուստ իսկ 'ի վերադառեցոյց . յորժամ զմարդն տեղծանէր , զինչ ասէր . “ Եւ րասցուք , ասէ , մարդ ըստ պատկերի մերում , ” . և դարձեալ թէ “ Եւ րասցուք նմա օգնական , ” . և “ Եւ է բարի որ նմա միայն լինել , ” : Եւ յորժամ անօրինեցաւ , դարձեալ սաստեաց . այլ տես որպէս հեղութեմ . քանզի չասաց ' թէ ոչ պիղծդ և ամենապիղծ , այնչափ երախտիւ ընկալար յինէն , և յետ այնորիկ սատանայի հաւատացեր և զքո բարեգործս 'ի բաց թողեր և չար գիւրի միտ եղեր : Եւ յլ զինչ ասէ . “ Եւ ասաց քեզ թէ մերկ իցես , միթէ 'ի ծառոյն ուստի պատուիրեցի քեզ միայն չուտել անտի կերան , ” : Եւ իրպէս հայր որ յորժամ մանկան պատուիրիցէ՝ մի մերձեցար 'ի սուր , և նորա անհնազանդ եղեալ վերադարձի , և հայրն ասէ ցնա՝ ուստի վերաւորեցար , բայց եթէ յայնմննէ զի ոչ լուար ինձ : Տեսանէս զի բարեկամի բանք են այսոքիկ մանաւանդ քան տեառն , և բարեկամի և արհամարհեալ բարեկամի և ոչ երբէք 'ի բաց մերժեալ 'ի մէնջ : Եւ արդ նմանեցուք այժմ նմա , և յորժամ սաստիցեմք՝ զնոյն համարաւորութիւն պահեսցուք : Եւ անգի և կնոջն դարձեալ յետ նորա հեղութեամբ իմն լինէր , ոչ եթէ մեղադրութիւն ինչ էր , այլ միտս զնելոյ և յողորմութիւն անելոյ , զի զգուշագոյնս յառաջիկայն ևս առնիցէ :

Յաղագս այնորիկ առ օձն ոչ այսպիսի ինչ առաց . քան զի նա էր չարեացն ճարտարապետ, և չառնէր յայլ որ քոխել զպատճառն . յաղագս որոյ սաստկագոյնս իսկ զնա պատժեաց . և ոչ այսչափ միայն, այլ և զերկիր և սհաղորդ արար անիծիցն : Իսկ ապա և թէ եհնան 'ի գրաբառէն և բնակեցոյց զնա յաշխատութեան, յաղագս այնորիկ իսկ պարտ է երկիր պաղանել նմա և պանչանալ : Եւ վասն զի 'ի ծուլութիւն ած զնա փափկութիւնն, փարձէ զուրախութիւնն, և տրտմութեամբն պարտաբաւութիւնն, որպէս զի այնու անգրէն առ օէրն նորա վերանայցեմք :

Եւ արգ զինչ՝ միթէ առ Լյային ոչ զնոյն օրինակ հեղութե արկ 'ի կիր . Թէպէտ և թշնամանեցաւ 'ի նմանէն, այլ շնամանեաց անգրէն փոխանակ . այլ աղաչէր և աւեր . “ Ինորէր անկան երեպք քո . և այն զար ինչ եղեն չէր արժանի ներման, և յայտ 'ի կրտսերոյ եղբօրէն էր : Եւ սակայն չառշտանկեաց ինչ, այլ զինչ աւերցէ . “ Եղաւ, ասէ, լուս լեր, մի ևս յաւելուր . առ քեզ դարձ նորա, և դու տիրեսցես նմա . զեղբօրէն ասէր : Եւ արգեօք երկեար, ասէ, թէ գուցէ վասն ողջակիզի նորա զանգրանկութիւնն բառնայցեմ ինչ 'ի քէն . քաջալերեա մի երկնցի . այլ զամենայն իսկ զիչ խանութիւն նորա տամ 'ի ձեռս քո . միայն լուս լեր և սիրեա զայն որ ինչ քեզ ոչ մեղաւ . քանզի ես երկուցունց դարման տանիմ : Եւ այս է որ զիմն ուրախ առնէ՝ չամբօխելն ձեր ընդ միմեանս : Եւ զոր օրինակ մայր գթած, այսպէս և ան զամենայն ինչ առնէր և հնաւորէր, որպէս զի մի ճեղքիցին 'ի միմեանց : Եւ զի ևս յայտնագոյնս զբանս օրինակիս արասցուք, զմտաւ ածել զհրեւեհայ զգառվելն և զազմկելն և ամենայն ուրեք ընթացեալ, յորժամ երէց որդին մարտնչէր ընդ կրտսերոյ մանկանն . զի թէպէտ և յոյժ սիրէր զյակոր, այլ և ոչ 'ի յաւալ 'ի բաց գառնայր և մերժէր : Եւ ասն որոյ և ասէր . “ Եւ գուցէ անգաւակեցայց յերկոցունց 'ի ձէնջ 'ի միում աւուր . Եւ ասնպէս և ան յայնժամ ասէր . “ Եղաւ, լուս լեր . առ քեզ դարձ նորա . զսպանումն յառաջ կամէր ցածուցանել և զխաղաղութիւն երկաթանցիւրոցն ինչգրէր : Եւ յորժամ զնայն ետպան, սակայն և ոչ այնպէս երարձ 'ի նմանէ զիւր

տեսչութիւնն. այլ գործեալ Հանդարտութեամբ խօսի ընդ եղբայրասպանին և ասէ. «Ո՛ր է, ասէ, լճեղ եղբայր քո», զի գոնէ այնպէս խոստովանեցի: Իսկ նա քան զառաջինն ևս չար անամբծեալ, այլ և ան ոչ այնպէս մեկնեցաւ ի նմանէն, դարձեալ սիրով բարբառի նման, այնմ յորմէ թշուառանեցաւ և անարգեցաւ, և ասէր այսպէս՝ թէ «Վաչումն արեան եղբոր քո գոչէ առ իս», և դարձեալ յետ տղանմանն յերկիր առաքէ զսրտմտութիւն իւր և ասէ. «Ո՛ր եբայց զգերան իւր և ընկալաւ զարիւն եղբոր քո», որ և այս խնայելոյ իմն օրինակ էր, զոր և Վաւիթն արար յորժամ և Սաւուղ անկաւ ի պատերազմին: Վանգի նա որք ընկալան զսպանումն՝ զերթնսն անծածէր ասելով. «Երկնք՝ Վեղաւայ, մի անկցէ ի վերայ ձեր ցօղ և անձրև, քան զի անդ անկան զկնք զնստարացն», Սոյնպէս և անձ որպէս զփշտոս եղբօրն յերգ արկեալ միմջէր, ասէ՝ թէ «Վաչումն արեան եղբոր քո բարբառի առ իս. և այժմ՝ անծեալ լիջիր դու յերկրէ որ եբայց զգերան իւր և ընկալաւ զարիւն եղբոր քո՝ ի ձեռաց քոց», () այս ասէր որպէս զի զեռանդն սրտմտութեան նորա ցածուցէ, և հաւանեցի գոնեայ յետ մեկնելոյ եղբօրն սիրել: Երկուցեր, ասէ, զնորա զկեանսն, ընդէր և զթշնամութիւն չիջիւցանես այնուհետև: Եւ զի նշ առնիցէ. և զնա սիրէ և զսա. վասն զի զերկտեան ինքն ստեղծ: Եւ արդ զի նշ, առանց տանջանայ թողոր զսպանողն. այլ ևս դժնդակ լինէր: Իսկ ապա զի նշ՝ տանջէր զնա. այլ քան զհայր ևս գեղած է: Եւ արդ տես զի արդ և տանջէ և զսէրն ցուցանէ սմին այսմիկ. մանաւանդ եթէ ոչ տանջէ, այլ ուրդէ միայն: Վանգի ոչ եթէ օպան զնա ի նմին ժամաւ, այլ կապեաց զնա՝ երեքմամբն և սաստանմանմբն, որպէս զի արձակեցի ի մեղանդութենէն. զի գոնէ այնպէս մերձեցի ի նորա գթութիւնսն և հաշտեցի տնութի ընդ գնացելոյն. քանզի չկամէր թշնամութեամբ երթալ ամա աստի առ վախճանեալն:

Եւ յայսմիք են որք սիրենն. զի յորժամ՝ երախտիս առնուն և չտրիցեն, յառաջեն և սաստիկք լինին. թէ պէտ և չկամին սաստիկ, այլ սէրն հարկաւորէ յայն գալ, որպէս զի գոնէ այնպէս կորզիցեն զարհամարհողսն յինքեանս: Եւ այց սակայն և անձ այսու միջութարէր զնա

յոյժ սիրոյն, որպէս զի և տանջանքն յօգուտ լինէին՝ հարկէր զտանջանն 'ի վերայ ածել: Տեսանեմք և ըզ-
 Վաւղոս զի զայս տակը կորնթացուցն. «**Մ**իշ է, ասէ,
 որ ուրախ առնէ զիս՝ թէ ոչ որ տրտմիցին յինն»,
 Վանդի յորժամ թանձրացուցանէ զպատիժսն, յայն-
 ժամ ցուցանէ և զսէրն: **Լ**յսպէս և եգիպտացին 'ի
 մեծի սիրոյն յորժամ տանջեաց զՅովսէփ. այլ այն
 սէր խառնակութեան էր, իսկ նոյն 'ի բարիս, և արժա-
 նի իսկ բարեկամութեան էր սէրն այն: **Ս**ան այսորիկ
 Հրաժարէ 'ի թանձրագոյն 'ի բանս զիջանել և բար-
 բառել զմարդկային կարեացն անուանս և նախանձուս
 զինքն կոչել. «**Լ**քառած նախանձուս եմ ես», ասէ. որ
 պէս զի ուսցիս զսիրոյն զհամարս:

Լրդ սիրեսցուք զնա որպէս և նայն կամեսցի, քան
 զի մեծ իրս զնէ առաջի մեր: **Ի**նչպէս 'ի բաց դառ-
 նայցեմք 'ի նմանէ, զայ նոյն ազաւելով զմեզ. թէ չկա-
 միցիմք դառնալ, տանջէ վասն սիրոյ, և ոչ զխոշտան-
 քանն պահանջիցէ: Տես զինչ ասէ ցլաբեկիւն առ որս
 սիրեցան և արհամարհեաց զիս քաղաքն. «**Լ**ծից 'ի
 վերայ քո զհոմանիս քո, ասէ, և մատնեցից զքեզ 'ի
 ձեռս նոցա, և քարկոծեսցեն զքեզ և սպանցեն. և բարձ-
 ցի նախանձն իմ 'ի քէն և հանգեայց և ոչ ևս հոգա-
 ցից», **Լ**քառոր զինչ ինչ քան զայնպիսի սէր սաստիկ
 կայցէ, յորժամ որ սիրէն՝ արհամարհեսցի յայնմանէ
 զոր սիրեացն, և յետ այնորիկ նա դարձեալ տառորեալ
 լինի սիրովն նորա: **(** Կամեսցին ինչ նա՞ գործէ, որպէս
 զի սիրիցի 'ի մէնջ. վասն այնորիկ և յորդին անգամ
 ոչ խնայեաց. իսկ մեք ապաշնորհք և ստամբակք: **Լ**ի
 եղիցուք երբէք հեզք և սիրեսցուք զնա որպէս սիրելն
 պարտ է, որպէս զի հեշտութեամբ յառաքինութիւնն
 վայելիցեմք. **(** ի եթէ որ կին հաճոյական ունիցի,
 չզգայ իմիք զցանկորդ տրտմականացն. իսկ յորժամ
 զնա՞յինն և զուրբ. զհաճոյականն ունիցիմք, զմտաւ-
 ած թէ յորչափ 'ի հեշտութեան վայելեմք: Վանդի
 սա ինքն է երկնից արքայութիւնն, սոյն շրջումն բարու-
 թեան, սոյն է հեշտութիւն, սա է ուրախութիւն, սոյն
 ինքն է բերկրութիւն, նա և երանութիւն իսկ սա է.
 մանաւանդ եթէ բիւք ինչ ասիցեմ, չկարեմ որպէս ար-
 ժանն է յանդիման կացուցանել, այլ փորձ իրայն միայն

գիտէ զսուցանել զլաւն : 1) ասն այսորիկ և մարդարէն ասէ . “ Եւստ ‘ի տէր , , և դարձեալ թէ “ Շալակեցէք և տեսէք զի քաղցր է տէր , , : 2) արդ հաւանեցուք նմա և փափկասցուք ‘ի սէրն նորա , և այնպէս ազատեալն իսկ տեսանիցեմք զարքայութիւնն և հրեշտակական կեանս կեամք , և յերկրի շրջելով՝ քան որ յերկինսն բնակեն չգտանիցիմք ինչ նուազագոյն , և յետ ատոի անդր երթոյն ամենայն պայծառութեամբ կացուք առաջի բեմին Վրիտաոսի և յանձնուելի փառան վայելիցեմք : 3) րոց լիցի ամենեցուն մեզ հասանել շնորհօք և մարդասիրութիւն տեսն մերոյ Եւստուի Վրիտաոսի , ընդ որում փառք հօր հանդերձ հոգւոյն սրբով այժմ և յաւիտեանս . ամէն :

ՃԱՌ ՔՍԱՆԵՐՈՐԴ ԶՈՐՐՈՐԴ

“ Եւ զայս գիտառիք եթէ ժամ է մեզ ‘ի քնոյ զարթնուլ , , :

Եւ իբրև զամենայն ինչ որ պէտք էին՝ կարգեաց և ետ հրամանս , միէ զնոսա դարձեալ յերկրաւորացս ‘ի բարի գործս : 1) Երձ ‘ի դուրս եկեալ կայ , ասէ , ժամանակ դատաստանին . զոր և կորնթացւոցն գրէր՝ թէ “ Եւ մանսկս կարճեալ է այսուհետեւ , , . դարձեալ հերբայեցւոցն՝ թէ “ Փոքր միւս ևս որ գալոցն է եկեցեցէ և ոչ յամեցեցէ , , : 2) Եւ անդ զաշխատեալսն հաստատէր , և զքրտնեալսն զորս ‘ի միմեանց առնուին փորձութիւնն՝ յաղագս միութեան զնոսա ասէր զայս . իսկ աստ ըզնիրհեալսն զարթուցանէր . քանզի սու երկաքանձուրտն իսկ վայելուչ է բանս այս : 3) րդ զինչ է զօր ասէն՝ ժամ է մեզ ‘ի քնոյ զարթնուլ : 4) Երկրքն է մերձ է յարութիւնն , ‘ի դուրս հասեալ է ահագին ատեանն , մերձեալ է ահաւոր օրն որպէս հնոց բորբոքեալ , և պարտ է մեզ այսուհետեւ զերծնուլ ‘ի ծուլութենէ :

“ Եւ անզի այժմ՝ մերձ է մեզ փրկութիւն քան յոր ժամ հաւատացաքն , , : Տեսանէս որպէս եցոյց նոցա հաւատեալ զյարութիւնն , թէպէտ և յառաջ քան

վժամանակն ասաց . զի որչափ անցաւ որ ժամանակս ծախի, սոյնքան հանդերձեալ յաւիտեանն մերձ լինի : Եւ եթէ պատրաստ գտանիս և զամենայն զոր ինչ հրամայեայն արարել, որ փրկութեան է քեզ օրն այն : Իսկ ապա եթէ զսորին հակառակսն, ոչ ևս փրկութեան : Եւ չառնէ սկիզբն 'ի տրտմականացն, այլ 'ի հեշտականաց անտի յարդարէ, և այսու 'ի մերձակայ վշտակցութենէս սփոփէ զնոսա : Եւ վասն զի առանձին իմն էր յառաջինսն փութագոյնս լինել և աճեցուցանել զփափագումնսն, և յորժամ ժամանակ ինչ 'ի վերայ անցանէր՝ մեղկէին զփոյթն, ասէ թէ զսորին հակառակն գործեցէք, և մի մեղկէք զոլոր փութայն ժամանակօք, այլ մանաւանդ աճեցուցէք : () Ի որչափ թագաւորն մերձ է, սոյնդէս և առաւել ևս պարտիմք պատրաստք գտանել . մանաւանդ որչափ բրաբրիոնն մերձ է, անքան արժան է պատրաստք գտանել մեզ առ միջումնսն : () սոյն և սուրհանդակքն գարծեն . յորժամ մերձ 'ի կատարել զընթացան են և զբրաբրիոն առնուլ, յայնժամ առաւել պնդի շինի : () ասն այսորիկ և նա ասէր՝ թէ “ () ասն այնորիկ մերձ է մեզ փրկութիւն քան յորժամ հաւատացաքն ” :

“ () Իշէրն մերժեցաւ և տիւն մերձեցաւ ” : Եւ որովհետեւ այս վախճանի, իսկ այն մօտի . և արդ ըստ այնմ՝ վարեցուք, և մի ըստ այսմ : Եւ և 'ի կենցաղոյս կիրս այնպէս իմն լինի . յորժամ տեսանիցեմք զգիշերն մերձ յայդ եկեալ և զճիճռունսն ծիծառանցն լուիցեմք, իւրաքանչիւր ոք այնուհետեւ զընկերան յարուցանեմք . զի թէպէտ և փոքր մի կայցէ 'ի գիշերոյն, քանզի մերձ է 'ի լոյս, սկսանիմք ասել միմեանց՝ եթէ միջօրեայ իսկ է, և ապա զգենուցումք և զաւուրն իրս վճարեմք և յերազոցն զերծնումք և քնոյն ընդդէմ՝ կամք, որպէս զի կազմն և պատրաստս զմեզ օրն գտանիցէ, և չև սկսեալ է ճառագայթս արեգականն՝ յառնիցեմք և սթափեցեմք :

Եւ այժմ զոր ինչ անդ առնիցեմք, զսոյն և աստ գործիցեմք . մերկասցուք 'ի բաց զտեսիլ ամենայն, զերծցուք յերազոց կենցաղոյս այսորիկ, 'ի բաց ընկեսցուք ըզթանձի քունն, և զգեցցուք փոխանակ հանդերձից զաւաքինութիւն . քանզի զայս ամենայն յայտ առնէր

ասելով՝ թէ “ Ի բաց մերկացուք այսուհետեւ զգործս խաւարինս և զգեցցուք զգէնս լուսոյ ”, վասն զի 'ի ճակատս և 'ի պատերազմունս կոչէ զմեզ օրն : Ի՞յլ մի զարհուրեացիս ճակատս լսելով և գէնս : Ըսան զի երևելի գէնքս ձուլածոյք և ծանունք են, և դժկամակ լինին այնու որ վարինն : Իսկ ասա հեշտալի իմն և աղօթից արժանի : Ըսան զի լուսոյ գէն է . յաղաքս այնորիկ և զպաղպաջմունսն քեզ լուսաւորագոյն ցուցանէ և բազում փայլատակունս արձակէ և 'ի զգուշութեան պահէ . քանզի գէն է և լուսատու իմն է և լուսաւորէ զայնոսիկ որք կրենն : Ի՞ս արդ զիարդ չիցէ անդ պատերազմել . հարկ է պատերազմել, բայց սակայն չէ տառապանօք և աշխատութեամբ . նա և պատերազմն իսկ չէ այնպիսի, այլ տեղի իմն և ժողովարան ցնծութեան . զի այսպիսի իմն է զինուն բնութիւն, այսպիսի իմն և զօրավարին բնութիւն : Ի՞ս զոր օրինակ փետայ յորժամ զարգարիցի և ելանիցէ յառաքատե, այնպէս և նոքա որ այնպիսի զինուքն վառիցին . նա և զօրական իսկ և փետայ միանգամայն գտանիցի այնպիսին :

Ի՞ս իբրեւ ասաց եթէ տիւն մերձեցաւ, և չասաց թէ եկն եհաս, այլ թէ դեռ սկիզբն է՝ ասէ . “ Իբրեւ 'ի առնջեան զգատտութեամբ շրջեացուք ”, () ի յորժամ սկիզբն աւուրն լինիցի, մանաւանդ յայնժամ բազումք կազմին այսպիսի զգատտութեամբ, ձգէ տանի զնոսա : Իսկապէս իմն էր նոցա 'ի բազմաց փառաւորագոյն բանն երևեալ : Ի՞ս չասաց թէ զպատտութեամբ գնաջիլք, այլ թէ գնացուք . որպէս զի առանց ծանրատաղտուկ ինչ առնելոյ կազմիցէ զերատն և թեթեւացի զկասկածն :

“ Ըսանաւորութեամբք և արբեցութեամբք ”, ասէ : Ըսեմք զիմպին տրգելում, այլ զանչափն . և ոչ եթէ զվայելումն գինւոյն, այլ որ ինչ շուսյաութիւնն գործի 'ի գինւոյն . որպէս զայն որ ինչ ըստ կարգի տշնորիկ է, չափով նորին դնէ ասելովն . “ Ի՞ս մի պղծութեան անկողնօք ”, () ի ոչ եթէ յայտ զգուգիւն ընդ կանայս արգելու, այլ զպոռնկելն : “ Ըսեմք հեռիւ և նախանձու ”, ասէ : Բանգի պատու զազգուսն անտիցն չիջուցանէ, զցանկութեան և զսրտմտութեան ասեմ . որով ոչ գնատա միայն, այլ և զաղքերոն իսկ գնոցա խնու : Բանգի ոչ այնպէս ինչ բարեգէն ցանկութիւնն և վա-

սեալ տալարէ զբարեութիւնն որպէս զարրեցութիւնն
և շուայտութիւնն գինոցն : (Եւ զապա այնորիկ նախ ա-
սաց՝ Թէ մի անառակութեամբք և արբեցութեամբք ,
և ապա յարեաց 'ի սոյնս՝ Թէ մի պղծութեան անկող-
նօք , և մի հեռիւ և նախանձու :

Եւ չառնու յայսմ զտեղի , այլ մտրկացուցանէ 'ի
մէնջ զչարութեանն զգեստս . և լուր զիարդ զարձեալ
միւսանգամ զարգարէ զմեզ ասելով՝ Թէ “ () քեցա-
րօք զտէր մեր (Երուս Վրբիտտս , Եւ չառաց Թէ
զգործս , այլ որ ևս առաւել քաջալերէր զնոսս՝ զոյն
եգ . () Ի յորժամ զարեացն ասէր , զգործոցն ճառէր .
իսկ յորժամ վասն առաքինութեան , ոչ ևս գործս՝ այլ
զէն կօչէ . ցուցանէ Թէ ամենայն զբուշուժեամբք պոհէ
զայնսոսկ որք զնայն կրօնէն , և յամենայն լուսաւորու-
թեան կարգէն : Եւ յայսմ առ զտեղի , այլ
ևս 'ի մեծագոյնսն եհան զբանն որ լի սակութեամբն
է . զնոյն ինքն զտէրն տայ մեզ զգեստ , զնոյն ինքն զբա-
զաւորն գլխովն : () Ի որ զնայն զգենու , բովանդա-
կեալ ունի ինքեան զամենայն առաքինութիւնս : () Ի
յորժամ ասացն Թէ զքեցարօք , ամենայն ուսուէք ճաճ-
կեալ մեզ նովա հրամայէ . որպէս և այլուք ասէ . “ Թէ
Վրբիտտս 'ի ձեզ է , և զարձեալ “ Ի նախել Վրբի-
տտս 'ի ներքին մարդն ձեր , Ի վանդի բնակութիւն կա-
մի առնել նմա զմեր ագիս , և իրքն զպատմաւ ճան կամի
զնա մեզ զքեցուցանել . որպէս զի ընդ ամենայնի նա
իցէ մեզ 'ի ներքոյ և արասոյց . քանզի և լրումն իսկ
մերնա է , վասն զի նորա լրումն զամենայն յամենայնի
լնու , և շահապարհ և այր և փեսայ . “ Ի լուսեցայց զմեզ
առն իրքն զկոյս մի սուրբ , Եւ արմատ և արբումն և
կերակուք և կեանք . քանզի “ Եւ նորանի եմ ես , ասէ ,
ոչ ես , այլ կենդանի է յիս Վրբիտտս , Եւ առաքեալ
և քահանայապետ և վարդապետ և հայր և եղբայր և
ժառանգակից և Թաղման հաղորդակից և խաչի . “ Եւ
զեցաք ընդ նմին և անկակիցք եղաք նմանութեան մե-
հօւ նորա , Եւ պաղատող . “ Վանդի վասն Վրբիտ-
տս բարեխօսեմք , ասէ : Եւ առ հօցք մեզ խորհրդա-
կից . քանզի ասէ՝ Թէ “ Ի արեխոս իսկ է վրդն մեր ,
Եւ պուն և բնակող . “ () Ի որ ինչն միայն , ասէ , և ես
'ի նմա , Եւ բարեկամ . “ Եւ ուր , ասէ , բարեկամք իմ

էք, : Եւ հիմն եւ քար դրուի անկեան . սոյնպէս եւ մեր նորա եւ անդամք եմք եւ արդիւնք եւ շինողք եւ ու եւ գործակիցք : Եւ արդ զինչ ինչ չկամիցի զմեզ լինել . ամենայն օրինակաւ կցեալ յարեւ զմեզ յինքն, որ է յոյժ սիրոյ նշանակ :

Եւ արդ հաւանեաց նման եւ զարթիր 'ի քնոյ եւ զքեցիր զնոյն ինքն . եւ յորժամ զգենուցուս զնա, առարցնա 'ի վարժումն զմարմինդ . քանզի զայս ակնարկեաց ասելովն՝ թէ “ Եւ արմնոյ խնամ մի տանիք 'ի ցանկութիւն : ”

Որ օրինակ զմարմին ոչ արգել' այլ զարեւցութիւնն, սոյնպէս եւ ոչ զամուսնութիւնն' այլ զպղծութիւնն . ապա ոչ եթէ զայսպիսի զխնամն արգել 'ի մարմնոյն, այլ զցանկութեանն, զորպիսի ինչ' յորժամ աւելի քան ըզպէտան խնդրիցէ ինչ : Եւ զի հրամայէ ինձամ տանել մարմնոյ, լուր զինչ ասէր ց' *Տիմոթէոս* թէ “ Փոքր մի գինւով վարեալիր վասն ստամբսիդ քո եւ յաղաքս ստէպ հիւանդութեանդ : ” Եւ սոյնպէս եւ աստ խնամ տար, աւել, այլ որ ինչ առողջութեան իցէ եւ ոչ եթէ պղծութեան . նա եւ խնամ իսկ չէ այնուհետեւ այն յորժամ զբոցն բորբոքիցես, յորժամ զդժնդակ հնոցն վաւիցես :

Եւ զի եւս յայտնադոյնա ուսանիջիք թէ զինչ իցէ խնամն որ 'ի ցանկութիւնն է, եւ ժախիջիք յայնձ խնամոյ՝ յարեւցութեանց, յորովայնամուլութեանց, 'ի հանգերձիցն պաճուճանաց, 'ի Զախճախանայն, որք զիսնաւ եւ զհոսանուտ կեանս կեան : Եւ արդ զմտաւ ածէք եւ երկերուք 'ի բանիցն . քանզի նոքա զամենայն ինչ գործեն ոչ զի առողջացին, այլ զի խայտասցեն, որպէս զի զցանկութիւնն եւս քան զեւ վաւիցեն : Իսկ որ զԲրիստոս զգեցեալ է, զայն ամենայն 'ի բաց տրոհէ առ հասարակ եւ զմինն միայն խնդրէ, որպէս զի զմարմինն առողջ պահիցէ, եւ այնքան միայն տանի խնամ, եւ վասն այլ իրիք եւ ոչ ինչ . այլ զբնաւին զփոյթ 'ի հոգեւրական խնաման ծախէ :

Եւ յայպէս կարէ ապա զարթնուլ 'ի քնոյ, այսպէս ապա շճանդանայ պէտպէս աստի ցանկութեամբքն : Եւս եւ քուն իսկ է աստի կենցաղս, եւ քան զերազան չունի ինչ աւելի : Եւ զոր օրինակ որք ննջենն եւ յանկարծ բարբառիցին ինչ եւ կամ յանկարծ տեսանիցեն ինչ բազում անգամ, այլ ոչ ինչ առողջ եւ ճշմարիտ է, սոյն

պէս և մէք, մանաւանդ թէ ևս 'ի վայր: () ի որք յերազին յոռութիւնս ինչ զործեն, և 'ի վախճանել քրնոյն և 'ի խաղտառակութենէն իսկ զերծնուն, նոքա և դատ իսկ չտայցեն: Իսկ աստ չէ այնպէս, այլ և ամօթն և տանջանքն անմահք են: Իւր գարձեալ որք մեծամասն յերազին, և յորժամ տիւ թնխի՝ յանդիմանին թէ ունայն մեծացաք. իսկ ատտ և յառաջ քան զտիւն յանդիմանին բազում անգամ, և յառաջ քան զքնաւն աստի. այնմ երազոյն նման են և այսք:

ՅՈՐԳՈՐԱԿ

Իւր արդ 'ի բայ թօթափեցուք այժմ զչարայար ըզքանն զայն. զի եթէ մինչդեռ 'ի քան կայցեմք մէք և օրն հասանիցէ, անմահ մահն է ընդունելոյ զմեզ. և նախ քան զօրն զայն ամենեցուն թշնամեացն դիւրմբ բռնելիք յայտմանէ գանձիմք և մարդկան և գիւտց. զի թէպէտ և 'ի միջոյ իսկ կամիցին բառնալ զմեզ, չիք որ արգելու: () ի եթէ էին բազում արթունք, ապա շինէր այնքան ինչ վտանգ. և արդ վտան զի մին և երկու ուրեք են յանկարծարթունք, ճիւղ լուցեալ, և գտաւեն զամենեւեկան իբրեւ 'ի թանձր և 'ի խոր գիշերի ումենեցուն ննջեալ, և լոկ միայն ինքեանք իցեն արթունք, յազազս այսորիկ բազում արթնութեան և տքնութեպէտք են մեզ, բազում զգուշութեան, որպէս զի մի զանկուռելի զարիսն ընդունիցիմք: Իւր արդ լծուի ամենեցուն պայծառ տիւ այժմ յորում եմքս, և ոչ ամենեքին արթունք և արթալք եմք: Իմերեւ և ծիծաղիցիք զասացելովքս, իսկ ետ այսպէս ասեմ. որ և 'ի թանձր և 'ի մէջ գիշերի ննջեն և խորզան, այնպիսի իմն են ամենեքեան:

Իւր եթէ անմարմնաց բնութիւնն տեսանելի՝ և ցուցանելի էր ձեզ եթէ զխորդ բազումք խորզան այժմ, և սատանայ մատուցեալ զորմն փորէ և ական հատանէ, և անդէն 'ի քանն խոցոտէ, և որ ինչ 'ի ներքոն կայ յաւարի տանի, որպէս 'ի թանձրամած մթին գիշերոյ ամենայն ընդարձակութեամբ գործէ զինչ և կողմի: () ի թէպէտ և աչօք չիցէ հնար տեսանել զայն, գոնէ բաւիւք ածցուք 'ի դէմս զիսն և 'ի միտ առցուք թէ. Իր-

պէս են ծանրացեալք 'ի ցանկութեանցն . քանզի իցեն որ գառն պղծութեան կապանօքն կապեալ իցեն և ըզլոյս հոգւոյն չիջալին . յաղապս այնորիկ այլ ընդ այլոյ լենն , և ոչ ինչ յաստի ասացելոյս հային : Իսկ ապա եթէ ես ստիցեմ զոր ասեմն , և դու արթուն կայիր , ասա ինձ՝ զինչ գործեցաւ աստ այսօր , եթէ ոչ լոկ որ . պէս զերազ ինչ լուար : Իշւ գիտեմ զի են ոտնեք որ ստիցեն , այլ ոչ եթէ զամենեցուն ասեմ , այլ զքէն որ պարտականդ ես ասելոյ , որ ընդունայն և ընդ վայր մտերդ՝ ասա որ մարդարէ կամ որ առաքեալ այսօր մեզ խօսեցաւ : Ե՛ւ չհաւանիս ասել . քանզի որպէս յանուրջս ինչ թուեցաւ քեզ պատմութիւնն , և ընդ վայր մտեր պար և ճշմարիտ ոչ լուար զիրան : () Այս և աս կանայս է ինձ ասելի , քանզի և նոցա իսկ բազում խոր է քանն , և երանի թէ քուն էին միայն . քանզի որ ննջենն , ոչ չար ինչ և ոչ հեշտական ինչ բարբառի : Իսկ որ իրօն զձեզ արթանդ կայ , բազում ինչ զլիցն եղեռան բանս կուտէ , զվաշխ համարի , զփոխառուացն զխորհուրդս կուտէ յինքն , զվաճառաշահութիւնն յիշէ , զխառութիւն փռոցն կուտէ անկերով յգլուխ իւրում , և սերմանն և ոչ սակաւ մի տայ 'ի վեր աճել , և ոչ զմտաւ իսկ ածէ զայնպիսի գիրս : Ե՛ւ օթափեաց արթնութեամբ և զայնպիսի զփուշն արմատարի 'ի բաց խեւ և սթափեաց յարեցութենէն : Վճանդի և աստ քուն և արեցութիւն ոչ զգինւոյն ասեմ միայն , այլ և որ յերկրաւոր 'ի հոգոցս լինի . ընդ սմա ասա և զգինւոյն :

() Այս ոչ եթէ մեծատանցն միայն այլ և աղքատաց զոցն պատուիրեմ , և մանաւանդ որ 'ի սիրականի հանքանական ժողովեն : Վճանդի ոչ է այն փափկութիւն և ոչ հանգիստ , այլ տանջանք և ջախջախանք . փափկութիւն ոչ յոռիս ինչ բարբառելն է , այլ պարկեշտս խօսել . ընու , և ոչ թէ հերձուլ : Իսկ ապա եթէ հեշտութիւն զայն վարկանիցիս , ցոյց ինձ դոնեպ 'ի միւսմ երեկուն զհեշտութիւնն զայն . այլ չունիս ցուցանել : Իշւ ես չե ևս ասայի զայն որ անտի վնասն գործի , այլ դեռ ևս զհեշտութենէն ճառեմք որ առժամայն խափեալ թառամի . քանզի անգէն իսկոյն յղծամ գինեբրբօքն վճարիցին , և ուրախութեանն զքաւ լինիցի . իսկ ապա

զգեսեւոյն զինչ ասիցեմք, և կամ զխակութեան ծանր
թմբութենէն և կամ զբիւր ախտիցն և զօգւոցն գե-
րութիւն։ Եւ արդ զինչ ունիս ասել առ այս։ Եւ վասն
զի աղքատ եմք, պարտիմք խայտառակել զանձինս։

() այս ասեմ և չարգելում յարել 'ի միմեանս և ոչ
'ի զոչ ընթերել, այլ զնշառակութիւնն կամիմ կարճել,
որով փափկութիւնն ստոյգ փափկութիւն լինի, և ոչ
տանջանք և խաղանգածք և արբեցութիւն և անառա-
կութիւն։ Որպէս զի ուսցին և հեթանոսքն թէ մնա-
նաւանդ քրիստոնեայքն գիտեն փափկեալ և վայելել
'ի հեշտութիւնսն։ Եւ այս յայնժամ լինի յորժամ ոչ
ընդ աշխարհի փափկանամք։ “ Զնծացէք առաջի նորա
դռութեամբ ”։ Եւ զիսկոյ ցնծայցեմք. օրհնութիւնս
երգելով, յողթս կալով, տաղմոսս փոխանակ անաղատ
երգոցն այնոցիկ. ապա այնպէս և Վրիտաոս մերձ գայ
'ի սեղանն և օրհնութեամբ ընու զամենայն զկերակուրն։
Զյորժամ աղօթքն են, յորժամ երգք հոգեորդ, յոր-
ժամ զաղքատս 'ի հաղորդութիւն որ առաջի կայ կե-
րակուրն՝ կոչես, յորժամ բարեկարգութեամբ բազ-
մաւ և պարկեշտութեամբ յօրինիցես զգիներբունս,
ապա եկեղեցի իսկ գործես այնուհետեւ զտեղին։ Փո-
խանակ ընդ վայր աղաղակին և գովութեանն զտէրն օրհ-
նես։ Եւ մի ինչ զայն ասեր՝ թէ այդպիսի իմն կալան
օրէնքս այս. այլ ուղղեա որք չարաչարն վտրեցան. “ Եւ
թէ ուտիջիք, եթէ ըմպիջիք, առէ, զամենայն ինչ 'ի
փառս նոյ արասջիք ”։ Վանգի յայնպիսի սեղանոյ լի-
նին ձեզ չար ցանկութիւնք, անտի աղծութիւն, անտի
կանայք ձեր յանարգութիւն, և բոզք պատուին 'ի ձէնջ,
անտի տանց կործանումն, և բիւր չարիք անտի լինին, և
ամենայն ինչ վեր 'ի վայր կործանեցու, և զյատակ աղ-
բիւրն թողեալ 'ի պտոյտ տղմոյն ընթանաւ։ Եւ զի
տիղմ իսկ է պոռնկին մարմին և ոչ այլ ինչ, զքեզ այդ-
րէն հարցանեմ որ թաւալիտդ 'ի աղմին՝ եթէ ոչ քե-
զէն իսկ անսուրբ զիրոք վարկանիցիս յետ գործելոյ բզ-
մեղան։

Ու ասն որոյ աղաչեմ փախերուք 'ի պոռնկութենէ և
'ի նորին մօրէն, այսինքն է յարբեցութենէն։ Եւ վասն
սեռմանիցիս ուստի հնձեղն չգիտիցես. մանաւանդ եթէ
կամիցիս հնձել, քեզ բազում ամօթոյ պտուղ բերէ։

Օ ի թէպէտ և ծնցի քեզ որդի 'ի նմանէն, քեզ ա-
մօլմանք են և նմա մնաս, զի 'ի գիճութեմէ և յանառա-
կութեմէ եղև ծնունդն: Օ ի թէպէտ և բիւր ինչս
թողուցուս նմա, անարգ 'ի տան է նա և անարգ 'ի քա-
ղաքին և անարգ յատենի զոր 'ի պոռնկութեմէն ծնար
և կամ յաղախեցն: Ի նարգիս և գու դարձեալ և մինչ
կենդանին ես և յետ վախճանին. զի թէպէտ և գնա-
ցեր աստի, յիշատակ խալտառականացն կենդանի կայ:
Եւ արդ էր վասն սերմանիցես անգ ուր անդաստանն
փութալ ապականել զպատուն: Ի բոլի բազում անձին
արգանդք, աստի նախ քան զծնունդն սպանութիւնք.
քանզի և զպոռնիկն չթողուս միայն պոռնիկ լինել, այլ
և մարդասպան առնես զնա: Տեսեր յարեցութեմէն
զպոռնկութիւնն և 'ի պոռնկութեմէն զապանութիւն:
Ի անաւանգ թէ որ քան զսպանումնն ևս դժնդակ է,
զի չունիմ իսկ յանգիման կացուցանել զնա բանիւ.
քանզի ոչ է թէ զծնեալն սպանանեն, այլ զծնանելն ար-
գելուն և շտան բուսանել: Ի նգէր զից զպարգևսն թըշ-
նամանես և ընդ նորին ընդ օրէնսն մարանչիս, և որ ինչ
անթծիցն է՝ զախարիկ սրպէս զօրհնութեան զհետ եր-
թաս, և զշտեմորանս ծննդեանն առն մահու գործես
զայն, և որ վասն որդեծնութեանն առաւ կինն՝ զիտ 'ի
սպանումն կազմես: Իլլպէս զի միշտ բողբն հաճոյ թախ-
ցին քեզ և ցանկալիք, թէպէտ և բազում արծաթ ծա-
խիցես, սակայն և ոչ այնպէս հրաժարես յիրացն, մե-
ծամեծս 'ի քօ գլուխդ աստի կուտես զկայծակունան:
Օ ի թէպէտ և յանգրնութիւն նորա է, այլ դու ե-
ղեր պատճառք: Ի ստի կռապաշտութիւնք. որպէս թէ
'ի բազում խնդման եղեալ, և նուէրս և բարեկամու-
թիւնս և այլ ևս բիւր հնարս հնարին:

Ի այց սակզցն յետ այնչափ խալտառականաց, յետ
սպանմանցն, ևս և կռապաշտութեցն, և բազմաց իսկ իրքն
անխափր թուիցին, վասն զի շատ են որ կանայս ունիցին,
և յոյժ միտողք են 'ի չարիան. և կախարդութիւնս յու-
ղեն և դեղատուութիւնս, ոչ է թէ 'ի վերայ պոռնկացն
որք նոցայն մնասեն, այլ 'ի վերայ իւրեանց ամուսնացն
որք զրկեցան 'ի նոցանէն, և դիւաց կոշմունք և բիւր
նենդութիւնք և որովայնակոչութիւնք և պատերազ-
մունք զօրհանապազ և անհաշտ կռիւք և անդակցացն

Հակառակութիւնք : 1) ասն որոյ և Պաւղոսն ասէր՝ թէ
 “ 1) ի պիղծ անկողնօք , և յորժամ զայս եղ , երազ
 ամ զնովիմք՝ թէ “ 1) ի հեռիւ և նախանձու , և վասն
 զի գիտէր զայսպիսի զպատերազմունս , զտանցն զկոր-
 ծոնմունս , զբարետոհմիկ զմանկանցն զրկանս , զայլ ևս
 բիւր չարիան :

Եւ արդ յայսմ ամենայնէ փախիցուք , և զՎրիս-
 տոս զգեցցուք և հանապազորդ ընդ նմին բնակիցեմք .
 վասն զի և այն զգեցումն է չթողուին զնա երբէք ՚ի բաց ,
 յամենայն կողմանց երեւել նորա ՚ի մեզ ՚ի ձեռն սրբ-
 բութեան մերոյ հանդարտութեամբ : 1) յնպէս և վասն
 բարեկամացն ասեմք՝ թէ այս անուն զայն անուն զգե-
 ցաւ , զյոյժ սիրոյն ասեմք և զանպակաս միտորութե-
 նէն . բանզի որ զգեճուն՝ այն երեւի որ զգեցան : Եւ
 արդ երեւեցի ամենայն ուրիք Վրիստոս ՚ի մեզ : Եւ
 ոչպէս երեւեցի . եթէ զնորայն տունիցես : Իսկ զինչ
 արար նա . “ 1) որդի մարդոյ , ասէ , չունի տեղի ուր դիցի
 զգլուխ իւր , և 1) յսու նախանձաւոր լեր և գու : 1) Ե-
 րակոյ պէտք եղեն , և ՚ի զարեղէն հացէ կերակրեցաւ .
 ուղեգնացութեան պէտառ ունէր , և ոչ ուրեք երեւին
 ձիք և ջորիք , այլ այնչափ գնայր մինչև վաստակէր . իսկ
 ննջելոյ պէտք էին , և ՚ի վերայ բարձի միայն անկեալ
 դնէր . ՚ի լերինն բազմականաց պէտք էին , և ՚ի վերայ
 խոտոյն հրամայէր բազմել : Եւ և հանդերձն իսկ չէր
 ինչ կարի պատուական . և բազում անգամ և միակ
 իսկ չըլէր և ոչ զոք քարշէր զկնի : Եւ որ ինչ ՚ի խաչին
 և կամ ՚ի թշնամանս և զայլն ամենայն ամ զմտաւ և
 լեր նախանձաւոր նմին . և այնպէս զգեճունս զՎրիս-
 տոս , յորժամ ժարմնոյ խնամ ոչ տանիս ՚ի ցանկութի :

Եւ և հեշտութիւն իսկ չունին իրեն . բանզի այն-
 պիսի ցանկութիւնքն յետոյ բիւր դատանութիւնս ծնա-
 նին , և ոչ երբէք ունիցին յագումն , այլ մեծամեծ տան-
 ջանս գործէ քեզ : () որ օրինակ եթէ որ դժնդակ ծա-
 րաւով պատրեալ իցէ , թէպէտ և բիւր աղբիւրս առաւ
 ջրկայս ունիցի՝ չօգտի ինչ ՚ի նոցանէն յորժամ զախան
 չկարիցէ շրջուցանել , այսպէս և որ ՚ի հանապազ ՚ի ցան-
 կութեանն կեայ : Իսկ ապա եթէ պիտոյիւքն փառիցիս ,
 ոչ երբէք զայսպիսի ծիւրումն ջերմութիւն ընդունիցիս , այլ
 ամենայն իսկ այն ՚ի բաց ցնդի և պղծութիւնս և ար-

բեցութիւնն և գիճութիւնն : Եւ արդ այնքան ինչ կեր
որչաք զքաղցն լուծանիցես, և այնչաք զգեցիր որով
ծածկեսցես զքեզ միայն . և մի զարդարեր հանդերձիւք
զմարմինդ, զի մի զդա կորուսցես . քանզի և Թուրքոյնս
գործես զդա, այլ և զբարեկարգութիւնս զայս եղծա-
նէ, և 'ի բազում 'ի գրգանաց անտի թոյլ և մեղկ գը-
տանի : Եւ արգ զի ունիցիս զդա գեղեցիկ կառս հո-
գւոյդ, որպէս զի նաւուղիդն ամենայն զգուշութեամբ
նստիցի 'ի խեղճ, և զօրական դիւրաւ ընձեռիցէ զգէնն,
ամենայն յօրինաւածով : Վննդի ոչ եթէ զշատն ու-
նել, այլ օր զստիկան ունիցի՝ նա խոյ ունի զամենայն
առանց ծախելոյ : Վննդի նա որ զշատն ունի, թէպէտ
և չնստեցաւ յումեքէ, սակայն կասկածէ . իսկ սա թէ-
պէտ և չնստեցի, քան որք չնստեցանն ևս 'ի լաւու-
թեան կայ և 'ի բազում բարետոհմութեան է : Եւ արդ
մի զխարդախելն յումեքէ խնդրիցեմք, այլ թէ և լլկել
դք կամիցի՝ զայն ցուցցուք զոր չկարիցեն աւնել : Եւ
այս ոչ այլ օւստեք լինիցի, այլ լոկ զպէտսն ունել և ա-
ւելորդացն չցանկալ ինչ : Վննդի և այնպէս և աստ կա-
րիցեմք փափկանալ և հանդերձելոց բարութեանցն ժա-
մանել շնորհօք և մարդասիրութեամբ տեսան մերոյ
(Պառսի Վրիտտոսի, ընդ որում փառք հօր հանդերձ
հոգւովն պրով այժմ և յաւիտեանս . ամէն :

ՃԱՌՒ ԲՄԱՆՆԵՐՈՒԹ ԷԻՆԳԵՐՈՐԻ

“Խոյ զսկարացեալն 'ի հաւատս, ընկալարուք մի խրդ-
ախ երկմտութեամբ : Իմն հաւատայ ուտել զամենայն .
և որ հիւանդն է, բանջար կերիցէ ” :

Դիտեմ զի բազմաց դժուարիմաց իմն Թուին ա-
սացեալքն . վասն որոյ կարեւոր է ասել նախ զկարգ ի-
րացն, և եթէ զինչ կամիցի ուղղել : Եւն բազում հա-
ւատացեալք 'ի հրէից անտի որք ըստ օրինացն իմն ունէին
զմիտսն և յետ հաւատոցն և զկերակրոց խարութիւնն
պահէին, զի չէ ևս վստահէին կատարելապէս հրաժա-
րել յօրինացն : Եւ ապա զի մի լինիցի ինչ նոցա եր-

կիւղ, հրաժարելին 'ի խաղերուցն. և ոչ միայն յայնմանէ, այլ յամենայն իսկ 'ի մեղ, և բանջար միայն ուտելին, որպէս զի պահք իսկ վարդանային նոցա միանգամայն և ոչ օրինացն խաբուածին: Իսկ այլքն էին կատարելապէս և ոչ ինչ յայսպիսեւոց աստի պահէին, և զժտութեամբ ինն հայէին ընդ այնոսիկ որք զկերակութեան խորելին, յոյժ ծանրատաղտուկ ինն թուէին նոցա, նախապէս բաժնատէին 'ի վհասութեան արկանէին: Երկուցեալ այնուհետեւ երանելոյն Պաւլոսի և թէ գուցէ մինչ զգործն կամիցին ուղղել՝ զամենայն իսկ հիմն 'ի վեր կործանիցեն, և մինչ կամիցին 'ի քերականացն յանխաբութեան անէլ՝ և 'ի հաւատոցն ևս ընկենուցան զնոսա, զի յառաջ քան զժամանակն զնորա հաւատն պահանջէին զամենայն ինչ ուղղել, և աւելի ինն և ընդ վայր զնոսա գործէին, և 'ի Վրիստոսի խոտովանէն շարժէին զնոսա միշտ կշտամբելովն, և ապա այնուհետեւ յերկուսին իսկ իրան առանց ուղղութեան մնան, տես զորպիսի իմաստութեան 'ի կիր արկանէ, և կամ՝ որպէս երկաքանձիւր կողմանցն տանի խնամ իւրով սովորական հանձարովն:

Նոսաց եթէ չար գործիցէք, զի ցանկ ճգնիք և իմաստասիրէք, որպէս զի մի զնոսա 'ի խաղերման հաստատիցէ. և ոչ դարձեալ ասաց՝ թէ բարւոք անէք, զի մի ևս սաստիկ և զոսկանտանողն գործիցէ: Այլ չափով և կշտով դնէ զսաստն: Եւ թուի թէ զօրութեան սաստն և 'ի բաց թափէ 'ի նոսա զամենայն զոր առտայա ճառէ: Եւ անուանող թէ այս իսկ ծանրագոյն է քան զուղղելն, յորժամ ընդ այլ ումեք խօսեացի բան և նովու զմիւսն ևս զկծեցուցանիցէ: Եւ և զգալ իսկ չտայ զծանրութեան սաստին այն՝ որում պատեն, և զաղօ 'ի նմանէն զուղղութեան զգեցն մասուցանէ: Եւ արդ տես այժմ՝ որպէս զոքոս գործէ տես ամենայն իմաստութեամբ, և այն զի 'ի դէպ ևս ժամանակի: Եւ քան զի ասաց թէ “Եւրմեոյ խնամ մի տանիք 'ի ցանկութեան”, ապա և յայնժամ յայս բան ելանէ, որպէս զի մի համարեցին եթէ վասն նոցա ինչ առիցէ: Եւ այն որոց սաստեացն, այսինքն առողջայն, և հրաւայն ուտել զամենայն անխաբ. վասն զի տկարագոյն կողմն միշտ կարօտ է խնամն: Եւ ազագա սյստիկ առ զօրութեան իս.

կոյն անդէն ձգէ զբանն այսպէս՝ թէ “զտկարացեալն
'ի հաւատս”, Տեսեր զվերն անդէն իսկոյն. զառաջինն
գոր եղ նոցա ասեալն՝ թէ “զտկարացեալն”, եցոյց՝ թէ
'ի հիւանդութեն։ Ի՞նչաւ և զերկրորդն յաւելու և ասէ՝
թէ “ընկալարուք”, Եցոյց զարձեալ թէ յոյժ պէտս
ունին բազում խնամոց որ նշանակ իսկ է վերջին հիւ-
անդութեան. “մի խղճիւ երկմտութեամբ”, Ի՞նչա-
ւասիկ այս երկր վեր եղ. բանցի աստ իսկ յայտ արար
զմեղաց նոցա, որպէս զի և որք նոցայքն էին՝ չկարացին
ածել յառողջութիւն. բայց սակայն հազարդել հրա-
մայէ սիրոյն նոցա և ընդունել, որպէս զի յառողջութիւն
ածցեն առանց խղճի իրիւր։ Տեսանեն, թուի թէ ընդ
նոսա ինչ վիճի. և 'ի ներքոյ նոցա սաստե՛ առանց պատ-
կառեցուցանելոյ։

Ի՞նչաւ դնէ զերկոտեան առ միմեանս, զմի՝ հանգերձ
զովելով և զմիւսն որպէս զյանցաւոր, և 'ի սոյնս յա-
րեալ ասէր. “|| Ըն հաւատաց ուտել զամենայն ”. և
զովէ զնա՝ 'ի հաւատոցն։ “| Իսկ որ հիւանդն է, բան-
ջար կերիցէ ”. և ստգտանէ զնոսա՝ 'ի հիւանդութենէն։
| Եւ իբրեւ եղ զազդոյ զվերն, միւսիւթարէ զնոսա զարձեալ
այսպէս ասելով՝ թէ “| Իր ուտէն, զայն որ ոչն ուտէն,
մի անգոմանեցէ ”. | Եւ չստաց թէ մի առողջացի՝, չա-
սաց թէ մի մեղադրեցին, և չստաց թէ մի ուղղեցին.
այլ թէ մի անգոմանեցին, մի աղարտեցին. եցոյց եւ թէ
բազում ծագու արժանի գործս գործէին։ | Եւ արդ չա-
սաց զայս այսպէս, այլ զինչ՝ թէ “| Իր ոչն ուտէն, զայն
որ ուտէն՝ մի դատեցի ”. | Եւ ան զի կատարեալագոյնքն
զնոսա քամահէին իբրեւ զսակաւահաւատս և զխրաչաղս
և զհեղզս, և եւ թէ այժմէն ևս հրէաբար կեան. սոյնպէս
և սոքա զնոսա զարձեալ բամբասէին որպէս զյանցա-
ւորս օրինացն և որպէս զորովայնամօլս, զորս բազումն և
որք 'ի հեթանոսացն էին՝ և զնոսա այնպէս մեղադրէին։
| Եւ զազոս այնորիկ 'ի սոյնս յարեալ ասէր՝ թէ “| Եւ
տաւած զնա ընկալաւ ”. () Ի որ ինչ հասարակացն էր՝
ազնոյ չստաց այսպէս. և զի մին անարգանաց էր որք ու-
տէինն՝ որպէս զորովայնապարարս վարկանէին, իսկ միւսն
դատելոյ զայնտիկ որք ոչն ուտէին իբրեւ զսակաւահա-

! Յոյն է՝ Իկ Խոյլ Կոյէ. բայց հայն Թուի ընթերցեալ քի չ'ա՛տաւ.

ւատա : Ի՞յլ փոխանակեաց իմն աստ զբանն , և եցցց
եթէ ոչ միայն ինքեանք արհամարհելոյ չեն արժանի
որքուտենն , այլ և զայս ևս կտրեն արհամարհել : Ի՞յլ
և ես , ասէ , որ չուտեմն կարեմ զնա դատել . և ոչ եր-
բէք : (Սաղաքս այսորիկ զսովմբ ածեալ ասէ՝ Եթէ
սուած զնա ընկալաւ , , Ի՞յլ արդ մի ինչ նմա վասն օրի-
նացն ասել , որպէս թէ անցանէ ինչ զօրինօքն , վասն զի
աժ ընկալաւ զնա , այսինքն է թէ զանբաւ զիւր զշարհսն
եցոյց նմա և յամենայն մեղադրութենէ ազատեաց :

Ի՞յլ դարձեալ առ որս զօրագոյնքն էին , այսպէս ասէ .
“ Դու ո՞վ ես որ դատիս զայլոյ ծառայ , , Ի՞յլ յայտ առ-
նէ թէ և նոքա գատէին , և ոչ եթէ անարգէին լոկ :
“ Իւրում տեառն կայ կամ անկանի , , ասէ : Ի՞հա միւս
ևս վեր զոր եդ նոցա : Ի՞յլ թուի թէ առ զօրաւորսն ինչ
գլխի , բայց նա աւանիկ զնոսա զկծեցուցանէ : () Ի յոր-
ժամ ասէն “ Ի՞նչ կեցցէ , , ցուցանէ թէ յողորմ-
դեալք էին և բազում պէտս ունէին զգուշութեան և
ինամոց , որպէս զաժ իսկ կոչէ նոցա բժիշկ . “ Երբող
է , ասէ , աժ հաստատել զնա , , զոր և առ յոյժ վհա-
տեալսն սովոր եմք ասել : Ի՞նչ զի մի ևս դանդաղա-
գոյնս զնոսա առնիցէ և տկարացուցանիցէ , ծառայ կոչէ
զնոսա այս ասելով . “ Դու ո՞վ ես որ դատիս զայլոյ ծա-
ռայ , , Ի՞յլ արձեալ և աստ 'ի ծածուկ մորմոքեցուցանէ
իմն զնոսա . զի ոչ եթէ արժանի են , ասէ , դատելոյ՝
հրամայեմ զայս , այլ վասն զի այլոյ ծառայ է . չէ քո ,
ասէ , այլ այ է : Ի՞յլ դարձեալ սփոփելով իմն զնոսա չա-
ռաց թէ անկանի լոկ , այլ թէ կայ կամ անկանի : Իսկ
եթէ այս իցէ կամ այն՝ իւրում տեառն են երկողեան ,
քանզի և մնաս անկելոցն 'ի նա ձգի , որպէս և մեծու-
թիւն հաստատնոյն : () այս եթէ ոչ 'ի միտս Պաւլոսի
առանձին հայիցիմք եթէ զինչ կամեցի կաղմել այ-
նա որով չհրամայէ յառաջ քան զժամանակն դատել
զայնպիսիան , կարի անվայելուչ քրիստոնէութեան թուէին
իրքն : Ի՞յլ որպէս միշտն ասէի՝ թէ զմիտս ասացելոցն
արժան է քննել յազապս որպէս են ասացեալ և յինչ
իրս և զինչ փութայցէ կաղմել յասելն զայս : Եթէ
լոկ իբրև հարեանցի ինչ հրամանս տայ զայս ասելովն :
() Ի եթէ աժ , ասէ , որում վնաս լինի՝ ոչ ինչ գեռ
առնէ նմա , ապա քանի ինչ ընդ վարդ ատանիս գու և

աւելի չափով հետաքրքիր լինիս և ձանձրացուցանեա
լնա խեղդ կազմերով:

“Ո՞րքան պահէ օր ըստ օրէ և ո՞նք պահէ զօրհանապազ,,
կիսուի ինձ թէ այսու միանգամայն և զպահոց ակնար-
կէ . վասն զի առանձին ընաանի իմն էր ոմանց պահեմն,
և զայնոսիկ որ զօրհանապազն չպահէին՝ բամբասէին,
զոր և խարութիւնս իսկ վարկանէին . և զի յայտնի ա-
ւուրն հեռանային, և դարձեալ անշ յայտնի աւուրք
էին յորս մերձենային . յազազս որոյ և ասէր իսկ՝ թէ
“Իւրաքանչիւր որ զիւր միտս հաճեսցէ,,
զերկիւղ խաղանացն ելլո՞ք . առանց ընտրութեան են
իրքն, ասէ, և զհակառակութիւնն որ ՚ի միջի նոցա ե-
ղեալ էր՝ զայն ՚ի բաց ջնջեաց, և եցոյց եթէ չեն ինչ
կարեւոր իրքն: Եւ ոչ եթէ ըստ բնութեան ինչ է, այլ
ըստ ժամանակի, և կամ գուցէ գիւրադո՞ք ՚ի հաւա-
տոցն լինիցին: Իսկ կողոսացւոցն գրէր, յոյժ քասափի
՚ի բաց բառնայ զայս ասելով. “Տեսէք, ասէ, մի որ իցէ
որ զձեզ կողոպտիցէ ճարտարմտութեամբ և մտտի խա-
բէութեամբ որ ըստ մարգկան աւանդութեան և ըստ աշ-
խարհիս տարերց և ոչ ըստ Վրիտառի,, . և դարձեալ
թէ “Ի՞նչ որ իցէ որ զձեզ դատեսցի ուտելով կամ բա-
լելով, և մի այլ որ զձեզ հատատեսցէ,, . Եւ և զա-
ղատացւոցն գրեալ բազում հաւատեալ պահանջէ ՚ի
նոցանէն զայսպիսի իրաց զիմաստութիւն և զկատա-
րումն: Իսկ աստ չարիանէ ինչ ամբպէս պինդ ՚ի կեր-
գիրսն, զի դեռ ևս նորատունկ էին առ նոսա հաւապքն,
թէ գուցէ յամենեւին ձգեսցի ակտքն՝ ասէ “Իւրա-
քանչիւր որ զիւր միտս հաճեսցէ,, . Իսկ յորժամ վասն
հաւատոց բանքն էին, լուր զինչ ասէ. “Ի՞նչ որ ձեզ
աւետարանեսցէ աւելի քան զոր ընկալարուք, թէպէտ
և հրեշտակ իցէ, նշովեալ լիցի,, . և դարձեալ թէ
“Երկնէմ, գուցէ որպէս օձն զԵւա խաբեաց, ասա-
կանեսցին միտք ձեր,, . ասնպէս և փիլիպպեցւոցն գրէր .
“Տեսէք զշաւառն, տեսէք զլար ժախն, տեսէք որք ՚ի
հատմանէն են,, . Իսկ առ հոգեւորեցիսն չէ ևս էր ժա-
մանակ այսպիսի ինչ ուղղելոյ, յայն ստիկ ասէր՝ թէ
“Իւրաքանչիւր որ զիւր միտս հաճեսցէ,, . Եւ զի վասն
պահոց իսկ բանքն էին, և զնոցա զհարստութիւնն ջնջէ
և զսոցա զերկիւղն լուծանէ:

“Այս խորհրդին, ասէ, զօրն՝ տեառն խորհրդին, և որ ոչ խորհրդին զօրն՝ տեառն չխորհրդին. որ օւտէ՝ տեառն ուտէ և գոհանայ զայն, և որ ոչն ուտէ՝ տեառն չուտէ և գոհանայ զայն”, Աբու ևս, ասէ, զնոյն օւնիք: Այս զօր ասէն այս ինչ է. ոչ եթէ աւելորդ իրք ինչ են, ասէ, այլ ինդիր այն է՝ թէ որպէս վասն այ գործին և սա և նա. ապա նոյն ուրեմն ինդիր է որպէս զի երկոքեան ՚ի գոհութիւն անդր կատարեսցին. քանզի և գոհանան իսկ երկոքեան և սա և նա զայն: Այս պիտի եթէ երկոքեան գոհանան, տաք չկայ բազում ինչ ՚ի միջի: Այս գու տես որպէս և աստ վիրաւորէ ՚ի ծածուկ զայնոսիկ որք հրէաբարն կէին. զի եթէ ինդիր այն է, ասէ, գոհասցին՝ ապա ուրեմն յայտ է թէ նա է որ գոհանայն որ ուտէն, և ոչ եթէ որ չուտէն: Բայց զիարդ մարթի, զի դեռ ևս օրինօքն վարիք. զօր և առ գաղափարսն ասէր՝ թէ “Այս օրինօքն արդարանայք, ՚ի շնորհաց անտի անկեալ էք”, Իսկ աստ ակնարկէ միայն զայն և չայանէ համարձակ այնպէս, զի չէ ևս էր ժամ. բայց սակայն ներէ, և յաջորդօքս ևս դարձեալ կամի բանալ զմիտս նոցա. քանզի ասաց այսպէս՝ թէ “Այս որ ՚ի ձէնջ անձամբ կեայ և ոչ անձամբ մեռանի. և արդ եթէ կեամբ՝ տեառն կեամբ, և եթէ մեռանիմբ՝ տեառն մեռանիմբ”, Այս յայտնագոյնս այսու ծանոյց նոցա՝ եթէ որ օրինացն կեայ, չկարէ Վիրատոսի կեալ: Այս ոչ այսչափ միայն կազմէ զայս, այլ և ՚ի յաջորդէ անտի դարձեալ մատուցանէ նոցա միւրթարութիւն որով կարիցեն ուղղել. ուսուցանէ և հաւանեցուցանէ երկայնամտել եթէ չէ հնար զանձ արհամարհել նոցա, այլ մերձակայ իսկ ժամանակաւս օւղղին:

Այս արդ զինչ իցէ՝ թէ “ոչ որ ՚ի մէնջ անձին կեայ”, Եւմբ, ասէ, ազատք, այլ տէր ունիմբ որ զկեան մեր կամի և ոչ զմահն. և արդ զայս զերկոսեան վասն մեր օգտի առնէ: Այս և յայտ ևս առնէ եթէ փոյթ է զմէնջ և ինամ տանի, մանաւանդ զի և զմեծութիւնն մեր կեանս վարկանի և զմասն մահ: () Ի ոչ եթէ անձանց միայն մեռանիմբ, այլ տեառն՝ եթէ օտոյք մեռանիմբ: Իսկ մահ աստ որ ՚ի հաւատոցն լինի՝ ասէ, Բաւական էր այսու հաւանեցուցանել թէ հոգ տանի մեզ, և թէ նմա կեամբ և նմա մեռանիմբ. բայց սակայն չա-

տացաւ այսու միայն, այլ և այլ իմն յաւելու և ասէ .
 “Ի՞նչ եթէ կեամք և եթէ մեռանիմք, տեառն եմք .”
 Եւ յայնմ մահուանէ 'ի միւսն ևս՝ որ ըստ բնութեանն
 է՝ փոխեցաւ, զի մի համարեացին թէ խոշորացոյց ինչ
 զբանն, այլ իմն նշան մեծադոյն ցուցանէ զնորա զխնա-
 մոյն : Երայիսի ինչ արդեօք :

“Ի՞ սոյն իսկ, ասէ, և Վրիստոս մեռաւ և եկեաց,
 որպէս զի մեռելոց և կենդանեաց տիրեսցէ .” Եւ
 այսու ևս հաւատացուցէ թէ ինչամ տանի մեզ և յոյժ
 փութայ վասն մերոյ փրկութեան : Եւ թէ այսպիսի
 հոգաբարձութիւն և խնամք չունէր առ մեզ, զինչ պէտք
 տնտեսութեանն էին : Եւ արդ որ զայնպիսի զփոյթ եզ
 'ի մօտի լինել այնպիսի վասն մեր, մինչև զծառայի կեր-
 պարանս առնուլ և մեռանել, ապա որպէս արդեօք յետ
 զայն ամենայն կատարելոյ արհամարհիցէ զմեզ : Եւս
 չէ և չէ իսկ . քանզի ոչ ծախէր իսկ ընդ վայր զայնպիսի
 վաճառաշահութիւն : Եւս աւանիկ, ասէ, իսկ թէ յա-
 զազս այնորիկ իսկ մեռաւ . որպէս զի յորժամ ասիցէ
 որ եթէ այս անուն չառ յանձն արհամարհել զծառայս
 իւր և ոչ խնայեաց 'ի քսակն իւր, ապա ուրեմն սոցնպէս
 և նա գործեաց յինքն վասն մեր : Վրանգի և մեք ոչ
 այնպէս փափագեմք ընչից, որպէս նա մերոյ փրկութե-
 վասն զի ոչ եթէ զինչս, այլ զիւր զպատուական մար-
 մինն ետ վասն մեր . յաղազս այնորիկ չկամի մերժել
 'ի մէնջ վասն որոյ զայսչափ զարատիւս 'ի կիր արկ : Տես
 ճրպէս և զանապեղի զգորութիւն նորա յայտնէ թէ ան-
 բաւ է . քանզի զսոյնս իսկ ասէ՝ թէ մեռաւ և յարեաւ,
 որպէս զի մեռելոց և կենդանեաց տիրեսցէ : Եւ վերա-
 գոյնն ասէ եթէ կեամք և եթէ մեռանիմք, նորա եմք :
 Տեսեր զհաստատուն տերութիւնն, տեսեր զանմարտըն-
 չելի զգորութիւնն, տեսեր զհաւաստիս նախախնամու-
 թեանն : Եւ ինչ, ասէ, զկենդանեացս միայն ասեր,
 այլ և զնացելոցն ևս ինչամ տանի, զի եթէ մեռելոցն,
 ապա յայտ է եթէ և կենդանեացս :

Եւ արդ յայտ է եթէ չպակասեաց յայնպիսի տե-
 րութեանէ առ 'ի ուղղել զմարդն և զարգարութիւնս նո-
 րա յարդարել, և առանց այլն ամենայնի 'ի խնտման մեր
 նայեաց զոր ունի : Վրանգի մարդիկ արծաթ տան, և
 յաղազս այնորիկ չտանին կարի ինչամ ծառայիցն . իսկ

նա զմահն զիւր ետ : Եւ որքայնչափ պատուոյ գնեցաքս, և որչափ յայսչափ ինչ 'ի տէրութեան վայելեցաք և ստացաք զնա, զայնպիսի փրկութիւն ընդ ոչ ինչ համարիմք : Օայս ասէ առ 'ի պատկառեցուցանել զայնոսիկ որք հրէաբարն կէին, և հաւանեցուցանէ յիշել նոցա զմեծութիւն երախտեացն, և զի մեռեալ էր և եկեաց, և դարձեալ թէ չօգտիս ինչ յօրինացն, և եթէ վերջին ապախտաւորութեան իրք են որով զայսպիսի ինչ եցոյց նոցա, և նոցա զայն թողեալ՝ դարձեալ ընթանային յօրէնսն : Եւ արդ իբրև բաւականապէս մտմտեցոյց զնոսա, զարձեալ փոքր մի ոգի տայր առնուլ :

“Եւ ո՞վ ես, ասէ, որ դատիս զեղբայրն, և կամ դու ո՞վ ես որ անգոսնես զեղբայրն քո” : Եւ թուի թէ հասարակաց իսկ դնէ զայս . այլ բազում ընտրութիւնս ցուցանէ յասացելոց անտի : Ի՞նչքան եղբայրութեանն յորջորջմամբ լուծանէ զհակառակութիւնն . ապա դարձեալ յիշատակօք ահագին և մեծի աւուրն այնմիկ : Օի իբրև ասաց՝ թէ դու ընդէր անգոսնես զեղբայր քո, յարեաց 'ի օղոս՝ թէ “Իմենեքին կալոց եմք առաջի բեմին Վրիտտոսի” : Եւ կարծի եթէ սաստէ ինչ կատարելոցն զայս ասելով . բայց սակայն դժօրդէ զմիտս այնոցիկ որք հրէաբարն կէին : Եւ եթէ յեղեալ յերախտեաց անտի միայն պատկառեցուցանէ զնոսա, այլ ահիւ հանդերձեալ տանջանաքն : “Իմենեքին, ասէ, կալոց եմք առաջի բեմին Վրիտտոսի . զի գրեալ է՝ կենդանի եմ ես ասէ տէք զի ինձ կրկնեօցի ամենայն ծունր, և ամենայն լեզու խոստովան լիցի նոյ . ապա ուրեմն իւրաքանչիւր ոք 'ի մէնջ յաղագս անձին բան ունի տալ նոյ” : Տեսեր իրպէս ընդհարաւ ընդ միտս նոցա դարձեալ, որով թուէրն թէ ստգտանէ ինչ զընկերոսն այնպէս ակնարկելովն . որպէս յորժամ ասացն՝ թէ քեզ զինչ փոյթ է . միթէ քեզ հարկ ինչ իցէ վասն նորա, և կամ դու տանջիցիս վասն նորա : Իայց օակայն չասաց այսպէս յայտնի, այլ մեղմով զսոցն ակնարկեաց և ասաց՝ թէ “Իմենեքին կալոց եմք առաջի բեմին Վրիտտոսի . ապա ուրեմն իւրաքանչիւր ոք 'ի մէնջ վասն անձին իւրոյ բան ունի տալ նոյ” : Եւ զմարդպէսն ե-

բեր 'ի մէջ, որ վկայէ թէ ամենեքին հնազանդելոց են նմա յայնժամ. և ոչ միայն հնազանդութիւն, այլ հաստատուն հնազանդութիւն, և 'ի հին 'ի մարդկանէն և յամենեցունց իսկ խոստովանի: Վրանգի չասաց լոկ եթէ երկիր պաղցէ նմա իւրաքանչիւր ոք, այլ թէ և խոստովան լիցին: այսինքն է եթէ վրէժս տայցեն ընդ գործոց: Եւ արդ կալ 'ի մօի զջանս զայս, և երկիր յորժամ զհասարակաց զտէրն տեսանիցեմք 'ի վերայ ահաւոր բեմին նստեալ, և մի երկպառակեր և ճեղքել զեկեղեցին զատեալ 'ի շնորհաց անտի և առ օրէնս ընթանալ: Վրանգի և օրէնքն նպաս են. և զինչ ասեմք եթէ օրէնքն, այլ և որ ինչ յօրէնսն կայ, և որ ինչ յառաջ քան զօրէնսն: Եւ ոչ եթէ օրէնքն պահանջեն 'ի քէն պատիժս, այլ Վրիստոս, և 'ի քէն և յամենայն մարդկային բնութենէս: Տես իրպէս ելոյծ զաչ օրինացն:

Եւստ զի մի համարեացին թէ կարեւոր ինչ է երկիւզ օրինացն, յաղաքս այնորիկ չասաց անդէն 'ի սկզբանս զայն, այլ ըստ կարգի յառաջադիմութեանն եկն յայս, և դարձեալ նմին իրաց նախ սկիզբն առնէ ասելովն. “Եւստ մի դատեսցուք զմիմեանս, այլ մանաւանդ զայն ընտրել՝ առ 'ի չղնել գլորումն և գայթակղութիւն եղբորն”: Եւս ոչ եթէ նորա միայն է, այլ և քո. վասն զի յերկաքանչիւրս կարեն յօգել այս իրք, և կատարելոցն գայթակղել 'ի կերակրոցն խորութենէ, և որ չեւս են կատարեալք՝ գայթակղել և գլորել 'ի սաստիկ խոշտանդանացն:

ՅՈՐԴՈՐԱԿ

Եւ արդ հայեաց և 'ի միտ առ եթէ որպիսի վրէժս տայցեն որք ընդվայրն գայթակղեցուցանեն: () Ի եթէ անդ 'ի զուր և 'ի նանիր էր որ ինչ լինէրն վասն 'ի զուր. սըն օատուել՝ արգել զայս 'ի լինելոյ, որպէս զի մի գայթակղեցուցեն և գլորեցուցեն զեղբայրն, իսկ յորժամ ոչ ինչ ուղղիցեմք և գայթակղեցուցանիցեմք՝ իմ իմիք իցեմք արժանիք: () Ի եթէ որ ոչն յաւելու դատապարտի, և յայտ 'ի տաղանդոյն 'ի թաղմանէ է, իսկ որ և գայթակղեցուցանէ ևս՝ զինչ չգործիցէ: Եւ արդ

եթէ, ասէ, կամքը գայթակղեցի որպէս տկար զոք։
 'Եւ յազազս այնորիկ իսկ յիրաւի է քեզ համբերել
 և ներել ամենայնի։' () Ի եթէ զօրաւոր դք էր, ապա
 չէր կարօտ ոյնչափ ինչ դարմանոց. և այժմ քանզի ան-
 կատարելագոյն էր, յազազս այնորիկ բազում փութոյ
 պէտս ունի։ 'Շնորհեսցուք նմա այժմ զայս և ամենայն
 ուստեք օգնեսցուք նմա. ոչ միայն վասն նորա որ ինչ
 ասացաք բան, այլ և վասն այլոց զորս գայթակղեցու-
 ցաւ։' () Ի եթէ այն առանձին միայն գծնեայ և չար է,
 իսկ յորժամ և այսք յաւելուցուն՝ երբ կարիցեմք ապրել։
 Եւ մի համարեսցուք եթէ պատճառս ինչ ունիցիմք
 մեզացն և պատասխանատրութիւնս ինչ գտանիցեմք.
 քանզի այսօրիւք յաւելուած տանջանաց լինի մեզ։ 'Եւ
 և օճն ևս պատուհասեցաւ ընդ կնոջն, որպէս և կինն
 ընդ առնն, և 'Քբաար ընդ 'Եզաբէլի որ զայցին յա-
 փրշտակեաց՝ դառն պատուհաս ընկալաւ, քանզի նա
 նիւթեաց գիրտն ամենայն և գայթակղեցոյց։' () Ենպէս
 և դու այժմ յորժամ այլոց կորստեան պատճառք լինիս,
 և գայթակղեսցին վասն քո. քանզի չէ այնպէս մեզան-
 չէին, և զայլս ևս ածել 'ի կորուստն։' () ասն որոյ ասէ՝
 'Եթէ " (Եւ միայն որ գործենն, այլ և որ կամակիցն լինին
 գործելեացն,։' () որպէս զի յորժամ տեսանիցեմք եթէ
 մեզանչէն, մի միայն չմեզանչիցեմք, այլ և 'ի մեզ ևս
 ձգեսցուք 'ի խորխորատէ չարեացն, որպէս զի մի այլոցն
 կորստեամբ և մեք դատապարտութիւն ընդունիցիմք։
 Եւ արդ յիշեցուք հանապազ զահագին բեմն և ըզ-
 գեան հրեղէն և զանլոյծ զկապանսն և զանձաձանչ ըզ-
 խաւարն և զորդնն զթիւնաւոր։

'Եւ մարգասէր է, ասեն, անձ։' 'Եւ ասէ եթէ այդպէս
 է, ուրեմն բանք լով են այս. և որպէս գուգ ասես՝ ոչ
 մեծատունն այն տանջի որ զ' ազարասն անտես արար,
 և ոչ յիմար կուսանքն արտաքոյ առաքաւորն մնան, և
 ոչ որք չկերակրեցինն զնա՝ 'ի հուրն երթիցեն որ պատ-
 րաստեալ է սատանայի. և ոչ որ զաղտեղի զհանդերձն
 զքեցեալն էր՝ զձեռս և զոտս կապեալ կորնսի, և ոչ դաբ-
 ձեալ որ զհարիւր դահեկանն պահանջեաց՝ մատնեսցի
 'ի ձեռս տանջանաւորացն, և կամ դարձեալ սուտ իցէ
 այն որ վասն շնացելոցն ասիցէ, և չիցէ ճմարիտ եթէ
 " (Եւ ոչն նոցա ոչ վախճանեսցի և հուրն մի չիջի,։' այլ

սպառնալիք միայն իցեն այն : Ի՞նչ, ասէ : Ի՞նչ ուստի
համարձակիս զայսպիսի զիրս յայտ առնել ինձ և կամ
բերել զհամար զսասացելոցդ : Իսկ ես զոր ինչ 'ի հակա-
ռակորդաց անտի զոր ինչ ասացին՝ կտրեմ ցուցանել .
զի թէ հանդերձելոցն չհաւանիս , գոնեայ եղելոցն հա-
ւատա . քանզի թէ չէր եղեալ և 'ի գործ եկեալ իրաց
ինչ , յիրաւի ասէիր թէ սպառնալիք և բանք միայն են :
Եւ արդ ո՞վ էր որ զտիեզերս ամենայն շիջոց քահնդե-
ղաւն և զգոնդակ նաւաբեկութիւնն գործեաց և զա-
մենայն ազգիս մերոյ առ հասարակ զօտակուսն : Եւ
յետ այնորիկ դարձեալ զշահութեանց զբարկութիւնն
և զանձրեւած և զհուրն թոյլ ետ գալ 'ի վերայ սոցոյժ-
մայեցւոցն երկրին : Եւ կամ ո՞վ զամենայն իգիւտոս
ընկզմեաց : Եւ կամ ո՞ր դարձեալ զվեց հարիւր հազարսն
յանապատին ծախեաց . և կամ զհրապարակն Ի՞րիւ-
նի ո՞ր բորբոքեաց . և կամ ո՞ր զլիւրիսաւն և 'ի ագանաւն
եին՝ հրամայեաց երկրի բանալ զբերան իւր և զնոսա
կենդանոյն կլանել . և որ զթօթանասուն հազարսն 'ի
միւսմ ժամու յական թօթափել տապաստ արկանէր
առ 'իսութաւ : Ի՞նչացն և զայնոսիկ որք միայն առան-
ձինն տանջեցան , որք զցանկ հանապազ մատնեցան դա-
տաստանացն . զլայլին որ մնաց զինի ամենայն ազգին ,
և զՎարմին , և որ վասն սակաւ մի փայտ ժողովելոյ
զայն տանջանա կրեաց 'ի շաքաթաւ . զքառասուն ման-
կունսն զայնոսիկ որք զազանակութեանք եղեն և ոչ 'ի տգեղծ
հասակէ անտի գտին ներել թաղման :

Իսկ ապա եթէ յետ չնորհացն կամիս զայսպիսիս 'ի միտ
առնուլ , հայեաց 'ի Հրեայսն եթէ զինչ ինչ կրեցին ,
զիրար զորդիս իւրեանց կերան կանայք ոմանք խորովե-
լով , և ոմանք այլ տարազաւ ծախեցան , իրպէս անկողե-
լի սովոյն մատնեցան և պէսպէս և դժնդակ պատերազ-
մաց , և զամենայն զյառաջագոյն զմիմեմուռնոս իւրեանց
ծածկեցին առաւելութիւն վերջին թշուառութեանցն
նոցա : Եւ զի Վիլիստոս ինքն գործեաց զայն ընդ նոսա ,
լուր նմա որ յառաջագոյն իսկ ասէր նոցա զայս և առա-
կօք և յայտնապէս և հանապազորդ առակօք , յորժամ
ասէ՝ “ Ի՞նչ ոչ կամեցան թաղաւորել զիս , ածէք այսր
և կտորեցէք , ” . և վասն այգւոյն . սոյնպէս և հարսա-
նեացն : Իսկ յայտնապէս յորժամ ասէին՝ թէ “ Ի՞նչ

ցին 'ի ձեռս սրայ ե գերեսցին 'ի հեթանոսս, և եղիցի անձկութիւն 'ի վերայ երկրի աղգաց 'ի ձայնէ ակեաց ծովու և 'ի զարհուրանաց ոգւոց մարդկան յերկիւղէ, և եղիցի նեղութիւն այնպիսի՝ որ ոչ երբէք եղև և ոչ լինիցի, : Եւ Լեւանիա և Եսայիքս վասն փոքր մի գողութեան արծաթոյ որպիսի ինչ վրէժս ետուն՝ ամենեքին տեղեակք էք : Իսկ զհանապազորդ Թշուառութիւնն չտեսանեն, միթէ և այսոքնիկ չեղեն . չտեսանեն այժմ՝ որք սրովն մաշին կամ որք բորոտութեամբն և խայտաղէտութեամբ մարմնովքն հարեալ են, որք աղքատութեամբն հանապաղ կեան և որք բիւր անձառելի չարչարանացն և նեղութեանցն համբերեցին :

Եւ արդ որ բան ունիցի զայս՝ թէ ոմանք տանջեցան և ոմանք չտանջեցան : Օրի եթէ չէ անիրաւ անձ, որպէս զի և չէ իսկ, ապա յայտ է թէ և դու ունիս տալ դատ ընդ մեղանչելոյն : Իսկ եթէ ասիցես՝ մարդասէր է և ոչ դատի, ապա պարտ էր և ոչ զնոսա դատել : Եւ յայժմ վասն այնորիկ են մեր բանք, զբաղումս աստ տանջէ անձ . զի յորժամ բանիցն ոչ հաւատայցեմք, և ապառնալեացն գտնէ տանջելոյն իրօք հաւատայցեմք : Եւ արդ քանզի հինն զմեզ չերկեցուցանէ այնպէս որպէս ըստ իւրաքանչիւր ազգացն պատահեացն, որպէս զի ըստ ժամանակին ուղղեցէ զծուլագոյնսն : Եւ էր վասն, ասէ, զամենեսին աստ չտանջէ . առ 'ի տալց այլոցն յուսելումն ապաշխարութեան : Եւ վասն, աղէ ասա ինձ, և զամենեսեան անդ չտանջէ . զի մի բազումք յերկբայասցին 'ի նորա խնամոցն . քանզի աւազակք ոմանք չարեցան աստէն, իսկ այլք չողան առանց դատելոյ ինչ աստի : Եւ արդ ուր է, ասէ, մարդասիրութիւնն այ :

Եւ արդ իմ է ընդ քեզ հակառակութիւն . զի թէ ոչ ամենևին որ տանջէր, ունէիր ուրեք ապաւինել . իսկ յորժամ ոմանք տայցեն դատ և կէպն չտայցեն, և առաւել ևս որք մեղանչիցենն, ապա ո՞ր բան ունիցի զայն եթէ ընդ յանցանացն չիցեն պատժելոյ : Եւ արդ որպէս չիցեն արդեօք տանջանաց արժանի այնորիկ որք զայսպիսիսն իշխեն անել զմտաւ : Եւ արդեօք զնոյնս դարձեալ ճառեալ ասիցես թէ էր վասն ամենեքին աստ չտանջին, լուր նմա որ վասն այսորիկ իսկ քեզ պատուականին արար : Եւ քեզն 'ի վերայ ոմանց աշտարակ իմ

ի վայր փլաւ, և վախճանել որպէս թէ արանց ութեւտասնից. ապա ասէր ցնասա որք հիանայինն վասն իրացն. «Ո՛ր կանխք, ասէ, թէ մեղաւորք էին նորա քան զամենեւին. ոչ. այլ ասեմ ձեզ, եթէ ոչ ապաշխարիցէք, և դուք իբրեւ զնոսա կորնչիք», իւրատէ զմեզ զի յորժամ այլք վրէժս տայցեն, մի մեք յանձնապատաստան բազումս մեղանքիցեմք. և ոչ եթէ ոչ դառնայցեմք, տալոց եմք վրէժս:

Եւ որպէս արդեօք, ասէ, անմահ տանջիցիմք որ առ փոքր մի ժամանակս մեղաք: Եւ արդ, ասա ինձ, զիսորք փոքր մի ժամանակի ՚ի թօթափել ական մի միայն՝ մահ գործեաց և հանապազ ՚ի կենդանութեան իւրում զմետադացն թշուառութիւնս և զտառապանս կրէ յանձին, այսինքն է զանփոփոխ և զսանդարամետական զփորձումս: Եւ ասէ, Թո՛ղ չառնէ ինչ այսպիսի: Եւ արդ որպէս արդեօք զերեսուն և զութ ամ ունէր ՚ի տանջանս զանդամալոյծն, և զի վասն մեղաց զնա տանջէր՝ լուր զինչ ասէր. «Տես, ասէ, զի ողջ եղեր, մի՛ և ո մեղանչեր», Եւ այց սակայն, ասէ, զլուծումն ընկալաւ հիւանդութեանն. այլ անդ չէ այնպիսի ինչ: Ո՛ր չունին այն տանջանք լուծումն, լուր նմին իսկ տեառնն որ ասէր՝ թէ «Որդն նոցա ոչ վախճանի և հուրն նոցա ոչ շիջանի», և դարձեալ ասէ. «Երթիցեն սղա՛ ՚ի կեանսն յաւիտենական. և նոքա ՚ի տանջանսն յաւիտենից», Ո՛ր թէ կեանք յաւիտենականք գոն, ապա յայտ է թէ և տանջանք յաւիտենից են: Նտեսանէն որչափ ինչ սպառնալիս ցուցաւ շրէիցն. և արդ զինչ՝ ել ՚ի գլուխ ամենայնն, եթէ լոկ բանք էին ասացեալքն: Եւ ասէ թէ «Ո՛ր մնացէ այդր քար ՚ի քարի վերայ», և ապա զինչ՝ մնաց, և ոչ երբէք: Եւ դարձեալ յորժամ առաջն թէ «Երբցի նեղութիւն որպէս ոչ երբէք եղև», ապա զինչ՝ չեղև: Եւ երբցիք զպատմութիւնն Տոբիթի, և ոչ հատ կլանել անդամ չժամանես լոկ ՚ի լսելոցն դոր ինչ կրեցին չարչարանս վասն իրացն այնոցիկ: Ո՛րչա ասեմ ոչ զի տրտմեցուցից, այլ զի զգուշացուցից. բարեմտացար հոգւովք և երջանիկ եղեր, յազափս այնորիկ բարբառիմ քեզ զդժնդակագոյնսն:

Եւ արդ ընդէր, ազէ ասա ինձ, չվարկանիս տանջանաց արժանի զայնոսիկ որ մեղանչենն. ոչ յառաջագոյն

պատուիրեաց զամենայն . ոչ յառաջագոյն իսկ կոչեաց
սպառնալեօքն . ոչ բիւր ինչ գործեաց վասն մերոյ փրկու-
թեան . ոչ յառաջանէ վերստին դարձեալ ծնունդ
սրբակեաց և զառաջին զմեղսն զամենայն 'ի բաց ջրն .
ջեաց . ոչ յետ թողութեանն այնորիկ և աւագանի դար-
ձեալ զապաշխարութիւնն եցոյց քեզ օգնական և թո-
ղութիւն մեղաց . ոչ դիւրինս գործեաց քեզ զձանա-
պարհն և յետ մեղացն թողութեանն : | Եւր զինչ հրա-
մայեաց . զի թէ թողցես գութ , ասէ , ապա և ես քեզ
թողից : | Եւ արդ զինչ դժուարին են այսոքիկ . “ Եւստ
առնել որբոյն և իրաւունս հանել այրուոյն ” : | Եւ իբրեւ
զայս առնիցէք , ասէ , “ եկայք խօսեցաքուք յանգիմանս
և եթէ իցեն մեզք ձեր իբրեւ զձանձախօրիթ , իբրեւ
զձին օսիտակ արարից ” : | Եւ արդ զոր ջան ունիցի այն
զոր ասէն՝ թէ “ Եսա դու զմեղս քո զի արդարացիս ” .
և կամ զինչ դժուարութիւն այն ունիցի որ ասէն՝ թէ
“ () մեղս քո ողորմութեամբ քաւեսցես ” : | Եւ արդ
զոր քրտունս ունի այս : Եւսաց մաքսաւորն . “ Եւսեա
զիս զմեղաւորս ” , և էջ արդարացեալ : | Եւ արդ որպիսի
աշխատութիւն ունէր այս . նմանեա մաքսաւորին :

| Եւ չկամիս հաւանել և յետ այսչափ օրինակաց ե-
թէ գեհնն և տանջանք են : | Եթէ այդպէս է , ապա և
ոչ զստանայի ասեա թէ տանջի : | Եւ արդ զինչ իցէ
որ ասէն՝ թէ “ երթայք 'ի հօրն զոր պատրաստեալ է
սատանայի և հրեշտակաց նորա ” : () ի եթէ նա ոչ
տանջեցի , ապա և ոչ մեք . իսկ եթէ նա տանջի , ապա
և մեք . վասն զի և մեք յանցեալք , թէպէտ և ոչ այն-
չափ ինչ : | Եւ արդ զիսրդ չգարհուրիս զայսպիսի զյան-
դրգնութիւնս բարբառել . քանզի յորժամ ասիցես թէ
մարդասէր է ան և ոչ տանջէ , իսկ ապա եթէ տանջիցէ՝
նման մեզ գտանի և ոչ ևս մարդասէր : Տեսանէս յոր-
պիսի պատառխամատրութիւն ածէ զքեզ սատանայ : | Եւ
արդ զինչ ոսիցեմք , որք 'ի լերանց 'ի գագաթունս եր-
թեալ բնակեալ իցեն միայնակեացքն և բիւր ճգնու-
թիւնս ցուցանիցեն , առանց պսակելոյ երթիցեն . զի
եթէ չարքն չտանջիցին , ապա և ոչ միոյ իրիք փոխա-
րէնք հատուցման կայցեն և ոչ բարիքն պտակին :

| Եւ , ասէ , այն պայել է զի արքայութիւն միայն
իցէ և ոչ եթէ գեհնն : Եւսա ուրեմն պտակին և չունն

և որ զքիւր չարիքն գործեցին, 'ի նոյնս վայելին որք զցածութիւն և զսրբութիւն ցուցին. և Պաւղոս ընդ 'Լեռնի կարգեացի, մանաւանդ թէ ևս առաւել սատանայ իսկ ընդ Պաւղոսի: Եւ թէ գեհէն չիցէ, յարութիւն ամենեւեմն է, և չարքն և բարիքն ըստ իւրեանց արժանին ընդունին: Եւ արդ ո՞րք իցէ որ զայս ասիցէ, թէ պէտք և բիւր որ անզգայ և շամլեալ իցէ մարդն. մանաւանդ եթէ ո՞ր դե իսկ իշխիցէ զայն ասել, քանզի և նոքա զգեհէնն խոստովանին թէ է, վասն որոյ գօշէին ասելով. «Եթիւր այսր յառաջ քան զժամանակն տանջել զմեզ, 'Որպէս արդեօք չեքնչիս և չզարհուրիս յորժամ դեքն խոստովանին և դու ուրանաս, և զիմորդ չտեսանիցես զվարդապետն զայսպիսի չարեաց: Բանգի որ յառաջն խաբեաց զմարդն առաջի դնելով նմա զմեծագոյն ըզոյսն, ասպա և զայն որ անդէն 'ի բռնն իսկ ունէր ըզբարիսն՝ կորզեաց 'ի նմանէ, նոյն ինքն է և որ այժմէ զձեզ գրգռէ զայս ածել զմեռաւ և իմանալ. և երազ հաւանեցուցանէ առնուլ կարծիս եթէ չէ գեհէն, որով մարթասցէ զձեզ 'ի գեհէն արկանել: Եւ այնպէս և նո՞ր 'ի հակառակորդաց անտի կազմէ. սպառնացաւ գեհէն և պատրաստեաց զհորն, որպէս զի յորժամ լսիցես՝ այնպէս վարիցիս, զի մի անկանիցիս 'ի գեհէնն: () Ի եթէ գեհէնն է, և սատանայ այնպէս հաւանեցուցանէ թէ չիք, և եթէ չիք՝ ո՞րպէս արդեօք ինքեանք խոստովանեսցին դեքն: Եւ այս միայն փոյթ է նոցա առ 'ի զայն կարծիս 'ի մեզ արկանել, որպէս զի ընդապաւակութեամբ կելով 'ի ծուլութիւն գայցեմք, զի և զմեզ ընդ ինքեանս 'ի գեհէնն արկանիցեն: Եւ զիմորդ, ասէ, յայնժամ խոստովանէին զգեհէնն: Եւ ասն զի չկարէին հանդուրժել վտանգին ու 'ի վերայ կայր:

Եւ արդ զայս ամենայն իմացեալ գաղարեսցին 'ի խաբելոյ զանձինս և զընկերս որք զայս ասիցեն: Եւ պա թէ ոչ և ընդ բանիցն իսկ բազում վրէժս տայցեն. զահագին զայնպիսի զիրս փոյթ յանձին ունին լուծանել և ընդ վայր հառուել, և ոչ բարբարոսացն այնոցիկ նմանեն անգամ: Բանգի նոքա թէ պէտք և քան զամենեւին տխմարագոյնք էին, իբրեւ լուան թէ կործանելոց է քաղաքն՝ ոչ միայն չեղէն անհաւատք, այլ և յոգւոց հանին, քուրձ զքեցան և 'ի զքուսն եկին, և ոչ հրաժա-

րեցին զամենայն ինչ առնել մինչև լուծին զաարիւ-
թիւնն: Իսկ դու այսքան առեր զփորձ իրացն և զա-
նիցն, արհամարհես զառացելովքս: Եւ արդ գտան ընդ
դէմ միմեանց իրքն. զի զոր օրինակ նոքա զարհուրեալք
'ի բանիցն՝ չեկին իրք տանջանայն 'ի վերայ, սոյնպէս և
դու արհամարհելով զբանիւք սպառնայեացն՝ զարդիւնս
տանջանացն կորզես 'ի քեզ: Իսկ ապա եթէ քեզ այժմ
բարբաջանք թուիցին բանքս, այլ ոչ եթէ յայնժամ
յորժամ արդիւնքն իսկ հաւանեցուցանեն: ¹ Ետեսանեն
աստէն իսկ զինչ արար. երկուս աւազակս ընկալաւ, այլ
ոչ եթէ զերկուսեանն միոյ պատուի արժանի արար. այլ
զմինն ընդ իւր յարքայութիւնն եմոյծ, իսկ զմիւսն 'ի
գեհենն առաքեաց: Եւ զինչ ասեմ զաւազակէն և ըզ-
մարդասպանէն, ուր և յառաքեալն իսկ չինայեաց, վասն
զի մատնիչ եղև. այլ և 'ի մահն ևս ետես մերձեալ և
'ի խեղդ մտաբերեալ և ընդ մէջ հերձեալ, քանզի պայ-
թեաց և հեղաւ ամենայն փոր. նորա: ² Ի թէպէտ և
յառաջագոյն գիտէր զայս ամենայն, այլ թոյլ ետ նմա
կրել զայն, որպէս զի 'ի մերձակայէս հաւանեցուցէ
զքեզ հաւատալ և հանդերձելոյն:

Եւ արդ մի առաջի դէնք զձեզ սատանայի հաւանել,
քանզի այս խորհուրդ և մտածութիւն նորա է: ³ Ի
եթէ դատաւորք և տէրք և վարդապետք և բարբառօսք
զբարիս պատուեն և զչարիսն պատժեն, ապա ո՞ր բան
ունիցի առ 'ի յոյ հակառակ լինել ամին մինչև 'ի նմին
պատուի առնել զբարիսն և որք չիցենն սոյնպիսիք: Եւ
արդ երբ կարասցեն հրաժարել 'ի չարեաց պիսպիսիքն,
զի եթէ այժմ մինչդեռ ակն ունին գեհենին և 'ի մէջ
այսչափ երկիւղի են 'ի դատաւորէն և յօրինացն՝ և ոչ
երբէք հեռանան 'ի չարեաց, իսկ ապա և յորժամ զեր-
կիւղս զայս 'ի բաց թողուն մերժիցեն յինքեանց և ա-
սիցեն թէ գնացեալքն 'ի մէջ ոչ միայն 'ի գեհենն չեր-
թան, այլ և արքայութեանն հասանեն, ապա երբ կա-
րիցեն հեռանալ՝ որք 'ի չարիս են հաստատեալ զան-
ձինս: Եւ այս մարդասիրութիւն է, ասա ինձ, որ 'ի չա-
րիսն ծախեաց զժամանակն և բազումս յաճախեաց զնշա-
նակ մեղացն, և ապա ընդ պարկեշտին և ընդ զգաստին

¹ Յօրինակն պակասէր հետեւ:

զուգեա զայնպիսի դարսն. զհաւատացեալն և զամբարիշտն մի դատես, զՎաղոս և զսատանայ՝ ի միտսին կարգես: Ի՛յլ մինչև յերբ բանինցն աղձատանաց միտ դնիցես: Եւ ամն որոյ աղաչեմ. հրաժարել ձեզ յայնպիսի մոլորութեանց, և անձանց ուշ ունելով հաւանեցուցէք զողիս ձեր երկնչել և զարհուրել. որպէս զի և ի գեհնէն զերծանել մարթասցուք, և հանդերձ պարկեշտութեամբ կալ ի կենցաղումս յայտմիկ, և յաւիտեանական բարութեանցն հասանել շնորհօք և մարդասիրութեամբ տեսան մերոյ և փրկչին: Եւ իստի Վրիտաոսի, ընդ որում փառք հօր հանգերձ հոգւովն սրբով այժմ և յաւիտեանս. ամէն:

ՃԱՌ՝ ՔՍԱՆԵՐՈՐԴ՝ ՎԵՑԵՐՈՐԴ

“Վիտեմ և հաստատեալ եմ թէ չիք ինչ պիղծ նովաւ. բայց այնմ որ համարիցին թէ պիղծ իցէ, նմա է պիղծ”:

Եւ առաջ նախ տաստեաց այնմ որ դատեր զեղբայրն, և յայնպիսի մեղադրութենէ մերժեաց զնա. ապա այնուհետև վասն աւանդութեանն ճառէ և յոյժ հանգաբարութեամբ խրատէ զտկարացեալսն, նա և բազում իսկ հեզութիւն ցուցանէ այժմ: Վասնզի չասաց եթէ դատ ապաց են, և ոչ այլ ինչ ի սոյնպիսեացս. այլ զերկիւղն լուծանէ զիրացն, որպէս զի գիւրջնկալ առնիցէ զասացեալսն յինքենէ, և ասէ պատկէս՝ եթէ “Վիտեմ և յուսացեալ եմ ի տէր”:

Եւ Կա զի մի ոք տալիցէ որք չենն յոյժ հաւատացեալք, եթէ զի առնես եթէ դու հաւատաս, քանզի չես իսկ արժանի հաւատալոյ եթէ փոխանակ հաստատելոյ զօրէնսն՝ որ զպսպիսի իմն անդուստ ի վերուստ հրամայեալ, յարէ ի սոյնս՝ թէ հաւտատեալ եմ ի տէր. այսինքն է թէ ի նմանէն ուսայ և հաստատեցայ. և ոչ եթէ ըստ մարդկօրէն մտաց համարի ինչ: Եւ արդ յինչ յուսացեալ ես և գիտեա, աղէ ասա զայն. “Թէ չիք ինչ պիղծ նովաւ”:

Եւ նուրբեամբ, ասէ, չիք ինչ անսուրբ, այլ ի յօժարութենէ ճաշա-

կեւեացն լինի . ապա ուրեմն լոկ նմա է պիղծ և անսուրբ , այլ ոչ ամենեցուն . զի որ համարիցին եթէ պիղծ իցէ , նմա է պիղծ :

Եւ արդ ընդէր ոչ ուղղիցես զեղբայրն , որպէս զի մի կարծիցէ անսուրբ ինչ . էր վասն ոչ հրաժարեցուցանես յայնպիսի սովորութենէ և 'ի կարծեաց ամենայն իշխաւ նութեամբ , որպէս զի մի վարկանիցի պիղծ ինչ : Եւրկրնչիմ , ասէ , գուցէ տրտմեցուցանիցեմ ինչ զնա : Եւ ասն որոյ 'ի սոյնս յարեալ ասէր . “ () 'ի թէ վասն կերակրոյ եղբայրն քո տրտմիցի , ոչ ևս սիրով զնոցեր , : Տեսնէր որպէս ընտանեցուցանէ զնոսա ցուցանելով թէ այնչափ հօգ ռնի զնոցանէն՝ որպէս զի և տրտմեցուցանել իսկ չկամիցի , և ոչ ճոխութեամբ ինչ տայ զհրամանն . այլ որ յոյժ կարեւորն էր , ներելով իմն ձգէ զնոսա և սիրով : Վրանգի և ոչ յորժամ ելլոյ՝ զերկիւզն՝ 'ի հարկէ ինչ կորդէ առ ինքն , այլ թաղու զնոսա անձանց տեսարս լինել : Եւ և չէ իսկ զոյգ 'ի կերակրոցն հեռացուցանել և դարձեալ տրտմութեամբն զկեցուցանել : Տեսանես որպիսի ինչ փոյթ տանի նոցա սիրոյն , քանզի գիտէ թէ զամենայն ինչ ուղղէ . յաղաքս որոյ և մեծագոյնս իմն զայս պահանջէ 'ի նոցանէ :

Վրանգի ոչ միայն , ասէ , զանձինս պարտ է 'ի կարեւորս անգր մերձեցուցանել , այլ թէ և զիջանել ևս լիցի՝ մի և այնու դանդաղիցիս : Եւ ասն որոյ զտվիմբ . ածեալ ասէր՝ թէ “ () 'ի կերակրոյն քով զնա տրտմեցուցանել վասն որոյ Վրիստոսն մեռաւ , : () 'չ այնմ անգամ արժանի վարկանիս զեղբայրն որպէս զի քո 'ի կերակրոցն հեռանալով շահեսցիս զնորա զփրկութիւնն : Եւ սակայն և Վրիստոս և ծառայ եղև և մեռանել չհրաժարեաց վասն նորա . իսկ դու զկերակուրն չարհամարհէս վասն զնա ապրեցուցանելոյ . և այն զի թէպէտ և ոչ ամենեքին օգտեցան 'ի Վրիստոսէ , բայց սակայն նա յիւրմէ կողմանէն վասն ամենեցուն մեռաւ և զնոյն կատարեաց : Իսկ դու գիտես եթէ վասն կերակրոյ կործանի եղբայրն , և ևս տակաւին յամառես . վասն որոյ Վրիստոս բազում փոյթն էր , և քեզ արհամարհելի թուիցի . և զոր նայն սիրեաց , դու անպատուես : Եւ նա ոչ եթէ վասն տկարացն միայն , այլ և վասն թշնամեացն մեռաւ . իսկ դու և ոչ վասն տկարացն հրաժար

րեւ 'ի կերակրոցն : Եւ Վրբաւս զմեծագոյնն ետոյց , իսկ դու և ոչ զնաւոյն . և նա տէր էր , և դու եղբայր տկարին : Եւսու բանիւք և զնոսա իսկ բաւականապէս զիճեաց ցուցանելով՝ եթէ կարճամտք իմն են , և մեծամեծս ընկալեալ յայ և ոչ փոքր մի փոխարէնս հաւուցին :

“Եւ արդ մի հայհոյեացի բարին ձեր . զի չէ կերակուր արքայութիւնն այ և ընդելի , : Եւ արի ասա զհաւատն կոչէ և կամ զհամդերձեալ յաւայն զխառնումն և կամ դարձեալ զկատարեալ բարեպաշտութիւնն : Վանդի ոչ միայն եղբօրն օգուտ ինչ չգործեա , այլ և զնոյն ինքն զհրամանսն և զընտրհս այ՝ տաս հայհոյել յորժամ կուիցես և հակառակիցես : { Եւ յորժամ տրտմեցուցանիցես և երկպառակիցես զեկեղեցին , և հայհոյիցես զեղբայրն և յոյժ ծանրագոյնս հայիցիս 'ի նա , յայնժամ արտաքինքն հայհոյեացեն զքեզ . ոչ զի չուղղիցեմքն ինչ բնաւ , այլ որ սմին հակառակն է՝ զամենայն ինչ գործեմք : Վանդի բարին ձեր , ասէ , այս է՝ սէր , եղբայրսիրութիւն , միաւորութիւն կապեալ ընդ միմեանս , խաղաղութեամբ և ցածութեամբ կեալ : Եւս պա դարձեալ լուծանէ զերկիւզն և զհակառակութիւնն նոցա ասելովն՝ եթէ “ Եւ արքայութիւնն այ կերակուր և ընդելի , : Եւսպէս զի մի յայսմանէ համարիցիք ընտիրք ինեւ . զոր և այլուր ասէր . “ Եւ եթ ուտեմք առաւելումք ինչ , և ոչ եթէ չուտեմք պակասիւք ինչ , : Նա և ոչ կազմութեան ինչ պէտտ ունի բանս , այլ բաւական վճիռն միայն է : Եւ զոր ասէն այսպիսի ինչ է . ոչ եթէ ուտելն զամենայն՝ այն տանի զքեզ յարքայութիւնն : Եւս և մեղադիր ևս լինի նոցա որք այնու մեծամեծեալ էին . և ոչ միայն կերակուր ասաց , այլ և ընդելի :

Եւ արդ զինչ իցէ որ յարքայութիւնն մուծանէ . “ Եւրդարութիւն , ինդութիւն , խաղաղութիւն , վարք առաքինիք , առ եղբայրն խաղաղութիւն , վասն զի սա ընդգդիմանկաց է հակառակութեան . որ 'ի միաւորութեան է՝ ինդութիւնն է , նա բառնայ 'ի բաց զայսպիսի զյամբութիւն : Եւս այս ոչ եթէ միում ումեք միայն , այլ ամենեցուն ասէր . քանզի առ երկպառանջիւր կողմանան 'ի դէպ ժամանակ էր ասել նմա զայս :

Իբրև ասաց զխաղաղութենէն և զքնդութենէն, ասաց յայտ առնէ՝ եթէ խաղաղութիւն և խնդութիւն և որ ի չար գործոն գտանին, կամի ցուցանել՝ եթէ ոչ զայն խաղաղութենէ ինչ ատեմ, այլ որ « Ի հոգին սուրբ », է : () Ի եթէ կորուսանես զեղբայրն, և զխաղաղութիւն և զքնդութիւնն ի վայր կործանեցեր. զի եթէպէտ և քնաս ինչ գործեաց աւելի և կամ զինչ աւուրք յափըռտակեաց, այն ևս չար է զի յայլմէն ապրեցաւ, և դու կորուսանես զնա : Եւ որդ եցոյց եթէ չկարէ կերակուրն յարքայութիւնն մնածանել, եթէպէտ և քատարեալ առաքինութիւն իմն թուէր նոցա այն. և որ սմին հակառակքն թուին, նորին իսկ մնածանեն յարքայութիւնն, ասէ : Եւ ուրեմն պարտ է արհամարհել ըզփորն, զի զմեծն հատտաւորեմք :

Եւ ցուցանէ իսկ հաւաստեալ եթէ ի փառափրութենէ էին անկեալ յայն. ապա և զստան յաւելու ևս ասելովն. « Եթէ որ յայտմ ծառայէ Վրիտտոսի, նա հաճոյ է Վրիտտոսի և ընտիր մարդկան », Վանդի ոչ այնպէս որ զարմանայ ընդ կատարելութիւն կերակրոցն, որպէս ընդ խաղաղութիւնն և ընդ միաւորութիւն. վասն զի ի սորա լաւութիւնս ամենեքին վայելէն, իսկ ի նմա և ոչ որ : « Եւ ուրեմն պարտաւորն եմք զհետ երթալ զխաղաղութեան և զչինութեան որ առ մի մեանս », Եւ իսկ զի սա առ նա զխաղաղութիւնն կաշցի, և նորա սմա զիրկս արկեալ չտայ լուծանել եղբայրութեանն : Եւ դարձեալ երկոցունց կողմանցն առ հասարակ զսոյնս զնէ ասելովն՝ եթէ « զչինութեան որ առ միմեանս է », Եւ եցոյց եթէ առանց խաղաղութեան ոչ բարիք լինի շինութիւնն :

« Եւ որդ մի վասն կերակրոյ քակեր զգործ նոյ », () Եւ զբարն զփրկութիւն այսպէս կոչէ, և յոյժ ահիւ դնէ զբանն. և ցուցանէ՝ եթէ որ սմին հակառակն է, զայն փութաս առնել. զի ոչ եթէ չլինես միայն զոր կամին, այլ և քակես ևս զչինութեան, ոչ զմարդկան ինչ, այլ զնոյն քակես. և ոչ եթէ վասն մեծամեծ ինչ իրաց, այլ վասն զի յոյժ արհամարհելի է : Եւ ուրեմն զի մի պատճառս տայցէ նոցա ի ներելոյ անտի, և հաստատեցին տկարագոյնքն անգրէն ի չար կարծիսն, այլ իմն առանդէ նոցա ասելովն՝ եթէ « Եւ միայն ինչ սուրբ է, այլ չար

պնամ մարդոյ է՝ որ խղճիւն ուտիցէ,,. այսինքն չար մը-
տօք : Օ՛ր թէպէտ և հարկաւորեացի ուտել, չգործէ
ինչ օգուտ . զի ոչ եթէ կերակուր պրծէ զգը, այլ բարքն
որով ուտենն : Օ՛ր թէ զնա չուզէսցես, զամենայն ինչ
ընդ վայր գործեցեր, մանաւանդ եթէ փասեցար իսկ .
վասն զի չէ ընդ մի համար պիղծն վարկանել, և դար-
ձեալ ճաշակել ՚ի նմանէն : Երկուս իրա մեղանչես աստ,
զի և զհակառակութիւնն աճեցուցանես, և յանաւոր
իրաց հարկաւորես ճաշակել՝ զոր չէ պարտ առնել և ոչ
զայլս հարկաւորել :

“Իսարիոք է ոչ ուտել միս և ոչ ըմպել գինի որով
իւրք եղբայրն գթէ կամ գայթակղէ կամ տկարանայ,,.
“Իսարձեպ այլ առաւելութիւն իմն պահանջէ, որպէս
զի մի միայն չհարկաւորիցեն զնոսա ճաշակել, այլ և զի-
ջանիցին ևս ընդ նոսա : Բանգի նա ինքն բազում ու-
րեք զսոյնս գործեաց . որպէս յորժամ թլփատերն և
գերծոյրն և կամ յորժամ զոհեաց զգահն հրէական :
Եւ շուսաց լոկ թէ մի առներ զոյն, այլ լատ կարգի բա-
րուցն գնէ, որպէս զի մի ևս ծաւազցին զնոսա քան
զտկարագոյնսն առնիցէ : Եւ արգ զինչ ասիցէ . “Իս-
րաօք է չուտել միս,,. և զինչ ասեմ զմայ, նա թէ և
գինի իսկ է և կամ այլ ինչ սոյնպիսի որով եղբայրն
գայթակղէ, ՚ի բաց հրաժարեա և մի ճաշակեր . քան-
զի չիք ինչ զոք եղբօքն փրկութեան : Եւ զայս յայտ
Բրիստոս արար որ ՚ի յերկնից ՚ի յերկիր եկն և զա-
մենայն ինչ վասն մեր կրեաց զոր ինչ կրեացն : Տես
զհարգ և զնոսա ՚ի կարգ ածէ ասելովն՝ թէ “Սթէ
կամ գայթակղէ կամ տկարանայ,,. Եւ մի ինչ ասեր,
ասէ, թէ որպէս անբան է, այլ թէ որպէս կարասցես
գու զնա ուզել . նա և իրաւունս իսկ սննի ՚ի քէն տկա-
րութեանն իւրում բաւական լինել, յորմէ քեզ փաստ
և ոչ մի ինչ լինի . զի ոչ եթէ կեղծաւորութեան իրք
են զիջանելն քս, այլ շինութեան և տնօրէնութեան :
Իսկ ապա եթէ հարկաւորես զնա ճաշակել, քակի չի-
նուածն և զքեզ ստգտանէ, մանաւանդ եթէ շինի իսկ
՚ի չուտելն . յորժամ զիջանիցիս դու ընդ նմա, ապա
սիրէ զքեզ և չունի զքէն կարծիս . եթէ յանձնէ ու-
սուցանես զայն, ապա առնուս իշխանութիւն զանտե-
սանելի զսելոյն զուգիղ զաւանդութեանն սփռեալ ՚ի միաւս

նորա . իսկ եթէ սաստիցես , ասեալ զքեզ և զմեռ բա-
նին խնու : Եւ արդ մի հարկաւորեր զնա ճաշակել , այլ
գու ևս հրաժարեալ 'ի ճաշակելոյ այնպիսոյ յաղաքս
նորա . ոչ իրեւ 'ի պղծոյ իմեքէ հրաժարել , այլ զման
զի եղբայրն գայթակղի : () սոցն և Սաւա հրամայ-
եաց ասելով ' թէ " բարիք է չուտել միս " . ոչ զի պիղծ
ինչ է , այլ զի եղբայրն գայթակղէ և տկարանայ :

" Եւ հաւատառ ունիս , կալ առանձին " : Եւ թաի
ինձ թէ միանգամայն և զգառասիրութենէ կատարե-
լոցն ակնարկեաց : Եւ զոր ինչ ասէն պայախի ինչ է .
կամիս ցուցանել ինձ , ասէ , թէ կատարեալ հաւատա-
ցեալ ես , մի ինձ ցուցաներ , այլ բաւական լինին քեզ
միտքդ քո : Իսկ հաւատառ այժմ' ապտ ոչ եթէ զաւան-
գութեանց ինչ ասէ , այլ զյառաջիկայ իրացս . քանզի
վասն այսորիկ ասէր ' թէ " Բերանով խոստովանիմ 'ի
փրկութիւն " . և դարձեալ " իսկ որ ուրասցի զիս ա-
ռաջի մարդկան , ուրացաց և ես զնա " : Բանդի որ ըզ-
նայն ոչ խոստովանի , հիմն 'ի վեր կործանի . իսկ այսր
խոստովանութիւն ընդ վայր իմն է :

" Երանի որ ոչ դատեսցի զանձն որով զքնկերն ստոր-
տանիցէ " : Եւ դարձեալ զտկարագոյնան ստգտանէ և ցու-
ցանէ թէ բաւական է պակն որ 'ի մտաց անտի է . զի
թէպէտ և մարդ որ չգիտիցէ , բաւական են քեզ ան-
ձինդ լինել երանելի : Բանդի ասաց ' թէ առանձին կալ-
ապա զի մի կարծիցեն թէ փոքր ինչ իցէ այս դատաւ-
տան , ասէ ' քան զտիեզերս ամենայն ևս լաւագոյն է
այն որ զմտաց ինչ խիղճ չգիտիցէ . զի թէպէտ և ամե-
նայն աշխարհ զքեզ բամբասեն , ասէ , և դու զքեզ ոչ
ստգտանիցես և չունիցիս ինչ խիղճ , երանելի ես : Եւ
ոչ եթէ ընդ ընդ վայր զամենեցունց ասելով դնէ զպս .
վասն զի են ոմանք որ ոչ ստգտանեն զանձինս , 'ի պղեր-
գութիւնս հատանիցին , և քան զամենեւին հիքագցիք
գտանին : Եւ այց սակայն գեռ ևս զյառաջիկայ իրացս
բառն հարկանէ :

" () ի որ խղճեն , ասէ , թէպէտ և ուտէ ' դատա-
պարտեալ է " : Եւ զալէ զնաա դարձեալ խնայել 'ի տկա-
րագոյնս . ասէ ' զինչ օգուտ է խղճին ուտել և դա-
տապարտել զանձն : Եւ , ասէ , զայն ընդունիմ որ ա-
ռանց յերկապոնապո ուտիցէ : Տեսանէս որպէս զա-

նայ զնոսա ոչ յուտեն միայն, այլ և առանց խղճի մըտաց ուտել: Եւս ասէ զպատճառսն թէ իւ խիք գատապարտի, այնու “զի ոչ ՚ի հաւատոցն”, Եւ, ասէ, պիղծ կերակուրն, այլ քանզի ՚ի հաւատոց չլինին իրքն: Եւ ասն զի շատաց հաւատալ թէ սուրբ է, այլ որպէս ՚ի պիղծ ինչ մերձեցաւ: Եւ յաղագս այնորիկ եցոյց նոցա և զվնասն՝ թէ որչափ ինչ գործի յորժամ հարկաւորեն, և նոքա չկամիցին ճաշակել, որպէս զի պիղծ իսկ համարին:

Եւս զի գտնէ այսու մերժեացէ զնոսա ՚ի զայրացուցանելոյ զտկարսն՝ ասէ. “Եւմենայն սր ոչ ՚ի հաւատոց են, մեղք են”, Եւ յորժամ չհաւատայ և չէ վստահ թէ սուրբ է, զիմորդ ոչ մեղանշիցէ: Եւ արդ զոչս աւմենայն յաղագս յառաջիկայ իրացս է ճառեալ Եւս զոսի, և ոչ եթէ վասն ամենայն իրիք: Եւ դու տես որպիսի փոյթ խնամոց ունի առ ՚ի չգայթակղեցուցանել զոք, զոր և վերագոյն իսկ ասէր. “Եւթէ վասն կերակրոյ եղբայրն քո գայթակղի, ոչ և սիրով դնացեր”, Եւ եթէ տրտմեցուցանել չէ արժան, արա ևս առաւել գայթակղեցուցանել չէ պարտ. և դարձեալ՝ թէ “Եւ վասն կերակրոյ քակեր զգործ նոյ”,

ՅՈՐԴՈՐԱԿ

Եւ ոք զեկեղեցին հիմն ՚ի վեր բրիցէն, դառն և անսուրբ իրս գործեն, ադա մանաւանդ ևս աւելի ուրք զհոգեւոր տաճարսն. վասն զի մարդ պարկեշտագոյն է քան զեկեղեցի. քանզի ոչ եթէ վասն օրմոցն մեռաւ Վրիստոս, այլ յաղագս այսր տաճարաց: Եւ արդ ամենայն ուտեք զգուշացուք անձանց, որպէս զի մի փոքր մի տացուք կռուան գտանել ՚ի մեղ: Եւ ասն զի ասպարիզի նման է մերձակայ ժամանակս, և ամենայն ուտեք բիւր աշտ ունել պարտ է, և մի կարծել զայն բաւական ՚ի պատասխանատրութիւն՝ զտգիտութիւնն. քանզի է և է իսկ և բնոյ տգիտութեանն դատ տալ յորժամ տգիտութիւնն առանց ներելոյ լինի: Եւ և Զրեայքն իսկ տգիտացան, այլ ոչ եթէ ներելոյ արժանի է տգիտութիւնն այն: Եւ հեթ անոսք տգիտացան, այլ ունին պաղատականատրութիւն ինչ: Եւ յորժամ զայսպիսի տգի-

տալիսն աղիտանան, զոր տեսանեմք և խմանալն ան-
հնարին էր նոցա, որ ոչ ինչ կարի զորաւոր գործէ զմեզա-
գրութիւնն. իսկ յորժամ զգիւրինն և զոր հնար էր գի-
տել՝ և նա աղիտանայ, զվերջին դատապարտութիւնն
ընդունի, թէպէտ և ոչ յոյժ նմանք միմեանց երկու-
քեանն՝ զոր ասեն՝ ընդունիցին։ Եւ որդ յանձանց ինչ
նպատակցուք, որպէս զի և ՚ի աղիտութիւնն անձ ձեռն
կարկառիցէ մեզ. զոր և փրկապետցոյն գրեալ ասէր
Պաւղոս. « Եթէ որ այլ ինչ խորհեսցի, սակայն և ան-
զայն ձեզ յայտնեսցէ ։ »

Իսկ ապա եթէ չլինիցիմք նմա կարօտ, և որում չեմք
տեսարժէ զայն անձամբ կատարել կամիմք, չկարեմք այ-
նուհետեւ ՚ի նորին վշտակցութիւնն վայելել. որ և
առ չընայան իսկ եղև, զորոց ասէին՝ թէ « Եւ ասն այս
սորիկ առակօք խօսիմ ընդ նոսա, զի տեսանեն և ոչ
տեսանեն ։ » Եւ զիսորդ տեսանէին և ոչ տեսանէին.
տեսանէին՝ զդեան հալածականա առնէր և ասէին՝ թէ
դե գոյ ՚ի նմա. տեսանէին զի զմեռեալս յարուցա-
նէր և ոչ պաշտանէին նմա երկիր, այլ ՚ի սպանուածն մը-
տարերէին։ Եւ ոչ եթէ իջունքիս այսպիսի որ էր.
այլ զամենայն ինչ որ վասն նորա էր, մեծվայելութիւն
և փութով գործէր. և արդ զինչ ինչ օր ոչ յաւելնմա
անձ. Եւ այսպէս և այժմ դու մի ասեր՝ թէ այս նիշ ան-
պաճոյճ է և քաղցր և անտես արար զնա անձ, և նոյն
պէս մնայ հեթանոս։ Իսկ և առաջին անձ զմեռա-
լի չիք հնար մարդկան ՚ի վերայ հասանել հաւատեալ
խոնարհին և քաղցուին, բայց միայն որ ստեղծն առան-
ձին զսիրտս նոցա։ Եւ անաւանդ թէ և զայն իսկ է ասել
թէ չտարաւ իսկ հոգ իրացն բազում անգամ, և ոչ
փոյթ յանձին կարաւ։

Եւ զիսորդ այնչափ, ասէ, խոնարհութիւն և անպա-
ճոյճ կերպարանս յանձին ունէր։ Եւ եթէ կամիցիս
այժմ զանախանոյն զայս և զանմեղս տեսանել և ՚ի միտ
առնուլ, գտանես զի յոյժ իսկ ամենայն հաւատեալ
մարթէր հոգ տանել երկրաւոր իրացս, սոյնպէս և ՚ի
հոգեւորս եթէ կամեցեալ էր՝ կարողութիւն էր. ասպա
ոչ գտանեք զրհիսալ, եթէ զհետ երթեալ էր, մանա-
ւանդ թէ քան զարեգունն և յարմար է ճշմարտութիւն.
Եւ ուր ուրեք երթայցէ՝ կարէ գապնել զոնձին փրկու-

Թիւն թէ կամեցի, միայն թէ յանձն առնուցու և ոչ ընդ վայր և 'ի զուր իրս համարեսցի զմեր իրս: (1) Ի ոչ եթէ 'ի պաղեստինացւոց աշխարհին արգելեալ փակեաց զճանապարհս փրկու թէ և կամ յանկեան յաշխարհի ուրիշ: (2) Ըլուար մարգարէին որ ասէր՝ թէ «Վննեքեան ծանիցեն զիս 'ի փոքրկանց մինչև 'ի մեծամեծս նոցա», (3) Ետեսանեա զձնարտութիւն իրացն: (4) Արդ որում ներելոյ և թողութեան արժանի գտանիցին յորժամ տեսանիցեն զձնարտութիւնն աւանդութեամբ տարածեալ, և չխուզիցեն և ոչ փոյթ և հոգ յանձին ունիցին ուսանել:

(5) Եւ զայս իրս 'ի վայրենի և 'ի բարբարոսէ գմբէ պահանջեա, ասէ: (6) Եւ միայն 'ի վայրենի և 'ի բարբարոսէ, այլ որ քան զնոսայն ևս բարբարոսագոյնքն են: (7) 'Ի վասն, ազէ ասա ինձ, յորժամ յերկրաւոր 'ի վարս փոքր մի զրկիցի, ընդգէմ գիտէ պատասխանիս առնել այնմ որ զրկէն, և ընդգէմ ևս կայ յորժամ բռնադատիցի յուժեքէ, և զամենայն ինչ առնէ և հնարի, որպէս զի մթ յուժեքէ խարդախիցի: Իսկ 'ի հոգեւորն չարկանէ 'ի կիր զայնպիսի խնստութիւն: Իսկ յորժամ քարի երկիր պագանէ և անհամարի և տեսա կատարէ և ինչս ծախէ և բազում երկիւզ ցուցանէ և չիկնի ծոյլ ինչ և ոչ ասէ թէ անպաճոյճ եմ և անմարթուշ, իսկ ապա յորժամ որ ստոյգ և ձնարիտ անն է և պէտք լինին ինդրելոյ, յայնժամ բերեա 'ի մէջ զմիամտութիւնն նորա և զանպաճոյճ զիրան. քանզի չէ և չէ իսկ այս:

(8) Եւ արդ ազէ ասա ինձ, զորս կարծիցեա տգէտս և վայրենագոյնս. որ առ Մարտահանուն էին, թէ այժմուքս. յայտ է թէ նորա: (9) Եւ որում ժամանակի գիւրին էր գտանել զբարեպաշտութիւն. յայնժամ, թէ այժմ կարի իսկ յայտ է թէ այժմ. վասն զի այժմ յամենեցունց այ անունն հաստատուն է, և մարգարէքն քարոզեցին և իրքն 'ի գլուխ ելին և հեթանոսականն ամենայն յանդիմանեցան: Իսկ յայնժամ ամենեքին առանց վարդապետութեան էին և մեղքն զօրացեալ տիրէին, ոչ օրէնք կային որ խրատէին, և ոչ մարգարէք և ոչ նշանք և պանչելիք և ոչ վարդապետութիւնք և ոչ բաղնութիւնք գիտնաւորաց և ոչ այլ ինչ 'ի սոյնպիսեացս. այլ որպէս 'ի խաւարի ուր ոչ ծագիցէ լոյս, իբ-

բե 'ի մթին գիշերոյ ձմերուռոյ այնպէս իմն գործէին ամենայն իրք աշխարհիս : Իսկ սահայն սքանչելի և առաքինի այլն այն, թէպէտ և այնչափ արգելք էին, և զանձ ծանեալ և զառաքինութիւնն ճգնեցաւ և զբազումս յիւր նախանձ անդր ած, և այն զի ոչ արտաքին իմաստութեամբ վարժ և փորձ էր. այնպէս արդեօք լինէր որ չեւ ևս գտեալ էր զիր 'ի վերայ երկրի : Վրանգի ընդհանր չեւ էր ծնեալ, քանզի յանձնէ ընծայ եղև նայ. սոյնպէս և անձ զոյգ ընդ նմին սպա և զիւրն ընծայեցոյց նմա : Վրանգի և ոչ զայն աւնիս ասել թէ և 'ի հօրէն ընկալաւ զբարեպաշտութիւնն իբրաւհամ. քանզի և նա կապալաւ էր, նա և նորին նախնիքն իսկ. և բարբարոս էր և 'ի մէջ բարբարոսաց սնեալ էր, և վարդապետ զոք ոչ ունէր բարեպաշտութեանն և զանձ ծանոյց իւրոց ամենայն ծննդոցն, և յօրէնան և 'ի մարգարէսն եւ վայելել. և այնչափ ընտիր գտեալ, մինչև ասել անհնարին է : Եւ ուստի արդեօք էր այս, եթէ ոչ զի զերկրաւոր իրացս չառնէր ինչ կարի փոյթ, այլ և 'ի հոգեւորսն միշտ ձգտեցուցանէր զինքն : Եւ ինչ և ինքն և ինքն և ոչ ապաքին և նա յայն ժամանակս եղև և այնչափ պայծառացաւ, մինչև քահանայ նայ անուանեցաւ. քանզի անհնար իսկ է և կարի յոյժ անհնարին՝ որ արթունն է, թէ չլինիցի երբեք երեւելի :

Եւ մի այս զանգ ամբոխիցէ, այլ գիտասջիք թէ ամենայն ուրեք բարուցն իմաստութեան պէտք են. և արդ յանձնին մեր հայեսցուք, որով կարիցեմք լինել լաւք : Եւ մի յայ հաւաստիս պահանջեցուք, և մի դարձեալ 'ի յոյզ և 'ի խնդիր արկանիցեմք թէ էր վասն զայս աւանտ եթող և զայն անուն տանջեայ : Վրանգի զսոյնս գործեմք, զորպիսի ինչ եթէ յանկարծ ժառայ որ որ ընդդիմակայ տեսան իցէ և յինքն արկանիցէ զմտաւարարութիւն տեսան իւրոյ և ասիցէ՝ հէքդ և թշուառականդ, պարտ էր նախ հոգալ վասն քո պատժապարտութեանդ, և եթէ իրպէս կարասցես հաշտեցուցանել զտէրն ընդ քեզ : Իսկ դու մատուցեալ հաւաստիս պահանջես որում դու հանդերձեալ եւ պատժապարտ գրտանել, և զնովա զանց առնես որում զպատասխանին պարտիս տալ :

Եւ արդ զինչ, ասէ, առ հեթանոսս առիցես. զայս

պիտի ճառու: Տես մի միայն առ հեթանոսան, այլ և զայն
դիր 'ի մտի թէ որպէս կարասցես զնա ուղղել: Վրանգի
յորժամ զքո վարսն քննիցէ և յայնմանէ գայթակ-
ղեսցի, ապա յայնժամ 'ի մտի կալ եթէ զքն, ասիցես.
իսկ եթէ վասն բանից գայթակղեսցի, չպահանջիս ինչ
վասն այնորիկ. ապա եթէ 'ի վարուցն քոց փնասեսցի,
զվերջին զվտանգն կրելոց ես: () Ի յորժամ տեսանի-
ցէ զքեզ վասն արքայութեանն ինաստասիրեալ և 'ի
մերձակայսս հարեալ, յայնժամ ապա հոգայ յորժամ
զայսոսիկ տեսանէ, և մեղադրելով ասէ ցքեզ՝ զի եթէ
արքայութեանն ցանկացող ես, ընդէր զանցաւորոս չառ-
նես անտես. և կամ եթէ ահաւոր ատենին ակն ու-
նիս, էր վասն զատոխ զգժնդակ զիրս չարհամարհիցես.
և կամ թէ անմահութեան յոյս ունիս, հիմ չհամա-
րիս ծաղը զմահ: Եւ արդ յորժամ զայս ասիցէ, յայն-
ժամ հոգ 'ի մտի կալ թէ զինչ պատասխանի առնի-
ցես: () Երժամ տեսանէ զքեզ զի սարսառս և գողաս
վասն փնասու ընդիցն որ երկնից ակն օւնիս, և ուրախ
լինիս. և բերկրիս ընդ գիւտ միոյ խերեւէշի և զանձնդ ա-
ռաջի գնես վասն սակաւ մի արծաթոյ, յայնժամ ապա
կալ հոգ 'ի մտի: Վրանգի այսորիկ են որ գայթակղե-
ցուցանեն զհեթանոսան: () Երպէս զի հոգացիս վասն
քոյոյ փրկութեան, յայսցանէ տուր պատասխանի, և մի
միայն բանիւք, այլ և գործովք. քանզի վասն այնոր գոր-
ծոց ոչ երբէք հայհոյեաց զանձ, իսկ վասն չար գործոց
բազումք ամենայն ուրեք հայհոյեն:

Եւ արդ զայսոսիկ ուղղեա. ապա թէ ոչ՝ դարձեալ
ասէ ցքեզ հեթանոսն, ուստի ուսանիմ թէ զամենայն
ինչ հնարաւոր հրամայեաց անձ. քանզի ահաւադիկ դու-
քրիստոնեայ ես 'ի նախնեաց, ասէ, և 'ի բարիոք կրօ-
նաւորութեանդ յայգմ սնեալ, և չգործես ինչ այնպի-
սի իրս: Եւ արդ զինչ պատասխանի տայցես. բայց ե-
թէ զայն ասիցես թէ ցուցանեմ քեզ զայս զի գործեն,
զմիայնակեացան որք երթեալ յանապատան յափափայնս
լուեալ դադարեալ կայցեն: Եւ ապա չամաչիցես յոր-
ժամ քրիստոնեայ գոլ զքեզ խոստովանեսցիս, և վասն
առաքելութեանն առ այս առաքել զնոսա, որպէս զի
ոչ կարացեր ցուցանել յանձնէ զվարս առաքելութեւ:
Վրանգի և նա քեզ խելոյն պատասխանի ընդդէմ՝ թէ

զինչ հարկ 'ի վերայ կայ իմ գնալ անցանել ընդ լե-
րինս և ընդ ափափայ անապատս . վասն զի ուրեմն չէ
հնար 'ի մէջ մարդկան և քաղաքի իմաստասիրել զայն .
պիսի առաքինութիւն, և բազում ինչ մեղադրութիւն
ունի այսպիսի կարգաւորութիւն, և յաղագս այսորիկ
Թողեալ զչէնս և զքաղաքս՝ յանապատսն ապաւինին .
Եւ յոյց ինձ, առէ, որ կին ունի և որդիս, և ցածու-
թեամբ կեայ և իմաստութեամբ : Եւ արդ զինչ ունի-
ցիմք ասել առ այն . ոչ ապաքէն հարկ է զերեսս 'ի վայր
արկանել և զամօթ զգնուել : Վանդի և ոչ ինքն Վրիս-
տոս այսպիսի ինչ հրամայեաց . այլ զինչ, եթէ «(»ա-
գեսցի լոյս ձեր առաջի մարդկան ,» . և ոչ եթէ ընդ լե-
րինս և ընդ անկոխ անապատս : (»այս ասեմ, ոչ եթէ
բամբասեմ ինչ զայնոսիկ որք 'ի լերինսն բնակեն, այլ
ողբամ զայնոսիկ որք 'ի քաղաքսն կեան . վասն զի զա-
ռաքինութիւնն հալածական արարին աստի :

(»աղագս որդ աղաչեմ զի զայնպիսի զիմաստասիրու-
թիւն և այս 'ի ներքս ածցուք : Երպէս զի և քաղաքք
լի լիցին . և յաղագս այսորիկ և զհեթանոս կարող են
ուղղել, և 'ի բիւր գայթակղութեանց կարող են և ըղ-
մեզ հրաժարեցուցանել : Եւ արդ եթէ կամիցիս զնո-
սա զատել 'ի գայթակղութենէն, և քեզ իբրև վար-
ձուց 'ի հատուցմունս վայելել, զվարս քո յանձինդ քո
ուղղեա, և յամենայն կողմանց պայծառ և լուսաւոր
կազմեա, որպէս զի տեսցեն զգործս մեր բարիս 'ի մէջ
մարդկան և փառաւորեսցեն զհայր մեր որ յերկինս է :
Եւ յարէս ապա և մեք մեծ և անձառելի փառացն ար-
ժանի լիցուք շնորհք և մարդասիրութեամբ տեսան մե-
րոյ (»իսուսի Վրիստոսի, ընդ որում փառք հանգերձ
հոգւոյն սրբով այժմ և յաւիտեանս . ամէն :

ՃԱՌՔԱՆԵՐՈՐԻ ԵՐԹՆԵՐՈՐԻ

“Իսկ այն՝ որ կարողն է հաստատել զձեզ ըստ աւետարանիս իմում և ըստ քարոզութենն Յիսուսի Վրիստոսի, ըստ յայտնութեան խորհրդոյն ըստ ժամանակացն յաւիտենից լռեցելոյ, և յայտնելոյ այժմիկ՝ ի ձեռն գրոց մարգարէականաց ըստ հրամանի յաւիտենականին այժմիկ հնազանդութիւն հաւատոց յամենայն հեթանոս ծանուցելոյ, միայնոյ իմաստնոյ այժմիկ ձեռն Յիսուսի Վրիստոսի, որում փառք յաւիտեանս . ամէն ,”

Եւ իշտ սովորութիւն է երանելոյն Վաւղոսի յաղթս և ի փառաբանութիւն կատարել զխրատ մտադիւրութեանն . քանզի գիտէ թէ չունին իրքն փոքր ինչ շահ, այլ յոյժ մեծ : () Այս ի գիտոյ և յերկիւղածութենն սովոր է առնել . վասն զի անասիրի և որդեւէր վարդապետի չէ միայն բանիւք խրատել, այլ և աղօթիւք զառ ի յայն զպատեւրազմակցութիւնն մատուցանել . զորս և աստ իսկ արար նա : Եւ ըստ կարգի իսկ այն էր . “Իսկ այն՝ որ կարողն է հաստատել զձեզ, ասէ, նմա փառք յաւիտեանս . ամէն ,” : Եւ արձեալ գորշէին իմն ի տկարաց անտի, յաղագս այսորիկ առ զօրաւորան շրջէ ըզբանն : () Ի յորժամ սաստէ, հասարակաց իսկ առնէ զսաստն . իսկ այժմ վասն նոցա պաշտօնան մատուցանէ : Եւ իրրեւ ասաց՝ եթէ հաստատեցէ, յարեաց ի սոյն՝ թէ ըստ որում օրինակի, ըստ աւետարանիս իմոյ՝ ասէ, որ յայտ իսկ առնելոյ եր թէ չէ ևս էին հաստատեալք . թէպէտ և կային, սակայն տատանէին և շարժէին :

Եւս զի իրպէս արժանի հաւատարմութեան զբանն գործիցէ, ածէ զսովիմք՝ թէ “Ըստ քարոզութեանն Յիսուսի Վրիստոսի ,” . այսինքն է թէ զոր նայն բարոյեաց . իսկ նպաստ է թէ նա ինքն քարոզեաց, ուրեմն յայտ է թէ ոչ մեր ինչ աւանդութիւն է, այլ նորին օրէնք : Եւ իրրեւ իմաստասիրեաց բարւոք վասն քարոզութեանն, ապա ցուցանէ թէ բազում երախտեաց և

բազում պատուոյ է պարգևն այն : Այն Գաբրիէլ յաւետարանեացն կազմէ զայս , յետոյ ապա և զնա իսկ զոր աւետարանէին , քանզի և աւետարան իսկ էր առ այնուսիկ որոց ոչն երբեք յառաջ քան զնոսա էր ծանուցեալ :
 () այս անհարկեաց ասելովն՝ թէ “ Ստ յայտնութեան խորհրդոցն , , որ է մեծ սիրոյ նշանակ՝ խորհրդոցն հաղորդս առնել , որում ոչ որ յառաջ քան զմեզ եղև , “ Ստ ժամանակացն յաւիտենից լեցեալոյ , և այժմ յայտնելոյ , , անդուստ ՚ի վաղնջուց որ յառաջ սահմանեալ էր , բայց երևեցաւ այժմ : Սակեա յայտնեցաւ . “ ի ձեռն զրոց մարգարէականաց , , Ստ դարձեալ լուծանէ զերկիւղս ակարացն : Ս՚ի զարհուրի , ասէ , և մի երկնչիւր յօրինացն , զի և օրէնքն զնոյնս կամէին . անդուստ ՚ի վերուստ իսկ , ասէ , յառաջագոյն զայս գուշակէր : Իսկ ապա եթէ քննիցես և ՚ի խոյզ արկանիցես եթէ ընդէր այժմ յայտնեցաւ , չգործես ինչ լաւութե իրս՝ զխորհուրդ այժմ ՚ի զնին արկանել և հաւատարիս պահանջել . զի ոչ եթէ հետաքրքիր պարտ է լինել այսպիսի իրաց , այլ սիրել և գթալ . ուստի և նա իսկ ըմբերանէր՝ զայնոսիկ որք զայսպիսի զբարս ցուցանէին : Ստ այն յարեալ ասէր՝ թէ “ Ստ հրամանի յաւիտենականին այժմ ՚ի հնազանդութիւն հաւատոց , , Հնազանդութեան պէտք են հաւատոց , և ոչ եթէ ՚ի բազում քննիս արկանելոյ . և յորժամ անհրաժեշտ չհրաժարէ հաւատալ , պարտ է ոչ ՚ի խոյզ և ՚ի խնդիր արկանել :

Իշխա և այլուստ քաջալերէր զնոսա՝ թէ “ { Կամենայն հեթանոսս ծանուցելոյ , , } Լե գու միայն , ասէ , այսպէս հաւատաս , այլ ահեղերք ամենայն . ոչ զմարդ զոր , այլ զանձ ընկալան վարդապետ . որով ՚ի սոյնս յարեալ ասէր . “ ի ձեռն { Խուսի Վրիստոսի , , } Լե ծանուցաւ միայն , այլ և հաստատեցաւ . երկոքեան իւր գործ են : Ինչպէս և այնպէս յառաջ անձանօթ էր , իսկ այժմ որ կարողն է հաստատել զձեզ ՚ի ձեռն { Խուսի Վրիստոսի : Վրանդի որպէս յառաջն ասացի իսկ՝ ոչ զերկուսեան միայն , այլ և զքառան ևս ՚ի հայր տանի . վասն որոց ասէրն՝ թէ “ Ստում փառք յաւիտենան ամէն , , : Վառաւորէ դարձեալ սքանչացեալ ընդ անհասանելի

ընդ խորհուրդն ընդ այն . զի և ոչ այժմ յորժամ յայտ
նեցաւ . կարէ որ մտաց հասաւ լինել , այլ հաւատովք մի
այն պարտ է գիտել , և այլ իւր չիք հասաւ լինել :

Եւ բարիքը առաց թէ միայնոյ նոյ , յորժամ զմտաւ
ածիցեա թէ զպէս զհեթանոսն 'ի ներքս ած և խառ-
նեաց ընդ այնոսիկ սրաց 'ի վաղնջուց գործեալ էր զուգ-
ղութիւնսն . և կամ ժողէս զյուսահատեալսն ապե-
ցոյց , յորժամ 'ի միտ առնուցուս թէ որք երկրիս չէին
արժանիք՝ զնոսս յերկինս տարաւ , և որք 'ի մերձակայ
'ի կենացս անկեալք էին՝ յանձնա՛հ և յանձնաւելի բա-
լութիւնսն եմոյծ , և որք դիւացն կոխանք էին՝ հրեշ-
տակաց խօսակիցս յօրինեաց և զգրախտն եբաց և զհին
զարիսն զամենայն ելոյծ , և զայս 'ի փոքր մի ժամա-
նակի և 'ի ձեռն երագ և գիւրին ճանապարհին , յայն-
ժամ ծանիցեա զիմաստութիւնն նորա յորժամ 'ի միտ
առնուցուս թէ զոր ոչ հրեշտակք և ոչ հրեշտակապետ
քնն կարացին գիտել , զայն յանկարծօրէն 'ի հեթանո-
սաց մարգիկ ուսան 'ի ձեռն 'ի խուսի 'ի խրատոսի , Եւ
րով պարտ է զարմանալ ընդ իմաստութիւնն : Իսկ դու՝
զիգբուրք չըջիս , տակաւին 'ի ստուերին յամեալ պա-
րապեալ : Եւ արդ այն զոր փառաւորութիւն իցէ . քան
զի որ չէ վստահ 'ի նոս և ոչ 'ի հաւատան յուսացեալ ,
զիարդ կարիցէ վաղել մեծամեծացն որ եղեն 'ի նմա-
նէ : Եւ ինքն յաղաղսնոցա զգիտան 'ի վեր առաքեաց ,
որպէս զի և զնոսս յիւր 'ի նախանձն յորդորեցէ : Եւ
արդ յորժամ լսիցես 'ի նմանէն զի ասէ . « Եւ իայնոյն
իմաստնոյ նոյ » , մի որ համարհելով զորդի կարծիցես ա-
սացեալ զայս . զի թէ ամենայն այս յորմէ հետէ իմաս-
տութիւնն նորա յայտնեցաւ՝ 'ի խրատոսի եղև , և ա-
ռանց նորա և ոչ ինչ եղև , ապա ուրեմն յայտ է թէ և
իմաստութեամբն հաւատար է հօր : Եւ էր վասն առի-
ցէ՝ թէ : միայնոյ իմաստնոյ նոյ . առ 'ի խորոց արկանելոյ
'ի մէջ ընդ ամենայն արարածս :

Եւ արդ իբրև կատարեաց զփառաբանութիւնն , դար-
ձեալ յաղօթիցն 'ի խրատանոր փոխի , և առ կարողսն
չըջէ զբանն և ասէ այսպէս՝ թէ « Եւ իայնոյն մեք որ կա-

1 Յօրինակին չփոփեալ թուէր սրտերի , և առ նին յոմալ գործողե-
ի՛լ դա լուս խոր ի շրջանի ինքն եղաւ ըստ յոմին :

բողոք եմք : Գարտիմք, ասէ, և ոչ եթէ չնորհեմք ինչ :
 Եւ արդ զինչ պարտիցեմք . “ Օտկարութիւն անու-
 ժիցն բառնալ : Տեսանեա մարէն բարձրացոյց զնոսա
 գողութեամբքն . և ոչ միայն զօրաւորս եցոյց զնոսա ,
 այլ զի և ընդ նոսա ևս կարգեաց , և նոքա հնազանդե-
 ցան : Եւ ոչ այսչափ միայն , այլ և որ անժայելուն իսկ
 նոցայն էր , յոյնս ձգէ տանի զնոսա և անտաղտկարէս
 առնէ : Դու, ասէ, կարող ես , և զիջանեա ընդ նմա և
 ոչ ինչ փնտրես . այլ այն է վերջին վտանգաւորութիւն
 եթէ չզիջանեա ընդ նմա և համբերես նմա : Եւ չասաց
 թէ զտկարսն , այլ թէ զտկարութիւն անուժիցն բառ-
 նալ . առ 'ի յողորմել ձգէ զնոսա և խոնարհեցուցանէ :
 որպէս և այլուր ասէ՝ թէ “ Դուք որ հոգեւորքդ էք ,
 հաստատեցէք զայնպիսին , : Եղևր զօրաւոր , հաստնց
 զերախտիսն որ արարն զքեզ այգպիտի . և հաստցանես
 յայնժամ յորժամ զտկարութիւն հիւանդացն ողջ-
 ցուցանես . քանզի և մեք էաք տկարք և անոյժք , այլ 'ի
 ձեռն չնորհոց եղաք զօրաւորք : Օայս ոչ եթէ յայսմ
 պարտիմք միայն առնել , այլ և յայլ հիւանդութիւնսն .
 յորպիսի ինչ , եթէ ոք յոյժ ցասկստ իցէ և կամ . Թըշ-
 նամանող իցէ և կամ այլ ինչ յայսպիսեաց աստի յո-
 ռութիւն ունիցի , տար նմա և համբերես :

Եւ զհարկ լինիցի այս , ասէ . լուր այնմ որ ըստ կար-
 դին է : Օի յորժամ ասացն՝ թէ պարտիմք բառնալ ,
 'ի նոյնս յարեաց՝ եթէ “ Ի՞նչ անձանց հաճոյ լինիցիմք ,
 այլ իւրաքանչիւր զք 'ի մէնջ ընկերին հաճոյ լինիցի 'ի
 բարիս առ 'ի շինութիւն : Եւ զոր ատէն այսպիսի ինչ .
 է . զօրաւոր ես , ասէ , առցէ զփորձ քոյոյ ուժոյդ տկարն .
 նա ուսցի զքոյ ոյժդ . նմա հաճոյ լեր : Եւ չասաց լակ թէ
 հաճոյ լեր , այլ թէ 'ի բարիս . որպէս զի մի ասիցէ որ
 կատարեալն է՝ թէ ահաւասիկ 'ի բարի ձգեմ , յաղաքս
 այնորիկ զայն յաւել՝ թէ առ 'ի շինութիւն : Եւրպէս զի
 թէպէտ 'ի հարստութեան իցես կամ 'ի մեծութեան ,
 մի քեզ՝ այլ աղքատին և կարօտելոյն լեր հաճոյ . սոյս
 պէս 'ի ճշմարիտ 'ի փառսն վայելէս և բազում օգուտ
 գործես : Բանգի կենցաղոյս այսորիկ փառք իսկոյն ան-
 դէն իրամրանան , իսկ հոգեւորականին կայ և մնայ մշտն .
 Զնաւոր եթէ և առ 'ի շինումն գործիցես զայն : Եւ աղաքս
 այսորիկ յամենեցունց իսկ առ հասարակ պահանջէ

զայս . և ոչ այս անուն և այն անուն , այլ իւրաքանչիւր որ 'ի մէնջ :

Եւ ապա քանզի մեծամեծ հրամանա ետ և զանձանց զկատարելութիւն հրամայեաց զիջուցանել առ 'ի յուզելոյ զայլոց զտկարութիւնն , դարձեալ զՎրիտառս 'ի մէջ ածէ ասելով . “Վանդի ոչ եթէ Վրիտառս , ասէ , անձին ինչ հաճոյ եղև ,” : () որ միշտ իսկ առնէ . զի և յորժամ վասն ողորմութեանն ճառէր , զնա երբեր 'ի մէջ . “Վիտէք , ասէ , զշնորհսն տեառն մերոյ {խառնի Վրիտառսի , զի վասն մեր աղքատացաւ որ մեծատունն էր ,” : և յորժամ 'ի սէրն յորգորէր , 'ի նմանէն արար սկիզբն . “Որպէս Վրիտառս սիրեաց զմեզ ,” ասէ . և դարձեալ յորժամ ամբօրոյ և նախատանաց հրամայէր համբերել և վշտաց և նեղութեանց , զնա առնոյր խորհրդակից և 'ի նո ապաւինէր ասելով՝ թէ “Որխառնակ ուրախութեանն որ նմա առաջի կայր , համբերեաց խաչին , զամբօ արհամարհեաց ,” : () սոյնա և աստ ցուցանէ՝ թէ նորա է գործեալ զայս , և զմարգարէն՝ թէ անգուստ 'ի վերուստ գոչէր , յազադս որոյ յարեաց 'ի սոյնա . ասէ . “Որպէս և գրեալ է՝ թէ նախատինք նախառչաց քոց անկան 'ի վերայ իմ ,” : Եւ արգ զինչ “Ըեղևն անձին հաճոյ ,” : () արթ էր նմա չկրել զոր ինչ կրեաց , եթէ կամեցեալ էր լոկ զանձին գիտել . այլ չկամեցաւ զայն , այլ զմերն գիտեաց և զիրն անտես արար : Եւ էր վասն չառայ՝ թէ զանձն ունայնացոյց , Վանդի ոչ եթէ զայն միայն կամի ցուցանել եթէ մարգ եղև , այլ թէ և թշնամանեցաւ և բազում չար կարծիս ընկալաւ 'ի բազմաց , զի և տկար համարեցան զնա . “Ինչ որդի ես , ասեն , քի՛ էջ 'ի խաչէդ ,” : և եթէ “ () այլ ապրեցոյց , զանձն չկարիցէ փրկել ,” : () որպիսի իրաց յիշեաց զոր նմա վայելուչն էր վասն մերձակայ իրաց , և եցոյց թէ ևս առաւել իմն է քան զոր պատմեացն . քանզի ոչ միայն զՎրիտառս եցոյց թշնամանեալ , այլ և զհայր . “Լախատինք նախառչաց քոց անկան 'ի վերայ իմ ,” : Եւ զոր ասէն պոպիսի ինչ է , թէ ոչ նոր ինչ և ընդ վայր իրք գործեցան . այլ թէ որ զհինն ընթեռնութիւն և զնա նախատէին , նոքին իսկ և ընդգէմ որդւոյն մոլեգնեցան :

() այս ասէ , որպէս զի նմին նմանողք լիցուք . ոյով

և օժանդակ իսկ զայնսպիկ որք 'ի փորձու թիւնսն ըմբռնիցին՝ ասելով. “Եւ որ միտնդամ յառաջ գրեցաւ, ասէ, 'ի մեր վարդապետութիւն գրեցաւ, որպէս զի համբերութեամբ և մխիթարութեամբ գրոց զյոյսն ընկալցուք, և այսինքն է թէ մի անկցուք: Եւ ասն զի պէսպէս ջանք և աշխատութիւնք էին ներքուստ և արտաքուստ, որպէս զի զօրացեալք մխիթարութեամբ գրոց զհամբերութիւն կամիցիմք ցուցանել. և յորժամ 'ի նմին կեցեմք, ապա կարեմք ակն ունել յուսոյն. քանզի այսօրիկ են երկոցունց իրացն կազմութիւնք, համբերութիւնս յուսոյն և յոյսն համբերութեանն. որպէս զի երկոքեան 'ի գրոց լինին:

Եւսա դարձեալ յազօթս շրջէ զբանն ասելով՝ թէ “Ետուած համբերութեան և մխիթարութեան տալէ ձեզ զնոյն խորհել առ միմեանս ըստ Հիսուսի՝ Վրիստոսի, և Եւսա քանզի ասաց զիւրն և օրինակ 'ի Վրիստոսի երբեր և 'ի գրոց զվկայութիւնսն յաւել, և եցոյց եթէ յետ գրոցն նա ևս տայ նոցա զհամբերութիւնսն, վասն որոյ և ասէին՝ թէ “Ետուած համբերութեան և մխիթարութեան տալէ ձեզ զնոյն խորհել ընդ միմեանս ըստ Հիսուսի՝ Վրիստոսի, և Եւսա քանզի այս իսկ է սէր՝ որ և պլուսն պոսպէս խորհեսցի որպէս և անձինն: Եւ դարձեալ ցուցանէ թէ ոչ դոյզն ինչ սէր պահանջէ 'ի մէնջ, ալ զայն որ Վրիստոսին հաճոյ է, զոր և այլուր և ամենայն ուրեք առնէ. վասն զի է և այլ սէր: Եւ արդ զինչ շահ 'ի միաբանութենէն լինի. “Եւսա զի, ասէ, միաբանութեամբ 'ի մի բերան փառաւոր առնիցէք զած և ըզհայր տեառն մերոյ Հիսուսի Վրիստոսի, և Եւսա շատաք լոկ թէ միով բերանով, այլ թէ միաշունչ հրամայեմ լինել: Տեսանեն որպէս միաւորեաց զամենայն մարմինն և յինչ կատարեաց զբանն դարձեալ 'ի փառաբանութիւն անդր. ուստի և յարգարէ իսկ 'ի միաբանութիւն:

Եւսա դարձեալ զխրատուէն բուռն հարկանէ. “Եւսա որոյ ընկալարուք զմիմեանս, ասէ, որպէս և Վրիստոս ընկալաւ զմեզ 'ի փառս նոյ, և Եւսա զարձեալ օրինակ անդուստ 'ի վերուստ երբեր և զանբաւ զօգուան եցոյց: Եւսա նաւանդ եթէ զած իսկ այս փառաւորէ, յորժամ զայս գարծիցեմք. թէպէտ և պաւիցեմք ինչ յուսմբէ յորժամ հակառակութիւն յեղբօրէն լինիցի, և զմաւ

ածիցես թէ լուծանես զքարկութիւնն 'ի փառաւորել
զտէրն քո, զի թէպէտ և վասն եղբօրն չառնիցես, գո-
նէ վասն այսորիկ հաստատեաց. մանաւանդ եթէ նախ
իսկ վասն այսորիկ: Վրանդի և ինքն իսկ Վրիստոս 'ի
վեր և 'ի վայր զնոյն յեղյեղու, և ընդ հօր ճառեալ
խօսէր՝ թէ “(}այսմ գիտացեն ամենեքեան թէ դու
առաքեցեր զիս, եթէ լինիցին սղբա մի”:

ՅՈՐԴՈՐԱԿ

Եւ արդ հաւանեցուք այժմ նմա և միաւորեսցուք
ընդ միմեանս. քանզի զայն ոչ եթէ զափարացն միայն
ասաց, այլ զամենեսին իսկ կամի՝ 'ի սոյնս յորդօրել:
Օ ի թէպէտ և կամիցի որ ճեղքել և որոշել, գու մի
ճեղքի և որոշի 'ի նմանէ, և մի կցուրտ զբանսն զայ-
նոսիկ բարբառիր, եթէ սիրէ որ զիս՝ սիրեմ, և եթէ
ոչ որ սիրիցէ՝ թէպէտ և աջող ակն իմ իցէ՝ 'ի բաց
իլեմ զիս: Սատանայական բանք են այսորիկ և մաք-
սաւորաց արժանի, մանաւանդ եթէ հեթանոսի կարճ-
մտութիւն է: Իսկ դու որ 'ի մեծագոյն կարգաւորու-
թիւնն կուեցար և 'ի յերկինս զրեցուր, մեծագոյն ևս
պարտական ես օրինայն: Եւ արդ մի առեր այնպիսի
բանս. այլ յորժամ չկամիցին զքեզ սիրել, յայնժամ
ցուցի՛ր զյաճախապոյն սէրն առնա, որպէս զի կարիցես
զնա ընդ քեզ միաւորել: Ինչո՞ւմ քո է. և անդամն յոր-
ժամ 'ի հարկէ իմեքէ կամիցի ճեղքել 'ի մարմնոց, զա-
մենայն ինչ հնարիմք որով կարիցեմք զնա անդրէն միա-
ւորել 'ի մարմինն, և աւելի ևս խնամաւ տանիմք յայն-
ժամ. սոյնպէս և աւելի վարձք յայնժամ են յորժամ
որք ոչն կամիցին սիրել և 'ի մեզ ձգեմք զնոսա: Օ ի
թէ 'ի ճաշ և յընթրիա զայնոսիկ հրամայեաց կոչել
որք ոչն կարացին փոխարէնա մեզ հատուցանել, որպէս
զի առաւելուցուն մեզ վարձք փոխարինացն, ապա ևս
առաւել և 'ի սեր անդր զսոյնս պարտիմք գործել: Վրան-
դի որ սիրեցաւն 'ի քէն և դարձեալ սիրեաց զքեզ, իս-
կոյն առժամայն հատոյց զերախտիսն քո. իսկ որ սի-
րէն և չսիրիցի յումեքէ, այնպիսին ընդ նորա զմեծ ստա-
ցաւ իւր պարտապան. և առանց այսորիկ իսկ յորժամ
սիրէն չցուցանէ այնպիսի ինչ փայլած առ քեզ. իսկ յորժամ

չսիրեն՝ յայնժամ է կարօտ քում ընդունելութեանդ :
 Եւ արդ մի առնե՛ր զպատճառս փութոյն պատճառս ծա-
 լութեան, և մի ասե՛ր վասն զի ախտաւոր է՝ յաղաքս այ-
 նորիկ անփոյթ առնեմ : քանզի ախտ և հիւանդութիւն
 մեծ՝ ցամաքումն սիրոյն է, այլ դու ջնոս զնորա զու-
 ծութիւնն :

Եւ արդ զի՛նչ, ասէ, եթէ 'ի նմին կայցէ մնայցէ,
 ինձ զայդ հրամայես առնել : Եւս, ասէ, քանզի որչափ
 նա 'ի նոյն դառնայ, ևս առաւել քեզ զհատուցումն գոր-
 ծես : մանաւանդ եթէ այնու իսկ եղեր նմանող Վրիս-
 տոսի : Եւ և ծանօթութիւն աշակերտացն 'ի միմեանց
 սիրոյն եղև : « Եւսմ ծանիցեն ամենեքեան, ասէ, թէ
 իմ աշակերտք էք եթէ զմիմեանս սիրիցէք : » Եւ
 թէ այս այսպէս է, ապա որչափ ևս՝ որ զատելիւնս սի-
 րէ : Եւ և տերն քո զատելիւնս իւր սիրէր և աղաչէր,
 և որչափ ինչ տկարք և հիւանդք էին՝ այնչափ յաճա-
 խէր զղարմանն տանել, և հանապաղ գտէր ատելով՝
 թէ չաւին ինչ պէտք ողջք բժշկի, այլ նորա որ յախ-
 տին կան : նա և սեղանայ ևս յանձն առնոյր հաղորդ
 լինել մաքսաւորաց և մեղաւորաց : և որչափ ինչ անար-
 գէին զնա բազմութիւնք Հրէիցն՝ ևս քան զևս ցուցա-
 նէր առ նոսա զիւր զպատիւսն և զխնաման, մանաւանդ
 եթէ ևս առաւել : Եւ արդ սմին նախաճառոր լեր և
 գու : քանզի չէ փոքր ուղղութիւնս այս, վասն զի ա-
 ռանց սորա եթէ և մարտիրոսանայ որ, չկարէ հաճոյ
 լինել ան, որպէս և Սաղմոս ասէր :

Եւ արդ մի ասե՛ր եթէ ատիմ 'ի նմանէն և յաղաքս
 այնորիկ չսիրեմ : Եւս վասն այնորիկ իսկ ևս առաւել
 պարտէիր սիրել : Եւս և չէ իսկ հնար ատել զսիրելի
 զոր, թէպէտ և գազան որ իցէ, բայց եթէ զիւր զսի-
 րելիւնս սիրիցէ : Եւս և հեթանոսք և մաքսաւորք առ-
 նեն : Եւ իւրաքանչիւր որ զիւր բարեկամն սիրիցէ, իսկ
 որ յետ ատելութեանն սիրիցէ՝ որպիսի ինչ սէր չցու-
 ցանէ առ նմա : Եւ արդ զսոյնս ցուցանիցեմք, և մի դա-
 դարեցուք երբէք 'ի պատմելոյ թէ որչափ ատեաա զիս,
 ես ևս առաւել սիրեմ զքեզ : Եւս այնուհետեւ զամե-

1 Յօրինակն պակասէր իւրիւս ևս : և զիս 2 ի և զիս 4 զատելիւնս իւր
 իւր յառնան 'ի յառնան :

նայն իսկ զհակառակութիւնն նորա և զծաւլութիւնն՝ ի բաց հալածես. քանզի յոյժ ՚ի խղիւսաց ժմանէ լինի տխրոս այս. այլ զերկաքանչիւրոցն զսիրոյն զգորութիւն սովոր է ուղղել իւրով ջերմութեամբն:

Ստեանենս զայնոսիկ որք յաղտեղի ՚ի սէրսն հարեալ ջեռեալքն են, զիարդ զգէմնն ապտակակծա առնեն և ընդ երեսս թքանեն, ձաղ և նախատ ամենեցուն կացուցանեն և բիւր չարիս կրեն յայնպիսի պռնիկ կանանց: Եւ արդ զհնչ, միթէ կարաց լուծանել զայնպիսի սէր թշնամանացն զօրութիւն. և ոչ երբէք, մանաւանդ եթէ ևս առաւել բորբոքի: Եւ այն իսկ են մեծ չարիք, զի ընդ որում պրոնկին և այնպէս նախատ լինի՝ յանարդ և յաննշան ազգէ է. իսկ որք զայն ազգէս ՚ի նոցանէն կրեն, թերեւ և ազատք ունենք իցեն և պայծառ նախնիս ունին և այլ ևս ինչ երեւելի մեծութիւն, բայց ոչ ինչ յայնպիսեացս ելլած զնոսա և հրաժարեցոյց ՚ի սիրոյն:

Եւ արդ չամաշիցեմք և չկարանայցեմք յորժամ տեսանիցեմք զի սատանայի և դիւաց սէրն այնչափ զօրութիւն ունի, մինչև որ ըստ այս սէրն է՝ չկարացաք այնպիսի ջերմութիւն ցուցանել: Սխմանաս թէ այս զէն մեծ է հակառակ թշնամւոյն. չածես զմտաւ զի անցեալ մերձ կայր դեն և կամէր զատեցեալն յինքն յափըշտակել և ճեղքել զանդամն Վերիստոսի, և դու զանց առնես զնովաւ և յաղթութեանն մատն լինիս: Վանդի եղբայրն կայր իսկ ՚ի միջի մարտին, թէպէտ և յաղթէ՝ դու ընդ նմին պսակիս. ապա եթէ անփոյթ առնես և ծուլանայցես, առանց պսակելոյ որոշիս: Եւ արդ դարեւա յայդպիսի սատանայական բանս բարբառելոյ զոր ասեսն՝ թէպէտ և աջ ակնս իցէ որ ատիցէն զիս, խելմ ընկենում: Եւ արդ զհնչ ինչ քան զայնպիսի բանս վատթար և յետին կայցէ. նա և զողւոցն իսկ բարետոհմութիւնն շաւակեալ խայտառակեն բաղումք, որ քան որ զհնչ չկայ գծնդակ այլ ամբարշտութիւն:

Սորին վասն և ես հեծեմ և յողւոց հանեմ, զի որ ինչ չարեացն է՝ զայն առաքինութիւն վարկանիք, և զոր պարտն էր արհամարհել և անտես առնել՝ զայն պայծառ և երեւելի կալմէք: Եւ մեծ իսկ որոգայթ է սատանայի՝ զբարիքը զփառսն մատուցանել չարեացն, ու

րով գառնալն իսկ անհնար է այնուհետև : 'Լ, և ես իսկ բազում անգամ լուայ յամենց՝ եթէ որք միանգամ ատեան զմեզ, մի մերձենալք առ նստա : Եւ զիսորդ տէրն քո սովիմք հրձուէր և զուարճանայր : Վանիցս անգամ 'ի բաց սրացաւ 'ի նմանէ . և սակայն նա ոչ երբէք գաղարէր 'ի հետ ընթանալոյ : Եւ արդ մի ասեր՝ եթէ չկարեմ մերձենալ յատելիսն . այլ առա ոչ կարեմ աղարտել զանգոսնիւն իմ : Եւ թանկ Վրիստոսի աշակերտաց են, իսկ միւսն սատանայի . սա լուսաւոր յարինէ և փառաւոր գործէ, իսկ միւսն անարգս և անվայելուչս, այսին կատականաց : Եւ ասն այսորիկ սքանչանամբ ընդ Եփեսոս, զի յորժամ Խնձ ասաց ցնա "Եւ զիս և բարկացեալ ջնջեցից զդոսս յերկրէ, և նա չկարաց անփոյթ առնել զնոսա որք բազում անգամ անարգեցին զնա . այլ ասէր . " Եթէ թողուս դոցա զմեզս՝ թող, ապա թէ ոչ՝ և զիս ջնջեա, քանզի այ բարեկամ էր և նմանող : Իսկ մեք որով պատկառելն պարտիմք, այնու պերճանամբ : Եւ մի ինչ ճառեր զգուհիկ և զիստան առնէ որ բիւր անգամ յամենեցունց ձաղեալ է : Օ այս քեզ ատելութիւնն ուսուցանէ . ապա եթէ զէպլիցի յայլոց ասել քեզ թէ մի անարգեր պատկեր այ, իսկոյն ըմբոստանաս և ըմբերանես և ծիծաղիս զանիւրն նորա . և որով պարտն էր ամաչել, զայն քեզ բերկրանս համարիս :

Եւ արդ աղէ առա ինձ, քամահեն զայր հաւատացեալ . իսկ Վրիստոս և ոչ զանհաւատան չարհամարհեաց . և զինչ ասեմ թէ չարհամարհեաց, ուր և այնպէս սիրեաց՝ մինչդեռ անվայելուչք և զաղբատեան էաք, մինչև մեռաւ վասն մեր : Եւ արդ յորժամ նա այնչափ սիրեաց զմեզ, և այն զի այնպիսիք ումանք էաք, իսկ դու յորժամ գեղեցկացաքն և զարմանալիքս եղաք՝ քամահեն զայնու որ Վրիստոսի գառն է, որ տէրունական մարմինն եզէ : Եւ իմանան զինչ բարբառիցիս և չգտան զինչ յանդգնիս . զլուիս ունի զՎրիստոս և սեզան և պատմաւ ճան և կեանք և լոյս, և ամենայն ինչ նա է նորա, և դու յանդգնիս աղարտել զնա . և ոչ զնա միայն, այլ և բիւրս և ս ընդ նմա : Հանդարտեա, այր դու, և դադարեա 'ի ժողովութենէդ և 'ի միտ առ զեղբայրն, և ուսիր եթէ ամբարտաւանութեան և սատանայական

բանք են զոր դու ասես: Եւ անաւանդ եթէ զսոցին հա-
կառական գործեաւ և ասա. Թէպէտ և բիւր անգամ
քամահէ զիս, և ես ոչ աղարտեմ զնա: Եւ յսպէս ապա
և զեղբայրն շահիցիս և փառքն նոյ վարեցիս և հան-
գերծելոյ բարութեանցն արժանաւորդ դատանիցիս: Եւ
որոյ լիցի ամենեցուն մեզ հասանել շնորհօք և մարգա-
սիրութեամբ տեառն մերոյ: Նիսուսի Վրիստոսի, ընդ
որում փառք հօր հանգերծ հոգւոյն սրբով այժմ և
յաւիտեանս. ամէն:

ՃԱՌ ՔՍԱՆԵՐՈՐԴ ՈՒԹԵՐՈՐԴ

“Եւ եթէ Նիսուսի Վրիստոսի սպասաւոր լինել
Թլփատութեանն՝ վասն ճշմարտութեանն նոյ էր առ ՚ի
հաստատել զաւետիս հարցն”:

Եւ արձեալ վասն Վրիստոսի խնամոցն խօսի ընդ
մեզ, զի դեռ ևս տակաւին զնմին ճառէ բուռն հարեալ
ունի, և ցուցանէ Թէ որչափ ինչ գործեաց յաղաքս մեր,
և զի չեղեն անձին հաճոյ: Ինչ այսմ և զայն կարմէ՝
Թէ պարտական են որք ՚ի հեթանոսացն են՝ նոյ. և ե-
թէ պարտականք են, ապա հարկ է տանել այնոցիկ որք
՚ի հրէիցն էին: Վասնզի յոյժ զկծեցոյց զնոսա, ապա
զի մէ և սորա ՚ի մեծամտութիւն եկեցեան, այսու զի-
ջուցանէ զհպարտութիւն նոցա. վասն զի նորա ՚ի հարցն
աւետեաց ունէին զբարութիւնսն. իսկ որք ՚ի հեթա-
նոսացն են, միայն առ ողորմութեան և մարդասիրու-
թեանն նոյ. վասն որոյ և ասէրն՝ եթէ “հեթանոսք
վասն ողորմութեան փառաւորեն զած”:

Եւ զի ևս յայտնապէս ատացեալքն լինիցին, զայն
զբանս դարձեալ աղաչեմ լսել, որպէս զի ուսանել կա-
րացեն Թէ զինչ է՝ վասն ճշմարտութեանն նոյ լինել
Վրիստոսի սպասաւոր Թլփատութեանն առ ՚ի հա-
տատել զաւետիս հարցն: Եւ արդ զինչ իցէ զոր ասի-
ցէն: Եւ ետիքն որ առ Երրահամ ասացան՝ Թէ “Վեղ
տայ զերկիրն և զաւակի քում”, և եթէ “Եւ զաւակի
քում օրհնեսցին ամենայն ագգք”:

պարտք տանջանաց գտան յայնժամ յետ այնորիկ՝ ամենեքին որք 'ի զաւակէն Ղարահամու էին : Այսին զի օրէնք նոցա զգարկութիւն գործէին յարժամ յանցանէինն , յաղազս այնորիկ և 'ի հարցն աւետեաց զատեալ մեկնեցան : Ապա եկն որդին , եղև գործակից հօրն , որպէս զի աւետիլն այն ճշմարտիւ երևեացին և 'ի զլուխ ելանիցեն , զամենայն իսկ զօրէնսն կատարեաց , որով և թլփատեցաւն . այլ և իռաչիւն ևս 'ի բաց ջրն . ջնաց զանէծան որ 'ի յանցուածոց անտի էին , և շատ աւետեացն անկանել 'ի գետին : Այլ արդ յորժամ ասիցէ՝ թէ “ սպասաւոր թլփատութեանն ” , զայն ասէ՝ թէ եկն և զամենայն որ ինչ ըստ աւետեացն էր՝ ելից . թըլփատեցաւ և եղև զաւակ Ղարահամու , և զանէծան ելլո՞ծ , և զայ զգարկութիւնն ցածոյց , և պիտանիս արար զայնոսիկ՝ որք հանդերձեալն էին ընդունել զաւետիսն , և զամենայն զընդդիմակացութիւնսն միանգամայն մերժեաց . որպէս զի մի ասասցեն նորա մեղադրութեամբ եթէ էր վասն Վրիստոս թլփատէր և զամենայն ըստ օրինացն պահէր : Այլ զի հաստատեացէ զայսպիսի օրէնս՝ կրեաց զայս , այլ զի իսպառ լուծցէ զնա և հրաժարեցուցէ զքեզ 'ի նորին անիծիցն , և տպառապուռ ազատեցէ զքեզ 'ի նորին իշխանութենէն : Այլ քանզի դու անցեր զօրինօքն , յաղազս այնորիկ ինքն ինու . ոչ եթէ դու կատարեցեր , այլ զի 'ի քեզ զաւետիս հարցն հաստատեցէ . վասն զի ոչ զօրէիւր զօրինացն զկամեն առնել , զի ցուցանէին զքեզ օրէնքն ընդդիմակաց իւրեանց , միանգամայն և ժառանգութեանն չլինէին արժանի . որպէս զի և դու չնորհօք ուղրեսցիս , քանզի արտաքս անկեալ էիր յայնժամ : Այլ արդ մի կար ընդդէմ և մի հակառակիր ինչ 'ի զօւր յաղազս օրինացն որ զքեզ արտաքս ընկեցին յաւետեացն , եթէ չէր կրեալ զամենայն վասն քո Վրիստոսի : Այլ արդ համբերեաց այնմ ամենայնի , ոչ զի դու արժանի ինչ էիր փրկութեան , այլ զի զնա ճշմարիտ ցուցցէ :

Ապա զի մի այսու յամբարտաւանութիւն ինչ եկեսցեն որք 'ի հեթանոսացն էին , ասէ . “ Հեթանոսք վասն ողորմութեան փառաւոր առնեն զնա ” , Այլ զոր ասէն այսպիսի ինչ է , թէ որք 'ի Հրէիցն էին՝ գոնէ զաւետիսն ունէին . իսկ դու և ոչ զայն անգամ , այլ մարդա-

սիրութեամբն միայն ապրեցար. մանաւանդ թէ և նոցա ինչ աւելի չվճարէր յաւետեացն, եթէ չէր Վրիտտոսի եկեալ: Իսկ ցոպկայն խառնէ զնոսա ընդ միմեանս և զուգէ. և յիշէ զաւետեացն, որպէս զի մի կատարեալքն 'ի վերայ տկարացն յառնիցեն: Եւ վասն նոցոս ասէ՝ թէ ողորմութեամբ միայն ապրեցան, վասն որոյ և յիրաւի իսկ պարտին փառաւորել զնո՝: Եւ փառք նոյ՝ մեր մերձաւորութիւնն և միաւորութիւնն և միահամուռ գոհութիւնն և բառնալ զտկարութիւն տկարացն և չառնել անտես զանջատեալ անդամսն 'ի մէջ:

Իսկ և զվկայութիւնն բերէ 'ի մէջ, որով ցուցանէ թէ պարտ է միաւորել այնոցիկ որք 'ի չքէիցն են ընդ այնոսիկ որք 'ի հեթանոսացն էին. այսպէս ասէ, թէ “Որպէս գրեալ է. վասն այսորիկ խոտառվան եղէց քեզ 'ի հեթանոսս տէր, և անուան քում սաղմոս ասացից: Եւ դարձեալ թէ ուրախ լեբուք հեթանոսք ընդ ժողովրդեան նորա: Եւ այլուր՝ թէ օրհնեցէք զտէր, ամենայն հեթանոսք, և գովեցէք զնա ամենայն ժողովուրդք: Եւ եթէ՝ եղիցի արմատն {Յեսեայ և որ յառնելոցն է իշխան հեթանոսաց՝ 'ի նա հեթանոսք յուսացին,, Եւ արդ զայս ամենայն 'ի մէջ երբ, զի ցուցէ՝ թէ պարտ է միաւորել ընդ միմեանս և փառաւորել զնո՝. միանգամայն և որք 'ի չքէիցն էին՝ ցածուցանէ, զի մի ինչ յարձակեցին 'ի նոսա, զմարգարէան ցուցանէ թէ յառաջագոյն կոչեցին զնոսա. և որք 'ի հեթանոսացն էին, դարձեալ զիջուցանէ յիշեցուցանելոյն թէ աւելի պարտական են շնորհացն:

Իսկ դարձեալ յաղթս փակէ զբանն ասելով՝ թէ “Իստուած յուսոյ լի արասցէ զձեզ ամենայն ուրախութեամբ և խաղաղութեամբ առ 'ի հաւատալ յառաւել յոյսն զօրութեամբ հոգւոյն սրբոյ,,: Եւ յինքն է թէ զերծաք 'ի վհատութենէն որ առ միմեանս էր, և ոչ երբէք ծանրացարուք 'ի վհատութեանցն. այս է զոր ասէն՝ յառաւել յոյսն: Ինչի ամենայն բարութեց պատճառքն նա է: Եւ այն հոգւոյն սրբոյ է. և ոչ թէ լոկ 'ի հոգւոյն, այլ և մէք պարտիմք 'ի ներքս ընծայ լինել: Եւ ասն այնորիկ ասաց եթէ “Հաւատայք,,. կարէք ընդ ինդութեամբ, թէ հաւատայք և յուսայք: Եւ չասաց եթէ յուսայք, այլ թէ յառաւել յոյսն:

որպէս զի մի միայն սփոփանս ինչ գտանիցեն դժպատե-
հութեանցն, այլ ինքութիւն ունել 'ի ձեռն առաւել
հաւատոցն և յուսոյն: Այսպէս ապա և զհոգին 'ի մեզ
կարեմք ձգել, ապա և նա եկեալ զամ ամբողջ պահէ:

ՅՈՐԴՈՐԱԿ

() Ի զոր օրինակ կենդանութիւնս մեր կերակուրս
ունի և զմարմնոյ կենդանութիւն տնօրինէ, այսպէս թէ
ունիմք ինչ բարութիւնս, զհոգին աղաչեմք և նա պա-
հէ. զի եթէ զհոգին ունիմք, ապա և գործս բարիս ու-
նիմք: Այնպէս և օր հակառակ սմին է, զի եթէ գործս
չունիմք, հոգին սուրբ մեկուսի կայ 'ի մէնջ և հրաժա-
րէ. զի եթէ 'ի հոգւոյն թափուր գտանիմք, և գործովք
կազացեալ լինիմք. ապա յորժամ սա հրաժարէ 'ի մէնջ,
պիղծ հոգին գայ: Այլ յայտ 'ի Առաւելայ է. զի թէ-
պէտ և չիւղղէ զմեզ այնպէս որպէս զնայն, այլ սկի տա-
րազ հեղձուցանէ 'ի ձեռն չար գործոց: Այլ արդ պետք
են քնարին Առաւելայ, որպէս զի նուագիցեմք հոգւոց
մերոց զածային զնուազօն և բերանով և բարի գոր-
ծովք: Այլ եթէ զմինն միայն առնիցեմք և լոկ զնուազօն
լիցեմք, որ զայնպիսիս երգէր՝ և գործովք հակառակ
նմին գտանիմք որպէս և նայն յայնժամ, ապա 'ի դա-
տապարտութիւն մեզ լինի դեզ բժշկութեանն, ևս վաշ-
րենադոյնս մոլեգնիմք քան զնա: Ամենգի մինչև լուեալ
էր մեր զերգն՝ զարհուրէր չար դէն՝ թէ գուցէ յոր-
ժամ լիցեն յուղղութիւն գայցեն. իսկ ապա և յոր-
ժամ յետ լսելոյն սոյնպիսիք գտանիմք, բառնայ 'ի նմա-
նէն և այն երկիւզն, և այնուհետև ևս դառնադոյն թի-
նի ընդդէմ մեր: Այլ արդ սաղմոսեսցուք երգովք հո-
գեօրօք 'ի ձեռն բարի գործոց, որպէս զի որ քան զդե-
ղժնդակն է մեղքն՝ կարիցեմք արտաքս հանել 'ի մտայ:
Ամեն զի դե ոչ կարէ ամենն ին վրիպեցուցանել զմեզ
յերկնից, այլ է ուրեք զի և օգուտ ևս գտանի այնոցիկ
որք արթունք են. իսկ մեղք բոլորովին իսկ հաննէն յար-
քայութենէն կամք մարդոյն: Այլ իսկ է մողորութիւնն
սաստիկ. վասն այնորիկ և զորս ողորմինն անգամ, չտան
ձանաչել:

Այլ արդ երգեսցուք նուազս այնպիսի հոգւոյն օր ան-

կեալ դնի, և յայլմէ 'ի գրոց և 'ի նմին իոկ 'ի Վաւ-
 թայ: Եւ արդ սաղմոսեսցէ բերանն և խրատեսցին միտ-
 քրն: Վհանգի չեն և այսոքիկ փոքունք. քանզի յորժամ
 խրատիցեմք զէզուն սաղմոս ասել, ապա ամառէ հոգին
 յորժամ այսպիսի երգ մերձենայ 'ի նա հակառակս ինչ
 խորհել նմին: Եւ ոչ եթէ զայս միայն պտղաբերեմք,
 այլ և ևս աւելի իմն որ մեզ բարին և օգուտն է. քան-
 զի և վասն մերձակայիցս և վասն հանդերձելոցն զբեղ
 հմուտ առնէ, և վասն երեւելեացս և վասն աներեւոյթ
 արարածոցն: () Ի թէպէտ և յաղագս երկնից կամիցիս
 նախ ուսանել այնպէս կայցէ մնայցէ. թէ փոփոխուած ինչ
 ընդունի յայտնապէս պատասխանի առնէ քեզ և ասէ՝
 թէ երկինք իբրև զհանդերձս հնասցին, և իբրև զվե-
 րարկուս ծալէ զնոսա ան և գալարէ և փոխէ: Եւ ե-
 թէ զձեռն և զկերպարանացն կամիցիս լսել, ունիս դար-
 ձեալ և զայն ևս լսել՝ “ Եւ ձգեաց զերկինս որպէս զթո-
 րան, ”, ասէ: Իսկ եթէ զվերին տղնուցէն նորա կամիցիս
 'ի միտ առնուլ, առնէ քեզ դարձեալ պատասխանի՝ թէ
 “ Հարկեր 'ի վերայ ջուրց զվերնայարկս նորա, ”: Եւ ոչ
 եթէ յայսմ ինչ կայ մնայ, այլ և զայնու թենէ նորա
 և զբարձրութենէ քեզ ճառեալ պատմէ, և ցուցանէ
 թէ զքո չափով երկոքեան են. “ Եւ պէտ հեռի են, ա-
 սէ, արեւեք յարեւմտից, այնչափ հեռի արար 'ի մէջ
 զանօրէնութիւնս մեր. և ըստ բարձրութիւն երկնից
 յերկրէ՝ այնպէս զօրացոյց տէր զողորմութիւնն իւր 'ի
 վերայ երկրազաժաց իւրոց, ”: Իսկպէտ և զհիմունս երկ-
 րի 'ի խոյզ և 'ի խնդիր արկանիցես, սակայն և զայն
 չթաքուցանէ 'ի քէն, այլ յորժամ սաղմոսէ նա և ասէ՝
 թէ “ Եւ վերայ ծովու հիմունս արկ նմա, ”: Եւ արձեալ
 թէպէտ և զշարժմանն կամիցիս գիտել եթէ ուստի լի-
 նիցի, վճարէ զքեզ յամենայն հիացմանն ասելով՝ թէ
 “ Եւ հայի յերկիր, և հարկանէ զնա 'ի դողման, ”: Եւ
 թէպէտ և զգիշերոյ խնդրիցես զպէտս, և զայս ուսա-
 նիս 'ի նմանէն՝ թէ “ Եւ նմա ելանեն ամենայն գազանք
 անտառի, ”: Եւ թէ ասիցես եթէ յինչ պէտս լերինք ե-
 ղեն, տայ քեզ պատասխանի՝ եթէ “ Եւ երկնք բարձունք
 են եղբերաց, ”: Իսկ եթէ ասիցես եթէ էր վասն վեմք
 եղեն, “ Եւ եմք ապաւէնք ճաքարաց և նսպատակաց, ”
 ասէ: Եւ վասն, ասիցես, անպտուղ ծառք բուսան.

“Ի՞նչ, ասէ, ճիշդուկք բոյնս դիցեն”, Եւ կամ դարձեալ ասիցես թէ յի՞նչ պէտտ յանապատտ ազգերացն իցեն, “Ի՞նչ արբուցանէ, ասէ, զամենայն երէ վայրի”, Ի՞նչ դարձեալ թէ յազազս էր գինի, զի յարբուցանել բաւական էր բնութիւն ջրոյն միայն. այլ զի սփոփեսցիս փոքր մի նովաւ, “Վինի, ասէ, ուրախ առնէ զսիրտ մարդոց”, Եւ արդ զայս ուսեալ ՚ի միտ առնուցումք որչափ արժան իցէ ՚ի կէր արկանել զգինի։ Դարձեալ ասիցես թէ ուստի կերակրին թռչունք և կամ վայրենի երէք, տայ քեզ պատառխանի ասելով՝ թէ “Իմենեքին քեզ ակն ունին տալ նոցա կերակուր ՚ի ժամու”, Իսկ ապա եթէ ասիցես յէր տակս անասունք եղեն, Իսկ քեզ դարձեալ պատառխանի՝ թէ և այսպիսի վասն քո. “Իր բուսոց զիտա ՚ի լերինս, ասէ, և զդալար այնոցիկ որք մարգկանն ծառայեն”, Իսկ ասիցես թէ զի՞նչ պէտք լուսնի իցեն, լսես ՚ի նմանէն որ ասէն. “Լրորեր զլուսին վասն ժամանակաց”, Եւ զի ամենայն առ հասարակ երևելիքս աներևոյթք եղեալ են ՚ի չգոյէ ՚ի գոյ եկեալք, և զայս յայտնապէս ուսուցանէ քեզ ասելովն՝ թէ “Ինքն նա ասաց և եղեն, ինքն հրամայեաց և հաստատեցան”, Եւ զի լուծումն կայ, և զայս ուսուցանէ քեզ ասելովն՝ “Իրառած փրկեսցէ զանձն իմ ՚ի ձեռաց դժոխոց յորժամ ընդունին զիս”, Եւ եթէ ուստի մեր մարմինքս եղեն, սակայն և զայս ասէ՝ թէ “Յիշեա զի հող եմք”, և կամ ուր դարձեալ երթամք, “Եւ դարձցին անդրէն ՚ի հող իւրեանց”, ասէ։ Եւ վասն այս ամենայն. յազազս քո, “Փառօք և պատուով պսակեցեր զնա, ասէ, և կացուցեր զնա տէր ՚ի վերայ ամենայն գործոց քոց”, Եւ կամ եթէ ունիմք ինչ մեք մարդիկ հազորդութիւն ընդ հրեշտակս, և զայս ասէ քեզ ՚ի սաղմոսել անդ՝ թէ “Վոքեր մի նուազ արարեր զնա քան զհրեշտակս քո”, Եւ դարձեալ վասն սիրոյն նոյ ասէ քեզ՝ թէ “Որպէս գթայ հայր ՚ի վերայ որդւոց, գթասցի տէր ՚ի վերայ երկիւղածաց իւրոց”, Եւ յազազս աստի անդր ընդունելոյն զմեզ և վայելել յանխռովական ՚ի բարինս, “Դարձիւր, անձն իմ, ՚ի հանգիստ քո”, ասէ։ Իսկ եթէ ասիցես՝ էր վասն պոչափ մեծ են երկինք, և զայս ևս ասէ՝ թէ “Երկինք պատմեն զփարոս նոյ”, Եւ կամ թէ էր վասն

տիւ և գիշեր եղեն, ոչ վասն երեւելոյ միայն և հան-
գրատեան, այլ և խրատեոցեն. “Այն բանք, ասէ, և
ոչ են խօսք որոց ոչ լսին ձայնք նոցա: Այլ կամ զխորհր-
ծով պատեալ կայ զաշխարհաւ, “Այլ խորք որպէս ըզ-
գեստ վերարկու է նորա, “Վանգի և ‘ի հեթարայական
լեզուին պատկէտ կայ: Այս ասնուհետեւ յասացելոց ան-
ախ առեալ սկիզբն և այլոց ամենայնի կարեն հմուտ լի-
նել յաղագս Վերիստոսի, յաղագս յարութեան, վասն
հանդերձելոց կենացն, վասն անձառ հանգստեանն, յա-
ղագս տանջանացն, վասն կարգաւորական բանիցն, յա-
ղագս ուղիղ հաւատոցն աւանդութե. և գտանին բիւր
բարութեամբք լի գիրքն ամենայն. Օյ թէպէտ և ‘ի
փորձութիւնս ինչ անկանիցիս, բազում միութարութիւն
‘ի նոցանէն գտանես. և կամ թէ դարձեալ ‘ի մեզս ինչ
ըմբռնիցիս, բիւր գեղս կազմն գտանես անտի. և կամ
թէ յաղքատութիւնս և կամ ‘ի վիշտս ինչ, բազում
անգամ հանգիստս ընդունիս անտի. և դարձեալ թէ-
պէտ և արդար իցես, առաւել ‘ի զգուշութեան պահիս.
և եթէ մեղաւոր իցես, դարձեալ բազում սփոփանս ու-
նիս. իսկ եթէ արդար իցես, և դժնդակս ինչ կրիցես,
լսես զոր ասէն՝ թէ “Այն քո մեռանիմբ զօրհանա-
պազ, համարեցաք որպէս զօշխար ‘ի սպանումն: Այս
ամենայն եկն ‘ի վերայ մեր, և մեք ոչ մոռացաք զքեզ, “
Այլ դարձեալ եթէ հպարտացուցանեն զքեզ ուղղու-
թիւնքն, լսես նմա որ ասէն՝ թէ “Այն մտաներ ոսթո
ընդ ծառայի քում, զի ոչ արդարանայ առաջի քո ամե-
նայն կենդանի, “ և իսկոյն առժամայն ցածնուս և խո-
նարհիս: իսկ ապա եթէ մեղաւոր իցես և ‘ի յուսահա-
տութիւն անկեալ, հանապազ իսկ ասէ. “Այսօր եթէ
ձայնի նորա լուիցէք, մի խստացուցանէք զսիրտս ձեր, “
և իսկոյն երազ կանգնիս: Այնպէտ և զթագն ‘ի գլուխ
ունիցիս և մեծամտիցես, և ուսանիցիս զոր ասէն՝ թէ
“Այլ ապրի թագաւոր ‘ի ձեռն բազում զօրաց, և ոչ
հակայ իւրով զօրութեամբ, “ իսկոյն զիջանիս ‘ի մեծա-
մտութենէ: Այնպէտ և մեծատուն դք իցես և յոյժ փա-
ռաւոր, դարձեալ լսես զի սաղմնս և ասէ՝ թէ “Այլ
որք յուսացեալ են ‘ի զօրութիւն իւրեանց, և որք պար-
ծին ‘ի բազում մեծութիւն իւրեանց, “ և եթէ “Այլ աք-
դոյ իբրև զխոտոյ են աւուրք, “ և դարձեալ թէ “Այլ

իջանեն փառք տան նորա ընդ նմա ,. ապա այնուհետև
 ոչ ինչ յերկրաւորացս վարկանիցիս մեծագոյն ինչ իրս :
 () Ի թէ որ քան զամենայն ինչ պայծառն թուին փառ-
 քնն և մեծութիւնք , և զայն այնպէս անարդ համարե-
 ցաւ , ապա որում բանի արժանի գտանիցին այլ ինչ
 երկրաւոր իրք : Ի՞րդեօք 'ի վհատութիւնս ինչ կործա-
 նեալ իցես , այլ լուր նմին իսկ զոր ասէն . « Ի՞րդ ընդէր
 արտում ես , անձն իմ , կամ ընդէր խռովես զիս , յու-
 սա առ անձ , խոստովան լեր նմա ,. : Ի՞յլ արդեօք ասի-
 ցես զոմն առաւել քան զարժանն ընտիր գտեալ մեծու-
 թեամբ , « Ի՞նչ նախանձիր , ոսէ , ընդ չարս ,. և զայն
 ևս դարձեալ ասէ՝ թէ « Ի՞բրև պիտո ցամաքեացին , և
 իբրև զբանջար գալարուոյ երագ անկցին ,. : Ի՞չ դարձեալ
 տեսանիցես զարգարս և զմեզաւորս զի զոյգ խոշտան-
 զին . այլ մի գնոյն պաաճառս կարծեր վերկոցունց , քան
 զի « Ի՞նչում տանջանք են մեզաւորաց ,. ասէ : Իսկ
 վառն ուրդարոյն չասաց տանջանս , այլ թէ « Ի՞նչում
 նեղութիւնք են արդարաց , և յամենայնէ փրկէ զնոսա
 տեր ,. և դարձեալ թէ « Ի՞նչ մեզաւորին է չար ,. և
 թէ « Պատուական է առաջի տեսան մահ սրբոց իւրոց ,.

() Այս ճառեա հանապազ , այսու խրատեաց . քանզի
 իւրաքանչիւր որ յայս բանից անեղբական խորս ան-
 դընդաց ունի զմաւածութիւնս , իսկ մեք իբրև հարևան-
 ցի իմն ընթեանումք լսել . Իսկ եթէ կամիցիք ամենայն
 հաւաստեալ քննել զասացեալսս , բազում մեծութեան
 շահս գտանէք . բայց սակայն բաւական են և ասացեալ-
 քքս 'ի յառաջիկայ կարեացն մաքրել զմեզ : (Նորժամ
 ոչ նախանձիլ թայլ տայ և ոչ ընդվայրահար տրտմել
 և վհատել . և ոչ դարձեալ զմեծութիւն համարել թէ
 է ինչ , և ոչ ընդ վիշտսն տրտմել և ոչ ընդ աղքատու-
 թիւն հոգալ , նա և ոչ զնոյն իսկ զկեանսն վարկանել
 թէ իցեն իսկ կեանք , ապա և յամենայն իսկ ախտից
 մերժեալ զերծիցեմք : Ի՞չ արդ 'ի վերայ այսր ամենայ-
 նի գոհացուք զայն որ զայսպիսի զգանձ ընծայեաց մեզ .
 որպէս զի համբերութեամբ և մխիթարութեամբ զրոյ
 զյոյսն ընկալցուք , որով և 'ի հանդերձեալ բարութիւն
 սրն ժամանեցուք : Իրոց լիցի ամենեցուն մեզ հաս-
 նել շնորհք և մարդաւորութեամբ տեսան մերոյ (Նի-
 սուսի Վերիստոսի ընդ որում փառք հօր հանդերձ հո-
 զւովն սրբով այժմ և յաւիտեանս . ամէն :

ՃԱՌՔԻ ՔՍԱՆԵՐՈՐԴ ԻՆՆԵՐՈՐԴ

“Յուսացեալ եմ և ես ինքն 'ի ձեզ, եղբարք իմ, թէ և դուք լի էք ամենայն բարութեամբ, առաւելեալ էք ամենայն գիտութեմ, կարող էք և զմիմեանս խրատել”:

Երայ թէ “Յորչափ ժամանակս եմ առաքեալ հեթանոսաց, զպաշտօնս իմ փառաւոր առնեմ”, ասաց թէ “Ս'ի դուցէ և 'ի քեզ չխնայիցէ”, և դարձեալ ասէ՝ թէ “Ս'ի լինիք իմատունք յանձինս ձեր”, և դարձեալ թէ “Եւ ընդէր դատիս զեղբայրն քո”, և թէ “Եւ ցի ես որ դատիս զայլոց ծառայ”, և այլ ևս բազում քան զնոյնս ասաց: Եւ վասն զի ամենայն ուստեք խոշորագոյնս բարբառեցաւ առ նոսա, ողորէ այնուհետեւ. և զոր 'ի սկզբանն ասէր, զնոյն և 'ի կատարածին. քանզի 'ի սկզբանն այսպէս ասէր՝ թէ “Եւ հանամ զայ իմոյ վասն ամենեցուն ձեր, զի հաւատքն ձեր պատմեալ են ընդ ամենայն երկիր”, Իսկ աստ, “Յուսացեալ եմ 'ի ձեզ, ասէ, լի էք ամենայն բարութեամբ, կարող էք և զմիմեանս մեղիմարել”, որ ևս վերագոյն քան զստաջինն է: Եւ չասաց եթէ լուս, այլ եթէ յուսացեալ եմ և չեմ կարօտ յայլոց ուսանել. նոյն ինքն ես, այսինքն է թէ որ սաստեի ես և պատուհասակոծս առնէի զձեզ. այժմ զի լի էք ամենայն բարութեամբ, առիթ եղև ձեզ իմ խրատն, ասէ: Եւ պէս զի ասիցէ, թէ ոչ որպէս զանհամբոյրս ոմանս և զեղբայրատեացս խրատեցի և ետու հրամանն ընդունել զտեարսն և մի փակել զգործն: Եւ արդ գիտեմ, ասէ, թէ լի էք ամենայն բարութեամբ: Եւ թուի ինձ թէ և աստ զբողոքովն զառաքինութիւնն կուէ: Եւ չասաց եթէ ունիք, այլ թէ լի էք. նա և յաջորդն զնոյնս յայտ առնէ ասելով՝ թէ “Եւ առեալ էք ամենայն գիտութեամբ”, Եւ արդ զինչ է. զի զթածք և ինսմոտք էին և ոչ գիտէին թէ որպէս առ սիրեկանս վարեցին, յազազս այնորիկ յաւել զայր՝ թէ “Ամենայն գի-

տուժեամբ կարող էք խրատել զմիմեանս , , . ոչ միայն ուսանել, այլ և վարդապետել :

“ Համարձակագոյնս գրեցի առ ձեզ 'ի մասնէ ինչ փոքր մի , , . Տես զՊաւղոսի զխոնարհութիւնն իրպէս 'ի խոր եղ զհատուածն առաջնութիւն . և ապա քանզի ուղղեաց զոր ինչ կամէրն, դարձեալ բազում իրս առողջութեան նոցա 'ի կիրարկանէ : Եւ առանց ասացելոցն՝ այն իսկ բաւական էր նոցա զի խոտտուլան եղև թէ համարձակագոյնս յանդգնեցայ գրել առ ձեզ, այս իսկ բաւական էր զիջուցանել զմիտս նոցա : Սոյնպէս և հերայեցւոցն գրեալ ասէր՝ թէ “ { Յուսացեալ եմ վասն ձեր, Երեմիք, 'ի լաւ անդր և որ լի է փրկութեամբ , , . և կորնթացոցն նման սմին . “ { Կովեմ զձեզ, ասէ, զի զամենայն ինչ զիմ յիշէք, և որպէս աւանդեցի ձեզ զաւանդութիւնն՝ այնպէս ընկալարուք , , . և զաղատացոցն դարձեալ թէ “ { Ստահ եմ 'ի ձեզ թէ ոչ պլ ինչ խորհիք , , . Եւ յամենայն իսկ 'ի թուղթսն գրտանես զայսպիսի զիրս յաճախ . իսկ աստ և մեծագոյնս իմն : Բանդի բազումք 'ի մեծամեծ պատուոցն էին 'ի Հռոմ, ապա կամէր զիղխայթան որ 'ի հպարտութենէն էր զիջուցանել, ոչ զի չմեծամտեցեն միայն, այլ և զիջանիցին . նա և բազում անգամ իսկ առնէր զայս : { ասն որոյ և աստ ասէ՝ թէ համարձակութեամբ գրեցի՝ առ ձեզ :

Եւ չհամարի զայս բաւական, այլ և յաւելու ևս թէ 'ի մասնէ, այսինքն թէ գոյզն բանիւք : Եւ ոչ աստաւնոր առ զտեղի, այլ զինչ ասիցէ, թէ “ { Բոսի յիշեցուցանել ձեզ , , . Եւ չասաց թէ ուսուցանել, այլ վերբաւտին յիշատակել : Տեսանենս իրպէս կատարեցան յառաջասացեալքն : { Ի որպէս անդր ասէր՝ թէ “ Հաւատքն ձեր պատմեալ են ընդ ամենայն աշխարհ , , . ոչնպէս և 'ի վախճանի թղթիս ասէ “ { Ձեր հնազանդութիւնդ յամենեւին եհաս , , . և որպէս յորժամ 'ի սկիզբանս գրեաց՝ թէ “ { Նձկացեալ եմ տեսանել զձեզ զի փոխեցից ձեզ շնորհս ինչ հոգևորս առ 'ի հաստատել զձեզ , , . այսինքն է միսթարակից ձեզ լինել, սոյնպէս և աստ՝ առ 'ի յիշեցուցանել ձեզ, ասէր : Եւ 'ի վարդապետական ակթուոյն խոնարհեալ և յառաջնութիւն և այժմ, և իբրև ընդ եղբարս խօսի և ընդ հաւատարիմ

բարեկամս . մանաւանդ թէ այս իսկ է վարդապետի պէսպէս դիմօք 'ի կիր արեանել զբանն առ 'ի յօգուտ լսողացն :

Եւ դու տես զիարդ ասացն թէ համարձակազոյնս գրեցի առ ձեզ , և եթէ փոքր 'ի շատէ , և դարձեալ թէ առ 'ի յիշատակել . չհամարեցաւ զայս բաւական , այլ ևս խոնարհադոյնս գործեաց զբանն , և 'ի սոյնս յարեաց . “ Ի ձեռն շնորհացն , ասէ , որ տուաւ իսկ յիշ , , . զոր և 'ի սկզբան թղթիս ասէր ' թէ “ պարտապան եմ , , , որպէս յորժամ ասիցէ ' թէ ոչ անձամբ ինչ յափշտակեցի զպատիւս զայս , և ոչ յանդգնութեամբ 'ի վերայ չգայ , այլ անձայսպէս հրամայեաց ինձ , և զայս ընդ շնորհացն , ոչ զի արժանի որոշեցայ յայս : Եւ արդ մի ինչ զժկամակ լինիցիք , քանզի ոչ եթէ ես անձամբ ինչ , այլ անձ է որ տայ զհրամանսն :

Եւ որպէս անդ ասէր ' թէ “ զոր պաշտեմն յաւետարանի որդւոյ նորա , , , սոյնպէս և աստ ասաց թէ “ 'ի ձեռն շնորհացն որ տուան ինձ յիշ , , , 'ի սոյնս յարեաց և զայն ' թէ “ Ի լինել ինձ պաշտօնեայ Յիսուսի Վրիտտոսի 'ի հեթանոսս ցանկալի գործել ամենեցուն զաւետարանն իշ , , , Եւ յետ բազում ասացելոցն և օրինակացն զոր եբեր , ասպա 'ի պարկեշտազոյնսն դարձուցանէ զբանն : Եւ ոչ լոկ պաշտօնեայ ասաց որպէս 'ի սկիզբանն , այլ պաշտօն և քահանայապետութիւն . քանզի այս է իմ քահանայապետութիւն , ասէ , քարոզելն և պատմելն , զայսպիսի պատարագ մատուցանեմ : Վրահանային չկարէ ոք մեղադիր լինել որ փութայն զողջակէզն անարատ մատուցանել : () այս ասէր առ 'ի թռուցանել զմիտս նոցա , և ցուցանել թէ և նոքա պատարագ և ողջակէզ են , և վասն անձին հաճէր զմիտս նոցա ' թէ զայս հրաման առի : Վրանզի սուր իմ , ասէ , աւետարանն է և քանն քարոզութեան . և պատճառք զինչ . ոչ զի ես փառաւորեցայց և կամ պայծառ երևեցայց , այլ “ զի եղիցի պատարագն հեթանոսաց ընդունելի սրբեալ հոգւովն սրբով , , , Եւ յսինքն անձինք աշակերտելոցն լիցին ընդունելի , ոչ թէ զիս այնքան ինչ պատուելոյ վասն անձ , այլ վասն ձերոյ խնամոց և օգտի :

Եւ զհարդ լինիցի ընդունելի : Հոգւովն սրբով . ոչ եթէ հաւատոց միայն պէտք են , այլ և հոգևորական

վարուց, որպէս զի ունիցիմք զհոգին որ առաւ մեզ: Վրանդի ոչ եթէ փայտ և հուր, և ոչ բազին և սուր, այլ ամենայն ինչ հոգևոր է մերս. յաղագս այնորիկ զամենայն հնարեաց, զի մի շիջցի հուրս այս: Օայս և ըստ կարգաւորութեան իսկ կարող եմք առնել: Յաղագս այնորիկ և նա ասէր ոչ ուսուցանել, այլ յիշատակել. զոր օրինակ քահանայն մերձ կայր և վառէր զհուրն, այնպէս և ես զարթուցանեմ զձեր յօժարութիւնդ: Եւ տես զի չասաց եթէ լիցի պատարագն ձեր, այլ եթէ հեթանոսաց: Եւ որժամ ասէ թէ հեթանոսաց, զամենայն տիեզերացս ասէ, առ հասարակ զծով և զցամաք ասէ: Եւ այսու՝ զիջցց զմեծամտութիւն նոցա, որպէս զի մի անարժան վարկանիցին իւրեանց վարդապետ ունել զնա՝ որ ընդ ամենայն տիեզերս ձգեալ ուսուցանէր. զոր և անդէն՝ ի սկզբանն ասէր թէ “Ի՞նչպէս և յայլ հեթանոսս. քանզի հեթանոսաց և բարբարոսաց իմաստնոց և անմտից պարտապան եմ”, և դարձեալ թէ “Ի՞նչիմ պարծանս ՚ի ձեռն Վրքիստոսի առ ամ”, Եւ քանզի կորի խոնարհեցոյց զինքն, դարձեալ ճոխացուցանէ զբանն. և զայս յաղագս նոցին առնէ, որպէս զի մի արհամարհելի թուիցի: Եւ յորժամ ճոխացուցանէ զինքն, և յայնմիկ զիւր զընտանի զբարձն յիշէ այսպէս տսելով՝ թէ ունիմ պարծանս. և ոչ եթէ պարծիմ յանձն և կամ յիւր փոյլմն, այլ յից՝ ՚ի շնորհսն:

“Վրանդի ոչ իշխեմ խօսել, ասէ, զոր ինչ ոչ գործեաց Վրքիստոս ինե ՚ի հնազանդութիւն հեթանոսաց բանիք և գործովք, զօրութեամբ նշանաց և արուեստից, զօրութեամբ հոգւոյն սրբոյ”, Վրանդի չունի որ ասել, ասէ, եթէ մեծամտութիւն ինչ բանքս են. վասն զի զքահանայութեանս իմոյ զխորհուրդ ձեռնադրութեան կամիմ ցուցանել զբազում նշանս: Վրանդի ոչ եթէ պէճնաւոր և զանգակք որպէս առ հնոցն, և կամ խցր և կիդար, այլ որ ևս առաւել և զարմանալի քան զնոսայն է նշանքն և արուեստքն: Եւ ասն զի չուշին ասել՝ թէ յանձն եղև քեզ և ոչ կարացնիր կուտարել որ ինչ հրամայեցան. մանաւանդ եթէ ոչ եպ.

կատարեցի զայս, այլ Վրիստոս. վասն որոյ և պարծիմ ևս 'ի նա ոչ վասն դոյզն ինչ իրաց, այլ վասն հոգեւորականացն: Եւ զոր ասէին՝ թէ առ անձ: Եւ զի քի յաղաքս որոյ առաքեցայն, և զի չէ բանք մեծաբանութեան, նշանքն և սքանչելիքն յայտ առնեն, և հեթանոսացն հնազանդութիւն:

“Օ ի ոչ իշխեմ խօսել, ասէ, զոր ոչ գործեաց Վրիստոս ինչ 'ի հնազանդութիւն հեթանոսաց բանիւք և գործովք, զորութեամբ նշանաց և արուեստից, զորութեամբ հոգւոյն սրբոյ:”, Տեսանեն զիարդ ջանայ զամենայն ինչ յայ ցուցանել և ոչ իւրում անձին. զի թէ պէտ և խօսիմ ինչ, ասէ, կամ առնեմ և կամ սքանչելագործեմ, ամենայն ինչ նա է, ամենայն ինչ հոգին սուրբ: Օ այս ասէ, որպէս զի ցուցցէ զպատիւ հոգւոյն սրբոյ: Տեսանեն իրպէս ջանայ զամենայն ինչ անձ ոչ իւր: Օ ի եթէ բարբառիմ ինչ և կամ սքանչելագործեմ, ամենայն ինչ հոգւոյն սրբոյ գործ է: Օ այս ասէ վարդապետութիւն որ յաղաքս արքայութեանն իմաստասիրէր, գործովք և վարուք ցուցանէր, զմեռեալն զոր յարուցանէր, զդեան զոր հալածականս վարէր, ըզկոյրան զոր բժշկէր՝ որք 'ի ծնէ կոյրքն էին և ողջանային, և զայն ամենայն զոր գործէ մեզք հոգին սուրբ:

Եւ ապա իբրեւ եցոյց զայս, յայտնի առնէ զազմութիւն աշակերտացն, վասն որոյ և 'ի սոյնս յարեալ ասէր. “Եւրպէս ինձ յարուստղէմէ և շուրջ մինչ 'ի Եւրիկոն ընդ զաւետարանն Վրիստոսի:”, Եւ արդ համարեաց այժմ զքաղաքս և զգաւառս, զազգս և ըզբազմութիւն ռամկացն, մի միայն զայնս որք ընդ հոռմայեցեաց իշխանութեն իցեն, այլ որք ընդ բարբարոսոցն. և մի միայն ընդ փիւնիկեցւոցն և ընդ Եգիպտոցն և ընդ կիլիկեցւոցն և ընդ կապադովկացւոցն ճանապարհ գայցեն, այլ և որ հուսկ վերջինքն իսկ են՝ ած զմօտս զյարակիւնսս, զԱրսս, զՀայս և զայլ զբարբարոսս: Վանդի վասն այնորիկ ասաց թէ “շուրջ”, որպէս զի մի զուգորդող զուղեգնացութիւնսն միայն իմանայցես, այլ զամենայն իսկ զհարաւային կողմանսն և զասիացւոց զաշխարհս զմօտս ած: Եւ որպէս միանգամայն անուամբ նշանացն միով բանիւ յամենայն ժամանեալ ասաց՝ թէ զորութեամբ նշանաց և արուեստից, այսպէս և քաղաքս անբաւ և

ազգս և ռամիկս և գաւառս միով բանիւ շուրջ բովանդակեաց : Եւ ինքն հեռի էր յամենայն հարատուութենէ . և զայս յազագս նոցա բարբառեցաւ , որպէս զի մի մեծամտեացն յանձինս , 'Ես և 'ի սկզբանն ասեք . " () Ի և 'ի ձեզ գտից պտուղ ինչ որպէս և յայլ հեթանոսս , . իսկ աստ կարեւոր էր զքահանայութեան իրոյ յիշել : Եւ քանզի սաստիկս բարբառեցաւ և յայտնի եցոյց զիւր զիշխանութիւնն , յազագս այնորիկ տնդ լոկ ասեք՝ Թէ որպէս և յայլ հեթանոսս , իսկ աստ զամենայն իսկ զտեղեացն ասէ , որպէս զի յամենայն կողմանց 'ի բաց կտրեացէ զմեծամտութիւնն նոցա : Եւ չտեսց լոկ եթէ քարոզեմ զաւետարանն , այլ Թէ չնու զաւետարանն Վրիտտաի :

" Եւ յայտն առատացեալ յաւետարանելո՞ւ ոչ ուր առնուանեցան Վրիտտոս , : Եւ հաւաստիկ միւս և այլ առաւելութիւն . զի ոչ միայն այնպիսեացն քարոզեաց և հաւանեցոյց , և ոչ եթէ առ աշակերտեալն որ չորաւ , վասն զի այնչափ հեռի էր յայնպիսի յիրաց առ այլոց աշակերտսն երթալ և իւր փառս վարկանել զնոսա , այլ նա փոյթ յանձին ունէր որոց չէրն լուեալ՝ զնոսա առնուցանել : Եւ քանզի և չաւացն Թէ որք ոչն հաւատացին , այլ Թէ ուր անուանեցան ոչ Վրիտտոս . որ և ս մեծագոյն է՝ զայն եդ : Եւ էր վասն առատանայր՝ այսպէս . " Եւ յայտն զի մի յայլոց հիման վերայ շինիցեմ , , ասէ : Օայս ասելով ցուցանէ զինքն Թէ օտար է յամենայն փառասիրութենէ , և խրատէ զնոսա Թէ ոչ առ խանութեան փառաց և զառ 'ի նոցանէ զպատիւ եկն յանձն գրաւել , այլ որպէս զարշտօն չնուլ՝ և զքահանայութիւնն կատարել , քանզի ցանկայր նոցա փրկութեանն : Վանդի յայլոց յառաքելոցն , ասէ , ոչ զիմք կերպարանաց և ոչ ըստ քարոզութեան բնութեանն լինիմ օտար , այլ ըստ վարձուց բանին . իսկ քարոզութիւնն չէ օտար և ոչ նոցայն , այլ որչափ ինչ վարձքն էին՝ յայնմանէ օտար էի : Եւ եթէ յայլոց 'ի ջանս և 'ի վաստակս իմ մտեալ էր և քարոզէի , օտար էի յայնպիսի վարձուց . և ոչ եթէ քարոզութիւնն օտար է , այլ մի և նոյն : Եւ քանզի ցուցանէ Թէ այսպէս և մարգարէութիւնն կատարի :

" Եւ յայտն և գրեալ է , ասէ , Թէ որոց ոչ պատմեցու

վասն նորա տեսցեն, և որոց ոչ իցէ լուեալ 'ի միտ առ-
ցեն,, : Տեսանեն իրպէս ընթանայ անգր ուր բազում
աշխատութիւնք էին և մեծամեծ քրտուներն, վասն ո-
րոյ և ասէրն՝ թէ “Լազում անգամ յօժարեցի գալ
առ ձեզ,, : Եւ տես իրպէս նման յառաջագոյն ասացե-
լոցն և զվախճան թղթիս նիւթէ . նա և յորժամ ըս-
էի զքնարար թղթոյս, զայս ասէր՝ թէ “Լազում անգամ
յօժարեցի գալ առ ձեզ և արգելոյ մինչև ցայժմ,, :
Խիստ աստ և զպատճառսն ևս դնէ թէ էր վասն արգե-
լու . և ոչ եթէ մի անգամ միայն, այլ և երկիցս և բա-
զում անգամ : Եւ որպէս անգն ասէր՝ թէ բազում ան-
գամ յօժարեցի գալ առ ձեզ, սոյնպէս և աստ՝ թէ
“Ընձուկ յոյժ ունիմ տեսանել զձեզ,, : Եւստ ցու-
ցանէ միանգամայն զխափազն զոր ասէր առ նոսա, և
զի բազում անգամ զձեռնարկէին յերթալն :

“Եւ յժամ չունիմ տեղի 'ի կողմանս յայտարիկ,, : Տե-
սանեն իրպէս եղոյց թէ ոչ էր ցանկացեալ փառաց ինչ
'ի նոցանէն՝ գրէ զայս և երթայ, այլ թէ ցանկացեալ
եւմ գալ առ ձեզ 'ի բազում ամաց հետէ : “Եւ յորժամ
անցանիցեմ 'ի Եպանիա, յուսամ յանցանէն իմում
տեսանել զձեզ և 'ի ձէնջ յաշարիել անգր, եթէ նախ
ձեզ յաղիցեմ 'ի մասնէ ինչ,, : Եւ զի մի սահիցեն ե-
թէ խառնելու վասն զմեզ ասես՝ թէ չունիմ ինչ աստ
գործել՝ յաղլագս այսորիկ գամ առ ձեզ, սորին վասն
գարձեալ 'ի սիրոյն ճառս միտ և ասէ՝ թէ 'ի բազում
ամաց հետէ ցանկացեալ եւմ գալ առ ձեզ : Եւ ոչ վասն
այնորիկ ցանկանամ գալ զի պարսպորդ եղէ, ոչ՝ ասէ,
այլ զի զխափազն զոր 'ի վաղնջուց երկնէի՝ կամիմ 'ի
ծնունդն անել :

Եւ զի մի գարձեալ 'ի հպարտութիւն ածիցէ զնոսա
այնտ, տես գարձեալ զիարդ նուաստացուցանէ զնոսա .
“Եւ յորժամ երթայցեմ, ասէ, 'ի Եպանիա, յուսամ թէ
յանցանէն իմում տեսանիցեմ զձեզ,, : Եւ զայս յոյն
սակս գնէ, որպէս զի մի կրկին մեծամտիցեն . միանգա-
մայն և զսերն իսկ կամի ցուցանել, և արգելու զնոսա 'ի
վշտապնելոյ . վասն որոյ հանապազ իսկ զնոյնս գնէ և բա-
կարգի իմն փոփոխէ զերկացունց սոցա զկազմութիւն : Եւ
էր վասն գարձեալ զայս առնիցէ . որպէս զի մի սախ-
ցեն թէ հարեւանցի ճանապարհաւ տեսանես զմեզ, ա-

ծէ զսովիմբ թէ “ և 'ի ձէնջ յուղարկել, , . այսինքն է թէ դուք վկայէք ինձ թէ չարհամարհեմ զձեզ, այլ 'ի պէտտ իրացն ձգեալ ընթանամ: Եւ զի այն ևս տրտմեցուցանէր զնոսա, ևս զօրագոյն բժշկէ զնոսա ասելովն՝ թէ “ Եթա ձեզք լցայց փոքր 'ի շատէ, , : () 'ի չէր ցանկացեալ փառաց 'ի նոցանէն՝ եցոյց այնա թէ յերթախ իմ 'ի Եղանիա: Եւ ի յառեղն թէ նախ ձեզք լցայց՝ զայն յայտ առնէ թէ յոյժ հարեալ է 'ի սէք նոցա. և ոչ է թէ յոյժ լոկ, այլ և կարի տասաիկ. վասն այնորիկ չասաց թէ լցայց, այլ թէ 'ի ժառնէ ինչ. քանզի չէր ժամանակ որ կարէ զիս լցուցանել սիրովք ձերով և կամ է թէ յագեցուցանել առաւել գթովն զոր օշնիմ: Տեսանէս որպէս եցոյց զսերն, զի և յորժամ երթայցէն առ նոսա՝ ոչ հրաժարէ մինչ ոչ յագեսցի սիրովն: Եւ այս բազում գթոյ նորա նշանակ է յորժամ զայտախի զջերմագոյն զբանս 'ի կիր արկանէ: Եւ չտեսցէ թէ տեսանեմ զձեզ, այլ թէ լցայց ձեզք, ծնողաց բանից նմա նեալ: () որ և 'ի սկզբանն իսկ ասէր “ () 'ի գտից և 'ի ձեզ պատու ինչ, , , զնոյնս և աստ՝ թէ “ Եթայց ձեզք, , . որպէս զի երկաքանչիւրովքն կարիցէ զնոսա ձգել յինքն. քանզի մի՛ գովուի իւն մեծ էր նոցա, թէպէտ և պատու հանդերձեալ էին տալ նմա զհնազանդութեանն. իսկ միւսն իւրոյ սերտ սիրոյն նշանակ: Եւ կորնթացւոցն գրեալ առաքէր սոյնպէս ասելով՝ թէ “ Եւուք յուղարկեալք զիս ուր և երթալոցն իցեմ, , : Եւ ամենայն ուրեք զսերն առ աշակերտան ցուցանէ, որում չէր զոյգ և հաւասար: Եւ ասն որոյ և զսկիզբն իսկ թղթոյն միշտ յայսմ բանից առնէ, և զվախճան թղթոյն 'ի սոյն բան կատարէ: Եւ զոր օրինակ հայր որդեսէր զմիածին և զսերտ որդի սիրիցէ, այնպէս սիրէր զամենայն զհաւատացեալսն. վասն որոյ և ասէրն՝ թէ “ Եթա հիւանդանայ և ոչ ես հիւանդեանամ, և ո՞վ գայթակղի և ոչ ես տոչորիմ, , : Եթա քան զայն ամենայն զայս պարտ է ունել վարդապետին. վասն այսորիկ և Վրթաստա ասէր ց() լեւորոս. “ Եթէ սիրեա զիս, արածեա զուխարոն իմ, , :

ՅՈՐԴՈՐԱԿ

Վրանգի որ զՎրիտտոսն սիրէ, և զհօտն նորա օիրէ : Սկսան զի և զ]՝ովսէս յայնժամ կարգեաց վերակացու բազմութեան Հրէիցն, յորժամ զբարեմտութիւնն առ նոսա եցոյց : Սոյնպէս և Վաւիթ յաղազս այնորիկ եկն ՚ի Թագաւորութիւնն, վասն զի յառաջ զթով իմն էր առ նոսա : Վրանգի այսպէս և մինչդեռ տղայն էր՝ ցաւէր նմա վասն ժողովրդեանն, որպէս զի և զանձն իւր իսկ եղ ՚ի վերայ նոցա՝ յորժամ զբարբարոսն զայն տղանանէր : Իսկ ապա եթէ ասէր զայն բանս՝ թէ զինչ լինիցի մարդոյն այնմիկ որ սպանանիցէ զայլազգին զայն, ոչ եթէ վարձ ինչ պահանջէր ասելոյն զայս, այլ զի հաւատացցեն և ընձեռեացեն նմա զպատերազմն զայն : Նա և յորժամ առ Թագաւորն իսկ եմուտ յետ յաղթութեանն, ոչ ինչ ամենեկին ճառեաց վասն այսպիսի իրաց : Իսկ և Սամուէլ յոյժ և սաստիկ զթած էր, յազագս որոյ և ասէրն՝ եթէ “Ինձ քաւ լիցի մեղանչել առ ՚ի չառնելոյ ազօթս առ տէր վասն ձեր”, Վսոյպէս և Սաւղոս, մանաւանդ եթէ ոչ այսպէս միայն ; այլ ևս առաւել քան զամենեւսին տուրէր վասն նոցա որոց իշխեցին : վասն որոց և զաշակերտացն սոյնպէս ուխտեաց : “Եթէ հնար ինչ էր, ասէ, զաչս ձեր հանէիք և տայիք ինձ”, Սորին վասն և զՀրէիցն զվարդապետս նախ այսու մեղադրէ անձ ասելոյն : “Հովիւք Երայելի, միթէ ճարակէն հովիւք զանձինս : ոչ ապրքէն հովիւք զոչխարս արածեն : իսկ նոքա զհակառակն գործէին : Ըղկաթնն ուտէք, ասէ, և զսորն զգենուք և զգէրն զենուք և զոչխորսն ոչ ճարակէք”, Եւստի Վրիտտոս իսկ զառաքինի հովուի և զքաջի բերէր յանձն զօրինակ ասելոյն՝ թէ “Հովիւ քաջ զնէ զանձն իւր ՚ի վերայ ոչխարաց իւրոց”, :

Սոյնս և Վաւիթ արար ՚ի բազում տեղիս, նա և յորժամ ՚ի վերայ բազմութեան ռամկին ահագին ըսպառնալիք մահուն յորձանահոս լինէր, և մինչ ակն ունէր ամենեւոյն սպանման, ասէր՝ թէ “Ես հովիւս մեղայ և ես հովիւս գործեցի զչար, իսկ այս խաղինքս զնարարին”, Սկսան այնորիկ և ընտրութեան պատժոցն

այնոցիկ ոչ զսովորականաց և ոչ զհաւածումն 'ի թշնամեաց, այլ որ յայ առաքի մահն, որով ակն ունէր թէ այլքն 'ի զգուշութեան պահիցին և զինքն յառաջ քան զամենեւին կորնչել: Եւ ապա քանզի այնոցիկ չեղին, որայր և ասէր՝ թէ “Եղիցի ձեռն քո յիս. ապա եթէ այս չիցէ բաւական, և 'ի տուն հօր իմոյ ևս, ի վանդի ես, ասէ, հովիւս մեղայ. զի թէպէտ և սղօս մեղան, բայց սակայն ես եմ պատճառք տանջանացդ որ ոչ ուղղեցի. իսկ ապա յորժամ իմ իսկ եկն յանցանքս՝ և յիրաւի տանջիմ: Եւ և աճեցուցանել իսկ կամէր զանձինն մեղադրութիւն, յաղագս այնորիկ եդ զանուն հովուութեան և այնպէս ցածոց զբարկութիւնն և զվրձիւն 'ի բաց ջնջեաց. քանզի այնպիսի էր խոտափայտութիւն: Եւ այս և ոմն իմաստուն ասէր՝ թէ “Երգարն ամբաստանէ յառաջին պատառնանքն, ի վրէժան իննամն և վշտակցութիւնս ցուցանել քաջի հովուի է: Եւ և այրէր իսկ և առատանայր գլծովն. և յորժամ նորայն անկանէին, որպէս թէ իւր սերտ որդիք անկանիցին, այնպէս աղաչէր զանձ զբարկութիւնն յիւր վերայ ածել: Եւ և յառաջին իսկ սպանմանն զսոյնս գործեաց, քանզի ոչ կամէր երթալ նոցա զճանապարհն զայն. և յորժամ չոգանն՝ ակն ունէր դարձեալ ընդունել զնոսա, ապա իբրեւ այն ոչ լինէր և 'ի միտ առ զթշուառութիւնն, ապա ոչ կարաց համբերել այնուհետեւ, այլ բոցակիղեալ լինէր վամն Բնիկայ անդրանկան իւրոյ: Եւ այց սակայն յայնժամ ոչ խնդրեաց մահ անձին իւրում. իսկ այժմ՝ աղաչէ յառաջ քան զայլն ինքն վախճանել: Եւ յսպիսի պարտ է լինել իշխանացն, մանուսանդ զի զայլոցն և ոչ զի զանձանց զթշուառութիւնսն ողբայցեն: Եւ յսպիսի ինչ և յաղագս մանկանն կրեաց. զի ուսցիս թէ քան զամենեւին որք ընդ իշխանութեամբն էին՝ զնա քաջ սիրէր. թէպէտ և անառակ դէ որդին և հայրախողիող, բայց սակայն ասէր. “Եւ տայր զմահս իմ փոխանակ քո, ի վրէժ ասեա, ով եւրանելիդ և քան զամենայն՝ մարդիկ հեղազոյն. սպանանել զքեզ խորհեցաւ որդին և բիւր չարեօք պաշարեաց զքեզ. և յորժամ նա 'ի միջոյ բարձաւ և նշան յաղթութեան կանգնեցաւ, յայնժամ աղօթես թէ դու սպանեալ էիր փոխանակ նորա: Եւ յո, ասէ, չյաղ-

Թեցի արդէն զօրականսք խնկը, այլ յոյժ դեռ պատե-
րազմ՝ է առաւել քան զառաջինն, և շտեմարանք գթոյ
խնց և սեծաբոյնս պահին: Սոյնպէս և ամենեքին որոց
յանձն առեալ իցեն զիշխանութիւն՝ հոգացեն:

Արպէս և երանելին Ղարահամ, որ ոչ միայն որ նմայն
հաւատացեալ էր՝ խնամ տանէր և դարմանէր, այլ և
այլոցն ևս, և յազգի ազգի ճգունս արկանէր զանձն: Եւ
ոչ եթէ լոկ վասն եղբորորդոյն գործէր զինչ գործէրն,
այլ և յաղազս սողունայեցոցն. քանզի ոչ ՚ի բաց ե-
կաց և հրաժարեաց յայնցանէ որ գերեցինն զնոսա, մին
չև ազատեաց զամենեակն: () Ի թէպէտ և մարթ էր
նմա որոշել և գնալ ՚ի սոցանէն, բայց սակայն չառ յանձն,
վասն զի ամենեցուն միապէս խնամ տանէր: () այս և
յետ այնր գործոյ յայտնի արար յորժամ ոչ եթէ բար-
բարոսական զօրքն պաշարէին զնոսա, այլ յորժամ առ-
տաւածասաստ բարկութիւն հրեղէն անձրեւացն ՚ի վե-
րաց հոտեալ զքաղաքն նոցա հիմն ՚ի վեր խոպանացու-
ցանէր. յորժամ ոչ զինուց ժամանակ էր և ոչ ճակա-
տուց և պատերազմաց, այլ միայն պաղատանաց և մաղ-
թելոյ. և նա այնպիսի փոյթ եցոյց որպէս թէ նա ինքն
իցէ հանդերձեալ վայելել ՚ի բարութիւնս ինչ: Ս' ասն
այսորիկ մի անգամ և երկիցս և բազում անգամ ան-
ցանէր առաջի մայր, և ՚ի տկար բնութիւնն. ընթացեալ
ապաւինէր ասելով թէ “Ես հոգ եմ և մոխրի”, Եւ
քանզի ետես զնոսա եթէ ինքեանք անձնամատն եղեն,
այլով իրիք աղաչէր փրկել զնոսա: Ս' ասն այսորիկ և նժ
պահէր. “() Ի թէ թաքուցինք ինչ ՚ի ծառայէ իմեմէ Ղարա-
համէ”, Արպէս զի մեք օւտցուք թէ որպիսի ինչ մար-
դաւորութիւն ունէր արդարն: Եւ ոչ կաց ՚ի բաց յա-
ղաչելոյն, եթէ ոչ նախ անձ մեկնեցաւ ՚ի նմանէն: Եւ
թուի թէ վասն արգարոց ինչ պաղոտէր, բայց նա ա-
ւելի վասն նոցա ունէր զայն. քանզի կարի իմն ցած
են մարտիրոսացն ողիք և վասն իւրեանց անձանց և
յաղազս այլոց, նա և մինչև յանբան անասունսն տա-
րածանեն զայնպիսի զհանգարտութիւնն: Ս' ասն այսո-
րիկ և ոմն իմաստուն ասէր՝ թէ “Երդարն գթայ յան-
ձնն անասնայ խրոյ”, Եւ եթէ անասնոցն, որչափ ևս
ոռապաւել մարդոյն:

Եւ արք. քանզի զանապեղն յիշեցաք, ամցուք և զմը-

տաւ զայնտիկ զոչխարացն հովիւս որք 'ի կապապարովկա-
յւոց աշխարհէն, որպիսի ինչ կիրս կրեցին որք խաշանցն
վերականգուքն են, բազում անգամ ձիւնաթ աղք եղեալք
զերիս և կամ զվեցանեայ ժամանակս: Եւն թէ և 'ի
հիւսիսային կողմանն ոչ ինչ նուազագոյն քան զնոսա
կրէին գժնդակութիւնս բոլորովին իսկ զամիսն զայնս,
սիկ որք դառն գաղանօք 'ի լի են' բազում վերականգու-
թիւնս և ինսան տանին:

() Ի եթէ նոքա վասն անբան անասնոցն այնչափ փոյթ-
յանձին ունին, ապա մեք որո՞ւմ պատասխանատուութե
արժանիք գտանիցիմք որոց բանական ոյիքս հաւատա-
ցան, և զայսպիսի զթանձր քուն ննջեմք. զոգիս կրանել
հնար է և կամ վայր մի լռել, և ոչ ամենայն ուրեք ըն-
թանալ և 'ի բազում մահս տալ զմեզ վասն այնպիսի
ոչխարաց: Եւ կամ արգեօք չառեր 'ի միտ և չքիտացեր
զպատիւ ճահէիս այտորիկ. ոչ վասն նոցա տէրն քո զբա-
զում իրս գործեաց, զկնի ապա և զարիւնն ևս եհեղ.
Իսկ դու հանգիստ խնդրես: Եւ արդ ո՞րք քան զայսպի-
սի հովիւ չար կայցէ: Առժէս զմտաւ թէ չուրջ պաշա-
րեալ կան գայլք զոչխարօքս, մանաւանդ թէ ևս դառ-
նագոյն քան զգայլն և վայրենագոյնք: () Իսորք չառ-
նուս 'ի միտ եթէ որպիսի է գտանել այնմ աղւոյ որ
զայսպիսի գիշեանութիւնս յանձն առեալ իցէ: Եւ
աւանիկ մարդիկ որք զհրապարտեան վարիցեն և զիրս
քաղաքին, և վասն դոյլն իրաց զցայգ և զցերեկ հոգան
խորհին տքնին. իսկ մեք որ վասն երկնից ունիմք ջան, և
'ի տունջեանն նիրհեմք և խորգամք: Եւ արդ ո՞րք զմեզ
կարիցէ յայնպիսի տանջանաց զերծուցանել: () Ի թէ
պէտ և զմարմինս պատառ պատառ հասաներ կոտորել
և կամ բազում մահս մեռանել, ոչ ապաքէն իբրև 'ի
տօն ինչ մեծաւ յօժարութեամբ պարտ էր ընթանալ:
Եւ զայս ոչ միայն հովիւքն, այլ և ոչխարն ամենայն,
որպէս զի հովիւսն յօժարագոյնս արասցեն, մանաւանդ
արժանի իցեն ածել զնոսա 'ի բարեմտութիւն: Եւ այլ
ինչ ոչ խնդրեմ, բայց միայն զհպատակն լինել և զհնա
զանդելն, և զամենայն ինչ ետուք: () Եւն և Պաւլոս
հրամայեաց ասելովն թէ "Հպատակ լերուք առաջնոր-
դացն ձերոց և 'ի հնազանդութեան կացեք, որպէս և
նոքա տքնին վասն ոպւոց ձերոց, որպէս զի բան իսկ տա-

լոյ են վասն ձեր, : { Երժամ ասե թէ տքնին՝ զբիւր նեղութեանցն և զհոգացն և զվշտացն ասե . քանզի բաւրօք հովիւ՝ որ օք այնպիսի իցէ որպէս և Վրիտտոն կամի՝ քան զբիւր մարտիրոսս ևս լաւագոյն գտանի . քանզի նոքա մի անգամ վասն իւրեանց մեռան, իսկ սա բիւր անգամ վասն հօտին . մանաւանդ թէ այնպիսի հովիւ իցէ որպէս պէտք են, նա կարէ զօրհանապաղ յաղագս նոցա մեռանել :

|| ասն որոյ և ձեր ցուցեալ դաշխատութիւնն գործակիցք լերուք աղօթիւք, փութով, յօժարութեամբ, սիրով . որպէս մեք ձեզ, և գուք մեզ պարծանք լիցուք : || ասն այսորիկ և գլխոյն առաքելոյ և վասն զայլս սիրելոյ յանձն արար . յառաջ նախ եհարց զնմանէն թէ սիրեսցի՞ն, որպէս զի և ուսանիցիս թէ նախ քան զայլոս զսիրոյն որ առ ինքն է՝ զայնր նշանակ գնէ . քանզի յոյժ զօրաւոր ոգւոց պէտք են : Օ այս այժմ վասն ընտիր և հաճոյական հովուացն ասացի, և ոչ եթէ վասն իմ ինչ և կամ որք ըստ իսա . այլ զայնպիսեացն՝ որպիսի օք Պաղտան էր, որպէս Պետրոսն, որպէս ||՝ ովսէսն : Եւ արդ նոցին նմանողք եղերուք որք իշխեալքս և որք ընդ իշխանութեամբս էք : Վրանդի մարթի և որք ընդ իշխանութեամբն են՝ ի կողմանէ հովուացն գտանել, տանն և բարեկամացն, ծառայիցն և կնոջն և որդւոցն : Օ ի եթէ այսպէս զանձինս մեր բարւոք մատակարարս առնիցեմք, ամենայն բարութեանցն ժամանիցեմք : || Եւ լիցի ամենեկուն մեզ հասանել շնորհօք և մարդասիրութիւն տեսն մերոյ { Իսուսի Վրիտտոսի, ընդ որում փառք հօր համարեմ հոգւովն սրբով այժմ և յաւիտեանս . ամէն :

ՃԱՌԻ ԵՐԵՄՆԵՐՈՐԴ

“Եւ յժամ երթամ յԱրուսաղէմ պաշտել զսուրբն :
Հաճոյ թուեցաւ մեփեղծնացւոցն և արայեցւոցն հա-
ղորդութիւն ինչ առնել յաղքատն որ են յԱրուսա-
ղէմ : Հաճոյ թուեցաւ, քանզի և պարտական իսկ են
նոցա ,” :

Ասան զի ասաց թէ պէտս ոչ ինչ ունիմ 'ի կող-
մանս յայտարի, և փափագումն 'ի բազում ամաց հե-
տե ունիմ գալ առ ձեզ, քանզի հանդերձեալ եր պլ
ևս յամել անդէն, և զի մի կարծիցեն թէ խաբէ ինչ
զնոսա, ասէ և զպատճառն թէ եր վասն յապաղէր .
“Երթամ յԱրուսաղէմ, ասէ, պաշտել զսուրբն ,” :
Եւ թուի թէ զբարութն ասիցէ զյամելոյն : Իսկ նա
աւանիկ և պլ իմն կազմէ և յորդորէ զնոսա յողորմա-
ծութիւն, և փոյթս գործէ . զի եթէ զայս ոչ փութայր
կազմել, բաւական եր այն յորժամ ասացն թէ երթամ
յԱրուսաղէմ : Իսկ նա աւանիկ և զպատճառն ևս յա-
ւելլու զերթալոյն . քանզի ասէ թէ երթամ յԱրուսա-
ղէմ պաշտել զսուրբն : Եւ յամէ ևս 'ի բանին և բա-
զում խորհուրդս 'ի ներքս մեծանէ ասելովն թէ “պար-
տական են նոցա ,” :

“Եւ զի թէ հոգևորացն նոցա հաղորդք եղեն հե-
թանոք, պարտին և մարմնաւորացն նոցա նպաստ լի-
նել ,” : Եւ զի ուսցին նոքա սոցա նախանձաւորք լի-
նել : Եւ մանաւանդ ընդ նորա խնաստութիւնն ար-
ժան է զարմանալ, զի այնպէս խորհրդապէս օրինակք
իմացոյց նոցա . մանաւանդ եթէ այսպէս իսկ քաջ հա-
ւանէին քան եթէ ըստ կարգի հրաման տալոյ եր ասա-
ցեալ : Վ՛անզի թէ հրամանք թուէին նոցա այն թէ
յամթ առնելոյ զմեզ եբեր զկորնթացիսն և զմակե-
դոնացիսն 'ի մէջ, յազաբս այսորիկ զնոսա այսպէս յոր-
դորէ ասելովն թէ “{Նուցանիմ ձեզ զչորհսն ւնյ որ
տուեալ են եկեղեցեացն մակեդոնացւոց ,” : Իսկ մակե-
դոնացւոցն պատուիրեալ վասն սորին ասէր թէ “Ձեր

նախանձն զբազումս յորդորեաց, . նա և գաղատացւոյ
քնն զսոյնս յարդարէր, որպէս յորժամ ասէրն՝ թէ
“() որ օրինակ պատուիրեցի եկեղեցեացն գաղատա-
ցւոց, նոյնպէս և դուք առնի՛րք, . Նայց հռոմայեցւոցն
ոչ այնպիսի ինչ, այլ ականածութեամբ իմն դնէ, մանա-
ւանդ եթէ ՚ի քարոզութեանն զսոյնս գործէ ասելովն.
“Եթէ ՚ի ձէնք բանն այ ել և կամ թէ առ ձեզ մի-
այն եհաս, . Վանգի զինչ ինչ զօրագոյն քան զա-
խոնձ, այլ և ոչ իսկ ինչ, . Եւ ասն որոյ և ՚ի բազում տե-
ղիս զնոյն դնէ. նա և այլոք իսկ ասէր՝ թէ “Երպէս
ընդ ամենայն եկեղեցիս հրաման տամ, . և դարձեալ
թէ “() որ օրինակ ամենայն ուրեք զամենայն եկեղե-
ցիս ուսուցանեմ, . և կողոսացւոցն ասէր դարձեալ թէ
“Եւ արդարեւ և աճեցեալ աւետարանն այ յաշ-
խարհի ամենայն բարեպաշտութեամբ, . Սոյնս և
աստ յազազս զորանձնութեան ասնէ, . Եւ դու տես
նրպէս մեծաւ վայելութեամբ արկանէ զբանն ՚ի կիր-
և չափէ թէ երթամ ողորմութիւն ասնել, այլ թէ եր-
թամ պաշտել, . () Եւ թէ “Եւ դու ապաստուորէր, ապա
զմտաւ աճ արեւի ինչ էր որ լինէրն, յորժամ այն որ
տիրեցերաց վարդապետն էր՝ չվարկանի անուրժանս առ-
նել զողորմութիւնն. և այն զի ՚ի Հռոմ ևս պարտա-
տեալ էր երթալ և այնպէս ցանկացեալ էր տեսանել
զնոպա, բայց սակայն զողորմածութիւնն նախապատիւ
քան զնոսա համարեցաւ :

“Վանգի հաճոյ թուեցաւ մակեդոնացւոցն և արայե-
ցւոցն, . այսինքն է թէ ընտրեցին և ցանկացան հաղոր-
դութիւն ասնել, . Եւ չասաց դարձեալ թէ զողորմութիւն,
այլ թէ հաղորդութիւն նոցա. զինչն չեղ ընդ վայր, այլ
զի մի կարծիցեն թէ հաղորդութիւն ասնել ասոց լով
ընդ ազգաւան, այլ “ընդ ազգատոս արեւոյն, . թէ որք
յայնքանի իցեն որք յառաքինութենէն և յազգատու-
թենէն, . Եւ չհամարեցաւ զայն միայն բաւական, այլ
յարեաց ՚ի սոյնս՝ թէ պարտական իսկ են. . Եւ ասոս
ցուցանէ՝ թէ արպէս են պարտական :

“() Եւ թէ հոռեւորացն նոցա հաղորդք գտան հեթա-
նաք, ապա պարտական են և մարմնաւորօքս պաշտել, .
Եւ զոր ասէն, . պարտաւ ինչ է. քանզի նոցա էր ամենայն
ինչ, ասէ, վասն այնորիկ էին փառաւորք ՚ի Հրեիցն, և

‘ի նոցանէ էր Վրիտառս . վասն որոց և առեր իսկ ինքն Վրիտառս՝ թէ “Լա փրկութիւնն ‘ի Հրէից է , , : Ի նոցանէն առաքեալքն , ‘ի նոցանէն մարգարէքն , անտի ամենայն բարութիւնք եղին , նոքօք ամենայնի հաղորդեցան տիեզերք : Ի պա եթէ մեծամեծացն ևս ցանկացարուք , և զընթրիան զոր պատրաստեալ էր նոցա՝ ձեր մտեալ վայելցէք զուրախութիւնն որ առաջի կայր , ըստ առակին որ յաւետարանին առեր , ապա ուրեմն պարտիք և մարմնաւորացն նոցա հաղորդ գտանել և տալ նոցա զպէտան : Լա շատաց թէ հաղորդել նոցա , այլ թէ պաշտեսցեն . և ‘ի պապաւորաց աշտիճանի կարգեաց զնոսա , և սոցա իբրև թագաւորաց հարկս տալ : Լա շատաց թէ մարմնաւորքն ձերովք , ոյպէս և հոգեւորքն նոցա . վասն զի հոգեւորքն նոցա էին , իսկ մարմնաւորքն ոչ որք ‘ի հեթանոսացն էին միայն , այլ ամենեցուն իսկ հասուրակ : Ըստ զի զինչն ոչ որք մեծացանն՝ նոցա միայն հրամայեաց ունել , այլ և այլոց ծախել :

“Ի որդ զայս կատարեալ և կնքեալ զպատուդ նոցա , , : Ըստինքն է թէ սրպէս ‘ի թագաւորական շտեմարանս համարեալ , զի անկապուտ ամեն զգուշութեամբ պահիցի : Լա շատաց սղորմածութիւն , այլ պատուդ . զի ցուցցէ՝ թէ շահին մանաւանդ քան թէ տան : “Ի նշանեմ ‘ի ձէնջ , առէ , ‘ի Սարանիա , , : Ի արձեալ յիշէ զԻպանիա և ցուցանէ զիւր անդանդաղն լինել , և առ նոսա զԶերմութիւնն զոր առեր : “Ի փոքեմ եթէ ‘ի գալն ի մուս առ ձեզ՝ լրութիւն օրհնութիւն աւետարանին Վրի եկից , , : Ըստինքն իցէ լրութեամբ օրհնութեանն . կամ զընչիցն առէ և կամ վասն ամենայն ուղղութեանցն : Ըստ զի օրհնութիւն բազում անգամ զողորմածութիւնն օտլոր է կոչել , որպէս յորժամ ասիցէ՝ թէ “Իբրև զօրհնութիւն և մի իբրև զագազութիւն , , նա հին իսկ օտլորութիւն էր , այնպէս կոչել զիրան : Լա վասն զի աստ յաւել թէ լրութեամբ աւետարանին , յազազա այսորիկ ասացի թէ ոչ վասն ընչիցն միայն է առացեալ , այլ և վասն այլն ամենայնի . որպէս զի ասիցէ՝ զիտեմ եթէ ‘ի գալն իմեմ տեսանեմ զձեզ յամենայն ընտիրութեալ և պաշտօնեալք բայութեամբք՝ և բիւր գովութեանց արժանիք ըստ աւետարանին լինիլիք . ապա զայն գիտելով զսքանչելի խորհրդակցութիւն նորո՞ժա .

մանիցէք՝ի նորին գողութիւնսն : Իսկ յորժամ զխրատն մատուցանէր, չդնէր ինչ այսպիսի մեղմով, այլ յայլ իմն օրինակ դայր, որով և զբարս նոցա ուղղէր :

“Եղաչեմ զձեզ անուամբ տեառն մերոյ : Նիսուսի Վրիստոսի՝ի ձեռն հոգւոյն սրբոյ, : Ե՛հաւասիկ աստ դարձեալ զՎրիստոս և զհոգին յառաջ բերէ և չիշէ ուրեք զհայր : Օ՛այս ասէ, զի յորժամ տեսանիցես զնա զհայր և զորդի միայն յիշեալ, և կամ դարձեալ զհայր միայն և ոչ զորդի և ոչ զհոգին, մի արհամարհեր զնոսա : Եւ ոչ ասաց թէ հոգւոյն, այլ թէ սիրով հոգւոյն . զի որպէս Վրիստոս սիրեաց զաշխարհս, օցնպէս և հայր և հոգին սուրբ : Եւ արգ զինչ իցէ վասն որոյ աղաչեան, ասա ինձ : “Չանակից ինձ եղերուք, ասէ, յաղօթս առ նձ, զի ապրեցայց յանհաւատիցն որք՝ի հրէաստանի են, : Եւ՞ծ ուրեմն ջան և մարտ առաջի կայր նորա, վասն որոյ և զաղօթս նոցա կոչէր իւր յօգնականութիւն : Եւ չասաց թէ զի գրկախառն եղէց, այլ զի ապրեցայց . որպէս Վրիստոսն հրամայեաց կալ յաղօթս, զի մի մտանիցեն՝ի փորձութիւն : Օ՛այս ասելով միանգամայն ցուցանէր դառինս գայլս զամանս յարձակեալս ի վերայ նորա, և ամենեւին իսկ գազանք եղեալք և ոչ թէ մարդիկ : Եւ յայսմանէ և այլ իմն կազմէ և ցուցանէ թէ յիրաւի իսկ պաշտեն զսուրբսն . զի թեպէտ և այնքան ապստամբք էին, մինչև զնոսա ևս աղաչէ աղօթս առնել իւր որպէս զի ապրեացի : Եւ որպէս զի յայնպիսի պատերազմազաց՝ի մեջի են նոքա՝ մինչև ի սովոյ հանդերձեալ են ծախել, ապա ուրեմն հարկ էր այլուստ տանել նոցա միութարութիւն ինչ :

“Եւ պաշտօնն իմ, ասէ, որ յըրուսաղէմ՝ հաճոյ և ընդունելի լիցի ի սուրբսն, : այսինքն է զի ընդունելի լիցի պատարագն, որպէս զի յօժարութեամբ ընկալցին նոքա զսուրբսն : Տեսանեն որպէս դարձեալ բարձրացոյց զպատիւ ընդունելեացն . նա և աղօթից ևս պէտք էին յայնչափ բազմութենէ առ ի յընդունել զայն որ ինչ առաքեցին : Օ՛այսմանէ և այլ իմն ցուցանէ թէ չէր բաւական ոգորմածութիւնն, և ոչ ի վեր ինչ քան զնոսա որք ընդունին զայն . քանզի յորժամ՝ի հարկէ և ի բանութենէ տայ և կամ յանիրաւութենէ և կամ վասն փառասիրութեան, կորուսանէ զպտուղն :

“Որպէս զի խնդու թեամբ եկից, ասէ, կամօքն այ, :
 () սոքա և 'ի սկզբանն ասէր' եթէ “Որպէս յաջողեալ
 ցի ինձ կամօքն այ զալ առ ձեզ, : սոքայէս և աջժամատ
 'ի նորա կամանն ապառ ինի և ասէ, թէ վասն այսորիկ եր
 թամ' և աղօթեմ ապրել 'ի նոցանէն, որպէս զի երազ
 տեսից զձեզ հանդերձ ամենայն հեշտութեամբ, և ոչ
 մի ինչ վհատութիւն անտի բերելով ընդ իս : “Իս ե
 կեալ հանգեայց ընդ ձեզ, : Տեսանեա արպէս դարձեալ
 զանմեծարգութիւնն ցուցանէ . քանզի չառաց թէ վաթ
 դարեւտեմ ձեզ և կամ ուսուցանեմ, այլ թէ զդդ հան
 գեայց ընդ ձեզ : Իս որում այնորիս ջան և մարտ ա
 ռաջի կայր, զիարդ զդդ հանգէր ընդ նոսա : Շնորհէր
 իմն նոցա, զի գանկայ այնու յօժարամիտք վնիցին և
 կարիցէ առնել զնոսա հազորդս պատեացն . նա և ցու
 ցանէ իսկ թէ և նոքա ջանային և աշխատէին : Երա
 որպէս միշտ սովոր է առնել, յեա սփոփանայն և խրա
 տու զաղօթան ևս յաւելու ասելովն' թէ “Ետուած
 խաղաղութեան եղիցի ընդ ձեզ ամենեալին . ամէն, : ”

“Յանձն առնեմ ձեզ, ասէ, զՌիբէ զքոյր մեր որ
 պաշտօնեայն է եկեղեցւոյն կենքբացուոց, : Տեսանեա
 օրչափ ինչ զարմանալի ցուցանէ զնա . նա և նախ իսկ
 քան զայլն զնա յիշեաց յառաջ և քոյր անուանեաց .
 չէ փորը' Պաւղոսի քոյր կոչել : Իս և զպատիւն ևս յա
 ւել' պաշտօնեայ է, ասէ : “() ի զնա ընկալիք, ասէ,
 արժանի սրբոց, : այսինքն է վասն տեսան, որպէս զի
 վայելիցէ 'ի ձէնջ 'ի պատուի : Վանգի զոր վասն տեսանն
 ոք ընդունիցի, թէ պէտ և մեծ ոք չիցէ, բազում փու
 թով ընդունի . իսկ ապա եթէ սուրբ ևս իցէ, զմտաւ
 ած թէ յորպիսեմ պատուի արժան է այնպիսումն վայել
 լել . յաղաքս այնորիկ յաւել զայն' թէ արժանի սրբ
 բոց . որպէս զի պարտ է, ասէ, զայսպիսիսն ընդունել :
 Վանգի կրկին պարտ է, ասէ, նմա վայելել 'ի ձեր խը
 նաման' և վասն նորին ընդունել, և դարձեալ զի և ինքն
 ևս սուրբն է :

“Իս վերափացուք ինիջիք նմա յոր ինչ իրա ձեզ
 պէտս ունիցի, : Տեսեր զիարդ անտաղտկալիս արար .
 քանզի չառաց թէ վճարեցէք զնա ամենայն իրօք, այլ
 թէ որ ինչ 'ի ձէնջն է' յայն մի խնայէք, այլ ձեռն տուք
 և օգնեցէք յոր ինչ իրա պէտս ունիցի . ոչ եթէ որում

չէքն ձեռնհաս, այլ զոր կարողն էք և նա պէտս ունի՝ զայն տաք նմա՝ և օգնեցէք որում դուք տեսաքն էք։ Երա դարձեալ այլ գովութիւն անբաւ։ «Վանդի և նա ինքն, ասէ, բազմաց վերակացու եղև, և ինձ իսկ զվիսկին»,։ Տես զիմաստութիւնն. նախ զգովութիւնն եգ, և ապա՝ ի միջին զազաչանս, ապա կրկին զգովութիւնն եգ. որպէս զի յերկաքանչիւրոց կողմանցն զերանելի կնոջն զգովութիւնն կազմիցէ։ Երպէս արդեօք չիցէ երանելի այն որ ի Պաղոսէ այնչափ գովութիւնս ընկալաւ, թէ այնքան առաքինի էր, մինչև նմա կարաց օգնել որ զամենայն տիեզերս ուզղեաց. այնչափ աճեցոյց զբարութիւնս նորա, որպէս զի և զիւր անունն եգ զինի ասելովն՝ թէ «ինձ իսկ գլխովին»,։ քարոզին տիեզերաց՝ որ զանբաւ զվիշտան կրեաց, որ ամենայն աշխարհաց բաւականն էր։ Եւ արդ նմանեացաւ այժմ՝ երանելի կնոջն այնմիկ, և յետ նորա դարձեալ այնմիկ՝ որ հանդերձ արամբն էր։ Եւ ո՞րք իցեն սոքա։

«Եղջոյն տաք, ասէ, Պրիակիլեայ և Բիւղղեայ պաշտօնակցաց իմոց ի Վրիստոս Յիսուս»,։ Օտոցա զառաքինութենէ և Պաղոս վկայէ յորժամ ասէ՝ թէ «Եղև առ նսաս Պաղոս. քանզի խորանակարք էին աբուեստիւք», ասէ։ Օայս զկին ցուցանէ թէ ընկալաւ զՊաղոս, և օւսուցին նմա զճանապարհս տեսուն։ Եւ թէ էր և այն, այլ ևս առաւել էր այն զոր Պաղոսն ասէր։ Եւ արդ զինչ ասիցէ. նախ գործակիցս իւր կոչէ զնոսա, անբաւ ճգանցն և վշտացն ցուցանէ հաղորդս. ապա ասէ. «Ինչ իմում անձին և զիւրեանց պարսնոցս մատուցին»,։ Տեսանեն զկատարեալ զվկայութիւնն։ Վանդի և առ Երանիւ իսկ բազում նեղութիւնս և ճգունս ունէին, մանաւանդ յորժամ հրամանն ետ որսչել զՆրեայս ի հառմայեցոցն։

«Օ որոց ոչ ես միայն գոհանամ, այլ և ամենայն եկեղեցիք հեթանոսաց»,։ Եւ զօտարսիրութենէն և զոր յիւրեանց ընչիցն պաշտօն մատուցանէին կատարելոցն՝ զայն անխարկելով սքանչանայ, զի և զարիւնս իւրեանց հեղութիւն և զինչսն առաջի ամենեցուն գնէին։ Տեսեր զքաջութիւն կնոջն, զի ոչ ինչ խափանեցաւ ի բնութենէն յառաքինութեան ընթացան ընթանալ. մանաւանց եթէ յիւրաւ իսկ, քանզի «ի Վրիստոս Յիսուս»։

սուս ոչ է արու և էդ,, : Եւ զոր ինչ 'ի սկզբանն ճառեաց, զսոյնս և աստ վասն սորա վկայեաց . զի որպէս վասն նորա վկայեաց՝ թէ “ Եւ բազմաց վերակացու եղև, այլ և ինձ դիմովին,, և զանանէ դարձեալ՝ թէ “ Եւ միայն ես գահանամ, այլ և ամենայն իսկ եկեղեցիք հեծանասաց,, : Եւ ապա զի մի կարծիքի եթէ 'ի շողան՝ ինչ առնելոյ վասն ասիցէ զայս, և այլ ևս բազում կանայս 'ի մէջ բերէ՝ զօրօց վկայէ, և զառանին եկեղեցիս նոցա յիշէ : Եւ յայէս ընտիրք էին, մինչև բզտունն եկեղեցիս առնէին, որպէս զի զամենեւին հաւատացեալս առնիցեն, և ապա նոցոք զօտարուն ևս 'ի նոյն պատիւ ածիցեն . քանզի շէն սաւոր ընդ վայր լոյս տունս եկեղեցիս կոչել, եթէ ոչ բազում երկիւղ գործի անդ, և ահիւն նոց զամենայն ինչ կատարեցեն : Եւ ասն այսորիկ և կորնթացացն ասէր՝ թէ “ Եւ զքեզ տալիք Պրիսկիլեայ և Երիզեայ հանգերձ առանին եկեղեցեան նոցա,, : Եւ վասն Բիստիկեայ գրեալ ասէր . “ Պաղատ Բիստիկեայ և Երիզեայ և առանին քում եկեղեցեայդ,, : Եւ հաւասիկ գոյ հնար՝ զանէլի և զարմանալի և յամուսնութեանն երեւել, քանզի և սոքա յամուսնութեան էին և յոյժ լուսաւորք երևեցան : Եւ արուեստքն նոցա չէր ինչ իսկ երևելի, քանզի խորանակարք էին . բայց սակայն զամենեւին ծածկեաց առաքինութիւնն, և քան զարեգակն ևս լուսաւորացոյն երևեցոյց զնոսա, և ոչ արուեստն և ոչ ամուսնութիւնն կարաց ինչ նոցա մնասել . այլ զսէրն զոր Վրիստոսն պահանջեաց՝ զայն ցուցին յանձինս . “ Եւ քան զայն սէր ոչ ոք ունի, ասէ, որպէս որ զանձն իւր դնէ 'ի վերայ բարեկամաց իւրոց,, : Եւ որ ծանօթս էր՝ զսոյն և աշակերտքն ուղղեցին, քանզի առին զխաշն և զհետ չափան նորա : Եւ թէ վասն Պաղատի զայն տանէին, ապա մանաւանդ ևս առաւել վասն Վրիստոսի պարտիք ցուցանել զայսպիսի դոժարութիւն :

ՅՈՐԴՈՐԱԿ

() այս և մեծատունք և աղքատք լուիցեն առ հասարակ . զի եթէ նորա որք 'ի ձեռագործէն կէին և արուեստին վերակացութ' այնչափ առատութիւն ցուցին մինչև բազում եկեղեցեաց պիտանիք գտան , ապա զոր պատասխանատրութիւն ունիցին որք մեծացանն և զաղքատն անտես առնիցեն : Վանդի նորա և յարիւնն անգամ ոչ խնայեցին վտան ից հաճոյիցն . իսկ դու և 'ի տակաւ մի ինչսն խնայես . 'ի քո ոգիդ ոչ խնայես : Եւ առ վարդապետն այսպիսիք ինչ էին , իսկ առ աշակերտակիցան իւրեանց : () այն և ասել չէ հնար , որպէս եթիմն ասէր ' թէ եկեղեցիքն հեթանոսաց գոհանան զնոցանէն . զի թէպէտ 'ի շրէից էին , բայց օտեպն այնպէս հաստատութեամբ հաւատացին , որպէս զի զնոսա ամենայն յօժարութեամբ պաշտեսցեն :

Եւ այսպիսի պարտ է լինել կանանց , և մի 'ի հիւս ասկեմանս և բազմագին հանգերձս ունել , այլ այսպիսի առաքելութեամբք պաճուճեալ զանձինս : Եւ դր , ասա ինձ , թագաւոր այսպէս պոյծառացաւ , ո՞վ դր այնպէս հաշակաւոր եղև որպէս խորանակարին կին' որ յամենեցունք բերան կայ . ոչ եթէ զապան և զքսան ամ միայն , այլ մինչև 'ի գալուստն Վրիտասի . և ամենեքին զայսպիսի զիրս նորա պատմեն , զոր և ոչ թագն անգամ կարէ զարդարել զթագաւորն : Վանդի զինչ մեծ և կամ զոգ կայցէ այնմ որ Պաւլոսի վերակացուն լինի , որ իւրով վշտոջն կամէր ապրեցուցանել զվարդապետն տիեզերաց : Եւ արդ հայեաց և տես թէ քանի թագաւորք էին , և լեւալ դադարէ յիշատակ նոցա . իսկ խորանակարին կին ամենայն ուրեք հաշակեալ գտանի հանդերձ խորանակարաւն . և որպէս արեգակնոյ զի յայտնի է ամենայն աշխարհաց , սոյնպէս և քառք կնոջն այնորիկ ընթանան ընդ ամենայն տիեզերս : Պարսք և սկիւթացիք և թրակացիք և որ 'ի վերջին 'ի ծագս երկրիս բնակեալ են' տանին և ածեն զիմաստութիւն կնոջն և երանեն : Եւ ըստ ինչ մեծութիւնս , քանի թագս և ծիրանիս յօժարութեամբ 'ի բաց ընկենուիր , որպէս զի կարացես ստանալ զվկայութիւնս զայս յանձնող :

Նա և ասել խոսք ոչ ունի թէ յայնպիսի ի վերապահ
էին և յառաջագործեան ընդիցն, և վառն քարոզութեան
անփոյթ առնէին: Նա և յաղագս այնորիկ կուէր զնա
սա պաշտօնեայտ և գործակիցս, և չհամարի ամթթ զկա-
նայտ պաշտօնակիցս կուէլ իւր անօթն ընտրութեան,
այլ և հրձուի ևս այսօրիւք. զի ոչ եթէ ի բնութիւնն
ինչ հայի, այլ ի յօժարութեանն պսակ: Եւ արդ զինչ
ինչ զոյգ այնպիսի զարդու կայցէ: Եւ է այժմ մեծաւ
թիւնն որ ամենայն ուստեք զեղար, ուր է երեսացն գե-
ղեցկութիւն, ուր են մտտի փառքն. զննեցեք զկնոյն
զարդ և տեւեք, ոչ զմարմինն զգեցուցանէ, այլ զհոգին
զարդարէ, զոր օչն երբեք գոյ հնար ի բաց դնել և մեր-
կանալ. որ օչ ի տապանակի կայ, այլ յերկինս: Տե-
սեք զնորա վասն քարոզութեանն զաշխատութիւնն,
վասն մարտիրոսութեանն զպսակն, վասն ընդիցն զառա-
տութիւնն, վասն Պաւղոսի զսէրն, վասն Վրիստոսի
զբարեկամութիւնն:

Եւ արդ կռուեա ընդ այստիկ և զքոյսն, զընդիցն ըզ-
փոյթն ունել, առ պառնիկան զյօժարութիւնն, և առ
խոտն զհակառակցութիւնն. և ապա յայնժամ տառա-
սի միտ թէ հրպէս ինչ նորա իցեն և ոչ ու: Եւ անաւանդ
եթէ մի կռուր, այլ նախանձեաց ընդ այնմ կնոջ, և
զծանր և զգալար բեռնն ի բաց դիր ի քէն. քանզի այն-
պիսի իմն են երեւելի հանդերձն, և արկ զքե զերկ-
նային զարդն, և ուսիր եթէ ուստի եղեն: Եւ երկեամ
կերակրեցին զՊաւղոս: Եւ արդ զինչ իցէ զերկեամն
այն, թէ հրպէս զարդարէին զողիսն իւրեանց: Եւ արդ
զինչ կրիցեմ աս... ինչ չունիմ զՊաւղոս: Եւ թէ կա-
միս, ունիս հաւաստեալ և դու որպէս և նորայն. քան-
զի զնոսա օչ եթէ դեմքն Պաւղոսի արարին այնպէս,
այլ բանքն Պաւղոսի. որպէս զի թէ կամիցիս, և զՊաւ-
ղոս և զՊետրոս և զՀովհաննէս և զամենայն խոս ըզ-
դասս մարգարեիցն հանդերձ առաքելովքն ունիս քեզ
խորհրդակից: Եւ դու զերանելոյս զայսորիկ զգիրս և
հանապաղ հանդիպեաց գրոցն, և տես զի կարեն առ-
նել զքեզ որպէս զկին խորանակարին: Եւ զինչ ասի-
ցեմ եթէ զՊաւղոս, այլ թէ և զտէրն խոս Պաւղոսի
թէ կամիցիս՝ ունիս. վասն զի ի ձեռն լեզուին Պաւ-
ղոսի նա խօսի ընդ քեզ: Նա և այլպէս կարես ընդու.

նեւ զնա՝ յորժամ զաւրբան ընդունիցես, յորժամ որք
'ի նայն հաւատան՝ դարմանիցես : Ի՞նչպէս ապա և յետ
զնայցն նոցա բազում երկիր զաճութեան յիշ¹

ՎԵՐՋԻՆ ՀԱՏՈՒԱՅ ԵՐԵՍՆԵՐԱՐԴ ԵՐԿՐԱՐԴ ՃԱՌԻՆ

Եւ արգ վասն մեր ոյ՛ վ որ աղօթեցէ երբէք, քանզի
Պաւղոս և Պետրոս հրատարեցին 'ի մէնջ : Երբս որ
զՊաւղոսի նախանձն ունէին . միայն զանձինս արժանիս
յորինեսցաւք այնպիսի խորհրդակցութեան, որպէս զի
մի միայն աստ լսիցեմք զձայնն Պաւղոսի, այլ զի և յոր-
ժամ անդր երթայցեմք՝ տեսանիցեմք զնահաւատան
Վրիստոսի . մանաւանդ եթէ աստ լսիցեմք նմա, ապա
և անդ կարեմք տեսանել զնա . զի թէպէտ և առ նմա
չկարիցեմք կալ . բայց, սակայն տեսանիցեմք մերձ առ
արքունական աթոռոցն պայծառացեալ . յորում տե-
ղւոջ քերովիւքն փառաբանեն, յորում տեղւոջ սե-
րովիւքն թռչին : Ի՞նչ տեսանիցեմք զՊաւղոս հանդերձ
Պետրոսի և այլովք սրբովքն դասուք գլխաւորօքն և
վերակացւօքն, և սերտ 'ի սերն յայնժամ վայելեմք :
() Ի թէ մինչ աստ էր՝ այնպէս սիրէք զմարդիկ, որում
յրնադիրն էր դառնալ և ընդ Վրիստոսի լինել, և նմա
այն հաճոյ թուեցաւ աստէն յամել վասն մեր, ապա
ևս առաւել անդ ցուցանէ զքերականոցն սերն :

Եւ և զհարում վասն պնորիկ սիրեմ, զի թէպէտ և
ունէի այլ ուստեք դովել զնա, և 'ի մեծութենէն, և
զի դուրս ամենեցուն էր, և 'ի զեղեցկութենէն, և 'ի
բազմութենէն, և 'ի զօրութենէն, և յընչաւեռութե-
նէն, և արեւութեամբն զոր 'ի պատերազմունա ցուցին,
արգ զայս ամենայն 'ի բաց թողեալ իմ, յաղագս այ-
նորիկ երանեմ նոցա՝ զի և կենդանոյն առ նոսա գրէր,
և այնպէս սիրէր զնոսա զի յորժամ չգաւան՝ բերան 'ի
բերան խօսէր ընդ նոսա, և զվարսն իւր անդ կատա-

¹ Պաւլոսի մինչև յիշեալ իւր ճառին որ է վերջին :

րեաց, և զսուրբ մարմինն նորա ունին. որով և նշանաւոր իսկ այնու եղև քաղաքն այն քան այլոքն ամենայնիւ. և որպէս մարմին ինչ գեղեցիկ և զօրաւոր երկուս աչա ունիրով՝ այնպէս ճառագայթեալ ունի զսրբոցն զայնոցիկ զմարմինս:

(1) Են այնպէս երկինք պայծառ յորժամ արեգակն զճառագայթս արձակիցէ, որպէս հռովմայեցոց քաղաքն որ ունի զայնպիսի զամբարս՝ որք ընդ ամենայն տիեզերս արձակեն զճառագայթս: Ի՞նտի յափշտակի Պաւղոս, անտի Պետրոս: Ի՞նչ անէք զմեռաւ և զարհուրեցարուք, որպիսի սքանչելիս տեսանէ Հռոմ, ըզ-Պաւղոս յանկարծակի՝ ի դրանէ՝ իւրմէ հանդերձ Պետրոսիւ յափշտակեալ ընդ առաջ տեսուն, (2) որպիսի բնծայս մատուցանէ Հռոմ տեսան, և զորպիսի պատկս ունի քաղաքն այն, և կամ որպիսի զօրաւոր ոսկի շարս գգեցաւ, և կամ որպիսի ազգիւրս ընկալաւ: (3) Են այնորիկ զարմանամ ընդ քաղաքն ընդ այն ոչ վասն բազում թոկոցն և ոչ վասն սեանցն և ոչ վասն այլ ինչ երեւելեացն, այլ յաղաքս սեանցն եկեղեցոց:

(4) Վ տայր ինձ այժմ զեղուլ զմարմնոքն Պաւղոսի և բեւեռել ընդ գերեզմանին և տեսանել զաճին մարմնոցն այնորիկ, որով զպակասութիւն նեղութեանցն Վրիստոսի ընդ, որով զերաշխէպմն ընդունէր, որով զքարոզութիւնն ամենայն ուրեք տարածանէր. զաճին մարմնոցն այնորիկ, որով Վրիստոսն բարբառէր, և լոյս ծագեաց՝ որ քան զամենայն փայլատակունս ևս պայծառէր, և բարբառն՝ որ քան զամենայն որոտմունս ևս ահագին թուէր դիւացն, որով երանելին այն բարբառէր ասելովն՝ թէ “Իշօթեմ նզով լինել ի Վրիստոսէ վասն եղբարց իմոց”, որով հրապարակախօս լինէր առաջի թագաւորաց և ոչ ամուլէր. որով զՊաւղոսն ծանեաք, որով զտէքն իսկ Պաւղոսի:

(5) Են այնչափ զարհուրեցուցանէ զմեզ որոտումն, որպէս ձայնն Պաւղոսի զդէս. զի եթէ ի հանդերձից նորա սարսէին, ապա յայտ է թէ ևս առաւել ի ձայնէն տաքնապէին: Եւ զդէս հալածական տաքաւ, նա ըզտիեզերս սրբեաց, նա զհիւանդութիւնս ելոյծ, նա զա-

նիրաւութիւնս 'ի բաց խլեաց և զձմարաութիւն տըն
կեաց . քանզի Վրիստոս հանգուցեալ էր 'ի լեզուի նա-
րա, և նովաւ ամենայն ուրեք յառաջեալ գտանէր . և
որպիսի ինչ են քերթեքն, այնպիսի էր ձայնն Պաւղո-
սի . և զոր օրինակ 'ի վերայ այնր զօրութեանց նստի,
սոյնպէս և 'ի վերայ լեզուին Պաւղոսի . և քանզի ար-
ժանի եղև զՎրիստոս ընդունել, ապա զայն միայն բար-
բառէր զոր Վրիստոսն սիրէր, և յայնչափ 'ի բարձրու-
թիւնն թաուցեալ ամբառնայր որպէս սերովբէքն :

Եւ արդ զինչ ինչ քան զայն բարձրագոյն կայր զոր
ասեցին . «Յ՛՛ ստահ եմ գի ոչ հրեշտակք և ոչ իշխա-
նութիւնք և ոչ զօրութիւնք և ոչ որ կանս և ոչ հան-
դերձեալքն և ոչ բարձրութիւնք և ոչ խորութիւնք
և ոչ այլ ինչ արարած կարէ մեկնել զմեզ 'ի սիրոյն ւնյ
որ 'ի Վրիստոս խոսուս 'ի տէր մեր ,» . Վանի թևս
կարծիցես թէ ունիցի ձայնս այս , քանի աչս . նա վասն
այնորիկ ասէր թէ «՛՛ Եմք ինչ անտեղեակ խորհրդոյ
նորա ,» . յաղագս այնորիկ փախուցեալ հալածական լի-
նէին դեւք, ոչ 'ի բարբառոյն միայն, այլ և մինչդեռ հէ-
ւին լինէր 'ի նոցանէն՝ 'ի հանդերձիցն տեսնէն հեր-
քեալ փախէին . Եւսմէի այժմ տեսանել զաճիւն բե-
րանոյն այնորիկ որով զանձառելիսն Վրիստոսի բար-
բառեցաւ, մանաւանդ թէ ևս մեծագոյն քան ինքեամբ .
նա ևս մեծամեծս 'ի ձեռն աշակերտացն գործեաց քան
ինքեամբ, սոյնպէս և զանձառելիսն 'ի ձեռն նոցա բար-
բառեցաւ, նա և հոգւոյն բաշխմունք ընդ տիեզերս ա-
մենայն նոցա հաւատացաւ :

Եւ արդ զինչ ինչ ոչ գործեաց բարութիւնս բերանն
Պաւղոսի . զդեւս հալածեաց, զմեղս ջրեաց, զսոսուորս
լմբերանէր, զփիլիսոփայից բերանս խնոյր, զտիեզերս
ամենայն ընծայ մատուց ւնյ, զբարբարոսս փիլիսոփայել
ուսոյց, զամենեսեան յորդորեաց, ամենայնի հասու եղև
որ ինչ յերկինս և որ ինչ յերկրի, և զոր ինչ կամէր՝
ամենայն տուեալ լինէր, կապել և արձակել զորս կա-
մէրն՝ ունէր իշխանութիւն :

Եւ արդ ոչ միայն զբերանոցնորա զաճիւն կամէի տե-
սանել, այլ և զսրտին . նա և չմեղանչէ ինչ ոք եթէ՝
սիրտ տիեզերաց կոչիցէ զնա, և աղբիւր բարութեանց,
և սկիզբն և արմատ տարերս կենաց մերոց : Վանի

Հոգին կենդանութեան 'ի նմանէն բաշխէր յամենեւեան և անդամոցն Վրիստոսի տուեալ լինէր, ոչ եթէ տուրեառիկ կերակրովքն, այլ ըստ բարիքը յօժարութեանն: Ի՞նչպէս անգործ էր սիրտն Պաւլոսի, մինչ զի և բաղրովիմք զքաղաքս անգամ և զուսիկս ազգաց տանէր. քանզի “Սիրտք մեր, ասէ, ընդարձակեալ են առ ձեզ”, Ի՞յլ զայնպիսի զընդարձակ սիրտն երբեմն և չմէնաց իսկ իւրովն յաճախ սիրով. քանզի ասէ՝ Թէ “Ի բազում վշտաց և 'ի նեղութենէ սրտի գրեցի առ ձեզ”:

Օսա և զլուծեալն ցանկայի տեսանել, որ ջեռնոյր Հանապազօր վասն այլոց կորստեան, որ կրկին երկնէր՝ որք բլլակնեցան որդիքն յայ 'ի տեալենէն: Օյ որք սուրբքն իցեն, ասէ, սրտիւք՝ նոքա զնձ տեսցեն, իսկ որ պատարագն այլ եղև ամենեկին՝ զնա զինչ կարծիցես. պատարագ այլ հոգի մանրեալ: Ի՞նչպէս որպէս վարկանիցիս որ բարձրագոյն քան զերկինս էր, որ բոլորեմն էր տիեզերաց, որ քան զճառագայթսն ևս լուսաւորագոյն էր, որ քան զհօր ևս ջերմագոյն և քան զաղամանդ ևս կարծրագոյն յորմէ գետքն հոսէին, քանզի ասէ. “Վեպք յորովայնէ նորա բղիւսեցեն ջրոց կենդանութեան”, ուստի ելանէր ազգիւրն և արթուցանէր ոչ եթէ զերեսս երկրի, այլ զոգիւս մարդկան. ուստի ոչ գետք միայն, այլ և աղբերք արտասուաց հոսէին զցայգ և զցերեկ. որ նորագոյն իմն կեանս կեայր, և ոչ եթէ զմերս. “Կենդանի եմ ես, ասէ, ոչ եթէ ես, այլ կենդանի է յիս Վրիստոս”, Ի՞նչպէս ուրեմն նորա սիրտն էր Պաւլոսի սիրտ, և հոգւոյն սրբոյ տախտակք և գիրք շնորհաց. որ զողայրն յաղագս այլոց մեղաց. “Օտրճութիմ, ասէ, գուցէ ընգունայն ինչ վաստակեցի 'ի ձեզ”, և դարձեալ Թէ “Վուցէ որպէս օձն խաբեաց զլլա”, և եթէ “Ս'ի գուցէ յորժամ գայցեմն և չգտանիցեմ զձեզ որպէս և կամիմն”, նա և յաղագս իսկ իւր կասկածէր. և դարձեալ եթէ “Ստահ եմ զի ոչ հրեշտակք և ոչ զօրութիւնք կարեն մեկնել զիս 'ի սիրոյն տոյ”, որ արժանին եղև սիրել զՎրիստոս որպէս ոչ այլ դո սիրեաց. որ զմահ և զգեհնէն արհամարհէր, և յեղբայրական արտասուացն փղձկեալ լինէր. “Օրնչ գործեք, ասէ, զի լայք և ձմէք զսիրտ իմ”, զժուժկալ:

Եւ զայն յայնժամ առնէր յորժամ մեկնելոց էր 'ի նոցանէն :

Եւամէի տեսանել զաշին ձեռացն՝ որ շղթայիքն կապեալ էին, որոյ ձեռնադրութեամբն հոգին տուեալ լի նէր, որովք այսպիսի գիրս գրէր . “Տեսէք, ասէ, որպիսի գրով գրեցի առ ձեզ իմով ձեռամբ ,” . և դարձեալ թէ “Ողջոյնս այս իմոյ ձեռին Սլաւոսի է ,” . զաշին ձեռին այնորիկ զոր ետես իժն և 'ի խորոյկն անկաւ : Եւամէի տեսանել զաշին աչացն զանեզրական զգեղեցկութիւնն՝ որք հայեցան 'ի փրկութիւն տիեզերաց, որք և 'ի կենդանութեան եղեն արժանի զՎրիստոս տեսաւ նել, որք տեսանէին զերկրաւորս և շտեմանէին, որք ոչ գիտէին զքուն, որք 'ի մէջ գիշերին տքնէին և ոչ ինչ փնտսէին աչքն : Եւամէի և զտիցն նորա զաշին տեսանել որք ընթանային ընդ տիեզերս և ոչ վաւարակին, որք 'ի կռճեզան կային պնդեալ յորժամ 'ի ներքս 'ի բանախն էր, որք ընդ շէնսն և ընդ անշէնսն ընթանային, որք բազում անգամ ճանապարհորդէին : Եւ արդ էր վասն մի մի ինչ ասիցեմ . նա կամէի զգերեզմանն իսկ տեսանել, յորում զէնն արդարութեան շտեմարանեալ կայ, զէնն լուսոյ, զանգաման որ այժմ կենդանին են մինչ մեռանն, և մինչ կենդանին էին՝ մեռեալ էին, յորս յամենեւեան Վրիստոսն էր կենդանի, որ աշխարհիս 'ի խաչն ելեալ էին, որ Վրիստոսի անդամն էր, որ կապեալն էր 'ի Վրիստոս, որ տաճարն էր հոգւոյն սրբոյ, որ շինածն էր սրբոցն, որ կապեալն էր հոգւոյն, որ բեւեռալն էր ընդ երկիւղն օյ, որ կրէր զերաշխեպն Վրիստոսի : Վնդի այս մարմին պարտպէ զբազան զայն, և քան զամենայն աշտարակս և զաշխարհս և զգութութեամբ պահէ : Ինչ սորայս և Սլաւոսին : Եւ մինչ կենդանին իսկ էր՝ պատուէր զայն . քանզի “Եւ, ասէ, տեսանել զՍլաւոս ,” . վասն այնորիկ և 'ի վախճանին արժանի արարին շնորհքն յարկակից միմեանց լինել :

Եւամէի տեսանել զառիւծն հոգւոր . զի որպէս առիւծ հաւ հնչէ յորժամ 'ի ճահուկս աղուեաւց խանիցի, սոյնպէս և նա 'ի գիւաց և 'ի փրկութեայիցն 'ի փազանդս մտեալ . և որպէս գաւազանաւ զգոյցն ինչ կոշտ մանրեացես, այնպէս և նա 'ի վարդ կործանէր զա-

մենայն փաղանգս դիւայ։ «Եւ ե ոչ ճակատու պատ-
րաստութեամբ կարէր յանդիման լինել նմա։ այլ այն-
պէս զահի հարեալ էր եւ դողայր, մինչ զի ե յորժամ
զստուերն տեսանէր եւ կամ զձայնն լսէր 'ի հեռաստա-
նէ՝ փախստական լինէր։ Եւ յայնչ եւ զպոռնկացեալն
մինչդեռ ինքն հեռին էր՝ մատնեայ 'ի ձեռս նորա, եւ
դարձեալ յորժամ կամեցան՝ յափշտակեաց 'ի ձեռաց
նորա, եւ զայլս դարձեալ զի խրատեսցին չճայհոյել։
Տես զհարդ որք նովաւ կարգեալ էին անգամ, փոխէ՝,
քաջալերէ, ողորէ, օծանէ։ նա ե եփեսացուցն գրեալ
ասէր՝ Թէ «¹» Եւ մեզ մարտ առ մարմին եւ արիւն, այլ
առ իշխանութիւնս եւ առ պետութիւնս », Եւ զ-
յօժարութիւնն² դնէ՝ Թէ որ յերկինսն է։ «Եւ անգի-
շէ, ասէ, մեր կռիւս վասն երկրաւորացս, այլ յազագս
երկնից եւ որ ինչ յերկինսն է », դարձեալ այլոց ասէ։
«Եւ զիտեք Թէ զհրեշտակս դատիմք, Թող Թէ զերկ-
րաւորս »,։

Եւ արդ զայս ամենայն իմացեալ, կացցուք առաքի-
նութեամբ հաստատուն։ քանզի Պաւղոս մարդ էր՝
սմին ինքն բնութեանս մերոյ հազորդ, եւ զայն ամե-
նայն հասարակ ունէր։ այլ զի առաւել քան զամենե-
սեան սիրեաց զՎրիստոս, եւ 'ի վեր քան զերկինս գը-
տաւ եւ ընդ հրեշտակս եղև։ Որով ե մեք Թէ կամի-
ցիմք արթուն լինել փոքր մի եւ զհորն զայն յանձինս
մեր վառել, կարեմք նմանել սրբոյն այնմիկ։ նա Թէ եւ
անհնար ինչ իրք էին, ապա ոչ գոչէր եւ ասէր՝ եթէ
«Եւ անոգք ինձ եղերուք, որպէս եւ ես Վրիստոսի »,։
Եւ արդ մի միայն սքանչացուք եւ զարմացուք ընդ Պաւ-
ղոս, այլ ե նմանողք նմին լիցուք, որպէս զի արժանի
լիցուք յորժամ աստի անդր երթիցեմք տեսանել զնա
եւ անճառելի փառացն հաղորդս գտանիցիմք։ որոց լիցի
ամենեցուն ժամանել 'ի Վրիստոս չխուս 'ի տէր մեր։
որում փառք յաւիտեանս։ ամէն։

1 Օրինակ մի սփիւք։ յոյն
հրեշտակ։

2 Յայնն զբոլորսն։

ՀԱՏՈՒԱԾՔ

ԱՅԼ ՈՑ ԹՂԹՈՑՆ ՊԱՒՂՈՍԻ

Ա. ԿՈՐՆԹԱՑԻՈՑ

ՅԵՐՈՆԻՄԻԱՐԳ ԺԱՌԷՆ

“() որ ոչ որ յիշխանաց յաւիտենիս այսորիկ գիտաց . զի թէ էր գիտացեալ, ոչ զտէրն խաչէին , Եթէ ոչ գիտէին , ընդէր ասէր “ Եւ զիս գիտէք , և ուստի եմն գիտէք , () ի յաղագս Պիղատոսի ասէ գիր՝ թէ ոչ գիտէր , և եթէ Հերովդէս ոչ գիտէր : Եւ որ զնսա ասասցէ որ արդեօք կոչել իշխան յաւիտենիս այսորիկ : Եւ եթէ վասն Հրէիցն և յաղագս քահանայիցն ասիցէ որ զայս ասել՝ ոչ սխալեսցէ . քանզի և ցնոտա ասէ . “ Եւ զիս գիտէք և ոչ զհայրն իմ , Եւ զիմորդ վերաբոյնն ասէ՝ և զիս գիտէք , և ուստի եմ գիտէք : Եւ զինչ օրինակ գիտութեանս այսմիկ , և զինչ այսորիկ որ յաւետարանին ասէ :

Եւ արդ զինչ , թողաւ , ասէ , նոցա որ յաղագս խաչին են մեզք . քանզի ոչ ասէ սոցա՝ թէ ապաշխարեալ էր՝ թողոր : Վնայի որ բիւր ձեռաց մատնեաց զյոտեփանոս և հալածեաց զեկեղեցի Պաւղոս՝ եկեղեցւոյ վերակացու եղև . նոյնպէս և նոցա թողոր եթէ կամեցեալ էր ապաշխարել , զոր և Պաւղոս գոչէ . “ Եւ արդ ասեմ , միթէ գայթակղեցին զի գլորեսցին . քաւ լինի , Եւ եմ , միթէ մերժեաց ան զԺողովուրդ իւր . քաւ լինի : Եւ ցուցանէ թէ ոչ փակեցաւ ի նոցանէ ապաշխարութիւն , Եւ այց “ ոչ ծանեան , ինձ թուի ոչ յաղագս Վերիտոսի աստ ասել , այլ վասն նորին իրաց մատակարարութեան . որպիսի ինչ , զինչ կամէրն մահն , և

խաշն ոչ գիտէին. քանզի և անդ ոչ ասաց թէ զիս ոչ գիտեն, այլ թէ “ ոչ գիտեն զինչ առնեն ”. այսինքն զկատարեալ տնտեսութիւն և զխորհուրդն անգիտանան:

Վանդի ոչ գիտէին թէ այնպիսի ունի պայծառաւնալ խաշն, թէ աշխարհի լինիցի փրկութիւն և այլ առ մարդիկ հաշտութիւն: Իմաստութիւն՝ և զՎրիստոս ասէ և զխաշն և զքարոզութիւնն. ՚ի դէպ ժամանակի և տէր փառաց կոչեաց: Եւ ասն զի խաշն անփառութիւն թուէր, ցուցանէր թէ մեծ փառք խաշն է: . . . () Երակն ոչ ետես, և ունկն ոչ լուաւ. զի որոց ոչ պատմեցաւ վասն նորա՝ տեսցեն, և ոչ ոչ լուան՝ իմացին, նոյն է՝ զոր ակն ոչ ետես և ունկն ոչ լուաւ: Եւ ամբայս ասէ, կամ ՚ի դէպ եթէ դրոշու ՚ի փրս և ապականեցան գիրքն. քանզի բազում գրեան ապականեցան և սակաւ ապրեցան. զի ասէ առաքեալ թէ “ Եւ ամուէլ է և որ ՚ի կարգի են մարգարէքն՝ ասացին վասն նորա ”. և ոչ ամենեքեան բերեալ լինին այսոքիկ. բայտ Սաղմոսի որպէս զօրէնս աւելցց և հօգւոյն խօսէր՝ ՚ի դէպ էր գիտել զամենայն ստուգութեամբ:

Եւ զինչ ևս ասեմ յաղագս գերութեն, և նախ քան զգերութիւնն յալով գրեան աստեանեցան, և յայտ ՚ի կատարածն չորրորդ թագաւորութեանցն է. զի երկրորդ գումն օրինացն յետոյ ուրեմն գտաւ յաղագս թագիւլ: . . . Եւ զինչ, ոչ ետես ակն՝ զոր պատրաստեաց ամ. ոչ. քանզի ամ ՚ի մարդկանէ ետես զինչ մատակարարեցաւ: . . . Եւ զինչ, մարգարէքն ոչ լուան. բուան, այլ ոչ էր մարդկան ունկն. . . յաղագս որոյ ասէ. “ Եւ եւ յիս անկն լսելոյ ”. զի յաւելուած հոգւոյն ասէ: Եւ ասի յայտ է թէ նախ քան զքեզն՝ և ոչ ՚ի սիրտ մարդոյ ել: () Եւ զհոգին տալոյ ոչ ևս էր սիրտ մարդոյ, այլ սիրտ հոգւոյ մարգարէիցն, որպէս ինքն ասէ. “ () Եւ աս Վրիստոսի ունիւք ”.

ՅԻՆՆԵՐՅՈՐԴ ՃԵՌԵՆ

“ Եւ թէ ուրուք գործն կոցցէ, վարձս առցէ ”. յայտ է թէ վասն գործոց է բանաւ: Եւ յս իսկ է. թէ որ զքար վարս ունի հանդերձ օգիտ հաւատով, ոչ օրնեսցեն նմա հաւատքն. . . . Եւ որպէս թէ որ զին ունի ունելով անցաւ.

նիցէ ընդ գետ հրոյ, պայծառազոյն անցանէ . ապա թէ խոտ ունի, ոչ միտին չանցանէ, այլ և զանձն ևս կորուսանէ . . . “ Բայց ինքն ապրեսցի որպէս թէ 'ի հուր ” . այս իսկ է, ինքն ոչ նոյնպէս կորիցէ որպէս զգործն, այլ մնայ 'ի հուրն . . . քանզի մեք սովորութիւն է ասել 'ի հուր ապրել յազազս այնորիկ որ ոչն պրի նիւթն և առ ճիւնանայ : Իբր մի զի հուր լուար՝ կարծիցես յանգութիւն դառնալ պրիցելոցն : Եւ թէ փրկութիւն կոչէ զայնպիսի տանջանա, մի զարմանար : զի սովորութիւն է նորա յազազս չարաչար ասացելոցն բարի անուամբք վարիլ, որպէս Պաղոս ասէ . “ Վերեմք զամենայն միտս 'ի հնազանդութիւնն Վրիսառսի ” . և եթէ “ Իտաքաւորեաց մահ ” . նոյնպէս և աստ՝ ապրիցէ, ոչ ինչ այլ . քան թէ սաստկութիւն տանջանաց զեկոյց . այն իսկ է՝ կացցէ մնասցէ մշտնջենաւոր տանջեալ :

Ի ՀՆԳՈՅՑԱՅԻՆ ԵՐՈՐԴ ԶԱՌԵՆ

“ Ետնեցէք զայնպիսին սատանայի 'ի սատակումն մարմնոյ, զի սգին ապրեսցի յօրն յայն ” . որպէս { } Բայն եղև, այլ ոչ վասն նորին պատճառի . զի անդ վասն պայծառ պսակաց, իսկ աստ վասն մեղաց լուծանելոյ, զի տանջեսցէ զնա չարաչար կեղով և այլով հիւանդութեամբ : Եւ սակայն այլուր ասէ՝ թէ “ Ի տեսանէ դատիւք ”, զայնոսիկ կրելով . այլ աստ առաւել կսկծեցուցանէ սատանայի մատնելով : Եւ այս ըստ այն կամեցն լինէր . վասն զի 'ի շատկերութենէ և 'ի փափկութենէ մարմնոյ ցանկութիւնք ծնանին, զայն տանջէ, հոգին ապրեացի, այսինքն անձն . . . զի սորա ապրեցելոյ՝ և մարմնն հազորդի փրկութեան . զի և մահկանացու յազազս նորա եղև՝ մեղուցեալ . և եթէ արդարութեամբ վարի, դարձեալ յոլովս ևս վայելէ 'ի փառս : Բայց ուրեմն հոգին զնորձմն ասեն, որ չիջան 'ի մեղսնելն մերում :

Ի ՎԵՏՏԱՍԱՆԵՐՈՐԴ ԶԱԹԻՆ

“Այ՛ գիտե՛ք, զհրեշտակս դատիմք, թող թէ զաշխարհականս ,: Սմանք ասեն զքահանայս զեկուցանել. այլ ՚ի բաց տար, քանզի յաղագս դիւաց է բանս զորոց ասէ Վրիտառս. “Պատրաստեալ է սատանայի և հրեշտակաց նորա ,: և Պաւղոս. “Հրեշտակք նորա ձեանան իբրեւ զհրեշտակս արդարս ,: Օ՛ր յորժամ անմարմին զօրութիւնքն այնոքիկ նուազագոյնք քան ըզմեզ գտանիցին՝ որք զմարմինս եմք զգեցեալ, դժնդա-կագոյն տայցեն զդատաստան :

Ի ՔՍԱՆԵՆԻԶԻՆԳԵՐՈՐԴ ԶԱԹԻՆ

“Ի՛մենայն որ ՚ի սպանդանոցի վաճառի, կերպք և մի խորէք ,: Վանդի յանգէտս, ասէ, թէ ուտիցես և ոչ գիտիցես, ոչ անկանիս ընդ տանջանօք. զի անգիտութեան են իրք, և ոչ որկորամոլութեան : Եւ ոչ յայնմանէ միայն ազատէ զնա յանգիտութենէն, այլ և այլոսաւ բազում համարձակութիւն և ազատութիւն նոցա պատրաստելով. զի և ոչ քննել թողու, այսինքն է հարցափորձել և խուզել զոհեալ կռոց իցէ եթէ ոչ, այլ պարզաբար ուտել զամենայն ՚ի գոեհացն, և մի ինչ ուսանել թէ զինչ արդեօք իցէ որ առաջին կայ, և ինքեամբ ընձեռել զպատճառն, զի իցէ և անգիտութիւն ուտելոյն ՚ի բաց վճարել : Վանդի այսոքիկ որք ոչ բնութեամբ են չարք, այլ իւրեանց մտօքն առնիցեն անմաքուրս. վասն այնորիկ ասէ՝ մի ինչ քննիցէք : “Վանդի տեսան է երկիր լիւ իւրով ,: և ոչ կռոցն : Եւ եթէ երկիր և պտուղք և անասունք, և եթէ նորա ամենայն ոչ ինչ է անմաքուր, բայց այլ աղգ անմաքուր լինի ՚ի մտաց և յանհաղանգութենէն : “Եթէ ոք կոչեսցէ զձեզ յանհաւատից, զոր ինչ առաջի դնէ՝ կերիջիք և մի հարցանէք վասն խղճի ,: ”

Ի ԳՆԱԴԱՆՆԵՐՈՐԻ ԱՌԱՋՆԵՐՈՐԻ ՃԱՌԷՆ

Եւ ոչ գիտեմ, առեւ, թէ յոր տեղի չոգաւ։ Եւ քան չգիտես, ասա ինձ. զի թէ ուղիդ վարեցաւ կամ թէ այլ աղբ ինչ, յայտ է թէ ուր երթալոց է։ Ասան աշտորիկ կոծիմ, առեւ, զի մեղաւոր գնաց աստի։ Սատ ճառք են այգաբիկ և բարուրք. ի կենդանութեան նորա պարտ էր քեզ արտասուել, զի թերևս կարճէիր գնալ ի մեղացն։ Ինչ դու աւանիկ տեսանիս այժմ՝ զի ամենայն իրօք զանձին խնդրես և ոչ զհանգուցելոյն. ընդ այն ևս պարտ էր քեզ ուրախ լինել զի կարճեցաւ յառաջիկայ մեղացն. և ոչ եթէ ողբալ, այլ օգնել գնացելոյն, ոչ արտասուօք միայն, այլ աղօթիւք և պահօք և ողորմութեամբ հաշտեցուցանել զնձ ընդ նմա։

Վրանդի ոչ եթէ ընդ վայր ինչ իրք կարգեցան այս և կամ ի դուր ինչ յիշեմք յանձնին խորհուրդն զգնացեալն, և վասն ամենեցուն իսկ մատուցանեմք զաղաչանս, գառնն առաջիկայ՝ որ երարձ զմեղս աշխարհի...։ Եւ ոչ դարձեալ ընդունայն ինչ որ առաջի սեղանոյն կայ, և զահագին և զսոսկալի խորհուրդն կատարէ, գոչէ՝ վասն ամենեցուն ի Վրիտառ ննջեցելոյն, նա և զյիշատակսն ևս վասն նոցա կատարէ։ Ի եթէ վասն նոցա քաւութեանն չէր, ապա և ոչ ասէաք իսկ զայնոսիկ. զի ոչ եթէ ընդ խաղ ինչ իրք են, այլ հոգւոյն սրբոց հրամանք կատարին։ Եւ արդ զայս գիտելով օգնեսցուք գնացելոյն և կատարեսցուք վասն նոցա յիշատակ. զի եթէ զորդին ի յորայ սրբեցին ողջակեցն, ապա արչափ ևս առաւել արիւնն Վրիտառի. զի բաւական է այս նոցա յօգնականութիւն և ի մեծարութիւն. քանզի սովոր իսկ է նձ այլովք պիտոց պարգևել։ Եւ զայս Սաղոմոն յայտ արարեալ ասէր՝ թէ ի բազմադէմ շնորհացն որ ի մեզ՝ բազմօք պարգևեցաւ. Գոթութիւն վասն ձեր։

Եւ արդ մի յապաղեսցուք առնել զյիշատակ վասն ննջեցելոյն, օգնել և աղօթս մատուցանել վասն նոցա. քանզի հասարակ իսկ առաջի ամենայն տիեզերաց կայ սրբումն. վասն այսորիկ համարձակիմք վասն ամենայն տիեզերաց աղօթս մատուցանել, և ընդ խոստովանողս

և ընդ քահանայս անուանեմք զգնացեալսն : Ս ասն զի ամենեքեան մի մարմին եմք և պայծառ անդամք յանդամոց նորա . վասն այսորիկ կարող եմք ամենայն ուս տեք ամբարեւ մեռելոց բազում օգնականութիւն և ներումն թողութեան յաղծիցն և 'ի պատարագէն զոր վասն նոցա մատուցանեմք , և յայնցանէ ընդ որս անուանեմք զնոսա : Լ արգ ընդէր վշտագնիւ և սղառս որ այսչափ օգնականութիւնս և ներումն թողութեան կարող ես չնորհել գնացելոցն :

ՀԱՏՈՒՍԹՔ Բ. ԿՈՐՆԹԱՑԻՈՑ

ՅԻՆՆԵՐՈՐԴ ԶԱՌԷՆ

“Օ ի եթէ արտաքին մարդս մեր ապականի , այլ ներքինն նորոգի օր ըստ օրէ , : Օ իսրդ ապականի . տանջեալ հաղածեալ , բիւր չարչարանս դժնդակս կրեալ : “Լ յլ ներքինն նորոգի օր ըստ օրէ , : Օ իսրդ նորոգի . հաւատով , յուսով , յօժարութեամբ , համարձակեալ այնուհետեւ 'ի դժնդակութիւնս : Օ ի որքան բիւր անգամ չարչարիցի մարմինս այս , այնքան քաղցրագոյնս ունի յոյս հոգին , և պայծառագոյն լինի որպէս ոսկի առաւել ևս 'ի հուր :

Ի ՔՅՆՆԵՐՈՐԴ ՎԵՅՆԵՐՈՐԴ ԶԱՌԷՆ

“Տուա ինձ խոչ մարմնոց հրեշտակ սասան , : Ս մանք զլիացաւութիւն իմն ասացին 'ի օստանայէ լեալ . այլ ոչ է , զի և ոչ մարմինն Ալաղոսի 'ի սատանայի ձեռս տուա . ուր և ինքն բանսարկուն հցանանի միայն պարզաբար տեղի տայր Ալաղոսի , և օրէնս նմա և հրամանս զնէր՝ յորժամ զպոռնիկն մատնեաց 'ի օստակումն մարմնոց . և զանցանել ընդ այն ոչ իշխեաց նա : . . . Ստան ընդդիմակաց ասի եզրայեցւոցն ձայնիւ . և յերկրորդ թագաւորութեանն զընդդիմակացնս այսպէս կողեցին գիրք . և յաղաքս Սողոմոնի ասէ՝ թէ ոչ գոյր ատան յաւուրս նորա , այսինքն ընդդիմակաց , պատերազմելով նեղելով : Լ ըդ զոր ասէն յայպիսի է . ոչ ներեաց ան առանց աշխատութեան յառաջանալ

քարոզութեանն, գերհուրդս մեր գրեւցանելով, այլ անսաց հակառակորդաց մերոց յառնել 'ի վերայ մեր... Հրեշտակ սատան ասէ զՆշեքսանդրոս դարբին և զՀիմենոս և զԻլիւտոս, որ ասէին զյարութի արդէն լեալ. և զամենեսեան պարզաբար զնոգդիմակացսն քարոզութեանն որք վիճէին ընդ նմա և պատերազմէին, որք արկին զնա 'ի կապանարան, որք կապեցին, որք տանէին. և զի զտատանայի գործ գործէին: Արպէս որդիս բանասարկուն կոչէ զՀրեայան՝ որք զնորայն նախանձէին, նոյն պէս և հրեշտակ սատան զամենեսեան՝ որք ընդդէմ կային քարոզութեանն: Եւ զայս ասէ. “Տուա ինձ խոյ, զի զիս կոպեացէ”, ոչ որպէս նոյն զնոսա զնեալ, քաւ լիցի, այլ որպէս ոչ տանջեալ և ոչ չարչարեալ առ ժամանակ մի, այլ ներեալ և թոյլ տայ վայր մի:

ՀԱՏՈՒԱԾՔ Ի ԳԱՂԱՏԱՑՈՒՄ

ՅԵՐՐՈՐԴ ՃԱՌԷՆ

“ՎՔրիստոս զնեաց զմեզ յանիծից օրինաց”, և սակայն այլոց նշովից պարտական էր ժողովուրդն. որ ասէին, “Աղովեալ ամենայն որ ոչ կայցէ յամենայն 'ի գրեալս 'ի գիրս օրինաց”: Եւ զինչ պա. ժողովուրդն պարտական էր պսալ. վասն զի ոչ եկաց մնաց, և ոչ ոք էր որ ելից զօրէնս զամենայն: Եւ ՎՔրիստոս այլ նշովս ընդ այնորիկ փոխանակեաց. որք ասէին, “Աղովեալ որ կախեալ կայցէ զփայտէ”, Եւ արդ զի որ կախեալն էր՝ նշովեալ էր, և որ զօրինգն անցանէր՝ նշովեալ. հանդերձեալ զայնոսիկ լուծանել զնշովս՝ պարտական լինել ոչ էր պարտ և արժան նոցա. պատշաճ էր և ընդունել զնշովսն. փոխանակ այնոցիկ զնոսա ընկալաւ, և աբօք զնոսա ելցծ: Եւ զոր օրինակ ընդ դատապարտեցեալ ուրուք մեռանել՝ այլ որ անպարտ ախօրժիցէ մեռանել յաղագս նորա, յախշտակիցէ 'ի տանջանացն զնա, նոյն պէս և ՎՔրիստոս արար. վասն զի ոչ կայր ընդ նշովսն յանցանացն ՎՔրիստոս, ընկալաւ փոխանակ նոցա զայստիկ, զի լուծցէ զնոսա. քանզի “մեղս ոչ արար, և ոչ գտաւ նենգութիւն 'ի բերան նորա”, Եւ իբրեւ

մեռեալ որք հանդերձեալ էին մեռանել՝ փրկեաց 'ի մահուանէ, նոյնպէս և զանէծման ընդունելով՝ յանձնիցն 'ի բաց վճարեաց :

Ի ՀԻՆԳԵՐՈՐԴ ՃԱՌԵՆ

“[] արմին ցանկայ հակառակ հոգւոյ ,: Ի՞նչ 'ի վե-
րայ յարձակին ումանք, թէ երկուս բաժանեաց զմարդն
առաքեալն իբրեւ 'ի հակառակ բնութեանց կազմեալ...
[] ոչ են այտոքիկ, ոչ են. զի մարմին աստ ոչ զմար-
մին ասէ. ապա թէ ոչ՝ զհարդ ունի բան որ 'ի կար-
գիւ՝ ցանկանայ, ասէ, ընդդէմ հոգւոյ : [] սակայն
այս ոչ շարժողին, այլ շարժեցելոյն է. ոչ գործողին,
այլ որ գործիցին... {} անկուծիւն ոչ մարմնոյն,
այլ հոգւոյ է. զի և այլուր ասէ, ցանկացեալ է անձն
իմ. և զինչ ցանկաց անձն քո՝ արարից քեզ. և մի գը-
նասցես ըստ ցանկութեան ոգւոյ քո : [] դարձեալ՝ որ
և ցանկայ հոգի իմ :... {} Իստէ մարմին կոչել ոչ զմար-
մնոյն բնութիւն, այլ զգար յօժարութիւն. որպէս յօ-
ժամ ասիցէ, դուք ոչ էք 'ի մարմնի, այլ 'ի հոգւոյ :
[] դարձեալ, որ 'ի մարմնին՝ այլ հաճոյ լինել ոչ կա-
րեն : [] արդ զինչ՝ սպանանել պարտ իցէ զմարմին :
[] նքն՝ որ զայս ասէր, ոչ էր մարմին զգեցեալ : [] մար-
մնոյ, այլ բանասարկութիւն են այդոքիկ աղանդք. վասն զի
նա է մարդասպան... [] արմին աստ զխորհուրդան զերկ-
րայինս կոչէ, զպղերգացեալս և զծոյլս... քանզի շնա-
ւոր մարդ ասի՝ որ 'ի ճշմարտութենէ է զրկեալ. և հոգի
շարութեան ասի գիւացն բազմութիւնն :

Ի ՂԵՑՑԵՐՈՐԴ ՃԱՌԵՆ

“[] զբարիս գործել մի ձանձրացուք, զի 'ի ժա-
մանակի իւրում հնձեցուք առանց լքանելոյ : [] Ի՞նչ, ա-
սէ, խաբիք, անձ ոչ արհամարհի. զի զոր սերմանէ մարդ,
չնոյն և հնձեցէ. զի զոր սերմանէ 'ի մարմին իւր, 'ի
մարմնոյ անտի հնձեցէ զապականութիւն. և որ սեր-
մանէ 'ի հոգի, 'ի հոգւոյ անտի հնձեցէ զկեանսն յա-
ւիտենից ,: [] որ օրինակ 'ի սերմանիսն ոչ է հնար ե-
թէ վիզն դժ սերմանիցէ և ցորեան հնձեցէ, զի այն.

պէս 'ի դէպ է ըստ անգի սերմանն և հնձոցն լինել, նոյն պէս և 'ի գործս, որ սերմանէ 'ի մարմին փափկութիւն, ցանկութիւն, արբեցութիւն, զդժնդական հնձեսցէ անտի: Եւ զինչ իցեն. տանջանք, պատիժք, ամսթ, ծաղր և ապականութիւն: Վնասի բազմապատիկ յօրինեալ սեղանոյն և պէսպէս խորտկացն չէ ինչ այլ վախճան, եթէ ոչ ապականութիւն. զի ինքեանք ապականին, և զմարմինն ընդ նմին ապականեն: Եւ ոգւոյն ոչ այսպիսիք ինչ են, այլ ամենեւին նոցին հակառակքն. սերմանեցեր. ողորմածութիւն, կան պահին քեզ գանձք յերկինս և փառքն յաւիտենականք. սերմանեցեր զգառաութիւն, կայ և անայ քեզ պարգևք և պատիւ և հրեշտակացն գովութիւնք և յարարէն պատերազմացն պրտակք:

«Իրով ինձ աշխարհս 'ի խաչ ելեալ», Իշխարհս աւսէ ոչ զերկինս և զերկիր, այլ զաշխարհական իրս, զգոգութիւնս 'ի մարդկանէ, զսպասաւորութիւնս, զփառս, զընչեղութիւն, զայլ ամենայն որ թուին պոյծուրք. այսորիկ ինձ մեռեալք եղեն... և զմիւս 'ի վերայ էած, և ես աշխարհի: Երկին զեկայց (զմեռելութիւն), նոքա ինձ մեռեալ, և ես նոցա: Եւ ոչ այսորիկ ըմբռնել զիս կարեն և ունել, քանզի մեռեալք են միանգամայն. և ոչ ես ցանկամ նոցա, վասն զի մեռեալ եմ նոցա և ես:

ՀԱՏՈՒԱԾՔ Ա. ԹԵՍԱՂ.

ՅԱԲԱՆԻՆ ՀԱՌԷՆ

Եթի որ այսուհետև զանգիտեսցէ, թէպէտ և բազում ժամանակս իցէ ծախեալ, և չիցէ ինչ վճարեալ. զի մարթի և 'ի սակաւ ժամանակի այնչափ գործ գործել՝ որչափ յառաջնումն ժամանակին: Թէ որոյ չեն էր հաւատացեալ՝ այնչափ պայծառացաւ 'ի սկզբանն, որչափ ևս առաւել որոց վաղուց հաւատացեալ իցէ: Եթի ուրուք դարձեալ զմտաւ «ածեալ զայն» ծուլասցի, յորժամ և ուտեալ ևս զիտիցէ եթէ մարթի 'ի սակաւ ժամանակի զոմենայն վերստին ստանալ. զի հանդերձեալ ինչ իրք անյայտ են, և օր տեսան զող գիշերոյ է, և

յանկարծակի յորժամ 'ի քուն կայցեմք՝ հասանիցէ . այլ թէ չննջեցեմք, ոչ իբրեւ զգող 'ի վերայ հասանէ մեզ, և ոչ յանպատրաստից տանի . իսկ եթէ սկեմք և արթունք լինիցիմք, ոչ իբրեւ զգող հասանիցէ 'ի վերայ, այլ իբրեւ զհրեշտակ արքունի կոչիցէ զմեզ 'ի պատրաստեալ բարութիւնսն . և եթէ 'ի քուն կայցեմք, իբրեւ զգող զայ 'ի վերայ : () 'ի որ պատահեաւ ննջիցէ, և մի վատ և լարտ յառաքինութեանն կայցէ . զի այն իսկ է քուն :

Չգիտիցէք, յորժամ ննջեցեմք՝ զիսկոյ չեն 'ի զգալութեան մեր իրք, որպէս գնին առ 'ի նենգութիւն . և յորժամ արթունք իցեմք, չեն ինչ մեզ այնչափ պէտք պահպանութեան . և յորժամ 'ի քուն իցեմք, թէպէտ և բազում պահպանութիւնք իցեն, կորնչիմք . թէպէտ և գրունք և նիգք և պահպանք և պահպանպանք կայցեն, սակայն մտանէ գող : () յա զայս առ որ ասիցեմք : () 'ի թէ արթունք կայցեմք, չկարօտանամք հարցն օգնակութեան . և եթէ 'ի քուն լինիցիմք, ոչ ինչ կարի օգնէ մեզ այլոց պաշտպանութիւն, այլ հանդերձ այնու իսկ կորնչիմք :

Ընդհանրեալ վայելել յաղօթս սրբոցն, այլ յորժամ և մեք ևս 'ի գործն իցեմք : () յա զինչ պիտոյ են ինձ ազօթք պէտք, յորժամ ես 'ի գործն իցեմք : () մի իսկ կացուցաներ զսնձն 'ի կարօտութեան, սիրելի . քանզի և ոչ ես զայն կամիմ . այլ միշտ 'ի կարօտութեան եմք, եթէ ուրախ լինիցիմք : () Եւ զոս չասաց թէ չեմ կարօտ աղօթից, թէպէտ և որ աղօթս առնէին՝ չէին ինչ այն . պէս նմա արժանի, մանաւանդ թէ և ոչ մօտ 'ի նա . և դու ասես՝ թէ չեն ինչ ինձ պէտք աղօթք : () Ետրոտ չասաց՝ թէ չեմ կարօտ աղօթից, այլ “ Ի՞նչօթք, ասէ, ստեպ լինէին վասն նորա յեկեղեցւոյն առ ամ ”, և դու ասես թէ չեմ կարօտ աղօթիք . վասն այնորիկ և պիտոյ են քեզ՝ զի համարինս թէ իցին պիտոյ . թէպէտ և իբրեւ զ() աղօթսն լինիցիս, կարօտ ես աղօթից : () 'ի բարձրացուցանիւր զսնձն, զի մի խոնարհիցիս . այլ որպէս ասացի իսկ, թէ գործս ունիցիմք, և նորա վախճանսն, և աղօթքն որ վառն մեր լինիցին . և լուր () աղօթսի . “ () Ի՞նչեմ, ասէ, զի այս գիտիցի ինձ 'ի փրկութիւն վասն ձերոց խնդրուածացդ և պարգևաց հոգւոյ () Ի՞նչ :

սուտի Քրիստոսի», և դարձեալ՝ «Օ թ բազմադեմ չնորհայն ՚ի մեզ եղիցի բազմաք գովութիւն վասն մեր», և դու ասես թէ չեն ինչ ինձ պիտոյ աղօթք:

Իսկ թէ հեղադրեմք, ոչ ոք կարէ մեզ օգնել. զինչ թէ օգնեաց հրէիցն լորեմիա. ոչ երիցս մատեաւ պաշտեալ առ ան. և երիցս լուաւ թէ «Ի՛կ կար յաղօթս և մի պաղատիր վասն ժողովրդեանդ այդորիկ, զի չեմք եղ լսելոց», Օ ինչ օգնեաց Եսայի Եսայի, ոչ ապաքէն մինչև ցերեջին օրն էր ՚ի սուգ վասն նորա. և ոչ վայրապար ինչ աղսթս առնէր, այլ ՚ի սուգ էր. կամ զինչ օգուտ եղև խրայելացւոցն. ոչ ինքն իսկ ասէր, թէ «Ինձ քաւ լիցի մեղանչել թէ հեղադրայց տանել աղօթս վասն ձեր», ոչ ամենեքին իսկ առ հասարակ կորեան: Ի՛պա ուրեմն չօգնէն ինչ, ասեն, աղօթք: (Չգնեն և մեծամեծս իսկ. այլ յորժամ մեք գործիցեմք, գործակից լինին աղօթքն և օգնեն. գործակից ոք այնմ՝ որ գործիցէն՝ լինի, օգնական այնմ՝ որ և ինքն ՚ի վաստակն միեցի. և եթէ դատարի կայցես, չօգտի ինչ: Ի՛պա թէ կարող էին աղօթք և ՚ի դատարիանալն մեր տանել զմեզ յարքայութիւն, ընդէր ոչ ամենայն հեթանոսք լինիցին քրիստոնեայք. ոչ ապաքէն վասն ամենայն իսկ աշխարհի աղօթս առնեմք. ոչ և Եսայի իսկ զսոյն առնէր. ոչ ապաքէն զամենեւին աղաչեմք դառնալ. ընդէր չարքն չլինիցին բարիք, եթէ ոչ յանձանց ինչ նպաստ լինիցին:

Ի՛նծամեծ իսկ օգնականութիւնս օգնեն աղօթք, ալ յորժամ և մեք ևս յանձանց մեռ լինիցիմք: Ի՛պա միս ուսանել թէ որչափ օգնիցեն աղօթք. զմտառ ան զԵսայի լուաւ և զհարիթաւ. լուր և Եսայի վրայ զինչ ասէր ցԻ արան. «Ի՛նչն ոչ, ասէ, ասին հօր իմոյ հասեալ էր, ունայն իսկ արձակէիր զիս այժմ», Ի՛նչ դարձեալ և նոյն. «Ի՛նչ երակացաւ եղէց, ասէ, քաղաքին այսմիկ վասն իմ և վասն Եսայի ծառայի իմոյ», այլ երբ. առ լազեհիստ արդարաւ: Ի՛պա եթէ վճարեին ինչ աղօթք, և առ կարի չարքն պարտ է վճարել: Ինչէն ոչ յորժամ Եսայի քողովորեալն եկն՝ ասաց զայն ան, այլ մատնեաց զքաղաքն. վասն զի տառտիկ զօրացեալ էին չարիքն: Ես և նոյն իսկ Եսայի երբեմն աղաչեաց վասն խրայելացւոցն և վճարեաց. այլ երբ. յոր-

Ժամ և նոցա հաճոյ լինէին, յայնժամ վանեաց զԹըլ նամին:

Եւ զի պիտոյ են, ասէ, աղօթք ընկերաց՝ յորժամ ես հաճոյ լինիցիմ: Եւ երբէք ասեր զայդ, ի՞նչ այդ դու. պիտոյ են աղօթք և կարի յոյժ պիտոյ. լուր Խոյ, որ ա. տէր ցբարեկամն է խոյքայ, թէ “Եւ ըստ արասցէ վան ձեր և թողցին մեզք ձեր”, քանզի մեղան, և ոչ մե. ծամեծ մեղս. այլ այնպիսի արդար որ ասարեցոյց յայն. ժամ զբարեկամն աղօթիւք, ի հրէական ժամանակին չկարաց ասարեցուցանել զհրեայն կորուսեալս. և զի ու. ամանիցիս ստոյգ, լուր Խոյ՝ որ ասէ մարգարէին. “Ի՞նչ յարիցեն լոյ և խոյք և խանիւ, ոչ ասարեցուցեն զուստերս իւրեանց և զդատերս. քանզի առաւել զօրա. ցան չարիքն”, և դարձեալ “Ի՞նչ յարիցեն լոյ և խոյք և խանիւ”, և տես զիարդ յերկուս մարգարէս ասէ զայս. քանզի երկոքն աղաչեցին վասն նոցա և չհասին: Եւ և խոյքիւ ասէ՝ թէ “Եւ ինչ տէր զի ջնջես զմնացորդս Խորայիլի”, և ապա ցուցանէ՝ թէ յիւսի առնէ զայն, յայտարարեալ զմեղս նոցա. և ի՞նչ ոչ զնա ինչ արհամարհէ՝ չընդունելով զինդուածս նորա, բա. ւահան և այն իսկ է հաւանեցուցանել, թէ ոչ վասն ըլ. քեզ արհամարհելոյ, այլ վասն բազում մեղաց նոցա չընդունիմ զպաղատանսդ՝ ասէ. բայց սակայն անեալ զնովիմք ասէ. “Ի՞նչ յարիցեն լոյ և խոյք և խանիւ”, և յիւսի իսկ ցնա ասէ զայս, քանզի առաւել վշտագնեալ նա էր. ասացեր ցիս, ասէ, քակորով ու. տել հաց, և կերայ. հրաման ետուր զհերս և զմորուս գերծուլ, և գերծի. ասացեր ի մի կողմն ննջել, և ննջեցի. հրաման ետուր ընդ որանձակ բարձեալ ելու. նել, և ելի. ասեր յինէն զկին իմ և ասես թէ մի սգար, և չսգացայ, այլ եղէ ժուժկալ առաքինութեամբ. և այլ ինչ ևս բազում արարի վասն նոցա. և արդ ես ըլ. քեզ աղաչեմ վասն նոցա, և չանսաս: Եւ արհամար. հեալ ինչ զքեզ, ասէ, չառնեմ զայդ, այլ եւ թէ լոյ և խոյք և խանիւ իցեն և աղաչեցեն վասն ուստերաց և դատերաց իւրեանց, չանսամ:

Եւ և խոյքիւ, որ սակաւ ինչ վշտացաւ յոյ հրա.

մանասն, և բազում ինչ 'ի նոցա չարութենէ, զինչ ա-
սէր. “(Ստեփաննոս զինչ գործեն դոքա, և իշո, ասէ;
գործեն. այլ ինձ երես արաւ. Սասն պատրիկ ասէ ցնա-
“ (իւն յարիցեն Սովակա և Սամուէլ, “ առաջին օրէնքս
դիրն, որ բազում անգամ ապրեցոյց զնոսա 'ի վտանգն;
որ ասէրն “ (իւն թողուս դոցա զմեզս ընդ, ապա թէ
ոչ և զին ջնջես, “ արդ եթէ նա էր, ասէ, այժմ, զայդ
ասէր, սակայն ոչ ինչ զճարէր. և Սամուէլ դարձեալ որ
և նա իսկ ապրեցոյց ցնոսա, որ յառաջին տիտ զարմարու-
լի էր: Վանդի ցնոսնէ ասացի, թէ իբրեւ զբարեկամ-
լնդ բարեկամի խօսեցայ, և ոչ ինչ առակօք. և սմմոյաւ
առաջնուն երեւցայ, և 'ի հաւան եկի զփակեալ մար-
գարէութիւնն բանալ. “ իւ էր, ասէ, բանն տեսնու-
լնազ պատուական, և չպոյր տեսիլ որ գուշակէր, “
թէ սքա ևս յառնիցեն, ոչ ինչ օգնեն: իւ զլոյս ա-
սէ՝ թէ “ իրդար կատարեալ էր յազգի իւրում, “ և
զ(Յովբայ) թէ “ ինարատ, արդար, ճմարիտ և անա-
պաշտ, “ և զ(Բանիէլ) զոր ան կարծեղին, “ (Սաղե-
ցուցեն, ասէ, զուստերս և զդասերս իւրեանց, “

Իշուհեաւ զայս ամենայն իմացեալ, մի արհամար-
հեցուք զաղօթս սրբոցն, և մի զամենայն 'ի նոսա ա-
պարտան արասցուք, այսու՝ զի մի ծոյք լիցուք և զուր-
յամիցեմք, և այնու՝ զի մի 'ի բազում շահիցն վերադի-
ցեմք: Իշլ և աղաչեցուք առնել աղօթս վասն մերոյ
և ինել ձեռնառու. և մեք բուռն հարցուք զառաքինու-
թենէն. զի կարոսցուք հասանել խոստացերոյ բարութեանցն
սիրելեացն նորա, շնորհօք և մարդասիրութե-
անաւն մերոյ (Յիսուսի Վրիտտոսի, ընդ որում հօր
միանգամայն և հոգւոյն սրբոց փառք, իշխանութիւն և
պատիւ այժմ և միշտ և յաւիտեանս յաւիտենից ամէն:

ՅԵՐԵՐԵՔ ԶԱՌԷՆ

Իանսարկուն եկեալ հասեալ կայ 'ի վերայ, որ
զինչ ասէ. “ (Յածի, կոծի, գայ շուրջ, մանչէ իբրեւ փա-
ռիւծ, կամի յափշտակել, “ բազում զմարմնաւոր քա-
րիս զեղու զմեօք, ընդ որս հարկ է անցանել մի շատ
միոջէ, զի մի զուր խաբիցեմք զանձինս:

Իւ արդ ազէ ասա, զինչ ինչ ոչ պատերազմիցի ընդ

մեզ, մեծութիւն, թէ գեղ, թէ փափկութիւն, թէ
հարստութիւն, թէ իշխանութիւն, թէ փառք, թէ
չարակնութիւն, թէ հարարութիւն. զի ոչ մեր միայն
փառքն պատերազմի ընդ մեզ առ արգելլայ 'ի խնայ-
հութիւն իջանելոյ, այլ և յայլոց նախանձ և 'ի չարակ-
նութիւն ասանի զմեզ: Իսկ զինչ իցեն նոցին հակա-
ռակքն. աղքատութիւն, անարգութիւն, արհամարհել,
ընդվարդնկէց զանձն առնել, չունել ամենեկին ինչ զո-
րութիւն. սգոս 'ի մեզ են: Իսկ յայլոց մարդկանէ, չա-
րութիւնքն, քնատակարութիւնքն, նենգութիւնքն, զքր-
պարտութիւնքն. բազում ազևորք գիւաց կուտեալ չարժ
զմեզ, պետութիւնք, իշխանութիւնք, աշխարհափա-
խաւարի աշխարհիս այսորիկ, այսք չարութեան. այլ
խնդամք, այլ տրտմիմք¹. յերկոցունց կողմանց եղ-
ծուածք. մերթ առողջութիւն, մերթ հիւանդութիւն.
և ուստի որ ոչ յանցանիցեն:

Եւամբ զի և յ'Երամայ սկիզբն արարեալ տասցից:
Իսկ և իսկ անդէն 'ի սկզբանն զնախատեղծն գրաւե-
ցին ցանկութիւնքն, և կերակուրք, և իշխանութեանն
տենչութիւնք: Եւ զնորին որդին զինչ. նախանձ և չա-
րակնութիւն: Եւ որ առ 'Եդիւն էին զնոսա կինչ. մար-
մնոց ցանկութիւնք, և որ ինչ չարիք անտի ծնանին: Եւ
զնորին որդին զինչ. թշնամանք և լկտութիւնք: Եւ
զտոգովմացիսն զինչ. թշնամանք և աղտեղութիւնք, և
հացի յղփութիւն: Եւամբ անգամ և աղքատութիւն
իսկ զնոյն առնէ. վասն այնորիկ ոմն խնատուն ասէր,
թէ “(1) Եծութիւն և աղքատութիւն ինձ մի տար”:
մանաւանդ թէ ոչ մեծութիւն և ոչ աղքատութիւն,
այլ կամս՝ որ ոչ կարիցեն զերկուսին կողմանան 'ի գեղ 'ի
կիր արկանել: “(2) Խառնիք, ասէ: զի 'ի մէջ որոգայ-
թից շրջիցիմք:”, քանչէրպէս ասէ երանելիս Պաւղոս՝
թէ 'ի սոյն իսկ կամք. չառաց լոկ թէ փորձիմք, այլ թէ
'ի սոյն կամք, փոխանակ ասելոյն թէ 'ի սոյն ծնաք. և
այն խի է գործ մեր, և 'ի սոյն կեամք. և զու հանգիստ
ինչգրես:

¹ Եկեաց գահի՞ առնութեք զկողս քերել առ 'ի զոհ
մատուցանելոյ 'ի հարկէ. այլ հասեալ կայ 'ի վերայս առ

¹ Թարգմանիս յորդկէ:

տիկ ցանկութիւն ընդից և ազատութիւն՝ և փորէ զաչս :
 (1) Եւ որ ի զօրականաց արկ զմեզ ի խաղոյի և կայսոյց ի
 վերայ կատկարայից, այլ մարմնոյ բոցն բորբոքեալ՝ առաւ
 լել քան զայս այլի գոգիս : (2) Կայ մօտ թագաւոր՝ բա-
 զում պարգև խոտաղեալ առ ի զեղծուցանել : այլ ի
 մօտ կան մուկեան փառք՝ որ ևս չար քան զայն խտար-
 զեն : (3) Եւ պատերազմ է և արդարեւ անհնարին մեծ :
 Թէ կամեցիմք արթուն լինել, կան պսակք և ի մօտա-
 ւոր ժամանակիս : և լուր պարզոսի : « Լսուհետե կոչ
 և մնայ ինձ արդարութեան պսակն՝ զոր հաստուցէ ինձ
 արդար դատաւորն : ոչ միայն ինձ, այլ և ամենեցուն որ
 սիրեցին զյայտութիւն նորա » :

Ճորժամ կորուսանիցես զորդի սիրելի միտմոր՝ ի բա-
 զում մեծութեան սնեալ փափկութեամբ, յոր սառ-
 տիկ յոյս կայցէ՝ Թէ միայն եր ժառանգելոյ զժառան-
 գութիւնն քո, մի տրտմոր, այլ գոհացիլ զայ և տուր
 փառս այնորիկ՝ որ առն, և չլինիցիս այնու խոնարհա-
 գոյն քան զ՝ բրահամ : որպէս և նա ետ այ՝ յորմէ հրա-
 մանն առ, նոյնպէս և դու յառնուին քո չարամեցար :
 Ի զառ ինչ չարաչարս անկար : և բազումք եկեալ սառ-
 պիցեն՝ ոմանք դիւթութեամբք, և ոմանք բժժանօք, և
 այլք այլովք ինչ նոյնպիսօք միութարութիւն կարեացն
 մատուցանել : և դու վասն այ երկիրդին ժուժկալ կաց-
 ցես անշարժ, զամենայն ինչ յանձին կալեալ կրել, քան
 ի կռապաշտութենէ ինչ առնիցես : և այն մարտիրո-
 տութեան պծակ բերէ քեզ : և դու մի ինչ երկմտիցես :
 Ի՞նչ եթէ զիարդ և որով օրինակաւ, ևս առացից : (4) Ի
 զոր օրինակ նա տանջանացն և ցաւոցն համբերէ քա-
 ջութեամբ, նոյնպէս և դու չարագանելով երկիր կոցն :
 քանզի ցաւոյն զայրանաց համբերեր առ ի չլինել կա-
 ռօտ ինչ այնպիսի իրաց, և մի առնել զոր ինչ և հրա-
 ման տայցէ : Իսկ այնք սաստկագոյնք իցեն, և սոքա մեղ-
 մագոյնք : Թերեւս ի մի հասարակ կշիռ հասանիցեն : բա-
 զում անգամ Թերեւս սաստկագոյնք :

Ի՞նչ արդ ապէ իօկ առա, յորժամ տեանդ տապոյն ի
 ներքուստ ըկիցի, և այլքն պրիցին, և դու չունիցիս
 յանձին զգիւթութիւնն, ոչ ապաքեն զմարտիրոսու-
 թեան պսակն առեր ի գլուխ : Կորուսեր երբեք զնշաւ :
 և բազումք խրատ տայցին երթալ առ հարցուկ, և դու

վասն այ երկիրդին, քանզի արդեւալ է զայն, 'ի մարդնի ցես' թէ լաւ է չցտանել զինչմն և ոչ այ ստանդանել. հանգոյն այնմ առնուցուս վարձս՝ որոյ յաղքատան իցէ ծախեալ: Իսկ եթէ յորժամ կորուսերն՝ գոհանայցես, և կարող ևս իցես երթալ առ հարցուկս, և զայն ունիցիս յանձին՝ եթէ լաւ իցէ բնաւ չցտանել՝ քան թէ այնպէս գտունել, օրպէս և նա վասն այ երկիրդին՝ 'ի չքուարսն ծախեաց, նոյնպէս և դու վասն այ երկիրդին չառնուս յանձն գտանել զյաւիշտակեան. զի մեք եմք անձանց տեարք և առնելոյ փնաս և շառնելոյ, և չիք ոյլ որ:

Եւ եթէ կամիք, 'ի գողութիւն իսկ ածցուք զիրան. և հաստ անդիւն գողն, եմուտ 'ի տնեակ, և հասն ոսկի և ականս պատուականս, ամենեկն իսկ զամենայն գանձս եհան արտաքս, և չանկաւ 'ի բուռն, և իրքն ծանունք են, և թուի թէ փնաս մեծ եղև: Եւ ևս է փնաս, այլ 'ի քս ձեռս է առնել զայն փնաս և օգուտ: Եւ իսկ ջանացայց ցուցանել՝ զհարգ քո կամելովն շահ մեծ զիսի, և չկամելովն՝ ևս մեծ, քան զոր եղևն, փնաս գործես:

Որ օրինակ ճարտարացն յորժամ նիւթն մթերեալ կայցէ առնութեք, հմուտ ճարտարութեանն 'ի լաւ արկանէ 'ի կիր, և տխմարն խանգարէ և փնաս գործէ. նոյնպէս և յայսպիսի իրս: Եւ արդ զհարգ ինկցի շահ: Եթէ գոհանայցես զայ, և ոչ ճիշ բարձեալ գուծիցես. և եթէ զձովբայ զբանսն ասելով, թէ "Տէր ետ և տէր էառ. մերկ ելի յորովայնէ մօր իմոյ, և մերկանդամ երթալոց եմ", : Որնչ խօսիս՝ տէր առ. և զհարգ կարիցէ ասել՝ տէր առ: Եւ ընդ այն մի ինչ զարմանայցես. քանզի և ձովբա՝ զոր սատանայ առ, ասէր՝ թէ տէր առ. և դու ընդէր զոր գողն տարաւ՝ չստիցես թէ տէր առ: Եւ ընդ ազէ ասա, ընդ որ զարմանայցես, ընդ այնորիկ՝ որ յաղքատն ծախեաց, եթէ ընդ ձովբայ՝ որ վասն այնպիսի բանից: Եւս ուրեմն ոչ սակաւ վարձք են նորա քան զայնոցիկ՝ որ ողորմութիւն տայցեն, թէ պէտ և չետ ինչ 'ի ժամանակին:

Եւ մի ասիցես, եթէ իմ չիք շնորհ, քանզի ոչ իմ կամաւ եղին իրքն. յանգէտս յանկամն եմուտ տարաւ գողն, և ինձ որ վարձք ինկցին: Եւս և ձովբայ յանգետս յանկամն իրքն գործէին. քանզի և զհարգ իսկ. այլ սակայն կամեցաւ. այլ մերթի քեզ պիշտով վարձս

առնուլ՝ որպէս թէ կամաւ 'ի բաց ընկեցեալ էր զնոսա :
 Եւ նմանագոյնս իսկ ընդ այնպիսոյն առաւել զարմա-
 նամբ, որ վշտացն գահաւթեամբ տանիցի, քան ընդ այ-
 նորիկ՝ որ կամաւն տայցէ : Ինդէր : () ի նա դրուաւորն
 պարարի և մտացն զուարթութեամբ, և հեշտական
 յուսով վայելէ. և նախ ժուժկալութեամբ տարաւ ըն-
 չիցն նուազութեան, և ապա ընկէջ 'ի բաց. իսկ 'ի սմա-
 նէ՝ մինչդեռ կապեալ էր ընդ նմին՝ հանաւ բռնութիւն :
 և չէ ընդ մի համար յառաջագոյն հաւանելն յընչիցն
 անմահելոյ և ապա վատնել, և մինչդեռ 'ի նոցին ցան-
 կութիւնն հարեալ կայցէ և ստիպիցէ : () Եւ զնոյն բանա-
 ասիցես՝ բազմապատիկ առնուցուս, և առաւել յաճա-
 խագոյն քան զՅովսայն. նա կրկին առ աստէն, և քեզ
 հարիւրապատիկ խոստացաւ Վրիտոս :

() Հայհոյեցեր վասն նոյ երկիւղին, և ոչ չօգար առ
 հարցուկս, այլ գոհացար 'ի վիշտսն. նմին նմանող ես՝
 որ արհամարհեաց. քանզի և այն չիմիցի՝ եթէ ոչ ար-
 համարհիցես. զի չէ ընդ մի համար զբազում ժամա-
 նակս ածել զմասն զընչիցն արհամարհութիւն, և յան-
 կարծակի դիպել համբերել : Եւ յայնս լինիցի շահ վա-
 նասն. և չիմասիս ինչ, այլ օգտիցիս ինչ 'ի սատանայէ :
 Եւ թէ զիմորդ անհնարին վնաս լինիցի : () Երբժամ զօ-
 զիդ տուժեսցես :

Եւ աղէ եկ ասա դու ցիս. զրկեաց զքեզ յընչիցն
 գողն, և դու ևս զանձն 'ի փրկութենէն զրկիցես. ըն-
 դէր արամիցիս՝ որովք յայլոցն վիշտս կրեցեր. զի դու
 քեզէն ընդ բազում կարեղքարկանես զանձն : Եւ թե՛ր
 ևս սգբառաւութիւն հասցոյց քեզ. և դու 'ի կարեւորսն
 վնասես անձին խարդախութեամբ. նա զրկեաց զքեզ
 յայնմանէ՝ որ արտաքոյ քան զքեզ իցէ, և յետոյ և ա-
 կամայ իսկ գնայ 'ի քէն. և դու զյաւիտենից մեծու-
 թիւնն մերկանաս 'ի քէն : Տրամեցոյց զքեզ սատանայ՝
 զի եհան 'ի քէն զինչն. արտմեցաւ և դու զնա, և մի
 ուրախ առնիցես : Եւ թէ առ հարցուկս երթայցես, ու-
 րախ արարեր զնա. և եթէ գոհանայցես զնոյ, ազդոյ
 վէրս ետուր նմն :

Եւ տես զինչ լինիցի. նա և դատնես իսկ ոչ՝ յորժամ
 առ հարցուկս երթայցես. քանզի և չէ իսկ նոցա զի-
 տել զքն. և եթէ՛ յանկարծ սրբեք դիպեսցի՝ զոր ա-

սենն, ընդ նմին և զոգիւղ կորուսանես . և 'ի քոյոց եղբարց իսկ ծաղը կայցես . և դարձեալ ևս չար զնոյն Կորուսանիցես : () 'ի յորժամ իմանայ գեն , եթէ վշտայ չհամբերեո , այլ և զնձ ևս վասն այնր ուրախաս , դարձեալ տայ ինչս՝ զի պատճառս գտանիցէ միւսանգամ խաբելոյ զքեզ և ապստամբեցուցանելոյ :

Եւ եթէ առիցեն ևս հարցուիքն , ընդ այն մի ինչ զարմանայցես . քանզի անմարմին զարուծիւն է գեն , ամենայն ուրեք յածեալ չթի , և զգողան իսկ նոյն վառէ . զի ոչ առանց գիւին գործին այնպիսի գործքն : Ի՞նչ նոյն վառէ զնոսա , ապա և գիտէ ուր տանինն գնեն , և չէ անտեղեակ իւրոց պաշտօնէիցն . և չեն ինչ այն զարմանք : { յորժամ տեսանիցէ զքեզ տրամեալ ընդ փաւրն , և այլ ևս փաւս 'ի վերայ փաւսու տծէ . և եթէ արհամարհեալ և ծաղը արարեալ , չգայ միւսանգամ ընդ նոյն ճանապարհ . որպէս և մեք զայն ինչ առնեմք թշնամեացն , որով տրտմեցուցանել կամիցիմք . և եթէ տեսանեմք՝ եթէ չտրտմին , 'ի բաց կամք այնուհետեւ , որպէս թէ չկարիցեմք ինչ գամագիտ լինել . նոյնպէս և ստտանայ :

() ինչ խօսիցիս , չտեսնիցեն զնաւարկեալս 'ի ծովու , զիարդ յորժամ ձմեռն 'ի վերայ հասանիցէ՝ չառնեն ինչ փոյթ զընչից , այլ և զոր ունինն 'ի բաց ընկենաւն . զինչ ասես , ով մտոր . դու քեզէն իսկ ձմերայնոյ և նաւակածու թեան գործակից լինիս . մինչև ասեացն զքե ղեղեալ , քոյին ձեռքդ զմեծութիւնն 'ի բաց վարես . ընդէր նախ քան զնաւակածութիւն նաւաբեկութիւն անձին գործիցես : Եւ զայս ևս շինականագոյն մարդ ասիցէ , որ փորձութեանց ծովու անտեղեակ իցէն . իսկ նաւորդն՝ եթէ զինչ խաղաղութիւն առնիցէ , և եթէ զինչ ձմեռն գործիցէ , ճիմարիտ գիտէ . և ծաղը տանիցէ զայն՝ ու զայս գործիցէ . վասն այսորիկ , ասէ , ընկենում 'ի բաց , զի մի տագնապ լինիցի : Եւ նոյնպէս և որ հմուտ իրացս և կենացս և պատերազմաց աշխարհիս իցէ , յորժամ տեսանիցէ զձմեռն 'ի վերայ յարուցեալ և զայսս չարութեանցն , նաւակածութիւնս յօժարեալ գործէ , և զմեացորդս ևս 'ի բաց վարէ :

Վարութիւն գործեցու . դու արա զնոյն սգորմածութիւն , և ասեմս փոքրոգի նաւին : Եւ աղակք յափշտա-

կեցին. տուր զնշխարան Վրխատսի, և այնպէս առաջնովքն միեմ արեացես զազգատութիւնն, և փոքրագի զնաւն առնիցես. մի ունիցիս 'ի ներքս զմնացեալն, զի մի ջրմբիցի նաւն: Երբա զի զմարմինս ապրեցուցանիցեն՝ ընկեցիկ զկարաւանն առնեն, և շինան ալեացն գալլի և խորտակելոյ զնաւն. դու զի զոգիտդ ապրեցուցանիցես, ջրածուցանիցեն զնաւակոծութիւնն: Փորձեցէք թէ չհաւատայք, աղաչեմ. քննեցէք և տեսէք զքառանջոյ. յորժամ վիշաք 'ի վերայ հասանիցեն, տուր տուրս վազվազակի, և գոհացիր զի հասին վիշաք 'ի վերայ. և տեսի՞ր որչափ խնդութիւն ընդ այնր մասնիցէ. զի հոգեոր շահն որչափ և փոքր իցէ, այնչափ իցէ՝ մինչև զամենայն մարմնաւոր փնասս ծածկել կարիցէ, մինչ ունիցիս տալ Վրխատսի, և ևս քան զևս մեծանաս:

Եւ այց ազէ եկ ասա, թէ յորժամ կողադատեալ իցէ զքեզ, և մատուցեալ այր թագաւոր՝ ձեռն կարկառեալ առնուլ ինչ 'ի քէն, մի՞թէ չհամարէիր քան զամենեւին զանձն մեծատուն. զի ոչ յետ այնչափ աղքատութեան համարեցաւ զքեզ ամեթոյ թագաւորն: ||'Թ ընդ նմին յափշտակիցիս, այլ ժաւժկալ լեր անձին, և յազթեացես սատանայի փնատակարութեանն: Եւ ինչանութիւն է և քեզ շահել շահս մեծամեծս:

Եւ համարհեսցուք զմեծութիւն, զի մի արհամարհիցեմք զոգիս: Եւ զիսորդ որ արհամարհիցէ: Զտեսանիցէք զքեզեցիկ մարմնս և զնոցին ցանկացողս, մինչ առաջքս կայցեն՝ այրէ հորն, առաւել բորբոքի բոցն. և յորժամ 'ի բաց որ մերժեսցէ զնոսա, ամենայն շիջանի, բնաւ գաղարէ. նոյնպէս և 'ի մեծութեանն: ||'Թ որ ասի զարդ կազմիցէ. մի որ ականս պատուականս. մի որ հանգրծիւք պատրեսցէ զաչա տեսողաց. և եթէ մեծանալ ևս կամիցիս իբրև զառաջինն, մի ոսկւով, այլ կարևորքն, զի վազվազակի և այլոց տալցես: ||'Թ զարգասէր լինել. զի այնպիսի զարդ և առաջակաց է փնատակար, և զմեզ 'ի հոգս մնալէ. մի անթա սակեղնաւ և արծաթեղէնս, այլ եղիցին շտեմարանք գինոյ և խղոց. ոչ վաճառել և արծաթ գործել, այլ չքաւորաց բաշխել. եթէ մերժեսցուք զանձինս յաւելորդացն, հասանիցեմք երկնից բարութեանցն. որոց լիցի ամենեցուն մեզ հաւանել 'ի Վրխատս {Նիստս 'ի տէր մեր, ընդ

որում հօր միանգամայն և հոգւոյն սրբոյ փնտը, իշխանութիւն և պատիւ այժմ և միշտ և յաւիտեանս յաւիտենից. ամէն :

ՅԵՑԹՆԵՐՈՐԴ ԷԼԹԵՆ

“ Այժմ կամիմ զձեզ տգէտս լինել, եղբարք, վասն ննջեցեւոցն, զի մի տրտմիցիք որպէս և այլքն՝ որոց ոչ գոյ յոյս, ” : Նազում ինչ իրք յանդիտութենէ միայն տրտմեցուցանեն զմեզ. որպէս յորժամ բարիոք ուսանիցիմք, մերժեմք զոսան : () Եղև և () Կալուսի յայտաւարեալ ասէր՝ ոչ կամիմ զձեզ տգէտս լինել վասն ննջեցեւոցն : Այսն այգորիկ ոչ կամիցիս ընդ նոսա տգէտս լինել, ընդէր ոչ ճառիցես զտանջանայն որ պահեալ կան : Նոգէտ լինել, ասէ, ՚ի յարութեան բանէն : Իսկ այս վասն էր. յայտ իսկ է և յանդիման կայ. բայց այժմ ընդ այնմ և այս ևս շահ լիցի ոչ սակաւ : Վասն զի ՚ի յարութենէն չէին թերահաւատ. այլ թերեւ աշխարհին, վասն այնորիկ ասէ զայս. զի այլ ազգ ընդ անհաւատսն խօթի, և այլ ընդ նոսա որ զժամանակացն և ժամուցն խնդրէին. յայտ է թէ գիտէին :

“ () Ի թէ հաւատամք, ասէ, եթէ () Խոսուս մեռաւ և յարեաւ և եկեաց, նոյնպէս և թո՛ղ զննջեցեալն ՚ի ձեռն () Խոսուսի ածցէ ընդ նմա, ”
 “ Դարձեալ զննջեցեալն, և ոչ ուրեք զմեռեալն. այլ Վրիստոսի զմեռաւն եղ, քանզի յարութիւնն անդէն ՚ի մօտոյ զհետ քայր. բայց աստ զննջեցեալն : Այլ զիսորդ () Խոսուսի. կամ ՚ի ձեռն () Խոսուսի զննջեցեալն ասէ, և կամ թէ ՚ի ձեռն () Խոսուսի՝ այն իսկ է զհաւատացեալն : Իսկ հերձուածողքն զմկրտելոցն ասեն զայս աստ : Այլ այնպէս ուր կոչցէ. զի () Խոսուս զննջեաց մկրտութեամբն : Այսն էր ասէ զննջեցեալն. զի ոչ զհամօրէն, այլ զմօտմտութեամբ յարութենէն խօսի. զննջեցեալսն, ասէ, ՚ի ձեռն () Խոսուսի. և ՚ի բազում տեղիս քննոյն ասէ :

“ () Այս ասեմք ձեզ, եղբարք, տեառն բանիւ, զի մեր որ ձնացեալք կենդանիք իցեմք՝ ՚ի գալստեան տեառն ոչ ժամանեմք ննջեցեւոցն, ” : զհաւատացեւոցն ասէ և որք ՚ի Վրիստոսի ննջեցեալ իցեն : Դարձեալ ոչ միայն

վասն յարութեան բանք էին նորա, այլ վասն պատուոյ
 և ժառաւոր յարութեանն: Ի յարութեանն, ասէ, ա-
 մենեքեան վայելեացեն, բայց 'ի փառաւոր յարութեն
 ոչ ամենեքեան, այլ քրիստոսեանքն: Եւ քանզի մի-
 թարեւ կամի զնոսա, ոչ այնու միայն միւթթարէ, այլ
 և բազում պատուով և երանութեամբ յարութեանն.
 ապա թէ ոչ զայն ևս գիտէին իսկ, Եւ զի պատուով
 կամի միւթթարել զնոսա, յառաջ մատուցեալ ասէ. «Եւ
 յամենայն ժամ ընդ տեառն լինիցի իմք», և «Ի միւրովք
 յափշտակիցիմք», Եւ այց թէ զիարդ հաւատացեալքն
 'ի ձեռն Հիսուսի ննջիցեն, այն իսկ է՝ զի զՎրիստոս
 ունին յանձինս. իսկ «ածցէ ընդ իւր», յայտ առնէ յա-
 մենայն կողմանց ածեալս ժողովեալս, «() այս, ասէ,
 ասեմք ձեզ տեառն բանիւ», () այս նոր իմն հանդեր-
 ձեալ էր ասել, վասն այսորիկ զարժանի հաւատարմու-
 թեանն զնէ. «այ բանիւ, ասէ. այն իսկ է՝ եթէ ոչ յան-
 ձանց, այլ 'ի Վրիստոսէ ուսեալ ասեմք» «եթէ մեք որ
 կենդանիքս մնացեալ իցեմք, 'ի գալստեան տեառն ոչ
 ժամանեմք ննջեցելոցն», զոր և 'ի կորնթացոց թղթին
 ասէ՝ եթէ «Հանկարծակի յակամ թօթափել», իսկ
 աստ զհաւատարմութիւն յարութեանն օրինակաւ ինչ
 յանգիման կացոյց. Վրանգի դժուարին իմն իրք թուէին,
 որպէս դիւրին է, ասէ, կենդանեաց վերանալ նոյնպէս
 և վախճանելոցն. բայց մեքն՝ ոչ թէ զանձնէ ինչ ասէ,
 քանզի չէր մնալոց մինչև յարութիւնն, այլ զհաւա-
 տացելոցն ասէ. վասն այնորիկ առնթեր եդ՝ մնացեալք,
 ասէ, 'ի գալստեան տեառն՝ ոչ ժամանեացուք ննջեցելոցն.
 Իրպէս զի ասիցէ, թէ մի համարիք դժուարին՝ գործ
 լինել ինչ... ան է որ առնէ: Եւ որպէս դիւրին է
 զողջն և զկատարեալն ածել. նոյնպէս և զլուծեալն:
 Եւ են ոմանք որ թերահաւատեն յիրայն, քանզի
 չգիտեն դիմ: Եւ որդ աղէ ասա, որ դիւրագոյն իցէ,
 յոչնչէ՝ 'ի գոյ ածել, եթէ զքակտեալն և զլուծեալն
 միստնգամ կանգնել:

Եւ տես զինչ ասեն. այս անուն, ասեն, նաւաբե-
 կութիւն կրեաց և ընկղմեցաւ. և իբրեւ անկաւ՝ ձկունք
 բազումք կերան զնա, և 'ի ձկանցն իւրաքանչիւր ոք մի

մի անգամ եփեր, և 'ի նոցանէն ամն յայտ խորշ և ամն յայնմ ըմբռնեցաւ, և եղեն կերակուր այլոց, և նոցա մարմինքն այլում կերակուր անկան, և 'ի նոցանէ գար ձեալ յայլ աշխարհ մեռան, թերևս գաղանաց գէշ անկան որք զայն ձկունս կերան. և արդ որ այնչափ չք փոխք և ցրումն անդամաց գործեցան, զխնդ իցէ զփ միւսանգամ այրն յարիցէ. ¹ ո՛րչոքն 'ի մի վայր ածիցէ:

Ինդէր խօսիս զայդ, ով այր գու, և տողս¹ առան ցեղաց բանից յեռուս, և անհնարին իմն զիրան հաշուիս: Իայց աղէ իսկ եկ ասա, թէպէտ և 'ի ծով չանկանիցի, թէ և ձուկն չուտիցէ, և գարձեալ ձկունքն 'ի բազում մարդկանէ ոչ ուտիցին, այլ պատեալ 'ի տապանի այրն լինիցի, և ոչ որդն և ոչ այլ ինչ վատիցէ, զխնդ լուծեալն յառնիցէ, ուրդէս հոգն և մոխիրն կցիցի, իբր ծաղիկ մարմնոյն ծաղկիցի: Իսկ այս ոչ իցէ տարակուսանաց. և եթէ հեթանոսք իցեն որ յայն տարակուսանս մտանիցեն, բազում ինչ ունիմք և առ նոսա առ տե՛ղ որք զորիսն 'ի տունկս և 'ի թուփս և 'ի շուռս ածեն: Եւ արդ աղէ ասա ո՛ր դիւրագոյն իցէ, զիւր մարմինն առնուլ եթէ զօտարին: Ի՞նչք գարձեալ ասեն. 'ի հրոյ ծախին, և հանդերձից յարութիւն լինի և կօշկոց, և չամաչեն: Ի՞յլ առ նոսա ոչ մի ինչ մեր բան. այլ առ հաւատացեալս, թէ հաւատացեալս պարտ է ասել որք հարցանեն:

Իայց սակայն ասասցուք զտաքերականն, թէ ամն նայն կենդանութիւն յապականութենէ լինի, տնկոց և ամենայն կենդանեաց: Ետեսանիցեն զթղենին, որպիսի է բունն, որպիսի շառաւեղքն, որչափ անրեքն, քանի՞ ոտքն, որպիսի պատեանքն մանր հատուցն գնդակեալք. և որ այնչափ և այնպիսի է, 'ի կորեկանէ միոյ յերկր անկելոյ ծնանի. և այն զի և նա նախ ապականեցի. և թէ չլուծանիցի և չփախի, և ոչ մի ինչ անտի լինիցի: Եւ արդ աղէ ասա, ուստի լինիցի այդ ամենայն: Եւ որթն որ այնչափ գեղեցիկ է 'ի տեսանել և քաղցր 'ի ճաշակել, յանպիտան թնահատէ² լինի: Եւ արդ զինչ ասա ինձ, ոչ ապաքէն մի ջուր 'ի վերուստ իջեալ՝ զիւրդ

¹ Մի օր. Եսեռանի տաքանայ
տիտէս:

² Օրինակ մի Կաթնի:

յայնչափ փոփոխմունս փոփոխի. այն քան զյարութիւնս
պրանչելապոյն է : 1) ասն զի անդ նոյն սերմ¹ և նոյն տունկ
'ի ներքս կայ և յաշով ազգականութիւն. իսկ աստ զհարգ
զմի տնելով զքնութիւն և զնոյն զօրութիւն² և յայն
քանս փոփոխի. յորթն լինի գինի, և ոչ գինի միայն,
այլ և տերև և ջուր. յասն զի ոչ ողկոյցն միայն, այլ և
ոխլ և ս մասունք որթոյն 'ի նմանէ կերակրին : 3) Կար-
ձեալ և 'ի ձիթենիսն իւզն և պղն և ս ամենայն . և այն
իսկ են զարմանալիք, զի աստ խոնաւ և անդ ցամաք, աստ
քաղցր և անդ թթու, այլուր կծու և այլուր դառն :
4) Երդ աղէ աստ, զիարդ գառնայցէ յայնչափ սկեսպէս
գունակս. այլ չգտանես ինչ ասել :

Եւ այց և 'ի քեզ իսկ աստ, զի մերձապագոյն իսկ է .
տերմն որ տերմանի³ զիարդ յաշ, որպէս յականջս, իբր
'ի ձեռս, որպէս 'ի սիրտն, զիարդ յայնչափ անգամս տը-
պուորի և յօրինի : 1) Եւ ապաքէն իսկ բիւր¹ որոշմունք
են 'ի մարմնի, ձեռոյ, մեծութեանց, զօրութեանց, զը-
րութեանց, ուժոյ, յարմարութեանց. 2) Իւր, երակք,
մարմին, ոսկերք, ներարգք, շնչերակք, յօղք, խաղճս-
խաղճք, և որչափ այլ ինչ քան զնոյնս ճշդիւ համարին
տարեւտագէտք բժշկաց, որ միախառն ունին զմեր
քնութիւնս. և այս ամենայն 'ի միջէ տերմանէ է : 3) Եւ
չթուեսցի այս քեզ առաւել տարակուսանք. զիարդ որ
խոնաւն է և լոյծ և ցամաք և ցուրտ² մածնու³ լինել
ոսկր. 4) որպէս Զերմն և խոնաւն միացեալ, զիարդ 'ի ցուրտ
և 'ի լոյծ 2) Իւր, 4) որպէս 'ի ցուրտ և 'ի խոնաւ փողքն : 5) Եւ
տի ինչէ այն ամենայն, ազէ աստ. ընդ այն չտարակու-
սիս : 6) Եւ տեսանես հանապազօր զյարութիւն և զմահն
'ի հատական լեալ. 7) Եւ չորգաւ մանկութիւնն, ուստի եկն
ծերութիւնն, զիարդ ծերացեալն չկարէ զինքն մանկա-
ցուցանել, և միւս մանուկ մատաղ ծնանի. և զոր այ-
լում տայ, անձին չկարէ շնորհել . . . 8) Եւ յոգ խոր-
հուրդք մարդկայինք պահանջեն. բայց յորժամ անձ գող

1 Այդպէս սանի մէջ յերկոյ օ-
րինակացն զմէկ յատկութեանց
և մասանց մարմնայն համաձայն
յուանականին. իսկ միւս երկուքն,
թեպէտ մէկ երկաթագիր, ասեն
իսկաւ այնպէս իրարմէ 'ի մարմնի

էն, դիմոյ, յաշի տեղանոյ (կամ յաշ-
ի տեղանոյ), 4) Եւ իբր, յօղաւ-
ծոյ, երակոյ, մարմնոյ, ոսկերոյ, շնչոյ,
խաղճի, մարմնոյ, աղեւոյ միջմիջոյ և
միւսանոյ, և որչափ այլ ինչ :

3 Օրինակ մի գտնուա յորի :

ծիցէ, ամենայն տեղի տայցէ: Եթէ այսօրիկ տարա-
կուսելիք են . . . եմուտ յիս այժմ խորհուրդ մելերցն
որ զծնունդն զանմարմին հարցաքննեն զՎրիստոս . . .
ու որ երբէք գտանել կարէ. և զիսորդ զանձառն զայն
և զանասելի ծնունդն քննիցեն արդեօք . . . Եւ զայս
ու եթէ վարստպար եղև մեզ ասել, այլ զի յարութեն
հաւատայցեմք, և յորժամ դարձեալ խորհրդով կամի-
ցիմք հասանել և չգտանիցեմք, մի դժուարեացուք և մի
զայրասցուք, այլ մտավարժ բարութ դարձցուք և նա-
հանջեսցուք զխորհուրդս

ՅՈՒԹԵՐՈՐԴ ԶԱՌԵՆ

“ () այս ասեմք ձեզ տեառն բանիւ, զի մեք կենդա-
նիքս մնացեալք 'ի գալստեան տեառն' ոչ ժամանեմք
ննջեցելցն, , , () արգարէքն յորժամ զհաւատարմու-
թիւն բանիցն ցուցանել կամէին, նախ քան զայլն զայս
ասէին՝ Եթէ “Տեսիլն զոր ետես՝ Եսայի, , , և դարձեալ-
“Պատգամն նայ, որ եղև առ Երեմիա, , , և դարձեալ
Եթէ “Եսայէս ասէ տէր, , , . . . բայց զայս զոր ասացս,
յայտ յանդիման լուաւ յայ . . . Տեցուք և այժմ զինչ
ասէ: “ () ի մեք կենդանիքս 'ի գալստեան տեառն ոչ ժա-
մանեմք ննջեցելոցն. զի ինքնին տէր հրամանաւ 'ի ձայն
հրեշտակապետին յետին փողով իջցէ յերկնից, , , և աս-
այնմ եթէ “ (Յայնժամ զօրութիւնք երկնից շարժե-
ցին, , , Եւ զամս կը արդեօք փողով. քանզի և 'ի Սինա
լերինն զնոյն տեսանեմք, և հրեշտակս իջեալ և անգ .
Եւ արդ զինչ կամիցի ձայն փողոյ հրեշտակապետին
յայտ առնել: () որ օրինակ 'ի կուսանաց ճառին ասէ՝
եթէ արիք, եկն եհաս փեսայն: Արմ զայն իսկ ասէ,
կամ որպէս թագաւորաց կայցեն յայնժամ հրեշտակք
'ի սպասու 'ի յօրութեանն: Եթէ Եթէ յարիցեն մե-
ռեալք, և լինիցին արդիւնքն՝ ոչ եթէ հրեշտակաց ինչ
այնմ զօրաւիգն լինելոյ, այլ 'ի նորա բանէն, որպէս 'ի
թագաւորի հրամանէ՝ Եթէ ելցեն արգելեալք և հանի-
ցեն սպասաւորքն ոչ իւրեանց ինչ զօրութեամբ, այլ
նորա բարբառովն հարկանիցեն զսպասաւորութիւնն:
() այս և այլոր ինքն Վրիստոս ասէ՝ Եթէ “Եւաքեսցէ
զհրեշտակս իւր հանգերձ փողով մեծաւ, և ժողովեա-

յեն զընտրեալ նորա 'ի չորից հողմնց 'ի ծագաց երկնից մինչև 'ի ծագո նոցա , , : Եւ ամենայն ուրեք զհրեշտակս տեսանեմք այսր անդր ընթացեալս : Իսկ հրեշտակապետ՝ Թուի ինձ Թէ զգօրագլուխ առաքելոցն հրեշտակացն աւիցէ, որոց աղաղակ բարձեալ տախցէ՝ Թէ պատրաստ աւրարէք զամենեւեան, զի եկեալ հասեալ է դատաւորն : Օ ինչ իցէ յետին փոքն . այսու յայտ առնէ՝ Թէ բազում փոքր հնչեացեն, և յեանումն իջանէ դատաւորն :

“ Եւ մեռեալք, ասէ, որ 'ի Վրիտաոս՝ յարիցեն յառաջագոյն . ապա և մեք կենդանիքս մնացեալք՝ հանդերձնոք յափշտակեսցուք ամպովք ընդ առաջ տեսան յօդս, և այնպէս յամենայն ժամ ընդ տեսան լինիցիմք : Եւ յոռհետե միտիթարեցէք զմիմեանս բանիւքս այսօրիւք , , : Եւ եթէ իջանելոց է, ընդէր յափշտակիցիմք : Եւ ասն պատուոյ . քանզի և Թագաւոր յորժամ 'ի քաղաք մտանիցէ, պատուականքն ընդ առաջ ելանեն, իսկ պատժապարտքն անդէն 'ի ներքս՝ մնան դատաւորն : Եւ յորժամ հայր սիրելի ուստեք ֆայցէ, որդիքն և արժանաւոր մանկունք կտօք ելանեն ընդ առաջ՝ երթալ տեսանել և համբուրել, և ծառայքն յանջաւորք անդէն 'ի ներքս մնան : Եւ որ 'ի վերայ կառաց բերեալ լինիմք առ հայր . քանզի և ինքն ամպով ընկալաւ զնա, և մեք ամպով յափշտակիմք : Տեսանենս որչափ պատիւ ընդ առաջ ելանելովն առնիցեմք այնմ որ իջանիցէն . և որ քան զամենայն երանելի է, զի այնպէս յամենայն ժամ ընդ նմա լինիցիմք : “ Եւ պատմեսցէ զգօրութիւնս տեսան, լսելի արասցէ զամենայն օրհնութիւնս նորա , , :

Սրբաբարութեանց արժանի արար զազգս մարդկան . նախալախձանեալքն յառնեն, և ապա 'ի միասին հանդիպումն լինի : Եւ եւ զոր նախ քան զամենեւեան վախճանեցաւ, ընդ կենդանիսն 'ի միասին երթայ ընդ առաջ . օրպէս զի ոչ ինչ լինիցի առաւելութիւնս սոցա և նոցա : Օ ի եթէ՝ մեզ անցեալ մնան զի ընդ մեզ պատկեսցին, որպէս և այլուր գրեալ ասէ՝ եթէ “ վասն մեր տեսան յառաջագոյն լաւագոյն խորհիլ ” զի մի առանց մեր կատարեսցին , , : որչափ ևս արեւել լինք նա

ցա . մանաւանդ թէ նոքա մեզ մնացեն , և մեք նոցա ոչ ևս . քանզի յանկարծակի յական թօթափել լինի յարութիւնն : Իսկ ասելն եթէ ժողովին , քանզի յառնեն ամենայն ուրեք և հաւորին 'ի հրեշտակաց : Իսկ առեօդ զօրութեանն գործ է հրաման տալ երկրի արձակել զաւանդն . և այնմ չիք որ սպասուոր , որպէս յայնժամ կոչեաց զ՝ աղարտ , "՝ աղար , ասէ , եկ արտաքս , , և ածե՛ն սպասուորացն լինի : Իսկ եթէ պարտնոր ընթանայցեն և ժողովիցեն հրեշտակք , իսկ արտ սոքա զհարգ յափշտակիցին . . . քանզի միանգամայն յորժամ ոչ որ գիտիցէ՝ լինիցի : Իսկ յորժամ տեսցեն զերկիր գղրգեալ և փռուլ լցեալ , և յամենայն կողմանց մարմինս յարուցեալ՝ առանց ուրուք սպասուորութեան , այլ հրամանին բաւականութեամբ լցեալ զերկիր ամենայն , զմեաւ ած որքան է որ յ՝ աղար , մինչև 'ի նորա զալուստն՝ ամենեքեան կան յայնժամ հանդերձ կանտիք և որդւովք : Երբժամ տեսցեն պիքան 'ի վերայ երկրի ամբոխ , յայնժամ գիտասցեն . զոր օրինակ 'ի մարմնոցն անտեսութեան՝ ոչ ինչ յառաջագոյն ասեին , նշնալէս և յայնժամ :

Ի՞նչ յորժամ այսոքիկ լինիցին , յայնժամ և ձայն հրեշտակապետին եղիցի՝ որ գոչէ և հրեշտակացն հրամայէ , և փողոցն՝ մանաւանդ թէ հնչին փողոցն : Երբժամ որ երկիւզ որ դադումն՝ որ 'ի վերայ երկրի մնացեն , յորժամ մի կին յափշտակիցի և միւսն մնացէ , մի այր առնուցու և միւսն թողուցու . զինչ ինչ նոցա ոգիքն կրեսցեն յորժամ զարան վերացեալ տեսանիցեն և զանձինս մնացեալ . ոչ քան զամենայն գեհեն ահաւորագոյն է այն . գրեպաք զայն այժմ լեալ : Վանդի թէ մահ յանկարծակի կամ քաղաքաց շարժմունք և սպառնալիք այնպէս շտապեն զմեր օգիտս , յորժամ զերկիր պատահեալ տեսանիցեմք և լցեալ ամենեքեմք նոքօք , յորժամ զձայն փողոցն լսեցեմք , և զարարաւ հրեշտակապետին՝ քան զամենայն փող հնչական տառուկայեալ , յորժամ զերկինս գալարեալ և զամենեցունց լապաւալն ած եկեալ տեսանիցեմք , որպիսի ինչ մեր ոգիքն լինիցին : Օտար հարեցուք աղաչեմ և երկիցուք ,

որպէս թէ արդէն իսկ լեալ իցէ իրեն : Ս'ի յերկարութեամբ ժամանակին զանձինս մտիթարիցեմք . յորժամ արգարեւ լինեցոց իցէ , ոչ ինչ 'ի յերկարելոյն գործիցի : Ս'ըջափ դողուծն յայնժամ , ժրջափ երկիրչ անդ լինիցի . գիտեք իսկ զայնսակ որ 'ի մահն տանիցին , որպիսի դու թիւն զգուովք նոցա կայցէ՝ մինչդեռ 'ի դուրս մահուն գնացեալ երթիցեն . քան զորջափ մահն չիցէ այն անհնարին : Եւ արդ զինչ կամէին կամ գործել կամ կրել , եթէ հնար ինչ էր յայնպիսի միգոյ է 'ի մտախղաղ գերծանել : Եւ 'ի բազմաց իսկ լուայ , որք արքունի մարգասիրութեամբն՝ յետ 'ի մահ տանելոյ անդրէն կու շեցան , թէ և զմարդիկ անգամ չտեսնենին . զի այնպիսի խռովեալ և ազմկեալ և զարհուրեալ միտքն էին :

Եթէ մարմնաւոր մահս այնպէս զարհուրեցուցանէ զքեզ , յորժամ յաւիտենից մահն գայցէ , զինչ կրեցուք : Եւ զինչ ասիցեմ վասն այնոցիկ զորս 'ի մահն տանիցին . ամբոխ յոյժ շուրջ կուտեալ կայցէ , յորոց և բազումք իսկ ճանաչիցեն իսկ ոչ զնա , և եթէ շուրջ յոգինն նոցա ոք դիտել հայէր , ոչ այնպէս ոք անապօրոյն և անգութ և ոչ ժաշտել որ ոչ բեկանէր յայնպիսի տագնապէ և 'ի տրամութենէ . և եթէ յայլոց զայս մեռանել՝ որ ոչ ինչ է ընդհատ 'ի քնոյ , որ չիցեն ինչ նոցա հաղորդք՝ այնպէս հաշին , յորժամ մեք իսկ անձամբ ընդ մեծամեծ պատժօք անկանիցիմք , զինչ ինչ մտիթարութիւն կայցէ . չիք ինչ և չէ հնար , հաւատացէք , բանիւք յանդիման զաղէտն կոցուցանել :

Եւ , ասեն . այլ մարդասէր է անձ , և չլինիցի ինչ այնպիսի : Եթէ այնպէս իցէ , ապա 'ի զուր գրեալ է : Եւ , ասեն , այլ սպառնալիք միայն՝ զի ցածնուցումք : Իսկ եթէ չջաճնուցումք , և անդէն 'ի չարիսն կայցեմք , չածիցէ՝ տանջանա , ասա ինձ . եթէ այնպէս իցէ , և ոչ բարեացն փոխարէն հասուցումն տայցէ : Եւ , ասեն , այն վայել է իսկ նմա , և առաւել ևս քան զարժանն բարի առնել . որպէս զի թէ այն ճշմարիտ է , և արդարեւ լինիցի . և տանջանալն ոչ արդար , այլ վասն տղառնութեաց և երկիրդի իցէ : Եւ արդ առաքի հաւանեցուցից զձեզ՝ ոչ գիտեմ . զայն ասացից՝ թէ “ Սրգի նոցա ոչ վախճանի , և հարն ոչ շիջանի , ” թէ զմիւսն որ ասիցէ՝ թէ “ Երթիցեն 'ի հարն յաւիտենից , ” Եթէ զմե-

Ժատունն ածեալ կացուցից առաջի, և տակաւին ասի-
ցեք թէ վասն սպառնալեաց ասացեալ է. և արդ ու-
տի հաւանեցուցից զձեզ: Ստանայի միտք են այդ .
անօգուտ չնորհ չնորհեալ, որ ամենեկին ծոյլս կազմէ. և
արդ ուտի բառնայցեմք զայն 'ի միջոյ. որչափ և ասի-
ցեմք 'ի գրոց, ասեք՝ վասն սպառնալեաց է:

Եւ զայլոց զհանդերձելոցն թերեւ մարթիցէ որ ա-
սել, այլ զանցելոցն և 'ի գլուխ ելելոցն ոչ ևս: Սու-
րուք զըհնդեղենն. միթէ և այն վասն սպառնալեացն ինչ
ասացաւ, և չեղէ և չե՛լ 'ի գլուխ. և նոքա բազում ինչ
պղծախիս ասեին. և զհարկուր ամ 'ի հանդերձել տա-
պանին և 'ի կցել փայտիցն և 'ի բողբոջել արդարոյն՝ չէր
որ որ հաւատայր. և չհաւատացին բանիցն սպառնա-
լեաց, կրեցին արդեամբք պատիժս. զնոյն և մեք կրե-
լոց եմք, եթէ չհաւատայցեմք: Եւ ինչ իրի իսկ զգալու-
տն իւր՝ լոյի աւուրցն նմանեցուցանէ. քանզի որպէս
այնմ ջրհեղեղի չհաւատացին ոմանք, նոյնպէս և ոչ
այժմ հեղեղի գեհնին: Ս'իթէ այն սպառնալիք էին,
ոչ ապաքէն արդիւնք իսկ եղեն. որ յայնժամ զյան-
կարծակի պատիժս ած 'ի վերայ, ոչ առաւել և այժմ
ածիցէ. քանզի ոչ ինչ նուազագոյն դործ քան զայն՝
այժմ աստ դործին. որպէս զի յայնժամ ասէ. «Ս'ը-
տին որդիքն նոյ առ դստերս մարդկան», և 'ի խառնա-
կութիւնս միայն էին անօրէնութիւնք. իսկ այժմ ա-
հաւատիկ ամենայն կերպարանք չարեաց են, որ ամե-
նեկն յանդգնութիւն է:

Հաւատայցէք արդեօք՝ եթէ եղև ջրհեղեղ, եթէ
առանցելոց ինչ բանք թուիցին ձեզ. և տակայն լերինքն
յորս տապանն զտղարեաց՝ վկայեն, զհայոց լերանցն
պատմ: Եւ յաճախութեամբ՝ և յայլ ևս քան 'ի
նոյն՝ յայտնադոյն ածիցէ բանս. երթեալ ուրուք իցէ
ձեր 'ի պաղեստինացւոց աշխարհն. այսուհետեւ ոչ ևս
բանս, այլ արդիւնս իսկ ասեմ. թէպէտ առաջինքն քան
զարդիւնքն յայտնադոյնք են, զի զոր գիրք ասեն՝ և քան
զաչաց տեսիլ հաւատարմագոյնք են: Երթեալ ուրուք
իցէ ձեր 'ի պաղեստինացւոց աշխարհն, զինչ որ 'ի ձէնջ
վկայեսցէ ինձ, որոց զտեգիսն իսկ տեսեալ իցէ. քան
զ՝իկադոյն և քան զ՝ազա 'ի վերոյ, անդ իսկ 'ի սպա-
ռուածի ի խորանան գետոյ՝ վայրքն ինչ բազում են և

ամենապիցք. մանաւանդ թէ էին, քանզի այժմ ոչ և նոյնպէս, որ երբեմն իբրև զգրախան նոյ էին. «Եւտես, ասէ, ի ոչիտ զամենայն կողմանա ի Յորդանանու» զի էին յառթի իբրև զգրախան նոյ, և արդ որ այնպէս ծաղկաւից և ամենաշատ վայրքն էին, հակառակեալ ընդ ամենայն աշխարհի, և ժամանեին լիութեամբ գրախանն նոյ, քան զամենայն անապատ անապատաւոյն է այժմ, Լիան ծաղք և պտուղ ունին, և պտուղն բարկութեն նոյ յիշատակիչ է. կան նաեւնիք, և զփայտէն խակ ասացից, և պտուղն գեղեցիկ խակ երևի ի վերոյ, և զանտեղեակսն բազում յուսով լի առնէ. խակ յորժամ ի ձեռն առեալ հատանիցէ, պտուղ ամենեւին ինչ ոչ է, բայց մեխիւր և փոշի շատ ցուցանէ ի ներքս ամբարեալ. այնպիսի է և երկիրն ամենայն. Եւթէ քար տեսանիցես, մեխերեալ գտանես. և զինչ զքարէ և զփայտէ և զհողոյ, ուր զի և օգքն և Զուրքն զնոյն հարուածս կրեցին. Եւրպէս մարմնոյ ինչ պրեցերոյ զկերպարանան և զնշմարանան տեսանիցեն ի հուր, և զհասակն և զափն, և զօրութիւն ինչ ոչ, նոյնպէս և անդ զերկիրն է տեսանել. բայց չունի ինչ զերկրի, այլ ամենեւին մեխիւր. ծառս և պտուղս, այլ ոչ ինչ զծառոյ և զպտոցոյ. օգս և Զուրս, այլ ոչ ինչ զժրոյ և զօգոյ. քանզի և այն աշխնացեալ իմէպէտ և զխարդ խակ երբեք պրեցցին օգքն կամ զխարդ Զուրքն, և Զուրն մնացէ. փայտի և քարի մարթի պրեւ, բայց օդոյ և Զրոյ չէ երբեք հնար. Եւեղ չէ հնար, այլ արարցին հնարաւոր է. Եւյուհեռե ոչ այլ ինչ է, թէ ոչ հնոց՝ օդն, և հնոց՝ Զուրն. ամենայն անպաուղ, բնաւ անծին, բոլոր ի պատիժս պատուհասից, կանուխ բարկութեանն պատկերք, հանդերձելոցն նշանակք. միթէ և այն բանից սպառնալիք իցեն. միթէ և այն խօսից ինչ վճիռք իցեն:

Ինչ ոչ առաջինքն անհաւատք են, այլ նոյնպէս ըստ երեւելեացն և աներեւոյթքն հաւատարիմք. նա և անհաւատիցն բաւական են այնպիսի գործք տալ հաւատս. իմէ չհաւատայցէ որ գեհենին, զԵդոմ զմեաւ ածիցէ, զԵդոմս յիշեսցէ, զանցեալ պատիժան, որ և արդէն խակ են. և այն մշտնջենաւոր լինելոյ տանջանացն նշանակ է. Եւհագին ինչ են բանքս. և այնք չիցեն ասհաղին՝ յորժամ ասիցեն, թէ չիք գեհեն, այլ թէ վայ.

րապարսպառնացու անձ : (} որժամ զձեռս ժողովրդեանն
լքանիցես, դու ստիպես զիս ասել՝ որ չհաւատաւոր . դու
• ասէր զիս յայսպիսի բանս . եթէ քո՝ բանիցն Վրի-
տտի հաւատացեալ էր, ոչ լինէր ինձ հարկ յարդեանցն
կուտել հաւատս . և զի յայնմանէ փախեալ, կամաւ
իսկ և ակամայ հաւանեացիս : Եւ յսուհետեւ զինչ կայ
քո ասել զստորանցւոյն :

Եւ ամիս և զպատճառսն ուսանել վասն որոյ եղև եր-
բեմն այն ամենայն : Եւ փն մեղք անհնարինք և անիծից,
բայց ընդ մանկտի շառնչին, և վասն այնորիկ ետուն
զանհնարին վրէժսն : Իսկ այժմ բազում ինչ հանգոյն
այնմիկ, և ևս անհնարինս քան զնոյն լինին 'ի սոսա
մեղք : Եւ վասն միոյ մեղաց այնչափ Բհեզ զբարկու-
թիւնն, մինչև ոչ Երազամու աղաչանացն առնէր ե-
րեսս, և ոչ Դ ղվտոյ՝ որ ընդ նոսա կեացր, և վասն պա-
տուելոյ զժառանգ նորա՝ զգտորս իւր տայր պարտաւշ-
իսի 'ի Թշնամանս, ուր այսչափ մեղս գործիցի, խնայի-
ցէ : Եւ յաղու իսկ բանք են արդարեւ առանցելոց, և մո-
լորութիւն և խաբէութիւն և սատանայական :

Եւ ամիս զի միւս ևս օրինակ 'ի մշջ բերից : Եւ ետի-
իցէ զվարառնէն զեգիպտացւոց Թագաւորէն . Թէ այն-
պէս իցէ, գիտես զվրէժն զոր ետ . գիտի՞ր զնոսա կառօք
և երկարօք հանգերձ ամենայն զօրօքն ընկղմեաց 'ի
ծով կտրմիր : Եւ ամիս և այլ ինչ ուսանել . Թերեւս նա
ամբարիշտ էր, մանաւանդ Թէ ոչ Թերեւս, այլ արգարեւ
իսկ ամբարիշտ . կամիս և 'ի հաւատացելոց և այլ ուն-
կինգրաց՝ որոյ վարք չէին ուղիղ՝ տեսանել պատժեալս .
լուր Պաղոսի . “ Եւ պառնկեացուք, ասէ, որպէս ոմանք
'ի նոցանէ պառնկեցան, և անկան 'ի միում աւուր քսան
և չօք հազարք . և մի տրանջեցուք, որպէս ոմանք 'ի
նոցանէ տրանջելին, և կորեան 'ի սատակչէն . և մի փառ-
ձեացուք զՎրիստոս, որպէս ոմանք 'ի նոցանէ փորձե-
ցին, և յօձից անտի սատակեցան ,” :

Եւ Թէ պառնկութի այնչափ աղէտս գործեաց և տրո-
տունջ, իսկ մեր չարիքս որպիսի ինչ գործս ոչ գործի-
ցեն : Եւ եթէ չտայցեն այժմէն վրէժս, ընդ այն ինչ
մի զարմանար . զի նոքա ոչ գիտէին զԲհեն, վասն այ-
նորիկ անդէն առ ոսոս ընդունէին զպատիժս . դու որչափ
և յանցանիցես, Թէպէտ և ընդ միոյ իրիք չտայցես

վրէժս, ընդ ամենայնի տուժելոց ևս անդ: () Եղայս ըստոյն՝ որք ոչ պիտի ինչ յանցանս յանցան՝ այն պիտի տանջեալ, և ՚ի մեզ խնայիցէ. այլ չէ ինչ ՚ի դէպ, այս. թէպէտ և զնոյն մեղս զնոցայն մեղանշեմք, մեծամեծ տանջանաց քան զնոսա արժանի եմք: Ինգէր. զի ՚ի բազում ջնորհս իօն վայելեալ, յորժամ աւելի ևս և մեծամեծ քան զնոսայն յանցանիցեմք, որպիսի ինչ պատիժս ոչ կրիցեմք:

Եւ մի ոք զիս համարիցի՝ թէ մեծարանս ինչ դնելով և ներելով նոցա՝ ասիցեմ զայս. քաւ լիցի. յորժամ ան պատժիցէ, որ հակառակ այնմ բերիցէ վճիռ՝ ՚ի ռատանայական մտաց առնիցէ զայն: Եւ այսուհետեւ գովելով ինչ զնոսա կամ ներելով ասեմ զայս, այլ հայեցեալ ՚ի մեր չարիսս. նոքա թէպէտ և տրանջեցին, այլ ընդ անապատն շրջին. իսկ մեք ՚ի մերում աշխարհի եմք և ՚ի մեր տունս, և տրտնջեմք. նոքա թէպէտ և պոռնկեցան, այլ յեզիպտական չարեացն այն ինչ հեռացեալ էին, և գրեթէ չեւ ևս էր լուեալ այսպիսի օրէնս. իսկ մեք ՚ի նախնեացն զգրկութեան վարդապետութիւնն ընկալաք. ապա ուրեմն մեծաց պատժոց պատժապարտ եմք:

Եւ մի և այլ ևս ինչ լսել. իրաւի ինչ վիշտս ՚ի պաշտօնաւորաց աշխարհին կրեցին. սով, սուր, պատեւրազմունս, զերութիւն ՚ի բարեխաղացն, յասորեատանեացն, ՚ի մակեդոնացւոց, անհոգի չարիս ՚ի հաղորանոսէ, ՚ի Եսպիանոսէ: Եւ միմք քեզ, սիրելի, և այլ ևս ինչ պատմել. այլ մի ինչ տակացեալ ՚ի բաց մերժեցես. մանաւանդ թէ յառաջ քան զայս այլ ինչ ասացից: Եւ եղև երբեմն ՚ի քաղաքի, և թագաւորն ելեալ շրջեր ՚ի վերայ պարսպացն. և մատուցեալ կին մի՝ այսպիսի ինչ բանս խանդաղապանաց խօսէր. “Եւ քայ, ասէ, կինս այս ասաց ցիս, թէ խորովեցուք այսօր զքո որդիդ և կերիցուք, և վաղիւն զիմս. խորովեցաք և կերաք, և զիւրն ոչ կամեցաւ տալ”, զի՞նչ քան զայս վիշտ անհոգի կայր: Եւ արձեալ այլու մարդաւրէն ասէ, եթէ “Ձեռք կանանց ողորմեմաց եփեցին զմանկունս իւրեանց”, և Զրեայքն այնչափ վրէժս ետուն, և մեք առաւել ևս ոչ տայցեմք: Եւ մի և զայլ ևս չարեաց նոցա ուսանել ընդ Երեմայ զիրան անց, և անտի ուսանիս զամենայն աղէտս նոցա:

Եւ արդ հաւանեցուցա՞նք արգելօք զձեզ յայսմ ամենայնէ՛ գոյ գեհնէն։ () մնաւ ամ, զի թէ նոքա տանջեցան, մեք ընդէր չպատժիցիմք, կամ զխնոր չիցէ՛ ի դեպ մեզ պատժել որ սաստիկ քան զնոցա յանցանս յանցանեմք։ Եթէ յայտ իսկ է, վասն զի պահեալ կան մեզ պատիժքն. և եթէ կամիս՝ և իւրաքանչիւր ևս՝ ի գէժս տարեալ զքանս՝ առաջից, թէ զխորդ տանջեցան։

Սպան զեղբայրն Սային. անհնարին մեղք էին. և սակայն ետ վրէժս, և անհնարին վրէժս, և արժանի բազում մահուց. վասն որոյ բազում անգամ յանձին ունէր մեռանել։ Եւր նմին իսկ. «Եթէ հանիցես զիս, ասէ, յերկրէ, և յերեսաց քոց թագեայց, եղիցի ամենայն որ գտանիցէ զիս սպանանիցէ», Եւ արդ աղէ տա, ոչ զնոյն իսկ գործս զնորայն գործեն և այժմ ևս բազումք. յորժամ ոչ զմարմնաւոր՝ այլ զհոգեւոր եղբարս սպանանիցես, ոչ ապաքէն զնոյն գործ գործեցեր։ Եւ այն զի առնէ՛ եթէ ոչ պատժ, այլ այլովք օրինակօք. յորժամ կարող ես փարատել զոմն, և անտես առնիցես։ Իսկ չնախանձեցան որ այժմ ընդ եղբօր, և չորկ որ զընկերն՝ ի վիրշտ։ այլ չետուն աստէն վրէժս, սակայն տալոց են անդ։ Եւ ոչ օրինաց ինչ զքոց լուաւ և ոչ մարգարէից, որ ոչ նշանս ինչ ետես մեծամեծս՝ այնչափ կրեաց պատիժս. որ յետոյ զնոյն գործեաց, և ոչ այնպիսի օրինակօք զգաստացաւ, առանց պատժոց լինիցի. և ուր իցէ նոյ իրաւունքն, և կամ ուր բարութիւնք։

Վարձեալ փայտ ոմն քաղեաց ի շաբաթու, և քարկոծեցաւ. թէպէտ և փոքր ինչ պատուիրան էր, և քան զթղթատու թիւնն յոռեգոյն. որ զփայտն քաղեաց ի շաբաթու. և քարկոծեցաւ, որք բազում չարիս բազում անգամ գործեցին՝ առանց պատժոց երթայցեն։ Եթէ գեհնէն չիցէ, ուր արգարութիւն իցէ, ուր անախնառութիւն՝. թէպէտ և բազում ինչ այսպիսի մեղադիր լինի նոցա, թէ զշաբաթս ոչ պահէին։ Վարձեալ այլ ոմն Վարձի անուն՝ գողացաւ ի նղովից, և ամենայն աղաւան հանդերձ քարկոծեցաւ. և արդ զխնոր. չեղէ տա. Խորակողպուտ յայնմ հետէ։ Վարձեալ Սաւուր իւրնայեաց՝ նոյ կամացս արտաքոյ, այնչափ պատիժս կրեաց։

1 Յարմարին անտառաբնիկ։

իսկ այլ ոք ոչ խնայեաց արգելօք յայնմ հետե: խրանի թէ այն միայն էր. ոչ ապաքէն քան զգաղանա՝ զմիմեանս առաւել ուտեմք արտաքոյ նոյ կամեցն, և լանկաւ ոք ՚ի պատերազմի:

Ղարծեալ արգիբն Հեղեայ, զի յառաջ քան զպատարագն մատուցանել՝ ուտելին ՚ի պատարագէն, և անհնարին վրէժս ետուն հանդերձ հարբն. իսկ չեղէ՛ որ ծոյլ, ոչ հայր առ որդիս, և ոչ արգիբ անհնազանդք. այլ չետուն վրէժս. և արդ էր տայցեն՝ թէ գեհնէն չեցէ: Ղարծեալ և այլ ևս ինչ բաղում գտանէ որ ասել. լ'նանիս և լ'ափիրա՝ քանզի գողացան յորոց նուիրեցին, առժամայն պատժեցան. ոչ որ արգելօք յայնմ հետե զնոյն դարձ գործեցին. ընդէր ոչ ետուն զնոյն վրէժ:

Հաւանեցուցաւ արգելօք զքեզ՝ եթէ գոյ գեհնէն, թէ բաղում և այլ ևս օրինակաց պէտք իցեն. թէ այնպէս իցէ՝ յանդիր եկեացուք, որ այժմ իսկ յաշխարհիս լինին. զի հարկ է մեզ յամենայն կողմանց զոյն միտս ժողովել, զի մի ՚ի զուր ինչ անձանց չնորհե՛լ առնիցեմք քնաս անձանց: Ստեփանիցեն զբաղումս ՚ի վիշտս՝ հաշմ մարմնով բաղում վիշտո կրեալ, և զայլս ՚ի դիւրութե. ընդէր ոմանք ընդ սպանութեանց ետուն վրէժս, և ոմանք չետուն. լուր Սաւղոսի՝ որ ասէ, թէ «Սմանց մեղքն յառաջագոյն երթան, և ոմանց զինի», որչափ սպանողք զերծան, քանի գերեզմանակրկիտք. նալ ՚ի բաց թողցուք զայն ամենայն: (1) քանիս տեսանիցես տանջեալս անհնարին տանջանօք. ոմանք երկայն ցաւօք մատնեցան, ոմանք հանապազորդ տանջեցան, և ոմանք բաղում այցոյ. ինչ տանջանաց: Լ'րդ յորժամ զքեզ տեսանիցես ժպրհեալ՝ և թերեւս ՚ի բաղումս՝ և պատիժս ինչ ոչ կրեալս, ոչ ապաքէն և ակամայ իսկ ակն ունիցիս գեհնէնին:

(1) մտաւ ած զնոսա՝ որ աստէն յանհնարին տանջանսն տանջեցան, և ծանիցես թէ անկասառ չէ. և զի դու բաղում չարիս գործեցեր՝ և այնպէս ինչ ոչ կրեցեր, ունիցիս ՚ի մեծ զգեհնէն. զի այնպէս սերմանեաց ՚ի մեզ զնա անօք, որպէս զի ոչ ումեք անգէտ լինել. քան զի և վիպագիրք և փիլիսոփայք և որ զառասպելն գրեցին, և ամենայն իսկ մարդիկ առ հասարակ՝ վասն անտի

Հատուցմանցն ճարտարախօսեցին, և յազդագո՛րի դժոխս պատժելոց բազմաց ճառեցին. և եթէ այն առասպելք իցեն, այլ ոչ եթէ որ ՚ի միջի մերում իրքս պատմեցան: Եւ զայն ոչ եթէ վայրագար առ ահ ինչ արկանելոյ՝ կամեցան ասել, և ոչ ժանրատաղտուկ բռնինս ՚ի վերայ մերոյ ոգւոցս կուտել յօժարեցին, այլ առ ՚ի ցածուցանել և թեթեւագոյնս յարդարել:

Եւ ես իսկ յաճախագոյնս ընդ այն կամէի՝ թէ չէին տանջանք. և ժանաւանդ առաւել քան զամենեւին ես: Ինդեր: () ի ՚ի ձէնջ վասն իւրաքանչիւր ոգւոց որ միտքն կասկածիցէ, և ես ընդ ամենեցուն վերտկացու թեան համարս տալոց եմ: որպէս զի առաւել քան զամենեցունց՝ և ինձ անհնարին է գերծանել ՚ի պատժոց. այլ չէ հնար թէ չիցեն տանջանք կամ թէ չգուցէ գեհէն: Եւ արդ զի՞նչ գործեցից՝ զայն ոչ գիտեմ: Եւ իցէ, ասեն, այ մարդասիրութիւնն: (Համենայն ժամ ասեմ, այլ առաւել ՚ի միւսում ժամանակի խօսեցոյց վասն տորին իրաց. զի ընդ միմեանս խառնեցից զճառս գեհէնին: Իայց առ այժմ զոր շահեցաք՝ մի վերաբացի ՚ի մէնջ. քանզի մեծ շահ է հաւանել թէ զոչ գեհէն. այսպիսի բանից յիշատակ՝ իբրեւ զսաստիկ ինչ դեղ զամենայն ախտան փարատէ, ստէպ ունել ՚ի միտս մեր. արկցուք ՚ի կիր զնա, զի սուրբ սիրտ ունիցիմք. և այնպէս արժանի եղիցուք տեսանել զոր ակն ոչ ետես, և ունին ոչ լուա, և ՚ի սիրտ մարդոյ ոչ անկու: Եւ ընդ լիցի ամենեցուն մեզ հառանել շնորհօք և մարգարիտութեամբ տեսան. մերոյ (Հիտուսի Վրիտտոսի, ընդ որում հօր միանգամայն և հոգւոյն սրբոյ փառք, իշխանութիւն և պատիւ այժմ և միշտ և յսուրբեանս յաւիտենից. ամէն:

ՅԻՆՆԵՐՈՐԴ ՃԱՌԷՆ

Եւ ամս որոյ աղաչեմ զամենայն հնարս հնարեացուք առ մի ինչ երբէք նիրհելոյ: Ըտեսանիցէք զպահապանս. յորժամ սակաւիկ ինչ զանձինս քնոյ տայցեն, չօգտին ինչ ՚ի բողբոմ պահպանութենէն. քանզի ՚ի

1 Երբեմնակին առ ակն լորթելոյ:

ստեփաւ ժամուն զամենայնս կորուսին. զի բազում համարակութիւն ետուն գողոցն: () որ օրինակ որպէս մեր զգողն շտեանիցեմք՝ և նոքա զմեզ տեսանեն, նոյն պէս և սատանայ առաւել քան զսամենեակն՝ ի վերայ յարուցեալ դարանակալ լինի, և կրճէ զսատամունս:

||՝ի այսուհետեւ ննջեսցուք, և մի ասացուք՝ եթէ այս ինչ բանք են, և այն ինչ. զի ուստի ական չկայ՝ զոչ բազում անդամ ական հատանէ. նոյնպէս և ի չարիսն, օրում ական չկայցէ՝ տխուր կորնչիմք. ամենայնի հաւատեալս ոչտ ական կայցուք: ||՝ի արբեսցուք՝ չնիրհեմք, մի փափկացուք՝ և չննջեմք, մի մոլոխեսցուք արտաքնացն իրօք՝ և արթննութեամբ կատարիմք. յարգարեացուք զանձինս ամենայն ուստեք. որպէս որք ի ձգեղոց շուանացն վերայ գնայցեն, չէ հնար սակաւիկ մի շուշել, և եթէ փոքր մի հեղգայցեն՝ մեծամեծ չարիք գործին. վրիպեալ վաղվազակի անկանիցի ի խոնարհ և սատակիցի. նոյնպէս և մեզ չէ հնար ծուլանալ. քանզի ընդ անձուկ ճանապարհն գնամք, քարավէժ լինիցիմք յերկոցունց կողմանց սպառնալեաց, որ զերկտին ոտս միանգամայն չընդունի:

Տես որչափ հաւաստեաց պէտք են մեզ. շտեանիցն որք ընդ այնպիսի ճանապարհ գնայցեն՝ ոչ միայն ոտիւքն զգուշանան, այլ և աչօք. և եթէ կամիցի այլ ուրեք նայել, թէպէտ և ոտքն ի հաստի կայցեն, ցնորեալ աչքն ի խորոցն՝ ամենեկն ի վայր զառածեալ անկանիցի. այլ այնպէս պարտի զգուշանալ գնացիցն. քանզի ասէ իսկ. “||՝ի յաջ մի յահեակ”, և խաղում անդունդը են չարեացն, մեծամեծ քարանձաւք, բազում խաւար ի ներքոյ անձուկ ճանապարհին. զգուշացուք, ասիւ գնացուք և դողութեամբ. ոչ որ յայն ճանապարհ անկեալ՝ և մեղկի անկանի ի ծաղուէ, և ոչ ծանրանայ արբեցութեամբ. զուարթութեամբ և անօթի գնայ ընդ այն ճանապարհն:

||չ որ յուղի անկեալ՝ և բաճնայ ինչ ընդ իւր յաւերթոցան. պարտ և պատշաճ է պնդակազմն լինել. զի կարող լինիցին ընթանալ անցանել: ||չ որ պարտանդէ զիւր ոտս, այլ արձակս ժողովի գնալ. և բազում հոգովք կապեմք զանձինս, և բիւրապատիկ բեռնաւ երկրաւոր բարձեալ կրեմք, մեղկեալք լքեալք, և զիսրդ

ալին ունիցիմք ընդ անձուկ ճանապարհ գնալ: Այլ վայրապար ինչ ասաց՝ Թէ անձուկ է, այլ զարմանալով.
 “Վանի անձուկ է, ասէ, ճանապարհն”, այսինքն է.
 Թէ յոյժ անձուկ, զի և մեք ընդ կարի ինչ զարմանալիս զնոյն ասեալք: “Ահա է, ասէ, ճանապարհն որ տանի՝ ի կեսանն”, և բարիոք ասաց. յորժամ ընդ բանից և ընդ խորհրդոց և ընդ գործոց և ընդ ամենայնի պարտիցիմք պատիժս կրել, արդարեւ անձուկ է. և առաւել անձկագոյն զնա մեզ գործեմք, յորժամ լայնիցեմք զան ձինս և ընդարձակիցեմք, և զստս տատ անդ մեծամեծս ընկենուցումք: Անձուկն ամենայնի դժուարին է, բայց առաւել գիրացելոյն և սոնքացելոյն. որպէս զի որ զանձն մաշիցէ՝ ոչ ինչ զգայ զանձկութիւնն, և որ սովորն իցէ նեղութեան՝ չտաղտկայ ինչ ընդ ճնշելն:

Այլ որ պատհեաւ հանդստեամբ ալին ունիցի զերկինս տեսանել, քանզի չէ հնար. մի որ հանգերձ փափկութեամբ վստահ լինիցի ընդ անձուկ ճանապարհն գնալ, քանզի չէ մարմ. մի որ ընդարձակասուն ունիցի ալին կենաց. յորժամ տեսանիցես բաղանիս, սեղան աւանակից, սպասաւորս, և յայլ ևս բազմապատիկ փափկութեան զոր, մի եզուկ զանձն համարիցիս՝ Թէ չվայեցես յայնպիսի ինչ, այլ յողոց հանջիք ընդ նորս, զի ընդ կորստական ճանապարհն գնաց: () Ինչ շահ յայնմ ճանապարհէ իցէ, յորժամ՝ ի նեղութիւնն վախճանիցէ. որ քնստ յանձկոյն, յորժամ՝ ի հանգիստն տանիցին:

Բայց աղէ եկ ասա գուցիս, Թէ յարքունիս որ կուցեալ էր ընդ նեղ և ընդ խորաձորս երթալ, և միւսն ի մահ ձգեալ ընդ մեջ հրապարակաց, ում երանի տայաք, կամ վասն ոյր յողոց հանէաք. ոչ ապաքէն վասն այնորիկ որ ընդ արձակն գնացր. նոյնպէս և այժմ մի բարեկեցացն երանի տացաք, այլ վստահանայն. զի սղքս յերկինս փութան, և նղքս ի գէհն: Իմերևս բազումք ի նոցանէ և ծաղր ևս առնիցեն զանան. և ես վասն պնծորիկ առաւել ևս աշխարեմ և ողբամ ըդ նոսա, զի չգիտեն ընդ որ ծիծաղել պարտ իցէ, և վասն որոյ սուգ առնուլ. այլ զամենայն ընդ միմեանս խառնեալ խառվեն և աղմկեն. վասն այնորիկ իսկ աշխարեմ զնոսա:

() Ինչ խօսիս, այր դու. յառնեալք ես և համարս

տալոց ընդ ամենայն գործոց զոր գործեցեր, և անհնարին վրէժս հատուցանիցես. ընդ այնր չունիս ինչ փոյթ յանձին, այլ շուայտեալ և եթ և զարբենալ ամեն զմըտաւ, և առ այն մեծաւայն ծիծաղիս: Եւ ես զքեզ ողբամ. զի զւարիսն որ պահիցինք քեզ՝ գիտեմ, և ըզպատիժսն որ ընդունիցես. և վասն այդորիկ տաւել աշխարեմ: () Ի ծիծաղիս, սուգ առ հանդերձ ինե, և աշխարեա ընդ իս զքո չարիսն:

Իսոյց աղէ եկ ասա, թէ յրնտանեաց որ քոց կորին չէր, ոչ ապաքէն զայնտիկ որ ծիծաղէինք ՚ի վշտին՝ աւելիր և թշնամի համարելիր, և որք արտասուէինք և վշտակից լինէին՝ բարեկամս: Եւ արձեալ թէ և կին մեռեալ առաջի կայր, զայն որ ծիծաղէրն՝ նախատելիր. ոգիդ մեռեալ կայ առաջի, և գիտ որ արտասուեմս՝ թըշնամի համարիս, և գու ծիծաղիս: Տեսանեա զխորդ տրար զմեզ միմեանց թշնամիս և պատերազմողս սատանայ:

Եւ թափեցուք գետ երբէք, շուրջ զանձամբ հայեացուք, արթունք եզիցուք և բուռն հարցուք զկենացն յաւիտենից. զթանձրամած քունն ՚ի բաց թօթափեցուք. գոն դատաստանք, կան տանջանք, և առնի յարութիւն և խնդիրք ամենայն գործոց: Տէրն գալոց է ամեղօք. հուր առաջի նորա բորբոքեսցի և շուրջ զնավաւ մորիկ յոյժ. գետ հրեղէն զնաացե առաջի նորա, որդն անվախձան, հուրն անշէջ, խաւար արտաքին, կրր ճումն ատամանց: Ի՞նչպէս և բազում անգամ զւարիցիք ընդ այս, ես առ ՚ի զոյն ասելոյ երբէք ոչ դադարեցից:

Ի՞նչ մարգարէքն քարկոծէին՝ և չլէին, իրաւի ես առաւել լաւ իցե մեզ թշնամութիւնք, և մի ՚ի միրս ինչ և ՚ի շնորհս խօսել. զի մի յորժամ զձեզ խաբէցեմք՝ մեք ընդ մէջ կտրիցիմք: Տանջանքն անմահ են անդ, առանց միտթարութեան, և չիք որ որ վերակացու լինիցի: “Եւ, ասէ, ողորմեցի թովչի օձահարի”, յորժամ մեք անձանց չողորմեցիմք, ո՞վ է որ մեզ ողորմեցի: Եւ թէ տեսնիցես զքո սուր առեալ և անձին աննիցե, արգահատել երբէք կարիցեն արնախոյս. և ոչ ուրեք. իրաւի ես առաւել յորժամ մարթի ողորդել և չուզիցեմք՝ ո՞վ իցե որ մեզ արգահատիցե, և ոչ ոք:

|| զորմեսցուք անձանց . յորժամ յաղօթս կայցեմք առ նձ , ասեմք՝ ողորմեաց մեզ տէր . ասասցուք և ցանձինս , ողորմեա մեզ : || Եք եմք տեսարք ողորմութի գտանելոյ մեզ 'ի տեսանէ . նա 'ի մեզ շնորհեաց զայն . թէ արժանի ողորմութեան գործս գործեսցուք , եթէ արժանի նորա մարգասիրութեանն , ողորմի մեզ նձ : թէ անձանց չողորմեսցուք , ո՞վ իցէ որ մեզ արգահատիցէ :

|| զորմեաց ընկերին , և գտանիցես ողորմութիւն յոյ : || Բայի հանապաղ մատուցեալ ասեն , ողորմեաց մեզ , և չդառնաս 'ի ձայն . քանի մերկք , որչափ հաշմք . և չթաւմք , պլ չլուկցն առնեմք զպաղատանս նոցա . և զխորդ լինիցիս արժանի ողորմութի գտանելոյ , որ չառնեաք երբեք ինչ արժանի ողորմութեան : || Դիցուք գրթածք , լիցուք ողորմածք , զի այնպիսի լիցուք հաճոյքն , և հանգերձելոց բարեացն սիրելեաց նորա հասցուք շնորհք և մարգասիրութեամբ տեսան մերոյ (Յիսուսի Վրիստոսի , ընդ որում հօք միանգամայն և հոգւոյն սրբոյ փառք , իշխանութիւն և պատիւ պիտի և միշտ և յաւիտեանս . յաւիտենից . ամէն :

ՀԱՏՈՒՍԻՄՔ Բ . ԹԵՍՍԱԴՈՒՆԻԿԵՑԻՈՑ

Ի ՅԱՐՐՈՐԴ ԶԱՓԷՆ

“ Եւ պիտի զոր ունին՝ գիտէք առ 'ի յայտնել նմա յիւրում ժամանակին : Օ ի խորհուրդն անօրէնութե արդէն իսկ զօրանայ , բայց յայն վայր միայն , մինչ որ ունիցին 'ի միջոց բարձցի , զոր տեք (Յիսուս սատակեցէ հոգւով բերանոյ իւրոյ , և խափանեցէ յայտնութի գալատեանն իւրոյ . որոյ գալուստն ըստ ազդեցութեանն պատանայի է , : (Յիսուսի գր խնդրիցէ եթէ զինչ է զոր ունիցին . և յետ զայն ուսանելոյն , եթէ ընդեր այնպեանցայտս գիցէ 4) Եւ զայն : Օ քնն իցէ որ ունիցին զբայտնելն նորա , այսինքն որ արգելուցուն : Սմանք զհոգւոյն շնորհս ասացին , և այլք զհոգւոյն իշխանութիւնն՝ որում և ես առաւել միաբանիմ : Եւ զի . զի եթէ զհոգւոյ կամէր ասել , չասէր անբայտս , այլ յայտնաբոցն . զի և պիտի արգելեալ ունին զնա շնորհք հոգւոյն : Եւ այլ ազգ և ս , պարտ էր նմա վաղ իսկ գալ , եթէ 'ի նա .

զէլ շնորհացն գալոյ եր նա, որ երբեմն նաւազեցին :
 Լ՝ալ քանզի զՀոռոմնց իշխանութենէն ասե, նմանա-
 գոյնս առակելով և աներեւոյթ ասե . քանզի ոչ կամէր
 առաւել թշնամութիւնս յանձն առնուլ և անօգուտ
 նեղութիւնս : Եթէ ասացեալ եր՝ յետ օսկաւ միոյ
 վախճանելոց է իշխանութիւն Հոռոմնց, անդէն իսկ վաղ-
 վաղակի իբրեւ զժամատ մի թաղէին զնա կենդանւոյն և
 զամենայն հաւատացեալն, որպէս թէ յայն ինչ կեց-
 ցեն և ի նոյն զինուորեալ իցեն . վասն որոյ ոչ զայս ա-
 սաց, և ոչ եթէ վաղվաղակի լինելոց է, թէպէտ և միշտ
 զնոյն ասէ : Լ՝ալ զինչ ասիցէ . “ { }այտնել նմա, ասե,
 յիւրում ժամանակին . զի խորհուրդն անօրէնութեան
 արդէն իսկ զօրանայ , : Օայս զԵրեմիէն ասե, որպէս
 թէ օրինակ եր նա՝ Երեմիէն . քանզի և նա կամեցաւ հա-
 մարել զանձն աստուած : Եւ բարեղք ասաց՝ թէ խոր-
 հուրդն . այն իսկ է զի ոչ յայտնի իբրեւ զնա . . . Օի
 թէ յառաջ քան զնորա ժամանակն գտաւ այր մի՝ որ
 շէր ինչ կարի նաւազագոյն քան զԵրեմիէն չարութեամբ,
 զինչ զարմանք են եթէ և այժմ լինիցի : . . . և յայտ
 ինչ ոչ կամեցաւ առնել զնա . և զայն ոչ առ երկիւղի
 ինչ, այլ իբրեւ զմեզ մի աւելորդ թշնամութիւնս յանձն
 առնուլ յորժամ շիցէ որ ստիպիցէ ինչ : Երոյնպէս և
 աստ ասէ . “ Իայց յայնժամ միպն, մինչ օր օւնին՝ ի
 միջոյ բարձցի , : այսինքն Հոռոմնց իշխանութիւնն յոր-
 ժամ ի միջոյ բարձցի, յայնժամ նա եկեացէ : Եւ յի-
 րաւ իսկ . զի մինչ այս իշխանութեան երկիւղ ի վե-
 րայ կայցէ, չիցէ զոր նմա հնազանդիցի . իսկ յորժամ
 սա վախճանեսցի, դիմեսցէ յանիշխանութիւնն, և ըզ-
 մարդկան և զայ իշխանութիւնն յապշտակել մտաբե-
 րիցէ : Օր օրինակ և օրք քան զսա յառաջ էին՝ վախ-
 ճանեցան թագաւորութիւնք, որպէս Երարացն ի բա-
 րեղացն և բարելոյցոցն ի պարսկացն և Պարսիցն ի
 մակեդոնացոցն և մակեդոնացոցն ի հապխայեցոցն .
 Երոյնպէս և այս թագաւորութիւնս ի՝ Երեմիէն և նա ի
 Վրիտանոս, և այլ ոչ ևս կայցի . և զայս ամենայն բա-
 զում յայտնութեամբ Երանիւն աւանդէ :

“ Եւ յայնժամ, ասե, յայտնեսցի նա , : Եւ զինչ
 յետ այնորիկ լինիցի . մօտ է մեզի մարտութիւնն : “ Օր-
 տէր { }իսուս, ասէ : հաշեցէ հարող բերանոյ իւրոյ :

և խաղանքեցէ յայտնութեամբ զապտեանն իւրոյ . ուրոյ գալուստն ըստ ազգեցութեան սատանայի . : Որպէս հօր ընդ վայրս բորբոքեալ՝ զամենայն մանր ճճիս յառաջ քան զհատանելն բացէ 'ի բաց ապականէ և ծախէ, նոյնպէս և Վրիտառո հրամանաւ և գալատեամբ ստատակէ . . . և այն ամենայն կորնչի . ցածուցանէ զխաբէութիւնն և զապականութիւնն : Եւ ուր իցէ, “ Ուրոյ գալուստն ըստ ազգեցութեան սատանայի է տմենայն զօրութեամբ և նշանօք և ստովք արուեստիւք . :

() այս յառաջագոյն ասաց, զի մի պատրիցին որք 'ի ժամանակին գիտիցին : Եւ իսկ է, զի զամենայն զօրութիւնս ցուցանէ . բայց ոչ ճշմարիտ, այլ խաբէութիւն : “ Եւ ստովք արուեստիւք . : կամ զարուեստն իսկ սուտ ասէ, կամ թէ 'ի ստութիւն տանին : “ Եւ ամենայն պատրանօք անօրէնութեան 'ի մէջ կորուսելոցն . :

Եւ ընդէր, ասեն, թոյլ տացէ ան այնմ լինել, և որ տեսչութիւն այն իցէ, և զինչ շահ իցէ 'ի նորա գալլատենէն՝ զի յապականութիւն ազգիս մերոյ լինիցի : Որ երկնիւր, սիրելի, այլ լուր սմին իսկ՝ թէ 'ի կորուսեալն զօրանայ, որք թէ և նա չգայր՝ չհաւանէին : Եւ թէ զինչ շահ իցէ . զի կորուսեալն ըմբերանեացին : Եւ եւ թէ գայր նա և եւ թէ չգայր, նորա Վրիտառոի ոչ հաւատային . և արդ գայ 'ի յանդիմանել զնոսա : () ի մի ասիցեն, եւ թէ վասն զի ան կոչէր զանձն Վրիտառո, թէպէտ և ոչ ուրեք յայտնի ասաց . այլ ապա յետոյ եղեալն քարոզեցին, և չհաւատացաք . քանզի լուար, ասէ, թէ մի է անձ՝ յորմէ ամենայն . վասն այնորիկ չհաւատացաք : Եւ որ զայն պատճառս նոցա՝ լեռնն բանայցէ . զի յորժամ գայցէ՝ ոչ ինչ առողջութեան հրամանս տայցէ, այլ զամենայն անօրէն օրէնս . և 'ի սուտ նշանոց միայն հաւատարիմ լինիցի առ 'ի կարկեցուցանել զերանս նոցա : () ի թէ Վրիտառոի չհաւատաս, որչափ ևս առաւել և ոչ լեռնին պարտ է չհաւատալ : Վանդի նա ասէր՝ թէ 'ի հօրէ առաքեցայ, և օս զնորին հակառակն : Որ ան այնորիկ և Վրիտառո ասէր . “ Եւ եկի յանուն հօր իմոյ և ոչ ընկալապուք զիս . եւ թէ այլ որ եկեացէ յիւր անուն, զնա ընդունիլիք . : Եւ նշանս տեսաք, ասէ : Եւ աս Վրիտառոի բազում և մեծամեծ նշանք եղեն . եւ թէ այնպէս իցէ, և

աւել տարտ էր նմա հաւատալ։ Եւ վասն սորա բազում ինչ յառաջագոյն ասացաւ՝ եթէ անօրէն, և որդի կորստեան, և գալուստ նորա ըստ սատանայի աղղեցութեանն. և վասն նորա սոցին հակառակքն՝ եթէ կենարար է, և բազում բարութիւնս բերէ։

«Փոխանակ, ասէ, զի զսէրն ճշմարտութեան ոչ ընկալան զի ապրեցին, վասն այնորիկ առաքեսցէ նոցա ամբ զմոլորութեանն աղղեցութիւն առ ՚ի հաւատալ նոցա՝ ստութեանն, զի դատապարտեսցին ամենեքեան որ ոչ հաւատացին ճշմարտութեանն, այլ հաճեցան ընդ անօրէնութիւնն», () ի դատապարտեսցին, ասէ, և ոչ զի տանջիցին. այլ նախ քան զայս տանջեցոց էին. այլ զի դատապարտեսցին, այսինքն յահագին ատենին, զի իցին առանց պատասխանի տալոց որդի հաւատացին ճշմարտութեանն, այլ հաճոյացան ընդ անօրէնութիւն։ Այլ ճշմարտութեան զՔրիստոս կոչէ. փոխանակ, ասէ, զի զսէրն ճշմարտութեան ոչ ընկալան. քանզի երկուք էին և վասն երկոցունցն եկն. վասն զի սիրէր ըզմարդիկ, և վասն ճշմարտութեան եկն։ Այլ հաճեցան ընդ անօրէնութիւնն. զի յապականութիւն մարդկան գալոց է՝ մեղանչել նոցա։ () ինչ ինչ ոչ գործիցէ ՚ի ժամանակին. զամբ գորդիցէ, զքնաւս խռովեցուցանիցէ, և հրամանօք և ահիւ. ահագին երեւցի յամենայն կողմանց, զիշխանութիւնն ՚ի գործ արկանել, զանագորոյն միտս, զիրս անօրէնս ՚ի ձեռս առեալ։ Այլ մի զանգիտեսցես, զի ՚ի կորուսեալն ունի զօրութիւն. քանզի և Եղիա գայցէ ՚ի ժամանակին զգուշացուցանել զհաւատացեալն. և զայս Քրիստոս իսկ ասէ՝ եթէ «Եղիա եկեսցէ և յարգարեցէ զամենայն», և յաղագս () հասնու «զօրութիւն և հոգւով Եղիայի», վասն այնորիկ է ասացեալ, զի չարար ինչ նշանս և ոչ զքանչեքս որպէս Եղիայն. և «() հասնէս, ասէ, նշանս ինչ ոչ արար. բայց զամենայն ինչ զոր ասաց վասն նորա՝ ճշմարիտ էր», () Եւ զիմրդ զօրութեամբ և հոգւով Եղիայի, այն իսկ՝ զի զնոյն սպասաւորութիւն առնուցաւ. զի որպէս սա կարապետ առաջին գալստեան, նոյնպէս և նա կարապետ է փառաւոր և երկրորդ գալստեան նորա։

ՀԱՏՈՒԱԾՔ ՅԵՒՐԱՅԵՑԻՈՑ

ՅԵՐԱՋԻՆ ԺԱՅԻՆ

Եւ քանզի արեւութիւն արար զնա մեղաց մեռոց, կաց
ցուք ձեռացուք սուրբք. և մի ինչ կալցուք ազտ յան-
ձինս, այլ զգեզն և զվայելլուութիւնն զոր զգեցցց մեզ՝
պահեսցուք անարատ. զի ոչ ինչ գտանիցի ազտ և խորշ,
կամ թէ այլ ինչ այնպիսի: Եւ և խորշ՝ սակաւ ինչ
մեղքն են, բամբասանք, թշնամանք, ստուծիւնք. մա-
նաւանդ թէ և նոքա իսկ չիցեն փոքունք, այլ կարի իսկ
մեծամեծք, և այնպէս մեծամեծք, զի և յարքայու-
թենն են երկնից կարեն վերպեցուցանել: Եւ արդէս և ու-
րով օրինակաւ. “Եւ կոչէ զեղբայր իւր մորա, պար-
տաւոր լիցի ՚ի գեհն հրոյն”, զի եթէ որ մորան կոչէ,
որ թէ թէ ինչ թշնամանք թուիցին և մանկուց խօսք,
իսկ որ չարաբարոյն և չարագործ և նախանձառ կոչիցէ,
և այլ բազում նախատանօք թշնամանիցէ, որպիսի ինչ
ահագին տանջանաց չգտանիցի պատժապարտ:

Եւ անսացէք փոքր մի բանիցս, ազաւքմ. զի թէ
որ առնիցէ միում ՚ի փոքրկանց, նմա առնէ կամ չառ-
նէ, զիարդ ոչ ՚ի բարին խօսել և ՚ի չարն զնոյն առնէ.
որ թշնամանէ զեղբայրն՝ զնա թշնամանէ, և որ պա-
տուէ զեղբայրն՝ զնա պատուէ: Իրաւեցուք այսու-
հետեւ զբարին և եթ խօսել. լսեցո զլեզու քո ՚ի չարու-
թենէ. ոչ վասն այնորիկ ետ զնա մեղ, զի չար խօսի-
ցիմք և թշնամանիցեմք և բամբասիցեմք զմիմեանս,
այլ զի զնա օրհնիցեմք, և զայն ինչ խօսիցիմք՝ որ լսե-
լեացն շնորհ տայցեն, որ ինչ ՚ի շինութիւն իցէ, որ ինչ
յօգուտ: Իրաւեցար չար զումեքէ, զինչ օգտեցար. քում
անձին քնաս արարեր, զի զչարախօսի կործիս առեր
յանձն. քանզի չիք և չիք իսկ չար, որ այնմ և եթ մե-
ղանիցէ՝ որում առնէն, եթէ ոչ և զառնելիսն ընդ
նմին գրաւիցէ: Եւ արպիսի ինչ՝ նախանձառին թուի՝ թէ
այլում քնաս առնիցէ, և զայն ոչ գիտէ եթէ նախ ինչն
յագի ՚ի մեղսն, հալեալ ծնկեալ և ամենեցուն յաջաց
ելեալ. նոյնպէս և ագահն և անձնասէրն ևս առեմ
բամբասի յայլոց:

Իսայց կարի իսկ լու են փառք քան զինչս. զի զմին ոչ որ դիւրաւ գտանէ, և զմիւսն դիւրաւ ստանայ. մեռնաւանդ զի մի՝ այնմ որ լունիցի՝ չլինիցի ֆնասակար. և միւսն՝ զայն որ ոչն ունիցի, նախատ և ծաղր կացուցանիցէ, և ամենեցուն թշնամի և ատեւի առնէ. և ցասկոտն նախ զանձն պատժէ, և ապա զայն՝ որում ցասուցուն. Սոյնպէս և չարախօսն նախ զանձն յամբռառնիցէ, և ապա զայն՝ զուժէ չարն խօսիցի. և թերեւս ոչ հնարեսցի ինչ՝ ի չարախօսութենէն, այլ գնացէ ամբռով. զժանտի և զաղտեղոյ և զարհամարհելոյ առեալ կարծիս. և զուժէ չարն խօսէր՝ զնա ևս առաւել սիրելի առնէ. ի յօրժամ լիցէ որ զչար բանսն, և ընդ այնր վրէժ ինչ չառնուցու, այլ գովիցէ ևս և զարմանայցէ, ոչ զնա գովէ, այլ զանձն.

Եւ որպէս վաղագոյնն իսկ ասացի, թէ միշտ չարախօսութիւնք նախ չարախօսացն մեղանչիցեն. նոյնպէս և բարիք ինչ՝ զոր ընկերին կամիցի որ առնել, նախ ըզգործելիսն ուրախ առնեն. զի որ ծնանի որ բարի ինչ կամ չար, իրաւունք են՝ զի նախ ինքն վայելիցէ. և զոր օրինակ ջուր աղի և անոյշ զամանս ջրաւորացն ընուն, և ակն աղբերն ոչ պակասէ, նոյնպէս և բարիքն և չարիքն, ուստի ելանեն՝ նախ գնոսա ուրախ առնեն կամ տրտմեցուցանեն, և ապա զայնոսիկ՝ յորս արկանիցենն. և այն՝ աստ. այլ անդ՝ ո՞ր կարիցէ պատմել, որպիսի բան, որպիսի միտք զբարեացն և զկարեացն. չիք որ, չէ որ ձեռնհաս. Սի բարիքն և ըստ ամենայն միտս իսկ անցանեն, ոչ եթէ ըստ բանս միայն. և զկարեացն առաջեալ իսկ մերովք ամոխախ անուամբքս՝ հուր է, ատէ, անդ և խաւար և կապանք և որդն անվախճան. և ոչ այս միայն որ ասացեալս է՝ կտրէ հաւաստեաւ յայտ առնել, այլ ևս անհնարինք են. և եթէ կամիցիս վաղվաղակի առնուլ զհանգամանս, միտ դիր. զի եթէ հուր է, զիարդ իցէ խաւար. հետանեն՝ զի այլ իմն անհնարին է. զի այս հուր լուսաւոր է, և այնմ չիք լոյս. և եթէ հուր իցէ, զիարդ հանապազ այրիցէ. տեսանմա զիարդ չար դժնդակ է քան զայս. վասն այնորիկ իսկ անշէջ կօշի:

Ի միտ առցուք, որչափ չարիք են հանապազ այրել, որչափ չարիք են միշտ ի խաւարի մեալ, և ցանկ անդա.

դար հեծել, և զատամունս կրճել, և չիք հնար պոյելու գտանել: Եւ յորժամ աստ դք յաղնուականաց 'ի բանստ մտանիցէ, և զչար հոտն լսել և 'ի խաւարի նըտել, և ընդ մահապարտս կապեալ՝ քան զամենայն մահչար համարի, 'ի միտ առ որպիսի ինչ լար այն իցէ, յորժամ ընդ ամենայն աշխարհաց մահապարտսն աքրիցիմք. ոչ զօք տեսանիցեմք և ոչ դք զմեզ տեսանիցէ. այլ յայնչափ բազմութեան այնպէս համարիմք՝ եթէ միայն իցեմք. զի խաւարն և մութն չտայցէ մեզ զընկերոսն ճանաչել, այլ միայն ինքն և եթ իցէ՝ 'ի պատիժս. զի եթէ խաւարն միայն առանձինն կարէ նեղել զոգիս մեր, զի գործիցեմք յորժամ խաւարն և ցաւք միանգամայն 'ի վերայ հասանիցեն, և անշէջ հրոյն ազախարշանքն:

Ս ասն որոյ աղաչեմ զայս հանապազ զմտաւ ածել, և զբանիցս տրտմութիւն յանձին ունել. զի մի արդեամբք իսկ պատիժքն 'ի վերայ հասանիցեն. քանզի լինելոց է այս ամենայն: Եւ զայնոսիկ որ այնպիսի ինչ տանջանաց արժանի գործիցեն, ոչ դք կարէ ապրեցուցանել, ոչ հայր, ոչ մայր և ոչ մարդ փրկեսցէ. թէ պէտ և բազում համարձակութիւն ունիցի առ նձ և մեծ զօրութիւն. զի ինքն իսկ է որ հատուցանէ իւրաքանչիւր ըստ գործս իւր. և այժմ գոյ հնար ապրել՝ եթէ կամիմք, և 'ի տանջանս մտանել թէ հեղգայցեմք:

Եւ արդ արատցուք մեզ բարեկամս 'ի մամոնայէ աստի անիրաւութեան, յորժամ տայցեմք ողորմութիւն և գործիցեմք զբարիս: Խօթափեսցուք զինչս յազբատրս, զի թօթափեսցուք 'ի մէնջ զհօւրն, և շիջուք, և ունիցիմք անդ համարձակութիւն. զի անդ ոչ թէ նոքա իցեն՝ որ ընդունիցին, այլ գործքն մեր: Եւ զի ոչ վայրապար այսպիսի բարեկամութիւնն կարէ զմեզ ապրեցուցանել, միտ դիր յաւելուածոյն. ընդէր ոչ ասաց, եթէ արարէք բարեկամս՝ որ ընդունիցին զմեզ յարկոսն իւրեանց յաւիտենից, այլ և զօրինակն ևս յաւել, եթէ 'ի մամոնայէ անտի անիրաւութեան. յայտ արար՝ թէ յընչիցն պարտ է առնել այնպիսի բարեկամս. զի ցուցցէ՝ թէ ոչ վայրապար ինչ բարեկամութիւն կարէ մեզ պաշտպան լինել, եթէ ոչ գործս բարիք ցուցանիցեմք. եթէ զօր անիրաւութեամբն ժողովեցաք, արդարութեամբ թօթափեցեմք:

Եւ զբանս ողորմածութեան ոչ միայն մեծատանց պատշաճ համարել, այլ և աղքատաց, և այնմիկ որ ընաւ իսկ 'ի մուրոյն և եթ կայցէ. քանզի չիք այնպէս աղքատ, որ կարի իսկ աղքատ իցէ, եթէ երկուց դանկաց չիշխիցէ. քանզի մարթի և 'ի սակաւէն սակաւ տալ, և անցանել զայնոսիկ՝ որ բազում ինչսն ունիցին և աւելագոյն տայցեն, որպէս և կինն այրի. զի ոչ եթէ ըստ չափոյ տրոցն է, այլ ըստ զօրութեանն և ըստ կամաց տուողացն համարի տրոցն մեծութիւնն:

Մենայն սրեք կամացն պէտք են և ուղիղ մտաց և խտուծոյ սիրոյն. և ընդ այն զինչ և գործիցեմք, եթէ շատ տայցեմք և եթէ սակաւ՝ չդարձուցանէ զերկոս խտուած, այլ ընդունի զմեծն, և զփոքրն իբրեւ զմեծն. քանզի 'ի կաման հայի, և ոչ եթէ 'ի տուրան. զմեծաւ մեծս և զփոքունս ընդ մի համար առնիցէ, և յաւիտենից կենացն արժանաւորս արասցէ զերկոսին կողմանս. որոց լիցի ամենեցուն մեզ հասանել շնորհք և մարգասիրութեամբ տեսան մերոյ {Յիսուսի Վերիստոսի, ընդ որում հօր միանգամայն և հոգւոյն սրբոյ փառք իշխանութիւն և պատիւ այժմ և միշտ և յաւիտեանս. ամէն:

ՅԵՐԿՐՈՐԴ ԶԱՌԵՆ

Եւ արդ զայս ամենայն իմացեալ, մի ինչ ամեթ համարեսցուք. և մի ամբարտաւանս ինչ խորհեսցուք. զի եթէ նա որ նա ինչ է և տէր և որդի նոր, չդանդաղեցաւ առնուլ զծառայի կերպարանս, որչափ ևս առաւել մեզ պարտ իցէ զամենայն ինչ վասն նորա առնել, թէ պէտ և խոնարհագոյնք իցեն: Եւ արդ աղէ ասա ուր մարդ, իւ մեծամտիցես. աշխարհիս ինչ իրօք, այլ այս ամենայն մինչեւ երեւեալ անցանէ. իսկ հոգեւոր ինչ իրօք, այլ մի ինչ ուղղութիւն հոգեւորացն իսկ է՝ չմեծամտելն: Եւ արդ ընդէր մեծամտիցես. վասն զի ուղղութիւնս ինչ արարեր. այլ լուր Վերիստոսի որ ասէն. եթէ “{Խորժամ զամենայն ինչ առնիցէք, ասասցիք՝ եթէ մեք ծառայք անպիտանք եմք, որչափ ինչ պարտ էաք առնել՝ արարաք”:

ծամտիցես . չտեսանիցե՞ս որչափ մերկք և բոկք երթան 'ի մեռեալս . ոչ ապաքէն մերկք մտաք յաշխարհս , և գարձեալ մերկք գնալոց եմք :

|| Վ դք որ զայլոյ ինչ ունիցի՝ և մեծամտիցէ . որք յիրեանց պէտաւ և եթ ունին ծախել զինչս , անկանին 'ի նոցանէ ակամայ բազում անգամ՝ և յառաջ քան զվախճանն : այլ 'ի վախճանին հարկ իսկ է : || Ն մեք , ասեն , կենդանւոյն որպէս կամիմք վայելեմք . մանաւանդ թէ չիք իսկ զդք վազվաղակի տեսանել , եթէ որպէս կամիցի՝ վայելցէ . իսկ եթէ վայելցէ ևս՝ որպէս կամիցի , չէ ինչ այն մեծ . քանզի սակաւ ինչ են կեանք աշխարհիս առ այնչափ անվախճան յաւիտեանսն :

|| Եծամտիցես , ով մարդ , վասն զի ընչաւետ և մեծաւորն իցես . զմէ , էր վասն . զի այնպիսի ինչ իրք և աւագակաց դիպեսցին և գողոց և սպանողաց և իգացեւոց և պոռնկաց և ամենայն չարադործաց : | Եւ արդ ընդէր մեծամտիցես . թէ և 'ի բարի ինչ ծախէիր՝ չարատէիր մեծամտել , զի մի՞ զպատուիրանն խախտիցես . ապա թէ ոչ 'ի բարի ինչ , այնու իսկ չարատա մեծամտել . զի ծառայ եղեր ընչից և ստացուածոց , և իբրեւ 'ի թախարթի հարեալ կաս 'ի նոսա : | Եւ արդ աղէ աստ , եթէ դք ջերմնընկալ ջուր շատ ընկիցէ , և սակաւ մի զտապն ցածուցանիցէ , և յետոյ ևս չար բորբոքիցէ ըզբոցն , մեծամտել ինչ պարտիցի : || Ի բազում հոգս ընդ վայր հալիցի , մեծամտել ինչ պարտ իցէ : || ասն զի բազում տեարս ունիցիս , և բազում հոգս , և բազում սուտակասպաս . այլ և ծառայես ևս նոցա :

|| Ի ուսանիցիս , միտ դիր հաւաստեալ . այլ ևս կարիքն որ 'ի մեզ կան , է ուրեք զի օգուտ են . որպէս ցուտումն իսկ բազում անգամ յօգուտ լինիցի . “ { Զստումն , ասէ , տարապարտոց ոչ քուեսցի , որպէս զի թէ իցէ և յիրաւի ցասնուլ . և դարձեալ թէ “ || Ի բարկանայ եղբոր խրում , և ոչ լսկ ասէ , այլ եթէ վայրապար , պարտաւոր լիցի 'ի գեհենին , || որպէս նախանձն և ցանկութիւնն , զի մին վասն որդիս առնելոյ տնկեալ է 'ի մեզ , և միւս՝ վասն բարեաց նախանձաւոր լինելոյ . որպէս և || Կալողոս ասէ , եթէ “ | Բարիոք է նախանձել 'ի բարիս յամենայն ժամ , . և դարձեալ եթէ “ | Եւ նախանձաւորք լեռուք չնորհացն՝ որ լաւագոյնն իցէ , . և

երկրին 'ի լաւ և յօգուտ են : Իսկ հպարտութիւնն և ոչ ուրեք բարի . այլ ամենայն ուրեք անպիտան և քնատկար : Իայց եթէ այնպէս ինչ պարտ իցէ , ազքատութեամբն 'ի դէպ մեծամեղէ՝ քան մեծութեամբն . զի որ սակաւուն կարիցէ կեալ՝ քան զայն որ ոչ բազմաւն՝ կարի մեծ և լաւ է :

Եւ արդ ազէ սոսա , եթէ յանկարծ կոչ լինիցի 'ի քաղաք ուրեք արքունի , որք ոչ դրաստու ինչ կարտ ընիցին , ոչ պատանեաց , ոչ կոշկաց , և ոչ այլ ինչ կահի և կազմածոյ , այլ զհացիկն միայն և զձօր յազրեւոյն բաւական համարիցին , և այլքն ասիցեն՝ եթէ ոչ կառս կազմիցէք , և ոչ կակուղ անկողնս պատրաստիցէք , չկարեմք երթալ : եթէ ոչ բազում սպասաւորք օնիցիմք , և ստեպ հանգչել հասանիցէ , և նժոյգ ևս , և կարճ օթեմանս , և այլ ինչ բազում պէտս , չկարեմք երթալ . և ընդ ո՞ արժան է զարմանալ , ընդ նոսա թէ ընդ սոսա . յայտ է թէ ընդ սոսա , որք ոչ ինչ իւրք օմք բուռն լինիցին : Երջնպէս և յաշխարհիս ճանապարհի ոմանց բազում պէտք են , և ոմանց չափ ինչ . որպէս զի աղքատութեամբն՝ եթէ պարտ ինչ էր՝ 'ի դէպ էր մեծամեղէ :

Եւ չցրէ ինչ , տսեն , աղքատն : Եւ եթէ աղքատն քամահելի ինչ իցէ , այլ նոքա՝ որ քամահիցենն . և ես ընդէր չքամահիցեմ զայնորիկ , որք ոչ գիտիցենն զարմանալ ընդ որ ինչ պարտ է զարմանալ . այլ թէ և նք կարիչ որ իցէ , զամենեւին որ պարտաւիցենն՝ ծաղր առնիցեն , որ դեռ թերողքն իցեն . և չկասէ ինչ նոցա բանիքն . քանզի բաւական համարի զիւրոց մտացն վկայութիւն : Եւ մեք զառ 'ի բազմացն փառս յանձնու կորցիցեմք . վասն այնորիկ լինիմք արժանի քամահելոյ , յորժամ զքամահիցն մեր՝ որ վասն աղքատութեանն քամահիցեն , չքամահիցեմք . և ոչ զանձնս ինչ եղուկս վասն նոցա քամահանացն համարիցիմք :

Եւ արդ սկսայց թուել որչափ մեղք 'ի մեծութեանն ծնունին , և որչափ բարիք յաղքատութենէն . մանաւանդ թէ ոչ մեծութիւնն իսկ և ոչ աղքատութիւնն առանձինն բարի ինչ իցեն կամ չար , այլ նոքոր՝ որ բոլորնայն 'ի գործ արկանիցեն՝ լինին բարի կամ չար : () Ի քրիստոնեայն յաղքատութեանն առաւել պայծառա-

նայ քան 'ի մեծութեան: Ի՞նչ գիտիք. չիմիցի՝ ամբարտաւան, այլ հեղ, պարկեշտ, հանգարտ, իմաստուն. իսկ որ 'ի մեծութեանն է, բազում ինչ խափանիչաւունիցի այնպիսի իրաց: Եւ արդ տեսցուք, որպիսի ինչ իցեն զոր մեծատունն գործէ, մանաւանդ որ չարկանիցէ բարիոք 'ի կիր զմեծութիւնն. յորժամ յափըշտակիցէ, ագահիցէ, բռնադատիցէ: Իսկ զանպատեհ ցանկութիւնն և զանօրէն խռանակութիւնն, և զդիւթութիւնն և զկախարդութիւնն, և զայլն ևս ամենայն չարիս, ոչ ապաքէն 'ի մեծութենէն դառնիցեմք ծնանել: Տեսանեն զի յաղքատութեանն քան 'ի մեծութեանն դիւրին է զառաքինութիւնն կատարել. և մի վասն այն ինչ՝ զի աստէն չտայցեն վրէժս ինչ մեծատունք, համարիցիս թէ չմեղանչիցեն ինչ. զի եթէ աստէն մարթ էր տալ նոցա վրէժս, նոքօք դառնիկը լիեալ զամենայն բանդս:

Իսոյց այլովքն հանդերձ և զայն ևս չարունի մեծութիւնն, զի զչարիսն գործէ և պատիժս ինչ ոչ կրէ, և ապա ոչ դադարէ 'ի չար գործելոյ. այլ ընդունելոց է վրէժս առանց բժշկութեան. և չիցէ որ սանձս 'ի բերանս դնիցէ: Եւ եթէ կամիցիք, և ցանկութեան դառնէ պատճառս բազում՝ յաղքատութենէ. որպէս զի 'ի հոգոց ազատէ և յատելութենէ, և 'ի կռուց և 'ի հակառակութենէ և 'ի գրգռութենէ և 'ի բազում չարեաց:

Եւ արդ մի ինչ փութացուք 'ի մեծանալ, և մի նախանձեացուք միշտ ընդ ընչաւէտսն. այլ որք ունիցիմք, 'ի բարի պէտս ծախեսցուք. և որք չունիցիմք, մի ինչ տրտմեսցուք, այլ գոհութիւն տուր վասն ամենայնի զեց, որ ընդ տակաւ վատտակոյ՝ մեծատանց՝ և կամ թէ ևս մեծամեծս՝ եթէ կամիցիք՝ պատրաստէ մեզ տունու վարձս, և 'ի սակաւէն շահել. քանզի և որ զերկուս տաղանդսն մատոյց, զարմանալի եղև, և պատուեցաւ այնմ հանգոյն՝ որ զհինգն մատոյց: Եւ էր վասն արդեօք. երկուցն միայն հաւատացաւ, այլ յիւրմէ կողմանէն զամենայն իսկ կատարեաց. և որչափ ինչ հաւատացաւ նմա, երկպատիկ մատոյց:

Եւ արդ զի փութացեմք զի բազում ինչ յանձնին լինիցի մեզ, յորժամ հնար գուցէ և 'ի սակաւուն ըզբազումն չահել. յորժամ աշխատութիւնն սակաւ ինչ իցէ և վարձքն բազում. զի դիւրաւ աղքատն յիւրմէն մեկնեացի, քան թէ մեծատունն յիւրոյն՝ որ բազում և շատ ինչս ունիցի։ Եթէ ցիցէք տեղեակ՝ զի որ բազում հանգերձս ագանիցի, ևս բազմաց ցանկանայ։ Եւ արդ զի մի այնպիսի ինչ կրիցեմք, մի խնդրեսցուք մեծութիւն, և մի գծկանակ ինչ ընդ աղքատութիւնն լինիցիմք. մի ինչ փութացուք 'ի մեծանալ. և եթէ ունիցիմք, այնպէս ծախեսցուք որպէս և Սաղոմոն հրամայեաց. եթէ “(Իր ունիցին՝ որպէս թէ չունիցին. և որ վարիցենն զաշխարհս՝ որպէս թէ ոչ յախտի ծախս)”, Եւ արդ լիցի ամենեցուն մեզ հասանել շնորհք և մարգարտութեամբ տեսան մերոյ (Յիսուսի Վրէտառի, ընդ որում հօր միանգամայն և հոգւոյն սրբոյ փառք, իշխանութիւն և պատիւ այժմ և միշտ և յաւիտեանս յաւիտենից. ամէն)։

ՅԵՐԵՄԻԱՅԻ ԶԱՌԷՆ

Եւ եթէ զսակաւք չարհամարհիցես, որչափ առաւել զբառն։ Կարձեալ և զայլ ևս ցոյց, եթէ զսակաւն 'ի բարի ինչ իրատես ծախեցեր։ (Ունիցին զարտաքնոցն ճարտարախօսութիւնս, և ոչ զիմաստութեանցն զառաւելութիւնս. սակայն զմիջինն գիտես, և զբազում մանկտի դրացիս ունիս, և զբարեկամս և զազգայիս և զծառայոյ. թէպէտ և յեկեղեցւոջ յայտ յանդիման չկարիցես խօսել, զայնպիսին առանձինն կարիցես խրատել։) Եւն ինչ պէտք հռետորական բանից, և ոչ բանիբուն իմաստնոցն ճարտարութեանց։

Եւ արդ ցոյց այնու, զի եթէ և ճարտարախօս էիր, չհեղգայիր և չառնէիր անփոյթ. և եթէ 'ի փոքուն ցիցես փոյթ¹, մեծին զիմօրդ հաւատացից. և զի այսմ ամենայն որ բաւական է, լուր զինչ ասէ Սաղոմոն, զիարդ և աշխարհականաց հրամայէ զմիմեանս խրատել. “Եւ նեսջիք, ասէ, այր զընկեր, որպէս և առնէքդ իւր, և

1 Երբեմնակն պահաւոր և երբ 'ի խառն լիցի փոյթ։

միմեարեցէք զմեմեանս բանիւք պայտօք ։ Բանդի
գիտէ ան ում զինչ արժան է տալ . միմէ գու լին ինչ
իցես քան զ]] ովսէս՝ յորժամ խեռնէն կամէր . ։ Եթե
թէ ես, ասէ , բառնալ կարիցեմ զդոսա , զի ասես ցիս ,
թէ բարձ զդոսա , որպէս զի բառնայցէ դայեակ զսան ։ ։
Եւ ասա ան առ յոգւոյ նորա , և բաշխեաց արի յայլն .
զի ցուցցէ թէ մինչ կրէրն զնոսա՝ ոչ նորա ինչ շնորհ
էր , այլ հոգւոյն : ։ Եթե զշնորհսն անելի , թերևս
հպարտանայիր և ընկողնէիր ինչ , չգիտիցես դու զքեզ
քաջ քան զան :

Եթե ասացուք եթէ այս ընդէր կամ այն ընդէր .
յորժամ ան մատակարարիցէ , մի իշխեսցուք համարա
պահանջել . զի յետին ամբարշտութեան և անխառն
թեան է . ծառայք եմք , և այնպիսի ծառայք , զի կարի
իսկ ընգհատ ՚ի տեառնէն : Եւ ոչ որ ինչ առ ոտն կայ
ցէ իմանալք , այլ զոր ինչ ետն , զայն հաստատուն պա
հեսցուք , թէպէտ և փոքր ինչ և գոյզն իցէ . և այնպէս
հաճոյ լինիցիմք . մանաւանդ թէ չիք իսկ ինչ փոքր ան
պարգևացն : ։ Եթե զարիցիս ինչ՝ զի չունիցիս վարդապե
տութեան շնորհս : Եթէ ասա , որ շնորհ մեծ թուիցին
քեզ , վարդապետութեան , թէ զհիւանդս բժշկելոյ .
ոչ ապաքէն այն մեծ իցէ . և քան զհիւանդս բժշկելոյ
լինիցի քեզ մեծ զկոյրս բանալ . և քան զկոյրս բա
նալ՝ զմեռեալս յարուցանել . և քան զմեռեալս ազօ
թիւք յարուցանել՝ ստուերօք և վարդապետք զնոյն
գործ գործել . և արդ զոր մեծ համարիցիս , զվարդա
պետութեան շնորհս անել , եթէ ստուերօք մեռեալս
յարուցանել : Իսկ եթէ ցուցից քեզ միւս ևս , որ կա
րի իսկ մեծ քան զայս շնորհ է , և քեզ մարթ է աս
նով և չառնուս , ոչ ապաքէն յիրաւի ես զրկեալ յայտմ
ամենայնէ . և զշնորհս զայն ոչ միում ումեք կամ եր
կուց , այլ ամենեցուն իսկ իշխանութիւն է առնուլ :

Եթեմ թէ զարմանայք , և կարի իմն մտադիւր ուշ
եզեալ կամիք լսել , եթէ իշխանութիւն է ձեզ զայն
պիսի շնորհս առնուլ , որ և քան զմեռեալս յարուցա
նել մեծ իցէ , և քան զկոյրս բանալ , և քան զամենայն
նշանն զոր առաքեալքն արարին . և թերևս անհաւատ
ինչ իրք թուիցին : Եւ զինչ իցեն շնորհքն . սէր : Եւ
հաւատացէք , զի ոչ է իմ բռնա , այլ Վերիառապի՝ որ

Պաշտօնին խօսէր . “ Եւրօպայի լեռները շնորհացն՝ որ լաւն իցեն . բայց ես առաւել ևս ճանապարհ ցուցաւնեմ ձեզ ,” և զինչ իցե առաւել ճանապարհն : Իրորն . Թացիքն հպարտացեալ էին ՚ի շնորհոն , և որք զլեզուսն ունէին և կամ փորք ինչ այլ շնորհս՝ հպարտանային առ այսն՝ որ ոչ ինչն ունէին . և արգ առէ , բնաւ կաւմիցիք իսկ շնորհս ինչ . ես ցուցանեմ ձեզ ճանապարհ , որ ոչ սակաւ ինչ լաւագոյն , այլ կարի լաւագոյն . և արգ առէ , “ Եւթե զլեզուս մարդկան խօսիցիմ , և սեր ոչ ունիցիմ , ոչ ինչ եմ . և եթէ ունիցիմ հաւատս մինչև զլեռնա փոփոխելոյ , և սեր ոչ ունիցիմ , ոչ ինչ եմ ,” :

Տեսէր զշնորհսն , նախանձաւոր լեր . զի քան զմեռեալս յարուցանել ևս մեծ է , և քան զայլն ամենեւին կարի առաւել . և զի այս այսպէս է , լուր բանիցն՝ զոր Վրիստոս ընդ աշակերտսն աւեր . “ { } Կայսմ ծանիցեն զձեզ ամենեքին՝ եթէ իմ աշակերտք էք ,” ոչ զի նշանո ինչ առնիցէք , այլ զի սեր ընդ միմեանս ունիցիք . և դարձեալ ցհայր աւեր ևս , “ { } Կայսմ ծանիցեն զի դու զիս առաքեցեր , եթէ լինիցին աղքատ մի ,” : Եւ ինքն իսկ առէ ցաշակերտսն , եթէ “ Պատուիրանս մի նոր տամ ձեզ զի սիրեւջիք զմիմեանս ,” :

Վրան որ զմեռեալս յարուցանիցէն , այն պարկեշտագոյն և պայծառագոյն է . և յիբաւի իսկ . զի այն ամենեւին իսկ Վրիստոսի շնորհացն է , և այս քո փութոյ . այս բորդարե . քրիստոնէի է և աշակերտի Վրիստոսի , որոյ զանձն ՚ի խաչ հանեալ իցէ և չունիցի ինչ հաղորդութիւն ընդ երկրի . զի առանց այսր ոչ մարտիրոսութիւն ինչ կարէ օգնել . և զի այս այսպէս իցէ , ուսիր ՚ի Պաշտօնէ երանելոյ , որ զերկուս գլխաւորս առաքինսւթեանցն առ , մանաւանդ թէ երիս իսկ , թէ որք զնշանսն առնիցեն , և զգիտութիւն տայցեն , և բոլորսն յաջողեացեն առանց սիրոյ , և ոչ ինչ օգտեն . և եթէ զիսորդ իցէ , լուր . “ Եւթե ջամբեցից զինչս իմ աղքատաց , և սեր ոչ ունիցիմ , ոչ ինչ իսկ եմ ,” : Վրան զի մարթի ջամբել զինչս աղքատաց առանց սիրոյ , և վատնել զամենայն ինչ . և զայս ամենայն ասացեալ է մեր անդէն իսկ ՚ի սիրոյն տեղւոյ , և անդր առաքեմք զայնոսիկ՝ որք կամիցին հաւատստեալ ՚ի վերայ հասանել : Եւ այց այժմ որպէս ասացին՝ “ Եւրօպայի լեռները

րութ շնորհացն, . զմիմեանս սիրեսցուք և լինիցիմք կարօտ իւրք յառաքինութեանն ուղղութիւն, այլ ամենայն ինչ գիւրաւ լինիցի մեզ առանց քրտանց, և զամենայն ինչ ուղղեսցուք մեծաւ փութով:

Եւ ահաւասիկ, ասեն, այժմ սիրեմք զմիմեանս. ո՞նի ունի երկուս բարեկամս, և ո՞նի երկուս: Եւ այն տէր վասն նոյն, այլ վասն սիրելի լինելոյ. զի որ վասն նոյն սիրիցէ, ոչ այնպիսի ինչ սկիզբն սիրոյ ունիցի, այլ զամենեւին իբրեւ զեղբարս. և այնպիսին զիւր հաւատակցոն իբրեւ զեղբարս հարազատս սիրել. իսկ զհերետիկոս և զհեթանոսս և զհեթայս՝ ունել առ եղբարս ըստ բնութեանն, և առ բարեկամս անպիտանս. ողորմել և տրտմել և արտասուս արկանել վասն նոցա: Եւ յիստ լինիցիմք նմանողք նոյն, յորժամ զամենեւին սիրիցեմք և զԹշնամիսն, քան թէ նշանս առնիցեմք. զի և ընդ նոյն կտրի ընդ այն զարմանալով՝ յորժամ սքանչելիս ինչ առնիցէ, որպէս յորժամ զմարդասիրութիւնն ցուցանիցէ, և զարիս ինչ չիշխիցէ:

Եւ արդ եթէ առ նոյն այն կարի զարմանալոյ արժանիցէ, որչափ ևս առաւել առ մարդկանս. յայտ է եթէ այն իսկ առաւել զարմանալիս առնէ զմեզ: Եւ մին նախանձաւորք լիցուք, և քան զՍաղոս և զՍեբաստիան և զայլս բազում՝ որք զմեռեալս յարուցին, չքտանիցիմք նուազագոյնք, թէպէտ և զժերմ անգամ չկարիցեմք յումեքէ հպածել. և առանց այսր թէպէտ և քան զառաքեալսն մեծամեծ նշանս առնիցեմք, և թէ բազում ճգունս վասն հաւատոցն յանձին կրիցեմք, չօգտիցիմք ինչ. և զայս ոչ եթէ ես ասեմ, այլ նա իսկ, որ սիրոյն սնունդ էր, այսպէս պատուիրէր: Եւ քիչ նմանեսցուք. և այնպէս կարիցեմք հասանել խոստացելոյ բարութեանցն, որոց լիցի ամենեցուն մեզ հասանել շնորհք և մարդասիրութեամբ տեսան մերոյ Յիսուսի Քրիստոսի. ընդ որում հօր միանգամայն և հոգւոյն սրբոյ փառք, իշխանութիւն և պատիւ այժմ և միշտ և յաւիտեանս յաւիտենից. ամէն:

Ի ԶԵՐՐԱՅԻՆ ԺԱՆԻՆ

Օ՛ր որ 'ի մահուանէ չերկնչի, արտաքոյ քան զբա-
նութիւն սատանայի է. զի եթէ մարթ ընդ մարթոյ
իցէ, և զամենայն ինչ որ փոխանակ անձինն առնիցէ,
յորժամ և զնա ևս 'ի մօրի դնիցէ արհամարհել, ապա
էք լինիցի ծառայ. շերկնչել ինչ յուժեքէ, չղանդիտէ
բնաւին. զի քան զամենայն ինչ 'ի վեր է, և ազատ է
յամենայնէ. և որ յիւր անձն չխնայիցէ, ևս առաւել
և ոչ յալոյց. և յորժամ զայնպիսի անձն գտանիցէ սա-
տանայ, չկարիցէ ինչ նմա գամագիտ լինել. Եւ արդ
տողէ ասա, իւ կարիցէ գամագիտ լինել. Գնան ինչ ըս-
տառնայցէ, կամ ոնարգանս, կամ յաշխարհէ՛ հանել:
Եւ այն կարի իսկ փոքր է այնմ՝ որոյ և զանձն ար-
համարհեալ իցէ ըստ երանելոյն Սաղոսի: Տեսանեա
զի յորժամ զմահու բռնութիւնն 'ի բաց արար, և զսա-
տանայի զգորութիւնն ընդնմա խափանեաց: Եւ որ վառն
յարութեանն բիւրապատիկ ճարտարեալ և զգաստա-
նալ գիտիցէ, զիարդ իցէ զի 'ի մահուանէ երկնչիցի կամ
սաղսիցէ:

Եւ արդ մի ինչ դժկամակ լինիցիք՝ թէ ընդէր զայս
ինչ և զայն ինչ չարչարանս կրեցաք. քանզի այսպէս
պայծառագոյն լինի յաղթութիւնն. չէր այնպէս պայ-
ծառագոյն, թէ չէր մահուն զմահ լուծեալ: Եւ իսկ
է զարմանք, զի սրովք զօրանայր՝ նոքիմք պարտեաց,
որով ամենայնին հնարս և մեքենայս կարէր գտանել:
Եւ արդ մի տացուք զյաղթութեան պարգևս 'ի ձեռն
թշնամեաց. “Եւ Բանդի ոչ եթէ ընկալաք զհոգի վհա-
տութեան, այլ զհոգի զօրութեան և զսիրոյ և զգաս-
տութեան, ”. պինդ կալցուք առաքինութեամբ արհա-
մարհել և ոչ ինչ համարել զմահ:

Եւ հեծեն միշտ միտք դառնապէս, եթէ յի եհան
զմեզ Վրիստոս, և յի իջուցաք մեք զանձինս: Եւ
յորժամ տեսանիցեմք զկոծողս 'ի հրապարակս և զձիւ և
զաշխարանս 'ի վերայ մեռելոց, զիարդ խայտառակեն
զանձինս ողբովք և կական բառնալով: Թէ՛ հաւատայք,
ամուշեմ 'ի հեթանոսաց և 'ի չղէից և յայլազանդոց
և յամենեցունց իսկ առ հասարակ. որ զայն տեսանեն՝

զմեզ ծաղը առնեն. և որչափ ասիցեմ այնուհետև, ընդ վայր ասեմ վասն յարութեան. և որչափ ճարտարիցեմ ինչ, ոչ ընդ իմ բանսն հային հեթանոսք, այլ ընդ ձեր գործսն: Եւ անդէն վաղժադակի ասիցեն, ով որ 'ի սոցանէ կարիցէ զմահ արհամարհել, որ ոչ և զայլոց մահ կարիցէ տեսանել: Բարիորդ են բանքն որ 'ի Պաւղոսէ ասացան, բարիորդ և երկնից արժանի և Եստուծոյ մարդասիրութեանն, « () ի ապրեցուսցէ զայնոսիկ՝ որ հանապազ մահուն երկիրդիւ կէին, և 'ի վտարանդի էին 'ի ծառայութեան », . այլ չտայք այնմ հաւատարիմ լինել, դուք որ գործովքդ մարտնչիք ընդ բանսն. թէպէտ և բազում անգամ Թոբեղ 'ի մարդկանէ, զի բառնայցէ 'ի միջոյ զայնպիսի չար սովորութիւնն:

Եւ արդ ազէ ասա, զի՞նչ յայտ առնիցեն կանթեղքն և մոմեղէնք լուցեալք. ոչ ապաքէն իբրև զնահատակս յուզարկեմք. զի՞նչ ինչ յայտ և օրհնութիւնքն առնիցեն. ոչ ապաքէն զԹոբեղ փառաւորեմք և գոհանամք՝ թէ այսուհետև պսակեաց զգնացեալսն, և ազատեաց յաշխատութեանց, և հան յանյայտ աշխարհէ, և ան իւր՝ պահել զետեղ և անարատ: Եւ վասն այսօրիկ են օրհնութիւնքն և սաղմոսիցն պէսպէս նուագան. և այն ամենայն յուրախութենէ սրտիցն յայտ առնին. « Եւ բախ որ իցէ, ասէ, սաղմոս ասիցէ »,:

Եւ ոչ ընդ այն ինչ հային հեթանոսք: Եւ 'ի, ասէ, զայնմանէ ասեր ինչ՝ որ արտաքոյ կարեաց ճարտարիցէ և զցածութենէ խօսիցի. չէ ինչ այն մեծ և զարմանալի. այլ զայն ցոյց՝ որ 'ի կարիսն որ ցածուցեալ՝ ճարտարամտիցէ, և ապա հաւատացից յարութեանն: Եւ եթէ աշխարհական կանայք զայն առնիցեն, չէ ինչ զարմանալի, թէպէտ և նոցա զնոյն գործ գործել կարի յոռի է, բանգի և նոքա զնոյն գործ պահանջիցեն. որպէս և Պաւղոս ասէ, եթէ « Եւ իսն ննջեցելոցն ոչ կամիմ եթէ տգէտք իցէք. զի մի իբրև զայլ հեթանոս տըրտմիցիք, որք ոչ ունիցին յօյս », . և օչ եթէ վանականաց գրեաց զայն, և ոչ հանապազորդն կուսանաց, այլ աշխարհականաց և արանց. բայց սակայն ոչ այնպէս չար է: Եւ որովհետեւ կին որ կամ այր ասիցէ զանձնէ 'ի խաչելեալ ընդ Վրիստոսի, և այրն զհերն փետիցէ, և կամ

վինն կաժաչուն լինիցի, զինչ ալ քան զայն դարովա-
նաց և անհեղեղ իրք կայցեն :

Հաւատացէք ինձ զոր ասեմն . եթէ ըստ իրաւանց
ինչ գործ գործէին, բազում ժամանակս պարտ էր այն-
պիսեացն չկոխել զսեման եկեղեցւոյ : Վննդի արդարեւ
ստորգ այնպիսեացն արժանի են սգոյ, որք տակաւին 'ի
մահտանէ երկնչին, և 'ի յարութենէ թերահաւատք
լինիցին : (Նեմ, ասէ, թերահաւատ 'ի յարութենէ,
այլ զսողորութիւնն կամիմ կատարել : Վրդ աղէ ասեմ,
ընդէր յորժամ ճանապարհ երթայցէ այրն, և մահա-
ւանդ 'ի տարաշխարհական ինչ ճանապարհ, ոչ ապա-
քէն զնոյն առնիցես : Վ, յլ և 'ի յոյն ժամ, ասէ, ըմ
և աշխարհմ : (Յայնժամ արդարեւ իսկ սովորութիւնն
զնոյն պահանջէ . իսկ յորժամ չկայցէ ինչ ամն այսրէն
գառնալոյ, զի այնչափ կարի առնիցես :

|| Իտ դիր զօր օաղմոս ասեն 'ի ժամանակին յայն-
միկ . ոչ ապաքէն “Վարձ անձն իմ 'ի հանգիստ քո,
զի տէր բարի արար քեզ, և “|| Է երկեայց 'ի չարէ
զի դու տէր ընդ իս ես, և դարձեալ եթէ “Վաւ ես
ապաւէն իմ 'ի նեղութենէս՝ որ շուրջ եղեն զինե, և
միտ դիր զինչ յայտ առնեն օաղմոսն : Վ, յլ չղնե
միտ, քանզի արբեալ ես սգով . գէթ յորժամ յաղոց
մեռելոյ վերայ ասիցեն զօաղմոսն, զնիցես միտ հա-
ւատեալ, զի զնիցես զայն դեղ ցաւոցն քոց : “Վարձ
ասէ, հոգի իմ 'ի հանգիստ քո, զի տէր բարի արար
քեզ, և ասես, և արտասուես : (Նեն ինչ պաժարանաց
բանք, և ոչ կեղծիք առաջի աչաց . զի եթէ արդարեւ
հաւատայիր բանիցն զոր ասէիր, ոչ այնչափ 'ի խոր խո-
ցէիր : Իսկ եթէ ասիցես, և կեղծիս ինչ և առասպել
վարկանիցես, ընդէր բնաւ ասես զօաղմոսն, ընդէր բնաւ
կողիցես զօաղմոսասացն, և ոչ բնաւ 'ի բաց հալածես :
Վ, յլ կատաղեաց գործ է այն . որչափ ևս առաւել միւմն :

|| Է այժմ խրատ տամ . բայց եթէ ժամանակ ինչ
այնպէս 'ի դէպ լինիցի, և սաստկագոյն բարբառեցայց .
քանզի և կարի իսկ կատկածեմ, գուցէ այնպիսի կեր-
պարանօք ախտ ինչ չոր յեկեղեցի մտանիցէ : || ասն
կոծողացն յետոյ կարգեցուք . բայց առ այժմ պատուի-
րեմ և վկայութիւն զնեմ մեծատանց և սղքատաց,
արանց և կանանց, եղիցի ձեզ ամենեկուն առանց սգոյ

երանել յաշխարհէ, և կարգօր և օրինօր՝ հարց ձերոց յորդուոց յուզարկել, և մարց 'ի գտերաց և 'ի թռանց և 'ի թռին թռանց, 'ի լի և 'ի պարարտ ծերութեան, և մի ումեք լիցի տարածամ մեռանել. այնպէս լիցի. և գնոյն ազաչեմք և զվարդապետս ձեր և զմեզ զամենեւին՝ աղօթս առնել վասն միմեանց առ աստ, և հաստ. բակ զայն ազաչել, զի դառն ինչ մահ մի ումեք պատահեցէ : Ղառն ոչ եթէ բնութեամբ ինչ ասիցեմ, զի պատահեաւ չէ դառն մահ, և 'ի քնոյ ոչ ինչ ընդհատ. և դառն ըստ ձերոց կամաց լիցի, եթէ իցէ որ և կոծող վարձօք 'ի կոծ կոչիցէ :

Հաւատացեք զոր ասեմն, զի չասեմ այլազգ ինչ, այլ որպէս 'ի մտի կայ. որ կամիցի բարկանալ բարկասցի. բազում ժամանակս արգելում զայնպիսին յեկեղեցւոյ իբրեւ զկոտարիշտ. զի եթէ զագահն կոտարիշտ կոչէ Պաւղոս, որչափ ևս առաւել զայն որ 'ի հաւատացելոց վերայ զկոտարիշտի գործ գործէ : Եւ արգաչէ ասա, էր վասն կոչիցես զերիցունան կամ զտաղմ. սասացն. ոչ ապաքէն սփոփելոյ վասն, ոչ ապաքէն մեծարելոյ վասն զքնացեալսն. արգ ընդէր թշնամանիցես գնոսա, զմէ խայտառակիցես, էրում այսն առնիցես : Իբրեւ 'ի գուսանաց մէջ մտեալ խօսիցիմ վասն յարութեանն. որք զամենեսին իսկ կամիմք խրատել զայնս սիկ, որ չև ևս իցեն 'ի կարիս նորա պատուոյն. զի եթէ այնպիսի ինչ գէպ երբէք տայցէ, լինիցին ժուժկալք համբերութեամբ : Ղու զայսպիսիսն ածես 'ի տուն, որ զմերսն քակեն, որչափ ինչ ըստ նոցայն իցէ. և զինչ ինչ այլ չար քան զայն ծաղր և արհամարհանս կայցէ. զինչ ինչ ծաղր քան զայնպիսի անառակութիւն :

Եւ զայնմ պատկառեցէք. ապա թէ չկամիցիք, և մեք չառնումք յանձն զայնպիսի ազականիչ սովորութիւն մեծանել յեկեղեցի : “ Եւ յանցանիցենն, ասէ, առաջի ամենեցուն յանգիմանէ ”, և զեշուառականս և զհէքս զեղարամնոս զառաջնորդս կոծոյն՝ վասն ձեր արգելում չմտանել 'ի լալիս հաւատացելոց, զի գուցէ զիւրեանց իսկ զարն 'ի հարկէ տայցեմք նոցա աղաւ, և խրատիցեմք մի զայլոց, այլ զանձանց հիբութիւնս աշխարհել :

Վանդի և հայր որ խնամակալ, յորժամ որդի ստա-

Հակ Թեմիցի, ոչ նմա Եթ խրատ տայ չմերձենալ 'ի չարս, այլ զնոսա ևս երկեցուցանէ. և արդ ձեզ՝ և նոցա ձեօք խրատ տամ, մի ձեզ կոչել զայնպիսին, և մի նոցա գալ: Եւ արասցէ Թժ զի բանս մեր գործ բարիս ինչ գործեսցէ, և սպառնալեացն յաղթիցէ. ապա Թէ, որ մի իսկ լիցի, Եթէ արհամարհիցիմք ինչ, հարկ լինի և մեզ զսպառնալիսն 'ի գործ ածել, և զձեզ եկեղեցւոյ օրինօք խրատել, և զնոսա՝ որպէս և նոցա պատշաճ իցէ: Եւս Թէ դք առ յանդգնել ինչ արհամարհիցէ, լուիցէ այժմ՝ Վրիստոսի՝ զոր ասէրն. “Եթէ յանցանիցէ քեզ եղբայր քո, երթ յսնդիմանեա զնա, մինչ դեռ դու և նա միայն ընդ միայն իցէք. ապա Եթէ ոչ անսայցէ, առ ընդ քեզ մի կամ երկուս. Եթէ այնպէս ոչ անսայցէ, առաջիւր յեկեղեցւոյ. Եթէ եկեղեցւոյն ևս ոչ լիցէ, համարեալ լիցի քեզ իբրև զմաքսաւորն և իբրև զհեթանոսս, Եւ Եթէ զայն որ առ ինն յանցանիցէ և չանսայցէ, հրամայ հատանել և 'ի բաց ընկենու, իսկ որ իւրն մեղանչիցէ և առ Թժ, նմա զինչ պարտիցիմ՝ առնել՝ զայն դուք ընտրեցէք. զի դուք մեզ ինչ ոչ ստգտանիցէք՝ Եթէ այնպէս ինչ անառակս գնացաք առ ձեզ:

Եթէ զմեր կապանս որ արհամարհիցէ, Վրիստոս խրատեսցէ զայնպիսին՝ ասելովն, Եթէ “Օ որ կապիցէք յերկրի, կապեալ եղիցի յերկինս. և զոր արձակիցէք յերկրի, արձակեալ եղիցի յերկինս, Եւ Եթէ պէտ և մեք տառապեալք և անպիտանք եմք և արհամարհելոյ արժանի, որպէս զի եմք իսկ արժանի, այլ ոչ Եթէ զանձանց վրէժս խնդրեմք, և ոչ զցասման քէն պահանջեմք, այլ ձերում փրկութեանն տաժիւք լինիմք: Պատկառեցէք աղաչեմ, և ակն ածիցէք: Օ Եթէ բարեկամ որ վասն լաւ սաստիցէ ումեք, ընդ միտնս պարտ է նայել. Եթէ խնամոյ վասն իցէ սաստն և ոչ ամբարհաւածութեամբ, անսալ պարտ է. որչափ ևս առաւել յորժամ վարդապետ սաստիցէ: Եւ վարդապետ՝ որ ոչ ճոխութեամբ ինչ խօսիցի, և ոչ զիշխանի թեկն ածիցէ, այլ խնամակալի բարս ցուցանիցէ. քան զի ոչ Եթէ զիշխանութիւն ինչ կամիցիմք ցուցանել. և

զիսորդ արդեօք, որք աղօթս առնեմք զի մի արդեամբք այնպիսի ինչ ձեզ հասանիցէ, այլ վասն ձեր տառապիմք և կոծիմք:

Եւ արդ զանձինս մեծարիցէք, և մի ոք զկապանս եկեղեցւոյ արհամարհիցէ. զի ոչ եթէ մարդ է որ կապէն, այլ Վրիստոս է՝ որ զիշխանութիւնս զայս ետ մեզ, և արար տեարս զմարդիկ այնպիսի պատուոյ: (1) Եւ յարձակել կամիմք ընդ գործ արկանել զիշխանութիւն մանաւանդ թէ և զայնր իսկ զհարկն չկամիցիմք. քան զի և ոչ զոր 'ի ձէնջ կամիմք ընդ կապանօք արկանել: զի ոչ եթէ այնպէս հէքք և թշուառականք իցեմք, թէպէտ և կարի իսկ անպիտանք իցեմք: (2) Կա 'ի հարկէ ինչ այնպէս լինիցի, մի ինչ մեղադիր լինիցիք. քան զի ոչ եթէ կամաւ և փոքրօք ինչ, այլ քան 'զձեզ՝ որ ընդ կապանօք մտանիցէք, մեզ ևս չար ցաւեն կապանք: Իսկ եթէ ոք արհամարհիցէ զկապանսն, հասցէ 'ի վերայ նորա ժամանակ դատաստանին, որ և ցուցանիցէ նոցա: (3) Ծնացեալն ասեմ, և չկամիմ ասել, զի մի խոցեցից զմիտս ձեր:

Եւ այց նախ աղօթս առնեմք, զի մի լինիցի մեզ հարկ յայն գալ. ապա եթէ գալ լինիցի, մեք զմերն կատարեմք, արկանեմք ընդ կապանօք: Եւ եթէ ոք խզիցէ, սակայն ես զիմն արարից, և անհոգ լինիցիմ այնուհետեւ 'ի պատժոց. և ձեզ բանք ընդ այնմ լինիցի, որ ինձ կապելն հրամայեաց: Վանդի և յորժամ այր թագաւոր յորժամ յատենի նստիցի, և հրամայիցէ զոր 'ի տպաւորացն կապել, և նա ոչ միայն դահճին չանայցէ, այլ և զղթայսն ևս մանրիցէ, ոչ եթէ զդահճին և զգաւաւորն թշնամանիցէ, այլ զթագաւորն՝ որ հրամայեաց: (4) Ի եթէ որ ինչ 'ի հաւատացեալս գործ գործէին՝ զայն իւր համարի, յորժամ որ յուսուցանել՝ օք կարգեալ իցէ՝ և թշնամանիցի, օրչափ ևս առաւել իւր համարի զթշնամանսն:

Եւ մի լիցի ումեք յեկեղեցւոյ յայնպիսի հարկ գալ: (5) Դր օրինակ չմեղանչեն բարի է, նոյնպէս և ըզսաստեղն յանձն առնուլ՝ կարի ազնիւ: Եւ այցուք յան.

1 Թորմակն պակասէր չափ:

2 Թորմակն յառաջեալ. եղաւ յանձն:

ձին՝ զպատուհասն, և փութացուք չմեղանել, ապա
եթէ մեղանչիցեմք, և սաստին տանիցիմք: () Զոր օրի-
նակ չէ բարի վերս յանձն առնուլ, և եթէ այնպէս գէպ
տայցէ, պարտ է դեղ դնել վերին, նոյնպէս և աստ:
Եւ մի լինի ումեք այնպիսոյ դեղոյ կարօտանալ. զի
“Հաստատեալ եմք վասն ձեր ՚ի լաւ անդր, և որ լին
է փրկութեամբ”, զի թէպէտ և այսպէս սաստկացոյնս
խօսիցիմք, վասն բազում ձերոյ զգուշութեան խօսիմք:
Եւ իցէ եթէ ես խիստ և անագորոյն և յանգուգն
կարծեցայց ձեզ, քան թէ դուք զայ կաման չառնիցէք:

Հաւատամ յիմ եթէ ոչ յանօգուտ ինչ լինիցի ձեզ
քաստս այս, այլ այնպէս դառնայցէ, որպէս և բանքդ
ձեր ՚ի մեր գովութիւն ծախին և յարգանս. զի ամե-
նեքին արժանի լիցուք հասանել բարութեան, զոր
խօսեացաւ իմ սիրելեաց իւրոց ՚ի Վրիստոս (Յիսուս) ՚ի
տէր մեր, ընդ որում հօր միանգամայն և հօգւոյն սր-
բոյ փառք, պատիւ և իշխանութիւն այժմ և միշտ և
յաւիտեանս յաւիտենից. ամէն:

Ի ՀԻՆԳԵՐՈՐԻ ՃԱՌԷՆ

Եւ արդ ընդէր խռովիցիմք. մի որ յորժամ տես-
նիցէ զբարս ՚ի բարութիւն, խռովիցի ինչ. չէ աստէն
հատուցումն ոչ չարեաց և ոչ բարեաց: Եւ եթէ դուն
ուրեք յանկարծակի ինչ լինիցի չարեաց կամ բարեաց
հատուցումն, ոչ ըստ արժանին, այլ դոյզն ինչ ճաշակ
է դատաստանին. զի որ ՚ի յարութենէն թերահաւատ
լինիցին, գէթ աստէն ինչ խրատիցին: Եւ արդ յոր-
ժամ տեսանիցեմք զբար որ մեծացեալ, մի ինչ ընդ այն
կասիցեմք. և յորժամ տեսանիցես զբարի որ ՚ի տա-
ռապանս, մի ինչ խռովեսցուք. անդ են պսակք, անդ
են տանջանք, անդ են պարգևք, անդ են պատիժք:

Եւ այց այլ ևս, չիք չար որ ամենևին չար իցէ, և չիք
բարի որ ամենևին բարի իցէ, այլ ունի մասն ինչ ՚ի մե-
ղաց. և յորժամ աջողեսցի մեծութիւն չարին, զլիսոյն
եղեռան է. զի վասն սակաւ բարութեանցն զոր աստ
առնուցուն, անդ զկատարեալ տանջանսն ընդունիցին,
վասն այնորիկ աստէն առնու: Իսկ երանելի է այն՝ որ
առտէն լինիցի, զի զամենայն մեղսն թօթափիցէ, և

սուրբ և անարատ և առանց պատժոց երթիցէ անդ :
 Եւ զայս Պաւղոս ուսուցանէ մեզ . “ Եւ ամեն այնորիկ են
 ’ի ձեզ բազում հիւանդք և ախտաժէտք , և շատ ննջե-
 ցեալք , . և դարձեալ թէ “ Եւ ատենցի զայնպիսին ’ի
 սատակումն մարմնոյ , . և մարդարէն ասէ , թէ “ Ին-
 կալաւ ’ի ձեռանէ տեառն կրկին զհասուցումն մեղաց
 իւրոց , . և Դաւիթ , թէ “ Տես զթշնամիս իմ զի բա-
 զում եղեն , և ատելութիւն ’ի նանիր ատեցին զիս , .
 և “ Թող զամենայն զմեղս իմ , . և դարձեալ “ Տէր ,
 տուր ինձ զխաղաղութիւն քո , քանզի զամենայն ինչ
 հատուցեր մեզ , . այլ այսու ամենայնիւ յայտ առնէ
 զշարեացն պատիժս , զոր վասն մեղաց աստէն կրեցին :
 Իսկ ժւր գտանիցեմք , եթէ չարք աստէն առին զբա-
 րեաց հատուցումն , և անդ զկատարեալ տանջանսն տան
 ջիցին , լուր Լէրա համու որ ասէր ցմեծատունն , եթէ
 “ Եւ ընկալար զգարիսն քո , և Եւ զգարօս զգարիսն , .
 զի բարիս : Ինկալար իսկ յայսմ վայրի զմիթէ ընկա-
 լարն ասել յայտ առնէ . զի ցուցցէ եթէ երկոքին ըստ
 պարտեաց ընկալան . նա զգարութիւնսն , և սա զգարիսն .
 և թէ եղև , վասն այսորիկ ասէ՝ եթէ “ Եւ աստ մի-
 թարի , և դու այդր տապակիս , . զի տեսանես զսա աստ
 սուրբ ’ի մեղաց , և դու չկարես ինչ օգտել :

Եւ արդ մի ինչ տրտմեացուք , յորժամ զմեղաւորս
 աստ ’ի բարիս տեսանիցեմք . այլ յորժամ վշտանայ-
 ցեմք ինչ մեք աստէն , ուրախ լիցուք , զի այն ’ի փոփո-
 խումն լինիցի : Եւ ինդաացուք ընդ դիւրութիւն , քան-
 զի նեղութիւն խոստացաւ իւրոց աշակերտացն Վրիս-
 տոս . և Պաւղոս ասէ , “ Եւ մենքին որք կամիցին ան-
 պաշտութեամբ կեալ ’ի Վրիստոս { Խառն , ’ի հալա-
 ծանս կեցցեն , . Եւ դք նահատակ առաքիլնի ’ի մարտի
 բաղանիս խնդրէ , և կամ սեղան ամենալից խորտիգ ,
 և գինի և ուրախութիւն . չէ այն արուեստ նահատա-
 կաց , այլ անձնագիւրաց . զի ըմբիշ նահատակն ընդ փո-
 շին , ընդ եւղն , ընդ ճառագայթիցն ջերմութիւնն , ընդ
 քիրտն բազում նեղութեամբք ոգորի :

Եւ ամանակ այս է նահատակելոյ . և եթէ այս այս-
 պէս իցէ , ապա և վէրս առնլոյ , և ընդ արիւն և ընդ
 ապաւառ գալոյ , և ճգունս յանձին կրելոյ : Եւ զինչ
 ասէ երանելիս Պաւղոս . “ Եւ յնպէս նկրտիմ , ասէ , որ-

պէս ոչ եթէ զհօղան ինչ կոծիցեմ, : () ամենայն աւուրս կենաց 'ի պատերազմի կալ համարեացուք, և մի երբէք ինդրեացուք հանգիստ, և ոչ իբրև զխամս տաղտապիցեմք ընդ նեղութիւնս : Իսկ եթէ ոչ միշտ մըրցիցիս, յորժամ պատերազմ հասանիցէ՝ խամ գտանիցիս : Իսկ է հանգստեան ժամանակ . նեղութեամբ պարտ է մեզ կատարեալ լինել . թէպէտ չիցեն հալածանք և նեղութիւնք, այլ են այլ նեղութիւնք, որ հանապազօրէն 'ի վերայ հասանեն . և եթէ այս նեղութեան չժառայցեմք, հազիւ այլոց նեղութեանցն տանիցեմք : « Գործութիւն 'ի վերայ ձեր չիք եկեալ, ասե, բայց 'ի մարդկանէ » :

Ի զօթս արարեք առ նձ՝ մի մտանել 'ի փորձութիւն . բայց եթէ մտանիցեմք, առաքինութեամբ տանիցիմք : () ձգել իւրովին զանձինս 'ի նեղութիւնս, ցածնոց մարդոց է . իսկ յեկեալ հասեալ 'ի նեղութիւնս կալ հաստատուն և համբերել, առաքինեաց և նահատակաց է : () Ի անձամբ զանձինս ձգեսցուք 'ի նեղութիւնս, զի այն յանդգնութեան գործ է . և մի յորժամ այլք տքնաբար տանիցին, և իրքն կոչիցին, թողացուք . զի վատութեան գործ է այն : Իսկ եթէ քարոզութիւնն կոչեսցէ, մի հրաժարեսցուք և զանգիտեսցուք . բայց վայրապար առանց իրիք պատճառանաց յորժամ ոչ պէտք ինչ իցեն, և ոչ հարկ 'ի վերայ կայցէ, և ոչ անպաշտութիւն կոչեսցէ, մի մեզէն 'ի վերայ դիմիցեմք . զի այն յոյց առնելոյ իրք են, և սնտոի պարծանաց նշանակ . ապա եթէ իցէ ինչ՝ որ անպաշտութեանն քնաս լինիցի, թէպէտ և բազում մահ հասանիցէ մեռանել, ընդ այնորիկ մի զանգիտեսցուք :

() Ի անձամբ ձայնատուր փորձութեանցն լինիցիս . յորժամ ոչ ըստ անպաշտութեանն ինչ 'ի վերայ հասանիցեն ձգունքն՝ որոց ցանկանայցեսն, զի կորցիցես վայրապար 'ի քեզ զնեղութիւնն, ուստի շահ ինչ ոչ լինիցի : () այս ասեմ, քանզի կամիմ զի պահիցէք զօրէնս Բրիտտոսի, որ հրամանս ետ չմտանել 'ի փորձութիւն, և զմիւս հրամանն՝ առնուլ զխաջն և երթալ զհետնորա . և սոքա չեն հակառակ միմեանց, այլ կարի իսկ միաբան : Իսկ որպէս զայր մի զինուոր պատրաստ լինիցիս զինուր՝ հանապազ արթուն և զուարթուն,

ցանկ ակն ունեւ պատերազմի. բայց մի ծնանիցիս պատերազմունս. զի այն ոչ զօրականաց գործ է, այլ խաղմարար մարգկան: Իսկ եթէ անպաշտութեանն փոքն գոչիցէ, վաղվաղակի ելանիցես, և զանձն 'ի մահ դնիցես. մտանիջիր բազում խրախանօք 'ի պատերազմ. փութանիջիր զսահմանս թշնամոյն. կոծիցես զընմաստանայի, կանգնիցես զնշանակ յաղթութեանն:

Ապա եթէ ոչ ինչ անպաշտութիւնն փնասիցի, և ոչ կրօնքս մեր յաւարի վարիցին, զոգուցն վտանգս ասիցեմ, մի ինչ հարկ լինիցի քեզ առնել զոր ինչ անկամիցի. մի վայրապար ինչ յանդգնեացի: Ինչ արիւն պարտ է գալ քրիստոնէին, ոչ ընդ այլոյ, այլ զիւր տ. ինչն պատրաստական ունեւ հեղուլ. այնպիսի յօժարութեամբ հեղուցուք զիւրաքանչիւր արիւն, յորժամ վասն Վրիստոսի պատերազմ ինչ 'ի վերայ յառնիցէ, զոր օրինակ ոք զձուր սաստիկ հեղուցու. քանզի ջուր իսկ է արիւն որ բոլրէ 'ի մարմնայն: Իւ այնպէս զիւրաւ մերկասցուք զմարմինն, որպէս զհանդերձս ինչ 'ի բաց մերկանալ յանձնէ:

Իւ այն յայնժամ լինիցի, յորժամ ոչ յինչ կապիցիմք, և ոչ 'ի տունս, և ոչ յայլ ինչ խնամս. եթէ ամենեքին լինիցիմք կատարեալք. զի թէ որ զգօրակօնաց կեանս կեցին՝ զամենայն ինչ 'ի բաց թօթափն, և ուր պատերազմ կոչիցէ՝ վաղվաղակի անդր հասնեն, և ամենայն ժուժկալութեամբ համբերեն վշտոյ, որչափ ևս առաւել մեզ, որ Վրիստոսի զօրականքս եմք, պարտ իցէ պատրաստ գտանել՝ տալ ճակատ ընդ մարմնոյ կարիս: Այցեն այժմ հալածանք, և մի իսկ լիցի երբէք. սակայն են այլ պատերազմունք ընչիցն ցանկութեանց: () այնպիսի պատերազմէ ճառեալ Պաւլոս ասէր, «Այն մեզ մարտ պատերազմի ընդ արեան և ընդ մարմնոյ»:

Իւ քանզի այսպիսի պատերազմ միշտ 'ի վերայ յառնէ, վասն այնորիկ ցանկ կամի վառեալ և կալ մեզ հատատուն. զմիշտն վառեալ և կալ կամի. «Այնքեցէք, ասէ, զմէջս ձեր», զի և այս իսկ հանապազորոյ ժամանակի է. և յայտ նարար թէ ցանկ պարտ է կազմ դառնել: Բանգի բազում պատերազմ է ընդ լեզուի, բազում կոխ է ընդ աչս, և մեք ամեն զգուշանայցեմք:

բազում պատերազմունք են և ցանկութեանց, վասն այնորիկ նախ անտի առնէ սկիզբն վառել զգորականն Վրիստոսի. «Որքեցէք, ասէ, զմէջս ձեր ճշմարտութեամբ», քանզի պատրանք և ստուծիւն է ցանկութիւնն, և որպէս և մարգարէն ասէ, եթէ զի «Որքեք իմ լրան պատրանք», և ցէ ցանկութիւն իրքն, այլ բաւական ցանկութեանն. «Որքեցէք, ասէ, զմէջս ձեր ճշմարտութեամբ», և յայ ինքն է, ճշմարիտ ցանկութեամբն, զգաստութեամբ, պարկեշտութեամբ:

Որ ասն այնորիկ տայ զայսպիսի խրատ, զի գիտէ զմեղացն զեղծութիւն, և կամի զամենայն անդամն մեր պարտել. «Նասումն, ասէ, տարապարտուց՝ ոչ արգարացի», և յա զրահս կամի ագուցանել մեզ, և վահան ընդդէմ առնել. քանզի կարի յանպատրաստից դիմէ՝ ի վերայ ցատումն, և բազում անջրպետից և որսապառ պէտք են առ ի դիմէ հարկանել և յաղթել: Որ ասն այնորիկ որպէս ի քարանց ինչ յոսկերացն կազմեաց՝ ասծ որ ի ցատմանն, զի մի դիւրաւ հատանիցէ և ելաւ նիցէ ամենեւին ապականել զքնաւ կենդանին. քանզի հուր է և միրիկ ծխեալ. և չէր հնար այլում անդամաց այնպիսի բռնութեան հանդուրժել: Վրանքի և բժիշկք ասեն, թէ վասն այնորիկ թաղանթ ի ներքոյ և ի վերայ տարածեալ է շուրջ զորտին, զի ի մէջ կակղին կայցէ, որպէս ի սպունդ ինչ յեցեալ և հանգուցեալ սիրտն. զի մի ի շարժելն ընդ իմիք ի խտի բախիցի փափուկն, և փնտրիցի ի խաղաղ ցատմանն բարկութիւն:

Եւ արդ կարի պէտք են մեզ կարծրագոյն զբաշից, զի հանապազ ի հանդարտութեան պահիցեմք զայնպիսի գազան: Որտայ է և մեզ սաղաւարտ ի գլուխ, զի ամոք բանն խօսին բնականաւ է, և անտի կամ կեալ հաթանիցէ՝ եթէ զլաւ ինչ խօսիցիմք, և կամ կորնչել եթէ զյոռի ինչ և զանպիտանս բարբառիցիմք. վասն այնորիկ ասէ, և «Վիք զսաղաւարան փրկութեան», քանզի և ուղիւն փախուկ է, վասն որոյ և նա որպէս ընդ ամպով ինչ ընդ գանգոյն ծածկեալ կայ ի վերայ քան զամենայն անդամն, և ամենայն բարեաց և կարեաց պատճառք լինի մեզ, կամ զլաւն կամ ոչ զնոյնպիսին ճանաչել:

1 Երբեմնքն պատեր խախտ:

Եւ ոտից եւ ձեռաց մերոց պէտք են զինուք. ոչ այսց
ոտից եւ ոչ այսց ձեռաց, այլ ոգւոցն. զի ձեռքն զբարիս
գործեացեն, եւ ոտքն յօգուտ գնացեն: Եւ անեսցաք
այսուհետեւ զանձինս այսպէս, զի յաղթել կարացաք
պատերազմաց, եւ զիցուք զպատկն 'ի գլուխ Վերիստու-
սիւ: Եւ իսուսիւ տերամբ մերով, ընդ որում հօր միան-
գամայն եւ հօգւոյն սրբոյ փառք, իշխանութիւն եւ պա-
տիւ այժմ եւ միշտ եւ յաւիտեանս յաւիտենից. ամէն:

Ի ՎԵՅԵՐԱՐԴ ԶԱՌԷՆ

Եւ արդարեւ այն իսկ է հանգիստ, ուր մերժեցին
ցաւք եւ տրտմութիւնք եւ հեծութիւնք: Ուր ոչ հօգ
ինչ իցեն, եւ ոչ աշխատութիւնք, եւ ոչ կասկած. եւ ոչ
երկիրդ խախտիցէ եւ քոյքայիցէ զմիտս, բայց միայն
երկիրդն յայժմ որ լինէ ինդութեամբ: Եւ անդ քրի-
տամբ երեսաց ուտել զհաց, եւ փուշ եւ տառակ. չիք
անդ ցաւալք եւ տրտմութեամբ որդիս ծնանել, եւ գոր-
ծեալ առ այր իւր դառնալ, եւ թէ նա միւստնգամ տի-
րեացէ նմա. այլ ամենեւին ինդութիւն է, խաղաղու-
թիւն եւ բերկրութիւն եւ բարութիւն եւ հեղութիւն:
Եւ անդ նախանձ, եւ ոչ չարահնութիւն, եւ ոչ ցաւք,
եւ ոչ մահ. եւ ոչ մահ մարմնոյ, եւ ոչ մահ հօգւոյ. չիք
անդ խաւար եւ ոչ գիշեր, այլ ամենեւին տիւ, ամենեւին
լոյս: Եւ անդ վատտակել, եւ ոչ յագել եւ զմայլանալ,
այլ հանապազ 'ի ցանկութիւնս բարութեան հարեալք,
միշտ վայելիցեմք, եւ ցանկ պիտիցի:

Եւ ամիք զի օրինակ եւս ինչ տաց զանտի կենացն. թէ-
պէտ եւ չէ հնար, սակայն որչափ ինչ հնար է՝ Զանացայց
տալ օրինակ ինչ: Եւ այնցարուք ընդ երկինս, յորժամ
սուրբ յամբոյ իցէ, եւ ցուցանիցէ զմեծապայծառ պը-
տակն եւ զվայելուշ երեսացն գեղեցկութիւն. եւ յոր-
ժամ բազում ժամս պնտուցումք, նայեցարուք դար-
ձեալ եւ յատակն որ ոչ այնպիսի ինչ իցեն, այլ եւս ա-
ւելի գեղեցիկ որչափ քան զկաւեղէն յարկք ոսկեղէն.
եւ դարձեալ յետ նորա 'ի վերին ձեղունն. ապա 'ի հրեշ-
տակս եւ 'ի հրեշտակապետս, եւ յանչափ գունգս ան-
մարմնական զօրութեանցն. ապա եւ յայ իսկ արքու-
նիսն, 'ի հայրենի աթոռ: Եւ չկարէ, որպէս ասացին,

բան յանգիման կացուցանել։ Փորձի պէտք են և փորձիւն գիտութեան։ Որպիսի ինչ համարելիք զլ'ջամ 'ի տրախտին, կարի քան զայն առաւել է այն բնակութիւնն։ որչափ լաւ են երկիրնք քան զերկիր։

Իսոյց և այլուստ խնդրեսցուք օրինակ ինչ, թէ այն որէս ինչ 'ի դէպ լինէր թագաւորիս՝ որ պիտի ունիս զամենայն ինչ՝ զաշխարհս ունել, և 'ի պատերազմաց և 'ի հոգոց ազատ լինել, բազում հարկս առնուլ և յամենայն կողմանց սակի յաճախել, և հոյակապ և անուանի լինել, զիմոր թուէր ձեզ, որպիսի ինչ միտք լինէին, որպիսի զուարճութեամբ զուարճանայր։ յորժամ պատերազմուիք 'ի միջի չկային, և աշխարհս ամենայն 'ի խաղաղութեան և 'ի ծառայութեան կային նմա։ այնպիսի է հանգիստն այն։ մանաւանդ թէ չեզև իսկ բաւական օրինակ ինչ այնմ 'ի մէջ բերել։ այլ պարտ է և այլ ինչ օրինակ խնդրել։

Ի՞նչ դիր, յորժամ մանուկ ոք արքայորդի մինչ դեռ յորովայնի մօրն իցէ, չէ ինչ հմուտ թագաւորութեն պատուոյ։ իսկ յորժամ դէպ լինիցի արտաքս ելանել, և անդէն յաթոռ արքունական հասանել, ոչ մեղմով ինչ, այլ վաղվաղակի միանգամայն առ ինքն առնուլ։ այնպիսի ինչ է հանգիստն այն։ և ոչ միայն այնպիսի, այլ ևս բիւրապատիկ առաւել։ Եւ թէ ոք կալանաւոր, որոյ բազում վիշտս 'ի բանտի կրեալ իցէ, և յաթոռ թագաւորութեան հասանիցէ, նա և ոչ կարիցէ հաւաստեալ ինչ օրինակ այնմ հանգստեան նմանեցուցանել։ Ո՞ր աստ որում ինչ ոք և հասանիցէ բարեաց, զառաջին օրն՝ թէ պէտ և զթագաւորութենէն իսկ աւիցեն, մի օր միայն կարի պայծառացեալ ունի զջանկութիւնն, կամ զերկուսն կամ զերիս։ և յորժամ բազում ժամանակս յառաջ խաղայցէ, կալ կայ յուրախութեանն, այլ ոչ այնչափ ինչ 'ի հանգստեանն։ քան զի զիջանէ օր 'ի սովորութենէն որպիսի ինչ և իցէ։ իսկ անդ ոչ միայն չկասէ, այլ ևս քան զևս աճէ։

Եւ արդ 'ի միտ առ՝ որպիսի ինչ իցեն ոգիքն որ անդր երթեալ իցեն, և չունիցին ակն բարութեանցն վախճանի, և եղծումն և այլայլումն։ այլ միշտ գալ յառաւելութիւն և ունել կեանս անվախճանս, կեանս ազատս յամենայն հոգոց և յամենայն տրտմութեանց, լի ու

բարութեամբ, բազմապատիկ բարութեամբ: Օյ եթէ աստ յորժամ 'ի դաշտ ուրեք ելանիցեմք, ուր զօրք արբունի բանաեկեալ իցեն, խորանս հարեալ տեսանիցեմք, սրահակս ձգեալ, նիզակս կանգնեալ, գեղարդունս շողացեալ, կմբեթեայս վահանացն շրջանակեալ, նշանս արձակեալ, գրօշս գործեալ, կարի իմն զարմանամք և սքանչանամք. և եթէ զթագաւորն ևս 'ի միջի տեսանիցեմք, կամ թէ հետի ընթանայցէ սակեկուռ վահանօք, և կամ թէ ձիավարիցէ ոսկւովք զինուք և ականակապ աճառօք երիւարօք, թուի մեզ՝ թէ քան զայն բարութիւնսն այլ ինչ չկայցէ տեսանել. այլ թէ զամենեսին տեսաք:

Յինչ համարիցիս, յորժամ զխորանս արժոյն կոնդնեալս տեսանիցես և զյարկսն յաւիտենից. «Մեկալցին, առե, զձեզ յարկսն իւրեանց յաւիտենից», յորժամ զհարաքանչիւր ոք 'ի նոցանէն առաւել քան զարեգական ճառագայթան տեսանիցես պայծառացեալս. ոչ 'ի պղնձոյ և յերկաթոյ, այլ 'ի փառաց, զորոյ զպայծառութիւնն՝ ալն մարդկեղէն չկարիցէ տեսանել, և այն զմարդկան. իսկ զհազարաց հազարաց հրեշտակապետաց և զբիրուց բիրուց հրեշտակաց և զքրովբէից և զտերովբէից, վաթողոց և զտէրութեանց և զպետութեանց և զիշխանութեանց, որոց գեղն անհնարին է և ըստ ձեռք միտս անցանէ, զիմրդ կարիցեմք ճառել:

Եւ ցերբ ոչ գաղարեմք յընթանալոյ զհետ անհատին. ըստ այնմ՝ «Օյ որ ակն ոչ ետես և ունին ոչ լուաւ և 'ի սիրտ մարդոյ ոչ անկաւ, զոր ինչ պատրաստեաց ձեռք սիրելեաց իւրոց», Եւ եթէ այս այսպէս իցէ, ապա չիք որ կարի ողորմելի քան զայնասիկ՝ որք անտի վրիպեցին. և ոչ առաւել երանի քան զայնոսիկ՝ որք այնմ հասանիցեն: Եւ արդ եղիցուք և մեք յերանելեացն, զի հասանիցեմք յաւիտենից բարութեանցն 'ի Վերիտոս Յիսուս 'ի տէր մեր, ընդ որում հօր միանգամայն և հոգւոյն օրոյ փառք, իշխանութիւն և պատիւ այժմ և միշտ և յաւիտեանս յաւիտենից. ամէն:

1 Յարկուկն պակասէր զպայծառութիւնն:

ՅԵՐԵՄԵՅԻԱՅԻ ԶԱՌԷՆ

Եւ մեզ այսուհետեւ ժամանակ 'ի դէպ է ասել, մեծ
տիգուք համարձակութեամբ և խնդրեսցուք. միայն թէ
զհաւատան մատուցանիցեմք, և զամենայն ինչ տայ :
Եւ յո՞ժմ է ժամանակ պարգեաց . մի՞ դք զանձն տնորոյս
համարեցի : { } Եթե՞ ժամանակ անորոյս, յորժամ
հարսանիքն փակիցին, յորժամ թագաւորն մտանիցէ
և զազմականօքն շրջիցի, յորժամ առնուցուն զգող
նահապետին՝ որք այնմ արժանի լինիցին : Եւ յո՞ժմ չե
ևս է, քանզի դեռ թատրն առաջի կայ, դեռ ևս պա-
տերազմ 'ի միջի կայ, դեռ ևս յազթութիւնս յերկրաշար
է . փոյթ յանձին ունիցիմք, քանզի և Սաւղոս ասէ .
“ Եւ յնպէս ընթանամ որպէս ոչ յաներևոյթս ինչ , ,
ընթացից պէտք են, և կարի իսկ սաստիկ ընթացից :

{ } Եւ ընթանայցէն՝ չտեսանէ զորք, և թէ պատահիցէ
ոք նմա, և թէ ընդ մարգագետինս և ընդ առապար տե-
ղիս անցանիցէ . որ ընթանայցէն, ոչ 'ի տեսողն նայի,
այլ 'ի պարգեւին : { } Եւ մեծատունք իցեն և թէ աղ-
քաօք, թէ պարսաւիցէ որ և եթէ դան հարկանիցէ,
թէ թշնամանիցէ որ և քարինս զհետ ձգիցէ, եթէ ըզ-
տուն որ առնուցու և կամ զկին և զորդիս առնուցու,
թէ զինչ և առնիցէ որ, միումն և եթ ուչ ունիցի՝ ըն-
թանալ և զպսակն առնուլ : { } Եւ ընթանայցէ, ոչ ուրեք
դադարէ . ապա եթէ ստեալ ինչ հեղգայցէ, զամենայն
կարուսանէ : { } Եւ ընթանայցէ, ոչ միայն չկասէ նախ 'ի
գլուխ աստարիսին ելանելոյ, այլ ևս քաջ յաճախէ զըն-
թացն :

{ } Եւ ասեմ վրան այնոցիկ՝ որք ասիցենն, թէ 'ի
մանկութեանն վաստակեցաք, և 'ի մանկութեանն պա-
հեցաք, արդ 'ի ծերութիւն հասաք, չեմք ատակ այն-
ոքիսի ինչ ձգունս յանձին ունելոյ : Եւ առել յայնժամ
պարտ է յղալել յառաքինութիւնս : { } Եւ զառաջին ինչ
ուզրութիւնսն համարիցիս . այլ արդ ժանկացիր և հա-
մարեա զանձնդ յազդոյ . զի որ զմարմնաւոր ընթացս
ընթանայցէ, յիբաւի յորժամ 'ի ծերութիւն հաս-
նիցէ՝ չկարէ նոյնպէս ընթանալ, քանզի 'ի մարմինն ա-
ղաստան է ամենայն միջնութիւնս . իսկ դու ընդէր կու-

սեցուցանես զընթացն . զի ոգւոցն գործ է , և ոգւոցն արթնոց . զի ոգիքն առաւել 'ի ծերութեանն առողջանան , յայնժամ առաւել յազգոջ լինին , յայնժամ կարի խիզախեն : () որ օրինակ մարմինն յորժամ ջերմամբ ծնկիցի և այլովք ստէպ ստէպ ցաւօք , թէպէտ և կարող է՝ վատ է . և յորժամ զերծանիցի յայնպիսի վարանաց , ապա միւսանգամ ոգի արկանէ . նոյնպէս զոգին 'ի մանկութեան' և ջերմ ցանկութեանն լլկէ , և փառասիրութիւնն հաշէ , մանաւանդ ուր փափկութիւնք իցեն , և անառակ ցանկութիւնք որ ափրդդիւսեանն կոչին , այս ինքն աստղեան :

Իսկ ծերութիւնն ըստ ամենայն լլկութիւնս անցեալ զբնաւ կարիսն 'ի բաց թօթափէ , զկէսն առ յագ , և զկէսն առ 'ի զառաքինութիւն սիրելոյ , զի զեռանդն մանկութեանն կարճեալ ծերութեանն է . և չտալ բնաւ ամենեւին մտացն զհետ կամացն երթալ , այլ իբրև զազգի ազգի ինչ պատերազմունս ցածուցանել , սրբեալ 'ի խռովութեանց , և 'ի բնակութիւնն հաստատեալ կացուցանէ , և բազում համարձակութիւն և հանդարտութիւն գործէ , և բազում երկիւղ տնկէ 'ի միտսն : () ի թէ և այլ որ ոչ , ասեն , սակայն ծերացեալք զիտեն եթէ վախճանելոց են , եկեալ հասեալ է 'ի դրունս մահու : () յորժամ երկրաւոր ցանկութիւնքն յուզեալ 'ի վերայ խաղայցեն , ահ դատաստանին մտեալ զայն 'ի բաց քերիցէ , և զխիտն կակուղ առնիցէ , ոչ ապաքէն ևս գիւրին լինիցի , եթէ կամիցիս :

Իսկ զհարգ իցէ , ասեն , զի ահաւասիկ տեսանեմք քան զբազում մանկտի ևս չար զծերս դարգաշեալս : () յաճախութիւն չարեացն ասեմ . քանզի և զկատաղիս տեսանեմք , թէպէտ և ոչ որ մեղիցէ , անձամբ քարավէժ լինին : Ինչոք յորժամ տեսանիցես եթէ ծերն զմանկտոյ ախտ ախտանայցէ , չարեաց յաճախութիւն է այն . քանզի և ոչ ընդ մանկութեան մեղացն կարիցէ ազերս մատուցանել թէ “ () մեղս մանկութեան և զանգիտութեան իմոյ մի յիշեր ” : () ի օր 'ի ծերութեանն այնպիսի կողիցի , յայտ է թէ 'ի մանկութեն ևս չար . քանզի ոչ եթէ առ տգիտութեան ինչ և ոչ առ խակութեան և ոչ վասն տկեղծ հասակի , այլ 'ի ծաւութենէ : Վասնզի այնպիսին կարէ ատել՝ եթէ ըզ-

մեզս մանկութեան և զանդիտութեան իմոյ մի յիշեր, որ 'ի ծերութե զպատշաճն գործիցէ, որ յալեօրոյթն դառնայցէ. իսկ եթէ 'ի ծերութեանն նոյնպէս անառակ իցէ, զհարդ արժանի լինիցի այնպիսին ծեր անառակնել, որ ոչ 'ի հասակէն և յալեացն ակն ածիցէ: Իսկ որ ասիցեն՝ եթէ զմեզս մանկութեան իմոյ մի յիշեր, յայտ է թէ 'ի ծերութեանն զարդարութենէ բուռն հարեալ իցէ, վասն այնորիկ զայն այնպէս ասիցէ: Եւ որ մի վասն ծերութեանն յոռութեանց՝ և 'ի մանկութե մեզաց զրկեալ գտանիցիս 'ի թողութենէ:

Եւ արդ զհարդ չիցէ անպատեհ և անդր քան զթողութիւն, յորժամ ծեր այր 'ի կապեղանոցս և 'ի կրկնպակո մտանիցէ, և 'ի կառամարտիկ ասպարէսն դեզերեսցի, և 'ի թատերան ընդ մանկտի ընթանայցէ, պատուականն 'ի մէջ լիտեաց բազմաց: Եւ որդարև ամօթոյ և առականաց գործ է. 'ի վերոյ մեծարեալ արեօքն ծաղկեալ, և 'ի ներքոյ զմանկտոյ միտս ունիցի. և եթէ որ 'ի մանկտոյ թշնամանիցէ զայնպիսին, նա վաղվաղակի զալիսն 'ի մէջ բերէ: Եւ իսկ նախ չականածիցեն յալեացդ. զի եթէ դու 'ի քու մեջ չականածիցես՝ որ ծերդ իցես, զհարդ զմանկտին ստիպես 'ի քոյոցդ ակն ածել, և բեղ մեծարանս դնել:

Եւ ականածես յալեացդ, այլ յամօթ առնես. ան ըզբեղ պատուեաց սպիտակութեամբ հերոյդ, և ետքեղ զաւագութեան և զբարձրեց տեղի. և դու զպատիւն բեզէն 'ի բաց մերժես: Եւ արդ ակն ածիցէ 'ի բէն մանուկն, յորժամ դու ևս չար քան զնա յաղադարձիցիս: Եւ իբր յայնժամ մեծարոյ են, յորժամ որ ըստ արժանեացն գործս գործիցէ. իսկ յորժամ լիտիցի ինչ, և չար քան զմանկտին ծաղր կայցէ: Եւ իհարկ կարիցէք մանկտոյդ խրատ տալ՝ յորժամ ծերքդ յանառակութիւնս հատանիցիք: Եւ զծերս դստով առնելոյ վասն ասեմ զայս, այլ զլկտիս. զի որ զայնպիսի ինչ գործս գործիցեն, թէպէտ և հարիւրեմանք իցեն, ես զայնպիսիս մանուկս լիտիս համարիմ: Եւ որ օրինակ մանկունք թէպէտ և կարի իսկ տղայք իցեն և զգաստանայցեն, լաւ իցեն քան զծերս, և չէ իմ բանս՝ այլ գրոց, որ զիտէ զայնպիսի ընտրութիւն առնել, “Եւ թութիւն պատուական է, ասէ, ոչ որ երկայնակեացն է. և հասակ ծերութեան վարք անարատք”:

Վրա և զծերութիւնն իսկ ոչ յոյն սակա պատուեմք, եթէ սպիտակ հերքն քան զթաւին պատուական է, այլ զինչանակ է առաքինաւոր կենացն. և յորժամ զախն տեսանիցեմք, նոյաւ առնումք զծանօթս ներքին ալեացն. իսկ եթէ անուղայ ինչ ալեացն գործ գործիցէ, ծաղը և կատակ կայցէ նա ամենեցուն: Եւ վասն այնորիկ առաւել ևս պատուեմք զթաղաւորն, զի թագն և ծիրանիքն՝ արքայութեանն նշանակ է. ապա եթէ տեսանեմք զնա ծիրանօքն հանդերձ արհամարհեալ՝ ի սպառաւորացն, խեղդ ընդ անձն արկեալ՝ ի բանդ տանիցին, միթէ ակն ածիցեմք ինչ ի ծիրանեացն և ի թագէն. ոչ ապաքէն և զկերպարանն ևս լայցեմք, և եղուկ և սղորմելի համարիմք:

Եւ արդ մի ինչ անձին շուք գնիցես ալեզն պատուեալ, յորժամ քեզէն ալեացն մեղանչիցես. քան զի ալիքն վրէժս պահանջիցեն ի քէն. զի զայնպիսի զմեծարանաց և զպատուոյ կերպարանս յամօթ առնես: Եւ զայս ոչ եթէ զամենեցունց ինչ ասեմ, և ոչ յախառն ընդ ծերութեան ինչ գողայցեմք, այլ ընդ լիտի մտացն, և որ զծերութիւնն յամօթ առնեն. ընդ այնպիսի ծերոց զարեալ ասիցեմք ընդդէմ, որք անառկութեամբ զալինն թշնամանիցեն: () Ի թագաւոր է և ծերն եթէ կամիցի. որ առաւել ծիրանիս քան զթագաւորութեանն ունիցի. և օպասաւորաց տեղի՝ հնազանդեալ ընդ իւրե զցանկութիւնն: Եւսա եթէ ի գետինն անկանիցի ի թագաւորութեանն աթոռոց, ընչից ցանկութեան և պաշտօնաց և փափկութեան և արբեցութեան և բարկութեան և անառակ ցանկութեանցն լինիցի ծառայ, և ի զարգարանս հատանիցի, և իւղովք օծանիցի, և զտիսն և զալինն իւրովք կամովք թշնամանիցէ, և որպիսի տանջանաց չլինիցի արժանի այնպիսին:

Եւ և ձեզ ասեմ մանկտոյդ, մի այնպիսի ինչ ամբ լինիցի. քանզի ոչ եթէ ձեզ ներիցէ ինչ որ զյանցանէն. այլ մարթի ի մանկութեանն զծերութեան միտս ունել, որպէս ծերը ի ծերութեան խակը իցեն և ակեղտ: () որ օրինակ անդ ոչ մազն սպիտակ օգուտ գործէ, նոյնպէս և ձեզ թաւին մազ չկարէ ինչ խափան լինել. զի եթէ տգեղագոյն իցէ ծերոյն զայն գոր.

Ժե՛լ՝ զոր ասացին, որչափ ևս առաւել մանկանն : (Եւրո-
տակայն չէ ազատ 'ի պատժոց և մանուկն . զի մանուկն
յայնժամ՝ և եթ ներելոյ և թողութեան արժանի իցէ,
յորժամ 'ի գործ և 'ի վերակացութիւն ինչ իրաց մե-
ծամեծաց կոչեսցի, և նա չիցէ ինչ հմուտ, և ժամա-
նակաց և կրթութեան կարօտ :

Իսկ յորժամ զգաստութիւն ինչ պարտ էք ցուցա-
նել, այնուհետև շինիցի արժանի թողութեան, և ոչ
յորժամ ընչասիրութեան յաղթել պարտ իցէ, է ու-
րեք զի ևս քան զծերոյն քաջ պատիժս պահանջիցէ մա-
նուկն . զի նմա բազում դարմանոց պէտք են վստն ծե-
րութեան տկարութեանն . իսկ սա կարող է՝ եթէ կա-
միցի՝ բաւական լինել առ 'ի զանձն ուղղելոյ : Եւ որ-
պէս ինչ թողութեան արժանի լինիցի, յորժամ և
յափշտակել ինչ կամիցի զծերոյն, յորժամ բազում
անպիտանս խօսեսցի, յորժամ թշնամանիցէ, յորժամ
բամբասիցէ, յորժամ արբենայցէ : (Եւ պէտ մինչ 'ի
զգաստութեանն իցէ՝ համարիցի թէ չիցէ ընդ բամբա-
սանք անկանել . և տես որչափ և անդ իսկ բազում
օգնականութիւն ունի եթէ կամիցի . զի թէպէտ և կա-
րի սատակ չկիցէ զնա ցանկութիւնն, այլ բազում ինչ
է զոր աւել քան զծերն կարէ գործել և թովել զար-
գազանն :

Եւ զինչ իցէ : Եւսգում վաստակք, ընթերցուածք,
արթնութիւնք, պահք : Եւ զինչ պիտոյ զայն՝ ամե-
նայնէ . միթէ վանականք իցեմք : Եւ զայդ ցիս զքա-
տես . Սաղմոսի տուր պատասխանի, յորժամ ասիցէ՝
“Եթ ուն լերուք յամենայն հանապազորդութիւնս և
'ի խնդրուածս, , յորժամ ասիցէ՝ “()՝ արմնոյ ինամ մի
տանիք 'ի ցանկութիւնս ամենեւին , , . զի ոչ առ վանա-
կանն միայն գրեաց զայն, այլ առ ամենեսին, որք 'ի
քաղաքս և 'ի գեօղս և յամենայն տեղիս իցեն : ()՝ Եթ
աշխարհականն աւելի ինչ պարտի ունել քան զվանա-
կանն, բայց միայն ընդ կնոջն ամուսնութիւնն . ընդ այնոր
դոյ նմա ներել . ընդ այլոյ իրաց՝ ոչ այնուհետև . այլ
զայն ամենայն կշիռ գտակար ընդ վանականն պարտի
գործել : Վանգի և երանութիւնքն որ 'ի Վրիտանոսէ
տուան, ոչ վանականացն տուան . ապա թէ ոչ, ամենեւին
իսկ կորնչեն ամենայն տիեզերք, և անխառնութիւն հա-

մարեալ լինէր յաճակոյս կողմանէ անտի: () Ի եթէ երանութիւնքն միայն վանականացն տուեալ էին, և աշխարհականն չկարէր անտի ուղղութիւնս կատարել, և զամուսնութիւն նորա է հրամայել, ապա զամենեւնեակն իսկ ինքն կորուսանէր: Եթէ չէր հնար հանդերձ ամուսնութեամբն զվանականաց գործ գործել, բնաւ ամենեւին իսկ եղծեալ ապականեալ գտանէր առաքինութեանն յօժարութիւն:

Եւ բնաւ զիմրդ իսկ էին պատուական հարսանիքն, որ այնչափ բարութեանց խափանիչք մեզ լինէին: Եւ արդ զինչ իցէ: Հնար է և կարի իսկ հնար կին ունել, և զառաքինութիւնն կատարել, եթէ կամիցիմք: Եւ պէտք է ունիցիմք կանայս, որպէս թէ չունիցիմք, եթէ վարիցեմք զաշխարհս որպէս ոչ թէ յախտի ծախս: Եւ եթէ ոմանք խափանեցան ինչ ի բարիս գործելոյ ամուսնութեամբն, գիտասցեն՝ եթէ ոչ ամուսնութիւն ինչ է խափան, այլ կամքն որ չարաչար վարեցին զամուսնութիւնն. նա և ոչ գինին գործէ զարբեցութիւն, այլ կամքն չարք որ զանչափն խնդրեցին: Իսկ եթէ ի չափու ունիմք համով զամուսնութիւնն, յարքայութեան ևս առաջին գտանիցիմք, և յամենայն բարութիւնն վայելեցես: Եւ ինչի ամենեցուն մեզ հասանել չնորհօք և մարգասիրութեամբ տեսան մերոյ: Ստուսի Սրիստոսի, ընդ որում հօր միանգամայն և հոգւոյն սրբոյ փառք, իշխանութիւն և պատիւ այժմ և միշտ և յաւիտեանս յաւիտենից. ամէն:

ՅԻՆԵՐՈՐԴ ԶԱՌԷՆ

“Վանգի անհնարին է որք միանգամ լուսաւորեցան և ճաշակեցին յերկնաւոր պարգեւէն, հաղորդ եղեն հօգւոյն սրբոյ, և զգեղեցիկ ճաշակս բանին նոյն ճաշակեցին և զգօրութիւն հանդերձելոյ յաւիտենին և կործանեցին, դարձեալ նորոգել ապաշխարութեամբ, վերստին խաչել զորդին նոյն և խաղաղակել:” Եւ արդ զինչ, արտաքս ընկեցեալ իցէ ապաշխարութիւնն. քաւ լիցի. այլ որ ի ձեռն աւազանին դարձեալ նորոգում է. . . վերստին խաչել. . . () որ ասէն այսպիսի է. մկրտութիւնն խաչ է, և խաչակից եղև հին մեր մարգն:

“ քանզի կերպարանակից եղաք նմանութեան մահու նորա ”. և դարձեալ “ ինչ նմին թաղեցաք մկրտութեամբն 'ի մահ ”. () ի որպէս ոչ գոյ հնար միւսանդամ 'ի խաչ ելանել Վրիստոսի, զի այս է խայտառակելն զնա, նոյն է և երկրորդ անգամ մկրտել... () ի զոր օրինակ մեռաւ Վրիստոս 'ի խաչին, նոյնպէս և մեք 'ի մկրտութեանն, ոչ մարմնոյ, այլ մեղաց: Տեսանեա մահ և մահ

Եւ արդ աղէ ասա, եթէ յարքունիսդ ուրեք մտանէիր, և ամենայնի որ ինչ անդ էր՝ հաւատարիմ լինէիր, և ասպա մատնիչ ամենայնի: Թէ դարձեալ հաւատայր որ ինչ քեզ: Եւ արդ, զիտորդ, ասեն. չգուցէ ապաշխարութիւն: Վոյ ապաշխարութիւն. այլ մկրտութիւն կրկին չիք. ապաշխարութիւն գոյ և բազում դորութիւն ունի, և կարի իսկ ջրէ զմեզմն և զներկելոցն 'ի չարիս՝ եթէ կամիցին, և փոփոխել 'ի բեռանց մեղացն. և զտագնապեալսն կացուցանէ 'ի զգուշութե, Թէպէտ և յատակս չարեացն երթեալ հասեալ իցեն: Եւ այս բազում ուտեք յայտ է. “ իթէ որ անկանիցին, ասէ, ոչ յառնիցէ. և կամ որոյ զերեսն դարձուցեալ իցէ, չգառնայցէ ”. Վոյ հնար միւսանդամ նկարել 'ի մեզ զՎրիստոս, եթէ կամիցիմք. և լուր սմին Պաւղոսի՝ որ ասէ իսկ. “ իրդեակք, զորս դարձեալ վերստին երկնեմ, մինչև նկարեցի Վրիստոս 'ի ձեզ ”. միայն բռն հարցուք զապաշխարութեանն:

Եւ արդ տես զոյ մարդասիրութիւնն. պարտ էր մեզ զառաջինն իսկ ամենայն կերպարանօք 'ի պատիժս մտանել. քանզի և օրէնս ըստ սրբոյս՝ բնականս ընկալաք, և 'ի բազում բարութիւնս վայելեցաք, և 'ի տեսանէ անծանօթ եղեաք, և վարս անսուրբս յանձն առաք, և ոչ միայն չպատժեաց, այլ ևս բազում բարութեանց արժանի արար. և այնպիսի բարութեանց՝ որպէս Թէ մեծամեծ բարութեանց երեւութիւնս գործեալ էր մեր: Եւ դարձեալ անկաք յայնմանէ, դարձեալ ասկայն և այնպէս ոչ պատժեաց, այլ ետ մեզ զապաշխարութիւնն. դեղ, որ բաւական է զամենայն մեղսն ջնջել և եղծանել, միայն եթէ գիտիցեմք որպիսի ինչ դեղն իցէ:

Եւ արդ Թէ որպիսի ինչ իցէ դեղն ապաշխարութե և կամ Թէ զիտորդ և իւ կազմեցի, նախ՝ յըստգտա-

նեղջ զմեզս խորջ անձինն . “ () մեզս իմ , ասէ , ոչ ծածկեցի 'ի քէն , , . և “ լ'սացի թէ պատմեցից զինէն զանօրէնութիւնս իմ տեառն , և դու թողեր զամբարըշտութիւնս մեզայ իմաց , , . և պլուր' թէ “ լ'քա զունախ զանօրէնութիւնս քո՝ զի արդարասցիս , , . և դարձեալ՝ թէ “ լ'քդարն անձինն ամբաստանէ յառաջին պատասխանսւոյն , , :

Երկրորդ անգամ՝ ի բազում խոնարհութենէ . քան զի իբրեւ զշար ինչ ակի է . զի եթէ զառաջնոյն բուռն հարկանիցես , ամենայն զկնի գայ . եթէ խոտոպան լինիցիս զմեզան՝ որպէս պարտ իցէ խոտոպան լինել , խոնարհի հոգին , քանզի խիղճն ճակեցուցանէ զնա անդէն և անէ 'ի ցածութիւն : լ'պոյց պարտ է և պլ իմն յաւելու 'ի խոնարհութիւնն , եթէ այնպէս ինչ իցէ՝ որպէս և լ'աւիթն երգէր . “ () սիրտս , ասէ , բեկեալ և զխոնարհ' անձ ոչ արհամարհէ , , . զի բեկեալն չյառնէ , և ոչ զդր զպրացուցանէ , այլ պաղատել և եթ ընդ արտին պատրաստէ . չյառնէ երբէք , չնդառնու , չմտաւանայ , թէպէտ և թշնամանիցի , թէպէտ և չարարիցի՝ կարկի , կայ , և չերթայ անկէք ընդդէմ՝ ինգրել զվրէժ անձինն :

Յետ խոնարհութեանն՝ կարեւոր աղօթից պէտք են , և բազում արտասուաց և ցոյգութեան և ցերեկութեան , որպէս և ասէ իսկ , եթէ “ լ'ուացից զամենայն գիշեր զնահիճս իմ , և արտասուօք ինովք զանկողինս իմ թացից : լ' աստակեցայ ես 'ի հեծութեան իմում , , . և դարձեալ՝ եթէ “ () մեխիբ որպէս զհաց կերայ , և զբնկեցիս իմ արտասուօք խառնեցի , , : Եւ յետ կարեւոր աղօթից՝ և բազում զորումաճութեան պէտք են . որ առաւել սաստկագոյն կազմիցէ զդեղ արաշխարութենն : Եւ զոր օրինակ 'ի բժշկացն օգնականութիւնս բազում բանջարս առնուն և մի դեղ կազմեն , և 'ի բազմացն մին կարի է ազգոյ , սոյնպէս և յապաշխարութեանն այս բանջար ազգոյ է քան զամենայն , և որ զամենայն ապաշխարութիւնն կազմէ :

Ի սբ զինչ ասեն անձեղէն գիւր . “ Տուր , ասէ , ողորմութիւն , և ամենայն ինչ քս սուրբ եղիցի , , . և դարձեալ “ լ'զորմութեամբ և հաւատովք սբին մեզ , , . և դարձեալ թէ “ () հաւ բորբոքեալ ջուր շիջուցանէ ,

և զմեզս մեծամեծս ողորմածութիւն ցածուցանէ, և լաւ ապա չարփանալ ումեք, և ոչ ոքս պահել. ամենեւեցուն թողուլ զյանցանս, «(1) արդ մարդոյ եթէ ոխս պահիցէ, յայ խնդրէ զբժշկութիւն», և դարձեալ «(2) թողէք զի թողցի ձեզ», և դարձուցանել զեղբարս 'ի մուրութենէ, «(3) րթ, ասէ, և դարձս զեղբարք քո, զի թողուցուն մեղք քո», և ընդ քահանայս ընտանութիւն ունել, «(4) և եթէ մեզս ուրուք դործեալ իցէ՝ թողցի նմա», և վերակացու լինել զբնկելոց, և չունել զյանցանս 'ի մտի, և ամենայնի հեղութեամբ տանել:

Լաւ արդ յառաջ քան զասեւն եթէ մարտի ապաշխարութեամբ ջրել զմեզս, չկայիք 'ի տագնապի՝ եթէ չիք այլ մկրտութիւն. և չունիք ինչ յոյս անձանց. իսկ արդ ուսոյք աւատիկ, եթէ որչափ իրօք ապաշխարութիւնս և թողութիւնս յարդարի, և եթէ կարող եմք նովաւ յամենայն կարեաց փախստական լինել, և մարտի մեզ 'ի լաւութիւնս վարել նովաւ, որպիսի ներելոյ և թողութեան արժանի լինիցիմք օրոց և ոչ 'ի միտ անգամ անկանիցին մեղքն: (1) Ի եթէ այն մեզ կայր, ապա ամենայն ինչ դիւրաւ վճարէր: (2) Եր օրինակ եթէ որք ընդ դուռն մտանիցէ, 'ի տունն իսկ է. նոյնպէս և որ զարիւնս միշտ զմաւաւ ածիցէ, և 'ի բժշկութիւն իսկ գայ: (3) Եթէ որ ասիցէ՝ մեղաւոր եմ՝ մեղաւոր եմ, և զմեղան զմաւաւ ոչ ածիցէ՝ եթէ զայս ինչ և զայս մեղայ, այնպիսին ոչ երբէք դադարէ 'ի մեղանչելոյ. հանապաղ խոտտովան լինի, և փոյթ յանձին ոչ անիցի երբէք ածել զյանցանսն յուղղութիւն: (4) Եթէ ակիղքն առնիցէք, ապա և այլն ամենայն զնորին զկնի գայ, եթէ զմաւան, եթէ զակիղքն ցուցանիցէք: (5) յենայն ուրեք ակիղքն և առաջնս դժուարինք են. և եթէ ակիղքն առնիցիմք հիմն արկանելոյ, ամենայն ինչ հարկն և դիւրին լինիցի:

Լաւ արդ ակիղքն որապցուք աղաչեմ, ոմն յաղութիցն յաճախութենէ, և ոմն 'ի առեպ տրտառաւաց, և ոմն 'ի տրտմութենէ. քանզի և ոչ որ կարի փոքր իցէ՝ անօգուտ է: «Տեսի, ասէ, զի տրտմեցաւ և գնաց տխուր, և բժշկեցի զճանապարհս նորա», և լաւ յամենայն յողորմածութենէ, և 'ի թողոյ զյանցանս ընկերին. և 'ի չպահելոյ ոխս, և 'ի չխնդրելոյ զվրէժ անձին, խոնարհեցուք զանձինս մեր:

Եթէ միշտ զմտաւ զմեզն զոր դարձեցաք՝ անձնք, չիք ինչ յարտաքին իրացն՝ որ զմեզ հպարտացուցանել կարիցէ, ոչ մեծութիւն և ոչ հարստութիւն, ոչ իշխանութիւն և ոչ պատիւ . այլ թէ բնաւ իսկ յարգունի կառա նստիցիմք, հեծեծեացուք գառնապէս : Վանդի և երանելին՝ Վառիթ թափաւոր էր և ասէր . « Եւ ցից զամենայն գիշեր զմահիւ իմ, և ոչ ինչ ի ծիրանեացն և ի թագէն փնասեցաւ, և ոչ հպարտացաւ . քանզի գիտէր թէ մարդ է . և քանզի բեկեալ էր սիրտն, զողբա հարկանէր : Եւ զինչ իսկ իցեն մարդկեղէն կիրք ամենայն, այլ հող և մոխիր և իրրն փոշի առաջի հողմոյ, ծուխ և սառեւր և տերև յողոյ սրացեալ, և ծաղիկ և երազ և բանդն և առասպելք, հողմ, օդ լցծ տարած և հեղեալ, թեւ թռուցեալ և ոչ ուրեք դադարեալ, վտակք սահեալք և ոչ ուրեք յանգուցեալք . և եթէ այլ ինչ քան զսոսա ճշեանագոյնք կայցեն :

Եւ արդ աղէ ասա, զինչ ինչ մեծ համարեսցիս, զոր պատիւ առաւել . զհիւպատիցն . քանզի չիք ինչ այլ պատիւ ճոխագոյն քան զայն, և բազմաց իսկ այն առաւել մեծարոյ թուիցի, և որ այնչափ ի ճոխութիւն և ի պատիւ ելանիցէ՝ և բազմաց զտրմանալի . և այլ որ որ լոտ նմանէ յիշխանութիւն ինչ իցէ, թէպէտ և փոքր քան զնա իցէ, սակայն պատիւ ունին երկրորին . այլ այնպիսի պատուականք, և յետ սակաւ ինչ ժամանակի չունին պատիւ ինչ : Եւ արդ աղէ ասա, երբ եղև, քանի ժամանակս կալաւ . մի ամ, երկուս ամս . սակայն և այն երկոյց պատիւ է : Եւ յերազի որ առնուցու ինչ այնպիսի պատիւ : Եւ այն, ասեն, երազ է : Եւ այն զինչ աւելի իցէ քան զերազն . եթէ զերազն խոտիցես, ապա և զայն ընդէր չհամարիցիս երազ : () Զոր օրինակ երազն ի գալ տուրնջեանն յանդիմանի, և չերեւի ինչ ուրեք ի միջի, սոյնպէս և նա ի հասանել գիշերոյն յանդիմանի, և չգտանի ինչ այնպիսի՝ որպէս և յերեկն պերճանայր : Վանդի հասարակ առին զժամանակն տիւն և գիշերն, և զոյգ բաժանեցին զկեանս աշխարհիս . զոր օրինակ պիտի զցերեկ որ զուարճանայ, գիշերին ոչ ինչ երեւեր, և ոչ ցայգութեանն ի տուէ որ կարէ վայելել :

Եւ զեր հիւպատիս . եղև և ես յերազի . այլ ես ընցայք, և զու զցերեկ . և այն զինչ առնիցէ . քանզի և

ոչ այնու աւելի ինչ իցես քան զիս, բայց միայն անուանեմ թէ այս անուն հիպատոս է. յանուանց անտի միայն ունել զառաւելութիւնն: Եւ զի յայտնի արարից զոր ասեմք. թէ պաշտօն ինչ ումեք առնիցեմ՝ եթէ այս անուն հիպատոս է, ոչ եթէ 'ի բանիցն լինիցի' և զնայցե՝ 'լցնպէս և արդեամբն իսկ, թէպէտ և անուանեսցի որ բղելի, և կայցէ հիպատոս, առ ժամանակ մի երևի, և այլ ոչ երբէք ուրեք: Վրեացուք թէ զմի տարի կայցէ հիպատոս կամ զերկուս կամ զերիս կամ զչորս, և ճիւղիցն որոց զտանն ամն կաշեալ իցէ զհիպատին. չիք որ, չէ ուրեք:

Եւ ոչ այնպիսի որ և Պաւղոս էր, հանապազ կենդանի. և ոչ մի օր կամ երկուս կամ երիս կամ տասն կամ քան կամ զերեսուն. այլ և վախճանեցաւ, և չարեքարիւր ամ 'ի վերայ անցեալ, և տակաւին կենդանի է. և ևս քաջ պայծառագոյն քան մինչդեռ կենդանին էր. և այն յերկրի. իսկ զերկնից պայծառութիւնն սրբոցն որպիսի ինչ բան կարիցէ յանդիման կացուցանել: Այսն որոյ, աղաչեմ, զայն լուսաւորութիւնն ինդրեսցուք, զնորին զհետ երթիցուք, զի այնմ հասանիցեմք, որ արդարեւ լուսաւորութիւն և պայծառութիւն է. մեկնեսցուք յերկրաւոր իրացս, և գտցուք շնորհս և ողորմութիւն 'ի Վրիտառն (Նիսուս) 'ի տեք մեր, ընդ որում հօր միանգամայն և հոգւոյն սրբոց փառք, իշխանութիւն և պատիւ այժմ և միշտ և յաւիտեանս յաւիտենից. ամէն:

Ի ԾԵՏԱՍԱՆԵՐՈՐԴ ԶԱՌԻՆ

Եւ այնպիսի պատարագ մատուցուք և մեք. զի այնք մեծութեան և գոյաւորաց են, և սոքա կամեց և սրաւքնութեան. նոքա արտաքինք, և սոքա ներքին. զնոսս զ և պէտ իսկ որ կարէ մատուցանել, և զսոսա սակաւք: Եւ ինչ քան զոչիտար լաւ է մարդ, նոյնչափ քան զսոսայն պատարագն. զի աստ զանձն քո մատուցանես պատարագ: Եւ այլ ևս հաճոյ և տերտ պատարագք են մարտիրոսայն մարմինքն. զի անդ ոգիքն և մարմինքն միանգամայն մատչին. և անտի բուրէ հոտ անուշութեան: Արթի և քեզ, եթէ կամես, այնպիսի պա-

տարաք մատուցանել, և եթէ 'ի հուր չայրիցես զմարմինդ, այլ այլով հրով մարթ էր այրել. յորժամ կամաւ զաղքատութիւն և զնեղութիւն յանձին աւնիցիս, Օ որ համարձակն է 'ի փափկութեան և 'ի պէտքես խորտիկս անուցանել, յորժամ կամօք 'ի միշտս և 'ի տառապանս արկանիցես, և զմարմինդ սպանանիցես, ոչ ապաքէն պատարաք իցէ և այն:

Այան զմարմինդ, 'ի խաչ հան, և աւնուցուս և դու զմարտիրոսութեան պատկն. զի զոր ինչ անդ սուրն գործիցէ, աստ կամեցն յօժարութիւնն գործիցէ: Ա'ի 'ի հուր այրիցի, և մի ընչիցն ցանկութեամբս բորբոքեսցի. այլ պրեւացի և շիջի հրով հոգւոյն, կատրեւացի նորին արով. այնպիսի պատարաք է հաճոյ, որ չէ կարօտ քահանայիւ, այլ նովաւ որ մատուցանիցէն. այնպիսի պատարաք է հաճոյ, որ 'ի խնարհ մատուցանի, և 'ի վեր ընդունելի լինի:

Այս ապաքէն զարմանալն՝ զի զառաջին ժամանակն հուր իջանէր և ծախէր զամենայն պատարագան. և այժմ մարթի իջանել հրոց, որ ևս զարմանալի և սաստիկ է քան զայն հուր, և ծախել զոր ինչ առաջի գնիցէ: Առ նաւանդ թէ ոչ ծախել, այլ սրբել և յերկինս հանել. ոչ եթէ միսիւր աւնել, այլ նոյ պատարաք մատուցանել: Այնպիսի իսկ էին Ասուհեմի պատարագն. “Այլք քա, ասէ, և ողորմութիւնք ելին յիշատակաւ առաջի միջ”, Տեսանեա զգեղեցիկ հաւանընկերսն, զաղօթս և զողորմութիւնս. յայնժամ լսելի լինիմք, յորժամ մեք լսիցեմք աղքատացն մատուցելոց: Ար խնու զականջս իւր չլսել աղքատին, և նորա խնդրութեանն ոչ լսէ ան: “Արանի որ խորհի զաղքատն և զտնանին, յաւուր չարի փրկէ զնա տէր”, Այլ որ իցէ որն չար: Այլ որն դատաստանի առնի չար՝ մեղաւորաց: Օ ինչ իցէ՝ երանի որ խորհի: Այլ իմանայցէ զաղքատն և զտնանին, որ զնեղութիւն տնանիքն 'ի միտ աւնուցուս և զփշտան առնելիցի, ապա և ողորմել լիութեանցէ:

Հորժամ տեսանիցես զաղքատն, մի զանց առնիցես, այլ վաղճարակի զմտաւ անցես, զի եթէ դու էիր՝ զի գործելիր, զինչ կրնիիր. ոչ ապաքէն զի ամենեւեմ քեզ ողորմէին: “Ար 'ի միտ աւնուցուն”, ասէ: Ա' միտ աւնուս և գու, եթէ իբրեւ զքեզ աղատ է, նորին աղքատ.

Կանութեան հաղորդ և ամենեին քեզ հաւատար. և դու թերեւս և շանց ընկեր չառնիրցես. զի նոքա յագին, և նա թերեւս բազում անգամ քաղցեալ ննջիրցէ. քան զԾառային քո ևս յանարգութեան ազատն: Այլ նոքա զքո պէտան վճարիրցեն: () որպիսի ինչ պէտո: () ի Ծառայիրցենք քեզ: Արարիք է. եթէ ցուցից քեզ և զնա, զի ևս աւելի վճարիրցէ քան զնոսա զքո պէտան. զի հաւանէ 'ի թիկունս քո յաւուրն դատաստանի և զերծուցանիրցէ զքեզ 'ի հրոյն. և զինչ ինչ այնպիսի առնիրցեն բնաւ Ծառայքն քո: Տարիթա յորժամ վախճանեցաւ՝ ո՞ր յարոյց զնա. միթէ Ծառայքն որ շուրջն կային. ոչ աւարդէն աղքատքն. և Կու Ծառայիրցն անգամ չառնես հաւատար զաղքատն:

{Յորժամ կարի ցուրտն տիրիրցէ, և անկեալ կապերտօքն տառապեալն կիսամահ գնիրցի, և զատամուռնան կափկափիրցէ. և երեւքն և կերպարանքն բաւական են ածել զքեզ 'ի գութ. և դու 'ի Զերմոյ ելեալ և արբեալ, տեսանես և զանց առնես. և զխորդ աղաչես զամբ՝ յորժամ քեզ վիշտք ինչ 'ի վերայ հասնիրցեն, փրկել զքեզ 'ի վշտացն: Այլ թերեւս բազում անգամ ասիրցես, զի թէ ես իշխան էի, և յանցանք որ ինչ, վազմադակի թողութիւն առնէի, և ամբ ոչ թողուցու: Ա' ի ասեր զայդ. որոյ չիքն ինչ քեզ մեղուցեալ, և կարող ես ապրեցուցանել՝ անտես առնիրցես, և քեզ զխորդ թողուցու որ 'ի նոյն իսկ մեղանչիրցես: Այլ արդ չիցէ՝ այն գեհենին արժանի. և ընդ այն զինչ զարմանք իւցեն. զմարմին մեռեալ անզգայ՝ որ ոչ այնուհետեւ ըզգայցէ ինչ պատուոյ, բազում անգամ պէսպէս ոսկեհուռ հանդերձիւք զարդարես. և զողջն որ պաղատիրցէ և կոծիրցի և տանջիրցի և հալիրցի և մաշիրցի 'ի սովոյ և 'ի ցրտոյ, անտես առնիրցես: Այլ բազում ինչ մնապարծութեան շնորհ, և ոչ երկիրդին: Այլ երեսի թէ այսչափ միայն. այլ վաղվադակի չարախոսութիւնք և բաժնաւանք յառաջ մատչին զմուրողէն. ընդէր չգործիրցես, ասեն, և ընդէր դատարկ հաց ուտիրցես:

{Ղեկ ասա, դու 'ի գործոց ունիս զինչ ունիսդ. ոչ աւարդէն զհայրենի Ժառանգութիւնն առեր. իսկ եթէ զքի գործեսն՝ վառն այնորիկ զայլս նախատիրցես, չլիրցես Պաւլոսի՝ որ ասէրն, զի յեւս առեւոյն՝ «Այնք որ ոչ

գործիցէ, և կերիցէ մի ,, ասէ . “ Իսկ զուր զբարիս գործել մի ձանձրանայք ,, Եւ խաբեբայ է, ասեն . զինչ խօսիս, այր դու . վասն պատառի միջ հացի և կապերտի միջ ձորձոյ խաբեբայ կոչես : Եւ տանի, ասէ, և իսկ և իսկ վաճառէ . և դու զամենայն ինչ քո 'ի բարի պէտս ծախես . և կամ թէ ամենեքեան 'ի վա . տու թենէ աղքատանայցեն . ոչ 'ի նաւաբեկութենէ որ, և ոչ 'ի դատափետ լինելոյ, և ոչ 'ի գողութենէ, և ոչ 'ի զուր դատաստանաց, և ոչ 'ի ցաւոց, և ոչ յայլ ինչ վշտաց : Իսկ եթէ լսիցեմք զկառաւ սրբութեամբ գողոց բառնայցէ, և զայս ընդ երկինս ամբառնայցէ, և 'ի բերդից շրջեացի, և ցնցոտիս պատեալ, անգէն վաղվաղակի խաբեբայ և գրթիչ և կեղծաւոր կոչիցես : Զամաչես, զո՞ կեղծաւոր կոչիցես . մի տար ինչ ումեք, և մի չար զուժքէ խօսիր :

Եւ զայս ար է, ասեն, և կեղծաւոր է : Եւ այն քո չարախօսութեան մեղ է, և ոչ նորա ինչ . գիտէ՝ եթէ 'ի գաղանաց դէմն հասանիցէ երթալ, և ոչ 'ի մարդոյ . եթէ կարի ողորմ խօսեսցի, և յեղուկս անկանիցի, և չգտանիցէ ինչ խնամ . վասն այնորիկ հարկ լինի զուղորմ կերպարանս փոխել, զի գէթ այնու փոքր մի զքո սիրտդ ձմեցուցանիցէ : Եթէ տեսանիցէ որ զոք աղա . տի կերպարանս 'ի մուրականս, խաբեբայ է, ասէ, զի կարծեցուցանիցէ զանձնէ՝ եթէ ազնուական ինչ որ իցէ, և այնու պատճառանօք յաճախ առնուցու զմոյրն . և եթէ 'ի գձուձ կերպարանս, և զայն ևս 'ի բիծ տա . նիցին . և այնուհետեւ զինչ գործիցեն տառապեալք : Եւ անագործն միտք, և անգութ և անխնամ աղիք :

Եւ զայն, ասեն, զիսեղ ինչ անգամն մերկացուցանի . Եւ ասն քո . եթէ դու ողորմած էիր, նոքա այնպի . տի հնարս ոչ հնարէին . եթէ յառաջումն տայիր և արձակցիր, նոքա այնպիսի մեքենայս ոչ խառնէին : Եւ զոք կայցէ այնպէս թշուառական, որ կամաւ այնչափ գործ գործիցէ, և անձամբ զանձն ծանակ առնիցէ, և ընդ հրապարակս գոչել շրջել մերկ խայտառակ կնաւ . և որ . դուք հանդերձ, հող 'ի գլուխ և մոխիր զգրջօք շր . ջեացի : Օրինչ ինչ չար կայցէ քան զայնպիսի աղքա . տութիւն : Եւ յայնչափ թշուառութեան վերայ ոչ միայն ողորմութիւն չգտանեն, այլ և բամբասին ևս 'ի

մէնջ, իշ մեք տակուին զարիմք՝ թէ ընդէր յորժամ յայ խնդրեմք՝ վաղվազակի չսիցէ. տակուին արամիմք՝ թէ ընդէր յորժամ աղաչեմք, չհաճեմք զած. և ոչ գողայցեմք և զահի հարկանիցիմք, սիրելիք:

Ի՞շ Բազում անգամ, ասէ, ետու. իշ նա չուտիցէ հանապազ. և զորդիսն քո, յորժամ յաճախ խնդրեցեն, միթէ ՚ի բանց մերժեացես. ո՞ անհնարին անամօթութիւն: Օ ազքատն անամօթ կոչես, և դու յորժամ զայլոյ յափշտակիցես՝ չիցես անամօթ. նա յորժամ վասն պատառի միով հացի ժախի, անամօթ է: Չգիտիցես որչափ հարկք որովայնին են, ոչ զամենայն ինչ վասն նորին հնարիցիս. ոչ ապաքէն զհոգեորայն վասն նոցին անփոյթ առնես. ոչ ապաքէն երկինք առաջի կայցեն և երկնից արքայութիւնն, և դու յորժայնիդ բռնութենէդ երկուցեալ, զամենայն իսկ անուղղայս ախորժելով գործես, և զարքայութիւնն ևս անգամ արհամարհես. այն իսկ է անամօթութիւն: Ետեւ ասնէս զծերս ՚ի խեղութեան և ՚ի հաշմութեան: Ի՞շ ՚ի շառխօսութիւնս հատանիս. այսր անուան պոչափ զահեկանք ՚ի վարձու կան, և այսր անուան ևս առելի, և նա մուրանայ: Օ մանկտոյ զրոյց խօսիք ու զաղփաղփութիւնս. քանզի և նոքա միշտ առասպելոց զայեկացն անասն:

Ղառնում յանձն, չհաւատամ, քաւ լիցի. փոխ դր տայցէ, և ՚ի բարութեան իցէ, և մուրանայցէ: Ի՞ր վասն, աղէ աստ. զինչ ինչ քան զմուրանալ գործ ծանակաց կայցէ. լաւ է մեռանել քան զմուրանալ: Ի՞նչ և յերբ անագորոյնք կայցեմք. միթէ ամենեքեան փոխ տայցեն, և ամենեքեան խաբէբայք իցեն. և չգուցէ բնաւ օտոյգ աղքատ: Ի՞յո, ատեն, բազումք են: Իշ նոցա ընդէր չտայցես, որովհետեւ զամենեցուն զկերպարանս հաւատտեալ քննես. այլ պատճառք և բարութք են այն ամենայն: Ի՞մենայն ումեք, ասէ, “Ի՞ր խնդրեցէ ՚ի քէն, տաջիւր. և որ կամի փոխ առնուլ ՚ի քէն, մի դարձուցաներ զերեսս քո”. ձգեա զձեռն քո, և մի լիցի կարկամեալ. չկացոյց դք զքեզ կենաց ուրուք քննիչ. ապա թէ ոչ՝ և ոչ ումեք ռզորմիմք:

Ի՞նդէր յորժամ զած աղաչիցեմք, ասես՝ մի յիշեր զմեզս մեր: Ի՞նչպէտ և կարի դք իցէ ազգառն մեզա,

ւոր, նոյնպէս և զնմանէ ամօքի զնաւ, և մի յիշեսցեալ զյանցանա նորա. քանզի մարգարերութեան ժամանակ է ժամանակս, և ոչ հաւատարմութեան. ողորմութեան, և ոչ պէտքէս խորհրդոց: Փարսապէլ դարմանել կամի. եթէ կամիս, տուր. և եթէ ոչ կամիս, բարեալ յուզարկէ, և մի յայլոց յաջոց հանիցես: Ինչ զէր այնչափ հէք և թշուառական իցես, զի ոչ դու ողորմիս, և զայս ևս որ կամիցինն ողորմել, խրտուցանես: Երբ լսիցէ որ 'ի բէն' թէ սա խաբեբայ է, և նա կեղծաւոր, և միւսն այլոց ևս փոխ ապ, ապա այնուհետեւ ոչ նոցա տայցեն և ոչ սոցա, և զամենեւին իսկ նոյնպիսիս համարիցին: Իստեք իսկ, զի զչար ինչ կարծիս դիւրաւ առնուիք, և զբարւոյն ոչ նոյնպէս վազվազակի:

Երկուք ողորմածք, ոչ վայրապար, այլ իբրեւ զհայրն երկնաւոր. զի նա զշունս և զպոռնիկս և զկոխարդս կերակրէ, և զինչ ասացից, այլ և զամենեւին իսկ՝ որ բզբնաւ չարութեանն իսկ զկերպարանս ունիցին յանձին: Բանգի 'ի մէջ այսչափ բազմութեան հարկ է՝ եթէ բազումք են այսպիսիք. սակայն զամենեւին կերակրէ, զամենեւին զգեցուցանէ. և չիք որ երբէք՝ որ 'ի օովոյ մեռաւ, բայց թէ կամաւ առ վտանգի ինչ: Ենպէս եղիցուք զթածք, զի թէպէտ և ինչ լինիցին, և 'ի վիշտս իցէ, օգնական լինիջիր: Եայց մեք յայնպիսի անհանձարութիւն հասաք, որպէս ոչ միայն աղքատացն չլինիցիմք ձեռնկալու, որք ընդ մանր փողոցն յածեալ չըլլիցին առ վշտի, այլ և զարս ևս առաքինիս վանականս բաժնասեմք՝ եթէ այո անուն խաբեբայ է, այս անուն չէ բարի որ: Եւ յառաջագոյն իսկ ասացի, եթէ ամենեւուն անխտիր տայցեմք, միշտ ողորմածք գտանիցիմք. ապա եթէ քննել սկսանիցիմք, ոչ երբէք ողորմիմք:

Եւ ինչ խտրա, վասն պատառոյ միոջ հացի 'ի խաբեբայից կերպարանս լինիցի. զի եթէ բազում ինչ ոսկւոյ բանք էին կամ արծաթոյ կամ պէսպէս հանդերձից կամ ծառայից և աղախնաց, կամ այլ իրիք ինչ այնպիսեաց, յիրաւի որ ասէր զայնպիսին խաբեբայ և կեղծաւոր. իսկ եթէ ոչ վասն այնպիսի ինչ իրաց, այլ վասն պատառի միոջ հացի, և խղկան միոջ՝ ուր զգուխն դնիցէ, կարի անմեղութեան բանք են. և նա իսկ է խաբեբայ՝ որ զայնպիսի վշտաքնեալն խաբեբայ համարի:

Վարդապետաց յանպատեհ քննութենէ, ՚ի սատա-
նայական փնասակարութենէն : Վայց եթէ զանձն քա-
հանայ որ առնիցէ կամ երէց կամ սարկաւազ անուա-
նեցէ, անդ հարկ է քննել . քանզի չէ անպատիտ ան-
խտիր հաղորդութիւնն . վասն այնպիսի ինչ մեծամեծ
իրաց կայ տագնապ ՚ի վերայ քննել . քանզի ոչ եթէ
տառ ինչ, այլ առնուս . այլ եթէ կերակրով կամ պախ-
րելիւ կարօտ իցէ, բնառ ինչ մի քննիցես : Եթէ կամիս
զայն քննեա, զիարդ լ՛բրահամ զատարտիրութիւնն առ
ամենեւին՝ որ գային առ նա՝ ցուցանէր . զի եթէ քննիչ
զք ինչ և խաւարի լիեալ էր ամենեցուն՝ որք առ նա
մտանէին, չլինէր երբէք արժանի ընդունել զհրեշտակս :
Վարդապետ քննելովն երևա զայնպիսի գեղեցիկ հի-
րասիրութիւնն կորուսանէր . այլ քանզի զամենեւին
ընդունէր, ընկալաւ զհրեշտակսն :

Վիժէ վասն վարուց այնոցիկ որ առնուցունն՝ տայցե
քեզ անձն զվարձան, այլ վասն բարի կամեցն և բազում
առատութեանն և մարդասիրութեանն և բարութեանն :

Վայս այսպէս առնիջիք, և ամենայն իսկ բարութեցն
հասանիջիք . որոց լիցի ամենեցուն մեզ հասանել չոր-
հօք և մարդասիրութեամբ տեսուն մերոյ խիտուսի
Վերատասի, որում փառք յաւիտեանս . ամէն :

ՅԵՐԵՄԵՅԱՆ ԵՐԲԱԴ ԺԱՌԻՆ

Վարժամ զհարիւր ամ կեցցէ, և գործ ինչ բարի
ոչ ցուցանիցէ, բայց զայն միայն զի մեղս ինչ ընդ իւր
ոչ տանիցի . և զայն ոչ եթէ անձամբ ինչ արար, այլ
միայն շնորհօքն փրկեցաւ . և զայս պահեալ և լուսա-
ւորեալ և փառաւորեալ տեսանիցէ . թէպէտ և ՚ի գե-
հենն չանկանիցի, զիարդ կարիցէ ժուժալ արտմունն :

Եւ զի օրինակաւ ևս յայտ արարից զբռն, գրեմիք
եթէ երկու զինուորք էին . և մինն գողանայցէ, զբի-
ցէ, տգահիցէ . և մեւն չգործիցէ այնպիսի գործ ինչ
յոռի, այլ ժբանայցէ, առաքինի լինիցի, նախառակու-
թիւն ինչ ցուցանիցէ, ՚ի պատերազմի նշան յազնու-
թեան կանգնիցէ . և ապա իբրև զայցէ հասանիցէ ժա-
մանակ պարբեացն, և նա յայնմ պատուոյ՝ յոր և գողն
էր, յանկապձ անի յաթոռ թաղաւորութեանն հասա-

նիցէ, և 'ի ծիրանեացն ևս զգենուցու. լինել լինիցի և միւսն վասն մարդասիրութեանն միայն յարքունիան, և դատ ինչ չտայցէ ընդ գործոցն զոր գործեացն. և 'ի տրուպ տեղւոյ կայցէ, բայց իցէ յարքունեացն համարոյ, միթէ կարիցէ ժողովունել 'ի տրտմութենէն: (3) որ ժամ տեսանիցէ զայն՝ որ ընդ իւրն էր՝ յայնպիսի պատիւ հասեալ և այնչափ փառաւորութեամբ փառաւորեալ, զի աշխարհի ևս հրամատար լինիցի, և զանձն այնչափ 'ի վատթարութեան տեսեալ, և զանձն իսկ 'ի տանջանսն՝ անարգութեամբ ունիցի. քանզի և այն նմա՝ 'ի շնորհացն և 'ի մարդասիրութենէ թագաւորին եղև: (4) Էպէտ և թագաւորն թողութիւն պատժոցն աւանիցէ, սակայն ցանկ ամօթով կացցէ, և չդնիցէ որ նմա մեծարանս:

(5) արդ յայնպիսի ինչ թողութիւնս ոչ ընդ նոսա որք առնուցուն զպարգեմն, այլ ընդ նոցա որ տան՝ զարմանամբ. և որչափ զմեծամեծ պարգևս տայցեն, և քան զևս առաւել ամալեն՝ որք առնուցուն. և եթէ մեծ մեղք ևս իցեն, որովք աչօք նայել կարիցեն. յոր ժամ տեսանիցեն յարքունիան զբազումս և ազգի ազգի քրտունս 'ի մէջ բերիցեն, և զվէրս ցուցանիցեն, և նոցա չգուցէ ցուցանել. այլ և զապրեալսն ևս միայն յայ մարդասիրութենէն ունիցին: (6) որ օրինակ եթէ որ զմահապարտ և զգող և զչուն 'ի մահ տանիցի, և հրաման տայցէ թագաւորն դարձուցանել զնա անդրէն 'ի դրունս արքունեայն, չկարիցէ ընդ որ նայել այնուհետև, թէպէտ և 'ի պատժոցն ազատեցաւ. սոյնպէս և այնպիսին:

(7) արդ, մի վասն զի արքայութիւն տօի, համարիցիք եթէ ամենեքին 'ի մի պատուի իցեն. զի և աստ հազարապետք իցեն, և սպարապետք, և ըստ նոցանէն գործակալք և իշխանք յարքունիս. և այլք ևս քոն զնոսա խոնարհագոյնք, և որք զկարի վերջին տեղին ունին, արտաքին սպասաւորքն՝ յարքունի համարի են. թէպէտ և կարի իսկ մեծապատիւ իցէ 'ի միջի հազարապետացն և արտաքին սպասաւորացն, սակայն և նոքա յարքունեացն համարի են:

(8) արդ ոչ եթէ զիմ ինչ ասեմ, այլ զ(9) աստոր, որ զայնպիսի առաւելութիւն 'ի միջի դնէ, ԿԿԵՆՈՂ ԵՍ.

բեգակնէ մինչև ցրտին և յատեղս և ցեա փոքրիկ աստղն . նոյնպիսի ինչ են իւրաքանչիւր պատիւ յարքայութեանն : () Ի բազում առաւելութիւն , ընդ հազարապետն և ընդ արտաքին սպասաւորն , ընդ արեգակն և ընդ փոքրիկ աստղն 'ի միջի կայ . և այս ամենեցուն իսկ յայտ է : () Ի արեգակն զամենայն իսկ տիեզերս լուսաւորէ . իսկ լուսին և զատեղս ևս բազումն ծածկէ . և է ինչ աստղ՝ որ բնաւ իսկ չերևի , և զի մութ ևս իցէ . քանզի բազում աստեղք են՝ զոր և տեսանեմք իսկ ոչ : Իսկ յորժամ զայլս տեսանիցեմք արեգակունս , և մեք զատեղաց զփոքունց զկարգ ունիցիմք , որ և չերևեսցին ևս , բայց եթէ դոյզն ինչ ընդ աղօտս , որպիսի ինչ միեմարութիւն կայցէ մեզ անդ :

() Ի որդեակք , աղայեմ , մի վատք , մի ծոյք , մի զգբը կութիւնն նոյ վաճառեմք ծուլութեամբ , այլ ջանասցուք 'ի բազում շահս և 'ի տոհմականս ածել . թէպէտ և երախայ որ իցէ , սակայն զՆշխատոս գիտէ , այլ բզահատոն ծանեաւ , այլ զածեղէն բանն լսէ , այլ 'ի գիտութենէն չէ ինչ հեռի , գիտէ զկամս տեսան իւրոյ : Ինդէր յապաղիցէք , ընդէր հեղգայցէք . չիք ինչ լաքան զարս բարիս և աստ և անդ , առ լուսաւորեալս և երախայս : () Ինչ ծանր իցեն հրամանքն . կին կայ , աւսէ , և 'ի ցածութեան կացջիր . և այն դժուարին ինչ իցէ : () Իւրդ . ուր և բազում իսկ առանց կանանց ցածուն . ոչ միայն քրիստոնեայք , այլ և հեթանոսք : () Բով յառաջադէմ լինի հեթանոսն յաղագս ճնապարծութեանն , որ և ընդէր ոչ զնոյն պահիցես յաղագս նոյ երկիւզին :

Տուր , ասէ , աղքատաց յընչիցն զոր ունիս . և ծանր ինչ իցէ : Եւ ևս այնու իսկ կշտամբեն զմեզ հեթանոսք . զի բնաւ իսկ զարարսն թափեն տան վասն մնապարծութեան : () Ի , ասէ , 'ի խեղկատակութիւնս հաւտանիցիս . և այն դժուարին ինչ իցէ . և եթէ չէր իսկ պատուիրեալ , չէր պարտ համ զնեւ լեզուի , զի մի առաւակ երևիցիմք . և զի խեղկատակութիւնն դժուարին է , յայտ յամօթոյն և պատկառանացն է . զի յորժամ այնպիսի որ ինչ խօսեսցի , իսկ և իսկ ձաղ լինիցի . և նա խեղկատակիցէ իսկ ոչ , եթէ չիցէ արբեալ : Ինդէր յորժամ 'ի հրապարակի մէջ նստիցիս , և կամ

ի տան՝ ընկերաց առաջի չխօսիցիս այնպիսի ինչ . ոչ ապաքէն ի մերձաւորացն ակն ածիցես : Եւ կնոջ առաջի ոչ վայրապար չաղչափիցես . զի մի զնա թշնամանիցես , չառնես ինչ այնպիսի . և զանձ թշնամանիցես , և չակնածիցես , որ յամ տեղիս մտէ , և զանձ ինչ լսէ :

Եւ արքենար , ասէ . և այն գործքն իսկ տանջանք են : Եւ ասաց եթէ հալեա զմարմինդ , այլ թէ մի այնչափ ընկողնեցուցաներ՝ մինչև զօրւոցն իշխանութիւնն ի միջոյ բառնալ : Եւ արմնոյ խնամ մի տանիր ի ցանկութիւն . մի յափշտակեր որ ոչ քօ իցէ . մի աղահեր . մի սուս երդնուր . և այս աշխատութիւն ինչ իցէ կամ քրտունք : Եւ ի բամբասեր , ասէ . մի զուր զումեքէ խօսիր , և դու յանձին ևս եղեառն կաս : Եւ արժամ զումեքէ խօսեսցիս , ի վտանգի հասանիցէ կալ , ի կարծիս անկանել , ի հոգս մտանել , թէ գուցէ լսիցէ զորմէ չարն խօսեցար , եթէ մեծ ոք իցէ և եթէ փոքր . ի մեծնն իսկ արգեաւորք վաղվաղակի պատժիցիս . և ի փոքունն որչափ ինչ ձեռնհաս իցէ . և որ ևս դժնդակն է , զի մեծամեծս և անպարտս զքէն խօսեսցի :

Եւ ինչ ծանր , չեն ինչ խիստ հրամանքն զոր առաք , եթէ կամիցիմք . ապա թէ ոչ կամիցիմք , և թեթեւն մեղ ծանր թախիցի , և դիւրինն դժուարին : Եւ ինչ դիւրին քան զուտեին կայցէ . այլ բազումք առ զանյութեւ և ընդ օւտեին տաղտկան . քանզի ի բազմաց լսեմ , թէ ուտեին աշխատութիւն է : Եւ իբրեւ աշխատութիւն եթէ կամիցիս . զի ամենայն ինչ ընդ կամելովն կայ , յետ վերին շնորհացն : Եւ արդ կամեսցուք զբարիս , զի և յաւիտենից բարութեանցն հասանիցեմք ի Վրդապետս Եւրոպայի տէր մեր . ընդ որում հօր միանգամայն և հոգւոյն սրբոյ փառք և զօրութիւն և պատիւ այժմ և միշտ և յաւիտեանս յաւիտենից . ամէն :

Ի ԶԱՐԵԿԱՍԵԱՆԵՐԻ ԴԱՌԵՆ

Եւ իցուք այսուհետև և մեք , և մառացուք զբարիան մեր . ոչ զմեղացն մերոց ասեմ . քանզի զմեղացն ասէ , թէ նախ դու յիշեա և ապա ես ոչ յիշեցի : Եւ յապիսի ինչ է զոր ասեմս . մի յիշեսցուք յափշտակել , այլ յիշեսցուք զյափշտակութիւն , և անպէն ի տեսարս դար

ձուլացուի. և մոռանալ զգարիսն պնէ, յորժամ 'ի բայ մերժիցեմք 'ի մտացն զխորհուրդսն յափշտակիչս, և մի երբէք անգէն ընդունիցիմք. այլ և զվաղուց զյանցանս. սըն 'ի բայ մերժիցեմք:

Եւ ուստի լինիցի մեզ մոռացումն չարեացն: Ի բաւութեանցն յիշատակաց, յոյ երկիւղէն. զի եթէ ցանկ զեւծ յիշեմք, չախորժիցեմք զգարիսն յիշիլ. բայտ այնմ, թէ «(1) իշեցի զքեզ յանկողնի խնամ. և ընդ առաւօտս կանխեալ խորհէի ընդ քեզ» (2) իշտ իսկ և ցանկ, բայց առաւել յայնժամ պարտ է յիշել զեւծ՝ յորժամ յապաշտով իցեն միտքն, յորժամ այնպիսի յիշատակաւ դատախազ անձինն կարիցէ լինել, յորժամ նա հանջել զինքն մարթիցէ յիշատակաւ: Բանդի 'ի տուէ թէ պէտ է յիշեմք, մտանեն այլ հոգք և զքօսանք, և հանեն զյիշատակն 'ի մտաց. իսկ զցայգն միշտ գիւրտու է ածել զմտաւ. յորժամ 'ի հանդարտութեանն հանգուցեալ են միտքն, յորժամ 'ի նաւահանգիստն հասանիցէ, յորժամ յանբոյթ 'ի հոգմոցն անկանիցի:

«(3) Եր ինչ ասէք 'ի սիրտս ձեր՝ յանկողինս ձեր զըզլ ջաղարուք» պարտ է, ասէ, և զցերեկն զնոցն յիշատակ ունել 'ի մտի. բայց զի 'ի հոգս և 'ի պատրանս աշխարհիս զքօսեալ էք, ասէ, գէթ 'ի քնոյն ժամն յիշեցէք զեւծ: Եւ ընդ առաւօտս զնոցն ածցուք զմտաւ. զի եթէ ընդ առաւօտս զնոցն խորհիցիմք, 'ի բազում զքուշութեան պահեմք զիրս մեր. նախ թէ զեւծ հաշտ առնիցեմք աղօթիւք և խնդրուածովք, ասն ոտն յառաջ մատուցեալ բնաւ չունիցիմք իսկ զդք թշնամի. թէ պէտ է ունիմք զօք, քամահեղիք, յորժամ զեւծ ընդ քեզ հաշտ առնիցես:

«(4) Երբեք զմ 'ի հրապարակս. կռիւք են 'ի ցերեկութեան իրս. ծովածփանք և ձմերունք, վասն այնորիկ զինուց պէտք են. և մեծ զէն աղօթք են: (5) Երժամ ուղիղ հոգմովքն յառաջ խաղայցէ, և մեզ պարտ է խնայալ զամենայն, որպէս զերկարութիւն տունջեանն առանց նաւակոծութեան վնասեալ և առանց վէրս ինչ յոնձն առնոյ. զի բազում խօսութք պատահեն հանապազ, և բազում անգամ բաղխին նաւք և ընկզմին: (6) Երբ այնորիկ և աղօթից պէտք են, մանաւանդ առաւօտին աղօթից և ցայգութեանց:

(1) Ըմբռնամարտն բազմաց 'ի ձկնջ բազում անգամ տեսեալ է . և ոչ միայն տեսեալ, այլ և յորդորիչք և զարմացողք կուռոցն լիեալք, և ոմն 'ի սորա կոյս և ոմն 'ի նորա: Վիտէք զիարդ զաւուրբն մարտից՝ զգիշերն ամենայն ողջոյն շրջի քարոզն և ազդ առնէ . ոչ զայլ ինչ հոգայ, այլ զայն և եթ ազդ առնէ, զի մի եկեալ ծանակ ինչ կայցէ՝ որ 'ի մարտն մտանելոց իցէ . և որ շուրջն դեգերեալ նստիցին, պատուիրեն փողարին՝ մի վայրապար ընդ ումեք խօսել, և մի զփօւքն և զոգին ծախել, և ծաղը և ծանակ կալ 'ի ժամուն:

Իսկ որ մարգկեղէն կռիւնս պատրաստելոց իցէ՝ այնչափ հոգաբարձութեան պէտք են, որչափ ևս առաւել մեզ պարտ է փոյթ յանձին առնել և հոգալ. զի ամենայն աւուրք մեր պատերազմաց են: Եւ արդ ամենայն իսկ գիշերք հսկումն լինիցին մեզ, և միշտ հոգ անձինս ունիցիմք՝ եթէ զիարդ զօրն 'ի գլուխ հանիցեմք, զի մի ծաղը ինչ և ծանակ կայցեմք: Եւ երանի թէ ծաղը միայն . նա աւանիկ նստի ընդ ալմէ հօր յարդարիչ պատերազմացն, և լսէ հաւատտեալ, զի մի ինչ անդէպս խօսիցիմք, մի ինչ արտաքոյ քան զնաւաքսն. զի ոչ միայն արդեանց, այլ և բանից է քննիչ:

(2) Կեսցուք, սիրելիք, քանզի և մեք ունիմք յորդորիչք, եթէ կամիցիմք. քանզի իւրաքանչիւր հրեշտակք նստին շուրջնակի, և մեք խորդամք զցայսն ամենայն. և երանի թէ զայն միայն առնէսք. այլ բազումք և աղտեղութիւնս ևս բազում գործեն: Վ գետնախշտիսն փութացեալ ընթանան. և այլք զիւրեանց տունս պոռնկոցս քոռնեն, և զբոզս ևս 'ի վանս ածեն. և կարի իսկ անպատեհս. քանզի ոչ բարիոր հոգան զպատերազմս. և այլք արբենան և բարբաջեն. և այլք աղաղմանդակեն. և ումանք 'ի չարիս սկեն, և զայնցանէ՝ որք ննջիցենն՝ նիւթեն նենգութիւնս. և կէսքն զվաշիս և զտոկոսիս համարին. և այլք յայլ հոգս հեղձեալք. և ամենևին զամենայն ինչ համարին, բայց միայն 'ի պատերազմս պատշաճից յետնեալք գտանին:

(3) Եւ որոյ աղաչեմ, զամենայն թողեալ 'ի մին միայն հայեացուք, զի զյաղթութիւնն առնուցումք և պաւկայն հասանիցեմք. և զամենայն ինչ արասցուք, որով կարող լինիցիմք խոստացելոց բարութեանցն հասանել:

որոց լիցի ամենեցուն մեզ հասանել 'ի Վրիտաու (Վիտաուս 'ի տէր մեր. ընդ որում հօր միանգամայն և հոգւոյն սրբոյ փառք, իշխանութիւն և պատիւ այժմ և միշտ և յաւիտեանս յաւիտենից. ամէն :

Ի ՀԵԳԵՑԱՍԱՆԵՐՈՐԴ ՃԱՌԻՆ

Եւ արդ մի որ որ մեռելոտի գործս ունիցի՝ մտանիցէ այսր : Օ ի որ 'ի մեռեալ մարմինն մերձենայր՝ չիշխեր մտանել 'ի սրբութիւնն, որչափ ևս առաւել որ զմեռելոտի գործան ունիցին՝ անհասարկն պղծութիւն : Եւ մեռելոտի գործան են, որ ամենեւին չունին զկենդանութիւն, հոտ չար են : Օ որ օրինակ և մեռեալն չէ իմիք պիտանացու, և ամենեւին ոչ զգայ, այլ և տրտմեցուցանէ ևս զայնասիկ, որք մերձենայցեն 'ի նա. նոյնպէս և մեղք վիրաւորեն զխորհուրդս, և չտան թոյլ մտացն խազաղել, այլ խռովեն և ապականեն :

Իրջի և ախտ ինչ ժանտ, որ 'ի միում տեղւոջ մարմնոյն ծնանիցի, և զամենայն մարմինն ապականէ. այնպիսի են մեղաւորք, և չեն ինչ ընդհատ 'ի ժանտ ախտէն. և ոչ նախ զօդս ապականեն և ապա զմարմինն, այլ վաղվաղակի զոգիւն բորբոքեն : Եւ տեսանիցեն որ զժանտ ախտն ունիցի, զիարդ այտուցեալ տօրմեալ շրջին, և չար հոտով ընուն զվայրս. զիարդ երեսն դեղնեալ, գոյնն եղծեալ, և ամենեւին չարատեպք. զի և ոչ մեռ որ կարիցէ երթալ : Եւ յապիսիք են մեղաւորք, թէպէտ և ինքեանք զանձինս ոչ տեսանիցեն :

Եւ արդ աղէ ասա, քան զամենայն ջերմեկալ չիցէ ևս չար՝ որ 'ի ցանկութիւնս մարմնոցն հարեալ իցէ. չիցէ քան զամենայն պիղծա չար աղտեղի՝ որ զամենադործս ծանակաց առնիցէ և յանձին կրիցէ : Եւ որ քան զընչաւէան աղտեղի իցէ. զոր ինչ բոզն 'ի պոռնկոցս զդանդաղին գործել, նոյնպէս և ոչ նա. մանաւանդ թէ նորա դանդաղիցին ինչ, և նա ոչ : Եւ ծառայի բարոյս յանձին կալեալ, սրտկէ որոց չիցէ պարտ սրտկել, և դարձեալ խանդանայ, ուր ոչն վայել իցէ. և ամենայն ուրեք ոչ զկշիռն գնալ : Եւ արեւ և մարդոց չարաց և ծերոց աղձատելոց, որ կարի իսկ քան զնա աղքատագոյն իցէ, նստեալ սրտկիցէ, և զառաքինիս և զպիտանիս թշա-

մանէ : Տեսանեն զիարդ ծանակ իցէ յերկուցունց կողմանց, զի և վաթար անշափ է և ամբարտաւան :

Եւ անցեալ կան 'ի բողանոցն պոռնիկքն . և այն իսկ են անհնարին պատիժք՝ զի զմարմինս ընդ ընդին վաճառեն : Եւ և աղքատութիւն է , ասեն , և քաղցի վտանգ : Թէպէտ և այն իսկ չիցէ բաւական՝ հաճել և հաւանեցուցանել . զի մարմ էր նոցա գործ գործել և զիւրեանց հաց ուտել :

Եւ քան զայն ևս չար այն է , յորժամ ագահն ոչ 'ի պոռնկոցի խցին , այլ 'ի քաղաքամիջի կայցէ , և զողորմ մատենացէ սատանայի , զի մտանիցէ առ նա իբրև առ բող , և զամենայն ցանկութիւն իւր կատարիցէ , ելանիցէ . և տեսանիցէ ամենայն քաղաքն , ոչ երկու աղք կամ երեք : Եւ բողիցն այն առանձինն գործ է , զի որ զոսկին տայցեն , նմա և եթ երթան . եթէ ծառայ դրիցէ և եթէ խաղմարար դր , և զինչ և իցէ դր , զկապէնս՝ խոստանայցէ , յանձն առնուն . և ազատաց՝ թէպէտ և կարի դր ազնուականք իցեն՝ առանց արծաթոյ չհաւանին : Եւ իշխակս և ագահքն , 'ի մարդս ուղիղս՝ որք արծաթ չունիցին , չհալին . և 'ի պիղծս և 'ի դաշնամարտս մետին վասն սակոյ . և գրէ եթէ ընդ նոսին ծանակին , և եղծանեն զգեղ ոգւոյն : Եւ իշխակս բողքն դունստք և երթեացեալք և գեղջուկք և սոնքացեալք և յորացեալք՝ զչարիս և եթ ծնանին , և ամենեկն չարատեպք , խանտք և երեւոյթք . և որպէս բողքն զի ոչ աճառաւ և սնկութաւ զարտաքին տգեղութիւնն կարեն ծածկել , նոյնպէս և ոչ ագահք կեղծաւորութեամբն զչարիս : Եւ իշխակս յորժամ հոռ ինչ չար բուրիցի , թէպէտ և բիւր աղգի աղգի դր ինչ հնարս հնարիցէ՝ չկարիցէ ցածուցանել :

Եւ զի անամութ բարքն ածեն 'ի պոռնկութիւն , լուս բուք մարգարէին որ ասէ . « Եւրծեցար անամութեցար առ ամենեւեման , և երեսք կնոջ պոռնկի եղեն քո » : () այս և առ ագահս 'ի որչպէ ասել , եթէ լարծեցայք անամութեցայք ոչ առ սոսա կամ առ նոսա , այլ առ ամենեւեմ իսկ : Տես զիարդ ոչ 'ի հօրե կամ յորդուոյ , և ոչ 'ի կնոջէ և ոչ 'ի բարեկամէ և ոչ յերախտաւորէ և ոչ յուժեքէ բնաւ ակն ածիցէ այնպիսին : Եւ զինչ տարիեմ եթէ

ի բարեկամէ և յեղբօրէ և ի հօրէ, ուր և յնոյ իսկ չափնածէ և զամենայն ինչ առասպելս և ծաղը համարի. քանզի ի բազում ցանկութենէն և ի լսելիսն անգամ չհանդարտէ ընդունել զօգտակարսն:

Եւ վայ անպատեհութեանն. որպիսի բանս խօսին: Եւ այ քեզ, առեն, մամնայ, և որ զքեզ չունիցին. և ընդ այն իսկ է կարի ցասումն մարմնքեալ: Եւ վայ այ. Եւոյիկ՝ որ զայնն ասիցեն, թէ պէտ և ընդ խաղ ասիցեն, այնպիսի սպառնալիս սպառնացաւ ան. “Եւ կարէք, տատ, երկուց տերանց ծառայել, և դու չունանես զքաւ պառնալիսն: Եւ կռապաշտութիւն կուէաց զագահութիւնն Պաղտ, և զագահն կռապարիշտ. և դու մատուցեալ կաս առ խառնանաց՝ կանայս, և ընդ ծաղը արկեալ խօսիս զանօգուտս ի բողանոցս և ի միջ գոտանաց. և այն իսկ է՝ որ զամենայն եղծ ապականեաց:

Եւ յաղը կացին մեր իրք և զրոյցք. յայցն և ի կատականս եղորք ամենեքին. և չիք ինչ ուղղութիւն և ոչ համեստութիւն և ցածութիւն: Եւ զայս ոչ առ աշխարհականս միայն ասեմ, այլ գիտեն զորոց ասեմն: Եւ յաղաւ լցաւ եկեղեցի. եթէ յանկարծ որ ընդ խաղ և կամ բարի ինչ բանս խօսեսցի, վաղվաղակի ամենեքին զբրբիջ բառնան. և այն իսկ են կարի աղէտք, զի անդէն յաղթիցն ժամն չգաղարեն կտրի իմն ծաղուն: Եւ մենայն ուրեք գտանէ մուտ սատանայ. անարգեցաւ քամահեցաւ Վրիտտոս, յոյնչ համարեցաւ եկեղեցի: Եւ լսեն Պաղտի, որ ասէն, եթէ “Եւ մենայն անառակութիւն և լկտութիւն և խեղկատակութիւն բարձրի՝ ի ձենջ, և դու զայն լսես, և ի խեղկատակութիւն հատեալ ես, և բանս մորոսս և անօգուտս խօսիս, ծիծաղիս և այլագունես զերեսս:

Եւ անականդ՝ որ ի սուգգ ես և ի խաչ ելեալ, ծիծաղիս և խնդաս. աղէ ասա, Վրիտտոս այնպիսի ինչ ուր արար. լուար երբէք յումեքէ: Եւ տրտմեցաւ բազում անգամ. զի յորժամ ընդ խրօսաղէմ նայեցաւ՝ տրտմեցաւ. և յորժամ զմատնէն ած զմտաւ՝ խռովեցաւ. և յորժամ զ՝ ազարն կամէր յարօցանել՝ արտասուեաց. և դու ծիծաղիս և անհամբս:

1 Թորքնակնն առ լիսն խռովեաց:

Որ վասն այլոց մեղաց չորտմիցի, պատժոց արժանի է . իսկ և որ ոչ վասն իւրոց մեղացն Հոգայցէ ինչ, որպիսի ինչ թողութեան արժանի լինիցի : Կեռ սգոյ ժամանակ է և նեղութեան և Զնշելոյ զհարմինդ, և հնազանդեցուցանելոյ, և պատերազմաց և քրտանց, և դու ծիծաղիս և լկտանաս . չտեսանեն զիարդ պատուհասեցան Սառա . չսիցեն զինչ ասաց Վրիտոս . “ Եւ այ, ասէ, որ ծիծաղիցին այժմ, զի նոքա լացցեն ” : Ի սաղմոսին հանապազ զայդ ասիցես . միթէ ասիցեն՝ թէ ծիծաղեցայ . և ոչ երբէք . այլ եթէ “ Եւ աստակեցայ ես ’ի հեծութեան իմում ” :

Եւ թերեւս օրհնք պնդէս լկտիք և անխրատք իցեն, զի և աստէն իսկ ’ի պատուհասիս ծիծաղեցին, մինչ դեռ զծաղուէն խօսիցիմք . զի այնպէս անսաստ է յանդգնութիւնն, մինչև զպատուհասն անգամ չառնու ’ի միտ : Եւ քահանայն նոյն և զամենեցուն ազօթ մատուցանէ, և դու ծիծաղիս և չերկնչիս . նա զահի հարեալ և վասն քո ազօթ մատուցանէ, և դու արհամարհես : Եւ լսիցեն գրոց . “ Եւ այ արհամարհողաց ”, և դու չզարհուրիս, և չդնես փոքր մի համ անձին : Եւ թաժամ յարբունիս հասանիցէ մտանել, կերպարանօք և հայեցուածովք և գնացիւք և ամենայն իրօք զարգարես զանձն, և աստ ուր բուն իսկ արբունիք են, և այնչափ՝ զի ամենայն ինչ իսկ երկնաւոր է, ծիծաղիս և խօլանաս : Եւ ոչ վասն զի դու ինչ չտեսանես . բայց սակայն լուր, զի հրեշտակք շրջին ընդ ամենայն աեղիս, և մանաւանդ ’ի տանս նոյն շուրջ բախ առեալ զթագաւորաւն . և ամենայն տեղիք լի են անմարմնական զօրութեամբք :

Եւ այս բանս և առ կանայս ասասցուք, որք արանց առաջի շիշխեն լկտանալ, և ոչ միշտ քքուել, այլ յորժամ հանգստեան ինչ ժամանակ լինիցի . և աստ ցանգ դժօղարկեալ՝ զգլուխ ծածկեալ քրքրեն :

Սիկ կին դու, որ նստեալ կարկաշիցես, յեկեղեցի եկիր զմեղս խոտաովան լինել, առաջի նոյն անկանել, ուղորմութիւն ինդրել, պաղատանս վասն յանցանացն ինչ զոր յանցեր՝ պաղատել, և դու ’ի ծաղր հատեալ ես . և զիարդ կարիցես հաշտեցուցանել ընդ քեզ զմեծ :

Եւ ծաղրն չար ինչ իցէ, ասեն : Եւ եթէ ծաղրն չար ինչ իցէ, այլ անժամն և անչափն . յայն սակա տնկեալ

է 'ի մեզ ծաղըն, զի յորժամ զբարեկամ տեսանիցեմք, ուրախ լինիցիմք, և յանկարծ ուրեք զբոսնուցումք. և կամ յորժամ զտրտմեալսն և զտխրեալս, միւր թարիցեմք ժպտելով. և ոչ զքրքրիջ բառնայցեմք, և հանապաղ 'ի ծաղր հատանիցեմք: (}այն սակս տնկեալ է ծաղըն 'ի սրտին, զի զբոսանք սրտին լինիցին, և ոչ զի պլպլիցի: 'Լա և ցանկութիւն մարմնոյ տնկեալ է 'ի մեզ, և ոչ վասն զի տնկեալն է՝ հարկ ինչ 'ի վերայ կայցէ միշտ 'ի կիր արկանել և կամ զանչափն. այլ նա հանջեմք, և չասեմք՝ վասն զի կայր 'ի մեզ՝ պարտ էր 'ի կիր արկանել: Ըրտասուօք ծառայեսցես նյ, զի կարիցես լուանալ զմեղան:

(}իտեմք զի բազումք ունչս իսկ առնեն մեզ, յորժամ վասն արտասուաց ինչ ճառիցեմք. վասն այնորիկ ժամանակ է արտասուաց: (}իտեմ զի խաբեն զանձինս ոմանք և ասեն. “ Երիցուք արբցուք, քանզի վաղիւն մեռանիցիմք: Ենոտի սնոտեաց, ամենայն ինչ սնոտի է, և զայս ոչ եթէ ես ասեմ, այլ նա որ զամենայն իրաց զփորձ գիտէր. “ Ը Ինեցի, ասէ, ինձ ապարանս, և տնկեցի այգիս. աւազանս ջրոց կազմեցի, արարի ինձ տակառապետս արս և կանայս, և զինչ յետ այնր ամենայնի. “ սնոտի սնոտեաց, ամենայն ինչ սնոտի է, ”:

(}ուգ առցուք և մեք, փրեկիք, սուգ առցուք, զի սերտիւ ծիծաղիցիմք, և արդարև ուրախ լինիցիմք 'ի ժամանակի ճշմարիտ խնդութեանն: (}ի ընդ այս խնդութիւնս ապաքէն և տրտմութիւն խառն իցէ, և չիք երբէք զսա սուրբ գտանել. իսկ այն սերտ և աներկեան է, և չիք ինչ 'ի նմա նենգութիւն խառն. ընդ այն ուրախութիւն բերկրեսցուք: Եւ այլազգ ևս. չէ հնար այնմ հասանել, եթէ ոչ յորժամ ախորժեմքն և ցանգ յօգուտն յօժարագոյնք լինիցիմք. և սակաւիկ մի ընդ նեղութիւն եկեալ կամօք և գոհանալով, ամենայն վըշտաց տանիցիմք. զի այնպէս կարասցուք և արքայութեանն երկնից հասանել. որոց լիցի ամենեցուն մեզ հասանել 'ի Վրիտտո (}իսուս 'ի տէր մեր, ընդ որում հօր միանգամայն և հօգւոյն սրբոյ փառք, իշխանութիւն և պատիւ այժմ և միշտ և յաւիտեանս յաւիտենից. ամէն:

ի հաւատոցն իմոց կեցցէ . և եթէ դանդաղեսցի , ոչ հաճեսցի ընդ նա անձն իմ , : Սեփ մխիթարութիւն է այս յորժամ ցուցանիցէ որ զամենայն ինչ ուղղութիւն արարեալ ոմանց , և վասն սակաւ ինչ ծուլութեան մեռիցեն կորուսանել , և զգուշացուցանիցէ . “ Եւ մեք ոչ եթէ դանդաղանք ինչ ի կորուստ եմք , այլ հաւատովք ի փրկութիւն ոգւոց : ” Ի հաւատքն են հաստատութիւն յուսացելոց իրաց , յանդիմանութիւն չերեւելեացն . քանզի նովաւ վկայեցան առաջինքն , : Իսրէ հրպէս ինչ բան ի կիր արկ յասելն՝ յանդիմանութիւն չերեւելեացն :

Եւ մեք առ վհատեալսն զնոյնս ասասցուք , եթէ արդարեւ լինելոց են տանջանքն , արդարեւ գալոց է , և առ դուքս կան այսուհետեւ իրք յարութեանն : Եւ ուստի յայտ իցէ , ասեն : Զասեմ ի քրոց , չասեմ ի մարդաբէից . քանզի ոչ եթէ ընդ քրիստոնեայս միայն են խնայեալս , ասենքս , այլ թէ և հեթանոս որ իցէ՝ կարի վատահիմ ցուցանել օրինակս և ուսուցանել : Եւ իսրդ , ասեն , և աստի : Իսրդում ինչ յառաջագոյն ասաց Վրիստոս . և եթէ չեւ այն ամենայն ի գլուխ , մի հաւատայցես այլոցն ևս բանից . և եթէ ելին ի գլուխ և կատարեցան , ընդէր երկմտիցես ի մնայելոցն : Թէպէտ և կարի անհաւանութիւն էր , թէ չէին կատարեալ առաջինքն , այլոց հաւատաւ . քան՝ զի յորժամ ամենայն կատարեցաւ , այլոցն որ չև են լիեալ՝ չհաւատաւ . մանաւանդ զի օրինակաւ ևս յայտ արարից զիրոն :

Իսպա Վրիստոս՝ եթէ Երուսաղէմ առցի , և այսպիսի աւերածով աւերեսցի . և ել ի գլուխ կանխատեսութիւնն : Իսպա՝ եթէ եղիցի նեղութիւն մեծ , և եղև : Իսպա՝ թէ որպէս մանանիս սերմանի , այնպէս՝ տաւրածեսցի քարոզութիւնն , և զնոյն տեսանեմք հանապազ ընդ ամենայն աշխարհ ընթացեալ : Իսպա՝ եթէ որք թողուցուն զհայր կամ՝ զմայր կամ՝ զեղբարս կամ՝ զքորս , ունիցին հարս և մարս . և զայն արդեամբք իսկ տեսանեմք կատարեալ : Իսպա՝ եթէ յաշխարհի նեղութիւն հասանիցէ ձեզ , այլ քաջալերեցարուք , ես յաղթեցի աշխարհի . այս ինքն է՝ թէ ոչ որ իցէ որ ձեզ յաղթիցէ . և զայս արդեամբք իսկ տեսանեմք ելեալ ի գլուխ , Իսպա՝ եթէ դրունք դժօխոց ոչ յաղթահա-

րեսցեն զեկեղեցի, և այն զի 'ի հալածանս կայցէ, և ոչ
ոք իցէ որ շիջուցանիցէ զքարոզութիւնն. վկայ և այսմ
կանխասացութեան փորձ իսկ իրացն. թէպէտ և կարի
առանց հաւանութեան էր յայնժամ զայս ասել: Ին-
դէր. զի ամենայն բանք էին, և չեւ ևս զհանդէս ցու-
ցանէր բանիցն. որպէս զի կարի իսկ հաւատալի եղև
այժմ: Իսպա՞ց' եթէ յորժամ քարոզեսցի աւետարանա-
րնդ ամենայն հեթանոսս, ապա եկեսցէ կատարած. ա-
հաւասիկ այսուհետև մօտ 'ի վախճան եկաք հասաք.
քանզի 'ի մեծ մասն աշխարհիս քարոզեցաւ աւետա-
րանն. այսուհետև եկն եհաս կատարած. երկիցուք
սիրելիք:

Իայց աղէ ասա, զի հոգայցես վասն կատարածի.
Թէպէտ և մօտ իսկ է. զի իւրաքանչիւր կեանք կար-
ճեալ են և մօտ 'ի վախճան: “Իւրեք, առե՛, ամաց
մերոց 'ի նոսա եօթանասուն ամ, և եթէ ևս քաջ՝ ութ-
սուն ամ”, 1) երձ է օրն դատաստանի, երկիցուք զար-
հուրեսցուք: “Եղբայր ոչ փրկէ և ոչ փրկեսցէ մարդ”,
բազում անգամ զղջանայցեմք անդ. այլ 'ի մահու ոչ
ոք է՝ որ խոստովան լինիցի նմա: 2) ասն այնորիկ ասէ.
“Խանխեսցուք քան զերեսս նորա խոստովանութե՞ք,
այսինքն է քան զգալուստ նորա: 3) սո զինչ և առնի-
ցեմք, ունի զօրութիւն. իսկ անդ՝ ոչ ևս այնուհետև:
Եթէ 'ի հնոց ջեռուցեալ արկանէր ոք զմեզ վայր մի,
ոչ ապաքէն զամենայն ինչ խոստանայաք տալ վասն ապ-
րելոյ, եթէ զինչս վատնել, և 'ի ծառայութիւն մտա-
նել: 4) անի են որ 'ի ցաւս անհնարինս անկանիցին, զա-
մենայն ինչ խոստանան տալ՝ եթէ հնար ինչ լինիցի 'ի
ցաւոցն ապրել: 5) եթէ ժամանակեան ցաւքն այնպէս
'ի տագնապի կացուցանեն զմեզ, անդ զինչ գործեսցուք,
յորժամ ոչ ինչ օգնիցէ մեզ, բայց միայն զեղջն և
ապաշաւն տանջիցէ զմեզ:

6) Իբրեւի չարեօք լի եմք, և ոչ զգամք. զմիմեանս խա-
ծանեմք, զմիմեանս ուտեմք, մեղանչեմք, ամբաստա-
նեմք, բամբասեմք, ընդ ընկերաց փառս խանդեմք: 7) Ե-
տես զանհնարին չարիսն, յորժամ կամիմք զընկերացն
մեծարանս ձաղել. այլ այլս իմն, ասէ, խօսին զայսմ
անուանէ. անձ թող ինձ, մի մեղս համարիր. սուտքս
լուան: 8) Եւ ընդէր բնաւ խօսեսցիս զոր ոչն գիտիցեա:

Եթէ չհաւատան՝ դումէ խօսիցիսն, զի հաւատալի առնես զլուրն շատխօսութեամբ. ընդէր տարածանես ըզբանսն՝ որ ոչ են ճշմարիտ. դու չհաւատաս, և զանձ ազաչես զի մի մեղս համարիցի. մի իսկ խօսիր, այլ լուռ լեր, և յամենայն երկիւղէ ազատ լինիցիս: Եւ չգիտեմ՝ ուստի այստա ասեմուտ ի մարդիկ:

Ի շատխօսութիւն հատաք, ի ցոփութիւն և ի շաղկապութիւն, չպահեմք զբանս ի մտի. լուր իմաստնոյն՝ որ խրատէ և ասէ. “Եւ ար ինչ բան, մեռցի ի քեզ. վստահ լեր, ոչ եթէ ծակէ զքեզ և ելանէ, և զարձեալ եթէ լուաւ ինչ բան մորոս, և երկնեաց որպէս յերեսաց մանկան ծննդականն: Ի չարախօսութիւն պատրաստ եմք, ի դատապարտութիւնն կազմ գտանիմք, թէպէտ և այլ ինչ չարիս չէր գործեալ մեր, այն իսկ բաւական էր կորուսանել զմեզ և տանել ի գեհէնն. նոյն իսկ արկանել ընդ բազում չարեօք: Եւ զի ստոյգ ուսանիցիս՝ լուր մարգարէին. “Եւ տէիր, ասէ, զեղբօրէ քումմէ չարախօսէիր, ”:

Այլ ինչ խօսիմ, ասէ, այլ այլք խօսին. “Եւ դու իսկ խօսիս. եթէ քո չէր ասացեալ, թերեւս միւսն ոչ լտէր. և եթէ լուրոց ևս էր, դու մեղացն չէիր պարտական: Եւ քեզ արժան էր թագուցանել և ծածկել զյանցանս ընկերին, դու ահա աղիկ ձաղես և զվայրօք ածես, պատճառանք՝ թէ վասն արդարութեան առնիցես. չլինիցիս ամբաստան, այլ շաղկապի և ցոփ և փոքրոգի գտանիս, մորոսանաս և չիմանաս: Եւ չարիք, և անհնարին աղէտք. զքեզ ընդ նմին յամեթ առնես, և չառնուս ի միտ:

Տես որչափ չարիք անտի ծնանին. բարկացուցանես զանձ, գայթակղեցուցանես զմարդիկ: Զսիցեն զինչ աւերին Պաղղոս զայրեացն կանանց. “Եւ միայն գտաարկք ուսանին, այլ և շոգմոգ և քննողք և շրջողք տանէ ի տուն, և խօսին զոր ոչ է պարտ, ”: Որպէս զի ստոյգ իցեն բանքն՝ որ ասացին զեղբօրէն, սակայն այնպէս չէ պարտ խօսել, թող թէ յորժամ սուտ ևս իցեն: Եւ մենայն ուրեք անձին և եթ զգոյշ լինիցիք. երկնչիցիս՝ եթէ գուցէ պատժիցիս յայ. ապա երկիր՝ եթէ գուցէ վասն շատխօսութեանն պատժիցիս: () Ի անդ չիք աւել եթէ ինձ մի մեղս համարիցիս, անձ. քանզի շատ

խօսեցար և անձամբ անձին կուտեցեր մեղս։ Օ՛ր ձաղես, զմէ՛ ածցես զվայրօք, ընդէ՛ր այդչափ աճեցուցանես զսակաւ բանսն։ գիտաօջիւր զի այնպիսի չարիք կորուսանելոց են զքեզ։ Եւ ասն այնորիկ ասէր Վարդապետս։ «Եւ զի դատիք, զի մի՛ դատիցիք, և չէ ումեք ինչ փոյթ։ և ոչ փարիսեցւոյն գործքն խրատեն զմեզ։ նա ասէր ստոյգ ինչ իրս, թէ չեմ իբրեւ զմաքսաւորս զայս։ և թէպէտ և չլուաւ որ վերսն, օսկայն դատապարտեցաւ։ Եւ թէ որ զստոյգ բանն խօսեցաւ և ոչ որ լուաւ, ասեցէս դատապարտեցաւ, որք սուտ ինչ՝ որք չիցեն ՚ի վերայ հասեալ՝ ընդ վայր տարածանեն իբրեւ զկանայք շատախօսս, որպիսի ինչ պատիժս ոչ կրիցեն։ զիարդիցէ, չունիցին արդեօք զժոյժ։

Վիցուք այսուհետեւ պահապան բերանոյ, և աղիւս և փականս լեզուի։ քանզի բազում չարիք ՚ի շատխօսութենէ ծնան, տունք կործանեցոն, բարեկամութիւնք քակեցան, և այլ ևս բիւրապատիկ անհնարին չարիք գործեցան։ Եւ քններ զընկերին, ով մարդ։ Եւ շատ խօսիցիս, և չունիս ժոյժ։ Կակայն զինչ և իցէ յանցանաւունիցիս և դու, զքոյն խօսեաց առաջի անց։ և ոչ ևս այնուհետեւ լինիցին յանցանքն յանցանք, այլ յաղթութիւն։ Խօսեալիւր զյանցանս քո առաջի բարեկամաց՝ որ ստոյգ բարեկամք իցեն և արդարք, յորս կարի վրատաչ իցես, զի աղօթս արասցեն առ աստուծոյն մեղացն քոց։ Եւ պա թէ զայլոց ասիցես, և զքո ոչ, չօգտիս ինչ, և ոչ շահիս, այլ և կորնչիս ևս։ Իսկ եթէ զքոյն պատմեսցես տեառն, բազում վարձս ընդունիցիս։ «Եւ ասցի, ասէ, թէ պատմեցից զինէն զանօրէնութիւնս իմ տեառն, և դու թողեր զամենայն ամբարշտութիւնս մեղաց իմոց»։

Եւ ասին դատիւ։ զքոյն դատեաց, և չիք որ որ քեզ մեղադիր լինիցի։ Եւ անձամբ զանձն դատապարտիցես, յայնժամ չդատապարտիցիս, յայնժամ չպատուհասիցիս։ յայնժամ պատուհասիս, եթէ չդատապարտիցես և չյանդիմանիցես զանձն, եթէ չցաւիցէ քեզ վասն քո։ Եւ թէ տեսանիցես զոր բարկացեալ զայրացեալ, այլ ինչ յողութիւնս գործեալ, զմտաւ ածջիր վաղվաղակի և գու զքո զյոնցանսն, և այնպէս ոչ կարի զնա դատապարտես, և դու ազատես զքեզ ՚ի բռնանց

մեղացի : Եթէ այնպէս ուղղեացեմք զմեր վարս, եթէ այնպէս լինիցիմք վաճառակա՞նք և շահիցեմք զկեանս մեր, գտանեմք զողիս : Եթէ զանձինս դատապարտիցեմք, ոչ անկանիմք 'ի բազում մեղս, այլ Թերևս իսկ և բազում բարիս գործեմք, յորժամ հեզք և խոնարհք լինիցիմք, և վայելեսցեմք յամենայն բարութիւնսն խոտաւցեալ սիրելեացն մօյ . որոց լիցի ամենեցուն մեզ հաւանել շնորհօք և մարդասիրութեամբ տեսնն մերսյ : Յիօուսի Վրիառոսի, ընդ որում հօր և հոգւոյն սրբոյ քառք, իշխանութիւն և պատիւ այժմ և յաւիտեանս յաւիտենից . ամէն :

Ի ՔԱՆԱԿԱՆՈՒԹՅԱՆ ԵՐԿՐԱՐԻ ԶԱՌԷՆ

.....
 չե ևս ընծայեցաւ նմա : Պատարագ աստ զպատուականն ասէ, զուսաւորն, զկարեւորն : Զունիմք, ասէ, ասել եթէ չընկալաւ, այլ ընկալաւ : Եւ ասէ ց' իշխան . “ Եթէ ուղիղ մատուցանես և ուղիղ ոչ բաժանիցես, : Եւ եթէ այնպէս է, ապա Լաւել ուղիղ մատոյց և ուղիղ բաժանեաց . բայց սակայն փոխանակ այնր ընկալաւ հատուցումն, զի սպանաւ յեղբօրն ձեռաց, և զպատիժն զօր վասն մեղացն կրեաց հայրն՝ նախ նա ընկալաւ, որ զուղղութիւն կատարեաց . և այնչափ անհնարին չարչարանօք չարչարեցաւ, զի յեղբօրէ և նախ քան զամենեւին . և կատարեաց զուղղութիւնն, Թէպէտ և չէր ընդ որ նայել : Ինդ օ հայեցաւ և այնպէս պատուեաց զանձ . միեթ և ընդ հայրն և ընդ մայրն . այլ և նորա Թըշնամանեցին զնա՝ փոխանակ երախտեացն : ԻԹէ ընդ եղբայրն . այլ և նա անարգեաց . որպէս զի յայտ իսկ է Թէ յանձնէ եգիտ զբարին : Եւ արդ զինչ անցք անցանեն ընդ նա . չարչարի օպանանի : Օ խնդ և այլ ազգ վկայեցաւ զնմանէ եթէ արդար է : Իսի Թէ հօր էջ և ընկալաւ զպատարագն . փոխանակ ասելոյ եթէ “ հայեցաւ 'ի հարեւել և 'ի պատարագս նորա, : հեբրայեցին ասէ՝ եթէ հօր եկեր : Եւ արդ զինչ այլ ինչ, և բաւիւք իսկ և արդեամբք վկայեաց զարդարոյն, և նորին առաջի իսկ սպանաւ . և չէ և վրէժխնդիր, այլ Թոյլ ետ : Իսկ ձեռն, ասէ, ոչ այնպիսի ինչ է և չէ

Եւ դուք, ասէ... և ոչ ինչ տեսանէք... ուցումն առեալ, մի ինչ խոռովիցիք... եղի ուր առնուց... հաւատովք ե... խեցաւ փոխի... յաւթիւնն պատ... են, և հաճոյու... հաւատքն. եթէ... եթէ ընդունե... խարէնս, զիարդ... Զոյ. “ քանզի առանց հաւատոյն, ասէ, անհնար է այն հաճոյ լինել, () իարդ. եթէ որ հաւատայցէ եթէ գոյ անձ և վաստակոց հատուցումն, յայտ է թէ անդ... փոխարէնս: Եւ արդ... իցէ հաճոյութ... “ հաւատաւ, ասէ, պարտ է... անձ... ոչ եթէ որպ... չ իցէ. զի եթէ յինէն... պէտք են և ոչ... ոչ եթէ որպիսի ոչ իցէ խորհրդովքն հնար իցէ հասու լինել: Եւ զի հատուցիչ վարձուցն է, առ այնով է՝ հաւատոց պէտք են և ոչ խորհրդոց. զիարդ զեւթիւնն խորհրդովք փակել մարթիցի. որպիսի խորհուրդք կարիցեն այնմ հասու լինել. ոմանք ինքնակաց ասեն զամենայն ինչ որ է: Տեսանեն զի թէ ոչ հաւատամբ վասն ամենայնի, ոչ վասն հատուցմանն միայն, այլ և այնմ թէ է անձ, ի դերեւ ելանէ մեր ամենայն ինչ: Բազումք խնդիր են թէ յի փոխեցաւ Եւթովք, և ընդէր փոխեցաւ, և զմէ ոչ մեռաւ, ոչ նա և ոչ Եւթովք, և թէ տակաւին կենդանի իցեն, և զիարդ և ուրովք կերպարանօք իցեն կենդանիք: Եւ առեւորդ է զայն խնդրել:

Ի ՔԱՆԿԱՆՈՐԻ ԵՐԸՈՐԻ ԶԱՌԵՆ

Եւ յերկնիցն անկանիցի և յանտի բարութեանցն, որպիսի արտասուօք պարտ իցէ արտասուել: Վանդի արտասուեալ այն՝ որ չարչարիցի որ, և ինքն չիցէ պատճառ չարչարանացն. յորժամ իւրով կամօք որ անկանիցի ընդ չարեօք, ոչ եթէ արտասուաց, այլ ողբօք արժանի է. մանաւանդ թէ և անդ և սգալ արժանի է: Վանդի տէրն մեր Նիսուս Վրիտաս զԵրուսաղէմ, թէպէտ և ամբարիշտ էր, սգացաւ և արտասուեաց:

Եւ դարեւ իսկ բազում աշխարհաց արժանի եմք, բազում ողբօք. եթէ ամենայն աշխարհս ձայն առնուցուն, զողջս հարկանիցէ, և քարինք և փայտք և ծառք և երէք և թռչունք և ձկունք և ամենեւին ամենայն տիեզերք համօրէն ի ձայն ազի և ողորմ աշխարհաց

աշխարհներն, ոչ ինչ արժանի աշխարհիշոյն աշխարհիցեն :
 Որպիսի բան յանդիման կարիցէ կացուցանել, որպիսի
 սիրտը զայնպիսի երանութիւն և զբարութիւնս . զայն-
 պիսի ցանկութիւն և զփառս և զուրախութիւն և զլու-
 տաւորութիւն : “ () որ ահն ոչ ետես և ունկն ոչ լուաւ
 և ’ի սիրտ մարդոց ոչ անկաւ , , . չասաց եթէ անցանէ
 և եթ զմեզ, այլ եթէ և ոչ իմանալ որ երբէք կարաց,
 “ զոր պատրաստեաց ան սիրելեաց իւրոց , , :

Որոց պատրաստիչ և կազմիչ ան է բարութեանցն,
 որպիսի ինչ իցեն : () Ի թէ արար զմեզ վաղվաղակի,
 և ոչ ինչ ’ի մէջ կայր մեզ կազմն յառաջագոյն, այն-
 չափ ինչ շնորհեաց մեզ : () Ինչ . զդրախտն, ընդ իւր
 ևս խօսելոյ արժանի առնել, կենդանութիւն, անմա-
 ճութիւն խոստացաւ, կեանս երանելիս, ազատս ’ի հո-
 գոց : Իսկ որք վասն նորա այնչափ աշխատեցան և ճիւղ-
 նեցան և համբերին չարչարանաց, զինչ ինչ ոչ շնոր-
 հիցէ : Ի միածինն ոչ խնայեաց վասն մեր, և զորդին
 սիրելի ետ ’ի մահ վասն մեր մինչ թշնամիքն էաք, իմ
 իմիք չառնիցէ արժանի մինչ սիրելիքս եղեաք . իւ ի-
 ւիք չմեծարիցէ՝ մինչ հաշտեցոյց ընդ իւր : () Եծա-
 տուն է, և կորի այնչափ մեծատուն՝ և ցանկայ և փու-
 թայ զմեզ սիրելիս առնել . մեք ոչ այնպէս փութամք,
 որպէս նայն վասն մեր փութայ . և զինչ ասեմ եթէ
 ոչ փութամք, նա և կամիմք իսկ ոչ այնպէս բարութեցն
 հատանել՝ որպէս և նայն կամի . և զի ևս առաւել կա-
 մի, որով արարն և եցոյց :

() Եք վասն մեր անձանց սակաւ ոսկի չարհամարհեմք,
 և նա վասն մեր զորդին իւր երեւտ : () Եկցուք յօգուտ
 ’ի կիր զսէրն նայ, և վայելեացուք բարեկամութեամբ
 նորա : “ () Եւք, ասէ, բարեկամք իմ էք, եթէ առնի-
 ցէք զոր ասեմ ձեզ , , : Իսկեւ, զթշնամիսն՝ որ այնչափ
 հեռի էին ’ի նմանէ, քան զորս առանց զուգական ա-
 ռաւելութեամբ առաւել է, բարեկամն իւր արար, և
 բարեկամս կոչէ : () Իսկիւ չիցէ ցանկալի ’ի վերայ այն-
 պիսի բարեկամութեան չարչարել : () ասն մարդկան
 բարութեան բազում անգամ ’ի ճգունս մտանեմք, և
 վասն նայ բարեկամութեանն և ոչ ինչ կամիք ծախել .
 և արդարեւ սգոյ արժանի են գործք և գնացք մեր, սգոյ
 և արտասուաց, լալոյ և աշխարանաց և կոծոյ մեծի :

Ի յուրոյն մերմէ անկապ, և ՚ի բարձրութենէն խա-
նարհեցաք, չգտաք արժանի պատուոյն նոյ, ապախա-
ւորք և ապաշնորհք եղեալք յետ երախտեացն : Եր-
կացոյց զմեզ սատանայ յամենայն բարութեանցն : Երբ
արժանին եղեալք լինել ուրիշ՝ ոչ ինչ ընդհատ եղեալք
ի թշնամեացն, որ թշնամանենն զնա : Դ՛նչ ինչ այ-
սուհեաւ կայցէ մեզ միտթարութիւն . նա զմեզ յեր-
կինս կոչեաց, և մեք մզեցաք զանձինս ՚ի գեհնեն : « Ե-
նե՞ծք և ստութիւնք և գաղութիւնք և շնութիւնք հե-
ղեալ են յերկրի » . կէսք արիւն ընդ արիւն խառնեն ,
և այլք այնպիսի ինչ գործս գործեն՝ որ ևս չար քան
զարիւնն է . բազումք ՚ի զրկելոց և ՚ի նեղելոց՝ բութա-
պատիկ մահս ըզձանան , քան թէ այնպէս առապեա-
ցին . և եթէ ոչ նոյ երկիւզ առաջի աչաց կայր , թերեւ
և անձանց իսկ առնէին . զի այնպէս ցանգ մեռանին :
Եւ արգ չիցէ այն չար քան զարիւնն :

« Եւ ինձ , ասէ , անձն իմ , զի կորեաւ երկիւզած
յերկրէ , և չիք որ որ ուղղիցէ ՚ի մէջ մարդկան » . և
մեք այժմ զողորք բարձցաք վասն մեր . այլ եղերաւք
ողորոցս ձայնակիցք : Եւ թերեւ անսնք հենգնիցեն և
ծաղր առնիցեն . վասն այնորիկ իսկ պարտ է յերկարել
զողբս . զի այնպէս մոլիմք և կողիմք , զի ոչ թէ մզի-
ցիմք՝ իմանամք . այլ ընդ որոց հեծեւն պարտ էր՝ ծաղր
առնեմք : Եւ յայտնելոց է , ով մարդ , բարկութիւնն նոյ
յերկնից ՚ի վերայ ամբարշտութեան և անիրաւութեան
մարդկան . և « Եւտուած , ասէ , մեր յայտնապէս ե-
կեցցէ , և հօր առաջի նորա գնացէ և շուրջ զնովա-
մորիկ յոյժ : Զուր առաջի նորա վառեցի , և բոքո-
քեացի շուրջ զթշնամեօք նորա » . և « (Եւ տեսան իբ-
րեւ զհնոց բորբօքեալ » . և չածէ որ զմտաւ , ոյլ քան
զառաապել ևս չար արհամարհեն :

Եւ յապիսի ահագինք . և որ լսիցէ չիք . և ծաղր ամե-
նեքին առնեն : Դ՛նչ շահ կայցէ մեզ , ուստի գտանի-
ցեմք փրկութիւն . կորեաք սպառեցաք , ծաղր կացաք
թշնամեաց մերոց , կատականք եղեալք հեթանոսաց ,
խաղաղիք դիւաց : Եւ արծի սատանայ , հօրան լինի , ու-
րախ լինի . յամօթ եղեն հրեշտակք , որ զմեզ յաւանդ

1 Երկնակէն պահաւոր գար էր :

առին, ամենեքին 'ի տրտմութիւն են: Շիքդ դառնայ,
'ի զուր ծախեցան վասն մեր ծախքն, և մեք ձեզ իբրև
առանցեալք թուիմք:

Ի դէպ ժամանակի է և այժմ հոչել զերկինս 'ի վը-
կայութիւն, եթէ չիք որ որ լսէ. վկայ լերութ արարածք.
“ Ի ուր երկին և ունին դիր երկիր գի տէր խօսեցաւ ”,
Չե՛ն տուք որ չե՛ք էք զլորեալ՝ գլորելոց. որ կայք՝
կորուսելոցն. ողջք՝ հիւանդացելոց. զուարթք՝ մոլե-
կանացն և դանդաշելոցն: Եթէ որ աղաչեմ զբարեկամ
քան զշորհ իրկութեանն մեծարոյ համարեսցի. մի որ
զանձին եւթ զօգուտ խնդրեսցէ: Եթէ որ ջրով սաս-
տիկ 'ի վերայ հասանիցէ, և ծառայք տիրեն տերանց.
Եթէ որ նորա ոգին պապակեսցի 'ի տենդոյն, դասակք
ծառայիցն թէպէտ և շուրջ կայցեն, ոչ ինչ գրեն և
չճանաչեն զօրէնս տէրունականս, մինչ դեռ տերն 'ի
տաքնապի իցէ:

Եթէ որ վեսցուք զանձինս, աղաչեմ. պատերազմունք
հանապազօրգք 'ի վերայ յարուցեալ. գետամեռք, ջրա-
բաժք, ծովակուլ կորուստք. շուրջ աղէտք, յամենայն
կողմանց վարանք. աստի անտի բարկութիւնն ի՞նչ պա-
շարեալ, և մեք իբրև զհաճոյս այնպէս եմք յանհոգու-
թեան: Եթէ որ վեսեան զձեռս յազահութիւն պատրաս-
տեմք. չիք որ որ յօգնականութիւն գրկելոցն իմանիցէ.
ամենեցուն զաչս յափշտակութիւն արձակեալ, չիք որ
որ յօժարիցէ 'ի պաշտպանութիւն. իւրաքանչիւր որ
ճեպի ևս քան զևս յաճախել զինչս. չիք որ որ օգնիցէ
կարօտելոյն. իւրաքանչիւր որ թէ զիարդ առնիցէ յաւե-
լուած ընդիցն, յոյժ զբօսեալ են զկարասեալ. չիք որ
ածէ զմտառ. թէ զիարդ ապրեցուցէ զողին: Եթէ կաս-
կած ունի զամենեսեան, թէ գուցէ յաղքատութիւն
անկանիցիմք. թէ գուցէ 'ի գեհն երթայցեմք՝ ընդ
այն ոչ որ կասկածէ և ոչ դողայ:

Եթէ որ չիցէ՝ այս ողբոց և ամբաստանութեան և
բամբասանաց արժանի: Եթէ որ զայս ասել, այլ նե-
ղիմ, չունիմ ժոյժ 'ի ցաւոյ. արգահատեցէք, առատա-
նիմ 'ի սգոյ, բազում ինչ զոր և չկամիմ, ասել: Եթէ
չար տեսանեմ զայնր հարուածս, առանց մխիթարու-
թեան են չարիքն՝ որ զմեռք սլատին. մեծամեծ քան
զսփոփութիւնն հասին 'ի վերայ մեր կարիք, կորեաց

սպառնացաք : “Ո՛ր տայր գլխոյ իմ ջուր , և աչաց իմոց աղբիւրս արտասուաց , զի նստէի և լայի զանհնարին զբեկումնս մեր ,” :

Ապացուք , սիրելիք , լացցուք և հեծեծեսցուք դառնապէս : (Ժերեա իցեն աստ ոմանք՝ որ ասիցեն , համակ զողոտց խօսի , համակ զարտասուաց :) Կամէի՛ հաւատացէք՝ չկամէի . այլ համակ ընդ գովութիւնս և ընդ յարգանս անցանել . այլ չէ այժմ այնր ժամանակ : Այլ թէ ողբալն ինչ չար է , սիրելիք , այլ ողոտց արժանի գործ գործել : Այլ թէ լալն ինչ ձանձիր է , այլ լալոյն արժանի իրս վճարել : Ո՛ր տանջիր , և չմտանեմ ՚ի սուգ . մի մեռանիր՝ և չլամ : Ի՞նչ թէ մեռեալ կայցէ առաջի , աղաչես այնմ վշտակից լինել . և անագորոյնս համարիս զայնոսիկ՝ որք ոչ ընդ քեզ սգայցեն . և ողիքն կորնչին , և ասես , մի մտաներ ՚ի սուգ : Շունիմ ժոյժ , քանզի հայր եմ , արտասուաց . հայր գթած եմ , և չկարեմ տեսանել մեռեալ , և չլամ :

Առարուք որպիսի գոյիւն գոչէր Պաւղոս . “Որդեակք իմ զորս դարձեալ վերստին երկնեմ ,” : Ո՛ր մայր մատաղածին այնպիսի ձայն արկանիցէ՛ որպէս և նայն : Երանի թէ էր հնար բանալ և տեսանել զխարոյց մշտացս , և ապա իմանայիր՝ թէ քան զամենայն կանանց և աղջկանց տարածամ հասեալ յայրութիւն , զայրացեալ են և խորովեալ , և ոչ այրիմ և աղանձիմ : Այնպէս կին մատաղ զայր ամուսին սգայ , և ոչ հայր զորդի , որպէս ես զայսչափ բազմութիւն , յորժամ ոչ տեսանեմ յառաջադէմն մատուցեալ : Շամենեսեան ՚ի չարախօսութիւն և ՚ի բաժբասանս տեսանեմ . չիք որ որ գործ առնէ հաճոյ լինել ան , այլ զայսմ անուանէ , ասէ , և զայնմ անուանէ չարախօսեսցուք . այս անուն չէ արժանի քահանայութեան , և միւսն չկայ պարկեշտութեամբ :

Պարտեաք զմեր չարիս սգալ , և ոչ զայս դատել . թէ պէտ և սուրբք իսկ էաք , չպարտեաք այնպիսի գործ գործել : “Ո՛ր քննեսցէ զքեզ , ասէ : Օրնչ ունիս՝ զոր ոչ առեր . և եթէ առեր , զի պարծիս իբրև զբառեալ ,” : Ի՞նչ զի դատիս զեղբայր քո , որ բիւրապատիկ չարեօք լի ես : (Յորժամ ասիցես , եթէ այս անուն չար է և ժանտ և յոռի , զմտաւ ած և զքո անձնդ , և քննեջիր զքոյսն , և ապա գիտասջիր զի զղանայցես զբանսն :

Նէ ինչ և չիք իսկ այնպիսի յորդորումն յառաքի-
նութիւն, որպէս զմեզացն յիշատական միշտ կիրթ 'ի
մեռի ունել: Եթէ զայս երկուս իրս յարդարեացուք,
կարեմք հասանել խոտտացելոց բարութեանցն. կարեմք
սրբել զանձինս և ջնջել 'ի մեղաց, միայն թէ զմտաւ-
ածիցեմք: Երբ առնուցումք զհոգ իրացն յանձինս սի-
բեղք. վշտացուք աստ մտօք, զի մի վշտանայցեմք անգ-
տանջանօք, այլ զի վայելեացուք 'ի յաւիտենից բարու-
թիւնսն, ուստի հալածական լինին ցաւք և տրտմութիւնք
և հեծութիւնք. զի հասանիցեմք բարութեանցն՝ որ
անցանիցեն ըստ միտս մարդկան՝ 'ի Վրիստոս (Xristos
'ի տէր մեր. զի նմա փառք յաւիտեանս յաւիտենից .
ամէն:

ՃԱՌ ՔՍԱՆԵՐՈՐԻ ԶՈՐՐՈՐԻ

Ի՞նչպիսի առաքիւնութիւն և գլխաւոր քան զամե-
նայն առաքիւնութիւնս՝ օտար և պանդուխտ լինել յաշ-
խարհէս, և ոչ ինչ հաղորդել ընդ աստի իրս, այլ իբրեւ
յօտարութեաց հրաժարել, զոր օրինակ երանելիքն, զօ-
րոց ասէ, եթէ “Երջեցան լաշկ մաշկօք և մորթօք այ-
ծենեօք, նեղեալք և տառապեալք և կարօտեալք, զորս
ոչ արժէ աշխարհս”:

Ի՞նչքա օտարք համարէին զանձինս յաշխարհէ. իսկ
Պաւղոս ևս աւելի իմն ասէ. ոչ օտար կոչէ զանձն, այլ
մեռեալ աշխարհի, և զաշխարհս իւր մեռեալ. “Եւսմ,
ասէ, աշխարհ 'ի խաչ ելեալ է և ես աշխարհի”, և
մեք քաղաքակից եմք աշխարհի, և յոյժ փութամք լի-
նել քաղաքակից երկրի. այնպէս իմն զամենայն աստէն
կամիմք շահել: Եւ որպէս էին արդարքն օտարք և մե-
ռեալք աշխարհիս, նոյնպէս և մեք օտարք և մեռեալք
երկնից. և զոր օրինակ էին նոքա կենդանիք և քաղա-
քակիցք երկնից, նոյնպէս և մեք աշխարհիս: Եւ ասն ոյ-
նօրիկ մեռուք, զի 'ի ճմարիտ կենացն հրաժարեցաք և
զժամանակ աւուրցս ախորժեցաք. յայն սակա բարկա-
ցուցաք զի՞ծ, զի մեզ բարութիւնք յերկինս առաջի կան,
և մեք յերկրաւորացս չկամիմք հեռանալ, այլ իբրեւ զոր-

դունա ինչ՝ յերկրէ յերկիր և 'ի սմանէ 'ի տոյն զեռամբ . և բնաւ և ոչ սակաւ ինչ հաճիմբ բառնալ զայս 'ի վեր , և ոչ մերժել զանձինս կամիմբ յիրաց մարմնաւորաց , այլ իբրև 'ի թմբու թենէ քնոյ և յարբեցութենէ ընկրղմեալք՝ աստէն զնովիմբ զբաղեալ գանդալեմբ : Եւ զոր օրինակ որք քաղցրանիր՝ ինչ քնով պաշարեալք ոչ միայն զցայգն , այլ և յառաւօտուն ծագել և 'ի աւրնջեանն լուսաւորել՝ ջերանին 'ի մահճիձս և չամաչեն : Եւ յապիտիքն իբրև զձրիս ինչ շնորհեն ցանկութեանն . և զգործոյ և զվոյթոյ ժամանակ՝ քնոյ և պղերզութեան ժամանակ առնեն :

Եւ յայսպէս և մեք 'ի մերձեալ տուրնջեանն՝ 'ի մերժել գիշերոյն՝ մանաւանդ թէ տուրնջեանն իսկ , « Կործեցէք , ասէ , մինչ դեռ աւուր կայ , , զգիշերոյ գործս գործեմք . համակ 'ի քուն կամք , միշտ երազս տեսանեմք , սահիմք յածիմք և ուրախ լինիմք : Կափուցեալ են աչք մտաց մերոց և մարմնոց , բարբաջեմք , զայլ այլս խօսիմք . եթէ 'ի խոր որ խոցիցէ չգգամք , և եթէ զինչ աւար հարկանիցէ և տանց հօւր տայցէ : Եւ մանաւանդ թէ չմնամք այլոց զայն առնել , այլ մեզէն անձամբ անձանց առնեմք . հանապազ խոցեմք և ծակոտեմք զանձինս . խայտառակիմք և ծանակ կամք , մերկացեալք յամենայն վայելչութենէ և 'ի պատուոյ և 'ի փառաց . ըզծանակաց գործսն մեր ոչ մեք թաղուցանեմք , և ոչ այլոց պատուիրեմք այնմ զգուշանալ . այլ 'ի մէջ անցեալ կամք խայտառակութեամբ առաջի տեսողաց և անցաւորաց 'ի ծաղր և 'ի կատականս և 'ի դարովանս :

Թէ չգիտիցէք , և ինքեանք իսկ չարքն նորին գործոյ գործակիցք՝ ծաղր առնեն զգործակիցսն և ստգտանեն : Բանգի հաստատեաց 'ի մեզ նմ առեան ընտրութեան առանց աշառանաց , որ ոչ երբէք եղծանի . թէպէտ և 'ի յատակ իսկ չարութեանցն հասանիցեմք , սակայն ստգտանեն միաքն զգործոն յոռութեանց . վասն այնորիկ և չարքն դատապարտեն զանձինս . և եթէ կօյիցէ որ զնոսա , զայն ինչ որ ենն՝ ամաչեն , բարկանան , թըշնամանս համարին : Եւ այսպէս թէպէտ և ոչ գործովք , այլ բանիւք ստգտանեն զոր ինչ գործենն՝ նեղեալք 'ի խղճէ մտացն . մանաւանդ թէ և գործովքն իսկ ստգտանեն զանձինս : Բանգի գաղտ և 'ի ծածուկ գործեն ,

մեծ որինակ ցուցանեն՝ զկամացն՝ որպէս զիարդ ընդ իրան հայկցին։ () Ի այնպէս յայանի են չարիքն՝ եթէ չարիք են, որպէս զի եթէ ամենեքին իսկ դատաւազնն զնոցանէ, և որք գործեն զչարիսն։ Եւ այնպէս լառութիւն է առաքինութիւնն, զի և ՚ի նոցանէ իսկ՝ որ չլինիցին նախանշաւորք նորա՝ զարմանալի երևին։

Վանգի և պանիկն գովէ զցածութիւն, և ազատան զանիրաւութիւն, և բարկացողն զարմանաց ընդ անորակալութիւնն և զկարճամտութիւնն պարտաւ, և ազատեղին զազտեղութիւնն։ Եւ ընդէր, առնեն, գործիցեն զայն։ Եւ բազում ծալութեան. և զի չընտրեն զլաւն՝ եթէ լաւ իցէ. ապա եթէ ոչ, ամօթ չհամարէր զիրան, և ոչ ուրանայր յորժամ ամբաստան ոք լինէր զմանն։ Եւ ազումք կանխեալ անկեալ ՚ի չարիս, ոչ կարացին հանգարտել ամօթոյն և խեղդեցան. զի այնպէս բարւոյ իմն և լաւի անկեալ է ՚ի մեզ վիպութիւն. այնպէս քան զարեգակն ևս լուսաւորագոյնք են բարիքն, և քան զամենայն ինչ չարագոյնք նոցին հաւրակքն։

() Ետք և պանգուխտք էին սուրբքն։ Ի՞նչ և որով օրինակաւ. երբ խոստովան եղև Երբահամ՝ եթէ օտար և պանգուխտ եմ։ Ի՞նչ երևաւ և նա. բայց ՚Եւսիթ խոստովան իսկ եղև, եթէ “() Ետար և պանգուխտ եմ՝ որպէս զամենայն հարս իմ”։ Եւ ընդ վրանօք բնակէին և արծաթոյ գերեզմանս գնէին, յայտ է եթէ օտարք էին, որք և ոչ զմեռեալն անգամ ուրեք ռնէին թաղել։ Եւ իսկ արդ զիարդ. ՚ի պաղեստինացւոց երկրէն ինչ ասէին օտար զանձինս։ Եւ ոչ երբեք. այլ յամենայն իսկ տիեզերաց. քանզի ոչ ինչ տեսանէին աստ յայնցանէ՝ զորս կամէին, այլ զամենայն ինչ օտար. և այլոյ։ Եւ քաղաւաքինութեամբն կամէին գալ, և աստ բազում չարիք են. օտար համարեալ էին նոցա իրքն, չունէին զք բարեկամ, չունէին զք ընտանի, բայց ՚ի սակաւուց։

() Իսկորդ էին օտարք։ () Ի ոչ գային զաստի ինչ իրօք. և զայս ոչ բանիք, այլ և արդեամբք իսկ ցուցանէին։ Եւ իսկ ինչ օրինակաւ։ Եւսաց ցԵրբահամ, եթէ զերկիրդ որ քոյդ կարծի, և եկ յօտար երկիր. և չառաքին իւրոյն. որպէս զօտար ինչ երկիր թողուցու, այնպէս անգութ եթէ քաղ և գնաց։ Եւսաց ցնա՝ մատոցորդիդ

պատարագ. և որպէս թէ չունիցի որդի, այնպէս մատոյց. որպէս թէ չիցէ զգեցեալ զմարդկեզէն բնութիւն, այնպէս յօժարութեամբ և հասն'ի սեղան: () Ինչոք զորունէր՝ հատարահաց էր, իւր և ամենայն անցաւորաց. չհամարէր ինչ զիրա աշխարհիս. զերէցութիւնն այլոց մտադիւր մտօք տայր. 'ի վիշտս նախ զանձն մկեր. ազգի ազգի լլկանս տեսանէր. ոչ ապարանս գեղեցիկս շինէր, ոչ ըստ անձին գիւրին շրջէր, և ոչ 'ի փափկութիւնս հատանէր, ոչ զանձամբ գայր, և ոչ հանդերձս յարգէր: Վիտեր եթէ ամենայն աստ և աստէն մնալոց է. այլ ամենեւին հնարէր զի այնմ քաղաքի քաղաքակից լիցի: () օտարսիրութիւն ցուցանէր, զեղբայրսիրութիւն և զողորմածութիւն, զանոխակալութիւն և զընչիցն անփոյթութիւն, և զաշխարհիս փառաց և զայլոց ևս ամենայն իրաց այնպիսեաց:

Եւ նորին որդի նոյնպիսի էր, 'ի հալածանս և 'ի պատերազմունս կայր. չկայր հակառակ, այլ տայր տեղի, որպէս զի յօտարութեան իցէ. զի օտարք որչափ և լլկին՝ համբերեն, քանզի չեն յիւրեանց աշխարհին: Այնպէս և կինն հանաւ 'ի նմանէ, օակայն և օյնմ ևս համբերէր իբրեւ զօտար մի յօտարութեան. վերին զինուքն վառեալ էր՝ ցածութեամբ և պարկեշտութիւն: «Ետ որդւոցն լինելոյ՝ ոչ ևս մերձեցաւ 'ի կինն. և յետ աստեացն մանկութեան անցանելոյ՝ ապա առ զկինն. յայտ արարեալ թէ ոչ վասն ցանկութեան ինչ կարեաց, այլ սպասաւոր լինէր նոյ աւետեացն: Իսկ «Յակովբ զինչ. ոչ հաց միայն խնդրէր և հանգերձ. որ արդարեւ օտարաց հայցուածք են՝ որ կարի յաղքատութիւն հասեալ են. ոչ ապաքէն հալածական լեալ փախչէր իբրեւ զօտարական. ոչ ապաքէն վարձկան եմաւ, և ազգի ազգի վշտօք վշտանայր իբրեւ զօտար ամենայն ուրեք:

“ Ինք զայս ասեն, ասէ, յայտ առնեն թէ զիւրեանց դաւառն խնդրեն », իսկ. քանի այլ և ոչ կերպարանք են 'ի միջի. նոքա ցանկ երկնէին, և զերժանել կամէին աստի և յիւրեանց աշխարհն դառնալ. և մեք զնորին հակառակն: Եթէ սակաւ ինչ ջերմն 'ի վերայ հասանիցէ, զամենայն ինչ թողեալ, իբրեւ զմանր մանկըւոյ զլալ հարկանիւք: Երկնիմբ դողամբ 'ի մահաւանէ, և յիբաւի իսկ այնպիսի անցք անցանեն ընդ

մեզ . քանզի ոչ իբրև զօտար շրջիմք աստ, և ոչ իբրև 'ի մեր աշխարհ փութամք անդր, այլ որպէս թէ 'ի տան ջանս երթալոց եմք : 11 Կան այնորիկ տրտմիմք, զի ոչ վարեցաք 'ի դէպ իրօքն, այլ եղծաք կործանեցաք զկարգն : 12 Երբժամ ուրախս պարտ էր լինել, աշխարհիմք զարհուրիմք իբրև զօղանոցս և զաւազակապետս՝ որք յատեանս դատաւորաց երթալոց իցեն, և զամենայն ինչ զինչ և գործեալ իցէ զմտաւ ածիցեն, և յահի և յերկիւզի կայցեն :

13 Կան այնպիսի ինչ և երանելիքն, այլ փութային ճեպէին . 14 Կառտա և հեծէր իսկ, "1" էք, ասէ, որ ընդ յարկաւս եմք՝ հեծեմք ծանրացեալք . 15 Կան այնպիսի ելին և արրահամանքն, օտարք էին յամենայն աշխարհեմ, և այլ իմն աշխարհ խնդրէին : 16 Երբ միթէ զոր թաղինս . և ոչ երբէք : 17 Ինչ արգելոյր զնոս, եթէ կամեցեալ էր, անդրէն դառնալ միւսանդամ 'ի նոյն քաղաք . այլ զերկնաւորն խնդրէին, յայն ճանապարհ փութային . և այնպէս եղեն հաճոյ նոյ :

18 Կան այնորիկ ոչ ամօթ համարի անձ կոչել նոցա անձ . 19 Կան, որպիսի ինչ պատիւս առին, զի արժանի արար կոչել նոցա անձ : 20 Ինչ խօսիս . անձ երկրի կոչի և անձ երկնից, և զու իբրև զանձ իմն դնես զայն, եթէ չհամարի ամօթ կոչել 'ի վերայ նոցա անձ : 21 Կան արգարե իսկ մեծ և բազում երանութեան նշանակ : 22 Կան որք զի երկնի և երկրի կոչի այնպէս անձ, որպէս և հեթաւ նոսաց անուանի, վասն զի արարն և հաստատեաց զնոս . իսկ սրբոց ոչ այնպէս, այլ իբրև զբարեկամ մտերիմ :

23 Կան զի օրինակաւ ևս յայտ արարից զնոյն . զոր օրինակ 'ի տունս մեծամեծս յորժամ առաքինանայցեն ումանք 'ի տանն սպասաւորաց, և կարի իսկ առաքինիք գտանիցին, և զամենայն իրս նոքա վաշարիցեն, և բազում համարձակութիւն առ տեարս ունիցին, 'ի նոցա նէն կօչին տեարքն, այսր անուան, ասէ, տեարք են . և զբազում որ գտանէ այսպիսի անուամբ կոչեցեալս : 24 Կան արդ զինչ ասիցեմ . որպէս կոչէր անձ ոչ ազգաց միայն, այլ ամենայն իսկ տիեզերաց, նոյնպէս իսկ կոչէր անձ Լ. բրահամու : 25 Կան զգիտէք որչափ ինչ իցէ պատիւն . քանզի և չեմք իսկ հարեալ յայն պատիւ : 26 Երբ օրի-

Նակ այժմ տէր ամենայն քրիստոնէից ասի, և սակայն անցանէ 'ի վեր քան զմեր պատիւ անունն. եթէ միում կոչեացի անձ, 'ի միտ առ որչափ ինչ աւագութիւն իցէ, յորժամ ամենայն աշխարհացն անձ՝ չհամարիցի ամօթ երկց կոչել անձ. Եւ յիրաւի իսկ, զի ոչ միայն աշխարհիս, այլ և բիւրաց ևս այսպիսի աշխարհաց են համեմատ սուրբքն: « Եւ է, ասէ, մի որ առնէ զկամենայ, քան զբիւր անօրէն »:

Օ ի այսպէս զանձինս օտարս կոչէին՝ յայտ իսկ է. և գրեթէր թէ նոքա վասն օտարութեանն կոչէին զանձինս: Իսկ յաւիթ ընդէր. ոչ թաքաւոր էր և մարդակ, ոչ յիւրում իսկ աշխարհի բնակեալ էր, ընդէր տէր եթէ օտար եմ և պանդուխտ: Օ խնորհ իցես օտար: Իբրեւ զհարսն իմ, ասէ: Տեսանէս զի և նոքա օտարք էին, և նա: Ընիմք, ասէ, աշխարհ, այլ ոչ զլսացդ աշխարհն: Օ խնորհ իցես դու օտար: Յերկրէ. թէ այնպիսի իցէ՝ և նոքա օտար էին յերկրէ. որպէս նոքա ասին՝ նոյնպէս ես, և որպէս ես՝ նոյնպէս և նոքա:

ՅՈՐԴԱՐԱԿ

Եղիցուք այժմ և մեք օտարք, զի մի ամօթ համարեացի լ'ստուած կոչիլ մեզ անձ, լ'անթ է նմա, յորժամ մարդոց չարաց կոչի անձ, և յամօթ առնէ զնոսա և նա. զոր օրինակ և վառաւոր՝ յորժամ բարեաց և պիտանեաց և առաքինութեամբ վառելոց: Օ ի եթէ մեք հրաժարեմք կոչել տեարք ծառայից չարաց, և թոյլ տամք և ընդվայր հարկանեմք, եթէ մատուցեալ որ աւիցէ՝ եթէ այն անուն բիւր չարիս գործէ՝ միթէ քօծաւայ իցէ, ըմբոստանամք վաղվաղակի՝ եթէ ոչ, քաւ լիցի. 'ի բաց թօթափեմք զնախաւինսն: Եւ անդի աղերս 'ի միջի կայ ընդ ծառայն և ընդ տէրն, և 'ի նա հասանեն կարծիք նորա:

Եւլ նոքա այնպէս լուսաւորք էին և այնպէս համար ձախք, որպէս զի ոչ միայն 'ի նոցանէ չհամարէր ամօթ՝ կոչել անձ, այլ և ինքն իսկ կոչէր անձ. « Եւ եմ, ասէ, անձ լ'բրահմա, անձ յահակայ և անձ Յակովբայ »: Եղիցուք այսուհետեւ և մեք օտարք, զի մի ամօթ համարեացի կոչել մեզ անձ. զի մի ամօթ համարեացի և

արկածիցէ զմեզ 'ի գեհնէն : Եւ յայնպիսիք էին որ ասէին .
 “Տէր ոչ 'ի քո յանուն մարգարէացաք և 'ի քո յա-
 նուն զօրութիւնս բազումս արարաք , . այլ տեսէք զինչ
 ասէին Վրիստոս . “ (Եւ գիտեմ զձեզ , ասէ , . որպէս
 առնեն տեարք առ ծառայս չարս , յորժամ ապաւինել
 կամիցին 'ի նոսա , և զնախաժախս 'ի բաց մերժիցեն :
 չգիտեմք , ասէ , զձեզ . այս ինքն եթէ ուրանամք և հրա-
 ժարեմք 'ի ձէնք :

Եւ մի լիցի մեզ զայնպիսի կորուսիչ և զահագին
 բարբառ լսել . զի եթէ որ զդէս հանէին և մարգարէ
 էին , քանզի վարո միաբան գործոյն չունէին , յուրաստ
 եղև 'ի նոցանէ , որչափ ևս առաւել 'ի մէնջ : Եւ զհարդ ,
 ասեն , 'ի դէպ էր 'ի նոցանէ որ մարգարէանային և նը-
 շանս առնէին և դէս հանէին , յուրաստ լինել : (Եւ ուրի
 ինձ' եթէ յետոյ դարձան և եղեն չարք . զի ոչ ինչ շահե-
 ցան յառաջին առաքինութենէն . քանզի ոչ եթէ լոս-
 կիզքն միայն պիտոյ է պայծառագոյն , այլ և կատարածն
 ևս աւելի լուսաւորագոյն :

Եւ արդ աղէ ասա . ճարտարախօսն ոչ զվերջին բանոյ
 փութայ առաւել յօրինել , զի գովեալ զրուստեալ մեզ
 նիցի . և սպասաւորն վերջին նուագաց կարի պատկառ
 կայ , զի մի պարսաւ լիցի . և նահատակն եթէ ոչ զվեր-
 ջին մարտն առաքինագոյն ցուցանիցէ , ոչ ապաքէն ամե-
 նայն աշխատութիւնն անօգուտ է . և նաւաւորն եթէ
 յամենայն ծովուն զգուշանայցէ , և ժեռ 'ի նաւահան-
 գիստն խրիցէ զնաւն կամ բախիցէ , ոչ ապաքէն զա-
 ռաջին վաստակն կորոյս . և բժիշկն եթէ եթեթեալ ցու-
 ցանիցէ զցաւ հիւանդին , և յորժամ մնտ 'ի կատա-
 րեալ առողջութիւնն ածիցէ , յայնժամ զեղծցի , ոչ
 ապաքէն զամենայն ջանն կորոյս : Եւ այսպէս և որ զառա-
 քինութեան կատարումն ընդ սկզբանն ոչ միաբանեն ,
 եղծանեն և կորուսանեն զամենայն : Եւ այն և 'ի կառա-
 մարտիկսն , որք 'ի գլխոց ասպարիսացն պնդակազմ զե-
 րիվարսն արձակեն , և յետոյ մեղկիցին ինչ և ծաւա-
 նայցեն , ոչ պարգևացն հասանեն և ոչ 'ի տերանցն ճա-
 նային :

Եւ ուրիշուք զայս' որ ընչից ցանկացողք իցեմք . զի մեծ
 անօրէնութիւն այն է , և “Եւրմատ , ասէ , ամենայն չա-
 րեաց արծաթսիրութիւն է , . Եւ ուրիշուք որք կամիմք ևս

առաւել զմեծութիւնն ստուարացուցանել . լուիցուք և դադարեսցուք յազահութենէ, զի մի լուիցուք զոր նոքայն լուան : Եւ յիշում լուիցուք և զգուշացուք, զի մի յայնժամ լիցեմք և տանջիցիմք . այժմ լուիցուք երկիւղիւ, զի մի յայնժամ լուիցուք սաստիւ, « Ի բայ կացեք յինէն, ոչ երբէք ճանաչէի զձեզ », և ոչ յայնժամ, ասէ, մինչև մարգարէանայիքն իսկ, և զգեստ հանէիք : Ի դէպ է, և այլ իմն ակնարկել, թէ և յայնժամ չար վարս ունէին անգէն 'ի սկզբանն, և անարժանօք գործէին զօրութիւն շնորհքն : Օ ի եթէ իազամամաւ եցոյց ինչ գործ, որչափ ևս առաւել անարժանօքն, վասն նոցա՝ որ նոքօքն շահեցցն էին : Օ ի եթէ նշանք և արուեստք չկարացին ապրեցուցանել 'ի պատժոց, որչափ ևս առաւել որ 'ի քահանայութեան պատուի իցէ, թէպէտ և 'ի վերինն իսկ պատիւ հասեալ իցէ, և 'ի ձեռնադրութեան զօրութիւն ազգիցեն նմա շնորհքն, և զայն ամենայն վասն նոցա որք վերակացութեան կարօտ ենն, լուիցէ և նա, թէ ոչ երբէք ճանաչէի զքեզ, և ոչ յայնժամ մինչ շնորհքն քե գործէին :

Իսկև որչափ պարկեշտութեան վարուց խնդիրք են անդ . զիտոր ինքն առանձին բաւական է տանել զմեզ յարեացութիւնն, և թէ չիցէ մօտ, մատնել 'ի կորուստ, թէպէտ և բիւր նշանս և սքանչելիս ցուցանիցեմք : Եւ ինչ պնակէս ուրախ առնէ զմե՝ որպէս և վարք առաքինիք . թէ սիրէք զիս, ասէ . ոչ ասաց՝ թէ նշանս արտաջիւր . և դարձեալ՝ թէ զձեզ բարեկամս կոչեմ, ոչ զի զգեստ հանիցէք, այլ զի զբանս իմ պահեսջիւր . զի այն նոյ պարգեացն է, և այս նոյ պարգեացն և մերոյ փութոյ : Փութացուք լինել բարեկամք նոյ, զի մի կայցեմք ցանկ թշնամիք : Օ այս ասեմք և միշտ զսոյն յիշեցուցանեմք և մեզ և ձեզ, և աւելի ինչ ոչ լինի . վասն որոյ երկնցիմ և կամէի լուել, զի մի ևս քան զէս տանջանք մեծերիցին մեզ . զի բազում անգամ խեղ և չառնելն՝ բարկացուցանէ զտէրն : Եւ զորձեալ երկնցիմ 'ի միւսմէ տանջանցն, որ վասն լուութեան գայցեն 'ի վերայ, եթէ 'ի բանս սպասաւորութեանն կարգեալ և լուս լինիցիմ :

Եւ արդ զմեզ արասցուք՝ զի ապրիցիմք : Սկիզբն ա-

րասցուք առաքինութեան, մինչ դեռ ժամանակս 'ի ձեռս է. բաժանեսցուք մեզ զառաքինութիւնն, իբրեւ մշակ զգործս հողագործութեանն. յայսմ ամսեան յաղթեալսք բամբասանաց և թշնամանաց և զուր բարկութե. 'ի խցուք անձանց օրինակ և ասասցուք՝ եթէ այս օր զայս ինչ ուղղեսցուք, և վազին զայն. և 'ի միւսում ամ տեան վասն ոխակալութեան խրատեսցուք զանձինս, և 'ի միւսումն վասն այլ ինչ առաքինութեան. և յորժամ 'ի գլուխ հանիցեմք զայն առաքինութիւնն, և ապա 'ի միւսն ևս եկեսցուք. զոր օրինակ աշակերտք յորժամ ուռնին ինչ, այնմ զգուշանան, և այլ ևս առնուն:

Եւ անտի եկեսցուք յընչիցն անփոյթութիւն. նախ կարճեսցուք զձեռս յազահութենէ, և ապա արասցուք ողորմութիւն: 'Ի վայրապար զամենայն ընդ միմեանս խառնեսցուք. թէ ձեռովք՝ որով սքանանեմք, նովին գոգցես և ողորմութիւն առնիցեմք: Եւ յետ այնր յայլ առաքինութիւն, և յայնմանէ 'ի միւս զօրութիւն. և «Բանք յիմարութեան և խեղկատարութեան մի ևս անուանեսցի 'ի մեզ»,:

Եւ այժմ ուղղեսցուք. չեն պէտք թռչակի, և ոչ վատապնդ և ոչ քրտանց. կամեն միայն բաւական է, և ամենայն ինչ գիւրբս վճարի. չեն ինչ պէտք 'ի հեռի ճանապարհ երթալ, և ոչ ընդ ծով համաաւարած հաւ տանել անցանել. այլ փոյթ յանձին ունել և տանձս դնել լեզուի, և զթշնամանս և զվայրապար ցատում, և զանպատշաճ ցանկութիւնս և զփափկութիւնս և զպէզ պէս խորտկաց յաճախութիւնս, զընչից ցանկութիւնս, զսուտ երդնուլ, զստէպ երդնուլ 'ի բաց մերժեսցուք յանձանց մերոց: Եթէ այսպէս գործեսցուք զանձինս, եթէ զառաջին փուշն 'ի բաց խլեսցուք, և զերկնաւոր տերմնն 'ի ներքս արկցուք, կարեմք հասանել խոտաւ ցեղոց բարութեանցն: Եկեսցէ մշակն և ամբարեացէ զմեզ յիշտեմարանն, և վայելեսցուք 'ի բարութիւնսն. որոց լիցի ամենեցուն մեզ հասանել չորհօք և մարդասիրութեամբ տեսան մերոյ {Կիսուսի Վրիտասի, որում փառք յաւիտեանս. ամէն:

զարմանաց ընդ գործ . . . նահապետան գործեցան : “ Եւ
 հակաւ, ասէ, կոչեացի քեզ զաւակ , , , և մատոց սպա-
 նանել զորդին : Եւս զի մի կարծիցէ թէ իբրեւ անյոյս
 ինչ լիեալ զայն առնէր, և վասն այնպիսի . . . մերժի-
 ցէ 'ի բաց, այլ զի ուսանի . . . թէ . . . և այն հաւատոց
 գործ էր, ասէր թէ այնմ հաւատայր, թէպէտ և կար-
 ծէր թէ այն ընդ այսմ ինչ կռուիցի, այլ ոչ ինչ կռուէր :
 Վասնզի ոչ եթէ մարդկեղէն խորհրդովք չափէր զայ
 զօրութիւնն, այլ 'ի հաւատսն առնէր զամենայն . որով
 անկասկած իսկ ոսէր ' թէ և 'ի մեռելոց կարող է յա-
 բուցանել ան . ուստի և յառակս ընկալաւ զնա, այս-
 ինքն յօրինակ խոյն . . . խոյն ապրեցաւ . որպէս զի
 խոյն իսկ . . . զնա . քանզի փոխանակ նորա սպանաւ
 խոյն : Եւս ամենայն օրինակք եկն . իսկ աստ որդին ան
 է սպանեալ : Եւ արդ տես քանի ինչ է մարդատիրաւ
 թիւնն . քանզի մեծ շնորհք տալոց էին մարդկան, կա-
 մեցաւ ոչ շնորհք առնել զայն, այլ իբրեւ պարտաւորան .
 կազմեաց նախ զայր . . . զիւր որդի տալցէ փոխանակ ի
 բաց ան . այլ զի մի մեծ ինչ կարծիցի առնել զայն, զի
 զիւր որդին տալցէ ան վասն մարդկան, ուր զի և արդ
 յառաջ . քան զնա զնոյն արար . զի մի շնորհք միայն
 կարծեացի գործն, այլ ըստ պարտուց : Օ ի զոր օրի-
 ցեմք, և զայն ևս նոցա շնորհել կամիմք . . . ցանէն ինչ . . .
 առաք և ապա տամք . . . այնու պարծիմք . . . ինչ և ոչ
 տրուին . և չառեմք եթէ զայս ինչ տուաք նմա, այլ թէ
 զայն ինչ առաք 'ի նմանէ . ուստի ասէ ' և յառակս ըն-
 կալաւ զնա, այսինքն որպէս թէ յօրինակ . զոր օրինակ
 և խոյն իսկ օրինակ էր Սահակայ . կամ թէ որպիսի
 տիպս ինչ : Վասնզի խորհուրդ կատարեալ էր, կամ թէ
 և սպանաւ իսկ Սահակ ըստ իւրում յօժարութեանն,
 և վասն այնորիկ շնորհեաց զնա նահապետին : Տեսա-
 նեն զի զոր ցանգ ասէի, և այժմ նոյն յայտ լինի : Եւ
 ժամ ընծայեցուցանեմք զմիտս կատարեալ, և ցուցա-
 նեմք թէ անփոյլ առնեմք զերկրաւոր իրաց, յայնժամ
 և երկրաւորքս զոյն . . . զմեզ կապեալս ընդ նոսա միւս .

անգամ առնիցէ : Եւ զքեզ նախ 'ի ծառայութենէն ,
 և ապա առնուցուս մի իբրեւ ծառայ , այլ իբրեւ զտէր :
 Արհամարհեա զմեծութիւն , և լինիցիս մեծատուն .
 արհամարհեա զփառս , և լինիցիս փառաւոր . արհա-
 մարհեա զվրէժ առնուլ 'ի թշնամեացն , և ապա հա-
 առնիցես իրացն . արհամարհեա զհանգիստ , զի առնու-
 ցուս , և ոչ իբրեւ զկապեալ առնուցուս , ոչ իբրեւ ըզ-
 ծառայ , այլ իբրեւ զազատ : Օր օրինակ և զմանք
 մանկաւոյ յորժամ տեսանիցեմք թէ խալարկայ ցան-
 կանան , աճապարեմք թաքուցանեմք զխալարիկսն կամ
 զդռնդան կամ զլիցս կամ զյոյզս . . . զի և ողորմու-
 թիւնս և ս անտի առնեն և զբազումս ընդունել . վասն
 այնորիկ բարձու 'ի մէջ Տաւրաձակութիւն , և չկա-
 րեմք ունեք սաստել : Եւ սոկայն գէթ յայսմ հետեւ
 փախիցուք յայնորիկ զնստուի . և դուք որ զտիրոջն յու-
 ղէք , զազարեցէք յայնպիսի ժանտե , և ցածուցէք ըզ-
 յաճախութիւն հանգանակացն , զի թերեւ. օրժմ կա-
 րացուք հաշտեցուցանել զմեք , և հոգանել խառաւոր-
 ւոց բարութեանցն . որոց լիցի ամենեցուն մեզ հապա-
 նել 'ի Վրիտանոս (իստուս 'ի տէր մեր . ընդ որում հօր
 միանգամայն և հոգւոյն սրբոյ փառք , իշխանութիւն և
 պատիւ ոյժմ և միշտ և յաւիտեանս յաւիտենից . ամէն :

Ի ԳՅԱՆԳՐՈՐԻ ՎԵՏԵՐՈՐԻ ԷԼԵՒԵՆ

“ Հաւատովք վասն հանդերձեւոցն օրհնեաց Խա-
 հակ զՅակոբ և զԵսաւ : Հաւատովք (Յակոբ 'ի մե-
 առնելն զմի մի յորդուոցն (Յովսէփու օրհնեաց և երկիր
 եպագ 'ի վերայ ծագի գաւազանի իւրոյ : Հաւատովք
 (Յովսէփ 'ի վախճանելն յիշեաց վասն ելից որդւոցն Խա-
 րայելի և վասն սկերաց իւրոց պատուիրեաց , , :

“ Բազում , ասէ , մարգարէք և արդարք ցանկացան
 տեսանել զոր տեսէքդ և ոչ տեսին , և լսել զոր լսէքդ
 և ոչ լուան , , : Եւս ուրեմն զամենայն հանդերձեալսն
 գիտէին արդարքն : Եւ կարի իսկ քաջ . զի եթէ վասն
 տկարութեան նոցա չյայտնէր որդին նոց որդն կարէին
 ընդունել , նոցա որոց առաքելութիւնն պայծառագոյնք
 էին 'ի գէպ էր թէ յայտնի էր : Նոցն ասէ և Պաւ-
 զոս ' թէ գիտէին զհանդերձեալսն այսինքն զծնունդն ,

զգալուստն, զբարձրաբանն, զյարութիւնն։ Իսկ եթէ զայն իսկ ասէ . այլ վասն հանդերձելոցն՝ ոչ եթէ ըզհանդերձեալն յաւիտենէն ասէ, այլ զայն իրաց . . . քան ՚ի դիւրութիւն և ՚ի հանգստեան լինել։ Եւ յապէս նոյն իսկ առանձինն առաւել վարձք են։ «Եւ համարեցաւ կցորդ լինել չարչարանաց ժողովրդեանն այ»։ Եւ իսկ վասն ձեր չարչարիք, և նա վասն այլոց լաւ համարէր չարչարել և անձամբ զանձն տալ ՚ի ճգունս, որով մարմ էր անձապաշտ լինել և ՚ի բարութիւնս վայելել։ «Եւ ան առ ժամանակ մի, ասէ, ՚ի մեղս վայելել»։ մեղաց վայել» չլինելն կցորդ այլոց չարչարանացն ասէ . զայն, ասէ, համարէր մեղս։ Եւ եթէ զչլինելն կցորդ այլոց չարչարանաց մեղս համարէր, ապա ուրեմն մեծ բարութիւն է չարչարակից լինել։ Եւ որպիսի արքունեաց անձամբ զանձն ընկենումք։ Օ այս առնէր զի յառաջագոյն մեծամեծս ինչ տեսանէր։ «Եւ արեւոյ համարեցաւ, ասէ, քան զգանձան երկայտացւոյ զնախատինսն Վրիտտոսի», Օ ինչ իցեն նախատինքն Վրիտտոսի . այդպէս նախատել, ասէ, որպէս գուքն նախատիք՝ զնախատինսն զոր Վրիտտոսի կրեաց յանձին, կամ թէ վասն Վրիտտոսի նախատեցաւ . . . ըստ այնմ թէ «Եւ Էմն էր Վրիտտոսի»։ Եւ ինչ են նախատինքն նորա որպէս և գուքն նախատիք։ Օ ինչ իցեն նախատինքն Վրիտտոսի . զի արհամարհեմք զհայրենիսն և նախատ լինիմք, զի այլ զհետ ընթացումք և չարչարանս կրեմք։ Եւ գէպ է թէ և նա նախատինս կրեաց յորժամ լուսան թէ «Եւ Էմն պէտքս կամիցիս սպանանել զիս որպէս երէկ զեղիպտացին սպաներ», Եւ իսկ են նախատինքն Վրիտտոսի յորժամ մինչև ցվախնաւն և ցլետին շունչն չարչարիցի ոք վասն նորա, որպէս և ինքն իսկ լսէր նախատինս ՚ի խաչահանուաց և յազգականաց։ «Եւ թէ որդի ես, ասէին, այլ, էջ ՚ի խաչէդ», Եւ իսկ են նախատինքն Վրիտտոսի յորժամ յընտանեաց և որոց երախտաւոր լեալ իցէ՝ նախատիցի . քանզի և նա յերախտաւորաց չարչարեցաւ։ Եւ յառաջ երբեք և յորդորէ զնոսա թէ և Վրիտտոս ըզնոյն չարչարանս չարչարեցաւ, և ի՞նչուս . զերկուս երեսան զարմահալիս և փառաւորս դնէ։ Եւ որպէս զի Վրիտտոսի առաւել են նախատինքն և ոչ ի՞նչուս . քանզի յիւրոցն չարչարեցաւ զայս . ՚ի չարչարանս։ Եւ յառաջ ոչ նա

անդալեաց զանաւորներն ի վերայ նոցա փայլատակունտ բարկութեան, և ոչ սա հատուտեցաւ ինչ. այլ նախատէր և համբերէր . . . այնու, թէպէտ և զգլուխս շարժէին, զոտս ի վերայ տրտնէին: Եւ քանզի ի դէպ էր և նուցա . . . կալ հատուցմանց, ասէ թէ և Վիշ և Սոփէս ք. . . չարչարեցան: Եւսուրեմն հանգիստ մեղաց է . . . նախատինքն վասն Վերիտոսի: Եւ արդ զի՞նչ կամիցիս, զնախատինքն Վերիտոսի, եթէ զմեղացն հանգիստ:

“Հաւատովք, ասէ, եթող զերկիրն եղիպտացոց և ոչ երկեաւ ի բարկութենէ Թադաւորին. զի զանեւրեղութան իբրեւ տեսեալ համբերութեամբ համարեցաւ:” (1) Ինչ խօսիս թէ չերկեաւ. նա աւանդի գիրք ասեն՝ թէ իբրեւ լուաւ երկեաւ, և փախտեամբն շահեցաւ զապրին, և խուսեաց և Թագոյց զանձն, և յետ այնորիկ իսկ ի կասկածանս էր: Սիտ դիր և հաւատեաւ բանին. չերկնչէին ի բարկութենէ Թադաւորին առ միւսանգամ անդրէն գնալն ի դիմի հար. . . ոչ յայտ է թէ առ, և ոչ անյայտ ինչ է թէ ի բաց մերժեաց. այլ զհրամանն և եթ յայտ առնէ գիր, եթէ հրամայեաց մատուցանել: Եւ անդ թէպէտ և մտաբերեցին յանդգնել՝ չարարին, քանզի արգելին առաքեալքն. նոյնպէս և աստ պարտ էր վաղժադակի ի բաց մերժել: Եւ անդ հրապարակ մի ողջոյն գումարեալ, և աստ ինքնին իսկ բռնաւոր իշխանն: Եւ արդ ընդէր չմերժեաց ի բաց, յառաջագոյն իսկ ասացի՝ թէ ոչ իբրեւն նուիրեցին ի խափան ինչ պաշտամանն, այլ վասն մեծի սքանչելեացն յայ աղագս: Եւ զի ոչ նուազեցոյց զպատիւնն այն ի հրամանն տալոյ՝ յայտ է եթէ Ժառայեացն ամենայն ազգք այն Վանիէլի: Իսկ նոքա ոչ այնպէս ինչ, այլ զնոսա իսկ կարծեցին աստուածո. վասն այնորիկ ի բաց մերժէին: Եւ անդ նախ երկիր եպագ և ապա զայն առնէր. ոչ իբրեւ այն եպագ երկիր, այլ իբրեւ առն միոյ իմաստնոյ. և չէ յայտ եթէ նուիրեաց, ոչ եթէ որպէս և Վանիէլի այն կամք էին՝ ընդունէր: Եւ Վաղտասարն իսկ անուն ընդէր կոչեաց նմա. ոչ առաքէն զի չէին ինչ՝ զարմանալի նոցա գիրքն իւրեանց. ուր և գերուոյ միտջ զնոյն անուն կոչէր, ուր ամենեցուն հրամայէր բազմատարր ամենակերտ պատկերին երկիր պազմանել. և զգիրն ևս պաշտէին. ևս քան զլստաւ:

ցիան անմիտք էին բարեխցիքն. վաճառորդը և չէր խեղ
գիւրին վաղվազակի ածել զնոսա յայն, իսկ բազում
ինչ և այլ է տեսել, բայց առ այժմն այսչափ չատ է, իսկ
թէ կամիմք ամենայն բարութեանց հասանել, զայն ինչ
խնդրեսցուք որ ըստ նյ իցէ. զոր օրինակ որ զաշխարհ
հիս խնդրեն և յայսմանէ և յայնմանէ անկանին. սոյն
պէս և որ զնոյն նախամեծար առնեն, երկոցուն հասա-
նեն. Ս) ի զայս խնդրեսցուք, այլ զայն, զի և խոտառացե-
լոց բարութեանցն հասանիցեմք ի Վրիստոս (Քրիստոս
ի տէր մեր. ընդ որում հօր միանգամայն և հօգւոյն
սրբոյ փառք իշխանութիւն և պատիւ պիտի և միշտ և
յաւիտեանս յաւիտենից. ամէն:

Ի ՔՐԻՍՏՈՍԻ ԵՐԵՄԻԱՅԻ ԶԱՅԻՆ

“Հաւատովք արար զգառիկն և զհեղումն արեանն,
զի մի որ սատակէր զանդրանիկսն՝ մերձեցի ինչ ի նա-
սա. Հաւատովք անցին ընդ ծոցն կարմիր իբրև ընդ
ցամաք երկիր, զորոյ փորձ առեալ եգիպտացւոյն ընկըզ-
մեցան. Հաւատովք պարիսպքն լորիքովի անկան, շուրջ
եկեալ զնոքք զեօթն օր. Հաւատովք լախար պոռ-
նիկ ոչ կորեալ. ընդ անհաւատսն, որ ընկալաւ զլրտեսան
խաղաղութեամբ.,”

Իսկովմ ինչ ի միջի յարգարել սովոր է Պաւղոս,
և թանձրախիտ և յաճախաւոր է մտօք. քանզի այն
պէս է շնորհք հօգւոյն. Ոչ եթէ բազում բանիւք սա-
կաւ ինչ միտս դնել, այլ սակաւ բանիւք բազում միտս
ի ներքս տնկի. իսկ արդ տես զիարդ միւթարութեան
կարգաւ և վաճառ հաւատոց խօսի, և զգրպիսի օրինակէ
և զխօսհարցոց յուշ առնիցէ զորոյ ճշմարտութիւն մեք
բանիմք. “Հաւատովք, ասէ, արար զգառիկն և զհե-
ղումն արեանն, զի մի որ սատակէր զանդրանիկսն՝ մեր-
ձեա . . . սոյն իւր և զերկիր տարածանէր և զկէ . . . իբ-
րև զծով ընկղմէր. առ նոսա մոռանալոյ զնութիւն, և
առ սոսա ևս աւելի միմեք և վառէր. “Հաւատովք,
ասէ, պարիսպքն լորիքովի անկան՝ իբրև շուրջ եկին
զնոքք զեօթն օր.,” Վանգի ոչ եթէ փողոցն հնչին
փարէր զվեմն տապալել, թէպէտ և բիւր անգամ որ
փազս հարկանիցէ, այլ հաւատքն կարող են ամենայնի:

Տեսանեա ամենայն ուրեք զի ոչ ըստ կարգի ինչ և ոչ ըստ բնութեան օրինաց շրջադրին իրք, այլ ըստ ոչ ակն օւնեցող յանկարծակի լինի ամենայն ինչ յայն. նոյնպէս և աստ ոչ ըստ ակնկալութեան ինչ լինի ամենայն: Եւ քանզի 'ի վեր և 'ի խոնարհ զայն եւեթ ասէր եթէ պարտ է հաւատալ հանդերձելոցն յուսոյ, նմանագոյնս իսկ յուզեաց զայնչափ ճառս հաւատոց, յայտ արարեալ եթէ ոչ այժմ' ինչ, այլ 'ի բնէ և 'ի սկզբանէ ամենայն սքանչելի հաւատովք վճարէին, և ամենայն ուղղութիւնք նովաւ գործէին:

“Հաւատովք, ասէ, իախաբ պոռնիկ ոչ կորեաւ ընդ անհաւատսն, որ ընկալաւ զլրտեսան խաղաղութեամբ, ի պա ուրեմն կարի յօռութիւն է յորժամ և քան ըզպոռնիկն ևս անհաւատ գտանիցին. թէպէտ և նա զաւրանց օտարաց զքանս եւեթ լուաւ, և վաղվազակի հաւատաց, օրով և վախճան 'ի գլուխ եւ, զի 'ի բազմացն ինքն միայն ապրեցաւ: Ասաց ընդ միտս, թող ընդ իման բազումն լինիցիմ, զինչ լինիցի. չասաց թէ... զոր օրինակ վարդապետ այր ախորժիցէ, և զգիրն ըստ տղայական բարբառոյն գրիցէ, չասեմ թէ չգիտէ. և յորժամ հարցանիցէ՝ եթէ ուր է այս նիւ գիր, գիտեա թէ չէ անտեղեակ, այլ զաշակերտն կառի յորդուրել. նոյնպէս և նա ոչ առ կարօտութեան ինչ կայր յաղթս, այլ զքեզ կամէր յորգորել, զի միշտ հպատակ կայցես յաղթս, և անգաղար կրթութեամբ և բազում զուարթութեամբ արթուն կալ: Եւ զգիշերին աղթեմն միայն ասեմ, այլ և զցերեկն արթուն լինել յաղթս. զի արթուն այնպիսին կուզի: Վննզի մարթի զքայդ յաղթս կալ և նիրհել մտօք. և զցերեկ յաղթս չկալ և հսկել, յորժամ միտքն առ նա կայցեն, յորժամ 'ի միտ առնուցու եթէ ընդ ում խօսիցի, և կամ ընդ ում բանք իցեն: Եւ յորժամ զմտաւ Թժիցէ, եթէ հրեշտակք կան առաջի ահիւ և դողութեամբ, և ինքն մատուցեալ յորանչիցէ և քոչքոտիցի և ձկաիցի, որո՞ւմ օգտի ակն օւնիցի յաղթիցն:

Եւ զէն են աղօթք, եթէ պատշաճ մտօք կայցէ յաղթս. և զի ուսանիցիս եթէ որչափ զօրութիւնս ունի աղօթք, անախօթութեան և անխաւաւթ եւ անաւ գորոյն մտաց յաղթեցին ստէպ ստէպ պաղատանքն:

“Ուտարուք, ասէ, զինչ ասաց դատաւորն անիրաւութեամբ, և ի դանդաղանաց ևս հեղքեցին աղօթքն. և զորինչ չարար բարեկամութիւնն, զայն արար ժառութիւն: “Եւ ի վասն բարեկամութեանն, ասէ, տացէ նմա, այլ վասն ժառութեանն յարիցէ և տացէ նմա: “Եւ զանարժան կիին արժանի արար ստէպ անդ լրբութիւն: “Եւ բարիօք, ասէ, առնուլ զհաց մանկանց և արկաւ ներշնչն, և նա առ այն զինչ. “Եւ տէր, ասէ, և շունք կերակրին ի սեղանոյ մանկանց տետմն: “

Օ քոյշ լերուք աղօթից. մեծ զէն են եթէ սրտի մը տօք լինիցին, եթէ առանց մնապարծութեան, եթէ միւս միտ սրտիւ: “Եւ աղօթք զպատերազմունս մղեցին. զազգ մի ողջոյն և զանիրաւ ապրեցուցին և երախտաւոր եղեն: “Եւ այ, ասէ, հեծութեան նոցա և իջի փրկել զսասա, “Եւ փրկութեան են աղօթքն, արգել մեղաց, բժշկարան յանցանաց: “Եւ աղօթից պատկառ կայր այրին լոկ միայնացեալ, և եղև հաճոյ: “

Եւ եթէ խոնարհութեամբ կացցեմք յաղօթս, եթէ զկուրծս ծեծիցեմք իբրև զմաքսաւորն, եթէ զնոյն բանս իօսիցիմք զոր նայն ասաց՝ եթէ հաշտեաց ընդ մեզաւորիս, ամենայնի հասանեմք: “Եւ մաքսաւորք չիցեմք, այլ այլ ինչ չար ևս քան զնորայն մեղս ունիմք. և զայն մի ասեք՝ եթէ սակաւ են յանցանք քո. ի նմին արմատոյ են իրքն: “Օ որ օրինակ նոյնպէս ասի օպանոդն մարգարայն և որ զմանկունքն օպանանիցէ, նոյնպէս և ագահն ի մեծին և ի փոքուն՝ ագահ է. և յսակալութիւն՝ ոչ սակաւ, այլ և մեծ իսկ մեղք են. “Ղանապարհ յսակալացն, ասէ, ի մահ, և “Եւ բարկանայ, ասէ, եղբօք իւրում զուր, պարտաւոր է, ասէ, ի գեհեմի, և որ կոչէ զեղբայր իւր մօրոս և անմիտ, և բազում և այլ ինչ: “

Օ ի հաղորդիմք ևս անարժանութեամբ ահագին խորհրդոյն, նախանձիմք, բամբասեմք. բազումք ի մէնջ և արբենան բազում անգամ. և յայնպիսի գործոցն իւրաքանչիւր իսկ մի բաւական է հանել յարքայութեանն, թող թէ յորժամ ամենայնն ի մի վայր ժողովեսցին. զինչ ինչ այնուհետև միմեքմեք իւրմեք կայցէ մեղ զղջանալ: “Եւ առում աղօթից պէտք լինիցին, բազում ժուժկալութեան, բազում պարտաւորութեան, զի կոտորեմք հասանել խոտաւորեցող բարութեանցն: “

ոչ և ոչ քան զևս՝ աճեցուցանեմք, վասն այնորիկ զայն
այնպէս առնեմք, և ամենայն ինչ կարծեօք լինի, և ոչ
ձշմարտութեամբ. վասն այնորիկ ամենայն ինչ ընդու-
նայն է, ամենայն ինչ անպտուղ: Որ ան որոյ ազաչեմ,
գոնէ յայտմ հետէ հրաժարել 'ի մօրէն չարեաց' 'ի սնա-
պարծութենէ, և կեալ բոտ այ կամանն: Օր և հան-
դերձելոց բարութեանց հասանիցեմք 'ի Վրիստոս {Յի-
սուս 'ի տէր մեր, ընդ որում հօր միանգամայն և հո-
գւոյն որբոյ փառք, իշխանութիւն և պատիւ այժմ և
միշտ և յաւիտեանս յաւիտենից. ամէն:

Ի ՊՍՆԱՆԵՐՈՐԴ ՈՒԹԵՐՈՐԴ ԶԱՌԷՆ

ինչ կարծիս առնել նոցա յայնմանէ որ վերացան, և
առաւել զարմանալի թուէր նոցա, բերէ միւթթարու-
թիւն և սփոփութիւն:

“Ըրջեցան, ասէ, լաշկամաշկօք և մորթովք այծե-
նեօք, նեղեալք և տառապեալք և տարակուսեալք, զորս
ոչ արժէ աշխարհս, և լայնակէս զի և ոչ հանդերձ ան-
գամ ունէին, անհնարին նեղութիւնք, ոչ քաղաք, ոչ
տուն, ոչ իջավանք, այնպիսի ինչ որպէս և Վրիստոսն
ասէր՝ եթէ “Որդւոյ մարդոյ ոչ գոյ տեղի ուր զգլուխն
գնիցէ”, Օր և ասիցեմ իջավանս. նա բնաւ և դու-
գար իսկ ուրեք ոչ գոյր. թէպէտ և յանապատն եր-
թեալ հասեալ, սակայն և անդ չունէին ինչ դադար:
Եւ ոչ ոսաց թէ յանապատին նստէին. այլ թէ և անդ
փախստականք էին, և հալածականք շրջէին ոչ միայն
'ի շէն երկրէ, այլ և յանշէն անապատէ: {Յուշ առնէ
նոցա զտեղեւոցն և զիբացն՝ որ անգ 'ի նոցանէ գործէին:
Եւ թէ ձեզ մեղադիր լինէլ կարիցեն... զոր հաղա-
ծէին և խուճապէին և սովամահ ջանային առնել: քան
զի և նոքա 'ի ժամանակի անդ կարօտեալք էին: Իսկ
լաշկամաշկօքն շրջել զինչ իցէ: {Յանապատի մոլորեալք
և 'ի լերինս և 'ի յայրս և 'ի ծակս երկրի, իբրև զփա-
խստականս և զհալածականս. որպէս եթէ 'ի չարիս
ինչ ըմբռնեալք և չէին արժանի և ոչ զարե անգամ
տեսանել, նա և ոչ յանապատին գտանէին ամուսն ա-
պաստանի, այլ ցանգ փախչել, միշտ ընդ փապարս ան-

կանել, և կենդանւոյն յերկրի ծածկել քանձինս. հանապազ յերկիւզի, հանապազ 'ի կասկածմանս . . .

Եւ զինչ վարձք իցեն ընդ այնպիսի վատաւոց, զինչ հատուցումն . . . չեւ ևս, ասէ, ընկալան, այլ տակաւին սպասեն. և այնպէս 'ի նոյն նեղութեանն վախճանեցան, և չեւ ևս ընկալան. որ այնչափ յառաջագոյն քան զբազում ժամանակս յաղթեցին, չեւ ևս ընկալան ինչ. և դուք որ դեռ տակաւին 'ի պատերազմի էք, որդէն վհատիցէք. Զեղեն իսկ անէք զմտաւ որչափ ժամանակս նստեալ Լ'բրահամ և Պաւղոս առաքեալ սպասեն եթէ երբ դուք կատարեսցիք, և կարիցեն առնուլ վարձս. Եթէ ոչ մեք անդ երթայցեմք, չառնու ինչ. քանզի յառաջագոյն ասաց նոցա հայրն լտալ ինչ. Օ որ օրինակ հայր դք գթած որդւոց ժրաց որոց զգործ ինչ վճարեալ իցեն, չառնու յանձն առնել հացի ժամ Խթէ ոչ եղբարքն ևս գոյցեն. և դուք վհատիք զի չեւ ևս առէք վարձս. Օ ինչ գործիցէ Լ'բել որ յառաջ քան զամենեսին յաղթեաց, և չեւ ևս առ զպսակն. զինչ Եւր, զինչ այլքն ամենեքին որք յառաջին ժամանակս առաքինեցան, և քեզ և այլոց որ յետ քոյ լինելոց են՝ սպասեն. Տեսանէս զի մեք զրկեմք զնոսա. Վ ասն մեր, ասէ, լաւ ինչ խորհեալ էր Լ'ստուծոյ, զի մի առանց մեր կատարեսցին. զի մի համարեսցին եթէ զմեզ զրկիցեն նախ քան զմեզն պսակելովն, մի ժամանակ երևեց . . . համարս պարտիմք Լ'ստուծոյ. Տեսանէս զի և աստեանն Վ'րիստոսի է, և համարս նմին պարտի, ասեն, այն որ իբրեւ Լ'ստուծոյ. Եւ յայտ է թէ օրինակի վասն է ամենայն խոնարհութիւն նորա, և ոչ եթէ իբրեւ վարձուց ինչ հատուցումն շնորհել նմա՝ ունի 'ի վեր քան զամենայն անուն. այլ զի նովաւ մեզ շնորհիցի. Եւ արդ ուր այնպիսի օրինակս առաջի կայ, չպարտիմք, ասէ, հեղգալ. Եւ և եթէ չէր ինչ հատուցումն, բաւական էր հաւանեցուցանել զամենայն ինչ յանձին կրել. Թող եթէ ուր այնչափ հատուցմունք առաջի կան, ոչ սակաւք ինչ, այլ մեծամեծք և անձառք. Եւրպէս զի և մեք յորժամ այնպիսի ինչ չարչարանս կրիցեմք, նախ քան զառաքեալսն զմտաւ ածցուք զՎ'րիստոս. Ընդէր. զի ամենայն կեանք նորա ըստ մարմնաւորութեանն լի էին Բշխմանսդ. Վ'անդի միշտ մե,

լեկան փռէր և մոլորեցուցիչ և կախարդ . քանզի երբեմն ասէին Հրեայքն՝ եթէ “||” է այրն այն բարիք, այլ մոլորեցուցանէ զժողովուրդսն ”: | Եւ դարձեալ եթէ “||” մոլորեցուցիչն այն ասէր մինչ կենդանին էր, եթէ յետ երից աւուրց յառնեմ ”: | Եւ զի ’ի կախարդութիւն ևս բամբասանին զնա և ասէին՝ եթէ բեեզզեբուզաւ հանէ դա զդէս . և զի մոլեկան և դիւահար կուլէին . “||” է բարեք, ասեն, ասեմք՝ եթէ դէ գց ’ի դմա և մոլեգնէ ”: | Այսպիսի ապախտաւորութիւն հատուցանէին, և նա երախտիս առնէր նոցա, սքանչելիս գործէր, զայ գործս ցուցանէր: | Եթէ չէր ինչ արարեալ և զայնպիսի բանս լսէր ’ի նոցանէ, ոչ ինչ այնպէս զարմանք էին: | Իսկ եթէ զձշմարտութիւն ուսուցանէր և լսէր եթէ մոլորեցուցիչ է, և զդէս հանէր և ասէին եթէ դիւահար է, և զամենայն զհակառակն կործանէր և ասէին եթէ կախարդ է, յայտ է եթէ ընդ բարերարին մարանչէին: | Այսպիսի բամբասանս միշտ խօսէին զնմանէն:

| Եւս եթէ կամիցիս և զազարտանան ևս և զհեգնութիւնսն ուսանել, որք կարի կսկծեցուցանեն զմիտս մեր, լուր նախ անդատին իսկ յարգանդէն . “||” է, ասեն, սա է որդի հիւսանն զորոյ մեք գիտեմք զհայր և զմայր . ոչ ապաքէն եղբարք սորա ամենեքեան առ մեզ են ”: | Եւ քաղաքաւն ևս ազարտէին . ’ի ’յազարեթէ է առնէին . և դարձեալ . “Հարց և տես զի ’ի ’յալիլէէ մարգարէ ոչ յառնէ ”: և այնչափ ազարտէր և համբերէր ամենայնի: | Եւ դարձեալ ասէին . “||” է գիրք ասեն եթէ ’ի ’յեթղահէմ գեղջէ դայոց է ’յիւրտոռ ”: | Եւ մին և զհեգնութիւնս ևս ուսանել . եկեալ, ասէ, կային շուրջ զխաչիւն, երկիր պագանէին նմա, հարկանէին և կռփէին, և ասէին . “|” Եւ մեզ ո՛ր հար զքեզ ”: և քաջախ մատուցանէին և ասէին . “|” Եթէ որդի ես աս, էջ ’ի խաչէդ ”: և ծառայ քահանայապետին ապտակ ած ’ի ծնօտն . և նա ասէր . “|” Եթէ չար ինչ խօսեցայ՝ վըկայեա վասն չարին, և եթէ բարի՝ ընդէր հարկանես զիս ”: | Եւ խաղ առնէին զնա, քղամիդ զգեցուցանէին, ընդ երեսս թքանէին . և այնպէս հանապաղ փորձութիւնս մատուցանէին նմա . . . ||” Եւ հանապաղ իսկ փռ խրատական լինէր, մերթ ’ի ’յալիլէա, մերթ ’ի հրէաս:

տան . մէջ անդառնալով իսկ 'ի խանձարոցն բազում փոր-
ձութիւնք 'ի վերայ կուտէին . ոչ մինչ մանուկ իսկ մա-
տաղ էր , առեալ մօրն փախստական լինէր յԵրուսաղիմ :
Ս) ասն այսր ամենայնի ասէ զայն՝ եթէ “ Հայեցարուք
յառաջնորդն հաւատոց և 'ի կատարիչն (Խառն . որ փո-
խանակ ուրախութեանն որ նմա առաջի կայր , համբեր
խաչին , արհամարհեաց զամօթ , նստաւ ընդ աջմէ Կոյ , :

Լ) յաւհեաւ ընդ նա հայեցեալք և ընդ նորին աշա-
կերտան , ընթերցուք և զՍաղմունք և լուսնուք 'ի նմա-
նէ եթէ “ Համբերութեամբ բազմաւ , 'ի նեղութիւն ,
'ի վիշտ , 'ի հալածանս , յանձկութիւնս , 'ի գանս , 'ի
բանդս , , և դարձեալ եթէ “ մինչև ցայսօր և քաղց-
նումք և ծարաւումք և մերկանումք և կափահար և ան-
հանգիստ լինիմք և աշխատիմք և գործեմք ձեռք մե-
րովք . հայհոյեալք օրհնեմք , հալածեալք յանձն առ-
նումք , բամբասեալք աղաչեմք , , : Եւ արդ ո՞վ զք գօնէ
սակաւ ինչ մասն զայսպիսի վիշտս մշտացաւ : Իբրեւ ըզ-
մուլարս , ասէ , և զանարգս , իբրու թէ չունիցիմք ինչ և
զամենայն ինչ ունիցիմք . “ քառասուն , ասէ , միով պա-
կաս արբի 'ի Հրէից . երիցս ձաղկեցայ . միանգամ քար-
կոծ եղէ . զցայգ և զցերեկ , ասէ , յանդունդս տառա-
պեցայ , 'ի ճանապարհս բազում անգամ , 'ի նեղութիւն ,
'ի վիշտ , 'ի քաղց և 'ի ծարաւ , , : Եւ զի այն էին Կոյ
կամք , լուր զինչ ասէր զանձնէն՝ եթէ “ Ս) ասն այնու-
րիկ աղաչեցի զտէր , և ասէ ցիս . շատ են քեզ շնորհք
իմ . զի զօրութիւն իմ 'ի տկարութեն կատարի : Ս) ասն
որոյ , ասէ , հաճեալ եմ ընդ տկարութիւնս , ընդ նե-
ղութիւնս , ընդ վիշտս , ընդ անձկութիւնս , ընդ գանս ,
ընդ բանդս . զի հովանի լիցի 'ի վերայ իմ զօրութիւնն
Վրիստոսի , , : Եւ Վրիստոսի իսկ գլխավին լուր՝ եթէ
“ յաշխարհիս նեղութիւն ունիցիք , , :

“ Եւ արդ ասէր զմտաւ , որ այնչափ համբեր 'ի
մեղաւորաց վասն ընդ նմա հակառակութեանն . զի մի
աշխատ լինիցիք անձամբք ձերովք և քանիցիք , , : Եթէ
ընկերացն չարչարանքն յորդորիցեն զմեզ , տէրունիքն
որպիսի ինչ չտայցեն միտարութիւն , զինչ ինչ չառ-
նիցեն մեզ . զի զամենայն հակառակութիւնն ասելով՝
յայտ արար և զայնպիսիան ևս յաւերադ . այսինքն զապ-
առկան , զծաղիւն , զթշնամանս , զնախատինսն , զձաղան-

տնն. զայս ամենայն՝ հակառակութիւնն ասելով՝ յայտարար. և ոչ զայս միայն, այլ և զվարուցն ամենայն ըզկարգս և զվարդապետութեանն. . . () Եւ իսկ են և արդարեւ մեծ մխիթարութիւն՝ Վերիտոսի չարչարանքն և առաքելոցն: () Եւ այսպէս ազնուագոյն գիտէր զառաքելութեան ճանապարհն որպէս զի և ինքն յանձին կալաւ ընդ նոյնն գնալ. այնպէս գիտէր զնեղութիւննն օգտակար մեղ, և պատճառս հանգստեան լինելոյ, մինչև ասել եթէ՝ «() որ ոչ առնուցու զխաչ իւր և եկեսցէ զկնի իմ, չէ ինձ արժանի», և () եթէ աշակերտ ես, ասէ, վարդապետին նմանող լէր. քանզի այն է գործ աշակերտի: Իսկ եթէ նա ընդ նեղութիւնն եկն, և դու ընդ հանգրտեան ճանապարհն կամիս երթալ, ոչ ևս ընդ նոյն ճանապարհն ընդ որ նայն գնաց գնաս, այլ ընդ այլ: () Իսկ երթիցես՝ ի հետ որ ոչ երթասդ զհետ. զիսրդ լինիցիս աշակերտ. . .

() Եւ այն ամենայն ածցուք զմտաւ, պիտիլք. զայն ամենայն կալցուք յուշի, և չվհատիմք այնուհետեւ և չբռնիմք, եթէպէտ և զբիցիմք և յափշտակիցիմք և բիւրապատիկ վիշտս վշտանայցեմք: () Երկինս լիցի մեղ քաջութիւն և յերկնից առաքելութիւնս, և ամենայն ինչ զիւրաւ վճարի մեղ: () Եւ գործս ինչ բարիս ամբարեւ, և մի աստ իմիք առնել փոյթ, քանզի ստուեր է այս ամենայն և երազ զինչ և իցէ՝ առ յուսալեօքն՝ ուրում ակն ունիմք. և չիք ինչ որ բնութեամբ է և ոչ ժամանակաւ. եթէ բարիք իցեն՝ բարիք չեն, և եթէ կարիք՝ ոչ ինչ այնպէս անհնարինք: () Եւ եթէ կամիս համեմատեացուք զայս վիշտս ընդ այնք տանջանաց. զինչ ինչ զուգական անշէջ հրոյն կայցէ, և կամ զինչ կշիռ անվախճանելի որդանն, և կամ զինչ որ հաւատարութիւն կրճելոյ ատամանցն՝ որ անդ լինիցի՝ կար է ասել, կապանացն, արտաքին խաւարին, բարկութեանն, նեղութեանն, անձկութեանն. կամ զինչ համեմատ ժամանակացն կայցէ. և եթէ բիւր ամս ասիցես, զինչ իցէ առ այնչափ անչափ և անվախճան յաւիտեանսն, ոչ տապաքէն որչափ կաթ մի ջրոյն առ ծովն անչափ:

Իսկ բարութեանցն զինչ համեմատ կայցէ. այլ այն կարի իսկ մեծ առաւելութիւնն, զոր ակն ոչ ետես և ունկն ոչ լուաւ և ի սիրտ մարդոյ ոչ անկաւ. և այն

յանչափ և յանպակաս յաւիտեանսն : Եւ արգ վասն
այնր չէր պարտ բիւրապատիկ պատառ պատառ կտու-
րել, ցանկ սպանանել, այրել, բազում մահուց համբե-
րել, և զամենայն զինչ և իցեն չարչարանք կրել և բա-
նիւք և արգեամբք. և եթէ կենդանւոյն հրով այրել
իսկ հասանէր, չէր պարտ այրել վասն հասանելոյ խոս-
տացելոց բարութեանցն : Եւ զի խօսիցիմ, և առան-
ցեալ համարիցիմ, ընդ այնպիսի որերոյ՝ որք ոչ զինչ
արհամարհել յանձն առնուն. այնպէս համարին թէ
իբրև զանմահս ինչ ունիցին. և եթէ սակաւ ինչ 'ի
բազմաց տայցեն, այնպէս հաշուին՝ եթէ զամենայն
վճարեցին : Եւն այն տուրք, չէ ողորմածութիւն. տուրք
այն էին, որպէս կինն այրի արկ 'ի գանձանակն. գէթ
զաւելորդան տուր, և զբաւականն կալ, և մի զաւե-
լորդան. այլ չիք ոք՝ որ գոնեա զաւելորդան տայցէ : Եւնչ
ծառայա բազումս ունիցիս և հանդերձս կերպասեղէն,
զաւելորդան ունիս. և եթէ ոչ զկարևորսն և զպիտոյսն,
և առանց որոց չմարթիցեմքն կալ, աւելորդք են այն ա-
մենայն, և արտաքոյ քան զպէտսն կան ընդ վայր :

Եւ եթէ զինչ իցեն՝ առանց որոց չկարիցեմքն կալ,
թէ կամիք տեսցուք : Եթէ երկուս ծառայա ունիցիմք,
կարեմք կալ. ուր զի ոմանք առանց ծառայից իսկ կեանս,
և մեք որպիսի ինչ պատասխանի ունիցիմք տալ, թէ և
զերկուս և զերիս բաւական չհամարիցիմք : Եւ արթիմք
և յաղիւտայ տունս կեալ. և երկուս և երեք տուն բա-
ւական են մեզ. միթէ չիցեն բազումք՝ որ կնաւ և որ
դուք 'ի մի տուն կեանս : Եւնիցիս երկուս և երիս ծա-
ռայս : Եւ ինք մարթիցի, ասեն, կնոջ ազատի երկուս
և երեք ծառայիւք միայն արտաքս ելանել : Եւ այն իսկ
է ամօթանք՝ զի բազմք ելանիցէ. թերևս ծաղր ևս
առնիցէք զոր լսէքս. հաւատացէք, զի այն իսկ կարի
ամօթ է. իբրև զուխարապաճառս և զմարգագինս, զայն
իմն մեծարանս համարիք, բազմօքն արտաքս ելանել,
հպարտութիւն է այն և մատարածութիւն. և միւսն
զգաստութիւն և պարկեշտութիւն :

() ազապակին ոչ բազումս ապաստարը երևելի առ-
նել պարտին, այլ ցածութիւնն : () ինչ քաջութիւն
իցէ բազում սպասաւորս առնել. չէ ինչ այն ոգւոց
գործ. որ ինչ օգուց գործ չիցէ, և ոչ ազապակութիւն ինչ

ցուցանիցէ։ Եւ յորժամ զսական բաւական համարիցի, յայնժամ է ստոյգ ազատ . իսկ յորժամ բազմաց կարօտանայցէ, աղախին է, և ևս չար քան զգերգաստանիկան։ Եւրդ աղէ ասա, հրեշտակքն ոչ ապաքէն միայն շրջին ընդ տիեզերս, և չեն կարօտ սպասաւորաց . միթէ վասն այնորիկ ի վայր ինչ իցեն քան զմեզ, որք կարօտանամքս, նոքա որք չկարօտանան։ և եթէ չկարօտանայն սպասաւորաց հրեշտակական վարք են, ո՞ մօտ իցէ ի հրեշտակաց կեանս, որ բազմօք կարօտ իցէ՝ թէ որ զսական բաւական համարիցի։ Եւ այն ամօթ . այլ ամօթ այն է՝ եթէ յոռութիւնս ինչ որ դործիցէ։

Եւ ասա, ո՞ դարձուցանէ զգռեհիկս, որ բազում տպասաւորան ունիցի, եթէ որ սական . որ զսական ունիցի՝ ի նա ոչ այնչափ հաշակո հարկանի։ Տեսանեն զի այն է ամօթանաց, որ բազում սպասաւորան աւելի ընդ իւր։ Եւ շատ տայ հայել ընդ ինքն կաճառորդացն, որ զսգնիւ զհանդերձսն ագանի, եթէ որ զդոյզն հանդերձիկն և զառանց պաճուճանաց . ո՞ դարձեալ միապիշ առնէ զբազումս, որ գահաւորական և լկտեաւ և ջորեօք կրի, և զոսկեհուռ նուարտանսն զբաստեռամբն¹ տարածանէ, եթէ որ համոզն և պարկեշտութեամբն գնայ։ Եւ այնպիսին թէպէտ և տեսանիցեմք, միապիշ ինչ չառնեմք . և զմիւսն ոչ միայն տեսանել ջանան բազումք, այլ և հարցանեն՝ թէ ով իցէ և ուստի։ Եւ զայն թոյլ տաց ասել՝ թէ որչափ նախանձ անտի ծնանի։

Եւրդ աղէ ասա . որ յոռութիւն իցէ, անկանել յակն եթէ չանկանել . որ ամօթ չար իցէ, յորժամ ամենեքին ընդ նա հայիցին, եթէ յորժամ և ոչ որ . յորժամ ի քնին անկանիցին վասն նորա, եթէ յորժամ չառնիցեն ինչ փոյթ։ Տեսանեն, զի ոչ վասն ամօթոյ, այլ վասն սնապարծութեան առնեմք զամենայն։ Եւ այց սական քանզի յայնմանէ չէ հնար մեզ ի բաց կալ, շատ է այն ուռ այժմ, զի ուսայքդ՝ եթէ այն չէ ինչ ամօթ, այլ մեղքն են ամօթ, զոր չհամարիցի որ ամօթ՝ եթէ իցէ բնաւ, այլ զամենայն ինչ ամօթ համարին և ոչ զմեղան։

1 Այգպէս երկաթագիրն . միւսն զփայտաւորի։

Հանդերձք այնչափ ինչ լինիցին, որչափ զպէտան վաւրիցեն, և մի աւելորդք: Բայց զի մի կարի յանձուկ արկանիցեմք զձեզ, զայն և եթ պատուիրեմ, մի յակւոյ ինչ զարդ առնել, և մի 'ի բարակ կտաւոյ. և զայն ոչ եթէ ես ինչ առեմ, և զի ոչ իմ են բանքս, լուր երանելոյն Պաւղոսի, որ պատուիրէ կանանց զարդարել զանձինս “()” ի 'ի հիւսս ոսկեմանս ընդելուզեալս մարդարտով, և 'ի հանգերձս պաճուճեալս, և յա որպիսի հանգերձս կամիցիս, ո՞վ Պաւղոս: Եւ թերևս ասիցեն ումանք, եթէ ոսկեհուռքն միայն պաճուճեալք իցեն, և կերպասեղէնքն չիցեն պաճուճեալք: Բորդ աղէ ասա Պաւղոս, որպիսի հանգերձս կամիցիս: “()” նիմք, ասէ, հանգերձս և կերպուրս, և այնու շատտոցուք, և այնչափ ինչ լիցին հանգերձք, որչափ զգեցուցանելն միայն. քանզի վասն այնորիկ ետ մեզ անձ զհանգերձսն զի ըզմերկութիւնն զգեցուցանիցեմք. և զայն զինչ և իցէ հանգերձ կարէ վաւրել, սակաւ ինչ դնոց գնել:

() Երևս ծաղր առնիցէք, կանայք, որ համակ 'ի կերպոս և եթ լինիք. և արդարև իսկ ծաղու զրոյցք են, եթէ զինչ Պաւղոս հրամայեաց, և զինչ դուք գործէք: Եւ միայն ընդ կանայս են բանքս իմ, այլ և ընդ արս: () Ելն ամենայն զոր և ունիք աւելորդք են. բայց միայն աղքատքն չունին աւելորդք: Եւ թերևս և նոքա առ վտանգի չունիցին աւելորդք. որպէս զի թէ հնար ինչ էր՝ և ոչ նոքա յայնմանէ հեռանային. բայց սակայն եթէ բարրանօք և եթէ ճշմարտութեամբ, նոքա չունին աւելորդք:

Եւ յնպիսի ինչ հանգերձ զգեցուք, որ զպէտան և եթ վաւրեն: () Ինչ օգուտ իցէ բազում ոսկի յանձին կրել. յաշխարհաւանդան վայելէ այնպիսի հանգերձս, 'ի պաշտօնացն և 'ի գուտանաց վանս. բողից են պաճուճանք՝ որ յակն և եթ կամին անկանել: Եւ յնպիսին պաճուճեացի՝ որ 'ի բողանոցն Զերանին, որ 'ի վարձկանան ելանիցէ, և 'ի կաքաւան մտաբերիցէ. քանզի զամենեւին կամի առ ինքն ամփոփել 'ի պատիրս արկանել, զուշ և զուրուշ մոգել:

Իսկ կնոջ որոյ զանձնաշատութիւն՝ յանձն առեալ իցէ, մի այնպիսի զարդուք պաճնել, այլ աղաղք: Եւ նիս և գուբազում և գեղեցիկ զարդ քան զնորայն. ունիս և դու

Թէ ատորն լու քան զնորայն, անդր զարդարեաց, անդր անկիր յակն, զայն զարդ պաճուճեա զանձամբ : Ուր իցէ և կամ որպիսի ինչ քո Թատրն : Երկինք, հրեշտակացն գունդքն, հրեշտակապետացն դրունք : չասեմ զայս առ կուսանան միայն, այլ և առ աշխարհական կանայս որ 'ի Վրիստոս իցեն հաւատացեալ : յայն Թատր զարդարեցին, ընդ այն հանդէս ելանիցեն, անդ նազիցին, անդ յօրանայցեն : Այն բանս խօսիցին՝ զոր այնպիսի տեւսողք արորժիցեն, այնպիսի քառամանեակս արկանիցեն, գինգս, մատանիս, և կշտամբանակս, որ զնոսա առախ առնիցեն :

Ուրդ աղէ ասա, եթէ վարձակ դք 'ի բաց հանիցէ յանձնէ զոսկին, զհանդերձս պաճուճանացն, զծաղրն Թողուցու, զպարանան, զհպտանս, զաչացն զմեղմեղանս, զբանսն պատրեւիս, զխաղախ, զկատակերն, և հանդերձս գձուճա ագանիցի և զամենայն պաճուճանս 'ի բաց մերկանայցէ, և մատուցեալ զանձապաշտուի եան բանս խօսիցի, և վասն ցածու Թեան ճառիցէ, և ոչ ինչ 'ի խեղկատակութեանցն խօսիցի, ոչ ամենեքեան յառնիցեն և 'ի բաց գնասցեն, և լինիցի զբաւ Թատերն : կամ զնա իսկ 'ի բաց հրամայիցեն հանել, զի ոչ մարթաց զմիտս գումարելոցն հաճել զհանդիսատեսացն : և օտարոտի համարիցին 'ի Թատերցն օրինաց, 'ի օտատնայական ըզբօտանացն, 'ի դիւատուր խաղցն : Երկնայէս և դու եւ Թէ զնոցա պաճուճանսն պաճուճեցիս, և յերկնից 'ի Թատրն մեանիցես, հանիցեն 'ի բաց զքեզ հանդիսատեսքն : քանզի անդ չեն պէտք ոսկեհուռ հանդերձից, ճամկաւորն դիպակաց, այլ այլոց ինչ հանդերձից : Որպիտեանց : զօրոց մարգարէն ասէ, եթէ 'ի քղանցաւորս յոսկեհուռս զարդարեալ և պաճուճեալ : Եւ զմարմինս համակել 'ի սպիտակս, այլ զօգինս զարգարել 'ի սպիտակս : քանզի նա է այնր մարտի պատերազմոյ նաճ հատակ մարտուցեալ 'ի մարտ : “Եւ մեայն փառք դրստեր Թագաւորի, ասէ, 'ի ներքոյ :” այնպիսի զարդուք զարդարեաց, այնպիսի քայլամանեակս արկանիցես ընդ պարանոցդ, այնպիսի պախճաւանդօք և լանջագեղ կամարօք զսպեալ լինիցիս պնդակաղմ, և այնպէս յամենայն չարեաց զերծուցանիցես զանձն, զայրն 'ի հոգոց և զքեզ 'ի կասկածանաց :

Վասն և առնն այնպէս իսկ ընդ միտ մտանիցես, յորժամ ոչ ինչ կարի իմիք թախանձիցես: Վանդի սովորութիւն իսկ է ամենայն արանց ըմբոստանալ ընդ այն, յորժամ կինն զանպատեհ՝ ինչ հանդերձս խնդրիցէ. և յորժամ գիտէ, թէ ոչ ինչ կարի պահանջիցէ, հանգարտէ, յանկ՛ի. գիտէ՝ թէ ըստ նմա է, և չափով խօտի և չափով գնայ: Եւ յորժամ տեսանիցէ այրն, եթէ ոչ ինչ կարի ծանր լինի նմա իւրիք, և ոչ այնչափ նարի բնոյ տուրս և ընդ բերն, թէպէտ և կարի որ մեծամիտ լիցէ, կարէ կինն ընդ միտ մտանել. և ոչ յայնժամ մինչ տակուղն զարգարիցի. և չառնիցէ ևս այնուհետեւ իբրու զաղախին: Վանդի ուստի առնու որ շատ, հարկ է նմա այնուհետեւ ի հնազանդութիւնն մտանել. և եթէ ոչ զգը թախանձիցէ, ոչ այնչափ պարտական գտանի. այլ գիտէ՝ թէ վասն նոյ երկիւղին հնազանդ լինիցի նմա, և ոչ վասն նորա ինչ տրոյ: Իսկ յորժամ գեր ի վերոյ ինն լինիցի, քանդի գիտէ թէ շատ ետ, և բազում պատիւ պահանջէ. իսկ յորժամ սակաւ ինչ տայցէ, չվարկանի, չնախատէ, և ոչ ինքն բռնադատի վասն քօ զըրկել զանձն:

() Ինչ քան զայն անմտութի կայցէ, յորժամ նստեալ ոսկի կոիցէ՝ զի զանձամբ արկանիցէ, ի բազանիս տանիցի, ի հրապարակս հանիցէ. այլ թերեւ ի բաղանիս և ի հրապարակսն ոչ այնչափ ինչ պարսաւանք իցեն. բայց ոսկւով զարդարել և յիկեղեցի երթալ, ամենեւին իսկ ծաղու գործ է: Ինքէր բնաւ մտանիցէ այսր որ ոսկւովն զարդարեալ իցէ. զինչ կամիցի լսել, ոչ ապաքէն զայն՝ եթէ “ () արդարեւ զանձինս մի ի հիւսս ոսկեւ մանս ընդելուզեալս մարգարտով, և մի ի հանդերձս պաճուճեալս, ” և չիմ մտանիցես այսր, ով կին դու. միթէ ընդ հակառակս ելեալ ի կոխ ինչ եկեալ կայցես ընդ Պաւղոսի, և յայտ առնիցես՝ թէպէտ և նա բազում ասիցէ, և դու բազում անգամ լսես և չդառնաս. եթէ զմեզ զվարդսպետս խանդ ինչ առնել կամիցիս և յանդիմանել, թէ զօր խօսիմքս ի զուր ինչ խօսիցիմք:

Ի՛նչէ ասա, եթէ որ այր հեթանոս անհաւատ լսէր

զքնթերցուած տեղւոյն այնորիկ՝ ուր երանելին Պաւղոս
հրամայիցէ չգարգարել կանանց, և ունէր կին հաւա-
տացեալ, և տեսանէր եթէ կարի քաջ գայ զգարդու,
զոսկուլք մատանեօք, և զմարգարտեայ գնդովք, զապա-
րանջանօք, զքայռամանեկօք, զինչ համարէր զպատուէրն
Պաւղոսի՝ որ ասէն, եթէ “||”ի՝ի հիւսս ոսկեմանս
ընդելուզեալս մարգարտով, և մի՝ի հանդերձս պաճու-
ճեալս զարգարել զանձինս,, : Եսէր արդեօք ընդ միտս
յորժամ տեսանէր զկինն՝ի սենեկին պճնեալ, զարդա-
րեալ, եթէ զի այնչափ յամիցէ՝ի ներքս, զինչ գոր-
ծիցէ, ընդէր զայնչափ ասկի զարդ դնիցէ, յո՛ երթայ,
միթէ յեկեղեցի. ընդէր. զի երթիցէ՝ լսիցէ “||”ի
՝ի հիւսս ոսկեմանս ընդելուզեալս մարգարտով, և մի
՝ի հանդերձս պաճուճեալս,, : Թէ ապաքէն ծաղր առ-
նիցէ, քրքիջ բառնայցէ, խաղ ինչ և խաբէութիւն ըզ-
մեր ոճն համարիցի :

|| ասն որոյ աղաչեմ զոսկին՝ի բաց թողուցումք որք
դռնհիկքն իցեն և զվայրօք յածին, որք՝ի բողանոցն
կայցեն և ՝ի վարձակացն համարի, և կամ՝ի վաճառօն
և ՝ի խանութան ընդ գին՝ ելանիցեն և զպէտօ ինչ վը-
ճարիցեն : || Եւ այս պատկերն մի այնպիսի ինչ զարդուք
զարդարել. ազատակինն ազատութեամբն զարդարեա-
ցի. զանպերճն զանհպարտն զանպարծն զարդ ունիցի
յանձին. և եթէ փառաց ինչ մարդկան ցանկանայցէ,
այնպէս վաղ հասանէ : || Եւ կնոջ առն մեծատան ոչ
յայնժամ զարմանամք՝ յորժամ ոսկի զարդ դնիցէ և
կերպասս ագանիցի. զի այն ամենայն՝ և այլոց կանանց
մեծատանց հասարակաց է. այլ յորժամ լոկ հանդերձս
ասուիս ագանիցի, ընդ այն զարմանան ամենեքեան,
զայն գովեն. զի այնպիսի հանդերձից բազումն ունի զաբ-
գակիցս. եթէ զմիոջն ելանիցէ, միւսն յաղթէ. և եթէ
զամենեքումք ելանիցէ, ասկայն թագաւորին կինն
յաղթէ. բայց միւսոջն ամենեցուն յաղթէ, և թագա-
ւորին իսկ կնոջ. զինա միայն ՝ի մեծատանց՝ ախորժեայ
զազքատացն հանդերձս. որպէս զի թէ և փառաց ցան-
կանայցեմք, անտի ծնանին մեծամեծ փառք :

|| Եւ զայս ոչ առ այրիսն միայն ասեմ և առ մեծա-

տուն կանայս, քանզի այնպէս թուի՝ եթէ այրեայն մի-
այն հարկ ինչ իցէ զայն առնել, այլ և առնականանց և
Լ՝յլ չկարեմ, ասէ, հաճոյ լինել առնն, եթէ ՚ի գճուծս
լինիցիմ։ Այլ եթէ առնն կամիս հաճոյ լինել, այլ բազ-
մաց. և զաղքատացն կանանց զսիրտ հանել, հաշել և
հառաչել, այրել, խորովել, և ևս չար քան զաղքատու-
թիւնն հատուցանել ՚ի վերայ։ Այլ չափ հայհոյութիւնք
վասն քո լինիցին։ Այլ լիցի, ասեն, բնաւ աղքատու-
թիւն։ Այլ քառաւ առեայ ուրեմն զաղքատս, չտի՞ր զտա-
ռապետաւ։ Այլ զի ոչ առնն կամիս հաճոյ լինել զի այն-
պէսն զարգարիս, զոր դուն իսկ առնես՝ անտի լինի յայտ
ամենեցուն. յորժամ մտանես ՚ի հրապարակէ ՚ի ան-
նեակ, վաղվաղակի ՚ի բաց մերկանաս զհանդերձն, հա-
նես զոսկին և զմարդարիւն։ Այլ եթէ վասն առնն ինչ առ-
նէիր, ՚ի տան պարտ էիր արկանել և ոչ արտաքոյ. և
եթէ ստոյգ առնն կամիցիս հաճոյ լինել՝ ցածութեամբ,
ճնշութեամբ, պարկեշտութեամբ զարդարեաց, և այն-
պէս հաճոյ լինիս։

Հաւատա ինձ, կին դու, թէպէտ և կարի ոք մեծա-
միտ իցէ այրն, այնու վաղվաղակի պատրի՝ յորժամ հե-
ղութիւն և պարկեշտութիւն ցուցանիցես, և յորժամ
չտի՞րայցես և չնազիցիս, չխնդրիցես աւելի պաճուճանս,
այլ զհամոյն և զչափովն։ Բայց զանխտիրն և զանա-
ռակն թէպէտ և բիւր պաճուճանք պաճուճիցիս, չկա-
րիցես ածել զքեւ։ Այլ գիտեն բազումք՝ որ այնպիսի ա-
րանց դիպեցան. որչափ և պաճուճիցես զանձն, նա քան
զի զեղիս է՝ առ այլս երթայ։ Իսկ ցածնոյն և զգաստին
ոչ պաճուճանքն հաճոյ լինիս, այլ նոցին հակառակքն։
Լ՝յնու և ՚ի սրտմտութիւն ևս ածես զնա. քանզի ըզ-
կարծիս զարդասիրաց առնուս յանձն. թէպէտ և առ-
ակնածել, քանզի հեղ իցէ այրն, չասիցէ ինչ, այլ ՚ի մը-
տին ստգտանիցէ զքեզ, և ՚ի նախանձուէ չլինիցիս ա-
ղատ։ Այլ ապաքէն այնուհետեւ զամենայն ցանկութիւն
մերկանաս ՚ի բաց, և ՚ի նախանձ գրգռես զայրն ընդ քեզ։

Իմերևս չկամիցիք լսել զայնպիսի բանս, և ցասնու-
ցուք և ասիցէք՝ եթէ զարս գրգռէ ընդ կանայս։ Այլ
եթէ զարս գրգռելոյ վասն ասեմ զայս. այլ կամիմ ե-
թէ դուք ձերովք իսկ կամօք առնիցէք զայն։ Այլ ասն
ձեր՝ և ոչ վասն նոցա. ոչ զի զնոսա աղատեցից ՚ի նա-

խանձուէ, այլ զի զձեզ ազատեցից յանգառտ արաճու-
 ճանաց: Եւ զայն գեղեցիկ երևել, այլ գեղ խնդրէ ան-
 այլում գեղոյ ցանկայ թագաւորն: () Ինչ կամիցիս,
 զանձ սիրելի առնել՝ եթէ զմարդ համանի: Եթէ այնու
 գեղով գեղեցկանայցես, ան ցանկասցի գեղոյ քում. և
 եթէ առանց այնր գեղոյ լինիցիս, նա զարշեսցի՝ ի քէն,
 և արք պիղծք լինիցին՝ քեզ հոմանիք. քանզի առնա-
 կնոջ ոչ ազնիւ այր ցանկանայ, այլ ժանդ ոք:

() այս և առ արտաքին գեղն անջիւղ զմտաւ. զի այն
 գեղ՝ զոգուցն ասեմ՝ զանձ պատրէ, և այս՝ զարս պիղծաւ:
 Տեսանես զի ձեզ զգուշանամ, զձէնջ հոգամ, զի գե-
 ղեցիկք լինիջիք՝ և ստոյգ գեղեցիկք, և փառաւորք՝ և
 ստոյգ փառաւորք. զի փոխանակ արանց պղծոց հոմա-
 նեաց՝ ունիցիմք զամենեցունցն անձ սիրելի: Եւ որ զնա
 սիրելի ունիցի, ում նմանող իցէ: Ինչ հրեշտակս ցըն-
 ծասցէ և ընդ հրեշտակապետս բերկրեսցի: () Ի եթէ ոք
 ի թագաւորէն սիրեսցի քան զամենեւին Երանելի է, որ
 յայն սիրեսցի սերտ սէր՝ իմ իմիք արժանի լինիցի:
 Եթէ զամենայն աշխարհս միանգամայն ընդ նմա կըշ-
 ակցես, չարժէ զայն գեղ:

{ Եւ այն գեղ փութացուք, այնու զարգու զարդարեա-
 ցուք, զի երկրից արժանի լինիցիմք, հոգեւոր առաքա-
 տայն, անմահ հարսանեացն: Եւ անզի այս գեղ յամե-
 նայն իմեքէ եղծանի. և եթէ բարի ոք իսկ պահիցի, ոչ
 ի ցաւոց վտախցի և ոչ ի հոգոց ծնկիցի, որում չէն
 հնար լինել, չբաւէ չտեւէ մինչև ցըսան ամ: Իսկ այն
 միշտ փութի, ցանկ ծաղկի, յար հասանէ. չիք անդ
 երկնչել ի փոփոխմանց, եթէ գուցէ պառաւութիւն
 գայցէ, և խորչք յայտոն անկանիցին, և կամ թէ ցաւք
 հասանիցեն և յանգոյ հանիցեն և զգոյն տժգունիցեն
 և զգեղն եղծանիցեն, և կամ տրտմութեան հոգք հա-
 սանիցեն և զմոյն տմոյն առնիցեն. այլ յայսմ ամենայ-
 նէ ազատ է: Իսկ այս գեղ մինչ չե երևեալ խափնու,
 նա և մինչև երևին՝ չէ ինչ բազմաց զարմանալի. զի ցա-
 ծունքն ոչ ինչ զարմանան, և որք զարմանան՝ կշտում
 բութեամբ զարմանան:

Եւ արդ մի զայսմ հարկանիցիմք, այլ զայնու գայ-
 ցեմք, զի մեծապայծառ լապտերոք երթայցեմք յառա-
 դասոն. քանզի ոչ եթէ կուտանացն միայն ուխտեաց

զայն, այլ ամենայն ոգւոց որ 'ի չարեաց կուսանք իցեն։ () ի եթէ կուսանացն և եթէր, ապա ոչ հնգիցն ընդդէմ փակէր. ամենեցուն է առաջաստն՝ որ ոգւովքն կուսանք իցեն, որք 'ի մարմնաւոր պաճուճանաց ազատեալք են. քանզի ապականեն զգեղ ոգւոցն այնպիսի պաճուճանք։ () Եթէ անարատք մնայցեմք, տանիցին ըզմեզ անոր և տայցին թագաւորին. « Խօսեցայ, զձեզ ասէ, առն միջ իբրև զկոյս մի սուրբ յանդիման առնել Վրիտտոսի » :

() այս ոչ առ կուսանսն և եթէ ասաց, այլ և առ ամենայն իսկ լրումն բնաւ եկեղեցւոյ։ () ի անարատ ոգին թէպէտ և առն լինիցի՝ կոյս կայ ստոյգ կուսութեամբ՝ զարմանալեաւն սքանչելեաւն. զի մարմնոց կուսութիւն զայնր կուսութեան զհետ երթայ իբրև զնորին ստուեր. իսկ ճշմարիտ կուսութիւն այն է. այնու զարդարեացուք, և այնպէս կարիցեմք զուարթ երեսօք տեսանել զփեսայն. վառեալ լապտերօք մտանիցեմք յառաջաստն, եթէ զիւղն ևս անպակաս ունիցիմք ընդ մեզ, եթէ զոսկին ձուլիցեմք և իւղ գործիցեմք, այն է որ մեծապայծառ լուսաւորէ զլապտերսն. քանզի իւղն այն մարդասիրութիւն է։ () Եթէ այլոց բաշխեսցուք զինչս, եթէ՛ զոր ինչ ունիցիմք՝ համակ իւղ գործիցեմք, անդ օգնեսցէ, յայնժամ շայեկան լինիցի մեզ. և չասիցեմք զոք 'ի ժամանակին յայնմիկ, եթէ « Տուք մեզ իւղ, զի ահա շիջանին լապտերքս մեր », չկարօտիցիմք այլոց, չերթայցեմք առ վաճառականսն, և չփակիցի դուռն հարսանեացն և մնայցեմք արտաքոյ. չսիցիմք զահագին և ըզսոսկալի զբարբառն, յորժամ զդուրսն բախիցեմք, թէ « () Կիտեմ զձեզ », այլ ճանաչիցէ զմեզ, և ընդ փեսային իսկ մտանիցեմք յառաջաստն հոգեւոր, և վայելիցեմք յանչափ բարութիւնսն։

() ի եթէ աստ այնչափ վայելուչ են հարսանիք, և մեծապայծառ առաջաստք, որպէս զի չյագիմք իսկնայելով, որչափ ևս առաւել անդ ուր երկինք են սենեակք, և երկնից առաջաստքն ամենալիցք։ () Ինչ մասցուք, անոր փութասցուք. զի թէ առաջաստն այնչափ գեղեցիկ է, ապա ուրեմն փեսայն անչափ գեղեցիկ։ () Եթէ ասացից թէ զոսկին թօթափեսցուք և տացուք կարօտելոց. թէ զանձինս ևս հաստնէր վաճառել, և հնար ինչ էր

ընդ այնմ փեսայի բնակել, յայնպիսի գեղ վայելել, զնորա միայն զերեսան տեսանել, չէր պարտ բազում յաժարութեամբ զամենայն ինչ յանձին ունել, () Թագաւորոք երկրաւոր Թէ տեսանիցեմք՝ զարմանամք, իսկ յորժամ զԹագաւորն և զփեսայն միանգամայն տեսանիցեմք, չիցէ պարտ վասն այնպիսի բարութեանց զամենայն ինչ յանձն առնուլ, արդարեւ այս ստուեր, և այն ճշմարտութիւն. Թագաւորն և փեսայն յերկինս է, և պարտ է փութալ արժանի լինել, և քան զամենայն ինչ զայն լաւ համարել. զի կարասցուք ելանել նմա ընդ առաջ լապտերօք. մերձենալ և միշտ ընդ նմին բնակել։

Ի՞նչ ածեալ զայնպիսի բարութիւնն զմտաւ, զինչ ինչ չիցէ պարտ առնել, որպիսի հնարս հնարել, զոր չարչարանս չհամբերել. վասն որոյ աղաչեմ, արկցուք գութ ընդ այնպիսի բարութիւն, փափագեսցուք փեսային, եղիցուք կուսանք ճշմարտութեամբն։ Վնասի զողոտցն կուսութիւն խնդրէ տէրն. նովին հանդերձ մտցուք յերկինս. զի մի ունիցիմք սպի և մի խորշ ինչ և կարկամութիւն, և մի այլ ինչ այնպիսի. զի և խոստացելոց բարութեանցն հասանիցեմք. որոց լիցի ամենեցուն մեզ հասանել չնորհօք և մարգասիրութեամբ տեսան մերոյ () Իսուսի Վրիստոսի, որում փառք յաւիտեանս. ամէն։

ՅԵՐԵՄՆԵՐՈՐԻ ԱԹԱՋՆԵՐՈՐԻ ԶԱԹԵՆ

Ինչում ինչ է որ կրէ քրիստոնէութիւն, մանաւանդ քան զամենայն ինչ սէր և ընդ միմեանս խաղաղութիւն. վասն այսորիկ և Վրիստոս ասէ. “ () Խաղաղութիւն զիմ տամ ձեզ ”. և դարձեալ. “ () Եթեմք զիտասցեն ամենեքեան եթէ իմ աշակերտք էք, եթէ սիրիցէք զմիմեանս ”. նմին իրի և Վալդաս ասէ. “ () Խաղաղութեան զհետ երթայք և զսրբութեան և զցածութեան, առանց որոյ ոչ դք տեսանէ զտէր ”. “ Տեսէք, եղբարք, գուցէ դք ՚ի ձէնջ յեանեալ գտանիցի ՚ի շնորհացն նոյ ”. Իրպէս և որք ճանապարհ ինչ յերկար գընայցեն ընդ բազում ուղեկիցս, տեսէք գուցէ դք մնացէ։ Ի՞նչ զայն միայն խնդրեմ, ասէ, զի գուք գնացէք, այլ զի և զայլս դիտիցէք։ Ի՞նչ դք ՚ի ձէնջ, ասէ, յետ-

նեալ։ Ի շնորհացն ան՝ զհանգերձեալ բարեացն ասէ
 զհառուցումն զաւետարանական առաքինութեանն . ա-
 մենայն ինչ ի շնորհացն ան է։ Եւ ասիցես՝ եթէ մի
 ոք կորեաւ, և այն զինչ իցէ . քանզի և վասն միոյ մե-
 ռաւ Վրիստոս . վասն որոյ Վրիստոսն մեռաւ՝ գուհաւ
 զալ չիամին։ Իստեցէք, ասէ, զմիմեանս . այսինքն է
 քաջ յուզեցէք, հանգէս արարէք . “Եւ ոք արմատ
 դառնութեան ի վեր երեւեալ նեղիցէ”, զոր և այլաբ
 գրեալ ասէ . “Փոքր մի խմոր զամենայն զանգուածն
 խմորէ”, Եւ վասն նորա զայն կամի միայն, այլ վասն
 առ ի նմանէ վկայ լինելոյ։ Եթէ այնպիսի ինչ արմատ
 իցէ, մի և միւր շառաւելի տացես ի վեր արձակել,
 այլ ի բաց կորեացես, զի մի բերցէ զիւր պտուղն և
 զայլ ապականիցէ։ “Եւ, ասէ, արմատ դառնութեան
 ի վեր երեւալ նեղիցէ, և վասն նորա բազումք ապակա-
 նեացին”, Եւ նմանագոյն իսկ դառնութեան զմեզն
 կոչեաց, քանզի չիք ինչ դառնագոյն քան զմեզն . և
 համա եւ ոք յետ գործելոյն հաշին և մաշին ի մտացն
 խղճէ և բազում դառնութիւնս ճաշակեն . քանզի դառ-
 նագոյն եւ մեզք և այլայլն զխորհուրդս . այս իսկ է
 դառնութեան բնութիւն անօգուտ։ Եւ բարեոք ասաց
 արմատ դառնութե, և ոչ դառն՝ այլ դառնութե . քան
 զի դառն արմատոյն մարթ է բերել պտուղ քաղցր։ . . .

“Եւ ոք պոռնիկ որպէս զԵսաւ”, Եւ ոք պոռնիկ
 էր Եսաւ . ոչ զայն ասէ թէ պոռնիկ, այլ թէ գորշե-
 լի, որովայնամալ, անժուժկալ, աշխարհական, ի հո-
 գեորացն հեռացեալ . որ ընդ միոյ կերակրոյ վաճառեաց
 զանդրանկութիւնսն . . . Ինգէր, ասէ, ոչ եզիտ տեղի
 ապաշխարութեան . . . վասն զի ոչ էին իրքն ապաշա-
 ւանաց։ Օ ի զոր օրինակ տրտմութիւնն Եսայի ոչ էր
 ապաշառութեան, և սպանումն եցոյց . . . նոյնպէս և նա
 յօժարութեամբ սպան զԵսայի . “Երձեացին աւուրք
 սոց հօր իմոյ և սպանից զԵսայի”, ոչ կարացին արտա-
 տաք զապաշխարութիւն նմա տալ . . . ընգէր . զի ոչ
 զղճացաւ զոր օրինակ պարտ էր . . .

Օ քոյլ լերութ մի գլորիցիմք զառանց բժշկութեան
 գլորումն։ Եթէ ցկաղութիւն միայն իցեն իրքն, գոյ
 հնար հաստատելոյ . ապա եթէ բնաւ իսկ կործանիցիմք,
 զինչ ինչ այնուհետեւ հնարք լինիցին։ Ինչ որս չիցեն

բնաւ գործեալ՝ այնպէս խօսի, զի ահիւն պինդ պահեցէ
զնոսա . չիք, առէ, հնար գործելոյն հասանել միեմա
բու(թեանն) . իսկ առ գործեալսն զի մի անյոյս լինիյին,
զմորին հափառակն առէ, թէ “ Խորեակք, զորս գար
ձեալ երկնեմ, մինչև նկարեցի Վրիտառս՝ ի ձեզ ” . և
գարձեալ՝ եթէ “ Խր. գրինգն արգարանայիք . անկաք
’ի շնորհացն ” . ահա առիք վրացի՝ եթէ անկան . () ի
որ կանգունն կայ՝ յորժամ լսիցէ թէ գործելոյն չէ հնար
հասանել թողութեան, արգի և զգուշացոյն լինիցի,
եւ քան զնա հաստատուն կայ . ապա եթէ և առ գա
րեալն զնոյն սատակութիւն՝ ի կից արկաներ, չկանդ
նէր որ երբէք :

Եւրոսի ինչ յուսով ցուցանել՝ արդտ իցէ զգարձն
Խ միայն, առէ, արտասուեաց, այլ և խնդրեաց . չհանէ
’ի բաց զապաշխարութիւնն, այլ և զնոսա զգուշացո
ցանիցէ չգործել : Եւ չհաւատացոյն զեհէնին, զայն
յիշեցեն . որք առանց պատժոց զմեզսն համարեցին,
զայն անցնէն զմտաւ, եթէ Երաւ ընդէր չեհաս թեղու
թեան, զի ոչ ապաշխարեաց որպէս արժանն էր :

Եւսմիս տեսանել զառոյգ ապաշխարութիւնն . լոր
զվարտութի ապաշխարութիւնն յեա ուրանալոյն . տես
զիւրդ պատմէ զիրո նորա աւետարանիչն . “ Եւ, առէ,
արտաքս և ելաց դառնապէս ” . վասն այնորիկ և թա
ղան նա . այնպիսի մեղք, զի ապաշխարեաց որպէս՝ ի
դէպ էր ապաշխարել, թէպէտ և չէ էր զենումն զե
նեալ, և ոչ պատարեաց մատուցեալ, չէ ևս էր բարձեալ
մեղացն, այլ առկա ին բռնանային : Եւ զի ուսանիցի
եթէ ոչ այնչափ առ ծաղութեան էր ուրացութիւնն,
որչափ յնոց թողացոցանելոյ առ ի խրատել զնա նա
նաչել զչափ մարդկեղէն, և չհաճառակել ընդ բան
վարդապետին, և մի մեծամեծա ինչ քան զայն խոր
հել, այլ ի միտ առնուլ՝ եթէ չիք ինչ հնար բարոյ
խիք առանց այլ լինել . և “ Եթէ ոչ տեք շինէ զտան
լնդունայն վաստակին շինողք նորա ” . Եւ ասն այսորիկ
և առ նա միայն ասաց Վրիտառս, եթէ “ Եւրոսեաց
սատանայ մաղել զքեզ իբրև զգործան . և լեռնում՝ ի
ձեռաց, զի մի պակասիցեն հաւատք քա ” . Վրանդի գէպ
էր նախ մեծամեծել, զի գիտէր զանձին եթէ նախ քան
զամենեւին նա քաջ սիրէր զՎրիտառս, վասն այնորիկ

երեւոյ դառնապէս . և դայլ ևս զգործնս յետոյ նման լա-
լոյ գործեաց : () Ինչ ինչ արար : Ի բիւր ճգունս արեւ
զանձն յետ այնորիկ , և բազում իրօք ցուցանէր ա-
րութիւն և զգուշոյն առաքինութիւն :

Երաշխարեաց և խաղաւ , այլ չարոյ իւրում և չա-
րաչար , զի խեղդն արկ և մեռաւ : Երաշխարեաց՝ որ-
պէս ասացի իսկ՝ Եսաւ . մանաւանդ թէ չարաշխա-
րեացն իսկ . քանզի արտասուքն ոչ եթէ աղաշխարու-
թեանն էին , այլ ֆնտաւարութեւն և ցասման . և յայտ
'ի գործոցն է՝ զոր առ յապա գործեաց : Երաշխարեաց
և երանելին՝ Եսաւի , և ասէր այսպէս . “ Եւսցից
զամենայն գիշեր զմահիւն իմ , և արտասուք իմովք
զանկողինս իմ թացից ” . և զվազուց զգործեալ զմեզան
յետ այնչափ ամաց և ազգաց իբրեւ զնոր ինչ աբայր :

Երաշխարողին ոչ է պարտ բարեհաւալ , այլ պրտա-
բեկ արտառուչ շրջել՝ ըստգիւտ և պարտաւ , և առանց
համարձակութեան իբրեւ զպատժապարտ , և որպէս
թէ ողորմութեամբ միայն պարտի կեալ . իբրեւ զապախ-
տուսն առ երախտաւորն երեւել . իբրեւ զապաշնորհ և
զանպիտան , որպէս թէ բազում տանջանաց արժանի :
Եթէ պոպիսիսմա ունիցի , չարիանայ երբեք , չցաւ-
նու , այլ 'ի սուգ շրջի . լոյ , հեծէ , յողուց հանէ , աչ-
խարե զայգ և զգերեկ : Երաշխարողին չէ պարտ մե-
ռանալ երբեք զմեզան . այլ զամ աղաչել մի յիշել ըզ-
մեզն , և իւր մի երբեք մոռանալ : Իսկ մեք յիշեցեմք
զմեզն , ձծ մոռանայ . ապա եթէ մեք չիշեմք , և ոչ
ձծ մոռանայ . անձամբ անձանց պատիժս արասցուք ,
անձամբ զանձանց ամբաստան վիցուք , և այնպէս հաշ-
տեցուցուք զդատաւորն :

Ի՞նչ որ խոտտովանին , նուազագոյն լինին . և որ ոչն
խոտտովանին , ևս քան զևս թանձրանան : () Երբեք
առնուցուն յաւելուած զանտոմութիւնն , զիարդ մալ-
թիցի այնուհետեւ զգուշանալ՝ զարձեալ միւսոյն ջան-
կանել , որ յառաջագոյն չիմացաւ եթէ մեղանքիցէ :
Ի՞նչ ժտոնացուք աղաչեմ և յուրաստ լիցուք , և մի ա-
կանոյ կրիցեմք պատիժս : Եւս և Եսային յոյ , եթէ
“ Եւր է Բեկ եղբայր քո ” , և ասէ . “ Զգիտեմ մի-
թէ պահագածն ինչ էի ես եղբորն իմում ” , Տեսանեա
զի ևս քան զևս թանձրացոյց զմեզն : Իսկ հայրն ոչ

այնպիսի ինչ. այլ զինչ. յորժամ լուան՝ եթէ “|| ք ես |” դամ: | ուայ, ասէ, զձայն քօ և երկեայ, քանզի մերկ էի և թագեայ, ,:

|| Եժ բարութիւն է 'ի միտ առնուլ զմեղան և յի. շել հանապազ. չիք ինչ որ այնպէս բժշկեսցէ զյան. ցանս իբրև զհանապազորդն յիշատակս. չէ ինչ որ այն. պէս դանդաղիտ առնէ զմարդն 'ի չարիս: 'Վիտեմ' զի ստեկայ և աւելոց ելանէ ոգին, և չունի յանձին տան. ջել 'ի խղճէն՝ յորժամ զբարիւնս յիշեսայն. այլ դու սան. ձեա և զիր վարեղիս 'ի բերան. քանզի իբրև զձի տըր. մուղ անիմաստ է, և չկամի գալ 'ի հաւան թէ մեղայ: | ք այն ամենեւին իսկ սատանայական գործ է. այլ մեք հաւանեացուք եթէ մեղաւ՝ զի ազաշխարհցէ և ապրես. ցէ 'ի տանջանաց:

| քդ աղէ ասա, զիարդ աղաչիցես ողորմութե հա. սանել, որ չեղեր երբէք խոստովան զմեղան: || ք ապա. քէն որ մեղաւն՝ իցէ ողորմութեան և մարդասիրութե արժանի. դու զի ոչ երբէք առեր յանձն՝ եթէ մեղա. ւոր էի, զիարդ աղաչիցես ողորմութիւն գտանել. յէր վերայ այնչափ անամօթեալ ժխտիցիս: Հաւանեցու. ցուք զանձինս՝ եթէ մեղաք. մի լեզուաւ միայն առի. ցեմք, այլ և մտօք. մի մեղաւոր միայն կոչեսցուք զան. ձինս, այլ և զմեղան մի ըստ միօջէ զմտաւ ածցուք, 'ի համար արկցուք, այց և ինդիր արասցուք:

Ղասեմ թէ ձաղէ զանձնդ առաջի բազմաց, և ոչ թէ այլոց առաջի ամբաստան լինիցիս զքէն. այլ հա. ւանեա մարգարէին որ ասէ, եթէ “{| ցայտեա առաջի տեառն զձանապարհս քօ ,: |” Ետուժոյ խոստովան լեր զմեղան, դատաւորին յայտնեա զյանցանոն, յորժամ յաղօթս կայցես. թէ և լեզուաւ ոչ, սակայն յիշատա. կաւ. և այնպէս արժանի լիցիս ողորմութիւն գտանել: | ք թէ ունիցիս զմեղան հանապազ յուշի, ապա ոչ եր. բէք ընկերին օրս պահիցես: Ղասեմ եթէ ստուգել իսկ զանձնէ թէ մեղաւոր իցես, ոչ այնպէս կարէ խո. նարհեցուցանել զանձն, որպէս ինքեանք ինքեամբք իւ. րաքանչիւր կերպարանօքն մեղքն զմիմեանս պահանջի. ցեն: | ք յու հեաև ոչ օրս ընդ ումեք ունիցիս, յոր. ժամ զայս զմտաւ ածիցես. ոչ բարկանայցես, ոչ բամ. բասիցես, ոչ մեծամեծիցես, և ոչ 'ի նոյն միւսանգամ անկանիցիս, այլ միտեալ 'ի բարութիւնս յօժարիցիս:

Տեսանէս, որչափ 'ի յիշատակաց մեղացն ծնանիցին բարութիւնքն : Վրեցուք զնոսա 'ի ներքս 'ի միտս մեր . գիտեմք եթէ ստկանս ոգիքն յայնպիսի դառն յիշատակէ . այլ բռնաբարեացուք, հարկ 'ի վերայ դիցուք . ստեպ կսկծեցուցանել յիշատական . մերթ պատժոցն ժամանակաւ, մերթ յիշելով մատուցանելով զմեղան աց, և խնորուածս առնել : զի վաղվաղակի ջնջեսցէ զնոսա : Լսա եթէ ոչ, այժմ մոռանայցես, անդ յիշեսցես և ակամայ առաջի ամենայն տիեզերաց ձաղկես . առաջի բարեկամաց և թշնամեաց և հրեշտակաց : Վանդի ոչ առ Վառիթ միայն ասացաւ, եթէ “Վառարեր 'ի ծածուկ, ես արարից ամենեցունց յայտնի, : (Երեւեւ երկեար 'ի մարդկանէ և ամաչեցեր առաւել քան յայ, և զայ տեսանել ոչ ինչ համարեցար, այլ 'ի մարդկանէ պատկառեցեր : Լու ականէ մարդկան է, ասէ, երկիւղ նոցա . վասն այնորիկ այնու տայցես վրէժս : (Հանդիմանեցից, ասէ, զքեզ առաջի ամենեցունց, կարգեցից կաջուցից առաջի քո զմեղան . զի ճշմարիտ է այն՝ թէ յայնմ առաւր յանդիմանին մեղքն, թէ ոչ ստեպ յիշատակաւ եղծանիցեմք :

Ի ուր զհարգ ձողի տմարդութիւնն և անողորմութիւնն . “Վաղցեսայ, ասէ, և ոչ ետուք ինձ ուտել, : Երբ ասիցի այս . միթէ յանկեան ուրեք կամ 'ի ստորմիտ . և ոչ ուրեք : Լու երբ : (Երբ զայցէ որդի աց փառք իւրովք, և ժողովեսցէ զազգ ամենայն, և մեկնեցէ 'ի միմեանց զսոսա և զնոսա, յայնժամ լու 'ի լու ամենեցուն ասիցէ . յորժամ կացուցանիցէ զամանս յաջմէ և զամանս յահեկէ, թէ “Վաղցեալ էի և ոչ ետուք ինձ ուտել, :

Տես դարձեալ և զհինգ կուսանսն որք առաջի ամենեցուն լիցին, եթէ ոչ գիտեմ զձեզ զհինգն . և հինգք ոչ այնչափ միայն թիւ յայտ առնեն զհնգից . զամենայն չարս և զանողորմ և զտմարդի կուսանս, և զայնտիկ 'որ չիցենն նայնպիսիք, հնգիւքն ակնարկէ : Երբն պէտք և որ զմի տաղանդն առ և թաքոյց, և լուսն . որ ինչ պարտ էր լսել . և որ զհինգն և զերկուսն ասին՝ առաջի ամենեցուն յարգին, և նա խօսի, “(Կառայ չար, ասէ, և վատ, : և զայն ոչ եթէ բանիւք միայն, այլ և արդեամբք իսկ յայնժամ յանդիմանէ, որպէս ասէ տաղա-

նազիրն ասէ, թէ “Տեսցեն զոր խոցեցինն”, ։ Ս’իանգամայն իսկ յարութիւն ամենեցուն լինի արգարաց և մեղաւորաց։ Ս’իանգամայն իսկ ամենեցուն գատաւորն դայցի։ Ս’միտ առ որպիսիք որ յայնժամ լինիցին, սրբ յայնպիսի տրամութիւնս և ի ցաւս մտանեացին։ որք ի հուր ձգեսցին ի ժամանակի այլոց պատկելոց։ “Եւ կայք, ասէ, օրհնեալք հօր խնդ, ժառանգեցէք զարքայութիւնն, որ պատրաստեալ է ձեզ ի սկզբանէ աշխարհի, ։ և դարձեալ եթէ “Երթայք յիսկն” ի հուրն, որ պատրաստեալ է ստանալի և հրեշտակաց նորս, ։

Ս’ի վարդապար զբանան լուիցաք, այլ սննդէս հաստատեցուք, եթէ աչօք տեսանիցեմք և համարեացուք եթէ այժմ իսկ եկեալ խօսեսցի ընդ մեզ և հրամայեսցէ երթալ ի հուրն։ Ս’որպիսի ոչ ի ունիցեմք յայնժամ, զինչ մխիթարութիւն, զինչ գործեսցուք յորժամ ընդ մէջ հրամայիցեմք կտրել և զի գործիցեմք, յորժամ վասն յափշտակութեան պատուհասիցեմք ։ զինչ պատճառս դնիցեմք, զոր բարուրս յօգիցեմք, և հաճել կարիցեմք։ Ղիցէ ինչ և չգտանիցի ինչ, այլ հարկ լիցի ի կապանս մտանել, զլիարկել, զերկիր նըմարել, ձգել ի բերանս հնացոյն, ի գեղան հրեզն, ի խաւարն արաւբին, և չգտանել ուրեք արտաստանի, զի չէ և չէ իսկ հնար առ միեւնոս անցանել։ “Վրան զի վիհ մեծ է աստ ընդ մեզ և ընդ ձեզ, ։ և ոչ եթէ կամիցի որ՝ է հնար անցանել և ձեռն տալ, այլ հարկ լինիցի ցանկ այրել, միշտ խորովել, և չիցէ որ որ անկան լինիցի, թեպէտ և հայր իցէ կամ մայր, կամ որ որ իցէ, և բազում համարձակութիւն ունի առ անձ։

“Եւ զայր, ասէ, ոչ փրկէ, և ոչ փրկիցի մարդ, ։

Եւ այր զի չէր յայլ որ վտահ լինել վտան անձանց փրկութեան, բայց միայն յանձնա յետ այ մարդասերութեանն, աղաչեմ ամենեկին զամենայն հնարս հնարել, զի վտաւ արգիւնչաւ ունիցիմք և բարեք ամառի նախիւն։ Եւ բնաւ յառաջումն տիտ մի անաւ լ աղտ ինչ յանձնի, ապա եթէ ոչ՝ գէթ յետ անցնցն մի նըմեացուք, այլ ցանկ օտկա կացուք լուսնալոյս զապան ա պաշխարութեամբ, արոսասուք, տալովիք, ողորմածութեամբ և եթէ ոչ հասանիցէ ձեռն, ասէ, անմիջապէս լութիւն, այլ մաժակ մի ցարա ջուր միայն հաւ և

տալ թէ և կարի աղքատ իցես, և երկուս խերեւէջս պղնձիս ունիս. թէպէտ և կարի 'ի տնանկութեան իցես, և զայն ևս ոչ ունիցիս, սակայն ոտս ունիցիս 'ի տես երթալ հիւանդաց և 'ի բանդ մտանել և զկապեալսն մխիթարել. սակայն յարկ ունիս՝ որ օտարին վանս տայցես:

() Ի չէ, և չէ իսկ ներել այնմ՝ որ չառնիցէ ողորմութիւն: () այս ստեպ ասեմ առ ձեզ, զի զոնեա 'ի ստեպ ասելոյն վճարեսցուք. զայս ասեմք՝ ոչ զի նոցա ինչ աւելի խնամ ունիցիմք որոց բարին առնիցէք, քան ձեզ. զի նոցա աստ տայք, և դուք յերկինս առնուք փութարէն: () որոց լիցի ամենեցուն մեզ հասանել 'ի Վրիստոս () Խուս 'ի տէր մեր, ընդ որում հօր միանգամայն և հոգւոյն սրբոյ փառք յաւիտեանս. ամէն:

ՅԵՐԵՄՆԵՐՈՐԴ ԶՈՐՐՈՐԴ ԶԱՌԷՆ

“Հնազանդ լերուք առաջնորդաց: () Բնէ, ասէ, թէ չար դք է, հաւանիմք: Չար զիւրդ ասես. թէ հաւատոյն աղաղաւ, փախիր 'ի նմանէ. մի միայն թէ մարդ իցէ, այլ թէ և հրեշտակ յերկնից իջեալ: Իսկ եթէ յաղաքս վարուց, մի քննիցես... Իւր Վրիստոսի որ ասէ. “ () Եթոռն () ովսէսի նստան դպիրքն և փարիսեցիքն, ... ունին զպատիւ, բայց վարուք են անմաքուրք. արդ մի 'ի վարսն, այլ 'ի բանսն նայեցարուք. քանզի 'ի վարուցն և ոչ որ քնասի... Վանդի “ մի դատիք զի մի դատիցիք, վստն վարուցն է, և ոչ վստն հաւատոյն: Իսկ այլ ևս. “ () Ի տեսպնես զչիւղ յական եղբօր քո, և 'ի քում ականդ զգերանդ ոչ նշմարես: Իւր զամենայն զոր ասեն ձեզ առնել՝ արարէք, բայց ըստ գործոցն նոցա մի առնէք ”:

ՎԱՌՁԱՆ ԲՂԹՈՑ ՄԵԿՆՈՒԹԵԱՆ

THE UNIVERSITY OF CHICAGO

ՀԱՏՈՒԱԾՔ

Ի ԳՈՐԾՈՑ ՄԵԿՆՈՒԹԵՆԷ

Ի ՀՆԳՆՏԱՅԱՆՆԵՐՈՐԴ ՃԱՌԷՆ

“Ստեփաննոս այր լի շնորհօք և զօրութեամբ առնէր արուեստս և նշանս մեծամեծս 'ի ժողովրդեանն” : Տեսանէս թէ որպէս առ եթեանն նա էր նախապատուեալ և ունէր զառաջնորդութիւնն այլոցն . զի թէպէտ և ձեռնադրութիւնն հասարակաց էր , այլ սակայն բազմապատիկ շնորհս սա յանձն իւր ժողովեաց . քան զի չափով ըստ իւրաքանչիւր տայր ան զհօգին : Եւ տես թէ որպէս նախ քան զայս ոչ ինչ առնէր , այլ յորժամ յայտնի եղև ձեռնադրութեամբն . զի ցուցեալ լիցի եթէ ոչ շատանալք միայն շնորհօքն , այլ պիտոյ է լինել և ձեռնադրութեանն , որպէս զի յաւելումն հօգւոյ եղև յայնմանէ : () Ի եթէ լի հոգւով էին , յայտ է թէ 'ի նոցն մկրտութենէն , պիտոյ էր և կոչմանն :

“{ Եւրեան սմանք 'ի ժողովրդեանն” : Եւ արձեալ յառնել զգայրանալն ասէ և զբարկութիւնն : Եւ քանոր յոյժ առաւել ցուցանէ զբազմութիւնն զ'ի վերայ յարուցեալն . և տես աստ այլ ինչ ձև չարախօսութեանն : Եւ անգի յայնմանէ արգել զնոսա Եւ ամաղիւլ , զի մի ինչ յաղագս նորա լինիցին ամբաստանեալ , վասն որոց այլ ինչ չարախօսութիւն յօղեն և 'ի ներքս մեծանեն : “Եւ կոչէր , ասէ , լիբեացոց և կիւրենացոց և աղերսանդրացոց և որ 'ի կիլիկեցոց և յ'յիւսս վիճել ընդ Ստեփաննոսի . և ոչ կարէին զդէմ ունել իմաստութեանն և հոգւոյն որով խօսէր : { Եւ յորժամ հրապարկեցին արտ սմանառ ասել թէ լուար զգորա խօսել բանս :

Հայհոյութեան 'ի Ս'ովսէս և յած,, : Տես զինչ ասեն . չարախօսութիւն, առեւն, անեւն և խօսի զայ և զՍ'ովսիսէ : Օյ և վասն այսորիկ իսկ վիճախնդիր լինէին , զի հարկ արասցեն նմա ասել ինչ . զոր և Վրիտառի զնոյն իսկ առնէին :

Իսկ նա այնուհետեւ յայն յանդիման և առանց ծածկելոյ լինէր խօսեցեալ . նա և յառաջագոյն իսկ զդադարումն թերեւ ասէր զածային օրինացն . կամ թէ յայտնի ոչ ասէր , սակայն զնոյն նշանակեալ լինէր : Վանգի եթէ յայտնապէս ասէր , ոչ էր պիտոյ եկամուտ արանց կամ սուտ վկայիցն :

Իայց և զանազան ցուցանէ զժողովուրդսն . կիւրեւնացիս ասէ , որ յայնկոյս են Ղըքսանդրու , և անոր յԱրուստղէմ ըստ ազգաց թերեւ ունէին ժողովուրդ , զի բազումք իսկ անդ մնացեալ լինէին , զի մի լինիցին հարկեալ և ննդեալ ստեպ ճանապարհորդելովն : Ի ի բէպցիք թերեւ էին հռովմայեցւոց ազատեալքն . զի որպէս քնտէեալ լինէին անդ բազում պտարք , այնպէս և ժողովս ունէին ուր պարտ էր զօրէնման ընթեռնու և աղօթս մատուցանել :

Ի՞նչ տես զնա ոչ միայն ընծեռեալ ամենեցուն զուսուցանին , այլ յաճախեալ զգործս և զըշտնս , և այս անսպաս և յորդաւատ , յորմէ դարձեալ նախանձ չարութեան նոցա շարժեալ , իբրեւ 'ի հարկէ յայս հասեալ անբոյս և խառնութիւն յարուցանէին . այլ բան զի բանին , և հոգւոյն քորութեամբն անսասնանելի էր ամենեցուն նոցա , սուտ վիպութիւնս : Եւ յաղագս որոյ ոչ ակնորժէին մեա պորզուպոր սեպանանել , այլ դատաստանու , զի և զձեռնադրութիւնն առաքելոցն՝ ստութեւ կարծեօք մնաւեսցեն , ըստ որում վնասս թողեալ առ սոսա եկին . որպէս զի այսու զարհուրեցուցեն զնոսա : Իս ոչ ստապին եթէ խօսի , այլ եթէ ոչ դադարէ խառնելու :

Իս խառնելոցն , ասէ , զժողովուրդն և զերկուսն և զպարտս , և հասեալ 'ի վերայ յաշխարհեցին վնասեմին յառեան : Իս վաքուցին վիտայ սուտս որ առէին սպրտայն ոչ դադարէ . խօսել զնանս հայհոյութեանն զանեղոյն սրբոյ և զօրինացն : Իս դադարէ , այսինքն քործ , անեւելի նորս : Ի սուտ 'ի դմանէ զի ասէր , թէ

Քիտուս նազովեցի նա քակեացէ զտեղիս զայս և փոխեցէ զօրէնսն զոր եա մեզ ՝ Դալէս , , . նազովեցին ասեմն նախատելով , “ Վրակեացէ զտեղիս զայս , , . զայս ինչ և յաղագս Վրիստոսի ասելին , թէ “ Վրակեցից զտաճարս զայս զձեռագործ , , . և դարձեալ ՚ի խաղին . “ Եւ որ քակէիր զտաճարն , , . Վրանդի բազում նուցա փոյթ ոյնմ և յոյժ ախորժեղի տաճարն , որով զարախոտութիւնն առանց ներելոյ ջանանց ցուցանել , որպէս թէ զքնակութիւնն նոցա փոխել ախորժեղով և զտաճարն քակել . և յաղագս ՚ի միջ բերելոյ յանուանէ զ՝ Դալէս կրկին եր շարախոտութիւնն , եթէ փոխեցէ զտաճարական օրէնսն , և եթէ զայս ՚ի ներքս մուծանէ : Տեսանէս ժպեա գտան է չարախոտութիւն և լի վշտոք :

“ Եւ հայեցեալ ՚ի նա ամենեցուն որ նստելին յատենին , տեսին զերեսս նորա իբրեւ զերեսս հրեշտակի , , . Եւ յայկա և ՚ի փոքր աստիճանի է փայլեալ մեծութիւն որ կամեցին : Վրանդի , ասա ինձ , զինչ նուագադոցն սպքան եթէ տաղաբեպքն՝ ընկալեալ էր . ՚ի ծշանաց ոչ էր նուագեալ , և համարձակութիւն բազմապատիկ ցուցաւ ներ : “ Տեսին , ասէ , զերեսս նորա իբրեւ զերեսս հրեշտակի , , . Վրանդի այս իսկ էր շնորհքն . այսպիսի ինչ էր և փառքն ՝ Դալէսի , որով խնդալից զնա արար լծ , զոր և տեսանեմք զնոյն ՚ի շնորհիս առ Սաեփաննոսի առաւելութեամբ փայլեալ , և բազում և անչափ լցեալ ուրախութեամբ : Եւ քանզի հանդերձեալ էր ասել ինչ , տեսա զի վաղվադակի երեսօքն հիացուցանէ զնոսա . քանզի էր և ՚ի գեմն տեսանել զլուսնն շնորհաց հոգևորի , ցանկալի և սիրելի փափագողացն ՚ի հաւատոս և ՚ի յոյժ հառտառութեանն , զարհուրելի և վեհերելի թշնամեացն և ասելեաց : Եւ այսու և զարտաճանս վասն որոյ ներեցին հրապարակաբանութեանն նորա :

“ Եւ քահանայապետն՝ թէ արդարեւ այդ այդպեա իցէ , , . Տես հանդերձ հեղութեամբ հարցանէ , զի մեծ ինչ չար գործեացէ , զոր և ընդ Վրիստոս հարցանէր . վասն որոյ և նա հեղաբար սկսեալ լինի զքանսն և ասէ . “ Եւ եղբարք և հարք , լուարուք ինձ . ամ փառաց երեւեցաւ հօր մերում Երազման մինչդեռ ՚ի միջագետս էր , մինչ չէ բնակեցուցեալ էր զնա ՚ի Խառան , , :

1) աղվադակի յառաջաբանին զթուեցեալն նոցա մեծ 'ի բաց բառնայ, և կազմէ 'ի ձեռն ասացելոցն՝ եթէ ոչ ինչ է տաճարն և ոչ հին սովորութիւնքն, և եթէ ոչ լինին յաղթել քարոզութեանն : Եւ զայս ասէ անկասկածաբար, և ցուցանէ թէ յանհնարիցն միշտ ան ըզգիւրահնարսն կազմէ : Եւ որ տես 'ի ձեռն այսոցիկ յորինեալ զատենաբանութիւնն, և զի բազում մարգարութեամբ վայելեալք՝ ներհանգն զբարերարն փոխաորեցին, և զի յանհնարինն լինին զձեռն ձգեալ :

“Եւ առաջ փառաց, ասէ, երեւցաւ Երբանայմ 'ի 1) 'ի իշագետս : Եւ անդ տաճար ոչ էր և ոչ զենմունք, և անայլն տեսութեանն Երբանայմ արժանացեալ լինէր, և նախահար քաղդէացիս ունէր, և յօտար երկրի էր : Եւ բարիոք արդ սկսանելով ան փառաց կոչեաց . քանզի յայտնէ այսու եթէ զանդառնութեան փառաւորեալս արար . “ () Ի նա, ասէ, որ զնոսա փառաւորս արար, և զմեզ արասցէ : Տես թէ իրպէս զնոսա 'ի բաց տանի 'ի մարմնականաց ընծայից . և նախ առ ժամայն 'ի տեղւոյն, քանզի բանն յաղագոս տեղւոյն էր : Եւ առաջ փառաց, ասէ . զի դարձեալ ոչ կարօտացեալ լինի առ 'ի մէնջ փառաց, որ է 'ի ձեռն տաճարին : () Ի նա է աղբիւր փառաց, և 'ի նմանէ է ամենեցուն փառք . ապա մի կարծիցէք այսպէս փառաւորել զնա : Եւ որ պէտ ասէ գիրն եթէ հայրն Երբանայմ կամեցաւ ելանել . աստուած ուսանիմք եթէ տեսլեամքն ինքն Երբանայմ շարժեալ եղև առ յերանել :

“Եւ ասէ ցնա . եւ յերկրէ բռնմէ և յազգէ բռնմէ, և եկ յերկիր զոր ցուցից քեզ : Յուցանէ եթէ ողբա ոչ են որպէս զաւակք Երբանայմ . և եթէ որպէս նա հնազանդ և հաւան էր, և 'ի նոքա անհաւանք : Եւ յազգէ բռնմէ, ասէ : Եւ իրկաբանիւրքն յոյժ ծանունք էին : Եւ ցուցանէ թէ նա աշխատանացն հանդուրժեաց, և դուք զպառուղն հաւաքեցէք, և եթէ ամենքեան նախահարքն 'ի նեղութիւն և 'ի չար կերս էին :

1 Գախաւոր յորինակին և նոյն անկասկած : յաւելաւ 'ի յունեն :

Ի ՎԵՏՑԱՍԱՆԵՐՈՐԴ ԺԱՌԷՆ

Եւ արդ եթէ մեծագունիցն և դրանչեւի արանցն մեծ էր նեղութիւնն, ապա մեզ յոյժ մանաւանդ: Եւ եթէ կամք, զնոյն իսկ զնեղութիւնն ըստ իրքեան քննեացուք: Եղիցի որ խնդայեալ յոյժ և փափկացեալ և լքեալ. զինչ իցէ խայտառակագոյն կամ զինչ իցէ անմտագոյն քան զնա: Եղիցի և այլ ոմն ցաւօք վշտացեալ և տրտմեալ. զինչ իցէ քան զնա խմաստասիրագոյն. զի « Եւ է, ասէ, երթալ 'ի տուն սգոյ քան 'ի տուն ուրախութեան և ծաղու », Եւ թերեւս արհամարհիցէք զասացեալսս. սակայն տեսանիցեմք թէ որպիսի էր Եղամ 'ի դրախտին և որպիսի յետ այնորիկ, որպիսի էր Կային յառաջագոյն և որպիսի էր յետ այնորիկ: Վանդի ոչ լինի դադարեալ 'ի վերայ իւրում հիմանն հողի. այլ որպէս 'ի ձեռն հեղեղի ամբմն 'ի ձեռն հեշտութեան բարձեալ լինի և փքացեալ, ոչ և մի ինչ ունելով հաստատուն. առ 'ի խոտմունս դիւրագոյն, և առ յանձնառութիւնս գիւրբնձեռեւի. և ուժ գին է միրիկն մտածութեանց 'ի խորհուրդս անհամբերո, տարածամ ծաղրն, ոչ պայծառ բանիւ զարդարեալ և ըստ մարմնոյ զգաստութեամբ յօրինեալ, բանից շաղկապգիւթութիւնն յոյժ և աւելի:

Եւ զի ասացից զայն. 'ի սրբոցն մի որ ընձեռեալ լիցուք, և տեսանիցեմք թէ ո՞րք էր 'ի հեշտութեան գուրով և ո՞րք 'ի տրտմութեանն: Եւ եթէ ակործեք, զնոյն ինքն զՎաւիթ տեսանիցեմք. յորժամ 'ի հեշտութեանն էր և 'ի խնդութեանն, և 'ի քաղում արիւթութեանցն և յաղթութեանց, 'ի պսակացն և 'ի փափկութեանց և յոյժ վստահութեանն՝ թէ որպիսի ինչ ասաց և գործեաց. « Եւ ասացի, ասէ, 'ի բարեկենդանութեանն իմում թէ ոչ սասանեցայ յաւիտեան », Եւ քանզի 'ի նեղութեան եղև, լուր զինչ ասէր. « Թերեւս ասցէ ինձ տէր տեսանել զգեղեցկութիւն դորա. և եթէ ասիցէ թէ ոչ կամիմ զքեզ, ահաւասիկ ես՝ արասցէ ինձ որ ինչ հաճոյ է առաջի նորա », Եւ ինչ իցէ քան զբանաս զայսոսիկ խմաստասիրագոյն. զոր և ինչ իցէ նոյն սիրելի, այն լիցի: Եւ դարձեալ ընդ Սաւուղ ասէր.

“Եթէ տեսան շարժեալ է զքեզ 'ի վերայ իմ, ճէն-
ճերեսցի,, . այսինքն ուրախ և պարարտ եղիցի պատա-
րագդ քո: Եւ յայնժամ 'ի նեղութեան գոլով, 'ի թըշ-
նամիսն ինայեալ լինէր. իսկ յետ այնորիկ և ոչ 'ի բա-
րեկամնն և յայնոսիկ որ ոչ ինչ էին զնա անիրաւել:

Եւ դարձեալ Յակոբ յորժամ 'ի նեղութեան եղև
զինչ ասէր. “Եթէ տայէ ինձ տէր հայ ուտելոյ և
հանդերձ զգետնոյ,, : Եւ որդին՝ Եղի յառաջագոյն ոչ
ինչ արար այնպիսի. այլ քանզի քաջալերեալ եղև վասն
փրկութեանն, տես թէ որպիսի եղև ամբարտաւանս
Եւ Եղեկիաս յորժամ 'ի նեղութեանն էր, տես թէ
որպիսի իրա արար յաղազս փրկութեանն, և խորզ ըզ-
գեցեալ եղև և այլ ինչ որ այնպիսի է. այլ քանզի 'ի
հեշտութեանն եղև, անկաւ 'ի բարձրութենէ որտի իւ-
րոյ: Վանգի “ (1) ցոյշ լեր, ասէ, անձին քում. յոր-
ժամ ուտիցես և ըմպիցես և յագեցիս, դուցէ մոռա-
նայցես զտէր ասէ քո,, : Վանգի բարձր և դժուարին է
տեղի խրատութեանն, վասն այնորիկ ասէ՝ զցոյշ լեր
անձին քում: Իսրայէլացիքն յորժամ 'ի նեղութեանն
էին, այնչափ յոլովագոյնս լինէին. իսկ յորժամ թողա-
ցան և 'ի նեղութենէն ազատեցան, ամենեքեան կու-
րուեալ եղեն:

Եւ զի ասեմ 'ի նախնեացն զյարոցոյն. այժմ իսկ
տեսանեմք առ մեզ: (1) Խաբ թուի ձեզ, ոչ յորժամ
'ի հեշտութեանն իցեմք, յոլովագոյնս բարձրամտեալ
լինիմք, ամենեցուն թշնամիք, բարկացողք, մինչեւ
իշխանութիւնն առ ձեռն իցէ. իսկ յորժամ բարձեալ
լինի, հանդարտեալք լինիմք. քանզի խոնարհք յին-
քեանց բնութեն 'ի մտածութիւն եկեալ լինին: (2) ասն
այնորիկ ասէ. “Եւլաւ զնոսա ամբարտաւանութիւնն
նոցա. արկան իսպառ զիւրեամբք զամբարշտութիւն և
զանիրաւութիւն. ելցէ որպէս 'ի ճարպոյ անիրաւու-
թիւնք նոցա,, : (3) րդ այսոքիկ ասացեալ ինձ եղեն զի
մի ամենայն օրինակաւ ինդրիցեմք զեռնութիւն գիւ-
րութեանն: Իսկ արդ Սաւղոս զինչ ասէր. “Եւրախ
լերուք յամենայն ժամ,, : Եւ ասաց պարզաբար խն-
դացէք, այլ յաւել 'ի տէր:

Եւն է մեծապոյն ինդութիւն, որոց առաքեալքն էին
ինդացեալք 'ի բանտից կամ 'ի քանից կամ 'ի հալա-

ժամաց կամ Դ քարաշար ինչ լսելոյ, այնպէս Դ տրտմութեամբ յամենեկեաց ակեակք և զարմամս և զինքն ազդու թինքն¹, վրան որոյ և Դ քաղցր կապարած լինէին հասեալ: Իսկ որ աշխարհիս է, այնոցիկ ներհակոյ է. քանզի ակեակ լինի Դ հեշտութենէ, և վախճանի Դ տրտմականս: Եւ թէ ես արգելում խնդալ Դ տէր, այլ և յոյժ զնոյն ողորմ: Ըստեալն տանջեալ լինէին և խնդալին, քարեծեալ և քարողէին: (1) այսպիսի և ես ակործեմ զխնդութիւնս. որ ոչ և Դ միտ թէ մարմնական իրաց սկսեալ լինի, այլ Դ հոգեւոր իրաց: Վրանզի ոչ գոյ այնմ որ ըստ աշխարհիս խնդացեալ լինի, համեմատման և ըստ այ խնդալ: Վրանզի որպէս որ յաշխարհի խնդացեալ է, հարստութեամբ խնդալ և փախկութեամբ և փառք ի բռնաւորութիւն և ակարհաւանութեամբ. իսկ յսծ խնդացեալ՝ անարգութեամբ վասն նորին, տնանկոծութեամբ, անտալցածութեամբ, պահք և աղօթիք, խոնարհութիւն: Հետանեա զի ներհականք են ենթադրութիւնքս. զի որչափ արտաքոյ խնդութեանն են աստանոր, ազատ են Դ տրտմութենէ. և որչափ արտաքոյ են Դ տրտմութենէ աստանոր, նոյնք և Դ հեշտութենէ: Եւ ճշմարտապէս այսոցիկ են որ առնեն ճշմարիտ խնդութիւն. քանզի այնոցիկ անուամբ միայն կոչին խնդութիւն, այլ ամենայնիս Դ տրտմութեան լինին կացեալ:

Եւ ըստ տիրութիւն ունի ամբարհաւաճն, մրայեա յամենեկեաց հատեալ լինի նոյն իսկ ամբարհաւաճելոյն և Դ թիւս անարգանաց անձին իւրոյ առիթ լինելով. բազում ունի ատելութիւն, մեծ թշնամութիւն, յոյժ մախանք, բազում յաշաղանս. եթէ Դ մեծագունից անարգեալ լինի՝ ցաւազնի, և եթէ ամենեկուն ոչ լինի վերագոյն՝ զիծեալ լինի: Իսկ խոնարհն Դ բազում հեշտութեան է, ոչ և մի ումեք ակն ունելով պատուոյ: Իսկ եթէ զիպեցի պատուեալ՝ ուրախանայ, և եթէ ոչ լինիցի պատուեալ՝ ոչ ցաւազնի, այլ ընդունի զի ոչ եղև պատուեալ. և մանաւանդ զնա ոչ և մի ոք խնդրեցի: Տեսանեա արգեզ զի ոչ խնդրելոյն պատիւ և պատուեալ լինելոյն բազում իցէ հեշտութիւնն: Իսկ

1. Ի ըստանց՝ օգնեմին եղեալ էր ակեակին քաղցրութիւն:

անոր ամենայնիւ ներհալն ընի . և խնդրէ պատիւ և ոչ լինի պատուեալ : Ի՞նչ և ոչ նմանապէս հեշտացեալ լինին պատուովն որ խնդրէն և որ ոչն խնդրէ . զի նա որ չափ և առնու , ոչ ինչ վարկանի առնուլ . իսկ սմա թէ պէտ և փոքր ինչ տայցես , իբրեւ թէ զամենայնն առեալ ընդունի :

Իւարձեալ որ 'ի խրախուժենէ՝ բազում դժուարութիւնս ունի . թէպէտ և դիւրաւ որպէս յաղբերականց մուտս նմա հոսեալ լինիցի , ևս զահի հարկանելով առ 'ի խրախուժեանցն դժուարութեանց և վասն անյայտ հանդերձելոյն : Իսկ սա հանապազ յամբութեան է և 'ի հեշտութեան , քանզի սովորեցուցեալ է զանձն իւր վարել լոկ իրօք . և ոչ պնայէս զանձն իւր առաւարեցուցանէ զի ոչ հազորդի սեղանոց պատուականի , այլ և խրախացեալ լինի ոչ զահի հարկանելով յանյայտ հանդերձելոյն :

Ի՞սա և զայլ դժուարութիւնսն , որոց ոչ էք անգիտ , այժմ՝ հարկաւոր է ասել՝ թէ կրկին է պատերազմ , հազույ և մարմնոց . կրկին է իրս ձմերայնոց , կրկին է և հիւանդութիւնս այս . և ոչ այս միայն , այլ զի և անբժշկելի է և բերէ զպատահարս մեծամեծս . Իսկ նըւատութիւն և չափաւորութիւն ոչ է այսպիսի , այլ կրկին առողջութիւն , կրկին բարութիւն : « Վրան , աւսէ , առողջ և անհոգ 'ի մարմնի չափաւոր » , Եւսմենայնի չափաւորն փափագելի է , իսկ անչափն՝ ոչ ևս : Վրան զի ասա ինձ , եթէ 'ի վերայ փոքր ինչ կայծական փայտ հաւաքես բազում , ոչ փոխանակ բոցոյ և հրոյ բազում ծուխ և մորիկ տեսանիցես : Ի՞նչ առն յայժմեծի և զօրաւորի եթէ բեռն դիցես 'ի վեր քան զկար իւր , ոչ տեսանիցես զնա 'ի գետին անկեալ և յառնել ոչ կարացեալ : Ի՞րնպէս և 'ի նաւ եթէ արկցես բեռն բազում , դժուարին արասցես զնաւաբեկութիւնն և ընդ փոյթ . իբրու այսպիսի ինչ է տեսանել : Ի՞րպէս 'ի վերայ՝ բեռնաւորեալ նաւացն բազում է ազազակ նաւաւարացն զվարիչն ունել և յառաջապահ նստել , և այլոց նաւատեանցն զ'ի վերայ կահոն ընկենուլ 'ի ծով և փութալով թեթեւացանել , այսպէս և աստ տե-

1 Եօր . խանդարեալ էր , և քրտնա 'ի յունեն 'ի վերայ Բիսաւորեալ

տանես բազում ինչ 'ի վերայ արտահանելով և բազում ինչ 'ի ներքոյ, զանազան ապականեն և կորուսանեն . և որ ինչ ամենեցուն դարչելի է, 'ի բերան առեալ լինին զպէտս ներքին անդամոցն :

Ի՞նչ լինիցի ինչ արդեօք քան զայնպիսին անարգացոյն և դարչելի : Ի՞նչ եթէ առ բերանովն այսչափ խոյտառակութիւնն լինի, զմտաւ ած եթէ 'ի հոգւոյն զինչ իցէ և որպիսի : Ի՞նչի և 'ի նմա ամենայն ինչ մէք է՝ ամենայն խաւար և միրիկ . բազում է և խորհրդոցն ազգական 'ի վերայ յենլով և նեղելով՝ նորին անախ ըզդաւաճանութիւնն գոչելով . ամենեցուն զմիմեանս պատճառելով, աղաչելով և ողորդելով, ևս զ'ի ներքոյ հաւաքեալ աղբիսն արտադրել ուրուք : Եւ յետ 'ի բաց ընկենլոցն, և ոչ այնպէս չարեաց կածն դադարեցէ . այլ քերք և խօթութիւնք շարժեալ լինին :

Եւ զիսորդ, ասէ, տեսանեմք զայնտիկ զերախացեալսն ընդհանութեամբ 'ի վերայ երիվարաց բերեալս . դու զի, ասեն, շաղկապիես մտտի՝ խօթութիւնս նոցա և ցաւս տեսելով . խօթացեալ ես եմ և զրդուեալ և խայտառակեալ որ ոչ ունիմ ինչ ուտել : Եւ այ ինձ, զի հաւաքանաց արժանի են բանքդ այդոքիկ : Ի՞նչ զցաւեալսն ստիւք և զկրեալսն աթոռով և զպատատեալսն ուտտի եղեալ տեսանեմք, ասա ինձ : Եւ եթէ զիրսն անարգանս ոչ կարծէին, թերևս և յանուանէ 'ի մէջ ածէի զնոսա :

Եւ ինչ անք որք և առողջք են . քանզի ոչ միայն խրախութեանցն լինին պարապեալ, այլ և յաշխատութիւնս : Տուր ինձ մարդ յամենայնի պարարեալ, առանց աշխատանաց և ցնորից կացեալ : Եւ եթէ բիւրաւոր Զազմութիւն բռնկաց շուրջ փողաւ լինիցին, ազատել զայնպիսին 'ի ցաւոց ոչ կարեն . քանզի և ոչ իրքդ այդ հետեւեալ լինի ըստ բնութեանն :

Ի՞նչ կական ոտացից ձեզ բան . յայնցանէ որ յարովային կրեալ՝ ոչ ամենայն 'ի անունդ լինի . քանզի և ոչ նոյն իսկ կերակրոյն բնութիւնն ամենայնս մանդակաւ է, այլ է ոմն 'ի նոցանէ որ յարտահանութիւնն լուծանի և ոմն 'ի անունդ : Ի՞նչ եթէ կատարելապէս հալեալ լինիցի, այսպէս լինի, և երկաքանչիւրք զքնտանին սահման ընկալան . զի առողջն և պիտանացուն յիւրն

ընթացաւ տեղի, իսկ աւելորդն և անպիտան արատա-
րեալ տեղի ետ: Ի՞նչա եթէ բազմութիւն լինի կերպ-
քոց, որչափ 'ի նմանե անդականն է, այն խի վնասեալ
'ի մաղձ յաւելորդ և 'ի նոյնպիսին փոխի: Ի՞նչ և օ-
րինակաւ առաջից, զի ձեզ հաւատար լինիցի: Ի՞նչեւոյ
է ինչ որ նաչի՜ առի, և է որ աղիւր, և է որ թեփ: Ի՞նչ
եթէ արդիւն զօրաւոր է առ աղալ, ամենայն եղև ընտ-
րեալ. ապա եթէ յորովաղոյն 'ի նմա արեւալ լինի, ա-
մենայն չիօթեցաւ: Ի՞նչարձեալ և գինի եթէ պատշա-
ճաւոր գործառնութեան հանդիպեցի և 'ի դեպ ժա-
մա խառնանն, նախ ամենայն համանգամայն մի եղևալ
լինի. իսկ յետ պնտրիկ ոմն 'ի միւր իջանէ, և ոմն 'ի
վեր ընթանայ 'ի վերիւր, և ոմն մնայ 'ի վայելումն հա-
ղորդելոցն. և այն ինչ որ պիտանացուն է, ոչ երբէք
վաղվազակի գտանի: Ի՞նչարձեալ և այն որ գինոյն անունդ
անուանեն, ոչ գինի է և ոչ միւր, այլ խառնումն եր-
կարանչիւրոցն: () սոյն զայն թերևս առ դեռ տես-
նիցի որ. յորժամ ուղիւղեալքն խառնին, յայնժամ
զձեռնան տեսանեմք մեռեալս և ոչ եկեալ 'ի լոյս, և
թանձրութեամբ սկին խառնեալ զայն. այնպէս և
առ մեզ լինի լեալ: Ի՞նչորժամ ուժգնակի 'ի վերայ հա-
տեալ լինի հեղեղն շապլութեան, զամենայն ինչ վերբա-
տին շարժեալ և մեռեալ մակալիւղացեալս առնէ գետը
հոգիւն՝ զայն որ ողջ էին և յստակութիւն կենդանիս:
Ի՞նչ քանզի յայսպիսի յարացուցից մեզ ապացու-
ցեալ եղև բազմութիւնն վնասուն, դարարեցուք յե-
րանելոյ զայնասիկ զորս պարտ է եղուիս ստել. նա և
արտառաւ իջուցանելով զնորք զորս երանել փութայր
Լաի եթէ դուք կամիք լինել երանելիս, զափաւորա-
թիւնն սիրեցէք: Ի՞նչ լսէք և թժշկացն ասելով՝ թէ կա-
րօտութիւնն մայր է առողջութեան: Ի՞նչ ես ոչ մարմ-
նական առողջութիւնն միայն գիարտութիւնն ասեմ,
այլ հոգեկան: () այստիկ և Վաղտա կոչէ ճշմարիտ
բժիշկս՝ եթէ "Ինքեմ կերակուր և ծածկոյթ, պարտ
շատաւցուք", Ի՞նչ հաւանեցուք ամա, զի առողջ լի-
նելով գործեացուք զոր ինչ պարտ է առնել 'ի Վերա-
տոս Ի՞նչաւ 'ի տէր մեր, ընդ դու՛մ հօր միանգամայն
և հոգւոյն սրբոյ փառք, իշխանութիւն և պատիւ պոյժ
և միջո և յախտեանս յախտենից. ամէն:

ՀԱՏՈՒԱԾԲ

Ի Յ Ո Հ Ա Ն Ն Ո Ւ Մ Ե Կ Ն Ո Ւ Թ Ե Ն Է

ՄԱՍՏՈՐՈՒԹ Ի ՀԻՆ ՔԱՂՄԱՆՈՒԹՅՆԷ

ՅԱՐԱՋԻՆ ՃԱՌԻՆ

Արք արտաքին հանդիսիցն տեսողք են, յորժամ լսիցեն զբաշ զոք և զհանդիսաւոր և զպսակեալ, եկեալ ամենեքեան առ հասարակ ընթանան, որպէս զի տեսանելով զհանդէս նորա և զարուեստն և զամենայն զօրութիւնն: Եւ ախորժելի գոյ ամբողջ տեսարանն, տեսանել բիւրուց բազմաց բողոքեցունց անդ, և զմարմնոցն և զմտաց յարձակեցուցեալ զաշս, իբր զի մի ինչ յեղեղցն զանց առնել 'ի նոցանէ: Եւ յորժամ որ արդեօք երաժիշտ հասցէ, դարձեալ նոյնպէս ընուն զտեսարանն, թողլով զկարեւոր ինչ զգործան որ 'ի ձեռան ունին, բազում անգամ և զձեպելիսն իսկ, և երեւեալ նստին. բազում փութով և երպեղցն և հարմանց լսեն,

Եւ ինչպէս խորհումովն: Ի հանգիսի տառ արտաքին աշխարհականք յորժամ բանաւոր մարտիկ զոր մեծագոր յազմական պատկեալ տեսողք լսիցեն, համապունդ խառնընթաց առ հասարակ ամենեքեան 'ի վերայ գիմն, զի և տեսանել և զննել զմեծադանչ զօրութիւնն և զի մասաւթիւն շարասրութեան զամենայն մարմնացին: Եւ անդ ինչ տեսանել զմեծադան բերաւորաց արտի մեղք, որպէս և մարմնովք զիւրաքանչիւր աշս արձակեալ 'ի տեսանել, զի մի ինչ ինչ իբր որ ինչ 'ի մէջ նոցա գործիցի՝ վերպեալ գտանիցին: Դարձեալ թէ և յերգս արուեստականաց որ պաշտօնեալ 'ի մէջ նոցա պատմեցին, միւսանգամ դեմ եղեալ առաւել բան զհանդէս ընուն զապարկեացն տեղի, և ամենայն կարեւոր իրացն լքեալ՝ մեծաւ յօժարութեամբ փութով ելեալ նստիցին, զերգս արուեստականացն և զերգմենրին զարգարեւոյն առ ընդ միմեանս կշռելով, որ ինչ ընտիր ինչ լաւութեամբ, զայն

և զերկաքանչիւրոցն իսկ տեսանեն զհամանայնութիւնս :

() այստիկ և բազումք որք ճարտասանական շնորհացն փորձք, դարձեալ և նոքա առ իմաստասէրսն զսոյն զայս գործեն : Վ՛անգի և է նոցա տեսարան և լսողք և հորմուք ձայնից և տանջումն ճառելոցն յետին :

Իսկ եթէ ճարտարասանական երաժշտականացն և հանդիսաւորացն տեսողք և լսողք այնքան յոժարութեամբ նստին, որչափ և առաւել արդեօք փոյթ և յոժարութիւն իցէ շնորհել արդարաց, ոչ երաժշտիութեաք և ոչ իմաստասիրի նստելով այժմ՝ ի հանդէս, այլ առն որ յերկնից բարբառի և պայծառագոյն քան զորոտ թողու զձայն : Վ՛անգի զամենայն տիեզերս ըմբռնեաց, և հասեալ գոչմամբ այսպէս վերագոյնս վերակարգալ, անձային շնորհք վարժեալ զլեզուն : Եւ որ պրանչելին է, այնպէս մեծամեծս գոչէ, զի ոչ գոյ խաշորութիւն և ոչ անախորժելի : այլ քան զամենայն երաժշտականութիւն քաղցրագոյն և ցանկալի է և պատրել զիտէ առաւել : և առ այնոսիկ ամենայն սարսելի և սրբագոյն : և այնչափ լի են ճառելիք և այնքան ունի բարութիւնս, զի որք ստուգութեամբ և յոժարութեամբ ընդունին և պահեն, չէ ապա նոցա մարդիկ լինել և յերկրի մնալ, այլ գերագոյն կալ նոցա քան զա-

գտանել ինչ մարմացին : Եւ այս արտաքին խառնաճաղանջ բազմութեանն : Ապա եթէ ճարտարապետք հոեոսրացն ճախարակեալս տեսնելով լաւութեաք՝ փոխոփայքն ի մէջ մտանկցին : քանզի գտն և նոցա թառեղք և հանգէղք նուազաց, կոփիւնք և գոփիւնք և անհոտրին կռուութիւնք և ընարութիւնք բանիցն ասացելոց :

Իսկ արդ եթէ ճարտարութեան բանիցն իմաստութեան և քաղցրութեան երգոցն արուեստականաց և բանութեամբ քաջութեան և արանցն ճգնութեանց այնչափ միագունգ միախառն ի լեզիս և ի տեսանելիս մեծաւ յոժարութեամբ զիմեալ շուրջ նստեալ գեղեցիկցն, որչափ պարտ և պատշաճ է փոյթ և յոժարութիւն մեծաւ պահանջմամբ առ մեզ մատուցանել : Զի իբր ոչ եթէ լիութիւն ինչ երգոց արուեստականաց, ոչ ընդունայնապարծ ինչ բանութիւն ըմբռնող կամարտիկ ճգնութիւն պատմելոց եմք, և ոչ զճարտարութիւն հոեոսրացն, այլ անեղեն շնորհք ի լեզուն տատանելոյ : Եւ անգ որ ըստ քանչիւն ի վերայ պրանչելեաց տեսանել : զի այնչափ մեծ էր գոյնան, և բարբառն ոչ էր ձանձրոճայն և ոչ խիստ գոփամակ լեզեաց, ալ քաղցր քան զամենայն երգս արուեստականաց ցանկալի և անձկալի և ուխտիք խնդրելի, զի քաղցրացուցանել մարթ էր զամենայն միտս և գոհելիս : և ի վերայ այս ամենայնի սրբագոյն ստեղծի և զարմանալի : և այնչափ լի էր անճառ ճառիք, և այնչափ բարութիւնս յանձն բարձեալ բերէր, զի որ միանգամ զնոսա ընդունէին, զանձինս երկրաբո-

մենայն կենցաղական և առ հրեշտակական դիմադրանքներն, և իբրեւ յերկինս արհաւիր յերկրի բնակել:

Վանգի որդին որոտման սիրելին Վրիստոսի, սինն որոց ընդ տիեզերս եկեղեցեաց, որ զգիական երկնից ունի, որ զբաժանին Վրիստոսի եարբ և զմիջոցութիւնն միտեցաւ, որ զտերունական լանջօքն անկաւ բազում համարձակութեամբ նա մտանէ այժմ առ մեզ, ոչ քործ ինչ կեղծաւորելով, և ոչ դատաւարական ծածկեալ զգլուխն. քանզի ոչ ինչ ճառէ այսպիսիս. ոչ 'ի համաձայնողին վերայ զերգա ելանելով. և ոչ զկաբառիչ տատման ստորահարկանելով, ոչ հանդերձիւք ոսկեհաւ ուրբ. այլ մտանէ ունելով հանգերձս յորում անբաւ զեղեցիութիւնն է: Վանգի զՎրիստոս զգեցեալ է, և յոտս ագեալ զպատրաստութիւն աւետարանին խաղաղութան. և զգօտին ոչ շուրջ զլանջօքն ունելով, այլ զմիջովն. ոչ 'ի կեղեցի արմաւենեաց և ոչ 'ի վերուստ օծեալ ոսկւով, այլ 'ի ճշմարտութենէն հանգսցեալ և բաղկացեալ:

Վա երեւցաւ 'ի մեզ այժմ, ոչ գոյով 'ի մեզ կեղծաւոր. վասն զի ոչ ինչ է առ 'ի նմանէ կեղծաւորութիւն և ոչ պաճուճանք և առասպելք, այլ մերկ զլիով զմերկն աւետարանէ զճշմարտութիւն: Ոչ օտար գոյով՝ օտարովք հաւանեցուցանէ զսողսն ձեռով՝ ականա-

այնուհետեւ 'ի մարդիկ չհամարէին, այլ 'ի վեր յերկինս բնակեալ 'ի հրեշտակաց վիճակս, զերկրաւոր բնակութիւնս յերկինս հաստատելին:

Զի նոյն ինքն մեզ որդին որոտման սիրելին Վրիստոսի, սինն ամենայն եկեղեցեաց տիեզերաց, որ զգիական ունէր զերկնից, որ զբաժանէ ընդելոց էր զՎրիստոսի, որ զնոյն միջոցութիւն միտելոց էր ըզՎրիստոսի, որ զլանջօքն անկեալ կայր զտերունի, համարձակապէս միտորարտ մտանէ աւասիկ, ոչ երգս վիպասանաց 'ի բերան առեալ, և պաճուճեալ զիմակօք զերեսս զլիովն հանգերձ ծածկեալ. քանզի և բանքն իսկ չեն այնմ նման. և ոչ յաշտիճան օտին կաբաւաձե բախելոյ, ոչ 'ի հանգերձս ոսկեհաւս զարգարելոյ. այլ 'ի հանգերձս միտանէ յանհաւանական գեղոց զարգարելոց: Զի մտանէ աւասիկ զՎրիստոս ինչն զլիովն զգեցեալ. 'ի մէջ մեր մտանէ զոտս 'ի գեղ զարգաւ զարգարելով պատրաստութեամբ աւետարանին խաղաղութն: Զլայնակամարն ոչ զկրծիցն կապեալ, այլ գօտի ընդ մէջ իւր կապեալ. ոչ 'ի գլոյն ոսկւոյ պաճուճեալ, այլ ճշմարտութեամբ անկեալ և արգարութեամբ:

Այսպիսիս աւասիկ եկն եկաց 'ի միջի մերում. ոչ թէ զեղերամայր առնելովք ամէր բանիւք պաճուճելովք՝ այլ ընդ այլոց կեղծաւորեալս յուցանելով. այլ մերկապէս ազատագէտ առանց պաճուճանաց զար-

տեսութեամբ՝ ձայնիւ . ոչ նուագարանաց կարտա գոլով առ պատմութիւնն, իբր թէ տաղի կամ քնարի կամ այլ ինչ այսպիսեաց . այլ զամենայն լեզուան յարգարէ, քան զամենայն տաւիլ և քնար քաղցրագոյն և պիտանադոյն արձակէ :

Եւ նորա բնակութիւն երկինք ամենայն . թէ տարն տինդերք ամենայն . տեսողք՝ և լուզք հրեշտակք ամենայն, և ի մարդկանէ որքան իբրև հրեշտակ հանդիպին գոլով և կամ լինել ցանկանայցեն . Վնայի նաքա ստուգաբար կարեն լսել ևս համաձայնութեանս պրմիկ, և ի գործոց զսա ցուցանել, և լսող լինել որպէս պարտն է : Եւ որպէս զի այլքն ամենայն որք իբրև լուսնափունան փողունս ի պղտկունտն և ի խաղան մանկականս հատանին, և այնպէս ծիծաղին և փափկանան, և մեծութեամբք և զօրութեամբք և որովայնիւ կեան, միանգամայն բեւեռեալ զանձինս ընդ կառոյ և ընդ հողոյ :

Եւ յամ առաքելոյ ի վերաստ յայտնեալ զօրութիւնք վերինք՝ հիացեալ զարմացեալ ընդ փեղեցկութիւն հառոյ նորա և ընդ հանձար արժանաւոր առաքինութեն, ի ձեռն որոյ բառն եհար զՎրիստոսէ և ետա զընորհս հոգւոյն : Եւ ասն զի իբրև զքնար ինչ բարեյարմար, և ափամբք ընդելուզեալ սփռով, ունելով զարբառ, այնպէս յարգարեալ զհոգին ետ ի ձեռս նորա, մեծս ինչ

զօրութիւնս ցուցանէ : Ոչ այլում այլ ոմն այլոց երևեալ՝ այլովք այլոց զփաս հաշեալ, ոչ հանգերմիւ հասակ, ոչ ձայնիւ փողոյ ի սրնոց ի քնարս զիւր մարմինն զուարթացուցանել, այլ ազատաբերան բարբառով յիւր ընդուն գործեալ, այնքան առատ բան զիւր ամեալ :

Պատրաստեալ զերկինս տեղի հանգիսի, և զաշխարհս ամենայն ի լսելիս և ի տեսանելիս ամեալ զմարդիկ և զհրեշտակս առ հաւարակ մարդիկ՝ զայն որ հրեշտակաւորմբ լինիցին : Զի այնպիսիքն միայն կարող են ունենդիր լինել երգոց հոգեւորաց : Իսկ այլն ամենայն իբրև զբարեպետեր մանկունք և աղայք, լսեն զոր լսեն . բայց ոչ կրնան զինչ լսեն . զի միտք իւրեանց ընդ կերակուր և ընդ խաղ աղայութեան զբռնեալ կամ, և մեծամեծ ինչ ամեալ զմատ ոչ կրնան :

Եւ յամ առաքելոյ վերին զօրութիւնք շուրջ պատեալ կամ զնովա զարմացեալք և յմարեալք ընդ երգոցն և ընդ իմաստութեան անձինն և ընդ շնորհս հոգւոյն, որով հոգեւոր ցեղով զիւրն ամ զանր մեր Յիսուս Քրիստոս : Զի նա իբրև զքնար ոսկի ակունկազ քաղցրագի տյնպէս պաարաստեաց զանձն նորա, և ետ ի նա մեծամեծ ինչ բարբառագոյնս բարբառել ի բարբառ հոգւոյն սրբոյ : Զի այնուհետեւ ոչ

1. Պափատէր յոր . դեպք և լսող կենցախ անկար . յաւելում ի յունեն :

և բարձրագոյն հնչել հոգւոյն : իրպէս զի ապա ոչ է ձկնորս և ոչ որդի () երեգեայ, այլ գիտող զեփրոսն, հոգւոյն ասեմ, զայս քնար հալկանել : Վանդի ոչ ինչ մարդկային նաեւ մեզ, այլ 'ի խորոյն հոգևորականաց, զոր ասե անձաւեւեաց պնոցիկ, զի և ոչ հրեշտակք ծանկեան նոյն քան զլինելն : Վանդի ընդ մեզ և նոքա և մեզք ծանկեան զոր ծանեալն :

Եւ զայս յայտ արար միւս առաքեալն ասելով. « () ի ծանխից պիտի իշխանութեանց և պետութեանց 'ի ձեռն եկեղեցւոյ բազմադաստիկ իմաստութիւնն լ'ջտուծոյ », լ'յոգ եթէ պետութիւնք և իշխանութիւնք, սերովբէք և քերովբէք 'ի ձեռն եկեղեցւոյ ծանկեան զայս, յայտ է թէ և նոքա բազում փութով առ այս լուրս ճեպեցին : Վանդի և այսուիկ ճեպեալ պատուիւնք ոչ փոքրաբար, ընդ մեզ ճանաչելով հրեշտակաց զոր ոչն գիտելով՝ գիտելն 'ի ձեռն մեր :

Եւ յառհետեւ բազում լուր թիւնա ճորհնացոյք և մեք բարեգործութեամբ, մի այսօր միայն և մի յաւաքն յորում լսեմք, այլ յամենայն ժամ 'ի կենցաղումն : Վասն զի միշտ լսել նմա է բաւոյք : () ի եթէ որ ինչ 'ի թագաւորութեանս պոյմիկ լինիցի՝ ցանկամբ գիտելն եթէ զինչ խօսեցաւ, զինչ օր ասնէ, զինչ խորհի թաղաւորն յաղագօ իշխեցելոց 'ի նմանի, և սակայն յաղով

եթէ ձկնահանն որդի ձկնահանի, ոչ խորայրդ որդին Ձերեգեայ, այլ որ զխորան յուզէր զգիտութեան ճշմարտութեան հոգւոյն սրբոյ : Արդ այնպէս լուիցոյք հոգեւոր երգոց քնարին այսօրիկ : Զի ոչ ինչ մարդ կորէն բարրատի, այլ զխորս յուզէ զհոգւոյն կենդանւոյ զինչ և խօսի : խօսի զճառս անձառս, զոր և հրեշտակք չգիտէին մինչ չե սորա երաւսացեալ : Զի ընդ մեզ գիտացին նոքա Յոնաննու բարբառովն, որպէս և մէքն ուսաք, և նոքա ընդ մեզ գիտացին :

Սակայն այսմիկ այլ առաքեալ վկայէ և ասէ. « Զի արդ յայտենալի, ասէ, իշխանութեանցն և պետութեանց 'ի ձեռն եկեղեցւոյ բազմադաստիկ իմաստութիւնն այլ » : Իսկ արդ եթէ իշխանութիւնք և պետութիւնք, սերովբէք և քերովբէք 'ի ձեռն եկեղեցւոյ գիտացին զոր ուսանն, յայտնի է աւագիկ եթէ մեծ փոյթ և նոքա հաստատեալ են 'ի լսելիս : Սակայն և այսուիկ մեք ոչ 'ի փոքր պատիւ մեծարեցաք, զի հրեշտակք ընդ մեզ արժանի եղեն գիտել զոր ոչ գիտէինն :

Արդ բազում պատրաստութեամբ 'ի լուր թիւն ունկնդիր լիցոյք պարկեշտութեամբ, մի այսօր միայն և մի այն օր միայն որ օր լսեմքն, այլ զամենայն աւուրս կենաց մերոց ունկնդիր լիցոյք : զի գեղեցիկ են եւք ասողաց : Զի եթէ 'ի ներքս յարբունիս ինչ զինչ խօսին ցանկամբ լսել՝ զքան և զհրաման և զխորհուրդ թագաւորին, թէպէտ և չիցէ ինչ

անգամ ոչ ինչ եղեալ առեալ առ մեզ, որչափ ևս առաւել զոր անձն ասաց, ցանկալի է լսելն. և մանաւանդ մինչ զամենայնն ճառէ մեզ հաստատութեամբ :

Այս բարեկամ քաղով թագաւորին, յաւէտ ևս և զնառնելով յինքեան իսկ խօսելով, և 'ի նմանէ բերով զամենայնն. քանզի “ () ձեզ ասացի, ասէ, բարեկամն, զի զամենայն զոր ինչ լուայ 'ի հօրէ խնկէ, ծանուցի ձեզ ”: Իբր թէ զք յանկարծակի 'ի վերուստ կարկառեալ և 'ի գագաթանէն երկնից տեսանէսք աւետարանելով ստուգութեամբ, ոչ ապաքէն ամենեկեան ընթանայաք. այսպէս և այժմ հաւորեացուք: Վասնզի անգուստ խօսի մեզ այրս այս. վասն զի չէ իսկ յաշխարհէ յայսմանէ, և զվերիմարինն ունի բարբառեալ յանձին իւրում, ամենայն ուրեք մերձ քաղով առ օցն որ այնպէս ստուգապէս գիտէ զայնն որպէս հօգին մարդկան զի գիտէ զիրան. հոգի սրբութեան, հոգի ուղղութեան, դատաւորական, առաջնորդական, արարող այլ աչաց' որ յարդարէ զհանգերձեալսն որպէս զմերձակայս տեսանել, որ մարմնով տայ տեսանել որ ինչ յերկինս:

Իբր զբազում հանգարտութիւն ստապաւք յամենայն ժամ 'ի կենցաղոյս. մի որ խօսեմարիտ, մի որ քնեալ, մի որ աղմկեալ մտեալ այսր ոչ մնասցէ. այլ փոփազդեացուք զմեզ յերկինս, վասն զի անդ խօսի զայս ընդ

մեր գործ, որչափ ևս առաւել պարտ և պատշաճ է լսել զբարբառութեանն. մանաւանդ զի ամենայն ինչ վասն մեր է:

Զայս ամենայն առ շքմարտիւ ցուցանէ մեզ, որ միշտ հանապազ մի բերի և բարեկամ էր թագաւորին. զի խօսի նա 'ի ամ, և սա 'ի նմա, նէ, և նա 'ի հօրէ. ինքն իսկ ասաց եթէ և Ես զմեզ ինչ բարեկամն գիտեմ. զի ամենայն ինչ զոր ասաց ինչ հայր, ևս ձեզ ցուցի: Արդ այսպէս զամենայն առ 'ի վերուստ խոնարհեալ յանկարծակի դաշտ պատմել մեզ զխորհուրդս երկնաւորս, մեր ամենեկեան յանկարծակի յարձակեալ պատեացուք շուրջ զնովա հարցանել. զի անգուստ ուստեմն 'ի վերուստ խօսի ընդ մեզ. և ոչ աստուստ յաշխարհէ. զի և տէրն ինքն ասաց. ասէ. և Դուք չէք յաշխարհէս յայտնանէ: Դա և զբարեկամն 'ի բերած ունի որ վասն տեսան բարբառի, որ յամենայն բնակեալ է որ այնպէս շքմարտիւ գիտէ զայ որպէս ողկն մարդոյն գիտեն զանձնէ իւրմ. հոգին սուրբ, հոգին ուղիղ, հոգին առաջնորդութեան որ առաջնորդէն մեզ յերկինս, որ գնէն մեզ նոր տեսանէ իս, որ պարտաւորէն մեզ զյաւիտեակեանն իբրեւ առ մերովք կենդա, որ յամենայնի կամի զերկնաւորսն նկատել:

Արդ բազում ունկնդրութիւն արասցուք նմա յամենայն ժամանակ. մի վասն որ, մի քնեալ, մի կեղծուոր. մի խառնել որ այսր մտեալ դատմիցի. այլ փոփոխեացուք զանձինս մեր յերկնէ յերկինս, զի առ

նոսա՝ որք անդ են թաղաւորեալք : Օյ թէ և մաս-
ցուք, ոչ ինչ շահիմք աստի մեծամեծս . քանզի լին իսկ
բանքն { } Յհաննու առ այստիկ որք ոչն կամին վճարիլ
'ի վատթար կենցաղաւարութենէս յայսմանէ : Ո՛ր ասն
զի որոտումն զարհուրեցուցանէ զանձինս մեր՝ աննշան
ունելով զհնչումն . բայց սորա ձայնս զոր 'ի հաւատա-
ցելոց ոչ զարհուրեցուցանէ, այլ և կանգնէ ևս յերկիւ-
ղէ և 'ի խաւովութեանց, և զարհուրեցուցանէ զգեւս մի-
այն և զայնասիկ որք ծառայեն նոցա :

Եւրդ գիտելով զխարդ զարհուրեցուցանէ զնոսա՝ բա-
զում լուութիւն ատապցուք զարտաբխն և զորս մտաց խոր-
հրդոցն, և զայս ևս առաւել : Վնանդի զինչ օգուտ է
բերանոյն լսել, յորժամ մնօք աղմկի և ունի զբազում
աւելորդութիւնս : Օայն լուութիւն խնդրեմ ես որ մը-
տացն և խորհրդոցն է, վասն զի և լուութեանն այնմիկ
եմ հարօտ : Եւսուհեան ոչ ցանկութիւն մի յրնչից
լլկիցէ զմեզ, ոչ փառաց տենչանք, ոչ սրտմտութիւն
բռնութեան և ոչ այլ ախտից բազում աղմուկք : Ո՛ր ասն
զի ոչ է առանց մարբելոյ զլսելիսն գիտել զբարձրու-
թեանց ճառեալս որպէս պարտն է, և ոչ ճանաչել ըզ-
խորհրդոցս այսոցիկ զանճառութիւն և զսարսմունս և
զայլ ամենայն առաքինութիւնս՝ որք յաժայինս յայտ-
սիկ մերձաւորութիւնս :

Ընդ երկնակրօն մարդկան խօսի : Զի եթէ աստէն կամք ընդ երկրա-
ւորս, ինչ ոչ մարթեմք լսել . զի ոչ ինչ է Յոհաննու ընդ երկրաւորսս,
որպէս երկրաւորացս ընդ նմա : Ապաքէն ձայն որոտման ահեղ սաս-
տիկ՝ բեկանէ զսիրտս մարդկան . իսկ սորա բարբառս խռովեցուցանէ
ոչ զոր 'ի հաւատացելոց . այլ և հանգիստ 'ի մեծէ խռովութենէ պատ-
րաստէ նոցա . խռովէ և բեկանէ զգեւս յիշխանութեան նոցա :

Իսկ արդ զի մեզ յայտ լիցի որպէս բեկանին նոքա, բազում լու-
թիւն զմտաց 'ի նպատ մատուցուք : Զի զինչ օգուտ է 'ի բերանոյն
լուութենէ, յորժամ ոգիքն 'ի ներքս խռովեալ կայցին : Արդ զլու-
թիւն զմտաց խնդրեմ . քանզի և լսելիք ներքինքն պիտին, և գործ առ
նա ընդ այնպիսին է : Արդ այսուհետեւ մի զոր ուրեք նեղիցէ ընչից
ցանկութիւն . մի որ 'ի ներքս յանձին իւրում՝ նեղիցի առ աչս հպար-
տութեան . մի որ յանձն իւր նեղիցի 'ի սրտմտութիւն բարկութեան
բռնութեամբ, 'մի այլով ցանկութեամբ չարչարանաց լցեալ կայցեն
զամանս իւրեանց : Զի ոչ է հնար ընդունել զբարձրութիւն զաւե-
տեացն զահեղ սաստիկ խորհուրդս և զանճառ ճառս քաջութեան, թէ
ոչ զամենայն խիղճ և զլեւթ յիւրաքանչիւր մտաց 'ի բաց մերժեալ
իցէ : Զի եթէ զձայն զերգոցն զարուեստասկանացդ և զուռագս սրնդի
և քնարի ոչ որ կարէ հաստատուն ուսանել եթէ ոչ զամենայն խոր-
հուրդս և զմիտս անդր ժողովէ, զխորդ մարթ և պատշաճ է նստել յու-
լութեամբ և ծուլութեամբ մօք լսել զխորհուրդս զերկնաւորս :

Այսպէս պարբերիկ եւ Վերստու խորանէ աներով. «Ա՛յ տայք զարբուծիւնս շանց եւ մի արկանէք զմարդարիտս ձեր առաջի խողաց», «Ա՛յ արգարիտ զպատրիկ զբանս կռ լեաց, նա եւ յոյժ պատուականագոյնս եղեալ քան զնա տա: . . . Արդեաւ անգր իսկ մասնելով պիտի մնոցէ աւերք ի սրամտութիւն եւ ի հոգոց կենցաղականացս տա՝ ժամանակ եւ յայտնաւանդնէ վշարեալ յոխտից: Վրան զի ոչ ինչ է պլ ազգ շահել առաւառ մեծամեծս, եւ թէ ոչ նախ այսպէս սրբեացէ զհոգին:

Այս մի որ ասիցէ ինձ թէ զոյգն է ժամանակս որ ընդ մէջ հանգերձեալ ժողովոյն. քանզի հնար է ոչ ի հինգ միայն աւաւր, այլ եւ ի վայրկենաւ մի ի բաց գնել զամենայն կենցաղաւարութիւնս: Այսն զի զինչ վատ թարագոյն քան զաւագակ եւ զմարդասպան. ոչ յետին տեսին է այս շարեացն ամենայնի: Այս ապա իսկ եհաս ի ծայր առաքինութեանս եւ ի գրականս եղև առ բեալ, ոչ աւաւրց ինչ կարատ եղեալ եւ ոչ աւաւր մից եւ ոչ կէս աւաւր, այլ դոյզն ինչ վայրկենաւ: Այսպէս զի ապա մարթ է յանկարծակի փոխադրել եւ լինել ասկի փոխանակ կաւոյ: Վրանքի ոչ է բնութեամբ որ ինչ առաքինութեանն եւ որ ինչ շարութեանն, այլ զիրար դարձ փոխադրութիւնն վշարեալ յամենայն հարկաց եւ վտանգաց: . . .

Վասն այսորիկ պատուիրէ իսկ անոր մեր Յիսուս Քրիստոս եւ ասէ. «Ա՛յ տայք զարբուծիւն շանց եւ մի արկանէք զմարդարիտս ձեր առաջի խողաց»: Զի այնպիսի են ամենայն պատգամք, մանաւանդ թէ ոչ այսպիսի միայն, այլ առաւել եւ պատուականագոյնք եւ բարձրագոյնք: . . . Սրբութեամբ մտանիջեք, ի բաց թափեալ զէնս զնա, խանձ զենգութիւն զարամաւորիւն զբարկութիւն եւ զամենայն ցանկութիւն: Զի ոչ ինչ է մարթ մեծ ինչ շահել յաւանայ անտի, եթէ ոչ զանձն իւր մարդն սրբեալ քերիցէ:

Եւ մի որ ասացէ զիս թէ սակաւ ինչ է ժամանակ որ ընդ մէջ է միւսոցն ժողովոյն. զի մարթ եւ պատճառ է ոչ միայն ի հնգորեայք ժամանակի, այլ եւ ի միում ժամու փոփոխումն առնել բարուց կենաց մարդկան: Թէպէտ եկ ասա զու զիս, զինչ չար եր քան զմարդասպանս աւագակ. ոչ ի միում ժամանակի անգ ի գլուխ քաշութեան վայելալի մասաւցեալ ի նոյն ինչն ի գրականս զլիտմն մտաներ, ոչ աւաւրց ծախք, ոչ ժամուց եւ ոչ կէս ժամու, այլ յսկան թափախել վաղվաղակի ոյգան մէա մի կոչոյ: Ապա պարտ եւ պատճառ է արագ առ բաց վաղվաղակի փոփոխել, եւ լինել ասկեղէն փոխանակ կաւեղինքն: Քանզի ոչ եթէ բոյս ինչ է բարուց ի մէջ քաշութեանն եւ վատութեանն, այլ զիրին փոփոխումն որոշեալ եւ մեկնեալ եւ պարզեալ յամենայն շատաւ տաքնայէ: . . .

Ի՞նչ պատրաստեալ զանձինս մեր այնպէս երթիցուք յեկեղեցին, թերեւս փութաբախ ինչ լսել 'ի պիտանեաց, և շտեմարանեալ 'ի հոգիս մեր զձառեալսն: Եւ որ Զանապարհ եղիցի, մի որ ապառաժ, մի որ փշովք լլկեալ. այլ արագոցուք զմեզ հերկո՛ւ... Ի՛հա սերմանեմ յառաջագոյն և պատուիրեմ ձեզ. մի որ պոյ զայելեալ իցէ յայսմ սեղանոյ, ապրկանիցէ զգրի իւր պատրոզ և վհատական տեսութեամբն այնպիսիք. ձաղանք ուսանայապանք են այն ամենայն որ ինչ գործին և ճախն անդ: Ի՛յլ գիտեմք խելածուռք եղեալ եթէ զպաշտի ախտ եղիք առ մեզ, մանաւանդ թէ զորպիսի եղիք ընդ Վրիտասի յորժամ ածէր զձեզ 'ի խորհուրդս մկրտութեանն. զինչ ասացէք նմա, զինչ խօսեցայք ընդ նմա վասն տառանայսկան ձաղանաջն. ոչ 'ի սառսանայի և 'ի հրեշտակաց նորա հրաժարեցայք, և խոտացայք և ոչ հայել խկ անդ: Ի՞նչիւն է այժմ ոչ փոքր ինչ. զի մի որ չարակամ եղեալ յայտպիսի խոտումանս, անարժան զինքն կարգեացէ առ այսոսիկ խորհուրդս Եւստ. դամաւոր եկն առ մեզ յերկնից՝ 'ի նմանէ յայ խկ առաքեալ, և առկուլ յաղաքս յոյժ կարեւորաց...

Այսպէս պատրաստեալ զանձինս մեր միախումբ ժողովոյն յայսմ տեղի ժողովոյ հասցուք. թէ իցէ և համբիք ինչ օգտի անձանց ձերսն լսել և գնել 'ի միտս ձեր: Եւ որ 'ի ձենը Զանապարհ, մի որ 'ի ձենը Զանապարհիս փռոյ, մի որ 'ի ձենը վեմ ապացեալ. պատրաստեցուք զանձինս մեր հերկս հերկեալս կախեալս... Ուստի բան եղեալ պատուիրեմ մի որ 'ի ձենը որ այսմ սեղանոյ ցանկանայցէ հասանել, յառաջագոյն փոքրեւն այնպիսիք զանձն իւր պղծեալ գայցէ. զի այն ամենայն գործք սատանայի են: Բայց գուք թեպէս ածէք զմառ որ արժանիք եղերուք խորհրդակից լինելոյ որպիսի ախտս ախտեցէք մեզ, մանաւանդ թէ ոչ ընդ մեզ, այլ ընդ Վրիտասի 'ի ժամանակի յորժամ 'ի մեծաւորն 'ի պանելի խորհուրդ խառնէր զձեզ. զինչ ախտեցէք, զինչ հրաժեշտ ետուք սատանայի և հրեշտակաց նորա: Եւ որ ահ մեծ է, ասե, գուցէ յուխտի անց յայնմիկ ժխտող գտեալ անձամբ զանձինս ձեր խորհրդացն արուժեան տարա կոչուցանիք... Այս հրեշտակ եկն մեզ յերկնից առաքեալ յայ կարեւոր, և կարեւոր պատգամս մատուցանէ...

ՅԵՐԳՐԻԿ ԺԱՅԵՆ

“Ի սկզբանէ եր բանն”, ի հոհաննէս հանդերձեալ եր խօսել ընդ մեզ և զիրան շատել մեզ, կարեւոր եր և զազգն նորա և զհայրենիսն և զանունդն ասել: Բայց վասն զի ոչ սա, այլ նա բարբառի, 'ի ձեռն որոյ առ բնութիւն մարդկան աւելորդ թողի ինձ ձգտեցուցանել և խնդրել զայնոսիկ: մանաւանդ թէ ոչ այնպէս աւելորդ, այլ և յոյժ կարեւոր: Վանդի յորժամ ծանիցես թէ ես այլ ե և ուստի և յորոյ և որպիսի, ապա լուիցես ձայնի նորա և իմաստասիրութեանն ամենայնի, յայնժամ գիտացես բարեւ թէ ոչ եւ նորա այս ամենայն, այլ աստուածային զորութիւնն որ շարժեց զհոգի նորա:

Երդ յոր հայրենեաց է. հայրենեաց և ոչ իմք. 'ի գեղջէ և 'ի գաւառէ յանարդէ, ուր ոչ լինէր ինչ բարի: Այն զի զՎալիկեա դպիրքն պարսաւէին ասելով, թէ “Հարց և անս զի 'ի Վալիկիէ մարգարէ ոչ յանն”, և ճշմարտապէս խորայելացին՝ ասելով եթէ “Ի Վաղարշիէ կարէ ինչ լինել բարի”, իւր անտի գողով ոչ 'ի նշանաւոր ինչ գեղջէ է, այլ և ոչ 'ի ծանօթ անուանէ. իսկ հօրն ձկնորսի տնանկի, այնպէս տնանկ, մինչ զի և զմանկունսն 'ի նոյն գործաւորութիւն ածել:

“Ի սկզբանէ եր բանն”: Իսկ արդ եթէ ինչն Եզեմնէս եր որ ընդ մեզ խօսեր, և անմտք անձին զանձն ընդ մեզ խօսեր, պարա և պատշաճ եր մեզ զնորա զազգատոհմ հարցանել, զգաւած խնդրել, ընդմեջնէն քննել: Իսկ արդ զի ոչ ինչն յերկնէ, այլ նա նախա 'ի նշ. մանէ առ ազգս մարդկան խօսի, աւելորդ ինչ և գաւառի համարի՞ զայս ամենայն քննել: մանաւանդ թէ ոչ աւելորդ, այլ և կարի օգէ տանի: Զի յորժամ աշակերտ եր և ուստի և ուստ ուստիք և որովոր և ոյր ուրուք և ոյր սակի, և ապա լուիցես ձայն բարբառոյ անորա բութեան, և իմաստութեանն զլափ ասեալ հաստատանս գիտացես ճշմարտիւ՝ եթէ ոչ նորա եր բարբառն, այլ զբութեան անբութեան աստուածութեանն՝ որ եւայր 'ի նմանէ:

Արդ որ և գաւառն. գաւառ բնաւ ուրիշ իսկ չերէ՛. գեղ՝ ազգարկ փ վատթար յազարակս. կողմն՝ ուստի բնաւ բարի ինչ երբեք ուրիշ չէր լեալ: Զի զՎալիկեա և քահանայապետքն իսկ գորովաւ խօսեցին. « Բնիկս, ասեմ, և անս զի բնաւ 'ի Գալիկայէ որ մարգարէ չէ յաննելոյ ». նա և ճշմարտա խորայելացին գորովէ և ասէ՛ թէ « Ի Վաղարշիէ մարթ ինչ է բարի ինչ երանել »: Սակայն Թեպէս և աստի եր սա, այլ ոչ յերեւելի վայրաց ուստիք եր, և ոչ յանուանէ ինչ անաշխիւ: այլ ձկնահան և որդի ձկնահանի, ազգատ յազգատաց. և այնպէս ազգատաց, զի և զորքին 'ի նոյն արուեստն հօրն կացուցեալ եր:

Պիտեք իսկ ամենեւեան եթէ ոչ որ ձեռագրէտ ա-
րուեստի ցանկանայ աւնել զորդին իւր ժառանգորդ ա-
րուեստին իւրոյ, եթէ ոչ վտանգեցուցանէ զնա յոյժ՝
վտանգեալ աղքատութիւնն իւր, մանաւանդ յորժամ
արուեստն անարդ իցէ. զի և քան զձկնորս ոչ տնանկա-
զոյն որ և անարգագոյն, այլ և ոչ տխմարագոյն որ ար-
գեօք եղիցի : Իսկայ ստեղծայն և ՚ի սասա ուննք մեծ կարգ
ունէին և ուննք զնուստ : Իսկ առաքեալս մեր այս
գնուաղ կարգն ունէր. զի ոչ ՚ի ծովէ որսայր, այլ ՚ի
դոյզն ինչ ծովակի որսացեալ գեղերէր և չքէր զնոյն
հանգերձ հարբն և եղբարբն չ՝ յակորա, և զպատուա-
տուն գործին կարկատէր. որ և այն յեախն տնանկու-
թիւնն էր. և պնդէս կոչեաց զնա Վրիտառս : Իբրաւուն
աղագուս որ արտաքինն էր, և յայտանէ է իմանալ՝ ոչ
միայն զի այնպէս էր, այլ զի և ՚ի ուկաս վկայէ տա-
լով՝ եթէ ոչ միայն տգէտ, այլ և առանց դպրութեան
էր : Վանդի և որ այնպէս տնանկ և ոչ ՚ի վաճառ մը-
տեալ և ոչ ընդ գիտուն մարդկան խօսեալ, այլ ընդ
ձկնորսութեանն բեւեռեալ, և եթէ երբէք պատահէր
և լինել ընդ ումեք ընդ կրպակաւորացն ձկանցն և խո-
հաներայն խօսելով ինչ, ոչ ինչ լուադոյն քան զգա-
ղանս և զանուանս հանդիպէր լինել, և զիսորդ ոչ ըզ-
նոցա իսկ զձկանց ունէր զանձայնութիւն :

Դուք ինչին գիտէք զի չի որ յարուեստագիտաց որ զիւր սրդին
՚ի նոյն արուեստ արտաքութեան թիք, թէ ոչ յեախն տնանկու-
թիւն շտապեալ ապշուալիցէ, մանաւանդ թէ արուեստն ևս իւր գծուծ
իցէ. ոչ քան զձկնահանս ոչ գծուծ ինչ իցէ, ոչ աղքատ և ոչ աղքատ
ինչ : Ստեղծայն և ՚ի մէջ նոցա ուննք լաւ և ուննք վատեար : Իսկ այս
որ մեր առաքեալս է, և ՚ի նոցա մէջ գծուծ միշտեաց հատեալ էր. զի
ոչ եթէ ՚ի ծովու կը որս նորս, ոչ ՚ի ընակի մոջ փորքիսն. անդ զնո-
գուս հարբն և եղբարբն հանգերձ տառապէին. և առ նոքն որ յեախն
նշան է տնանկութեան՝ պատառառուն գործին, յարուս էր գործն.
Իսկ զնա տէրն մեր Յիսուս Քրիստոս և ՚ի կարկատել անդ կոչեաց :
Այլ վտան արտաքութեան և իմաստութեան աշխարհի և յայնմ
ամենայնէ մարթի և գիտել թէ չկայր ինչ առ նմա, բայց սակայն
և Ղուկաս մկայն թէ այր մի տգէտ և առանց գիտութեան էր. ոչ
զորքնս հրապարակեաց գիտեր, ոչ յանգիման երբէք եղեալ արանց
որտառականաց, այլ անգին ՚ի նոյն ընդ նոքն ընդ ձկնորսան կայր առ-
նանկութեամբ միշտ բեւեռեալ. զի թեպէս և յանգիման ումեք լինէր
ձկնորսաց կամ խոհակերաց, իսկ արդ ուստի իսոք կամ բանդ կամ
ձառք ընդ նոցա իցին՝ յո՛ հանել կարեն զնա ՚ի նոյնն անանոց, կամ
զիսորդ էր թէ ոչ նոցան ձկանց զանաքառա բանան ուսեալ լինէր
անդակիցն նոցա :

Վրդ այս ձկնորս որ շուրջ զճախատն շրջէր գործնեւք ձկնանց, որ 'ի ինթապիդայէ գաղթեալաց, որ հոր ձկնորսի տնանկ անանկի, որ զյետին անանկութիւնն ունելով, որ տգէտն՝ և զայն ևս յետին ազիտութիւնն ունելով, որ գալու թիւն ոչ յառաջ աւետել և ոչ յետոյ, բայց յետ լինելոյ նորա ընդ Վրդատարի, տեսցաք թէ զինչ խօսի և վասն որոյ մեզ բարբառի։ Վրդեօք յաղագս որոյն յապարակս և 'ի դեռս և կամ յաղագս նշանաց ձկնաց. քանզի զայս թերեւ 'ի ձկնորսէ անդ ունիմք լսել։ Բայց մի որ խնդրեցի զայս, վասն զի ոչ ինչ յայայանէ լսեմք. ալ որ ինչ յերկինս, զոր ոչ որ ծանեաւ յառաջ քան զայս։ Վրդի այնպիսի բարձրաբոյն օրէնս և հաճոյ քաղաքավարութիւնս և իմաստութիւնս եկեալ մատուցանէ, որպէս զի վայելչապէս անտի խկ խօսելոյ 'ի հոգւոյն դանձուց։ . . .

Վրդ պաշտիկ ձկնորսի, ասա ինձ, կամ բնաւ իսկ ճարտասանի, իմաստակի կամ իմաստասիրի՝ որոյ զարեաքին իմաստասիրութիւն խրատեալ։ Զաւ լիցի։ Վրդն զի ոչ է պարզաբար մարդկային հոգւոյ յաղագս երանելի և անարատ բնութեանն այնպիսի պայպիսի իմաստասիրել, և յաղագս որոյ յետ այնորիկ զգուծեանց, վրան՝ անմահութեան և կենացն անբաւելոյ, յաղագս բնութեան մարմնոյ մահկանացուաց և անմահից յետոյ և զելլոյ։ . . .

Արդ այս ձկնահմ որ ընդ լինն ընդ տախանն ընդ արձուլն ընդ միւսնան անեալ էր, որ 'ի ինթապիդայէ գաղթեալացն էր, աչքատ յաղքատաց, ձկնահմ 'ի մկնահմայն էր, որ 'ի յետին անանկութեան կայր, որ զիմաստութիւն Խարաբութեան որոյ ոչ յառաջ գիտեր և ոչ յետոյ ուստ, ապէ տեսցաք զինչ խօսի կամ վասն որ յառաջ մարտեալ պատմ մեզ, թերեւ արգելք զորոյ, գեանց, լինոյ, միանց խօսիչի. զի 'ի եղանկ զինչ ալ ինչ որ ան ունի լսել։ Դա զորք մի երկնից, զի 'ի վեր յերկինս խօսի. և զայն խօսի զոր երբեք որ ուրիշ ոչ լուսն և ոչ խօսել կարաց։ Եւ զայն բարբառ բարձր ձրամանց և կարգա քաղութեան և Խարաբութիւն իմաստութեան եկեալ բերի։ . . .

Իսկ արդ այս քանի մկնահմայ իցին. եւ իսկ Խարաբութեանց փիլիսոփայիցն որ զմեծամեծ բարձրութիւնս խորութեան գիտութեան թերեւալք կարգեալք, ոչ բաւական իցին ասել կամ լսել, Պատի յայտ է զի ոչ թէ՛ բնա ամենեկն բոյս բարոյց. ծննդն մարդկան բնական լինիցն դանկը պանարա զերանելի գիմաստութիւնն պատմել, զանմահութեան, զկենդանութեան, զանպիսիութեան, վասն բոլոր խորաց ծննդն մարմնոյ մահկանացուաց, անմահից, մեղերութեան, յարութեան որ 'ի յետին ժամանակ լինելոյ է։ . . .

Ինչո՞ւ արդէ՞ս այս և առանց դարձութեան որ 'ի Ռեթ սայիրոյս (1) երեգեայ արդին, թէպէտ և ընդ անգամ ծաղր առնեն հեթանոսք անուանցն զայրաբնակութիւնս, այլ ոչ ինչ նուազ, այլ բազում համարձակութեամբ ասեմք. քանզի որքան արդեօք նոցա արգն բարբարոսական երեւոյցի և 'ի հեղինակոս խրատուէն հեռի, այնքան պայծառապոյն երեւին մեզ մերջն:

1) ասն զի բարբարոսն այն այնպիսի բարբառի: զոր ոչ որ 'ի մարգիսնէ որ 'ի վերայ երկրի եմ գիտաց: Եւ ոչ զայս միայն զի խօսի, այլ և հաւանեցուցանէ ևս: Դժբայն թէ և այս իսկ էր, մեծ պանչէլիք էին. բայց առ այսօրիկ և այլ մեծագոյնս տայ նշան նմանչուն լինել ճշտելոյն, և հաւանական և ակորժելի ամենայն խողաց 'ի ձեռն ամենայն ժամանակաց դիպելոյ: Ի՞նչ որ ալ զարմացի ընդ զորութիւնս որ 'ի նմա բնակեալ: Ի՞նչ որ այս մեծ նշան է զոր ասացիս, ոչ ինչ յանձնէ օրինադրել զնա: Ի՞նչ բարբարոս աւետարանական դրով եհաս յամենայն տիեզերս. իսկ մարմնով զմէջն բնիկեաց զ'իբրս, որքանոր զհինն իմաստասիրէին ըզհեղինակոս տահմանակցութեանն լինել, ամենեքեանս 'ի մեջ թիւումնայն ծագելով և զճայրաբարոյսն դիւայ

Իսկ արեւոս անմեկ և առաւելաւոր, որ 'ի Ռեթսայիրոյսն էր Զե: բեգեայ արդիս, թեպէտ և հազար անգամ զարմեն հեթանոսք և չե: նական անբաժ անուանեն, թեպէտ և խմորհարոյն ևս տալցի կա: մարմնական. զի որչափ խաժագում երեւոյցի նոցա աղքատիմն ոտրս, և 'ի Յունաց անարարութենէ անտի կարտեայ կոչոյ, նոյնչափ և առաւել քան զնայն լուսաւորագոյն 'ի մերում միջ ծագեալ և բնեպէ:

Զի յորժամ խաժագումն և արեւոս զայնպիսի բարբարոս բարբառի: զոր ոչ որ արեւոս երեւց 'ի մարգիսնէ նաեւ կամ լուսա: Ոչ միայն բարբարոս բանիւք, զի և եկէ և այլոսի իսկ եր, քանզի մեծ եր մեծա: պանչ զորութիւնն. այլ 'ի սորին վերայ միտ ևս այլ մեծ գործ ե: զի որ միմեզմք ըսն զնորս բանս, համարալ կոչումնն զնմանէ, զի ոչ ինչ յեղան, այլ 'ի վերաւս խօսի զոր ինչ խօսի, և մեծապէս բարբառ: ասեմք. որք արեւոսանն իսկ զայնպիսի ամենայն լուսանոց: Եւ 'ի որք բարբարոս բանիւք մարմնայն իւրոյ միմեզ արեւոս բնականութեան՝ անկը զերկրէն ամառաց, ուր հին փիլիսոփայքն բնական էին Յունաց: հրամանք և առաւել անպիմ կոչոյ 'ի վերայ զնայն հաղորդութեան հարաւոր պարտէ. որ և մեկնեալ երկնայր խառնեալ 'ի գանձն որ արեւմինն եր, որ զայնպիսի ցործս յանձն բարձեալ բերք: Եւ իսկ որք Յունաց հեթանոսքն զմէկալ կարտեայ ամենայն և յա:

1) Պաճաւոր յօրինակին այլ և հասմէլոյսանէ ևս. յաւելաւ յոսնէն:

աւերելով. իսկ հոգւոյն գնաց առ դասն այն՝ որ անփա-
ւորն է այնմիկ որ զայսպիսիս գործէ: Եւ որ ինչ 'ի հե-
թանոսացն՝ ամենայն շիջանէր և ապահանէր: իսկ առ-
ջայս զօրհանապաղ պայծառազոյն լինէր: Վրանդի ուս-
տի սայն, անտի և այլ ձկնորսքն. բայց որ ինչ Պղատա-
նին և Պիւթագորին թուեցեալքն ունել յառաջագոյն՝
լռէին, այնպէս զի ոչ յանուանէ իսկ գիտել բազմաց:...

Իսկ ոչ ագիտիս և անգարիս պնայիսիք, այլ և ի-
սորիք և եգիպտացիք և հնդիկք և Պարսք և եթէ իտլ-
պացիք, այլ և բիւր ազգք յիւրեանց փոխարեմեալ լե-
զուք, զառ 'ի սմանէ 'ի ներքս անեալ օրէնք, ուստն
խուժագուժ ազգք խնաստասիրել:

Իսկ ուրեմն ոչ ինչ 'ի նանիր ասէին տեղեկացեալ՝
թէ տեսարան եղեն նմա ամենայն տիեզերք: Վրանդի
ոչ թողեալ զհամացեղսն՝ անբանիցն բնութեան վառ-
տակէր 'ի զուր, որ էր վատթար պատուատիրութեանն
և յետին անմոռութեան. այլ այլովքն և այսուիկ փառ-
ծայր մնաքել միայն յախաիցն, որպէս ուսուցին ինչ 'ի
պիտանեացն ամենայն տիեզերաց, և յայնցանէ որ կա-
րօզն է կանգնել զնոսա յերկրէ յերկինս: Եւ ոչ մի-
գուլ և մնապիտով ինչ ծածկեաց զլարգապեղծութիւնն

պոփանութիւն գործեալ, և սորա ամենայն համապաղ յամենայն
լուսաւորացոյն ծագի: Զի յօրմէ հետէ սա այլովք ձկնահանք հառ-
գերձ 'ի մէջ անցեալ, յոյժմ հետէ պիւթագորեանք իտփանեալ և
պղատեանքն ամալեցեալ գնին. զի որ այնչափ յառաջ ժամանակաց
կեալ զեղեալ զայնարհս սւնէր, արդ բնաւ և անուն ոչ անուամբ նա-
ջա 'ի մէջ բազմաց:...

Այլ ոչ եթէ ագիտիս տառապելոյ և անանկի իրցս պայտփէ են, այլ
ասեալ առ հասարակ հնդիկք, ասորեստանեալք, եգիպտացիք, պար-
սիկք և Գարբնիք և բազում այլ ազգք ազգաց յիւրեանց ընդու շրջեալ
յիւրաքանչիւր ձայն բարբառոյ զտորա պատգամս հրամանաց, որք
խուժագուժք Զարաթուսթիւն զմահատութեան ուսանին:

Ոչ յիրաւի առաջառ եթէ միայն մի տեղի կին հանգիստ ամենայն
տիեզերք: Որ ոչ եթէ զարգակից ասիմայինս թողեալ զաղաց աղցս
անամոյց Զարաթուսթիւն ուսուցանէր. զի այս զորս ասորեստապետաց
և խուլ ասորեստներ մասնցն աստատութիւն: Իսկ մարդս 'ի վերայ այ-
լոցն ամենայնի հաստատեալ սրբեալ և կատարեալ կին միայն յամբ բոց
ափսոյց չարչարանաց. բայց մի միայն զայս փայլ յանձին բարձեալ բե-
րեղ, զի զմեզ ինչ պիտանութիւն սուսուցանել կարացն, որով զմեզ յերկրի
յերկինս փոխել մարթապէ: Ս ամս այսորիկ և ոչ թէ իրէ 'ի մեզ մա-
ռափաղ Զարաթուսթեան բանիքն խաւարային զվարդապետութիւնն
ծածկէր, որպէս և նոքայն ամենին, զխորամանկ չարին պատարա-
կեալ անյայտութեամբ բանիցն առաջատեսեալ բերէին. այլ սորա հրա-

խոր, այլ քան զարեգակնային ճառագայթման են ինքնա-
յայտնադոյնք։ վասն որոյ և ամենայն մարդկան որք են
լնդ ամենայն տիեզերս՝ ծագէ։ . . . () Ի բարորակ իսկ
առ ինքն ձգեաց զամենայն աշխարհ, և յայլ կրօնս փա-
փախեաց զանկրօնս լրութեամբ բանիցս այսոցիկ, որք
լուսք զկարգս աւանդեալս՝ ի նմանէ մեզ։ Եւ աստուտ
և ամենայն ուստեք յայտ է թէ ոչ ինչ մարդկայինք
սորայս, այլ անձայինք իմն են և երկնաւոր ուսմունք՝ ի
ձեռն անձինս այսորիկ եկեալ առ մեզ։ () Ի ոչ ինչ բա-
նից որոտմունք և ոչ բանից ճոռամութիւնք, այլ զօրու-
թիւն անպատմելի և անձային և զուգիղ հաստոց զան-
բաւ զօրութիւն և զբիւրուց բարութեանց ունի։ . . .

Ի՞նչ զինչ է զի սկսեալ աւետարանիչս առժամայն
իսկ ասէ այսպէս։ «Ի սկզբանէ էր բանն և բանն էր
առ անձ», ։ Տեսեր զհամարձակութիւնս և զգազում իշ-
խանութիւնս։ և զիարդ ոչ յերկուանայ և ոչ ի կար-
ծիք ինչ անկանի, այլ զամենայնս բացայայտեալ բար-
բառի։ Վաճառի այն է վարդապետի՝ ոչ ինչ ալէկոծեալ
և շուրջ գալ յորժամ արդեօք ինչ ասիցէ։ զի որ այ-
լոցն առաջնորդեսցէ և կարօտանայցէ այլ ումեք առաջ-
նորդի որ կարող իցէ հաստատել զնա ստուգութեամբ,
այնպիսին ոչ զվարդապետաց կարգ ունի, այլ զաշա-
կերտաց։

Իսկ եթէ որ ասիցէ՝ եթէ ընդէր զնախկին պատճառն
թողեալ, առժամայն իսկ պատմէ մեզ վասն երկրոր-

մանք պատգամաց լուսաւորաբոյն ծագին յամենայնի անցեալ զան-
ցեալ զճառագայթիւք արեգական։ վասն այսորիկ ընդ ամենայն տիե-
զերս ամենայն մարդկան պարզեալ որքեալ և տարածեալ գնի։ . . . Իսկ
արդ ոչ յամենայն կողմանց յայտնի է մեզ թէ ոչ ինչ մարդկորէն և
երկրաւոր բանս լնդոց եմք, այլ աստուածեղէն պատգամս երկնաւորս
յատուածեղէն շնչոյն բերանոյ։ Զի ոչ եթէ պայթիւն բանից և ոչ
պարպաւուն պատգամաց։ . . . այլ անհարկն հաստատութիւն և ան-
ընդգիծակ զօրութիւն և բիւրաւոր բարեաց առատութիւն։ . . .

«Ի սկզբանէ էր բանն և բանն էր առ անձ և անձ էր բանն»։ Տեսեր
զհամարձակութիւնս առաքելոյն թէ զիարդ ոչ ի կարծ և ոչ զանդիտե-
լով, այլ համարձակ և ստատիկ հրամանաւ բարբառի զոր խօսի։ Զի
այս ինքն օրէն և հաստատուն վարդապետի, զի ոչ զեզէի և ոչ այլ-
թաքէ և ոչ զողջօջայ։ զի թէ օրում պարս և պառչա՞ իցէ այլոց
առաջնորդէ՞ նմա սկս պիտիցի որ հաստատեցէ զնա, նա ոչ եթէ յա-
րէնս վարդապետաց է, այլ ի կարգս անկարգ սկսոր աշակերտաց։

Ապա եթէ որ մատուցեալ ասացէ՝ թէ ընդէր բնաւ առաջին զա-
ռաջինն եթող և զերկրորդն սկսաւ, արդ որ առաջինն ասեալ և երկրորդ՝

դին, առաջին և երկրորդ ասել հրաժարեցաք. վասն զի Խժուժիւնն գերագոյն է քան զթիւ և քան զըջապառու թիւն ժամանակաց: Բայց զհայր խոստովանիմք ոչ զոք ունել պատճառ, և զորդի 'ի հօրէ ծնեալ:

Այո, ասեն, այլ վասն էր թողեալ զհայր՝ յաղագս որդւոյ խօսի: () Ի նա յայտնի էր ամենեցուն, թէ ոչ իբրև հայր, այլ որդէս Խժ. բայց միածին ոչ ճանաչիւր. և վայելաբար անդէն իսկ . . . քանզի հանգերձի ուսուցանել եթէ բանս այս է միածին որդին Խ. և զի մի ոք անտական կարծեսցէ զծնունդն, յառաջելով բանին յորջորջմամբ 'ի բաց բառնայ զանդէն չար կարծիւն՝ 'ի նմանէ գոլ զորդի յայտնելով անախտաբար: Տեսանեն, զի որպէս ասացի, և ոչ զհայր լուեաց 'ի բանս որ յաղագս որդւոյ . . . զի գտնեայ ընդ աղօտ ինչ ոչ պարզաբար բան ասաց զնմանէ, այլ զօրեաց յաւելովքն, և այսուիկ զատելով զնա:

Տեսանեն զի ոչ ասելի 'ի նմանի' թէ յերկնից բարբառի մեզ աւետարանիչն: Եւ տես անդէն իսկ յառաջաբանիցն ուր գերաձգեաց զհօգին և էած՝ 'ի վեր զմիտս լսողացն. վասն զի քան զամենայն զգալիսս վերագոյն կարգեալ զնա, նախ քան զերկիր և զծով և զերկինս, և առաւել քան զհրեշտակս և քան զսերովբէս և զքրիստովբէս, և քան զաթոռս և զպետութիւնս և զիշխա-

յոց հրաժարեալ կացէ, զի այս չէ մեր. զի Խժուժիւնն 'ի վեր է քան զհամարս թուոց և քան զկարգո ժամանակաց. վասն այսորիկ ասացի զանուն հրաժեշտին: Այլ մեք զհայր խոստովանիմք ոչ յաւմբէ, և զորդի 'ի հօրէ ծնեալ:

Այո, ասէ, իսկ ընդէր բնաւ զհայր թողեալ, և զորդոյ խօսի: Զի նա յայտնի էր ամենայնի, և եթէ ոչ իբրև զհայր, ոչ իբրև զած. իսկ զի զմիածինն չէ էր ուրուք ծանուցեալ, վասն այսորիկ յիշառի զծարտ ծանօթս իսկզբան անգ. . . զի ուսուցանելոց էր զմեզ եթէ բանս այս է միածին որդի Խ. արդ զի մի ընդ չարչարանոց համարիչն զծնունդն, յառաջեալ ասել զանուն բանին, զի յառաջագոյն զհարծիս չարացն կարճեսցէ, զի յայտ լիցի թէ 'ի նմանէ է որդի ասանց իբրեւ անցից մարդկօրէն թաղաւորելոյ . . . Եւ ոչ եթէ ընդ վայր ինչ կարգաց զնա լուր բան, այլ եգ և յաւել ասէ՝ բանն, զի յայլմէ ամենայնէ մեքնեցէ զնա:

Ապա ուրեմն ոչ թէ զուր ասելի թէ յերկնից խօսի ընդ մեզ աղոս այս: Արդ տեսէք 'ի սկզբան ճառիցն իւրոց յոր վայր զսիրտ և զմիտս մեր ձգէ, և կամ յոր վայր զլսելիս մեր հասուցանէ. 'ի վեր քան զաւմենայն իմաստութիւնս և զգիտութիւնս, 'ի վեր քան զծով և զցամաք. 'ի վեր քան զերկինս, 'ի վեր քան զհրեշտակս ամենայն, 'ի վեր քան զքրիստովբէս, 'ի վեր քան զաթոռս և զիշխանութիւնս և զպետութիւնս,

նութիւնս, և քան զամենայն իսկ զայսոսին զարարածս 'ի վեր ճանապարհորդեալ հաւանեցուցանէ : Ապա զինչ արդեօք. առ այսքան բարձրութիւն ածելով ըզմեզ, աստանօր կարանց կացուցանել . . .

Վննզի յոյժ բարձր է առաքեալս այս և բազում օրինակ արդարութեամբ լի . վնն այնորիկ իսկ յասել դեգերի առաւել քան զայլն : Այլ վայրապար ինչ լուիցօք. զի յազաքս այնորիկ ըստ փոքու փոքու պատմեմք ձեզ, որպէս զի ձեզ ամենայն զիւրլմբունելի լինիցի : Արդ երկիցուք գուցէ պարտաւորք ձայնիս այս լիցուք որ ասէ . “Եթէ ոչ եկեալ և խօսեցեալ, մեղ ինչ ոչ գոյր” : Այսն զի զինչ առաւել ունիցիմք քան զայնոսիկ որք ոչ ինչ լուան, յորժամ յետ լսելոյն 'ի տուն երթալով ոչ ինչ ունիցիմք, այլ միայն զարմանամք ընդ ճառեալնս : Տուք մեզ 'ի բարի երկիր սերմանել . տուք զի զմեզ յորդորիցէք ևս մեծագոյնս : Եւ եթէ դք փուշս ունիցի, 'ի հոգւոյն մերձեցի . և դարձեալ եթէ խիստ և կարծր սիրտ դք ունիցի, գիրգ և փափուկ արասցէ 'ի հպել հոգւոյն . . . զի վստակելով ձեր տեսցուք ըզպտղաբերութիւն ձեր : . . .

Վրիստոս կամի զմեզ 'ի մարդկանէ հրեշտակս առնել, և մեք 'ի մարդկանէ 'ի գազանս փոփոխիմք : Այսն

և ամենէն քան զամենայն արարածս 'ի վեր առաջնորդել սափպէ : Իսկ արդ օրովնսն յայնչափ բարձրութիւն բարձանց հասուցեալ զմեզ, կարասցէ անգէն զեռնել զմեզ . . .

Զի յոյժ խորին է բարձր է առաքեալս այս և բազմեք լի է առակ օրինակ հրամանօք. և ընդ սոսին աստէն 'ի սմին խորհուրդս կոխի առաւել քան զայլ առաքեալն : Ապա մի յոյլ և գատարկամտ խորհրդով լուիցուք. վնն այսորիկ և սակաւ օտկաւ ձեզ պատմեմք, զի ձեզ յուշի ունել զիւրին լինիցի, և մի ինչ իցէ որ փրծանիցի յուշս յիշատակաց : Արդ երկիցուք և մեք գուցէ ընդ պարտ պատիժ պատակաւս սինց մտանիցեմք որ ասացան . ասէ . “Ի՞մ եթէ չեր եկեալ և խօսեցեալ ընդ նոսա, մեղ ինչ ոչ գոյր նոցա” : Իսկ արդ զինչ աւելի է մեզ քան այնոցիկ որ ոչն լուան, յորժամ յետ լսելեացն 'ի տուն երթեցեմք և ոչ ինչ ասաք ընդ մեզ բարձեալ տանիցեմք, բոլր միայն որչափ զբանիքդ զարմանամք : Ցուք մեզ երկիր պարտաւորեան սերմանել զսերմանիս : Եթէ դք իցէ երկիր փշաբեր, զոսապ հրոյն՝ զհոգւոյն 'ի վեր արձակեացն . եթէ ուրուք խտացեալ քարացեալ և սալացեալ սիրտ իցէ, պարտաւորեալ անգրէն 'ի նորին հրոյ ցողով՝ պարարեալ և առաջացեալ գնացն . . . այլ զբարձրացեալ, ամենացեալ և առաքացեալք տեսցուք զայսոս ոչոյ հասակի արտոյ ձերոց : . . .

Զի Բրիտոս առասիկ կամի զմեզ 'ի մարգկութենէ 'ի վննակս հրեշտակաց փոփոխել . մեք ըսնամք զանձինս 'ի մարգկանէ 'ի գազանս թառ-

կարող իցեն տեսանել, իսկ որ յայնժամ խոնարհա-
գոյնքն էին, եթէ բազում անգամ զայլ լուեալ էր՝ ոչ
կարացին ըմբռնել: Տեսեր, և ոչ կարացին այնչափ հան-
գարտել, այլ և քարկոծեն և հալածեն և սպանանել
մտաբերեն, և հայհոյիչ կարդան զնա յորժամ հաւա-
սար առնէ զանձն այլ. և երբեմն ասեն և հայհոյէ, քան-
զի ասաց՝ եթէ թողեալ լիցին քեզ մեղք քո. դարձեալ
մոլեգնոտ կոչեն յորժամ ասիցէ՝ որ լսիցէ զբանս իմ,
ոչ մեռանի. և կամ յորժամ ասիցէ՝ ես ՚ի հայր իմ և
հայր յիս, թողուն զնա. և գայթակղին յորժամ ւ-
սիցէ՝ եթէ ես յերկնից իջեալ եմ: Ի՞նչ եթէ այսմ ա-
մենայնի ոչ կարեն հանդարտել՝ զի չափաբերագոյն ա-
սեր, որչափ ևս առաւել թէ յամենայն ՚ի բարձրագու-
նէ բանն և այնպէս նիւթէր՝ հայէին ՚ի նա բնաւ ար-
դեօք: Ի՞նչ յորժամ ասէ, «Իրպէս պատուիրեաց ինձ
հայր՝ այնպէս առնեմ», և «Ես յանձնէ ինչ ոչ խօ-
սիմ», բազումք յայնժամ հաւատացին ՚ի նա. և նշա-
նակէ աւետարանիչն՝ եթէ «Երկնքումն զայն խօսէր»,
Իսկ արդ եթէ խոնարհութեան բարբառն հաւատա-
ծանաւցանէ, իսկ որ բարձրութեանն է՝ այն փախուցա-
նէ, իսկ ադր ոչ յետին անմտութիւն իցէ չիմանալ խո-
նարհացն զհանգամանս եթէ վասն լողացն ասացաւ:
Բանգի և ուլուր մեծ իմն կամեցաւ ասել և լռեաց,
զայս իմն հանգամանս մատոյց և ասէ. «Ի՞նչ զի մի
գայթակղեացին, տար ընկեա զկարթ ՚ի ծով», Եւ
ընկաւ և աստ՝ յետ ասելոյն իմն թէ «Իստէի ես զի

յայնժամ տկարագորից էին, եթէ ոչ բազում անգամ լռէին՝ ոչ հա-
ւատային: Կա և ոչ այնու շատանային, այլ և քարկոծ առնէին և հա-
լածէին և սպանանել ձեռնարկէին և հայհոյիչ կոչէին, վասն զի ասէր՝
Թողեալ լիցին քեզ մեղք քո: Դարձեալ գիւտհար զնա կոչէին, յոր-
ժամ ասէր մահու վեհագոյն լինել զլողս բանից նորա: Եւ յորժամ
ասէր՝ թէ ես ՚ի հայր և հայր յիս. և թէ՝ ես եմ հացն կենաց իջեալ
յերկնից, Թողուն զնա և գայթակղէին ՚ի նա: Իսկ յորժամ ասէր՝
Թէ որպէս պատուիրեաց ինձ հայր այնպէս խօսիմ, և թէ յանձնէ խօ-
սիմ և ոչ ինչ, յայնժամ հաւատային: Իբրեւ զայս խօսեցաւ, ասէ,
բազումք հաւատացին ՚ի նա. զոր և ցուցանէ աւետարանիչն զայն ա-
սելով:

Եւ զի նորա խոնարհագունիցն հետեւէին, և յորժամ դարձաւ
զայնս խօսէր՝ հեռանային ՚ի նմանէ, որպէս ոչ է վերջին անմտութիւն,
զի ոչ անասնն զբանիցն պատճառն թէ վասն լողացն ասացաւ: Կա
և ուլուր մեծագոյն ասել խորհէր և լռէր, և զպատճառս զայս յաւել
և ասէ. «Բայց զի մի գայթակղեացին, երթ ՚ի ծով և ընկեա կարթ»:

յամենայն ժամ լսես ինձ», ամ Թափեաց վաղվաղա-
կի՝ եթէ «Վ» ասն ժողովրդեանս առնեմ ասացի բազ-
մութեան, զի՝ հաւատացեն», :

Իսկ արդ միթէ մեր ինչ իցեն բանքդ և կամ թէ
կարծիք ինչ մարդկօրէն, զի յորժամ յիրաց անտի բա-
տուգեսցուք եթէ դայթակղին՝ ի բարձրագոյն բանից
անտի, և ինքն իսկ ասէ՝ եթէ վասն այնորիկ իսկ խա-
նարհագոյնս բարբառիմ զի մի դայթակղեացին, արդ ո՞
իցէ որ բուսոյ բարուց կարծէ զխոնարհագոյն բանս ե-
թէ իցեն, և ոչ իջմամբ : Վ՝ Ուրեմն բարբառ ասէ .
«Ոչ եթէ վասն իմ ինչ եկն բարբառս այս, այլ վասն
ձեր», : Իսկ արդ բարձուն վայել իցեն վասն նորա խա-
նարհ բանքն . իսկ խոնարհին օրէնք չեն մեծ և բարձր
ինչ բարբառել : () Ի այս վասն խոնարհութեան ընդ
զիջանելոյն լինի, և վասն ուսման տկարութեան պատ-
ճառք են՝ զի ամեւ մարթիցէ ի խոնարհութիւն, և բզ-
մարմին զի զցեցեալն էր, զի խրատել մարթացէ բզ-
լոզան մի ինչ յանձինս իւրեանց հպարտանալ, և զի
կարծէին եթէ անծնողգէմ է, և զի անհաւատն առ-
նէին եթէ յայ եկեալ է, և զի կարծէին . . . ստեպ
ստեպ ի հին կտակարանն՝ եթէ տէր ան քո տէր մի
է : Վ՝ Ուր որ խոնարհ օր իցէ և վասն իւր բարձունս բար-
բառիցի, ոչ ինչ են այն պատշաճք և ոչ իրաւաբանք .

Զսոյն և աստ առնէ . քանզի յետ ասելոյն եթէ « Գիտէի զի յամենայն
ժամ լսես ինձ », ասէ անգին թէ « Վասն ժողովրդեանս որք շուրջ
կան առնեմ զի հաւատացեն թէ զու առաքեցեր զիս » :

Արդ Թթէ մեր իցեն բանքս, Թթէ մտածութեամբ մարդկան են ա.
տալեալ, զի եղելոյ իրաց ոչ հաւանիք մինչ յանգիման տեսանեմք, ո.
րով դայթակղին ի բարձրագունիցն . ինքն իսկ ասէ՝ թէ վասն այնո-
րիկ խոնարհագոյնս խօսիմ զի մի դայթակղեացին, ո՞վ արգելք բնու-
թեամբ լինել զնուստագոյնս կարծիցէ բանս, և ոչ զիջանելոյ : Քան-
զի և այլուր ձայն եկեալ ի վերուստ ասէր . « Ոչ վասն իմ եղէ ձայնս
այս, այլ վասն ձեր » : Արդ ուրեմն ի բարձրագունիցն հարկ էր ասել
բազում ինչ վասն իւր զխոնարհագոյնս . բայց զու զխոնարհագոյնս
մի այլ ազգ համարիցիս . քանզի այնորիկ զիջանելոյ վասն լինէին . և
տեսողացն և լոռացն տկարութիւնն ունի պատճառս զզիջանելն ի
խոնարհութիւն . այլ և մարմին ունէին, որով խրատել զտաղան ոչ ինչ
մեծագոյն վասն անձանց իւրեանց խօսել, և զի մի համարեացին զնա
լինել ընդդիմակաց Արտուճոյ, զի և ոչ հաւատային զալ նմա յայ,
և կարծէին լուծանել զօրէնսն, և վասն մահաւանց լոռացն, և զտաղան
յամախ ի հուսմն՝ տէր ան քո տէր մի է : Քանզի այն սր փոքր է բնու-
թեամբ, բարձրագոյն ինչ վասն անձին իւրում խօսել՝ ոչ և ոչ մի ինչ

այլ ժողովուրդն է այն, ամերիկացիներն յանդերձան թիւն առանց թողութեան:

Իսկ ընդերձ բնաւ այնպէս խանարհագոյնս բարբառեր, զի ինքն յաճախ յանձնառոյց ինքնութենէ յիսկութե յայնմանէ էր: Եւ ասան այսորիկ զոր ասացաք իսկ, զի մի բնաւ որ երբեք համարեցի եթէ անծին իցէ. քանզի եւ Պաղատայի իմն երեւցուցանէ եթէ երկեալ, վասն այսորիկ և ասաց. «Իսկ յայնմանէ որ հնազանդեցոյց նմա զամենայն», () ի անօրէն նմա այս կարծիք: ապ' եթէ կրտսերացն է քան զծնողն և այլոց իսկութեան իրիք հաւատարկարծէին թէ իցէ, ոչ եթէ զամենայն ինչ առնէ. այլ իբրեւ թէ ոչ որ կարծիքէ զայս, այժմ որ ընդգէմ է՝ զայն առնէ յառել անդ. «Թէ ոչ գործիցեմ զգործս այսորիկ որ առաքեալսն զիս, մի հաւատայք դուք ինձ», և զի ասաց՝ եթէ «Ես 'ի հայր և հայր յիս», զհաւատարկութիւնն յայնմապէս ցուցանէ մեզ: () ի պարտ և պատշաճ էր մեծաւ ստատութեամբ քակել զայն կարծիս՝ եթէ կրտսերացն ինչ զիպեալ էր, և ոչ երբեք բնաւ ամենեւին ասել արժան էր՝ եթէ ես 'ի հայր և հայր իմ յիս և կամ թէ մի եմք մեք. և կամ ասելն՝ որ ետես զիս ետես զհայր իմ: Իսկանցի վասն զօրութեանց է բանդ. «Եւ ասէր, ասէ, հայր յարուցանէ զմեռեալս և կենդանի առնէ, սոյն պէս և որդի զորս կամի կենդանի առնէ», () ի գործ մի անհնարին է այս, եթէ այլոց իրիք զօրութեան կամ իսկութեան էր առնել զայս, եթէ անընդգէմ օմն էր

պատճառ ունի բարեւ, այլ հպարտութիւն միայն և ամբարշտութիւն և յանգնեալս համարձակութիւն, որոյ ոչ զոյ թողութիւն:

Արդ էր վասն խանարհագոյնս իսկ, հարցանես, նա որ յանձնառէի և 'ի մեծ գոյութենէ յայնմանէ էր: Ըստ տառերոցս վասն, և զի մի տառաց ծնելութեան համարեցի. քանզի և Պաղատայ յայնմանէ երկմանց զհայրերեւ, վասն որոյ և ասէ. «Բայց յայնմանէ որ հնազանդեցոյց նմա զամենայն», ամբարշտութիւն զայնմանէ կարծիս համարելով. քանզի և ինքն եթէ նաւաստացոյց քան զծնողն էր, ապա յայլ մի գոյութենէ թերեւ համարեալ լինէր, և ոչ էր արարեալ զամենայն նման հօրն որպէս և նոքա համարէին: Արդ այժմ ընդգէմ այսպիսեաց զհաւատակն գնելով ասէ. «Եթէ ոչ գործեմ զգործս այն՝ որ առաքեալսն զիս, մի հաւատայք ինձ». և դարձեալ եթէ «Ես 'ի հայր և հայր յիս է». որով զհաւատարկութիւնն ցուցանէ. և դարձեալ «Որպէս հայր յարուցանէ զմեռեալս և կենդանի առնէ, սոյնպէս և որդի զորս կամի կենդանի առնէ». զմի և զայլ իշխանութիւնն ցուցանելով և զմեկամեկութիւնն: Եթէ արեւս ինչ էր 'ի հօրն, արժան էր փո-

այս . և որ ոչ էր արժանի և ոչ անկ նմա՝ զայն խօսի բազում անգամ, որչափ ևս առաւել նմա յայնժամ . ՄԱՂ զի ասէ, “ () քի պատուեսցեն զորդի որպէս պատուեն զհայր ” . և որպէս ասէն եթէ “ () ործն զորնայն գործէ, այնպէս և ես գործեմ ” . և որ ասէն զանձնէ՝ թէ ես եմ յարութիւն, և ես եմ լոյս և կեանք աշխարհի, հաւատարեալ է այն ծնողին, և զհարծիսն հաւատաւեալ է զոր նոքայն ունէին . Իսկ արդ զի զօրէնսն ոչ լուծանէ, այսչափ ինչ ասէ և առաջիկայ . բայց ըզփառսն հաւատարութեան որ առ հայր է՝ ոչ միայն ոչ քակէ և զիջուցանէ, այլ և հաստատեալ բարձրացուցանէ : Եւ յորժամ ասեն “ Հայհոյես զի զանձն քո նո՞ւ անես ”, ‘ի գործոցն հաւատարութենէ հաստատեաց զնա :

() քի ասեմ և որդի զայս արար . քանզի ուր և հայր որ ոչ մարմին զգեցաւ, քանզի և նոյն ինքն յանձն առ բազում ինչ և վասն փրկութեան լոողացն՝ խոնարհադոյնս խօսի . այն զի ասէ . “ () իտացից եթէ ըստ աղաղակի նոցա կատարել ” . և այն զի ասէ՝ եթէ “ ՄԱՂ միկ ծանեայ թէ երկնչիս դու յնոյ ” . և այն զի ասէ .

Թանակի և մեծապէս արագութեամբ խափանել զայսպիսի կարծիս, և ոչ ասել ընտ . թէ հայր յիս և ես ‘ի հայր . կամ թէ՝ ես և հայր իմ մի եմք . և թէ՝ որ ետես զիս, ետես զհայր : Արեւուն թէ մի եմք, զմի բնութիւնն և զգօրութիւնն ցուցանէր . և թէ՝ հայր յարուցանէ զմեռեալս և կենդանի ասնէ, նոյնպէս և որդի . այսու զմի կամս և զիջեաւնութիւնն ցուցանէր . զոր անհարկն էր գործել, եթէ յայլ էութենէ էր . կամ թէ հնար ինչ էր՝ ոչ էր ասացեալ զայս, զի մի համարեացի թէ մի է և ինքն նոյն բնութեամբ : Զի մի համարեացին զնա հափառակ եյ, վասն այսորիկ բազում անգամ զանձնանս և զանձնաւորս ինքեան խօսէր, և առաւել ևս յայնժամ պատշաճ էր խօսել : Իսկ ասելն թէ « Պատուեն զորդի որպէս պատուեն զհայր » . և թէ « Զգործն զոր նա ասնէ, նման նմին և ես ասեմ », և զանձնէ ասելն յարութիւն և կեանք և լոյս աշխարհի, հաւատարակից զինքն ասնէ ծնողին և զհործիսն հաստատէ զոր սննէին ‘ի վերայ նորա : Արդ այժմ զի մի լուծցէ զարժանն, զայս ամենայն խօսի . և զկարծիսն զոր ունէին՝ զի հաւատարէր զինքն ընդ հոր, ոչ եթէ ոչ խափանէր միայն, այլ և հաւատարէր ևս : Եւ այն զի ասացին թէ հայհոյես զի զանձն քո նո՞ւ անես, ‘ի հաւատարութենէ գործոցն ստուգեաց : Իսկ զհիղբարդոյնն ոչ ասեմ թէ ինքն որդի զայս միայն գործեաց բանից բազմոք, այլ և հայր իմ՝ որ չէր մարմին զգեցեալ՝ յանձն էառ ասել զանձնանսն վասն իւր ընդ բազում տեղիս յաղագս կենաց լոողացն . իբրև այն թէ « Ո՛ր ես, Ագամ » . և զարձեալ « Այժմ ծանեայ զի երկիւղած ես գու յնոյ » . և « Թերևս լուիցեն, ասէ . Թերևս գարձցին » . և թէ « Գուցէ եղիցի սիրա

“Ի սեպեմն արգեօք թէ իցէ, և ՚ի մօր դիցեն” . և այն զի ասէ՝ թէ “Ո՛վ տացէ՝ սիրտ ժողովրդեանս այսմիկ այնպէս լինել” . և զի ասէ . “Ոչ ոք գոյ նման քեզ ՚ի հրեշտակս, տէր” . և բազում և այլ ինչ այսպիսիս ՚ի հնոց կտակարանաց, և եթէ ընտրեացէ որ՝ անարժան պատուոյն նոյ գտցէ . Օ ի կայցէ և առ լխար խոյ որ ասէ . “Ո՛վ երթիցէ պատրեացէ ինձ զլխար” . Եւ որ միշտն դիցն հեթանոսաց իբրև ՚ի հաւասարութիւն զանձն մատուցանէ, այն ամենայն անարժան է անձու թեանն . այլ յորժամ յայլ ազգ է՝ արժանի վնիս :

Օ ի այնպէս մարդասէր է, իբրու զի վասն փրկու թեան մարդոց որ ինչ վայել են բանք պատուի նորա՝ վասն այնորիկ արհամարհէ զայն : Բանդի աշն իսկ զի մարդն վնէր, և զանարժանն և զարժանի ծառային կեր պարանս յանձն առնու, և զխոնարհութեան խօսէր բանս, և առաւել եթէ առ պատիւ անդր առ այն ոք հայր՝ անարժան է չափուց նորա . ապ՝ եթէ արժանի ոք համարի՝ յորժամ զանչափ մեծութիւն մարդասիրու թեանն ոք զմտաւ ածիցէ :

Բայց քոն և այլ խոնարհութեան բանից հանգաւ մանք . զի զհայր գիտէին իսկ և զարմացեալ էին, բայց զնա ոչ գիտէին . վասն այնորիկ յաճախ ՚ի նա հայէին իբրև յայտնեալ ամենեցունց, իբրու եթէ ինքն չիցէ հաւատարիմ . իբրև ոչ թէ իւրով սնկուածութեամբն, այլ անդ յանմտութենէ լսելեայն և առ տկարութե-

ժողովրդեանս այսմիկ այնպէս . և այլ բազում բանք տառցեալ որ կան ՚ի հուսն . զորս եթէ ոք խնդրեցէ, գտանէ զնոսա զի ոչ վայելեն մեծութեանն նոյ : Եւ վասն Աբաարու է տառցեալ եթէ Ո՛վ կոչեացէ ինձ զԱբաար : Եւ այն իսկ որ հանապազ իբրև կերպիւ համեմատեւ լով գնէր զանձն իւր ընդդէմ անոցն հեթանոսաց, և այլ անթիւ բանք որ ոչ վայելեն նոյ . բայց թէպէտ և ըստ ինքեան ոչ վայելեն, այլ սա կայն ըստ մեզ վայելեն :

Զի այնչափ սիրէ զորդիս մարդկան, որ վասն կենաց մերոց զբանս որ տար են մեծութեան նորա՝ անտես առնէ : Իսկ նմա որ էջ և իս նարհեցաւ և մարդացաւ վասն մեր՝ անմեղքն վայել է և ոչ վայել է . և զի խոսեցաւ զմարդիօրենս՝ ոչ վայել է նմա յորժամ հայրս ՚ի մեծութիւնն յայն . բայց եթէ հայր ոք ՚ի բազում ողորմութիւն նորա՝ յորժ վայել է :

Նա և այլ պատճառ է խոնարհութեան բանիցն . քանզի զհայր ծառայեալ էին և պանչանային ընդ նա, բայց զորդի ոչ գիտէին . վասն այնորիկ հանապազ առ նա գտանէր . իբրև թէ առ այն յոր հաւապին՝ զինքն տակաւին ոչ ունէին իբրև զճշմարիտ . ոչ վասն արհա-

նէ. վասն պատրիկ կայ յազօթս և ասէ. « Հայր, գոհանամ զքէն զի լուար ինձ, ի լակ արդ եթէ կամի կեցուցանել, բնդէր ազաշէ: Այլ արժան իսկ է ի գիտն տեղի իջանել: »

« Եւ իբրեւ բարձին, ասէ, զվէմն, համարած է խառազաշս իւր և ասէ. հայր, գոհանամ զքէն զի լուար ինձ. այլ վասն ամբօխ ժողովրդեանս որ շուրջ կան՝ ասացի, զի հաւատասցեն թէ գու առաքեցեր զիս, իւրդ եկայք հարցցուք զնոսա զհերետիկոսայսն. յազօթից անտի ասէք մէտ օգնականութեանց. առ՝ որ յարցց զմեռեալն. իսկ զիսորդ զայս ամենայն առանց ազօթից գործէ, զի ասէ՝ « Ինչ ասեմ, գեւ, ել ի գմանէ, » և այլ լուր ասէ. « Եւ ասիմ արեւաց, » և այլուր. « Եւ ի ազմահիւս քո և զնա, » և զարձեալ ասէ. « Եւ ազեալ լիցին քեզ մեղք քո, » և ցծովն ասէ. « Եւ իւր, գոհարեաց, կարկեա, կաց, » իսկ արդ զինչ է առաւել քան զառաքեալսն եթէ ազօթիւք գործէ զոր ինչ գործէն: Եւ անաւանդ եթէ նոքա իսկ ոչ ազօթիւք առնէին զոր ինչ առնէինն. այլ և առանց ազօթից իսկ զանունն կարդային, և կատարէին զոր առնէին: ... Եւ զա եթէ ազօթք պիտոյ էր, անուն ոչ ինչ զօրէր գործել: Իսկ բնաւ յորժամ զմարդն արար, որ ազօթք պիտոյա-

մարտութեան ինքեան, այլ վասն անմարտութեան և չարութեան, ոչ և տկարութեան լսողացն. վասն որոյ ազօթ է ասէ. « Հայր, գոհանամ զքէն զի լուար ինձ: Եթէ զորս կամի կենդանի առնէ որպէս և հայր, ապա վասն էր ինքն առնա ազօթեր: Բայց ժամ է մտանել ի նոյն բանս ազօթիցն: »

« Իբրեւ ասին, ասէ, զվէմն, Յիսուս ամբարձ զաշս իւր յերկինս և ասէ. հայր, գոհանամ զքէն զի լուար ինձ. և ես գիտիմ զի յամենայն ժամ լսեմ ինձ. այլ վասն ժողովրդեանս որ շուրջ կան՝ ասացի, զի հաւատասցեն թէ գու առաքեցեր զիս: Արդ հարցցուք զհերետիկոսայսն. ազօթիցն զորութիւն առ և յարցց զմեռեալն. ապա որպէս զայլն առանց ազօթից առնէր. ասէ. « Քեզ ասեմ, այս պիտի, ել ի գմանէ, » և թէ « Եւ ասիմ արեւաց, » և թէ « Եւ զմահիւս քո և զնա, » և թէ « Բազեալ լիցին քեզ մեղք քո, » և ծովուն ասէ, « Եւ ես կարկեաց, » և ցծեալն. « Եւ իւր կաց, մանուկ գու: » Արդ եթէ պիտիս և լսեմն, ապա զինչ առաւելութիւն ունիք քան զառաքեալսն եթէ ազօթիւք առնէր: Մանաւանդ զի և նոքա ոչ զամենայն ազօթից գործէին, այլ և բազում անգամ առանց ազօթից, յիշելով միայն զանունն Յիսուսի: Իսկ եթէ անուն նորա այնչափ զորութիւն ունիք, որպէս նա ազօթից կարտանայր: Քանզի եթէ ազօթից կարտեր, ապա ոչ անուն նորա այնչափ պանելիս գործէր: Իսկ յորժամ ասեղծ զԱզամ, որ ազօթից կարտացաւ. ոչ ապաքին բազում համարապի-

ցան նմա անգր. ոչ համարիկ հաւատարութիւն էր, « Լրացուք, ասէ, մարդ ըստ պատկերի մերում », Լը զինչ տկարագոյն է քան զայն յորժամ ազօթք պիտոյ են : Իսկ սակայն տեսցուք զինչ յազօթքն կայցեն :

« Հայր, գոհանամ զքէն զի լուար ինձ », Իսկ ո՞վ որ երբէք այսպէս ուրեք ազօթս արար. մինչ չե ինչ ասացեալ է, գոհանամ, ասէ, զքէն. յայտ արարեալ թէ ոչ ինչ պիտոյ էին ազօթքն : () Ի զամենայն ինչ առնես, ասէ, զոր ես կամիմ : Իբրեւ ոչ եթէ ինքն անկար ինչ էր, այլ եթէ իբրեւ մի խորհուրդք և մի կամք իցեն երկոցունցն : Իսկ զինչ բնաւ պիտոյ էր ազօթից նշանքսն առնուլ յանձն : Ի՞նչ լինէն լռէք, այլ ի նմանէ իսկ որ ասացն. ասէ. « Լլ ասն ժողովրդեանս ասեմ, զի հաւատացեն թէ դու առաքեցեր զիս », Լլ ասաց՝ զի հաւատացեն թէ կրտսեր եմ ես, և կամ թէ պիտոյ է ինձ մէտ օգնականութեան ի վերուստ՝ զի առանց ազօթից ոչ ինչ կարեմ գործել. այլ ասէ. « զի դու առաքեցեր զիս », Լրդ եթէ մեկնակ դուգնաքեայ ինչ իմանամ, զտկար կողմն ծառայութեան իմացեալ, եթէ յանձնէ ինչ ոչ գիտիցէ գործել : Լրդ զայս ամենայն թողեալ, զի մի ինչ կարծեսցեն այսպիսի ինչ, պատճառս ազօթից ճշմարտութեամբ զնէ՝ զի մի անձնդդէմ ինչ համարիցին, կամ ասիցեն թէ չէր իսկ բնաւ յայ. զի ցուցից ըստ քոյ կամաց զգործն հաստատել. իբր ոչ միայն թէ ասիցեմ զի թէ և անձնդդէմ՝ ոչ էր հնա-

մտկամութիւն էր անգ. ասէ. « Արացուք մարդ ըստ պատկերի մերում » : Արգ զինչ գոյր անգր. քան զնա եթէ ազօթից կարտեր : Այժմ տեսցուք թէ զինչ էին ազօթքն :

« Հայր, գոհանամ զքէն զի լուար ինձ » : Եւ երբ այսպէս ազօթեաց երբէք. յառաջ քան զգործելն ասէ՝ գոհանամ զքէն. յայտ ասէ. լով թէ ոչ կարտանայ ազօթից : Ասէ. զամենայն ինչ գործեմ որպէս և կամիմ : Լլ եթէ աստ ինչն անկարող էր, այլ իբրեւ զի մի կամք էր նորս և հոր : Եւ էր վասն զձե ազօթիցն առնու. Մի լինէն լուիցես, այլ յասացողն և վասն ժողովրդեանս որ չուրջ կան, զի հաւատացեն թէ դու առաքեցեր զիս : Լլ ասաց՝ զի հաւատացեն եթէ կրտսեր եմ և կարտ եմ ի վերուստ օգնականութեան քոյ, և առանց ազօթից ոչ ինչ կարեմ գործել. այլ ասէ՝ թէ և դու առաքեցեր զիս : Եւ ոչ ասաց՝ եթէ առաքեցեր զիս զտկարս որ զծառայութիւն գիտէ և յանձնէ ոչ ինչ ասէ : Այլ զայս ամենայն թողեալ, զի մի գուժայրապար կարծիս առցես, վասն այսոցիկ զնէ զճշմարիտ պատճառն ազօթից, զի մի համարեւցին զնա հակառակ նոյ, և մի ասիցեն եթէ ոչ է եկեալ գա յայ. զի ցուցից, ասէ, կամք քո զգործն եղեալ. և զի ծա-

ընալ լինել որ լինէրն : Եւ զի ասէ՝ լուար ինձ, զոյս
և առ բարեկամս ասէ և առ համեմելս պատուակիցս :

“Եւ ես գիտէի թէ յամենայն ժամանակի լսեա ինձ” .
այսինքն կատարել զկամս իմ՝ ոչ ինչ պիտոյ են ազօթք
առ ՚ի գործել, վասն զի մի է խորհուրդք . իսկ ազօթք
վասն տկարաց է և թերակատարից :

“Եւ զայս իրրեւ ասաց, ՚ի ձայն բարձր աղաղակեաց
և ասէ . “Եւ աղարէ, եկ արտաքս” : Եւ ինչ ընդէր ոչ ասաց՝
թէ յանուն հօր իմոյ եկ արտաքս . ընդէր ոչ ասաց՝ ե-
թէ հայր, յարո զգա . այլ զամենայն թողեալ՝ զազօ-
թիցն կերպարանս առեալ գործովք և արդեամբք ինք-
նակամակար իշխանութիւն ցուցանէ : . . . բանիւք ընդ
իջանելն, այլ գործովքն և արդեամբք զիշխանութիւն
ցուցանել : Վննդի այլ ինչ չկամէին մեղադիր լինել
Վրիտաոսի, այլ զայս միայն ասէին՝ թէ չէ դա յոյ, և
այսուիկ զբազումս խաբէին . վասն այսորիկ առաւելու-
թեամբ ցուցանէ վնոյն օրինակ, զոր օրինակ նոցունց
իսկ տկարութիւն պահանջէր :

Եւ է մարթ և այլ ազգ միաբանութեամբ հաւատա-
րութիւն ցուցանել միով պատուով . այլ վասն ժողո-
վրդեանն որ այնչափ կային ցուցանէ . ասէ . “Եւ աղա-
րէ, եկ արտաքս” . այսինքն է որ ասացուն իսկ յառաջ.
ասէ . “Եւ ես ցին ժամանակք զի լուիցեն ձայնի որդւոյն

նիցին՝ եթէ ընդգիմակաց քո էի, ապաքն ոչ էիր թոյլ առեալ լի-
նել եղելոցն : Իսկ ասելն թէ լուար ինձ, առ սիրելեան ասի և հանգի-
տապաւիտն : Եւ գիտեմ զի յամենայն ժամ լսեա ինձ” . այսինքն
առ ՚ի լինել կամաց իմոյ, զի մի են կամք իմ և քոյդ : Արդ զինչ են
ազօթքն . վասն տկարացն և նուստադուսիցն ՚ի ասեա, ՚ի լուար և յի-
մաստութիւն :

Եւ զայս ասելով, ասէ, գոյեաց ՚ի ձայն մեծ, Ղազարէ, եկ ար-
տաքս : Իսկ ընդէր ոչ ասաց թէ յանուն հօր եկեացես արտաքս . կամ
թէ գաւ հայր, յարո զգա . այլ զամենայն զոյսպիտիս ՚ի բաց եկան . և
թեպեա ետա զկերպարանս ազօթից, այլ ՚ի նոյն գործս զհրամանն իւր
ցուցանէ կատարել գործոյն : Եւ այսոցիկ անբաւ իմաստութեան նորա
են . զի բանիւք խնարէի, և գործով զիշխանութիւնն ցուցանէ : Եւ
այլ եւ . վասն զի ոչ ինչ կարէին այլ ինչ մեղադրել զՎրիտաոս, բայց
թէ չէ դա յոյ, և զբազումս պատրէին . վասն որոյ մեծապէս զնոյն
ցուցանէ, և առ կերպս տկարութեան նոցա զիջանէ :

Կարող էր և այլ ազգ ցուցանել զհաւատարութիւնն ընդ հօր և զիւ-
րանութիւնն . այլ ոչ էր կարող ժողովուրդն յայսպիսի բարձրութեան
ելանել . ասէ . “Եւ աղարէ, եկ արտաքս” . այս այն է որ ասաց . “Եւ
կեացէ ժամանակ և արգէն իսկ է . յորժամ մեռեալք լուիցեն ձայնի

նոյ, և որք լուիցենն կեցցեն, ։ Եւ զի մի կարծիցես եթէ յաւմեքէ առեալ զգորութիւնն, ՚ի վերուստ քեզ զայս ցուցանէ, զոր արդեամբք և գործովք յայտնէր : Եւ ոչ ասաց՝ Եթէ արի կաց, այլ ասէ՝ եկ արաաքս : Իբրեւ ընդ կենդանւոյ խօսի ընդ մեռեալն :

Օ քնն ինչ պսամ զուգեւ համեմատ կարէ լինել : Իսկ արդ եթէ ոչ իւրով զօրութեամբ զայս առնէր, զինչ առաւել ևս իցէ քան զառաքեալսն որք ասեն . “Օ քնն ընդ մեզ պաշտեալ հայիք, իբրեւ Եթէ զի մերով իշխանութեամբ կամ զօրութեամբ արարաք զայս՝ տալ ըզգնալդ գնա, ։ Օ ի Եթէ ոչ իւրով զօրութեամբն առնէր, և ոչ գնէր զայս զոր առաքեալքն վասն իւրեանց ասացին . ապա երևեացին նոքա ճարտարացեալք առ ՚ի ընդհարկանել փառացն : Եւ դարձեալ . “Օ քնն կայք հայեցեալք, մարդիկ իբրեւ զձեզ, ։ Իսկ առաքեալքն քանզի ոչ յանձնէ ինչ գործ գործէին՝ զի զամենայն ինչ ասէին զի զմիտս հաճել մարթասցեն, իսկ ինքն զի այնոյիսի վասն անձին իւրոց կարծիս ունէին նոքա՝ ոչ հանէր զկարծիսն եթէ ոչ իւրով զօրութեամբն գործէր զոր ինչ գործէր : . . .

Եւ ասէ . “Ս ասն ժողովրդացս՝ որ շուրջ կան զինեւ ասացի, զի հաւատասցեն Եթէ դու առաքեցեր զիս, ։ . . . Եթէ չէր անարժան նմա յաղօթաւ կալ . . . ընդէր ոչ

որդայն նոյ, և որք լուիցենն կեցցեն : Եւ զի մի կարծիցես եթէ յոյլ մէ ետ . ընդգործութիւնն, յառաջագոյն ՚ի վերուստ ուղղ զքեզ և գործով եղոյ : Եւ ոչ ասաց՝ եթէ արի, այլ եթէ եկ արաաքս : Իբրեւ ընդ կենդանւոյ խօսի ընդ մեռելոյն :

Ձեռն պատիտ իշխանութեան հաւատար լիցի : Արդ եթէ ոչ իւրով զօրութեամբն զայս առնէր, զինչ առաւելագոյն ունէր քան զառաքեալն որք ասէին՝ եթէ “Ընդ մեզ զի զարմանայք, իբրեւ Եթէ զօրութեամբ կամ արգարութեամբ մերով գործեցաք զչնայց գորս : Իսկ եթէ սա իւրով զօրութեամբն ոչ ներգործէր, ապա զիմից ոչ աւելոր զայն զոր առաքեալքն ասէին . ապա գտանին նոքա մանաւանդ խնայանալիք և ժուժկալք ընդգէմ անափառութեան արհամարհելով զփառս . քանզի մերժեցին յանձանց իւրեանց զփառս նշանին, որք և ասէին . “Ընդէր հայիք ՚ի մեզ, և մեք մարդիկ եմք անափառից իբրեւ զձեզ : Եւ քանզի նոքա ոչ ինչ գործէին անձնիշխանութեամբ, և յամենայն տեղաւ զնոյնս խնայողանէին, նա ինքն որ այնչափ փառս ունէր, ոչ էր զհպարտութիւն յինքն բարձեալ, այլ զնոյն կարծիսն խափանէր եթէ ոչ անձին իշխանութեամբ ներգործէր : Եւ մի արգեւք զայս ասիցէ : Այլ նա և զհակառակն ասէ :

“Ս ասն ժողովրդեանս որք կան ասա, անեմ զի հաւատասցեն : Իսկ եթէ հաւատացեալ էին, ոչ էր պիտոյ աղօթքն, և եթէ ոչ անար-

ասաց՝ եթէ զի հաւատասցեն սղբա եթէ չեմ ես քո համեմատ : Պարտ է պատշաճ էր ՚ի վերայ կարծեացն ելանել : Այլ յորժամ կարծէին եթէ զօրէնս լուծանէ, զբանն զայն գնէր . զի նոցա և ասացեալ ինչ չեւելէր . « ի կարծիցիք, ասէ, եթէ եկի ես լուծանել զօրէնս » Իսկ արդ զինչ պիտոյ էր այնչափ շուրջ գալ առակօք . շատ իսկ այնչափ էր ասացեալ թէ չեմ համեմատ բնաւ, և ՚ի բաց կալ : () Իմրդ, չառաց, ասէ, թէ չառնեմ զկամս իմ : Այլ զայս ծածկագոյնս առնուցուն ՚ի տկարութենէ անտի, և ՚ի նոցունց իսկ պատճառանաց ուստի ազօթքն եղեն :

Իսկ այն զինչ է « զի լուար ինձ » ոչ զայս ինքն ցուցանէ յայտնի եթէ անձամբ ոչ կարէ . զի եթէ այդ այդպէս է, ոչ տկարութիւն միայն է, այլ և տգիտութիւն . զի եթէ յառաջ քան զազօթման ոչ շարժեալ իցէ նմա ան և ոչ գիտէր, զիմրդ ասէր՝ երթամ զի զարթուցից զնա . և ոչ ասաց եթէ երթայց յազօթման կացից առ հայր, զի զարթուցից զնա : Այլ զոր օրինակ այս ոչ ՚ի տկարութենէ է, այլ ՚ի միաբանութենէ, սոյնպէս զոր ասէն՝ բայ . « յամենայն ժամանակի լսես ինձ » : Այլ կամ թէ իցէ ասել եթէ առ նոցա կարծեացն ասացաւ : Այլ եթէ ոչ տգէտ էր և ոչ տկար, յայտնի է եթէ վասն խոնարհութեան բանից է զոր

ժան էր նմա ազօթքն, ապա վասն էր զպատճառն՝ նոցա համարի . ընդէր ոչ ասաց՝ թէ հաւատասցեն եթէ ոչ եմ որդի քո : Զի պատշաճ էր ըստ կարծեաց նոցա գնալ : Երբժամ համարէին գնա լուծիլ օրինացն, զնայն բանս եդ . մինչ նոքա ոչ ինչ ասացին՝ ասէ . « Այլ եկի լուծանել զօրէնս կամ զմարդարէս, այլ լուծ » . իսկ ասա հաստա տելով հաստատէ զկարծիս նոցա : Եւ զինչ պիտոյ էր նմա այս ամե . նայն չբխապատումն և առակքս . բաւական էր ասել միով բանիս եթէ ոչ եմ նման հոր, և ազատել զանձն : Այլ զինչ ասեն . « Ոչ ասաց՝ եթէ ոչ առնեմ զկամս իմ : Այլ և այս իսկ պատրուակաւ է և առ ՚ի մաս նոցա, ըստ նայն պատճառի էր և ազօթքն :

Արդ զինչ իցէ եթէ և լուար ինձ : Այսինքն եթէ ոչ է հակառակութիւն իմ առ քեզ . այլ ամենայն ինչ որ քո է՝ իմ է : Իսկ եթէ անկարութեան էր ազօթքն, որ և ոչ զայս յայտնէ եթէ ինքն ոչ կարէր . ապա թէ այնպէս է ըստ ձեզ, ոչ անգոր միայն էր, այլ և անգէտ, զի յառաջ քան զազօթքն ոչ գիտէր եթէ լսէ նմա ան . և եթէ ոչ գիտէր, զիմրդ ասէր՝ թէ երթամ զարթուցանել գնա : Եւ ոչ ասաց՝ երթամ աղաչել զհայր զի յարուսցէ զնա : Ապա որպէս այլ բանքն ոչ էին տկարութեան, այլ կամակեղութեան, սոյնպէս և այն՝ թէ յամենայն ժամ լսես ինձ : Իսկ եթէ ոչ անգիտանայր և ոչ տկարանայր, քաջայայտ է եթէ վասն այնորիկ խոնարհագոյնս խաբ բանս, զի ՚ի

ասացն. զի գոհանայ՝ յառաւելութենէ անտի հաւա-
սացես եւ եկեսցես ՚ի խոստովանութիւն, զի գիտա-
ցես եթէ ոչ ըստ պատուիրանի նորա՝ այլ ըստ խոնար-
հութեանն ըստ զիջանելութեանն. այլ զի ասէ՝ բայ
ըստ ինձ, զայն վասն տկարութեան լողացն ասէ :

Սէ այգպէս. այլ զի յայտ արասցէ զերիցութիւն
ճոխութեանն. յա այս չէ ճոխութիւն ցուցանել, այլ
յոյժ խոնարհութիւն, եւ յայտնի առնել թէ ոչ ինչ
սա առաւել քան զմարդիկ ունի զանձն իւր. զի կալ
յաղօթս ոչ ըստ անութեանն է եւ ոչ ըստ անթոռակ-
ցութեանն. Տեսանեն զի ոչ ուստեք այլ յայն բան եկն,
այլ ՚ի թերահաւատութենէ անտի նոցա. իսցց արդ
զու տես զգործն զիարդ ասց վկայութիւն ինքնակամ
յօժարութեամբ իշխանութեան նորա :

Եւ եւալ ՝ աղար գայր ՚ի գերեզմանէ անտի կապեալ
պատատեալ. յարձեալ զի մի երեւցցի գործն թէ իբրեւ
ցնորք ինչ առ աչօք լինիցի, զի չէր փորք ինչ սքանչելիք
քան զյառնելն՝ պատեալ պատատեալ, ետ հրամանալու-
ծանել, զի եւ մերձեցին եւ շօշափեսցեն եւ տեսցեն ե-
թէ ճշմարիտ նա է. Եւ ասէ ցնոսա. « Իսկ տուք զմա,
Թողէք գնալ. » Տեսանեն զխոնարհութիւն նորա. ոչ
եւ հրաման առ իւր ածել, ընդ իւր շրջեցուցանել,
զի իբրեւ յոյս ինչ երեւցուցանել զայնպիսի սքանչել-

զբանչեւացն հաւանեցես եւ հարկաւորեցես խոստովանել եթէ ոչ
ըստ արժանաւորութեանց նորա է, այլ զիջանելոյ եւ առ տկարութիւն
ունիցորդացն ասացաւ :

Այլ ասեն. ոչ է այգպէս, այլ առ ՚ի ցուցանել եթէ մեծ է հոգի
քան զմեզն. Առ որս տեսիք, եթէ այս ոչ զանութիւն հօր գուշակէ,
այլ զանկապ խոնարհութիւն անձին իւրոյ, որ հաւատարեցաւ որդեղ
մարդկան. քանի ազութիւն ոչ է այլ, եւ ոչ անթոռակի նշ եւ փառակ-
ցի. Տեսանեն զի ոչ յողագոս այլ իմ իբի եկեալ յայն, այլ ասիս ան-
հաւատութեան նոցա. Այլ տեսես եւ զգործն որ միայն իշխանա-
թեան նորա :

Եւ Լաղարոս կապեալ սփռք եւ ձեռք եւ երեսք. Եւ զի մի Թուեա-
լի առ աչօք եղեալ իրքն, զի քան զյարուցանելն երանելի կապանոր
ոչ նուազագոյն Թուէր հրաշափառութիւն, զփառեալն եւ զպատեալն
նոցա եւ հրաման լուծանել, զի մերձեցին եւ շօշափեսցեն եւ տեսցեն
եթէ ճշմարիտ նա է. Ասէ ցնոսա. « Լուծէք զզա եւ Թողէք երթալ » :
Տեսանեն զխոնարհութիւն նորա. ոչ եւ հրաման առ իւր ածել եւ ընդ
ինքեան շրջեցուցանել, զի մի իբրեւ ՚ի յոյս առնիցէ զպանչելիսն. « Բաւ
զուեք, ասէ, ՚ի Հրեկոյն որք եկեալ էին առ մարեման, իբրեւ տեսին

լին . և ոմանք զորմացեալ էին և պատմէին փարիսե-
յւոցն :

Եւ փոխանակ ապա զի պարտ էր սքանչանալ և զար-
մանալ , խորհուրդ արարին զի սպանանել կարացեն
զայն որ յարոյց զմեռեալն : Տեսանէա զանմառութիւնն .
որ յայլոյ մարմին մահու յաղթեաց , 'ի մահ մասնել
խորհէին զնա , և արգ ասեն . “ () Ինչ խորհեսցուք ,
զինչ գործեսցուք . զի այրն այն բազում և մեծամեծ
սքանչելիս առնէ , , : Եւ այր կոչեն տախալին , որ զայն-
պիսի հանգէս անութեան ցուցանէր : () Ինչ գործե-
ցուք : Հաւատալ արժան է և երկիր պազանել , և այ-
նուհետեւ ոչ մարդ համարել :

“ Եւրդ եթէ թողումք զնա , զան , ասէ , Հոռոմք և
բառնայցեն զքաղաքս մեր և քնջեսցեն զազգս մեր , , :
() Ինչ է զոր կամին ասել : Եւ զժողովուրդն կամին
շարժել , և իբրեւ առ իւրեանց վշտին առ 'ի կարծեաց
բռնադատ թագաւորութեանն . զի եթէ ամբոխածո-
ղով տեսանեն զնա հռոմայեցիքն , կարծեն զմէնք բռնա-
դատ թագաւորութեանն , զքաղաքս ոստուցանեն :

Իսկ ընդէր այդ , միթէ այդ ապստամբութիւն ուսու-
ցանէ . ոչ ապաքէն հարկ յօժարեցուցանէ տալ կայսեր .
ոչ թագաւոր զնա կամեցարուք առնել , և փախեալ . և

զոր արարն Յիսուս , հաւատացին 'ի նա . և ոմանք 'ի նոցանէ գնացին
առ փարիսեցիսն և պատմեցին նոցա զոր արարն Յիսուս :

Ապա փոխանակ զի պարտ էր զարմանալ և սքանչանալ , խորհուրդ
արարին սպանանել զայն որ զբազմերես մեռեալն յարոյց : Տեսանէա
զանմառութիւն նոցա և գլանդուքն զարուծիւնն . զի որ յայլոյ մար-
մին մահու յաղթեաց , 'ի մահ մասնել խորհէին զնա : Ժողովեցան ,
ասէ , քահանայապետքն և փարիսեցիքն յասեան և ասեն . զինչ ա-
րացուք , զի այրն այն բազում նշան ասնէ . եթէ թողումք զնա այն-
պէս , ամենեքեան հաւատան 'ի նա : Զինչ արացուք , ասեն : Հա-
ւատալ արժան էր , աղաչել և երկիր պազանել , և այնուհետեւ ոչ մարդ
համարել զնա : Իսկ նոքա ոչ այսպէս . այլ զինչ մարդ զնա գարձեալ
կոչեն , որք այնչափ տեսութիւն տեսալ նորա զբութեանն , որ փայն
այ զի կարողութիւն : Զինչ ապա :

“ Հաւատան 'ի նա , ասէ , և գայցեն Հոռոմք և բառնայցեն զազգս
մեր և զսեզի : Զինչ իցէ այս զոր ասեն : Առ նախանձու չարութեանն
զժողովուրդն շարժել կամին . զի 'ի մահ մասնեցեն զնա . իբրեւ թէ
ժառն կարծեաց ապստամբութեան ինքեանք մասնեցող են 'ի նեղա-
լիւնն . ասեն , եթէ տեսցեն զնա Հոռոմք զի ժողովք իբր ժողով , հա-
մարն զմեզ ապստամբս և զան խնն զքաղաքս մեր :

Արդ էր ժամ , ասա ինձ . միթէ ապստամբութիւն ուսուցանէք .
ոչ ապաքէն զհնազանդութիւն վարդապետեր և զխոնարհութիւն և

ոչ գիտնարհութեան աներեւոյթ զննի գնաց. ոչ տուն,
 ոչ տեղի յերկրի գլխոյ գոյր: Իսկ իբր ոչ եթէ ակն ու-
 նէին եթէ նա այնպիսի ինչ լինելոց է, այլ նախանձ
 չարահնութեան և նենգութեան կարկատէին: Եւ այց
 սակայն նոցա ել վիճակն զոր խնդրէինն, և յորում ժա-
 մու ակն ոչ ունէին՝ կատարեցաւ. քանզի և զքաղաքն
 բարձին և զազգն ջնջեցին զՇրէիցն: . . .

Հանձնութիւն և հանգարտութեամբ գհեա երթալ աշխարհական կար-
 գաց. Բիթէ ոչ հրամայէր հարկս առլ կայսեր. ոչ ապաքէն Թագաւոր
 կամէիք առնել զնա, և փախեալ ի բաց դնաց ի ձեռն. ոչ խոնարհ
 կերպարանք և կենդ վարեցաւ առ ձեզ, չտանալով ոչ տուն և ոչ
 այլ ինչ: Արդ զոր ասէին՝ ոչ էր յերկիւզէ, այլ ի չար նախանձուէ,
 վասն նորա ոչ ի կարծիս լինելով: Սակայն եղև առանց կարծեաց և
 կատկածանաց. քանզի առեալ հոռոմոց զազգս նոցա և զքաղաք, բար-
 ձին զնա:

ԵՐԿՐԱՅԱԿԱՆ ՃԱՌՔ

ԽՕՍՔ

ՎԱՍՆ ՀԵՐՈՎԴԻԱԴԱԴԱՅ

Պարձեալ Հերովդիաս մոլեգնեալ յանդգնի, դարձեալ կաքաւէ, դարձեալ միւսանգամ խնդրէ զգլուխն Յովհաննու 'ի Հերովդէ անօրէնութեամբ կտրել: Պարձեալ Յեղաբէլ փութայ յափշտակել զայգին Սաբուլթայ, և զսուրբն Հեղիաս հալածական առնել յանապատն: Եւ այնպէս կարծեմ ոչ եթէ զիս միայն 'ի զարմանա ափշութեան անկանել, այլ զամենեսեան որ լսեն բարբառոյ աւետարանին, և որ զարմանալին էր՝ զՅովհաննու քաջասրտութիւնն և զՀերովդիայ զթութեութիւնն և զամբարիտ կանանցն զգազանական մոլեգնութիւնն: Օրինչ արդեօք լսէաք, եթէ Հերովդէս, ասէ, կալաւ զՅովհաննէս և եդ 'ի բանտի: Վասն էր արդեօք. վասն Հերովդիայ կնոջ Փիլիպպոսի եղբօր իւրոյ: Եւ պարսաւիցէ ոք արդեօք զանմտութիւնն Հերովդիայ 'ի չուառական կանանցն հրապուրեալ:

Որպէս զիարդ ոք մարտիցէ ասել և կամ պատմել զայնպիսի կանանց զանյազ չարութիւնն: Ինձ այսպէս թուի եթէ ոչ ինչ է գազան չար յաշխարհի և նման քան զչարութիւն կնոջ: Եւ այժմ ինձ վստահ չարեաց է ճառ բանիս, և ոչ վստահ բարեաց և զգաստից. քան զի բազում զգաստս և ցածս և զբարիս զորոց ունիմ յիշատակաւ ցուցանել զվարսնոցս առ 'ի շինած և փափագ գործոց բարեաց: Այնչ այսուհետեւ յաշխարհի գազան չար նման կնոջ չարի: Օրինչ է գազան չար քան զառիւծ 'ի չորքոտանիս, և ոչ ինչ. և զինչ քան զվիշապ խիստ 'ի սողունս, ապաքէն ոչ ինչ: Եւ այց քան զկին չար և անդգամ՝ առիւծ և վիշապ 'ի չարութիւնն նուազեալ գտանի: Վկայէ իմոյ բանիս և Սողոմոն իմաստ

տուն որ ասէ՝ եթէ “ Եւ է բնակել ընդ առիծու և ընդ վիշապի, քան ընդ կնոջ անդգամի և լեզուանսց ” : Եւ զի մի կարծիցես զիմաստունն եթէ այսն ինչ առնելով ասաց զայս, ‘ի նմին իրաց իսկ առցես զհանգամանս. զի ‘ի ‘Երանիէլէ առիծքն խորշէին, և զարդարն ‘Երբու թէ ‘Երբաբէլ սպանանէր. ձուքն ‘ի փորին իբու՛մ զէ՛րնանս պահէր, իսկ ‘Երախա զԵրանիսն գերծեալ զգլու ինն այլազգեացն մատնէր. վիշապք և քարքք և իծք ‘ի ‘Երհաննէ յանապատին տարեալք գողային, իսկ Հերովդիաս զնորա ‘ի ճաշն զգլուին հատանէր. ագաւաք զԵրիաս ‘ի լերինն կերակրէին, և ‘Երբաբէլ զնա յիս անմարտն երախտեացն սպանմամբ հաղածէր, և կամ զինչ ասէր. “ Իմէ դու. Երբիս իցես և ես ‘Երբաբէլ, զոյս ինչ արտաքն ինձ աստուածքն իմ և զայս ինչ յաւելցեն, եթէ ոչ վաղիս յայտ ժամ եգից զանձն քո իբրեւ զմի ‘ի մեռելոց անտի ” : Եւ երկեալ Երբիս և զինք փախաւական ‘Երբաբէլ և երթալը ընդ անտառսն փոխառեալ քառասնօրեաց ճանապարհ. և զոյր հատանէր ‘ի տեղի մի ‘Երբիսմեմ և և ըզմանայր զմահ անմին իբու՛մ և ասէ. “ Տէր աս, շատ է ինձ պատհառ, առ յինէն զոքի իմ, զի չեմ ես լու. քան զհորս իմ, ” Եւ այ ինձ, եղուկ ես, Հեղիս մարդաբէ երկեալ ‘ի կնոջէ. որ զամենացն աշխարհաց անմին ‘ի լեզուի իբու՛մ բարձեալ կրէր. որ զհօրն ‘ի յերկնից իմուցանէր և ազմելիք զմեռեալս յարուցանէր, երկեալ ‘ի կնոջէ. Եւ, ասէ, երկեալ. քանցի ոչ ինչ հաւատար է այլ չարութիւն ընդ չարութեան կնոջ. Եւ վկայէ բանիս ինչ իմաստութիւնն Երբաննի որ ասէ՝ եթէ “ Եւ է գլուխ քար քան զգլուխ օձի, և ոչ չարութիւն քան ըզչարութիւն կնոջ ” :

Եւ չարութիւն բանասրկութիւն և սուր երիւայրի զէն ‘ի ձեռն կնոջ ‘ի սկզբանէ զԵրբում ‘ի գրախտէն ընկ ձեռ. ‘ի ձեռն կնոջ զհեղ և զհանգարան ‘Երանիս նեն գութեամբ տարանան ‘ի վերայ Երբայի մեղքնեցանէր. ‘ի ձեռն կնոջ զիմաստունն Երբանն մարդութեամբ կարծանէր. ‘ի ձեռն կնոջ զքաղ և զառաքինին զԵրանիսն գիտաբերձ կարացուցանէր. ‘ի ձեռն կնոջ զարգին Հեղիս քահանայի յատակէր. ‘ի ձեռն կնոջ զազատ և զազնուականն զԵրանիս ‘ի բանս արկեալ ար

գերդր . 'ի ձեռն կնոջ՝ Եփրայիմ որ ճրագն էր աշխարհի՝ զգլուխն կտրէր :

Եւ արդ զի՛նչ եւս ասեմ, 'ի ձեռն կնոջ զամենայն որ կտորէ, զամենեւեան սպանանէ, զամենայն որ անարգէ, զամենայն թշնամանէ : Այն անամբ յոր ոչ խնայէ, ոչ զղեւացի պատուէ, ոչ 'ի քահանայէ անտի ամաչէ եւ ոչ 'ի մարգարէէ խորշի : Ո՛վ չարութիւն չարի չար կին անզգամ, թէպէտ եւ իցէ ազքատ . ապա թէ մեծութիւն եւ ունիցի չարութեանն իւրոյ գործակից, կրկին չար անհնարին, գազան առանց ընտանանալոյ բարք : Եւ տեսեալ է եւ զի՛ժս ընտանացուցեալս աղերսանօք, եւ առիծս եւ վագերս եւ զինձս վայրենակամս ընտանացեալս . իսկ կին անզգամ եւ ապիրատ թշնամանեալ մեղեգնի, եւ աղերսեալ հպարտանայ : Եւս եթէ ունիցի իշխան այր, բանիւք իւրովք զնա մղեալ նըգաբեկէ եւ առ նենգութիւն սպանման սրէ որպէս եւ Հերովդիսա զՀերովդէն : Եւս եթէ ազքատ որ իցէ այրն, 'ի կախս եւ 'ի ցամառնս յորդորէ վնաս . եւ եթէ այրի եւս իցէ, ինքն ինքեամբ զամենայն որ անարգէ : Վանգի երկիւղն այն ոչ սանձահարէ զբոլոր իւր, եւ ոչ տանջանացն յախտենից ակն ունի, եւ ոչ զանձ առաջի իւր դնէ, եւ ոչ զսիրական գութն գիտէ պահել . ոչ ինչ թուի կնոջ անզգամի զայր իւր մասնել 'ի մահ :

Եւս եւ զԵփրայիմ զարգարն կինն իւր 'ի մահ մասնէր եւ ասէր, թէ “ Եւս բանս 'ի տէր եւ վախճանեաց ” : Ո՛վ հիւթք ստահակութեան, ով բարք զաղբութեան . ոչ խնայեաց 'ի գութս առնն իւրոյ զոր տեսանէր ջերմաջերմ խաղաւարտիցն իբրեւ բորբոք կոշտականց վառեալ այրեալ, կեղովքն շուրջ պատեալ, եւ զամենայն զմարմինս նորա յորդանցն մաշեալ : Այն անարգէր յորդամութիւն իբրեւ տեսանէր զնա ամենայնիւ ողորմելի աշխարհեալ եւ ճգնեալ, որ մշտնջենաւորական զօրհնութիւնսն 'ի արտէ իւրմէ վատակով բերանաբաց բերանով հանէր զփառս այն : Այն պաղատէր առ տէր զթոյն . որ երբեմն զթագաւորական զծիրանին զգեցեալ էր . յայնժամ 'ի վերայ աղբոյն անկեալ մերկատարր տեսանէր, եւ ոչ յիշէր զտէրն զառաջին օտխութեանն առ միտեանս, եւ որչափ վասն նորա քառք եւ բարիք ծաղկեցան նմա . այլ ասէր եթէ “ Եւս բանս 'ի տէր եւ վախ-

Ճաննեաց, : Ով երախտիք կնոջ, ով սպեղանիք ցաւոց առ 'ի կակղացուցանել, ով դու զուգակցի. մի թէ երբեմն օւրեք 'ի քոյում հիւանդութեան զօյրպիսի բանս առաց քեզ, և ոչ աղօթիւք և տրալք զախտս քո բժըկէր. ոչ էր նմա շատ առժամանակեայ խրատն, այլ յաւիտենականին ևս տանջանայն նմա առիթ լինէիր հայհոյութեամբ. և ոչ գիտէիր թէ "Վնայն մեղք և հայհոյութիւնք թողին որդւոց մարգկան, իսկ որ հայհոյեացէ զհոգին սուրբ, ոչ թողցի ոչ յայսմ աշխարհի և ոչ յայնմ, :

Ամսիցն գիտել և այլ միւս ևս այսր չտրութեան հաղորդակից. հայեաց ընդ Վալիդա : Օ քի և նա զայր իւր հզօր և զառաքինի զԱմսիոն զգիտարուդին զվարսադեղն գերծցր և կապէր և այրազգեացն 'ի ձեռս մատնէր զիւր այրն և զանկողնակիցն. որում և հպատակէրն, որում ազերսէրն, որում փաղաքէրն, զոր քան զինքն առաւել սիրէր, կեղծաւորէր. զոր երէկն սիրէր, այսօր մատնէր. որում երէկն փաղաքէր սիրով, այսօր թաղէր խաբէութեամբ : Ո՛ր թէ ոչ էր գեղեցիկ. և ով էր գեղեցիկ քան զնա յայնմ ժամանակի, որ եօթն փունջ միաբողոր վարսին ունէր 'ի վերայ գլխոյն իւրոյ, այսինքն զեօթնական շնորհաց լուսոյն կերպարանս առեալ կրէր : Այլ մի թէ ոչ էր հզօր. և ով էր քան զնա հզօրադոյն, որ զահաւոր զառիւծն միայն միակին հեղձուցանէր, և միով ծնօտիւ հաղար այրազգիս կտորէր : Այլ և սուրբ էր, որ երբեմն պասքեալ 'ի ծարաւոյն յանգիտս ջրոյ՝ կայր յաղօթս, և զոր ունէր 'ի ձեռին իւրում զծնօտն մեռեալ՝ 'ի նմանէ ջուր բղխեաց, և անտի զպաքումն ծարաւոյն յագեցուցանէր : Այլ զայն պիսի գեղեցիկն, զայնպիսի ուժեղն, զայնպիսի սուրբն իւր կինն իրբւ զթշնամի պնգակապ այրազգեացն 'ի ձեռս մատնէր : Այլ ուստի արգեօք կինն այնպիսի գեղեցիկ, այնպիսոյ բաւն կարաց յաղթել. հարցցեն թէ ուստի. յառնն միամտութենէ : Վանգի գիտհօրդն զօրութեանն նորա գիշերի գողանայր նենգութեամբ մեր կանդամ եօթնական կարիւքն որ յանգործ փոկոյ, և ոչ նիւ զնա ուժգին պնդէր : Այն այսորիկ պատուէր տոցքեզ մարգարէն և ասէ եթէ "Այնկողնակցէ քումնէ պահեա զբանս, և մի հաւատար դու 'ի նա, :

Ի՞նչէ ասա ինձ, որ դադան իւրոյ զուգակիցին զոյնալիս
սի ինչ բարս ած զմտաւ երբէք. որ վիշապ զիւր զու-
գակիցն կառնի թէ է կորիցէ. որ մատակ առիւծ զիւր հա-
ւանին 'ի սպանումն մատնէ : Տեսեր զի բարիոք ասաց
իմաստունն՝ եթէ “ Եւ է գլուխ չար քան զգլուխ օձի,
և ոչ է չարութիւն քան զչարութիւն կնոջ ” : Ի՞մենայն
որ առ հասարակ որ ունիցի կին անզգամ, ծանիցէ զամ-
բարշտութեանն իւրոյ զվարձս հատուցման : Եւ ոչ ա-
ռանց վկայութեան է բանս. լուր իմաստութեանն զի
ասէ. “ Եւ չար՝ անօրինի տացի փոխանակ գործոց իւ-
րոց չարեաց ” : Եւ վասն չար կանանց մինչև ցոյս վայր
բանս կապի սահման :

Ի՞նչոքի պարտ է մեզ յիշել և վասն սրբոցն, մանա-
ւանդ առաւել վասն հպաւորացս : () ի լաւ քան զա-
ւայ քաջութիւն իբրեւ զիւրեանց տեսանեն, և զնոցա
առաքինութիւնն իւրեանց պսակ վարկանին : Եւ լաւ
և հիւրասէր էր երանելին Սամսիտիս, որ զայր իւր ա-
զաչէր սենեակ շինել Եղիսէի, զի յանցանելն իւրում
անխափան իցէ հանգիստն նորա. գնէր 'ի նմա մահիճս
մի լոկ, աշտանակ և սեղան լոկ. ոչ եթէ լոկ առանց
հանդերձից, այլ կային 'ի նմա անկողինք որպէս և վայել
էր. աշտանակն ոչ եթէ առանց ճրագի, այլ հանդերձ
ճրագաւ և ձէթ յարծարծումն լուսոյ. և սեղանն ոչ
եթէ լոկ առանց հացի, այլ պաղապան կերակրով :

Ի՞նչ զինչ որ ասիցէ վասն երանելոյ այրոցն այնո-
րիկ, զի ոչ ինչ խափանէր զնա աղքատութիւն ընչիցն
վասն հարստութեան կամայն, զի ոչ ունէր ոչ հաց և
ոչ գինի և ոչ խորտիկ և այլ ինչ երկրական 'ի միմեծա-
րութիւն տնանկութեանն. ոչ անգը էին ցորենաբերք
'ի բոյսս հացի և սերմանց, և ոչ այգի խաղողաբեր ող-
կուղաբոյժ ձախիտ քաղցրապտուղ, և ոչ ծառ տերեւա-
լից պտղաբեր քաղցրահամ բերովք, մանաւանդ զի և
ոչ թզեան մի երկիր վայրոյ տեղի կայր նորա, և կանգ-
նեան մի հող 'ի մատաղատունկ տնկի : Ի՞նչ 'ի ժամա-
նակի հնձոց իշեալ ընդ արտորայ համակալոր զերեսս
'ի գեալին, ձեռն 'ի հասկ զաղեւաղել հնձողացն զսոր-
սօրել մանգաղին ափս ածեալ ժողովէր 'ի բաւականու-
թիւն կարեօր կերակրոյն բովանդակեալ ժամանակին
զկերակուրն զնէր :

Ի՞նչ նա չգրաւ Եղիա՝ ի ժամանակս տալոյն, յորժամ ամենայն երկիր առ հասարակ երաշտացեալ փրկեց, և ոչք պղծացեալք և ամէք սննծեալք. յորժամ ոչ բոյս, ոչ դաշարի և ոչ ծաղիկ, ոչ ի ծայրս կաղնեաց բաղնոջ և ոչ էրան ցօղախառն, ոչ պատիճ հասկին բերանոց. յորժամ գետք նուազեալ էին և զաղբերացն զսաինս զյորդանատ ջուրցն տալն բոցախառն կիզոյր և ցամաքեցուցանէր, և ծով նուազեալ էր և աղետայր առ ի ջնտանել ջուրցն քաղցրականաց և առ ի չգալ անձրեւոցն և հատանել. յայնժամ չգրաւ Եղիա՝ առ աղբառն, առ այրին: () Ի որպիսի ինչ կիրք կրին և ի ժամանակս լիութեան ընդ այրիս, զայն դուք տեղեակ էք: Եւ թողոյր մարգարէն զմեծատունան որք ունէին արգիւնս բազումս, և իջանէր ի լեռնէ անտի և երթայր առ կինն այրի:

Եւ ընդէր ոչ որ զհօրն հրամանաւ ի յերկնից իջուցանէր, անձին իւրում հաց ընդէր ոչ իջուցանէր. միթէ ոչ կարէր արդեօք: Եւս կարէր, այլ զայն ոչ առնէր. ընդէր. զի մի յօտարաւիրութենէ զբկեացէ զկինն այրի: Եւս և այլ ազգ, զի և զափոյն ալիրն և զսակաւիկ մի ձեթն օրհնութեամբք բազմացուցէ: () Ի ոչ եթէ այնչափ մարգարէն երթայր առ նա զի կերակրեացի յայրւոյն, որչափ և զնորա աղբատութիւնն լլուցանէր և յայտնի առնել զծածկեալս օրաի եթէ կամք առնէր զայն: Բանգի նո՞ծ հզօր է, զամենայն սուրբս որ յաշխարհի յինքենէ կերակրէ. այլ կարձեր զուրսն իւր ի նոցանէն, զի զգուարութեամբացն զմիտան ի ժամանակս օտարաւիրութեանն պտղով գործոցն ընտրեցէ: Իսկ յորժամ որ չիցէ ուրեք որոց պարտ իցէ զայնպիսիսն ընդունել, կամ թռչնովք կերակրէ որպէս և զԵղիա՝ ի լերինն, և կամ այրով մարգարէիւ որպէս զԲանիէլ ի դուռ առիւծուցն, և կամ ծովափոսն դազանաւ որպէս զՆոյն և ի փոր ձիանն, և կամ ինքն իսկ յինքենէ տեղեայ զկերակուր որպէս և հարցն մեծոց յանապատին. քանզի ոչ որ գտանէր որ ընդունէր զնոսա, յերկնից տեղայր զմանաւոյն և ի վիմէն զուրն բղթէր: Իսկ յորժամ իցեն սուրբք բնակեալք յաշխարհի, ընդ այս յինքն անխոփէ ի նոցանէ զաջ բազուկ իւր. թէպէտ և տեսանիցէ զնոսա նեղեալս, թոյլ

տոյ և ներեայ զի տացէ զպարգևս այնոցիկ որք զազորմութիւնսն արարին, որք և կամեցան զգործութիւնն շահել իւրեանց:

Չագաւ Հեղուս առ կինն սցրի որոյ ոչ ինչ գտանէր, բայց միայն ակով մի ալիւր, զոր աշխատութեամբ իւր և որդւոց իւրոց 'ի ժամանակին խնայեալ էր. քանզի և ճաշոյն անգամ չէր բաւական: Եւ ասէ ցկինն՝ թէ “Լ'ր ինձ փոքր մի ջուր զի արբից, : Եւ մինչդեռ նա երթայր, զկնի աղաղակէր և ասէր՝ եթէ “Լ'րցես ինձ և կուտր մի հաց 'ի ձեռին քո, : Եւ ապա նա զոր չկայրն ասէր, և զոր կայրն խոտտանայր՝ թէ “Լ'ենդանի է անք թէ գուցէ իմ նկանակ, բայց միայն ակով մի ալիւր և փոքր մի ձէթ : Բայց այն զարմանք են, զի յայնպէ՞ս ժամու կարօտութեան կերակրոցն որ կային աղքատութեանն իւրոյ՝ ոչ ուրացաւ: Եւ քանի ամանք են այժմ՝ որ զակի և զարծաթ իբրև զկառ ունին շատ, աղաքին և աղերսին, և զերախտիս սիրելեացն ոչ յիշեն, և յազօթ անկեալ՝ նորա ուրանան զգցն. և ապա եթէ յանկարծ երբէք բազում աղերսանօք հնազանդեսցին առ տուրսն, գիրս և մուրհակս ինչդեն. որ խոտադոյնքն են քան զերկաթ, և զկարկառեալ ձեռնն յառնուլ նախ գբովն պնդեն, և ապա երաշխաւարս և միջնորդս աւելոյն առնեն:

Իսկ կինն այրի 'ի միոյ ձայնէ ոչ ուրացաւ զակով ալիւրն, և ասէ ցնա մարգարէն. “Փութա վաղվաղակի և արա բլիթ մի նախ ինձ և ապա քեզ և մանկանց քոց, : Փորձութիւն էր բան մարգարէին, քննութիւն կամաց, յոյզ մտաց. և կայր իբրև 'ի վերայ կշռոց սիրտ երանելի աջուցն, և փորձէր թէ յժր յոյս զլեսցէ գութքն, յիւնքն և յորգիս իւր՝ եթէ առ հիւրասիրութիւն մարգարէին: Իսկ նա կամէր առաւել գինքն և զմանկունս իւր նեղել և վշտացուցանել, զի զմարգարէն ընկայցի և պատուեսցէ. քանցի գիտէր եթէ “Լ'ր ընդունի զմարգարէ յանուն մարգարէի, զվարձս մարգարէին ընկալցի. և որ արբուսցէ բաժակ մի ցուրտ միայն՝ յանուն աշակերտի, ոչ կորուսցէ զվարձս իւր, :

Եւ զի ասէր մարգարէն՝ թէ փութա վաղվաղակի և արա, միթէ այնչափ քաղցեալ էր զի և փութով ևս վիցի: Եւ թերևս ոչ: Եւ զգութ ողորմութեանցն

զգոյթն և զժերմնն և զզուարթն կամէր¹, մի տրամու-
թեամբ և մի իբրեւ 'ի հարկէ. “() տուրս զուարթա-
ւատս սիրէ ան², : Փութա, ասէ, և արա նախ ինձ :
|| Երպէս և | Երաճամ 'ի քալ առ նա հրեշտակացն ըն-
թանայր վաղժադակի յանդեայն, առնոյր և ածէր զդ-
թնն սանդիաց զմատաղածին . որպէս և | Կառայն փու-
թայր 'ի թրեւ զնաշիհն և արկանել նկանս, զի ընկալ-
ցի յերկնից զհացն ծածկեալ : Փութա և արա, ասէ,
որպէս և | Երաճամ զպատարագն նոյ . մի նախ քեզ և
ապա ինձ իբրեւ զ| Կային, և զ| Կինի և զՓննեհեզ զդ-
դիսն Հեղիու քահանայի, որք զանձ թնամանէին . նախ
ինքեանք առնուին զերախայրիսն որ նոյն մատուցանէին
զպատարագն : | Եւ նա հրամայեալ ասէր՝ վաղժադակի
փութով, զպտուղ մեծութեանն 'ի բլթին հայեցեալ
տեսանէր, և մարգարէն առնոյր և ճաշակէր, բանայր
զտերան իւր և օրհնէր զտուն այրոյն և լցուցանէր ա-
մենայն բարութեամբ . “ | Եւ պակասեցէ, ասէ, ալիւրն
ափով 'ի սափորոյ անտի և ոչ ձէթն 'ի սրուակէ անտի
մինչև տացէ տէր զանձրեւ յերկիր , : | Եւ ընդէր մինչև
ցայն ժամ : | Եւ յիրաւի . քանզի պարտ էր շնորհացն
իբրեւ զանձրեւ իջանել յերկիր, զի հին օրէնքն վախ-
ճան ընկալցին . և կատարէր գործն բանին : Տեսանէն
զի զօտարսիրութեան զվարձս վաղժադակի կթէր այ-
րին : | Կատարեաց բարեաց պտուղ փառք են, և անշարժ
է արմատ կամաց նորա :

| Կարուք ապաքէն կանայք զանդգամ՝ կանանց ըզ-
վարս և զլուացն զքաջութիւնս, զչարսն կոխեցէք, ըզ-
բարին ընտրեցէք . սմանց նմանեցէք, և զօմանս ատե-
ցէք . զի զնոյն ընթացս սրբոցն ընթասիրէք և զհաւատոս
նոցա ոտասնիր, 'ի բանափս նոցա համարեսնիր 'ի Վրիա-
տոս { } 'ի տէր մեր . նմա փառք յաւիտեանս . ամէն :

1 Երբնակին պակաս խմել . յուելաւ 'ի յուռնն :

Ի ԶԿԵՈՐՍՈՒԹԻՒՆՆ ՊԵՏՐԱՍԻ

Եւ յորժամ վարդապետն բարեփառ, յայնժամ աշակերտն գիրահաւան. յորժամ աշակերտն քաջայոյս, յայնժամ վարդապետն յօժարամիտ¹. յայնժամ վարդապետն շահս պաղաբերէ, յորժամ աշակերտն զփութութիւն ցուցանէ. յայնժամ աշակերտն վարդապետին արուեստին ակն ունի, յորժամ զգեգերանման իբրեւ զբարեկամ ողջունեացէ: Վրանգի այլ ազգ վարդապետին անհնար է ծագել, եթէ ոչ զաշակերտին զապտերան գտցէ վառեալ ուսմանսիրութեան ձիւթով: Եւ այլապէս բար անհնար է աշակերտին աճել, եթէ ոչ վարդապետն զառուս իմաստութեան հեղուցու առաջի: Վրանգի պէտս ունին ընթացից և փութոյ երկոքին կողմանքն. և առ 'ի շինուած վեհապետութեան երկաքան չիւրացն զոր ինչ ըստ կարողութեան 'ի միասին բերել 'ի ներքս. միումն զլեզուն որել, իսկ միւսումն զլեզլան պատրաստել. ումեմն զմիտմն կատարեալս ունել, և ումեմն զանձն հանդարտացեալ:

Եւ այսոքիկ ոչ միայն 'ի մարմնաւորս կարեւորք, այլ և 'ի հոգեւորականն փութալիք: () Ի որպէս 'ի մարմնականս ոչ այլ ազգ ազատի մանուկ տխմար՝ եթէ ոչ յուսմունս տընիցի, նոյնպէս և 'ի հոգեւոր ուսմունս այլ ազգ 'ի գատապարտութենէ ոչ վճարի մարդ, եթէ ոչ յօրէնս տեառն խորհեցի 'ի առւել և 'ի գիշերի ըստ մարգարէին բանի: Եւ ապա զի այսոքիկ զայս ունին օրինակ, և ամենեքեան որք եմք աստ՝ անկակից եմք՝ Վրիւտասի, վասն զի զմի և զնոյն ունիմք առաջնորդ և վարդապետ զտէր մեր () Իսուս Վրիտաս ըստ ասելոյ աստուածոյին ձայնին եթէ “ Եղիցին ամենեքեան ուսեալք յայ, բեր այսօր զերկին լսելիս զհոգեկանն տեսեմ և զմարմնականն ընդարձակագոյնս պատրաստեսցուք առ տեառն մերոյ վարդապետութիւն. որպէս զի

1 Միւսն յօժարիտ:

զբանն որպէս զսերմն ընկալեալ՝ կարաացուք պտղաբերել տեսան մերոյ իննամակալութեամբ որ երեսուն և որ վաթսուն և որ հարիւր զհնազանդութեան զբաղմահամն հասկ :

Եւ լուր աւետարանցին Սուկասու գոչելոցն . « Եւ եղև 'ի խանել ժողովրդեանն ըսել 'ի Վիսուտէ զբանն, և ինքն էր առ ծովակին Վեննետարեթաց . և ետես երկուս նաւս զի կային առ ծովակին, և ձկնորսքն ելեալ 'ի նոցանէ լուանային զգործիսն : Եւ մտեալ Վիսուտի 'ի մի նաւուցն որ էր Սիմոնի, և աղաչեաց տակաւիկ մի տանել 'ի ներքս 'ի ցամաքէն . և նստեալ ուսուցանէր 'ի նաւէ անտի զժողովուրդն , » : Տեսեր զվարդապետին զանագուշակ վարդապետութիւնն . տեսեր ըզժողովրդեանն զքափագելի զխոնաւն . տեսեր զաշակերտացն զհորեւոր օգտութեանն զիցիթ . տեսեր ըզմարդկանն վարձաւորական զառքն իրակացութիւն : Եւ իմէ որ 'ի լողաց զբանն նոյ ձանձրացան, կամ 'ի բաց եկաց 'ի ծովակէն, կամ գախեալ 'ի տեղւոյն, կամ էջ 'ի լեռնէն, կամ խնդրեաց որ ասեալ որպէս ոմանք յարաց աստ կան ասեն . զի լայնես զբանդ, վարդապետաւնիմ ինչ գործել, խաւք իմն կան և մնան ինձ, ոչ ինչ ևս որոց 'ի ձաղին են գնեցի, ժամ բաղանեաց էանց, տապս նեղէ զիս : Եւ իմէ որ 'ի մերձաւորացն յայնմ ժամանակի ասաց ցտէրն մեր այսպիսի ինչ . և ոչ ինչ և ոչ երբէք : Եւ զէր . քանզի ծանեան զտողին զամենայն ինչ բարւոյ 'ի ժամանակի իւրում : Եւ տեր յեկեղեցի նոյ, կապեցար խոսիքն Վրիտտոսի . եթէ ոչ արձակեցիս, մի ելանիցես . զի եթէ յառաջ քան զարձակելն ելանիցես, որպէս պարտաւոր եղեր : Եւ իմն՝ որ 'ի մարմն նահանմն ծախես, գնեցայ ժամն երկուս 'ի հոգեւորն պարտեալ : Եւ 'ի աստ տիրիս և արտաքոյ զուարթանաս . մի աստ զօտոյ և արտաքոյ զմիտոյ . մի աստ զփեր և արտաքոյ բամբասեր : Եւ նոյն յայտ աննեմք, միեթ աստապէր ինչ խօսիմք . զմարդարեւիցն ինթեւնումք . զի եթէ զնստա գարշեցուցանես, զառաքեալն յիշեմք . եթէ զսուրբան արհամարհես, զհարսն յիշեմք : Եւ թատրն ելանես, և յառաջ քան զարձակելն չիջա .

տես . և յեկեղեցի , և յառաջ քան զուրբ պատարագն արտաքս ելանես : Երկիր յասողէն՝ « Լոր արհամարհէն զիս , արհամարհեսցի յինէն , , : »

Օ) Բնէ ասէ աւետարանիչն Վ ուկաս . « Եւ եղև 'ի խառնել ժողովրդեանն զՃիսուսիս , և նա էր կացեալ առ ծովակին Վեննեսարեթայ , : Եւ քաջարուեստ տեսն մերոյ ինաստութեանն : Վեան առ ծովակին կայր . և մանաւանդ մարդկան որսողն եկն 'ի ծովակն , զի զորսա կանս ձկանցն որսայցէ : Վանգի ոչ ինչ է դատարկ 'ի տեսանէ : Ճիսուսէ Վրիժառաէ , ոչ տեղի , ոչ բան , ոչ առակ , ոչ բեմ , ոչ խօսք , ոչ օրինակ : Եւ ասն զի Վեարոս և Բնգրէաս , Ճակոբոս և Ճոհաննէո գեռ ևս առ ծովակին Վեննեսարեթայ գեղերէին ընդ դիպողական ինչ արուեստ անցանելով , յանցարտս զլցան իւրեանց ունելով , ձգելով զաղականեալ գործին , ընդ անբաւ խորութիւնն հակառակելով , ոչ գիտացեալ եթէ երբ պարտ իցէ կերակրել , գողանալով քան թէ վառարկելով , խաբելով քան թէ հաւանեցուցանելով . զի առանց պատրանաց ինչ ձուկն ոչ լինի որսացեալ : Եւ սոսա հայեցեալ տեսնն նծային ակամբն՝ պատշաճ՝ գալ 'ի մարդկան որս քան 'ի ձկանց , եկն 'ի ծովակն , զի զժողովուրդն ուսուցէ և զձկնորան կարթեսցէ : Եւ որդ զասելն նորա :

« Եւ տեալ Ճիսուսի 'ի մի 'ի նաւուցն որ էր Խմմի , աղաչեաց սակաւիկ մի վերացուցանել յերկրէ , : Տեսանէս զիւրդ մտանէր 'ի նաւն որ ոչ ունէր պէտս նաւի , զի զտէր նաւուն շահեսցի : Եւ ասա զի աղաչէր տէրն զԽմմի : Եւ եթէ զի , լուր իմաստութեանն Խմմի : Օ) ասինայն գիշերն աշխատեալ և անքուն կացեալ , բնաւ իսկ ոչ կարացեալ որսալ ձուկն : Բնդէր . զի տմենայն ձկունքն մնային տեսնն Ճիսուսի , որ հանդերձեալ էր ասել Խմմի 'ի յանուն իմարկէք զգործիս ձեր յորս : Եւ վասն զի Վեարոս զամենայն գիշերն աշխատեալ և ոչ ինչ կալեալ , մնայր անգործ և դժուարանայր յոյժ , ունայն ձեռք լուանալով զգործիսն և աշխատութեամբ զաշխատութիւն կրելով և շահ ինչ ոչ տեսանելով , պսորիկ աղաքաւ տեսեալ տէրն զԽմմի գժուարացեալ և տիրեալ , աղաչէ զնա , քանզի միւթ թարիչ է վշտացելոց : Եւ իբրեւ ետես տէրն զԽմմի

տխրեալ, յորդորտեան ձայնիւ պատասխանեալ առեցնաւ. փոքր ինչ փոխ տուր ինձ զնաւդ քո, նաւորդեայ, զի մտեալ ուսուցից և աշակերտեցից զբազմութիւն ժողովրդոց զոր տեսանես հետեւեալ ինձ, և եկեզեցի ինձ լինիցի նաւդ քո: Ի վեր բանիցն այ: Եւ մի համարիցիս զիս բեռնական ինչ քեզ լինել. քանզի եկի լաւագոյնս ևս առնել քեզ. Թող զմարմնական հոգսդ, և հայեաց 'ի հոգեւորականսն և յանբաւ բաժինն. առ փոքր ինչ տուր ինձ փոխ զնաւդ քո, նաւորդեայ:

Իսկ Սիմոն առաւել տրտմեալ տրտմութեամբ վեր պանայն, պատասխանի տուեալ առեցտէրն. ուստի եկիր ինձ, մարդ օտար երեսօք, զինչ հասեր առ իս ամբոխիդ. այլ նաւ տես քեզ, եթէ կամիս օթել 'ի ծովակիս: Տեսանես զիս սգալով, իբր զի և ոչ հաց ունելով ինձ, և դու խոստանաս զբանս այ տալ ինձ: Այլ հայից ուրեք եթէ ուստի առից արծաթ փոխ զի զքո քանչն իմ և զկիսն կերակրեցից, և քեզ զնաւս իմ տարածեցից զի զտիւս ևս իբրեւ զգիշերս ունայնավաստակ եղէց. եթէ բերեր զինս նաւիս, ել 'ի նաւս. իսկ եթէ ոչ ինչ ունիս, երթ 'ի բաց ազաշեմ. քանզի զիս տուրք կերակրեն և ոչ բանք: Իսկ տէրն առեցնաւ. մի դժուարանար, Սիմոն, արդարեւ որպէս զնաւորդ խօսիս. վարձս հայցես, որչափ և կամիս՝ առ, քանզի հարուստ հօր ընչաւէտ որդի եմ ես:

Սայտաթիկ լուեալ Սիմոնի և սակաւ ինչ զուարթացեալ երեսօք՝ 'ի նաւն ընկալաւ զՀիսուս, և թեւաւորն վարելով՝ որպէս 'ի վեր զոք համարէր տանել, ոչ գիտելով եթէ տանի և կրէ զնա որ զամենայն կրէ: Ահաւ ապա Սիմոն և հրաման տալ տեսան. 'ի մէջ նաւիդ նիստ, վարդապետ, քանզի տխմար իմն երեւիս ինձ և նաւարկութեանս անտեղեակ. մի արդեօք 'ի մի կողմն խոնարհեցուցեալ զնաւդ՝ ջրաբեցութիւնս յորդորես մեզ: Սայտաթիկ տակաւին ասէր՝ Պետրոս ոչ գիտելով եթէ նա է որ նոցին եղեալ զեկապոս և զծովն պարսպեաց և զՀորդանանն բաժանեաց և զծովակն հանդերձ նաւաւն բառնայ:

Ստեալ Հիսուսի 'ի նաւն Սիմոնի խոստմամբ նաւ վարձութեան, և Սիմոնի սակաւ ինչ խաղացուցեալ 'ի վեր յուսով վարձառութեան, և նստեալ Հիսուս ու

սուցանէր զժողովուրդն 'ի նաւէ անտի: Եւ զինչ ուսուցանէր. զսէր անկեղծ, զհաւատս աներկմիտս, զխաղաղութիւն անխորանանկ, զբարեպաշտութիւն անկոշտակելի, զեղբայրսիրութիւն անհասանելի, զանարծաթասէր, զողջախոհութիւն անաղծելի, զկուսութիւն անաղտ, զձգնութիւն անկորանալի, զքնակցութիւն անձեղքելի, զամենայն տարժանմունս վասն ճշմարտութեանն կրել, և մի երկնչել յայնցանէ որ սղանանն զմարմին և զողին ոչ կարեն սպանանել:

() այսոսիկ տէրն ուսուցանելով, և ևս յաւելուածով յեթէ “ Եւ օրէն զանձն իւր, կորուսցէ զնա, և զարձեալ. “ Եւ երբ կամեսցի գալ զինի իմ, ուրացի զանձն իւր և առցէ զխաչ իւր հանապաղ և եկեսցէ զինի իմ, ” և անգէն “ Եւ ստանայք սակի, մի արծաթ և մի պղծիւն՝ ի գօտիս ձեր. մի պարկ, մի գաւազան, մի քտակ և մի երկուս պատմունանս, ” () այսոսիկ տէրն ուսուցանելով և Սիմոնի լսելով, որ համարէր զնաւն 'ի վարձու տալ անաւն, սկսաւ տրտնջել յինքեան և ասել. 'ի սմանէ ես վարձս զինչ ակն ունիմ առնուլ. վայ ինձ, 'ի քնատ զտիւս անկայ ընդ գիշերոյս, արդեօք զինչ պատահեաց ինձ այսօր: Եւս վասն անստացուածութեան խօսի, ոչ ումք ունել ինչ ուսուցանէ. արդեօք և ինձ հրամայեսցէ զնաւս վաճառել զի աղքատաց բաշխեցից: Ի սմանէ վարձս առնուլ զհարդ ակն ունիցիմ:

() այսոսիկ Սեբարոնի զմտաւ ածելով, ընդ տէրն զվարդապետութիւնն, զի և զսքանչելագործութիւնն իւր ցուցցէ և զՍիմոն հաւանեցուցէ. քանզի աշխատութիւն մեծ է հաւանեցուցանել զտգէտս: Եւ 'ի կուտարել զբանսն տեառն, և ամենայն ժողովրդեան հաճոց եղեալ, ազա մատուցեալ Սիմոն ասէ ցտէրն. բանք քո բարի են և ձայնդ քաղցր և վարդապետութիւնդ պատուական. բայց սակայն առ իս լից զոր խոտաղարն և հրամայեա ինձ առնուլ զվարձ նաւարկութեանս, զի և ես ընդ ժողովրդեանդ ինդալից երթայց 'ի տուն իմ: Իսկ տէրն մեր ասէ ցՍիմոն, որպէս այժմ իսկ լուար եթէ զվարձս քո կամիս առնուլ. Սիմոն, հան զնաւդ քո 'ի վեր 'ի խորն, և արկէք զգործիս ձեր յորս, և առ յինէն զխոտաղարն քեզ վարձս: Իսկ Սիմոն ասէ ցտէրն. որսացայց և զգործիս արկից և այլ ևս աշխա-

տուժիւն կրեցից. երանի թէ և զգիշերս ոչ էի աշխատեալ և ունայն ձեռք զգործիս յազեալ. միթէ դու հմտագոյն¹ իցես քան զիս իմոյ արուեստիս, կամ գիտակ նաւարկութեանս. կամ ստացեալ ինչ իցես յաներեւել խորան, կամ ընդ ձեռանք քոյով իցեն ձկանցն բազմութիւնք: Կարես վարդապետել, միթէ և ձկանց² որսորդ գոս: Եւ 'ի նաւէս ազալեմ. քանզի տեսանեմ զքեզ զի ոչ ինչ ունիս, ընդէր և զժամանակն կորուստնեմ. ոչ յառաջագոյն իսկ վկայեցի զայս, և արդ արժաւ նաւարապէս կրեցի. ընդէր ոչ յառաջագոյն զվարձն իմ խնդրեցի, այլ կարծեցի եթէ ունիցիս ինչ, և տեսանեմ այժմ բանիք միայն հարստացուցանելով, և համարիմ զօրս զայս իբրեւ զգիշերս: Իսկ տէրն մեր ասէ ց(լ)իմոն. մի որպէս յանինչ հայիր յիս, (լ)իմոն. մի 'ի ձեռս և 'ի ծոցս իմ հայիր. զի ոչ 'ի ձեռս, այլ 'ի բերան իմ ունիմ զվարձս քո: (Ը) ցիշերս աշխատեալ ոչ ինչ կալար. զի գիշեր չբաւորական՝ հրէական խորհրդածութիւնք են, իսկ տիւ շնորհացն է՝ արկ զգործիսդ. վասն զի լոյս բարեպաշտութեան են քրիստոնէական հաւանութիւք. հանէք 'ի խորն, և արկէք զգործիս ձեր յորս: (Յ)այնժամ ասէ (լ)իմոն ցտերն. որպէս այժմ լուար, “(Լ)արգտայետ, զամենայն գիշերս աշխատեալ ոչ ինչ կալար, բայց արդ ըստ քո բանիդ արկցուք զգործիսս: Եւ զայս արարեալ փակեցին շատ բազմութիւք ձկանց, և պարպատէին գործիք նոցա”, (Լ)իւ իրացն, ոչ պարապէին³ հոգք 'ի (Լ)ետրոսէ, զի պարպատէին գործիքն, և առ Վրիստոս հայեր, զձկունսն տեսանէր և զգործն զմտաւ ածէր. և ոչ կարէր քարշել զբեռնն, և օգնականս կոչէր. քանզի “ակնարկէին, ասէ, ընկերակցացն որոց 'ի միւսն նաւն՝ գալ օգնել նոցա”, որ էին (Յ)ակաբոս և (Յ)ահաննէս: Լինարկէին, ասէ. ոչ ձայնէին, զի առանց ճշեղոյ և ամբոխելոյ ոչ ինչ գործեն ձկնորսք: Ընդէր. վասն զի սքանչելիք իրացն յանձայնութիւն ածին զնոսա. զի ոչ ինչ ունէին աղաղակել, այլ ակնարկել որպէս զօտար ինչ և սքանչելիս տեսանելով խորհարդ:

1 Միւսն արուեստագոյն ոչ էլ յիս ստեղծութիւն ինչ:

2 Միւսն քրտուղ գոս:

3 Միւսն գոլտէին հոգն:

Ինքնացեալք և որոց 'ի միւս նաւին { Եփեսոս և { Յահանէս , և սկսան ժողովել զձկունսն . և որչափ նոքա ժողովէին , այնքան առաւել բազմամեային : Բանգի փութային լողակքն ¹ Թէ ով յառաջագոյն սպասաւորեացէ տէրունական հրամանին : Փոքունքն քան զմեծամեծս յառաջ ընթանային , մեծամեծքն զմիջակօրն անցանէին , փոքունքն զմեծամեծօրն վազէին . և ձեռաց որսականացն իսկ ոչ անսային , այլ ինքեանք զինքեանս իսկ ձգէին 'ի նաւն : { Ետակ ծովուն շարժէր , և ոչ որ 'ի ձկանցն 'ի վայր մնալ անսայր . զի ծանեան մերձ գոլ զասողն “ Հանցեն ջուրք զեռունս չնչոց կենդանեաց ըստ ազգս իւրեանց ” :

Օ ինչ ապա Սիմոն որ յերկուս ծայրս իրացն անկեալ գնէր , որ զգիշերն ամենայն տարժանեալ և ոչ ըմբռնեալ ինչ , և 'ի տունջեան ըստ բանին { Խուսի զամենայն որսացեալ : Իբրեւ ետես զուռկանսն պարպաւ տելով և այլ ձկունս մերձ կալով և առ 'ի յորսն լինելով զեղմամբ ² և հեռի կալով 'ի գործեացն ոչ անսացեալ , իբրեւ բռնութիւն ինչ կրելով անկաւ առաջի տեսան ասելով . “ Լը յինէն , տէր , զի այր մեղաւոր եմ ես ” : Հլանեայ այսուհետեւ ով ես դու . քանզի ոչ երբէք տեսի այսպիսի որս ձկանց : Սովորութիւն է , տէր , գործեացն 'ի ներքս փակել զձկունսն . իսկ պիտ' տեսանեմ զհակառակսն , զի արտաքոյ շրջապատեալ անին զուռկանսն : Լը յինէն , տէր . արգել զաստուածային քահարաւանգ . Թող դոնեայ ձկունս երկուս 'ի ծովուս 'ի ծնունդըս ձկանց : Լը յինէն , տէր , զի մի արքս հանգերձ նաւառօ ընկղմեսցուք . քանզի նոյն ինքն և նքողակօ մատնել 'ի նաւս բռնադատի : Լը յինէն , տէր , զի ոչ զքեզ մեղծեմ 'ի բաց , այլ զիս անարժան վարկանիմ . “ Լը յինէն , տէր , զի այր մեղաւոր եմ ես ” :

Իսկ տէրն ասէ ց(Սիմոն . ելանեմ 'ի նաւէս քո , Սիմոն , բայց 'ի քեզ մօից . քանզի վամս պարօրիկ եկի : { Ետաջ որսացեալ եղեր որսողք . զոր օւնէիք՝ զնոյն կրեցեր դու , այլ ոչ է քոյդ կատարեալն . զի դու կենաց 'ի մահ ձգես , իսկ ես 'ի մահուանէ 'ի կեանս : Ս(Երբնչիւր , Սիմոն , յայսմհետեւ զմարդիկ եղիցես որսող :

1 Միւսն լողակն :

2 Իմա կեղմամբ :

Թող զծովակդ, և զտիեզերս ցանցեալ, և զխաչն պատ-
րաստեալ, զհակառակութիւնն՝ դարարեցո և զբարե-
պաշտութիւն քարոզեալ, ձգեալ զկարծին՝ ի բաց և զտե-
տրո թժշկեալ, զգործիսդ փակեալ և զերկնային փականան
կազմեալ, ել՝ ի նաւէդ և մուտ յեկեղեցի. « Եւ եր-
կընցիր, Սիմոն, յայսմ հետէ զմարդիկ որայցես ի
կեանս » :

Ս'վ տեառնն զօրութիւն, ո՛վ Պետրոսի հանձարոյն :
Ոչ ասաց որսացեալն ցորսողն եթէ զինչ են վարդապե-
տիս սքանչելիք յորդորմանց զի զմարդիկ որսացից, կամ՝
զոր գործիս տարածեցից, կամ ուր արդեօք զօգայցեն
մարդակերպն այն ձկունք, կամ զինչ կարիցեն շահ ինչ
առնել որսացեալքն որսողին . մի արդեօք կատակիցէ
զիս որ բանին կարծեաց զիս : Եւ ոչ յայսցանէ տ-
տաց ինչ Սիմոն . լուաւ միայն, և առժամայն հնազանդ
եղև : Ոչ զձկունսն վաճառեաց, և ոչ ընչաւէտութիւն
կապեցաւ, և ոչ ընդդէմ ինչ ասաց տեառնն, եթէ
պահեցից նուազ ինչ զիմ իրս տէր, և կամ հաշուե-
ցայց ինչ ընդ փոխատուսն, փոքր ինչ թռակ և որոց ի
տանն իմ՝ թողից : Ոչ ինչ յայսցանէ ասաց Սիմոն . զի
վէմ էր ամենեւին, որ և հաւատովքն էր վիմացեալ :
Իայց ոչ միայն Պետրոս հնազանդեցաւ տիրական ամե-
նարկութեանն, այլ և ի նորէաս և ի յակորոս և ի համե-
նէս . զի և նոքա էին եղբարք հաւատարիմք երկու զոքք :

Ի տա՛ր աւետարանին ասելոյն՝ եթէ թողեալ զգոր-
ծիսն չոգան զկնի ի յետուսի : Տեսէր զտեառնն բարե-
րարութիւն՝ կր աղադաւ եկն ի ծովակն . զի զժողո-
վուրդսն ուսուցէ և զձկնորսն որսայցէ կարծիւ : Ի՛նչ
զի ի ջուրցն « հանեալ, ասէ, զնաւն ի ցամաք » թողին
զամենայն և գնացին զկնի նորա » : Ի նստացուք և մեք
Իրիստաւի, և հրաժարեցուք գէթ ստեղծ ինչ յերկ-
րաւորացս :

Եւ զինչ ասաւ այնուհետեւ : () ի պարտ էր ապա
զբանն յառաջ տանել . որպէս և ետն զառաքելոցն յը-
ժարութիւնն՝ և զի թողեալ զամենայն գնացին զհետ
նորա, ձեւդի այնուհետեւ ի թժշկութիւն, զի մի բան-
տարկուն պատճառս ինչ անհաւատութեան գտցէ . քան

գլխի դիւրափոխ և ազգ մարդկան և առ 'ի յընդդէմն հա-
ճառակաւորութիւն պատրաստ : Օյի ասեւոց էին ա-
ռաքեալքն մինչ գնացին զհետ տեառն, եթէ ոչ էին այլ
ազգ ինչ նշան տեառալ. միարդեօք 'ի զուր ինչ թողաք
զինչս մեր և հետեւցաք սմա, և միախուռն ընթացք
ձկանցն օրինակաւ իմն եղև և ոչ ըստ անձային հրամա-
նին : Եւ զի մի այսպիսի խորհրդովք շաղախիցին առա-
քեալքն, միայն մեկնեցաւ 'ի ծովակէն տէրն, և 'ի մի
'ի մօտաւոր քաղաքացն ընթացաւ, յորում զաստուա-
ծային բժշկութիւնն բանայ. և նոյնժամայն կամօք մի-
այն մերկացուցանէ 'ի բորոտէն զհաշմական մորթ բո-
րատութեանն : Օյի տեսցէ Պետրոս և որ ընդ նմայն՝
եթէ ոչ միայն շնչաւոր ձկունքն հնազանդին տէրուհա-
ճան հրամանին, այլ և անշունչ ախան ակնարկութեամբ
նորա փախտական լինէր :

Ըրդ լուար թէ որպէս բարեմաքուր հոգի բորոտին
դուեաց “Տէր, եթէ կամիս, կարող ես զիս սրբել” :
Ոյլ բորոտին բարեպաշտութեան հաւատոյն. ոչ սպիա-
ցոյց զուղղափառ նորա գիտութիւնն ամենատեղ բո-
րատութեանն մորթ : Ըրտաքոյ ճարակէր ախտն, և 'ի
ներքոյ ոչ եգիտ ճարակ. զմարմինն արածէր և 'ի հոգին
ոչ մերձենայր. զթշնամանեղին կրէր զկիրն փնասու, այլ
ոչ էր ճանապարհակից Վեղեղեայ. ժողովուրդն զնա 'ի
բաց մերժէր, այլ եկեղեցի գիրկս արկանէր նմա : Ոյլ
սէս զնա թշնամանէր, այլ Վրիտտոս զնա բժշկէր. աստ
բժշկեալ լինէր, և անդ զպատարագ բժշկութեանն մա-
տուցանել հրամայէր : Ինգէր. զի և տեառն Վրիտտո-
սի մարդասիրութիւն ծանխցի, և արծաթասէր շրէլիցն
ընչասիրութիւնն յանդիմանեացի :

Ոյր ապա չարափառ հերձուած ոգացն յանդգնութիւն
Խորտան ասէ. “Տէր եթէ կամիս, կարող ես զիս սր-
բել” : Եւ ասեմ աղաչեա, այլ կամեաց. ոչ ասեմ պա-
ղատեա, այլ ինքնին արա. քանզի իւր նք է իւրովք կա-
մօք բժշկել, և ոչ այլոց ակնարկութեամբ մաքրեւն :
“Տէր, եթէ կամիս, կարող ես զիս սրբել” : Եւ ապ
զասեւն մարգարէին վասն քո. “Ետուած մեր յերկինս
և յերկրի, զամենայն զոր ինչ կամեցաւ և արար” : Եւ
զի զամենայն 'ի լինելութիւն ածեր, և զերկինս ձգե-
ցեր որպէս խորան, և զերկիր տարածեցեր որպէս հան-

դերձ, և զորս 'ի միջի սորա՝ բազմադէմն հինար, աւար և ինձ զընաւթեանս զմիատեսակ զհանդերձ, որպէս զի յօրինացն որպէս 'ի բռնականաց խտտորեցայց, և զհնար հըս որպէս մարգասէր տեառն փառաւորեցից 'ի Վրէն տառ (Նիսոս 'ի տէր մեր ընդ հօր և սուրբ հօգւոյն յաւիտեանս յաւիտենից. ամէն) :

Ի ՍՈՒՐԲ ԱՍՏՈՒԱԾԱԾԻՒՆՆ ԵՒ Ի ՄԻՇՏ ԿՈՅՄԸ ՄԱՐԻԱՄ

Լ՝ ժնայն տօնախմբութիւնք վկայից հրաշալիք են, որք նման են պայծառութեան աստեղաց յիշատակօքն : Վրանգի զոր օրինակ աստեղք յերկինս դրութեամբ և բացատուք են կառուցեալ, և զամենայն ծիրն երկնից փայլեցուցանեն, և նոյնք առ 'ի հնգկաց տեսանին և 'ի սկիւթացոց ոչ ծածկին, յերկիր փայլեն և զծով լուստարեն և ուղղեն զնաւեալսն, որոց թէպէտ և վառն բազմութեանն զանաւանսն անգիտանալք, այլ վառն պայծառութեանն ընդ գեղեցկութիւնսն յոյժ զարմանալք, այսպէս և 'ի սրբոցն զիւրաքանչիւրովք. զի թէպէտ և գերեզմանաւ փակեալ են նշխարք նոցա, սակայն զօրութիւնք նոցա ոչ պարագրին 'ի ներքոյ երկնից :

Եւ զի ճշմարիտ իցէ ասացեալս, արժան է քեզ 'ի նոցունց իրացն ուսանել : Պաղեստին զնշխարսն ունի զԼ՝ բրահամու, և խուզ նորա ընդ դրախտին հակառակի : քանզի որ անդ բացատաց անձ ընդդէմ՝ Լ՝ զտանց, աստ 'ի հայրապետէն օտարընկալ եղև : () Յովսէփոսակերտն մի գերեզման փակեալ ունի. իսկ ընդդէմ՝ եգիպտոս հւոյն պատերազմ՝ զծագս տիեզերաց սխրացուցանէ : Լ՝ ովսէսի և ոչ գտանի իսկ գերեզման. և յետ մահուն քարոյի 'ի ձեռն գաւազանին հերձեալ զծագն կարմիր : () Եսայի գիտեմք իսկ ոչ եթէ ուր թաղեալ իցէ, և ամենայն եկեղեցիք 'ի ձեռն մարգարէութեան նորա աղաղակեն « Լ՝ հա կոյս յաւացի և ծնցի որդի » : Վրանիւ 'ի խաբէլոնի թաղեցաւ, և ընդ ամենայն եր-

կեր աղաղակէ “Ըհաւասիկ 'ի վերայ տեղոց երկնից
իրբե որդի մարգոյ գայր” : Արք առ Ընանիայիւն էին
մանկունք՝ և նորա 'ի Բաբելոնի ննջեցին, և 'ի ձեռն
նոցա գոչեն ամենայն տիեզերք օր ըստ օրէ “ () րհնե-
ցէք ամենայն գործք տեառն զտէր” : Եղեկիէլ 'ի պար-
տիկս Թաղեցաւ, և ընդ քերովբէս աղաղակէ : “ () րհ-
նեալ են փառք տեառն 'ի տեղւոջէ իւրմէ” : Ըյապէս
ինչ ոչ շահեցաւ բանասրկուն մահացուցանելով զԸ-
դամ 'ի գրախտին : քանզի երաց նո՛ւ արդարոցն 'ի ձեռն
մահուն իւրոյ դուռն համարձակութեան :

Ըյլ արդ ամենայն յիշատակք սրբոցն հրաշալիք են,
այլ ոչ այսչափ 'ի փառս ծագեաց որպէս տառնութեաւ
գոյ՝ տօնախմբութիւնս : Ըբէլ վասն պատարագին ա-
նուանի, Ենովք վասն հաճոյ լինելոյն յիշի, Ըբէրեւե-
գէկ որպէս պատկեր այլ քարոզի, Ըբրահամ վասն հա-
ւատոյն գովի, Ըսահակ վասն օրինակ գոյոյն գովի, Ըսա-
կոր վասն գօտեկութիւն լինելոյ ընդ այլ՝ երանի, Ըսպէսի
վասն զգառութեանն պատուի, Ըրք վասն համբերու-
թեանն երանելի լինի, Ըսվէս որպէս օրինադիր բա-
րեհամբաւի, Ըսեաւ Ըլաւեան որպէս կաճառակից այլ և
զօրավար յիշատակի, Ըամփոսն և այլ դատաւորքն որ-
պէս փրկիչ ազգին հրէից գովեցան, Ըդիա որպէս նա-
խանձաւոր վկայի, Ըսայի որպէս նո՛ւաբան վերադրի,
Ըանիէլ որպէս հանձարեղ քարոզի, Ըգեկիէլ որպէս
տեսանող անձառելեացն սքանչանի՝, Ըլաւիթ որպէս
հայր ըստ մարմնոց խորհրդեանն բարեբանի, Ըդոման
որպէս իմաստուն սքանչանի :

Ըյլ ոչ ինչ այսպիսի որպէս նո՛ւաբան կցան Ըա-
րիամ : քանզի զոր նորա ամենեքեան 'ի ձեռն օրինակի
տեսին, սա յորովայնի զնա մարմնացեալ կրեաց, և ոչ
ինչ ընդոստ եղև անձառ բանին այլ անօրէնութեանն :
Ըիւթակա՛ն խանչումն : այլ յամենայն ուռուցմանց և
յախտից՝ օտար է բանն : Ըյապիտեաւ մեծ իմն նուա-
զութեամբ և ոչ գարշանա ինչ կրէ նո՛ւութիւնն : այլ
զոր վերաստեղծելովն ոչ շողախեաց, 'ի սմա մարմնա-
ցեալ և 'ի սմանէ ծնեալ՝ ոչ պղծեցաւ, այլ ևս առա-

1 Երբեւ օր : տեղեկագրի :

պատկերի :

2 Երբեմնային աստ միայն

3 Երբեմնային յաւիտ :

ւել փառս բերէ թագաւորին յաւիտենից մարգասէր ծնունդն : Նմանգ, այլ ոչ նուազեցոյց ծնունդն զան-
 սկիզբն ծնունդն . մարգեղութիւն, այլ ոչ եթէ փոխար-
 կութիւն կրեաց անձային բնութիւնն . ունի ըստ մարմ-
 նոյ մայր, այլ ոչ կորոյս զգոյն ըստ անձութեանն ան-
 մայր . մանր, այլ ոչ մերկաց զծոց հօր, այր, այլ ոչ եր-
 բէք եթող զթառ երրորդութեանն : Այլ ինչ յաշ-
 խարհի պապիսի ինչ որպէս անձածինն] արիամ : Ըր-
 ջեաց խորհրդով քով ընդ ամենայն արարածս, ով մարգ,
 և տես եթէ իցէ ինչ հանգէտ նմա և կամ մեծ քան
 զաւրբ կոչս անձածինն] արիամ . շուրջ եկ ընդ երկիր,
 և որոնեա հայեաց 'ի ծով, բազմախուզեա զօգ և զեր-
 կինս մտածութեամբ, յուզեա զամենայն անտեսանելի
 զօրութիւնն, զմտաւ ած և տես թէ գոյ այլ այսպիսի
 պանշելիք յամենայն արարածս : Վանդի երկինք պատ-
 մն զփառս նայ, հրեշտակք պաշտեն երկիւղիւ, հրեշ-
 տակապետք երկրպագեն զողութեամբ, քերովբէք ոչ
 տանելով սարսեն, սերովբէք ոչ հարաւորին շուրջ թառ-
 ցեալք, այլ աղաղակեն զողութեամբ՝ սուրբ սուրբ սուրբ
 տէր զօրութեանց, լի են երկինք և երկիր օրհնութիւն
 քով :] Ի՞ճն ոչ տարաւ հնչմանն, ամպք գողութեամբ
 եղեն նստարան համբարձմանն, արեգակն ոչ տանելով
 թշնամանացն սարսեաց, գծիւք ահիւ և երկիւղիւ փր-
 խեցին զմեռեալս, բարապանաց տեսեալ սարսեցին,
 լեռանն զվերելումն ընկալեալ ծխեցաւ, մորենին ոչ
 հանգուրժեալ տեսութեանն կիզաւ, { խորզանան սար-
 սեալ դարձաւ յետս, ծոցն երկուցեալ 'ի դաւաղանէն
 պատառեցաւ վասն տէրունական օրինակին, դաւաղանն
 ի հարոնի վասն պատկեր գոլոյն անբնաբար՝ ծաղկե-
 ցաւ, հուրն 'ի լաբելոնի պատկառեաց 'ի թուոյ եր-
 րորդութեանն : Ըրդ թուեա զպանշելիսն և հրաշա-
 ցիր ընդ յաղթութիւն կուսին . վասն զի զոր ամենայն
 արարածք ահիւ և գողութեամբ օրհնեն, սա միայն ան-
 թարգմանաբար առաջաստեցոյց :

Երանելիք են վասն նորա ամենայն կանայք . ոչ եր-
 բէք 'ի դատախաղութեան է՝ ի գականն, քանզի ունի
 ազգակից, որով և զհրեշտակս յաղթահարէ 'ի փառս :

1 Երթեմադրն Բախար :

2 Երկու օր . բարեկարգ :

Ողջացաւ բեկումն յըստի, լռեալ զոչ եղբայրսն հին,
 թաղեալ է յապիլա՝ մոռացեալ չեղաբէլ, անյիշե-
 լի վրնի Հերովդիազա, և սքանչելանան ընտիրք կանանց:
 Իսարեհամբաւի յառա որպէս անգաստան ժողովոցոց,
 պատուի և յերեւեալ որպէս խորանանկող օրհնութեն,
 սքանչելանայ և իս որպէս մայր բոտ մարմնոց թողինն,
 դովի յերաւրա որպէս ի վեր քան զհնութիւն զօրա-
 վարեալ, երանի և յաղիսաբեթ որպէս նուիրեալ շնոր-
 հաց զյառաջընթացողին խայտացումն, երկրպագի և
 յարիամ զի եղև մայր և աղախին և ամեղ և առաքատ
 և տապանակ տեառն: Սայր, քանզի ծնաւ զայն որ
 ծնանիւն կամեցաւ. աղախին, վասն զի խոտովանի ըզ-
 բնութիւնն և քարոզէ զշնորհսն. ամեղ, քանզի ի հո-
 գւոյն սրբոց սաղմնառեաց, զոր և ծնաւ անախատբար-
 առաքատ, վասն զի որպէս ի հարմարանի անձ բանն
 զխորհուրդն ի նմա տաղաւարեաց. տապանակ, ոչ զօ-
 րէնսն կրելով, այլ զօրինադիրն յղանալով:

Ս ան որոյ ասացաւք առ նա. օրհնեալ ես դու ի
 կանայս, որ դու միայն զըստի ողջացուցեր զբեկումն.
 որ դու միայն զհառաչանաց նորա ջնջեցեր զարտասուս.
 որ դու միայն կրեցեր զտիեզերաց փրկանակն. որ դու
 միայն առանց հեշտութեան յղացար և առանց ախտի
 ծնար. որ դու միայն զանմանուէլն՝ որպէս ինքն կամե-
 ցաւ ծնար: () Իրհնեալ ես դու ի կանայս, և օրհնեալ
 է պտուղ որովայնի քո. ոչ սերմն ծաղիկն, ոչ ախտ
 ճաճանչն, ոչ ստեղծուած աթոռակիցն, և ոչ ծառայ
 արեգակնն, ոչ աւազակ երկրագագեալն, ոչ արարած
 փրկանակն, ոչ պարտապան պարզեւատուն: () Իրհնեալ
 ես դու ի կանայս, և օրհնեալ է պտուղ որովայնի քո:
 Փոխանակ ամենեցուն բաւական եղիցի քեզ մարդա-
 րէին բարեհամբաւութիւն գոչելով. “ Ի՞հա կոյսն յղաս-
 ցի, ”: Ի՞նչազ զսքանչելիսն և զեղանակն լռեաց. “ Ի՞նչեք
 որդի, ”. քարոզեաց զերկունս, և զազգակցութիւնն ոչ
 խորթացոյց. “ Ի՞նչ կոչեցեն զանուննորա յանմանուէլ, ”.
 առաց զխորհուրդն, և զկոչումն վերաբերեալ որոտաց:
 “ Ի՞նչ է մեկնելով ընդ մեզ անձ, ”. զծնեալն անձ քարո-
 ղեաց, և կարկեաց զբերանս Հրէիցն: Ի՞նչ մեզ անձ,

1 Եթեման վերական մտեալ է Գալիս կամ Գալիսի:

և չի՞յաւ մեղքութիւնն . ընդ մեզ անձ , և թշուառութիւնն խափանեցաւ . ընդ մեզ անձ , և աւազանն ի ծնա, ներն ոչ վաստակի . ընդ մեզ անձ , և թագաւորք բարեպաշտանան . ընդ մեզ անձ , և եկեղեցիք ներդին . ընդ մեզ անձ , և մեռեալք խաչաւորով ազատութիւն գոչեն . “Այ հրեշտակ և ոչ բարեխոս , այլ ինքնին անձ եկն և փրկեաց զմեզ ,” : Իմա փառք և ունողութիւն յախտեանս . ամէն :

ՅԱԻՆՏԻՍ ԱՅՏՈՒԱԾԱԾԻՆ

Պարձեալ խնդութեան աւետիք , դարձեալ ազատութեան զգացումն , դարձեալ վերստին կոչումն , դարձեալ ի վեր ճանապարհ , դարձեալ ուրախութեան խրնդութիւն , դարձեալ ծառայութեան ի բաց վճարումն : Հրեշտակ ընդ կուսին խօսի , վասն զի ընդ կնոջ կա ճառեցաւ զմեզ : “ Եւ յամենայն վեցերորդի առաքեցաւ Պարրիէլ հրեշտակ այն առ կոյս խօսեցեալ առն ,” : Եւ առաքեցաւ Պարրիէլ զամենաշխարհիկն զեկուցանել զփրկութիւն . առաքեցաւ Պարրիէլ բերելով Լ՛ղամայ ստորադրութիւն¹ վերստին կոչման . առաքեցաւ Պարրիէլ առ կոյս , զի զանպատուութիւն ի գին² ի պատիւ փոխարկեսցէ³ . առաքեցաւ Պարրիէլ պատրաստել սուրբ փեսային առաքաստ . առաքեցաւ Պարրիէլ հարսնացուցանել զօտեղծուածն ստեղծողին . առաքեցաւ Պարրիէլ առ չնչաւոր արքայարան թագաւորին հրեշտակաց . առաքեցաւ Պարրիէլ առ կոյս խօսեցեալ Եւսեփայ և պահեալ Եւսեփ . առաքեցաւ Պարրիէլ ծառայն անմարմին առ անշաղախ կոյսն . առաքեցաւ ազատն ի մեղաց առ ազականութեան⁴ անընդունակն . առաքեցաւ ճրագն զգացուցանել վասն արեգականն արգարութեան . առաքեցաւ առաւօտն նախընթանալ⁵ :

1 Յուր օրինակաց երեքն սոբորութիւն . երկուքն սոբորութիւնքս իւրեան :

2 Երկու օր . Եւսեփ :

3 Հինգ օր . խիտեղ :

4 Եւսեփ օր . առ մտապիտանութիւն ընդունել :

5 Մի օր . նախընթացաւ վիշակ :

լուսոյ տունջեանն . առաքեցաւ Վաբրիէլ յայտնելով զ'ի ծոց հօր՝ զնոյն 'ի գիրկս մօր . առաքեցաւ Վաբրիէլ ցուցանելով զ'ի վերայ քերովբէից նստեալն, զնոյն և 'ի յայրին . առաքեցաւ զինուորն գոչել զխորհուրդ թաքաւորին . խորհուրդ որ հաւատով ճանաչի և ոչ բաղմբութեամբ՝ որոնի . խորհուրդ երկրպագեալ և ոչ կըշտեալ . խորհուրդ անժառանգեալ և ոչ որոնեալ . խորհուրդ խոստովանեալ և ոչ չափեալ :

“ Ի վեցերորդումն ամսեանն առաքեցաւ Վաբրիէլ առ կոյս , , . () որ արդեօք վեցերորդ ամիս ասիցէ . յորմէհետէ ընկալաւ Լազիսաբեթ զաւետինն , յորմէհետէ զՀոջաննէս սաղմնառեաց , Լառուտի է այս յայտմեկնեացէ ինքն հրեշտակն ասելով ցկոյսն . “ Լճաւսիկ Լազիսաբեթ ազգական քո յղի է և նա , և այս վեցերորդ ամիս է նորա որ ամուլն կոչուի , , . “ Ի վեցերորդում ամսեանն , , 'ի վեցերորդում սաղմնառութենէ Հոջաննու . վասն զի պարտ էր նախ ժամանել զօրակա նին , պարտ էր նախ յառաջել զինակրին , պարտ էր ճանապարհ առնել զգալուցին տէրունական գալատեանն :

“ Ի վեցերորդումն ամսեանն առաքեցաւ Վաբրիէլ առ կոյս խօսեցեալ առն , , . խօսեալ , բայց ոչ մերձաւորեալ . խօսեալ , բայց պահեալ : Լառ վասն էր խօսեալ . զի մի արագ իմասցի աւաղակն զխորհուրդն : Վանդի գիտէր չարն եթէ 'ի ձեռն կուսի գալոց է թաքաւորն , քանզի և նա լուաւ զձայնն Լապցեայ զահա կոյս յղասցին և ծնցի որդի , և յիրաւի յառաջապահ վինէր իւրաքանչիւր ումեք 'ի կուսից . որպէս զի թէ ուրեք ըզգացցէ , պարսաւանս ինչ յարեացէ : Լ՛ ասն այնորիկ 'ի ձեռն առն խօսելոյ եկն տէրն . քանզի խօսեալն՝ այնուհետեւ հարան երաշխաւորեալ գոյր :

“ (} ամսեանն վեցերորդի առաքեցաւ Վաբրիէլ առ կոյս խօսեալ առն , որում անուն էր Հովսէփ , , : Լ որ զինչ յաղագս առնս այսորիկ և կուսի ասէ մարգարէն . “ Տացի թուղթս այս կնքեալ առն որ գիտացն դպրութիւն , , : Թուղթս այս կնքեալ՝ ամենայն իրօք անշաղախ սուրբ կոյսն է : Լայց յումմէ տացի . յայտ է թէ 'ի քահանայիցն : Լառ ում տացի . հիւսանն Հովսէփայ :

Լ՝յս (Հովսէփ, ով եղբարք, պարկեշտ ամուսնութեամբ կաշառեալ յառաջագոյն ծնեալ որդիս՝ մնաց յամուսնոյն, և այնուհետև ստածէր իմաստուն զգաւորութիւնս, և այնուհետև զորդիսն խրատու և գիտութեամբ տեսան. վասն որոյ եկեալ 'ի քարոզութիւն Պաղոս առաքեալ և զմի ոմն յորդոց սորին գտեալ այսպէս գրէր. «Օ այլ ոք յառաքելոց անտի ոչ տեսի, բայց միայն զՀակոբոս զեղբայր տեսան», ոչ որպէս թէ 'ի Սարիամոյ, այլ որպէս 'ի Հովսէփոյ ծնեալ: Ս ան զի քահանայքն որպէս զգաւորի առանդեցին՝ զՍարիամ՝ Հովսէփոյ և օրինադրեցին նմա ժամանակի հարսանեացն մնալոյ. իսկ առ հանգերձեալ էր առնուլ՝ զնա և պահել կցո յանապատկանութեան: Լ՝ք Վասն սորա նախաձայնեաց մարգարէն 'ի վերուստ. «Տացի, ասելով, գիրս այս առն գիտողի զդպրութիւն», այսինքն առն որ հմուտ իցէ ամուսնութեան, «և ասիցէ ոչ կարեմ ընթեռնուլ», Լ՝ր վասն ոչ կարես, ով Հովսէփ. «ոչ կարեմ ընթեռնուլ, ասէ, քանզի կնքեալ է գիրս», Լ՝ս ում է պահեալ. ամենեցունց արարչին, ասէ, բնակարան պահեալ է: Լ՝լ յառաջիկայն վերոտին երթիցուք:

«Համեման վեցերորդի առաքեցաւ Սարգիս առ կոյն», բայց եթէ այսպիսի ինչ պատուէր ընկարաւ: Լ՝կ, ասէ, ով հրեշտակ, սպասաւոր լեր ահաւոր խորհրդոյս ծածկեցելոյ, սպասաւորեա պըանչեւեացս. 'ի ինդիր մղորելոյն Լ՝դամայ իջանել յիմոցս ստիպեմ գթութեանց. մեզքն, ասէ, հնացուցին զլաւ զրոտ պատկերին իմոյ ստեղծեալ, փտեցին զստեղծութեան ձեռաց իմաց, խամրացուցին զգեղեցկութիւնն զոր ստեղծի. գայլն օցտէ զիմ՝ զարմանաւորն. անապատացեալ է զբախտին բնակութիւնն. ծառն կենաց 'ի բոցեղէն որոյն պահելու. փակեալ գոյ փափկութեան տեղին: Ս զօրմիմ պարտաւորեցելոյն², և կամիմ զբաւառ ածել զպարտեցուցիչն: Օ անխնայ կամիմ յիմ երկնային զօրութեանցս, քեզ միայնում ծագեմ զխորհուրդն. երթ առ կոյն Սարիամ, զնա առ շնչաւոր քաղաքն, քաղաք վասն որոյ մարգարէն ասէ. «Փառաւորութիւն

1 Երկու օր. յիմեցին... և ս. անդեցին նա:

2 Երկու օր. գործելուն. փ օր. գործելուն... պարտեցուցին:

խօսեցաւ ժամ քօ քաղաք Նստուց, : Երբ առ բա-
նաւոր դրախտն իմ. երբ առ արեւելեան գուռնն. երբ
առ բանիս իմոյ արժանաւոր բնակարանն. երբ առ երկ-
րորդն 'ի վերայ երկրի երկկնք. երբ առ թեթեւ ամպն,
զքացո նմա զիմ գալտեանս տեղատարափ. երբ առ
պատրաստեալ ինձ սրբութիւնն. երբ առ առաջատն
մարդեղութեան իմոյ. երբ առ սուրբ Հարանարանն,
խօսեալ յափանջս բանաւոր տաղանակին պատրաստել
ինձ քրեկութեանն մուտս. բայց մի վրդովեցուցաներ
զաննն կուսին և խռովեցուցաներ, Հանդարտաբար ե-
րեւցիր սրբութեանն. նախ ձայն ուրախութեան գո-
չեօջիր Վոգջիր Սարխան. «Եւրախ լեր բերկրեալդ»,
զի ողորմեցայ ես Եւայի գլորեցելում¹ :

Եւ առ զայս հրեշտակն և խորհէր ըստ ինքեան. յի-
րաւի օտար է իրզ, զանցանէ² խօսեցեալդ զմեռածու-
թեամբ : Եւ քրովբեիցն է վեհագոյն և սրովբեիցն ան-
տեսանելին. որ ամենայն հրեշտակական զօրութեանցն
է անխմանալի. Եւ չքնաղական խօսակցութիւն պատ-
մէ աղջկանն, ինքներես գալուստ զեկուցանէ³, մանա-
ւանդ թէ մուտ 'ի ձեռն լսելութեան խոստանայ նմա.
որ զԵւայն դատապարտեաց, նոյնչափ զգուստր նորա
ժառաւարել կամի : Եւ ինձ պատրաստել զմուտ լու-
ղութեանն. և կարէ արդեօք սրովայնն տանել զանտա-
նելին : Եւ դարեւ ահագին է խորհուրդդ :

Եւ յսպիսի ինչ հրեշտակն մտաքեալ⁴ յինքեան, ասէ
տանա տէրն. զի վրդովիս և ընդէր օտարանաս, ու Վաբ-
րիէլ. ոչ յառաջ քան զայս առաքեցար յինէն առ
Օպարիաս. ոչ ետուր նմա աւետիս վասն ծննդեանն
Եւհաննու. ոչ յանհաւատն լինել քահանային զրու-
թեանն 'ի վերայ ածեր զպատիժս. ոչ պատուհասեցեր
անձայնութեամբ զծերունին. ոչ դու ասացեր և ես տի-
րեցուցի⁵. ոչ աւետարանութեանն քում հետեւցին⁶
արգիւնքն. ոչ սաղմնառեաց ամուլն. ոչ լուաւ զառա-
մացեալն արգանդ. ոչ մերժեցաւ անպտղութեանն ցաւ.
ոչ փախեաւ գաւառիկութիւն բնութեանն. ոչ պիտի
հասկաբեր է որ յառաջ ոչ յղանայր. միթէ տկարա-

1 Չորս օր. արարելէն :

2 Երկը օր. ցնդ տակ :

3 Չորս օր. ցնդ տակ :

4 Երեւթագին հիմարտ :

5 Երկու օր. արարելէն :

6 Հինգ օր. արարելէն :

նայցն՝ ինչ յիմէն առ ՚ի յարարչեա բան. որդ գիտից
յերկրայու թիւն պարուրեցար :

() Ինչ ապա հրեշտակն : Տէր, ողջացուցանել զանու-
թեանն սխտրանս և լուծանել զախտիցն ձմեռն, և զմե-
ռելու թիւն անդամաց վերտալին առ կենդանական կոշիկ
զորու թիւն, և հրամայել բնութեանն զմանկարարու-
թեան՝ ազգումն, լուծանել զամբու թիւնն ՚ի ժամա-
նակազանց անդամս, զչորացեալ՝ եղեգն փոխաձևել՝
առ գալարաձև՝, և զանձննդական անգատտանն՝ փայլից
յանկարծակի ցուցանել մայր, պարզիկ քոյին զորու-
թեանդ գործ ՚ի սովորութենէ գոյացեալ : Եւ վիպից
Սառա և յետ նորա Սեբեկա և դարձեալ ի ննա, որք
զմնդակ՝ ամբութեանն ծառայեցին ախտի, խեղագե-
սի քէն ազատութիւն ընկալեալք : Իայց կուսի ծնանել
ոչ հանգիսեցեցեայ առնն՝ վերագոյն է քան զօրէնս բնու-
թեան. և զքոյր խոստանաա զգալուստ առ նա : Նազք
երկնի և երկրի ոչ տանին զքեզ. իսկ կուսականն զխորդ
տարցի արգանդ :

() Իսկոր տարաւ, առէ, զիս տաղաւարն ի բրահամու :
Իարձեալ հրեշտակն. վասն զի ունէր զօտարսիրու-
թեանն ծառայումն. Իայց ապա կարծեմ՝, ով տէր,
զի անդ՝ երևեցար հայրապետին ՚ի տաղաւարին՝ որ
յանցս ճանապարհին էր, և զանց արարեր որ զամենայն
լնուս. Սարիամ զհօւր իսկ նմութեանդ զիսկոր տա-
նել հանդուրժեացէ : Ի թու քո, առէ, կիզու ՚ի շրջա-
փայլութենէ ճառագայթիցն, և զքեզ կարող գոյ տա-
նել անկիզելի՝ կոյսն :

Իսկ թէ փնասեաց հօւրն զմերենին յանապատին,
փնասեաց արդեօք ամենայն իրօք զՍարիամ իմ գա-
լուստն. իսկ եթէ այն հօւրն ստուերազրեաց՝ զնձային
հրոյ իմոյ յերկնից զգալուստն, ոռօգեաց զմերենին և
ոչ կիզեաց, զինչ արդեօք ասիցես յազազս Ճշմար-

1 Մի օր. ցնկաբերութեան :

2 Հինգ օր. զծէրաշէտ :

3 Մի օր. իւրիւն. այլ օր. իւ-
րաբերեալ :

4 Երկու օր. առ կամ ՚ի բաշ-
տապետ յի. մի օր. առ Կաբրու-
թեան յի :

5 Երեք օր. Կոմս կամ Կոմիտ :

6 Այգուես երկամադերն. աչք
իւրիւն Կի :

7 Ամենայն օր. զմիւր. եղա-
լուստն :

8 Ամենայն օր. ամառիկելի. և
զառ լուս յամեն :

9 Չորս օր. Կաբաբեայ :

առութեանն՝ որ ոչ բոցով հրոյ, այլ 'ի ձե՝¹ անձրեաց իջանէ :

{ Երբեք մամ ապա հրեշտակն ընդր զհրամայեալն, և առ կոյսն մեռեալ գոչեաց ասելով. « Եւրախ լեր, բերկրեալ, տէր ընդ քեզ », ոչ ևս այսուհետեւ բանսարկուն ընգդէմ քո. զի ուր յառաջագոյն խոցեաց ընդդիմակացն, անդ յառաջագոյն զապեղանին 'ի վերայ գնէ բժիշկն. և ուստի սկիզբն ելից ունէր մահ, անդուստ կեանքն զմուտ կենդանութեան ճարտարապետեցին. 'ի ձեռն կնոջ հոսեցին 'ի մեզ յոռիքն, 'ի ձեռն կնոջ աղբիւրացան 'ի մեզ լաւագոյնքն: Եւրախ լեր բերկրեալ, մի ամաչէր որդէս պատճառ որստապարտութեան. քան զի մայր լինելոց ես շնորհօք բարձողն զգատապարտութիւն: Եւրախ լեր բերկրեալ, այրի եղելոց աշխարհի անշաղախ փեսայածին: Եւրախ լեր բերկրեալ, որ 'ի քոյին արգանդի զնախամօրն ընկզմեցեր զմահ: Եւրախ լեր շնաւոր տաճար Եւ. ուրախ լեր հանգիստամէտ երկնի և երկրի բնակարան. ուրախ լեր անտանելոց բնութեանն ընդարձակատար² տեղի:

{ Եւ այսոցիկ այսպէս եղելոց³ այն ինչ 'ի վերայ եկաց հիւանդացելոց բժիշկն, իսկ 'ի խաւարի նստելոցս երեւեցաւ արեգակնն արգարութեան, ծփելոց խարխիս և անքոյթ նաւահանգիստ. իսկ անհաշտելոց ծնաւ համոզիչ և շաղկապ խաղաղութեան, գերելոց ծառայից փրկող և մարտուցելոցն⁴ հզօր սիրով ծածկոյթ: () Ի նա է խաղաղութիւն մեր, յոր եղիցի հանապազ վայելել շնորհօք նորուն, որում փառք և ունողութիւն յաւիտենից յաւիտեանս. ամէն:

¹ Երեք օր. 'ի յէռն անբեւ:

² Երեք օր. Էդուարդաբուրգ:

³ Երկու օր. անապոյ:

⁴ Երեք օր. արքայաշէն:

Ի ՅԱՎՍԷԺ՝

Արդ ի մեծ խորս նաւարկեն նաւագիւղքն, որոց ոչ երկիր, ոչ լեռան, ոչ բլուրք և ոչ գիտանալի ինչ զոտման նշանակիցեն, յաստեղս աննա նայելով և նորոգ զնաւն վարելով, առանց նաւարկութեան կան մնան։ Իսկ եկեղեցւոյ աշակերտք որք ի խորս կենցաղոյս այսորիկ են հանգիսեալք, ոչ յաստեղս աննա հայկն, այլ առ հարս զակն մտայն յառեն, և զնոցա հետոցն փափագանօք ոգւոյն զհետ երթան, ի նոյն նաւահանգիստ արդարութեան վարեն զնաւն։ Ամեն այսորիկ և տերն մեր յմծայկն գիրս զվարս նոցա քարոզեաց, զի մի միայն լսելովն գովիցեմք, այլ և սիրով ընդ նոցա ընդ առաքլնութիւնն նախանշիցիմք։ Վանդի բնութեամբ զարդասերս տեսանելով զորդիս մարդկան տերն, և միշտ լուացն յաղագս պատուասիրութեան ցանկացողս, իբրեւ զարդ իմն առաջի եգ զհարցն նահատակութիւնս, զի իւրաքանչիւր որ ի մէջ յոր ախորժիցէ ի նահատակութեանն՝ փոփոխեալ յարմարիցէ զինքն։ Համեմբութեան առաքլնի վարդապետ՝ վարքն երանելոյն {Յօբայ, հեզութեանն}՝ ովսէսին, անոխակողութեանն՝ յաւթայն, կուսութեանն՝ յղիւսին, պահոց և աղութիցն՝ յանիելին, պարկեշտութեան {Յովսէփուն և Շուշանայն}։ Այեքաւիան և փափագելի է երիտասարդաց {Յովսէփու վարքն, մանկամարդաց և որք մանաւանդ ընդ ամուսինսն կեան՝ երանելոյն Շուշանայ յոյտնապէս նահատակութիւնքն}։ Վասն զի զուգահաւասար են երկոցունցն հանգեպք, մին զտիկնոջն զահողջախոհութեամբն կոխեաց, և միւսն զիշխանացն զմահաբեր սպառնալիսն ի ձեռն ողջախոհութեանն արհամարհեաց։ Իայց նախ առաջին մեզ երանելոյն {Յովսէփու վարքն գրեցին, զի և սկզբնաւորագոյն է հայրն, և ապա երանելոյն Շուշանայ}։

* Երկուց օրինակաց մին զմտա ի Թեկէ և ի Ըրաւս. իսկ միւսն զայս և զյաւորքն ի մի յարեալ զոր ընտրեալ կալաք՝ յերկուս փահեա աւարտէ, զերնագրեալ տրոհէ համամայն յոյն բնագրին։

Ի՞նչ Երանելին (Յովսէփի՝ թարեւոյճմիկ ազգէն լեալ, մինչ դեռ ևս մանուկ էր, այն ինչ մօրուքն՝ ի ծնօտան էին զուարճացեալք զօրէն վարդի ծաղկեալ՝ ի մէջ շառագոյն ծնօտիցն զդիմացն ծաղիկ պսակէր, զգարնանային մանուշակի զծիրանութիւնն՝ ի բիրս աչացն նմանեցանէր, սպիտակ ունելով զատամունսն քան ըզկաթն, և կարմիր զշրթունսն, յօնս խռնօտեալս՝ ունելով շուշանագոյնս ընդ ճակատոյն՝ խորութեամբ մազոցն ընդ իրեարս լծակցեալս։ Բայց զինչ ևս հրահանգիմ զպատանին գեղեցկութեամբ նկարագրել, զոր գիրք յաւետ հրաշացեալ գովեցին ասելով. « Բարի յոյժ տեսանելով և գեղեցիկ յոյժ դիմք »։

Եւ վաճառեալ լինէր յաղագս չարակնութեան եղբարցն, որպէս նոցա թուէր, ի ծառայութիւն. բայց որպէս եց կանխաւ էր սահմանեալ՝ ի թագաւորութիւն, և ածեալ լինէր յազգիպտոս պատանին իբրեւ զմանուկ զքանարգ. վասն զի ոչ՝ ևս տեսանէին զնորա օրք զնեցինն՝ զճոխութիւն առաքինութեանն, և անգիտանային զնա որ հանդերձեալն էր ի ձեռն ողջախօհութեանն զարդու բովանդակ յազգիպտոսի տիրել, և զբաւոր զնա կորուսեալն սովով կերակրել։ Ի՞ճեալ լինէր յազգիպտոս, և վաճառեալ երկրորդ անգամ, այլ և ոչ մի անգամ ծառայեցաւ։ Ասան զի որ բարուք է ազատ, թէ ալ էր և բիւր անգամ վաճառեցի, և ոչ մի անգամ ոչ ծառայ է. որպէս գարձեալ ծառայ կարգովքն՝ եթէ բիւր անգամ ազատեցի, ոչ մի անգամ ոչ ազատի։

Օ ի զոր իւր բարքն ոչ ազատեն, զայնպիսին բիւր արտաքինք և սեւադեղով գիրն սպիտակացուցանել ոչ կարեն։

Ի՞ճեալ լինէր յազգիպտոս, և վաճառեալ ի տուն եզգիպտացոյն սիրելի լինէր տեառնն, սիրելի լինէր և տիկնոջն. այլ տեառն սէրն բարի էր, իսկ տիկնոջն առ չարութիւն. վասն զի նա սիրէր յաղագս երկիւղիւ ծառայելոյն, իսկ միւսն վասն մոլեկան անարգելութեանն։ Եւ որքան յերկարէր ժամանակն և (Յովսէփու գեղեցկութիւնն ի վերայ ծաղկէր, նոյնքան և տիկնոջն որ ի նա էր չար ցանկութիւնն՝ աճէր, և արծարծեալ հուր

1 Այգապէս ուղղագրեալ ի մէ. հաւ. իսկ միւսն խառն նստեալ :
ուսն, որ նախ գրեալ էր խնայ. 2 խառն է նա :

բաղձանաջ սրտին փաղաղէր զնա : Խաբել զպատանին կարծէր, ամենայնիւ որովք պատրեն զերես երիտա- սարդաց՝ ձեռնարկէր, զդէմն իրրե զբուրաստան ինչ ծաղկելով, անգուրաւ զայտոսն կարմրացուցանելով, և սգիտակաւ զձականն պայծառացուցանէր, և ծարբաւ զայն յօրինէր, ոսկի զարդաք զպարանոցն և զձեռնն պճնէր, և զփափուկ հանգերձն զանազան անուշահո- տութեամբք բուրեցուցանէր. և էր պարզաբար որո- զայթ մահաբեր, ամենայն զգալեօքն կարծէր պատրել զպատանին, զգէմն երևելի պատմութեանօքն և զլե- լիսն փաղաքշական մոգութեամբքն, զհոտոտելիսն ա- նուշահոտութեամբն որսալ :

Եւ տես ինձ զառաքինին . թուի ինձ և ան ներեր հակառակ պատանւոյն գալ փորձութեանց, զի միան- զամայն զծածկեալ առաքինութիւնն 'ի պատանւոյն յանգիմանեացէ : և եկեղեցւոյ վարդապետարան զնորա կեանսն թողուցու . վասն զի ոչ ինչ է 'ի հարցն լեալ բարի, զոր ոչ յեկեղեցւոյ իբրե զարձան ինչ զխոշա- տակս բանիցն բերելով հաստատեաց ան : Տես ինձ զա- ռաքինւոյ նահատակին զարութիւնն որքան էին ընդ նմա մարտօցեալքն . իւր մանկութիւնն պատերազմէր ընդ նմա . հեշտութիւնքն 'ի ներքուստ մարմնջեցուցանէին, և կինն արտաքուստ մարտնչէր, պատմութեամբք¹ փա- ղաքշէր և ողորանօք յանկուցանէր, և զորս առաքէր կոնայքն թախանձէին փաղաքշանօք զլեւելիս նորա և զգալիս խտողէին : Եւ ոչ ինչ յայսցանէ հերքել² զնա կարաց . զի ոչ ողորանօքն մեղկեալ զերեսանակն թողացուցանէր, և ոչ պատմութեամբքն ամբոխեալ արհամարհէր զողջախոհութիւնն, և ոչ 'ի սպառնա- լեացն նուառտացեալ մատնէր զփարթալութիւնն առա- քինութեանն . այլ զամենայն մարմնոյն իւրոյ մասունս պարկեշտ խորհրդովք սանձէր :

Եւ իբր ոչ կարաց կինն 'ի ձեռն այնքան գործեաց կորուսանել զպատանին, ինքեամբ ինքն 'ի տան ուրեմն գաղտնեաւ բռնաբար ունէր զնա առ անկարգ անկողին- սըն : Եւ լինէր տեսանել մեծ տեսարան ոչ երկրաւոր,

¹ Եղին Խոսրովի . նոյնպէս և զկնի երկիցս :

² Եղին յալիւ :

այլ երկնային . քանզի էր Յովսէփ 'ի մրցարանի փոր-
ձութեանն մարտուցեալ, ասարարէզն առաջի կայր, հան-
դէպն կատարէին, փողն գոչէր, նահատակադիրն 'ի վե-
րուստ ունէր զմարտն, և գունդք հրեշտակաց յառեալ
հայէին, դէք 'ի խնարհուսա յաղթարանն կարկառէին
եղիպտուհւոյն և հրեշտակք 'ի վերուստ յօրինէին Յով-
սէփու պսակս . առ եգիպտացին 'ի միտքին ընթանային
դէք, և զՅովսէփ զօրացուցանէին հրեշտակք : Սատիկ
էր հանդէս ի յաղթեացէ . բաղում հոգք էին հրեշտակաց
յաղագս Յովսէփու մի գուցէ անուշահոտութիւն կնիջն
մեղիկիցէ զպատանին, մի կակուղ հանդերձն, մի հայե-
ցաւծքն, մի ձեն, մի զնաչքն, մի փաղաքշանքն, մի ու-
ղորանքն ջլատեսցեն զգորաւորն . յաւետ էին հոգք
հրեշտակացն, և սաստիկ յոյս դիւայն : Յովսէփ յա-
ղագս պտակացն հանդիսանայր, և եգիպտացին վրան ա-
մօթոյն մարտնէր . մին կենսաց աղագաւ, և միւսն մահու :

Եւ որպիսիք ինչ էին եղիպտացւոյն տեսցեալքն ու
ոմանք հանդերձ պատանայեօք և ոմանք փաղաքշանքք
ղարհուրեցուցանելով զպատանին, և ողորմանքն մոգե-
լով : Տիկին եմ քո, արծաթագին իմ եղեր, յաղագս
այսպիսի պիտոյից ինձ վաճառեցար . զի եթէ ընդգէմ
ինչ ափեցս, կապանք և բանորք քեզ կան մնան, և զկնի-
պնոցիկ անհրաժարելի մահ . իսկ եթէ հաւանեսցիս,
պատիւք և տղասաւորութիւնք, և ամենայն տանս ի-
մոյ իշխանութիւնս 'ի ձեռո քո տացի : Եւ թերեւ
երկնիցիս 'ի յանդիմանութենէ . կարողութիւն է զան-
խալանալ յառնէն իմնէ և որք են 'ի տանս . միայն հաւա-
նեցիր ինձ, միայն ախորժեա զգործն, և ամենեցուն ե-
ղիցիս տէր :

Եւ լուեալ Յովսէփու զինչ ասէր : Սլ կին գու-
ծապ և ոչ երբէք եղէ, վրան զի բարետոհմիկ ծնու-
ղաց եմ զարմ : Երահամ և Խահակ նախահարք իմ
եղեն, որք ընդ այ խօսեցան . և Յակօք որ ընդ հրեշ-
տակին մարտեաւ, հայր իմ է . յաղագս որոյ և քաջա-
լերեալ ընդ քեզ մարտնէիմ : Եւ աճառեցայ քեզ յա-
լաղանօք եղբարցն, այլ ոչ ինչ փրատեսցէ զօգոյս իմոյ
զքաջատոհմութիւնն՝ անուն ծառայութեանս : Եւ
մութ ինչ բաղում անգամ առաջի անկեալ զարեգա-
կան պայծառ ճառապալթան առ սուղ ինչ աղօթացու-

յանէ, բայց ոչ իսպառ խաւարեցուցանէ. քանզի հոսմամբ արեգակնային լուսոյն վաղժազակի՝ ի բաց վարի։¹ Երբեք է անուն ծառայութեան ոչ շիջուցանէ զբարեօրոշմութեան իմոյ նշոյլս. զի ոչ յետ բազում ինչ ժամանակի ճառագայթք բարուց իմոյ տարածեսցին, և զամենայն զյգիպտոս պայծառացուցեն իմոյ քաջատոհմութեան գեղեցկութիւնք։¹ Ա՛յ աճառեցայ քեզ, դաւանիմ և ես և ոչ ուրանամ. զծառայութեն վայելչական սպասաւորութիւն քեզ կատարեցի. անսուտ եղէ քեզ, անհնաս, անարատ, աննենգ, առանց գայթակղութեան, առանց ամբարտաւանութեան. և ոչ մի ինչ քեզ իմոյ անառակութեան չարախօսութիւն եղև. և այժմ՝ կամիս ինձ առնել իրս անսուրբս, և գաղտնեաւ ընդ իս իբրև օձ շշտնջեա՝ կարծելով պատրել զիս, և մահաբեր սպառնալեզք խոնարհեցուցանել առ ի ցանկութիւն անարգելութեք քո գործոյ։¹ Ի՞նչ խաբիր ով կին գու, և մի հայիր յիմ մանկութիւն. կարէ և նոր տիկ հին գինի բերել, և քրտակ նոր մարգարիտս պատուականս ունել։¹ Եր տեսնես զդալարութիւնս, այլ ալևորեալ տեսցես զբարոս. մանկադէմս բնութիւնս՝ ընձեռեաց ինձ, և ծերացեալ սիրտ օրէնքն գործեցին յիս։¹ Ի՞նչ խաբիր, ոչ յաղթեցես առաքինութեանս իմոյ, ոչ յաղթեցես ձեռքս. որդւսէփու որդւոյս ձեռքս, ձեռքս այնորիկ՝ որ մինչդեռ յորովայնին էր՝ խաբէր, յետ այնորիկ և ընդ հրեշտակին զօրացաւ մարտնչելով. մի խաբիր, նոյնպէս իբրև զհայրն իմ մարտնչիմ։¹ Եւայց և պատմութեամբք զիս ողբել կարծես. զքնն այնպիսի կարացես խոստանալ, ասա ինձ, որ իցէ իբրև զողջախոհութիւն. որ թագաւորութիւն զուգահաւասարեցէ պարկեշտութեան։¹ Եւգիտանամ զի ողջախոհութիւն երկնային ստացուած է, հրեշտակական իրք, ուն չնորհք։¹ Իսկ առ քեզ զպատիւք քո, կալ զխոստմանսք քո. պատիւք անպատուութեան են առիթք. քո փառք զոր խոստանաս, ամօթոյ են սկզբմունք, ասկի քո երկրի ծնունդ և ժանգոյ ճարակ. բայց իմքս այլ է ծրնունդ, յաւիտենական շառաւիղ։¹ Այլ և զանխլանալ կարծես իրացն. անգիտանամ զայն անքուն ակն, որ զա-

1 Երբեք անհատն չի կարող ինչ զորքով ինչ անել։

մենայն 'ի խաւարի և յանտեսանելոյ լեալ իրս տեսա-
նէ . քանիս այժմ՝ զմտաւ ածես աստ հրեշտակս կա-
ցեալս առաջի, որքանեաց վկայից լինել զիրսդ: (1) մտա-
ած, ով կին դու, զայրն քո, զեղբարսն, զազգայինս որք
յաղաքս պարկեշտութեան քո պարծին . իմա զմերձա-
կայս, զմտաւ ած զհեռաւորսն . կամ 'ի հեռաւոր մարդ-
կանէն պատկառեա, և կամ 'ի մերձաւոր հրեշտակաց
ամաչեա: Որովք աչօք այնուհետեւ տեսցես զայրն քո
որում դժուրել յօժարեցեր . զոր զիրկս նմա տարածիցես
զոր սպանանին կամիս . որովք բանիւք զնա ողորեացես
զորոյ զանկողինսն քեզէն պղծես: (2) Իշեա որքան ինչ
նմա խոստացար, զիարդ զպարկեշտութեան հաւատն
պահել նմա դաւանեցեր, Կուկէս առաւել քան զքեզ
զնա սիրել հանդերձ երգմամբ երգիծանելի: (3) Իմա-
նեաց, ով կին դու, տառարակի . նա ընդ մի արուի խաւ-
արեալ, ընդ այլում ոչ ևս խառնի . և եթէ զիպեացի
զնորա արուն որսորդացն ըմբռնել և կամ թռչուն որ
թարնցէ, ընդ այլում արուի ոչ խառնակի . վասն զի յա-
ռաջագոյն խոստացելումն և հրաժարեցելումն կայ մնայ
միշտ, և առ նա անձկարով ընդ յիշատակ նորա մեռա-
նի: Իրաւեսցէ զքեզ նոյ երկիւզն և եբրայեցւոցն օ-
րէնք, առաջնոցն պարկեշտ առաքլինութիւնք:

(1) Կոստանիկ ասացեալ (3) Զովսէփու տեսանէր զնա տա-
կաւին անամութեաբար վակժոյժ՝ լեալ զհանդերձիցն,
բորորեալ առաւել ևս մեղութեամբն . վասն զի ցան-
կութիւնք յայնժամ՝ առաւել առ սիրեցեալն բորբո-
քին, յորժամ մերձենալ 'ի նա ոչ կարացցեն, և իբրեւ
զառաքինի որ ըմբիշ մերկացեալ 'ի հանդերձիցն՝ բոր-
բովին զնա հանդերձ պատմաւնաւսն յերկիր ունայնա-
ցուցանէր՝ . մերկ յաղտոյ վազէր արտաքս 'ի կռուարա-
նէն, զողջախոհութեանն յաղթութիւն բառնալով:
Իսլ լինէր եգիպտացւոյն ունել զտերևս անառակութե-
ն . (3) Զովսէփու զպտուղ ողջախոհութեանն ընդունել:
Ինդութիւն էր յերկինս յաղաքս յաղթութեանն (3) Զով-
սէփու . զուարճանային հրեշտակք, և ողբայլին դեք-
պտակեալ լինէր (3) Զովսէփ, և միեալ եգիպտացին . դառ-

1 Այդպէս յօրինական . յոյն
հասարակի:

2 Յօրինական Էսթրա: Ե
3 Յոյն Իսթրա:

նայր 'ի գրպարտութիւնս, և ամբաստանէր զՅովսէփայ առ առն իւրում՝ գարշութիւն զնմանէ համբաւելով։ Իւր զինչ ասէր. «Ի՞ճեր այսր մանուկ երթայեցի խաղ առնել զմեզ»։ Օպրանայր այրն և արկանէր զնա 'ի բանս։ Եւ ասն զի հարկ էր ճրագին առ այնտիկ որ 'ի խաւարին էին՝ ծագել, և առողի ցորենցն առ առլով խաղեալսն, բժշկին առ հիւանդսն։

Ինկանէին և երկու ներքինիքն Փարաւոնի 'ի բանան. տեսանէին անուրջս, և ոչ ոք էր որ մեկնէր. զեկուցանէին ի Յովսէփու, և յայանէր զծածկեալսն. ելանէին ներքինիքն 'ի բանտէն, և պատահէր նոցա որպէս և մեկնեացն ի Յովսէփ։ Տեսանէր և թագաւորն երազ, և ոչ ոք էր որ մեկնէր. պատմէր ներքինին յազազս ի Յովսէփու, և ելանէր 'ի բանտէն վասն երազոյն։ Տես ինձ զփորհուրդն. յազազս երազոյ վաճառեցաւ, վասն երազոյ և աղաթեցաւ։ Եւ ապա զինչ. մեկնէր Փարաւոնի զերազն, լուսաւորէր զծածկեալսն. տեսանէր զնա քաղիմաստութիւնն թագաւորն, և աղաւելով զնա թագաւորեցուցանէր, զամենայն իշխանութիւն եգիպտոս ցայն նմա հաւատայր։

Իբեալ ի Յովսէփու զիշխանութիւնն 'ի ժամանակի սովոյն՝ զամենեւեան բարեգործէր, զհեռաբնակս, լոյսերձաւորս, զսիրելիս, զբժնակիս, զքնատանիս, զօտորս։ Դուրս և հայրն նորա յաջիպատս, երկիր պազանէր և մայրն հարբն. զի թէպէտ 'ի ճանապարհին գալն վախճանեցաւ, այլ սակացն արամբն և նա եպագ երկիր. վասն զի այր և կին մի մարմին են։ Վայկն և եղբարք նորա մետասանք և երկիր պազանէին նմա, և կատարէր երազն զոր ետես. «Վանգի թուէր ինձ, ասէ, թէ արեգակն և լուսին և մետասան աստեղք երկիր պազանէին ինձ»։ Ինդէր մետասան. վասն զի ինչպէս իսկողեցաւ. խորհուրդ էր վաճառեալն ի Յովսէփ վաճառեցերու մէջ 'ի ինչոպէս Վրիտապի։

Տեսանէս զիսորդ աղախօհութեամբն թագաւորեաց, պարկեշտութեամբն արդարացաւ. յաղաքս ողջախոհութեանն մինչ և 'ի կատարած աշխարհի զաբանեցեալ լինի, նովին պարկեշտութեամբ և 'ի յերկինն թագաւորէ։ Իսորդիկ մեզ ասացան, զի և մեք նմին առաքինութեանն նախանձաւորք լեալք՝ զնոյն փառս յայնքն կալցուք։

Բայց պարտ է արժան է մեզ վասն երանելոյն (Մ. շանայ ասել, մանաւանդ զի և խօստացար. այլ զի լաւագոյն է յաւէտ ծարաւեալք գնալ աստի, զի մի յագեղոյն և զոր ընկալաք՝ արտաքս թքանիցեմք, յայլ օր պահեցուք զպատմութիւնն զայն նոյ կամօքն. այժմ՝ ի խառնարան խորհրդածութեան ընթացուց ի Վրիտտոս (Յիսուս ի տէր մեր, որում փառք յաւիտեանս յաւիտենից. ամէն) :

Ի ՇԱԻՇԱՆ

Եկաք ձեզ բարեմիտք պարտապանք բանին, ոչ որքան պարտիմք՝ հաճել, այլ որքան ունիմք՝ հատուցանել : Եւ յօժարութիւն առատ և առաւել քան ըզպարտան ընդարձակեալ ի տալն, բայց բանից աղքատութիւն նեղ է. յաղագոս որոյ տուլ ինչ ձեզ փոխանակ յոգունց աղօթելով տամք : Եւ եթէ որ ի ձեռն թխործեցէ զսակաւութիւն բանից մերոց յօժարութեամբ արտին, ընդարձակել ոչ ինչ նուաղեսցուք առ ի պարտան յօժարամտութենէս մերոյ զկարօտանս բանին ինով : () Ի և նո՞ յորժամ զաղքատի առուք տեսցէ դուզնաքեաց զպատարագ և զփարթամի զառատս, գիտէ հաւատարմայէս ընդունել զպատիւս. բաղում անգամ թերեւ զաղքատին ընդունիցի մեծապէս. վասն զի ոչ ի յղփութիւն ընչիցն, այլ ի յօժարամտութիւն արտին հայի : Երոցք ասացելոցս՝ աղքատի այբւոյն որ զերկուս խերեւէշն էարկ, պատիւն որ հակադիտեաց առ տեառն՝ նորա տուղ ընծայն քան զյորով արկեալ ոսկին. վասն զի ոչ ընչից է նո՞, այլ ճշմարիտ և բարեխորհուրդ արտից :

Եւ որ եկայք և մեք տարածելով զմեր զխայանութիւն արտից, որք յնոյ ստացար բան, իբրեւ ի գանձարանի առ ընծայն հատուցուք զպարտս բանին ձեզ պահանջեալք :

1 Միւս որեւէակ որ զերկուսն ճառս ի մի կցեալ է անհամաձայն յունակեանին, աստի միաւորէ ընդ յաղբագին : Եւ ձեռն որոյ յառաջ իմ

խոստացաւ տեւել, գրեալ դէպ իբրեւ զբանին պարտապան, ոչ որոն պարտին՝ հաճել, և այլն :

Վանդի յիշեմ զի յառաջագոյն խոտաացոյ ձեզ զերանելոյն (ուշանայ զողջախոհութեանն նահատակութիւն 'ի բնական օգուտ քարոզել : { Զործամ էր { Զով սէփ հակառակ եղիպտացւոյն հանգիստեցաւ , ամենեցուն ձեզ մարտ պարկեշտութեան ցուցանէր : Լ'ըդ նահատակեսցի և (ուշան յայտմ տեսութեան մարտի , ուր նա և հրեշտակք , արք և Կանայք տեսանեն . մարտիցէ և ուսուցէ ժրպէս պարտ և արժան է մանկամարդացն մինչև ցմահ յաղագս պարկեշտութեանն նահատակել :

Երանելին (ուշան բարեօժմիկ ազգաւ էր հանգիպեալ և քաջամայելու գեղեցկութեամբք , փափուկ եղնգամբքն 'ի տան հովասուն լեալ , և պարկեշտ վարուց օրինակաւ կրօնաւորեալ : Եւ յործամ մանկութեանն գեղեցկութիւն 'ի նմա էր ծաղկեալ , օրինաւոր հարսանեօք զուգեցաւ ընդ առն : Եւ զամուսնութեանն խորհուրդս պահէր անարատ իւրում առնն , ոչ զայն անառակ առ երիտասարդական օտարաց գեղեցկութիւն բերէր 'ի տեսութիւն , ոչ զյսեկիսն բանայր 'ի պոռնկական երգոց գեղեցկաձայնութեան ընդունելութիւն , ոչ զհոտոտելիսն թողոր առնուլ գերիտասարդաց հանգեր ձիցն զանուշահոտութիւն , և ոչ զայլ ինչ զգալիսն մեղէն վախապար 'ի բերումն իրաց . զի մի որ 'ի սրտին նա բա էր պահեալ օղջախոհութիւնն , ապականեսցի խաբէութեամբք պատրանաց , և 'ի հեշտութիւնս կործանեսցի :

Ս' առն զի յոլովք 'ի մեղացն . զգալեօք յանձինս մեր ընին : () Երկնակ իմն անձն իբրև կոյս յառագատտի 'ի մէջ սրտին զաղարեալ և 'ի հինգ զգայութեանց իբրև 'ի նաժշտաց ունաց սպասաւորի : { Զորոց զգայութեանց , 'ի տեսանելեաց , 'ի ճաշակելեաց , 'ի հոտոտելեաց , 'ի լսելեաց և 'ի շօշափելեաց : Եւ եթէ ոչ մի զգայութիւն ապականեալ պատրեսցի , պահի անարատ և առանց փնասու անձնն . ապա եթէ զիպեսցի տեսանելեացն առանց առաջնորդութեան կալ մնալ առ երիտասարդական գեղեցկութիւնն թափառեալք , առնլով զալեկոծութիւն տենչանացն աչքն 'ի խորոջ սրտին ընդու-

1 Փոխալ էգիտիւի իմա ըստ յոյն ըստ լատին ոճոյ 'ի հակառակէ :

նի, և վաղվադակի մերկաւ հեշտութեանցն սասանեալ՝ առ 'ի մեղսն խորասոց զտանի 'ի պարկեշտութենէն նաւաբեկեալ, և ախտանայ այնուհետեւ զայն զոր 'Լաւիթ կրելով ասէր. “Եկի 'ի խորս ծովու, և պտոյտք ընկուզին զիս, և խմանապէս և լսելիքն եթէ բացեալ ընկալցին զգեղեցկածայնութեանն զպատրաստ՝ առ նա զմիտան կարկառելով, զբովանդակ զինքն պառնկական երգովքն մեղկեալ կործանէ: Եւ ճաշակելիքն շատկեալութեամբ և գինուով յոլովիւ ցեալ, առ ցնորումն և յարբեցութիւն զոգին զուգահաւասար վայրաբերեն: Եւ հստոտեղիքն զքննողական անուշութիւնս երիտասարդացն ընդունելով, և զոգին հանդերձ ինքեամբ կապէ ընդ նմա: Եւ յնպէս իբրեւ զկոյս որ անպարկեշտ հոգին՝ անզգամ նաժշտօք զգայութեամբքն ըմբռնի և յանարգութիւն սխալանացն մատնի: Եւ ասն զի մեղք զամենայն զգայութիւնսն խելագարեցուցանելով, զօրէն գողոց գաղտնեաւ 'ի շտեմարանս սրտին մտեալ՝ բովանդակ զնա մերկացուցանեն, զամբարս ողջախոհութեանն կողպտելով:

Եւ զգուշանայր երանելին այն հայեցութեան, գնացիցն, ձեոյն, լսելեացն, տեսանելեացն, հստոտելեացն, շօշափելեացն, և էր ճշմարտապէս ըստ իմաստութեանն որ ասէ. “Պարտէզ փակեալ և աղբիւր կնքեալ, և զի որպէս պարտէզ փակեալ ոչ յումբէ ընդունի զգրժումն, յորում ամենայն ինչ պսակին պարկեշտութեանն խուսկը. և իբրեւ զաղբիւր կնքեալ, յորմէ ոչ որ յանառակացն զողջախոհութեանն զգեղեցկութիւն պեղել զօրէ:

Եւ որա 'ի ցանկութեան հարեալ եղեն երկու ծերք 'ի ժողովրդեանն, որք թուէին առաջնորդել հօտին. և իւրաքանչիւր որ 'ի նոցանէ բոցով ցանկութեանն տուչորեալ, ընկեր ընկերի զի ներքս արծարծեալ զհօլին յայտնել ամաչէր: Եւ 'ի միում աւուր երկոքեան նոքա գաղտ յիրերաց երթային դիտել զՄուշան. և գլտեալ զմիմեանս քննելով խոստովանեցին իրերաց յազագս որոց պատճառի էին երթեալք. յայնժամ հաղորդութիւն գնելով 'ի մեղացն գործս չարութեան, առնէին խնամով զքննութիւնն և սպասէին ժամանակի թէ նրպէս նմա միայնոյ հանդիպեսցին:

Վէպ երբեք լինէր 'ի միում առաւ մասնել Շ ա. շանայ 'ի բուրաստան առնն իւրոյ լողանալ 'ի տօթմի. և 'ի բաց առաքել նորա զնաժիշտն յաղագս բերելոյ աճառ, ընթանային 'ի վերայ յանկարծակի ջնճերն, և իբրև գայլ զորոջ ունէին՝ մնլութեամբ անարգելութեան գօշել կամելով: Եւ էր Շ ուշան միայն 'ի մէջ երկուց ծերոցն որպէս Վանիէլ 'ի մէջ երկուց առի. ծուց, և ոչ որ օգնական, ոչ նաժիշտք, ոչ ծառայ, ոչ ազգակից, ոչ սիրելի, ոչ դրացի, բայց միայն որ յերկից հայեր ան որ խափանեն կարէր. այլ ներէր լինել մարտին, զի զժածկեալ զարօծ յանդիմանեսցէ, զՇ ա. շանայ զողջախոհութիւնն և զծերոցն զանարգելութի. միանգամայն և կանանց մեծ վարդապետարան զՇ ա. շանայ նահատակութիւնն ցուցանիցէ:

Եւ էր սաստիկ մարտն, մեծ հանդէս Շ ուշանայ առաջի կայր, մեծագոյն ևս քան զՎոլեփուն. վասն զի նա այր ընդ միում կնոջ կռուէր, իսկ սա կին ընդ երկուս արս մարտնէր: Տեսութիւն էր մեծ և վայելուչ, կին ընդ երկուս արս մարտնէր. և որ սքանչելին է, և թէ լիցէք, որ մրցարանն բացեալ լինէր. 'ի դրօշտին, յորում օձն զԵւթն խաբեաց: Եւ իբրև պատաստական եղև մարտն, և նահատակադիրն յերկից հայեր 'ի կռիւն, և զունդք հրեշտակաց յառեալ տեսանէին. օձն յանօրէնսն, և հաւատն 'ի պարկեշտին: Եւ յաճախագոյն հոգք էին վասն յաղթութեան, ծերոց զի մի 'ի կնոջն պարտեսցին, և Շ ուշանայ զի մի կռուացէ զողջախոհութիւնն. նոցա զպատճառս յաղթութեանն դէք պատրաստէին, և Շ ուշանայ զյաղթանակողջախոհութեանն յերկից յօրինէին հրեշտակք:

Իմբռնէին զՇ ուշան անօրէնքն, և նախ առաջին բանիւք մարտնէին ընդ նմա. զինչ ասելով. Երկուք եմք ժողովրդեանն, մեզ օրէնքն հաւատացան, լուծանել և կապել իշխանութիւն առաք. ոչ որ է աստ զեռ. ընդ ընդ մեզ, վասն զի ցանկացեալ եմք քեզ. ապա թէ ոչ ախորժեսցես, վկայեմք զքէն եթէ երիտասարդ անէր ընդ քեզ, և յաղագս այնորիկ տրձալեցեր զաղկունսն 'ի քէն: Տես որքան էին որ վտանգէին զՇ ա. շան, զրարարութիւն անարգելութեանն, երկիւղ մեհուն, բամբասանք այնքան ժողովրդոց, տոտելութիւն

ապրեցին, իսկ Սայր նա և ծնողք իւր և այրն և մանկունքն և ամենայն ազգակիցք իւր։ Եւ զայր Շուշան որպէս եթէ մահու իցէ պարտական յազազս ողջախոհութեանն, հանդերձ բազում երկիւղիւ հառաչէր վտանգեալ, ոչ զի մեռանելն էր հանդերձեալ, այլ զի անուն չար պատրաստեալ էր թողուլ ծնողացն, և զի թնա մանս թողար բովանդակ ազգին։ Եւ զոր ունէր վկայ եղելոցն ՚ի դրախտին։ Եւ յաւիտէսն որք արտասուէին յազազս նորա, սիրելիք, ազգայինք, ծնողքն, դրացիքն. այրն սգայր, տուն նորա ողբայր. և նա ինքն վշտացեալ, տխուր, արտասուէր վտանգեալ, բազում նուստաութեամբ սրտիւ կայր յատենի։ Եւ տեանն բազում էր տեսութիւնն, այլ, հրեշտակաց, մարդկան։

Յառնէին երկողքեան ծերքն՝ ձեռով հովուաց գայլքն, դնէին ՚ի վերայ նորա զձեռս, և խօսէր ՚ի նոսա զրպարտող օձն։ Եւ զի՞նչ ասէր. «Եւ զքնալն մերում երեկ միայն ՚ի դրախտին եմուտ դա հանդերձ երկու նաժըռաք, և ՚ի բաց արձակեաց զնոսա և փակեաց զգուրս դրախտին։ Եկն պատանի ոմն որ էր թագուցեալ, և անկաւ ընդ դմա։ Եւ եւթ յանկեան դրախտին. և տեսանելով զլեալ անօրէնութիւնն, ընթացաք առ դոստ. զնա ոչ կարացաք ունել, վասն զի զօրաւոր էր քան ըզմեզ, և բացեալ զդուռն արտաքս վաղեաց. զսա ըմբռնեցաք և հարցաք եթէ ո՞վ էր պատանին, և ոչ կամեցաւ ասել մեզ. զայդ վկայեմք»։ Եւ հաւատաց ժողովարանն նոցա իբրեւ ծերոց ժողովրդեան և դատաւորաց, և դատապարտեցին զնա մեռանել։

Եւ եալ լինէր Շուշան ՚ի մահ, և ոչ որ էր վրէժ խնդիր ճշմարտութեանն և վկայ, բայց միայն ան, և ներէր լինել իրացն. ընդէր. զի յերկոսին կատարեալպէս ցուցցին գործքն, անօրինացն անարգելութեան չարութիւնն և զրպարտութիւնն, և երանելոցն Շուշանայ մինչև ցմահ հաւատաւութիւն պարկեշտութեանն։ Տեսանես մինչև ցերեւ ձեռն երեւել, և թողու իբրեւ ոսկի ՚ի բովս տանջելով զարդարսն ՚ի փորձութիւնսն, որպէս և Երազմու արար։ Եւ եր զԿահակ յողջակէզս, զսեղանն շինէր, զփայտն ՚ի վերայ դիզանէր, և ոչ որք ոչխար։ Եւ արձակեցաւ զենուլ. և ապա ձեռն ձայնիւ զձեռնն սանձեաց։ Եւ այս ասեմ, զի իւրաքանչիւր որ

ի ձէնջ յորժամ փորձիցի, թէպէտ և մերձ ՚ի մահ լինիցի, մի յուսահատեսցէ յայ օգնականութենէն, այլ մինչև ՚ի վախճան վստահասցի :

Տարեալ լինէր Շուշան ՚ի մահ, և ոչ ոք էր օգնական. և յորժամ ետես այնուհետև և ոչ լեալ ՚ի մարդկանէ զօգնականութիւն, ընթանայր մնաքն յերկինս ՚ի վեր առ հաւատարիմ վկայն և անքուն ակնն. և զինչ ասէր հանդերձ ձայնիւ. « Ետուած յաւիտեանական ծածկագէտ, որ ճանաչես զամենայն նախ քան զլինելն նոցա, դու գիտես զի սուտ վկայեն զինէն. և ահա մեռանիմ, որ ոչ ինչ գործեցի զոր սղոթ զինէն չարախօսեցին », : Եւ լէր նմա որ ասացն « Երկնք եւ խօսեսցիս, մերձ եմ », :

Եւ յերթալն նորա ՚ի կորնչել, զարթոյց ան զհագին սուրբ ՚ի մանկան տղայում որում անուն էր ՚Իսնիէլ. գոչեաց ձայնիւ մեծաւ՝ մաքուր եմ ես յարեմէդ յայդմանէ : Եւ արձան ամենայն ժողովուրդն և ասեն՝ զինչ է բանդ զոր դու գիտեսցար : Եւ նորա կացեալ ՚ի մէջ ասաց. այդպէս յիմարք էք, որդիք Իսրայէլի, ոչ հարցաքննելով և ոչ յայտնապէս գիտելով դատարարեցէք զգուստրդ Իսրայէլի. դարձարուք անդրէն յատեան, վասն զի սուտ վկայեցին զգմանէ : Եւ դարձաւ ամենայն ժողովուրդն հանդերձ փութով : Եւ յեր ՚Իսնիէլ՝ որոշեցէք զգոսա ՚ի միմեանց. եհարց ցմին և ասէ. հնացեալ աւուրքք չարեաց, այժմ եկին մեզք քո զօրս առնէիրն յառաջագոյն. ասա ինձ՝ ընդ որով ծառով տեսեր զգոսա զի խօսէին ընդ իրեարս : Եւ նա ասէ՝ ընդ հերձեաւն : Եւ ասէ ՚Իսնիէլ. ուղղակի ստեցեր ՚ի քոյին գլուխ, քանզի մնայ հրեշտակ այ ունելով զսուր հերձանել զքեզ ընդ մէջ : Եւ ՚ի բաց կացուցեալ զնա կուէր զմիւսն և ասէր. զաւակ ՚Իսնիէլու և ոչ ՚Իսնիէլու, գեղ դորա խաբեաց զքեզ և ցանկութիւն աչաց խոտորեցոյց զսիրտ քո. ասա ինձ, եթէ տեսեր զգոսա, ընդ որով ծառով էին յորժամ խօսէին ընդ միմեանս : Եւ նա արէ՝ ընդ սղոցեաւն : Եւ ասէ ցնա ՚Իսնիէլ. ուղղակի և դու ստեցեր ՚ի քոյին գլուխ. քան զի մնայ հրեշտակ այ ունելով զսուրն սղոցել զքեզ ընդ մէջ : Եւ աղաղակեաց ամենայն ժողովուրդն մեծաւ ձայն և ասեն. օրհնեալ է ան օր փրկեաց զամենայն

զյուսացեալս 'ի նա: Եւ ապրեցաւ յաւուր յայնմ աւրին արդար. և լցաւ 'ի Վաւթայ ասացեալն 'ի զի մաց Շուշանայ. “Եկն զկնի քո անձն իմ, և զիս ընկալաւ անջ քո. նորա զուր խնդրեցին զանձն իմ, և անգրէն ծերքն “մացեն 'ի ներքոյ անդնդոց երկրի, մասնեացն 'ի ձեռս սրոյ, և քանզի մնայ, ասէ, հրեշտակ անշուշտ զտունս. “Եւ յայնք աղուէտաց եղիցին, և այսինքն դիւաց. “Եւ յայն թագաւոր ուրախ եղիցի յիմ, և այրն Շուշանայ. “Զայնքն ամենեքեան որ երդնաւ 'ի նա, և այս է որ հաւատաց 'ի նա. “Զի խցան բերանք խոսողացն զանխաւութիւն, և անօրէն ծերոցն անխաւ բերանքն:

Եւ յայնժամ փոփոխեալ լինէր սուգ ունողացն 'ի խաւութիւն. այրն զուարճանայր փառաւորելով զիմ, և զգայինքն բերկրէին, դրացիքն հրձուէին, ամենայն տուն նորա ուրախանայր, և միանգամայն պարզաբար ամենաբազում է տունն ան, հրեշտակաց և մարդկան:

Տեսնէր 'ի կանացի մարմնի զգօրութիւն հոգւոյն. տեսնէր զկնոջն զաղջախոհութիւն, որոյ յիշատակն կայ անց հանդերձ յողթութեամբ: Եւ յայն մարդկանէ փառաւորեցաւ, 'ի հրեշտակաց մեծարեցաւ, յայն պատկեցաւ. Եւ յայն նախանձեցարուք, օվ կանայք, զի նորին պատուոյ և դուք արժանաւորք լինիցիք յայն 'ի Վրիտաւ: Եւ յիտաւ 'ի տէր մեր. որում փառք յաւիտեանս. ամէն:

Ի ՍԱՂՄՈՍԵ ՅԻՄՆԵՐՈՐԴ

Եւ նախնադիւր նման են արուեստի 'ի բնութեան. խառնելով զերանգսն ստեղծանեն զպատկերս երեւելոց մարմնոց, և առնեն մարդիկ և անասունս և ծառս, թագաւորս և բաւական, բարբարոսս և պատերազմունս, մարտս և արեանց ուղիս, աշտեայս և զբահս և վահանս, ասնեն և ամեն թագաւորական և թագաւոր նստեալ և բարբարոսք հնազանդեալ, սուր արեալ և դետս հոսեալս և գաշտս զանազանեալս, և ամենայն տեսանելեաց 'ի ձեռն արուեստին նմանեցուցանելով ընձեռն տեսութիւն որք հայինն: Եւ յայնք և մարգար

ըէք վենդանագիրք ունեք են առաքինութեան և շա-
րութեան . քանզի առնեն և նոքա զմեղաւորն և զար-
դարն , և զսպաշխարողն որ կայն և զանկեայն և զյա-
րուցեայն և զդրդուեալն : Եւ զոր օրինակ կենդանա-
գիրք առնեն բարբարոսս և սպանմունս , նոյնպէս և նո-
քա առնեն զմեղսն , երբեմն 'ի վերայ եկեալս և երբեմն
'ի վայր անկեալս . նոյնպէս և զդեռ մարտուցեալս և
պատերազմեալս , այնպէս զսատանայ դրժող և յազ-
լեա՜հարեալ :

Եւ արգ զի այսպիսի է նոցա կենդանագրութիւնն ,
հանգերձ հաւաստութեամբ զայս ուսոցոք . վասն զի
զարտաքին պատկերսն տեսանելով՝ ոչ ինչ շահեալք 'ի
բաց գնափք : Վանգի զինչ օգուտ է ինձ թագաւորի
կամ բզեշխի պատկերն . թագաւոր լինել ոչ կարեմ
և ոչ կամիմ . զինչ օգուտ է 'ի տեսութենէն զարոյ զդան
կաւթիւնն ոչ ունիմ , և եթէ բաղձայցեմ՝ պատժիմ :
Օ ինչ շահ է ինձ տեսանել զմարդ փարթամ և՛ զազ-
քառ . զի ոչ նախանձիմ , թէպէտ և ճօխ իցէ . ոչ յա-
շաղեմ դարձեալ զայնոսիկ ախտանալով , թէպէտ և ող-
բամ : Եւ որ թող 'ի բաց զայն զկերպարանս , և հայեաց
յայս տեսութիւն , Օ ի եթէ տեսից բզեաշխ , զինչ օգուտ
է ինձ . իսկ եթէ տեսից զմեղաւորն 'ի վայր անկեալ և
կանգնեալ , տեսութիւնն վարդապետութեան պատճառ
լինի : Եթէ տեսից զարդարն կացեալ հաստատուն , տե-
սութիւնն ինձ յիմաստասիրութիւնն օժանդակէ . 'ի
տեսութենէն ուսանիմ զկռիւն և խրատիմ զյաղթու-
թիւնն : Եթէ տեսանիցեմ զարդարն ընկճեալ , դար-
ձեալ իմաստնագոյն 'ի տեսութենէն լինիմ :

Եւս ամենայն ոչ վայրապար ինչ և ընդ վայր ասա-
ցան , այլ վասն զի սաղմոնս այսօր մեզ ընթերցեալ՝³
յայտոսիկ ածէ վարդապետութեանն պատճառ : Եւ
զինչ առէ մարգարէն . « Եւ որմեա ինձ ան ըստ մեծի
ողորմութեան քում , և ըստ բազում գթութեան քում .
Զնջեա զանօրէնութիւնս իմ » : Եւս է պատկերն . վասն
զի զսաղմոս պատկեր կոչեմ : Օ ի զանազան իսկ տեսա-
նեմ 'ի սաղմոսիս , զմեղս 'ի վերայ եկեալս և սպանեալս ,

1 Յոյնն եկէ աշտո իցեմ , նախա-
նի . և եկէ փութեմ՝ նախաձեռն հալիմ .
և դարձեալ զսոսիկ օխտանալ 'ի

Խոսի լինիմ : Արդ իւր .
2 Յոյնն յաւելու և զափերն :

Եւ չայեցարուք հաւատեալ որք արդարք էք և որք մեղաւորք, վասն զի երկաքանդիւր կողմանցն պիտաւ նացու է սաղմաս . արդարոյն զի մի իցէ ծոյլ, և մեղաւորին զի մի յուսահատեսցի յիւրմէ փրկութենէն : Եւ կողքեան դժուարութեան լիք . զի մի և արդարն պղերգացեալ ՚ի վայր կործանեսցի, և մեղաւորն յուսահատեալ ոչ կանգնեսցի : Եւ որ զի մի նա ՚ի կործանմանն կայցէ և մի սա անկանիցի ՚ի կործանումն, երկացունց կողմանցն ՚ի փրկութիւն այս լինի նաւագերգութեան սաղմոսիս պատճառ . Եւ անգի հանդերձեալ եմ ասել զմեղա մարգարէին, մեծս և դժուարինս : Բայց մի որ ՚ի ձէնջ սողացէ . վասն զի այ մարդասիրութիւնն հասարակաց ազգի մարդկան նախախնամութիւն առնելով և զուգութիւնս արդարոյն գրեաց, և զյանցանսն դեզով փոփոխեաց, զի այլոց վէրքն այլոց գեղք լինիցին, և արդարոյն նաւաբեկութիւն՝ մեղաւորին նաւահանգիստ գտաւ նիցի : () ի յորժամ արդարն մեղանէ, ոչ ևս յուսահատիմ ևս յիմմէ փրկութենէն . յորժամ տեսնեմ թէ յերկնից ՚ի վայր անկաւ, նորա յանցանքն ինձ կանգնելոյ պատճառք լինին : () ի յաղագս այնորիկ և հոգւոյն շնորհ ոչ զուղղութիւնսն միայն, այլ և զմեղա արդարոյն յիշեաց . զի ոչ նոցա և եթ նախահագացաւ, այլ և զկնի եկելոցս :

Եւ որ կամիմ ցուցանել զայս առաքինի այր խոցեալ, անկեալ, մարտուցեալ պարտեալ, կանգնեալ, յաղթող, պսակեալ . Եւ անգի ոչ ցուցանեմ զնա կացեալ ՚ի մեղսն, այլ և յարուցեալ, զի յերկոցունց կողմանց դու օգնեսցիս . զի յորժամ մեղիցես, մի յուսահատեսցիս ; այլ վաղվաղակի ՚ի յարութիւնն ընթացիս . և մի ասիցես՝ վայ ինձ, կորեայ, պոռնկեցայ, շնացայ, սարանի . ունիս զփրկութեանն նաւահանգիստ, անդրէն ընկրկեաց զմեզսն : Եւ անգի յորժամ տեսնեմ այսքան ընկալեալ վէրս և գիշատեալ, վաղվաղակի յապաշաւանս ընթանամ, և համարձակիմ զարտասուացն ազգիւրս հեղալ, զի նորա ապաշխարութեամբն հաւատաւորոյն զիմ փրկութիւնն ուսանիցիմ : Եւ այսինքն ասեմք, յուրժք բազում անգամ արք և կանայք անկան ընդ դժբաղակ և անբժշկելի ախտի . արտասուք հեղան, դեղք ծախեցան, բժշկական արուեստն տարակուսեցաւ, գե-

ղեցկութիւնն վառնեցաւ, մարմինն հրաժարեաց։ Ի տարակուսի կայր այնուհետեւ կինն, ուր երթայց, զինչ տրարից․ զինչս ծախեցի, զբժիշկս կոչեցի, գեղջ վառնեցան, մնաց ցաւս և վէրս։

Իսկուամ անգամ հանգիւղի ումեք ՚ի տեսողացն աւել․ և ես ընդ այդու ակտիւ անկայ, և այս անուն այք և այս անուն կին եգին ՚ի վերայ դեղ և ՚ի բաց վճարեցին ՚ի ցաւոցն։ Եւ ասրա աղաչէ, ցոյց ինչ զկինն կամ զայրն, երթայց ՚ի հրապարակսն։ Իրոյնպէս և այժմ վառն զի ջնացաւ և տարանութիւն արար, և վէրն եր չար, այլ ցուցանեմ քեզ գիարգ բժշկեցաւ և գեղ ՚ի վերայ եգ։ Եւ ոչ ասեմ, երթ ՚ի նրբափողոցն, հարց յոյս անուն այր և յոյս անուն կին։ Եւ ինչ են պէտք աշխատութեան, ոչ ինչ են պէտք ջանից․ ոչ անցանել ըստ նախադուռն հարկաւոր է, այլ ասա լիցի քեզ ընդունել զրեղն․ միայն հայեաց յառացեալսն։ Հարկաւոր է ՚ի սկզբանն զգանս ածել և զժամանակն ասել յորում մեղան, և զտեղին և զդէմնն և զազալխարութիւնն և զդեղն․ և զամենայն հաւատտեաւ ասեալք, այնպէս ՚ի բաց գնացեք։

Եւրդ ՚իսաւթ մանուկ էր և համակ փոքր և յանդը շան հօրէ․ յերկիր հայէր և ՚ի հօլուականն, ՚ի քաղաքաց փախէր և ՚ի տեղեաց և յամբօսից, և ՚ի բարօրութեան զիմաստութիւնն ցուցանէր, ոչ ինչ հաղորդութիւն ընդ կենցաղականն ունելով, ոչ մուրհակս, ոչ փոխս, այլ յառաջին ՚ի հասակէն դաստիարակի առաքինութեամբ․ հեղութեան կենակից էր, և իբրեւ ՚ի նաւահանգստի իմն ՚ի խաղաղութեան նստելով՝ ոչեաւրացն ինտամակալութեամբ ՚ի թաղաւորութիւն մարդկան վարժեցաւ։ Եւրդ սա մանուկ փոքր էր, տղայ հասակաւ և ալեւոր մտօք, և անկատարութիւն տղայութեանն ոչ ինչ խափանեաց զայնքան ստաքինութիւնս, այլ էր մանուկ և յաւէտ յաղթէր ոչ զօրութեամբ մարմնոյն, այլ ուժով հաւատոյն։

Հայեաց ՚ի բանս հաւատտեաւ, պէտք եղեն երբեմն թագաւոր լինել հօրեից․ վառն զի առաջին լեւն անաբժան էր։ Եւսքեմ ան վաղվարակի զլիսանել առ հայրն նորա։ Եւ արար արար գայ․ և մանուկն էր ՚ի հօտս յոյժ փոքր։ Եւ զազալքիմ զմանկութիւնն ասել յա-

ճախապէս, զի մի որ մի երբեք զմանուկ պախարակեալ
ցէ, և մի զծերն գովեսցէ. զի ոչ ալիք է առաքինութիւն,
և ոչ մանկութիւն չարութիւն: Հորովք 'ի մանկութե
իմաստութիւն ցուցին, և 'ի ծերութեան ընկձեցան:
Օ ի և երեք մանկունքն 'ի հուն էին, և զբոցն կաւ
գործեցին: Եւ Վանիւն երկուսասանամեայ էր, և զաւ
ռիւծան ըլխարս արար. ոչ զքնութիւն նոցա փոխիւն
լալ, այլ զքաղաքութիւնն հաւատալք անձեաց, և ընդ
բազմութեան երգացեւոցն վիճէր: Եւ Պաւղոս ծեր
էր և արեւորեալ և կողոպտիչ եղև եկեղեցեաց, և զինի
այնորիկ զյաղթանակ հաւատոցն յափշտակեաց, ոչխար
բարութեան և քարոզ և առաքեալ եղև: Եւ զմի բզ
մանունն վատթարեացես, և մի զծերն գովեսցես. զի ոչ
'ի զանազանութիւն հասակաց է առաքինութիւն և չա
րութիւն, այլ 'ի յեղանակս բարոցն: Օ ի եթէ իցես
աթափ, ոչ ինչ զքեզ վնասեալ տարածանութիւն հասա
կին. սպաս եթէ պղերդ՝ ոչ զքեզ օգտեսցէ ինչ ծերու
թիւնն. զի ոչ ալիք, ոչ հերք սպիտակք, այլ անձին ա
ռաքինութիւն: Եւ մանուկ էր, և կանխաւ զպտուղ ա
ռաքինութեանն էր ստացեալ:

Եւ ինչ Սամուէլ առ Հեսեկ զեղջիւրն ունելալ, յա
րամ էր իւզն սուրբ: Եւ զինչ ասէր: Եւ քանց զիս
անձ ունել թագաւոր յորդուոց քոյ: Հեսեկայ լսելալ
թագաւոր՝ կարծեաց նմա պատեհագոյն գոլ զպատին,
ածէ զառաջին օրդին: Եւ եք զգա, ոչ հաճեցաւ անձ ընդ
դա: Օ երկրորդն զերրորդն զչորրորդն զհինգերորդն,
ծախեցաւ պար որդւոցն, և խնդրելին ոչ գտանէր: Եւ
ցնաւ. ունին այլ: Պատկառեաց հայրն. ունիմ, ասէ,
միւս ևս փոքր, տրուպ հովիւ: Եւ արդ արհամարհէր,
այլ անձ պատկեր. “զի ոչ որպէս տեսանէ մարդ՝ տեսա
նէ անձ. մարդ 'ի դէմն, իսկ անձ 'ի սիրտն”: Օ ի ոչ ե
թէ բազմութիւն հայցեմք, այլ ոգւոցն քաջատոհմա
լեան փափագեմք:

Հայեաց 'ի բանս հաւատեալ. ոչ ասաց նմա անձ
երթ օժ ինձ զՎաւիթ, այլ երթ օժ ինձ զմի յորդուոցն
Հեսեկայ: Եւ ընդէր տարակուսեցուցանէր և ոչ ասէր
զՎաւիթ: Օ ի մի կրեսցէ Վաւիթ զոր կրեացն Հով
սէփ: Օ ի զոր օրինակ նոցա առեալք զմանգրեալն թա
գաւ օրի իւրեանց՝ պատեհազմեցան և դրժեցին և վա

Ճառեցին, նոյնպէս երկիւղ էր մի գուցէ և նմա նոյն պէս գործիցեն. որպէս զի երկիւղն՝ զգուշութեան մայր լինէր:

Վայր մարգարէն տարակուսեալ, առաւ ինձ լզմի որ յորդուող քոց: Ոչ ունիմ, առէ, այլ մանուկ փոքր՝ հօ վիւ ոչխարաց: Ոչ այնպէս տեսանէ մարդ, որպէս տեսանէ փօ: Ս'ը եւն աճ'նեալքն գեղեցկադիմութեամբ երեսաց: Ս'ի ինձ ասեր զբարեդիմութի մարմնոյ, այլ տես զգեղեցկութիւն մնացն: Օ ինչ է գեղեցկագէժ կին՝ գերեզման բռեալ, եթէ տղջախոհ չիցէ. ժամանակաւ խամբի, մահուամբ վտանի. բայց գեղեցկութի հոգւոյն անմահ կայ մնայ և անաղտ. այլ և յայնժամ զիւր գեղեցկութիւնն առաւել ցուցանէ, յորժամ դարեն ախտքն, և 'ի խաղաղութեան մնան միտքն խորհրդոցն: Մըդ եթէ տեսանիցես զայր կամ զկին գեղեցիկ, մի սքանչանայցես. զի և կադեմք են 'ի բարձունս ամբարձեալք, պտուղ ոչ ունելով, մարգկան ինչ ոչ ալի տանացու, այլ միայն անասնոց. իսկ որթն յերկիր քար շեալ, և վայելչական ունի զպտուղ աղկուզոցն: Օ ինչ կամէիր, որթ եթէ կադնի. յայտ է եթէ որթ, Օ ինչ քան զմեղու տրուպ, և զինչ քան զսիրամարդ գեղեցկագոյն. որ լաւ իցէ, մեղու եթէ սիրամարդ. յայտ է եթէ մեղու:

Եկն Վաւիթ, գտեալ զիւզն օծաւ. հրամանաւ նոյ սպասաւորութիւն մարդոյ 'ի վերայ նորա եդ զիւզն, և փոխանակ ծիրանեացն իւղ: Եւ անցեալ գնաց ունելով զթագաւորութիւնն. ոչ զբահս զգեներով, ոչ վահանս, ոչ տէգս. այլ ունէր զնոյ զկանն, որ քան զամենայն զօրաւորք են:

Ի ինէր երբեմն պատերազմի կոչ, և իւրքն էին ամբոխեալք, բարբարոսքն 'ի վերայ ելանէին հրէիցն: Երթայր տեսանել զմարտն և զպատերազմն, և զբարբարոսն որ կոչէր 'ի միայնակուուութիւն. և ոչ որ իշխէր յառաջ երեւել և ոչ արտաքս ելանել: Երթայր Վաւիթ և տեսանէր փայլատակեալ զպատերազմն և զյաւովս անկեալս: Հովիւն 'ի պատերազմն, և որք էին 'ի պատերազմն՝ յուլացեալք և ոչ զձայնն բերէին զպատերազմողին. իսկ որ 'ի լերինսն և 'ի հովս և յաղբերո էր դեգերեալ, առաջի դիմաց նորա կայր և ասէր. «Ի՞

է անթլիփաան այն որ լուստացաւ զբանակ նյ , Եւ ասէ ցնա եղբայրն . ուստի է քեզ այդ հպարտութիւն : Որ ոչն էր ամբարտաւանութիւն , այլ հաւատ . զի ոչ ամբարհաւաճութիւն , այլ երկիւղածութիւն էր աստացեալն . յաղագս որոյ ոչ զրահս , այլ զհաւատն զգնոցր . և ոչ հայեր 'ի նորա մեծութիւնն , այլ յամայութիւն մտացն . ոչ տեսանէր եթէ մեծ է նաւն , այլ զի զնաւուղիդն ոչ ունէր : Եւ ոչ երկնէր 'ի նմանէ , վասն զի թշնամի էր նյ . քանզի թէպէտ և բիւր անգամ էր զօրաւոր , այլ յաղագս 'ի վերուստ հրամանին ամենայն իրօք էր տկարագոյն . ո՛վ է , ասէ , անթլիփաան այն : { Զոր զէն վստահանաս , ով 'Դաւիթ : Ոչ 'ի մարմնականս , այլ 'ի հոգեւորս . " Ոչ ասն զի զէն մեր ոչ է մարմնաւոր , այլ հոգեւոր , Եւ զիմոր , զի դու փոքր ես և տկար : Եւ մեծ է տէրն . տրուպ է նաւս , այլ որ առաքեալն զօրաւոր : Օ՛ճով արար , զվէմն պատառեաց , զտարերս փոփոխեաց . ևս առաւել միում առն լիցի յաղծող :

{ Եւ այ առ արմն և առէ ցնոսա . զինչ տայցէ առն որ բառնայցէ զգլուխ նորա : { Եւ զաղագս վարձուց խօսէր . ոչ զի առցէ վարձ , այլ զի զնոսա 'ի հաւատն ածցէ : Եւ զինչ եղբարքն : { Եւ արձեալ մախանք : { Զոր ձեռն թողեր զտակաւ ուղտարսն զայնասիկ . մեք գիտեմք զհպարտութիւն քո և զջարութիւն սրտի քո , եթէ ոչ կարէիր զպատերազմն յայտնիս տեսանել : Ո՛վ նախանձ ախտիւք լցեալ , ո՛վ մախանք հուր անշէջ : Օ՛ր զոր օրինակ ասր զորդն ծնանի , նոյնպէս և նախանձ զնախանձառն մաշէ , և ընդ որում նախանձին՝ պայծառագոյն պատրաստէ : Եւ յայտն և { Զովսէփու և եղբարցն նորա եղև . զի որք նախանձեցանն՝ յաղատութենէ 'ի ծառայութիւն առ ծեալք եղէն , և որ նախանձեալն լինէր՝ թագաւորէր : { Եւ արձեալ եղբարքն . " Ո՛րք գիտեմք զամբարտաւանութիւն և զջարութիւն սրտի քո , Եւ ընդէր բնաւ և տեսանել էր քեզ զպատերազմն և որով ցանկութեամբ : Եւ զինչ նա խնայտունն այր ասէր : Օ՛րն արարի այժմ , ո՛չ ապաքէն բանք են . և եթէ տեսանելոյ ազագու զպատերազմն իջի , զի նախանձիս , ընդէր յաջաղես . բան տեսեր եթէ ընչից փառաւորութիւն ոչ համբերես :

Եւ ապա հեռանալով 'ի նոցանէ հասէր 'ի վաղրեն, երթայր 'ի միւս կողմն պատերազմին և ասէր. զի՞նչ լինիցի մարդոյն որ բառնայցէ զգլուխ նորա: Եւ լռելով նոցա տանէին զնա առ թաղաւորն պակեցեալ և յերկիր անկեալ, և ասէ ջնա. ընդէր տիրեցան զեմք տեառն իմոյ: (}ինքեան և 'ի փառաւորութեան զծառայութիւն խոստովանի: Ո՛վ է նա, ոչ երթայց և 'ի բաց առից զգլուխ նորա: Եւ զի՞նչ թաղաւորա. հարկեալ լինէր այնուհետեւ ասել. զիսդ կարասցեա, զի դու մանուկ ես փոքր, և նա այր պատերազմող 'ի մահ կութեմէ իւրմէ: Ո՛ր հայիր յերեւելիսդ, այլ յիմանալիսն. և մի տեսանէր զի փոքր է 'ի տեսանել, այլ զի մեծ են իմաստքդ: Եւ զի՞նչ լինէր: Ոչ հաւատայր թաղաւորն: Հարկ լինէր նմա այնուհետեւ ասել զուզութիւնս իւր. “Ես մանուկ և փոքր, և հովուէի զոչխարս հօր իմոյ. և յորժամ գայր առիւծ կամ արջ և առնայր ոչխար 'ի հօտէն, ելանէի զհետ նորա և 'ի բաց ձգէի 'ի բերանոց նոցա և սպանանէի զառիւծն. եղիցի նա իբրեւ զմի 'ի գազանացն յայնցանէ, վասն զի թշնամանեաց զքանակ ան կենդանոյ: Եւ ասէր Սաուլ զՎաւիթ՝ երթ և տեր ընդ քեզ: Եւ յետ նմա և զէն, և ոչ կամեցաւ տանուլ, վասն զի ոչ ներէր այնմ ան, այլ զի մերկ յաղթեացէ. զի մի զէնն բաժանեացէ զուզութեանցն զյաղթութիւնս. զի մի ասացէ թաղաւորն եթէ զէնքն իմ յաղթեցին: Ինկնայր զզէնն և զքենայր զհաւատն, ելանէր մերկ, և վառեալ հաւատովն. ելանէր հովիւ և ոչ զմուտ. ձգէր քար, ոչ 'ի բնութիւն մարմնոյն վրաստահանալով, այլ 'ի զորութիւն հաւատոյն որ զյաղթութիւնն երթեալ տանէր: Ինկանայր և առնայր զնորին զաւորն և հատանէր զգլուխ նորա. և խոյր գլուխն ախու. “Եւ գործս ձեռաց իւրոց ըմբռնեցաւ մեղաւորն: ”

Իբարձեալ նախանձ, դարձեալ յաղաղանք: (}անախակի փորեմ՝ զաղբիւր, որպէս զի գալից զնորա զովն: Եւ ոչ նա այնպիսի այր, յաղազս որոյ ասաց ան. “Վաւիթ զՎաւիթ որդի (}եսեւայ՝ այր ըստ սրտի իմում: ” Ո՛վ բարձր գովութեան, ո՛վ ցոյցս առաքմութեան. Տէրն նորա ասէր. “Վաւիթ զՎաւիթ զորդի (}եսեւայ՝ այր ըստ սրտի իմոյ: ”. նա որ գազանացն յաղթող եղև, և

որ զՎաղիաթն ետպան, և զաւիւծան հեղձոյց և զարջան
աատակեաց. որ ՚ի տղայութեան ալեորեալ էր, որ փոքր
էր հասակաւ և բարձր իմաստութեամբ, որ և ՚ի թա-
գաւորական զգեստն զհաւատութիւն միայնացելոցն
ցուցանէր. քանզի ասէր, ոչ մարգարտաւ, այլ “արաա-
տաօք զամենայն գիշերն զանկողինս իմ թացի”, Լսած-
մնւ մարդիկս և ՚ի տունջեան քանեն. բայց նա և ՚ի
գիշերի ՚ի հոգս էր. Եւ ընդէր ՚ի գիշերի, Եւ ասն զի ՚ի
տունջեան այր թագաւոր էր, և բիւր հոգովք և ալե-
կոծութեամբք լեւալ լինէր. իսկ ՚ի գիշերի իբրև ՚ի նա-
ւահանգստեան դադարելով, յայնժամ միայն ընդ միայ-
նում խօսէր ընդ նոյն, և աղբիւրս արտասուաց հեղոյր և
լուանայր զմահիւնս իւր:

Եւ ոչ նա այսպիսի այր, որ զհոգւոյն շնորհս գիտէր,
և ՚ի տղայ հասակի ալեորեալ էր, որ ՚ի կամարս երկնից
մերձեցաւ և ՚ի վերին օգնականութիւնսն վայելեաց,
որ զպատերազմունս բազումն ելոյծ, և յողով ուղղու-
թիւնս ընդգէմ սատանայի եցոյց, զկնի տղախոհու-
թեանն, յետ հեղութեանն, զկնի պարկեշտութեանն,
յորժամ կալաւ զթագաւորութիւնն, յորժամ յաղ-
թեաց բիւր պատերազմաց, յորժամ զհեթանոսսն հնա-
զանդեցոյց, յորժամ խաղաղութիւն էր ամենայն ուս-
տեք, պղերգագոյն եղև. զի ուսմանիցէր որքան բարի է
նեղութիւն և որքան չար է դատարկութիւն: Եւ երբ
՚ի միջօրէի, յետ ճաշոյ յարուցեալ ՚ի ճեմարանին ըզ-
գնայր, և տեսանէր կին լուացեալ և գեղեցիկ և բա-
րեգէմ, բայց ոչ են բաժնասանք գեղեցկութիւն, քան-
զի գեղն նոյն է գործ: Եւ տես զկինն լուացեալ ՚ի վերնա-
տանէն, զկին զինուորի, ամենեւին գեղեցիկ ՚ի տեսա-
նել. խոցեցաւ ակամքն, ընկալաւ զնեան:

Եւ ուիցեն ընդվայրահայեացքն որք զայլոց գեղեցկու-
թիւն հարցափորձեն և քնեն: Եւ ուիցեն մոլեալքն ՚ի
տեսարանն, որք ասենն՝ տեսանեմք և ոչ ինչ փնասիմք:
Վաւիթ փնասեցաւ, և դու ոչ փնասիս. նա ամաչեաց,
և ՚ի քեզ վտահանամ. որ այլքան ունէր զշնորհս հո-
գւոյն, զնեան ընկալաւ: Եւ տակայն նա ոչ ետես զբող-
ոք, այլ զողջախոհ կին և պարկեշտ. և ոչ ՚ի տեսարա-
նի, այլ ՚ի տան: Իսկ դու ՚ի տեսարանի, ուր և տեղին
իսկ տանջէ զանձնդ. և ոչ միայն տեսանես, այլ և լես

բանս չարութեան և զերգս սատանայականս, ամենայն ուստեք վիրաւորին քո միտքդ . աչքքն որովք տեսանեն, ականջովք որովք լսեն, և ընդամենքն որովք հոտոտեն : Վայնքան ապականութիւն, վիհ այնպիսի, և ունիմ վըտ տահանալ 'ի քեզ եթէ ոչ լինիցիս գաղանակաւ : Ո՛ր եթէ քա՛ր իցես, միեթէ երկամ իցես . մարդ ես ընդ հաւարակ բնութեանս տկարութեամբ անկեալ : Հա՛ւր տեսանես և ո՛չ այրիս, և ո՛րպէս ունիցիս բան : Վիր ճաղ 'ի խոտ, և կարասցեն ասել ինչ եթէ ոչ այրի խոտ . նոյնպէս և մեր բնութիւնս :

Երեսն զնա լուացեալ, գերեցաւ գեղեցկութեամբն, ընկալաւ զնեան, էառ զվերն . առաքեաց առ նա, և 'ի գալն առ նա գործեաց զանօրէնութիւն . ելից զցանկութիւնն և հրամայէր երթալ 'ի առն իւր : Սպասիկ տեսմ' և 'ի մէջ բերեմ' զվիրաւորեալն, զի որք շուրջ կոյք՝ ամենեքեան տեսանիցէք զիարդ բոշկեցաւ : Վասն զի եթէ բոշկչայր՝ գործելով զարուեսան, ունի շուրջ կացեալս զմանս, զի տեսանիցեն զիարդ արուեստ յազլէն ախտին, ևս առաւել յորժամ մարգարէս բժըլկի, ամենեցուն պարտ և արժան է հպել, զի տեսանիցեմք որպէս ունիցեմք 'ի բաց վճարել յապականութենէն և յորդանցն :

Շար էր վերն . ցանկութիւն լցաւ, մեղքն աւարտեցան, և որ բոշկէրն ոչ ուրեք էր : Նշացաւ կիին . և վասն զի կարծէր զանխլանալ յառնէ նորա թագաւորն, թէ գէտ և մարգարէ էր, այլ սակայն ցանկութիւն զնա խաւարեցոյց : Նշացաւ կիին և ընթանայ առ թագաւորն . թագաւոր, ասէ, կորեայ : Ո՛րնչ եղև : Նշի եմ ես, ասէ . պտուղ մեղաց բողբոջեցաւ, զամբաստանութիւն յարգանդիս բերեմ . յանգիմանութիւն աճեաց մեղաց, յինէն ունիմ զցոյցսն : Եթէ եկեսցէ և տեսցէ պրն իմ, զինչ ունիմ ասել, զինչ խօսել : Սմտու ած որքան չար են մեղք : Թագաւորն 'ի զինաւորէն զարհուրէր . քանզի ոչ որ է ծառայ, բայց որ զմեզս առնէ : Սթաղն ունէր, և երկնէր 'ի թշնամանացն : Ոչ գութագաւոր ես, ոչ և սրոյ իշխանութիւն ունիս . այլ վասն զի չար մեղս արարեր, զարհուրիս : Ո՛վ թըշուառութեանս մայր, ո՛վ անպատուութեանս յանդիմանութիւն, ո՛վ լուութեանս պատճառք : Երկնիմ գա-

զամ, զի զիս ամաչեցուցեր, ունիմ զյանդիմանու թիս։
 Եթէ եկեացէ այրն իմ, զինչ ասացից, զինչ խօսեցայց.
 դռանիմ յզի, սպանանէ զիս, 'ի ներքս ունիմ զյան-
 դիմանու թիւնս մեղացս։ Տեսանէս զնա արեկու թիւնս
 դործեցեալս. տեսանէս որքան չար են մեղք։

Եւ զինչ թագաւորն. մեղս 'ի վերայ մեղաց զնէր։
 Սարտ է ընդարձակել զվէտն։ Սար Սարիաս այր կնոջն
 'ի պատերազմէն, մտանէր առ թագաւորն։ Եւ ասէր
 ցնա. զինչ իրք են, Սարիաս, զիւրդ պատերազմն։ Ս-
 տէր՝ բարի, յաղթեցաք։ Ստէր թագաւորն եթէ զի-
 նուորն յաղթեաց, և ինքն պարտեցաւ. զինուորն զպա-
 տերազմն հնազանդեցոյց, և թագաւորն 'ի ցանկութե-
 նէն պարտեցաւ. զօրավարն մարտիցն յաղթուի եղև,
 և նա անպատուութեամբն 'ի վայր կործանեցաւ։ Սի-
 նուորն ասէր զպատերազմն յաղթութիւն. իսկ նա յա-
 մութոյն և ոչ զպարտութիւնն ասել համարձակէր։ Սաղ-
 թեցաք, ասէ, և վեհագոյնք եղաք։ Ստարակուսանս
 էր թագաւորն, և ոչ զգայր յաղթութեան պատերազ-
 մն յաղագս ամութոյ պարտութեանն որով ինքն ընկ-
 շեցաւ։ Ստէր զինուորին. երթ 'ի տուն քո և լուայիր,
 վայելեաց 'ի սեղան, վայելեաց 'ի կնոջ քում։ Սի թա-
 դուցանիցէ զվէրն, զի 'ի նմանէ կարծիցի մանուկն
 ծնեալ։ Սայց անքուն ակնն ոչ ներեաց խնայելով 'ի
 վերաւորեալն։

Եւ զինչ զինուորն։ Սի եզիցի, ասէ. և զիւրդ կա-
 րացից զքեզ տրամեցուցանել, և ես հանդերձեալ ի-
 ցեմ փափկանալ։ Սպասիկ ասէր անգիտանալով
 զինուորն։ Սշնամանք վնէին թագաւորին, զի զի-
 նուորն և ոչ զտունն իւր ախորժեաց տեսանել ե-
 կեալ 'ի պատերազմէն, և թագաւորն այնքան անօ-
 ընեցաւ՝ վասն այսորիկ հարկ 'ի վերայ բերէր զի-
 նուորին տեսանել զիւր զկինն, զի կարացէ զվէրն իւր
 ծածկել։ Եւ զինչ առնէր։ Սբրե ևս ևս գոյր հնար
 ծածկել զիւր զվէրն, ասէ, առ թուղթ և գրեւյնսդ
 իմն առ զօրավարն, և տայր նմա։ ՍՍարիա զինուոր ա-
 տեալ կացուցես 'ի միւս կողմն պատերազմիդ, որպէս
 զի գա սպանցի։ Եւ ընձեռէր զթուղթն թշուառականն։
 Սմեղացն սուր բառնայր հակառակ ինքեան զրկեալն,
 և զթուղթն բերէր արեամբ լցեալ։ Եկաց 'ի պատե-

բազմին, տպանաւ անկաւ : Ի՜հա երկու մեղք, տպանաւ թիւն և շուժիւն . տպանութիւն պտուղ շուժեանն վինէր : Օ՛յս ասեմ՝ յաղագս մեղաւորաց, որք յողմ զինքեանց չարիս գիտեն, զի լսելով մի յաւատհատեցին յիւրեանց փրկութենէն : Բանդի գրեալ է . « Եւ սպանցես, ոչ չնայցես », Ի՜նդ երկուս առաջին պատուիրանս օրինացն էանց, շնացաւ և առպա ետպան : Չար էր ցաւն, մեծ էր վէրն :

Ի՛շ Իբրև չոգաւ Սերիաս 'ի պատերազմն և սպանաւ, վաղվաղեկի խայտացին մեղքն ծածկեալք, յախժամ չոգաւ առ նա՝ Եթման մարգարէ, վասն այնորիկ տէ : « Սաղմոս 'ի Դաւիթ 'ի մտանելն առ նա՝ Եթմանայ մարգարէի », Եւ մարգարէ զմարգարէն բժշկէր . ընդէր : Սակայն և Դաւիթ մարգարէ էր և զիարդ զինքն ոչ բժշկէր : Ի՛շ զոր օրինակ բժիշկք յորժամ տխտանան, պէտա ունին յալոց բժշկաց, վասն զի տխտն զարուեստն ապականեն, նոյնպէս և աստ՝ մարգարէ և նա, մարգարէ և սա : Ի՛այց ոչ 'ի մահի՞ն անկեալ կտր, այլ 'ի չարիս ընկողմանեալ :

Ի՛շն ցնաւ . Եթման մարգարէ արտաքոյ է : Ի՛շ տէ՛ մոցէ : Ս՝ տանէ մարգարէն, տեսանէ զնա նստեալ հանդերձ բազում ցաւով և թագաւորական ամբարտաւանութեամբն : Օ՛րնչ ասէր : Դաստ ունիմ, լուր ինձ : Ս՝ վ իմաստութիւն բժշկին . եմուտ զերկաթն ունելով, զի հատանիցէ զվիրն . այլ ոչ ցուցանէր ախտացելուն, զի մի զրկեսցի 'ի բժշկութենէն : Եւ ծածկէ 'ի ներքո ոչ ընդ հանդերձիւ, այլ ընդ արարուածով պատմութեն : Ս՝ ամս զի ոչ ասաց վաղվաղելով 'ի մտանելն, ով դարչելի, ով շնացող, ով պրասպան : Եւ մերկ զբանդիւն . նութիւնն ունէր, և ոչ առանց դիմաց զհամարձակութիւնն . այլ զերկաթն ծածկելով իմաստութեամբ աւելր՝ դատաստան ունիմ : Ի՛շ թագաւորն ասէ . առա ըլդատաստան քո : Ի՛շէ . այլ ոմն էր փարթամ, և ունէր հօտա և անդեայս բազում . էր և այլ ոմն աղքատ այր՝ Երկուս արք՝ Սերիաս և Դաւիթ : Իմացոյ զդէմն ճըլմարտութեանն, Ի՛ղքաւն ոչ ինչ ունէր, բայց մի որով, որ շնացեալ եղև կինն . 'ի սեղան նորա ուտէր և 'ի բաժակէ նորա ըմպէր և 'ի ծոց նորա քունէր : Որովն զոր ունէր զինուորն՝ զկինն : Տեսանէս զաղքատութիւնն

գիրքդ օրերելութեան պատճառ լինի : Վանդի առ ըն-
չեղն բազում է ամբարտաւանութիւն . իսկ առ աղ-
քատն կինն լինի սպասաւոր և պաշտօնեայ . ծնանի ման-
կունս, և ժնի ինքն մայր և դայեակ : Մայց առ ճոխն
օչ այսպէս, այլ ծնանի զմանուկն և ընձեռէ զնա օտա-
րի, և զսիրելութիւնն յերկուս հտտանէ ամբարտաւա-
նութիւնն . ծնանի, և ոչ լինի մայր գեղեցիկ¹, վասն
զի ոչ լինի անուցիւ իւր մայրն : Իսկ Վրիստոս ոչ այս-
պէս . այլ ծնեալ զմեզ, և ինքն գաւաթիարակ եղև մեզ .
և փոխանակ կերակրոց իւրով մարմնոջն զմեզ կերակ-
րեաց, և փոխանակ ըմպելոց զարիւնն իւր արբոյց մեզ :
Մէջոյց զօգտերգութեանն զպատմութիւնն օրերելու-
թեամբն : Եկն օտար առ ընչեղն այն : Ո՞վ էր օտարն .
{անկութիւնն . Օ՞ր ջուցցէ զնորա պարկեշտութիւնն,
օտար զճանապարհ ցանկութեանն կոչեաց : Վանդի օչ
երբէք զայլոց ամուսնութիւն որոշեաց, և ոչ անկարգ
իրօք ետես . այլ խոցեալ այնու կնաւ զպարկեշտութիւն
վաճառեաց . և օւղ ինչ պղերգացեալ, եկն օտարն՝
անարգեալ ցանկութիւնն գաղանայինն այն : Եկն օ-
տարն առ ընչեղն, եկն առնուլ ի հօտինց և յանդեպոյցն .
առաքեաց և յափշտակեաց զորովն զայն, որ ՚ի ժոյցն
քունէր և ՚ի սեղանոյն ուտէր :

Ինքիացաւ թաղաւորն, քանզի կարծեաց օտար գա-
տատան գառել, և զիրաւունսն երևեցուցանէր հան-
դերձ բազում պայծառութեամբ, զի ոչ է նմա սիրելի
ժամտոյցուցանել զիրաւունսն : Որով մեռցի, առէ, և
զորովն չորեքպատիկ տուժեցէ : Հրամայէր ըստ օրի-
նացն, զի և օրէնքն չորեքպատիկ հրամայեն քողոցն հա-
տուցանել : Մայց սա գերազանցեաց քան զօրինսն . հրա-
մայէր զայրն սարսանել, և չորեքպատիկ տալ զտոյժն .
և հան զվճիռն և զդատաստանն կատարեալ : Ինկէնու
զպատկերն և առէ . դու ես, թաղաւոր : Ո՞վ հատուկն,
միջ սուր, որ հատանէ զգայութեանցն ցաւս հոմառօտ
յանդիմանութեամբն : Օ՞ր յորժամ արժան էր, ծած-
կեաց զստեղծութիւնն² . և յորժամ արեօք էին յանդի-
մանութեան, ետ և ՚ի բաց կտրեաց : Դու ես, թա-
ղաւոր : Եւ զինչ նա . “ Ո՞րեղայ տեսան, առէ : Տես և

1 Իմա բայել :

2 Իմա ցաւոյն կամ ցաւելիւստի

'ի հիւանդութեն զքաջատոհմիկ հոգին . մեղայ տեառն :
 () քնն և մարգարէն . “ Եւ տէր 'ի բաց երարձ զմեզն
 քո , , Երազ էր ապաշխարութիւնն , երազագոյն և թռ
 զութիւնն : “ Եւս դու նախ զանօրէնութիւնս քո յա
 ռաջագոյն , զի արգարասցիս , , Իրօքն բարկացուցեր , և
 բանիւքն ապաշխարեա :

() այսոսիկ ասեմ , զի լուիցեն մեղաւորքն և կործա
 նեալքն 'ի յանցանս : “ Եւ զայ , ասէ , տեառն , , “ Եւ
 տէր երարձ զմեզս քո , , Դու ասացեր եթէ սուրանկ
 ցի 'ի վերայ նորա . բայց դու ոչ մեռցիս : Տեսեր զիարդ
 անձ ելլած զդատաստան մարգարէին . “ Եւս դու յառա
 ջագոյն զանօրէնութիւնս քո զի արգարասցիս , , “ Եւս
 մտ 'ի Դաւիթ յորժամ եմուտ առ նա Եւթան մար
 քարէ , , Եւստանօր երեւի նորա բարեմտութիւնն և թռ
 զութիւնն : Եւս ուսայք զիարդ բժշկեցաւն և զորդերն
 ընկալա : () ի յորժամ անձ արդարացուցանէ , ո՞վ դա
 տապարտէ : () ի և ոչ ասաց թէ ես թողում , այլ թէ
 “ Տէր 'ի բաց երարձ զմեզս քո , , () Ինչդեռ էին ցաւքն ,
 բժշկեաց զվերն . ոչ մեռցիս , ասէ : Եւ զայս ասացեալ
 գնաց :

Եւսմիմ ցուցանել այսուհետեւ զնորա բարեբարոյս
 թիւնն և զմտացն ուղղութիւն , զոր էառ զթողութիւն
 մեղացն , զոր ընկալա զքաւութիւն յանցանացն : () ի
 յորժամ եկն Դաւիթ 'ի պատերազմէն և զյաղթու
 թիւն պատերազմէն թագաւորին գուշակեաց , կամե
 լով թագաւորն յառնէն զանխրանալ զշուութիւն կնոջն ,
 պնջան կարօտանայր փութով ծածկել զմեզն , զի և
 ևս յարեաց 'ի շուութիւնն : Իսկ զկնի այնորիկ եղև ի
 մատառսէր յապաշխարութենէն . զի որ թագուցանէր
 զմեզն իւր յառաջագոյն , յապաշաւանս եկն . և զկնի
 թողութեանն որ յայ եղև , յետ գալոյ մարգարէին և
 ասելոյն եթէ “ տէր եթող զմեզս քո և ոչ մեռցիս , ,
 ոչ միայն ոչ թագուցանէր զախան , այլ և զկնի ոխորիկ
 ամենայն ազգաց քաջայայտ առնէ , և զսաղմոսս զոյս
 քրէ . զի որք յետոյն լինիցին մարդիկ , ուսանիցին որ
 քան ողբերգութիւնս ունիցի ախան : () ի իբրև եկին
 'ի նա ապաշաւանքն և բերին զհամարձակութիւնն , ա
 տէր 'եթէ ևս ապրեցայց , զիարդ ոչ փրկին և այլք իմովք
 պատմութեամբքս : Եւսուած ինձ եթող , ասէ . վասն

այնորիկ գրեմ, զի զվէրս ուսանիցին և զգեղն. ոչ զան-
գիտեմ յառեթոյ, վասն զի ցանկամ իմում փրկութեն :
Ընտելս և Պաւղոս առնէր, յետ թողութեան մեղացն
իւրոց յարձանացուցանէր և ասէր. « Ընորհ ունիմ
զորացուցին իմոյ Վրիստոսի, վասն զի հաւատարիմ
զիս համարեցաւ, որ յառաջագոյն հայհոյիչ և հալա-
ծիչ և թշնամանող, այժմ հաւատարիմ արար : Եւ
ղաքս այսորիկ և ես հրապարակագոյժ առնեմ. զի եթէ
ոք իցէ անարգել հայհոյիչ, տեսցէ զի ունի յոյս փրկ-
կութեան :

Եւ դու ող Ղաւիթ, վասն զի շնացար և սպանու-
թիւն արարեր և թողութիւն յայ առեր, այգը աղա-
գաւ հռչակեցուցանես : Ընտ, ասէ, զի եթէ իցէ ոք
շնացող կամ պրասպան, ուսցի եթէ կարէ փրկութեան
հանգիպել : Եւ զղաքս այնորիկ գնէ 'ի բաց զմեզա, և
զապաշաւանն ընդունի : Ընտգիկ են միայն խնդրելի,
եթէ քաջայայտ ամենեցուն արար և ուղղեցաւ : Եւ իարգ,
ես ասեմ : Իրպէս լուսք եթէ ապաշխարութիւն բա-
զում և մեծամեծ թողութիւն ունի և յոլով համար-
ձակութիւն բերէ մեզ, նոյնպէս և զայն ուսանել ձեզ
հարկաւոր է, եթէ որ ընդ մեզք անկեալ է և յոլով
ամբթ ստանայ, ոչ միայն բաւական լինի ապաշխարու-
թեամբն, այլ երկնիք և դողայ մի գուցէ դարձեալ 'ի
նոյն անկանիցի : Ընտ կամի ցուցանել եթէ ոչ միայն
զյանցուցեալն ճանաչէ սաղմոսս, այլ և զապաշխարողն :
Եւ զայսոսիկ 'ի ձեզ պահեմ, և մի ոք զլինի ապաշխա-
րանացն յինքն վստահասցի, այլ մանաւանդ հաւաստա-
գոյն զիւր զապաշխարութիւնն 'ի նաւահանգստի կա-
ցուցէ :

Եւ միմ ջուցանել զնա թէ բժշկեցաւ, և լաւագոյն
և զօրաւոր այնքան եղև : Եւ զիսորդ յետ ցանկութեն
այնորիկ անկաւ 'ի միւս և ս բաղձանս : Եւ արձեալ մարտ,
դարձեալ կուի, դարձեալ 'ի վերայ եկն նորա ցանկու-
թիւն, դարձեալ պատերազմ խմբեցաւ, և պատերազմ
դժնդակ, և իւրքն կային շուրջ : Եւ աղբիւր 'ի տեղւոյն,
յորում սաստկագոյն էր պատերազմն, ետես Ղաւիթ
'ի պատերազմին և 'ի դժնդակագոյն ծաբաւ անկանէր
և ցանկայր. դարձեալ փափագումն, յորմէ ոչ արգե-
լաւ. յայնժամ ցանկացաւ մարմնոյ, և այսօր Զուր ըմ

պելոյ բազմայր. տապաքեալ լինէր 'ի ծարաւցն, և ասէր՝ ծարաւի եմ, կորնչիմ: Իսկ ոմանք յախորժաղայն ապաս տանել նմա չորան և բերին զջուրն: Օ ինչ ասնէր, որ յայնպիսում պատերազմի զծարաւ իւր արդել: Օ ինչ ասէ. առեալ զջուրն ոչ արբ, այլ նստիւնայ նոյ: Օ ի ոչ ջուր էր, այլ արիւն. ոչ 'ի բնութիւնն հայեր, այլ 'ի միտան: Տեսանեն զհարդ որդեալ յառաջին ցանկութենէն, յետոյ որջախահագոյն եղև: Եւ մարմնայն ցանկալք, ջրոյ ևս փափագէր, մանաւանդ թէ բաղձայր, և արգելոյր զինքն: Վանգի ոչ ասեմ եթէ արտաբոյ էր դժնդակացն, այլ եթէ իմաստութիւն յալ. թող եղև ցանկութեանն:

Օ այստիկ ասեմ յաղագս պոռնկացեալոց. ձանկար բողի և պոռնկեցար, կամբաստապաշտել. մի յառեցես մեղս 'ի մեղս. և մի ասեր ինձ զհարգ կարացից յոչ պոռնկել: Եւ քեզ ասեմ որպէս կարասցես: Տապաքեցանք զքեզ ցանկութիւն, այլ ունիս կին. և 'ի թէ չունիս՝ առ և ունիս հանդերձ զգուշութեամբ զհեռութիւն: Եւ կարեմ, ասէ, ժուժել: Եւ յառութեանն երդոյդիկ ասաւ. զի յորժամ բերից քեզ զայլս և ցուցից քեզ թէ ոչ կանայս ունելով պարկեշտաման, զոր պատասխանիս կայցիս դու: Եւ դա 'ի խորանոց զերծան 'ի նաւաբեկութենէն, և դու 'ի նաւահանգստի լնկողմն: Իւնիս կին, և պոռնկիս, մանաւանդ թէ շնոս: Եւ զիսկի կարիցեմ, ասէ, յաղթել զիրին: Եւ այլեաց 'ի կնոջ քում, և զմտաւ ած զինչ ասէր երանելին Պաւղոս. “Եւ յաղագս պոռնկութեան իւրաքանչիւր որ զիւր կին կայցի և իւրաքանչիւր որ զիւր այր: Օ ի կին մարմնոյ իւրում ոչ իշխէ, և ոչ այլն, , , Եւ թէ կոչեցի զքեզ բողն, զմտաւ ած զբանսն 'ի քեզ ինքեան և ասա. “Եւ մարմնոյ իւրում ոչ իշխէ, , , և զբանս գրեացես 'ի ճակատի քում և ատուցես բողին. զի կուէս զիս, կնոջ իմոյ են մարմինք իմ: ոչ կարեմ զայլոցս մտանել, զսեփական նորա ոչ իշխեմ նաւադեցուցանել և ոչ զիրս նորա վատնել, և զմարմինն նորա իշխեմ պրծել, և զիւրոյ կարիցեմ նայել ընդ կինն: Եւ իւր 'ի Վրդիտոսէ և ասա. մարմինս այս անդամ է Վրդիտ.

1 Պոռնկէր յորմնակին և էթէ ասէմ՝ առ և. յառեալ 'ի յառեմ:

տառի. վասն զի մարմնից ձեր, ստէ, անգամք են Վրիտ տառի:

Ի ուիցեն զայս և կանայք, երկիցն և զմաս ածիցեն իւր էած զնոսա Վրիտոս, և ասացեն. “Իմն մարմնից իւրում ոչ իշխէ”, Տես զխմաստութիւն Պաղտի զինչ ասէ. վասն զի յուրք են որ ժուժկալենն, և ունին օղջախոհ և պարկեշտ կանայս, և առաւել քան զկարծիսն կրօնաւորին, և լինի երթեմն նոցա իմաստաւորութիւնն շնութիւն, յաղաքս այնորիկ ասէ. “Իւրաքանչիւր որ կայցի զիւր կինն”, Իւր ոչ ինչ պատեալ, աէր, այլ մեանէր և նստէր յառաքատին, և հանաւորազօր զարս և զկանայս խրատելոյ աղաքաւ աղաղակեր և ստէր. “Ի՞նչ զրկէք զմիմեանս, բայց եթէ ոչ միաբանութեամբ կրօնաւորեսցի”, Իւր ոչ ախորժեալ ունէլ զայրն քո, և նա զքեզ ոչ ունելով՝ երթայ այնուհետև մեղանչէ, և յանցանքս այնուհետև քուժ ժուժկալութեանն համարին: Ի՞նչ լուսագցն, զքեզ օճենլ թէ զաղօս, Իւր ոչ արգելեալ ՚ի նմանէ, բայց բոզն արգելեալ է. քանզի եթէ կայցի զբողն, կորուսանէ զքո անդամն: Եւ յաղաքս այնորիկ էաւ կին, և դու վասն այնորիկ ատեր այր, զի ողջախոհանայցէք: Ի՞նչ օրժեն կրօնաւոր լինել. հաւանեցո զայրն քո, զի երկու պըսակք լինիցին՝ ողջախոհութիւն և համակամութիւն. զի մի պարկեշտութիւն և պատերազմ, զի մի ողջախոհութիւն և մարտ: Վրանզի դու յորժամ ժուժկալիցես, և նա ՚ի ցանկութիւնն բոցակիղեալ լինի, զինչ օգուտ իցէ. և Պաղտ ասէ՝ ոչ պոռնկիցիս, վաղցաւ զակի ամբօխի և այլէկածի: “Ի՞նչ զրկէք զիրեարս, առէ, բայց եթէ ինչ ՚ի միաբանութենէ”, Եւ ուր խաղաղութիւն է, և ողջախոհութիւն պայծառանայ. ուր համակամութիւն է, և ժուժկալութիւն պատկի. իսկ ուր պատերազմ, և ողջախոհութիւն ՚ի բաց հասանի: Իւր արդ “մի դռնայք զմիմեանս, բայց եթէ ինչ ՚ի ձայնակցութենէ”:

Իւր դարձեալ զնոյն ատելով ոչ դադարեմ. քանզի փեռաւերն Պաղտ հրամայէ, որ փետաւէք ամենայն աշխարհի եր. և վասն այնորիկ ոչ ինչ պատկառէր աւելով. “Պատուական է ամենաութիւն և անկողնիք անարուեստք”, Եւ և տերն նորա ինքնին ՚ի հարսա-

նիսն չողաւ, և իւրով երթալովն զամուսնութիւն պա-
տուեաց, և ընծայս մատոյց՝ զըւրն գինի փոփոխելով:
Եւ թաւացիս որքան ախորժեացես. իսկ յորժամ տկարա-
նայցես, առցես զդեղն զմիաբանութիւնն, զի մի փո-
ռնացն զձեզ սատախայ: “Եւ բաքանչիւր որ զիւր կին
կայցի, և իրեք են պարզիկ, կուտութիւն, ամուսնու-
թիւն, պոռնկութիւն. կուտութիւն գեր ՚ի վերայ, և
ամուսնութիւն մէջ և պոռնկութիւն ՚ի վայր: Կուտու-
թիւն պատկ ունի, և ամուսնութիւն չափաւոր գողու-
թիւն, իսկ պոռնկութիւն տանջանա և պատիժս: Եւ որ
տես թէ ժողովուրդես, և թէ կարիցես զտկարութիւն
մարմնոյդ բառնալ, և կամիցիս զչափն զանց առնել: () Ի
զոր օրինակ որք հանդերձեալ են զուզել, այնքան մտա-
նեն որքան խնաման թէ պարտ է ելանել, նոյնպէս և
դու զմտաւ ած որքան կարես համբերել, զի մի առա-
ւել քան զչափն անկանիցիս արտաքս: (} Յաղաքս այդ
ամենայնի գոհասցութեալ զհօրէ և զորդւոյ և զհօգւոյն
սրբոյ պշտմ և միշտ և յաւիտեանս յաւիտենից. ամէն:

Ի ԲԱՆ ՄԱՐԳԱՐԷԻՆ ՈՐ ԱՄԷ. ՍԱԿԱՅԵՆ Ի ՆԱՆԻՐ
ԻՌՈՎԻ ԱՄԵՆԱՅԵՆ ՄԱՐԴ ԿԵՆԴԱՆԻ. ԳԱՆՁԷ ՅԻ ՈՁ
ԳԻՏԷ ՈՒՄ ԺՈՂՈՎԷ:

Ի եր պշտմ, սիրելի, ՚ի դաւթեան երգոցն զազան
տականն հարցուք նուազս. և ընդ նմին զմարգկայն
տկարութիւննս յայտնապէս ցուցցուք. “Եւ իսկ
նանիւր խռովի ամենայն մարդ կենդանի, և ՚ի
ազատ կորնչի, խռովի և որպէս չեղեալ ապականի, խռու-
վի և յառաջ քան զհաստատեալն ընկղմի. որպէս հոր
բորբոքեալ տղորի և որպէս եղեգն աճիւնանայ, որ-
պէս բալ վերանայ և որպէս մոխիր գետնանայ, որպէս
բոց ձօռէ և որպէս ծուխ լուծանի, որպէս ծաղիկ գե-
ղեցկանայ և որպէս խոտ չորանայ, որպէս զամպ սփռի
և որպէս կաթիլ պահասի, որպէս պղպշակ պտտաւի և
որպէս պատրոյդ առկայծեալ շիջանի. խռովի և զհարբ
տութեանն միայն զտիղձն տանի. խռովի և զժառանգ-
ութեան և զնեխութեան շահս շահի. խռովի և ՚ի խռու-

վաթանկն ոչ ինչ առեալ երթայ։¹ Երա խառնութիւնք
և այլոց փափկութիւնք, նորա կոճք և այլոց գանձքն, նա-
րա հոգք և այլոց արախութիւնք. նորա տրամուծիւնք,
խոյ այլոց վայելք; նորա յափշտակութիւնք, իսկ այլոց
փափաքմանք². զմաննէ անէծք և հեծեծանք, իսկ առ-
տըրցն առաւելանք. զմաննէ արտատուք, և այլոց ինչք.
նա՛ ի գծոխտ տանջի, և այլք՝ ի նորայն վայելելով սաղ-
մանն “ Եւկայն ի նանիր խռովի ամենայն մարդ կեն-
դանի ”:

Եւկայն կենաց առժամայն փոփոխող՝ մահուան ան-
սպուժելի պարտքն, որ կամուտութեամբ չարութիւնն,
որ ինքնուսոյց խնստքն, որ իւրովին ուսեալ նենգու-
թիւնն, որ դիւրարուեանն ի չարագործութիւն, որ չա-
րախոհ³ պատրաստն էր ի ժլատութիւն, որ անյազն էր
յարժութիւն, որ անպակաս մեմուտն, որ գիւ-
րանկ վերացումն, որ գիւրաքակ բարձրութիւն, որ կան-
առժամանակեայ, աճիւնն մոլեգնառեալ, մոխիրն մե-
ծամտեալ, շլանն փշացեալ, առկայծեալն պատրոյք,
բոցն դիւրամաշ, դիւրանց ճրագն, դիւրաշոր խոան. որ
այսօր ոպառնայ և այգուցն վախճանի, որ այսօր ի հա-
րըստութեան և այգուցն ի թողման, որ այսօր ի ծի-
րանիս և այգուցն ելեալ ի կենաց, որ այսօր ի դանձ
և այգուցն ի շիրմի, որ այսօր է և այգուցն ոչ է, որ
այսօր ճառամացեալ և այգուցն վշտացեալ, որ ի բարե-
բախտութեանն անբախտելի և ի վատաբախտութեն
անմխիթարելի, որ բնութեամբ մահկանացու և յամ-
բարհառաճելն որպէս կարծէն՝ յաւիտենական. որ դար-
ժակիցն ամենայն ցաւոց։ Եւեցէ մեր նուաստութիւնս
նուագերով որչափ մարդկային տկարութեանս հռչա-
կումն է. որչափ ինչ ասացի, ոչ ինչ պատշաճագոյն գտի-
քան զմարդարեական ձայնն որ ասէ. “ Եւկայն ի դուր
խռովի ամենայն մարդ կենդանի ”:

Տես սիրելի, քանզի. ծովու նմանեցան երկրայինքս,
գուցէ ի ցամաքի առաւել քան թէ ի նաւի վշտանայ-
ցեմք, գուցէ՝ քան զհողմ՝ պնդագոյն զմիմեամքս ան-
կանիցիմք, գուցէ որպէս ի մթի այսր անդր ծփիցիմք:

1 Միւսն խոսք:

2 Միւսն արագիւտ:

3 Միւսն գաղտնի անգիտ զմեզմէ:

Սա ընդհանուր ազարակն էաւ, յիշ զայլոյ երկիր եհար. ոմն ընկերին ապարանիցն ցանկացաւ, այլ ոմն զայս անուան զծառայ յախշտակեաց, ոմն վասն ջրոյ ընդ դրացին վիճի, ոմն վասն գետոյ ընդ ընկերին պատերազմի. ոմնից վասն չափոյ երկրի վիճին, ոմնից վասն շինուածոց զմեծեանս նեղեն. սա որ ոչն էաւ՝ Զանայ հանել, նա և զոր առն՝ տալ ոչ կամի. ոմն վասն վաշխից ժլատանայ, ոմն և զխովին իսկ հանել փութայ. սա ոչ ինչ ունեւոյ կոծի, և նա ունեւոյ ապշոպի¹. որ ոչն ունի նախատի, և որ ունի նենգի. որ կալան² չդարձանէ, և որ յիշ խանութեանն իցէ կատիածէ. որ ՚ի պետութեանն է առի, որ ՚ի կարողութեանն է բաւմասի. Ստորագրուած հանապազ, նախանձ հետ իրեար, ժլատութիւն բռնանայ, որոմնութիւն³ բարձրանայ առ միւսմանս. հաւատք փախեալ, շքմարտութիւն զերկիր եթող, սեբ մինչև ցոնդան հաստատի. քաղցեալք զիրենանցն օյժ կորուսին. երկարագութիւն կատիածանգ լցեալ. երկիր արդ զպրիս ածառանայ ոչ կարէ. օգր մինչև ցվերին եթերն պղծեցան ՚ի չար բանից. կենցաղս անկենցաղ եղև վասն ընչասիրութեան. կարգք⁴ վաճառին, շա. նապարհք մեղսաւորին, երկիր վիճակի, օգր ընդ վա. շառք անկանին, ջուրք տիրանան, աստանորդիք և հրապարակաբանք զքաղաքս ունին, փախտուք ՚ի հագս մեղին. յախշտակեղք զաշխարհս խռովեցուցանեն, ընչասէրք զդարաստանս կրեն⁵, զպարտողք զտուութիւնք փաճառեն. միւսմանց տակով զերդմունս ծախեցաք. յերդմունս միայն շանաչեմք զմեծ. Սասն արբ ամենայն ի չարութեան ընկղմեալք՝ մարդարէն զկենցաղս յիշելով ասե. “Սակայն ՚ի զուր խռովի ամենայն մարդ կենդանի”, :

Սի մարդարէ, մարդ միայն խռովի. բանաւոր տակ ծուածն միայն բամբասի. ոչ ինչ այլ ՚ի կենդանիս կամ ՚ի կարգս տեսեր խռովեալ. իրաւին, առի, ջուրք և անդրէն դարարեն, շարժի երկիր և դարձեալ հաստատի, յառնեն հողմք և անդրէն լռեն, խռովին և դա.

1 Միւսն սխալ:

2 Միւսն որ զտեսան է, և չիք հաստատեց ՚ի յոյն:

3 Յոյնն պառլիս կիտ գիւ.

Իտի Բաշխտայ:

4 Յոյնն ապր քարէ:

5 Միւսն Ի-մի:

զանք և ժամանակաւ հանգչին, յառնէ բոց և զմեք ձա-
կայ նիւթն ծախելով անցանէ : Իսկ մարդ խառվեալ
յինչա՝ ոչ երբէք դադարէ . այլ զայս առնու և առա-
ւել ինչ նայի, զհարիւրն կրկնել ջանայ և զկրկնիս տա-
սանորդել¹ . և յայտոսիկ այլ ջանայ գանձել . ոչ երբէք
լռէ 'ի գանձելոյ, մինչև իւր կտաբարծն գանձի . պա-
քեալ է հարստութեամբն, արծաթախրութիւնն կա-
լեալ զաչն՝ գեղնագոյն քան զոսկի շրջի վասն ցածկ
հարստութեանն . հարստութիւն՝ անհաստատ սիրելի,
անհաւան կենակից, նենգաւոր ցանկութիւն, բազմա-
տէր² կատակ, բազմահաճոյ խաբարն, թեւաւոր կո-
տեալն, պատերազմողացն արարողն, որ քան զամենայն
յոյս արագագոյն փախնու, որ յունենն անմեղձենայի
մեայ որպէս հողմ, մեծութիւն որ ամենայն անառակու-
թեանց է ծնող, ամենայն տանջանոց հաղթող, ամե-
նայն շարեաց գտող, գործակից հոգեմաշ փափկու-
թեանն, որ ընդդէմ է ժուժկալութեանն և թշնամի,
որ զամենայն բարի գործս մոռանալ տայ՝ գողն և տա-
լակն : Իշ, այլ զի ևս մատնեցից զմեծութիւն, թողեալ
որք ոտանան, որոց և բռնաւորինն, և նա պնդեալ և կու-
պեալ 'ի նոցանէ : Կրննագոյն է ինձ առ նոսա տօնել
այսպիսի բանս : Օ քիզ, ընչաւերք, խափանէք, զի զիս
իբրև զգող բիւր կարանօք կապէք, զի զիս իբրև զսի-
րելի համբուրէք և իբրև զարագործ կապէք . 'ի մետա-
ղաց 'ի մետաղս 'ի ձեռն ձեր առաքեցայ : Ի՞նչէք զիս
գոնեաց տախտիկ մի անցանել առ լոյսն, զի 'ի տառա-
պելոցն 'ի ձեռն փոխփեմէ փութեամբ :

Եւ զինչ ասեն : Երդուոց ժողովելմք զմեծութիւնն,
զի մի տառապանաց³ լիցին ժառանգորդք, այլ մեծու-
թեան : Եւրիդք դանդաշեա, այլ մեծատուն . զառժա-
մանակեայս ոչ գիտես, և զհանդերձելոցն հոգաս . զան,
ձինդ զգիտես, և վասն այլոց կարգաւորես . եթէ թա-
ղիս՝ զայն ոչ գիտես, և վասն ժառանգաւորացդ հոգաս :
Կեբի անդգամ, ասա ինձ զքո կատարածն, և ասրա
յայնժամ վասն որդւոցն խննաս : Օ քիզքէք քեզէն
խաբես, զի որդէս զայ գործն, ոչ կարես յետ մահուն

¹ Իմա Գանդարիկ տանել . միւսն ըստ յունիս :

Գանդիկ խոբի :

² Միւսն խառնվելոյն յարտա .

³ Յարմարեա եր բաշտի . եզու փառելիս, ոչ անտաճի :

կարգաւորիչ լինել կենդանեաց. ոչ որ 'ի դժոխս վառն երկրաւորիս կարգաւորեաց. մի է կենդանեաց և մեռելոց կարգաւորիչ, կռէ իւրոքանքիւր ուրաք զարժանն։

Օ ի ունայն խորհիւ, ով մեծատուն, զի գանձես և ոչ գիտես ում ժողովես զայն. զի զտառապելոց և զորքոց մտեալ ետ զհետ. զինչ 'ի նոցանէն աղաչելով ծախիս որպէս զքո ինչ իրս տալ. զհայրենին իւրեանց կամին և ոչ զքոյն, զձեռնադրեալն քեզ վասն նոցա և ոչ զընդ քեզ ծնեալ։ Օ որ առերն տուր, և զոր կաշարն շահիս. շատ է քեզ զի տալ և ոչ առնուլ հրամայեցար, շատ է քեզ զի ընդ տառապելոցն Վրիստոս զաջն իւր ձգեսցէ առ քեզ։ Որ անձրեւէ զառ 'ի ներքոյ երկնից առ հասարակ, արծաթ 'ի քէն խնդրէ. որ որոտայն և փաղատակէ, ողորմեաց քեզ, ասէ, որ զամենայն խառողորմութեամբ։ Որ զգեցոյց զերկինս ամպօք, զգեստ 'ի քէն խնդրէ. շատ է քեզ զի աղքատն իբրև զած աղաչէ զքեզ։ Տուր գթա ողորմեա քեզ, ասէ, և դու զյօնսդ վեր 'ի վայր տանիս և ոչ աղաչելոյ նոցա հաւանիս։ Տուր նոցա զնոցայն, և 'ի հօրէն առցես զփոխարէնն։ Հայր ունին թագաւոր, տուր նոցա և առ 'ի հօրէն նոցա զփոխարէնն զայն որ ասէ. «Իմէն ասեմ ձեզ, որովհետեւ արարէք միում 'ի փոքրկանցս յայսցանէ յիս հաւատացելոց, ինձ արարէք»,»¹

ԱՒ ՀՐԵԱՑՍ, ՀԵԹԱՆԱՍԾ ԵՒ ՀԵՐՉՈՒԱԾՈՂՍ
ԵՒ Ի ԲԱՆՆ ԿԱԶԵՑԱԻ ՅԻՍՈՒՄ Ի ՀԱՐՍԱՆԻՍՆ՝.

Զապք ծիծռանց նստելով 'ի բունի անտան ծնողացն զալոյ և բերելոց զկերակուրն. և յորժամ տեսանիցեն զնոսա եկեալս, թեթև թեզքն շարժեն զօրն և ճառելով հրճուին։ Իմանապէս և ծնողքն հանդերձեալք մերձեանուլ յիւրեանց 'ի բոցն՝ ճառաղեն, յառաջագոյն յայտնելով ձագուցն զիւրեանց զբալուտան։ Իրջնապէս և դուք նստիք 'ի բունիս յայտմ յեկեղեցւոջ անսաղով մերում զալստեանս. և յորժամ տեսանիցէք զիս ե-

¹ Բերի միայ ճառաւ երկր մտամբ։

կեալ, թեթեւ թեւօք մաայ թալիք: 'Եթէն նման է եզ
հանգերձեալ մերձենալով 'ի հոգեւոր բոցնա այս՝ նա
խաձայնեմ փառաւորելով զնձ իմ, որ այսպիսի որդիս
եա ինձ սիրելիս: Ն) Իծռանցն բերանոյ 'ի բերան տը
ւեալ ինի կերակուրն. իսկ ձեզ ոչ այսպէս, այլ 'ի բե
րանոյ 'ի լսելիս. և նոցայն յապականութիւն յառա
ջեալ անցանէ, բայց այս յանապականութիւն. նա ըզ
մարմին կերակրէ, և սա զհոգի պարարէ: Ե) յա ամե
նայն ոչ վայրապար և ոչ ընդ վայր ասացան ինձ, այլ զի
յաւետարանէ այսօր ընթերցեալ տեղին յայս վարդա
պետութի մեզ օժանդակէ և հարկաւորէ զձեզ խրատել:

“ Երեւա, առէ, (Երես 'ի հարսանիս), Ե) Եւ ա
ռանց ձանձրանալոյ տուք ինձ զձեզ աղաչեմ և հայե
ցարուք յասացեալսս: Ե) Եւ ան զի ունից պատճառեն զա
մուսնութիւն, այլ զմանկեանս, կէպ զգինուորութիւն,
ուսնիք զվաճառականութիւն, կէպ զաղքատութիւն և
զայլ ինչ որ այսպիսի իրք են: Ե) Եւ արժեմ ցուցանել ձեզ
եթէ ոչ ընդեզութիւն խափանէ և ոչ աղքատութիւն,
ոչ գինուորութիւն և ոչ վաճառականութիւն, ոչ ա
մուսնութիւնք և ոչ որդիք, ոչ ծառայութիւն, ոչ ա
րուեստ և ոչ այլ ինչ 'ի նոյնպիսեացն: “ Երեւա (Եր
ես 'ի հարսանիս), Ե) Եւ ան եթէ ոչ չոգաւ. յայտ
է եթէ չոգաւ: Ե) Եւ եթէ չոգաւ, գինորդ ամուսնութիւն
չար իցէ. մի ունիս ինչ պատասխանիս: Ե) Եւ ոչ ոչ մի
այն ասեմ եթէ չոգաւ, այլ ընծայ ևս մատոց՝ զձեռն
'ի գինի փոփոխելով: Ե) Եւ մի պատճառեր զամուսնու
թիւն. տէրն քո չոգաւ 'ի հարսանիս և փառաւորեաց
քնա, և դու թշնամանէս զամուսնութիւն և ասես ե
թէ խափանիչ է մեզ ամուսնութիւն: Ե) Եւ ինչ է խա
փան առ բարեպաշտութիւնն:

Ե) Եւ ան ուսանել եթէ ոչ ինչ վնասէ կին ունել և ման
կունս. Ե) Եւ ան ոչ ապաքէն կին ունէր և մանկունս.
Հեղիաս ոչ կոյս էր. Ե) Եւ ան ոչ մանանայ իջոց յերկ
նից. Հեղիաս ոչ հուր իջոց յերկնից. ոչ Ե) Եւ ան լո
րամարդի ետ ժողովրդեանն. ոչ Հեղիաս բանիւ կա
պեաց զերկինս. ոչ ընդ Ե) Եւ ան ի բուսէր ձեռ. և ընդ
Ե) Եւ ան նոյնպէս. ոչ Ե) Եւ ան զձեռն եհերձ և անոցոյ
զժողովրդէն, և Հեղիաս հրեղէն կառօք համարձաւ:
Ե) Եւ վնասեաց ինչ զնա կուսութիւնն. մի խափան ինչ

եղև միտումն կինն և մանկանքն, Տեսեր լիդիա օգոյ երասանակակալ. տեսեր զՍողոմոն 'ի ծախուն ճանապարհորդեալ. հայեաց և ընդ Պետրոս ընդ սիւնն եկեղեցւոյ, զի և նա կին ունէր: Եւ ասաք է յայտ եթէ կին ունէր: Եւ ասեմ. “Եւսուտ, առէ, Յիսուս առ զդքանն Պետրոսի, և էր նա հիւանդ. մերձեցաւ առ նա, և փախեաւ Զերմին. յարեաւ և սարկաւագէր նոցա”, Տեսեր զի և Պետրոս կին ունէր: Ս' բաւաւ. անպէս ինչ արդեօք զամուսնութիւնն:

Օպս ասեմ զի մի որ պատճառեցէ մի զկին, մի զորդիս, մի զզնուորութիւն, մի զվաճառականութիւն, մի զարուեստ, մի զծառայութիւն, մի զխարժամութիւն, մի զաղքատութիւն: Եւ յարեի պատճառք են և բազայք, այս դաւաճանութիւն բանօտրութիւն: (1) զնուորութիւն պատճառես և ասես՝ զնուորեմ և ոչ կարեմ երկիւղած լինել: Հարիւրապետն ոչ ապաքեն զնուոր էր որ ասէր Յիսուսի եթէ “Եւ եմ բաւական եթէ ընդ յարիւր խնկ մնցես, այլ ասա բանիւ և բժշկեացի մանուկն իմ”, Եւ սքանչացեալ Յիսուս ասէր. “Ի՞նչն ասեմ ձեզ, զի և ոչ խորայիկ այսքան հաւատաւս”, մի խափանեաց ինչ զնա զնուորութիւնն:

Եւ ձեռարուեստիկ որ իցես. այսպէս և Պաւղոս՝ փողոպտիկ եկեղեցեաց, և զկնի այնորիկ եղև քարոզ: Եւ և Երասմոս կին ունէր և որդիս. “Հաւատաց, առէ, Երասմոս յանձ, և համարեցաւ նա յարգարութիւն”, մի խափանեաց ինչ ընդեղութիւնն կամ կինն կամ որդիքն: Ս' ունիս ինչ պատասխանիս որով բազապիսդ: Եւ զերեսեան ունէր, կին և որդիս և փարժամութիւնն: Եւ թերեւ ծառայ իցես. էր և ինեսիմոս ծառայ. Գրեյով Պաւղոս փրկեմնեաց, “Եւ նեսիմոս, առէ, զի երբեմն քեզ անպիտան էր, բայց այժմ և ինձ և քեզ պիտանացաւ”,

Եւ թաքաւոր իցես. և Ղաւթի. յորժամ մեղան, եմուս առ նա լաթան մարգարէ և յանդիմանեաց զնա յաղաքս յանցանացս զոր արար: Ս' բռնաջաւ իբրև Թաքաւոր, մի խօսութիւն քնն երեւցոյց հակառակ մարգարէին, ոչ 'ի Թաքաւորութեանն զծառայութիւն խառնութեան և ասէր. “Ի՞նչպիսեալ ասեան”, Եւ մարգարէին տեսեալ զապաշտանս նորա ասէր.

“Եւ տեր 'ի բաց երարձ զմեզն քօ, : Երաք էր ապաշխարութիւնն, երազագոյն և թողութիւնն : Եւ ասաց՝ եթէ թագաւոր եմ, ծիրանիս զգեցեալ եմ և թագ ունիմ, աղեղն և նետս, վահան և դրահն, զի նստարս և պաշտպանս, և յայսմ աղքատոյ երկնիմ որ եմուտ և յանդիմանեաց զիս, և ոչ սպանից զօս : Եւ այց ոչ ինչ յայսցանէ ասաց . այլ թէպէտ և թագաւոր էր, գիտէր թէ մեղաւ : Եւ թափանեաց ինչ զնա թագաւորութիւնն :

Եւ յմանուկ իցես . և յանիել, զառիւծսն կարկեաց, զվիշապն եհերձ, զիւել կործանեաց և զծերան դատապարտեաց և զուշան փրկեաց : Եւ եղբայրասէր ես . և Յովել և նա նմանապէս, որքան խնայտախրութիւն եցոյց և ողբախոհութիւն առ եղիստացին, որ զպատմունան նորա պատառեաց, բայց զհաւատն ոչ կարաց պատառել . և յաղթեաց թրութեան նորա, և զքանկութիւն նորա ոչ կոտարեաց : Եւ այրի իցես . և սիգոնացին, որ ընկալաւ զանդարէն զիւղեա և կերակրեաց զնա հացիւ և ջրով . զպատճառս սովոյն՝ սովով ոչ խարշեաց : Եւ պառնիկ իցես . և յահաբ, որ թագոյց զլքեսան, և յետ աանոր որդւոցն յարպէլի զերկիրն խոտմանց՝ ապրեցաւ ինքն և տուն իւր : Եւ աղքատ ես . Եւ աղարոս և յաղքատութեան իւրում որքան խնայտախրութիւն եցոյց և համբերութիւն . ոչ դժուարացաւ յոյժքան վտանգս : Եւ կնասէր իցես . և յամիտն . և թէպէտ և մատնեցաւ 'ի կտրէն, այլ սակայն վրէժիմդրութիւն զնմեռեաց նմա ամ և էառ վրէժ յոյլաղցեաց : Եւ մանկասէր իցես . և Յովա : Զնա նմա որքան ապրեցան : Եւ յահաբ, զհաւատն, զամենայն օր նիս . և թէ չունիս զհաւատն, թէպէտ և թագաւոր իցես, ոչ ինչ քեզ օգնեաց :

Եւ զոր խոտաացայն, ոչ մեռացայց . “Կռեցաւ Յիսուս 'ի հարսանիս, : Եւ յերթալն նորա զինի ոչ ունիւր : Ի՞նչ ցնա մայրն իւր . “Կինի ոչ ունին : Ի՞նչ ցնա Յիսուս . երթ 'ի բաց կին դու, չե ևս եկեալ է ժամ իմ, : Եւ զայս ասելով հրամայեաց Յիսուս սպասաւորացն ինու զաւարան ջրով, և լցին . և արար զջուրն զինի : Կնքէր ասաց արքեպ . Եւ զաւարադ ջրով, որ քանիս զերկիրս արար . և զերկիր հիմնեցոյց և զամենայն

որ 'ի նստաւ . ոչ կարէր արդեօք բանիւ զստփարմն խօւլ ,
այլ ասէր՝ լցէք ջրով : Ինդէր . ես ասեմ : () Ի ելմէ
ուրանայցեն , ձեռք իւրեանց որ լլին զջուրն և ուզեն որ
բարձին՝ յանդիմանեցեն զնստա :

() Ի և առ () աղարու զնոյն արար . զի նախ քան ըզ-
գալ 'ի տեղին , ասէր ցաշակերտան իւր . « () աղարու բա-
րեկամ մեր քունեաց » : Եւ ապա յորժամ եկն քոյրն
() աղարու և ասէր զնա « () աղարու մեռաւ » : Հարցա-
նէր զնստա « Ը՛ր եղիք զնա » . և ասէին զնա « Եղ և
տես » : Ը՛վ նոր և հրաշտփառագոյն իրացն . սուղ ինչ
յառաջագոյն ասէիր ցաշակերտան քո ելմէ () աղարու
մեռաւ , և այժմ հարցանես ո՛ր եղիք զնա . զմահն
յառաջագոյն պատմես աշակերտացն , և զտեղին ոչ գի-
տես : Գիտէր , այլ յաղագս Հրեիցն ասէր , վասն զի
չարարարոյք էին . որպէս զի ասէին ո՛ր եղիք զնա , ոչ
էր ազիտութեան . Վանդի և 'ի գրախտին ասէր ջ()
գամ « Ը՛գամ ո՛ր ես » : Ը՛ գիտէր արդեօք ուր էր .
այլ վասն զի ասաց նոցա սատանայ՝ Թէ « () որում ա-
ւուր ուտիցէք 'ի փայտեզ յայգմանէ՝ լինիցէք իբրեւ
զնծա » , յաղագս այնորիկ ասէր անձ՝ Ը՛գամ ո՛ր ես :
'Երկուց և առ () աղարու արար . մերձեցեալ 'ի գե-
րեզմանն ասէր ց՛Հրեայն . « Ը՛րեք զքարդ 'ի գերեզ-
մանեդ » . և առին : Եւ ասէ զնա քոյրն () աղարու .
« Ը՛րդ հոտեալ իցէ , քանդի յորեքօրեայ է » : Եւ բար-
բառեալ մեծաւ ձայնիւ ասէր . « () աղարե , արի եկ ար-
տաք » . և ել երիզապնդեայն : Ընկ արդ որ փոփոխէ
զլերինս 'ի սիրտս ծովու , ոչ կարէր արդեօք զքարն 'ի
բաց մերժել . և որ զբեւեռս մահուն խորտակեաց և ըզ-
գրունս գժտեաց փշրեաց , ոչ կարէր և զկապանսն
խզել : Ը՛րէր զնստա « Ը՛ ուծէք զգա » : Ինդէր . զի ելմէ
ուրանայցեն , ձեռք իւրեանց և աչք յանդիմանեցեն
զնստա . յաղագս այնորիկ ասէր՝ լուծէք զգա : Եւ 'ի
հարսանիսն զնոյն արար . վասն այնորիկ ամենայն ուրեք
անձ զգուշացուցանէր զնստա : Վանդի միշտ չարաբա-
րոյք լինէին Հրեայքն և անամօթք :

Եւսմիք ուտանել որքան բարիս ընձեռեաց նոցա , և
ապախտ եղեն : Ը՛ ուարուք , այլ և առանց ձանձրանա-
լոյ զձեզ պուք ինձ . վասն զի ախորժեմ ցուցանել ձեզ
ելմէ միշտ դժուարարարոյք էին Հրեայքն : Եւսմիքն

տուն և հինգ անձինք իջին յյգրկատու, և եղևն վեց-
հարիւր հազար: Եւ արձանեցաւ յովսէփ, և եկաց այլ
Թագաւոր որ ոչ յիշեաց զյովսէփ. նեղեաց զորդիսն
Խորայէի, և գուեցին առ Եգիպտոս աւերով. “Տէր,
քաւ երդուար հարցն մերոց եթէ տաց զաւակի ձե-
րում զերկիրն որ բոլիւ զկաթն և զմեղք. և այժմ,
յիշեաց զախան զոր ուխտեցեր հարցն մերոց, և փր-
կեա զմեզ ՚ի ձեռաց Փարաւոնի արքային յգրկատուի
և ՚ի ձեռաց եգիպտացւոյն”, Եւ առ Եգիպտոս ձայ-
նի նոցա և առաքեաց զյովսէփ փրկել զնոսա: Եւ տե-
նի ցալ յովսէփ. “Եւ գառն անարատ տարեւոր անդրա-
նիկ և զնն, և արեամբն նորա օծցէ իւրաքանչիւր որ
զգուրն. և յորժամ եկեսցէ հրեշտակն որ ունիցի բզ-
տուրն մերկացեալ, և տեսցէ թէ արեամբ է օծեալ, ՚ի
տանէն յայնմանէ ՚ի բաց կացցէ: Եւս եթէ տեսցէ և
ոչ իցէ արեամբ օծեալ, սատակեաց զամենայն անդրա-
նիկս նորա: Եւ այնպէս արար յովսէփ, և բաշխեաց
ժողովրդեանն, առեալ իւրաքանչիւր ուրաք էօծ. բզ-
տաւ տան իւրոց”, Եւ եկեալ հրեշտակն տեսանէր
զարիսն ՚ի գուրն և ՚ի բաց գնոր. և ուր ոչն տես-
նէր, մտեալ զամենայն անգրանիկսն սատակեր:

Եւ յորիկ ոչ ընդ վայր և տարապարտուց լինէին, այլ
վասն զի հանդերձեալ էաք արեամբ ապրել և փայտի,
յաղաքս այնորիկ ասէր նո՞ւ եթէ օծջիւր իւրաքանչիւր
որ արեամբ զգրուեալ: Վասնզի ընդէր ոչ տաց օծցես
արեամբ զորմն. զի ոչ հանդերձեալ էաք ապրել քա-
րիւ, այլ փայտի: Եւ հան զնոսա յովսէփ յգրկատու
և ած յանապատն, և ասէին ցալ յովսէփ. “Երեւ թէ
ոչ գոյին գերեզմանք յգրկատու, ածեր զմեզ յանա-
պատս սպանանել: Օչ բարեք եր յգրկատու մեզ յոր-
ժամ առեալք զսեխն, զմեղքապոյն, զստին և զերս-
տոն”, Տեսեր զապերախտութիւն հրեիցն, ինքեանք
ասէին ցալ, ինքեանք նախ աղուէին թէ հան զմեզ
յերկրէն եգիպտացոց, և եկեալ յանապատն անշոր-
հակապաք լինէին: Տեսեր զարարախտութիւնն. ուսիր
զևս մեծագոյն:

Վառատուն ամ արարին յանապատին. հերք իւրեանց
ոչ ածեցին և ոչ եղնգունք, հանդերձ նոցա ոչ աղտե-
ղացաւ, կոշիկք նոցա ոչ մաշեցան, ոչ աշխատեցան, ոչ

բնեցին, ոչ հասին փուշս, ոչ հնձեցին, ոչ յուսացան 'ի ժամանակ հնձոց, ոչ զանդին ալիւր եփեցին և արարին հաց, այլ հաց անձեռագործ 'ի յերկնաւս էին. ինքեամբ օեղան առաջի եղևալ ընէր նոցա: Եւ անհոսանք՝ օրինակ իմն հրեշտակաց նմանէին: Եւ յետ այնքան բարեգործութեանց ասեին ցլ՝ հարսն. «Տուր մեզ աստուածս որ երթայցեն առաջի մեր. քանզի լ'ալ ակտն որ եհան զմեզ յաղիւստակ՝ ոչ գիտեմք զինչ եղև նմա»: Եւ արարին մեծ բռնութիւն լ'հարսնի: Տեսեալ նորա թէ խտաւիրոյք են և անթլիապք, ասեցնտա. հողադտեցէք զոսկի ձեր և ընկեցէք 'ի հուր, և որ ինչ եղանէ անտի՝ այն է աստուածն ձեր. և ել արջաւազլուիս:

Լ'բտանօր ամ 'ի մէջ՝ զհերձուածողն զարարարոյցն ժննդակիցս Հրեկցն, որ ասէն՝ եթէ ծնաւ ան, և հասնան համբերեաց արականեցաւ: Իյուսաւական և հէգ, զայդասիկ զայ առնաւս ասել: Եւ այց մեք ոչ պապէս, մի ընցի. այլ զի ծնաւ հայր զորդի, միայն զմայնն, ան զան, հաւարեալ զկաւարեան. վասն զի պապիկ են խորհուրդք քրիստոնէից: Լ'յլ զի վարկանիք զվերինն քննել՝ որք զմերդ անգիտանայք, եթէ կարծես գիտել ասա ինձ, զիւնդ անկեալ ասկին 'ի բովն, որպէս ել արջաւազլուիս: Իսկեգործ ոչ արար, ձուլիլ ոչ զք եր, զիւնդ ել արջաւազլուիս. համարձակին ասել. եթէ համարձակիս՝ ասա: Եւ արդ զստորեւոյ ոչ գիտես՝ զիւնդ զվերինոյ հարցափորձես:

Եւ անեալ ցուցանեն մեզ զաւետարանական բղձայնն փորին ի նաւսի ասելով յաշակերտան՝ եթէ «Եւ եմ որթ և գութ ուղէչք և հայր քմ՝ մշակ»: Տեսանմա, ասէ, զի գործեաց զորդին, զի եթէ ոչ գործեացէ մշակ զորթ, ոչ կարէ պիտանացաւ ընել: Եւ կարծեն անձ իմն և աւաքինի ասել: Լ'յլ անապիկք ինձ. ասա զի առ ազերախտ Հրեայն, թողացուցէք ինձ ասացից և առ անամթ հերձուածողն:

Եւ արին ինձ ասել, չարաբարոյ և լիրբ հերձուածող, եթէ մշակ ոչ կերակրի յորթոյ. զինուդ քով ձեռնարկեմ առ քեզ: Լ'որդ տեսցաւ ս յունկեկերակրի, որթ

յերկրագործեն, եթէ երկրագործ յորթոյն։ Ստ քեզ
Հայր յորդուցն կերակրի։ Եւ արդ զինչ, որգի կերակ-
րեցէ զՀայր։ Այ, մի լիցի։ Աւագոյն է ասե՛լ՝ թէ որ-
պէս երկրագործ զուարճանայ յորթ, նոյնպէս և Հայր
բերկրի յորդի։ Այ լուար նմա որ ասէրն՝ «Սա է որ-
դի իմ սիրելի, դմա լուարուք», Սիթէ դա է որդի իմ
զոր ստացայ կամ զոր արարի։ այլ ասէ՛ ընդ որ Հաճե-
ցայ։ Սի և զձայն աղախտ առնիցես... Սիթէ ու-
նիցին ինչ պատասխանիս։

Եւ ի վերայ ածեն միւս ևս միայն թիւն յառաքե-
լոյ յոր ասէն. «Սի է նա՛ Հայր՝ յորմէ ամենեքեան, և
մի տէր ի նաւու Վրիստա՛ս որով ամենեքեան», Եւ
սեն. այլ նա՛ իբրեւ զՀայր ոչ որ է. և նա ասեմ՝ քեզ.
այլ տէր իբրեւ զորդի ոչ որ է։ Եւ արդ զինչ, հակա-
ռակ իցեմք. ոչ, մի լիցի։ Տեսցուք ընդ ում խօսէր Սա-
ղոս, և յաղագս որոյ զայս ասաց։ Ասան զի հեթանոսք
զբազմաստուածութիւն պաշտէին և Հրեայք զմի իշ-
խանութիւն, զի և զբազմաստուածութիւնն քակեցէ
և զմի իշխանութիւնն, յաղագս այնորիկ ասէր. «Եթէ
իցեն աստուածք բազումք և տեարք, եթէ յերկնի և
եթէ յերկրի, այլ մեզ մի է նա՛ Հայր», Եւ երբեմն մի,
'ի բաց երարձ զբազմաստուածութիւնն. քանզի ուր մի,
ոչ ևս յորովք։ Եւ ասելովն Հայր, 'ի բաց երարձ զմի
իշխանութիւնն. զի ուր Հայր, յայտ է թէ և որդի։
Ասան այնորիկ ասաց. «Սի նա՛ Հայր՝ յորմէ ամե-
նայն, և մի տէր ի նաւու Վրիստա՛ս որով ամենայն»,
Տեսանես զի առ հեթանոսս և Հրեայս ասէր. միայն
այնորիկ և ասաց. «Սի տէր ի նաւու Վրիստա՛ս», Սի
'ի ձեռն որպէս եղեն տեսանելիք և անտեսանելիք, լուր
ի նահանու որ ասէն. «Ի սկզբանէ էր բանն, և բանն
էր առ նա՛. ամենայն ինչ նովաւ եղև, և առանց նորա
եղև և ոչ ինչ», Տեսանես զի նա է ամենեցուն արա-
րիչ։ Սի՛ յանդգնիս ինչ ինչ ցուցանել եթէ որդի ընդ
ամենեսեան համարեալ վնի։ Սինչև ցերբ, յարարա-
բոյք, այլ յածիւր ընդ գիրս ժողկայազալ վնելով, զի ու-
րեք զորդի արարեք ստացուած և արարած։... Հայր որ-
դի կուէ, և առաքեալն նմանապէս. և զորք ստացուած

և արարած : () ծնանեմք և ստանանք զնոյն ասէք . Եթէ ամենայն որ ստանայ՝ ծնանի, գտանեմք զամենայն արարեալս թողունս նոյ . վասն զի զամենայն որդւոյ լեալ ասեն, ապա ուրեմն ստացաւ զոոսա և ծնաւ : Տեսանեա զի թողունք հանդիպին նոյ, որպէս դու ասեալ : () Ինչեկեր չարաբարոյք : Եւսացէք ինձ, ըստ որում օրինակի պատուի որդի . վասն զի որդի ասիս և դու : Եւ թերևս ունիցիս ասել, նա իրաւ և դու անուամբ . և եթէ իրօք, ուրեմն որդի է : Տեսանեա զի բերան քոյան զիմանէ զքեզ . միմէ ստացուած ինչ է, մի արարած ինչ : Եւս սերտ որդի է, և դու անուամբ . նա յիրմէ հօրէն ծնեալ, և դու՝ ի ստորեւ նիւթոյն արարեալ : Եւս սօքիկ ինչ առ հրեայս և հեթանոսս և հերձուածողս ասացան : Եւս մեք փառաւորեցուք զհայր և զորդի և զհոգին սուրբ յաւիտեանս յաւիտենից . ամէն :

ԹԱՆԱԹԱԿ ԲՐԻՒՆ

Նախագաղ զոյ մարդասիրութիւնն պարտիւք քարոզել և եղբարք . բանդի նովա կեանք և շարժիւք և եմք . մանաւանդ յայտ՝ ժամանակի պարտիւք զայս ասնել յաղագս մերոյ օգաի և վասն հանդերձելոցն յաւաղանէն ծագեալ աստեղաց վեհագործութեանց : () ասն զի և տքա ի ձեռն նորա փայլեն, որպէս և մեք նովա փրկիւք և կեանք : Եւս ասացուք վտան նորա զոր աւագ տէրն մեր ի իստա Վրիտառա մարդասերն, մարդասիրի հօր որդին, միայն արժանաւորն հայրակապն գլխութեանցն պատմողն . բացցուք զամենայն բռնակն անառակին, զի ուսցուք ի նմանէ որպէս արժանն է ապաւինել առ ապաւինելին և յանցանաց մերոց խնորել ըզթողութիւն :

“ Եւս ոմն, ասէ, ունէր երկուս որդիս, : Եւս եւս պէս ասէ փրկիչն, և ոչ հրամանադար . վասն այնորիկ զհօրէն իրմէ որպէս զմարդոյ ումէքէ պատմէ, և զծառայից իբրև զօրդուոց խօսի, զի ցուցցէ զոյ առ մարդիկ զսերն : “ Եւս ոմն, ասէ, ունէր երկուս որդիս, : () վէ այրս այս . հայրն գլխութեանց և նա ամենայն միտ-

Ըարութեանց: Եւ զհրա ունէր երկուս որդիս. զարդարս եւ մեղաւորս, զմնացեալսն յածային հրամանսն եւ զանցեալսն զտէրունական պատուիրանսն: “Եւ առէ կրսեր որդին ջհայրս”, Եւ է կրսեր որդին. որ անհատաւ ունի զկամսն եւ հողմով մանկութեանն վարի: Հայր տեսելով ծանեալ զնաութեանն ստեղծիչ, թէ որտեւ է՝ ոչ պատուեցին կամք նորա զարարողն: “Հայր, տուր ինձ բաժին որ անկանի՝ ի ստացուածոցդ”, Եւ Բարսիմէոսը զարժանն առ ի յնչ, այլ չարաչար զոր առն վատնեաց: “Եւ հայրն բաժանեաց նոցա զկեանսն”, Եւ նոցա որպէս առն զամենայն աշխարհս, որպէս արարիչ՝ զամենայն արարածս. եւ նոցա եւ մարմին, եւ հոգի բանաւոր, որպէս զի բանիւն առաջնորդեալ՝ անբան մի ինչ գործեցեն. եւ նոցա եւ որէնտ բնութեան եւ գրելի որպէս անային դաստիարակ, զի սոքոք դաստիարակելով կատարեցեն զօրինադրողն զխորհուրդն:

“Եւ յետ ոչ բազում ինչ աւուրց ժողովեալ զամենայն կրսեր որդւոյն, որպէս մանուկ գործեաց, “զնաց յաշխարհ հեաւոր”, Եւ կենեցաւ յնչ, եւ ի բաց եկաց ի նմանէ ան. զի ոչ զոք բռնագատէ ակամայ ծառայել իւր. վասն զի ի կամաց է առաքինութիւն եւ ոչ ի հարկէ: “Եւ անդ վատնեաց զինչ իւր, զի կեպր անառակութեամբ”, անդ զմեծութիւն գանձոցն ունայնացոց, անդ զուարճանալովն նաւակածեցաւ, անդ խաղալովն եւ այսն լինելովն աղքատացաւ, անդ զառաքինութիւնն զոր ունէր՝ մերկացաւ, եւ զարիւն զոր ոչ ունէր՝ զգեցաւ:

“Եւ ծախեալ նորա զամենայն”, քանզի ոչ ախարժեաց ընդ զազրատեա կենցաղն բնակել մեծութիւն ընդհին, “եւ եղև սով սաստիկ յաշխարհին յայնմիկ”,

(1) Ի ուր ողջախոհութեան ցարեանն ոչ ժողովի, անդ սով սաստիկ. ուր ժուժկալութեան որթն ոչ անկի, անդ սով սաստիկապէս. ուր կուսութեան դինին ոչ է տրնկեալ, անդ սով սաստիկ. ուր երկնային քաղցուն ոչ է բխեալ, անդ սով անբաւ. ուր դիւրաբերութիւն՝ չարեաց, անդ անբերութիւն բարեաց. ուր մարդասիրու-

Թեան իւզն ոչ ազգիւրանայ, անդ տվ հըորագոյն, ուր առատութիւն գործոց չարեաց, անդ պակասութիւն աւարիւնութեան:

“Եւ նա սկսաւ պակասել, քանզի ոչ ինչ մեաց նմա, բայց միայն խառնակութեանն չարիք: “Եւ քնալ յարեցաւ ՚ի մի ոմն ՚ի քաղաքացի աշխարհին այնորիկ, և քաղաքացիք աշխարհին այնորիկ դեք են: “Եւ յղեաց վնա քաղաքացին այն յազարակ իւր արածել զխոզս, քանզի այսպէս պատուեն դեք զպատուողս իւրեանց, այսպէս սիրեն զսիրելիս իւրեանց, այսպիսի պարգևս չնորհեն հնազանդելոց իւրեանց: “Եւ ցանկայր լնուլ զորովայն իւր յեղջերէն զոր խողքն ուտէին, և ինչ արդեօք իցէ եղջիւրն այն. եղջերն այն ճաշակումն քաղցր է և խտտագոյն, այսպէս և մեղացն բնութիւն. ուրախացուցանէ սակաւիկ, և տանջէ մեծամեծս, զուարճացուցանէ յառժամանակեայս, և տանջէ յաւիտեան:

Եւ որ յինքն դարձեալ և յիշեալ զառաջին երանութիւնն և զերկրորդ հիքութիւնն, և առեալ ՚ի միտ Թէ սրպիսի էր մինչդեռ ընդ այլ էր պաշտպանեալ, կամ որպիսի ինչ եղև մինչ հնազանդեցաւ դիւաց, և եկեալ ՚ի միտս իւր ասէ. “Վնասի վարձկանք իցեն ՚ի տան հօր իմոց առաւելեալք հացի, և ես աստ օովամահ կորնչիմ, և իբրեան երախայք վայելին անային գրովք, և ես սովեալ յանային պատուիրանացն վտանգիմ. ոչ որչափ բարեաց զանձն զրկեցի, ոչ որչափ չարեօք զիս կապեցի. զի կացի ՚ի բաց յերանելի բարեկենդանութենէն յայնմանէ, վասն էր ըմբռնեցայ յայսպիսի մահաբեր փնդանութիւն: Եւ այս ՚ի պատահելեացն ինձ լծուղուլ զմեծ. ուսայ միշտ ունել զպահպանողն դարձողացն առ նա. ուսայ չհաւատալ տղիւմ դիւացն վարդապետաց ամենազորշից ապականութեան:

“Եւ յարուցեալ երթայց առ հայրն իմ, և դարձայց աղնուապէս ուստի ելին չարաչար. երթայց առ արարողն իմ և տէր, առ այցելուն և նախախնամողն առ նա զարձողացն: “Եւ յարուցեալ գնացից առ հայրն իմ և ասացից ցնա. հայր, մեղայ յերկինս և առաջի քո, և ոչ ևս եմ արժանի կոչիլ որդի քո. արա զիս իբրև զմի ՚ի վարձկանաց քոց, և խառնակսն է ինձ այս ՚ի փրկութիւն ա-

նաև հոր խնց . զի ոչ կարէ հայր իմ անուանել յինչն հայր՝ և շերեւել արգենակք հայր . ոչ կարէ չարժել զազիս բարեգլծութեան իւրց , քանզի գլծած է . ոչ կարէ զմեղացն լսելով չապ ներումն խնց գլորմանս . ոչ կարէ խնց ձայնիս լսելով՝ չմոռանալ գերաւացի ցառումնս : Վիտեմ որչափ կարէ առ նա ապաշխարութիւնն . գիտեմ որչափ հզօր են արտասուքն . գիտեմ իզպէս ամենայն մեղաւոր առ նա հայելով և արտասուելով ջերմաւորէս՝ առնու զմեղացն թողութիւն . գիտեմ զնոց խնց դաւարեարութիւնն , գիտեմ և զհօրն խնց զգութն . Ե. զորմեսցի ինձ ապաշխարողիս , որ ոչ տանջեաց զիս ըստ մեղաց խնց :

“Եւ յորոցեալ եկն առ հայրն , խառնել ի բարեք խորհուրդն և զգործն . քանզի պարտ է մեզ ոչ միայն խորհել զհաճոյն անոց , այլ և գործովք կատարել : Եւ զեռ և ո հեռի գորով տեղեան՝ բոց մերձ կալով յօժարութեամբն , և ձեռքն՝ կոծելով գկուրծն և հարկանելով պանջնս որպէս զար խորհրդոց գործանոց , և զերեսն ընդ երկիր քարշելով , և զաչն պահանջելով տալ բարեխօսակից զարտասուաց բխումն , և յառաջ խորհելով զյանջանայն զպատասխանատուութիւն . . . ետես զնա որ տեսանէր զմեղանորա և անտես առնէր , և անայր նորա ապաշխարութեանն :

“Եւ տես զնա հայրն և գլծացաւ , քանզի հայր է քաղցրութեամբ , թէպէտ և բնութեամբ անձ : “Եւ ընծացեալ անկաւ զպարանոցաւ նորա և համբուրեաց զնա , և մնաց մեղուցելոյն մերձ գալ , այլ ինքն նմա հանդիպեցաւ . ոչ գարշեցաւ ի պարանոցէն որ աղտեղեալն էր անսաւակութեամբ , այլ սուրբ ձեռք գիրկն արկեալ անցադարար համբուրէր զերբեմն սիրեցեալն : Ո՛վ շնորհի հատուցմանն , ո՛վ հրաշափառ դաշանցն , ո՛վ պանշելի հաշտութեանն . . . : Ո՛րդաւորն յերկրի արտասուեաց , և միայն անմեղն ի գլծ զինքն խոնարհեցոյց : Ո՛վ ետես երբեք զանձ զմեղաւորս որդեղելով . անտես դատաւոր զդատապարտեալն արդարացուցանելով : Եւ այս սակայն եղև այս և ընի , վասն զի այսպէս խորհի բարեհաշտոյն՝ անձ :

1 Օրինակ մի զՅովսէփ ի Սէրայ լսեւ .
Էրն երկուց . այլ որ . զՅովսէփ խորա
Բաւ ի Սէրայ լսեալն ընկեալ :

2 Օրինակ մի Բարեպաշտ . եր .
Կու որ . Բարեխոսեալ :

Սակայն ոչ շատացաւ այսորիւք անուամբն, այլ ան-
յապ էր ապաշխարութեանն բարութեանց. և ոչ կար-
ծեաց զայնչապի մարդասիրութիւնն շատ գոյ նմա առ 'ի
կատարեալ փրկութիւն, այլ զոր յառաջ քան զհասա-
նելն 'ի տեղին մտածեաց ասել ցհայրն՝ զայն և յետ
գալոյն ծանուցոմէր հօրն ասելով. հայր, եթէ արժան
է ինձ հայր զքեզ անուանել, թէ և յայտ ընդ այլո
կոչելով զքեզ հայր չմեղայ, եթէ թշնամանեմ կոչ-
մամբդ զանթշնամանն ի անունդ, եթէ չխնու զչքթ ունա
իմ խիղճ մտաց, եթէ չկապէ զքեզու իմ եղանակս,
եթէ չարդելու զբանս վարք իմ, ընկալ հայր զազա-
ւանս յաղտեղեալ բերանոյս. հայր ըստ շնորհաց և ա-
րարիչ բնութեամբ : Սեղայ, խոստովանիմ զյանցանս
իմ, ոչ ծածկեմ զոր տեսանեսդ, ոչ ուրանամ զոր զի-
տեսդ. որպէս պարտական մերձ կամ, որպէս զանօրէն
դատապարտեալ : “Սեղայ յերկինս և առաջի քո”,
երկնչիմ զայս իմ յերկինս արձառնալ, քանզի զանգի-
տեմ 'ի հաստատութենէ կերպարանացդ որպէս 'ի ձեռ-
նէ դատախազի. զարհուրիմ հայել 'ի լոյս անութեզ,
աղտեղի ունելով զոգւոյս և զհարմնոյս զայս : “Սեղայ
յերկինս և առաջի քո, և ոչ եմ արժանի որդի քո Կո-
չել”, անձամբ զանձն առնեմ հրապարակաբարդ, զիս
ինքն դատապարտեմ, ինքեան ինքեամբ զդատուհան
'ի վերայ ածեմ : Նպիտանանամ դատաւորդ առ 'ի
վճիռ վասն իմ հանելոյ. ոչ պիտանամ դատախազիւք
յանգիմանիկ. չեն ինչ պէտք վկայից առ 'ի մուրհակս
ներագիրս, 'ի ներքս ունելով զխիղճ մտաց, զդատա-
ւորն յոգւոյ իմում կրեմ և զահաւոր դատաստանն.
'ի խղճէ մտաց յառաջ բերեմ զմկայսն, աչօք իմովք
ածեալ ունիմ զդատախազն. տեսլարանք զինէն ամբա-
տանն, ձիարշաւանքն վառն իմ դատախազեն, հայե-
լարանք գաղանտկութեանս ողաղակեն վասն իմ, անա-
ռակութիւնս մատնացոյց առնէ զիս. գործք արձանա-
խօս լինին զինէն, առաջիկայ մերկութիւնս յանգիմա-
նէ զիս, կատականք ամօթոյս զոր զգեցեալ եմ պաա-
կառեցուցանեն զիս : “Եւ ոչ ես եմ արժանի կոչիլ որդի
քո. արա զիս իբրեւ զմի 'ի վարձկանաց քոց”, Եւ մի
'ի գաւթէ քուսմէ արտաքսեր զիս տէր, զի մի դարձեալ
պատերազմողին գտեալ զիս 'ի մոլորութիւն իբրեւ զօ-

աւար տանիցի, և մի՛ ձգեր զիս առ խորհրդական և յահագին քո սեղանդ. քանզի ոչ համարձակիմ ներս առական՝ աչօք հայել ՚ի սրբութեանց որբութիւնդ: Ի՞նչ զիս կալ ընդ երախայսն ընդ դրաց սպասուց եկեղեցւոյ, զի տեսանելով զկատարեալսն ՚ի նմա ՚ի գութ եկից առ սակաւ տակաւ. զայս դարձեալ յանձն առնուլ՝ որ նծային ջրովքն ցողելով ՚ի բաց լուացայց զգարշնի երգոյն զաղան որ ՚ի ներքոյ կայր իմ լսելեացս, զի տեսանելով զմարգարիտս վերացեալս՝ ՚ի բարեպաշտիցն՝ ցանկացայց արժանաւոր ձեռս առնելով սոցա ընդունելութեան:

Օ այսոսիկ մեղաւորին հանգերձ արտասուօք գոչելով. «Ի՞նչաց հայրն ցծառայսն իւր», Ի՞նչ որ ծառայս. առ քահանայս, առ սպասաւորս սրբութեան սեղանոյն. «Հանէք զպատմութեանն առաջին, և զքեցուցէք դմա», հանէք զպատմութեանն որ ՚ի վերուստ անկեալ, որ հազեւոր հրովն մարբեալ է. հանէք զպատմութեանն որ ՚ի ջուրց աւազանին է անկեալ, և զքեցուցէք դմա որ զինքն մերկացոյց. զքեցուցէք զգա զոր մերկացոյց սատանայ. զքեցուցէք զարքայդ աշխարհի. զարդարեցէք զգա վասն որոյ զաշխարհս զարդարեցի. պաճուռեցէք զսիրեցեալ որդւոյ իմոյ զանդամդ. չհանդուրժեմ անպաշտ՝ զգա տեսանել. ոչ կարեմ զիմ պատկերդ մերկ թողուլ. ինձ նախաւորինս համարիմ զնախաւորինս որդւոյ իմոյ, ինձ փառս համարիմ զբարեփառութիւն դորա: «Տուք, առէ, զմատանին ՚ի ձեռս դորա», զի զքեցցի զառհաւատչեայ հոգւոյն շնորհս, զի ունելով զիմ կնիքն՝ ահա զին լիցի ամենայն պատերազմողաց, զի ՚ի հեռատանէ երեւոցի թէ որոյ հօր որդի է: «Տուք, առէ, և կօշիկս յոտս դորա», զի մի դարձեալ գտցէ օձն մերկ զպարշապարս դորա. որպէս զի կոխեսցէ զգլուխ վիշապին, զի փշրեսցէ զխայթոց սատանայի և գնասցէ ընդ երանելի ձանապարհս:

«Եւ ածեալ զեզն պարարակ, զենէք», ածէք զպարարեալ զուարակն զոր երինջն կոյսն ի՞նչարիամ ծնաւ. ածէք զպարարեալ զուարակն զանմուղն, որ ոչ ընկա-

1 Երկու օր. խառնալու. մի օր. թուեցաւ զգրութիւն միոյ օրինախառնալով. յոյն անաբ:

2 Այսպէս փոխել պատշաճ պահաւ. յոյն յախալու:

լաւ զլուծ մեղացն, զկոյսն և 'ի կուռե, որ զհետ երթաց ձգողացն, որ ոչն վարի զօրութեամբ և ոչ եղջերօքն, այլ պատրաստաբար խոնարհեցուցանէ զպարանոցն կամողացն առ 'ի զենուլ: () Ենէք զկամաւոր սպանդդ. զենէք զկենդանարարն զենողացն զնա. զենէք որ յետ զենլոյն ոչ մեռանի. զենէք որ յանդամին¹ և ոչ բաժանի. զենէք զուտելին ճաշակողաց իւրոց և ոչ երբէք զքապառելին. զենէք որ զկերողսն երանելիս գործէ:

Եւ կերեալ ուրախացուք, «զի որդիս իմ այս մեռեալ էր և եկեաց, կորուսեալ էր և գտաւ. և սկսան ուրախ լինել», : Եւ մենեքեան գիտէք զհոգեւոր տրախութիւնսն որ ճաշակեալ էք 'ի նմանէ, և զպաշտօնեայս անձային քահանայազորութեանն՝ նմանեալ հրեշտակաց թեօցն՝ նուրբ կտաւօքն 'ի վերայ ահեակ ուսոցն ունելով, ընթանալով յեկեղեցին և գօշելով: Եւ որ յերեխայից, մի որ յանհաւատից քտեսաց, մի որ 'ի չկարողաց տեսանել զզենումն զուարակին, մի որ յանկարողաց տեսանել զերկնային արիւնն որ հեղաւ 'ի թողութիւն մեղաց, մի որ անարժան կենդանոյ զենմանն, մի որ ախմար և պիղծ շքեամբք հուպ լինել սքանչելեացն. և հրեշտակացն յերկնուստ գօշելով, սուրբ հայր, կամեցող զենման պարարակի զուարակեալ. սուրբ որդի միանգամայն և զուարակ, որ հանապազ զենու կամաւորապէս և ոչ մեռանի. սուրբ հոգի միտիւ տրիչ որ զզենումն աւարտագործես:

Եւ յապիտեաց 'ի ներքս կատարելով, երէց որդին յանդաստանէ եկեալ լուաւ զձայն երգոցն և զգարուց, և կոչեցեալ զմի 'ի ծառայիցն հարցանէր՝ զինչ իցէ հընչումն խորհրդական իմն որ հարկանէ զիմ լսելիս: Բան զի մարգարէն՝ Եւաիթ նուագէ ասելով, «Եայնժամ հանցեն 'ի զենարան քո զուարակս», : Նոյն գարձեալ յորդորէ զկոչեցեալսն յուտել, ասէ. «Ճաշակեցէք և տեսէք զի քաղցր է տէր», : Պաւղոս անձային խորհրդոցն պատմող աղաղակէ և ասէ. «() Եւտիկ մեր զենաւ Բրիտոս», : Եկեղեցի տօնէ:

Զգիպելով իմ անդ 'ի ներքս, այլք զիսն առ 'ի յիմոյ չգիտելոյ բաժանեն: Եւ յո, ասէ, «զի եղբայր քո

1 Օրինակ մի անգամ:

եկեալ է, և եղեն հայր քո զեզն պարարակ զի ողջամբ
ընկալաւ զնա, և լա նորա բարկացեալ ոչ կամէր մտա-
նել: Բարկացաւ արդարն, նախանձու եղև ծառայ. որ¹
կոխեաց զկենցաղոյս վայելքութիւն, վերաբոյժ քան
զնախանձն գտաւ: Եւ զի ասէ Պաւղոս՝ «Լիամէի և ես
ինքնին նոյով քո վասն մարմնաւոր եղբարց իմոց, և լա-
պէս ձեացոյց փրկիչն զքանն ոչ նախանձեցուցանելով
զարդարն, այլ զի քարոզեացէ զքաղցրութիւն հօրն, զա-
ռաւել մարդասիրութիւնն յայանի առնելով վերջնով
քնն². քանզի ասէ. «Եւ հայրն ելեալ ազաւէր զիս, և
Ով անձառելի իմաստութեանն անձային, որ մեզառ-
բին ողորմեցաւ և զարդարն ողորեաց, զանկեայն յա-
րոյց, և զկանգնեալն ոչ եթող անկանել. զազգումն մե-
ծատուն եցոյց, և զմեծատունն ոչ եթող աղքատանալ
նախանձու:

Եւ նա պատասխանի տուեալ ասէ ցհայր իւր. «Լա-
քանի ամբ են զի ծառայեմք քեզ, և երբէք զպատուի-
րանաւ քով ոչ անցի, և ինձ ուլ մի ոչ ետուր երբէք
զի ուրախ եղէց ընդ բարեկամսն իմ, և այլ յարածամ
շրջիմ լեզկամայլօք և մորթովք արծենեաց պակասե-
լով նեղելով տագնապելով: Իսկ իբրև եկն որդիդ քո
այդ, որ եկեր զկեանս քո ընդ պոռնիկս, զեներ դմա
զեզն պարարակ, և ոչ քանեայ բանիւ մի զզուեցեր
զնա և ոչ տարազաւ դարձուցեր զերեսս քո՝ ի նմանէ,
այլ նոյնժամայն անձկացեալ առ զա իբրև ի հեռի ու-
ղեգնացութենէ առ քեզ դարձեալ ընկալար զգա, և
պատմութեանաւ պաճուճեցեր զգա, և քոյին մատանկաւ
փայլեցուցեր զգա, և օդիւ անդեցեր զօտս դարս, և ե-
կեղեցի բացեր և զօրդանն զարդարեցեր և զբաժակն
խառնեցեր և զպարարեալ զուարակն զեներ և զհաւա-
տացեալն ժողովեցեր առ ի խրախանալ և զհրեշտակս
ի խնդութիւն շարժեցեր և օտար պանդխտագործու-
թեամբ երկնի և երկրի յընթրիս դղրդեցեր, և այգ-
պիսի պարգևս շնորհեցեր արհամարհողիդ քեզ և թըշ-
նամանօղիդ. զքո բարետոհմութիւնդ: () Ինչ ասացից

1 Հատուածք որ իրեւոյ... գրա-
թերակատար ի միում օրինակի,
զի յայլս պակասեք իսպառ, լա-
յաւ ի յունեն:

2 Իմա՝ յաշորդ բանիւքն որ ըզ-
հեռ գան: Ամենայն օր. վերջոյ
կամ վերջոյ:

առ անդունդս քո սիրոյդ, զիսիդ զարմացայց ընդ ծովուդ¹ քո յապահովութիւն. այլ ողորմիս տէր ամենեցուն, զի յամենայնի կարող ես, և անտես առնես ըզմեզս մարդկան ապաշխարութեամբ:

“Եւ իսկ հայրն ասէ ցնա. որդեակ, դու հանապազ ընդ իս ես, և ամենայն որ ինչ իմ է՝ քո է, յիս յիմ գրքկացո ոչ մեկնեցար երբէք, դու զիմով եկեղեցեաւս ոչ խայտացեր երբէք, դու սաղմոսից և օրհնութեանց պարսպես միշտ, դու զենարանի իմոյ կալով զառաջեաւ՝ համարձակութեամբ գոչեո՞ւ” հայր մեր որ յերկինս, սուրբ եղիցի անուն քո, իսկ սա եկն զինքն մասնեալ դատապարտելով, ամեթալից զերեսս յերկիր կցելով, և դորով ձայնիւ և տխուր կերպարանօք գոչեաց. “հայր, մեղայ յերկինս և առաջի քո. չեմ արժանի կոչել որդի քո, արա զիս իբրև զմի՛ի վարձկանաց քոց, Օ ինչունէի առնել զայսպիսի բանս ասելով նորա. կարէի չողորմել որդւոյ իմոյ առ իս ապաւինելոյ, դու դատեալ որ տրտմեալդ ես: Եւ ոչ բնաւորեցայ՝ մարդասէր գողով անմարդաօնը² ինչ իրս գործել. ոչ կարեմ չողորմել զոր եսն արարի, ոչ կարեմ չգթալ յիմոց աղեացո ծնունդ. “Իրդեակ, դու հանապազ ընդ իս ես, և ամենայն ինչ որ իմ է քո է, յերկինք քո են, հաստատութիւն քո է, արեգակն ջահաւոր քո է, լուսինս օպտաստորուհի քո է, աստեղք զամպարաւորք քո են, օգդայեակ քո, օգայինք քո, երկիր և որ՛ի նմա քո է, ծով և որ՛ի նմա ծնունդք՝ քո է. եկեղեցի, զենարան, զուարակ, զենումն, հրեշտակք, մարգարէք, առաքեալք, մարտիրոսք, ներկայք, ապառնիք, յարութի, անմահութիւն, անսպականութիւն, արքայութիւն, ամենայն երևելիք և իմանալիք քո են: Ի՞նչ է զքո առեալ նմա ետու. միթէ զքեզ մերկացուցի և զնա զգեցուցի. ոչ քո և նորա նոյն եմ՝ հայր. զքեզ պատուեմ վամն առաքինութեանդ, և նմա ողորմիմ վամն դարձին. զքեզ վամն վարուցդ սիրեմ, և զքո եղբայրն վամն փափոխմանն: “Եւ քեզ ուրախանալ պարտ էր, զի եղբայր քո մեռեալ էր և եկեաց, կորուսեալ էր և գը-

¹ Երկու օր. ընդ խորաբխն գիւտ. Բեանդ:

² Երեք օր. անհաշի:

տաւ , , : Վանդի ուլ որ տեսանէ զմեռեալ յարուցեալ
և ոչ ուրախանայ . ուլ զը կորուսեալ գտանէ և ոչ խըն-
դայ : Եւ և դու օրդեակ , ուրախացիր ընդ մեզ և խայ-
տա ընդ հրեշտակս և համբուրեա ընդ իս զեղբայր քո ,
և սաղմուսեա ընդ Վաւթեայ զհոգեւորական նուազն
զպատշաճն այսմ ժողովոյս . “ Երանի որոց Թողան
մեղք և ծածկեցան անօրէնութիւնք , , :

Ի ուսյք զառակս , ծանեայք զնկատումն տրաւ և զգո-
րութիւն , ուսայք Թէ որպիսի մարդասէր անձ ունիմք :
Երգարեւ առ նա ապաւինեցուք ասելով . Տէր Եիսուս
Վեր միածին որդի մայր , մեղաք յերկինս և առաջի քո , չեմք
արժանի կոչիլ որդի քո . այլ վստահանալով 'ի քո գը-
թութիւնդ , ունիմք պանտանդ գքո մարգարտութիւնդ .
ընկալ զմեզ որպէս զերբեմն զպոռնիկն , որպէս զաւա-
ղակն , 'ի ձեռն նոցա յորդորել զմեզ զամենեւեան զմե-
ղաւորքս ընթանալ առ քո բարեբարութիւնդ : Երպէս
զնոսա կատարեալ երանելիս ցուցեր , և 'ի մեզ առաջի
քո անկեալքս գթա . որպէս յարուցեր զմեռեալս խա-
չիւղ քո , այսպէս և զմեզ մեղօք մեռեալս յարմար-
դասիրութեամբ քո , զի և մեք վայելեցուք ընդ նոսա :
Եւ զայս յասելոյ մի դադարեցուք , զի և նա առաջի
առ մեզ , “ Իստ հաւատոց ձերոց եղիցի ձեզ , , : Եւ դուք
որ հանդերձեալ էք մկրտութեան պարգեւօք վայելել ,
զամենայն մարդկային խորհուրդս 'ի բաց ընկեցեալ , և
զհոգիս ձեր ուղղեցէք իստ երկնային փեսայն . “ տէր
մերձ է , մի ինչ հօգայք , , : 'ի դուրս եկեալ է փրկողն ,
բժիշկն հաւատացողիդ հասեալ է , բժշկարանն բացեալ
է , դեղք առաջի եղեալ կան , աւազանն զամենեւեան
ընդունի , շնորհն սփռեալ է , հօգեւորական պատմու-
ճանն 'ի հօրէ և յորդոյ և 'ի հօգւոյն սրբոյ հաւատ-
տեաւ տաւա մեզ . . . : Օյ նորա են փառք և պատիւ
յաւիտեանս . ամէն :

Ի ԳԱՆԱՆԱՅԻՆ ԵՒ Ի ՓԱՐԱՒՈՆ. ԵՒ ԵԹԷ . ՈՉ ԱՐ
ԿԱՅԻՆ ԵՒ ՈՉ ԱՐ ԸՆԹԱՆԱՑՆ. ԱՅԼ ԱՐ ՈՂԱՐԿԻՆ.:

(Ժ) Եպէտ և պղտորեաց զմեզ երեկորի խառվութիւն,
այլ զուարճացոյց ամենեցուն փոյլն. վասն զի ոչ հայէի
յամբոխիցն անհարթութիւն, այլ 'ի լողացն յօժա-
րութիւն: Եւ եր տեսանել զամբոխն դռնհիւսն ամն և
աւմիկ, բայց զյօժարութիւնն անծային և առաքինի, և
ասել եթէ “Ձեռքդ ձեռք Եւստայ և ձայնդ ձայն Հա-
կոբայ,” : Եւ ամիկ եր ամբոխն, այլ անծային նախանձն.
և ոչ ինչ պարտ և արժան է դժուարել ընդ աղաղակ
փութացելոցն, այլ հայել 'ի նախանձ լողացն: (Գ) Ի և
քանանացին աղաղակէր առ փրկիչն, բայց ոչ հայէր 'ի
նոցա ամբոխ աղաղակին, այլ 'ի փութացեալ միտան:
Բարբառէր, որպէս արդ ևս լուսք, զհետ երթալով
տէրունական հետոցն. “ Երդի Եւստայի, ողորմեաց
ինձ,” : Եւ հետանալոց հաւատոցն, ո՛վ Հրէից չարա-
բարութեանն: Վանանացին որ յազգէ իտայէլացւոցն
'ի բաց օրոշեալ, որ ոչ ընդ օրինօքն եր անեալ և ոչ մար-
գարեիցն կենակից՝ քարոզէ զձեռնարտութիւնն ասելով
որդի Եւստայի, ողորմեաց ինձ. և որ ընդ օրինօքն էին
անեալք և մարգարեիցն լողք՝ զձեռնարտութիւնն ուրա-
նալով զտտութիւնն հռչակեցուցանէին ասելով՝ ոչ գի-
տեմք զգա, տաճարացի է և դէ ունի: Եւ հաւատոցն
հետանալոց, ո՛վ Հրէից չարաբարութեանն:

Տես զանձ և զտէրն ամենեցուն զիտարդ պատուէ զազգն.
“ Եւ է բարեք ամուլ զհաց մեմկանց- և արկանել
չանց,” : Եւ զէ շունս զհետանալոց և որդիս զիտարցելա-
ցիսն: Եւ որդին 'ի հակառակն դարձաւ 'ի ժողովրդենէն
պատին. պատուեալքն անպատուեն, իսկ անպատուեալ-
քն երկիր պազանեն. որդիքն կոչեցեալք զբարեգոր-
ծութիւնն ոչ ընդունին, և քանանացին շուն անուա-
նեալ 'ի բարեգործութենէն 'ի բաց ոչ կայ: Եւ ամայ-
նորիկ և փրկիչն շուն կոչեաց զկինն, ոչ զի թշնամանի-
ցէ, այլ զի զգութն մերկացուցէ, և ցուցէ զհետա-
նոսս զի թշնամանեալք ոչ հեռանան 'ի բարեգործու-

Թենէն, իսկ խորայել բարեգործեալ ուրաղաւ զփրկիլն: “Որդի Ղաւթի, ողորմեաց ինձ, և լը որ ամենեւեցուն լսէր՝ լռէր, ոչ ի բաց առաքելով զպաղատանսն, այլ պայծառագոյն ցուցանէր զհաւատն: Վնանացի էր ազգն, այլ արահամեան հաւատն: “Որդի Ղաւթի, ողորմեաց ինձ, և լը որ նախ քան զաղաղակ բերանոյ՝ լսէ աղաչանաց հոգւոց, լռէր և անսայր: Թաւեցաւ առաքելոցն որպէս Թէ խիստ ոք իցէ ի բաց մելով զանքան պաղատանս: Լը ասէին ցնա աշակերտքն. “Լըձակեա զնա, զի աղաղակէ զհետ մեր, և Ղաւ արդեօք ով Պետրոս և Լնդրէաս և Փիլիպպոս, քան զփրկիլդ էք մօրգասիրագոյնք. զձեզ խոնարհեցուցին աղաչանքդ, և զդա ոչ Թախանձեսցեն: Լը լը դուք ըստ երևելեաց դատիք, ասէ, բայց ես զմիտս քննեմ: յապաղեմ և յերկարեմ տալ նմա զշնորհն, զի մերկացուցից զպայծառ հաւատն: “Լը առաքեցայ, բայց առ ոչխարս կորուսեալս տանն խորայելի, և լը արդ հովիւ իցես իսրայելացւոցն, և ոչ ամենայն աշխարհի տէր և հովիւ և դարմանիչ և նախախնամող: Լը ասէ՝ ոչ եմ հովիւ այլոցն, այլ ոչ առաքեցայ յայն. ոչ շնորհապէս զայն ասէր, այլ պատճառաւք զհաւատն մերկացուցանէր. . . . Լըքա պատուեալք երախտամոռ լինին, և սոքա ի Վրիպոսէ հալածեալք գահանան: Ո՞ր արդեօք ընդունէիր զծառայ, եթէ էիր տէր երկուց ծառայից: զ՞որ սիրէիր, որ յետ բարեգործութեանց ապերախտ լինէր, եթէ որ խրատուքն բարեմտէր: Լը պարտն էր եկեղեցւոյ այսմ՝ քանանացին, որ ի բաց մերժեալ՝ զտէքն ոչ ուրանայր, այլ երկիր պաղաւնէր նմա ասելով՝ տէր, օգնեա ինձ: Լը վրան զի յառաջագոյն տաայ՝ “որդի Ղաւթի, ողորմեաց ինձ, և Կարձելով եթէ նուազագոյն ինչ մատուցանիցէ զպաղատանս պատուոյն վերստին կուէլ զառաջին զձայնն, երկրորդ բարեմտութեամբ զառաջինն ծածկէ. քանզի ոչ ևս կուէ զնա որդի Ղաւթի, այլ տէր՝ ասելով. “Տէր, օգնեա ինձ, և լը ոչ պիտիս պատասխանի տայր: Թախանձէին առաքեալքն ի ձայնն հայելով, և յապաղէր անձ զհաւատն տեսանելով, և ասէր ցնա. “Լը է բարեգործ առնուլ զհաց մանկանց և արկանել շանց, և լը ան.

կունս ասէր զխաղէլացիսն, ոչ այնքան զնոսա պատուելով, որքան յանդիմանէր զչարաբարութիւնն: () Ի որ կողէն զնոսա այսօր մանկունս, որդի է ասողին՝ «Որդիս ծնայ և բարձրացուցի, և նորա զիս անարգեցին»:

Այսի շուն քանանացի, և բերէ զԹինամանսն հանդերձ շնորհան: Իսկոյ սակայն Թուր ինձ և հաւատամ, եթէ Թինամանօքն այնորիւք եղ նմա զբարեմտութեն զկերպարան: Շուն կողէ, ցուցանելով զբարեմտութիւն կենդանոյն. շուն բիւր չարչարանս ընդունելով՝ ՚ի տէրունական տանէն ոչ կայ ՚ի բաց. վարի և հալածի, սովի շուն առ դրունս տեսան իւրոյ, և ոչ հեռանայ ՚ի տանէ տեսան: Շուն յորժամ տեսանէ զտեսանն ըզգնացս՝ լռէ, յորժամ յայլոցն զոք տեսանէ՝ խռովի՝ և հաջէ: Նորեայք զխորդ տեսանեն հակառակ նոյ բիւր հայհոյութիւնս և ոչ խռովին: Տես զքրիստոնեայն, որ լռէ զհայհոյութիւն ինչ ՚ի հերձուածողէ և կամ յայլ մէ ումեքէ՝ ՚ի մելելոյ, վաղվաղակի խռովի և հաջէ, գողէ ընդդէմ հակառակողաց: Այլ համբերէ քրիստոնեայ տեսանել զօտարացն զգէմս. այլ իբրեւ զշուն ՚ի տէրունական գրունսն հաջէ: Եւ որք արտաքոյ հաւատոյն են իմաստասերքն, զքանցն անուն ողջունեցին յաղազս բարեմտութեան կենդանոյն, և ոչ պատկառեցին յանուանէն, այլ հայեցան ՚ի բարեմտութիւն բնութեանն:

Եւ զի ընդունի նձ որք խօսին յաղազս բարեպաշտութեանն, և բամբասէ զլռեալսն և զոչ բարբառեալսն յաղազս ճշմարտութեանն, ասէ վասն խաղէլացոյն. «Իմենեքեան իբրեւ շունք համրացեալք որք ոչ կարեն հաջել», Շուն կողի անձն բարեմիտ առ տէրն և որ յաղազս տեսան բարբառի, ոչ իբրեւ Թինամանեալ: Շուն յորժամ կատաղի, զայն և եթ ունի նշանակ մելութեանն, յորժամ հակառակ տեսանն զատամունսն վերացուցանէ. վասն զի ոչ երբէք ողջախօսհանալով շունն ընդ տէրն կատաղի: Այլ ինչ այլ յանդիմանէ ըզնդէիցն զմելութիւն, որպէս որ ընդդէմ փրկին հաջէին. զի զոր պարտ և արժան էր ճանաչել իբրեւ զտէր, զնա իբրեւ զօտարտի ՚ի բաց մերժեցին: Յաղազս որոյ ամբաստան լինի զնոցանէ ասելով. «Շունը եղէն զինն

1 Գովասէր յորժանին խռովի և կողի. յուեղուն ՚ի յանէն:

չունք բազումք, ի յա ոյք էին շունք. քահանայք. «Վա
զովք, ասէ, չարեաց պաշարեցին զիս», :

Իւրդ ոչ ՚ի բաց առաքէ քանանացին զԹշամանն, այլ ընդունի հանդերձ գոհութեամբ : «Ոչ է բարւոք տունու զհաց մանկանց և արկանել շանց», ի յա նա ՚ի Թշամանացն զմարդասիրութիւնն յորինելով ասէր. «Իստ տէր, քանզի և շունք ուտեն ՚ի փշրանաց ան կելոց ՚ի սեղանոյ տեառն իւրեանց», Ոչ գլխացիս իբրև յորդի, աղորմեաց ինձ իբրև շան, ընդունի՛մ զԹշամանսդ քո տէր. վասն զի քան զամենայն պատիւ լուսազոյն են ինձ Թշամանդ քո և քան զամենայն փառք քերազոյն :

Եւ զի փրկին ՚ի կատարածին ցուցցէ եթէ ոչ Թշամաննելով կոչեաց շուն, յորժամ զգողութիւն նորա մերկացոյց, յայնժամ ասելով. «Ով կին գու, մեծ են հաւաքք քո. եղիցի քեզ որպէս և կամիս», ի յա ոչ գիտեմ զիարդ գովեցից զհաւաստն զոր փրկին մեծ կռքեաց. զինչ կարացից նմա իմանալ լուսազոյն բարեբաւութիւն քան զոր ՚ի փրկէն տուաւ : Թողցուք զձայնն անարատ, ոչ Թշամանեսցուք զնա մերովքն բարեբաւութեամբ, մի արուսցուք զմեծն փղոր. քանզի մարդկային բարեբանութիւնք նուազեցուցանեն զիրան. այժայնն վկայէ իրացն. «Իւրդ գովութիւնն, ասէ Պաւլոս, ոչ ՚ի մարդկանէ է, այլ յայ», :

Իւրդ ընդէր իսկ բնաւ գիւտհարին զփրկին կոչելով յօգնակնութիւն՝ ասէր. «Իւրդի Վաւթի, աղորմեաց ինձ», ի Թէ Կաւթայ ազգակցութիւնն հակառակ գիւտ իշխանութիւն ինչ ունէր. ուստի իսկ ամենեկին մարգարէանալն և գոչելն ասողին «որդի Վաւթի, աղորմեաց ինձ», և քանանացոյն ՚ի մէջ անեալ զգուստր ՚ի դիւէն աշխատեալ՝ ասել «որդի Վաւթի», ի Էանդեցաւ ՚ի պատմութենէ և Վաւթի յարմարութեամբ զսուրբ ազին բաղխելով ՚ի բաց հալածէր ՚ի Սաուղայ զդէսն : Իւրդ զի և Վաւթի հալածէր զդէսն ՚ի ձեռն երաժշտական գործոյն, երաժշտական ոչ մարդկային՝ այլ անային և ՚ի հօգւոյն սրբոյ նուագեալ, յազգակցութենէն զբարեբանութիւնն ասնելով ասէին. «Իւրդի Վաւթի, աղորմեաց ինձ», ի Վայց սակայն ոչ է արժան զհետ երթալ այսմ ձայնի, այլ յայն առաջնոր-

դեպք 'ի վեր երթալ ելանել 'ի պատմութիւնս : "Նժը կեցաւ մանուկն նորա 'ի ժամէն յայնմանէ , , : Ստուծային ձայն յառաջ քալով բժշկեաց զմանուկն , և արտաքս քան զսահմանն հանէր զդէսն , հալածէր փրփլին ձայնն զընդդիմակաց թշնամիսն :

Սայց այսօրիկ յաւտարանական շնորհն ոչ որքան ասել էր պարտ և արժան , այլ որքան կարացաք ասել խօսեցաք որչափ զօրեցաք : Ս ասն զի որքան պարտ էր ' ոչ եմք բաւական : 'ի խոստմունքն եկեացուք այսուհետեւ , զի մի օր յօր յապաղելով՝ զցանկացողացն լսելեաց բթեցուցանեմք՝ զփափագօւմն : յամանակ է և ինձ բուռն հարկանել զխոստմանէն , և ձեզ տալ զպարտ ըսաւ որութեան :

{ Զաղաքս Փարաւոնի շարժեալ լինէր խնդիր բանին զհարդ խստացոյց ան զսիրտն Փարաւոնի , և վասն այնորիկ որ ասէ : " Սւմ կամի ողորմի , և ում կամի խրտանայ , , : և ասես ինձ . զի ևս բամբասէ , քանզի կամաց նորա ոչ որ կայ հակառակ : Սարտ և արժան է որ մերձենան յածային միտոս և որք լսենն՝ ոչ վաղձաղակի 'ի նոյն ինքն ձգեալ երթալ 'ի մեկնութիւնն , զի մի թուեսցի բռնադատել զմտածութիւնն , այլ 'ի վերուտ զպատճառն աւետարանական շնորհօք առնելով , այնպէս յարմարութեամբ հաստատուն և առանց խառնակութեան ընձեռել ինձ զտեսութիւնն : Եւ զի համառօտագոյն արարից զայս , եղից սկիզբն բանիս զառ հաւմայեցիս թզթոյն բան :

Նրելով հռոմայեցւոցն երանելին Սուղոս՝ բազում և այլ ինչ պատուիրեաց , բայց առաւելապէս զայն իր ազդեաց օր յաղով խռովութիւնս աւելր և բազում ամբոխս : Եւ թէ զհարդ՝ լուր : Ի հռովմէ յոգունք ամանք եղեն 'ի հրէիցն հաւատացեալ 'ի փրկիչն , յընկը և 'ի հեթանոսացն հաւատացին . և եր կոխ և ամբոխ 'ի մէջ երկոցունց կողմանցն ոչ յաղաքս նախանձու բարեպաշտութեանն , այլ նախադաճութեանն ազադաւ հակառակէին :

Վանդի կամէին որք 'ի հեթանոսացն էին՝ ինքեմք ունել զնախադաճութիւնն . կարծէին և որք 'ի հրէիցն

էին՝ ինքեանք գոյ առաջինք : Եւ յառաջ բերէին որք
'ի Հրէիցն էին զՀայրենի բարետոհմութիւնն, և ասէին
առ որս 'ի հեթանոսացն էին . մեք քան զձեզ պատուա-
կանագոյնք եմք, և օկզբնագոյն է մեր բարեպաշտու-
թիւնս . վասն զի մեր են հայրապետքն, մեր Լ'բրա-
համ, մեր Խաահակ, մեր Յակոբ, և ամենայն նախա-
հարքն և մարգարէք, և մեք ունիմք զառաջին բարե-
տոհմութիւնն, իսկ դուք զայժմեան բարեգործութիւն :
Իսկ որք 'ի հեթանոսացն էին ասէին . ոչ վայելուչ ա-
ռաջինն լինել ուրացելոցն զԼ'ճրիստոս, ոչ է պատշաճ՝
յառաջին մասինն՝ դասել որք զխաչն կանգնեցին և
աժաժարտք եղեն . և 'ի բաց անկայք դուք, և կոչեցան
ամենայն հեթանոսք . մեք զբարեգործութիւնն յա-
փրշտակեցաք, և դուք թշնամանեցէք զբարեգործութիւն :

Տեսեալ առաքելոցն զխառվութիւնն և զամբօխն զար-
գացեալ յաւեա 'ի Հռովմէ, և զմտաւ ածելով եթէ
չար 'ի մեծ քաղաքի զեղեալ՝ կարէ տաքածանել ընդ
ամենայն ընդ երկնաւ, ամիսօրի իբրև յարմատոյ իմե-
քէ զհակառակութիւնն, զի մի անտի յամենայն երկիր
ելլէ ընդդիմամարտութիւնն . և 'ի մէջ զինքն եղեալ՝
առնէ իրս ոչ գատողի, այլ խաղաղարարի, գիտելով եթէ
հակառակութիւն զբարեպաշտութիւնն ոչ հաստատէ,
բայց բարեպաշտութիւնն յուժանէ զամենայն հակա-
ռակութիւնս : Եւ զոր օրինակ որք կամին ցածուցանել
զկախ և զամբօխ՝ ոչ միում կողման և եթ սատտեն, զի
մի զմիւսն ևս առաւել բորբոքեսցեն, այլ և սոցա և նո-
ցա սատտեն, զի 'ի ձեռն յանդիմանութեանն դիւրըն-
կալ առնիցեն զխորհրդակցութեանն գործ, այնպէս առ-
տուածային առաքեալ 'ի մէջ զինքն դնելով մարտու-
ցելոցն՝ զնստուցանէ զհրէական յոխորտանսն և զհե-
թանոսականն սանձահարէ : Եւ բուն հարկանէ նախ
առաջին զանամբ կողմանէն՝ զՀրէիցն ասեմ . վասն
զի ամենեքեան շունք որք ոչ կարեն հաջել Լ'նամբ
աղքն՝ ոչ վասն տօհմին ասեմ, այլ բարուցն աղագաւ .
քանզի ոչ ցեղն էր լիբբ, այլ կարգն վատթարագի :
Եւ բամբասէ զայն կողմն, մանաւանդ եթէ կշտամբէ
նախ առաջին զայն կողման զլրբութիւն, առ օրո ա-

- 1 Եօրինակն գրեալ էր հարկն . եգու ըստ յունին .

սեր լայնիս . “Պարոնոց քո երկաթի և ճակատ քո
արդնձի .” . այնպէս զնա գիտէր անամօթ : Վիտէր և մար
գարէն լորեմիսա ասելով . “Ղեմք պոռնիկի եղեն քո ,
Խարայել , լրբեցար առ ամենեւեան ,” :

Լ՛րդ սաստէ նծային առաքեալ նախ առաջին անա
մօթ կողմանն՝ Հրէիցն ասեմ : Լը վասն զի յառաջ բե
րէին զնախագահութիւն հարցն , զԼ՛բրահամու , զԼ՛ա
հակայ և զԼ՛յակոբայ , ցուցանէ թէ ոչ պարտ և արժան
է պանծալ արգաւ , այլ կարգօք : Յաղագս որոյ սկսա
նելով զաւան ասէր . “Ը ամենեքեան որ յԽարայէլէ
են՝ նոքա խրայէլացիք իցեն ,” : Լ՛յս առ Հրեայն , այլ
և ոչ՝ եթէ իցեն զաւակ Լ՛բրահամու՝ ամենեքեան որ
գիրք . քանզի գրեալ է . “Խահահաւ կոչեսցի քեզ զա
ւակ ,” : Օր ի թէ անէր զբարեպաշտութիւնն ,
ոչ ինչ խափան էր Խանայիկի նախապատիւ լինել քան
զԽահակ . քանզի որդի էր Լ՛բրահամու և երէց որդի :
Լ՛րդ ոչ ևս ամենեքեան որ յԽարայէլէ են՝ նոքա խ
րայէլացիք են , և ոչ եթէ իցեն զաւակ Լ՛բրահամու՝
ամենեքեան որդիք Լ՛բրահամու . այլ “Խահահաւ
կոչեսցի քեզ զաւակ ,” : Ի վերայ ածէ զմեկնութիւնն
Պարզա . ասէ . “Ը եթէ որդիք մարմնոյն համարին
հաւատ , այլ որդիք աւետեացն են որդիք նոյ ,” :

Լայց զի զոյ հնար Հրէիցն ընդգրկմանալ բանին և
ի ներքս մուծանել այլ իմն լրբութիւն հակառակ առ
տուածային քարոզութեանն և ասել՝ եթէ Խանայէլ
խոտեցաւ յաղագս զի յաղախնոյն էր ծնեալ , և Խա
հակ պատուեցաւ վասն ազատին բերելով զբարեառ
մութիւնն , ի ներքս մուծանէ զկնի զԽանայէլ և ասէ .
“Ը միայն Խահակ , այլ և ի Հաբեեկայ , որ ի միօրէ
անկողնոյն Խահակայ հօր մերոյ չէ ևս ծնեալք և կամ
գործեալ զբարի ինչ և կամ զչար , զի ըստ ընտրութեն
յառաջադրութիւնն մնացէ ոչ ի գործոց , այլ ի կալ
ղէն , ասացաւ նմա՝ եթէ երէցն ծառայեսցէ կրտսե
րոյն ,” : Ը ան զի անդ զանազգութիւն մարմնոյն յա
ռաջ բերեն ի հակառակութիւնն , ցուցանեմ քեզ ի
միօրէ արմատոյ երկու շառաւիղս որոշեալս . և ցուցա
նեմ զհաւատացեալն ընկալեալ , և զանհաւատն ոչ ըն
կալեալ : Օր ոչ թշնամանէ բնութիւնս զոր ոչ լուտայ
յօժարութիւնն , և զի ուսցիս եթէ “Լորէցն կրտսե

րուսն ծառայեսցէ, որպէս և գրեալ է, զէջտոր սիրեցի և զլխաւ ատեցի, : () այս յնծային ձայնէն յառաջ բերէր Պաւղոս : () ասն զի անձ ասէր 'ի ձեռն մարգարէին . ոչ եղբայր էր լխաւ { } ակորայ, զէջտոր սիրեցի և զլխաւ ատեցի : () 'ի զբնութիւնն, ասէ, բերեա 'ի մէջ, զինչ օգտեաց լխաւայ բնութիւնն . այլ զի հարցն բարետոհմութեամբ պանծաս, զինչ առաւել ըմբոյնեաց 'ի բարետոհմութենէ հօրն լխաւ . ոչ թռան էր լ'բրահամու, ոչ որդի էր լսահակայ, ոչ 'ի նմին մօրէ, ոչ 'ի նմին ազատութենէ . մի օգնեաց ինչ նմա ազգն, վասն զի արտաքս ընկեցին զնա բարքն :

() ազգազակի 'ի վերայ ածէ . “ () արդ զինչ ասեմք . միթէ անիրաւութիւն ինչ իցէ յայ . մի լիցի, : () պատմութիւնն մերձեցաւ մինչև յայսքան . այսուհետև յառեալ վիճաբանութիւնն զինի : () ասն զի յուրէք զայլոց տեսութիւնս հարցաքննելով և 'ի ներքս մուծանելով առնուն զբամբասանս, ոչ հայեցաւ առաքեալ յայնժամ 'ի հակառակութիւն միայն մարտօցելոցն, այլ և 'ի հերձուածն՝ որ զինի այնորիկ յառնելոց էր 'ի ձեռն մանկեցելոցն . գիտէր զհերձուածողս, գիտէր և զհեթանոսս զինեալ ընդդէմ բանիս այսորիկ, և յառաջագոյն առնելով պատրաստէ նետս, զի քեզ ամբարեացին անօթք 'ի զարգանալ պատերազմին : Վասնզի ոչ տեսա նէ անձ զմերձակայս միայն, այլ և առաւելապէս նախատեսանէ զհանդերձեալն . և այսր աղաքաւ բանն անկողի սուսեր և նետ : () քէ լխայիաս . “ () արդ զիս իբրև սուսեր սուր և ձեռամբ ծածկեաց . եդ զիս իբրև զնետ ընտիր և 'ի կապարձս իւրում թաքոյց զիս, : () նոյնք սուսեր և նետ . սուսեր առ մերձ կացեալն զէն է, իսկ նետ և առ հեռագոյն որոշեալն առաքէ : () վասն զի անբան և զլայն ժամու հակառակեալն կործանէ և որ հանդերձեալ են յառնել շատխօսութիւնքն կտտրէ, կողի սուսեր առ մերձաւոր մարտօցեալն, և նետ հակառակ ընդդիմամարտացն և 'ի հեռուստ կացելոցն արձակեալ լայց զի մի հատցուք զյարմարութիւն պատճառին, նախ աստացուք զայն, և ապա եկեսցուք յայս : { } քոժամ նուաստացոյց զլրեալն մի ինչ մեծամեծս խորհել ազգան, բռան հարկանէ վաղդազակի և որք 'ի հեթանոսացն եկեալք, և ասէ ցնոսա . “ () 'ի պար-

ծիր յարմատն . քանզի գու վայրենի ձիթենի էիր և հատար 'ի բնական 'ի վայրենի ձիթենուցն և պատուա- տեցար 'ի բարի ձիթենուցն , , : Որ զթուղթն հանդերձ հաւատութեամբ ընթեանու , գասնէ յաւեա զլու- ծումն . բայց մեք 'ի համառօտագոյնս երթիցուք :

Այլէ զիւրայելեան ազգն բարի ձիթենի , և որք 'ի հեթանոսացն՝ հատեալ 'ի վայրենի ձիթենուցն և պա- տուաստեալ 'ի գեղեցիկ ձիթենուցն : Այլէ զԼ'բրահա- մու ազգն գեղեցիկ ձիթենի , և որք 'ի հեթանոսացն էին եկեալք և 'ի քաղցրութենէն Լ'բրահամու ճաշ- կեալք և 'ի մարգարէիցն՝ նաւաստացուցանէ մի բարձրա- գոյնս ինչ խորհել : Աննզի ոչ , առէ , խաբայել 'ի քեզ պատուաստեցաւ , և ոչ դու ընկալար զԽաբայել : ոչ ա- պաքէն նա զքեզ ընկալաւ : Լ'բաքեալքն միթէ 'ի քէն իցեն , ոչ ապաքէն 'ի չրէիցն . փրկիցն միթէ 'ի հեթա- նոսաց , ոչ 'ի չրէից իցէ : Լ'բք ընդէր անգիտանա զարման բարեաց և պարծիս . ոչ գիտես եթէ վայրե- նի ձիթենի էիր , և պատուաստեցար 'ի գեղեցիկ ձի- թենուցն :

Բայց թերեւս տիցես , ամենայն իրօք դարձեալ վերստին զկուրն առնուով ընդդիմանաս , եթէ նոքա՞ն հաւանութեամբն կոճոպեցան , և ես հաւատով կոչի՞ Վեղեցիկ . “ Ս'ի բարձրագոյնս խորհիր , այլ երկիր . զի եթէ անձ 'ի բուն ոստան ոչ խնայեաց , որ գուցէ և 'ի քեզ ոչ խնայեսցէ , , : Տես զառաքելական զձայնն , հոյ- եաց յառաքելական զօրութիւնն , տես զիարդ հատ- նէ արմատաքի զհակառակութիւնն . զնոսա բմբերանէ , և զոռա հաւանեցուցանէ մի ամբարտաւանել : “ Լ'բք եթէ պանծացես 'ի վերայ ուսոյ արմատոյն , ոչ դու զարմատն 'ի վեր ունիս , այլ արմատն զքեզ , , : Ս'առ զի որք 'ի հեթանոսացն էին՝ պարծէին առ խաբայել- ցուվքն , օրպէս թէ նոքա յաղագս 'ի Վրիստոս ան- մարտն լինելոյ խղեցան , և ինքեանք կոչեցան վասն տգի- տութեանն , առէ առ նոսա այնքան յանդգնեցելոցն . “ Ոչ դու զարմատն բարձեալ ունիս , այլ արմատն ըն- քեզ : Լ'բք առեն . խորտակեցան նոքա , և ես պատուա- տեցայ , , : Լ'բարեմտութեամբ հաւանիմ՝ քու՞մ ձայնիդ , ընդունիմ զքո գեղեցիկ պատասխանիդ . բարեք է : “ Բայց մի բարձրագոյնս խորհիր , այլ երկիր . քանզի ե-

Թէ անձ 'ի բնական յոտոն ոչ խնայեաց, գուցէ և 'ի քեզ ոչ խնայեսցէ, : Որք ըստ բնութեանն առնէին ըզբարետոհմութիւնն՝ յազագս անհաւատութեան արտաքս մերժեաց, և զքեզ ամբարտաւանեալ արտաքս ընկենու յազագս նորին չարաբարութեանն : Եւ տես զհարգ հակառակութիւնն հատանէր երկիւզիւն :

“Եւ արդ տես զքաղցրութիւնն նոյ և զխառութիւն, 'ի վերայ կարծանելոցն զխտութիւն, և 'ի վերայ քաղցրութիւն՝ եթէ անայցես 'ի քաղցրութեանն. ապա թէ ոչ՝ և զու խորտակեսցիս : Տես զհարգ ահիւն զհակառակութիւնն հառանէ, և կացուցանէ զինքն 'ի մէջ հաւատարիմ ոչ 'ի հակառակել, այլ 'ի զարհուրեցուցանել : Եւ հարցափորձել զօտար ազգ յազագս քոյ կենաց յօժարեցուցանել փութա, որպէս զի հաճոյ լիցիս բարեգործին. մի ստեր զբարետոհմութիւնդ 'ի ձեռն բարեցդ :

Եւ ապա ասէ որք 'ի հեթանոսացն էին : Ո՞տն զի զայն 'ի մէջ բերէին հեթանոսացն. Պաւղոս առ մեզ առաքեցաւ, ոչ առ ձեզ Հրեայս. վասն հեթանոսաց է քարոզ : Եւ յնմ ձայնի զարձեալ Պաւղոս յարմարէ զփրկական դեղ բարեպաշտութեան և ասէ. մի ինչ յիս պանծայք. այո ձեր վարդապետ եմ և ոչ Հրեից, այլ ուսարուք հաւատեալ. “ Եւ անդի ոչ կամիմ զձեզ անգիտանալ, եղբայր, զի որքան եմ հեթանոսաց վարդապետ, զսպասաւորութիւն իմ փառաւորեմ, : Օ՞ ինչ է փառաւորեմն : Երձ կացուցանեմ զիմ զսարկաւաթութիւնս, յանդիման կացուցանեմ զհեթանոսս : Ինչ գէշ մատուցանիցես. “ Եւ երևոնախանձեցուցից երբէք զիմ զմարմինն, և ապրեցուցից զոմանս 'ի նոցանէ, : Ինչ ձեզ զարմանում, զի զնոսա 'ի նախանձ բերից : Եւ այսպիսի վարելով Պաւղոս, շիջուցանէր զհակառակութիւնն, և 'ի ներքս մուծանէր զպայծառ բարեպաշտութիւնն. կոտորէր զհակառակութեան իրս, և մուծանէր զհամակամութիւնն : Իայց 'ի յառաջիկայսն երթիցուք :

“ Օ՞ ինչ ասեմք. միթէ անիրաւութիւն իցէ յ'իս տուժոյ. մի լիցի. քանզի Սոլմէսի ասէ, ողորմեցայ յորում ողորմեցայց, և գթացայ յորս գթացայց, : Ինչ ձայնս զայս Պաւղոս ոչ յիւրմէ 'ի գիմաց առնէ, փասն

զի յարմարութիւն է ընդդիմադրութեանն։ Ս'արմա-
գործէ ընդդիմադրութիւնն։ Պաւղոս յերեսաց մար-
տացելոցն, “() ինչ ասեմք. մի անիրաւութիւն իցէ
յ՝ յատուց. մի լիցի. որ ասէն՝ ողորմեցայ յորում
ողորմեցայց, և գթացայ յորս գթացայց, . ընդդի-
մադրութիւնս այս ոչ զամենայն զյարմարութիւնն
էառ։ Իսոյց “ մի լիցին, . յարագրութիւն իմն է։ Եւ
քան լուծանել զհակառակութիւնն՝ վաղվաղակի շիջոց
զհայհոյութիւնն, զի մի մինչդեռ քննիցէ դիմաւորան՝
յառաջագոյն ժամանեալ որ ընդդէմ ինչ ասիցէ ան,
մերձ եղ իրբեւ դիմատուրս բժիշկ ՚ի մէջ զմի լիցին, զի
հրաժարեցուցանելով զհայհոյիչն արգելցէ ՚ի հայհոյու-
թենէն և անցէ ՚ի ճշմարտութիւնն։

Եւ որ ընդդէմ կայ՝ ասէ. այդ յազազս { չափոքաց
ասացաւ. “ զչ՝ չափոք սիրեցի և զյ՝ յառ ատեցի. և Ս' ու-
սէսի ասէ, ողորմեցայ որում ողորմեցայց, և գթացայ
յորս գթացայց, . Ս'ում կամի ողորմի, և ում կամի խըռ
ամենայ, և “ զի ևս մեղադրէ, զի կամաց նորա ոչ որ
կայ հակառակ, . Վ'անդի եթէ նա զայս ախորժէ և նա
զայս կողմէ, ընդէր յինէն բան պահանջէ զոր ինքն
գործէ։ () այս զօրութիւն ունի ամենայն ընդդիմադրու-
նութիւնն։ Վ'անդի Ս' ուսէսի ասէ. “ ողորմեցայց ո-
րում ողորմեցայց, և գթացայց յորս գթացայց, . Եւ
ուրեմն որպէս այլ ուրուք ընդդէմ կացեալ, իրբեւ խոր
հրդով իմն ՚ի վերայ էած “ զչ՝ չափոք սիրեցի և զյ՝
յառ ատեցի, . ՚ի վերայ բերէ զմիւս ևս ձայնն՝ թէ ում
կամի ողորմի և ում կամի խտտանայ։

Եւ յորժամ հաւաքեաց զմտածութիւնն, ասէ զայս
զոր ընդդէմն դնէ. “ Ս' ևս ուրեմն որ կամին և ոչ որ
ընթանայն, այլ որ ողորմին ան, . () ի եթէ ում կա-
մի ողորմի և ում կամի խտտանայ, ինձ զի մեղադրես։
Ս' այրապար պատհետեւ բերեմ զբարեպաշտութիւնն,
տարապարտ ընթանամ առ ճշմարտութիւնն. զի ոչ որ
կամին և ոչ որ ընթանայն, այլ որ ողորմին ան։ () այս
ամենայն ՚ի դիմաց վիճողին ասելով, ոչ զանգաղի ա-
ռաքեալ հզօրապէս ընդդէմ կալ նմա, ոչ հաստատել
կամելով զվիճաբանութիւնն, այլ լուծանել զամենայն
հետաւորսն զկարծիս։

Ս' ում կամի ողորմի և ում կամի խտտանայ, “ Եւ

տան ինձ՝ զի ևս մեղադրէ, քանզի կամաց նորա, ասէ, ով կոչ բարդէմ, : Սկիզբն այսուհետեւ հանդիպելոյն տանէ Պաւղոս ասելով. «Իսկ դու ով ես, մարդ, որ պատասխանի տաա նայ, : Ըտանօր ոչ է լուծումն ընդդիմաբանութեանն, այլ նախ առաջին սաստե յանդգնեցելոյն քննել զայնս. վասն զի ըմբերանել զփիճազան՝ ոչ լուծողի զինդիրն է, այլ աճեցուցանողի զտարակութանն : Եթէ սաստեա ինձ զիրաւացի ասողի, լռեմ և լռեալունիմ զձոխաբանութիւնդ, այլ և ոչ մի յարմարութիւն ոչ տեսանեմ : Ինչէր մեղադրես և ոչ հաւանեցուցանես :

Եւ նախ առաջին պապանձեցուցանէ զախտաւանս մարդկային յանդգնութեանն, որք իշխենն և բողորովն իսկ փութան բան յայ պահանջել յազագս եղելոյն. «Դու ով ես մարդ որ պատասխանի տաա նայ, : Եթ ի յօրինակ իմն հասարակաց, քանզի պարտ և արժան է և ի հասարակաց սովորութենէն հաստատել զմտան : Օր օրինակ եթէ դք տեսանիցէ զտէր դք որ դուր ծառայ հարկանէ, և մատուցեալ ի մէջ ասիցէ՝ ընդէր հարկանես : Եւ նորա զտէրունական իշխանութիւնն ի ձեռն առեալ ասիցէ՝ և քեզ զինչ փոյթ է, ոչ ունեմ իշխանութիւն իմում ծառային, ոչ ապաքեն իմ է, ոչ ընդ իմով իշխանութեամբ կայ : Եւ յորքիկ են զեկուցանողի զիշխանութիւնն, այլ ոչ ցուցանողի զյարմարութիւնն : Եւ առ ընդդիմակացն վազվազակի զայբացեալն ասէ՝ զինչ առ քեզ : Եւ այց յորժամ հալեսցէ զարմատութիւնն և զնստուսցէ զգայրացումն իւր, ի հանգարտութիւն եկեալ այնուհետեւ պատասխանի առնէ մեղադրողին : Օ ի մի զիս ստգտանիցես, ով մարդ, եթէ վայրապար զայրացայ, ուսիր զյանդգնութիւնն : Օ այս և առաքեալ առնէ : Քանզի պահանջեալ բան ի վիճազան՝ եթէ որում կամի ողորմի և ում կամի խտանայ, զի ևս մեղադրէ : Եւ ասն զի ետես արդարաւորեալ զձայնն ասելով՝ «Դու ով ես մարդ որ պատասխանի տաա նայ, : Եւ օրինադրէ ստեղծողին, արարածն քննէ զարարիւն, ծառայ պահանջէ բան ինչ ի տեսանէ : Եւ ոչ ի հասարակաց իրացդ ուսանիս. զի և յազագս աղատութեան մարտուցեալ ծառայ յորժամ ձգի ի ծառայութիւնն, ոչ իշխէ զիւր զքէմն յանդիման

կացուցանել, այլ զայլ դք առնու մնորտակից, զի մի հա-
կառակ զդէմն ծառային կացուցանիցէ տեառնն զինաց,
Եւ դու մարդ ես մահկանացու, առ անմահ գէմն ըզ-
քեզ հաւասարեցուցանես: Ս'իլ ես դու որ պատա-
խանի տաս Ստուծոյ. ժամանակեացդ քննեալ յախե-
նականն, մահկանացուդ զանմահն, որ 'ի գերեզմանիդ
լուծանիս զյերկնի բնակեալն, որ յերկրէս կերակրիս
և յերկիր գառնաս 'ի յաւիտենականէն յամենայն ժա-
մանակսն բանս պահանջես: "Սու ո՞վ ես մարդ որ ընդ-
դէմ պատասխանի տաս անոյ. ո՞չ ունի իշխանութիւն բրա-
տըն կաւոյն, 'ի նմին առնել զոմն 'ի պատիւ անօթ, և
զոմն յանարգանս:":

Ս. յո, ասէ, գեղեցիկ ըմբերանես, բայց զինդդին ոչ
լուծանես. որովք պապանձեցուցանեսդ, առաւելաւ ըզ-
մեղադրութիւնն: Ս' ասն զի ասես' եթէ ոչ ունի իշ-
խանութիւն բրատն 'ի նմին կաւոյ առնել զոմն 'ի պա-
տիւ անօթ և զոմն յանարգութիւն: Ինքն է ուրեմն որ
առնէ զպատուականն և զանպիտանն, և զի ես մե-
ղադրես: Եւ ներեմ այդմ ձայնի բռնմ. զի որովք զ-
լուծանես զմեղադրութիւնն, յաճախես ևս զտար-
կուսանն: Եւ յազապս այսորիկ առաքեալ յորժամ սոս-
տեաց իբրեւ յանդգնեցելոց, յայնժամ ուզէ իբրեւ զը-
խալեալս, և ասէ սաստեղով. "Սու ո՞վ ես մարդ, որ
պատասխանի տաս անոյ. ո՞չ ունի իշխանութիւն բրատն
'ի նմին կաւոյ առնել զոմն 'ի պատուի անօթ և զոմն
յանարգանս:": Եւ յորժամ գիտաց եթէ որովք պապան-
ձեցուցանին՝ առաւել յաճախէ զտարակուսանն, վաղ-
վաղակի 'ի վերայ ասէ. "Եթէ կամէր անձ յուցանել
զբարկութիւն և ծանուցանել զցօրութիւնն, որով
ներեաց յորով երկայնատութիւն:": Ս' սո մտաին քննեա-
ցին բանքս, զի ոչ իսկ է հնար 'ի ստեղծաբանից ընդա-
նել զճշմարտութիւնն: Եւ յոյց և խրատեաց եթէ ոչ է
պարտ և արժան յայնքան պահանջել. և վարեցաւ Սու-
րբա ձայնիւ անոյ որ 'ի ձեռն յապկեաց ասացաւ. ժամն զի
'ի հնումն ժողովրդեանն ասէր անձ. "Ս'իթէ ստեղծ-
ստեղծութեան յատեղծիչն եթէ ընդէր զիս արարեր:": Ս'ի
պատասխանի տայցէ կառն բրտին զինչ առնես, զի ոչ
գործես, զիք քո ձեռք: Սուք յազապս գործոց իմացա-
տու իրեք ինձ և որդւոց իմաց: Եւ ձայն զյապկեայ որ ըն-

բերանէր զնոստ, Պաւլոս առնլով յօրինէ զսխալեալ բարսն :

Իւրդ որ ինչ սաստեղն էր ցուցաւ, և որ ինչ լուծանելոյն՝ զհետ եկեսցէ : Օ ի ուսանիցիս, եղբայր, եթէ Պաւլոս ոչ առ հաւաստութիւն խնդրեցելոցն յառաջ եբեր “ Դու ո՞վ ես որ ընդդէմ պատասխանի տաս նոյն, այլ վանս սաստելոյ . սաստանօր գրէ զամենայն ստեղծչին և առէ, “ ի՞նչ ունի իշխանութիւն բրուան ի նմին Կաւոյ առնել զոմն ի պատիւ անօթ և զոմն յանարգանս : Ի՞նչ առ վիճաբանութիւնն խօսի, և ոչ առ յայտնութիւն ուսմանն : Իսկոյն այլուր կամելով ցուցանել եթէ անօթ անպատուութեան և անօթ պատուոց ոչ յայն պատրաստի, այլ ի քործողացն յօժարութենէ ի վատեմարագոյնս միտելով և կամ յառաքինութիւնն, որն հպելոյ, առէ ճիւղթեայ . “ Օ այս գրեմքեզ դիմապատեմ զիարդ պարտ իցէ ի տան նոյն շրջել . ի մեծի տան ոչ միայն են անօթք ոսկեղէնք և արծաթեղէնք, այլ և փայտեղէնք և խեցեղէնք, “ Օ այս ինքն Պաւլոս առէ . քանզի ոչ յայլն ումեքէ ի մէջ ածից զվերկայութիւնն, զի մի ասիցես՝ եթէ ոչ գտանելով յառաքելոցն զլուծումն, յայլ գիրս վազեաց : Ինքն Պաւլոս որ նոցա սաստերն, յորժամ ոչ ևս խօսէր տաստելով, այլ շնորհաբանութեամբ առէր . “ Ի մեծի տան ոչ են միայն անօթք ոսկեղէնք և արծաթեղէնք, այլ և փայտեղէնք և քարեղէնք, ունանք ի պատուի և ամանք յառաքանս :

Իւր զինչ ի վերայ ածեր . “ Եթէ որ զինքն մաքրեսցէ, եղիցի անօթ ի պատիւ որբեալ, “ Իւր անդ ըստեղծողին գրէր զանօթն ի պատիւ և յանարգանս, ի միտում ևս տեղւոյ յօժարութեան ընձեռեաց զամենայն . “ Եթէ որ զինքն մաքրեսցէ, եղիցի անօթ ի պատիւ որբեալ և պիտանի տեառն խրում յամ քործս բարիս պատշաճեալ : Տեսանեն զի այլ ազգ յորժամ սաստերն՝ խօսի, և այլ ազգ յորժամ վարդապետերն՝ հաւանեցուցանէ . և ըստ յառաջագոյն կերպարանի տեսանն, որ զիւր ծառայն տանջէր, և տու թաղին վաղէ վաղակի խառագոյնս բարբառէր, իսկ առ շնորհաբանութիւնն ձգէր զյարմարութիւնն զայն, նոյնպէս և աստ եցոյց եթէ անօթ ի պատիւ և անօթ յանարգանս ան

ոչ առնէ, այլ զհասարակացն առնէ զբնութիւն. ապա եթէ աչառանգը՝ պատահէր զարարչութիւնն:

Եւ զի ուսցիս հաւաստեալ եթէ ոչ ՚ի բնութենէն ստեղծանիմք ՚ի պատիւ և յանարգութիւն, գիրք ուսուցանեն: Օ ի այնպէս ստեղծու անօթ յանարգան, ընդէր ինձ գիրք վարդապետէին լինել բարի. զի որպէս ստեղծայն ըստ բնութեանն՝ փոփոխել ոչ կարէի: Ինչդէր խրատէ լինել բարւոյք բնական չարին: Հիմ ամբողջութեան զբարին ասելով. « Իր կայն՝ զգուշացի, զի մի անկցի », եթէ բնութեամբ է բարի, ընդէր զգուշացուցանէ և ամբողջութեան: Եւ արդ որ ՚ի կարգին է եթէ « Եւ որ կամին և ոչ որ ընթանայն », եթէ ոչ ինչ է յիս որ կամինն, ընդէր քարոզես. և եթէ ոչ որ ընթանայցէն, վասն էր աշխատիս: Եթէ ոչ իցէ որ իւր միցին, ընդէր ասէր անձ. « Եթէ կամիցիք և լուիցէի ինձ, զբարութիւնս երկրի կերիցիք », Եթէ ոչ իցէ որ կամիցին, ընդէր և փրկիչն ասէր. « Բանիցս անգամ կամեցայ ժողովել զմանկունս ձեր, և ոչ ախորժեցէք », Եթէ ոչ իցէ որ ընթանայցէն, վասն էր գաղափարս ասէր. « Բարւոյք ընթանայիք, ո՞ զձեզ խափանեաց », ընդէր և Պաւղոս ասէր զինքենէ. « Եւ այնպէս ընթանամ իբրեւ անյայտ ինչ. զյետոյսն մտաացեալ՝ յառաջագնան կարկառեալ զնպատակին զհետ երթամ », Օ ի աշխատիս, ընդէր ընթանաս. դու ասացիր՝ ոչ որ կամին և ոչ որ ընթանայն:

Եւ զիրք լուծանեն զհակառակութիւնն: Եւ որ իւր մին ՚Խաչակ, վասն զի կամեցաւ օրհնել զանդրանիք. և ոչ որ ընթանայրն Եւսաւ ՚ի դաշտին, այլ անձ որ ողորմեցաւն: Եւ յակոբոս: Եւ որ ոչ ևս կամողին ՚Խաչակոյ և ոչ ընթացողին Եւսաւայ, բայց այն որ ողորմեցաւն: Եւ կորու: Եւ լուծաւ խնդիրն « ոչ որ կամին », Եւ ինչպէս ընդէր իսկ բողորովին՝ որ ողորմին անձ: Բանդի կայ անոյ տակաւին խնդիրն՝ ում կամի ողորմի և ում կամի իւր տանայ:

Հայեաց հաւաստեալ, եղբայր: Բոտուած կանխադիտէ զամենայն. և գիտէ յառաջագոյն, իբրեւ ոչ եթէ ինքն տպաւորեսցէ զհանդերձեալսն, այլ կանխաւ ճանաչէ զլինելոցն: Բանդի այլ է ըստ իւրում տնօրէնութեանն յառաջագոյն սահմանել, և այլ ՚ի մերոց գր.

Ճոց կանխաւ փիտեւ զիրան . այլ է նախաապաւորել , և այլ յառաջագոյն գիտել : (Թ) Է կանխաւ գիտիցեմ զչաբն թէ քննելոց է չար , ոչ նախագիտութիւնն իմ արար զնա չար . որպիսի ինչ ասեմ . եթէ տեսանիցեմ բազում անգամ զայր որ երիտասարդ 'ի հօրէ մնացեալ ժառանգաւոր յօրով ընչից , և տեսանիցեմ զնա 'ի խրա առեւ 'ի բաց կացեալ և փափկացելոյն կենակից , 'ի տեաւորանս յորգորեալ , 'ի ձիւամարտութիւնն պարապեալ , վազվազակի 'ի տեսանեւն ասեմ . սա 'ի ուղ ժամանակի զրուէ քննչա իւր , սա զհայրենի ժառանգութիւնն կորուսանէ . ոչ վասն զի յառաջագոյն տեսի' տպաւորեցի ինչ , այլ 'ի բարուցն նշանակեցի : Եւ առնէ զհանգիստմանն ոչ նախատեսութիւն յառաջ տեսողին , այլ վարք չարաչար գնացելոյն : Բազում անգամ , սիրելի , և յայլոց իրացն ասեմք . տեսանեմք զոր որ ընդ լպիրծ ճանապարհ գնասցէ և ցուպ ոչ ունիցի , վազվազակի ասեմք՝ զլորելոց է նա . անգիտանայ զտեղեացն բնութի , անկանելոց է 'ի զլորումն : Ը ամն զի յառաջագոյն ասես , մի արդեօք դու գործեսցես զիրան :

Իսկ ոչ են նմանք իմ կանխագիտութիւնն և նոյն զայս ասեմ . 'ի մերոցս և որ գեր 'ի վերոյ քան զմերոս է' առուցանեմ : Բանդի յերկարեն ոմանք ընդդէմ ասելով պայտիսումն . զի ուսանիցիս , ասեն , եթէ նո՞ւ արգարագործ է և 'ի չարս : Ինքն ասաց Երեմիայի . “ Եւ քան զստեղծանեւն զքեզ յորովայնի' գիտէի զքեզ , և յառաջ քան զելանեւն յարգանդէ' սրբեցի զքեզ , և ինքն ասէ . “ () Ետառացան մեղաւորք յարգանդէ , նախ քան զելանեւն մղորեցան յորովայնէ և խօսեցան սուտ , : Տեսանեն զի յորովայնէ նա ցուցաւ արդար , և միւսն չար . տեսանեն զի 'ի բնութիւն ուրեմն բարւոք ասաց փրկին առ չրեայսն . “ Ը ուրիշ ոչ գիտելով ըզգիրս և ոչ զգորութիւնն նոյն , Ը թերցիր ուղղակի և մի խօսիր խտորնակի . “ Եւ քան զստեղծանեւն իմ յորովայնէ' գիտէի զքեզ , և յառաջ քան զելանեւն յարգանդէ' սրբեցի զքեզ , : Ը նախ սրբեցի զքեզ , այլ նախ գիտէի զքեզ և ապա սրբեցի զքեզ : Ը ստանոր զկանխագիտութիւնն եցոյց , և յետ կանխագիտութեանն ապա զսահմանն . “ յառաջ քան զստեղծանեւն իմ զքեզ գիտեմ , և նախ քան զելանեւն յարգանդէ

սրբեցի զքեզ : 1) ասն զի գիտէի զքեզ, սրբեցի զքեզ : Յազազս այսորիկ և առաքեալ ասէ . “ () որս կանխա-
գիտեր, յառաջագոյն սահմանեաց ”, այլ նախ ծանեաւ
և ապա սահմանեաց :

Ի զաւելմ, հանդիսակից լերուք բանիս յօժարութիւն,
ոչ զի գովիցէք, քանզի ոչ զայդ խնդրեմք, որպէս և ասծ
վկայէ, այլ հայցեմք զհասարակեաց սգումսն . առաածե-
ցէք ինձ զլսելիս մտացդ : “ Եւ քան զեւանեւն քո յար-
գանդէ սրբեցի զքեզ ”, խոնարհագոյն քան զասո-
ցեալսն յառաքելոյ : Վրանդի 4) աւղոս յաղագս իւր աս-
էր, “ զորս յառաջագոյն ծանեաւ, և կանխաւ ընտ-
րեաց նախ քան զսկիզուն աշխարհի ” : () Ի զյորովմա
յորովայնէ սրբեաց, բայց զառաքեալսն նախ քան զաշ-
խարհ ամենայն ծանեաւ . և ոչ վայրագար գիտաց, այլ
կանխաւ ընտրեաց :

Ի զդ տեսցուք կանխագիտութիւնն արար զբնութիւն :
() Ի եթէ ընտրութիւն առաքելոյն յառաջ քան զի-
նեւն աշխարհի՝ այն բնական արդարութիւն՝ առնէ և
ոչ յօժարութիւն առաքելութեանն, ընդէր կանխաւ
ծանուցեալքն մնքսաւորք՝ կոչեցան : 1) ասն էր 4) աւղոս
հալածէր, էր աղագաւ 1) ատթէոս մնքսաւորէր, ըն-
դէր պունիկք փութային յարքայութիւնն : Վրանդի ե-
թէ յառաջագոյն ծանօթացաւ արժանաւոր արքայու-
թեանն պունիկն, ընդէր պունիկէր . եթէ յառաջագոյն
ծանեաւ զ4) աւղոս նծ, ընդէր ոչ կանխագիտութիւնն
դարձեաց զբնութիւնն, վասն էր կանխաւ ծանուցեալն
յառաջ քան զլինելն աշխարհի հայհոյիչ և հալածիչ
և թշնամեմիչ եղև :

Տեսանեա զի կանխագիտութիւնն ոչ աւելի զբնու-
թիւնն, այլ զյօժարութիւնն նախատեսէ : Վրանդի ե-
թէ յառաջ ճանաչելն առնէր զոր առաքեալ, ընդէր
1) ատթէոս մնքսաւորէր : Եւ մնքսաւորէն կուստաշ-
տեւ է, որպէս ասէ փրկիչն . “ Եղիցի քեզ որպէս զհե-
թանաւն և զմնքսաւորն ” : Ի յապէս զուգապատիւ ինն
զկուսապաշտութիւնն և զմնքսաւորութիւնն սահմանեաց :
Ի զդ եթէ յառաջագոյն ծանեաւ զ1) ատթէոս, ընդէր
նախագիտութիւնն ոչ աղար զնա առաքեալ, այլ յօ-

ժարութիւնն խնարհեցոյց՝ ի հնազանդութիւն : Սա-
հար ապրեցաւ և ընդ հաւատացեալսն համարեցաւ ,
յայտ է թէ և զնա կանխաւ ծանեալ անձ . և զիսորդ
յառաջագոյն ծանուցեալն բող էր , ընդէր մնորգարիտն
կանխաւ տեսեալ ի տղայն կայր :

Օ այս ամենայն ուրեք տեսանեա՝ զքնութիւնն մի-
ջակ , և զբաժարութիւնն կանխաւ գիտացեալ ան , իւ-
րազք վարուք երևեալ : Եւ ինքեալ ետես ան զլինելոցն ,
և պատգ վարուցն ծանօթագոյն եղև : Ի Սաղոսի ձայ-
նէն ընկալ զբաժանմն . “ () Երս յառաջագոյն ծանեալ
և կանխաւ սահմանեաց , զնոսին և կոչեաց . և զարս կո-
չեաց , զնոսին և արգարացոյց , : Ինդէր և { } ուզաւ կո-
չեցաւ և ոչ արգարացաւ : () Երս կանխաւ ծանեալ և
յառաջագոյն սահմանեաց : Եւ ոչ ևս առնէ յառա-
ջագոյն բնարութիւն յորովայնէ գիտելն զմարդարէն ,
ար ոչ և նախ քան զյառիտեանա բնարեցելոցն և յա-
առջ ծանուցելոցն բնութիւն ոչ յարմարեցաւ , այլ յօ-
ժարութիւնն զսահմանն եցոյց , մանաւանդ եթէ յօ-
ժարութիւնն կանխագիտութեանն վկայեաց : { } ուցաւ
այսուհետև եթէ ոչ առնէ կանխագիտութիւնն զքնու-
թիւնն , եթէ ոչ բոլորովն հակառակասէր ոք իցէ , և
առ նոյն իբրեւալ առ ճշմարտութիւնն :

Եւ ընդէր բնութիւն ի Սարաւոն պատրաստէ զբանն :
Եւ ան զի առէ ց(Քարաւոն . “ Ի ուրն յայդ յարուցի ըզ-
քեզ , որովս զի ցուցից ի քեզ զգորութիւն իմ , և պատ-
մեացի անուն իմ յամենայն երկրի , : Եւ արդ զի ծա-
նուցանեա զքո զգորութիւն , շարչարեմ զքո մարդիկդ .
զի գիտացի քո ոյժդ , կործանեմ զանպատճառն : Ի ան-
դի եթէ անբաժնաւ է՝ մի մեղադրեր , և եթէ ընդ բամ-
բատանօք՝ մեղադրեա :

Եւ զինչ իցէ “ քի՛ ի քեզ ցուցից զգորութիւն իմ , :
Հոյեաց յիրաւ , վարեցոյց առակաւ ոմամք սկզբնագու-
նաւ և ճշմարտիւ : Ի ռժիշկան տրուեալ կամելով ըզ-
բնութիւն մարմնոյ իմանալ և զգորտորին , վարեցաւ
հառանդակաւ իրօք , և հատանէ զմարդիկ զկենդա-
նիւ , զի այլոց զբժշկութիւն առանդիցէ : Ի այց էր և այն
անիրաւ , եթէ յողագոս այլոց փրկութեան զայլ զկեն-
դանիա խողխողէր : Եւ ապա զինչ առնէին առաջինքն :
() մարմնեալն մահու յողագոս առաջակութեանն կամ :

շուրթեան և կամ կախարդութեան, զայնպիսիան առնելով կենդանիս հատանէին, ոչ զրկելով որք տանջելոցն էին, և մարդկան զօգնականութիւն գտանէին: () ք զմասնեան 'ի չարչարանս յազազս իւրոց փնտսաց կենդանւոյն յօշոտէին, և մինչ դեռ ևս խլրտայցեն փորտիլն՝ ուսանիցին զգործն:

Երեսպէս և անձ ամենիմաստ բժիշկն, քանզի բժիշկ է որ ասէրն « Այ եկի կոչել զարդարս, այլ զմեզաւորս յապաշխարութիւնս », և « Այ ունին պէտս բժշկի զօրաւորք, այլ չարչարեալք », առնոյր զփարաւոն բզպարտականն բիր չարչարանաց յազազս յանցանաց իւրոց. վասն զի յոյով մեզաց էր պատժապարտ: Երես առաջին հայհոյութեանն, որ ասէր. « Այ գիտեմ բշտէր », Հայհոյութիւնն ունէր զսկիզբն չարութեանն: Երկրորդ չարաբարութեանն առ ժողովարդն, զի զազատ ազգն գատապարտէր ծառայութեամբ և տղիւսազործութեամբ: Երրորդ զի զանպարտ տղայն հեղձացանէր 'ի գետն: Երրորդ զի զանձ քարոզէին, և ոչ պատկառէր: Հինգերորդ զի զսքանչելիս տեսանելով անամօթանայր առ բարեպաշտութիւնն:

Երդ զնա որ ընդ յոյով չարչարանօք անկաւ, առնելով անձ իբրեւ զքաջ բժիշկ՝ սքանչելեօքն հատանէր. ոչ զի միանգամ տանջելովն սպանանիցէ, զի և ոչ որք հատանեն միանգամայն չարչարեն, այլ ներեն հասանել զանգաման, զի ամենայն ուստեք հանձարովք գտանիցեն զգործն: Երկանէ 'ի վերայ նորա զգորտան, զինն ընդդէմ նորա գունդս օտարս զգորս գորտոցն, զմարտիոցն, զի ցուցցէ զգերազանցութիւն զօրութեանն իւրոյ: Այ առաքեաց հրեշտակս 'ի յերկնէ, ոչ գունդս քերովբէից, ոչ գումարէր սերովբէս ընդդէմ հակառակամարտացն. այլ պատրաստէր ցուցանելով զգորութիւն իւր, զբազմութիւն գորտուցն զինելով և զհոյս մարտոց. և զօրականացն այնոցիկ ոչ որ էր զօրովար լեալ երեւելի, այլ միայն հրամանն նոյ առաջնորդէր: Երկն գորտքն 'ի գետոցն հակառակ անամարտացն գումարեալք. եկին և մարտիք, խորհրդոյ զանազանութիւն ոչ ունելով զտէրունեան հրամանն կատարէին: Ի վերայ յարձակէին և խառնիճք և շանաճանճք յորովք զանազանք և սքանչելիք. հակառակ նմա հրաշագործէր

նա՞ն, զանձն նորա հառանելով և տանջելով զխորհուրդս
սրն, որք աղքի աղքի ամբարշտեցան, զանազանապէս
տանջէր :

Եւ զի ուսցիս եթէ յաղագս այնորիկ զնա ըստ մա-
տին հատանէր և ոչ միանգամայն տանջէր, զի ցուցա-
նիցէ զխոր զօրութիւնն, ասէ ամենալաւ իմաստութիւն .
“ Եւ տարակուսէր ամենազօր քո ձեռն որ ստացաւ զաշ-
խարհ և անհետպատեղի իմաստութիւնդ 'ի վերայ ար-
եւանել նոցա զպրացեալ առիժս և կամ նոր ստացեալ
զխորի գաղանա լցեալս սրտմատութիւն ” : Եւ զնամարար,
զի ցուցէ զխոր երկայնմտութիւն : Եւ յաղագս այսորիկ ասէ
նա՞ն . “ () Ի պատմեալիք որպէս յորդիս ձեր որքան ինչ
խաղացի ընդ եգիպտացիսն ” : Եւ զՓարաւոն որ բիր-
պատժոց արժանաւորն էր, տանջէ նա՞ն և ասէ ցնա .
“ Եւ ասն պղծորիկ յարուցի զքեզ, զի ցուցից 'ի քեզ
զգորութիւն իմ, և պատմեցի անուն իմ յամենայն
երկրի ” : () Ի 'ի ձեռն քո զայլս շահեցայց և ողջախա-
հագոյնս արարից, զի քեզ զայլս խրատեցից :

Եւ զի ասանկցիս եթէ զխորդ օգտեաց նորա հա-
տուցումնն այլոց, ան զգորոյն գործ : Եւ փառապէս եր-
բեմն տապանակն նոց յայլազգեացն, և եկին մոլորն սուտ
մարգարեքն ամենեքեան և ասէին լատաւորացն այ-
լազգեաց . “ Եւ արեւոյնք 'ի բաց 'ի մէջ զտապանակն
նոց Եւրայելի ' զձեռն նորա զօրաւոր . ոչ գիտէք որքան
արար տէր եգիպտացւոցն . ընդէր խտացուցանեմք ըզ-
սիրտս մեր որպէս խտացոյց Փարաւոն ” : Եւ բարե-
մտութեան հետեանոսցն : Եւ ասեալեաց, վիճազդ, յայ-
լազգեաց ձայնէն : Եւ 'ի, ասացին այլազգիքն, խտացու-
ցանեմք զսիրտս մեր որպէս խտացոյց նա՞ն զսիրտս Փա-
րաւոնի : Եւ նմին իսկ Փարաւոնի գրեցին զանզգայու-
թիւնն . ընդէր խտացուցանեմք զսիրտս մեր որպէս
խտացոյցն Փարաւոն . ոչ յորժամ խաղացնորօք, յայն
ժամ արձակեաց զժողովուրդն, և այժմ հաշտեցու-
ցուք զնա՞ն : Եւ յայլում պատերազմի գարծեալ յոր-
ժամ տեսին զտապանակն այլազգիքն ասէին . վայ մեզ,
այն է նա՞ն խիստն որ եհար զԵգիպտոսն . վայ մեզ, ասե-
րեցո զմեզ տեր : Եւ աս քան զխորձն տես զխորդ ողջա-
խոհացոյց զնա՞ն Փարաւոն : () այս գոչեմն այլազգիքն :
Եւ միւս կին այլազգի Սահար, որ երբեմն բող էր

և ապա պարկեշտ, նա յիշեցով ասէր թառնալոյն. «Վի տացաք որքան արար տէր ԹԺ. եղիպատացոյն, լուսք և նուաստացաւ մեր սիրտ, և ոչ մնաց 'ի մեզ շունչ. վասն զի ԹԺն ձեր մեծ նա է յերկինս 'ի վեր և յերկր 'ի խոնարհ, ։ Տեսանեն զի ոչ ստէ ԹԺ ասելով. «Վ զոյն յայդ յարուցի զքեզ, զի 'ի քեզ ցուցից զգորութիւն իմ, և պատմեացի անուն իմ ընդ ամենայն երկիր, ։

Վատարած առաքելական վարդապետութեանն եղի զի վախճան մերոց բանիցս. լ' Եւ Վաւղաս. «Վ թէ կա մէր ԹԺ ցուցանել զբարկութիւն իւր և ծանուցանել զգորութիւն, զոր ներեաց բազում երկայնմտութիւն, ։ լ' Եւ ասէ վարդապար 'ի վերայ էած զբարկութիւնն, այլ 'ի վերայ արժանաւորաց բարկութեանն. լ' Եւ զիս ասէ «որում ներեաց բազում երկայնմտութեան 'ի վերայ անօթոյն բարկութեան, ։ Օ ի զոր օրինակ զգիտես որք կայցենն 'ի քում տանն անօթք՝ զանազ. նաբար վարիս ամենեքումք, այլ գիտես որ անօթն ընդունի ձէթ և որ զինի և որ քաջախ, նոյնպէս գիտէ ԹԺ որ անձն է պատեհաբոյն ողորմութեան և որ անձն արժանաւոր պատժոց, ոչ վասն զի այնպէս արար, այլ վասն զի այնպիսի 'ի ձեռն վարուց իւրեանց պատրաստեցան. լ' Եւ ասն պատրիկ, եղբարք, անօթս կոչէ և զպատեհաբոյն, անօթս և զողորմեալոյն, «Վ թէ կա մէր ԹԺ ցուցանել զբարկութիւնն և ծանուցանել զբարկութիւնն իւր, որում համբերեաց բազում երկայնմտութեան 'ի վերայ անօթոյն բարկութեան պատրաստելոցն 'ի կորուստ, զի ցուցցէ զառաքելութիւն զբարկութեանն իւրոյ 'ի վերայ անօթոյն ողորմութեան, ։ և զիս արար անօթ՝ որ զբարկութիւնն ընկալաւ, և զմիւսն որ զմարդասիրութիւնն, զի ցուցցէ եթէ իւրաքանչիւր որ ինքեմամբ կոչէ զբարկութիւնն և զողորմութիւնն. ։

Եւ այլ թերևս ընդդիմանայցէ որ ձայնիս այսմիկ մաւնաւանդ բանիւր որ ասէ. «Վ վերայ անօթոյն բարկութեան պատրաստելոցն 'ի կորուստ, ։ ոչ 'ի վարուց իւրոյ ասելով, այլ ինքն ԹԺ պատրաստէ. Վարտ և արժան է գիտել, զի հաստատելն ոչ 'ի բնութենէն, այլ 'ի յօժարութենէն ընդ. լ' Եւ զայսորիկ ընկալ զիկայութիւնն, զի հաստատելն 'ի յօժարութենէն կատարի

արժանաւոր պատժոց և կամ մարդասիրութեան: Ի՞նչ առաքեալ. “Եւսուհետե, եղբարք, զօրացարութ, աւաւորք լերութ, հզօրացարութ, հաստատեցարութ, Եւրդ եթէ անդէն ՚ի բնութենէն էր հաստեալ, ընդէր տսէր ինձ՝ հաստացիր. քանզի հաստին բարւոյն զինքն արժանաւոր կատարեցն է:

Ինկալ զվկայութի բնութեան իրացն. () ասր բնութիւն բերէ, և զհաստատութիւն կանայք գործեն. յազաքս որոց և հաստումն կոչեն զանգուածոյն գործ. Եւրդ որդէս բնութիւնն բերէ զասր և իմաստութիւնն հաստատե զյառաջ եկեալն ՚ի բնութենէն, նոյնպէս և անստեղծ զբնութիւն, և բնձեռեաց յօժարութեանն: Եւր է մեր բնութիւնս. և ՚ի քեզ է այսուհետե հաստել զքեզ անթօ պատուոյ և կամ անպատուութեան: Եւր կող ես. առեր ՚ի բնութենէս զասրն, ընկալար զյօժարութիւն. որպիսի ինչ կամիս ներկանել՝ ներկանես զասրն. եթէ ծխանի՝ թագաւորական լինիս և որդի թագաւորի. և եթէ ներկանես զբնութիւնդ գործովք խաւարի, լինիս որդի խաւարի և դիշերոյ. ոչ բնութեդ զայն արարեալ, այլ յօժարութեանդ զանազանութիւնդ արարտաւեալ. Եւրդ ոչ ինչ է ամենեւին ՚ի հարկէ, թեպէտ և յամենն հակառակոցն:

Եւստեժոց շնորհաւն որքան ինչ էր ՚ի զօրութեան մերում, լուծան այսուհետե ինչդիրքս և ամբարեցան միտքս: Զայեաց հաւատտեալ, և մի տսեր ոչ կարեմ. Եթէ դք վիճի ընդդէմ ասել նմա, այսպէս ասա. ոչ գիտեմ հաւատտեալ զգիրս. բնեալ զինդիրդ, զի դու բժշկեացիս: () Ի և որ ՚ի բժշկէն բժշկի, ոչ զգեղոց բնութիւնն քննէ, այլ փութայ եթէ մրդէս բժշկեսցի. Եթէ ասիցէ ցքեզ վիճողն. զի դու ուսոր, որպէս վարդապետեցարն, ասա նմա. զիարդ ուսայն՝ գիտեմ, բայց եթէ որպէս իցէ՝ պատմել ոչ կարեմ. զի ոչ եթէ բժշկեցի, այլ բժշկեցայ. անխմնարհելի զանձնդ կալ. Եւ եթէ տեսանիցես զնա հակառակեալ, ասա միր. զան զի իցէ բժիշկ, և ոչ հրահանգեցայ զբժշկականն, եկ առ բժիշկս, և պատմեն քեզ զընդոյն զօգնականութիւն. Եւրդ քեզ բժշկութիւն ընդունել, և նոյ փառս մտաւոյանել յաւիտեանս յաւիտենից. ամէն:

Ի ՀԱՌԻԻՐԱԳԵՑՆ

Հարիւրապետի ուրումն. ծառայ չարաչար տխար-
ցեալ հանդերձեալ էր մեռանել, բայց ոչ վախճանե-
ցաւ յաղագս տեառնն . հանդերձեալ էր մեռանել,
վասն զի մարդ էր . այլ ոչ մեռաւ յաղագս աղաչողին,
զի նժասէր հանդերձեալ էր լինել : Ընտելինն դիւր
պարտան պահանջէր . այլ տէր ընտելեանն զտապուածան
ստացողին 'ի ձեռն հաւատոցն պարգևէր : Եւ զնա-
թեանն հարկաւորապէս առ վախճանն բռնադատէր .
այլ յինքն ձգէր հաւատն ընդ մահուն մարտնչելով և
զմահուն զօրէնս լուծանելով : Եւ մի ինչ Թերահաւա-
տեր Թէ պիցան կարէ հաւատ, մինչ զի և զմահու կա-
պանս խզել, և 'ի նոցուն 'ի վհից սանդարամետացն զու-
գիւն 'ի վեր կորզել : Հաւատ և զգոժխոց դրունս բա-
նայ, և երկնից փականս դնէ, և զընտելեան օրէնս
փոփոխէ, զհրոյ զօրութիւն յիջուցանէ. և 'ի բոց ցոյ
ցուցանէ, և զմահու չափ բլբեցուցանէ : Եւ անվիպ ա-
սեմ . 'ի սուրբ գրոց զնեզ հաւանեցուցանեմ :

Եւ քացի եթէ հաւատ զգոժխոց զգրունս բանայ և
երկնից փականս դնէ . բնիւ զցոյցան յայանապէս : Տես
ինձ զերանելին զՊետրոս, որ բանիւ զգոժխոց զգրունս
էրաց, և զՏաբիթա 'ի խանարհուստ 'ի վեր կած . քան
զի միայն ասաց «Տաբիթա, արի», և վաղվաղակի դը-
րունք դոժխոց բացան և տարտարափն նիդք 'ի բաց ան-
կան, և մեռեալն քան զկենդանինսն արագագոյն լուաւ :
Վարձեալ Հեղիաս մարգարէ 'ի նոյն հաւատ վտա-
հացեալ ասաց . «Եւ եղիցի անձրեւ, բայց եթէ բերա-
նով իմով», և պղնձանայր երկին, և ամփոփեալ լինէր
երկին յերիս ամն և յամիսս վեց, և երկիր երկաթի
բնութեամբ զտվորական պտուղն ուրանայր :

Վիտացեր որքան ինչ զօրէ հաւատ : Եւ արդ յերկրի
հրամայէր, և նժ յերկինս հաստատէր զհրամանն .
մահկանացու բերան բարբառէր, և նոյ կառն հաւա-
նէին գործով հաստատել զքանն : «Փակեաց, ասէ, զեր-
կինս զերիս ամն և զվեց ամիս», ասպա ուրեմն փականք

էին երկնից մահկանացուի մարդոց բերան բարեպաշտ հաւատով զարդարեալ։ Ինքն Հեղիաս զարձեալ 'ի հրեղէն կառս հանդերձեցաւ ելանել, և իբրեւ զԹու չաւն յերկնային կայանն թռեաւ։ յաղաքս որոյ և մինչեւ ցայժմ անձաշ եկաց մնաց մահու, ոչ օրինոց բնութեանն, այլ շնորհօք միայն և զօրութեամբ հաւատոյն անխոնարհելի պահեալ։

Եւ զինչ պիտոյ է յաշխ առել։ Եւ ուրք 'ի կենաց 'ի կեանս հանգերձ մարմնով ամբարձաւ, մահու և ծերութեան և բնութեան հաւատովն առաւել յաղթեաց։ Ղիջք ոյլ և յոգնաբոյնս առել յաղաքս հաւատոյ, ոյլ աւարտեմ զբանս, զի մի յագումն արարից։ Ղիտեմ զի անոպին բանք քրիստոսատէր լսելեաց ձերոց ոչ յաղումն, ոյլ փափագումն առնել զիտեն։ ոչ զմայլումն, ոյլ հեշտութիւն։ սակայն 'ի յառաջիկայն երթալի է։

“Հարիւրապետի ուրումն, ասէ, ծառայ չարաչար հիւանդ հանդերձեալ էր վախճանել, որ էր նմա պաւտոսկան”,։ Պատուական էր ծառայն տեսանն։ քան զի թէպէտ և աւելաստացութիւն կենցաղոյս ծառայ արար, այլ բարեմտութիւն տեսան զազգակցութիւն բնութեանն ոչ ուրացաւ։ ոչ արհամարհէր իբրեւ զծառայ, ոյլ սիրէր իբրեւ զհամազգի։ բնդ մարդասիրութեանն զծանրութիւն ծառայութեանն լծելով թեւեացոյց։

Ի ուարութ և ուսարութ ծառայից տեսարք։ մի իբրեւ օտարօտիս բնութեան արհամարհէք զծառայս, և մի իբրեւ 'ի թշնամիս անխնայ վարիք յազգակիցսն, հաւանեալք երանելոյն Պաղոսի որ ասէն։ “Տեսաք, ծառայից զհաւասարութիւն ընձեռեցէք յապաղելով զբաւառնալիսն, զիտացեալք զի և ձեր և նոցա տէր յերկինս է”,։ Ի երեաց անծառայ լինել, զի այլ ծառայել ուսցիս։ Ի արեմտութիւն պահանջես 'ի ստրկէն։ բարեմտեաց և դու առ տէրն։ տանջես զմեղուցեալն, և դու մի մեղիցես, զի մի տանջիցիս յայ։ Թողութիւն ոչ տաս համազգւոյն, և դու մի խնդրեր Թողութիւն։ Ի արգապետէ քեզ աւետարանական բանն առելով։ “Եւ յայիս աղօթեցէք գուք։ հայր մեր որ յերկինս ես, Թող մեզ զմեզս մեր, որպէս և մեր Թողաք պարտաւորեաց մերոց”,։ Ի ուարութ որպէս և գուք այլ ծառայել

Հանդերձեալք մարդասիրաբար ծառայեցուցէք. և որպէս յայ մարդասիրութիւն խնդրէք, մարդասիրութիւն ցուցէք հոմայեղիցն:

Ի ուր. ասէ. “Հարիւրապետն յաղագս Նիսուսի լուեալ առաքեաց առ նա զծերս Հրէիցն”, (1) Ինչ լսելով. եթէ բանիւ բռնէ, բանիւ զբանելագործէ, բանիւ զմեռեալս կենդանացուցանէ, բանիւ զդէս հալածէ, բանիւ զամենայն վճարէ: “1) ասն զի կենդանի է բանն նոյ, զօրաւոր և հատու բան զամենայն սուր երկնայորի”, ոչ բանջարո, ոչ դեզս մերձեցուցանէ. այլ բան ՚ի նմանէ առաքի և գործն կատարի: Տես որքան էր ՚ի մէջ հարիւրապետին և Հրէիցն զանազանութիւն. քանզի նա լուաւ և միայն ՚ի սոսկ լսելոյն հաւատաց և հաւատացեալ աղաչեաց իբրեւ զած. իսկ նոքա առաջի աչաց տեսանելով զորանչեղիմն՝ զզբանչելագործն ուրաւապէս, թէպէտ և աչք բան զլսելիս զօրաւորացոյնք են: Հօր են աչք բան զլսելիս, այլ զլսելութիւն ախտին տեսնին վարդապետ, և յաղագս այնորիկ կոյր դատաստանուն զած ուրանային:

“1) Եւքեաց, ասէ, զծերս Հրէիցն աղաչելով զնա, որպէս զի եկեալ ապրեցուցէ զծառայն նորա”, (2) Եւքեաց կծերան. ոչ յաղագս որհամարհանաց հրաժարէր ինքն երթալ, այլ դանդաղէր ինքն յաղագս ինքեան պաղատել վասն մեծութեան պառույթն Նիսուսի. 1) Իսկէր զինքն մարդ ապականացու ՚ի մարդոց ապականացուէ, և զՆիսուսն ինչ յայ, միաժին որդի յանձնէ հօրէ. յաղագս այնորիկ զերկցունմն յերկիւղածութեան շարժեալ առաքէր, զառաքելական հրամանն նախ բան զառաքելական կատարէր: “2) Եւքարի որ ՚ի ձենջ, աղօթեցէ. բարեման որ, ապշմանեցէ. հիւանդանայցէ որ ՚ի ձենջ, կոչեցէ զերկցունմն եկեղեցւոյն և աղօթեցին ՚ի վերայ նորա, և եթէ մեզս ինչ իցէ արարեալ թողի նմա”,

Եւքէր զերկցունմն առ նա, աղաչելով զնա՝ որպէս զի եկեալ զծառայն նորա կեցուցէ: 1) Եւքեաց և ինդ ախտանցութիւնս պունն սքանչացիր, զի զհիւանդացեալ ծառայն իւր ոչ արհամարհէր, և ոչ վարկարարող գործ վարկանէր զիրկութիւնն նորա. այլ զայնքան փայլ առաջի դնէր, որքան եթէ որ իւրոց ցաւոց ցուցանիցէ:

Սոյո առնալինս թիւն առնն է տեաննէլ որքան առնէ զփոյթն, մինչ զի բարեխոս առաքել յաղագս բժշկութեանն: Վիտէր զնաութեանս զազապատուութիւն, և ոչ արհամարհէր իբրեւ զսորուկ: այլ ցաւակից լինէր իբրեւ զծառայակից, գիտելով թէ հասարակաց տէր է անձ: Եւ հարիւրապետն այսպիսի:

Իսոյց յորովք ՚ի փարթամիցն մինչդեռ ողջ են ծառայքն, պահանջեն սպասաւորութիւն և պահանջեն առանց ներերոյ: Իսկ յորժամ հիւանդանան, և ոչ մի ինչ հօգ առաջի դնեն. այլ անկեալ ՚ի հիւանդութիւն, առանց սպեկտութեան կայ մնայ յերկիր ընկեցեալ, ոչ հայր տէրն, ոչ այց առնէ տիկինն: Եւ եթէ լինիցի տիկնոջն մեք իրթալ, ոչ տունէ այց իբրեւ աղքատիցի, այլ ահաւոր աչք հայր, թթու բանիւք խօսի, ծանր հպարտութեամբն զազակցութիւն բնութեանն ուղանայ: Ոչ ընթերցայք զգիրս, ոչ գիտէք զինչ ասէ սուրբն յաւիթ. «Իհարեւ աչք ծառայի ՚ի ձեռս տերանց իւրեանց, և որպէս աչք մեր նա տէր անձ մեր», և «Եթեւ ունայ ՚ի կերպարանէն, երկիր ՚ի գրեցն, օգնական լիք հիւանդացիլամն: Փրկիչն ոչ նախ մարդ ծնաւ, այլ անմիտքն: այլ սակայն յաղագս մարդկան մարդ ներեաց լինել: և զաւ մարդ հրաժարէս յազգակցէն, անցաւակից առ համացնդն լինիս: Նորժամ անբան կենդանի փաղանայցէ, գարման տանիս յաղագս պիտոյիցն: Իսկ յորժամ բանաւոր կենդանին քոյ ծառայն հիւանդանայ, ՚ի բաց ընկենաւ, անտես առնես, ոչ գարմանես: Երկրէն արդեօք զի բանաւորքն են և սպաս տանին, յաղագս պնտրիկ արտաքս մզես: Նաւեռ բարի է մարդ ան. այլ «պատուական է, ասէ, այդ ողորմած», և «Իսոյց մեք ոչ հայրնք ՚ի գրեալն: այլ զօտարան կերակրեմք երբեմն ՚ի մարդկանէ փառս որսալոյ, և որ ՚ի ներքօն են՝ թողումք ՚ի տալոյ մեռանել և ցրտով սառնալ, որ յայ փախալէն հատուցումն է՝ ոչ տծելով զմտաւ:

Իսոյց ոչ այսպիսի ոք և հարիւրապետն, որ ամենայն ուրեք էր արթուն, որ ճշմարտապէս վարէր ստացուածովքն, և զինքն պահէր իբրեւ զայն ստացուած, որ ի մատուցութեամբն էր լի և անձայն ողջախոհութեամբն լուսաւորեալ. յաղաղս որոյ և զերիցունան առ ի խոսու

առաքէր : Եւ նոքա յուր բարեմտութեամբ բարեխօսէին, բաւական առաջի արկանելով թախանձանս . այդ, ասեին, արժանաւոր է որում տաա զչնորհն : բարեմիտ է որ ահաու զպարզեդ, ոչ է անարժան քում մերձաւորութեանդ . “ Եւ ան զի սիրէ զազգս մեր, և զժողովարանն նա շինեաց մեզ ” : Նշմարտապէս բաւական անպաշտութեան ծանօթութիւն, բաւական և մտացն բարեաց նշանակք : Եւրբ այնպիսի . առ ան սէրն, և առ մարդիկ հարազատ խնամքն : “ Եւրէ, ասեին, զազգս մեր ” . յայտ է եթէ զօրէնան ինով, վասն զի իրաւն օրինաց սէր է . “ և զժողովարանս նա շինեաց ” . որ առ ան բարեմտութիւնն է՝ ցուցանելով : Եւ անգի որ զչն զտունն կազմէ, իբրեւ զերեւելի իմն արձան առ նա օրերն զտաճարն զայն շինէ : Տես զիարդ բարի գործք՝ ի կարեւոր ժամու յիշատակեալք բազում համարձակութիւն բարեխօսացն ընձեռեն . վասն զի ամենայն ուրեք գեղեցիկ գործք բաւական թախանձանք են : Եւ նոքա ախպէս աղաչէին :

Եւ ի հոռու ընդունէր զորդատանն, ոչ յերկցանցն պատկառելով, այլ զհարիւրապետին զհաւատն ընդունելով : Եւ յարուցեալ երթայր ընդ նստա, թերեւ աքդեօք ի հեղգագոյն ևս քնայր, և զքնացն քառ ինքեան հանդարտ առնէր . ոչ յամելով ի բարեգործութիւնն, այլ ժամանակ տալով, զի որ ի ներքն էր հարիւրապետին սէր՝ հրապարակատեա արատքէ, զի քարոզեցէ զանտառանելի հաւատն ի յանդիմանութիւն անհաւատիցն, զի զպայծառ և զմաքուր և զյատակ բանն յոյսնի արտացէ :

Եւ անգի “ մինչդեռ հեռի էր ի տանն, ասէ, առաքեաց առ նա հարիւրապետն զծառայոն իւր ասելով . տէր մի աշխատիր, վասն զի ոչ եմ բաւական եթէ ընդ յարկաւ իմով մոցես ” : Եւ առաջնունն ոգւոյն յօժարութեան առաքէր զերկցունան . այլ և զայն առնելով ինքն կալ մնալ ոչ ներիւր . զի ի ներքս յինքեան զմտաւածէր թէ որքան է զանազանութիւն պատուոյն Եւստասի, առաքէր զծառայոն ազաւելով զնա և ասելով . “ Եւ աշխատիր, ոչ եմ բաւական եթէ ընդ յարկաւ իմով մոցես ” : Եւ իմաստութեանն, ով արթնութե հարիւրապետին . ոչ զանխաղաւ ի նմանէ ան ի մարդ

Ծածկեալ, ոչ զանկալացաւ միածին բանն մարմնոյն ըզգեսառու ծածկեալ։ Տեսանէր զտաճարն և իմանայր զբնակիչն։ Ոչ անգիտացաւ զտէրն 'ի ծառայի պատկերի, զթագաւորն գերւոյ դիմօք, փոքրն անսահմանելի մեծութեամբն։ Ընդէն վաղվաղակի զարմանայ ի տառա, և վկայէր նմա զծայրագոյն զհաւատն։ քանզի ըզքաջութիւն ոգւոյն տեսանէր զհարիւրապետին, ըստ որում և ցաւակից ծառային երեւեցաւ և հաւատացեալ 'ի փրկիչն ցուցաւ։ Ընկալաւ և միւս ևս յառաջադիմութիւն և զբարձրագոյն հոգւոյն մտածութիւն, ըստ որում ասէրն։ “Տէր, ոչ եմ բաւական եթէ ընդ յարկաւ իմով մտցես”, իրպիսի որ և Պետրոս յորոյ ձգմանցն հիացեալ և 'ի միտ առեալ զմեծութիւն զօրութեանն Քրիստոսի, աղաչէր զնա և ասէր։ “Ի բաց երթ յինէն, վասն զի այր մեղաւոր եմ ես”, իայց ամենայն իրօք որ յաղագս Պետրոսին է բան՝ թողլոյ այժմ, և որ ինչ 'ի յղևտականին՝ պատմեցից։

“Իտրոտութիւն լեալ, ասէ, բորոտ առնէ զանկեալն ընդ ախտիւ”, իտրոտութեան նմանեցան որքիւնք և արածք և պաղպաջմունք, և դժուարաւ զանազանելիք են ախտքս այս բազմաց, մանաւանդ 'ի օկգբան ախտին։ յաղագս որոյ օրէնքն կամին քահանային տեղեակ լինել այնոցիկ։ Եւ անդ քննեալ եթէ բորոտութիւն է, ամենայն որ 'ի տանն կայր՝ պիղծ երեւէր։ վասն որոյ բազումք յառաջագոյն 'ի բաց հանէին զկարասին, և ապա զքահանայն կոչէին։

“Այս մտածութիւն երանելոյ հարիւրապետին առեալ, հրաժարէր զմերձ երթալն նորա։ “Եւ եմ բաւական եթէ ընդ յարկաւ իմով մտցես”, իտրովն ընդ յարկաւս ընդ այսու գիտեմ։ զիմ զմեղս հրաժարեմ որպէս 'ի դատաւորի գալստենն նախ քան 'ի բաց մաքրել։ Վիտեմ զքեզ քահանայիցն ամենեցուն առաջնորդ և հօր քահանայապետ։ և վասն այնորիկ ասացի՝ ոչ եմ բաւական եթէ ընդ յարկաւ իմով մտցես դու։ Երկին աթոռ քո և երկիր պատուանդան ոտից քոց, որ տուն տարցի զանբովանդակելիդ։ Եւ ունիմ յարկ զերկին, եթէ ընդ իմով յարկաւս մտցես։ ոչ ունիմ թագաւորական ապարանս, եթէ զթագաւորդ երկնից ընկալայց։” Իսորդ ընդ ձեղուամբ ընդունիցիմ որ էարկ

ի ջուրց զվերնայարկս իւր. զիարդ աղքատ օթեվանն իմ տաղաւարակից ընկալցի որ թգաւ զերկինս չափէր. որ երկին տարցի որ միանգամայն զերկին և զերկիր ըսուս ի միասին. ոչ եմ բաւական եթէ ընդ յարկաւ իմով մոցես: Իբրև զբարեգործի մուտ յափշտակեմ, և իբրև ի դատաւորի զալստենէ զարհուրիմ: Իսցելու ես հագւոց, քննիչ երիկամանց, փորձես զխորհուրդս, դատաւոր մեղաց: “ Ը եմ բաւական եթէ ընդ յարկաւ իմով մոցես, Երկեայ յինէն. “ այլ ասա բանիւ, և բժշկեսցի մանուկս իմ, Իսկ արդ ոչ արդեօք թուիցի քեզ ասելն՝ բանիւ միայն ասա, յայտնապէս գիտեմ եթէ “ Ինչիւ տեսան երկինք հաստատեցան և հոգւով բերանոց նորա ամենայն զօրութիւնք նոցա, և եթէ ամենայն բանիւ լեալ յարմարին և դարմանին: Եւ աս զի յածային մտածութենէն լուսաւորեալ այրն, միանգամայն զ՛իսուս ի մարմնի տեսանելով, զնոյն և որդի նոյ ճանաչէր: “ Իսա բանիւ միայն, Գիտեմ զինչ յառաջագոյն ասաց իմաստունն Եղովմէս յաղագս քո. “ Ը բանջար, ասէ, և ոչ այլ դեղ բժշկեաց զժողովուրդս քո, այլ բան քո տէր որ զամենայն բժշկէ, Իսա բանիւ, գիտեմ զոյր բան խօսիս, և որքան ստացեալ ես զօրութիւն, զի բանիւ զամենայն արարեալ կատարեցեր: Ը վշտացաւ հայր ի զքեզ ծնանէն, ոչ վտանգիս առնելով, ոչ աշխատիս գործելով. ասա բանիւ միայն, վասն զի բան քո առ ամենայն դիւրահնար գտանի. ոչ զօդ հնչեցուցանէ, այլ զքո կամսդ յայտնէ: Երդ ասա բանիւ միայն. տուր զնշանակ ի հաստատութիւն՝ լսողացն:

Տես զիմաստութիւնն. զերթալոյն յապագումն աղաչէր, և զգիտութիւն ոչ բովանդակէ. և վասն զի զգիտութիւն նորա վկայէ, և ի մտանելոյն ընդ յարկաւն հրաժարէ: Եւ զայնպիսի իմաստուն մտածութիւն փոխանորդէ այլ իմն մեծագոյն. վասն զի այնպէս ի զօրութիւն ի զօրութիւն այրն յառաջանայր, և աղբերանայր ի նմանէ արժանաւորութիւն առատ մտածութեանցն, մանկանայր ի տեսութեանցն յաճմունս: “ Իսա բանիւ միայն և բժշկեսցի մանուկս իմ: Ինչիւ և ես այր մի եմ

ընդ իշխանութեամբ կարգեալ. ունիմ ընդ ինե զի-
նուորս. ասեմ սմա երթ ե երթայ, և այլում թէ եկ
և դայ, և ծառայի իմում՝ արա զայս և առնէ,, : Վի-
տեմ, ասէ, զի զամենեցուն զիշխանութիւն զգեցեալ
եւ. իբրեւ զմի յամենեցուն առ մեզ եկիր. եկիր առ
մեզ իբրեւ զմեզ, որով մեք, զամենեցուն ունիս իշխա-
նութիւն. քանզի ասէ սուրբն Վառիթ. « Հրամանի
քում մնայ տիւ, զի ամենայն ծառայք քո են,, : Վիտ-
եմ, և ծով ամբոխի, յառնեա, և խաղաղանոսն ալիք.
աստեա, և զազարեցուցանեա զհողմն. զմեռեալս կո-
չեա, և մեռեալն արագագոյն քան զկենդանին լսէ : « Վի-
տա բանիւ, և բժշկեացի մանուկս իմ : Վանգի եւ ես այր
մի եմ ընդ իշխանութեամբ կարգեալ,, : Վստանօր յեր-
կաքանչիւր կողմանման զանձին ինքնիշխանութեան յար-
ձակումն նշանակէ 'ի լաւաւոյնս և 'ի վատթարագոյնս,
և զգոփոխումն նորա յայտնէ : « Վիտիմ, ասէ, ընդ ինե
զինուորս,, : որք 'ի մարդկանէ զանազանք և ազգի ազգի
որջացեալ խորհուրդք զինուորս կոչէ : Վիտե և երանե-
լին Վազոս զայնպիսիան զինուորս անուանել. « Հա-
ճեալ եմ, ասէ, ընդ օրէնս անքան ներքին մարդոյն :
Տեսանեմ և միւս ևս օրէնս ընդդէմ զինուորեալս օրի-
նաց մտաց իմոց և գերեալ զիս օրինօք մեղացն,, : Վստա
յիտաւի ուրեմն ասէր՝ ունիմ ընդ ինե զինուորս. ոչ
հակառակ ինձ, այլ ընդ ինե. ասեմ նմա երթ և եր-
թայ, և այլում եկ և դայ. ոչ իշխիմ, այլ իշխեմ խոր-
հրդոյս : Վառի թէ և հարիւրանպետ վասն այնորիկ կո-
չեցեալ էր, իբրեւ իշխան և ինքնակալ խորհրդոյն :

Վիտիմ, ասէ, ընդ ինե զինուորս՝ զանազան խորհուր-
դոս, զամենս 'ի բաց խելով փոփոխեմ, և ոմանց տե-
ղաւոր վնեղ հրամայեմ. արտաքս հանեմ զվատթար-
սըն, և 'ի ներքս կոչեմ զբարիսն. մերժեմ զսարսափ
և մուծանեմ զառաքինութիւն, հաւանեալ Վառիթայ
որ պատուիրէն և ասէն. « խոտորեցիր 'ի շարէն և արա
զբարիս,, : Վ ասն այնորիկ ոչ ասէ յառաջագոյն եկ և.
ապա երթ, այլ նախ երթ և ապա եկ : Վանգի եթէ
ոչ հալածեացես և փախուացես, ոչ կարես 'ի ներքս մու-

1 Յայդ վայր հասուցեալ յոյն բնագիրն, կնքէ զնառս սովորական
վերջաբանիւ, ոչ ինչ վասն մնացորդ հատուածոյն նմանիս տուեալ :

Ժանեւ զառաքինութիւնն . զի և ոչ ներէ իսկ հարա-
զատ ամուսինն ընդ հարձին բնակել : “ Ի՞նչեմ սմա , ա-
սէ , երթ և երթայ , և այլում եկ և գայ , և ծառայի
իմում արա զայս և առնէ , , Դարմնոյ քաջայայա է ,
ահա իշխեմ և մարմնական ախտիցն . ոչ ծառայեմ ա-
րուսյնի , ոչ հաւանիմ հեշտութեանց , ոչ մոլորեցու-
ցանէ զիս արբեցութիւն , ոչ յաղթիմ յանօրէն սիրոյ .
օրինոք նոյ յօրինեմ զխորհուրդս իմ , և խորհուրդքն
զօրէն քաջ երասանակալի անառակու : Ելանել մարմ-
նոյ ոչ անսամ , այլ առ ուղղութիւն բարեպաշտութեանն
վարէ զընթացն :

Եւ լուեալ է ի հոռւս զարմացաւ , և գառնալով որ ք-
հեան երթայր ամբօին՝ ասաց . “ Ի՞նչն ասեմ ձեզ , և
ոչ ՚ի միում ումեք այսքան հաւատս գտի յԻսրայէլի , ,
Եւ ասաց ամենեկին ոչ գտի , այլ այսքան ոչ գտի . Թեք-
ևս առցէ որ ՚ի լսողացն : Եւ ունէին արդեօք Հրեայքն
այնքան հաւատս . ոչ ունէին , զի առանց կարծեաց վը-
կայէին տէրունական գէւքն , և անաղտ առացելոյն էր
հաւատն : Հրեայքն տաղտկային ընդունել զփրկիչն իմ
զեմծ , և սա ճանաչէր զբարեգործն . զիտէր որ ինչ կոչոր
՚ի նմա , ոչ կարծէր որ ոչ գոյր . գիտէր որ ՚ի զօրութե-
նէն պայծառացաւ զօրութիւնն . գիտէր ընդ իշխանու-
թեամբ երեւեալն զգօրութիւնն և զիշխանութիւնն . գի-
տէր զնոյ իմաստութիւնն , զնոյ բանն , զհօր որդին , զան-
ծնին նոյ զմիածինն (ի հոռւս : “ Եւ գտի այսքան հաւատս
Եւսրայէլի , , ասէ : Օքարտէին զի ի հոռւս , որպէս թէ
Ժանտացուցանէ զհայրենի ճոխութիւնն : Իսկ հարիւ-
րապետն և զիշխանութիւնն (ի հոռւս ի խոստովանէր , և
զամենակալ ճոխութիւնն նորա ոչ ուրանայր . առ ծա-
ռայն ախտակցութեամբ առատ ընկալաւ զպտուղն , զնոյ
գիտութիւնն և զյաւիտենական կենացն վայելումն :

Ի՞նչն ասեմ ձեզ , ասէ , և ոչ յումեք գտի այսքան
հաւատ յԻսրայէլի : Դարձան զորո առաքեացն ՚ի տուն ,
և գտին զծառայն ողջացեալ : Իստ Դասթէտի ա-
ւետարանին ասէ . “ Ի՞նչեմ ձեզ , զի յարեւելից և յա-
րեւմտից եկեացեն և բազմեացին ՚ի գոգս Իբրահիմու ,
Դասակայ և Զակոբայ յարքայութեան երկնից , , Եւ-

շանակէ որք 'ի հեթանոսաց անկարծաբար հաւատա-
ցին 'ի Յիսուս: Իսկ եթէ պարտ է և ըստ պատմու-
թեանն ընդունել, ոչ խոտան է յարեւելից եկեալ ըզ-
մոգոս իմանալ: Եւր աւետարանչին որ ասէ. “Եւ ա-
հա մոզք յարեւելից եկին”, Եկին և հեթանոսք յա-
րեւմտից, անխոտորեի հաւատով և եռացեալ սիրով օ-
ժանդակեալք. և զայս սրբոյն Ղաւթայ մարգարէութիւն
կանխախօսէր. “Ճանապարհ արարէք այնմիկ, ասէ,
որ նստի ընդ արեւմուտս, տէր անուն նորա”, Եւ որ-
դիքն արքայութեան, որք 'ի հաւատան ոչ կացին մնացին
Հրեայքն, ընկեացին 'ի խաւարն տրտալբին. վասն զի
բարձցի արքայութիւն երկնից 'ի նոյանն և տացի ազգի
որ առնիցէ զպտուղ խր:

“Եւ ասէ Յիսուս ցհարիւրապետն. երթ, և որպէս
հաւատացերդ եղիցի քեզ. և բժշկեցաւ մանուկն 'ի ժա-
մէն յայնմանէ”, Եւ զահաւասար ընկալար հաւա-
տոցդ զպարգևդ, ընկալ և զգեղեցիկ խոտորվանութեն
յաղթանակ զմանկանդ առողջութիւն. ոչ փոքր տա-
ղանդ տացէ մրցանակ բարի յօժարութեանդ վարձ,
այլ որ քան զբազում ոսկի լաւագոյն է՝ զառողջութիւն:
“Եւ որպէս հաւատացերդ եղիցի քեզ”, Եւ որպէս ես կա-
րեմ, քանզի ածենայն կարելի է նոյն. “Եւ յիստոս Յի-
սուս նոյն զօրութիւն և նոյն իմաստութիւն”, ըստ իւրա-
քանչիւր ուրուք հաւատոյ չափէ շնորհն: “Եւ որպէս հա-
ւատացերդ եղիցի քեզ”, իմոյ պատուասիրութեան
պարգև, և քոյոյ հաւատոյ ուղղութիւն. իմ դեղդ փրկ-
կութեան, և քո հաւատոյդ մրցանակ. քո բան, իմ
գործ. քո հաւատ, իմ զօրութիւն. որպէս հաւատա-
ցերդ, եղիցի քեզ: “Եւ բժշկեցաւ մանուկն 'ի ժաման
յայնմ”, Եւ յորում ժամու. յորում ասացն, յորում
զնշանն ետ, յորում զբանն առաքեաց. ոչ եկաց մնաց
ժամանակ ինչ ախտն, վասն զի երազագոյն էր քան
զհիւանդութիւն դեղն, և գեղն էր բանն: Եւ հա-
զոյն քան զհիւանդութիւն բժիշկն գտաւ. վասն զի
այն բժիշկ և ժամանակաց արարիչ է, յաղազս այն-
րիկ և ժամանակաց ոչ ծառայէ, այլ բանիւ զյոգնա-
ժամանակեայ ախտս բժշկէ:

Եւսա ուրեմն պաանց յապաղելոյ մերձեցուք առ բը-
ժիշկն, ցուցուք նմա զվերոյ, մերկացուցուք զանձանց.

զմեզս, նմանեցուք հարիւրապետին հաւատոյ։ Աւր զինչ ասէ զնմանէ փրկիչն. «Ի՞նչն ասեմ՝ ձեզ, և ոչ յումեք պարսն հաւատա գտի յարայէք», Տես զհարգ իւրաքանչիւր ուրուք զմերկ հաւատոյն կշէր զտէր. հաւմեմանելով զգարի զնոսածութեանցն՝ զարգանութիւնս հարցափորձէ. «ոչ գտի պարսն հաւատա» ասէ։ Ի՞նչ նմանեցուք երանելոյ հարիւրապետին. այնմ հաւակելի հաւատոյն. նախանձեցուք ընդ նորա առժառայան ցաւակցութիւն. ուղղապէս խորհեցուք վասն ի՞նչու որ պառչաւ հաւատոյն և զգործս ստացուք, զառարկնութիւն համարեցուք, զի այնպէս և զարքայութիւն երկնից ժառանգեցուք շնորհոյն։ Ի՞նչ փառսի նոյ մերոյ. ընդ որում հօր և հօգւոյն սրբոյ փառք և պատիւ յաւիտեանս յաւիտենից. ամէն։

ՅԱՐԱՐԱՆՈՑ ՄԵԿՆՈՒԹԵՆԷ ՄԻՆՁ ՅԱՐՍՈՐՄՆ ԷՐ՝

Ի՞նչ արդ. մի՞ որ նոյ ստեղծուածոյն մեզադիր լինիցի. բանցի որպէս զ՛իւրամ ստեղծ անձ, նոյնպէս և զ՛լուս շինեաց ՚ի նմին զանգուածոյ, ՚ի նորին իմաստութենէ, ՚ի նմին կարգէ, ՚ի նմին էութենէ. այլ խորհուրդ թըշնամեցն արար չար զմարմինն և զմիտսն զ՛լուսոյի։ Ի՛նչ զի որ լերկրէ. հողէզէնն եղեալ անմահ, և զիշխանութեան շուքութիւնն ժառանգորդեալ ՚ի ձեռաց ամենա կային և զմարգկային տէրունական իշխանութեան տնուն ժառանգեաց, և որ չէր երբեմն արժանի ձայնին անգամ լսելոյ. զնորին իսկ գործ ժառանգել յանոյն վերժամանել պատիւ. զմիտսն վերաքմբաւանայր, և յարարէն թիկունս գարձուցանէր թշուառականն, իշխութէ զիարդ կամ որպէս՝ լուր։

Ի՛նչ զի չար խորհրդակից օձն եկեալ՝ ասէ ցկինն. «Օ՛ր է զի պառուիրեաց ձեզ անձ՝ եթէ ՚ի պաղտն գիտելոյ զգիտութիւն բարւոյ և չարի մի աւտիցէք. քան

1 Ձերնադիր հեղեղուն օրի. նախաջ մերոյ յաւականն եղեալ ՚ի միւրս գոնոյ, և յարատեան Սրբոյ, և ՚ի սր խնայ, անթիկի օւմի

զնաւն ըստ երկոյ մասանց, ուր մերն զմիջին մասի եկեալ անձն, թերի առաջնով մասանն և երբեք չարի։

զի գիտէր ան թէ յորում աւուր ուտիցէք 'ի նմանէ , բանայցեն աչք ձեր և լինիցիք իբրև անաչել ըզբարի և զչար , : Տեսանէս , լսողդ , զմեղմեխութիւն թնամոյն , տեսանէս զորոգայթս պատրողին , տեսանէս որպիսի բազմահնար իցէ , տեսանէս որպիսի բանիւք որսացաւ զլաւ : « Երում աւուր ուտիցէք 'ի փայտէն , ասէ , բանայցեն աչք ձեր և լինիցիք իբրև զանաչել զբարի և զչար , : Եւ չար խորհրդոց պատրողին . ով անարգութիւն զոր մատուցանէր կնոջն 'ի ձեռն նենգաւոր բանիցն . ով դարանակարութիւն որ իջուցանէ յատակս դժոխոց զպին որ 'ի բարձրութիւն էր վերացեալ նոյ մարդասիրութեամբն : Եւ եթէ թափուր գայր հպէր առ լաւ նենգաւորն , որպէս և իւրոյ իսկ էր պատիւն , այլ կերպարանաւ օձին խօսէր ընդ կնոջն . զի թէ էր եկեալ որպէս և էրն , առժամայն արտաքս վազէր լաւ և առ իւր պրն ընթանայր : Եւ զկերպարանս օձին զգեցեալ բազմահնարն՝ այսպիսի բանս նիւթէր նմա . մատիր , ասէ , մերձեցիր 'ի փայտն յորմէ պատուիրեաց ձեզ ան չաշակել . տեսցես զնա գեղեցիկ եղեալ առաջի աչաց քոց 'ի տեսանել , և քաղցր 'ի կերակուր ճաշակելոյ բերանոյ քո եղիցի . ահաւոր երեխա գազանաց և թռչնոց , և ևս ահաւորագոյն երեւցիս նոցա յետ ճաշակելոյն . արդէն մարդկային կերպարան զքեզ տեսանէն զգեցեալ , այլ իբրև 'ի փայտէն ճաշակիցես՝ զկերպարանս նոյ զգեցիս , և եղիցիս գիտել զբարի և զչար : Եւ ինչ յետ այնորիկ յաչաց ձերոց թագգիցի , և ոչ 'ի լսելեաց ձերոց զանխլասցի ինչ . այլ ամենայն երեւիլիք և աներեւոյթ յայտնիք առաջի ձեր եղիցին :

Եւ որի կինն զհետ բանից պատրողին , և սկսանի ըզխորհուրդս օձին գրել 'ի սրտի իւրում : Եւ քա մերձեայ առ պրն ասելով զայսոսիկ բանս . դառնագոյն քան զլեղի . զի է զի պատուիրեաց մեզ ան չաշակել 'ի փայտէն յայնմանէ . քանզի գիտէր ան թէ յորում աւուր ուտեմք 'ի նմանէ , լինիմք իբրև զանաչել զբարի և զչար : Եւ խորհուրդ չարութեան , ով բանք դառնագոյն քան զլեղի . ոչ ետես նա աչօք իւրովք ըզլոյսն կենաց , ոչ ճաշակեաց բերանով իւրով զքաղցրութիւն մարդասիրին , ոչ շօշափեաց ձեռքօք իւրովք զդուռն

լուսնն ։ { } յառաջ քան զմիաւորութիւնն զայլն օտարացոյց յայ . յառաջ քան զբնականաւն զթագաւորն տընանկացուցանէր . յառաջ քան զծնանեւն ուստերս և դստերս՝ որոշումն ծննդոցն պատրաստէր . յառաջ քան զորդեծնութիւնն՝ որդւոյ զանեծս նիւթէր . յառաջ քան զհամարնակութիւն՝ յաղքայութեն օտար արար ։

|| 5 անմտութեանն , ոչ մոլորութեանն . հաւանեցուցանէր զայլն բանիւք իւրովք , և առեալ 'ի պողոցն մատուցանէր մոլորելոյն , իջուցանէր յատակս դժոխոց զհօրն գազանաց և թռչնոց . գերէ զմիտս՝ որ քան զամենայն առ 'ի ներքոյ երկնից իմաստունն , շիջուցանէ զլըս աշացն՝ որ հանապազ զմեծ տեսանէր . արկանէ կարծիս 'ի միտս այնորիկ՝ որ հանապազ ընդ այ խօսէր . քակտէ զձեռս որք օրհնեցին զթռչունս երկնից և զգազանս երկրի , և զնոցին կոչեաց զանուանս : | ինի թագաւորն տնանկ , մեծատունն մարական . որ բարեկամական սիրով ընդ այ խօսէր , իբրեւ գող ընդ ծառովն թաղուցեալ . իշխանն ծառայ . որ սուրբն էր սրտիւ , ամենայն աղտով լցեալ . որ հողովն փայլէր , խաւարապատ լինէր . որ իբրեւ զարեգակն լուսաւոր , միգապատ ամենեւին . զահաւորն դիւաց իբրեւ խաղ առաջի անկեալ . զօղուն ստեղծեալ , իբրեւ ծառայ զօղեալ . զփառաւորն և զպատուականն անարգ և նուազեալ : || ամս որոյ տիրելիք , վերառեալ զպատմութիւնս զայս , տեսցուք ըզխորս գրոցն ։

“ Եւ ետես կինն զի բարի է ծառն 'ի տեսանել և քաղցր 'ի կերակուր և հաճոյ աչաց հայելոյ , և առ 'ի պտղոյ նորա եկեր , և ետ առն իւրում , : Տեսանեմ կերակուր որ զմահ միջնորդեաց . տեսանեմ կերակուր որ 'ի դժոխս ձգիցէ . տեսանեմ ճաշակ որ 'ի զրախտէն . օտարացոյց զճաշակողն : Եւ արդ մի ոք որ¹ միանգամ միտս ունիցին , զիմաստս փայտին մեղադրութիւն² տեսել ճաշակողին : Եւ արդ թագաւոր ոք որ պատուէր տայցէ դռնապանին ոչ տալ թոյլ ումեք յիշխանացն մտանել 'ի սենեակ թագաւորին՝ եթէ ոչ ինքն հրամայեացէ , և մեծ ինչ խորհուրդ նմա միայնում յայա-

1 Երկու օր . որ Գոգի ունիցին :

2 Երեք օր . զմեղադրութիւն տալ յետ ճաշակելի :

նեցեք և ծածկել հրամայեցեք, իսկ նա ելեալ հրապարակիցէ զխորհուրդ թագաւորին ում և ինքն կամեցի, պսա ինձ, ոչ կրեացէ պատիժս դատաւտանաց այնպիսին որ զհրաման թագաւորին արհամարհեաց:

Այսպիսի իմն եղև Ադամայ. զամենայն ետնման անձի վայելումն, զտունկան, զպտուղան, զաղբիւրան, ըզդրախտին վայելութիւնն, զարեգակն, զլուսին, զատեղս, և միայն ի միում փայտէ հրամայեաց զգուշանալ առ ի ցուցակ տէրունական հրամանացն, և պատուէր առ ի հնազանդութիւն արարչին: Իսկ նորա և ոչ այնչափ պարգևօքն յազեալ և ոչ զիշխանութիւն ճոխութեան իւրոյ պատուեալ և ոչ զքաջութեան իւրոյ զազատութիւն պահեալ, անօրինին և թշնամոյն արդարութեան լուաւ. և մերձեցաւ յանհազանդութիւն, և եղև ազամանդեայն՝ մահկանացու. իշխան դրախտին՝ մերկ ի նորին բնակութենէն. որ ընդ ճանապարհս արգարութեան ընթանայր, ուրախարարեղև դիւաց. որ հոգւով սրբով էր լցեալ, այսինքն չարեօք լցեալ. որ անդատին մարգարէութեամբ լցեալ, և ոչ զինքն անգամ ճանաչէր թէ որպիսի զք իցէ:

Իբրև վերացաւ յանցաւորութիւնն մահաբեր, և տեսեալ Ադամայ և Եւայի եթէ մերկք իցեն ի ձեռն անհնազանդութեանն, ծանեան զմերկութիւն իւրեանց: Երբժամ զանձայօրինեալ պատմութեան անմտնութեան էին զգեցեալ, զմերկութիւն իւրեանց ոչ տեսանէին. իսկ յորժամ եկն յանցաւորութիւնն և վերացաւ Գործ անհնազանդութեանն, յայնժամ տեսին զառականս իւրեանց: Եւ ապա զինչ:

“Եւ առն, ասէ, զձայն քնալոյ տեսան ան ի դրախտի անդ ընդ երեկս, և թաքեան Ադամ և կինն իւր յերեսաց տեսան ան ան իւր իւր: Հատաւ համարձակութեն պատճառ. եկն յանցաւորութիւնն, և թաքչին յերեսաց ամենակալին: Այսպիսիք իցեն որ ի մեղս զառածանին: Օ ի որպէս թէ պոռնկեացի զք կամ չնայցէ և ելանիցէ ի դրաց պոռնկին, և պատահիցէ ան կամ

1 Երկու օր. Արամ անդէ. յոյն անհաւ:

2 Այսպէս ամենայն օր. նոյն պէս և զինի. իմա որպէս ի վերա.

զոյն չափ հասեալ. յոյն Լոպա կամ Խորհուրդս:

3 Երկու օր. պատմին:

կնաջ զի զիւրեանց խօսս խօսիցին, որ զմեղսն գործեաց՝ համարի թէ վասն իւր ինչ խօսքն կարգեցան՝ խորշի և ամաչէ, այնպիսի իմե եղև Ղաւանջ և Լաւայի։ Վանզի բազում անգամ գնալով այ՝ ի դրախտին, և ոչ երբէք խորշեցան ի նմանէ կամ ամաչեցին։ այլ յորժամ գործ մեղացն և յանցաւորութիւնն կատարեցան, յայնժամ թաղչին յերեսացն այ՝ որ զամենայն տեսանէ։ համարէին օգտել ինչ, այլ ընդունայն եկաց ի նոսա իմաստութիւնն այն։

Ս ասն որոյ իբրև ոչ ինչ ունէին պատասխանի աւելոյ և ոչ համարձակութիւն առ ծածկագէտն, ինքնին որ քննէ զսիրտս և զերիկամունս՝ առէ ցՂաւամ։ “Լաւամ, ո՞ր ես”, Պատճառս պատասխանի տալոյ նոցա առէ՝ ո՞ր ես։ Լաւամ ի ծառոյն կերար և ցանկութեանդ ոչ հասեր։ ահա և զյանցաւորութիւն արարեր, և յատուածանալոյն ի բաց անկար։ “Լաւամ, ո՞ր ես”, Իսկ նա առէ։ “Լաւայ զմայն գնալոց քո ի դրախտիս և երկեայ, քանզի մերկ էի և թագեայ”, Տեսանէս զմեղացն զամբ, տեսանէս զյանցանացն զառականս, տեսանէս զգատախաղն ի ներքուստ լեալ Ղաւանջ՝ ամբատանելով զնորս օտարանալն յոյ։

Լաւասաց ԹԺԺ. “Ս պատմեաց քեզ եթէ մերկ ես. բայց եթէ ի ծառոյն յորմէ պատուիրեցի քեզ անտի միայն չուտել, կերար ի նմանէ”, Օ իս թողեր ստեղծիչս քո և առ թշնամին հպեցար։ Թողեր զիս զզոյացուցիչս քո, և խաբեբային հնազանդեցար։ Լաւ քեզ պատուիրեցի ի նմանէ միայն չճաշակել, և դու բանսարկուին խորհրդակից եղեր։ Լաւ առէ Ղաւամ։ “Ահա զոր ետուր ընդ իս, սա ետ ինձ ի ծառոյ անտի և կերայ”, Ի՞նչ պատճառ, որ իրաւունս ոչ ունիցի։ ով պատասխանի որ ոչ օգտեցուցանէ զմեղանշականն. ով բարբառն գառնութեան որ ոչ փրկէ զգատապարտեալն։ Օ կինդ ետու քեզ օգնական և ոչ հրամանատու, համաբնակ և ոչ տիկին, համակամ և ոչ տիրուհի, ընկից և ոչ իշխանուհի, ընդ ձեռամբ և ոչ բարձրագոյն, խոնարհել քեզ և ոչ իշխել։ Ուստի որպէս թշնամոյն հաւանեալ և ինձ ստուգանեցեր, ընկալ այսուհետև կատարելապէս զանէծս զոր ոչ կարասցէ շարժել երկայնութիւնդ յաւիտենից, զորոյ ոչ որ կարուսցէ ան-

ցանկէ զսահմանօք . որ զմարմին զդեցեալ իցէ և եփեալ յաշխարհս՝ զկատարածն անցանել ոչ կարէ : 'Լայեաց Լ'դամ, " քանզի լուար ձայնի կնոջ քո և կերար 'ի ծառոյն յորմէ պատուիրեցի քեզ անտի միայն չուտել և կերար 'ի նմանէ, անխժեալ լիցի երկիր 'ի գործս քո . տրամութեամբ կերիցես զնա զամենայն առաքս կենաց քոց . փուշ և տառասկ բուսուցէ քեզ, և կերիցես բզբանջար վայրի . 'ի քիրտն երեսաց քոց կերիցես բզհաց քո մինչև դարձցիս 'ի հող առաքի առար . զի հող էիր և 'ի հող գարձցիս , : 'Անխժիցս այսմիկ, որ ելեւէլեացս գողումն հարկանիցէ . ի բարբառոյն, զոր անբառ յաւիգեանքն շարժել ոչ կարացին . ի նգովիցն, զոր բազմաժամանակեաց աշխարհս հնացուցանել ոչ կարաց, ի բանին, յորմէ Թադաւորք և իշխանք, մեծա մեծք և անսակք սարսեն և երկնցն :

"Լք եհան տէր ան զԼ'դամ և զկինն 'ի գրախտէն փափկութեան գործել զերկիր, առաքի առաք . և հրամայեաց ան քերութեից և բոցեղէն արոյն պահել զնա նսպարհս եղեմ՝ գրախտին , : զի մի գը 'ի մարմնազրեցից և որ զթանձրութիւն մարմնոյ զդեցեալ ունիցի՝ մնցէ ընդ դուռն : Լք բանն տերտնական արդիւն եղև յախտեանական, և վճիռս պս եմցծ զմահ յաշխարհ . և Թադաւորք 'ի ձայնէս յայտմանէ զարհաւրին և իշխանք գողան, մեծատունք սարսեն և աղքատք իբրև պարտուց իմն ակն ունին մահա :

Օ քնչ արդեօք գործեր Լ'դամ . արտաքոյ գրախտին նստելով և բրելով հանդերձ արտասուօք և գործեր հեծեծանօք, քրտակք հոսելով ամենեկն, 'ի տապոյ ջերմութեան տապացեալ և զիշերացին տառնամանեօքն սառուցեալ, և 'ի լալոյ ոչ գազարեր բնառ, գիտացեալ յորպիսի փափկութենէ օտարացառ, և հառաչեր 'ի խորոց արտին, բանս արտմականս քիտեր բերան նորա, և ընդգէմ . Լքեմայ զաշն ամբարձեալ՝ զգլուխն շարժելով յայտկոյս և յայն, առաջապէս աշխարհեր : և անմիկ Թադիս սգով մեծառ ձայնիս դուէր տսելով :

'Ապրան 'ի քոց բարեացդ զրկեցայ, ուլ ամենազայծառ գրախտ . ի սրբան առախութեամբ զեղցր հոգի իմ տեսանելով զդեղեցեալութիւնդ քո . ո՛հ որքան ցին՝ ծովեամբ վայելէի 'ի ներքուստ քո նստելով : Օ խարդ

ուրախանայի՝ ի բուրմանէ ծաղկանց քոց . զիարդ կայր առաջի իմ՝ անաշխատ սեղանն . զիարդ բխեր ինձ խառնելին միշտ կենդանութեան . զիարդ հեշտացուցանէին զհոգի իմ երգք հրեշտակացն . զիարդ փայլէր առաջի իմ լցան հրաշտփառ : Ըմենայն արարածք իբրեւ Թադաւորի պատիւ մատուցանէին ինձ : Ըմենայն դազանաց ահարկու կարգեցայ . ամենայն Թռչնոց որոց կամէի հրաման տայի . ամենայն եղանակք իբրեւ զտէր տեսանէին զիս : () Ետարմամ ի նոցանէ իբրեւ յանցաւոր արտասահմանեցայ ի փափկութիւն քումմէ որպէս մարդասպան . որոշեցայ յուրախութենէ քումմէ որպէս օրինազանց . փախեցայ ի բնակութենէ քումմէ որպէս փախստական : Սինչ արգեօք յառաջ լացից . զլըրկումն ի գեղեցկութենէ քումմէ, եթէ զանպակաս ուրախութիւնն . զանհոգեկան զկեանքն, եթէ զանհատ փառան . զօտարութիւն ի հրեշտակաց, եթէ զԹագաւորութեան վերակալումն . զվայելքութիւն տնկոցն, եթէ զպուտոցք քո զաննուազութիւն . զահաւոր պայծառութիւնն, եթէ զվերկութիւնն զոր ունիմ, զառականացն մատուցան, եթէ զնախաախնս հրեշտակացն . զանհնազանդութիւնս դազանաց, եթէ զանանոց բռնութիւնս . զայ բարեկամութիւնն, եթէ զհագւոյն օտարութիւն . զմշտնջենաւոր երանութիւնն, եթէ զհանապազորդ տրտմութիւնս : Երգիսի կածս կոծեցայց, որպիսի ողբս ողբացից, ընդ որում խանարհութեան ողբունեցից, որպիսի ձայնից սկիզբն արարից, որպիսի լայիւն լացից, որպիսի հեծութիւն ի վեր առաքեցից : () Երպիսի երկունս դադարեցուցից, զբիրտն երեսացս, եթէ զվիշոց բուռումն, եթէ զերկրի անէծան : Եւ հանգուրժեմ տրտմութեանցս, ոչ համբերեմ հեծութեանցս, ոչ լսեմ ընդդէմ փափկութեանդ քո նստելով տեսանել զքեզ : () Ետար եղէ ի շանապարհաց քոց, օտար եղէ ի բնակութենէ քումմէ, օտար ի մշտնջենաւոր վայելքութենէ քումմէ, օտար յոյ անձամբ զանձն կացուցի իմովք կամօք, օտար այսուհետեւ ինիմ քում տեսութեանդ : Եւ ոչ ես զփափկութիւնք տեսանեմ, ոչ ես յերանութեանց քոց քաղցրանամ, ոչ ես տեսլեամք քո յաղեցայց, ոչ ես ի փայլմանէ քումմէ պայծառացայց, ոչ ես ընդ խորանօք քո-

ուլք բնակեցայց: Իմենայն ինչ մնոտի եղև, ամենայն անցին զինև որպէս հովանի, անցին իբրև զերազ ամենեքեան, ամենեքեան կորեան յաչաց իմոց իբրև զքեզեալ: Կարիցեն արդեօք դու գտնեայ ազաչել զտեղծիչն, ուլ ամենապայծառ զրախօ, թերևս չբաժանեցայց 'ի քէն: Խոնարհեցո զտունկո քո և անկիր առաջի մարգասիրին, և հնչամբ տերեօք քոյովք գոչեա զօրութիւն: Բայց Բանգի փառաւոր եղեր հրամանաւ արարչին, հոտ անոյշ եղեր հրամանաւ անեղին, զի համարձակութիւն տնիս իբրև զտուն Իյ մերոյ, զի կացցես մնացես բացեալ սիրելոյս զքեզ: Եւ հաւաստի բերան իմ վաստակեաց յաղաղակելոյ, ահաւաստի լեզու իմ դադարեաց 'ի խօսելոյ, ահաւաստի և կոկորդ իմ լուծեամբ կապեցաւ: Իբրև անձնասպան դատապարտեալ եմ, իբրև թշուառական մերկացեալ եմ, իբրև անօրէն արտասահմանեցայ, իբրև երկրածին մասնեցայ երկրի ուստի տեղծայ, 'ի նոյն դառնամ և ոչ ևս տեսանեմ ըզգեղեցկութիւն քո:

Եւս դարձեալ 'ի կինն կոյս՝ զնախատինս ստացեալ և դառնացեալ ոգւով գօչէր և ասէր: Ինգէր զանժահութիւն իմ հնձեցեր, ընդէր զբարձրս խոնարհեցուցեր, ընդէր զամենիշխանս մուրացիկ արարեր, ընգէր զթագաւորս աշխարհի ծառայ կացուցեր, ընգէր զլուսաւոր զաչս իմ կուրացուցեր, ընգէր զպատմաւիտան զոր ոչ նիւթեցեր՝ մեղկացուցեր, ընգէր ընդ պատիւն իմ նախանձեցար, ընգէր զառաջին գեղեցկութիւնն իմ թխացուցեր, ընգէր անուն՝ կեանս կուցցի քեզ, և դու մահ եղեր ինձ, ընգէր 'ի հրեշտակաց օտարացուցեալ և ընդ դիւաց բնակեցուցեր զիս, ընդէր 'ի թագաւորութենէն զրկեցեր զիս և 'ի ծայրագոյն աղքատութիւն թրուցեր զիս, ընգէր զականջս իմ խլացուցեր՝ որք զաստուածային զձայնն լսէին հանապազ, և այժմ որպէս իժի խցեալ են՝ որ ոչ լուիցէ զձայն թովի ճարտարի: Եւ հանգարտեմ անիծիցն, յառաջ քան զմիաւորութիւն զարձակումս 'ի քէն խնդրեմ, յառաջ քան ըզբնակութիւն զգնալն խնդրեմ, յառաջ քան զծակցութիւն 'ի բաց կալ 'ի քէն ազաչեմ: Եւրբ ցօրեան ատօք հնձեցից, երբ արարեալ ալիւր՝ հաց պատրաստեցից, և նստեալ անհօգութեամբ նովաւ յազեցայց, երբ ա-

առնց հեծութեան ննջեցից, երբ 'ի մարմնոց խնց 'ի բաց ընկեցից զտերև թզենւոյն, երբ զառափանա մարմնոց ծածկեցից, երբ ագուցից զոտս իմ չխոցոտել առ 'ի յոյ հրամանէն փռոցն բուսելոց, երբ ծածկոյթ արարից մարբել զգիրտն երեսաց իմնց զոր միջնորդեցեր ինձ յանմտութենէ, ով կին: 'Եւ ալ յոյժմ անաշխատ նստելով զլեալ թշուառութիւնս ոչ տեսանես. այլ յորժամ ծնցիս որդիս, յայնժամ և վճիռ դատաստանին 'ի քեզ ծագեացի. յորժամ հանդերձեալ է մանուկն յորակցնէ քումնէ ելանել, յայնժամ յիշեացես զբանս իմ. յորժամ երկանցն ցառոց համբերեացես, յայնժամ վճիռն միանգամայն 'ի քեզ ծագեցես. յորժամ պաշարեացն զքեզ ցաւքն, յայնժամ զայն զանկէծն յիշեսցես: () Այս և որ սոցին նման ասէր 'Եւ ամ առ լծակիցն իւր թախծեալ անձամբ. այսպիսի բանիւք հիւցոցանէր զյաւա զօրհանապազ, և անփարատելի ձոյնիւ ողբայր. զայս ամենայն տրտմութիւնս ունեւով նախաստեղծն, զանձառաք բարկութիւնն բազում աշխատութեամբ կատարէր:

Եւ այք զտեղծումն Եդամայ, որդեանք. ծաննայք զարտիւ իշխանութեան նորա. ուսայք զնորա պարգևն որ առաւ նմա յոյ. տեսէք և ընդ յանցանացն զորաւն. լուսայք և զնորա զանմիտութար սուգն: Տեսէք զնա ընդդէմ դրախտին նստելով սգացեալ և կորացեալ: Եւ ցառոցուք մինչև ցայս վայր զբանս¹:

Ի ԶԱՐԻՆՈՅ ՄԱՐՍՍԱՆՈՐ

Որք բարեացն են ցանկացողք, ոչ ինչ են հեռի 'ի ծարաւեացն, սիրելիք. քանզի որքան տն զտանեն ըզհայցելին, այնքան առ ծարաւ փայտաբերելոյն վարին. 'ի գիշերի առաջը տեսանեն զբաղձալիսն իբրև ծարաւք զազընես, և 'ի տունջեան տեղւոյ 'ի տեղի շրջելով բազմաշարժ աջօք շուրջ հայելով խնդրեն զտեսնացեալ սրբապին: Եւ զոր օրինակ ուղեղնացք 'ի տօթ ամառն յան:

¹ Եւ զիման զոր թողեալ է 'ի բաց, և ընդդէմ զարգատեր կանայ:

Զուր երկիր ընթանան ծարաւոյն ըմբռնեալք և զաղ բիրւս խուզեն, մինչ զի բազում անգամ և ի բարոյ ընթանալով դիտեն եթէ ուրեք ազգիւր իցէ, և եթէ տեսանեն զնա ի հեռուստ՝ զուարճանան, և ձգելով առ նա զուղեգնացութիւնն ճեպին, և երթեալ յաղ բիրւս զծարաւ ի ջրոյն դադարեցուցանեն և զաշխատութիւնն լուծանեն, այսպիսիք են և քրիստոսաւոր անձինք. ի տունջեան զանձկաղին իւրեանց զՎրիտոս գործովք բարեզբ հայցեն, և ի գիշերի աղօթիւք իտաին ընդ նմա, այլ և ի քուն ընդ նմա ցնան, երազ՝ տեսանեն. և եթէ յանուրջս տեսանեն զնա, հրճուին և ցնծան որպէս և ծարաւեալքն յորժամ գտանեն զաղ բիրւսն. և զարթուցեալք դարձ ի քուն կամին մտանել, նմին տեսութեանց ի քունն հանդիպեցին. Այսպիսի իմն էր Օպէնոս որ այժմ մեզ յաւետարանի ընթերցաւ. Վանդի տեսաք զնա ընթացեալ և անպիկն ցանկութեամբ բորբոքեալ և ի ծառ ելեալ՝ զՎրիտոս շուրջ հայցելով, որպէս զի տեսցէ զկենդանարար աղ բիրւսն. Այս տեսեալ Օպէնի զտէր, զտեսութիւնն դադարեցոյց, բաց զսիրտն ի փափաքումն առաւել ևս բոլրաբեաց:

Վանդի “մտեալ, ասէ, տէր յիրիքով չըջեր. և Կհայր որում անուն էր Օպէնոս, և սա էր մաքսաւորապէս և ընչեղ, բաղձայր տեսանել զՎիտոս ով որ էր, և ոչ կարէր յամբոխէն”, և որքան ոչ կարէր տեսանել զտէր, այնքան առաւել փափաքմամբ բոցակիզեալ լինէր: Այս կարէր տեսանել յամբոխէն, վասն զի փոքր էր հասակաւ. և ժամանելով յառաջն ելանէր ի ժամ,

1 Երկաթագիր օրինակն թեպէտ և հունթեամբն պատկառելի, այլ յայտ՝ վայրի աւարտի ի մեր օրինակէն և ի յունակաւնէն. և յետի մէջ ընդ նա բեւեռեալ ցնծայեալ հրճութիւն որդե ծալաւելոյ յաղիւր ընդ. և յորժամ զարթնան ի փոքի հետք և արդի նորապէս և առաւել քան զարթնութիւն: Այսպէս ան ի պէտք յիշել զմեր աւարտաւոր, և ի գիշերի կանգնած յետոս և արթնան արդի ընդ նա: Այս ան որոյ և այժմ ի գիշեր և արթնելի պատ.

տապի զձրիւս բազմ բարեպետաւորի արթնել, ի մէջ բերոյ որդե ընթերցածն մէջ յարցունէ: Բանդի քեանէն զնա յոյն և ճեպող ի հարաւարտիսն, առաւել ևս յոյն նորա որ ի ծառն ելեալ անպիկն կառլին քեան լինէր. և զնա յոր կառլին յարոյ ի ծառն ի իւրեան տապալեալ ելանէր. զի որ հարձակ աքս լիւն, որդիս կայեցողածով ելէր:

Բանդի հրեալ ասէ, քեզ յերկով չըջեր:

տաթ գեներն, զի տեսանիցէ զՆիսուս, քանզի ընդ այն հանգերձեալ էր անցանել:

Տես զքանկութիւն առնն, ով սիրելի. չե ուսեալ և ոչ վարդապետաց դիպեալ, այլ պարզաբար լսելով յազաբա Վրիստոսի, ՚ի լեւելոյն ցանկայր տեսանել զտէրն: Սպէտա որ հասակաւ մարմնոյն փոքր էր և մոգը հոգւոյն մեծ, հայցէր տեսանել զՆիսուս, բազմայր տեսանել զեւծ ՚ի մարգկանէ զերկնայինն շնորհելով: Խնդրէր տեսանել զհրեշտակացն արարիչ, և զերկնայինն և որ ՚ի վերայ երկրի է լոյս ճառագայթագիրն՝ ոտիք մարդկայնօք զնայեալ: Հայցէր տեսանել զհարդ արեգակն արդարութեան յամպ մարմնոյ նստելով, զհաւատացելոյն զաչս օրտից լուսաւորէ. փափաքէր տեսանել զՆիսուս զգեղեցիկ ձեն, զբազմալի իրսն, զքաղցր անուն Նիսուս, որ անուամբ զիրսն նշանակէ, խնդրէր տեսանել որ յարգանգի կուսին առանց սերման բուսալ հակրն. ցանկայր տեսանել զծիրանակիկն օշխարն, որդւրիւնն զաշխարհ գնեաց, և զեղմն որ յՂդամայ մինչ ՚ի կատարած մերկացեալք եին՝ ծածկեաց: Բազմայր տեսանել հիւանդացեալն զառողջութի, ծարաւին զատուածազգեստ աղբիւրն, քաղցեալն զերկնային հաց. փափաքէր տեսանել ոչխարն զհովիւն, մեղրեալն զնապարհն, խաւարեալն զճառագայթոն, որ օռն ունէր զանուշութիւն բարեպաշտութեանն՝ զեւծ գիտութիւնն զանոյշ քաղցրութեանն. ցանկայր տեսանել զերեւոյն զիւր թագաւորն, խորթակեալ անօթն զբուսն. բազմայր տեսանել որ մեռելոց զկեանս պարգեւէր, զգարութեցիչն՝ լազարոս: Ով անձային ցանկութեանն, ով բարի փափաքանացն, ով ոսկեթեւ տենչանացն, մանաւանդ թէ քրիստոսաթեւ զոր ունէր զանձն յերկինս ՚ի վեր հանէր. քանզի անդէն վաղվաղակի անձային փափաքմամբ վառեալ գնա յերկրէ ծառագնաց պատրաստէր: Ոչ ևս այնուհետեւ զերկիր տեսանել նման երէր, և ոչ ընդ մարդկան շրջել թողացուցանէր. այլ առ սէրն Վրիստոսի վերանալ զերկնաւորան ցուցանէր, երկնոց նոցն տենչայր. և յայտցանէ առ նա ընթանայր յոր փութայրն, և ելանելով ՚ի ծառն շուրջ հայցէր զՎրիստոս և մոգն ՚ի վերոյ քան զամպս ելանէր: Եւ տեսեալ զՎրիստոս Սպէի, յարմարագոյն ասաց. «Վրքեզ համբարծի զաչս իմ՝ որ բնակեալք ես ՚ի յերկինս»:

Եւ տես Օւրբէոս զտէրն և առաւել ևս ցանկութիւն բորբոքեցաւ . բռնն եհար զսրտէ նորա, և այլ յայլմէ նդե . փոխանակ մաքտաւորի նախանձաւոր, փոխանակ անհաւատի հաւատացեալ և փոխանակ գայլոյ ոչխար ինքագդեատ : Ո՛վ դք այնպէս ցանկաց հօր կամ մօր, ով դք այնպէս սիրեաց զկին կամ զորդիս որպէս Օւրբէոս զտէրն . 'ի նոցին իսկ իրացն գոյ հ'նար փորձել : Վանդի զամենայն ինչս իւր վասն Վրիտտոսի աղքատաց բաշխեաց, և զորս զրպարտեաց՝ չորեքկին ետ նոցա : Ո՛վ օրինակ բարւոյ աշակերտի . ով հնազանդութեան վարդապետին և անձային զօրութեանն, որ երևելոյն միայն իւրոյ աշակերտին 'ի գործ էած : Եւ ևս զվարդապետական բանն Օւրբէի ասաց տէրն . այլ երևեցաւ միայն փափագողին, և հաւատոյն զօրութիւն 'ի սրտէ ցանկացողին 'ի վեր ձգեալ լինէր : Այնպէս իմն լինէր տեւատեսին . մերձեցաւ առ տէրն պաղատելով նմա զի բժշկեսցէ, և ոչ անսայր մերձենալոյ ձեռինն, այլ ինքն մօտեալ բռնն եհար զհանդերձէն գաղտնեաւ, և զօրութիւն բժշկութեանն 'ի մերձենալն իբրև 'ի տղունդ մտանէր :

Օւրբէոս անգիտանայր զոր ինչ առնէրն, անձային նախանձուն բերեալ և հզգեոր ցանկութեամբ բորբոքեալ՝ 'ի ժանտաթզենին ընթանայր : Իսկ տէրն խորհրդական իմն տեսանելով ասէր՝ էջ 'ի ժանտաթզենւոյդ, փութա էջ . գիտեմ՝ զքոյ զանձինդ փափագումն, գիտեմ՝ զքոյ զանձային զտենչանոդ, էջ այտի 'ի ժանտաթզենւոյդ : Եւ իշեա զի Նդամ մերկացեալ ընդ թզենեաւն թագէր, և դու կամելով ապրել 'ի թզենիդ մի ընթանար : Պարտ է ինձ զայդ թզենի գօսացուցանել, և այլ տնկել խաչիւ պիտանացու ծառ . 'ի նա գնացիւք հողոյդ ընթացիս, քանզի անտի պատրաստաբար յերկինս ընթացիս և ամբարձցիս : Օղովաւ օձն թիւր շուրջ պատեալ է, 'ի դմա ծածկեալ է, 'ի դմա որջաւ . փութա էջ նախ քան զշնջելն յանձն Լուսյի և հաւանեցուցանել զնա 'ի հեշտ ցանկութեանցն ճաշակել : Շեպեցիր էջ նախ քան զմերկացուցանել զքո զանձնդ առնելով զնորա մնտի մտածութիւնն . փութա մինչդեռ ես մերձս կամ իջանել, քանզի 'ի տեսանելն զիս նա կարկեալ և սանձեալ է . ճեպեցիր ի

Ջանել, ոչ կամիմ զքեզ թաղու 'ի վերայ ժանտա. թ զենապո, ոչ ախարժեմ զքեզ կորուսանել. իմ ես ոչ խար, առ իա ընթաւ. Եւ վաղվադակի, քանզի պարտեալ ես արժան է ինձ չորացուցանել զթ զենիգ զայդ 'ի սատա. նայական ձմերանին, զի գտացեալ գա գեղեցիկագոյն 'ի քարունն փրկութեան պայծառասցի: Եւ այդի է յառաջեալ 'ի տուն քո. պարտ է ինձ 'ի տան քում մեալ պար, վայել է ինձ անդ հանգչել. քանզի ուր հաւատ, ուր սէր, անդ հանգչիմ: Վիտեմ զինչ հանգերձեալ ես առնել. կամիս տալ զամենայն ինչս քո ազգասոց, և յառաջագոյն հասուցանել զորս զբարարտեցերն. առ այդպիսիդ ախարժելով գազարեմ:

Եւ փութացեալ Օ պրեռա իջանէր, երթայր 'ի տուն իւր և ընգունէր զէջիսուս, լցեալ խնդութեամբ կտր առաջի և ասէր. “Եւ զկէս ընչից իմնց տաց ազգա. տաց, և որքան ինչ զբարարտեցի չորեքպատիկ հասուցանեմ”, Եւ այլով ասաց Օ պրեռա, և ոչ այնպէս անգործ կայր. և ասէր ոչ գնալով և ոչ նստելով, այլ կռով, զի ցուցցէ զանձին իւրոյ զանիստիտիս զբարս. կայր այնքան ոչ մարմնովն, որքան թէ խորհրդովն. կայր և ասէր, զի ցուցցէ եթէ եռացեալ հազւովն անգործանալիս իմանալով նահապտակէր. քանզի գիտէր որ սերմանէրն և ուր հանգերձեալն էր հնձել, և ասէր. “Եւ զկէս ընչից իմնց տաց ազգասոց, և որքան զբարարտեցի՝ չորեքպատիկ հասուցանեմ”, Եւ խոստովանութի մեղուր 'ի յատակ սրահ եկեալ, խոստովանութիւն անպատկանելի առանց ամեթոյ 'ի փառս նոյ մերձ կացեալ, զհաւատն բուրէր և արդարութեամբ ծաղկէր. որում արդարութեան արժանաւորս արտացէ և զմեզ բոլորեցունն նոյն շնորհօք և մարդասիրութեամբ տեսան մերդ էջիսուսի Վրիստասի, ընդ որում փառք հօր հանգերձ որով հազւովն յախտեանա. ամէն *:

* Յայս վայր և յոյն բնագիրն հասուցեալ կըքէ զնառս համա. ձայն մերոյ օրինակէս. իսկ այլ Թագիքն օրինակքն զինի բառիցն և արդարութեամբ ծաղկէր, որ երկուս զիւ կայ 'ի վերն, յաւելեալ և զայլ բանս՝ կցեն ընդ նմա և զմասն ինչ 'ի յետագոյն Խառն, Զիւրգոս. գեալ էիւնէի որոյ չիք յունարէն,

օրինակ զայս. և արդարութեամբ ծաղկէր, և օրինակ բարի և յիշատ առի. ծաղկեանց առլեցեալ բազում զմեզ էիւն էիւնէսոյ քիւնէն մեզ, որով որ ծանաոր բարեբանութեամբ գտնուց: Քանզի մարդ իւրի էիւնէի և ինչ. քան, և ոչ էիւնէի փոքի սեփական ծաղկոյ յեղ 740:

Ի ԿԻՆՆ ՄԵՂԱԽՈՐ ԵՒ Ի ԳԱՆՈՒՄՏՆ ԳՐԻՍՏՈՍԻ
ՅԵՐՈՒՍԱԼԵՄ

() Երկրպագեալ եկեղեցի փրկէն մերց, փրկէ՛ք, որոնք արժանաւոր բարեբանութեամբք գովեսցուք : Վրանցի և մարդ կոչեմք զնա և բժշկարան անուանեմք . և ոչ զիրիպեմք 'ի պատշաճէն . մարդ կոչեմք զսա յազազա հոգեւոր և անթաւամ ծաղկանցն որ 'ի սմա, և բժշկարան վասն բաղմնապատիկ տեսութեանց . զի որ յարով մեղանացն զիրօք զանձինս մեր խոցուածցաք, բլբ փրկական պատուիրանն զօրէն գեղաց մերձեցուցեալ, յամենայն ախտից զիրով 'ի բաց վճարեմք : Եւ երբեք զի և բժշկարանս կոչեմք զեկեղեցի յազազա պահոց ժաւանակի . քանզի կրօնաւորիմք հոգեւորապէս, ով եղբարք, որոցն Պաւղոսի զմեզ մարգելով և Վրիտաոսի նահատակ ընտիր լինելով . և որք համբերութեամբ յաղթեն ընդդիմամարտին, անապական յաղթանակս և պատկա ընձեռե :

'Ի յախ առաջին յաշխատութիւնս պահոց առաջնորդեմք ձեզ, եղբարք, և ապա յերանելի կատարածն նոցա մերձեցուցանեմք : Իրաւաբուն եկեղեցւոյ պահոց ոչ շատկերութիւն և ոչ անպարկեշտ ծագք, ոչ գինարբութ, ոչ արբեցութիւն, ոչ կայքումն մնելեան, այլ սուտանայի պարտութիւն և յաղթութիւն փրկին (Քննութի Վրիտաոսի, հեշտութեանց վճարումն և կենսակցութիւն ընդ արքայ կուսին : Ի՞յոս ատեմ զեկեղեցի երկնային փեռային առանց թնամանաց յարմարեալ, որ և որդիս նոյ անախտաբար ծնանի խորհրդաբար մկրտութեամբ : (Յորժամ է ժամանակ պահոց, եղբարք, մի որ արտաքոյ գտցի հանդիսարանին, զի մի անպատկ մշնացի : Ի յայլք ամենեքեան շքնեսցուք համբերութիւն . քանզի եթէ զնուորիմք Վրիտաոսի հակառակ հեշտութեանցն և ոչ լիցուք դասալիքք, կարասցուք և մեք ընդ Պաւղոսի գոել : () Նահատակութիւն բարի նահատակեցայ, զընթացսն կապարեցի, զհաւատսն պահեցի :

այսուհետեւ առաջի կայ ինձ արդարութեան պատկն զոր
կազմեցէ Վրիստոս, սրբովք և անթաւամ ծաղկօք՝
Վանդի հանդերձեալ է որդի մարդոյ ելանել յի-
րուսաղէմ, ելանել ոչ զգալի ոտիւքն, այլ անային զօ-
րութեամբն. ճանապարհորդեալ ընդ նմա և ել, մի իր-
րե զէջուգաս մատնիչ հանդերձեալ, այլ իբրեւ զՊա-
ղոս դաւանել խոստովանելով, մի իբրեւ զՊետրոս յոր-
ժամ մի յազջկանէն աւրացաւ, այլ որ առաջի թագա-
ւորաց քալողէր զնա: Հանդերձեալ է և այժմ Վրիս-
տոս զտօնս կատարել իբրեւ ոչ ըստ տարւոյ տարւոյ խո-
չեալ լինելով, այլ արծարծել միշտ զբարեգործութեն
յիշատակ: Սերձ լեր, տես զնա յազագա քաջա-
րեալ, մի բուսալով զչարչարանն, այլ զմարդասիրտ-
ութիւնն օրհնելով. մի կատակելով իբրեւ զՀրեայ, զի մի
զնոցա զչարիսն կրեցեա, այլ իբրեւ զաւագակն ազաւե-
ցեա, զի ՚ի դրախտին բնակեցցիա. ապաշաւեա ՚ի մե-
ղաց, քանզի մերձեցաւ արքայութիւնն երկնից: Եւ ե-
թէ կամիս ուսանել որքան ինչ զօրանայ ապաշխարա-
ութիւնն, հայեաց յաւետարանն, և ստացցիս քեզ գեղ
ինամոռ որ ամբարէ զյաւիտենական կեանսն:

Պատմի Վրիստոս մտեալ երբեմն ՚ի տուն փարիսե-
ցւոյն, և կին ոմն մեղաւոր մերձեցաւ առ նա խոստովա-
նելով զմեղա իւր: Եկին այն օրինակ է եկեղեցւոյ, մե-
ղաւոր նախ քան զՎրիստոս, այլ պարկեշտ զկնի Վրիս-
տոսի. բող յառաջ քան զՎրիստոս, այլ ողջախոյ
զկնի Վրիստոսի: Սի ինչ ամաշեցեա լսելով բող, զի
և ոչ անունդ ինչ փնասէ զքեզ. մի զինչ է իրն զմտա-
ածեր, այլ որ ինչ ետդ ՚ի նմա. պարծեցիր ախտուն, զի
ցուցցեա զբժշկին զօրութիւն: Սքեզ զեկուցանելով
մարդարեական բանն ասէր երբեմն. Վնա և առ քեզ
կին բող և որդիս պառնկութեան, Վտունիկ օրինակա-
ղեկեղեցի կոչեաց. որդիս պառնկութեան զորս ՚ի որդ-
նկութեանէն էր ծնեալ, ՚ի ձեռն ապաշխարութե տեսն
բնծայեաց:

Սակայն եկն Վրիստոս ՚ի տուն փարիսեցւոյն, և կին
օմն մեղաւոր իւզով օծ զնա: Իւզով զիւզն օծ, յա-

1 Յայս վայր վախճան նախն.
Թաց ճառքն:

2 Յօրինակին պակասեր է Կ.
Իւ շ:

զազա որոյ ասեն գիրք. « Իւզ թափեալ է անուն քո », Իւզով զոտան որ յաղագս քո զերկիր հոխեցին. իւզով զոտան որ վանն քո՝ ի փայտին բեւեռեցան, իւստանեաց զինքն ի բազում կինն, զձեռն ի յարատանսն, զայն յարատառն, զէջուն ի խառնականութի, զխորհուրդն ի մատնութիւն անութեանն, զողին յորտ շահից. բաժանի և Վրիտառս ի մարմինն առ ի յոհաննէս. ի յոհաննէս զրանջան, և սա զոտան արտաբառօք, որովք առնորդ զայն մարդասիրութիւնն :

Բրկանէր յոտան Վրիտառի փոխանակ ջրայ զարտաւանն. Վրիտառս արկ ջուր յոտս աշակերտացն : Փոխանակ դատաւարակի առաջի գնէր զհերոն, մեղայ անօրինեցայ ասելով, մինչ զի յաճախութիւն մեղացն կարկէ զիմ դերանս : Իսկ զիտեմ զի և բռնով սոռնուինք առ քեզ զզօրութիւնդ, որ և զսիրտս քննէ : Կիտեմ զքեզ ով ես. գիտեմ ի խեցեղէն անօթդ զքեզ. քեզ զանձդ. գիտեմ ուստի եկիր յաղագս իմ : քո զօրութիւնդ հաւանեցոյց զիս արդարացուցանել զիմ զախտս. քո մարդասիրութիւնդ հանդարտեցուցանէ զիմ զցաւս. զյորով, և որոյ գայթակղեցի միայնակ՝ քո բանիդ որովայն թեցայ. պատրանք և երեսասարդաց ի տեսանել կարթ ինձ եղեր երեւալ, այլ զորս ձգէ ի հորտանել : Իսկ առ քեզ այժմ նստելով, քաջ գիտեմ զի փրկեցայ : Օտայ զգործս յիմարութեան փրկկանս քեզ ընծայեմ փոխանակ որոյ յանդգնեցայն : Իսկ զինքի բազում անգամ զհայեցուած պատրուդ արարին քեզեցեկութեանս, զիս ինքն առ ի ժանտակն արանն անհնարս հանդիպեցելոյն. ճնշեմ զնստս այժմ արտաբառօք, չպահուր նեղութեամբ. վտանգաւոր է այն օգուտ, այսոքիւք փոխանակեմ զնստս : Զիսովքս զյորովս ի հեշտ ցանկութիւնս մուրեցուցի. պարզեմ զնստս այժմ. քեզ արարիդ, որ ի սոսա չարութիւնն էր՝ ի բաց ընկեցելով : Հոսեցի քո ջնորհի յաղախեց քո ի միտս. յաւիտենական բառովդ զմին խորհուրդս իմ լուսաւորելով : Օարթուցեր զիմ զախտ ընդոստուցանելով վարդապետութեամբդ. դադարեցո զցաւս իմ, հանդարտեցո զօրութեամբ քով :

Ի՞նչ աղախեցն բարեմտութիւնն, ով զիւրահաշտութիւնն տեսան : Շօշակեցի զքեզ արիւր և ով զդա.

ցեր, երազագոյն քան զհաւատդ գործչութիւնն ընծ.
 Եւրով: Վառ զբէն ասոն առ իս եղեր, և ես զիս հաշ-
 տեցոցի առ քեզ. բեռամբ մերձեցար առ իս աստու-
 նեալ, երթեալ գնացես՝ գաղանի շնորհօք ի ծանրու-
 թենէն թեթեւացեալ. քարազեցես զիս. զայնոցն ըզ-
 քեզ ժողովարդք. ոչ լռեցեր զիմ զօրութիւնն, քա-
 րազեցի քո հաւատսդ. ոչ ամաշեցեր զքո մեղսք իս-
 տովանելով, բժշկեցիր հաւատովդ, համարեալ լիցիս
 ի հօտ ճշմարիտ հովուին:

Այսէ զքեզ այժմ, եղբայր, Վրիտառի շնորհ ի իս-
 տովանութիւն մեզացն. ընթաց և գու ի փրկանքն ասն,
 առ զիս զն զանաշահատութեան գործօցն՝ պսակ յօրի-
 նեալ ի լաւագոյն վարուցն. ծագիզք առաքինութեանց
 զքեզ պայծառացս, զի ի գալն Վրիտառի յԱրար-
 զեմ՝ ելլես և գու ընդ մանկունան գողելով՝ ուխտնա՛ն ի
 բարձունս, օրհնեալ եկեալ յանուն տեառն:

Վայ Վրիտառս յԱրարաւորեմ, առաքէ զսուրբ զեք
 զաշակերտան. “Վասնէք, ասէ, եչ կապեալ և յովա-
 նակ նոր, լուծէք և ամէք ինձ. և եթէ ոք ասիցէ ինչ
 ձեզ, ասացէք եթէ տեր պէտս ունի գմաւ, յէթէ ու-
 սիցէ ձեզ աստանայ զմէն պէտս ունիք որ ինձք ծառայ-
 էք. ասացէ՛ք բաւականացի քեզ ցորքան ժամանակ
 խաբեցեր զդատս. եկն հովիւն զիս Եղիարուն խնդրել:
 բաշում ժամանակս բանացար, յորովս ի վերայ նր-
 տար, ոչ քո յաւանակիդ պէտս ունի գոցա տերն:

“Եւ ամէք և ամէք ինձ, յիս նստի ի վերայ քե-
 րազեցիցն, ինչ պէտս ունի, ու սիրեցի. որ երանէ ի
 վերայ թեւոց հօգմոց, յովանակ խնդրէ. որ գնայ ի վե-
 րայ ծախուն, իբրև յատակի, նա ի վերայ իրոյ նստել
 ցանկայ: Եւ առաւել մարդկային բնութիւնս է: Եւ
 մի ինչ կարծիցես ամաշել յիշոյս կոչմանէ. քանզի մարդ
 եղեր բնութեամբ, և նախանշեցար ընդ անասունս յո-
 ժարամտութիւն կամաց, և կոչեցար եչ. քանզի “Վարդ
 ի պատուի էր և ոչ խնցաւ, հաւատարեաց անասնոց
 անմտից և նմանեաց նոցա, յիս յերկնից խնդրելով
 զէջն. եկն ի մտուն, զի ծանիցես գու իբրև զէջ
 տեառն մտուն: “Վասնէք եչ կապեալ և յովանակ,
 լուծէք և ամէք: Եւ ինչ փառեալ էր, և յովանակն ը-
 ծեալ լինի: Եւ Զրեայն ընդ օրինոք, և գու ընդէր ի

մեղորութեան : Եւ ի տէրն և զկապեալն լուծանէր , քան զի ելլո՞ծ զկապանս օրինացն Հրէիցն . և 'ի վերայ յաւանակի նստի , վասն զի զհեթանոսս յիւր 'ի չնորհան կոչէր :

Եւ մի ինչ որանշանար յազազս կոչմանն հեթանոսաց . անսուտ է որ տաացն “ Խաբէ ամ 'ի քարանցս յայտցանէ յարուցանել որդիս Լէւրա՛համա , : ” : Հրեայք որդիք Լէւրա՛համա լռէին զպարգէս տեսուն , մախանօք հաշեալք ուրանային զչնորհն , այլ նոքա լռէին , իսկ քաւրինքն աղաղակէին , երկրպագութեալ քարանցն 'ի տէր հաւատացին : () տարք օրինացն որ յօրինացն քարոզեցաւ պատուէին , և որք զօրէնս ընթեռնութիւն՝ ոչ գիտէին . տեսանելով զսքանչելիան ասէին՝ ո՞վ է սա զկնի որ յԵրկապտոսէ փրկութիւնն էր արեամբ գառինն օրինակս եղելոյ . ո՞վ է սա յետ փայտին տպաւորապէս քաղցրացոցանելոյ զՆօրն . ո՞վ է սա զկնի 'ի մեղեկաց յաղթութեանն . ո՞վ է սա յետ լորամարդին , յետ լուսաւորելոյ կուրացն , զկնի եօթն հացին . ո՞վ է սա յետ գնաւոյն 'ի վերայ ծովուն , զկնի տեսատեսին , յետ դատեր ժողովորդապետին և անդամն լուծին . ո՞վ է սա յետ 'ի ազարու : Եւ զարմանալի ինչ ոչ է , ով հրեայ , անգիտաւ նալ քեզ ով է սա . քանզի ճշմարտապէս պատրուակ կայ 'ի վերայ երեսաց քոց : Եւ ոչ տեսանես որ օրինօքն ընդ քեզ խօսեցաւ . ոչ տեսանես որ նշանօք եցոյց քեզ զանթութիւնն , և յազազս այգորիկ ասես ով է սա : Եւ զինչանացն ոչ հաւատացեր , նոյն ինքն չարչարանքն ըզքեզ ուսուցեն . յորժամ տեսանիցես զդա 'ի մեռելոց յարուցեալ , յայնժամ ծանիցես ով է դա . յորժամ տեսանիցես զքաղաքն քո կործանեալ և 'ի գերութիւն մատնեալ , յայնժամ ծանիցես ով է դա . յորժամ տեսցես զամենայն աշխարհ 'ի դա հաւատացեալ , յորժամ տեսցես զդա դատել զկենդանիս և զմեռեալս , յորժամ տեսցես ընտրելոց դորա զգործնա դրախտին բացեալս և զանգ կոծեալս ցեղ առ ցեղս յաղաղս 'ի գառամբարչտութեանն , յայնժամ ծանիցես ով է դա :

Եւտի 'ի վերայ յաւանակի Վերիստոս , և մանկոթի յառաջնային հանդերձ ուսումը արմաւենեաց օրհնելով : Եւնայն ինչ նոր էր , յաւանակն մատաղ , մանկունքն տղայք . քանզի հինն էանց և ահա եղև ամե-

նախ նոր: (I) անհունքն օրհնէին. «Փռնանակ հարց
քոց եղիցին որդիք քո», (I) անհունքն բարեբանէին.
«Պատմեսցի տեառն ազգ որ գաղոցն իցէ», (I) արձեալ
ունին զարմաւենեացն ոստս. յազլութեան նշանակ
է արմաւենին: (I) յոր արմաւենւոյ պտուղ գտանին որ
'ի Վրիտոս վերստին ծնեալք են յերկինս: (I) րում
պտղոյ և զմեզ արժանաւորս արատցէ ամենեցունն ան
'ի Վրիտոս (I) Խոռս 'ի տէր մեր, ընդ որում փառք հօր
հանդերձ սրբով հոգւովն յաւիտեանս. ամէն:

Ի ՅԱՍՆ ԿԱԻՍԱՆՍՆ

(I) որժամ զմտաւ ածեմ զգիրտածախումն¹ կենցա-
ղոյս և զամաց զերիվարեալ² չըջանալիս և զմարդկան³
բազմաշփոթ⁴ կենցաղավարութիւնս և զաշխարհական
տագնորս, յայնժամ յառաջ ընթացեալ լինի մերձա-
կոց յաւիտենիս և յիրաց ստուերականութիւն և զօ-
րութեանց դիրքակութիւն⁵ և 'ի բարեկենդանու-
թեանց տեսիլս և 'ի մեծաանութեան⁶ երազս. ապա
գիտեմ⁷ զօր վախճանին, և զկատարածին այնորիկ զան-
հրաժեշտ վաղվաղումն և զհամարահատին⁸ զժամս.
Կոյ և զանաղերսելի զդատաւորն և զկարգն լի օրսափ-
մանք՝ և [Ե] զիարդ փայլատակելով դատաւորն յերկնից
իջանէ, զիարդ շփոթեալ զօրութիւնք ընթանան առա-
ջի, զիարդ ահագին պատրաստի աթոռ, զիարդ երկնիք
գալարին որպէս մագաղաթ, զիարդ լերինք⁹ որպէս մա-
հալին, զիարդ սասանի երկիր ընդունելով զքալուստ
գտառաւորին, զիարդ ազազակեն փողքն, զիարդ բանին

1 Յեթանց օրինակաց երեքն
զխաւածախումնս. երկուքն զխ-
րածս ինքապէս չըջանալիս:

2 Օրինակ մի Վերաբաւերեալ. այլ
զօր Վերաբաւերեալ. միւս այլ և զտա-
մանաւորն զերկրաւոր լինան:

3 Երկու օր. զաշխարհակալ մարդ-
կան քաղաքս:

4 Երկու օր. բազմաշփոթեալ. եր-
կու այլ բազմաշփոթ:

5 Երկու օր. դիրքակութիւնս.
մի օր. դիրքակութիւնս:

6 Այլգրէս մի օր. երկու այլ
ձեռքաւորութեանց. յայլս պակասի:

7 Երեք օր. գիտեմ:

8 Երկու օր. զմարդկանց ծո-
մանս:

9 Չորս օր. քաղաքն եւ լի
իւրիւս. յոյն քաղաքն:

գերեզմանք, զիարդ որպէս 'ի քնոյ ընդոտմուն մե-
ռեալք, զիարդ հոգն փոշի 'ի քթթել ական առ ընտա-
նին իւր գառնայ կարգ, զիարդ հոգիքն դարձեալ ընթա-
նան առ մարմինն, զիարդ ընդ առաջ ընթանան արդար-
քնն, զիարդ հասանէ 'ի մէջ գիշերի փեսայն, զիարդ
արժանաւորին մտիցն պատրաստքն, զիարդ ծուլիցն փա-
կի առաջաստն : «Յորժամ զայս ամենայն զմեռաւ ածեմ
յանձին իմեմ, երանեմ զայնոսիկ զիմաստուն կուսան-
աքն, զոր այժմ ածէ առ մեզ անձայնն գիշին, որք նախ
ընդ քնոյ ախտին եղեն մարտուցեալք, զի զանվախձան
ժամանակն գիտելով տպասեցին ժամու գալարեանն,
յորժամ զմեռաւ ածին զանապտիկան փեսային զգա-
լաւտն և գերկիւզն որ անտի. յորժամ զգիշերայինն
զայն փորձեցին զխաւարն, ստուգապէս ապա հոգ տա-
րան լապտերացն : Օ՛ի ոչ ինչ արգելու զնոսա զանձայ-
նին զայնոսիկ գիտել զձեռս :

«Յայնժամ նմանեցաւ, ասէ, արքայութիւնն երկ-
նից տանն կուսանաց, որոց առեալ զլապտերս իւրեզմաց
եղին ընդ առաջ փեսային, : Եւ արդեօք եղին ընդ ա-
ռաջ. թերեւս յորժամ եհաս նոցա կէտ ժամանակին,
յորժամ ժամանեաց նոցա վախձան ժամանակին, յոր-
ժամ եհաս հրաման մահուն, յորժամ եղին հրեշտակք
ձեպողք՝ յայնժամ եղին ընդ առաջ փեսային. ոչ եր-
բէք : Եւ երբ եղին. յորժամ յաշխարհականաց հրա-
ժարեցին 'ի զբօսանաց, յորժամ զգարեօք ճանապար-
հագնացութեանն արարին սկիզբն, յորժամ ընտրեցին
ընդ նեղ և ընդ անձուկն զնալ ճանապարհ, յորժամ
կամաւորապէս զխիստ վարան ողջունեցին, յորժամ ա-
մուսնական օրինացն ոչ հնազանդեցան, յորժամ զաշ-
խարհական հեշտութիւնս արհամարհեցին, յորժամ
զբարի մասն անապականութեան ընտրեցին, յորժամ
զողջախոհութեան օրինակն սիրեցին, յորժամ զազոյ
մեղացն դարձ համարեցան, յորժամ ռզմախոհութիւն
զարդարեցան, յորժամ մաքուր և սուրբ փեսային ցան-
կացան, յորժամ երկնից արքայութեան գեղեցկութեն
փափագեցին, յորժամ զամենայն աշխարհական հոգս
'ի բայ ընկեցին, յայնժամ եղին ընդ առաջ փեսային :

«Եւ էին, ասէ, հինգն իմաստունք և հինգն յի-
մարք : Եւ զի՛նչ իցէ ճանաչու մն իմաստնոցն. զի իառ-

նեցին ընդ ողջախոհութեանն զողորմութիւնն, զարգարելով բարերարութեամբ զկուսութիւն. ծանեան եթէ հաւառք առանց գործոց մեռեալ են. զգործ առին եթէ մին միայն ոչ է բաւական առ 'ի փրկութիւն նոցա, և զի միով իսկ թեոյլ արծուի 'ի բարձունս ոչ վերանայ. յիշեցին զմայն փեսային որ ասէ. « () ողորմութիւն կամիմ' և ոչ զգոհ », և եթէ « 'իարձր 'ի գլուխ պարծի ողորմութիւն առ պատաստանաւ », () այտափկ քաջապէս խորհեալք լցին զամանա իւրեանց ի զով. () ո՞ր ամանա. զքաղցեւոց անձինս. միջնորդ հազեոր հարսանեացն զաղքատս արարին. պատրաստեցին զհետ իւրեանց զթութութեանցն թռակ. քաղցեալքն փերակէին, և զամպարք նոցա պայծառանային. ալքառքն գոհանային և փեսայն օտախ լինէր. ողորմութիւնն սերմանէր և ակնկալի առաքատան պատրաստեալ լինէր. 'իմաստունքն զ'իսութեայն աղաղակէին « Պատրաստեցայ և ոչ խռովեցայ », իսկ յիմարքն ունելով զպատերա իւրեանց առանց իւղոց, հեռի կալով 'ի փեսայէն հայէին. () խորդ միայն միով ուղղութիւն կային նայելով. զիարդ զորութիւն ստացան և զմարգարութիւն 'ի բաց մերժեցին. զիարդ զանհաւան. կան մարմինս՝ զարդարեցին և զխարեկցութիւն առ կ. բօտեալն ոչ ընկալան. զիարդ զգաստութիւն սիրեցին և զօտարսիրութիւն բաց բարձին. () ինչ ապա վախճանն.

« 'ի յամել փեսային նիրհեցին ամենեքեան և 'ի քուն մտին », () և իմաստանոցն յառաջագոյն շտեմարանեալ՝ զիւզն՝ ունէին զգուշութեամբ, որպէս զի մի շիջցին լապտերք նոցա. իսկ յիմարքն զժամանակ վըտացն ընկալան. և ունայնութեամբ շիջանէին լապտերք նոցա. () ինչ ապա ոչ ասացից համառօտաբար՝ եթէ ե. հաս ժամն և ժամանեաց ժամանակն, թնդիւնք՝ և Երոտմունքն սկսան լինել, հնչեցին փողքն, շարժեցան աւրերքն, տատանէին օղք, խոնարհէր երկին, զողորհաստատութիւնն, թօթափէին աստեղք, խռովէին զորութիւնն, յառաջ ընթանային հրեշտակք, փայլատակունքն գնային առաջի, զմեծ խռովութիւն ունէին արա.

1 Չորս օր. մարտի յարգելոյն.

յոյնն զխորդ զապաւանիս յախից մարտի յարգելոյն :

2 Օրինակ մի տալեխակով.

երկու օր. գարապետ :

3 Հինգ օր. թորման :

բաժք . քանզի ոչ 'ի տունջեան , այլ 'ի գիշերի հասանէ
գատաւորն :

Եւ ապա զինչ աղաղակն գոչէր առ 'ի յերանել ընդ առաջ . “ Եւս փեսայ գայ , եղբ ընդ առաջ , , () քինչ ապա որ ինչ եղեն : Յարեան կուսանքն , լծօլ ափեցին զբռնն և ընկալան զլապտերսն . այլ իմաստնոցն այրէին , և այլոցն ոչ երևէին . իմաստնոցն՝ իւզոյն բարերարութեան պոյծառանային , իսկ յիմարացն շիջանէին : Եւ որոմեք էր իրն . անձողապուրի վիշաք զկանայսն պաշարէին . ոչ ինչ ունէին վերապահանքն պատճառս միսթարութեան : Վանզի յայնժամ մատուցեալ առ իմաստունսն խընդրէին զոր ոչ կարէին ասնուլ . “ Տուք մեզ , ասեն յիւզոցք ձերմէ , զի ահա շիջանին լապտերքս մեր , , : Եւ նորա ասեն . “ Եւսցէ ոչ իցէ մեզ և ձեզ բաւական , այլ երթաք առ այնտիկ որ գնացն տայցեն և գնեսիք , , : Եւ որս երմանաւանդ նմանել նոցա . . . այնպէս օտացելոց զայնպիսի շահավաճառութիւն : Եւ ով են սրբ վաճառենն . որք 'ի դրունս եկեղեցւոյ նստին աղքատքն , բաւաւոր ծիծառնքն որք զհոգւոցն աւետարտենն զբաւուն , ձոյն միջնորդքն առ տերն , անպարտելի ճարտարասնքն յառարն այցերութեան :

“ Եւ 'ի գնալն նոցա 'ի գնել , եկն փեսայն , , : Եւ քնասակար ծալութեանն , ով անբժշկելի երկանցն , ով անմխիթար քնասուն , ով անպիտիկի սգոյն : “ Եւ երթալ նոցա 'ի գնել , եկն փեսայն , , . եկն ակնկալի խնդութիւնն , եկն արգարացն պարծանքն , եկն 'ի մէջ գիշերի լոյսն : Եւ ոչ առաջ ելին իմաստունքն , մտին ընդ փեսային և փակեցաւ դուռն : () մտաւ ամեալ տարսեմ ընդ եղեպան . գողաւ պատմել զանցս և զվերպանս կուսանցն որ եղև : () ահագին առաքաստն ցանկային տեսանել . և վասն այնորիկ 'ի վայելութեանց աշխարհիս հրաժարեցին , զփափկութիւնս արհամարհեցին , զփառանստեաւարին , զճանապարհս խիստս պահեցին , զախաղս յաղթահարեցին , ընդ ցանկութեանց պատերազմեցան . և քանզի իւզ ոչ ունէին , գտին անբաւարի ըզփականս արքայութեանն երկնից :

Վանզի եկեալ բախէին ասելով “ Տէր տէր , բաց մեզ , , : Եւ 'ի ներքուստ ահագինս բարբառեալ գատաւորն ասէ . “ Եւսն ասեմ ձեզ , ոչ գիտեմ զձեզ , , : Եւ

յետմին վշտացն. և ոչ գոնեայ 'ի ձեռն հրեշտակի, այլ ինքն ետ զհառաչական պատասխանին. զի զձոյնն լըսեալք՝ և զերեսոյ նորա տեսանել ոչ կարացին, մեծապէս կրեցին տանջանս, « Ի՞նչն ասեմ ձեզ, ոչ գիտեմ զձեզ », իշխասեն. ոչ գիտեա զմեզ, տէր. յարմարեալ 'ի քեզ անկաք և եկաք զկնի քո 'ի մտնկութենէ մերմէ, զարբութիւն վասն քո պահեցաք, զպարկեշտութիւն սիրեցաք, ոչ մասնեցաք զանգամն մեր ախտից, պսակ 'ի ձեռաց քոց ամէն ունէաք առնուլ. և այժմ քակեցեր մեզ զդուռն ասելով եթէ ոչ գիտեմ զձեզ :

Իսկո, ասէ, ոչ գիտեմ զձեզ. « Ի՞նչպիսի քաղցեայ և ոչ ետաք ինձ ուտել, ծարաւեցի և ոչ արբուցէք զիս, օտար էի և ոչ ժողովեցէք զիս, մերի էի և ոչ զգեցօցէք զիս, հիւանդ էի և 'ի բանտի և ոչ եկիք առ իս », և գրով ետաւ ձեզ պատուեր, « Իջեան ոչ արարէ սկսում 'ի փորձանցս յայոցանէ, և ոչ ինձ արարէք », իշխ նոքա ասեն. ընդունայն ապա, ավտեր, կրեցաք բովաստական և զցաւսն և զթշուառութիւնսն մարմնոյ 'ի նախի որքութեամբ և պահէք մարեցաք զանձինս մեր. ընդունայն ապա ցանկացեալ երկնաւոր փեսայիդ՝ և լըկուսութիւն մեր մինչև 'ի վախճան անարատ պահեցաք :

Իսկո, ասէ, կոյս էք, այլ վարձանա ոչ ունիք. կազանք էք, այլ զհարսնական զարդն ոչ զարդարեցաք. 'ի օրբութիւն մարմնոյ ճիւղեցայք, այլ անմարդասիրութեամբ զարբութիւնն վիրաւորեցէք, մարմնիք ձեր անշարժիք են, այլ բարք ձեր անողորմ, ոչ 'ի բնութենէ, այլ 'ի ամարգութենէ : Իջ կարեմ առնուլ հարսն, որ ընդ իմում բարուցս մարմնի. ոչ մեծանեմ պատեալով՝ յառաջաստ իաղադական : Ի բաց երթայք յինէն, մի ընդ վայր ձանձրացուցանէք զիս առ դուռս կալով. աղորմածացն է բնակարան իմ արքայութիւնս : Իմ մեղէ ընդ իս զիւրաբար, որ զիմն նմանեաց բարեգթութիւն առ աղքատս, որ աղքատացուն հոգւով, որ կարօտեղան խոնարհեցոյց զունկն իւր, որ զընկերին կարի խը համարեցաւ, որ արատուեաց 'ի վերայ այլոց թշուառութեան, որ ելից բարութեամբ զանձինս քաղցեց, որ զմերկոյն ջեռոյց զթիկունս, որ ոչ եղև անլուր ձայնի ախտացելոյն, որ ետ փոխ առատութեամբ զբան միւրութեան, որ զօտարն ընկալաւ ընդ յոր :

կաւ իւրով, ստեղծով կարեկցութեան ջնջեաց զարտա-
տաւ այրեաց, որ թեթեացոյց վերակացութեամբ իւ-
րով զծանրութիւն որբութեան:

Արդ զոր ինչ լեզուօք զարմանս խօսեացուք, զայն և
գարծովք նմանեցուցուք, զի կնիք լեզուի ձեռն է, և
զայս մեկնէ ձեռինն վերակացութիւն՝ որ նախանձա-
ւոր լինի բանիցս: Արդ արասցուք զաղքատսիրութիւն
յամենայնի և ՚ի սփռել տնանկաց մի խնայեացուք, լուխ-
ցուք բանիցն տէրունականաց, լուեալ և խմացեալ զեր-
կիւզն և զվորձն՝ մի ՚ի բաց խոտորեացուք զանձինս մեք
տալ ողորմութիւն ՚ի ձեռս աղքատաց: Վաճաքի փու-
տանքն ոչ պատուելով զմարգասիրութիւն յառագաւ-
տէն արտաքս անկան: Ար քաղցր յոյսն է մեղաւորաց,
որք տմարգութեամբն թշնամանեցան: Այս խիղճ
զգոյշ առնեիք առ բազմաց ծուլացելոց անձինս, որ ոչ
ինչ ֆնասէն զբարեմիտսն, այլ ևս առաւել ջերմագոյնս
յորդորէ ՚ի բարեպաշտութիւն:

Արդ տես, եղբայր, մինչդեռ կայ ժողով աշխարհա-
կան վաճառուս, զոր ինչ վասն պատասխանատուութեան
է՝ վաճառեա. յառաջ քան զդնել աթոռացն ցոյց զողբս,
ժամանեա ՚ի գալուստ փեսային. ընթացիր սրագոյն
քան զմեղս յառաջ քան զժամանակակէտ այցելու-
թեանն: Այառաեա զդատաւորն. մի առնուլ յանձն
կալ առաջի ահաւոր բեմին մերկ: Այժմ՝ ճապաղեա
զգոյտք, զի յայնժամ լուծցես զմեղադրանան. խօսեաց
ընդ դատաւորին առանձինն, զի մի յանդիման ամենե-
ցուն դատապարտեսցէ զքեզ. առ միջնորդ ՚ի միթիւ-
րութիւն քեզ զտնանկան, ՚ի ձեռն նոցա տուր ընծաց
դատաւորին, ՚ի նա միայն վատահացիր զայնպիսի խոր-
հուրդ: Աղքատն առնու, և դատաւորն ստորագրէ: Ըզ-
թողութիւնն. առանց գրոյ ընդունի և յառաջ բերէ
զձեռագիրն: «Այ՛ որ ողորմի աղքատին, փոխ տայ այ՛»
զի զոր աստ տաս ՚ի ձեռս աղքատաց, զայն անդ գտցես
՚ի ձեռաց դատաւորին:

Առ արդ եթէ կամիցիս զերծանել ՚ի դատաստանէն,
փութա աստ ՚ի ձեռն աղքատաց աղաչել զդատաւորն:
Առ այսպէս իսկ զմեր վախճանն գրեացուք յօրինակս ՚ի

1 Օրինակ մի վերադարձի:

ձեռն աղքատեանցն և բարեկամաց վասն գնացելոց հա-
զուցն յաշխարհէս: Սրում տացես զանէ սակաւիկ ինչ
Թողակ վշտացն, և ընկաղցիս յանուն դատաւորին զի
անգարձի: յիշատակ աղքատին մի կղիցի մուտանալ
քարուն կամ մեղաղաթն, խնդութեանն առիթ և մի
աղաղ արժանի արաացուք զմահն մեր: Կացո քեզ իս,
տաքով յահաւոր ասեմին: յաքեցր զանձինս պիտիկ
զոց պարտ իցէ վասն քո ճարտասանել լեզուք առ
Քի Վրիտառի: Ստացուք 'ի ձեռն նոցա պարտապան
զատացողն ամենայնի առ 'ի չտալ պատիժս: շահեցուք
ընդիւք զայսպիսի հանգիստման զգեղեցիկութիւն:

Ինչիս, ասէ, վիշտ յաղաքս իմոյ հաշտութեան լո-
սմանեմ: գիտես զիս ընդ աղքատս ընտանեցեալ: Սր
բառուցանեմ զգալարի 'ի Ծառայութիւն արարածոց և
կերպրեմ զամենեանն, սակայն քո տալով զողորմու-
թիւնն՝ ես ընդ տնանկին կարկառեմ զձեռն իմ և ըն-
դունիմ զդանկն: () քենում զլոյս որպէս զհանգերձ.
և մինչ գու զմերկն զգեցուցանես՝ ես զգամ ջերմու-
թեանն: Վիտես զիս յերկինս ընդ հօրնատեալ. և ե.
Թէ միայն դիմեացես լինել այցելու որոց 'ի բանախն են,
գտցես զիս զոյգ ընդ կապեալսն. և եթէ երթաս առ
հիւանդն, 'ի մահճացն ոչ զատանիմ: Վանդի ամե-
նայն ուրեք եմ, և մերձ եմ առ այնսիկ որ անկեալ են
'ի միշտս: Եւ զոր ինչ արացես առ տնանկն, ինձ ա.
բացես: Եւ եթէ զանյարկ ոք տարցես 'ի տուն քո,
զիս ընդ նորա առցես քեզ տնակից, և առց քեզ զե-
բիտս զայս, զմահն աճեցուցից, զտուն քո պահեցից, և
գթեանս քեզ յերկինս պատրաստեցից: Եւ որ արա-
ցուք զպատուիրանս զայս, զի խոտտացելոց բարեացն հա-
ցուք 'ի Վրիտառս: Նիտուս 'ի տէր մեր, որում փառք
յառիտեանս. ամէն:

Ի ԹԵՐԱՀԱԽԱՏՈՒԹԻՒՆՆ ԹՈՎՄԱՅ

Եւ հա դարձեալ տօն, ահա դարձեալ փրկութիւն
որոյ վայելապէս հատուցանել ձեզ զայս բան. և ինձ
հատուցանողիս հարստանալ, և ձեզ ընդունալացք օգ-

տել: Հասեալ եմ դարձեալ ցուցանել զկոտորմանս
զյառաջագոյն անհաւատանալն փրկին յարութեան, և
'ի վերջոյ յետ տեսութեանն և շօշափանն հաւատա-
ցեալ, և տէր և անձ զնա անտանելով: Չգեցէք առ իս
'ի միասին զմիտս ձեր, և հանդարտութեամբ նուազ
բանից իմաց անսացէք, զի և դուք զառ ի նոցանէ զ-
գուան պողաբերեսիք:

Վրանգի փրկին մերոյ {Յիսուսի Վրիտառի խզեալ
զամենակեր որովորին դժոխոց, և եղեալ անդրանիկ 'ի
մեռելոց, և զորքն փակելովք եմուտ առ աշակերտան,
կոտորման անտանեալն երկուորեակ ոչ էր ընդ նոսա:
Վարե կրանչերեացն. փափագերին ընդ նոսա, և որ փա-
փագերն՝ թողեալ լինի 'ի բացեաց. հովիւն քաջ և բա-
րի հասաներ, և ոչխարն արտաքոյ գութին մտորեալ
կայր. Թագաւորն երկնից մերձենալով գայր հասաներ,
և զօրականն արտաքոյ ուրեմն անձային զօրուն դեգե-
րէր: Եւ էր արդեօք այս անձային անտեսութեանն խոր
հարդ՝ ոչ լինել մերձ աշակերտին: () Ի թէ էր ար-
դեօք մերձ լեալ, ոչ էր երկմտեալ. և եթէ ոչ էր երկ-
մտեալ, թերևս ոչ էր վիճաբանեալ. և եթէ չէր ե-
ղեալ վէճ, թերևս արդեօք ոչ էր շօշափեալ. և եթէ
ոչ էր շօշափեալ, ոչ արդեօք էր հաւատացեալ. և եթէ
ոչ էր հաւատացեալ, թերևս ոչ այնպէս ցուցեալ էր
մեզ հաւատալ: Եւ իսկ զի անհաւատութիւնն կոտ-
մայի մայր եղև մերոյ հաւատոյս: Եւ վրան այսորիկ մեք
ոչ տեսանելով զՎրիտառս վերօրհնեմք զնա, վրան զի
նա տեսանելով զնա երկրպագեաց. յաղագս որոյ և մեք
ոչ շօշափեալ վերօրհնեմք զնա վրան զի նա իւրովք ձե-
ռքն կալեալ զտէր մեր վերօրհնեաց:

Իբրև եկն կոտմանս յետոյ, ասէին աշակերտքն՝ Ե-
թէ տեսաք զտէրն. տեսաք զաստղն՝ եթէ յետ երկոց ա-
ւարց յառնեմ, և զճշմարտութիւն բանիցն 'ի գործոցն
դատք. տեսաք զաստղն որ ասէր՝ « Ես եմ յարութիւն
և կեանք », քանզի կեանս և յարութիւն 'ի կենացն ըն-
կալաք: Տեսաք զաստղն որ ասէրն՝ « Եւ իշխանութիւն ա-
նիմ՝ զնեղ զանձն իմ, և իշխանութիւն անիմ՝ միւսան-
գամ առնուլ զնա », և զիշխանութիւն նորա նորին գոր-
ծովք ընկալաք: Եւ հաս յանկարծակի փրկին մեր ընդ
յարկն, ոչ զդուրսն բանալով դայ. իսկ մեք ընդ սքան-

ընդ տարա և ընդ գալուստ իբրև վայելչապէս զարհուրեալ զարմացող զայսպիսի զմեռ տ'նորա առ մեզ նորա գործեալ։ Տեսաք զձեռն նորա՝ յորս ընկալաւ զգէտացն զհարուած, և զմեզս մարդկան ջնջեաց. տեսաք զձեռն նորա՝ որով խորտակեաց զմահ, և զյարութիւն նորա տեսին ամենայն մարդիկ. տեսաք և զսուրբ կողմ նորա աւստի բխեաց արիւն և ջուր։

Իսկ իմովմաս. դուք տեսէք զտէրն, եւ միայն չեմ արժանի տեսութեան նորա. ոչ որպէս պատուեցայք՝ պատուեցայ և ես. ոչ որպէս կռեցայք՝ կռեցայ և ես. ոչ որպէս տեսէք զնա խաչեալ տեսի և ես։ Ի՞նչ որպէս ընդ ձեզ տեսի զարտմականսն, կամիմ տեսանել և զուրախականսն¹. զի որպէս տեսի զմեռելութիւն Վրիստոսի, կամիմ տեսանել և զյարութիւն նորա. զի «Իթէ ոչ տեսից'ի ձեռն նորա զնշան բեւեռացն, և արկից զմատուռն իմ'ի տեղիս բեւեռացն, և մեծից զձեռն իմ'ի կողմ նորա, ոչ հաւատամ»։

Յամառեա, ով իմովմաս, 'ի քում անհաւատութեք յայգմիկ. յամառեա մինչև ընկալցիս զհաւատս հոգեցի իբրև զխարխախ. յամառեա այսպիսի հաւատով և քափաքանօք, և տեսցիս զցանկալին որում ցանկան։ Իբեմ զքո զերկմաութեան զխորհուրդդ, որպէս զի զամենայն երկմաութիւն հանցես. գովեմ զքո քրիստոսասէր օրինակդ, որպէս զի զամենայն վճիռ կտրեալ'ի բաց հատցես։ Ի՞վ անհաւատութիւն, որով և ես առաւել ևս հաւատացից հաստատութեամբ խնդրել ընտէրն և կռել զմերձեցեալն. զի 'ի քո խնդրելն և 'ի կռելն զնա՝ ես զիրկս արկից փրկչին իմոյ։ Եւ իմովմաս ասէր. եթէ ոչ տեսից իմովք իսկ աչօք զերեւեալն ձեզ, զքարոզեալդ 'ի ձէնջ ոչ հաւատամ. զի քարոզ զլեւի միայն հաւատարմացուցանէ, իսկ վկայք աչքս են, և յայնժամ ապա ընդունիմ զձեր բանդ. արկից զմատուռն իմ'ի տեղիս բեւեռացն, և յայնժամ հաւատացից սքանչելեացն. բազմաքնին եղեալ իմովք ձեռք 'ի կողմն որ վասն իմ'ի խոցեցաւ, և յայնժամ երկրպագեցի նմա որ 'ի մահուանէ 'ի կեանս բարեք զարձաւ տեսաւսաւիպն։

1 Երկու օր. զպայտաւորման։

Եւ մինչդեռ զայս այսպէս ասէր իրօղման աս աշա-
կերտակիցան իւր, եմուտ առ նոսա (Յիսուս դրօքն փա-
կելովք . եմուտ գունն կենաց որպէս և գիտէ ինքն մի-
այն) Սի որպէս ծնաւ և զկուտութեան գունն ոչ ա-
պականեաց, նոյնպէս և 'ի ներքս տանն գտաւ, և ըզ-
փակս տանն ոչ ընկէց 'ի բաց . և դարձեալ որպէս յա-
բեաւ 'ի գերեզմանէն կնքեալ մատանեօք, նոյնպէս ե-
մուտ 'ի տունն դրօքն փակելովք որպէս և կամեցաւ, և
արգելոյր զնա և ոչ ինչ . զի ամենայն ինչ ըստ կամաց
նորա ընթանայ, վասն զի անձ էր և տէր գոյով : Սոյն-
պէս և ծնունդ նորա յաղթէ ամենայն բանի, և 'ի գե-
րեզմանէ գործ նորա գերազանցէ քան զամենայն միտս,
նմանապէս և առ աշակերտսն իւր երևեալ անճառելի
և անպատում մտիւք :

Վանգի եթէ եմուտ՝ ընկալայ, իսկ եթէ զիարդ ե-
մուտ՝ ոչ ևս ուսայ, ոչ ընկալայ և ոչ ևս ասել յանդրդ-
նիմ : (Քհնեմ զմտեալն, և ոչ հետաքնին լինիմ մտա-
ցածին բանիւք . քարոզեմ զիտրհուրդն, և ոչ թարգ-
մանեմ զանթարգմանելին . սքանչանամ ընդ եղեալսն,
իսկ եթէ զիարդ եղև՝ ոչ խնդրեմ : Հաւատամ զրելցն
անխռովաբար և ապրիմ, զի լսող եմ սքանչելեացն տե-
րանականաց, և ոչ խնդրող եմ անձային աղքմանցն : Եւ
թէպէտ որ 'ի չորհիցն ասիցէ ցիս, օտարս ինչ քարո-
զես ամենեկին, եթէ զիարդ կարէր ընդ փակեալ դրունսն
անցանել մարմինն և ոչ բանալ զնա, ասացից և ես ցնա .
զիարդ կարաց հրեշտակն իջուցանել զ'մեակում 'ի
գութն առիւծուց և անտի հանել, և զինիքն որ 'ի զե-
րայ կային՝ ողջ թողուլ : Լ'րդ որպէս ծառայն զոր ինչ
կամեցաւ և արար, նոյնպէս և տէրն զոր ինչ կամեցան
կարաց առնել . և այն լինի 'ի կամելն ան, և այս լինի
մարդացելոյ բանին կամեք :

Եւմուտ առ աշակերտսն իւր չմարտութեամբ՝ որ-
պէս կամեցաւ՝ փրկիչն մեր, և եկաց 'ի միջի՝ զի ամե-
նեցուն ողորմեսցի, և ասէ ցնոսա . « Եւսողաղութիւն
ընդ ձեզ », խաղաղութիւն եմ և խաղաղութիւն շնոր-
հեմ ձեզ . զի զոր ինչ բնաւորեցայն՝ զայն տաց ձեզ :
Խաղաղութիւնս այս զամենայն պատերազմողս հնա-
զանդեցուցանէ ընդ օտիւք ձերովք : Լ'ս խաղաղութի
զիշխանս արասցէ ծառայս ձեզ . այս խաղաղութիւն

ընդդէմ արարածոց ախոյեան։ Եւ խնդարեմ աշակերտ
քըն դարձեալ ընդ տէրունական երևումն, զի ձայնն
արժանաւորք եղեն. և արմկամբք¹ խթմէին զխաղմաս
և ամենարկէին աչօք և ասէին ցնա. ոչ ասացաք քեզ
յառաջագոյն եթէ տեսաք զտէր, և ոչ հաւատացեր
մերոց բանիցս, արդ ահա եկն խնքնին իսկ փափագե-
լին, վայելեա որպէս և խնդրեսդ, փափկացիր և մտի-
առ նա որ վասն մերոյ փրկութեան եկն առ մեզ, և ա-
զխնդրուածոցն վայելումն։ Իսկ խաղմաս կայր արձա-
կելով զաշնս յամենայն տնդամն մարմնոցն, ուչ դնե-
լով ամենայնի եթէ ճշմարիտ նա իցէ որ մեռաւ և յա-
րեաւ, նա իցէ որ եկն առ նոսա։

Օ քնչ ապա առ նա միայն բարերարն և մարդասէրն,
որ կամի զամենայն մարդկան ապրելն և ՚ի գիտութիւն
ճշմարտութեան հասանելն։ «Ի՛նք,՝ ասէ, զմտաւն
քո պօր և տես զձեռս իմ», և Օ ք վասն քո եկի առ
քեզ, և վասն քո դարձեալ հառի այսր. վասն քո արկ
զձեռս իմ ընդ բնեռօք, զի քեզ առթեցից զփրկութի
անվշտանալի։ Ի՛նք ձեցիր առ իս մարմնով և հոգով և
հաւատով. ուսիր յայտնապէս զոր ցանկացարն ուս-
նել, և որպէս կամիս տեղեկացիր։ Էջմուռմ ձեռս ծա-
նիք զկամաւոր զիմ զմահուն վէրս. դնեմ առաջի ք
զամենայն անդամս իմ առ ՚ի յուզել. չհամարիմ ամօթ
զմարմնոյ իմոյ զվէրս. ոչ պատկառիմ ՚ի մարմնոյս իմոյ
խոցմանէ զոր ընկալայ վասն ձեր. ոչ թագաւ ցանեմ զիս,
ուայ իմից և զյաղթութեմ զյաղթանակ, աշխարհաւոր
առնեմ նմ արարածոց յայտ յանդիման։ Վիտէ զոյս
արեգակն, վասն որոյ և խաւարեցաւ և զտիւն գիշերս.
բարչագործեաց². գիտէ զայս և երկիր, յաղագս որոյ
խնդրեաց տեղի փախստեան. գիտեն զայս և վէմբ,
վասն որոյ և պատառեցան, զի զիմ սուգն ողբացեն.
գիտէ զայս և վարագոյր տաճարին, վասն որոյ և պա-
տառեալ՝ յառաջագոյն ողբալով զձրէիցն զկործանումն.
զայս գիտեն և մեռեալք, վասն որոյ ՚ի գերեզմանոցն
արտաքս ընթացան։ Տես և դու զձեռս իմ որպէս և կա-

¹ Օրինակ մի արկաւորի։

² Այդ է հարազատ իմաստ ըստ
միոյ օրինակին և ըստ յունական
նին, ուր միւս երկուքն ունին գի-

վեր առաջ տարկոյծոյ. թերեւ զոր.
տուազիր նախապէս օրինակն ու
հիմնը այդպէս ընթերցեալ. իսկ
լատին թարգմանէ գիշեր խեղդ։

միս . բեր զժողովուրդս քո 'ի խորս իմաց վերացս : Երբ
և գկողս իմ անտանել և քննել , ահա զայս քեզ առնն .
Թեր մատուցանեմ . բեր զձեռն քո , քննեա և արկ 'ի
կողս իմ . չօշակեա զմարմինս իմ զոր առի 'ի կուսէն
(1) արիանայ , և կուսին մնացեալ կոյս անարատ . չօշ-
ակեա զմարմինս իմ որ չարչարեցայ իմովք Կանգ . հպեա
'ի մարմինս իմ որ մեռայ վասն ձեր , այլ ոչ քնկալայ 'ի
մահուանն ապահանաթիւն . մերձեա 'ի մարմինս իմ ,
որ ահա որ է քրովելից և պաշտելի սրովելից . “ Եր-
բի լինի անհաւատ , այլ հաւատացեալ , , (2) Կիտէի զքո
հորոյդ Թանձրութիւն . գիտէի թէ զայստիկ խնդ-
րես , և վասն այսորիկ գկողս զայս Թողի , զի հոյեցքե
և չօշակեցես և հաւատացես և կեցցես : (3) Ի յորս
ժամ եկից դատաւոր կենդանեաց և մեռելոյ , ցուցից
Թնտմեաց իմաց դիպողսն , և դատադարձցից զնձա
մարտիցն ժողովս , զի տեսցեն չորեայք զոր խոցեցինն :

Պատասխանի ետ իրովման և ասէ . տէր , հաւատամ
յարութեան քում , Թաքաւոր Թաքաւորաց . հպեա
տամ և ոչ ես՝ զոր գտիդ՝ խնդրեմ . հաւատամ , և ոչ
ևս գիմ տէրդ բազմաքնին առնեմ . հաւատամ , և ոչ
ևս վասն քո արքայութեանն բանակութիւն լինիմ զքո
քնկալայ : Կիտեմ գով չօշակել արժանի եղէ . գիտեմ
բնիւնել զոր ոչ դժոխք կարացին բնառնել . գիտեմ
զժ պաշտել օգտիցիմ : “ Տէր իմ և անձ իմ , , (1) Իս-
եա անձ իմ և տէր իմ . դու նախադատեանական հա-
մանդամայն և առժամանակեայ¹ . դու երկնային և երկ-
րային . դու տեսանելի և անտեսանելի . դու մշանձե-
նաւոր² և 'ի տեսականի³ . դու անձեական և յայտնի
'ի ձեռի . դու անձ ճշմարիտ և կամաւ ժողովացեալ վասն
մերոյ փրկութեան . դու յերկինս , նոյն և 'ի խալին .
դու յաթոռ Թաքաւորական . դու անչարչարելի ըստ
հօգւոյ , նոյն և չարչարեալ ըստ մարմնոյ . դու անմահ
արդէն համազօր հօր , նոյն և մահկանացու ըստ մարմ-
նոյ . դու երեքօրեայ մեռեալ , դու և ծնողին քում
մշտնջնաւորակից . դու յարուցեր զմարմնոյդ քո տա-
ւար քոյով զսրութեամբդ՝ անձ գորով . զքեզ տեսանեմ :

1 Օրինակ մի սոժական :

3 Երկաթազերն աշխատելու :

2 Յոյն անդամ և ինձ քեզ . և յայտնել 'ի յիս :

Խա :

մարմնական ձեռք և հաւատոյ ակամօ : Ղփտեմ գրեղ որ 'ի հօրէ քումնէ անձուութիւն . գիտեմ մի գրեղ և ան խառնութեամբ, ոչ¹ այլ և այլ ինչ աւայ . ոչ բաժանեմ գրեղ անձանքս, ոչ որոշեմ գրեղ անարկչ, ոչ հատանեմ գրեղ անհատանեցի : Եւ զոր տեսանեմ և զոր ընդունիմ և յոր հայիմ, 'ի ձեռն² իմոյ ձայնիս օրհնեմ “տէր իմ և անձ իմ”, : Վանգի դու 'ի ձեռն քոյ իջանայ զանձն իմ հաներ 'ի խորոց անհաւատութենէ . դու զմեզս յանմեղ մարմնի քում դատապարտեցեր . դու զմարդիկ գերիս եղեալ աղատեցեր . դու զանապիտէն յորժամ կամեցար կոխեցեր . դու զմահ մեռցեր քցով յարութեամբ, և զանեղեանս զմեղ նորոգեցեր . դու զերեքորեայ զթաղումն յերկրի՝ թողի մեռելոցն յարութիւն . դու զմարդիկ երկնայինս ցացեր . դու զերկիրս քան զերկինս պայծառաբոցն արարեր . դու միանգամայն իսկ պարզաբար զամենայն ինչ 'ի վեհագոյնսն փոխարկեցեր . դու անձ գաղով մարդսն, զի զմարդն արացեա անձասէր, տէր և անձ իմ :

Եւ ցնա տէր . արդ հաւատացեր զի տեսերդ, մի գարձեալ 'ի վերանայն մարմնովս՝ առաի իջին առանց մարմնոյ, և դու անհաւատութեամբ վարեացիս բռնի և ասացես . եթէ ոչ տեսից 'ի ձեռս նորա զնշան բեռնայն, ոչ հաւատացից : Եւ իմանաւ փափագեցեր անհաւատ եղեալ, միանգամ շօշափեցեր, միանգամ հաւատացեր, քարոզեա յայսմ հետէ զոր ընկալարդ . քան զի երանելիք են որ ոչն տեսին զիս և հաւատացին : Եւ երանութիւնս այս, եղբարք, առ մեզ անցանէ որք ոչ տեսաք և հաւատացաք : Վանգի երանելիք են նոքա որք հաւատով տեսանեն զանտեսանելին . որք յամենայն տօնս և 'ի ժողովս տեսանեն զնա հաւատոյն աչք և երկրպագեն նմա և բերանոք իւրեանց համբարեն զնա և ատամամբք ուտեն և ոչ ծախեն զոր ուտեն :

Եւ ուր խորհուրդ պահելի՝ ուր խորհուրդ ստիպել . որ նստին ընդ աջմէ հօր, ընդ աջմէ գտանի բարեպաշտիցն . և որ 'ի հրեշտակաց օրհնի, 'ի ձեռաց աղտեղեաց ընկալեալ լինի : Եւ բոցակիզէ զդատապարտեալ

1 Յայնչ Եւեղ ալ ինչ և այլ ինչ յանկ :
աւայ, և ոչ այլ ոմ և այլ ոմ . ոչ քա . 2 Յայնչ Գալիլայի :

մատունս մեր արարիչն, այլ ինքն իսկ յորդորէ զմեզ և ասէ. “Ընէք կերպք, և արեւք. այս է մարմին իմ”, բերէք զձեռս ձեր և արկէք ՚ի կողս իմ, և յիմաց անդամաց վայելեցէք: Ընդ մատիցուք ամենեքեան մաքրաբար, սրբութեամբ ընդունելով զտէրն մեր. մի արհամարհանօք մատիցուք առ նա, այլ հաւատով և սրբութեամբ, զի խոտացելոյ բարեացն հասցուք ՚ի Վրիժ տոս: Նիսուս ՚ի տէր մեր, որում փառք յաւիտեանս. ամէն:

Ի ՎԵՐԱՑՈՒԾՆ ՏԵԱՌՆ

Պայծառ է ինձ այսօր եկեղեցւոյս տեսարան, ոչ ծիծաղմունս մարդկայինս գործեցեալ ընդունայնս, այլ յոյժ սուգ բանասրկուին. Վանդի տեսանէ ՚ի վեր զօր ՚ի խոնարհս մեռեալ զյարութեանն արմատ. տեսանէ զօր ՚ի խոնարհ ՚ի նմանէ խաչի մատնեալ ՚ի յերկնուստ հայեցող ՚ի վերայ նորա. տեսանէ զերկիր հրեշտակօք լցեալ. տեսանէ՝ հրաշափառապէս ընդ օդս փնացեալ. տեսանէ զերկնայինսն ընդ առաջ խաղացեալս, և զոմանս արացողս “Համբարձէք իշխանք զդրունս ձեր ՚ի վեր, և համբարձին դրունք յաւիտենից, և մտցէ Թագաւոր փառաց”, և զոմանս դարձեալ ընդ առաջ գալով՝ ողջունելով և ասելով. “Տէր հզօր զօրութեամբ, տէր հզօր ՚ի պատերազմի”, զոր վասն մեր առ հասարակացս Թրչնամին եցոյց, ընդ որում ոչ ոք ՚ի մարդկանէ, ոչ ՚ի մարգարէից և ոչ յարդարոց մարտնչել կարաց: Այսն զի բռնաւորեալք լինէին ամենեքեան ՚ի Թագաւորել մահուանէն, մինչև եկն եհաս Թագաւորս յաւիտենից, և կապեալ զհզօրն՝ էառ զկարասի նորա:

Վանդի իբրև խաչեցաւ տէրն, զօրութիւնքն զարմացան, և արարածք սարսեցին տեսանելով զնոր խորհուրդ և զահաւորն տեսիլ՝ եղեալ ՚ի վերայ երկրի. դողաց երկիր, շարժեցաւ ծով, զարհուրեցան անդունդք, խռովեցան ամենայն արարածք, երկեան լուսաւորք ՚ի յերկինս, փախեաւ արեգակն և լուսին, աստեղք նուա

ղեցան, օրն ոչ հանդարտեաց: Պատասեցաւ վարդապետաւորին, և խաւար ելից զամենայն երկիր. տարերքն 'ի բաց փախեան, և օրն այլադունեաց. քանզի ոչ կարացին հանդուրժել, տեսանելով զիրենանց տերն և զբարիչն կախեալ զփայտէ: Հայնժամ դժոխք լուծան և դրուիք նորա փշեցան և նիզք նորա խորտակեցան: Հազարս օրոյ Ղաւիթ մարդարեայեալ ասաց. «Փրկեաց զնիզս երկաթիս և զդրունս պղնձիս խորտակեաց»: Հայնժամ անկաւ Թագաւորեալն մահ ընդ ոտիւք Վրիտտաի, և եղև քարշեալ գերեալ և նշաւակեալ:

Վանգի անփոփոխն և հզօրն մարմնով ունայնացց զզօրութիւն Թշնամեցն, և զմեքենայս նորա խորտակեաց, և զնետոս նորա ցրուեալ և զկապարանս խղեալ և զարչարանացն լուծ 'ի բաց ընկեցեալ, էջ 'ի Թագաւորութիւնն դժոխոց, և զաթոռ նորա 'ի բաց շորթեաց, և զխոյր պապի նորա քակտեաց, և զբազմակոնս Թագաւորեալնս լուծեալ ընկէց, զըմբռնեալսն 'ի նմենէն արձակեաց, զբռնաւորն կոխեաց, և ձայն արձակ ատելով՝ եկայք ամենայն ազգ և ազխնք առ անձ և հայր, և կայք՝ 'ի ծառայութենէն զազատութիւն ընկալարուք: Քանզի առաջնորդեմ ձեզ 'ի ծառայութենէն յազատութիւն, 'ի խաւարէ 'ի լոյս, 'ի մահուանէ 'ի կեանս: ձեզ աւետարանեմ ես Վրիտտոս, մի այսուհետև զարհուրիք 'ի մահուանէ, աչ արհամարհեցեք զմահ և զերկիւղ, զսոք և զնեղութիւն. զի զոր բռնաւորին զօրութիւն կապեաց, ահա եղև լուծեալ: Վասն զի միայն յաժնենդեան ես ցուցայ յաղթազգեաց Թագաւոր, որ և չարչարեցայ վտան ձեր մարմնով: Սա ապա շնորհապէս է ատէր զօրութեամբ հզօր 'ի պատերազմի. սէ Թագաւոր փառաց, որ եհան զկապեալսն քաջութեամբ իւրով, զբռնեալեալսն 'ի գերեզմանս, առ որ Ղաւիթ ասաց յառաջագոյն. «Ելեր 'ի բարձունք, գերեցեք զզօրութիւն»:

Եւրդ բովանդակ տօնք քրիստոնէից բռնաարկութիւն 'ի կշտամբանք և 'ի դատապարտութիւն են, բայց առաւել ևս այս Վրիստոսի վերացումն: Սոքն զի յայն յաժնենդեան սպառազինեալ չարութեամբն իւրով և ոչ ինչ օգտեալ, զինքն իսկ խայտառակեալ նշաւակեաց որպէս ինչ իցէ զոք ասեման: Ի կուսին հրաշափառապէս

յղանալն՝ շնութեան համբաւեաց գործ . իսկ յետ ան-
ճառելի ծննդեանն ոչ գոչ զնա կոյս բամբասեաց . նոյն-
բունակ և ի սննդեան կերակրողին զամենայն արարածս՝
տղայասպան զհերովդէս ուսոյց, կարծեցեալ ընդ նոսա
ըմբռնել զանըմբռնելին . խօսելով ընդ հրեայնս՝ ի հայ-
հոյեւ զնոսա յորդորեաց, իսկ ի պանշեւագործեւն նոյն-
բունակ ի քարկոծել զնոսա կազմեաց . ի խաչելն՝ զըս-
պանոցն և զաւագակն նախապատուեաց, իսկ ի թաղ-
մանն կնքել զգերեզմանն հաւանեցոյց . ի յարու-
թեանն զրպարտել զյարութիւնն : Իայց յառնելովն և
յերկինս համբաւալովն ոչ ինչ ունէր զինչ բարբա-
ռեցի, այլ զինքեանն իսկ զլուխ ծեծէր ուժգնապէս :
Ասն որոյ քան զամենայն տօնից այսր աւուրս նմա
գլխակապէս ցուցաւ, տեսանելով զամենեսեան ամե-
նայն ուսածք զօրս հրեշտակաց սպասաւորեալս, և զա-
մանս հետեւողս, իսկ զամանս յառաջընթացոս, զկէսս ի
գիմի հարեալս, զայլս ոմանս դարձեալ ընդ առաքելոցն
խօսեցեալ դառուց, և ասացեալս « Ի՞նչ գալիլեացիք,
զի կայք հայեցեալ ընդ երկինս . վասն զի այս չիսուս
որ վերացաւ ի ձէնջ յերկինս՝ սոյնպէս եկեցեցէ, զոր
օրինակ տեսէք զնա երթալ յերկինս », . այս չիսուս
որ բազմութիւն հրաշագործութեանցն եցոյց : *

* Արքայոց յանախն քննելն գրա-
նի յօրնալի միտմտալիկայ կապուածու
Արտուսա հաւաստի ինձ միտ գիր :
Եւ զինչ արգեօք զայս ասելին, մի-
թէ ոչ ունէին աչս աշակերտքն,
միթէ ոչ անասնէին զեղեւսն . ոչ
ապաքնն ասաց անտարանին թէ
« մինչքեա հայէին նոքա, վերա-
ցաւ » . իսկ էր վասն մերձ կային
հրեշտակքն . ուսուցանելով նոքա
եկեղ յերկինս վերացաւ : Յազազս
երկուց այսօրիկ պատճառաց, մի
հանապազ ձմէին սիրտք նոցա
վասն մեկնելոյն տեսած . և զի ծըմ-
լէին՝ լուր զինչ ասել առ նոսա .
« Ոչ ոք, ասէ, ի ձէնջ հարցանել
զիս թէ յո՞ երթաւ » . այլ զի և զայն
խօսեցայ ընդ ձեզ, արտութիւն
եկեղ զօրոտս ձեր » . վասն այսօրիկ
տալա և մերձ կային հրեշտակքն,
զի զվերնաշնապարհօրդելոյն ըզ-

արտութիւն անգրի նա դարձու-
թեամբ գալտեանն սփոփեցնէն :
Քանզի « այս Յիսուս, ասէ, որ
վերացաւ՝ սոյնպէս եկեցեցէ » :
Արդ զի մի և նոքա զնոյն արա-
ցնէ զոր արար Եղիսէ՝ անասնելով
զվարդապետն իւր վերացեալ պա-
տահաց զպատմութեանն իւր, զի
և ոչ ունէր իսկ զոր մերձակայ որ
ասէ՝ թէ դարձեալ եկեցեցէ Եղիսա-
արդ զի մի և սոցա զնոյն արա-
րեալ, մերձ կային հրեշտակքն
սփոփելով զվատութիւնս նոցա .
մի այս են հրեշտակացն մերձա-
կայութեանս պատճառք : Եւ երկ-
րորդ դարձեալ ոչ ինչ ընդհատ
յառաջնոյն, վասն որոյ պատճա-
ռաց յաւել թէ որ վերացաւ :
Եւ զինչ եցէ այս : Ի յերկինս վե-
րանայր : Եւ յի՞ էր միջատն . յա-
զազս այսօրիկ մերձ կային հրեշ-

Լճոյ տէրունեանն վերացմանն որ զբանտարկուն, որ պէս ասացաք, սգալ կազմեաց, իսկ զհաւատացեալ պայծառացուցանել: () Ի գեղեցկավայելուն ծաղկեալ գարունն զծաղկանցն բոյսս տենչասպիտակ գունովք ի վեր բաղկացոյց: այգի որակայեղծ և տերեւախիտ պտ.

տակն, զի ուտուցեն նոցա զառ ի յերկինս Խանապարհորդութիւն. որպէս զի մի կարծիքն թէ մինչև յերկինս եւ որպէս Նոգայն, այլ թէ և ի վեր յերկինս եւ. վասն որոյ և ասացին՝ թէ որ վերացաւ ի ձենի. Զի և ոչ վայրապար ինչ զայս յաւել. քանզի Նոգայն մինչև յերկինս փայն եւ զի ծառայ էր, իսկ որդին յերկինս իսկ՝ քանզի տէր է. նա ի կառս հրեղինս, և աս յամպս լուսաւորս: Զի յորժամ զծառայն պարտ էր կուել, կառս առաջեաց. իսկ յորժամ զորդին, աթոռ թագաւորական. և ոչ վայրապար աթոռ թագաւորական, այլ զնայն իսկ զհայրականն. յազգա որոյ ասէ աս. նա և Նասրիտա. «Ահա տէր նոսեալ ի վերայ թեթեւ ամպոյ»: վասն այսորիկ և որդւոյ ամպ տառքեցաւ: Եւ անգ իսկ կանկուղին Նոգիտն՝ եթող զմաշկեակն ի վերայ Նոգիտն: իսկ աստ Բիսուս ելաւ նկուղին եթող շնորհս ի վերայ աշակերտացն. ոչ փայն փոյ մարգարէի արարող, այլ բիւրս Նոգիտոս, մանաւանդ թէ քան զնա տաւաւ և և մեծագոյնս և պայծառազոյնս:

Յարկեցուք այսուհետեւ սիրելիք և մէք, զվերինն զայն Խանապարհ գիտեսցուք, զորմէ և Պաւղոս առէ՝ եթէ «Ինքն տէր իջէ հրամանաւ ի ձայն հրեշտակապետի. և մէք որ կենդանւոյն մնացեալ եմք՝ յափշտակեսցուք ամպովք ընդ առաջ տեսան յօդս»: Արդ ոչ առնեղեան յափշտակեսցուք, այլ ոմանք մնան և կեղք յափշտակին: Լուր զինչ ասիցէ Քրիստոս. «Երկու ազալցեն ի մի երկանի, մինն առնուցու և միւսն թողուցու»:

յոյս և թէ մեղաւորքն թողալ լինին և պահապք ի ամիւսն, իսկ արգարքն յափշտակին յանգստն: Զոր օրինակ դք թագաւորի քաղաք մոսանելով, ոմանք պատուով և իշխանութեամբ և բազում ունեւորով առ նա համարաւ կուծիւն՝ ելեալք առաջի քաղաքին պատահին. իսկ մահապարգք ի ներքս պահեալ լինին, ան ունեւոր հառուցանելոյ ի վերայ նոցա վնիւն ի թագաւորին, այնպէս և յորժամ տէր քալ՝ օմանք նա մարտակուծին սանելով առ նա՝ ի մէջ օգոյն պատահին նմա. իսկ մեղաւորքն և ամբարիշտք և որբազում իւրեանց չարեաց ևն զի տակք, աստեղ մնան գառաւորն:

Այլ մէք գարձեալ պատմաւորաւուր ամին զբանտարկուն: իսկ որպիսի արգեօք ինչ մարտաւորս ամն: Պարկեցաւ և մեծ, փրկից, և քան զմարդկան փոքրեղեաց արժանաւորի արարի իւրոյ նոյ: Այսօր հաշտեալ ընդ ազգի մարդկան. այսօր ժամանակեայ թշնամութիւն և երկայն պատերազմ լուծաւ. այսօր խաբարութիւն զարմանալի այսրէն քաղաւ, որում ոչ եղէ անկաւորութիւն յառաջագոյն. քանզի մի իսկ յուսացաւ եթէ ան ընդ մարդկան հանգեթեալ է հաշտել. ոչ զի անմարդասէր տէրն, այլ զի վատեալ ծառայն. ոչ զի անգութ տէրն, այլ զի ապերախ ծառայն: Այսօր ի յերկինս վերացեալ դք... խանութն անարժան՝ ի թագաւորութիւն ելուք վերին, գերաւ, ւելեալք եղաք տեսան յերկինս, հասաք յաթոռն թագաւորական:

դոցն վայելչանայ պակովք և գնատիգը, ձիթենեացն ծառք ծաղկեալք բարեն զանուշահոտութիւն, Թզենիք զվաղահասութիւն բողբոջեալ դիտակս յառաջ ընծային, և շարժին առ 'ի բարեխառնութենէ օդոց՝ քաջաբոյս և կանաչագեղ արտոյն հեղիք ըստ նմանութեան խաղաղածաւալ ծովայինն ալեաց, և ամենայն ինչ 'ի տիրականս վերացման ընդ մեզ պայծառացեալ բերկրի:

Ի՛նքն այսուհետեւ զի և ես զգաւթականն նուագեցից առ ձեզ պատգամս, զոր օրինակ արդ ևս մեզ 'ի ձեռն տերունականս վերացման երգեաց գոչելով. “Ի՛մենայն հետմանօք, ծափս հարէք, ազադակեցէք առ անձ 'ի ձայն ցնծութեան. զի համբարձաւ անձ օրհնութեամբ, և տէր մեր ձայնիւ փողոյ”, յլ ուր էր, վերացաւ ուստի ոչ երբէք մեկնեցաւ. քանզի “որ էջն՝ նոյն է և որ ելն՝ 'ի վերոյ քան զամենայն երկինս”, յլ այլ որ 'ի մարգարէիցն քարոզեալ, և այլ որ ընդ առաքելալն շրջեցաւ. ոչ այլ որ 'ի ծոց հօր նստեալ, և այլ որ 'ի Պիղատոսէն դատեալ. ոչ այլ որ 'ի խաչի բռնեալ, և այլ որ 'ի քրովբէս վերանստեալ. ոչ այլ որ 'ի Յովսէփայ կտաւօք պատեալ, և այլ որ ափով զարարածս շուրջ փակեալ. ոչ այլ որ 'ի գերեզմանի եղեալ, և այլ որ 'ի սերովբէիցն օրհնեալ. Եւ նոյն ինքն որ անուանիցն հօր՝ յարգանքի կուսին անսերմնապէս բողբոջեալ, հաճ բարձաւ անձ օրհնութեամբ և տէր մեր ձայնիւ փողոյ: Համբարձաւ անձ օրհնութեամբ, որ յաւիտենից գոյր արարիչն, որ և յաջգոյութենէ զբողոքս առ 'ի գոյացութիւն էած, որ և ստեղծ իսկ զ՝դամ և զմարդկայինս բնութիւն յանգոյութենէ 'ի գոյութիւն ածեալ եցոյց, որ զհաճոյացեալն զլինովբ 'ի տեղի կենաց փոխադրեաց, որ զԼոյ պահեաց 'ի մէջ անձբռնածին ջրհեղեղին, որ զհայրապետն Լ'բրահամ կոչեաց յերկրէն քաղդէացոց, որ նախատպաւորեաց խաչակաւ զիորհուրդ խաչին, որ զհամբարձութիւն Յորայ շնորհեաց, որ զհեղիաս շարժմամբ վերացոյց հրեղէն կառօք, որ 'ի մարգարէոս փշեաց զյառաջգիտողութիւն, որ առաքելոցն զպարգևս բժշկութեան շնորհեաց, որ և առ նոսին գոչէր ասելով. “Ի՛նչալեւերեցարուք ես յողթեցի աշխարհի”, իսկ է տէրն փառաց՝ որ համբարձանս յերկինս օրհնութեամբ, և նստաւ ընդ աջմէ երկնաւորն. հօր,

հաղանդել նմա հրեշտակաց և իշխանութեանց և զբռնութեանց :

Եւ իսկ ինքն ընկալի և զճնախանջ աղօթս ձեր, և յաղթողս զձեզ ցուցցէ առ փորձիչն աշխարհի, հնազանդեցուցանելով ձեզ զբարոյ փաղանդս այսոցն պղծոց, և բարբառեալ առ ձեզ աստուգէ . “ Ի՛հա ետա ձեզ իշխանութիւն կոխել ՚ի վերայ օձից և կարճաց, անշնաս, ամբիժ և անարատս պահելով ողջ զձեր շունչ և զմարմին և զողի, լցեալս և ուռնացեալս արդարութեան պողոտք և բարերարութեան, որ և ամենեցուն է արարիչ, որ և արժանի արար զձեզ ժողովել ՚ի միս. սին և զփրկականս զայս կատարել զածն : () Ի նմա զայնքն ամենայն փառք և պատիւ և զօրութիւն հոգ և որդւոյ և սուրբ հոգւոյն այժմ և միշտ և յաւիտեանս յաւիտենից . ամէն :

Ի ՍՈՒՐԲ ԽԱՉՆ ՔՐԻՍՏՈՍԻ

() Ինչ ասացից և կամ զինչ խօսեցայց . զօ զձեզ կոչեցից, ոչխարս եթէ հովիւս, նաւաւարս եթէ նաւապետս, աշակերտս եթէ վարդապետս . զորպէս զարմացայց ընդ ձեր նախանձդ, որ քան զհօր ջերմագին է : Եւ իսկ կոչեցից զձեզ, քանզի և էք իսկ հեզք և խոնարհք . հովիւս կոչեցից զձեզ, քանզի և էք իսկ նրման տեսան ձերոյ . նաւաւարս կոչեցից զձեզ, քանզի էք իսկ յալեաց ծովու միջի : Եւ իսկ վարդապետս կոչեցից զձեզ, որ նստիցին ՚ի խելս նախն, և արուեստիւն իւրով ՚ի սաստկածայն աբեացն ողջ և անշնաս հանել զնախն ՚ի յափն ծովուն, և ՚ի նաւահանգիստն խաղաղութեան ձգէ : Եւ աշակերտս զձեզ կոչեցից, զի էք պատաստ առ ՚ի լսել : Եւ վարդապետս, զարձեալ ասեմ, և էք :

Եւ որպէս հետեւ գնել կամիմ առաջի ձեր սեղան հոգեւոր, ոչ որ զմարմինն բուծանէ, այլ որ հոգւով պարսպէ . նա առաւել ևս զմարմինն բուծանէ և զհոգին սրբէ : () Ի այնպիսի է սեղան հոգեւորական, ոչ որպէս սեղան որկորստաց կոկորդալի զմայլեցուցանէ :

այլ բան է հոգևորական, զհամ անուշական բուրիչ¹ . իբրև յիշէ մարդ զբուրել հոտոյն, յամենեւեան կամի բուրել . որպէս և որ զհամեմաւոր անշշ արմատ որ ծամեացէ և զհամ անուշութեան բուրեացէ, այլ ոչ եւ թէ ինքն միայն վայելէ ի հոտոյ անուշիցն, այլ որ շուրջ զնովաւ իցեն՝ իջուցանէ :

Եւ որ պատրաստեցէք զանձինս ձեր, քանզի կամիմ բանս ինչ ճառել ձեզ . զի որպէս ի լուսորդաց որ կամի վազել ի նաւէ անտի ի ծով, և մխիթհ հարեալ² ճախր առեալ զմարդարիտն խնորիցէ առ ի գտանել, նայնպէս և մեք ունիմք փոխանակ նաւուն զհին և զնոր կապկաւրանս, փոխանակ զեկացն զեաշն, փոխանակ՝ նաւաժաւրին զԵրիտոս, փոխանակ նաւապետին զհայցն, փոխանակ օգոյն զհօգին սուրբ, փոխանակ առաքաւորին զշնորհն, փոխանակ նաւաժարացն զաշակերտս, փոխանակ բեռանցն զմարդարէսն : Եւ խորշեցուք զանձինս մեր ի գրոցն ի վայր, այլ յօժարութեամբ յանդունդս զիտութեան ընդարձակեացուք, ոչ զի զմարդարիտն ի վեր բերիցեմք, այլ որ քան զամենայն մարդարիտս պատուականացոյն է :

Հանդիսացուցէք այսուհետեւ զձեզ աղաչեմ առ ի պատրաստել ինձ զլեւիս ձեր . որպէս և յառաջագոյն առացի ձեզ՝ եթէ պատուականացոյն է քան զմարդարիտ զոր կամիմ վերածել ի բանական անգնորոյ : Եւ անփոյթ առնիցէք և իբրև անխնայ լսիցէք . զի գրեալ է, “ Եւ ասցէ զօրութիւնս ձեր շանց, և մի արկաւ նէք զմարդարիտս ձեր առաջի խոզաց ” : Եւ յօրժամ խոզս լսիցեն՝ մի զանաանոց կարծիցես, և շունս յորժամ լսիցեն՝ մի շունս խնայցիս . զի խոզս զայնպիսին կուէ՝ որք յանառակութեան կան, և շուն զայնոսիկատն՝ որք վայրասար ընդդէմ տեառն իւրեանց շննն : Եւ լսուցէք զանձինս ձեր արժանի մարդարտին, զոր կամիմ ձեզ ընծայեցուցանել :

() Ի և մշակք ոչ ընդ վայրասար առեալ զանձններն ընդ երկիր ջրունն, եթէ ոչ նախ եղինս լծեն և արօրս կազմեն և զգուշս խլեն և ահօսս բանայցեն և կակղեն :

1 Այդպէս յոյն . մերն Բոյս :

2 Օրինակ մի մարտի կարկանդակ :

3 Յոյնն արիւտս կակղեն մէ ի նա :

մի յանդուար իմարտից, ոչ զի :

ցեն, և ապա յայնժամ սերմանոցեն. յորժամ եկեսցէ անձրեւ 'ի սիրտ երկրին, յայնժամ առեալ երկրին՝ զհասին ծնցի: Իսցց կան և ակն ունին ձմեռայնի և ամառայնոց և ցօղջ յերկնից և արեգականն շողից և ժա մանակի հնձոցն, և ապա յայնժամ առեալ ժողովն 'ի շտեմարանս: Իսկ ես ոչ ձմեռն և ոչ ամառն և ոչ արեգական նշոյս և ոչ անձրեւ և ոչ վար, և ոչ եղի. Դրս 'ի լուծ դնեմ, և ոչ մաճ 'ի ձեռն առնում և ա. կօսս՝ բեկանեմ և փռշտ խլեմ. այլ՝ այսօր սերմանեմ, և 'ի սոյն օր հնձեմ: () Ի ոչ գործեմ զերկիր անբան և անխմատ, այլ զբանականս և զխմատունս, և ոչ ան. չնչական. և երանի է ինձ զի այսպիսի երկրի մշակիցեմ: Եւ երանի է յայնժամ յորժամ 'ի լաղաց յա. կանջա խօսիցեմ, զի ստուգագործ է: Երանի է ձեզ բոտ աւետարանին, զոր առէ տէրն ցաշակերտսն իւր՝ ե. Թէ "Երանի է ձեզ եթէ զպատուիրանս իմ պահիցէք":

{ Թօթարեցուցէք զանձինս և ունկնդիր լերուք բա. նիցս, զի կամիմ ձեզ օրինակաւ ցուցանել բոտ բանից կարգի եթէ զինչ իցէ անձ: Եւ անս իցէ անձ առն օր նրա. տիցի 'ի վերայ բարձրաւանդակի և նկատիցէ զամենայն ծով, և տեսանէ 'ի նմա նաւս բազումս և գնացունս, զի 'ի սահմանաց անդնորոց զալիան վերացեալ բարձրացու. ցանկն սաստական հողմքն. այլ հմուտ օք 'ի նաւավա. բաց հնարի ընդդէմ ալեացն, 'ի նաւահանգիստն իւր. զաղաւթեան զնաւն յափն ձգել փութոյ. զի մի անժա. մանակ երեկն հասեալ՝ երկիւղալից զարհուրեցուցանիցէ, և մի ընկղմեալ 'ի վայր նաւն նստիցի, ընդ այլոց նաւս հանդէպ կշռական հողմոցն հայեցեալ գիտիցէ զուղղական ճանապարհն, վարատեալս և այլոց ընկե. բացն ալեկածս անդնդամութի լեալս՝ հողմակոծք նաւա. բեկք տաքնապեալք և մահկանացուք, և ուննք յապա. շաւ անկեալ զարհուրանօք ափս ձեռածեալ բուռն հար. կանոցեն և ունիցին զփոքր կուր ինչ, և 'ի ծփական ա. լեացն 'ի խաղաղ տեղի ձգիցեն, և զմեռելոցն զանդամ. յորն ցրուեալս և վարատեալս, զայն ամենայն նկատեալ տեսանիցէ 'ի վերայ բարձրաւանդակին: Եւ այսպէս և անձ,

որպէս յառաջագոյն խիստ ասացաք, եթէ 'ի բանից կարգի ասեմք:

Եւ յորժամ զամբ գիտացեա նստեալ 'ի բարձունս, մի միայն 'ի բարձունս կարծիցես, այլ ամենայն ուրեք: զի ոչ եթէ տեղի Թափուր է 'ի նմանէ և կամ 'ի նմանէ հեռի, այլ ինքն իւր տեղի է. նա ամենայն է յամենայնի, ուրեք ոչ բովանդակի: () Ի զինչ կարաւ, զէ ունել զանմարմնական բնութիւնն և զանհրժեշտ կան և զանբաւն և զանքնին, զանտարբականն և զանպատուան և զանմատոյցն. զի ով այսպէս իցէ՝ նա ամբ իցէ, և որ չէ այսպէս՝ նա չէ ամբ: () Ի որք անտարաջութեն, այսպէս պարտ է իմանալ զամբ՝ եթէ նա է յոյս մեր, որպէս և գրեալ է՝ եթէ “Եւս են կեանք յառաւանականք, զի ծանիցեն զքեզ ճշմարիտդ ամբ, որ առաքեցեր զօրդիդ քո սիրելի զՅիսուս Վրիստոս”:

Եւ այսմ տեղի ստգտանեն զմեզ հերետիկոսքն, որք կարդան և ոչ իմանան, որք զլանալովն իմանան և ոչ խոստովանին: () Ի յորժամ զՎրիստոս լիցես՝ մի զամբ միայն կարծիցես և մի լոկ միայն զմարդկան տեսչութիւնս, այլ զերկոսեանն միարան: Վիտեմք զՎրիստոս քաղցեալ, և գիտեմք զՎրիստոս յեօթն նկանակէն և յերկու ձկանցն կերակրեալ զհինգ հազարս. գիտեմ զՎրիստոս ծարաւի, և գիտեմ զՎրիստոս ըզջուրն 'ի գինի դարձուցեալ. գիտեմ զՎրիստոս 'ի նաւի, և գիտեմ զՎրիստոս գնացեալ 'ի վերայ ծովու. գիտեմ զՎրիստոս մեռեալ, և գիտեմ զՎրիստոս յարուցեալ զմեռեալս: գիտեմ զՎրիստոս զի կայր առաջի Պիղատոսի, և գիտեմ զՎրիստոս նստեալ ընդ աջմէ հօր. գիտեմ զՎրիստոս թշնամանեալ 'ի շէնից, և գիտեմ զՎրիստոս երկրպագեալ 'ի հրեշտակաց. է ինչ որ ըստ անուրեւանն իմանամ, և է ինչ որ ըստ մարդկութեան, վասն այնորիկ յերկոցունց ասի Վրիստոս. գիտեմ զՎրիստոս 'ի Սարիամայ ծնեալ, և գիտեմ զՎրիստոս յառաջ քան զյաւիտեանս ծնեալ 'ի հօրէ: Փառաւորեսցուք այսուհետեւ զտէր մեր Յիսուս Վրիստոս, զանքան պարիսպն, զհիմն որ 'ի վերայ վիմի հաստատեալ, որ տակ զՊետրոս՝ եթէ “Եւս ես վեմ, և 'ի վերայ այդր վիմի շինեցի զեկեղեցի իմ, և զքունք գծողաց մի յաղթանահարեացն զնա”:

աւ. ցանկէ զմեզ և ասէ՝ եթէ “ Հիմն այլ որ ոչ Կարէ
զնել քան զեղեալն (ի հաւս Վրիտտա) ” :

Իւրդ աղաչեմ զամենեւեան՝ հեղ և քաղցունք լի.
նել առ միմեանս . մի անցաւ որ իրդը տ. տեղով կամ ըմ.
պելլով կամ ցանկութեամբ խիք գայթակղեալ խաբէ.
ցիմք, և առ յապա ժամանակին դատաստան և զատա.
պարտանք ընդունիցիմք : Եղբարք, մի տաղաք տեղի
սասանայի, “ զի ոչ է մեզ մարտ պատերազմի ընդ մարմ
նոց և ընդ արեան, այլ ընդ իշխանութիւնս և ընդ պե.
տութիւնս և ընդ խաւարեցուցիչ աշխարհիս այսորիկ ” :
Փութեացաւք և մեք ապրել ի յահեղ դատաստանաց
յաւիտենից : Եւ եթէ վասն այնք Կարգեաց ան զդա.
տաստան իւր զի զմեզ դատեցէ, այլ զի զանկեալքս ի
դատաստան՝ աղատեցէ . քանզի այնպիսի ունիմք զան
ողորմած և մարդասեր, որպէս և վկայէ Վատիկ ի
տաղմուտիմ՝ եթէ “ Ես առած դատաւոր արդար, հզօր
և երկայնամիտ, որ ոչ ամէն զբարկութիւն իւր զորհա.
նապաղ ” . և դարձեալ ի միտում ասին ասէ . “ Եթէ
ոչ Կառնոյք առ նա, զսուր իւր սրեալ է, զազեզն լա.
րեալ ” ի նմա է պատրաստեալ զանօթա մահա :

(Դ) Եյս ասէ անձ, ոչ զի զմեզ դատեցէ, այլ զի մի
ծաղա Գաղաք . զի եթէ Կամէր զԿողոսս մեր, ոչ հե.
զօր զարիւնն ի վերայ մեր : Եւ առ, զի քեզ անմ.
հաւիտեն շարհեցէ . քաղցեալ, զի քեզ տացէ զմար.
մին իւր յաւել . ծարաւեցաւ, զի քեզ զիւր արիւն
արբուցէ . նստաւ ի յովանակի, զի զքեզ ի վերայ քե.
րովիմից նստուցանէ . մկրտեցաւ, զի զքեզ լուսաւորե.
ցէ . աղտակեցաւ, զի զքեզ աղատեցէ . աշխատեցաւ,
զի զքեզ հանգստեցէ . եւ ի ծով, զի զքեզ աներկիւղ
արասցէ . ննջեաց, զի զքեզ անհոգա արասցէ . ի կա.
սէն ծնաւ, զի զծնունդս կանանց աղատեցէ ի մեղայ.
կոչեցաւ մարդ, զի զքեզ անձ արասցէ . կոչեցաւ և որ.
զի մարդոց, զի դու կոչեցիս որդի նոց . էառ զմեր, և ես
զիւրն . եկաց յաղօթս, զի զքեզ ուսուցէ . որպէս առ
Վ աղարաւն ասէր “ Հայր, փառաւորեալ զորդի քս, զի
և որդի քս փառաւորեցէ զքեզ . եղև ձայն յերկնից
փառաւորեցի և գարձեալ փառաւոր արարից . գիտեմ
զի հանապաղ լսեա ինձ, այլ վասն ժողովրդեանս որ շուրջ
կան՝ զի հաւատացեն եթէ դու արարեցեր զիս ” : Սբ

միանգամ յանձին կրեաց, ոչ վառն իւր և ոչ վառն հօր, այլ զի ապրեցուցէ խաչին զամենայն ազգս մարգդան։

(1) Եւ կամեցիս գիտել, սիրելի, զգորութիւն խաչին, և մարկն պարտ է ՚ի վարդապետութե պատմել, թուր ի խաչն քրիստոնէից յոյս, մեռելոց յարութիւն, կուրաց առաջնորդ, անյուսից յոյս, մուրելոց ճանապարհ, ցուպ կաղաց, աղքատաց մեքութարութիւն, մեծատանց սանձ, ամբարտաւանից քակումն, պագչոտաց ապաշխարութիւն, ախոյեան դիւաց, բանասարկութիւն յաղթութիւն, մանկանց դաստիարակ, նաւաւարաց ուղղիչ, տագնապելոց նաւահանգիստ, պատերազմողաց պաւրիսպ, հայր որբոց, վերակացու այրեաց, անխաւաց դուտաւոր, արգարոց խորհրդակից, նեղելոց հանգիստ, տղայոց պահապան, արանց գլուխ, ծերոց կատարումն, խաւարելոց լցս, թագաւորաց վայելչութիւն, զէն յաւիտենական, բարբարոսաց մարդասիրութիւն, ծառայից ազատութիւն, անխորատից խնայտութիւն, անօրինաց օրէնք, մարգարէից քարոզ, առաքելոց պատմութիւն, մարտիրոսաց պարծանք, վանականաց ճգնութիւն, փոստանոց զգաստութիւն, քահանայից ուրախութիւն, եկեղեցւոյ հիմն, տիեզերաց զգուշութիւն, մեհենեաց աւերիչ, բաքնեաց կործանիչ, ճենձեցաց ապականիչ, չրիից գայթակղութիւն, ամբարշտաց կորուստ, տկարաց զօրութիւն, հիւանդաց բժիշկ, բորոտաց սրբիչ, անգամալուծաց առողջութիւն, քաղցելոց հաց, ծարաւելոց աղբիւր, մերկոց վերաբոյս։ (2) մերկութենէ յորժամ լուես, ոչ զմարմնոյ մերկութիւն ասեմ, այլ զանհաւատութիւն. զի յորժամ հաւատացես, յայնժամ զգեցցիս զՎրիստոս։

1 Ուր (3) աղոսի որ ասէ։ “Իբր ՚ի Վրիստոս մկրտեցարուք, զՎրիստոս զգեցիս էք”։ Եւ յորժամ զՎրիստոս լսիցես, մի անգամ միայն կարծեսցիս և կամ զմարմնոյ տնտեսութիւն ինչ բաւական համարել, այլ զերկաքանչիւրն։ “(4) Ի և ինձ պարտ է անյապաղ քարոզել ձեզ, և ձեզ զգուշանալ և զգաստանալ”։ Հանապաղ¹ թերեւ վարդապետեալ

1 Մթութիւն իմաստիցդ, թերեւ ՚ի չիթութենէ ըստ միոյ եւթ օրինակի, զանգի պակասի յայնչ, պարզի ՚ի յունականն՝ որ ասէ։

2 Ի խիստ զմեծեան վարդապետ լիւնէ։ Արդ Քրիստոս ասի, լուս զի մարդիս պիտոյն թիտոս վրիստոս ասի, ու նաեւ մարդիս նորա քան ասի լուս զի

ձեր ամենեցուն, վասն զի Վրդապետ մարմին զգեցաւ, մարմնանալ մարմնով բան իբրե յուսեքէ, որդի՛ իբրե 'ի հօրէ, միածին՝ իբրե 'ի մայրնոց նոց, և նա՛ն անտեղծ։
 | Եւ աւետարանչին {Եհաննու՝ եթէ “ Ի սկզբանէ էր բանն, և բանն էր առ նա՛ն, և նա՛ն էր բանն. նա էր 'ի սկզբանէ առ նա՛ն. ամենայն ինչ նույնաւ եղև ”։

Տեսանեն զի նա է որ ձգեաց զերկինս բանիւ, և ազգի ազգի զեղեցիկ աստեղզք զարգարեաց, և եցոյց զերկինս իբրե զՏալիտ ծաղկալից։ Եւ է որ զարեգան յուսաւորեաց՝ կարգելով նմա ընթացս. նա է որ զուսին մեկնեաց ընդ արեւմուտս. նա է որ զերկիր հաստա տեաց 'ի վերայ ջուրոց. նա է որ երկրի հրամանն ետ բաւաւցանել զբանջար խառոյ և աղբերաց բխել ջուր, զընալ գետաց և ճահիճս ժողովել, և ծովաւ սահման եղաւադաւ, և ջուրոց՝ հանել շունչ կենդանի, օդոց շնել, և զերկին կշեալս, ամբոց գնալ, անասունս չորքատնիս, զեռունս և թռչունս թեւաւորս։ Եւ զինչ ևս ստիցեմ՝ զհրեշտակս, զհրեշտակապետս, զաթոռս, զեթովքէս, զգերովքէս, զիշխանութիւնս և զպետութիւն, զժամանակս և զտարիս, զամիսս և զշաբաթս և զօրս, զտիւ և զգիշեր, զլոյս և զխաւար և զամենայն յաւելուածս կարգեաց։ Հուսկ յետոյ արար զմարդն բոտնը մանութեան պատկերի իւրոց, և եդ զնա՝ 'ի գրախտին։

| Իբրե ետես զմարդկան ազգս 'ի բանասարկութեն հրապուրեալս, զանգուածս մեր առեալ՝ բնեւեաց ընդ իստցին ընդ իւր. զի որպէս փայտիւն եղև յանցանելն, նոյնպէս 'ի ձեռն փայտին փրկութիւնն։ Եւ յախանձէր բանսարկուն՝ յերկնից յերկիր անկեալ, և զի Եղամ 'ի գրախտին էր, իբրե զքնար՝ առեալ զօճն մտանէր առ նա և այնպէս խօսէր ընդ նոսա որք 'ի գրախտին էին. քանզի անմարմնական էր, առ մարմնականն մերձենալ և խօսել օչ կարէր. և ասէր ցլլաւ. “ Եւրի է ծառոյն տեսիլն և զեղեցիկ 'ի ճաշակել. զի յորժամ աւելցէր 'ի նմանէ, ընկը իբրե զնա՛ն ”։ Եւ յառ հաւանցուցանէր զլլաւ, և նա հաւանցուցանէր զայր իւր, Եւ իբրե ճաշակեցին, երևեցան մերկէ։ Եւ յախամասէ

յաւիտէ որդի. որդի, լուս զի 'ի հօրէ. նա, լուս զի որդիւ։ Լուս
 Ժողովն, լուս զի Ժողովն 'ի Ժողովն նոց. 1 Յոյնն Կեր.

ԹՈՅ ԳՆԱՄ՝ “Ո՛ր ես, ինչ որ ժամ լինեա՝ ո՛ր ես, մի ան-
 գիտութի կարծիցես զայն: Քանզի ասէր ցնա բանասար-
 կուն՝ եթէ “(Յաւուր յորում ուտիցէք, լինիցիք իբրեւ
 զածա, իբրեւ կարծէին թէ լինիցին ԹՈՅ, վասն այնո-
 րիկ ասէր ցնա ԹՈՅ՝ Ո՛ր ես, ո՛ր ես. ցուցանէր նմա
 թէ մարդ մնացեր: Ո՛չ պատուիրեցի քեզ չուտիլ ի
 ծառոյ անտի. կերար, յանցեար: Ո՛ր եր զոր ասէր՝
 ո՛ր ես: Օտերեւ թղենուոյն արկեալ զիւրեամբք ծած-
 կէին զտեսիլ մեղացն: Եւ զիսչ ասէր Ո՛ր ես. “Ի՞նչ
 ձայն քո լուայ զի գնայիր ի դրախտի աստ, ինչ զար-
 ձեալ ասէր. “Լինա՝ զոր ետուր ցիս, աս յանցեց զիս, ի
 Եւ ասէր ցկինն. “Եւ զի գործեցեր, ինչ ասէր ցկինն:
 “()ձն խաբեաց զիս, ինչ, ասէր, և համարեաց թէ
 զքեզ ետու առն քո. մի թէ զձն ետու քեզ: Օայս
 զնէին պատճառ, յայտ է եթէ զանձինս ապրեցուցին:
 Եւ ասէր ԹՈՅ ԳՆԱՄ. “Ինչեալ լիցի երկիր ի
 գործս քո, փուշ և տատասկ բուսցին քեզ, և քրտամբք
 երեսաց քոց կերիցես զհաց քո, ինչ ցկինն ասէր:
 “Տրտմութեամբ ծնցիս որդիս, և առ այր քո դարձ
 քո, և նա տիրեսցէ քեզ, ինչ ցոձն ասէր. “Ի պորտ
 որովայնի քո գնասցես, և հող կերիցես զամենայն ա-
 լուրս կենաց քոց. նա սպասեսցէ քում գլխոյդ, և դու
 տպասեսցես նորա գարշադարին, ինչ ընդէր զձն ա-
 նիծանէր և ասէր. “Ի վերայ պորտոյ և որովայնի քում
 գնասցես, և հող կերիցես զամենայն ալուրս կենաց քոց, ի
 Եւ ընդէր զորովայնն անխժանէր. քանզի ի նմա էր
 սիրտն՝ որ իմացաւ զչարն. իսկ զպորտն՝ քանզի կերակ-
 րովք խաբեաց. այլ եթէ՝ հող կերիցիր զամենայն ա-
 լուրս կենաց քոց, քանզի Ո՛ր ես յերկրէ հողեղէն էր:
 Եւ առնուն երեքեան զհրամանս պատուհասին, քանզի
 երեքեանն անցին զպատուիրանս: Եւ քանզի փայ-
 տին լինէր յանցանքն, որպէս և յառաջագոյն ասացի,
 վասն այնորիկ և նա զսկիզբն զանդուածոյ մերոյ բեւ-
 եաց ընդ խաչափայտին: զի որպէս ի ձեռն փայտին
 յանցանքն եղեն, նոյնպէս և ի ձեռն փայտին փրկու-
 թիւն եղիցի: Եւ յառ ամենայնիւ փառաւորեսցուք ըզ-
 հայր և զորդի և զօրրբ հոգին այժմ և միշտ և յա-
 ռիտեանս. ամէն:

ՅԵՂԵԳՈ ՉՍԳԱՅ ՉՎԱՅԱՆԵԱՄՆ, ՄԱՆՍԱՆԳ
ՈՐ ՏՂԱՅԻ ԱՆԱՐԱՏԻ ԹՈՂԻՆ ԶԱՅՅ ԿԵՆՏԱՂՈ

Եր այսուհետեւ մանաւանդ քան յառաջագանիցն՝
փութաբար՝ վարդապետութեամբ մտցաւ ի ներքս.
քանզի բազում անգամ՝ զիտէ բան միւրիւրեւ զքառ.
զիտէ վարդապետութիւն չափաւորապէս՝ լուծանել
զտրտմութիւն։ 1) ասն որոյ զբազումս յորոց երէկ ընդ
մեզ, այսօր տեսանեմք զի ոչ գոն ընդ մեզ. այլ կամ
առ տէրն փոխակալեալս, կամ անկեալս ի վերայ մահ.
ճաց. և այսոցիկ ամենեցուն մեզ ակն աւնել է։ 1) ասն
որոյ բազումս առ մեզ տեսանեմք օղբս, անբաւս յեկե.
զեքոյ խոռվութիւնս, սգաւորաց զարտասուս, զբազ.
մաց զանկարգ զիւծս։ 1) ասն որոյ յորվազոյն յաղագս
այսօրիկ աղաչեցի և յուշ արարի՝ թէ պարտ է դո՛հա.
թեամբ և համբերութեամբ տանել զքառակաց իւ.
րեանց զննջումն, և մի այդպէս ծանակ լինել, և մի
իւրեւ կորուսեալ զերթեալսն առ ան համարել, մանա.
ւանդ որք աղայք անարատք թողին զայս կենցաղս։ 1) ասն
որոյ մի զնոսա, այլ մանաւանդ զմեզ զմեզօք զգածեալ
զանձինս մեր աղբասցուք։ Օ՛ր եթէ ոչ այսօր օթա.
փեալ առնուցումք ի միտ, երբ ապա դարձցուք յուզ.
ութիւն. և եթէ ոչ մահ եղբօք քօ իմաստնացուցէ
զքեզ, ո՞վ ապա դարձուցէ զքեզ. եթէ ոչ մեռեալ
տեսանելով եկեայես յապաշխարութիւն, երբ ապա
դարձցիս ի բարի. և եթէ ոչ ի գերեզմանս հայելով
օղբեցես զվարս քօ, երբ ապա դարձցիս յանձնինս։
1) Տօ զայսօրիկ տեսանեմք, ահա զնոյն կրեմք և ուռա.
նիւք փորձիւ։

Այ ասն որոյ ինայեցուք աղաչեմք, մի ի նանիր և ի
զուր խոռվեցուք, մի իւրեւ անմահ բարբառնջեցուք։
1) Իսնդի մի է ճանապարհ մահուն, և ընդ այլ ոչ գց
անց. մի է ժամանակն և ահագին է ժամն. հասարա.
կաց է բաժանն և ամենեցուն տուեալ. մի է կամուրջն

1 Իմա՝ առաջնոց աւուրցն։

2 Օրինակ մի իմա՛ն։

և ընդ այլ անց ոչ ունի. ամենեցուն է պարտք և հասարակաց երկիրն. մի է պտուղն և ակիզան, և ամենեցուն կատարածն: Երեսաժայիւն է սուրն և ակն ոչ առնու. վառն գի ոչ 'ի թագաւորաց երկնի, ոչ զքահանայս պատուէ, ոչ յալիս զթայ, ոչ գեղեցկութեան ողորմի, ոչ 'ի միաժին խնայէ, ոչ 'ի տղայոց զանց առնէ, ոչ յիշխանաց դողայ, ոչ 'ի բանաւորաց երկնի, ոչ զնիւք զնի, ոչ յամեքէ ակն առնու, ոչ զոք առնու ուրաք փոխանակ. այլ հասարակ ամենեցուն հասունէ մահ:

|| անս որոյ և տեսանեմք իսկ, զի որ այսօր ընդ մեզ, 'ի վաղիւ անգր յառաջեալ քան զմեզ. որ այսօր բարեկամաբար ողջունեն զմեզ, այգուցն ողորմելապէս յազարկին 'ի մէջ. որ այսօր 'ի կենցաղումն, այգուցն 'ի գերեզմանի. որ այսօր յերեւելի փառս, վաղիւն յազունս զազրութե. որ այսօր իւզովք անուշիւք օծեալք, այգուցն հոտեալք չարալար. որ այսօր աստ փափկանան, այգուցն անդ սգան գառնապէս. և պարզաբար որ այսօր յգլխացեալ, վաղիւն դատապարտեալ: Օ որո բազում անգամ խնդրելով, և զննջումն նոցա լսեալ տեսեմք առ միմեանս. ուր այս անուն իշխան. և լսեմք եթէ անցաւ: Եւ ուր հզօրն և մեծն. և գարձեալ առեմք թէ էանց: Եւ ուր երեւելի թագաւորն. անդ, առեմք, յառաջեաց և նա: || Եւ. ուր ահաւորն ահաւորաց հզօրն և թագաւորն յաւիտենից, դատաւորն անհրաժեշտ: Եւնգ. ուր արդեօք կամ յորում տեղւոյ իցեն յառաջեալքն՝ ոչ դք կարէ ասել. այլ այնչափ միւսն գիտեմք, թէ անդ՝ ուր թագաւորն թագաւորաց է և արարիչն արարածոց, հզօրն և թագաւորն յաւիտենական, դատաւորն հոգւոց և մարմնոց:

|| Եւ մեծի և ահագին ատենին ուր ոչ է աղաչել, այլ սգալ. ուր ոչ են պաճուճանք, այլ խաւարումն. ուր ոչ է զբաղումն, այլ տանջանք. ուր ոչ են բամբասանք, այլ պատասխանատրութիւնք. ուր ոչ է մեծանալ, այլ սարսել և դողալ. ուր ոչ է ակնառութիւն, այլ արդարադատութիւն. ուր ամենեքեան մեք առաջի կամք ծառայք և ազատք, քաջատոհմիք և անազգիք, մեղաւորք և արդարք, սմանք պսակեալք և ունանք ամաչեցեալք: || Եւ անդ թագաւորաց երեւելի փառք, ուր իշխանաց ամբարտաւանութիւնք, ուր մեծատանց ան.

գլխով թիւնք կամ դատաւարաց անհատութիւնք, ուր
գեղեցկութիւն մանկութեանն բազմապայծառ. ման-
կութիւն՝ անզգամիտ¹, որ երկայն յոյս կենացս ու-
նէր. մանկութիւն՝ խռովիտ սիրտն, բազմախորտի-
կըն, յոյժ ընդ բազմոք անկեալ զբաղմամբք, որ չա-
րաչարս դնէր ինձան մարմնոյն. մանկութիւն՝ յորդե-
ռանդն առ ՚ի պատրուհն, մեղկիտ և թշուառական,
խոսն զիւրաթառամ, հասկն պատրաստ առ ՚ի կորել-
մանկութիւն՝ երազ զիւրամոտանալի, ստուեր անցա-
ւոր. մանկութիւն՝ անած ախք, անցաւ սիրտ, ՚ի վեր
ամբարձեալ ակն, ճրագ գիւրաշէջ. մանկութիւն՝ ե-
ռանդն արեան և կապ յանցանաց, տաժորութիւն ան-
պատշաճից. մանկութիւն՝ երիվար բրտերախ, և առ
ամենայն ելս անկարգս փափկերախ: Իսկ որ աստ խիտ
և յանդուգն, անդ ողորմելի. որ աստ արբեալ է ՚ի գի-
նոյ, անդ կարօտ լինի կաթի միոյ ջրոյ. որ աստ ՚ի զը-
սանս² լեզուի, անդ լեզուն չարաչար տոյորի. որ աստ
պէսպէս հանդերձիւք զխաղաղք զարգարեալ, անդ մերկ
կայ առաջի ահաւոր բեմին:

Եւ ինչ ասեր, տուր ինձ զայս օր և առ զվաղիւն. զի
ոչ տեսանեմ զքեզ զինչ ես աստ, այլ անդ ակն ունիմ
քեզ թէ ուր իցես: Եւ ինչ ասեր թէ մարդասեր է
ած. թէպէտ և մեղայ՝ կարեկից լինի ինձ: Եւ լճան
այնորիկ աստ ներէ, զի անդ տանջէ. աստ թոյլ տայ որ-
պէս մարդասեր, անդ քննէ. աստ ակն ունի գարնի
յուզողութիւն, անդ մատնէ հրոյն անշիջի, որդանն ան-
քնոյ³, տարտարախն ցրտագնի. իսկ աստ իբրեւ զբարե-
րար ներէ յուսով ուղղութեն: Եւ անդ իմաստունն,
եղբարք. ուր հզօրն, ուր ամբոխք և աղմուկք նոցա,
ուր ճաշք և ընթրիք զանազանեալ խորտկացն, ուր որ
թմբիօք և պարօւք զգինին ընկեն, ուր պէտպէս կերա-
կուրքն, ուր բազմախաղք՝ ձիրնթաղքն և պլոց տե-
տարանացն, ուր՝ ատենանք թէատրոնացն: Եւ այս լինի
յորժամ եղբարքն մեր քաղցեալք և ծարաւիք ՚ի չար-
չարանս և ՚ի դժնդակութեան, ՚ի մեղկութեան և յար-

1 Իմո որպէս անգիտութիւն:

2 Օրինակ մի աստ ՚ի բաժնա-
տան, անդ:

3 Երկու օր. անգի:

4 Չորս օր. բազմախաղ:

5 Մի օր. ուր իկարեմն:

տասու՝ մահու ցանկացեալք յանբաւ տրտմութենէն :
 Նաբէ, բաժակն որ ամենեցուն սարսեղի՝ եղև աշխա-
 տելոցն կարօտեի, և կենցաղս այս որ ամենեցուն ա-
 խորժելի՝ եղև նոցա դարչելի, և լոյսս այս որ ամենե-
 ցուն փափաքելի՝ եղև նոցա ատելի :

() րհնեալ է ան որ զամենայն ինչ յարդարէ յօ-
 դուտ մարդկան : Ոչ է չար մահ, ոչ եղբարք . և այս
 ոչ է իմ բանս, « Ո » ահ մարդոյ հանգիստ է , անպիսին
 ճառէ () ր որ մեռանին՝ արդարացեալ է ի մե-
 ղաց և դադարէ յաշխարհիս ժլատութենէ, և արգե-
 լու յաւելուլ զգարիս, և ցածնու ի յաճախելոյ բեռինս
 մեղաց, և լռէ ի բարկացուցանելոյ զանձ : Ո » ահ մարդոյ
 հանգիստ, տղայոց մխիթարութիւն, ծերոց ներումն,
 աշխատելոց հանգիստ, պարտականաց վճարումն, հո-
 զացողաց լուծումն, վշտագնելոց մխիթարութիւն, մե-
 ղաց խափանումն : Եւ եթէ ոչ կայր մահ առաջի, զմե-
 մեանս ուտեալ արգեօք . և եթէ ոչ գատառտանի գա-
 լլատեանն մնայալ, կենաց յոյս ոչ ունէալ . և եթէ
 տանջանաց ակն ոչ ունէալ, ոչ երբէք դադարէալ ի մե-
 ղաց, և ոչ ի յանցանաց ի բաց կայալ :

Տես զտեսանն մարդասիրութիւն, զհարդ որ յանցա-
 նացն պատիժք՝ եղեն պատճառք փրկութեան : () ր ե-
 թէ արդար է վախճանեալն՝ ինզոյ, վասն զի վտա-
 հութեամբ և հանգստի առ տէրն գնաց . իսկ եթէ մե-
 ղաւոր է՝ մի արտասուեր և մի տրտմիր, վասն զի շահե-
 ցաւ չաւելուլ դեռինս մեղաց : Եթէ մեք աստէն
 մնայալ, յիրաւի արգեօք լայալ զվախճանեալսն . իսկ
 եթէ ամենեքեան ամենայն իրօք անգր եմք գնալոց, ա-
 րա մի զսակաւ յառաջեալսն քան զմեզ սգացուք . և
 մի զոր ի վերայ ննջեցելոցն բարեաւ կատարեմք, զայն
 ի ձեռն չարաչար արտասուացն խափանեսցուք : Ոչ տե-
 սանէք որպիսի կարգս կատարեմք ի վերայ ննջեցելոցն .
 սարմախիւք և օրհուրութեամբ յուղարկեմք զնոսս, զոր
 առ տէրն գոհութիւն նշանակեմք . նորովք հանգերձիւք
 պատեմք, նոր զգեստ անապականութեան նշանակեալ .
 մեռն և ձեթ հեղումք, զօծումն մկրտութեան դու-
 շակեալ՝ երթալ ընդ նոսա թողակ հաւատոյ . խնկօք և
 ջահընկալութեամբ յուղարկեմք, ցուցանելով թէ ի
 խաւարային կենցաղոյս լուծեալ՝ առ լոյմն ճշմարտու-

Թեան չդաւ . ընդդէմ արեւելից զտապանն ուղեմ,
զյարութիւնն 'ի ձեան օրինակի նշանակեմք¹ .

Ի՞նչա եթէ յարութեանն հաւատամք, մի այնպիսի
տրտմեացուք որպէս այնպիսի որոց ոչ գոյ յոյս յարու-
թեան . քանզի օր ոչ ունի զյոյս յարութեան, յիրաւի
լայ զվախճանեալն իբրեւ զհորեւեալ համարելով : Ի՞նչ
զայս խոսք՝ արասցեն հեթանոսացն մանկունք, զոյն ա-
րասցեն սաւնարացոցն ժողովք . բայց մեք Վճիստով
լուիցուք և հաւատացուք եթէ “ Երկեցի ժամանակ
և արդէն իսկ է, յորժամ մեռեալք լուիցեն ձայնի որ
զուցն ւնի, և որք լիցենն կեցցեն ” : Եւ դարձեալ թէ
“ (Երկեցն մեռեալք որ եղեալ են 'ի գերեզմանս, և
նորոգեսցի երկիր ” :

Ի՞նչա եթէ յառնեն մեռեալք, որպէս և է իսկ ամե-
նայն իրօք, մի այնպէս ծանակ լիցուք 'ի վերայ մեռե-
լոցն, ազաւեմ . մի հաւատացեալքս ընդ անհաւատիցն
կարգս նախանշեսցուք . մի զհանդերձս մեր պատանե-
ցուք, այլ մանաւանդ բացցուք զսիրտս մեր 'ի սրբու-
թիւն, զի և մեզ նոյն բաժակ կայ առաջի : Ի՞նչ զա-
զուկս մեռկացեալ տանջեսցուք, զի մի հեթանոսաց նա-
նեսցուք . և² մի լալականս կոչեսցուք, զի մի առաւել-
գոյն զբարեութիւնն ւնի շարժեսցուք 'ի մեզ . մի զհեր-
գլիւոց մերոց հօլանեսցուք³, զի մի զգլուխն մեր զՎճի-
տոս յամեն շաբաթս . մի լացցուք աւուրս երկայնս,
զի մի անհաւատք յարութեանն լինիցիմք . մի լեզուք
մերովք հայհոյութիւնս խօսեսցուք, զի մի վննջեցեալն
և զմեզ փնտեսցուք :

Ի՞նչոք ետուր, գոհացիր և օրհնեա, երկրպագեա
ւանդողին և առողին 'ի քէն . փառաւորեա զընդունօքն
ստեղծ և ընկալաւ զպտուղ օրովայնի քո անարատ . երկր
պագեա ընդ (Երբայ⁴, մեծարեա ընդ առատամեմն . զօ-
հացիր զի բնաւ արժանաւորեցար մատուցանել պատ-
րագ անարատ և խունկ ընդունել զնորն Իօհակ որ-
պէս երբեմն Ի՞բրահամ : Վճիստոս էաւ, երկրպագե-
ցուք . ստեղծօրն վերստին ստեղծ, մի տրանջեսցուք :

1 Երկք օր . նախագաւթիկ :

2 Յարմարեմ պակասք և մի ք-
ալսնս իւրացաւ . յաւելաւ 'ի յու-
նէն :

3 Երկք օր . իւրացաւ :

4 Երկք օր . քեզ Եւթոյ Գեորգի
և տապաւնիկն :

ստացողն զտաճառածն խնդրեաց, մի խառնեցուք, զի
և կարեմք իսկ ոչ: Եղբայր ետուր, փառաւորեա զա-
ռողն զՎերիստոս, զի վասն քո եղև մահկանացու: Տը-
ղայ ետուր, գոհացիր օրհնութեամբ, զի վասն քո եղև
երբեմն տղայ և եղաւ ՚ի մուր: Նշաւայ էաւ ՚ի քէն՝
գոհացիր, զի վասն քո էաւ զծառայի կերպարանս արա-
բիչն արարածոց: Որդի միածին Թաղեցեր՝ փառաւո-
րեա, անկանելով առաջի նորա ակնածեա, յիշեալ զի
վասն քո ան զորդին իւր միածին ետ մարմնով ՚ի մահ:
Օ առ ՚ի կռասնոցէն ետուր զդուստրն՝ գոհացիր, մի
գուցէ տրտմեալ անձ ալ ևս տացես: Օ ամուսին քո
յուզարկեցեր, օրհնեա և զգոյշ լեր: մի առհարկանիր
ընդ արարչին, զի մի և դու երթեցես:

Օ քնն առնես, ով մարդ. տեսանես եղեալ զմե-
ռեալն, և յանդգնիս հայհայել. առ խորհրդոյս այսորիկ
կաս, և ընդ բաժանողին զհոգիսդ գոյժ դնես: Հանգո,
ասեմք ան, և դու զանձ թշնամանես: Օ ք դատիս ընդ
դատաւորին, կամ զի առհարկանիս ընդ անյաղթին, և
զի խռովիս տրտմութեամբ և արբենաս ներասրտու-
թեամբ¹: Ստեսանես որպիսի ահագին է խորհուրդս
այս, զի մեզ այսպիսի իսկ մնան նոյն անցք գծադաշք.
զի թէպէտ և չար և դառն է մահ, սակայն ընդ այն ա-
մենեքեան անցանելոց եմք: Տեսանես զի թէպէտ և չար
է ճանապարհն, սակայն ամենեքեան ընդ նա գնամք:

Եթախեա, ով մարդ: ՚ի տրտմութենէդ. նաանկեալ
գնի, և դու որպէս ՚ի խաղու կաս. նա տանջի, և դու
ընդ վայր զմեաղիս. նա սարսեալ դողայ, և դու չզատ-
րատիս. նա զարհուրեալ խռովի բոլորովին հարեալ
թնդմամբ, տեսանելով զոր ոչ երբէք ետես և լսել զոր
ոչ երբէք լուաւ. աշխատեալ և քրտնագին եղեալ որ-
պէս մեակ² ՚ի տապ խորշակի, և յամենեցունց ՚ի մենջ
հրաժարէ և ողջոյն տայ որքան հաստատեաց զնա տէր
՚ի միտս իւր, և կարէ լեզու նորա բարբառել: Ողջ մնա-
ցէք, ասէ, և վասն իմ աղօթա արարէք. քանզի ճա-
նապարհ երթամ զոր ոչ երբէք գնացի, և յաշխարհ
հեռաւոր զոր ոչ երբէք տեսի, և յերկիր հոգւոց ուս-
տի ոչ որ դարձաւ, և յօթեվանս ահագինս ուր ոչ որ

1 Օրինակ մի արեւելեան:

2 Երբեք որ Բիշ:

Հետևեւ ընդ իս, և առ դատաւորն ահաւոր ուր ոչ զի տեւմ զինչ պատահէ ինձ, և 'ի քործս օտարս զոր ոչ որ պատմեաց ինձ: Իհա խնդրեմ օգնական, և ոչ որ է որ օգնէ. ահա խնդրեմ փրկող, և ոչ որ է որ փրկէ. ահա խնդրեմ ընկեր հետեւել ընդ իս, և ոչ որ է որ կարէ կից փնի ինձ: Ի՞նչ է հայրն որ ծնաւ զիս. ո՞ր է մայրն որ երկնեացն. ո՞ր է եղբայրն, որ ոչ ապրեցուցանէ եղբայր զեղբայր և ոչ փրկէ մարդ զմարդ:

Այստակ բարբառին առ մեզ, զսոյնպիսի խօսին և ապա հրաժարեալ գնան. վասն զի “ Ի՞նչ է մարդ որ կեցցէ և ոչ տեսցէ զմահ, կամ փրկեացէ զանձն իւր 'ի ձեռաց դժոխաց ”: () Իհնէալ է նա՞ յամենայնի. զինչ է մարդ, ու՞ր եղբայրք, ահա անկեալ գնի և յուր ինչ 'ի կենցաղումս հոգի. ահա լռեալ գաղարեաց յաւայնիցս: Փոքր ինչ ջերմն, և ամենայն խափանեցաւ. մի ժամ, և երևեկին աներեւոյթ եղև. 'ի մի՞ քթթել ական, ելանէ հոգին, և մարմինն դառնայ 'ի հող, և յայնմ աւուր կորիցեն ամենայն խորհուրդք նորա: Իչ յայն ժամ թողցէ այր զհայր իւր և զմայր և զեղբայր և զազգատոհմ և զկին և զորդիս և զգլխաւորս իւր, և գնացէ միայն միայնացեալ զձանադարհս իւր յախտե նական: Ի՞նչ՞ նպաստ լիցուք 'ի ձեռն՞ այնոցիկ որ չաւարարհորդեն յառաջ քան զերթալն մեր: Ետարուք և զանկեալք մի առնէք աշխատ. լուս լերուք և գազ. բեցուցէք զազմկեալ ամբօխդ. լեցէք և պտտրատ լերուք: Հայեցեալ տեսէք զմեծ խորհուրդն. սարսեցէք և նմին ակն կալարուք:

Իմադաւորք, տեսէք և մի մեծամտէք. իշխանք և պետք, հայեցարուք 'ի գերեզմանս և մի ամբարտաւանէք. քանզի տեսանելով զանկեալն և զորոշեալն 'ի կենցաղօր, մի և օ առիցես զքեզ իշխան կամ թագաւոր: Ի՞նչն որպիսի իշխան կամ թագաւոր է նա որ ոչ կարէ ապրեցուցանել զանձն իւր 'ի մահաւանէ. որք և նա դուրայ 'ի նմին բաժակէ. ահա իբրև զմի յամենեցանց եղև եղկեկէ. որ փոքր ինչ յառաջ ահաւորն էր,

1 Օգնեալ մի է զիման օխտ, և Բաժ մէ:

Եւսէ:

3 Չորս որ. յոյնիկ որ ձեռագոր.

2 Յայնն լիւր նաա գնացուտ որ Երդիս 'ի Բաժ մէ:

Ետիւնաց Լիւրն մէ յառաջ քան Լիւր.

եղև մեռեալ, իշա ահա երթայ իբրև զգառապարտեալ, յորմէ երէկ գողային պարտաւորք. ահա խռովեցաւ և եղև ամենեւին սարսեալ. ահա ամենայն իմաստութիւն և զօրութիւն նորա ընկաւ. ահա բոլորովին զարհուրեալ թմբեցաւ, և յիրաւի իսկ: Օյ ետես զիշխանութիւնս հրեշտակականս, և զիւր իշխանութիւնս մառացաւ. ետես զգինուորութիւնս ահագինս, և զիւր համարեցաւ սարդիտտայն. ետես կերպարանս անապականո, և եղև եղծեալ կերպարանօք. լուաւ զձայն հատման վճռոյ՝ ի վերայ իւր, և առ հասարակ դողաց մարմնով. և այսպէս մտախորհ եղեալ՝ զարհուրելով ասէր յինքեան, ամենայն իշխանութիւն մարդկան սնդ տի է: Բարեւ, ահա դասք ճշմարիտք, ահա զօրութիւնք հզօրք, ահա իշխանութիւնք անսուտք, ահա պետութիւնք անփոխանորդելիք, կերպարանք ահագինք, սպառաւորութիւնք յաւիտենականք:

Օյ այսոսիկ և առաւել ևս քան զսոյն ամեալ զմեռաւ, զորմէ անդէն օրք սակաւ մի յառաջեցին և առին զչիորձ, ոմանք՝ ի մահիճս տապալեալ վաղէն փախել կամելով և ոչ կարեն. ոմանք՝ զատամուռս կրճեն, իսկ այլք զծնօտս հարկանեն. կէսք զաչս իւրեանց շրջշրջեն ողորմագինս՝ տեսանելով սակաւ ինչ զահագին զօրութիւնսն՝ ի մարմնոյն ձգեալ, զտուրեալ լեզուն, և զաւանդութիւնսն հաստատապէս՝ հանել ի վեր ոչ կարացեալ, տեսանելով և զքնդդիմակաց զօրութիւնսն առննթեր բանակոիւս՝ ամբաստան լինելով զնմանէ յափրշտակել ձեռնարկեն զհոգին:

Եւ զիտելով մտեալ զցողն և իմացեալ առ ի կորզել ի մարմնոյն զհոգին, տեսէր որչափ ինչ պէտք են մեզ յայնժամ բազում օգնականութեան աղօթից և գործոց բարեաց. քանզի օգնականութեան հրեշտակաց յօլովից մեզ պէտք են առաջնորդութեան առ ի յօդս համբարձման: Օյ եթէ աստ յաշխարհի ուրիշ հեռաւոր երթալով՝ կարօտ լինիմք առաջնորդաց, որչափ ևս առաւել պէտք ունիմք օգնականութեանց և առաջնորդութեան առ ի վտարել և անցուցանել զմեզ ընդ իշխանութիւնս և ընդ պետութիւնս և ընդ աշ-

խարհակալ խաւարիս օգոյս այսորիկ : Արեւոր է մեզ յանտի . ճանապարհորդութիւնն ողորմածութիւն և վշտակցութիւն , որ կարողն են անաշխատաբար տանել զմեզ 'ի դրունս երկնից : Արի են մեզ ջատագով անգ մնանքն՝ որոց արարաք աստ ողորմութիւն յառաջ քան զմահն մեր : Այսն որոյ փութասցուք նախ քան լլվախձանն մեր և ընթասցուք նախ քան զընկղմելն մեր , զի մի արկցուք զմեզ 'ի դառն տանջանան :

Այնչաղս այս սուղ է , և դատաստանն երկայն , ժախ ճանն մերձ է և երկիւղ բազում , և որ փրկեն ոչ ոք է : Այցուք 'ի գերեզմանն մինչդեռ եմք 'ի մարմնի , և տեսցուք անդ զնոսի մեր իմաստս՝ եթէ ուր ունի զնա . կութիւնս . տեսցուք թէ զինչ լինելոց եմք յետ սակա ինչ իրի , և վախձանին հոգ տարցուք : Արք 'ի գեղեյ . կութիւնոք էք տրփացեալ , նայեցարուք 'ի գերեզման սրն . և տեսանելով անդ զեղեարն՝ հոգ տարէք ան ձանց : Այնքն և պետք , հայեցարուք 'ի գերեզմանն և երկերուք յայ . որք զսրտմտութիւն և զոխակալութիւն ժողովէք միմեանց և ոչ լուծանէք , եկայք տեսէք զհարդ լուծանելոց էք : Այնարհեա 'ի տապանն և տես անդ զեղեարն որ երբեմն թագաւոր էր և իշխան , տես ուր է ահագին տեսիլ իշխանացն . ասա , ո՞վ է անդ իշխան կամ թագաւոր , ուսմիկ կամ հեծեալ տնանկ կամ մեծատուն , մանուկ կամ ծեր , հնդիկ կամ բարետեսիլ . միթէ ոչ ունիս ասել՝ եթէ ամենայն մա խիւր և փոշի է լըեալ ժահահոտութեամբ : Այլ ամենայն որ երբեմն ցանկալին էր , այժմ գարշելի : Այլ թշուռ . աական հարուածոյս , զհարդ մեծ այսօր առ իս խոր հուրդ . որ երէկ ինձ կարօտելին էր , այսօր անկեալ կոյ առաջի իմ իբրև զգարշելի . և որ երէկ իմ անդամն էր , այսօր իբրև զօտար համարիմ . զոր սակա ինչ յառաջ գիրկս արկեալ ունէի , այժմ մերձենալ անգամ ոչ կամիմ . կամիմ զի արտասուօքս թանամ իբրև զիմ , և 'ի թարախոյն փախչիմ որպէս ոչ յիմոյ . մերձենալ 'ի մարմնն հարկաւորեն զիս գութէն , այլ յորդանցն և յեղեալ մարմնոյն առնել զայս խափանիմ . և զոր փոքր ինչ յառաջ զմտաւ ածենմ զկերպարանն , այլ ոչ ուրեք տեսանեմ : Այլ է զեղեցկութիւն պատկերին , ահա տեսեալ դարձաւ յաճին . ուր բարետեսիլ և անարեւել

աչքն, ահա շիջան. ուր հերացն վայելութիւնքն, ահա անկան. ուր վերաձգեալ պարանոցն, ահա խորտակեցաւ. ուր արագախօս լեզուն, ահա լռեաց. ուր հանդերձիցն զանազանութիւնքն, ահա ցեցակեր եղեն. ուր հասակին բարձրաշուք մեծութիւնն, ահա լուծեալ ծաբեաց. ուր իւզքն և խունկքն, ահա հոտեցան. ուր մանկութեանն անզգամութիւնք, ահա էանց. և պարզաբար իսկ ուր է բազմապայծառ և երեւելի այրն, ահա զարձեալ հօղն փռչի եղև:

Սակայն մի մինչև 'ի գերեզմանս հաստատեսցուք զմիտս մեր, այլ անդր 'ի յարութիւնն փոխաբերեալ. և հաւատաւ եթէ վախճանեալս այս օր անկեալ զմի՝ զարձեալ յարկոցէ, և լեզուս որ այժմ՝ լռեաց՝ գարձեալ խօսեսցի, և յայնժամ կրկնեսցի ամենայն ծունր երկնաւորաց և երկրաւորաց և ամառաբաժնեականաց, և ամենայն լեզու խոստովան լիցի եթէ տէր է Հիսուս Վրիտոս 'ի փառս Լ'ստուծոյ հօր: Եւ ըստ Վանիկի ևս, "Տեառնէի մինչև աթոռք անկանէին և հիշաւուրցն նաւեր. հանդերձ նորա իբրև զմեռ սպիտակ, և հեր գլխոյ նորա իբրև զսօս սուրբ. աթոռ նորա իբրև զբոց հրոյ, անիւք կառաց նորա իբրև զհոռ բորբոքեալ, և գետ հրոյ ձգէր առաջի նորա. հազարք հազարաց կային պառջի նորա և բիւրք բիւրոց պաշտէին զնա": Լ'հագին է երկիւղն և զողումն յայնժամ, ով տիրելիք. անպատմելի վիշտք, անսպառ արտասուք, անգազար հեծեծումն: Հօրժամ 'ի վերայ բարձր աթոռոյ նստի դատաւորն, յայնժամ՝ գալարին երկինք և թօթափին աստեղք և զօրութիւնք երկնից ընթանան առաջի, գերեզմանք բանին, մեռեալք յառնեն, աղբիւրք ցամաքին, անդունդք տասանին, երկիր զողայ: Արդիսի պարտ է մեզ լինել յայնժամ, և կամ զորս տալ պատարիտանիս վասն խորհրդոց, վասն մնաժութեանց, վասն գործոց, վասն դատարի բանից, վասն որք 'ի տունջեան և 'ի գիշերի, վասն կամայից և ակամայից: Լ'յամիկ հոգ տանել կարևոր է, զայս խորհել 'ի տուն և 'ի գիշերի բարւոք է: Օ՛ր իրաւացի բանս յառաջ բերել կարասցուք՝ յայնժամ: Օ՛րն ապետաւ

.1 Գտնաւոր յօրինական խոստովանութեամբ. յառեալ 'ի յունեն:

խանի ինչ, ով մարդ . ահա փափկանաւ ասն յիտուն կամ
հարիւր, և հարստացեալ մեծանաւ, որդիս ծնանիս և
վարձկանս ստանաս, և ամուսնացուցանես զուստերս և
զգետերս, իշխես և թագաւորես աղգաց և ժողովդոց .
և յետ այնորիկ ապա մահ, և յետ մահու ատեն և
գատառտան՝ որ ոչ ունի փախձան և ոչ աղաշխարհ .
Թիւն : Օ ի « ի՞նչ որ է, ասէ, որ ՚ի մահու յիշէ զքեզ,
և կամ ՚ի դժգոս որ խոտոտվան ասնի առ քեզ », իմէ .
պէտ և բազում անգամ խոռովիմք, այլ ոչ որ է որ փոք-
կէ : Ս ասն այնորիկ երանեմք զվախձանեալսն ՚ի աղայ-
ութեան ասելով՝ երանի եթէ ՚ի աղայութեան վախ-
ձանեալ էօք : Ի պա և մեք վասն այնորիկ արամեստցօք
յողիս մեր, զի բաժակն որ մեզ վշտագին է՝ այն ման-
կանցն փրկանակ, և որ ամենեցուն սարսելի՝ այն նոցա
ախորժելի, և զոր մեք համարիմք նոցա սկիզբն պատ-
ժոց՝ այն նոցա սկիզբն ուրախութեան . զի զերծան ՚ի
պատասխանատուութենէ ահագին դատաստանացն որ
հանգերձեալ է վինել : Օ ի վասն որոյ պահանջին՝ որ բա-
նիս իսկ ոչ ընկալան մեզս, և ոչ հասին ՚ի գիտութիւն
բարոյ և չարի : Ս վ մահ, երանելեաց աղայոց երանե-
լի ննջումն . ով մահ, սկիզբն կենաց անարատիցն . ով
մահ, փոխումն ՚ի մահուանէ ՚ի կեանս :

Օ ինչ ասեն կարճամիտքն : Որդի իմ էր, ասեն,
միածին, գեղեցիկատեսիլ և վայելուչ, և նա էր ազգի
իմոյ փոխանորդ, ժառանգորդ ընչից իմոց, արամութեո
ուրախութիւն, ծերութեանս ցուպ, նա էր հայրե-
հեացն պարծանք, իմոց արմատոց աստ, ամենեկն աղայ-
ժառանգեալ տեսելուք, յամենայն իրս պատշաճ և ա-
ջողակ, գեղեցիկատես և փափազելի իւրոց և օտարոց,
տեսողաց և լսողաց : Սա այսպէս յանկարծակի որպէս
հաւ թռուցեալ բարձաւ ՚ի գրկաց իմոց . և զոր փոքր մի
յառաջ տեսանէի, այժմ ոչ տեսանեմ զնա առնութե-
պալ թողեալ զճնաղս զնաց առ ստեղծողն, թողեալ զոր
նուցողս անց առ կոչողն, մեկնեալ ՚ի ծոցոյ մերս էլ ՚ի
քերեղման յարգանք մօրն ամենեցուն : Ի՞նչ ոչ լացից
զաւ, ասա ինձ . ոչ սգացից և ողբացից և իւրե զբիւր ա-
կան խնդրեցից զնա : Ս և կարեմ, ասէ, ոչ է ինձ կարե-
լի . թէպէտ և բազում ինչ բերցես այսպիսի կարգս ՚ի
ներքս, և բիւր անգամ կամեսցիս խրատել զճնաղն

չալ և չարալ զմեմուկս իւրեանց, ոչ հաւանեցուցեա
վանն նոյ որ այնպէս սահմանեաց զկապակցութիւն ընտ-
լեանն, դնելով զգուլթ աղայոց յորովորէն ծնողաց :

Այս առեմ զայդ, ով մարդ, և ոչ օրինադրեմ բնաւ
չալ 'ի վերայ որդւոց, զի ոչ է մարմն : () Ի և եր մարդ
եմ օրինոք բնութեանս, և 'ի Ժամանակի կարեկցու-
թեան ոչ կամ հակառակ բնութեանս. զի և եր մարդ
եմ և 'ի մերէ ծնեալ եմ և 'ի նմին իսկ 'ի ձերոյ բնու-
թենէդ. և ես գիտեմ զհօր հառաչանս և զմօր հեծե-
ծանս. գիտեմ զծովացեալ արտմութիւնս նոցա, զհօ-
ր խռովականս անսպառ արտասուօք, զմտաւ ածելով
զնոցա բարս և զբանս : Այլ սքանչելին () որ ոչ այս-
պէս. քանզի նա 'ի հասանել սատակման 'ի վերայ ուս-
տերաց և զատերաց իւրոց, ծառայից և ամենայն ընդի-
նիւրոց, ոչ խռովեցաւ և լուծաւ և ոչ հայհոյեաց. այլ
յարուցեալ անկաւ յերկիր ուստի առաւ, և երկիր պա-
գեալ նոյ ասաց. “ Ես մերկ իսկ եկի յորովայնե մօր ի-
մոյ, և մերկ անդրէն դարձայց. տեղ ետ և տեղ առ. և
զիցի անուն թեառն օրհնեալ, : () առայ եմ, և պարտ
է ինձ հնազանդել. ոչ է օտար գործս. մեռան որդիքն,
այլ ոչ եթէ կորեանս : Վանդի օր հովիւ է որ ոչ ունի
իշխանութիւն հօտի իւրում առնել ընտրութիւն խա-
շանցն : Փոքր ինչ, և մեք երթամք :

Այսոցիկ և մեք նմանեցուք, և մի անչափ սգա-
ցուք և իբրեւ անհաւատք ամօթալիցք եղիցուք. այլ
բացցուք որպէս Վա զ' ազարն : Այսն զի քեզ չափ և
սահման արտասուելոյ ետ. թէ սչ ընդէր արտասուեաց,
զոր յետ փոքր ինչ իբի յարուցանելոց եր . . . :

Այլ տէրն մեր որ սիրեաց զմեզ, ասեմ աղայքն, որ-
պէս 'ի բերանոց առիւծու կորզեաց զմեզ 'ի սնտոի կե-
ցադոյս, և իբրեւ զվարդ 'ի փշոց քաղեաց զմեզ 'ի մե-
ղաց աշխարհիս, և իբրեւ զգառինս սիրելիս՝ քաջ հո-
վիւն սիրեաց զմեզ, այն որ բնորեաց զմեզ յառաջ քան
զինեմն աշխարհի, նոյն ինքն առաջնորդեացէ մեզ հա-
սանել 'ի կէտ կոչման որդեգրութեանն զոր խոստացաւ
սիրելեաց իւրոց. և հանցէ զմեզ 'ի խաւարի 'ի լոյս,
անդ յորում ամենայն հանդարտութիւնք լուսաւորք և
աժաճաճոյք. ուր ոչ ինչ անիրաւ և բռնաւորագոյն տե-
սանի. ուր ոչ են մեղք և աղճամուղջ խաւարի, այլ

լըս անմեղաց և ուրախութիւնսկաւմը, ուր ոչ յար
և ոչ հիւանդութիւն, ոչ հեծութիւն և ոչ արտաւութիւն,
այլ միայն զանգ օրհնել և փառաւորել շրջապէս
խաղաղապէս արդէն զմեզ 'ի մարմնաց. անաշխատ ան
ցար ընդ իշխանութիւնս և ընդ պետութիւնս օգոյս. վասն
զի բարի առաջնորդ ունէաք: Եւ ոչ գտին 'ի մեզ հա
կառակորդքն որում յուսացին. այլ տեսին անարատ լը
մաքմիս մեր և յամբ եղին. տեսին մաքուր զհոգիս
մեր և լռեալ դադարեցին ամաչեցեալք: Ինչպէս և այ
պանեցաք զնոսա: « ԻրողայԸք նոցա փշրեցան, և մէք
տարեցաք », Ի զընցն տան ամենայն արգարքն տեսլ
բարեղջ հանդեպք, դառնիք Վրդիտառի: Ի նոցա մեզ
դուռն արքայութեան երկնից, ցուցաւ մեզ գոյն Ի. Բ.
բաճառն, քանզի ընկալաւ զմեզ տէր և բարբառեցաւ
առ մեզ բարիս, զուարթ աչք հայեցաւ 'ի մեզ. վասն
որց և 'ի դիրս անդրանկաց գրեաց զմեզ: Վասնզի ա
տացաք առ արգար դատաւորն և յոյժ մարգատէրն. ար
գար տէր, զբեկեղ զմեզ յերկրայնայն, մի զբեկ զմեզ
յերկնայնոց. արդեցեր զմեզ 'ի ծնողաց, մի արդեր
զմեզ 'ի արուց քոյ. ամբողջ ունիմք զքո կնիքն, անա
բատ մատուցաք քեզ զանձինս մեր: Ի. րդ մի առժամա
նախեայքդ նախանձաբեկ լինիք ընդ մեզ. մի արտա
տուէք զի 'ի վատութարացդ 'ի լաւագոյնան փոխեցաք, փո
խանակ ապականացաւ իդ զանապականն ընկալաք: Ինդ
հրեշտակս օրհնեմք զանձ, ընդ արքայն գաստեցեմք յերգո
այլ և վասն ձեր որ 'ի մեզոդ էք՝ բարեխօսեմք: Ի՛նք
ընդ կոտորելոցն 'ի շերտիլէն մանկանցն անկաք 'ի թիւ
ընդ որդիան չորաց ցնծացաք: Ի՛ սան որոյ մի զմեզ, այլ
մանաւանդ զձեզ սգացէք, և ձերոյ վախճանին և դա
տախտանայն հոգ տարէք: Ի՛ յապիտի մանկունքն ասեմ
յորդորելով. ուրախ լերուք ցնծութեամբ և ընդ չորաց
տալմանեցէք՝ տէր ետ և տէր առ որպէս նմա կամք ե.
զին. և եղիցի անուն տեսան օրհնեալ յախտանա
ամէն:

ՅԱՂԱԳՍ ՀԱՒԱՑՈՑ

Բժշկի նման է եկեղեցւոյ վարդապետ . բազմապէս և զանազան ախտից բժշկական դեղս տանելով, իւրաքանչիւր ումեք ախտացելումն ըստ պիտոյից ցաւոցն տայ զդեղն : Որպիսի ինչ . եկին ոմանք 'ի բժշկարան եկեղեցւոյս , յայդմանէ ախտէ ամբարտաւանութեամբն ըմբռնեալք . առեալ զդեղ խոնարհութեանն՝ յայտուցեալ ախտէ հպարտութեանն բժշկեցան : Եւ այլք ընթացան 'ի բարկութենէ բոցակիղեալք . զնստեալք և նոքա յերկայնմտութենէ վարդապետութեանն՝ զոգւոյն զհիւանդութիւն շիջուցին : Ոմանք 'ի մարմնոյ ախտիցն 'ի պաղճոտութիւն մոլորեալք՝ ընթացան և նոքա , առնելով զդեղ ողջախոհութեանն՝ սրբութեամբ զինքեանս սնդեցին :

Եւ զեկայք , սիրելիք , վասն զի որ յառաջագոյն ժամանեալ վարդապետս զհիւանդացելոց զանձինս երեքաւ յարմար հաւատօջն բժշկեաց , և մեք սորա հետոցն երթիցուք զհետ : Քանզի կարծեմ գլորվս որք աստ են , ախորժելով լսել յաղագս հաւատոյ . իբրև ոչ եթէ ինքեանք պետս ինչ ունիցին , վասն զի առողջք են , այլ ախորժեն 'ի ձեռն այնորիկ զհիւանդացեալսն բժշկել . յուրք են ինքեանք առողջք , բայց ոչ կարեն 'ի ձեռն ինքեանց զախտացեալսն բժշկել :

Յաղագս որոյ , սիրելիք , թէպէտ և յօժարութիւն ունէի այժմ յաւետարանի ընթերցուածոյն բանս առ ձեզ խօսել , և որ 'ի նմանէ հոգին՝ արբուցանել մերձաւորացդ , զայն առ այժմ յսպաղեմ , և առնեմ զայս զոր խոտացայս մերձ կացելոյ խնդրել : Ասն զի պարտ և արժան է մեզ աշակերտացս առաքելոյն ընդ ամենեւին ամենայն լինել , զի զամենեւին շահեացուք : Եւ զայն , եթէ սխալեցի ինչ 'ի բանս , թողութիւն ինձ ընձեռեցէք . վասն զի որք առանց պատրաստելոյ ասեն , բաղում անգամ վրիպին , ոչ բաւական լինելով միտքն և գգիրսն տեսանել և զբանսն կազմել : Եւ դուք իսկ զներքին ձեր մարդ սրտիդ մերձ կացուցէք աստ մաքրա-

գոյն . զի իւրաքանչիւր որ զասացեալս մի միայն լինէ , այլ և տեսանիցէ և զի իւրաքանչիւր իրի ուսանիցի զգութիւն :

Եւ իսկ առաջին հաւատ յաժ , իրք են անշոշափելի անըմբռնելի անտեսանելի անցնելի անխնդրելի անձաւելի , լուծեամբ պատուեալ և մտօք երկրպագեալ : Հաւատ 'ի հօրէ սկսանի և յորդի գայ և 'ի հոգին ըստ : հաւատ ակառ անձին , հիմն կենաց , արմատ անմահ : հաւատոյ արմատ կենդանութեան հայր , ոստ անթուաւ որդի , պտուղ անմահ հոգին սուրբ : Երրորդութիւն պարզ , առանց շարադրութեան , անխմանալի անձաւելի անպատմելի , անորիշ ըստ միաբանութեան ըստ զօրութեան ըստ գործոյն ըստ նշութեանն ըստ մեծութեանն , էութեամբ և անուամբ միայն բաժանեալք , բայց իրօք և զօրութեամբք միաւորեալք : Երրորդութիւն որ նախ քան զյաւիտեանս էր . ոչ 'ի ժամանակէ ումքէ սկիզբն էառ լինել , այլ անսկիզբն անժամանակ անժերանալի անարար անմահ անվախճանելի . ոչ աճէ ոչ նուազէ ոչ ծերանայ , այլ միշտ որպէս էն՝ կայ ճեպ : Երրորդութիւն , ոչ այժմ գտեալ յերկրպագութիւն , այլ յաւիտեանից 'ի հրեշտակաց յերկինս երկրպագեալ , և 'ի հարցն 'ի վերայ երկրի փառաւորեալ , 'ի մարգարէիցն պատուեալ , յառաքելոցն քարոզեալ , և յեկեղեցոյ մինչև ցայժմ մեծացեալ :

Ականելով , սիրելիք , յերկնայնոցն ասացաւք սկիզբն՝ ցուցանել զերրորդութեանն զմի տէրութիւն և զերկրք պագութիւն և զմեծութիւն : Երիցս հրեշտակական զօրութիւնքն քերովբէից և սերովբէից , սուրբ սուրբ սուրբ , անդադար բերանով նուագերգելով 'ի մի տէրութիւն աւարտեն զփառան : Երիս հրեշտակա Մարաճամ հայրապետն հանդիպեալ ընդ կաղնեաւ : Եւ մարէի 'ի խորանին տեսանելով , մի տէրութիւն զուգապատիւ երրորդութեանն հրեշտակացն ընձեռեաց : Երեք հրեշտակք , և կաղնին և Մարաճամ և խորանն՝ երրորդութիւն , և խաչ և եկեղեցի և զաւակ մարդկան : Եւ ինքն Մարաճամ ճանապարհ երից աւուրց գնաց , զորդին իւր զՍահակ բողոքապետուղ նոյ մատուցանել : Եւ երեքօրեայ ճանապարհ և Սահակ բողոքապետուղ ընաւ . երեքօրեայ որ խաչին չարարանք եղեն միաժնին : Եւ

զԲրիտտաի խորհուրդն Բրազամ Իսահակա տե-
սանէր՝ տէրն վիպէ ասելով. «Բրազամ հայր ձեր
ցանկացաւ զի տեսցէ զօրն իմ, ետես և զուարճացաւ », :
Լորից աւուրց ճանապարհ և Սոլսէս գնայր զոհելայ,
և ասէր ցՓարաւոն. « Ճանապարհ երից աւուրց եր-
թիցուք յանապատ զոհել տեսան մերում », : Լորիս
չափս նաշնոյ Սաւայի առեւալ զնկանան արար. երեք
չափք և նաշիհ և Սառա և նկանքն՝ երեքայարմար հա-
ւատ և եկեղեցի ծածուկ սրտի մարդկան պահեալ : Լո-
րիս գաւազանս (Յափաւայ առեալ, 'ի ջուրն զնեղով զոչ
խարն Լարանու արքուցանէր. երեք գաւազանք և ջուր
և ոլխարք որ ըմպէին՝ երրորդութիւն և մկրտութիւն
և ժողովուրդ լուսաւորեալ : Լորիս տիւս և երիս գի-
շերս (Յոփնան 'ի ձկանն արար. երեք տիւք և գիշերք և
(Յոփնան և ձուկն՝ երեքօրեայ բնակութիւն միածնին
'ի դժոխս : Լը գի ինքն այս այսպէս ունի, ինքն տէրն
ասէ. « () որ օրինակ (Յոփնան 'ի ձկանն արար երիս տիւս
և երիս գիշերս, նոյնպէս պարտ է որդւոյ մարդոյ 'ի սիրտ
երկրի առնել երիս տիւս և երիս գիշերս », : () Երիս ա-
ւուրս և նինուէացիք պահելով փրկեցան. երեք աւուրք
և պահք և նինուէացիքն կենդանիք՝ երրորդութիւն
լուսազգեստ, և 'ի բաց լինել 'ի չարեաց, և աշխարհի
կենդանութիւն : Լորիցս Հեղիաս մարգարէ 'ի վերայ
շերտիցն և անդամիցն արջառոցն զջուրն հեղլով՝ հուր
'ի յերփից իջոց 'ի վերայ պնտրիկ. երիցս ջուրն և
շերտքն և անդամք արջառոցն և երկնային հուրն՝ երե-
քայարմար մկրտութիւն, և խաչ և մարմին Վրիտտաի
և երկնային Ճառագայթքն : Լորիցս յաւուր և Իս-
նիել զպատուհանս տան իւրոյ բանալով, ընդ արևելս
ազօթէր և հայցուածոցն հանդիպէր. ուսուցանէ խոր-
հուրդն եթէ պարտ և արժան է մեզ զայս սղուոց բա-
նալով հօր և որդւոյ և հոգւոյն սրբոյ ընդ արևելս պա-
զատել : Լորեք մանկունքն առանց ապականութեան 'ի
հնոյն անկեալք, ինքեանք ոչ ինչ չարչարեցան, բայց
զքաղդէացիսն այրեցին. երեք մանկունք անապական,
և հնոց և քաղդէացիքն տօշորեալք՝ երրորդութիւն ա-
նապական, և դատաստանն, և դէք կորուսեալք :

Լորիս աւաթնութիւնս երանեցին Պաղոս եկեղե-
ցւոյ աւանդէ ասելով՝ հաւատ, յոյս, սէր : Հաւատ 'ի

Հայր, այս 'ի Վերիտու, և զրուսն օրինացն սեր է. քան զի պատու Հօգւցն սեր է: Երիցս և ինքն Պաւլոս աղաչեաց զտէր ասելով. « Եւրոպոս այսորիկ երկս զտէրն աղաչեցի »,։ Տես զիմաստութիւն առնն 'ի սուղ բանին յարմարեալ. ոչ ասաց' երիցս զտէր աղաչեցի, այլ երկս. քանզի Հայր և որդի և հօգին սուրբ, երեք գոյութիւնք և մի տէրութիւն: Եւ « Երիցս, ասէ, ձաղկեցայ, այլ մի անգամ քարկոծեցայ »,։ այս է' երկս եութիւնս խոստովանեցի, և 'ի մի հաւատ երբորդութեն վիմաւ խոստովանութեան 'ի մի ձայնակցութիւն զանն իմ արձանացուցի: « Երիցս, ասէ, նաւաբեկեցայ »,։ այս է' զբեան հրեական մեղացն յանուն հօր և որդւոց և հօգւոյն սրբոց յաղբիւր մկրտութեանն ընկղմեցի: Եւ ինչ գրուաց ալեր և արքայութիւնն երկնից նմանեցաւ. զոր կնոջ առեալ փոքր խմոր թաղոց¹ և զամենայն զանգուածն խմորեաց. երեք զրիւ ալեր, փոքր խմորն, և կին որ խմորէր՝ իմաստութիւն է 'ի ձեռն մարմնոյն Վերիտուի զամենայն մարդկութիւնս յերբորդութեանն հաւատ դարձուցանելով:

Եւ յոցիկ խորհրդոց ամենեցուն իբրեւ զինք իմ զնելով տէր մեր՝ երիցս ընկղմամբ² 'ի Զուրն մի մկրտութիւն աշակերտացն իւրոց աւանդեաց ասելով. « Եւրթայք աշակերտեցէք զամենայն հեթանոս մկրտելով զնոսա յանուն հօր և որդւոց և հօգւցն սրբոց »,։ Եւ եթէ պարտ և արժան իցէ զգործն հօր և որդւոց և հօգւոյն սրբոց մի ցուցանել, պատրաստաբար ցուցցաւ, մից գործոց հօր և որդւոց և սրբոց հօգւոյն ցուցանելով. հարկաւոր է ամենայն իրօք և մի բնութիւն հաւատալ. քանզի որոց գործն մի է, նոցա և բնութիւնն և զօրութիւնն մի է: Եւ ոչ սկսցուք ասել յաղաքս աշխարհաբարութեանն և վասն որդեգրութեան մարդկան, վասն ազատութեան, վասն երկնի և երկրի հաւատաւորութեանն, և միանգամայն պարզաբար յաղաքս ամենայն գործոց և այլոց պիտոցից կենացս մերոց, զգառնաւն 'ի հօրէ և յորդւոց և 'ի սրբոց հօգւոյն կատարեալ: Եւ սկսուք յառաջնօքն և եկեացուք յերկրորդան, և այնպէս 'ի կարգի զբանս մեր անցուցուք:

¹ Գովասէր յօրինակն իւրոց...
 Իւր ինքն, զուրսու 'ի յանուն:

² Երկնակն դատարկ թողել
 զանգին, քաղաւ 'ի յանուն:

Օ երկին արար հայր, այլ ոչ առանց բանի և հոգւոյ. քանզի «Իանիւ տեառն երկինք հաստատեցան, և հոգւով բերանոյ նորա ամենայն զօրութիւնք նոցա»:

Օ ամենայն աշխարհ ելից հայր, որպէս և գրեալ է. «Օ երկին և զերկիր եո խում՝ ասէ տէր», Ելից և որդի, որպէս և գրեալ է. «Իմենայն ինչ նախա եղև, և առանց նորա եղև և ոչ ինչ», Եւ իմաստութեանն որ ասէ յաղագս հոգւոյն. «Հոգի տեառն ելից զաշխարհ»:

Օ ինչ է մեծ յարարածս. մարդ, ոչ ՚ի հօրէ միայն եղև, այլ գործակից եղև որդի և կատարեաց սուրբ հոգին. «Իրացուք, ասէ, մարդ ըստ պատկերի և նմանութեան մերում»: Իրացուք, ոչ արարից եո, ոչ արա գու, ոչ արացէ նա, այլ արացուք. Իանդի եթէ ասացեալ արա գու, ցուցանէր արբանեակ. այլ զի ՚ի բաց բարձից զարբանեկութեանն կարգ և զուգարաց ասութեանն ուսուցէ զկարգ, ասէ՝ արացուք մարդ. Հասարակաց են կամքն, հասարակաց գործն, հասարակաց և ստեղծուածն: Եւ զի հայր և որդի և հոգին սուրբ արարին զմարդն, Իաւիթ ինձ վկայէ ասելով յմեծ. «Զեւք քո արարին զիտ և ստեղծին զիտ», վասն զի երկինք և զօրութիւնք երկնից նոյնն ձեռք եղին: Իբէ և Իաւիթ. «Իանիւ տեառն երկինք հաստատեցան, և հոգւով բերանոյ նորա ամենայն զօրութիւնք նոցա», Եւ մարգարէն Ովսէէ. «Իոյ ձեռք արարին զօրս երկնից», քանզի աստ նշանակէ հոգւով և բանիւ զերկնից զօրսն ստացեալս:

Իրացուքն յոգնական է, իսկ ըստ պատկերին միաւորական: Եւ զի մի քր կարծեսցէ եթէ ըստ հօրն կերպարանի միայն եղև մարդն, ՚ի վերայ եւեր զմերումն: Եւ յաղագս այնորիկ զի կերպարանն այն նախեղեալ Իրգամայ, յանցանօքն աղտեղեցաւ և մեռաւ, կարօտացաւ նորոգման և մաքրութեան. ոչ յանուն հօր միայն ՚ի մկրտութեանն նորանայ, եթէ ոչ և յորդոյ և ՚ի որբոյ հոգւոյն. քանզի և ՚ի սկզբանն այսպէս եղև: Եւ յաղագս որոյ կնքէ հայր ՚ի մկրտութեանն, որպէս և Սաղմոս ասէ. «Իր գործեացն զմեզ ՚ի սոյն յայս՝ մեծ է, որ էօծ զմեզ և կնքեաց», Իբէ և հոգին սուրբ. «Իթ արամեցուցանէք, ասէ, զհոգին սուրբ նոյն արով կնքե-

ցայր յառաքն փրկութեան, ի հոգեւոր ի հոգեւոր և յորդոց և ի հոգեւոր սիրտը մեր, ոչ յերկուս ի պատկերա կերպարանիմ, այլ ի մի յորդոցն, որպէս և Պաւղոս ասէ. “Օքոս յառաջն ծանեաւ և կանխաւ սահմանեաց կերպարանակիցս որդւոյն իւրոյ”, ի յայտնանէ ժողովի մի զոչ հօր և որդւոյ և որդոյ հօրդւոյն պատկեր: Վրանցի էթէ ի հոգեւոր սրտոյ կեցեալ սիրտը մեր, կերպարանակից լինիմ որդւոյն և պատկեր նոյ, որպէս գոչէն Պաւղոս ասելով. “Եւր ոչ պարտի ծածկել զգլուխն, զման զի պատկեր և փառք նոյ է”, և ոչ առաւել հոգին սուրբ պատկեր է նոյ:

Սեծ է հայր, մեծ է որդի, անբաժնականելի է և հոգին սուրբ. “Սեծ է տեր մեր և մեծ է զօրութիւն իւր, Վրիստոս նոյ զօրութիւն. և իմաստութեան նորա ոչ զոչ թիւ”, այս հոգին սուրբ. քանզի “Հոգիցիցէ ի վերայ նորա հոգի նոյ, հոգի իմաստութեան և հանաւորոյ”,

Իրազազութիւն է հայր. “Եւ իմաստութեանցն նմա ի նստա իրրե զգեա զիրազազութիւն”, իրազազութիւն է և որդի, որպէս Պաւղոս ասէ. “Եւ է իրազազութիւն մեր, որ արար զերկոսեան մի”, իրազազութիւն է և հոգին սուրբ. “Իսկ պատգ հոգւոյն այս է՝ սեր, խնդութիւն, իրազազութիւն”,

Վրեւիտ է հայր. զի “Սքէն է, ասէ, աղբիւր կենաց”, Վրեւիտ է որդի. “Օյա թողին զաղբիւր ջրոյ կենդանոյ”, լքթէ ոչ եր աղբիւր և հոգին սուրբ, ոչ արդեօք ասէր Պաւղոս. “Եւ մենեքեան զնոյն հոգի արբաք”, իմաստութեանցն և ոչ է ի տեառն բանիցն ուսանել՝ եթէ աղբիւր հոգին սուրբ նմանեցաւ, քանզի կացեալ ի նստաւի աղաղակեաց և ասէր. “Լքթէ դե ծարաւի է, եկեացէ առ իս և արբցէ ջուր: Եւ որպէս ասեն զերգ, գեաք յորովայնէ նորա բղիւսեցէ ջրոյ կենդանոյ: Օյայս ասէր վասն հոգւոյն զոր ընդունելոցն էին հաւատացեալքն ի նա”,

Եւս է հայր, վասն զի նմա լոյս է, Եւս է և որդի. “Եւս եմ լոյս աշխարհի”, լքթէ ոչ հր լոյս և հոգին սուրբ, ոչ արդեօք ասէր Պաւղոս. “Օ հոգին մի չի ջուրանէք”, ի նոյն վասն զի բանաղանեալ իմն այս բաղանոց թիւի, իսկ իմ առանձնաբար ասացէ. “Եւս

տալ քով տեսցուք զայս, աս է որդւով քով տեսցուք զայս զհոգին սուրբ ։

Ի զատէ հայր զծառայի 'ի մեղաց . աղատէ և որդի , քանզի ասէր ց'հրեայնս . “ Եթէ որդի զձեզ աղատեսցէ , ճշմարտապէս աղատք եղիջիք , ։ Ի զատէ և հոգին սուրբ . “ վասն զի ուր հոգի տեսան է , անդ աղատու թիւն է , ։ () Ինչք հօր աղատեն , որէնք որդւոյ աղատեն , այլ և որէնք հոգւոյն կենաց աղատեցին զքեզ 'ի ծառայութենէ ապականութեան ։

Ի արի է հայր , բարի է և որդի , որդէս ասէ , թէ “ Ինչ քո չար է , զի ես բարի եմ , ։ Ի արի է և հոգին սուրբ . “ Հոգի քո բարի առաջնորդեսցէ ինձ յերկիր ազիւ , ։

Ուր կամի է հայր , վասն զի ոչ զգը ունի ընդ որով տառի : Ուր կամի է և որդի , վասն զի աղատ է : Ուր կամի է և հոգին . “ Հոգին ուր կամի շնչէ , և զձայնն աւրաւես , այլ ոչ գիտես ուստի գաց և կամ ուր երթայ , ։

Օ ամենայն պարունակէ հայր , զամենայն պարունակէ և որդի , զառնակակ պարունակէ և հոգին սուրբ , որպէս ասէն Իսաիթ . “ Էջն երթայց ես յոգւոյ քովմ ան , և յերեսաց քոց ուր փախեայց , ։

Ի մենազօր է հայր , որպէս ասէն Էջով . “ Ի խոնա տէր զի զամենայն կարես , և անկարութիւն է քեզ և ոչ ինչ , ։ Ի մենազօր է և որդի , որպէս ասէ տէրն յաւերտարանին հաւատացելոյն ամենայն ինչ կարողութիւն է : Ի մենազօր է հոգին սուրբ . ասէ նոյն ինքն նյ իմառ տութիւնն . հոգին սուրբ հոգի իմանալի , սուրբ , բազմաման , յայտնի , անմիաս , արագ , անխափան , բարեգործ , մարդասէր , հաստատուն , ամուր , անհոգ , ամենազօր և ամենեցուն պցելու : Իչ միայն պցելու է հոգին սուրբ , այլ և զմարդիկ վերակացուս ասնէ , որպէս վկայէ ինձ Սաղմոս 'ի գործս առաքելոցն . “ Հայեցաւուք յանձնաւ և յամենայն հօտդ յորում եղ զձեզ վերակացուս հոգին սուրբ , ։

Ի ռաքեաց մարգարէս հայր , առաքեաց մարգարէս և որդի , առաքեաց մարգարէս և հոգին սուրբ , որպէս մի 'ի մարգարէիցն Եսայիաս բարբառի ասելով . “ Եւ պիտի տէր տէր առաքեաց զիս և հոգի նարա , ։ Ի հօրէ տաքեցան առաքեալքն և յորդւոյ . քանզի “ Իհն զձեզ

առաքեմ իբրև զգլխարս 'ի մէջ գայլաց, : Ի խռեցան
և 'ի հոգւոյն արդոյ, որպէս ասէ 'ի գործս առաքելոցն.
“Եւ նոցա առաքեալք 'ի հոգւոյն արդոյ իջին 'ի Սեբե-
կիա, : Իրշեաց հայր զառաքեալն, կոչեաց և որդի,
նմանապէս և հոգին սուրբ կոչեաց զնոսա : Ի սգոս
տաննն նոցա տեան, յայտ է թէ առաքելոցն, “ասէ
հոգին սուրբ . որոշեցէք ինձ զՆառնարատ և զՍօզոս 'ի
գործ յոր կոչեմ զգոսա, : Իրշեցէք դուք ինձ զՆա-
նարատ և զՍօզոս : Իբեմ իբրև տէր, և լուսարուք իբրև
ծառայք “ 'ի պահել նոցա և 'ի պաշտել տեան, : Հայե-
ցարուք “ և 'ի պաշտելն, : ասէ : Իստացն արք յան-
դգինն պաշտօնեայ զհոգին սուրբ ասելւ Եւ թէ պաշ-
տօնեայ է հոգին սուրբ, մի 'ի հրեշտակաց և 'ի արքայ
առաքելոցն է : Վանդի ու արար զհրեշտակս իւր հոգի
և զպաշտօնեայս իւր 'ի բոց հրոյ : Իսցոյ չէ պաշտօնեայ
հոգին սուրբ, այլ պաշտեալ : “ Ի պաշտելն նոցա, ասէ,
տեանն՝ ասաց հոգին սուրբ . որոշեցէք ինձ, : Հայեաց
և յայն պ ասէն՝ որոշեցէք ինձ : Տեսեր զիշխանութիւն.
ծառայ ոչ երբեք ասէ որոշեցէք, այլ տեանն է ձայն
“ Իրշեցէք ինձ զՍաւղոս և զՆառնարատ 'ի գործս յոր
կոչեմ զգոսա, : Իսժամ գուք որոշեցէք ինձ զՍաւղոս
և զՆառնարատ . քանզի ես ահա որոշեցի զգոսա յոր-
վայնէ մեր իւրեանց : Եւ զի 'ի հոգւոյն արդոյ կոչեցաւ
Սաւղոս և յայլոց առաքելոցն որոշեցաւ յաւետարանն,
յառաջնում թղթին իւրում ասէ . “ Սաւղոս ծառայ
եց կոչեցեալ առաքեալ որոշեալ յաւետարանն եյ, :

Իսժամ գտին, սիրելիք, հայհոյութն պարսպեալն.
փոխանակ զի պարտ և արժանն էր պարսպել անոցին
զբոց, և ճանաչել զտէրն ըստ ասացելումն “ Սարապե-
ցէք և ծաներուք զի ես եմ անձ, : Իսժամ այլ ինն հար-
ցումն հայհոյութեան գտին, և հարցանեն դեռ ասե-
լով . ունի անոս հայր : Իբեմք այո, գրեալ է յարագս
որդոյ . “ Ի, Թոռ քո անձ յաւիտեանս յաւիտենից, :
Իսլ անոս յորժամ լուիցես եյ, անձայնցեալքար իմա.
անոսն այս է՝ զիշխանութիւնն, զթագաւորութիւնն,
զտէրութիւնն . վասն զի ընդ մեզ գիւրջ իբրև ընդ մարդ-
կան խօսին : Իւր գրեցաւ թէ և հոգին սուրբ ունի ա-
նոս, զի յանոսն իմացաք զհամապատիւ տէրութիւն.
Հայցեմք առ անպիսի հարցումս պատասխանի : Սարտ

և արժան է մանաւանդ և ոչ պատասխանի տալ այն պիտեացն : Վանդի եթէ ծառայք յերկրէ լեալք, զառաքելոցն ասեմ, արժանիք եղեն յաթոռ նստել, ահա դուք երկոտասանդ, ասէ, “նստջիք յերկոտասան աթոռս դատել զերկոտասան ազգ Խորայէլի”, ևս առաւել հոգին սուրբ :

Եւ առ պղղորիւք ուր հոգւոյն փառք. փառաւորի հայր, փառաւորի և որդի, ուր փառաւորի և հոգին սուրբ ինդրեն անհաւատքն : Եւսացէ Եսայիաս, և Պաւղոս վկայեցէ. “Տեսի զտէր ՚ի վերայ աթոռոյ բարձու”, յազագս հոգւոյն ասէ, որպէս յինէն յաւետցուցցի այս. “և ամբարձելոյ, ասէ. և լի էր տունն փառօք նորա. և սերովուէք կային շուրջ զնովաւ, վեց թեք միոյ, և վեց թեք միոյ, և աղաղակէին ասելով սուրբ սուրբ սուրբ, տէր սաբաուով, լի է երկինս և երկիր փառօք քովք”, և հայեաց աստանօր, և զաթոռն տեսնես և զփառսն : “Եւ ասէ տէր ցիս զո՞ առաքելից և ո՞ երթիցէ առ ժողովուրդն այն հօրից և ասացէ ցնոսա. լսելով լուիջիւք և մի իմասջիւք, և տեսանելով տեսջիւք և մի տեսջիւք : վասն զի թանձրացաւ սիրտ ժողովրդեանն այնորիկ, և ականջօքն ծանաւնս լուան”, և որ ՚ի կարգին է : Վայ Պաւղոս յետ բազում ազգաց ճանապարհաւ մարգարէութեանն լինի ՚ի հռովմէ. վիճի ընդ հօրեայս, տեղեկացուցանելով նոցա զմիածնին Վրիստոսի զհաւատման Խնկնորա ՚ի բաց դառնային և ոչ հաւատային. և յայնժամ յիշէր զմարգարէութիւնս զայս յորժամ լցաւն : Եւ զինչ ասէր ցնոսա. բարւոք ասաց, ոչ հայր, ոչ որդի, այլ “Բարւոք ասաց հոգին սուրբ ՚ի ձեռն Եսայեայ մարգարէին. լսելով լուիջիւք և մի իմասջիւք”, և որ ՚ի կարգին է : Եւրդ եթէ Եսայիաս տէր սաբաուով ասէ ՚ի վերայ աթոռոյ բարձու նստեալ և ՚ի հրեշտակաց փառաւորեալ, և Պաւղոս ասէ եթէ հոգին սուրբ, ո՞ իցէ արդեօք մոլեալ որ յերկուանայ թէ արդեօք ոչ իցէ տէր և ան հոգին, և եթէ պաշտօնեայ իցէ : Եւ նման փառք յաւիտեանս յաւիտենից. ամէն :

ԱՆԲՆԱԳԻՐՔ

ՆԵՐՈՂԵԱՆ Ի ՍՈՒՐԲՆ ԳՐԻԳՈՐ ԼՈՒՍԱՌՈՐԻԶ, ԱՍԱՅԵԱՂ
Ի ԿՈԿԻՍՈՆ ՄԻՆՁ ՅԱՒԵԱՐՄԵՆ ԷՐ

ՃԱՌ Ա.

Քաջալի է մեզ տանս այսօր և պայծառագոյն բռն
զտվորականն շարագրութիւնս : Այլ զինչ իցէ պառ-
շառ, կամ ո՛վ արդեօք կոնատէր բազմահոյ Տանգի-
սիս . ո՛րչ ոք քան եթէ յօգնեանեան հայրն մեր և
մեծ խոստովանողն, զորոյ այսօր կատարեմք զյիշատակ-
որ առ նորոյն արիական քաջութեանցն պատմութիւն՝
զմիտո և զխորհուրդս հանգերձ ամենայն զգայարանք
մարդեացուք, թերեւ արժանի լինիցեմք ընդունելով ՚ի
հոգւոյն բան իմաստութեան մանաւորաբար զերան-
լոյ հօրն պատմել զառաքինութիւն : Այլ նորա կարտ-
գոյլ մարգկայինս բարեբանութեան յառաւելութիւն
ինչ պատուոյ և փառաց, այլ մեք մանաւանդ կարտիք
առ ՚ի նմանէն բարեխօսութեան, որքան տախալն և
տաղաւարիմք ՚ի մարմնի . որոյ առիթ մխիթարութեան
է և բարեբանելն միայն զբազմավիշտ նահատակն, ոյ
և նախանշաւոր ևս լինել կարեւոր է հրեշտականն
վարուց նորին առաքինութեան, թէպէտ և անկարելի
զոլով ըստ համեմատութեան . զի ո՛վ ոք ՚ի հոգեկոնաց
այնչափ անհանգուրժելի կրից չարչարանաց տեւել կա-
րացէ . զոր ոչ և ՚ի հարցն առաջնոց նահապետացն, և
կամ որք զինի անօրէնութեան փրկչին՝ չարչարանացն .
բա հեռեւեցին ճգնաւորք և վկայք . միայն ըստ կար-
գութեան մերում և յօժարական սիրոյ գովասանան
հօրն կցորդութիւն բերելով մատկցուք ՚ի բանս, ըստ
տմեան իմաստանոյ, եթէ յիշատակ արդարոյ հանգերձ
գովութեամբ . և ՚ի գովութիւնս արդարոյ ցնծան ժո.

զովուրդը ոչ 'ի փառս ինչ առաւելով նոցա, այլ բարեւ, բանողացս մեզ բազում պատւ ընձեռեն շահս :

Եւ արդ քանզի այսօր աստուածազգեաց հայրն մեր հօգեւոր, հովիւ և վկայ, յեզմանելի կենաց աստի յեր Զանիկն արգարե փոխադրեցաւ 'ի կեանս, ուր անպատում օւրախութիւնն է և անհպելի լոյսն, ուր բիւրք հրեշտակացն են և անդրանկացն բանակք, ուր աստաքելոցն ամօթն են և մարգարէիցն տեսարանքն, ուր դաւաղանք նահապետացն են և պատկը մարտիրոսացն, ուր վերինն Երուստղէմ է և անսպառ խաղաղութիւն, ուր ժողովք սրբոցն է և արդարոցն բնակութիւն : Իսկ մեր զինչ արասցուք այդքան թշուառաբեր վշտօք շրջապատեալ . քանզի ոչ գտանիք արժանաւոր, որով զարժանին գովութեան բարեբանեցուք . և զինչ, ապաքէն լռեսցուք . և էր վասն հանգիստացաք յայսմ վայրի . այլ ասեմք եթէ վասն զի ոչ կարացաք բանի հաւատարեւ զմեծութիւն գործոյն, և նորին ազադաւ առաւել ևս պարտ և արժան էր խօսել . քանզի և այս 'ի մեծագունից գովութեանց է, ոչ կարել զառաւելութիւն իրին՝ բանի ցուցանել զուզական . զի յորժամ 'ի վեր քան զմեծութիւնս լինին ուղղութիւնքն, քաջայայտ խկ է թէ անգոր քան զմարգկային մտածութիւնս վերաւաճանան գովասանութիւնքն : Իսկ ոչ առնէ անտես երանելիս զմեօք, և ոչ 'ի բաց մերժէ զաղքատիմաց մերս բան . այլ բոտ նմանութեան փրկչին հասարակաց զոսկաւազոյն ընծայծն որ 'ի մէնջ, մեծ իմն համարի, և բիւրապատիկ փոխարէնս ընդ փոքունցն հատուցանէ . քանզի ոչ առ առաւելութիւն իրացն, այլ առ առաւելութիւն մտացն և եթ հայի . վասն որոյ թէպէտ և յոյժ նուազագոյնք են մերքս, սակայն յորոց ճոխանալնս՝ առատ մատուցանեմք . զի և նոյ սիրելիքն ըստ կարողութեան պահանջեն : Եւ և այսու առաւել ևս ճանաչի հանդէս մեծախոհութեան սորա, ոչ 'ի բաց մերժել զդուզնաբեայ ընծայաբերութիւնս 'ի տկար մարմնոյ և բազմադիմի վշտօք պաշարեալ անձնէ . այլ ընկալեալ 'ի մէնջ զգովասանութեանս բան, որում ոչ երբէք կարօտանայ, հատուցանէ փոխարէնս գործովք . որոց յոյժ մանաւանդ կարօտիմք և պիտոյանամք :

Իներ այսուհետեւ զխոստմանն հատուցուք տոկոսիս,

սկիզբն առաջնայնս ամենելով բանի. բայց ոչ գիտեմ եթէ զժամ յուրդու թեանց ամեն յիշատակեցիցս: (1) Եւ ընկալան միջումն յատարիցին, եթէ զարեան չափ ժուկալութիւնն զանազան տանջանք. զքեզացս նա հասակութեանն, եթէ զազանմեայ համբերութիւնն անբիրեղի նեղութեանցն՝ ի խոր վիրապին. զառաքելական քարոզութիւնն, եթէ զշնորհս մարգարէութեն. զհալածական վերակացութիւնն, եթէ զանմարմնապէս յանապատի ճգնութիւնն. քանզի յամենայնի մեծախորհուրդ է պին, յամենայնի քաջահաճոյ, յամենայնի առաքինի, յամենայնի ընտիր, յամենայնի համբերող, իբրեւ արձան անխտխտեղի, իբրեւ աշտարակ անօրորելի ընդդէմ հնարից սատանայի:

(1) Կախյս ի սկզբանց անտի պարտ և արժան է բուն հարկանել բանիս. յորոց արդեօք. յայտ իսկ է եթէ՛ ի կոչմանէ հոգեւոյն շնորհաց, առաջնորդելով նմա ի մեծ կական տիոց անտի՝ ի հաւատոյն ճմարտութիւն. քանզի նմանապէս յայսմիկ լինել ինձ թուի երջանիկ հայր մեր մեծին նահապետին և մեծահօրն. (2) Երահամ. զի որպէս առնա հրաման հասեալ յմի, ելանել յաշխարհէն հայրենի և յանհաւատութեան ազգէն, օղբօրի նախ և երանելիս այս իբր կոչմամբ մի ելանելով ի խաւարին կառաւաչութեւ աշխարհէն, մտաներ յարդարեւ երկիրն աւետեաց, ուր մեծագոյն պատուիրանացն (3) Եւ տառի հնչէին ձայնք, ուր յայտնապէս փրկականն քարոզէր աւետարան, յորում տեղում զարժեալ իսկ լինէր ի գաղտնարանութիւն տնօրինական խորհրդոյն (4) Եւ տառի, վերահասու լինելով ի դոյզն ժամանակի: (5) Եւ այսր գարձեալ անտեսութեան խորհուրդ, և գարձեալ վերտալին անդրէն կոչումն, ուր հանդերձեալ էր զքեթացն կատարել և զհաւատն պահել, և լինել հոյր ազգաց բազմաց ըստ խոստացելումն ազգի ազգի շարաբանք և ճգնութեամբ, զի ոչ քաղաք թաքիտի ի զէրայ լերինն, և ոչ լուցեալ ճրագ դնի ընդ գրումնաւ, այլ ի վերայ աշտանակի, զի լոյս ապցն ամենեցուն. սոյնպէս և տրայս և իրք և անուն պայծառագոյն քան զարեգակն, յորմէ ոչ ինչ արգելու զմեզ:

(6) Եւ յայտ ամենել զանուանակալութիւն երանելոյս, զի ի կոչմանէ անտի ծանիցուք երկնային զքաղաքով:

բաժինն աղա, և առաքինաւէր վարաք անանքնեցն
գոլ համեմատ: Վրիգորիտ հսկող առաքինութեամբ,
արգարութեան օրինակ, Վրիտասի արժանաւոր պա-
կաւոր, յառաքարիդի ճգնութեան հռչակաւոր, մեծ խառ-
տովանող նորին և վկայ, գեղեցիկ գործարան հոգեցն
նոյ, քահանայից գաղափար, հովուապետաց նկարագիր,
երկնային զօրաց քաղաքակից, մարտիրոսաց պարծանք,
առաքելոց լուսն, մարմնաւոր հրեշտակ յերկրի: Վրի-
գորիտ որ գեղեցկապէս զոտս մտացն 'ի վերայ անշարժ
վիմրն հաւատոյ հաստատելով փութայր յերկինս բարձ-
րանալ, զի անմիջոց զանգանօր լուսաւորութիւնն տե-
տանիցէ պայծառագոյն աչօք. զոր և տեսնէր իսկ հա-
նապաղ մնջաւր մտօք ընդ յաւթոյ զօէր փառաց ընդ
աջէ իւրակ, որով յերկգիւմի վշտացն հեղեղատէ ոչ
շարժէր, 'ի բանաւորագունիցն ասեմ՝ մարգիան և գի-
ւաց: Վրիգորիտ որ 'ի մէջ անձային շնորհացն հպեալ
մտանէր, իբրեւ զ՝) ակնէն այն 'ի լերինն, ուստի ոչ ձե-
ռամբ, այլ յայտնութեամբ տեսլեանն 'ի սրբին գոր-
ծարանի հոգւոյն մատամբ շտախտական գործեալ ըն-
դունէր, և զժողովուրդ իւր տեղհական հրաշխն գոր-
ծօք օրինադրէր, և 'ի խաւարէ բազմատուած կառ-
պաշտութեան արտաքս հանել, ոչ յերկիր ժառանգու-
թեան որպէս Յեսու խաւայ, այլ յերկինս առաջնոր-
գեալ ածէր յաջողակի: Վրիգորիտ որ զբարեպաշտու-
թիւն ճշմարիտ հաւատոյն առաջի բանաւոր տրոջին
քարոզէր համարձակութեամբ և ոչ զանգիտեալ զար-
հուրէր առ 'ի նմանէն: Վրիգորիտ որ զվարեքութիւն
աշխարհիս պարիկ և զկենցաղական հեշտութիւն կղիւ-
ղանս համարելով առ ոտն հարկանէր, և զերկրայինս
թողով զինուորութիւն, լաւագունացն բռնն հարեալ
Վրիտասի հետեւէր: Վրիգորիտ որ նորապետութե-
ն շնորհի արժանացեալ, մարգարեական հոգւոյն տկամբ
գուշակէր զհանդերձեալսն, և առաքելական աշտինանի
վիճակեալ, անթիւ բազմութիւն անձանց ընտրելոց ըն-
ծայէր նոյ. ուստի աղբիւր շնորհաց հոգւոյն որոյ յայտ-
նեցաւ անգանօր բղիտեալ առ 'ի նմանէ: Վրիգորիտ որ
զօժումն քահանայապետութեանն ոչ 'ի մարգիանէ և
ոչ 'ի ձեռն մարդոյ, այլ 'ի վերին տեսչութեանէ և 'ի
հոգւոյն յայտնութենէ ըստ Սաղոսի կողեցեալ ընկա-

լաւ : Վրիժարկոտ որ 'ի միջումն հոգեւորական մարտին ճգնէր միանձնական վարուք ընդգէմ՝ հափառակատեր թշնամոյն հանապազօր մեռանելով աշխարհի ազօ. թիւք և պահալք և զանազան առաքինութեամբք վան սիրոյն Վրիժառախ. յաղագս որոյ սերով լէկն կցորդեալ զերեքորեւանն 'ի բարձունս մատուցանէ միշտ զօրհնա. թիւնս այ :

Եւ զի ևս երկարապատում արարից զբանս, բանի յորժամ զմեռաւ ածեմ զանհանգուրժելի տանջանս սրբոյն, գողումն և սարսափումն ընդունի զմիտս իմ. զիտեղ մահիւնացու գորով բնութեամբք և եղծանելի, զայն. չափ չարարանս բերէր 'ի մարմնի. վասն զի թէպէտ և ընկալան զտանջանս իւրաքանչիւր որ 'ի սրբոյն առաջնոց, այլ փոքու ինչ ժամանակաւ և նուազուիք : Սբ. ցեցաւ յայտնա՝ այլ 'ի միւս՝ վարկենի. զկատեցաւ խոյհաննէս, այլ 'ի քթթեւէ ական. քարկտծեցաւ Ստեփանոս, այլ առ ժամայն իսկ. խաչեցաւ Պետրոս, այլ արագ կատարեալք. սարանաւ և Պաւղոս գլխատեալ, այլ 'ի նմին ժամաւ. չարարեցան մարտիրոսքն պէտէս հնարիւք, բայց ոչ ամենեքեան միով օրինակաւ, այլ զանազանապէս ըստ պատահման ժամանակին և հնարից բանաւորայն : Իսկ սքանչելիս այս վկայ և հայր, անգոր քան զմիտս և զխորհուրդս մարդկան վերաբաւ. նայ հրաշիւք. վասն զի զամենայն տեսակս չարարանոց զոր ամենեքեան ընկալան, իբրեւ յօտարի ուրուք մարմնի յանձն իւր բերէր քաջութեամբք. անգիտամայր ուրեմ զբնութեանն կիրս, ցանկացր ելանել 'ի մարմնոյն և ի նեւ ընդ Վրիժառախ. ո՞վ անձաներ անձինն, ո՞վ քաջն հատակին անխոխադրեցի բարուցն, ո՞վ ջերմեռանդն հաւատցն և առ Վրիժառախ կատարեալ սիրոյն :

Սեն յօժարեացուք նմանող լինել, ո՞վ սիրելիք, ըստ Պաւղոսի թէ՛ յաննողք ինձ եղերուք, որպէս և ես Վրիժառախ : Սեն հետեւեացուք յօթեմանն վերին ըստ առաքելութեան ընթացից, անտես առնելով ընդ նմին զկարծեցեալ պոյժառութիւնն, զանցաւ որ վայել և զառժամանակեայ զգառաւ, անեղծանելի փառացն փափարեացուք, անթառամ պտտկին, անվախձան արքայութեան, հրեշտակացն պարսկցութեան, յարորդութեն բնակցութեան : զիտելով զի ոչ ունի աղջաւոր կեանս

այս բնութարանս յինքեան բարութիւնս . բայց մի-
այն արտասուս, տառապանս, թշուառութիւնս, վիրտոս,
ցաւս, ակառածեալութիւնս, նեղութիւն, անձկութիւն,
հիւանդութիւն, ծերութիւն, մեղս ազգի ազգիս, և
մահ՝ ի կատարածի . այսքան և սոյնպիսի դիւրավառան-
քի ծանուցեալ զկենցաղս զայս երանելի հայրս մեր, վասն
որոյ նուիրեաց զանձն իւր պատարագ ար, զհետ ընթա-
ցաւ չարչարանօք խաչին Վիրիստոսի . զիտէր արդեօք
ըստ մեծին Պաւղոսի թէ ոչ են արժանի չարչարանք
յայժմեան ժամանակիս՝ հանդերձեաց փառայն որ յայս
նեղոյ են ի մեզ :

Եւ գիտեմ, ի՞նչ սիրեցիք, զի ցանկայ իւրաքանչիւր
զի՛նք ձեռն իջորդ լինել չարչարանաց նորին, զի և պատ-
րաստեալ պատկայն որ ի տեառնէ հաղորդ գտանիցի .
բայց զի չեւ է ժամանակ մարտիրոսութեան, և ոչ են
այժմ ընթացք յասպարիզի նահատակութեան, վհա-
տիցիք արդեօք : Սակայն մի յաղագիս այսորիկ տրտմեա-
լիք անյուսութեամբ . զի թէպէտ և նոցայն անձեռնար-
կելի է յայժմուս, այլ կրթեցէք զանձնս ըստ ժամա-
նակիս նահատակութեան : Եւ համարհեաց նա զըօվան,
զակ կեանս, արհամարհեցէք և դուք գոնէ մասնաւո-
րաբար զխրատութիւն սորա . մասնեաց նա զանձն հրոյ,
շիջուցէք և դուք յանձանց զհուր ցանկութեան . եհեղ
նա զարիւն, և դուք զարտասուս առաջի տեառն, ընդ
նմին յաւերորդս գցիցն ի՞նչ աղքատացն . կօխեաց
նա զկայծակունս բոցոյն, շիջուցէք և դուք առ ի՞նչ ջ-
ղաց բարկութեան . համբեր նա յետ բազում նեղու-
թեանց՝ մահաշունչ գազանացն կենակցութեան ի խոր
վիրապի անդ, համբերեցէք և դուք փորձանաց աշխար-
հածութիւնացս առանց կարճմտութեան . Սիւքանիւր
ի խրատու տեառն, ուսուցանէ իմաստունն . և Վաւրի
երանէ զմարդ խրատեալ ի տեառնէ . ընդ պատիկ և
առաքելական բանն երանի տայ ոյք համբերեն փորձա-
նաց, զի թէ ընտիր ևս գտանիցի, առէ, առցէ զպատկն
կենաց ի տեառնէ :

Եւ զհեցէք և զհամբերութիւնն սորին յանդիմարտ
վիրապի անդ, հրքան դառնաբեր վշտօք առլցեալ էր .
Եւ այց որովհետեւ զվասնգաւոր զայն տեղի յիշեցէք,
պարտ է մեզ սակաւ ինչ բանիւք զեղբրել անգամար .

եթէ հաճոյ թուիցի, և քննել մտօք թէ որպիսի աղ-
գեօք լինէին սրբոյն կեանք 'ի մէջ այնչափ մահաբեր
դաշնանցն բնակելով, որքան խորհուրդ բարեաց, և
զինչ գործ: Երթիցուք այսուհետեւ յառեցուք հոգւոյ
ակամբ առ երանելին, թերեւս կարասցուք շահել ինչ
'ի նմանէն, և իմանալ փոքր 'ի շատեւ զԺուժկալութիւն
նորա և զանմարմնական վարան, զանասնեցի առաքինու-
թիւնն, զանդադար աղօթան, զանհանգիստ աքնութիւն,
զանվախճան հսկումն, զանխախտելի հաւատան, զան-
խղիթ յոյն, զարտառաքոյ պաղատանն, զանախ-
տական մաղթանան, զանկերակրելի անմարմնոց նմա-
նեալ կեանն, քանզի անմարմնոց արդարեւ երեւի քա-
ղաքավարութիւն արդարոյն, անվատապելի սեղանն,
առանց երկոց կերակուրն, յոյժ անարժանեան ևս էր նմա
և անապատական լռութիւնն, որպէս փափագէր պարա-
պել միշտ երկնային տեսութեանցն, ստանալ թեւ իր-
բն զազունոց և հեռանալ դադարել յանապատի:
Տրտմութիւն ոչ էր նորա այլ ինչ, քան եթէ անկա-
տար մնալ յասպարիզի անդ նահատակութեան. առ-
կայն բովանդակ նորոյն կեանք հանգէս էր վիպաութեւ,
հանապազօր պատերազմելով ընդ պետութիւնն և ընդ
իշխանութիւնն աշխարհակալի խաւարին, նմա արգարեւ
աշխարհ 'ի խաչ ելեալ էր, և նա աշխարհի ըստ առա-
քելոց, 'ի Զանա և 'ի վաստակս, 'ի քաղց և 'ի ծարաւ,
'ի պահս և 'ի աքնութիւն, 'ի ցուրտ և 'ի մերկութիւն:

Եւ ո՞վ բաւական իցէ բանիւ պատմել զանասնեցի
Տգնութիւն երանելոյն, կամ օրինակաւ ցուցանել զան-
հանդուրժելի նեղութիւն նորա, որ 'ի մէջ ի թից և քաղ-
բից ունէր զընակութիւնն, ուր ոչ խօսակից որ մերձ,
ոչ վշտակից, ոչ բարեկամ, ոչ օգնական, ոչ սփոփիչ,
ոչ սպասար. այլ տեւի մեծաւ Ժուժկալութիւն իրեւ
կենդանոյն եղեալ 'ի գերեզմանի, անյարկ, անձած-
կոյթ, զայնչափ Ժամանակս 'ի գիշերի և 'ի տունջեան,
'ի ստապոյ ամբարանոց և սառնամանեաց ձմերանոց:
Քանզի աստուածամուխ էր այրն, ամենիմաստ գիտու-
թեամբ. հոգւոյն շնորհաց առլցեալ մտացն աչօք պայ-
ծառագոյն, հոգւովն մաքրեալ, յաշխարհական զրադա-
նաց հեռացեալ, զհանգերմեալն միայն նկատէր, զա-
պագայրն առաջի աչաց տեսներ, խրախուսէր տէրու.

Նախան խորատուն, զորանոցը լծեղէն բանին. (Յաշխարհի, ասէ, նեղութիւն ունիցիք, պղ քաջալերեցարուք զի ես յաղթեցի աշխարհի: (Նիշէր ուրեմն և զաւագեւականն բան՝ զի թէ և լ'բապին մարդս մեր ապականի, ասէ, այլ ներքինն նորոգի որ ըստ օրէ, զի այժմու յաճախութիւնն նեղութեանս, զյաւիտենասկան փառսն գործէ 'ի մեզ: Սաղմոսէր և ընդ Վաւթոյ: Համբերելով համբերի տեսան և լուա ազօթից ինոց, հան զիս 'ի գբոյ տառապանաց 'ի կաւոյ և 'ի տղմոյ. և թէ լ'բոք եկից երևեցայց երեսացդ նոյ, քանդի խան, դակաթ սիրով եմ ես, ցոյց ինձ, ասէ, զերեսս քո, և լսեք արա ինձ զձայն քո, զի ձայն քո քաղցր է և տեսութիւն քո գեղեցիկ, զհետ հաւոյ իւզոյ քոց ընթալ ցայց: լ'յսպիսի ուրեմն բարբառէր հանապաղ, պոպիս սի աղօթիւք պազատէր երանելին Վրիգոր, յայսպիսի մաղթանա խանարհեցուցանէր զամենաղորմ գթութիւնն նոյ, մինչև յայց եւ հովիւն քաջ մարտեալ հօտի խոբոյ, այն որ կամի զամենայն մարդիկ զի կեցցեն և 'ի գիտութիւն ճշմարտութեան եկեացեն ամենեքեան, և այցես լութեանն օրինակ էր. պոպիսի:

Սոյս ոմն գեղեցկութեամբ հռչակեալ Հոսիփոսէ առ նուն, յարեմոնից արեգակն ծագեալ արեւելեան աշխարհին հանդերձ լուսափայլ աստեղօքն օր ընդ նմա, կուսանաց վայելչութիւնն, մարտիրոսաց պալծանքն, հրեշտակաց զուարճացուցիչն, գիւպոյ տհարկուն, երկնաւոր փեռային հարսնացեալն, նոյ ինքնանուէր ընծայն, օրբութեան սիրողն, ամենամարութ խորհուրդն, առաքել նաւէր հօգին, արխանան պատերազմողն, հախառակաւ մարտիցն յաղթողն, պայծառագոյն շաղաւեղն, քաջատոհմիկ ոստն, պաղարբեր ձիթենին, նախանձելի վարքն, պարկեշտութե օրինակն, արեմոնից նորարոցս ծաղիլին, արեւելից զարդարիլն, վայելչագեղ տիպն, աստուածատեսակագոյն միտքն, ազամանդեայ սնդութիւնն, որ զանբաւ զօրութիւն սկայազին բռնաւորին 'ի պարտութիւն զարձուցանէր իբրեւ զտղայ, վասն որոյ երբէ աստուածայինն Վաւթ. լ'մենայն փառք զստեր թագաւորի 'ի ներքուտ 'ի վերջաւորս յոսկեհունն պաճու շեալ: Օ ի ոչ և վասն իմաստախոհ նորուն դայեկի Վայիանէ ասացից, ողջախոհութեանց մօրն, անձա՛հ.

ձեց դատախարակին, ամենիմաստ ուսուցին, փոքրոցն հոգւոյն, անփոխադրելի խրատուն, որ ոչ յաղթեր 'ի փաղաքշտիան պատրանալոյ բռնաւորին, այլ շուրջ փութեր, պաղատէր բանիւք, մարդէր առ 'ի յաղթութիւն. զորանալ քաջաւերէր. (Վ գեղեցիկդ ինձ, ասելով, մառի է կենցաղս, ստուերք են խոտապցեալքդ, ունայութիւն են պատրանքն, ժուժկալեա փոքր միւս ևս. զբացիդ 'ի սէքն ձեց, բարիք է անմահ փեսային հարսնաւալ, լուսագոյն ընդ խնատուն կուտանն մտանել յաւազասուն երկնային։) Այսպիսի խանդաղատական բանիւք յորդորէ զիսն անխնարհելի զմտացն գիտաւութիւն անելով առ ձեռն մինչև ցկաաբումն. որով արիաքար ձգնութեամբ և վիսլական հանգիսի կուտարէին ամենեքեան 'ի Վրիտոս։

Եւ զինչ յետ պտորիկ. պատուհասեալ լինէր բռնաւորն հանդերձ զորօք գծնդափագոյն հարուածովք, քանդի փոփոխեալ լինելով 'ի մարդկային բնութենէն 'ի կերպարանս խոզի՝ որպէս երբեմն արքայն ասորեստանեայց 'ի ձեռն՝ խանիկի, ոչ օրինակաւ, այլ արգեամբք, ոչ առասպելով, այլ ճշմարտութեամբ, զաղբալի տեսեալմբ, ողորմելի կերպարանաւ, յանգստն ժպիտհ, զիւտական, մոլեկանաց նմանեալ, իրբև զկին՝ Վայրենի յանառի բնակելով որպէս զոտա 'ի մէջ նոցին, արգարի 'ի պատուի էր և ոչ իմացաւ, այլ հաւատարեաց անանոց անմոլից։ Այսպէս պատուհասէ ձեռն արք հակառակ նմին յանդգնին, այսպիսի հարուածովք խայտառակ զանհաղանդոյն պատուիրանաց իւրոց։

Այսով ուր է քո թագաւորական բարձրայեմութի, ուր հպարտութիւն, ուր խորխոտալի ամբարհաւանութիւնն, ուր գերապատիւ աթոռն, ուր թագն արքայական, ուր արկեհուն բազմականքն, ուր սքանչելի զբութիւն, ուր անյաղթելի քաջութիւնն, ուր զոքուղբն հզօրք, ուր պետքն բռնաւորք, ուր ամենական նախարարքն, ուր փաղաքուշքն և կատակերքք, ուր զատողական բեմն, ուր ամենջողական ատեանն, ուր զահիճքն փութացեալք, ուր շարահնար մեքենայքն. ուր են և դիքն ձեր յոր յուսացեալ էիք դուք 'ի նոսա, յարկեքն արդ՝ եղիցին ձեզ թիկունք, ընդէր ով յիմեւեալքդ ոչ լուայք մարգարէին զոր ասաց 'ի դիմացն ձեց։

Տեսէք տեսէք թէ ես եմ, և ոչ է այլ անձ բոլոր յիշեն որ սպանանեմ և կեցուցանեմ, հարկանեմ և բժշկեմ. եթէ ոչ խրատեցայք յառաջագոյն բանիւ, խրատեցիք այժմ 'ի ձեռն պատուհասի հարուածող: Իայց զի՞նչ առաւել քան զայս ներդարծիւր առ արքային՝ Երազողոստորայ. ոչ ապաքին և զնա իսկ խրատէր մարդաբէն՝ Եւանդիկ և պատուիրէր յառաջագոյն, սակայն իբրև իժի և քարբի խցեալ զականջս իւր ոչ լսէր զձայն թուլի Խորատորի, և ոչ ընդունէր զդեղ 'ի դեղատուէն իմաստոյ, մինչև արդեամբք իսկ ընկալաւ զբան նախաւ ասցեալ պատուհասին: Եւանդայէս և աստուծոյ պատահեցին առ սոսա 'ի ձեռն մեծի վկային այ, զի որք ոչ տեսին զարև 'ի խրատուէ անձային բանից նորա, անարգ եղեն որպէս ջուր զի հեղու, և 'ի լարել աղեղան հօրին տկարացան. վասն որոյ ուրախ լինէր արդարն 'ի տեսանելն զհատուցումն:

Եւ նոքա այնուհետև զջնացեալ խնդրէին զտէրն, յորժամ սպանանէր զնոսա, դառնային և առաւօտ առնէին առ անձ, զի ծանեան անսաստա գոլ զպատուհասն, անբժշկելի. զհարուածսն, անյուսալի զախան, որով ընկալեալ 'ի խորա տարակուսութեան յայնժամ յիշէին զանձ և զքաջ նահատակ նորա զՎրիգորիոս: Ընդ որեւոր. զկալանաւորն, զբանդեալն, զաղքատն, զանազգին, զանյարդին, զբազմապիշան, զմահապարտեալն, ըզկենդանւոյն թաղեալն, զնա խնդրէին հաւատով, 'ի ձեռն նորա յուսային բուժիլ յանբժշկական ախտիցն, և 'ի խնդիր ելանելով արքոյն, ոչ մարդկային ինչ յուսով, այլ յայնու թեամբ տեսեանն որ երևեցաւ քեռ թագաւորին: Եւ յիրաւի ուրեմն, քանզի գիտէր յուսային յետ այնչափ ժամանակաց կեալ նմա յայնպիսի անհաղորժական վայրին. անաղնկալի էին իրեն. անյուսալի զարմանք, սակայն այլ ամենայն ինչ կարելի է. զի որ զԵլիշան 'ի փոր կիտին պահեաց կենդանի, և ըզՎաւղոս 'ի խորոցն անդնդային փրկեաց, նա և զմեծն Վրիգորիոս պահեաց անարատ 'ի խոր վիրապի անդ, որ և նախ քան զհետեւել խնդրողացն յայտնէր նմա տէր զհանդերձեալն, ոչ 'ի մրկէ և յամպոյ, այլ յանդիման տեսեալմբ երևէր այն որ ընդ նմա գոյով հանապազ և ոչ երբեք մեկնէր առ 'ի նմանէ, ըստ իւրումն բանի, թէ

Ար սիրէ զիս՝ զբանն իմ պահեցէ, և լաւ և հոյս եկեալսք և օթեմանս առ նմա արասցուք, և եթէ ի հանգեայց եթէ ոչ ի հեղս և ի խանարհս, և ոչ զգոն ի բանից իմոց. վասն որոյ բարեգութն և մարդասերն ձեռնէր առ նահատակն իւր ասեալով. Լ՛րբ որ ննջեաց և կանգնեաց ի մեռելոց, և լուսատու եւ եղիցի քեզ Վ՛ր. արի քաջ նահատակդ իմ, որ զհակառակորդ բանտարկուն մեծաւ ժուժկալութեամբ ընթացրեալ կործանեցեր. արի որ յառաքինի ընթացիցն արիւարար նահապետեցար ընդդէմ թշնամոցն. արի որ զսկզբնաւոր բեքիւր զգեանեալ ընդ ստիւք մեռուցեր. արի հաստ տեալ սինդ եկեղեցւոյ իմոց և պարծանք տիեզերաց. արի առաջիկոյ ազգաբառութեան և գեղեցկութիւն աշխարհի. արի քարոզդ հաւատոյ և առաջնորդ մարդկան ի անաղարհս արքայութեան. արի և զօրացի, արի և պնդեա արիւարար զմէջ քո. ոչ ընկզմեցար բաւմահա արեօն, զարթիր և սթափեաց, զի ահա նոր գեպի իբրեւ զարծուոյ մանկութիւն քո. արի և քորդեա զաւետարանն իմ, յաղագս որոյ բազում համբեցեցեր կրից չարչարանաց. Լ՛րբ և զուարճացիր, զի առարկից զքեզ յազգ մեծ որպէս կանխաւ զԼ՛րբահամ. արի և ընկալ զպատգ վատակացն քոց, վասն պնդիկ երկարեցի զփիշտն յոքնազան տանջանաց քոց զի հոյս աղքատ բազմաց արարից զքեզ, զի բազմեցուցից զլուսակ քո իբրեւ զառանգ երկնից և իբրեւ զուսուղ ծովու. մի համարիցիս այլ ազգ արարեալ առ քեզ յայտնութիւն, քայց զի արգար երեւեցիս, զի փառաւորեցիս, զի երևելի հրեշտակացն և մարդկան եղիցիս. Վ՛ր հնար պատկել զքեզ միայն յընթացս առաքելիսն, առ կայն բազմաց վտանգունն իրեն լինէր, յաղագս պնդիկ երկայնամտեցի ի նեղութեանցն քոց, զի բարձրագոյն փառաց արժանացուցից զքեզ, զի յեւ առաւելութիւն պատուոյ և աշխիճանի բարձրացուցից. ընկալար զպոկ նահատակութեան, ընկալիս և այժմ զաթա հայրապետութեան. բարձրացար կառօք առաքելութեամբ ընդ լիզիսցի, ընկալ և այժմ զշնորհ նախատեսութեան. Զքնեցար ընդ իրջմանս ի գոնգակագոյնդ յաւապատի, գոչեա և դու ընդ նմա զմայն բարբառոյն յաւապատի. սարժանեցար ի բանից կապանաց ընդ Վա.

զտի, ընկալ ընդ նմա և զանարգել քարոզութիւն բա-
նի իմոյ ընդ տիեզերո . Սեպոս զփականս արքայութե-
հառ յիմէն, առ և զու գոյն իշխանութիւն կապել և
արձակել 'ի յերկինս և 'ի յերկրի . առաքեալսն իմ'
երկոտասան 'ի վերայ ինքեանց բարժանեցին վիճակաւ,
զընդհանուր աշխարհս, իսկ դու միայն ընդ համափրկուող
վիճակաւ քարոզեսցես զաւետարանն իմ . վասն որոյ ըն-
կալեալ զանուն մարդեղութեան իմոյ արեգակն արդաս-
բութեան կոչեալիւ տիեզերաց :

{ խոստով վազիր կադն իրքե զեղբերու, և արքա-
լինէր լեզու ծանրախօսին . ոչ յապտղէր, ոչ յերկուսս
նայր, այլ վազվազակի ընթանայր 'ի կոչումն տերու-
նական, քանզի գիտէր զգորութիւն կորոզին յառաջո-
գոյն, հաւատայր այ և համարէր նմա արքաբութիւն,
զուարճանայր ցնծութեամբ, հրձուէր հոգևորապէս,
կաթուէր խորհրդաբար, ազաղակիր 'ի ձայն ցնծութեան
առ ան առելով . Մարտի և զոր արար տէր, եկայքցուն,
ճասցաք և ուրախացաք 'ի սմա :

{ խոստով և բանաւորն ելեալ 'ի միջոյ զազանայն
ընդ առաջ ընթանայր նմա, որ երբեմն թազաւոր այժմ'
խոզ անտառի, գարշելի տեսեամբ, զազարգոյն կերպոյ,
բանօք, կտաարի մղութեամբ, հանդերձ այտամտեալ
բազմութեամբն, փրփրելով և զանձնա ցտելով, առ
առս արքայ անկանէր, շարժ փարէր գիտլաւ, աղբրակ
զողորմութիւնն կերպարանաւ, ձկայուցանէր զհայս
ցտածն . մինչև անկեալ նահատակն Վրիստոսի 'ի վե-
րայ երեսաց իւրոց, երկիր պագաններ տեսան այ, և աղ-
բիւրս արտատուաց հեղուլ յալաց՝ գոհանալով զտեսա-
նե, բերկրեալ սրտիւ ասելով . Մտ բազում ցտոց արք-
աի իմոյ միւթթարութիւն քո ուրախ արար զանձն իմ,
և ով խօսեսցի զգորութիւն քո տէր, որ դարձուցեր
զվէմն 'ի վրակա ջուրց և զապտածն յաղբերակաւնս
զի ահա և այժմ զկարծրութիւն որտից ժողովորդեանս
այտորիկ կողզացուցեր հրով բարկութեամբ քով իրքե
զմն, և 'ի սանձս և 'ի զանդանաւանդս ձմեռալ զհրակ-
նոցս դարձուցեր առ քեզ տէր . կորող ես և 'ի քա-
րանց յարուցանել որդիս Մարահամու, վասն որոյ ա-
զալեմ զանբառ մարդափրութիւն քո տէր իմ { Խոստ
Վրիստոս, միտմին որդի և բան մշտնջենաւորիդ հոգ :

արարիչ ամենայնի և տէր բոլորից, որ բարձրանալով քո՛ ի խաչին կապեցեր զՀօրն, և մեզ կապեցոյս ազատութիւն յախտենական շնորհեցեր, գլխաւ ալ ժամ՝ ի ստեղծուածս ձեռաց քոց, և առաքեալ զգորութիւն բազկի քո, և ազատեալ զժողովուրդս զայս ի ծառայութենէ բանասրկութիւն, ցուցանելով յայտնապէս թէ զոմիայն ես անձ կենդանի և մշանջենաւոր, և թաղադանմահ, Հօր և յախտենական . արդ բժշկեալ զոտտ տէր ի բարկութենէ հարուստոց քոց նայեցեալ ի խնորհութիւն ծառայիս քո, և ինձ շնորհեալ բան իմստութեան, զի քով զգորութեամբդ կարացից մեկնել զոտտ ի ծառայութեան դիւաց, և ընծայել քեզ տեան նոց ժողովուրդ տեպհական :

Եւ նայեցեալ տէր յազաչանս սրբոյն, շնորհեաց ոմենեցուն առժամայն զբուժումն ի դիւական ախտին, և զմարդկայէն մաւաւորութիւն և զխօսութեամբ թաղարին, և եկեալ վաղվաղակի նոքօք հանդերձ, խնդրեալ տեսանել զնշխարս վկայիցն նոց . և տեսեալ հաւաքեալ խնդութեամբ, և մեծաւ պատուով աւժոյնդ զգանձն արատականս ի հնձանայարկս նոցունց . ուր և ինքեան վնաս կալեալ բազմամբոս ժողովրդեամբն և թաղաւորան, սկսանէր ուսուցանել զնոսա ի սկզբանց արարչութեանց անտի մինչև ցկատարումն յախտենիս, զոր ոչ է մեզ կարելի ասել մի ըստ միով . քանզի յոյժ ի մատուցն էր պրն հոգևորական գիտութեամբ ի շնորհօք անձայն . բայց թերևս ծանուցանել զանմեղութիւն նոց և զսրարածոց ամենայն զեղբուրութիւն, զզոյացութիւն մարդոցն, զշնորհին պարգև, զանձնիջական կամք, զգիտելութիւն գրախաթն, զթագաւորելն ամենայնի որ ի ներքոց երկնից, զբանասրկութիւն նախանձ, զդաւանաւորութիւն կնոջն, զյանցանելն զպատուիրանս, զարտասահմանելն ի ցանկալի վայելչութենէ հայրենեացն, զմահաւաճք գատապարտութիւնն, զյաւնախութիւնն յետ այնր ի մեզս, զօտարանալն յնոց, զնուազել անապաշտութեանն, զընդհեղեղան կործանումն, զնոյր միայն գտանելն՝ ի յոյի, զաշտարակին զգիտութիւն և կրծանումն, զբազմապատուութիւնն դիւաց, զյաւնախել կոտորաշտութեանն ընդ տիեզերոս, զհաւատալն ի բարհապետ, զծառայութիւնն ի արարչի, զհարաւանն ի

գիւղտոսի, զիտառանալն փարաւոյնի, զաւժանուան ծա-
վուն, զանցանել ժողովրդեանն, զընկղմելն Փարաւոյնի
և զօրացն, զյոնապատին սքանչելիք, զմոխիսական քա-
րոզն, զգրաւօրական օրէնքն, զառ'ի յերկիրն աւետեաց
փոփոխումն՝ զմարգարէիցն զգուշակութիւն, զգալուստն
Վրիտաոսի, զտնօրինական խորհուրդն, զխաչելն որ
վասն մեր, զմեռանելն ստուգապէս, զթաղելն 'ի գե-
րեզմանի, զյառնելն յերրորդ աւուր, զփրկելն զմեզ 'ի
սատանայէ, զյաղթելն մահու զօրութեանն, զվերա-
նալն առ Տայր յերկինս, զիջանելն հոգւոյն սրբոյ 'ի վեր-
նատունն, զաճումն անպաշտութեանն, զառաքելական
քարոզութիւնն, զմիւսանդամ՝ գալուստն հայրենի փա-
սօք, զյարութիւնն ամենայն տիեզերաց, և զհամառօտ
վճիռ դատաստանին յառիտեհից։ Եւ յաղիւք ամենե-
քումք յաճախագոյն գիտութեամբ և առատ վարդա-
պետութեամբ ըստ ժամանակին պիտոյիցն վկայութիւնք
և օրինակօք յանձառնէ գրոց հաստատելի գնոսա։

Նէտ այսր դարձեալ բողոքանք մաղթանեաց հարուս-
տելոցն առ երանելին, և նորուն պաշտօնաբ փարեիք
առ տէր վաժն բժշկութեան նոցա, որով ոչ յապաղ-
մամբ ընկալան զհայցելին։ Վանդի բառնայր վաղվա-
ղակի 'ի ձեռն աղօթից նօրա հարուածք պատուհասին
յամենեցուն, և կիքելով զթաղաւորն այրն այլ նշանաւ
խաչին, թօթափէր նոյնժամայն զգետտ խաւարային,
մերկանայր և զկերպարանս անասնեղէն զոր զգեցաւ
յաղազս մեղացն դատապարտեալ, և զգենոյր զառաջին
փերպարանացն զվայելչութիւն, նա ևս զարմանազոյն և
հրաշալի։ Եւ մեծագունի իրին, ըվ անտեսելի հրա-
շիցն, արդարեւ ըվ խօսեցի զգօրութիւն քօ տէր, կամ
ընդ թուով համարիցի զսքանչելիս քօ. զի ըվ ոք ե-
տեք կամ լուաւ զայնքան դժնդակագոյն հարուածք 'ի
միւս վարկենի ժամու բժշկելով. ճմարտապէս զկամն
երկիւղածաց իւրոց առնէ տէր և աղօթից նոցա լռէ։
Իսայց երանելին ոչ անձին, այլ այլ ընծայէք փառապարու-
թիւն տակով. Եւ յփոփոխումն աջոյն բարձրելոյ, և թե
Եւ տեան արար զօրութիւն։

Նայնժամ ապա և թագաւորն Տրդատիոս, քանդի
այս էր անուն արքային, ջերմեգանդն հաւատով և մե-
ծագոյ ձայնիւ խոստովանէր զտէր մեր Յիսուս Վրիտ-

տասն ձկնաբեր և բան հօր, արարիչ բարից արարանց
երեւելեաց և աներևութից, նա թարգեր զխաչելեան,
և երկրպագեր կենդանաբար նա ընկալ սուրբ խաչին.
հրաժարեր յայնմ ապէս 'ի գիւտաշտ ամբարշտութե.
նէն, զբաւիրն մեծ և օգնական և վերժինգիր ոգ.
զափառութեան պնտհեռե լինէր հաւատոյս, որպէս
և Պաղոս յետ երեւանն Վրիտասի և կորութեան
աշտն 'ի ճանապարհին յամենայնայ, այլ և զործիք
զատացեալն 'ի Պաղոսե ցուցանէր յանն, թէ իբր
տառել եղին մեղքն, և առաւելան շնորհք բարեպա.
տութեան 'ի Վրիտասո (Հիսուս : իս և բաղնութիւն
զօրաց ժողովրդեանն 'ի շնորհաց հօգւոյն արդ ըս.
տեալք մի բարբառ եղեալք ընդ արքային գալէին մ.
ծաւայնապէս. Ս) ԿԺ ես գաւ տէր և հօգր, և պանելի
են զործք քո, վասի որոյ հաւատափ յամենապարբեր.
բորդութիւնդ և մի նաւութիւն, որպէս լուսք և ուսք
'ի մերոյ լուսաւորչե վարդապետութեանց, յորմէ ըն.
կալոք և զբժշկութիւն հոգւոյ և մարմնոյ զերծեալք 'ի
ցաղփառութեան մարտութեան :

(Հետ այսորիկ զինեալ արքային հանդերձ արդ նա.
հաւաքեալն և հաւատացեալ զօրքն՝ հակառակ զար.
ընդի կոպն, և խորտակեալ զամենեւեան զաշխարհու
դիւն բաշխելն աղքատաց, և զգիւարնակ մեհեանն
ցա 'ի հիմանց տապալեալ նշանաւ խաչին Վրիտասի
յերկիր կործանելին, և 'ի տեղիս նոցա տաճարս հարա.
լիս նոյ յգլինելին՝ նա և 'ի սրբոց մարտիրոսաց տեղ
նահատակութեան զեղեցիկ կուսին Հովիթիմոյ և
մեծ վկայուհւոյն Վայրանեայ և ընկերացն. վկայու.
լանս բաղնապատիկս յարդարեալ ընկելն ըստ տեսեան
ցուցելոյ նմա տեսան նոյ : Որքեալ վնէր պնտհեռե
աշխարհն յայտոյ պղծոց, յայնմ ապէս աղաղակելն գե.
մեծարարբառ վայելք ընդ հալածումն իւրեանց 'ի կո.
տանաւորէն Վրիտարէ :

Որք պիտք էին յետ այսոցիկ կատարման որում ար.
գեռք. վերադին նորոգմանն միւսանգամ ծննդեան. զի
Որ ոչ ծնցի 'ի ջրոյ և 'ի հոգւոյ, առաց փրկիչն, ոչ մեռ.
նէ յարքայութիւն նոյ, իսկ արգեռք զն յապաղէս պրդ
նոյ, յառաջ մարիր, և 'ի կատարումն 'ի Վրիտասի ըն.
հաւատացեալք քեզ հօտ պնցեալ. տար արդ զգիւտ.

Ֆանն Բեֆֆ, գրողմեա զժողովուրդդ տեառն 'ի նշան տե-
րունի, զգեցո դոցա զՎրիստոս 'ի ձեռն մկրտութեան,
պատրաստեա զգոսա ժողովուրդ տեառն սեպհական,
զի ահա աւետարանական քարոզն աւանդեցաւ, ճշմար-
տութիւնն հաստատեցաւ, անժ փառաւորեցաւ, բան-
աստիւն յաւելի եղև, սատանայ կործանեցաւ, բեկիւր
որարեցաւ, ժողովուրդդ 'ի դիւտիան պատուհասիցն
բժշկեցաւ, ամենեքեան զհետ օրինացն Վրիստոսի ըն-
թացան: Եւ զի եւ յապագէս, ընդէր տակաւին յեր-
կուանաս, հիմ արդեօք զանգագիս, մկրտեա զամենե-
սեան, լուսաւորեա լուսով գիտութեան, նորոգեա վե-
րջաւին ծննդեամբ:

Եւ յապիտա ուրեմն աղաչէր Թագաւորն, առ ոտս ան-
փանէր օրբոյն, պաշտաւանս մատուցաներ. իսկ երանե-
լին ոչ ախորժէր, ոչ հաւանէր փարեղի մազմանացն:
Սահմարձակիմ, առէ, յանգնել յաշտիձան որ առա-
ւել է քան զիս, չեմ բաւական բառնալ զլուծն տե-
րունական, ոչ կարացից յաղաքս բանաւոր հօտից հա-
մարս տալ հօտապետին Վրիստոսի, վասն որոյ յերկ-
նից յերկիր խոնարհեցաւ, սափս որոյ մեռաւ և Թագե-
ցաւ և արեամբ իւրով ազատեաց զամենեսեան 'ի ծա-
ռայութենէ մեղաց. գիտեմ զսեր նորա 'ի վերայ ոչխա-
րաց իւրոց, գիտեմ և զպատուէր նորա առ Պետրոս յեա
յարութեանն, եթէ սիրես զիս, առէ, Պետրէ, արա-
ծեա զուշտարս իմ. քանզի մեծագոյն է պատին, բայց
դժուարակիր է բեռնն: գիտեմ և զհրաժարելն Եւ-
սէօսի 'ի կոյմանէ անտի, վասն որոյ չեմ արժանի պղծմ
աստիձանի, և ոչ եղէց վերակացու հօտից որոյ զարին
'ի հանդերձեալ, յախտնին պահանջիցիմ: (Եւ յոտակ
տակով երանելոյն 'ի բաց հրաժարէր:

(Եւ քնն զործես, ով քաջդ, զիարգ վեհերիտ 'ի բարձ-
րագունից պատուոյ, նեղութեանցն համբերեցեր, զան-
տանելի տանջանան կրեցեր, եռացման կապարին հան-
դուրժեցեր, աններելի շարճարանացն ժուժկալեցեր, դա-
ժանագունից գաղանացն անակից եղեր, անօտապո-
ւեամբն ճշնեցար, զբաղմանայ կորցն երկրագործե-
լով հերկեցեր, զփուռն արմատաքի խլեցեր, զնորատունի
այգին 'ի պաղարերութիւն հասուցեր, անժմ զանդա-
ղիս և 'ի բաց հրաժարես: Եւ յո, առէ, քանզի գողամ

ընդ ահաքնարուր հրամանն տերունական մարդարեան
 ասացեալ. Որդի մարդոց, գէտ կացուցի զքեզ ասնդ
 Խորայեթի, զի եթէ ոչ զգուշացուցանիցես ասէ՝ զորին
 գոցա 'ի ձեռաց քոց խնդրեցից. դիտեմ իսկ զի որ մի
 նորդ ընդ ան և ընդ մարդիկ փափագէ լինել՝ հովաւ
 պետին Վրիսառսի պարտի նմանել, ըստ ասացելոյն
 Պաւղոսի թէ՛ լմանալք եղերուք ինձ որպէս և ետ՝ լրիւ
 տասի. որպիսի արդեօք նմանութեամբ. () քի զամեն
 տեան, ասէ, շահեցի, զի ոչ զանձին իւրոյ խնդրեցէ
 միայն զբաւութիւն, այլ զազմաց զի ապրեցին. նա և
 զանձն ևս զնել 'ի վերայ ոչխարաց. Ո՛վ անասեր հը
 գւոյն, ո՛վ ծայրագոյն խոնարհութեանն, ո՛վ մեծազոյն
 առաքինութեանն. լ'ստանօր զտերունականն կատարեր
 հրաման. () յորժամ զամենայնն կատարիցէք, ասալիք
 եթէ ծառայք անպիտանք եմք. այլ և հանդոյն Պաւ
 զոսի բարբառեր, եթէ Ոչ ինչ դիտեմ զանձին իմ
 խիղճ, այլ ոչ եթէ պսու արգարանամ, զի որ քնէն
 զիս տեր է. յա զինչ յեա պսոբիկ լինէր, կամ որպիսի
 հնար ցուցանիւր 'ի տեառնէ տարակուսելի գործոյն.
 յայտնէր նմա տեղեւամբ գիշերի և ասեր. լ'քի բաշ
 նահատակ իմ, զգեցիր զգորութիւն 'ի բարձանց, զբա
 ցիր և ընկալ զաշտիձան քահանայապետութեան. զա
 անպիտան զքեզ վարկանիս, ես իբրև զյոյժ պիտանս.
 ցու զքեզ պսակեցից, գու զիջանելով խոնարհիս, ես
 մեծաւ փառօք զքեզ բարձրացուցից. ոչ հատանեմ ըստ
 քում կարծեացդ զվճիռ, արի զգեցիր զարդարութիւն
 քահանայական, և մկրտեա զժողովուրդ իմ. գու ասե
 տարանի իմոյ կարապետ, դու մկրտիչ, գու մանուկ մար
 դարէ բարձրելոյ կուեալիր, գնացես առաջի իմ պառ
 բաստել զձանապարհս տեառն, տալ զգիտութիւն փրկ
 Խուրեան ժողովրդեան իմոյ, զթողութիւն ամենայն
 մեղաց նոցա. և ահաւասիկ ես առաքեմ զհրեշտակ իմ
 առաջի երեսաց քոց որ հանդերձեացէ զձանապարհս
 քո առաջի քո. () քինչ պսուհետեւ ասացես իմ երա
 նելիք. գոյ այլ ինչ իրաւաբանութեան պատասխանի.
 եթէ հաւանեցիս ասացելոցդ, նայեա 'ի մեծութիւն
 փռչողին, ընդէր արգեօք յապազես, անէ որ արգարա
 ցուցանէ, իսկ զարգար. ուլ է որ դատապարտ անիցի:
 Ոչ, արե, ունիմ այլ ինչ հակառակել. միանգամ իս

անցայ յերկրորդում ոչ յաւելից, ահաասիկ կամ հնա
զանգեալ տէրունական հրամանին, վստահացեալ 'ի զգ
րութիւն նորա: Եւ տկար և ունայն, նա հզօր. եւ հեղշ
գացեալ, բայց նա արագ 'ի յօգնել, գիտեմ զի պատ
րաստ է բառնալ զտկարութիւն իմ, գիտեմ զի ինու
զմերութիւն պահասութեան իմոյ: () այնպիսի գովեմ
եւ հովիւ, զայնպիսին վերակացու, զնորայն ողջունեմ
զտկարութիւն, զնորայն ընդունիմ հեղգութիւն. զի
ոչ նա զհետ պատուցն, այլ զհետ նորա պատիւն բն
թանայր, զի ոչ խնդրէր զփառան, այլ խնդրեալ լինեց
'ի փառացն: Եւ յայնպիսին վայելէ քահանայապետ ըստ
(1) Լազարի, սուրբ անմեղ անարատ, զատեալ 'ի մեղա
ւորաց և բարձրացեալ քան զերկինս. զի որ այնպիսի
ոչ լինիցի, ոչ հովիւ ուրեմն կոչի, այլ գող և աւագակ
և գայլ ապականիչ օձտելով զհօտն Վրիտառի. ըստ
որում և առ մեզ իսկ երևեցան հակառակողք ճշմար
տութեանս, ոչ միայն գայլք, այլ և ժանտք և ամբա
րիշտք, թնամիք և գաւաճանողք, հայհոյիչք և կեղ
ծաւորք, պիղծք և սուտ վարդապետք, առաջնորդք կոյրք
և մողորեցուցիչք, նեռինք և հոգեմարտք, որք թշնա
մաննն զհօգին շնորհաց, որոց ոչ թողցի ոչ յայժմուդ
յաւիտենի և ոչ 'ի հանգերձելումն, յորոց միշտ հայ
հոյի ճանապարհն ճշմարտութե: Եւ ան որոց եթէ հա
ճոյ թուեսցի, պարտ և արժան է նախ և առաջին անցա
նել առ այնպիսին բանիւ, և ապա զերանելի հօրս մե
րոյ աւարտել զներբողական ճառս:

Հովուապետի է տառանս, քահանայապետի տօնա
խորմութիւնս, պարտ է զատանել զգալլան 'ի հովուաց
և առ նորա փառացն պատիւ՝ սակաւ ինչ և զմերս յի
շատակել զվիշտ, քանզի կատարած յաւիտենիս արդէն
իսկ հասեալ է. անօրէնութիւն բազմացաւ, սեր ցա
մաքեցաւ, մողորեցուցիչք բազումք, և մողորեալքն ևս
առաւել: Ինք աստանօր բացցուք զմծային գիրս յորս
գտաննմք զճշմարտութեանն ճանապարհ, քանզի տեղի
տալն երանելի հօրս մերոյ, 'ի խորս բանից արկանն ըզ
մեզ. ընթացցուք այսուհետեւ 'ի սուրբ լերինսն, 'ի մար
գարիսն ասեմ և յառաքեալսն, և զգուշացուք, զի մի
մողորք բերիցեմք յամենայն հոգմոց վարդապետութե,
և մի մնացուք 'ի ստորինս, այլ ելլուք 'ի լեռանն զլինի

առանկերաց բանին, և լուիցուք զինչ բարբառի քաջ
 հովուապետն մեր ՎՍՆ. () քոյշ լերուք, առէ, մի ոք խա
 բեացէ զձեզ, Պաւղոս, () քոյշ լերուք 'ի բանից անտի,
 զքոյշ լերուք 'ի շար մշակաց անտի, և թէ տեսնիք որպէս
 գնայք, և դարձեալ առէ. () քուշացարուք ոչ միայն ան
 ձանց, այլ և անհոսից. և արդ ես փոքր ինչ յաւերամ
 'ի բանս տերունական և յառաքելոցն և մարգարեիցն և
 սկսանիմ ուստի, քան թէ յայտնանէ որ առէ, իսկ եմ
 սկիզբն և ես կատարած. այլ պատրաստեցէք ինձ իւրա.
 քանչիւր ոք զմիտս, 'ի բաց դնելով զամենայն հօգսկին
 ցաղականս. ի՞նչպէս ասուած եղէն բերանոգն տէր մեր,
 () քոյշ լերուք զի մի խաբիցիք, զի բազումք եկեղեցի
 յանուն իմ և ասացեն թէ ես եմ ՎՍՐԻՍԱՌԱՆ, և զա.
 զուսմ մարտեցուցանիցեն, և դարձեալ զքուշացարուք 'ի
 սուտ մարգարեիցն որ գան առ ձեզ ժողովօք ոչխարաց,
 և 'ի ներքոյ են գայլք յափշտակողք, 'ի պողոյ նոցա ծա
 նիթիք զնոսա այսինքն 'ի սուտ մարգարեութենէն, 'ի
 կեղծաբարութենէն, 'ի զոշաքաղութեն և 'ի հայհոյ.
 թենէն: ի՞նչքա մի ոք 'ի ձենջ երկնորէցէ կամ վարդա.
 բազի զբանս լուիցէ, քանզի ան է որ խօսին. վասն որ
 լուարուք հովիւք հովուապետի ձայնին, լուարուք և ը.
 քուշացարուք հօսիցդ, զի որ ոչ մտանէ ընդ դուռն 'ի
 քառիթ ոչխարաց, նա գող է և աւազակ, և դարձեալ
 որ ոչ է ընդ իս, հակառակ իմ է, և այլուք դուք ոչ էք
 յոչխարաց իմոց անտի. տեսանես զիսկոք ամենայն ու.
 րեք արձանացուցանէ զխրատակոման, զի մեք մի մը.
 րիցիմք: || Վ անձաւելի մարդասիրութեան, ո՞վ ան.
 տանելի խանարհութեն. զինչ տացուք արիստուր տեսն
 յազազս այսր ամենայնի, և կամ զինչ արասցուք դա.
 տասխանի հովուապետին մերոյ, ո՞վ հովիւք և հովա.
 կիցք, քանիցս անգամ. պատուիրէ զքուշանալ մեզ գա.
 ղաց և յաւազակաց, ոչ միայն աւետարանաւն, այլ և
 մարգարեիքն և անձարան աշտիւրտօքն նմանապէս
 բարբառի, յամենայնս խօսի որպէս և կամք. և վիպի
 ինձ Պաւղոս ասելով, եթէ () քոյշ ինչորէք ը.
 ՎՐԻՍԱՌԱՆ որ ինձս ընդ ձեզ խօսի: իսկ արդ այսու.
 հետեւ 'ի մէջ բերից ձեզ զանձարանիցն զբանս, լուի.
 ցուք 'ի նոցանէն եթէ զինչ արդեօք պատուիրեն մեզ:
 ի՞նչ անձ երանելիք Պետրոս, պապապապականացի

գրուի զոր ընտրեաց տէր մեր (}խուս Վրիտաս, առա
մեղ յաղագս որոյ հանգերձեալ են պատրել զհօան
Վրիտասի, զոր աւանդեաց քեզ հովնապետն և տե,
աւչ անձանց մերոց և շնորհեաց հօրին սուրբ : Ընէ
Պետրոս . Օպս գիտաջիւղ զի 'ի վախճան աւուրցս այ.
տոցիկ եկեացեն պարանոզք բառ իւրեանց ցանկութեցն
երթալով, և եթէ 'ի ձէնջ լինեաց են սուս վարդա.
պետք որք մեծանեն հերձուածս կորստեան, և բազում
հետեին պղծութեան նոցա, որոց դատաստանն ոչ գա.
տարկանայ և կորուսան ոչ ննջէ . մանկունք անխիղ,
թողեալ զուղղորդ ճանապարհն մտորեցան : Օպս
Պետրոս բարբառի երանելին, ճշմարիտ վէմն հաւատոյ,
հաստատութիւնն, յորոյ վերայ շինեաց Վրիտաս զե.
կեղեցի իւր . Պետրոս որ զփականս երկնից ընկալու,
որ մեծաւ զօրութեամբ զ]]իմնին զայն յերկիր կործա,
նեալ հերձէր, գլուխն և վերակացուն ամենայն հաւա.
տացեաց 'ի Վրիտաս : Եւ զինչ և (}տփհաննէս սի,
բեկ տեանն . Եւ զում մտորեցուցիւք եկեալ են յաշ.
խարհ, մի ամենայն հազոյ հաւատայք . և զարձեալ,
Ընենայն որ ոչ մնայ 'ի վարդապետութեանն Վրիտաս.
սի, զիւն ոչ ճանաչէ : Օպս սիկ (}տփհաննէս որդին
որտաման, որ քան զամենայն սուրբս սիրեցեալն էր, որ
'ի ծագաց մինչ 'ի ծագս աշխարհի հնչեաց զբարբառ
աւետարանին, ընդ նմին և (}տկորոս առաքեալ ասէ .
}ք կամիցի բարեկամ նոցա լինել, Թշուով ասնի զանձն
իւր այ . և (}ուդաս, Ի վախճան ժամանակի, ասէ, ե.
կեացեն պարանոզք զհետ ցանկութեան իւրեանց երթա
լով, ամեղք անջրդիւք, հողմակոծեալք, առտեղք մղարք,
որոց խաւարն պահի յաւիտեան . զայս և առաւել քան
զայն (}ուդաս պատուիրէ, Եւ այսուհետեւ իմ անթի
ընտրութեան, առա մեզ և գու յաղագս չար յաւիտե.
նիս պարկի : Պաղոս ասէր . Գիտեմ ես զի յետ իմց
եղանից եկեացեն առ ձեզ զայլք ծանուիր որ ոչ իմայ.
եացեն 'ի հօադ . տեաննէս միանգամայն առաքեալ և մար,
գարէ, տեսանեն ամենայն ուրեք զիւնաբանիցն բանս միա
բանեալ ընդ վարդապետին, քանցի ասէ զարձեալ .
Օքսլ էրաք, զի աւուրցս չարութեան են, և Թէ
Ի'արգք և կախարդք յառաջ եկեացեն 'ի չար անոր,
մտորեալք և մտորեցուցանեն, և Թէ որոց ան որովայն

նոցա են, և քաղք ամօթն: () այստիկ Պաղտա
տուիրէր, Պաղտա երգարանն նկեղեցւոյ, անաբար
բառ նուագարանն, քարոզն Վրիստաի, փոխ անային
բանին, ճարտասանն ճշմարտութեան, որսորդն հեթա
նոսաց: Վրդ հաւանեցուցանեմք զնեզ այսորիւք, եթէ
ընդունոյն վաստակիմ. այլ թէպէտ և ոչ զամենե
տեան, սակայն վասն փութացելոցն ՚ի բարինն ոչ կտե
ցուցանեմ զբանս. քանզի և մարգարէքն սուրբք յա
ռաջագոյն գաւազնեցին յաղագս օտտ վարդապետաց և
օտարատեսուչ հովուաց, վասն որոյ ասէ Վաւիթ. Ոչ
գոյ ՚ի բերանս նոցա ճշմարտութիւն, և սիրաք իւրեանց
նանքութեամբք լի. և թէ մեղաւորին ասէ անձ, ընդէր
բնաւ պատմեա զարդարութիւն իմ, կամ առնուօ զուխ
իմ ՚ի բերանս քո, և թէ ընդ գողս ընթանայիր և ընդ
չունան դնելիր զբաժին:

Վրդ յաղագս ոյր արդեօք խօսի զայստիկ մարգա
րէն, ոչ ապաքէն քո. ընդ հովիւս և վերականուս, զի
զպատգամս նոց մեք իսկ խօսեմք, որք զաշտիճանս քահա
նայութեան ունիմք. և զհարգ ոչ իցէ շուն յայնապէս
այն որ հակառակ իրաւանցն նոց շարժեաց զնեզու իւր և
չնացաւ ոչ ըստ մարմնոյ, այլ ըստ հոգւոյ. քանզի կեն
դանութեամբք իմով զաթոռ իմ յափշտակեաց. բայց
մեք յառաքիկայն երթիցաւք: Վսէ զայնցանէն դար
ձեալ Վաւիթ. Իյոտեսցին այնորիկ ոյք ընտրեալ են
արծաթով. և Սողոմոնն խրատ տաց և ասէ. Սրգեակ,
մի խաբեսցեն զքեզ արք ամբարիշտք կցորդ լինել ընդ
նսսին արեան արգարոյ. և Եսայիաս, մանաւանդ թէ
անձ ՚ի ձեռն Եսայեայ, զերկին և զերկիր ՚ի վիայութի
գատապատանաւ ընդ Եսայէլի, թէ Եսայ երկին և ունին
զիր երկիր, զի տէր իսկեցաւ, և ըստ կարգի մի ըստ
միջի ասելով զյառաւուրթիւն սրտից նոցա ասէ ՚ի կա
տարածին բարկութեան. Վսնայն զլուխ ՚ի ցաւս և ա
մենայն սիրտ ՚ի արտուութիւն, յատից մինչև ՚ի զուրի
չիք ՚ի նմա առողջութիւն, ոչ վերք, և ոչ այտուած և
ոչ հարուածք խղիւայթեալք, ընդէր. քանզի վեր յոյն
ժամ կոչի, յորժամ այլ մարմինն առողջ լինիցի, և
միով մասամբ յաղագս վիրին անդապի, իսկ եթէ բա
լորովին անդամովքն վիրաւորիցի, չեն այնուհետեւ
գուտ ինչ ոչ ձէթ և ոչ պատանա, և ոչ սպեղանիս ՚ի
վերայ դնելոյ:

Եւ արդ լուարուք հովիւք և երկերուք, մի լուէք 'ի բանէն, այլ քարոզեցէք համարձակութեամբ, մի տայք տեղի սաստանայի, նմանողք եղերուք մեծին Պետրոսի, զի արդ սաստեաց մեծաւ բարկութեամբ գարշելոյն Սիմօնի, յորժամ զնորհմանն այ խնդրէր արծաթով ստանալ զոր նշովեալ հանդերձ կաշառոյն՝ 'ի կորուստ մնա նեաց։ Ինկալարուք և զխրատ անձայնոյն Պաղոսի ըզգրեալն առ Տիմոթէոս։ Չեռս վաղվաղակի, առէ, յուրուք վերայ մի գնիցես, զի մի կցորդ լինիցիս մեզաց օտարաց։ Եւ արուք և զաւերանականն ասացեալն, մի տայք զորութիւն շանց և մի արկանէք զմարդարիտ ձեր առաջի խոզաց, որ է բանինն այ մարդութիւն։ Դարձեալ, Իմանողք եղերուք քաջ հովուացն, առաքինեաց արիական պատերազմողացն, և առաջին վերակացուացն եկեղեցւոյ, թեպէտ և բազում ընտրութիւն տեսանեմ երանելի արանցն այնոցիկ և այսր ժամանակի առնուանեալ հովուաց և վերակացուաց։ Նոքա քաջամարտիկ պատերազմողք, իսկ սոքա փախտաւիանք 'ի հոգեւոր պատերազմաց։ Նոքա ժուժկաք, իսկ սոքա փափկաւեք։ Նոքա անձեղէն գրոց ընթերցման և գիտութե և կրօնից նախանձաւորք, և սոքա պճնողք հանդերձիւք և արծաթաւեր, և յայնոսիկ միայն ճեպեալք առաւելուլ քան զընկերս։ Նոքա զանձինս իւրեանց եզին 'ի վերայ ոչխարաց՝ նմանեալ քաջ հովուապետին և փրկին, այլ սոքա իբրեւ վարձկանս թողեալ զոչխարսն փախեան։ Ո՞վ երանելի և անձայնոց արանցն այնոցիկ ոչոց յիշատակն 'ի դպրութեան կենաց գրեալ է։

Ոգայր երբեմն՝ Իսաիթ յուշ առնելով զգթութիւնն այ։ Ո՞ր են, առէ, որորմութիւնք քո պառնիրք տերօղջացից և ես նմանապէս ընդ Իսաիայ, և ասացից արտասուօք։ Ո՞ր են բազմութիւնք երանելի եղիսկոպոպացն առաջնոցն և վարդապետացն, որք ծագեցին իբրեւ զփայլակն յաշխարհի բանս կենդանականս ունելով յինքեանա յորոց մի է և մեր պսակաւօր և վկայ, մանաւանդ թէ և առաջին քան զբազումս որոյ առաջի կայ մեզ պատմութիւն տօնախմբութեանս։ Նոքա էին հովիւք ճշմարտութեան, իսկ սոքա գայլք արկանիւք, նոքա զօրաւորք 'ի գործ և 'ի բանս անձայնս, և սոքա լինեալք յինչս և 'ի ստացուածս մարմնականս։ քան,

զի յաղագս արծաթոյ և հանգերձից խննեշուծեան, և բիժարաց և Զարաց և արորանից եղանց և հօտից և խաշանց բազմանալոց և պէտպէս զոչաքաղութեանց բազում Զանս և խասս 'ի մեջ սոցա հանապազօր անասնի. իսկ վասն բանաւոր հօտից փրկութեան և բարութեան նախանձու, և ոչ մի ինչ բան կամ հոգաբարձութիւն: Այլ անմեղութեանն, ուր շար արմատոց արծաթափութեանն, զիսրդ կորացնեն սքեռ առուցանել զգեղեցիկ ազգատութիւնն Վրիտտոի, որ վասն մեր ազգատաքաւ, և աշակերտաց իւրոց պատարիէր ոչ անել պքն՝ 'ի քօտիս. արդարեւ մոլորեալ են զի ոչ խնանան զգիրս և ոչ զգորութիւն անոցնոց բանից: Այդ լաւագոյն հօտիք և մի գանձէք ձեզ գանձս յերկրի: արծաթ ձեր բազմացաւ, և բանն նուազեցաւ. ցոյք ձեր աճեցին, և համարձակութիւնն լսեաց. անբանիցն հոյք բազմացան, և բանաւոր ձեր հօտքն գիշատեցան, յաղագս ուրց համարս ստուղ էք հովուապետին Վրիտտոի: ոչ անգիտածոցք ուրեմն թէ իւրաքանչիւր որ ընդ անմի իւրոց միայն պատասխանի տալոց է նոյ, իսկ դուք բա. հանապազօր և քահանայք և տարիաւագունք ընդ ան. ձանց և ընդ ժողովրդեանն որ հաւատացաւ ձեզ 'ի անասնէ. տեսէք մի արդեօք զանխլացի 'ի ձեռն ապաւնդոյ առակ. զորք լերուք անմանց և ամենայն հօտիդ, մի կորիցի և մի որ յոյխարաց ձերոց, զի զարիւն նորս 'ի ձեռաց ձեր պահանջէ դատաւօրն. արթուն լերուք այ. սահեան և քարոզեցէք զբանն կենաց, 'ի բաց ընկեցէք զնա՝ հօգս կենցաղականս, և պատրաստ եղերուք տէրունական գաղտեանն, զի յորժամ՝ գացցին, տախանք պահանջիցէ զհաւատացեալն ձեզ տաղանք արծաթոյն:

() այս ամենայն զմտաւ ածելով, սիրելիք, մի աղա. հովութեան աղագաւ յանգգնարար ժառհիք յովառ փրակացութեան. օրինակ ձեզ կալիք զերանելի հայր մեր զորոց աստանօր հաւաքեալ կատարեմք զլիշատակ, թէ զիսրդ այնքան բազմամեայ կրից տանջանայն աւեր քաղութեամբ, և կամ իրպէս 'ի կատարման գործոյն 'ի բաց հրաժարել 'ի տեսութենէն, գիտելով զի դժուարակիր է տէրունականն լուծ. նոյնպէս և դուք որ պատահեցայք աստիճանի հովուութեան, հովուեցէք խնամութեամբ որ ընդ ձեզք հօտք է նոյ, որդիս ան:

առաքեալն, մի 'ի հարկէ այլ կանաւ, մի գործադուծի,
այլ յօժարութեամբ, մի իբրեւ օրհրդով ժառանգու-
թեանն, այլ լինել օրինակ հօտին զի յերեւել հովուա-
պետին Վրիտաոսի, ընդունիցիք զանթառամ փառաց
պսակն. զայն և Վազդու գրէ ասելով, Վարա եւ եպիս-
կոսոսին անարատ լինել որպէս նոյ մնտեսի, մի յմե-
զուքն, մի բամբասող, մի թշնամանող, մի հարկանող,
այլ հիւրասէր, բարեսէր, ցած, արդար, սուրբ, ժուժ,
կալ, վերակացու լինել հաւատարիմ բանին վարդապետ,
առութեան, զի կարող իցէ մխիթարել զհաւատացեալս,
և զհակառակորդսն կշտամբել: Տեսանէն որպիսի փոյթ
յանձին կալեալ անպիսին առաքեալ՝ զգուշացուցանէ
զեպիսկոսոս բարեաց գործաց լինել նախանշաւորս, զի
յետ օրինակն լինելոյ, կարող իցէ և զայս օգտեցուցա-
նել: Վարձեալ ոչ միայն զքահանայս զգուշացուցանին
անպիսին օրհնք և 'ի բարիս թեւակոխել միշտ, այլ և
զամենայն հասակ մարդկութեանս ըստ իւրաքանչիւր
կարգի, զմեծամեծս և զփոքունս, զթագաւորս և զքա-
տաւորս, զիշխանս և որք ընդ իշխանութեամբ, զմեծա-
տունս և զազգբասս, զերիտասարդս և զկուսանս, զարս
և զփանայս, զծերս և զտղայս որք միանգամ 'ի Վրիտ-
աոս մկրտեալ են և յանուն Վրիտաոսի քրիստոնէնայք
անուանեալք, որոց պարս է յիշել ամենայն հաւատա-
ցեւոյք Վրիտաոսի գուխան անեղէն զոր առաջի բեմին
Վրիտաոսի հաստատեցէք, և բանիս խոստովանեցէք
զնա տէր և ան, և հրաժարեցէք 'ի սատանայի և յա-
մենայն գործոց նորա: Տեսէք ում արդեօք ուխտեցէք
զանձինս. ոչ հրեշտակի և ոչ երկրաւոր ուրուք թա-
գաւորի՝ այլ թագաւորին թագաւորաց, և տեսած տե-
րանց, նմա գաւանեցայք, զնա խոստովանեցէք առաջի
բազում վկայից. որում և ակնկալիք յայսմ հետի գա-
լլատեան նորա յերկնից, զի եկեալ բերցէ զնա ազիւր տի-
տագրուէ խոստովանութեն ձերոյ, և բնթ երցցի առաջի
հրեշտակաց և մարդկանս՝ ի բաց կացէք այսու հետե-
'ի հեթանոսական գործոց, լուարուք առաքելոց զի ասե-
լայս ասեմ և ախտեմ 'ի տէր, մի ևս ձեզ գնալ որ-
պէս և այլ հեթանոսք զնան ունայնութի մտաց խրեանց
խաւարեալք հագւով. զանս որոյ, սիրելիք, որպէս ըն-
կալարուք 'ի տեսանէ մերմէ (Քնուսէ Վրիտաոսէ և 'ի

սրբայ աշտկերտաց նորա զգառուիրանս, 'ի նմին կայ. ջիբսնդու թեամբ: Ճմարիտ առաջնորդաց ձերոց հնազանդ լերուք, և 'ի սղծոցն զգուշացարուք, զի առբո չարութեան են, և փոխանակի հովուաց գայլք մտանեն հօտապետք, որք զկերպարանս ցուցանեն արտաբուս հրեշտակի, և 'ի ներքոյ անգլի են սատանայի, բանի ձեանան բարեպաշտք և գործովք իւրեանց տրացեալք: Լոցց մի խաբիցիք 'ի նոցանէն, այլ որպէս ընկալցք զտէր մեր (}խուս 'Քրիստոս, 'ի նոյն գնառջիք մինչ և 'ի վախճան, զի և ընդ նմին թաղաւորեալք վայելեցէք զյախտենական կեանսն:

Եւ արդ յաղագս այսոցիկ աւարտեացուք աստածոր զբանս, և զերջանիկ հօրն մերոց և նահապետիկն մեծին զներբազանս ճառից բուսն հարցուք վերատին: 'Բյա՛ զի ծայրագոյն խոնարհութիւն նորա յորդորեաց զմէ յայտքան ձգիլ երկարութիւն բանից, որպէս զի պարս է որք այսմ աստիճանի բաղձան, և ակորժեն բանաւր հօտից վերակացու լինել, օրինակ աճառլ զերանելի՛ մարբել նախ և առաջին զանձինս յամենայն արազ ըստ նմանութեան տղա, և տղա յածայլինս յայտ մեր. ձեռալ սրբութիւն ըստ տէրունական հրամանին, եթէ յաճեցէ լոյս ձեր առաջի մարդկան, զի զգործս ձեր բարիտ անսեալ փառաւորեացեն զհայրն երկնաւոր: 'Եւ և թէ մարմնական ինչ փորձութեանց հանդիպեցիք, մի անժաժութեամբ վհատիցիք, այլ համբերեցէք մեծաւ յուսով. տեսէք զածաղգեցտ հարօն յառաջագոյն եթէ զիրարդ պնքան նեղութեանց և չարչարանաց ժաժ. կալեցին յաղագս հօտին 'Քրիստոսի, համբերութիւն բաղմաւ 'ի վիշտս, 'ի չարչարանս, 'ի գանս, 'ի բանս, 'ի խառլութիւնս, 'ի հակմունս, 'ի պահս, 'ի սէր սրբութեան, 'ի բանս ճմարտութեան, 'ի զօրութիւն Խ, փառք և անարգութեամբ, գոգութեամբ և պարսաւանք, իբրեւ մահկանացուք և ճմարտապէս կենդանիք, իբրեւ արտմեալք և հանապաղ ուրախք, իբրեւ որնանկք և զբաղումս մեծացուցին: Եւ յամենայն գրեցաւ վասն նոցա յօրինակ մեզ զի և մեք զհետ շաղաղ նոցա երթիցուք:

Եւ և մարգարէքն սուրբք և նահապետացն դադարէսպէս փորձութեամբ, անցուցին զկեանս իւրեանց:

բար իսկ յաւթայ յորժամ զգլտայ իւրոց 'ի թիւ ար-
կանէ զբազմութիւն. Տէր նա՛մ 'ի քեզ յաւաստայ, փր-
կեա զիս, և յիմոց հալածչացն ապրեցո զիս, և մինչև
յերբ տէր մատանաս զիս 'ի ապառ, և թէ լյա 'ի տան-
ջանս պատարաստ եմ, և 'ի բաց արա յինէն զտանջանս,
և թէ լիւիւեցին զիս թշնամիք իմ զօրհանապաղ, և ըզ-
մեխիք որպէս հաց կերայ, և պանգուխտ եմ ես և նըշ-
դեհ որպէս և ամենայն հաքք իմ: Տեսանէս զի ոչ մի-
այն զիւրն յայտ առնէ զնեղութիւն, այլ և զնախնեացն,
և ոչ պարզաբար զմիոյ կամ զերկուց՝ այլ զամենեցուն.
որպէս ամենայն հարքն իմ, ասէ, ցուցանելով և յոյտ
առնելով եթէ ոչ դժ 'ի նոցանէ յաշխարհիս յայտմիկ
հանգստեան պատահեցաւ: Երթիցուք եթէ ակորժէք
'ի բաղնավիշտ նահատակն, յերանելին ասեմ իջովք,
և լուիցուք չափաւորապէս առ 'ի նմանէ զիւրոցն պատ-
մելով զբարչարանաց, որպէս զի կարասցուք թերևս առ
նորայն նախանձաւ և զմերս թեթև նեղութիւն համ-
բերութեամբ տանել: Ո՛չ ապաքէն իբրև զգործութիւն
են, ասէ, վարք մարդոց 'ի վերայ երկրի և կամ իբրև
զառօթեայ վարձա վարձկանի կեանք նորա. և դարձեալ
'ի իշերք ցաւագինք տուեալ են ինձ, լի ցաւօք լինիմ յե-
րեկորեայ մինչև յառաւօտ, և արգաքք ծաղը լինին, զի
մատնին 'ի ձեռս ամբարշտաց. իսկ առ նա՛մ ասէ. Օ ար-
հուրեցուցանես զիս տեղեամբ գիշերւոյ, մատնեցեր զիս
'ի ձեռս անօրինի, եղիբ զիս բամբասանո ազգաց, պա-
շարեալ եմ յամենեցունց: Տեսանէս ցաւագին պատ-
մութիւն, տեսանէս բռնաւորական վիշտք: Լման սմին
և յրեմիաս բարբառի. Ո՛հ մայր իմ, ընդէր ծնար զիս.
այր դատեալ և դատապարտեալ, տեսանել զթշուառու-
թիւն մարդկան: Լսուկէս և ամենայն արդարոյն դապն
'ի ցաւս և 'ի չարչարանս անցուցին զկեանս իւրեանց:
Ո՛ ասն որոց աղաչեմ և փոխան ասեմ, մի հանապաղ
զանդորր և զքնարձակն ինդրէք ճանապարհի հե-
տեւումն. քանզի և զինուոր որ պատաղիցի 'ի կեանս աշ-
խարհիս և ոչ ըստ օրինաց զօրավարին մարտիցէ, ոչ
պսակեսցի առ 'ի նմանէ. նմանապէս և գուք, մի վատք
և վեհերոտք յատպարիզի նահատակութեանն գտանի-
ցիք, այլ նմանեալք երանելի արանցն, համբերեցէք հա-
սելոյն նեղութեանց որ վասն բարեպաշտութեանն. գի-

տէք իսկ զի նեղութիւնք զհամբերութի գործն, ըստ Պաղատի, համբերութիւն զհանգէս, հանգէսն զյոս բարեաց, յայնս ոչ երբէք յամեն առնէ զհաստատեալն նովաւ: Եւ արդ մի 'ի նեղութիւնս միայն հայիք, այլ և 'ի պատկն, մի յախտն և եւթ, այլ 'ի փոխարէն հաւատցանան, մի 'ի տանջանան, այլ յաղքացութեան խոստումն. քանզի և այս մեծագոյն իմն երևի յապ լուսն, յաղագս հանդերձեալ բարեացն անտես առնել զներկայիս չարչարանս:

Եւ այժմ բաւական վարկանեմք որ յաղագս այս. իսկ ասացեալք. բեր այստ հետև յառաջիկայսն երթիցուք, մեռանելով 'ի բանն ուստի ելաք: Վանդի երանելի հայրն մեր և մեծ խոստովանողն Վրիգորիոս յոս պղծառագոյն յայտնութեան որ 'ի վերուստ, հաւանեալ լինէր տերունական հրամանին, երթալ այնտ. հետև ընդունել զձեռնագրութիւն քահանայապետութեան, որ և անդանօր նշան մեծագոյն, եթէ ո՞ր էր Վրիգորիոս՝ ցուցանէր անձ, որպէս զի հոգին սուրբ ազանակերպ տեսեալք յայտնէր 'ի վերայ նորա հանգելով. և այնքան մեծավայելուչ պատուով դանոյք սքանչելի քահանայապետն նոյ յայցելութի նորատուկ ժողովրդեան իւրոյ. ընդ առաջ ընթանալով այնտ հետև 'ի պատիւ նմա մեծ արքայն Տրդատիոս հանդերձ տեսայն զօրօքն, և պատահեալ միմեանց առ գետին ի փրտապ լի առնէր զամենեսեան խնդութեամբ բոլմու. քանզի մկրտէր զնոսա. յանուն սուրբ երրորդութեանն, յորում և ըլլա անձառելի ծագէր 'ի յերկն 'ի հրաշ սքանչելեաց տեսողացն, և յայնմ հետև պատասէր տեսան ժողովուրդ սեպհական. շինէր և առաջսն նոյ բազմապատիկս և հրաշալիս յաշխարհին հոյատառնեաց. կացուցանէր նպիտակապաւնս, երկունս, և տարկաւաքունս, դասս կղերիկոսաց և վանականաց, ուսուցանէր զնոսա գեղեցիկ և առատ վարդապետութեամբ 'ի զօրութեանց անպիտոյ տառից, անհայտջանէր 'ի հաւատս, հաստատէր 'ի վերայ հիման տառերական աւանդութեանցն. և այնքան՝ զի մինչև ցայժմ իսկ որ ըստ օրէ 'ի լուսաբոյնսն յառաջանան ընդեւ նորայն ժողովուրդ և վիճակ:

Իսկ երանելին յետ սուղ ինչ ժամանակի հրաժարէր

ի վերականգնութենէ անտի, զքանկողին իւր երթեալ Համբուրկը լուծիւն. քանզի յոյժ սիրելի էր նմա ընդ մեծին Արիստի և ընդ Սկրաշին (Հովհաննու բնակելն յանապատի, վասն որոյ և ախորժէր իսկ Թագուցանել զանձնն ի մտրդկայինս տեսութենէ, զի մաքրապէս անդանօր և աննիւթաբար աննիւթականին հանդիպեացի տեսութեանն նոյն:

Եւ յարեի եւ սրբազանի հօրն մերոյ ուղղութիւնք, և այն նորոյն քաջութեանն պատմութիւնք: Եւ յարեի լուսաբոյն առաքինութեամբ քաջաբաժարեաց յաշխարհի, ոչ ի հեշտութիւնս ինչ կենցաղականս, այլ ի գանգ և ի տանջանս, ի քաղց և ի ծարաւ, ի ցուրտ և ի մերկութիւն, ի բանդ և ի կտապանս, ի լերինս և յանապատի, սիրեաց զնձ և սիրեցաւ առ ի նմանէ, փառաւորեաց և փառաւորեցաւ, (Քառաւորիցս իմ, ապէ, փառաւոր արարից: Վրիգորիտս երրորդութեանն քարոզն, ուղղափառութեանն հաստատիչն, Վրիգորիտ հօտին վերադիտողն, իմաստութեան հոգւոյն տաճարն, երկնային կառավարն, օդախաղաց թռչունն, տիեզերաց անշիջանելի լոյսն, պայծառաբոյն արտօնական, մելորելոց առաջնորդն, ընտրութեան անօթն, սրբութեամբաւարն, անձական նուէրն, հոգւոյն սրբոյ ընդունողն, միամանական երրորդութեանն բնակարանն, առաքինութեանն օրինակն, պատուիրանաց նոյն գործարանն, հայրապետաց գեղեցկութիւնն, միայնաւորաց պայծառութիւնն, սրբութեան ուղղելորդն, հաւատոյ հաստատութիւնն, եկեղեցւոյ ամրութիւնն: Վրիգորիտ քրիստոսական օրինացն վարդապետն, աւանդութեանց նորին ուսուցիչն, դիւաց հալածիչն, նեղութեց օրինակն, հանդարտութեան յեղանակն, խոնարհութեան գաղափարն, ճգնաւորաց նկարագիրն, անապատական տատարակն, լուսաբայլ արեգակնն, արագահաս մտքն, աննիրհելի ակնն, ապաշխարութեան ուսուցիչն, դարձելոց մեջնորդն, մելորելոց առաջնորդն, հիւանդաց բժիշկն, տխուր սատակիչն, արիական հովիւն, անբուն պահապանն, համբերութեան արմատն, անձառելեաց տեսանողն, ստորախոյ արհամարհողն, երկնաթռիչ արծուին, հրեշտակաց պարակիչն, առաքելոցն հազարդակիցն, մարտիրոսաց շաքարակիցն, արքայութեանն բնաւ

կիցն, այժմ հօր ժառանգաւորն, Վրիտառի ժառանգաւորն որ առաջի երրորդութեանն ընդ հրեշտակս բարեխօսէ միշտ վասն ամենայն աշխարհի :

Եւ զուսիս ինչպիսիք և պատուական գլուխ որ զամենեցուն գլուխն զՎրիտառս յանձին բերելով լոյս երևեցար տիեզերաց, ով անազգեստ և երջանիկ հայր, որ գեղեցկապէս քաղութարելով 'ի յերկրի զքնեացն կատարեցեր, զհաւատն պահեցեր, պատկազիր կէտն ժամանեալ հասեր, և առաջնորդական մտադր մարութեամբ օրքան կարելի է մարդկան՝ անառնեւ եղեւ վերամբարձար յանհաւանելի դարձրութիւն. դու զարարանացն բառնալով 'ի վերայ ուսոյդ զեռն, միամտաբար զհետ Վրիտառի ընթացար, որով զանկապեմք գանձեցեր զգանձ պահեալ քեզ 'ի յերկինս : Դու ըկենցաղական ամենայն վաճառեցեր, և զանդին փխանակ ստացար մարդարիտ զՎրիտառս : Դու ոչ 'ի վերայ աւազոյ հեղգաբար շինեցեր զտունն, այլ 'ի վերայ ամրացեալ վիմին առ 'ի Վրիտառս հաւատոցն հատասեցեր զհիմնն, ուստի և 'ի շնչմանէ օդային այտոյն դառնաբեր հոգեց և յարուցեալ կառապաշտութեանց ուղից մնացեր անսասանելի : Դու զծանրութիւն տանջեան բոլոր կենցաղոյս, և զապ բոցակէզ միջոցեաց բարձր ամենայնիւ, որով զվարձուցն ընկալար 'ի տեսնէ վաշխիւ զփոխարկնան : Դու զտուեալն քեզ ինքհացն տազանդ առ յայ, առատապէս բաշխելով բազմացուցեր, որով զերանուէտն լուար ձայն : Բարիժապաւ և հաւատարիմ, մեռ յուրախութիւն տեսնէ քո : Դու զբազմեալ հոգեւոր ողորմածութեանն իւզոյն անշնչանելի պահեցեր, պատրաստ գտանելով մեռնել ընդ Վրիտառի յերկնայինն առաջատա : Դու ընդ նեզ և անձուկ ճանապարհորդելով շաւիղ արքայութեան, փայլեալ պոյժ 'ի վերին գերաշխարհիկ կայանագ : Դու զկեանս քո խոփմամբ մահու վարելով, զախտո մարմնական յեղանակաւ անսիրութեան հոգեւոր հնազանդեցուցեր : Դու յանմատոյց ողեակ անախտութեան հասնելով՝ գերակատար առաքինութեամբ հաւատոյ սիրոյ և յուսոյ բարձրացար յիմանալիս կառավարելով ըստ Եղիայի յերկինս ամենայնիւ յան միացեալ անտեսակ մեքրութեամբ : Եւ զի համառոտագոյն առա-

ցից, դու և զգաւիտեանէան արգոյն ամենեցունց զառաքինութիւնս հաւաքելով ինքստասիրաբար ըստ օրինակի մեղուաց զբազմատեսակ վարս ընտրելով զիւրաքանչիւրոցն 'ի քոյդ բերես նմանութիւն, զորոց բերցո՛ք առաջի մի ըստ միջէն զանուանո ընտրելոցն յիշատակաւ :

Ըբել արդար, անարատ պատարագաւն գովեցաւ . իսկ դու 'ի բազմերջանիկ հայր ընծայ բանաւոր բոլորովին զանձն քո մատուցեր նոյն հանապազօր մաղթանօք առ նոյն հոգեւով : Ենովն անտեսանելի յուսով յուսացաւ 'ի տէր, իսկ դու զառաջիկայ յուսոյն օրինակ արդէն ցուցանես տակաւին : Ենովք հաճոյ եղեալ նոյն փոխադրեցաւ յստորայնօցս, իսկ դու զհոգւոյդ տեսութիւն բոլորովին յերկրէ յերկինս փոխադրեցեր : Եւ արդար գոյով և 'ի վերայ պատարագացն հաճոյ գտեալ, փայտեղէն տապանաւն զկենդանեացն ազգ ապրեցուցաներ 'ի ջրհեղեղին կործանմանէն, բայց դու նոր իմն տապան հաստատեցեր զեկեղեցի Վրիտասի, և 'ի ջրհեղեղէ կռապաշտութեանն զբազմութիւն մարդկան ապրեցուցեր : Ըբրահիմ նախնիքս թեմաքն և հիւրաւորութեամբն սրբանշնի եղեալ, միանգամայն և պատուրագ ընդունելի ազանց զենման զորդին օր յաւետեացն էր՝ մատուցանէր նոյն, բայց դու ոչ միանգամ այլ հանապազօր Վրիտաստ ընկալար հիւրասիրութեամբ 'ի գբին տառապանաց, և զեներ ոչ օչխար փոխանակ իտահակայ մատուցեալ, այլ զքեզ ինքնին բոլորապատուող զօրոյնէզ բանաւոր ընծայելով կենդանւոյն նոյն : Իսկ հակ արդարութեամբն և օրինակ լինելովն փառաւորի : իսկ դու իբր քանուն արդարութեան զամենայն տեսակս առաքինութեան և զօրինակ բարեաց 'ի քեզ բերելով մաքրապէս : Եւ յակովք պարզմտութեամբ հոգւոյն և բազմորդութեամբն սրբանշնի եղև, որով և զսանդուղան տեսանէր յերկրէ յերկինս հասանելով, մեծաւ զոյն իմն խորհրդոյ օրինակ մեզ ցուցեալ, բայց դու ծնար հովիւս և հովուապետս և հօտս բազումս հօտապետին Վրիտասի . և ելա 'ի մօտի դնելով քո, իբր տառիճանօց ելիք ըստ իմանալի սանդղոց փառաց 'ի փայտ փոխելով յերկրէ յերկինս վերափռեցար . վասն որոյ ոչ նշանաւոր խաշինա, այլ նշանաւ հօգւոյն շնորհաց բա

զում որդիս լուսոյ ամեր 'ի փառս : { Յո՛վբ յազարս ա.
 նարատու թեանն և համբերատար ժուժկալութեանն
 երեւեալոյն եղև, բայց ոչ նուազագոյն քան զնորոյն
 երեւեցաւ և քոյին չարչարանացն նահատակութիւն. զի
 ոչ արտաքոյ քաղաքին յաղթիս, այլ 'ի բազմակիշտ խոր.
 խորատին դժոխայինն անապատի, և փոխանակ որ.
 դանցն գաժանատեսակ թանաւորացն իժիցն և քար.
 բից համբերելով : { Յովսէփ ողջարտահաւթն և անխա.
 կալութիւն հաշակեցաւ. իսկ զաւ օրինակ պարկեշտութե
 յամի երեւեցար, և յիմանալի եղիպտոս հւոյն 'ի բնաւ.
 բական ախտից զմիտս մաքրելով, զպատմութեանն մեղացն
 մերկացեալ, փախեար յամթոյ, որ և անյիշաչարութիւն
 զեղբայրադաւ բանաւորսն 'ի սովոյ անձային բանին ա.
 ուսապէս կերակրեցեր գիտութեամբ ճշմարտութեան
 հոգեւորական հացին իջելոյ յերկնից : || Դովսէս հեղու.
 թեամբն և օրինադրութեամբ նկարագրեցաւ կոշիւ
 անձ փարաւոնի և առաջնորդ ժողովրդեանն Իսրայէ.
 լի, սակայն և գաւ իւլ անձնկալ հայր, հեղ առ ամենե.
 սեան, մանաւանդ առ բանաւորագունիցն երեւեցար տակ
 քանս, և 'ի մէջ նահատակութեան մոռանելով զան.
 գիծն օրինաց ընկալար զտախտակս, յորում զհոգեւ.
 բական պատուիրանսն ոչ Իսրայէլի միայն, այլ ամենոյն
 տիեզերաց աւանդեցեր և զմեհեանս դիւանջոյ պատիւ.
 բացն իբրև զկառս փարաւոնի 'ի խորս՝ քոյին քաջու.
 թեամբդ ընկզմեցեր : Եւսմուկ նախ քան զդանաւ
 յարովայնի՝ նոյ նուիրեցաւ, որ և շնորհս ընկալեալ մար.
 քարէութեան գուշակէր զհանգերձեալսն. իսկ զաւ և
 յառաջ քան զգոյանալն ընծայեցար 'ի հոգւոյն նախ.
 քուշակութեց նաւեր նոյ, և անձառեղի տեալեամբ մար.
 քարեական աշոք տեսեր զապագայիցն լինելութիւն :
 Վրաջն Վրաիթ զամբարտաւանն Վոդիաթ զհիւս հո.
 ւոյն պատերազմեալ պարսաքարին կործանէր. իսկ
 զաւ զիմանալին Վոդիաթ, այս ինքն զպետութիւնս և
 զիշխանութիւնս աշխարհակալի խաւարիս, զորութիւն
 խաչին Վրիտասի ընկձեալ յերկիր կործանեցեր, և
 քրանաւոր գաւինս ազատելով 'ի բերանոյ ապիժած
 քերեցեր զամենայն միտս 'ի հնազանդութիւնն Վրի.
 տասի : Եւդիա գովելի եղև նախանշուն նոյ, զի զամենոյ
 մարդարեան համարձակապէս աստակեալ կորուսանէր :

խոհ գտ զբանաւոր արքայն , զսպասաւորն ամեթալից ախ-
տից 'ի կերպարանս փոխարկեցեր զազգաւտեսակ անաս-
նոյ , ոչ 'ի սատակումն մատնելով , պլ 'ի կեանս վերստին
առաջնորդեցեր : { Յովհաննէս մեծ 'ի ծնունդս կանանց
բարեբանեցաւ յարարչէն , ձայն բարբառոյ յանապատի ,
կարապետ և մկրտիչ Վրթի , և գու ոչ նուազագոյն քան
զնա երևեցար , որպէս թուի ինձ . քանզի 'ի գասս հայ-
րապետաց նախամեծարեցար , ընդ վկայսն նահատակե-
ցար , յապարիզի մարտին ընթացար , յանապատի ձգնե-
ցար , 'ի ձայն բարբառոյ ընդ նմին դուբեցեր , բանին նոյ կա-
րապետեցեր , անթիւ բազմութի բանաւոր հօտից Վրթի
տախ մկրտեցեր , լոյս պսոծառագոյն յետ արեգակման
արդարութեան ծագեցար : Այսպէս 'ի ձեռն գործոց
առաքինութեան զամենայն արդարոցն տակաւին և ըզ-
մարդարեիցն 'ի քեզ բերես զօրինակ . զմանց զնա-
խանձն , գիտոց զհամբերութիւնն , զմանց զնեղու-
թիւնն , զպլոյն զմտացն զբարձրութիւնն . և ոչ սոցա
միայն , այլ և Վրթիտախ աշակերտացն , զորս շնորհք
հազոյն 'ի ստուերական օրինացն որօշեալ , զպաշտօն
ճշմարտութեանն հաստատագոյն մեզ գիտահարդն նոյ
ցուցանէր : Պետրոս և Պաւղոս եղբայրք գոլով համա-
շունչք ըստ հօգւոյ , ամեք Վրթիտախ , ընտրեալք և ա-
ռաքելոցն առաջինք , որք զհամասփիւռ տիեզերս ընկա-
լան վիճակեալք և գերահոչակ քաղաքին հռոմայեցոց
քարոզէին զաւետարանն տեառն , որք և զանօթն սա-
ռանայի գկախարդն Սիմոն 'ի բարձրացեալն հպարտու-
թենէ նշանաւն Վրթիտախ յերկիր կործանեալ հեր-
ձուին : Իսկ գու , ի՞նչ աստուածարեալ հպր , ոչ 'ի միում
մտախ կամ յանկեան ուրեք , պլ յարևելից մինչև յա-
րևմուտ , 'ի ծագաց երկրէ մինչև 'ի ծագս նորին լեւոր
զաւետարանն Վրթիտախ . որ 'ի նոյն իսկ մայրաքաղաքն
ընթացեալ Հռոմայ՝ միաբանելով ընդ առաքելաշնորհ
հպրապետին և նժասէր արքային , ընկալալք առաքե-
լաբար սիրով զմիմեանս , ոմն արեմտից աշխարհի ծա-
գեալ զլոյս ճշմարիտ նժգիտութեան , և միւսն ուստի
ծագել արեգակման լուսաւորիչ նմանապէս . որ և երկա-
քանչիւրոցն բարբառ ծաւալեալ լինն զտիեզերս համո-
րեն : Ինչ մարգարէան մարգարէացար հօգւովն , ընդ ա-
ռաքեալն քարոզեցեր զՎրթիտախ , ընդ աւետարանիւնն

աւետարանեցեր զորդին նոյ, ընդ հայրապետան վարդապետեցեր զբանն կենաց, ընդ անապատաժանն ճշնեցար, ընդ մարտիրոսան նահատակեցար, ընդ հովիւն հովուեցեր զհօտ քո բանաւոր, 'ի բանասերկու թշնմեցն փորձեցար, ընդ Վրիստոսի յաղթեցեր: (1) Ինչ այսուհետեւ կոչեցիք զքեզ. երկրագործ, արդարեւ չըմարիտ, քանզի զբանաւոր երկիր արեւելեան աշխարհի կակղեցեր յերկրագործութիւն. յորմէ զփուշ անհաւատութեան արմատաքի խլեալ, զբանն բարեպաշտութեան սերմանեցեր փոխանակ, և զնորատունի հոգեւորական այգին յատանելով, բազմապատու զնոյն գործեցեր, յորոց արմտիս երկրագործութեան ամփոփեցի իբրեւ հոգեւորապէս շտեմարանի: Ղարտարապետ արգեօք կոչեսցուք զքեզ, և յիրաւի ուրեմն. քանզի զեհեանս դիւածող պատկերացն քոյով արիաբար քաջութեամբդ տապալեալ յերկիր հորձանեցեր, և փոռնակ սատանայական բնակութեանց, տաճարս գեղեցիկ և հրաշալիս յանուն Վրիստոսի ընդ ամենայն աշխարհ հաստատեցեր. նա իբրեւ իմաստուն ճարտարապետ քաղաքի երկրեցիս հաւատացելոց 'ի վերայ հիմանս ապքելական վիմին իմաստութեամբ հոգեւոյն վերակերեցեր: (2) Եւ զինչ ևս անուանեսցուք զքեզ. զփուշայտ, քանզի օրպէս քաջ զօրական սպառազինեալ հակառակ աներեւոյթ լինամեոյն, մարտեար ընդ օրինաց և յաղթեցեր բազմատեսակ վիրօք մարմնոյդ, և վահանաւն փրկութեան զցլութն հաւատոյ ամրացուցեալ ամբողջ պահեցեր իբրեւ զվեժ անդրդուելի և անշարժ, 'ի բերմանց բազմապատիկ ախտիցն պատերազմաց, և յուսով ընդդիմահարեալ զհակառակամարտան քաջապետներազմաւ ընկճեալ դարձուցեր ամսթալի, հալածելով 'ի փարախէ նորանունդ քո ուխտաց: Զքեզ տանի ուրեմն կոչեսցուք զքեզ. քանզի ոչ և 'ի հրեշտակաց անկարօտ բնութենէն գոյով քո հեռի, անմարմապէս արգէն 'ի մարմնի կենցաղովարելով և իբրեւ երկնային ոմն մարդ և յերեւելացս գերաշխարհիկ հրեշտականման վարուց ցուցանիս օրինակ: (3) Ի զինչ առաւելագոյն գործիւր երբեմն 'ի ձեռն հրեշտակին յառջագոյն յափշտակեալ զՍմբակում 'ի Սիոնէ և հասուցանել 'ի Նաբելուն և 'ի քրի առիւծօցն յանկել

զնաշն մատուցանելով, քանզի դու ևս հրաշափառագոյն
որպէս թուի ինձ հաւաստապէս 'ի ձեռն հրեշտակի կե-
րակելիր 'ի բանդին : Եւ առ զի աղբոք առձայնեսցուք
զքեզ, և յիրաւի ուրեմն . քանզի զորս ընդ մեծ և ար-
ձակ աշխարհիս այսորիկ դիւական անհաւատութեան
ծով նաւակոծեալ ծփէին, քոյով սրբազանաբար առ
նձ հայցուածովք զամբոխումն մոլորութեան մըրկին 'ի
հանդարտագոյն դարձուցանելով սիբ, մեծաւ զգուշու-
թեամբ զպեկոծեալն ուղղելով նաւս, 'ի ճշմարիտ խաւ
զազութեանն հասուցեր նաւահանգիլս :

Եւ որ ո՛վ հայր սուրբ և առաջնորդ փրկութեան ա-
մենայն հաւատացելոց, որոց ոչ պակասեցար 'ի քոյոց
սիրելեաց փոխադրելով յաշխարհէ, այլ զի թէպէտ և
զհասարակաց պարտն հատուցեր զքնութեանս օրինաց,
սակայն յիշատակք քաջութեան քո մնայ առ մեզ յա-
ւիտեան . նոյնպէս և յայսմ հետէ աղաչեմ ոչ ևս մե-
կուսանալ հոգևորական այցելութեամբ առ 'ի մէնջ,
այլ յիշել զմեզ անմոռաց խնդրելով 'ի հասարակաց
յուսոյ փրկութեան մերոյ, զի և մեք զպատահումս սա-
կաւագոյն վշտացս համբերութեամբ կատարեսցուք .
քանզի ըստ առաքելոյ, որ զփորձ առեալ է՝ կարող է
փորձանաւորաց օգնական լինել : Եւ գրաւմաքեայսն եր-
բոգական բան առ 'ի մէնջ ընկալցիս բարեմտաբար . զի
թէպէտ և անհանգէտ գոյով քումք արժանաւորու-
թեան սակայն ջերմագոյն հաւատով և կատարեալ մար-
տուցաբ սիրով, և քոյին վշտամբեր նեղութեանցս յի-
շատակաւ 'ի մերումս մեծութեալ սփոփեցաք : Եւ որ
իբրեւ նմանող Վրիստոսի ընկալցիս որպէս և նոյն զայ-
լոցն խերեկէ, զի և ես նմանապէս նմին նուաղեալ 'ի
զօրութեան անդամոց, տկար դարձ մարմնով և վշտա-
գին անձկութեամբ, մանաւանդ բռնադատեալ սիրով
քի քո համազօրեաց 'ի քում վիճակիս, նշանակ սիրոյ
հատուցի քեզ ընծայ ջերմագոյն սրտի . զի ահա աղիկ
նուիրեալ եմ և ես յայսմ հետէ լքանել զկեանս զայս
տաղտկալի և լինել ընդ Վրիստոսի . Թերեւս անդանօր
հանդիպեսցուք միմեանց զուարճալի և գեղեցկագոյն
հանդիպմամբ, բնակցելով 'ի միասին մշտնջենաւորա-
պէս, և արժանաւոր լինել երանաւէտ խոստմանցս . ո-
րոց ընդ ամենեցուն հասանել 'ի Վրիստոսի ինչումս 'ի

տէր մէր, որում փառք և զորութիւն հանդերձ հարք
և ամենասուրբ հոգւոյն յաւիտեանս յաւիտենից .
ամէն :

ՅԻՇԱՏԱԿԱՐԱՆ

Ի Թուականիս ՆՂ Թարգմանեցաւ Զառն 'ի յաւանանէն 'ի մերս, 'ի
ձեռն Արարչամու զամառիկոսի 'ի Հին և յեղծ սրնակաց . Իսկ յոր-
մարեցաւ ըստ բանից զպրութեան և բառից՝ յիսկ յուստառութեան
ներսիս, հրամանաւ տեսան իմաց և հարազատի Գրեգորիոսի հայոց
կաթուղիկոսի : Արդ որք ընթեանալք կամ ընդդրմանից յիշեալից
քննեաց զրեալ աշխատարար 'ի տես ըստ խորացանչիս անուան 'ի
Բրիտանոս Յիսուս . և զտակաւ զայս յիշատակի բան զրեալից յիշա-
քանչիս փոխարկութեան . զի և զուգ զրեալ լինի 'ի կենդանի տակ
տական Բրիտանոսի անշնչիս յիշատակաւ :

Ի ՍՈՒՐԲ ԼՈՒՍԱՌՈՐԻՉԸ

ՃԱՌ Բ .

Լուսաւածազարդից արանց գովասանութիւն բա-
ղում և զանազան է . որպէս և զանազանին յոգնապա-
տիկ գարնանարուղի վայելչութիւն ծագիանց, գունա-
պաշտօն սաղարթայեալ ազգի ազգի գունովք զոր ոչ
բաւէ տեսիլ աչաց ժողովել 'ի շտեմարանս մտաց, վտան
զի նա ամբարէ և լեզուն պատմէ առ 'ի պարզեւել բազ-
մաց : Եւստի և մտեալ 'ի բարաստան առաքինութեան
քաջ նահատակին և մարտիրոսին, և արեգակնափայլ
լուսաւորիչ քահանայապետին մեծաց շայոց, և ձգեալ
'ի վերայ ծագիարեր վայելչութեան նորա զաջ մտաց
իմաց, ոչ գիտեմ թէ զորս արդեօք կարողանամ բա-
զանգակել առ խնամատարել պատմութեամբ . քանզի
ցանկամ զամենայն ժողովել, երկնցիմ գուցէ 'ի բազ-
մացն վերպիցիմ . այլ բարեօք վարկանիմ նմանել ինձ
մեզուն՝ փառուն այն և անարտօմ թռչնոյն . նա և որ-
պէս գործ նորա պանչիցի է, նոյնպէս և առաքինութիւն
որոշն 'ի Բրիտանոսի . և որպէս ոչ զիտել պատմել և կամ
գիտել զգործն այն սքանչելի, աշնպէս և զորոյս զայս :

Ի՞րդ որպէս մեղաւն որ թէպէտ և յօժարի զամենայն ծաղիկն ամփոփել յինչն, սակայն ոչ ժուժկալէ, վասն զի տկար է զօրութեամբ և վասն այնորիկ ընտրէ զորս 'ի մէջն պայծառ և անօտ և շտեմարանէ ընդ թեզք և գործէ նոքոր զխորիսի մեղա, սոյնպէս և ես զորս բաւականանամ ընդունել և զայն շտեմարանցից 'ի միտս և պատմեցից լեզուաւ առ 'ի քաղցրացուցանելոյ զքիմն ընծայելոցն որք փախադին լսել զգովասանութիւն սրբ. բոցն Վրիգորի :

Ի՞րդ զինչ կոչեցից զքահանայապետս զայս, եթէ ոչ արեգակն յարեւելից ծագեալ, որոյ եհաս նշոյլք ճառագայթիցն մինչև 'ի տունն Հոռոմոց աշխարհին : Ո՞վ պանչելեացս, տնկել կամելով ուրաք բուրաստան, նախ հասանին փուշք և խլին արմատք փնասակարք, և հաղիւ իմն արմատանայ բուրաստանն. այլ այս բուրաստան մեծի նահատակիս և քահանայիս և վկայիս 'ի մէջ փռւոց բուսեալ և երկնաչափ բարձրացեալ՝ հրեշտակասաղարթ ծաղկավայելուչ գունալք և զփուշ տատասկ և զայլ արմատս փնասակարս խոտոց ոչ 'ի բաց հատեալ ընկեցեալ, այլ փոխակերպեալ 'ի ծաղիկս անուշահոտ ծառս պտղաբերս, զգժնիկն խնձորաբեր արար անուշահամ և զտատակն վարդաբեր և մանուշակաբեր անուշահոտ և վայելեացեալս, զերանելիսն ասեմ ըզՀրիստիմէ և զՎայիսնէ առեալ արմատս բազմատեղս և սփռեալ ելից զաշխարհս Հայոց մեծաց, յորում ոչ մնաց խորշ ինչ 'ի հովանաւորութենէ ոտտոցնոցս : Ո՞վ պանչելեացս, այլ մարմնաւոր նմանեալ դասուց անմարմնոցն, այլ և գերազանցեալ ևս, եթէ ոչ յանդրդնութեամբ է ասելս՝ քան զանմարմնան, քանզի նոցա ոչ գոն վիշտք մարմնոց և ոչ ցաւք անգամնոց . իսկ սա յինքեան ընկալեալ զցաւս և զվիշտս և համբերեալ իբրև զայնս որ ոչ ունին զգեցումն մարմնոյ : Ինչպիսիք և այլ ևս է սորա առաքինութիւնս . հաւատար ասեմ զսա Վերոսի և Վաղոսի, զի որպէս նոքա մեծաջան առաքինութեամբ զաշխարհս արեւմտից դարձուցին 'ի կապալաւութենէ 'ի ճանապարհս անգիտութեան, այսպէս և երանելիս այս զկողմանս արեւելից քալողելով և ուսուցանելով, եթէ պարտ է պաշտել զհայր և զորդի և զհոգին սուրբ . բանն անմեկնելի 'ի հօրէ առեալ

մարմին 'ի կուսէն, կատարեալ անձ' եղև մարդ կատարեալ, անխառ ծննդեամբն առեալ անապական մարմին. անձառ բանն անձ առեալ անուամբ մարմնով շրջեցաւ ընդ մարդկան, և որ ելլից զորէնսն Թրիատու Թքն նա և ինքն, և քակեաց մկրտութիւն, մատնեցաւ վասն մեր որ անմեկնելին էր 'ի ծոցոյ հօր, բարձրացաւ 'ի վերայ խաչին բանն, և մեռաւ մարդկային բնութեամբն և եկաց մնաց անմահ միացելով 'ի նմա անձութեամբն. քանզի երկու բնութեամբն միացաւ 'ի մի Վրիդոտան, և վասն այնորիկ մահ մարմնոյն անձութեան համարէր. անձ էր մարմնն որ կրէր զլարարանն, և անմահ էր անձութիւնն որ զգեցաւ զմարմնն. անձութիւնն զմարմնն անձացոյց. հարթ հաւասար միաւորեալ ընդ բանին, որպէս զի այնու մեռանիցի և Թաղեսիցի վասն մեր, և նոյն անձութեամբն յարիցէ և զգժոխս աւերեսցէ : () նա ծաներուք, նմա երկրպագեցէք, զի նա է անձ աննեցուն :

Եւ այսպիսի վարդապետութիւն ուսուցանէր զազգն զայն զամբարառաւան և զհայրտ : Սո անէտոյց զառ զանդն, ոչ եթէ զմինն երկուս, կամ Թէ զերկուսն չորս կամ զհինգն տանն, այլ անհամար Թիւս հազարաց : Իս լուսա բանս 'ի տեսնէն. Նշառայ բարի և հաւատարիմ, որովհետեւ 'ի սակաւուդ հաւատարիմ ես, 'ի վերայ բազմոց կացուցից զքեզ. մուտ յուրախութիւն տեսանք : Ինչպէս զերանելիս զայս՝ առաքեալ, որպէս և էն իսկ առաքեալ քարոզելով զանձն ճշմարիտ, քակելով զազգիս և ուսուցանելով երկրպագել անկեղծաւորի, 'ի բաց Թողուլ 'ի պաշտելոյ զարարածս և պաշտել զարարիչն արարածոց : Սո փափագեաց ուսուցանել զմատեանս անձաշունչ զրոց և գրեաց իմաստութեամբ ճշտս և ուսոյց ժողովուրդս բազումս. զսա տեսնմ նոր Գրանիկ, զարքայն բարեխաղաց պատժելով ճարակելով եղն յանապատի, որպէս և եղև իսկ եղն, այնպէս հակառակեալ Տրդատիոս զգեցաւ զիկրպարանս խոզի և աղծութիւք սրբոյն փոխադրեալ 'ի մարդ : Էջոս հաւատ ունելով բոլոր իբրեւ զհատ մանանխոյ յորում ոչ կարէ որդն ապականիչ բունել անդ' և նազեցուն յոսնել զպարագագութիւն հարկն. այլ այնպէս բրեաց զհաւատան վառահացեալ եթէ կատարեայի զք ինչ և

հայցեցէ : և ելէ լերինն իսկ ասացեալ փոխեաց՝ հնար էր փոխելոյ, թող թէ զմարդ խողացեալ փոխարկել, թէպէտ և արդարև ե այս նոց իմն սքանչելիք :

Եւ ետ յոյժ հիացեալ եմ ընդ առնն սքանչելիսն և յօժարիմ գովել, բայց զանգիտեմ յիմնց բանից գուցէ ըստ արժանեացն ոչ իցեմ բառական, բայց աղաւաղել զցանկութիւնս իմ ոչ կամիմ, քանզի յօժարութիւնս իմ ջանայ յազմել տկարութեանս, ասացից զոր բաւականանամ գովել յորոյ վերայ երևեցաւ աջնայ : Եւ նոր սքանչելեացս, զարեգակն յօգս երկնից պոգեւեալ այ ի բարձանց անտի արձակել զճառագայթս ի վերայ երկրի : իսկ զերանեղիս զայս արկեալ ի խոր գբի ի բարձունս երկնից արձակեաց զճառագայթս իւր : զոր տեսեալ հրեշտակք և հրեշտակապետք երանեցին զնա և սպասաւորէին նմա ի գբի անդ, զմարմնն նորա տեսանէին ի գբին և զառաքինութիւնն նորա պայծառացեալ յերկինս, մարմնով յերկինս և հրեշտակ յերկրի, մարմնով անմարմն երևեալ երկրաւոր մարդ և երկնաւոր հրեշտակ, որին հրեղէն յերկրի՝ որոյ գլուխն հասանէ յերկինս, լուսաւորիչ հայտատանեաց և հիմն հաստատութեան Հոռոմոց, առաքեալ Վրթաստոսի և առաջ նորդ մարգկան :

Եւ իսկ երանեմ քեզ, Եւսարիս կապագոհացոց, քանզի ի քեզ ձեռնադրեցաւ հօտից բազմաց հովուապետն և ձեռնադրեալն հաւասար առաքինութեց ձեռնադրողին : Ազգա բազումք արմատովք հաստատեալք, և նա ինքն միայն արմատ առեալ և զանաքմատան արմատացուցեալ : Եւ ըստ բազում պողաբերութիւնք ի բազում մշակաց երկրագործեալ զկորգացեալսն, և նա ինքն մի մշակ՝ միով բազկաւ կաշեալ զմաշոյ արօրոյ, բազում կորգացեալ երկիր կակզեալ բանին ճշմարտութեան և միով խոփով ակօսս բազումն արկանելով և սերմանս հինգերորդ, և բազում պտուղս արդիւնաւորեալ և բուռն հարեալ զմծային սերմանեացն բիւրահոս մատամբքն սերմանէր անգս բազումս : Եւ այն ժամ բուսանէր ի միով սերմանացան ձեռանէ և յաւատահատ բազկէ բոյսք ազգի ազգի : Եւ ոգ էր տեսանել աշուն և գարուն, հունձք և կալք, այլ և ձմեռն հասեալ սերմանէր ի մի սերմանէ որ է բանն ամ, և ահա

տեսեալ բոլոր զանազանեալ զմեռն առ 'ի հասկա հա-
սեալ և զայլ 'ի հասկին պարարտացեալ, և զիկես 'ի
հունձս եկեալ, և զայլն 'ի կալն ամեալ և կասեալ, և
յտակեալ շեղջս բոլորեալ և 'ի լուսոյ շտեմարմնս ժս-
ղովեալ:

Ընդ 'ի մէջ զմեռն, առեալ զտերմնս ծաղկանց
սառամնն որ ոչ տայր թոյլ բուսանել, զտերմնառն ար-
կեալ 'ի վիրապի 'ի մէջ թռնաւորաց. մարդիկ խօսունք
պատկերակից սրբոյն՝ առեալ զգարս թռնաւոր գաղա-
նաց, և վիշապք մահաբերք թռնաբերք առին զգարս
հեղոց արանց՝ և ըզուին զտոս սրբոյն, և բերանովք
զրովք մահացուցեալ սպանանէին, այնու սպասաւորէին
սրբոյն: Ընդ զինչ. ընդերկարացաւ ձմեռն բազում
ժամանակս, և զտերմնառն համարէին փտեալ իբրեւ
զտերմնն որ արկեալ արկանէին 'ի մէջ սառկն. բացեալ
ապա զվիրապն խնդրէին փտեալ անդամ մի առն, և
լնէին զերգս բազում արանց. անն ունէին հոտ գար-
շտեման 'ի թռնաւոր վիշապացն 'ի հոտտեղինն ըն-
դունել, և բուրեաց անտի հոտ անուշութեան իբրեւ
Դձգեմ դրախտէն. խնդրէին փտեալ զոսկերսն, և տե-
սանէին արեգակնափայլ պատկեր. խնդրէին 'ի գբի, և
տեսանէին զի շրջէր նա 'ի մէջ անաղարդ սառնարի.
խնդրէին սովամաշեալ ոսկերս, և տեսանէին առողջս և
պարարեալս անուշին կերակրովք. խնդրէին գաղանա-
բեկ մարմն, և տեսանէին զի հեղացուցեալ էր զգա-
լանսն. տեսին արհամարհողքն զի արհամարհեալ էին
յարհամարհէն, պատկառեալ ամուշէին և պակուցեալ
հիացմամբ առկին. Ս'եծ է անն զոր քարոզէ մեծն
Վրիգորիոս, տկարացաւ զին մեք յայնմանէ զոր տկա-
րացեալ կարծեալք 'ի թռնաւոր վիշապացն. զի թէ վի-
շապք ոչ էին անդ, բուսական էր սովն մաշել զմարմնն,
որ և անհնարին է տարել ամենայնի որ է մանդի: Ընդ
սքանչելի է ան 'ի սուրբս իւր, բարբառէին ըստ մար-
գարէին Վաւթի, զի փառաւորէ զփառաւորիշս իւր,
հիացեալ ամուշէին ընդ գործս իւրեանց և տակն. Ասա
զոր արկաք 'ի գբի և խաւարի, մեզ որ արդարեւ էաք
որդիք խաւարի՝ փայլեաց իբրեւ զարեգակն; և հանեալ
'ի խաւարէ արար որդիս լուսոյ: Սա ուսեալ 'ի մեծ հո-
տապեալէն որ խնդրէր քառութիւն 'ի հզրէ իւրոց չար-

չարողայն, մեք սորա տանջողք արկանելով 'ի վիրտայն,
 և սա մեզ լուսաղցեաց լուսաւորիչ փայլանաւորաւ ուղ-
 զեաց զոսա մեր 'ի ճանապարհս խաղաղութեան, և մեք
 սորա չարչարիչք և սա մեզ նախախնամող վերակացու :
 Սա հայր գթած, և մեք որդիք ապստամբողք 'ի հօրէ,
 մանաւանդ թէ և սպանողք : Սա զինուորեալ անպիկն
 բանակօք առ 'ի պարսաքարել զգայլն ապականիչ 'ի
 փարախէ հօտից, և մեք մարտեալք զհետ երթեալ յա-
 փրշտակող քայլոյն որ փողոտեալ գահալիժ առնէր և
 կորուսանէր 'ի սպառ : Սա հովիւ քաջ, և մեք հօտք
 բառաչողք և փախչողք 'ի սուրբ փարախէն : Սա բժիշկ,
 և մեք հիւանդք անդամօք ճեպեաք զառողջացուցիչն
 մահացուցանել մարմնով, թէպէտ և շէր հնար, զի միշտ
 կենդանի էր հողւով : Սա փշաքաղ և ճանապարհորդ
 որ առ անձային գիտութիւնն տանի, և մեք կոյրք և ան-
 զգոյշք առ անկանել 'ի դուք կորստեան, և խաւարեալ
 արջք, հարեալ զառաջնորդն մեր և ընկեցաք 'ի վիհս,
 և մարտեալ մնացաք և ոչ իմանայաք : Սա ճրագ լու-
 սաղցեաց, և մեք 'ի խաւարի նստեաք, ոչ երթայաք
 զհետ փայլահեռաբորոք շաւղաց սորա : Սա ծառայ նոյ,
 և զոր մեք անձս անուանեաք՝ արարած ծառայք մարդ-
 կան, և վասն այսորիկ ծառայս նոյ արհամարհեաց զաս-
 տուածն զոր պաշտեաք : Սիրոք մեր ճշդէին և ոչ ի-
 մանայաք, այլ առեալ արկոք 'ի խորս անդնդոց, և նոյն
 ժամայն տեսաք զխորս երկրին արեգակն ունելով յին-
 քեան լուսատու մեզ, համարեաք զգազանս ապականիչս
 մարմնոյ նախախնամողին զմեզ, և տեսաք զոս լ'դամ'
 առաջին տեսղծուած՝ ոչ իշխեցեալ օձից և քորբից
 նախ քան զգառու իրանազանցութիւն մերձեալ 'ի նա .
 մեզ երթեալ զհետ պատու իրանազանցութեանն լ'քաւ
 մայ արհամարհեալ եղաք 'ի գազանացն . մեք 'ի վերայ
 իշխանին իշխանութիւն տուաք իշխելոցն, և տեսաք
 տկարացեալ զիշխանութիւն իշխողայն որ իբրե զաղտ-
 նիս մնէին հեղաբար, և մահացու ընդօքն, որ պա-
 տու իրանազանցութեան աղազաւ հրամանն առ սպանել
 քարշապարացն, սպասաւորէին պատու իրանապահին և
 աշակերտին Վրիտառի : () թնչ արդեօք ասացից լե-
 զուաւ, կամ զխնդ համարձակին բիրք աչաց մերոց
 բաց լինել, նկատել և տեսանել զգթած հային մեր և

ինգրել զԹողութիւն որ բանս բխւա նախառնեաց զյւրազնեալ արկանէսք 'ի վերայ, և զի ոչ գոյր չոր ինչ 'ի սիրտս նորա, պնտ համարձակեցուք և երթիցուք 'ի դուրս վիրապին և ասացուք. իշխ ծառայդ այ տաքս, և ծառայեցո զապատմեալ ծառայս քո, որ առաք իշխանութիւն քեզ յայնմանէ զոր խորտակեցր յանգունգս իջանելով քս 'ի գուրս խոր, և որպէս ուսար 'ի քում վարդապետէդ, նոյնպէս արա և զուշակեցրտաց քոց: Սարդապետ բարի, ել յաշխարհ հայաստանեայց որ երևեցաք կրկին խաբելոջն, և փխանակ հնոցի բարգրեցաք զվիրապս, և բոց բորբքեալ արկաք զծոցնս վերապան. զոր ցօղացուցեալ էին առաքինութիւնք քո, շիջուցեր զմահաբեր բոց օձից և քարբից, և գնացեալ կոխեցեր 'ի վերայ կայծախակերպ վերապան, և վերադին երևեցար երկրորդ լ'նա. նիա, լ'ջարիա և Սիսայել պաշտելով զերրորդութիւնն անբաժանելի դոր ոչ հաւատացաք: լ'որդ հաւատացաք և գոչեմք ընդ խաբուգողմնստորայ արքային բարեւուցոց տեսանելով 'ի մէջ հնոցին ցօղ անային. իշխ տաքս ծառայդ այ բարձրելոյ, քե հաւատացաք խոստովանել զՏայր և զորդի և զսուրբ հոգի, ել արտաք 'ի հնոցէ վիրապէդ, և փառաւորեա զնա որ փառաւրեաց զփառաւորիչդ իւր, և պարծեաց անային պարծունոք, և գօչեա անային ձայնիւ եթէ զնա պաշտեցէք զորես համարձակութեամբ քարոզելի, նա է արարիչ որ պահեաց զիս անարատ 'ի բուռն ժանեաց վիրապին: իշխ արտաքս նոր լ'անիել և երևեցո զքեզ Սաղավկայ արքային բարեւուցոց որ է հայաստան, զի արկար 'ի գուր, ոչ եթէ 'ի մէջ երկուց առիւծուց, այլ ևս առաւել բռնութեամբ գազանաց, զի ամենայն գազան թէպէտ և բեկանէ, է հնար թերևս միանգամ առողջանալ, իսկ թունաբեր ժանիք վիրապաց ոչ բեկանէ զմարմինն և ոչ նուազեցուցանէ զանդամն, այլ փոքր ինչ առջան չափ գանելով զմահն աններելի 'ի վերայ ածէ, և յայտմանէ մեացեր անջնաս, թող թէ չմահացար:

Լ'որդ զայս ամենայն թերևս 'ի դէպ էք ասել նոցա, այլ մեք 'ի մէջ ածեալ զնորա պատճառ չարաբանացն գալիսցուք: լ'քայն Տոդատիոս յազադս հօրն իւրոյ սպանման մոլեգնեալ, և յետ այնչափ հարուածոց և

տանջանայ գանդից և գելարանայ, սահրաբեկ և անդա-
մառաշ կախողանայ և ամենայն կտտանայ որով կտտե-
ջին զնա չոր մահանօք և նա բազում համարձակու-
թեամբ կրէր վասն անուան տեառն մերոյ և փրկչին
{ Խոստի Սրիստոսի, և առ նոսա այսպէս ասէր. ' Եւրք
հարկանէք զիս գանիւք և տանջանօք մարմնասէրք, վայե-
լելով զայս կեանս վաղանցուկ և երազատիւյ յառա-
հատ լինելով յանանց կենացն, այլ ես զառժամանա-
կեաց կեանս համբերութեամբ տանիմ յաղագս ոյնմ
որ չարչարեցաւ վասն իմ. բացեալ լինի ինձ կեանքն
անմահութեան, և դրախտին փափկութիւնն անուշա-
հատ բուրմամբ, յոր մտից և ժառանգեցից յաւիտեան
և ուրախանամ և երախտիս համարիմ զոր դուք վար-
ժանիք անձին իմոյ արկանելով 'ի վերայ իմ զսարչա-
բանս, զի թէպէտ սահրաբեկ արարէք գելարանօք
զանդաւան զսուղ ժամ մի համբերելով, և յետ այնորիկ
առողջացեալ ատօքս և հաստարմատս իբրեւ զարմաւե-
նիս բարձրացայց առաջի արարչին իմոյ բազմաստեղն
տարածեալ սաղարթազուարճ և ծածկազարդ, որ ոչ
թառամեցի յաւիտեան. այլ գարնանաբեր պնդակազ-
մեալ և պայծառացեալ զուարթանալ 'ի բուրաստանս
նշտատունկ գրախտին, զի թէպէտ և դժոյզակ բարձրա-
բերձ մեքենայիւք և գելարանօք կախէք զիս զլիւիվայր,
սակայն վստահացեալ եմ թէ առ սուղ ինչ համբե-
րութեամբ՝ գլխաւորութիւն իմ մինչև յերկինս բարձ-
րացի առաջի արարչին իմոյ. այլ և գաւազանդ և ար-
ջառաջիլ տանջանարանքդ որ մաշեն զմարմինս իմ, հա-
ւատամ եթէ սկիւհհուռնակապ զարդարեալ պսակք
հիւսեցին ինձ, զոր կապեցէ թագաւորն 'ի զլուխն իմ',
և նստուցանէ յառաքատ երկնաւոր հարսանեացն. և
արիւնս այս որ հոսեալ իջանէ 'ի մարմնոյ իմմէ, ներկէ
ինձ բեհեզ և ծիրանիս թագաւորական զգեստ անմա-
հութեան որ ոչ մաշի յաւիտեան : () Այս ամենայն
ձեռք էր պատառտանել երանելոյն :

Եւ զի՞նչ ասաւ յետ այսր ամենայնի. ոչ յագէր անօ-
րէնութեամբ արքայն Տրդատիոս որքան կապեալ էր
զնա և չարչարեալ, այլ իբրեւ զայն ևս հասանէր 'ի վե-
րայ իրացն եղելոց, թէ արդարեւ սա է որդին Լնակայ
պարթեի որ սպան զԽոսրով զհայրն իմ, ես հրաման

կապեալ ոտիք և կապեալ ձեռքք և պարանոցա խա-
զացուցանել 'ի գաւառն այրաբատեան յամրոցի, որ
կանել 'ի խոր վիրապին: Ո՛վ անմիտ, թերեւ տեղ
սուրբն Վրիգորիոս, զի թէ հայրն իմ մարմնաւոր զի-
նա պատահեալ անօրէն հօրն քում, նա սարնաւ և եր-
րեաւ յանցաւորէս զոր փեմնս համարէր, բայց և հա-
զուով իսկ յանմահ տանջանա մասնի, բայց դու խնդրե-
լով յինէն զվրէժ հօրն քում որ ես որդի անօրինի, որ
թէ պիտոյ էր անթեթելի պահել զմարմինս իմ, ոչ յաշ-
թէին ինձ տանջանք քո, այլ աներեւոյթ տանջանք
տանջելի զհոգիդ քո մարմնովդ հանգեղմ մինչև զգե-
ցեալ երկիր պապանէիւր նոյն խնց: Ո՛րդ դու առաջի քո
տանջես զիս, և դու ինքնին լինիցիս առաջի իմ տան-
ջեալ և հեռագոյն յինէն, և ոչ իմանաս թէ այնպէս
վրէժինդիր է թագաւորն իմ, զի զոր դու քեզ բարե-
կամս համարիս, քնա պատրաստէ քեզ տանջող յոտի
տենտկան: Օ այսոսիկ և առաւել քան զայն 'ի գեղ
եր ասել սրբոյն առ թագաւորն:

Բայց մեք այսուհետեւ եկեացուք առ զուրն վիրա-
պին, և տեսանիւեմք թէ զինչ եղև անդ սքանչելիք,
ընկեցին զնա 'ի գաւառ անդ և այն էր բնակութիւն օմից,
և ապա զինչ առեր վիրապին. () քհնեալ է գաղուսա քո,
ով հայր հրաշապի, քանզի նոքա պատրաստեցին զիս վի-
տանջանաց խորասոյզ անդնդային մթացեալ հաւատար-
և ահա արարին քո պատրաստեաց զիս լինել բարա-
տան քեզ, ես բնակարան էի խաւարի և ահա առիկ
եղէ քեւ տաճար լուսեղէն. անուն իմ կոչեցեալ էր խոր
անդունդս, և քեւ վերացեալ ձգեցայ յօգս երկնից, և
հպովեալ ունիմ յիս արեգակն լուսաւոր. որ լուսաւորէ
զաշխարհս հայաստանեայց. արկունելով յիս զմարմնս
բազմաց ժահահոտութեամբ տղմնի ապականելի, և ու
վտանջ լինեալ զմարմինս ընդ օսկերս քանցէի, գարշելի
և դաժանս բուրէի հոսս և դառնացուցանելի զհոտ-
տելիս բազմաց, բայց այժմ քեւ երևեցայ ճաղկաղորդ
տերև, և զուարթացեալ վարդաբուրիս մանուշակաբեր
բուրեալ ազգի ազգի անուշահոտութիւնս: Ո՛րդ թա-
նաբեր վիրապքն որ անդ բնակեալ էին, զինչ յորժամ
տեսին զսուրբն Վրիգորիոս անդ ընկեցեալ. զառաջինն
խնդրէին զտղորական բնութիւնն իւրեանց, տեսա-

նեխն զի հրեշտակք սրովլէական թեզք բարձեալ իջու-
ցանէին զնա առանց ֆնասու . և պահուցեալ հիացան և
ասեն . Ս' եք ծնունդ եմք որդանն որ պատրեաց զյաւ
ճաշակմամբ պողոյն և արօրեալ 'ի վայր ընկէց 'ի փափ-
կութենէ դրախտին, և դու զաւակ Ս' զամայ և թոռն
յաւայի որ ընկալան զվշաբերութեան անկծս, որ և ա-
ռեր հրամանն յարարէն սպասել զլիայ մերոյ և մեք
քում գորշապարացոյ . և արդ լոտ այսմ հրամանի դի-
մեցաք 'ի քեզ կատարել զընական թշնամութիւնն մեր
'ի քեզ, և տեսաք զմարմնով քով զօրք անմարմնոց, և
զքեզ դասաւ որեալ ընդ անմարմնական դասն և պատ-
կուեցաք . այլ շլացան խայթոցք մեր, և ժանիք մեր
թիւնօք կակղացան, և եղեն իբրեւ զմոմ հալեալ յե-
րեսաց հրոյ անծաղարդ պատկերէ քումմէ . թոյնք մեր
որ բոցալեռեալ գործէին զմութի 'ի մարմինս օտարս,
անծարուղի աղբեր աղօթիւք քո դարման և եղեն իբրեւ
զքուր ցուրտ, և փոխանակ փոխելոյ յերեսաց քոց, ե-
կեզցուք 'ի սպասաւորութիւն հեղացուցիդ գազանային
բնութեանս մերոյ, զոր և մոռացաք իսկ վասն հրաման
պատկերի քում առանց երկիւղի քում . և արդ աղա-
նակերպ հնչմամբ սնան 'ի տան քում առանց երկիւղի .
Ս' և ես զարմացեալ եմ ընդ չորեքտասան ամ լի-
նելոյ նմա անդ . բայց եկեսցուք յայն եթէ զինչ ընկեր
վախճանն յետ այնչափ ամաց : Ս' . (Յայնմ ժամանաւ
կի թագաւորն ժամ տուեալ որոց զօրայն և ինքն ե-
լեալ 'ի կառս կամեցաւ 'ի քաղաքէ անտի արտաքս ե-
լանել և վաղվաղակի պատուհաս 'ի տեառնէ 'ի վերայ
հասեալ, այսոյն պղծոյն հարեալ վնա 'ի կառաքն 'ի վայր
կործանէր, և մոլեգնեալ սկսաւ ուտել զմարմինս իւր .
նա և ըստ նմանութեան արքային բաբելոնացոյ յա-
բու գողոհոսորայ ելեալ արտաքս քան զմարդկային բնու-
թիւնս ըստ նմանութեան վայրենի խոզաց այնպէս բնա-
կեր 'ի մէջ նոցա, մտեալ այնուհետեւ խոտաճարակ լի-
նէր . և այսորիկ զբանչելի յայսմ վայրի : Իսկ առ թա-
գաւորն զինչ . պարտ էր ատել : Ս' վ թագաւոր, զհետ
երթալով քո սատանայի արհամարհեցեր զծառայող
Ս' սուրծոյ, վասն այնորիկ և նա որում սպասէիր լու-
կեալ տանջէ զքեզ հրամանաւ ճմարտին Ս' սուրծոյ,
զոր պաշտէ մեծն Ս' արգորիտս . դու արհամարհեցեր

զմարմին երանելոյդ չարչարելով և արկանելով 'ի բանդ և 'ի վիրապ, վասն այնորիկ և զքո մարմնդ տեսեր 'ի մարմին խոզի. քանզի և անմտացար չարաչար հա-
կառակիլ ընդդէմ ձգմարտին այ, տանջել զհաւատա-
րիմ ծառայ նորա. գծնէ յայսմ հետէ զգաստացիր չա-
րաչար հարուածովքդ, և կոխեա խոզենովք զտատանոց
որ կոխեաց զքեզ, զգնելովդ քո դարձեալ զմորթն 'ի
դամայ. ասա անասնական լեզուաւդ, մեղայ առաջի
տեառն, փոխանակ զի անարգելցի զայրդ զայդ սուրբ
ճարտարատան լեզուաւ, խոնարհեցո զսոզակերպ ան-
հեթեթ զլուխդ որ սիրէ զթաւալէն 'ի տիղմն նիխեալ,
փոխանակ զի հարառացեալ բարձրացեալ օւնէիդ զգո
'ի վերայ սրբոյ նահատակիդ. կարկառեա զկնձգեա-
ցեալ ձեռն քո և կալ զստս մարտիրոսիդ, փոխանակ
զի իշխանաւթեամբ շարժէիր զնա տան մատամբք, և
տայիր հրաման կապել զստս և զձեռն և զպարանոց
տեառնդ քո և վարդապետիդ. ծանիր անդգոնացեալդ
եթէ կենդանի է հնգետասանաւեայ բազմեալդ զոր մը-
տաւոր գոլով քո համարէիր մեռեալ գտեալ զոսկերաց
դորա. գիմեա խոզացեալ մարմնովդ առ դուրս վիրա-
պին, փոխանակ զի մարդ գոլով քո մղեցեր ընկեցեր 'ի
վիճս մահաբերս. ազաչեա խոզացեալ անձամբք զքո
զոր փտեալ համարէիր զբժիշկդ քո, և տայ քեզ զա-
ռաջին մարմինն. երթ գնա խոզավազս չորքոտամբք առ
ափն գբին, և աղաղակեա անդ եթէ եկ արտաքս ծա-
ռայդ բարձրելոյ, փոխանակ զի 'ի վերայ կառաց նստեալ
բարձրամեծիւր անձազքեաց լուսաւորչին :

Եւ արդ զայսոսիկ պարտ և պատշաճ էր ասել յայն-
ժամ. 'իայց ասաս զինչ արդեօք իրք կատարէին. և ա-
պա տեսիլ անձային երևեալ 'ի վերայ քեռ թագաւորին.
Ի զուր Զանայք բժիշկ 'ի մարդկանէ խնդրել. անբժը-
կելի ախտիդ ձերոյ չիք հնար, բայց եթէ մեծն 'Երի-
զորոս որ յայ առաքեցաւ ձեզ բժիշկ, զոր դուք ար-
բուցէք նմա բաժակ մահու, զի ես իսկ եմ ան ծառայի
իմոյ 'Երիզորի, զոր գուքդ մահացուցէք վասն բազմա-
տաւածութեան ձերոյ. զնա յարուցանեմ ձեզ բժիշկ
զի բժշկեացէ զձեզ, և 'ի ձեռն ծառային իմոյ հալածե-
լոց են 'ի ձէնջ պատուհասքդ : Եւ ահա հիւացեալ, ա-
սէ, ընդ տեսիլն կինն այն որ կոչէրն Խորովիգուխա :

և երթեալ պատմէր զտեսիլն։ Տեսի առէ այր մի լուսազգեաց որ երևեցաւ ինձ 'ի տեսլեանն, և ասաց թէ ոչ գոյ ինչ այլ բժշկութիւն հարուածոցդ այդ որ հասին 'ի վերայ ձեր, բայց եթէ յգետջիք յ'ըրաշատ և հանջիք 'ի խոր վիրապէ անտի զկապեալն Ղարիբորիտ, նա եկեալ ուսուսցէ ձեզ բժշկութիւն։ Եւ մարդիկն իբրև լսէին զայս ծիծաղէին և այսն առնէին զնա ասելով. () Ինչ խօսիս, գէ ուրեմն հարաւ 'ի քեզ, և գո՛ւ մոլեգնեցար. զիսորդ հնար է փտեալ ոսկերաց խօսել, և ասել գեղ բժշկութեան. որպէս բաւական լինէր նմա հասանել յատակս վիրապին, զի և 'ի տեսլեանէ օձիցն որպէս ապրէր, թող թէ 'ի խայթոցաց նոցա, զի 'ի նոյն օր իբրև ընկեցին զնա 'ի վիրապն առժամայն սատակեալ լինէր. և այժմ հնգետասան ամ է զոր և փոշի համարիմք զոսկերս նորա, թող թէ փտեալ մի այն. երթ լուեա զայդ յասելոյդ, զի մի ծաղըս որասցեն զբանս բերանոց քո։ Եւ ասպա զինչ. հաւատաց կինն բանից նոցա, և երթեալ լսէր 'ի սենեկի իւրում, և ոչ զայրւոյն ինչ համարեալ զնկանակն որ հրամանս առեալ օր ըստ օրէ ընկենայր 'ի վիրապն։ Եւ այնժամ կրկին երևեալ նմա տեսիլն այլ և հնգեկին և մեծաւ սպառնալեօք ասէ. Եթէ ոչ պատմեսցես օտէպ, և մի երկընչիւր ասել յայտն առնելոյ զքեզ և անհնարին համարելոյ հնգետասան ամ կենդանի մնալոյ նորա, զի հրեշտակ տեառն առաքեցաւ սպասաւորել նմա, եւ ընդունէի զնկանակնս և մատուցանէի նմա որպէս Եղիայի յանապատին, և նմա 'ի վերայ երկրի, այլ սմա 'ի խորս երկրի ունելով յինքեան արեգակն լուսաւոր զառաքիւնութիւնն. զառաջինն յիրաւի ըստ թերահաւատութեան նոցա կարծեցեր, բայց այժմ հաւատա բանից իմաց, եթէ ամենայն հնարաւոր է առ 'ի յայ. ոչ իցէ լուեալ քո եթէ զիսորդ ապրեցաւ յանիկէ 'ի մէջ քաղցեալ առիւծուցն 'ի գբի անդ, և կամ երեք մանկուքն 'ի մէջ բորբոքեալ բոցոյն, և բարձրութիւն բոցոյն նշանակելով զքառասուն և զիննօրեայ պահոյն զորբութիւն, և կամ որպէս զօսկերսն զփտեալսն 'ի դաշտին պատուիրանապահին Եղեկիէլիւ հրամանն ւայ 'ի յորից կողմանց հողմ շարժեալ և եկեալ ոսկր առ օսկր, և ոչ առ օտար ինչ, այլ իւրաքանչիւր ոսկր ընկեր առ ընկեր կը-

ցեալ՝ ջիւք 'ի վերայ ոսկերացն ածեալ և մարթ, և քը
չեալ շունչ կենդանութեան և կանգնեցան կացին 'ի վե
րայ սախց իւրեանց, ժողովուրդ բազում յոյժ. նա և
այժմ նոյն ձեռն է զոր քարոզէ սուրբն 'Սրիգորիոս, կա
րող է ապրեցուցանել զնա 'ի վերապէս անախ. և որդ
գու հաւատառ բանից իմաց, և երթ պատմեա ժողովը
դեանն:

Եւ ապա կինն տարսեալ հիացմամբ և զգուշութի
մեռեալ պատմեաց նախարարացն, և նոքա կոչեն զնա
ասկարար թագաւորին, վաղվազակի պառզեն յ'Սր.
տաշատ. Երթ, ասեն, մատո աղաչանս ծառային նո
յնմ զոր ոչ համարեցար մարդ, երթ աղաչեա զքեզին
զոր ոչ լուսք բանից նորա. երթ կոչեա զնա 'ի վերա
պէն զայն որ կոչելոցն է զմեզ յարովայնէ քժոխոց. երթ
աղաչեա զարհամարհեալն 'ի մէնջ, զի տրասցէ որդ.
մեծիւն 'ի վերայ արհամարհողացս: Օպա ամենայն
և առաւել քան զայն թերևս 'ի դէպ էր նոցա ստէլ:

Եւ ապա գնացեալ նախարարին 'ի քաղաք անդր, և
իւրեւ հարցեալ եղև 'ի քաղաքացեացն պատճառ գալու
տեան նորա, զոր իմացեալ սքանչանային 'ի միտ իւ
րեանց հիացեալք և ասէին, որպէս խնդրէ կենդանի
գերեզմանի հնգեռուսանամեայ փաեալ ոսկերս. զիպոք
խնդրէ ապրեալ մարմին որ ժահահոտեալ է յորովայն
վիշապայն փաեալ և ընդ հող խառնեալ, որպէս խնդ
րէ զմարմին հողացեալ 'ի բժշկութիւն որ զինքն ապրե
ցուցանել ոչ կարաց: Եւ ապա զինչ. կապեցին ստ
կարս պարանայ երկայնս և ստուարս և արկին 'ի վերայ
անդր, և աղազակեաց մատակարարն 'ի ձայն մեծ և ա.
սե. Եւ արտաքս ծառայք նոյն եթէ կենդանի, զոր դի
տեմ իսկ եթէ ստուգապէս կաս, որ է հրամայեալ է.
լանել տէր ամեն քո զօրութեամբ նոյն քո. եւ արտաք,
եւ ծառայք նոյն և ազատեա զծառայքս քո 'ի ձեռաց ս.
տուածոցս զոր պաշտեմք. եւ որդիդ լուսց և ազատեա
զմեզ 'ի խաւարէ ստուերացս. եւ արեգակնիդ 'ի խոր
անդնորց և առաւել լուսաւորեալ զմեզ քան զարեգակն
որ հոլովի 'ի վերին յօգս, վասն զինչս լուսաւորէ զայ
մարմնոց, և դու լուսաւորես զայս հոգւոց մերոց և ա.
ռաջնորդես յերկիր ուղիդ, որ է լոյս աներեկ և անմե
տոց: Եւ ոչ զայստիկ այսպէս ստեղծ նախարարին, իսկ

նա չարժէր զփարս պարանայն . և նոցա խնայեալ ձգեալ
հանին զնա արտաքս և տեսեալ զարեգակն զի 'ի վերայ
զգեցեալ էր զամպն , քանզի թխոցեալ էր մարմինն նո-
րա իբրեւ զածուխ սեպցեալ . և խնայեալ տեսին եթէ
մարմին էր որ կրէր զարշարանն , և իբրեւ զանմարմին
համբերէր և լուսաւորէր . և սպա հանգերձ մատու-
ցեալ զգեցուցին զնա , և հիացեալ զարմանային ժողո-
վուրդն այն զոր պարտ և պառչաճ էր աղաղակել նոցա
բոտ իմաստոյն . { Կայնժամ կացցէ արդարն բազում
համարձակութեամբ հանգէպնեղաց իւրոյ , և որ ան-
գասնէին զխատակս նորա տեսեալ զնա խռովեսցին և
'ի վերայ սքանչելի փրկութեան նորա զարհուրեսցին
յոյժ . զինչ շահ եղև մեզ հպարտութիւնն , և զինչ
ամբարտաւանութեանն նպաստ . արգ զայստակ 'ի գէպ
էր նոցա ասել :

Եւ մեք գովաւանութեամբ հանգերձ պատմեցուք
զայն ինչ որ յետ այնորիկ լինէին : Եւ յորժամ ել նա
'ի վիրապե անտի , թագաւոյն և ամենայն մարդիկն ժո-
ւղանալք մերիք և իայլառակք զային առաջի նորա
է կացեալ արտաքոյ բաղարին սպասէին նմա , և տես-
եալ զնա 'ի հեռաւորանէ զի գայր , սկսան մեք գնաբար
ուտել զիւրեանց մարմինան , աղաղակէին և ասէին . Եւ
մարմնաւոր հրեշտակ , և լուսովք քո հաղածեա զանմար-
մին զխաւարանիւր հալածիչս մեր , եկ հալածիչ իշխո-
ղաց մերոյ որ զայրացուցանէին զյանդգնեալ տիրոս մեր
այս 'ի հալածել զգորաւոր հալածիչս իւրեանց . եկ ե-
րեւելի մարմնովք և հալածեա զաներեւոյթ խաւար հա-
գաղ մերոյ , եկ նիւթական մաշկեղէն պատմու ճանաւդ ,
և հալածեա զաննիւթ և զանմարմին ընդգիծմամբոք
որ հալածենդ . եկ արեգակնդ բազմախորշակ , և ցումս
քեցո զկուտակեալ ուղիս անորէնութեան մերոյ , և հրա-
ցո անային վարդապետութեամբ որ 'ի լիճ սառնամա-
նեաց մածեալ ներկեալ եմք , եկ գեա անային և տա-
գեա զկորդացեալ անդա մեր , որպէս զի դարարացեալ
ժողկեսցի սերմն չորացեալ որ քեւ անկաւ 'ի մեզ . ան-
աջացո զհասին , հնձեա անային մանկաղաղ , և կա-
սեա եզամբք դաւակոք քո և կամեաւայլ անային լե-
զուաւդ քո և հոտեա անային լեզուաւդ և շեղջիս տա-
տուածային բազկաւդ , և ան զարգիւնք քո յանային

չտեմարանդ, և երկնահա և կոյծակ վարդապետ. թեամբդ քո վառեա զփուշ դժնիկ որ հեղձոց զեր. մանիս վաստակոց քո. եկ մշակդ 'ի վերապէզ անդին. գոց որ սերմանեցեր 'ի խորոց 'ի վեր զերմն վարդապետ. թեանդ, եկ և 'ի մէջ սառնամանեաց հոռեա ըզ. քաղցրաշունչ հարաւդ, և դործեա անպին զերկիր՝ զոր յառաջագոյն ոչ արայար դործել, այլ զլուսաւոր արե. գակնդ 'ի խաւար արկեալ բանտեցաք չարաչար:

Այս արգ ըստ արժանեաց գովել զերանեկեա ոչ է հը. նար, բայց փափաքումն հնարաւորէ զեռ. ասացից կարճ 'ի կարճոյ եթէ յետ պոսորիկ զքնչ արդեզք: 'Բեր ա. բարիքն ընդ հաւատարիմ ծառայն իւր. 'Բնիւ, ծառայ բարի և հաւատարիմ, մի ինչ զմտաւ աներ վասն սեր. վարկութեդ քո. վասն զի գու անկեցեր երկրորդ Պա. զոս, և ես մնուցանեմ, եկ մուտ յուրախութիւն տեան քո. մի երկնչի երկրորդ 'Բսվեա, զի պաշտօն գեռա. հաւատ առցես յազգաց. գու սիրեցեր զեռ առաւել քան զմարմնդ քո, և ես զհանգիստ զոր պատրաստեցի սի. բեւեալ իմոց տաց քեզ. եկ հանգիր 'ի բազում ախա. տութեցդ նոր 'Բանիել. եկ յառաքաւատ հարանեացդ զոր յառաջագոյն խոտաւցայ քեզ. եկ գաւաւորեա ընդ առաքեալն կրկին առաքեալ, որ քարոզեցեր զբան ճմարտութեան յազգ. հպարտացեալ. եկ պարեա ընդ հրեշտակաց գունդան, որ յերկրի նմանեցեր վարաց նո. ցա. եկ վայելեա ընդ հայրապետս և անկեաջիւր արմա. ւենիդ սուրբ 'ի տան տեան և 'ի դաւիթս նոյ քո ծա. կեցիւք. եկ պատկաւորեա ընդ վկայն և զուարճիք ընդ դասս նահատակաց իմոց 'ի սուրբ հարանարանիս. մում, եկ ուրախացիր ընդ գունդս ճգնաւորացն որ սիրե. ցեր զէրկնս և զամբլութիւնս, այլ և ազութիւք խա. չափեցար ինձ անզբաղապէս. և վասն պարբիկ ես առա. քեցից զգունդս հրեշտակաց իմոց, և ժողովեցից զքեզ առ իս, և մեծից զքեզ 'ի դրախտն յոր եմուտ առա. զակն խաչիւն իւրով, վասն զի գու բարձեր զիսալ քո և եկիր զքիս իմ:

Այսանեկե ես գու 'ի հպրապետս, հայր սուրբ, հրեշ. տակ 'ի մարմնի և անմարմնն ընդ անմարմնան գտեալ. երանեկի ես քաջ վերականգու որ գտեր զխաչինս կորու. սեալ թագաւորին քո առանց փարսախի, և անեալ ժա.

զովեցեր զնոսա 'ի գաւիթս նորա . երանելի ես դու որ քակեցեր զորջն դայլոց և խորտակեցեր զգաղանս ապականիչ , և պարտեցեր զփարախ հօտի քում զօրութիւնս անձնի որ հատաւ առանց ձեռնի , և արկեր ցանկ անձային պատուիրանսուն և բազմացուցեր զհօտս թագաւորին քում , երանելի ես դու կոչեցեալ առաքեալդ , որ քարոզեցեր զաւետարան որդւոյն անի և ծանուցեր զանորինական մարդեղութիւնն ազգի օտարի և ուսուցեր երկրպագել անբաժանելի սուրբ երրորդութեանդ և մի անձութեանն հօր և որդւոյ և հոգւոյն սրբոյ . երանելի ես դու հաւատարիմ վկայ Վերիտոսի որ վշկայեցեր վասն նորա ըստ նմանութեան երանելւոյն Պետրոսի թէ նա է որդի անի կենդանւոյ անմեկնելի 'ի ծոցոյ հօր . երանելի դու որ յանձն առեր զչարչարանս վասն նորա որպէս և նա վասն քո . երանելի ես որ զհնգետաւան ամ ժառկալեցեր 'ի վիրապիւնսդ : Վազեմ և զհօգի նորա սուրբ զոր դու քարոզելիր , զէակիցն հօր և որդւոյ . որում պատիւ և զօրութիւն յաւիտեանս յաւիտենից . ամէն :

ԱՌ ԼՈՒՍԱԲՈՐԵԱԼՍՆ ԱՍԱՑԵԼՈՎՆ ԼՈՒԱՏՄԱՐԻ ՄԱՐԻԱՄԱՑ

() րհնեալ է անձ , ահա և յերկրէ աստեղք երևին . աստեղք որ քան զերկինս ևս պայծառագոյնք , որ 'ի յերկրիս են . աստեղք՝ յազազս որոց յերկնից յերկիր երևեցան . ոչ 'ի գիշերի միայն աստեղք , այլ և 'ի տունջեան : Եւս երկրորդ սրանչելիք , 'ի տունջեան աստեղք քան 'ի գիշերի պայծառագոյնք՝ քանզի նոքա յարեգականն երևել ծածկին , իսկ սոքա յարդարութեանն արեգականն երևել յաւետ փայլեն : Տեսեր աստեղս երբեք ընդ արեգականն երևեալս . նոքա 'ի կատարածին հասանել պակասին , իսկ սոքա 'ի գալ կատարածին առաւելագոյն երևին . յազազս նոցա ասէ՝ եթէ “ Լ'ըստեղք երկնից անկցին որպէս անկանի տերև այգւոյ , ” բայց յազազս սոցա ասէ՝ եթէ “ Լ'որդարք փայլեացեն իբրև զաստեղս երկնից , ” Օ քննէ՛ որպէս անկանի տերև ,

այդպէս, այնպէս առտեղք երկնից անկցին։ () որ օրինակ
այդի ցորդան անուցանէ զազկոյնն, պէտա ունի ծածկու-
թի տերեւոյն, իսկ յորժամ 'ի բաց դնէ զդառւղն' և
զգլարս տերեւոյն 'ի բաց դնէ . նոյնպէս և աշխարհ ցորդան
'ի յինչեան զմարդոյն բնութիւնն ունի, և զաստեղ
երկնից իբրեւ այդի զտերեւ . իսկ յայնժամ ոչ ևս երկրոյ'
գիշերոյն և ոչ աստեղացն պէտք լինիցին այնուհետեւ .
Հրատեսակ է աստեղացն բնութիւնն այնոցիկ, հրատե-
սակ է աստեղացն բնութիւնն այսոցիկ . այլ անդ հոգ
զգալի, իսկ աստ հոգ իմանալի . քանզի " Լա զբեղ
մկրտեացէ 'ի հոգին սուրբ և 'ի հոգի, : Լիաքա զա-
նուանն ուսանել զերկոցունց այնց աստեղաց . անուանք
պատրիկ Հայկ և Լ'ՐԶ, Լիբերտայ և Լ'Ղուսեկ . իսկ
աստ երեկոսեայ և ոչ որ այլ . լուսաբերը ամենեքեան :

() Իհնեալ է անձ որ առնէ զսքանչելիս միայն, որ առ-
նէ զամենայն և յօրինեալ փոփոխէ զնոսա . որ նոյն
քան զերեկ գերիք, այժմ ազատք և քաղաքակիցք է,
կեզեցոյ . ոչք յառաջագոյն յամենմ մեղացն, այժմ 'ի
համարձակութեան և յարդարութեան : Վիանքի ոչ ա-
զատք միայն, այլ և սուրբք . և ոչ սուրբք միայն, այլ և
արդարք . և ոչ արդարք ևեթ, այլ և որդիք . և ոչ որ-
դիք միայն, այլ և ժառանգք . և ոչ ժառանգք ևեթ,
այլ և եղբարք Վրիտասի . և ոչ միայն եղբարք Վրիտ-
ասի, այլ և ժառանգակիցք . ոչ ժառանգակիցք միայն,
այլ և անդամք . ոչ անդամք միայն, այլ և տաճար, ոչ
տաճար ևեթ, այլ և քնար հոգւոյն : () Իհնեալ է անձ,
դարձեալ առաջուք, որ առնէ զհրաշալիս միայն : Տե-
սեր մկրտութեանն որքան են պարզեք . և սակայն յու-
լովից թուի զմեղանացն ևեթ ունել զթողութեանն
պարգևա . բայց միք թուեցաք զպատիւս : Լ'յար ազա-
գաւ և զմանկունս մկրտեմք, թեպէտ և մեղո ոչ ունի-
ցին, զի յանելոյի սրբութիւն, արդարութիւն, որդե-
գրութիւն, ժառանգութիւն, եղբայրութիւն, Վրիտ-
ասի անդամ լինել, բնակութիւն լինել հոգւոյն :

Լ'յլ ով ցանկալի եղբարք, և թէ արժան է ինձ զնկ
եղբարս կուշել . քանզի երկանցն ընդ ձեզ հաւատարեցի
նոցին, այլ զկնի այնոցիկ զազգակցութիւն հաւատարի և
զհարազատ կարուսի : Սակայն տուք ինձ կուշել զնկ եղ-
բարս յազաքս սիրոյ . և սղուշեմ զնկ որքան առաւել

վայելեցաք 'ի պատիւ, այնքան մեծագոյն ցուցեք զիջե
 թքն : 1) ասն զի նախ քան զայս ժամանակս հանդիտարան
 և կթարան էր և թողութիւններ զլորումն . բայց յայտմ
 օրէ նահատակութիւնք և անդ հանգէսք 'ի վերայ կան,
 տեսարան գերագոյն նստի . ոչ մարդկան բնութիւն, այլ
 հրեշտակաց գունդս տեսանեն զմարտն . վասն զի տեսու
 թիւեղեպք աշխարհի, ոչ մարդկան միայն, այլ և հրեշ
 տակաց . հրեշտակաց տէրինս նահատակագիր լինի . այս ոչ
 պատիւ միայն է, այլ և զգուշութիւն : 2) յորժամ զանձն
 իւր ետ յաղագս մեր, նա դատեցէ զմարդն . քանզի
 յարմարական հանդէսն օր զմրցականն ընձեռեն 'ի
 միջի նահատակեցելոցն, ոչ անա և ոչ նմա ոչ առնելով,
 որք մնայ կատարածին : 3) յաղագս որք և 'ի մէջ
 անցեալ կայ, զի բարւոք միջնորդեացէ . իսկ մեզ և տա
 տանայի ոչ 'ի մէջ կայ Վրիտտոս, այլ բոլոր մեր է . և
 զի ոչ 'ի մէջ, այլ ընդ մեզ է բարոյւթիւն . զմեզ 'ի մտա
 նել 'ի հանդէսն մարդեայ, իսկ զնա կապեաց . զմեզ
 էօծ իւզով ցնծութեան, և զնա կապեաց անլոյծ կա
 պանօք զի խափանեացի 'ի մարտն : 4) և թէ տեսանէ
 զմեզ անկեալս, գնասջիք, ասէ, 'ի վերայ նորա . նմա
 զկնի յաղթութեանն գեհէն սպառնացաւ . իսկ ես եթէ
 յաղթեմ պսակիմ . նա և թէ յաղթէ տանջի : 5) զի
 ծանիցես եթէ յայնժամ մանաւանդ պատժի, յորժամ
 ընկալցի զյաղթութիւնն, զ1) դամ ընկձեաց . և զնչ
 մրցանակ յաղթութեն . " 'ի վերայ լանջաց քոց գնաա
 ցես և հոգ կերիցես զամենայն առաքա կենաց քոց :
 6) թէ զերևելի օձն պնայես պատուհասեաց, որովք
 պատժովք տանջեսցէ զխմանալին . եթէ պնայիս դա
 տապարտութիւն գործոյն, քաջայայտ է եթէ յուով և ո
 և մեծագոյն պատիժք արուեստաւորին : () ի զոր օրի
 նակ հայր սիրուն զսպանող որդւոց իւրոց դասնելով՝ ոչ
 զսպանողն միայն պատժէ, այլ և զսուրն խորտակէ, նայն
 պէս և Վրիտտոս դասնելով զսատանայ որ սպան ըղ
 մարդն, ոչ զնա և եթ տանջեաց, այլ և զնոյն ինքն ըղ
 սուրն խորտակեաց :

II) ստահանալով պատահեալ մերկացաւք զհանգէս,
 զի և զէն մեզ զպէցցց օր քան զամենայն ոսկի պատուա
 կանադոյն և ո է, և քան զքնաւ ազամանդ հջորագոյն,
 քան զամենայն հօր Զերմագոյն և սաստկագոյն, քան

զբաղմանքս զգթ թեթեալսն : (Ա ծանորացուցանէ ըզ ծունկս զքնուցս այսոցիկ բնութի վասն նորին կուտցս օրէնք . մարդ եմ ե ընդ գեւ մարտնչել հարկիմ . մարմին զքեցեալ ե ընդ անմարմին զօրութիւնս կուտիմ . ոչար աղաղաւ զբաճն ոչ յերկաթոյ , այլ յարգարութենէ արար անծ . նորին աղաղաւ զվահանն ոչ 'ի նշ զքննոյ , այլ 'ի հաւատոյ յօրինեաց : (Անիմ ե զուրն որեալ զհոգւոյն քան . նա արձակէ նետ ընդդէմ իմ , իսկ ես տուտեր ունիմ . նա ազեղնաւոր է , ե ես վահա նաւոր եմ . օւսիր ե աստի զերկչատութիւնն նորա : (Բ զեղնաւորն մերձ երթալ ոչ համարձակի , այլ 'ի հեռուստ ձգէ . վահանն ոչ արդեօք միայն կաշմեաց ինձ , այլ ե սեղան պատրաստեաց՝ որ քան զամենայն զէն հզօրագոյն է , զի մի աշխատեցայց 'ի պատերազմին . այլ փափկանալով յաղթեցից չարին : (Վանդի տեսցեն եթէ զքեզ 'ի տէրունական ընթրեացն եկեալ , իբրեւ առիւծ տեսանելով հօր 'ի բերանոյ արձակեալ , այնպէս փառ չի ուժգնագոյն քան զամենայն հողմն . եթէ ցուցանես նմա զէնզուս յարեանն լծացեալ , ե ոչ կալ անալ կարացէ . եթէ ցուցես զբերան ներկեալ , իբրեւ զօխր գազան այնպէս յետո դառնայ :

Այսմիս օւտանել զարեանն զայնորիկ զօրութիւն . ընթացաւ զօր 'ի նորա օրինակն 'ի հին պատմութիւնն յԱյդիպտոսի զօր կամէր ածել ան զհարուածան եղիլ . տացուցն . զանդրանիկս նոցա հանդերձեալ էր ստատ . կել , վասն զի զժողովուրդն անդրանիկն նորա արգելուին , ե աստ զի մի լիցի խառնակիլ ընդ եգիպտացիս փրեայքն , վասն զի մի տեղի ունէր զնոսա : (Ասիր յօրինակին զօրութիւնն , զի ուսցիս զճշմարտութեանն զոյժ . հարուած անծառք հանդերձեալ էր գալ 'ի վերուստ ե սատակել կամէր որք 'ի տունն էին : (Բ զքնն (Ա) զվէս . զինէք , ասէ , գառն ոչխար անարատ , ե արեամբ նորա շաղախեցէք զղորունն : (Ա ինչ ասես . արեւն անբան փրկել զբանական մարդիկ զիտէ : (Այս , ասէ , ոչ վասն զի արիւն է , այլ վասն զի տէրունական արեանն է օրինակ : (Ա որ օրինակ պատկերք պղնձիք լազաւորականք անշունչք են ե անզգայք , որ փախին 'ի նոսա մարդիկ՝ զճշաւորս ե որք ունին զգայութիւնս ապրեցուցանեն անշունչքն ե անզգայքն , ոչ զի պղնձի

է, այլ վասն զի Թագաւորի սրտերէն է, նոյնպէս և արիւնն այն անգգայ և անշունչ է. որք շունչ ունին մարդիկ՝ փրկեաց. ոչ վասն զի արիւն էր, այլ վասն զի արեանս այս օրինակ էր: Հայնժամ ետես սատակիչն զդրունն շաղախեալ արեամբն. և ոչ իշխեաց ՚ի ներքո ընթանալ. և այժմ եթէ տեսցէ սատանայ ոչ ՚ի վե. բայց դրանց ցանեալ զարեանն զօրինակ, այլ զմարմնս հաւատացելոցն՝ զշաղախեալ զարիւնն ճշմարտութեան ՚ի գրունս քրիստոսազգեստ տաճարին, ոչ առաւել ևս զինքն ՚ի բաց արգելցէ. քանզի եթէ հրեշտակ անսանելով զօրինամբն պատկառեաց, առաւել ևս եթէ սատանայ տեսցէ զճշմարտութիւնն փախիցէ:

Ի խորժէս և այլուստ տեսանել զարեանն զայնտիկ զզօրութի. հայեաց աւտի հոսեցան ՚ի սկզբանէ զաղբերն ունելով ՚ի վերուստ ՚ի խաչին տէրունական ՚ի կողէն: Վասնզի ՚ի մեռանելն, ասէ, Հիտուի մինչդեռ տակաւին ՚ի խաչին էր՝ մերձեցեալ զինաւորն խոցեաց զկողսն տիգաւ, և ել, ասէ, ջուր և արիւն. մինն մկրտութեանն օրինակ և միւսն խորհրդոյն. յաղագս որոյ ոչ ասացեալ է արիւն և ջուր, այլ ջուր յառաջագոյն և ապա արիւն. զի նախ մկրտութիւնն է և ապա խորհուրդն: Խոցեաց զկողսն զինաւորն այն. փորեաց զորմ որոյ տաճարին. և ետ զքանձն գոի, զընչեղութիւնն առի: Եւ այնպէս և գառամբն եղև. չորայքն զնին զոչ խաբն, և ետ զփրկութիւնն որ ՚ի զենամանէն էր ընկալայ:

Ի կողէն ել ջուր և արիւն: Եւ զանց առներ վարկ պարագի դնորհրդոյն, սիրելի. քանզի ունիմք և այլ իմն ասել խորհրդական բան: Եւ այսի եթէ մկրտութեանն օրինակ և խորհրդոյն էր արիւնն այն և ջուր՝ յերկոցունց յայսցանէ եկեղեցի ծնաւ, աւազանաւ վերտօմն ծննդեամբն և հեղմամբ հոգւոյն որոյն ՚ի ձեռն մկրտութեանն և խորհրդոյն որ ՚ի կողէն էր: Ի կողէն ուրեմն զեկեղեցի արար Վրիստոս, որպէս ՚ի կողէն Երամայ զյուս արար. յաղագս այսորիկ և Սաղոս ասէ. “Ի մարմնոյ նորա և յոսկերացն եմք”, զկողն զեկուցանելով: Օ ի զօր օրինակ զկողն յայնժամ էառ ԾԺ և ըստեղծ կին, նոյնպէս և ետ մեզ ջուր և արիւն յիւրմէ կողէն և ստեղծ զեկեղեցի: Օ որ օրինակ յայնժամ ՚ի հիւսցման զկողն էառ ՚ի քուն լինելն Երամայ, նոյնպէս

և այժմ զքեզ մահաւն զըտրն և դարիւնն ետ . և որ յոյն ժամ 'ի հիացումն էր, այն այժմ մահ. զի աւանդիք եթէ մահս այս բան է: Տեսէք զհարգ յինքն զհարս միտարեաց Վրիստոս . տեսէք որով կերակրով զմեզ զամենեւեան կերակրէ . և նալին կերակրով պոյացաք և կերակրիմք . քանզի զոր օրինակ կին զմեռաւն խրով աբեամբն կերակրէ և կաթամբն, նոյնպէս և Վրիստոս զորս ծնաւ ինքն խրով աբեամբն կերակրէ:

Եւ որդի զի այդքան պարգևս վայելեցաք, յորով ցոյցուք զգիտմն . և յիշեցուք զուխտան զոր եղաք ընդ նմա: Զեղ ասեմ և որք այժմ 'ի խորհուրդ են եկեալ, և որ կանխաւ նախ քան զբազում ամս հազարդեցանն. հաւարակ առ ամենեւեան ձեզ է բանս, վասն զի ամենեւեան խի եղաք ընդ նմա զուխտան . գրեցաք ոչ գեղով, այլ հոգեով. ոչ եղեգամբ, այլ ընդուաւ. զի այնու խի եղեգամբ որ առ ւած ուխտն գրի . յազազս այսորիկ և Վաւիթ ասէ. “Երբ իմ եղեգ դարի արագագրի”, իրատուականցաք զնորա զտէրութիւնն, և ուրացաք ըզբանութիւնն սատանոցական. այն ձեռագիր եղև, այս ուխտ, այս կտակ: Տեսէք մի դարձեալ պարտական լի ցուք այսպիսոյ կտակի: Եկն մի անգամ Վրիստոս և եգիտ զմեր հայրենի ձեռագիրն զոր գրեաց լի քամ. նա զակիզան 'ի ներքս եմոյժ զպարտոյն, և մեր զվաշին աւելցուցաք: () Կնի ախոյիկ մեղացն նշովք եին այն, և մեզք և մահ և օրինացն դատապարտութիւն. զամենայն վերացոյց Վրիստոս և եթող, և գոչէ Պաւլոս ասելով. “ () ձեռագիր մեղաց մերոց որ էր հակառակ մեզ, զայն եբարձ 'ի միջոյ բեւեռելով ընդ խաչին”, իւտաց ջնջեաց զայն և ոչ խանգարեաց, այլ բեւեռեց ընդ խաչին, զի և մի հետք նորա մնացեն. վասն այնու ըրիկ ոչ ջնջեաց, այլ պատառեաց. քանզի բեւեռք թաղին պատառեցին զայն և ապականեցին, զի անպիտան լիցի այնուհետեւ. ոչ յանկեան կամ դադա, այլ 'ի մէջ աշխարհի և 'ի բարձրութեան խաչին զուծումն արար: Տեսցեն, ասէ, հրեշտակք, տեսցեն հրեշտակապետք, տեսցեն վերին զօրութիւնքն, տեսցեն և չար դէքն և ինքն նաւասմայ՝ որք արարին զմեզ պարտականս այնպիսեաց պարտուց յանդիման փոխաւորացն: Պատառեաց զձեռագիրն, զի մի յետ ախոյիկ 'ի վերայ մեր գիմեցեն:

Եւ արդ զի առաջինն պատահեցաւ, ժաւ թաղարք զի մի լիցի դարձեալ այլ ձեռարկեր. քանզի երկրորդ խաչ ոչ է, և ոչ երկրորդ թողու թիւն. աւազանաւ վերադին ծննդեանն է, բայց աւազանաւ ոչ երկրորդ թողու. թիւն. Լ'դ մի պղերգադցիք լիցաւ: Եւ ապա պատ-
րիկ ելեր յԵրկրպետս, ու մարդ, մի ևս ինչ զԵրկր-
պետ և զԵրկրպետին խնդրեցեա զարիս. մի ևս զԿառն
և զազիւս յիշեցես. Կառ և ազիւս մերձակայ կենցա-
ղոյս իրք են. զի և նոյն ինչն ասկին նախ քան զինեկն
ասկի ոչ այլ ինչ է բայց եթէ կաւ: Տեսեր և դու այժմ
զմեծամեծ սքանչելիսն, տեսցես և զպայծառագոյնս քան
եթէ յայնժամ Հրեայքն որ ելին յԵրկրպետս: Եւ
տեսեր զՓարաւոն զինուքն հեղձեալ, այլ տեսեր զա-
տանայ հանդերձ զինուքն ընկզմեալ: Եւ նոյն նոքա ընդ
խորս, անցեր և դու ընդ մահ. ազատեցան նոքա յերկու-
տացւոցն, ազատեցար և դու ի դիւանն ծառայութենէ.
Ի բայց ընկեցին զաղաքաբաւական իրս Հրեայքն, և դու
յաւէտ ևս զըմբօսաբարոյն ևս զմեղս:

Եւ խորժին և այլուստ ուսանել թէ զիարդ մեծագու-
նիցն ևս արժանաւոր եղեր դու: Հրեայքն յայնժամ
ոչ կարացին տեսանել զերեսն Սոլեմսի զԿառաւո-
րեալս, և այն զծառայակցի և զազալայնց. իսկ դու զե-
րեսն Վերիառար ի փառան տեսեր. և գոչէ Սուրբ ա-
սեղալ. “Եւ մենեքեան զԿառան անտան անծածուկ երե-
սոք տեսանեմք”, Եւ նոյն նոքա զՎերիառար յայնժամ
զհետ երթեալ, այլ առաւել ևս մեք այժմ. նոյն յայն-
ժամ Վերիառար զհետ երթալ յաղագս ճորհին Սոլ-
եմսի, բայց մեզ ոչ վասն ճորհի նորոյ Սոլեմսի մի-
այն, այլ և յաղագս մեր իսկ հաւանութեան. նոցա զինք
Երկրպետի երկին, ունիմք և մեք զօրոգար քաջ, ունիմք
մեք զմեծ առաջնորդ, ունիմք զՍոլեմս մերձակայ և զա-
րաւար: Օրհնէ եր նշանակ Սոլեմսի. “հեղ էր, ասէ,
քան զմեծ մարդ որ ի վերայ երկրի”, Եւ այս ոք ասելով
և յաղագս Սոլեմսի այսորիկ ոչ մեղանչէ: քանզի և
ի սորա շրթունս հոգի հեղութե նստի. հոգի հեղութե
ունէր զանձն. Սոլեմս յայնժամ ի վեր ձգեաց զմեռս.
յերկինս, և ի ջոյց մանունայ հաց զհրեշտակացն, և բե-
րէ ի խնայարհ հաց երկրային. նա եհար զվէմն և եհան.
զջրոց վաւկա. սա մեք ընկեալ ի բեղանս, հարկանէ զհո-

գեղար վեմն և աղբիւրս հօգուց բղխեցուցանէ։ (Սաղաքս
այսորիկ իբրեւ աղբիւր 'ի մէջ կայ սեղանս, զի ամե-
նայն ուստեք հօգը՝ յամենայն կողմանց հօտի աղբիւր.
զի վայելեցան 'ի փրկութեան վտան։) Եւ արդ զի այս
պիտի և աղբիւրս, և բիւրուք սեղանս լի է բարեք, և
ամենայն ուստեք բղխեն մեզ հոգեւորական շնորհքս,
հանգերձ շքմարիտ որտեք մատիցուք մաքուր գիտե-
ցութեամբ, զի ապուք զողորմութիւն և գոցուք շնորհ
'ի գեղ ժամանակի օգնականութեան շնորհք տեսան
մերց, որում փառք հօր հանդերձ սուրբ հօգուոյն յս.
ւրտեանս յաւիտենից. ամէն։

ՅԱՆԴԱՄԱՆՈՅԻՆ

“ (1) Ետ այսորիկ տուն էր շքեիցն, և եւ (2) Խառս յը-
րուսաղէմ. և անդ էր աւազան մի հինգարահեան, և
անուն նորա լ'նթ հեղդա. անդ անկեալ գնեին բա-
զում հիւանդք, կոյրք, զօտացեալք, անդամաւորք,
կազք, կողմնազաւք։ Եւ անդ էր այր մի որոց երեսն
և ութ ամ էր հիւանդութեան նորա,։ Եւ հա չարա-
թիւն որ անցանէ քան զամենայն. ամենեցուն տն,
և նմա միայն տրտմութիւն։) Եւ ինչ որ 'ի պատահարոց,
և է ինչ որ յաղլոց թշուառութեանց սովորութենէ
մեծապէս ուրախ լինել 'ի տօնիս. ոչ միայն 'ի պէտս ան-
ձանց, այլ և օտարաց առնել զողորմութիւն. իբրեւ ոչ
միայն զաւուրցն սովորութիւն գեթալով յամենայն վը-
տացեալս, և օ առաւել յամենայն վշտազին հիւանդս։
(1) այս ոչ 'ի պատուիրանի, այլ 'ի բնութեան հաստ-
տեաց անձ՝ ճանաչել զկամս անց։ Իսկ իարայելի բնու-
թեանն և տեսչութեան օրինացն իբրեւ կրկին պարտ էր
նոցա զգատանալ, բազմացել են պատճառք կորստեան։
Եւ յիշատեն և ութ ամ էր հիւանդութեան նորա.
քանի տօնք անցեալ եին 'ի վերայ, և կամ քանի օր.
բաւթ աւուրց յորում ոչ կարաց գտանել բժշկութիւն.
Եւ արեւ ցուցանեն մեզ գիրք պատմագրաց երբայեւոյն
լ'նթ հեղդա, այսինքն աւազանք հինգարահեանք (2)
զովմի շինեալ 'ի տաճարին, արարեալ 'ի պէտս ողբ.

կիզացն հինգ դուրս ջրոյ, որ զգորտալին լուանային և զշարպն սրռէին. և զհինգերորդն պատուականագոյն քան զգորտինն, վասն զի ողորմութիւնն պարտեր և ձգէր զազգն յառաջ, զի մի վերիւնցին 'ի ճշմարիտ կենացն յարժամ եկեղեցի հասցէ տէր արարածոց առ նոսա ճանաչել զտեղին նշանագործ պանչելեացն: Ուրբաթու արբաթու իմանէր հրեշտակն և շարժէր զուրն. հազար և ինն հարիւր և ութսուն և մի արբաթք էին երեսուն և ութ ամի, և ընդ այնչափ երկայնութեանն ոչ որ գտաւ ողորմած որ առեալ զհիւանդն 'ի ներքս ածիցէ առ 'ի յընդունել զբժշկութիւն ցաւոցն:

Ի նրաւ էր չարութիւնն նոցա, և անսպառ առաքինութիւն հիւանդին. ոչ հեռացաւ 'ի տեղոյն, և ոչ զյոյս իւր եհատ յակնկալութենէ: Վսկան գիրք զհամբերութիւնն Լ'բրահամու, բայց առ ոչ ինչ պակաս 'ի նմանէ. զԼ'բրահամ ձայնն այ 'ի վերուստ քաջալերէր և ասէր. «Վեղ և զաւակի քում տաց զերկիրս զայս 'ի ժառանգութիւն», Իսկ հիւանդս այս էր անմխիթար. ոչ որ յառողջաց հիւանդացն եկն և նստաւ առ նա սփոփել և զբուցուցանել և կամ յոյս առաջի գնել զիրս պահակութեանն: Վարչեցան 'ի նմանէ մեծատունքն, և զանց արարին 'ի նմանէ քահանայապետքն. արհամարհեցին զնա քահանայքն. չդարձան 'ի նա զևտացիքն. ոչ ընկարան զպաղատանս նորա պաշտօնեպք տեղանոյն. չարարին փոյթ զնմանէ ժողովրդականցն. չգտաւ գութ յամենեւեմն, ոչ յարս և ոչ 'ի կանայս, ոչ 'ի մերձաւորս և ոչ յօտարոս. աստի՛ թաւեցաւ յաջ ամենեւեմն. յերկար հիւանդութիւնն զազրացոյց զնա, յորում չիք ողորմութիւն և յառողջ մարմնոյն հիւանդացեալ զազրումն, մանաւանդ յորմէ ոչ գտցէ փոխարէնս ըստ մարմնոյ:

Լ'բրահամաց է տեղիս և ողբոց՝ ճառիս պատմութիւն. և որ ոչ այսպիսի պատահեալ ասէ, և նա մի 'ի նոցանէ տեսանէ: Սալեցան ծափուեցան անկողինք նորա, և ողորմելի կր տեղին ուր անկեալ գնէր, և յումբէն ոչ գտաւ ողորմութիւն: Ողբոց ոչ տեսանէն, լսելով խանդաղաւին 'ի տառապանս ուրուք: շար է կուրութիւն մտաց քան զկուրութիւն աչաց մարմնոյ. միում լիցի զայս փորձել յանձն իւր, այլ փութացի ուսանել զառաքինութիւն

Հոգեւոր, ընդ նմին ստասցի զանտրտունը համբերութիւնն, որպէս տեսանեմ զայրն արարեալ: Ածան մարմինք անդամաց նորա, և վհատութիւն ամենեւին ոչ գտաւ յաչս նորա. տեսանէր զչար ընկերակիցս իւր, ըզկուրօքն փարեին աչացիքն, շուրջ զկազօքն արագտունքն, գօսացելոցն 'ի սպասու կային հզօր երկատարգթն առ 'ի պատրաստութիւն ջրոցն յաղելոյ. ամենայն հիւանդացն իւրաքանչիւր պահակ, գնոյն և դիտակ բժշկութեան. բայց ողորմ և եղկելի և անպատասխար տեսանել զայս զայս ինչ որ 'ի մարդ պատաստան յամենայն կողմանց:

Եթէ և եկաց լցո կանթեղացն. վառն այլոցն զոտեսանէր, և միեմարութիւն 'ի նշխարաց կերակրոց զոր տային նմա 'ի սփոփանացն: Այլ էր նմա 'ի առնջեան, զի ոք ոչ արբուցանէր նմա ջուր 'ի ծարաւ. և չարիք 'ի ժամ գիշերի, զի չունէր զոք օգնական 'ի ժամ առաւօտուն: Յորժամ ամբօխէին մարդիկն թէ ի՞նչ քան զընկերն վաղ 'ի ջուրն իջանիցէ, և նա հանապաղ յաւայր, և նա հանապաղ վրիպէր: Առնէր կերս 'ի քսակի, չգտաւ վարձկան արտաքուստ, չօգորմեցաւ որ յիշխանացն. հատեալ էր քուն յաչաց նորա, բարձեալ նիրհ յարտեանաց նորա. և թէ երբէք զգող տներ, 'ի գիշերի ընդունէր զառողջութիւն, և 'ի լոջի 'ի նոյն ցաւն տեսանէր զինքն առաջիկայ աւուրն. և եթէ էր նմա միեմարացեալ վաղու աւուրն, և եթէ էր նմա 'ի նոյն վարանս գտանել, հրեշտակք հոգային 'ի վերջ տառապանաց նորա՝ զարմացեալ ընդ անդուծ քահնայքն:

Նմանին ամաք 'ի ժամանակս հաշտութեան զանձրեւ, և յարայել ոչ գտաւ գութ ողորմութեան. գթոյ զազան 'ի գազան երամակից լինել առ միմեանս 'ի նեղութեան, և մարդիկ առ միմեանս ոչ առնեն ողորմութիւն. կանայք ծերացեալք ընկալան զծնունդ դեմոյն. լեօք, այրս այս ոչ գտանէր ողորմութիւն յամեքէ: Արեւն դեք և չարչարիչք, չարագոյն քան զդէս անողորմ մարդիկ. որ չար յաճախ է քան զչարութիւնս մեր. ք. զորմիմք ումեք. առատացաւ բարեբարութիւնն նոյն, ք. յամեմարացէ զանողորմութիւնս մեր: Շնորհեալ դիտաց այրն երանելի եթէ 'ի մեղաց եղեն արտմութիւն:

և մահճք. ընդ մեզս կուէր յայտնի և ծածուկ: Վարձեալ և երեւեր իսկ յայտնի թշուառութիւնն. մեղեալ և պատառեալ անկողինն. ամբաստանէին հաւ 'ի հաւու վերայ սարդիստայնքն: Վարի անողորմ էր տեսանել զանեղանն, զանաթառն, զանաշտանակն, զթախծութիւն երեսացն, զգունոյն դեղնութիւն, զփաղերութիւն դեղնութեան տպոյն, զանխնամն, զանոտածն, զանլուացութիւն ձեռաց, զբոլոր աղտ մարմնոյն զինքեամբ ունէր, զանոնարն, զանվերարկուն, զանոքն, զանուրեքն, զանտաշակն, զամենեկն անջատեալն յամենայն ումեքէ, անցեալ ըստ ակնկալութեան կենաց աշխարհիս:

Իսկ չիտու իբրեւ ետես, ասէ ցնա՝ եթէ ողջացիս 'ի հիւանդութենէդ: Իսկ զինչ այսմ տացէ պատասխանի այրն. վառն զի ոչ սովոր էր զայսպիսի օրհնութեան բարբառ լսել, ոչ ասաց՝ կամիմ տէր, ողորմեաց ինձ. այլ անդր յառաջին խորհուրդն ընթացաւ որում ակն ունէր. յոր յուսայրն, որում այնչափ ընդ երկար մնայր, ասէ. “Տէր, պահակ իմ ոչ գոյ, զի յորժամ, ջուրքն յուղեսցին արկցէ զիս յառաջանն. և մինչ ես դանդաղիմ թէ սակաւիկ մի շարժեցայց, այլ որ քան զիս վաղագոյն իջանէ 'ի ջուրն”, () Ինչ խօսիս, այր գու: Ի՞նչ. “արի առ զմահիճս քո և երթ 'ի տուն քո”, Ի՞նչ եցոյց եթէ ամենայն մարդ պանդուխտ է 'ի կենսոս աշխարհիս այսորիկ, և բնակեալ են յիրաքանչիւր հիւանդարան պիտանաբար և ոչ հաստատութիւն: Եւ այց այնոցիկ օր կարացին զգլուխ իւրեանց 'ի վեր առնուլ և թեթեանալ յամենայն ծանրութեանց բեռանց սորոս, տառջացեալք և զգաստացեալք փոխանակ մահճացն հոգիքն բառնան զմարմինսն և գնան, 'ի յերկար հիւանդութենէն հանդիւն, և դադարեն աստէն յաշխարհիս յուսով շարաթապահ ամին, որ կայ պահի ամենայն որդւոցն նոյ որք արժանի եղեն անսուտ խոտմանցն նոյ:

Ի՞նչ առեալ այրն զմահիճսն ըստ անձին՝ երթայր ընդ մէջ բազմացն. լուռ էր բերանն 'ի խօսից. մահիճքն անձայնութեամբ աղաղակէին զսքանչելիսն նոյ ըստ ժամանակին առ մի այրն, անտի և առ այսր բոլոր մարդիկ. զի եթէ կամի և եթէ ոչ կամի, մահճօք յուղարկի 'ի

գերեզման. նա 'ի գերեզմանէ 'ի հրապարակս չիջեր մահաճգը, 'ի խնդութենէն ոչ կարէր խմանալ զըրանչէլին անց: Իսկ դու եթէ իմաստութեամբ կոչցես յաշխարհիս, փոխանակ դիական դադաղաւորացն հրեշտակք յերկնից եկեացեն ընդ աջմէ հոգւոյդ, և որպէս զՂազարայն զքոյդ ընկալցին 'ի գոգ հայրագետին Ղազար համու:

Իսկ կոյր է նախանձ և անմիտ փառասիրութիւն. զինքն ոչ տեսնէ, և առ այլս զարժանն ոչ իմանայ: Եւ տեսեր և յայ չերկնէս: Եւ ատժարադոյն քան զմեռեալ տեսանի պնայիսին նախ. որպէս Հրեայքն ընդ առաջինն ոչ ամաչեցին, ընդ երկրորդն ոչ զարմացան. Թողին զմեծ զըրանչէլին, սկսան զպահպանութիւն պահանջել. փոխանակ հարցանելոյ զնա թէ որպէս ողջացար, 'ի ջնարն իջեր արդեօք և բժշկեցար. և զի ուր բաթ չէ օրս, Զուրն 'ի շաբաթու չկարէր առաջ քեզ զառողջութիւն. կամ թէ բժշկապետ ճարտար եկեալ է յօտար քաղաքէ, և այդպէս արագ արագ ետ քեզ ըլլաւ բժշկութիւնդ. կամ թէ յերկնից ինչ նշանք երևեցան, որպէս սովոր է անձ առնել ազգիս մերու՝ 'ի ձեռն մարգարեից մեռելոց յարութիւն, և կամ զիրաց ինչ զոյնանացու փրկութիւն: Փոխանակ այսր ամենայնի հարցանելոյ, կոյր աչգը և կոյր մտքը մատուցեալք առ այրն սաստեկին և ասեին. “Եւ կարտ քեզ այսօր առնու զմահիւն քո և շրջել 'ի հրապարակս”,:

Իբրեւ ետես այրն եթէ դազանաբար քան 'ի վերայ յարձակեալ, երկեաւ յահէ բարկութեանն. և զոր ոչ կամէր պատմել, սկսաւ ահամայ ասել. ասէ. “Եւ առայց ցիս՝ արի առ զմահիւն քո և դնա”, Իւարձեալ և ալ ևս. ոչ կամեցան հարցանել զնա ուղղակի թէ որպէս բժշկեաց, բանիւ եթէ գեղովք. այլ ասեին՝ Թէ ուր է որ բժշկեացն զքեզ: Իսկ նա ասէ. ես ոչ գիտեմ. և զի բժշկեաց զիս, ողջութիւնս յայտ առնէ. եթէ յուրաստ կամ՝ մահիւնքս աղաղակեն զինէն. եթէ երկոցունցդ ոչ հաւատայք, երթայք անդրէն 'ի լեւեհեղ. դա. եթէ անգ զտանիցէք զմահիւնս և զհաւանքն 'ի վերայ, զիս որպէս կամիր շարարեցէք, զի ես իսկ սովոր եմ առաւարանաց: Եւս եթէ ես այն հաւանքն եմ, և մահիւնքդ այն է յորոյ վերայ անկեալ գնէի զերե,

սուն և զուլթ ամ, և 'ի ձենջ ողորմութիւն չգտի, զմնէ
այսօր ողորմեցարուք ինձ և մի սատակէք զիս 'ի տարա-
պարտուց եթէ զշաբաթուս վրէժս խնդրէք: Ոչ եթէ
եքի կրկտաքազ 'ի գաշտս, չարհամարհեցի զօրհնանս ըս-
տէսի, չգտայ 'ի գողութեան որպէս զԼաւարն: մի վասն
իմ զծոծորս նորա յիշէք, շնորհեցէք ինձ զնորադիւա-
կեանս: Օ այս բանս ասացեալ այրն, ընդ տրամբն
Թաքուցեալ 'ի տաճարն անկաւ: Իսկ ի խոռոս Թէպէտ
և խոյս ետ յամբօխէ անտի, եկն եգիպ զնա 'ի տաճա-
րին և ասէ. “Ի՛հաադիկ ողջացար, այլ մի ևս մեղան-
չեր, զի մի չար անցք անցանիցեն ընդ քեզ:”

Օ ինչ արդեօք իցէ հրաման սաստիկ ասեղ սքան-
չելեացն: զբոլոր շնորհս ձրի արար նմա, և յետ առող-
ջութեանն յոյժ սպառնայ նմա ասելով՝ զի մի չար անցք
անցանիցեն ընդ քեզ: Իսկ ինձ Թէ ոչ են բանքս այս
պատիժք պատուհասի, այլ խորատ իմաստութեան ու-
սուցանէ, և զառաջին յանցանսն մարդոյն յիշեցուցա-
նէ՝ եթէ 'ի մեղացն եղեն տրամութիւնքն և մահք,
զերկորդ սիրոյն շնորհս անմուսաց յիշատակս անկէ, և
բժշկելոյն յայա առնէ եթէ ոչ են կեանք աշխարհիս
բաւանգակ արգարութիւն և անմեղութիւն: Եւ զի
դարձեալ ասէ զի մի չար ինչ անցք անցանիցեն ընդ
քեզ, զահաւոր գեհնէն յիշատակէ և զբորբոքումն
անշէջ հրոյն, զորդանցն անմահից, զանսպառելի կր-
ճել ատամանցն, զլացն անհատական, զահագին մռն-
չիւնն, զանդադար հեծութիւնն, զգբոյն ապականու-
թիւնն, զխորին խաւարային տեղիսն, զտապ տապակին,
զբոցակէզ զանձուկն, զանողորմ զհարուածսն, զշահ-
ճացն զանաշառութիւն, զվիհն ահագին, զանանցանե-
լի արգելանն, զկրճիմն անքակելի, զանգութ և զանո-
ղորմ տարտարոսն, զանանձուկ և զանտէր ժամանակնն,
զարդարոցն չհայել 'ի մեղաւորս, չհայել 'ի տառապանս
մարդեան, հօբ չողորմել, որդւոյ չարգահատել, սուրբ
հօգւոյն չլինել բարեխօս, հրեշտակաց զերեսս 'ի բաց
դարձուցանելով, առաքելոց և մարգարէից, մարտիրոսաց
և ամենայն կատարեալ առաքինեաց անփոյթ արարեալ
վասն մեղաւորացն: Իբրև զի չեմք բաւական պատմել
զնկղութեան ժամանակին դառնութիւնն, արտասուօք
զկեանս մեր վճարեսցուք: Եւս են առաւել չարիքն որ
անցանելոց են ընդ մարդս պատուիրանազանցս:

Ս'ի, եղբարք, մի պատրեցեն զմեզ ժամանակեց
հանգիստըս, զի օրպէս զերազ գիշերոյ են կեանքս մեր.
Ս'ի արդ պատահեաւ պիտասցի մեզ թախծեալ կեանք
աշխարհիս. այլ գոնէ առ աղքատս աղորմածք լիցուք,
առ օտարս հիւրնկալք. մարդք սուրբք եղիցուք, և ա.
զատք և ազատօրդիք, անծառայական բարութք. գրեալ
'ի վերոյ քան զգրաւորական օրէնսն Հրէիցն. 'ի պահ
առանց վեհերելոյ, 'ի յազօթս առանց ձանձրանալոյ, 'ի
հաւատս աներկբայս, սէր առանց ատելութեան, 'ի սրբ
բութիւն հրեշտականման: Ս' վերայ այսր ամենայնի
զանձինս մեր դիցուք 'ի վերայ վկայութեան տեառն մե.
րոյ (Յիսուսի Վրիստոսի, և ըստ նորա պատուիրանին
վախճանեացոք յաշխարհիս յայսմիկ, և ոչ զողացու.
ցէ զմեզ ահ գեհէնին և դժոխոցն, և մի մաշեցէ զմեզ
բոցն բորբոքեալ, և մի պիտասցի մեզ անդ ջուր 'ի ծո.
րաւու. այլ ինքն լ'բրահամ հանդերձ ամենայն սրբ.
բովք ընդ առաջ եկեալ ընկալցի զմեզ յիւր գոգն հոյ.
րենի: Արով լիցի ամենեցուն մեզ հասանել չնորհօք և
մարդասիրութեամբ տեառն մերոյ և փրկչին (Յիսուսի
Վրիստոսի. ընդ որում հօր, միանգամայն և հօգւցի
սրբոյ փառք և զօրութիւն յաւիտեանս. ամէն:

Ի ԿԻՆՆ ՄԵՂԱԻՈՐ ՈՐ ՕՄ ՁՏԷՐՆ ԻԻՂՈՎ

Սովորութիւն է աշխարհական երաժշտութեանց
փողով և քնարաւ և նոյն նմանեօք զուարճացուցանել
զերգասիրաց¹ զմարդկան միտս. նոյնպէս և հարօտիք
փողովք համեմատեալ յարդարին. սոյնպէս և հովիւք
փողովք յանկուցանեն զխաշանցն հօտս. սոյնպէս և 'ի
կոչունս երախանացն առ 'ի նոտա խրախճանաղցոյք սու.
րադրին ծափքն², և փողքն և քնարքն առ կարգաւոր
յորգօրեն: Այլ արդ աշխարհական երաժշտութեանց
հնարք յայստիկ ունին զպարապմունսն. բայց եկեղե.
ցական համաձայնութեանն գոհութիւն ոչ համաձայնի

¹ Յերկոյ օրինակաց մի երգու.
լափաց:

² Օրինակ մի ծխար:

այնոցիկ, թէպէտ և մի իցեն յերկաքանչիւրն փողոցն և քնարին ամուն։ Այն յաշխարհական երաժշտականն է, իսկ այս յեկեղեցական դասուն։ անդ փող երգողական զհամարտութեան նուազս երգելով, իսկ աստ փող անշային զխաղաղութեանն լուծիւն պատմելով։ վասն զի փող և բանն նոյ պատմի վասն կարգօք և յարդարմամբ ունելով զվկայիցն զքաղցրութիւն։ Անդ քնարիցն արուեստք և աղետնգութեանցն պատրանք, իսկ աստ քնար հոգևորական օգտութեան յանկումն։ անդ բարբառք մասն չքնաղականք, իսկ աստ բարբառք տիրաբանեալք։ անդ ծնծղայք յղնձակաւ, ծոցք, իսկ աստ մարգարէական երգք։ անդ թմբուկք կաշեօք մեռելոտեօք ձկտեալք, իսկ աստ թմբուկք աւաքեւական կարգօք կենդանադրեալք։ Վանդի ոչ միայն յաշխարհական երգան, այլ և յեկեղեցական երգան է փող և քնար և բարբառք և ծնծղայք և թմբուկք և որ նման սոցին։ Այս ո՛վ է վկայ այսոցիկ։ հաւանեցուցանէ զքեզ միշտ երանելին շնորհօք երգող ազգին Պաւլոս, որ զփող անգիտութեանն քնարաւ հոգևորութեանն խառնեալ վարդապետական բառիւքն, անշփոթ պահելով քրիստոսասէր լսողաց զբարեպաշտութեան նուազս, և տակաւին ևս այսոցիսեօք բանիւք աղաղակէ ասելով. “Այնք զքնարութիւն ինչ բարբառոյն ոչ տեսցից, զիմրդ ծանուցեալ լինի հարումն փողոցն կամ քնարին”, այսինքն եթէ ոչ ըստ պարտին, և յայտնաբար թարգմանեցից։ () Ինչ հայր, զինչ որդի, զինչ հոգին սուրբ, զինչ բանն, զինչ բարբառն, զինչ փողն, զինչ քնարն, զիմրդ հաւատարմացի բարեպաշտութեանն կարգք։ եթէ ընտրութիւն բարբառոյն ոչ տայ, զիմրդ ճանաչիցի փողոցն հարկանելն կամ քնարին։ Բարբառ ասէ զբան վարդապետութեանն, և փող հարեալ զբանն տեառն, և քնար հարեալ զհոգւոյն հընչումն։ Արդ լուր իսկ անդէն Վուկասու աւետարանչին գոչելոյն։

“Աղաէր, առե, ոմն ՚ի փարիսեցւոցն զՋիսուս զի ճաշկերիցէ ընդ նմա, և մտեալ ՚ի տուն փարիսեցւոյն բազմեցաւ։ Այս ահա կին մի էր ՚ի քաղաքին մեղաւոր. տեսեալ թէ բազմեցաւ ՚ի տան փարիսեցւոյն, առեալ շիշ մի իւղոյ աղնուի, և կացեալ առ ուսն Ջիսուսի՝ արտա-

սուգին իւրովք Թանայր զոտս նորա, և հերով զլից իւրոյ ջնջէր, և համբարէր զոտս նորա և իւրովն օծա- նէր: Եւ տեսեալ փարիսեցւոյն որ կոչեացն զնա, աւեր յինքեան. սա Թէ մարգարէ էր, ապա գիտէր արդեօք Թէ ով և որպիսի որ կին մերձենայ՝ ի սա, զի մեղաւոր է, և հետ ինձ զփարիսեցւոյն Թագուցեալ կարծիս: Փարիսեցին յանձին իւրում էա՞ծ զմտաւ, ոչ չթմարք պատմեաց, և յառաջ քան զմտաւ ածել փարիսեցւոյն և հաս ի տէր մեր հանդերձեալ փարիսեցւոյն մտածու- Թիւնքն, և ոչ փարիսեցւոյն ասացեալ լուաւ տէրն և ոչ կնիքն ինչ մեղաւորի:

Վանդի եթէ կինն էօ՞ծ զտէրն իւրով և արատաւքն Թանայր և հերովն ջնջէր և յաճախապէս համբարէր զօծեալ իւրով զոտսն տեւառն, զայս յայտ արար աւե- տարանիշն. բայց և ոչ մի անգամ յիշեաց եթէ խօտե- ցաւ ինչ և կամ աղաչեաց կամ պաղտատեցաւ: Եւ ինչ յայցցանէ առ զով ինչ ծախ կնոջն մեղաւորի. զի լու- Թեամբ անկաւ առաջի տեւառն մերոյ, ոչ աղաչեաց ի վեր որպէս քանանացին, և ոչ գոչեաց որպէս զ]] ար- Թայն, և ոչ աղաղակեաց որպէս զ]] արիւսմն, և ոչ խ- սեցաւ ինչ որպէս սամարացին. լուս Թեամբ արար զ- զաչանսն. գիտէր հաստատու Թեամբ եթէ գիտար լի- նծ ջաւազնեալ արտի: Եւ անկէր օրինակի կնոջն տեւա- տեաի. զի որպէս նայն ոչ բարբառեցաւ ի վեր՝ բայց միայն խորհէր յինքեան ասելով, եթէ “միայն հատից ի քղանցս հանդերձից նորա ասորիմ”, նոյնպէս և կինն մեղաւոր, ոչ ինչ չթմարք բարբառեալ՝ այլ առ ան- ձինն խորհէր ասելով, եթէ միայն Թող տացէ ինձ համ- բուրել զորս վասն իմ՝ մարգարեալ զոտս տեւառն, յա- մենայն մեղաց վճարիմ ի բաց. որ և եղև իսկ: Վան- զի սուրբ արտի եղելոյ ինգիր որ ատորագրեն զԹող- Թիւնն՝ մերձ է:

Ո՞վ որ ոչ խօսեցի, ո՞վ որ ոչ զարմացի. փարիսե- ցին զտէրն ի սեղան կոչեաց, և կինն մեղաւոր մեծա- պէս յափշտակեաց զուրախու Թիւնն՝ յօտար ճաշին ճա- շելով նորա: Եւ զարեւ ի հաճելի ճաշի էր կինն. իմա- տու Թեամբն էր յանգուցն. ի բարիան էր անպատե- աելի. ի ձեռն օրինակացն որով յանցեաւն՝ նովիմբ և հաշտեցայց զտէլն մեր. արդարեւ ի հաճելի ճաշի էր

կինն : Լ'նամօթ եր յաշխարհայուք պոռնկանոցին , ա-
նամօթ ևս եղև յապաշխարոզական բժշկանոցին . այլ
փոխանակ այլոյ փոխեցաւ անամօթութիւնն : Լ'բաջին
անամօթութիւնն 'ի պատրանս երիտասարդաց , իսկ երկ-
րորդ անամօթութի 'ի խնդութիւն հրեշտակաց . քան-
զի ասէր իսկ տէրն , “ Եւրախութիւն լինի հրեշտակաց
յապաշխարութիւն մեղաւորի մից , , . այլ փոխանակ
այլոյ փոխեցաւ յանամօթութիւն կինն :

Յորժամ 'ի պոռնկական օրոգայթ արանին եր՝ յայն-
ժամ զիւաց եր ծանօթ , իսկ յորժամ յապաշխարո-
զական բժշկանոցին՝ յայնժամ առաքելոցն եր սիրելի .
յորժամ զհեր գլխոյն զանդրուստ՝ մատամբն հան-
դէպ ճակատուն յարմարէր՝ յայնժամ բանասերկուն իբ-
րև զիւր ձեացուցանէր պատկեր , իսկ յորժամ զվարտ
և զծամս գլխոյն փռշտեալ ազտեղագործութեամբն 'ի
բաց թօթափեաց երկրորդ անամօթութեամբն՝ յայնժամ
տէրն մեր իբրև զիւր զաւակ համբուրէր զնա . յոր-
ժամ զայտոն երկրային ծաղկօքն կարմրացուցանէր իբ-
րև արարիչ յօրինելով զինքն՝ յայնժամ հօւրն անբաւ
պատրաստէր նմա , իսկ յորժամ 'ի բաց լուաց զայտոն
ապաշխարողական արտասուօքն և զանձական պատկերն
եցոյց մաքուր՝ յայնժամ հօւրն շիջանէր և ցօղն ար-
ւեալ քնէր . յորժամ զաչա իբրև զխզաբէլն ծար-
րեալ սես՝ յայնժամ խաւարային բաժնոյն լինէր ար-
ժանի , իսկ յորժամ զարտեանունն եբաց յաչացն որ-
պէս զլ'ննայն երկիւղին նոյ՝ յայնժամ առաքատան ե-
րևելի լինէր լցեալ , այլ փոխանակ այլոյ իրի եղեալ և
ձեռով և վարաւ և բարբառով և սաղմոսելով : Եր
բեմն յերգս միմնջոցն՝ այժմ անձաբանէ , որ երբեմն
զազրախօսն՝ այժմ ազքատաց բաշխիչ , որ երբեմն անա-
գորոյնն՝ այժմ վարձախնդիր , և ոչ ևս երիտասարդացն
օրոգայթ ձգելով , զի այլ ինչ փոխանակ այլ իրի եղև
կինն ապա . տղօթելով և ոչ կաքաւելով , որպէս զի կա-
տարեալ 'ի վերայ նորա բանի նոյ՝ եթէ “ Լ'սս է այ-
լայլումն աջոյ բարձրելոյն , , () քնչ ապա և աւետա-
բանին :

“ Լ'գաւեաց ոմն 'ի փարեաեցոցն զլ'խաւս , զի կերի-

ցէ ընդ նման . և մտեալ 'ի տուն փարիսեցոյն բազմեցաւ ., : Եւ մանաւանդ տես յայտնաբոյն ևս պատելոյն . ոչ 'ի տան փարիսեցոյն այնքան բազմեցաւ , որ քան յազուոյ կնոջն եղև բազմեալ . քանզի այդ պատշաճ օր և անձն որ յաղաղխարութեան է : « Եւ մտեալ 'ի տուն փարիսեցոյն բազմեցաւ . Եւ ահա կին մի եր 'ի քաղաքին մեղաւոր ., : Թշնամանափան եր ի չուսնն , և ճոխ եր գիտութիւնն . քաղաքավարեր կին՝ հրապարական վաճառուն առաջի կացեալ , տեսարանս կանն խորան բացատրեալ , կամեցեալ ողջախոհանալ և ոչ տուեալ թոյլ , լուեալ զպարգևսն տեսան և գալ տանա ոչ կարացեալ՝ հեծէր յանձին իւրում՝ ասելով . Կոյ թնձ , երբ ապրեցայց յանօրէն յայտ բազում խառնս կութեանցս , ոչ ունելով պատու որդեծնութեան , հեղ լով բազմաւորին մերձեամբք վաճառեցայ յայտ թշուռութիւն և 'ի թշնամանս , և ոչ որ է որ գնէ գին : Եւ միմ ապրել , և ոչ որ է որ օգնէ թնձ . լսեմ զձխտուէ թէ բանիւ միայն լուանայ զազա մեղացն , և տեսանել զնա ոչ կարեմ : Եւ ընդ այս տեղի ոչ անցանէ և ոչ գայ , քանզի գարշելի են տեղիքս . և ես հասանել 'ի ժողովսն ոչ կարեմ , և ոչ թոյլ իսկ որ տայ թնձ . լսեմ և ոչ կարեմ առնել ինչ :

Սայտսիկ կնոջն մեղաւորի խորհելով , և առ տէրն գալոյ ժամանակ ոչ ունելով : Իսկ այն որ գիտէ զիրտըս , ժամանակս ըստ ժամանակացն զառ 'ի գէպ պատշառան տայ այնոցիկ ոյք ապրելն կամին : Երկանէ ապա խորհուրդս քաղցունս 'ի տիրա փարիսեցոյն կուել զձի տուս 'ի ճաշ , ունելով կնոջն մեղաւորի մեծ գիւր իջեւանն : Եւստի լուա իսկ կինն մեղաւոր միայն որում ցանկայրն , եթէ տէրն եմուտ 'ի տուն փարիսեցոյն և բազմեցաւ . և իբրև զպատրաստ ինչ գտեալ գանձ , ցնծայր ատելով . ահա ժամանակ ընդունելի , ահա որ փրկութեան . Եւստուս առ փարիսեցոյն է . աղբիւրն մերձ է յիս , զի ոչ հանեմ զբժշկութիւն ծարուցս . մտից 'ի կոչունն անամթ ոտիւք և թող թշնամանեցայց միայն լոկ ողորմեցայց 'ի նմանն : Եւստսիկ ապա գորով կինն մեղաւոր , առ ժամայն 'ի տուն փարիսեցոյն ընթացաւ , և ճեպէր մտանել 'ի ներքս՝ զդուռն կենայ խնդրելով զձխտուս Վրիտտոս , 'ի ձեռն որոյ հանգեր .

ձեռքն էր բռնալ նմա արքայութիւնն երկնից . և կինն ապա այնուհետեւ փութայր մտանել :

Իսկ որոյ կոչեալն էր զտէրն մեր, և ծառայք նորա գիտելով զկինն թէ որպիսի զք էր, և զի յանդգնէր, 'ի բաց մղէին զնա ասելով . 'ի բաց կաց 'ի դրացդ գտալ յայրատ, զինչ կամիս, խախտել զմեծարկողն¹ ըզ-
 չիսուս . ոչ է պարտ անցանել ընդ այս կնոջ ; մանաւանդ որ ոչ պարկեշտ իցէ . զի մարդ է կոչեցեալն, և ոչ տեսարանական զք . 'ի բաց կաց 'ի նախադրացդ յառաջ քան զինուլ մեր զերեսս քո ապտակօք : Եւ այնպէս ծառայքն փարիսեցւոյն գիտելով զնա թէ որպիսի զք կին էր, բազում թշնամանօք 'ի բաց մղէին զնա :

Իսկ կինն որպէս յաղթող զք զթշնամանսն ընդունէր ասելով . 'ի բաց կացէք 'ի դրացդ, բարեաց խափանիչք . զուք ոչ գիտէք զոր գանձ ունիք 'ի ներքս, իսկ ես գիտեմ զմերձակայդ բժիշկ . և զուք ոչ որպէս զմարդարէ համարիք զնա, իսկ ես՝ անձ գտով զնա հաւատացի . 'ի բաց կացէք 'ի մտիցդ, մի զիս խափանէք, զի վասն իմ խոյ խոնարհեցոյց զերկինս և եջ . վասն իմ եկն այսր, զի զիս 'ի բարեացդ խափանէք . գիտեմ ո՞վ պատերազմի ընդ իս 'ի ձեռն ձեր . բանսարկուն ընդ իս բարկանայ, որպէս զի թողեալ եմ զնա, զի նորա էի գործարան : Ինքէր հալածէք զիս . եթէ զպոռնկական ինչ ունիմ զձե, որպէս զշուն ինչ կատաղի հալածեցէք զիս . իսկ եթէ խոնարհեալ կամ աղաղխարութեան գիմք, զի ոչ օգնէք ինձ, այլ հալածէք : Տրտմեցայք ինչ 'ի դառնալս իմում, գիտեմ և ես . զի յորժամ 'ի պոռնկութեանն էի՝ աղերսէիք ինձ, իսկ յորժամ 'ի քաւարտնիս՝ հալածէք : Ի զուք հալածէք զիս 'ի նաւահանգրտէս . գիտեմ զնաւապետն որ 'ի ներքս է, ոչ ընկզմիմ 'ի նաւահանգստիս . տեռի զմիշտ երեւելի արուսեակն, ուղղակի ապա նաւեմ 'ի ոստանայականացն ապրել յարգալթից . 'ի բաց կացէք 'ի մտիցդ, զի մտեալ անկայց առաջի : Եւ եմ թուրդոյն քան զ'ախարս պոռնիկն . նորա զլրտեսն ընկալեալ ապրեցաւ, իսկ իմ զամենա տեսուն անձ ծանուցեալ՝ որչափ ևս առաւել ապրեցայց :

Եւ մտեալ ապա կինն 'ի տուն փարիսեցւոյն կայր

1 Երկու օր . քննութիւն :

վերջոյ (Միտսի իբրեւ զգաւն հեռեւեալ, ոչ որպէս ըլլալ խայտացեալ, այլ որպէս զերինջ հանգարտացեալ, ոչ որպէս զինձ վազեալ, այլ որպէս զորոջ կալով վերջոյ (Միտսի, լալով թանալով ջնջեալ համբարելով զոտան (Միտսի, ազալէր զտէրն: Իսկ զփարիսեցին զկծեցոյց կնոջն երկիւղածութիւնն, որպէս զի բաժնաւ զտէրն: Ի զբ աւետարանդին ասերջն. “Տեսեալ փարիսեցւոյն որ կոչեացն զՄիտս, ասէ յանձին իւրում. սա թէ մարգարէ էր, ապա գիտէր արգեօք թէ ով է որպիսի որ կին մերձենայ ՚ի սա, զի մեղաւոր է, ” Տեսեալ, ասէ, փարիսեցւոյն, և ոչ եթէ գիտացեալ կոչեալ և ոչ հաճոյացեալ. կերակրեալ և ոչ եթէ ուրախացեալ: Տեսեալ փարիսեցւոյն՝ ասէ յինքեան. ոչ զտէրն գիտացեալ և ոչ զկնոջն երկիւղածութիւնն զիարդ համբարէր զոտան տեսան, ոչ արհամարհանօք ինչ, այլ ազալանօք, զոր օրինակ որ որ ՚ի մերձակոյս կամիցի ՚ի բազում անիրաւութեանց ապրել՝ ՚ի նկարագիր թագաւորացն լնթացեալ ընդ սոտ պատկերին զինքն կապէ, այսպէս և կինն մեղաւոր կամեալ փրկիլ ՚ի սատանայական բռնութենէն և ՚ի նորա զարշականացն՝ ընդ արքայական սոտն տեսան զինքն բեւեռաց. զորոյ ծանուցեալ փարիսեցւոյն՝ բամբաստեաց զտէրն մեր ասելով. “Սա թէ մարգարէ որ էր, ” և ոչ որպէս ըլլաւ մարգարէ համարեցաւ զտէրն:

Իբր զինչ տէրն. ցուցանելով թէ մարգարէ էր, ըստ որում և էրն, և եւծ, ըստ որում իմացեալ լինէր, զթագուցեալ կարծիան փարիսեցւոյն ձգելով արտօք՝ ասէ. “Սինն, ունիմ ինչ ասել քեզ. տեսանեն զոյս կին, ”. չէ զոր տեսանեսդ, զի զոր էրն՝ զայն մերկացաւ: Սինն, տեսանեն զկինս զայս, ոչ է լաւ. մեղաւ, այլ ոչ արհամարհեաց. անկաւ, այլ յարեաւ. կարթեցաւ, այլ փոխանակ կարթեաց զկարթողն իւր: Սինն, տեսանեն զոյս կին. զՏերն հոլմեցաւ, այլ ոչ տերն թզենայ կարեաց. համբոյր ետ, ոչ չնչեաց. զոտից բռնն եհար, և ոչ զպառն զողացաւ: Տեսանեն զոյս կին. համեմատեալ զարայս գործաւորութիւն ընդ բամբաստարութեզ, և ուսիր զի սա սպասաւորեաց և գարհամարհեցեր: Սինն ՚ի տուն քո, Սինն, և ոչ ըստ սոսից իմոց մատուցեր, զի ընկալցիս զմկրտութիւնն. իւ

զով զիս ոչ օծեր, զի հաստատեսցիս օծմամբ. համբոյր յիս ոչ մերձեցուցեր, զի կատարմամբ խորհրդոցն հաստատեսցիս: Վրա ոչ ինչ յայտցանէ գործեցեր, իսկ սոս համբարեւով և ողջունելով զիս՝ զեկեղեցին կանխառ վերակենդանագրեաց, օծանելովն՝ ոչ ինկելով որպէս ժողովք շրէից և հեթանոսաց: Ուսն որոյ քեզ ասեմ, իման, դու որ ինչ եսդ՝ ծառայ հասանես գող, թեպէտ և թողացին քեզ պարտքն քոյոց յանցանացն. բայց սա եհաս ի մեզացն թողութիւն: Եւ դուստր իմ կոչեսցի, զի գործեաց զոր ինչ ես կամեցայ: Եւ նոյն ժամայն ասէ ցկինն. «Վաջալերեաց, դուստր, հաւատք քո կեցուցին զքեզ, երթ ի խաղաղութիւն», և հաւմեծ յոյս փրկութեան չնորհեալ է մեզ հաւատացելոցս ի Վրիտառ ի իսուս յորդին այ: Որ որ կամի մերձենալ և բաղխել զգրունս նորա, համարձակ լիցի և բացցի նմա յարարէն ամենեցուն, որում փառք իշխանութիւն և պատիւ այժմ և միշտ և յաւիտեանս յաւիտենից. ամէն:

ՅԱՂԱԳՍ ԱՊԱՇԻՄՈՒԹԵԱՆ՝

Երբ ժամ երիտասարդն էիր, պարտ էր քեզ զանեքեղութան խորհել զկատարածին քո, եթէ բազում ծերք մնացին, և բազում երիտասարդք վախճանեցան. և ոչ շրջել քեզ մեղքութեամբ զամենայն կեանս քո՝ յետին ժամանակին մնալով դառնալ ի մեղաց. զի վասն այսորիկ յաներևոյթան եղեալ է ամենեցուն կատարած. վասն որոյ յայտնագոյն ոմն ասաց յիմաստնոցն. «Որ հեղգար դառնալ առ տէր քո, և մի յապաղեր օր քան զօր. զի ոչ գիտես զինչ գայ բերի քեզ վաղիւն», Վրաւազիկ զվատութենէ բուռն հարեալ զառաքինութիւն մոռացեալ ես, ասելով՝ եթէ եկեսցէ ժամանակ յորժամ արժան իցէ ինձ դառնալ առ Երեստած:

1 Ե յորից օրինակաց երկաթա գիւրդ Բարգանդիկէ. և երբորդն զիրն վերնագրեալ էր ի հին Բարգ. յանդու գրոյ: ձեռնիկէ. նոր օրինակ մի ի հին.

Ի՛հա եկին քեզ եօթանասուն ամ, և ոչ ամեր ըլ մտաւ թէ քանիցս անգամ պոռնկեցար, արբեցար, ազատեցեր, յափշտակեցեր, և ոչ կարար անձամբ զանձդ առ վատթարս, որպէս և խիղճ մտաց քոց դատաւոր քնէր քեզ վասն գործերոյ մեղացն, և անդէն զվճիռ գաւտաստանին մատուցանէր քեզ, և դու վաղվաղակի մառանայիր։ Աստացեր երբէք թէ գարձայց՝ ծերութեն մնալով. ահա ծերացար, ոչ նոյն երգք արբեցութեան, ոչ նոյն պղծութիւնք պոռնկութեան, ոչ նոյն թատերք, ոչ նոյն գանձք անօրէնութեան։ Եւ ինչեւ յերբ անյոգունիս՝ զլարութիւնդ ցանկութեան, որ հասեալ յեօթանասուն ամն՝ յութսունն ևս ակն ունիս. այլ այնչափ յոյլ ես և թոյլ և առանց արութեան։ Եւ անտարտաշեսեւ զադարեա, գարձիր՝ ի խոնարհութի, խառովան լեր առաջի անց, գահացիր զայն՝ որ զքեզ անդրէն՝ ի մեղս ոչ սատակեաց. և մի յաներեւոյթս յուար և անլ յերկայնել զկեանսդ, և ասել եթէ ոչ յաներեւոյթ ըս յուսամ, այլ յայն մարդասիրութիւնն։ Եւ արգասէր է անձ, զայն և ես գիտեմ. այլ և դատաւոր է արդար, և զբազում անդրէն՝ ի մեղսն յափշտակեալ յաշխարհէս ասարաւ յայանի՝ ի պատիժս պատուհասից։ Եւ իրկիր բուցէ և ընդ քեզ նոյն անցք անցանիցեն։

(Եւ ի բազումք էին, որ շատ կեցին և այլ ևս խնդրէին յայն կեալ՝ զի ապաշխարութեն ժամանեացեն, և ոչ ժամանեցին, զի և ի ծերութեն ևս հեղգագոյնք գտան։ Եւ դու խորհիս զնոյնս, յութ մեներորդէն յիննաներորդն և յիննաներորդէն՝ ի հարիւրորդն կոչս։ Եւ գրէ իսկ թէ ասայ քեզ այնչափ ժամանակս. և զինչ օգուտ է քեզ, զի և յետ հարիւր ամին ևս հեղգագոյնս և յեղծեալ գործս գտանիս. և գտանի՝ ի վերայ քո որպէս ասացաւ չրէիցն. “Սկիսեցան յունայնութեան բաւարք եւ ցա”, Եւ երանի եթէ յունայնութեան միայն և ոչ ի չարութեան. զի յորժամ գնաս աստի, զծանր ծանր բեռինս մեղաց առեալ ընդ քեզ տարցես կերպար հրոյն, և սեղան առատապէս զարդարեալ որդանն անմահի։ Բայց և անյայտ իսկ է եթէ թողացուցէ զքեզ հասանել յութսուն ամն։ Եւ դու հար զբաւ.

Թեանկ . և եթէ բիւրապատիկ ինչ իցես վայելեալ 'ի չարիս , մարթի . և 'ի սակաւ ժամանակի առա զամենայնս 'ի բաց լուսնալ :

Ընդ մի զք այսուհետեւ անյոյս լինիցի վասն իւրոյ անձինն փրկու թեան . ամբարիշտ ես , զմտաւ ած զմար . սաւորն . պիղծ ես , զմտաւ ած զպառնիկն . արիւնահեղ ես , զմտաւ ած զաւազակն . անօրէն ես , զմտաւ ած որ յետոյ աւետարանին եղև . բազում չարեօք յանցեար , ունիս այսուհետեւ առակս օրինակաց , յոր և կամիս նաւ ահանդիստ՝ ապաւինեցիր . մի զտաղտկութի վատու : Թեանդ 'ի մէջ բերեր : Նանցեալ մեղաւր , զղջացիր աւաղախարեա . բիւր տնգամ յանցեար , բիւր տնգամ աւաղախարեա , զի զբորբոքեալ չարիսն շիջուացես : Վիտեմ որչափ է խիզ՝ ամօթոյ յանցաւորացն . գիտեմ որչափ ունայնութեամբ ընուն : Ի վերայ կացեալ աւտանայի առէ զայսպիսի բանս . զամենայն առաւրս մանկութեան քո յամթ արարեր , զամենայն վարս աղջութեան քո կորուսեր , նախ ընդ պառնիկս . յետ այսորիկ յափշտակեցեր , ագահեցեր , զրկեցեր : առաւ երգուար , զերդմամբ անցեր , լուռ լեր դադարեա . հայհոյեցեր , զինչ կայ այսուհետեւ քեզ յոյս փրկութե , բացց եթէ կորուստ . վայելեա զմեա , առէ , զայժմեան ժամանակս : Ըստ բանք խրատու սատանայի ես . նա առէ մարդոյ եթէ կորիր :

Ըստ կարող ես ապրել եթէ կամիս . պառնկեցաւ , կարող ես զգաստանալ . անկաւր , կարող ես կանգնել . փոքր ինչ է զղջումն ապաշխարութեան , այլ մեծ է քո տեառնն մարգասիրութիւնն . ապաներ , զղջացիր . շնացաւ , ապաշխարեա . վիրաւորեցաւ , բժշկեաց . մինչև 'ի ժամ մահուն յորժամ 'ի մահիճնն տագնապիցիս առ 'ի զոգիդ արտաքս փչել , յայնժամ զղջացիր և ապաշխարեա : Եւ մի ասեր թէ 'ի վերջին ժամուն զխարդ կամ որպէս ապաշխարեմ : Երբեք և յոյժ կարեա : առաւ հրամայեա 'ի ձեռս տնանկաց , և մի ասեր եթէ զխարդ կամ որպէս ապրիմ , և մի զհերձուածողացն ըզբանս 'ի մէջ բերեր . յորժամ ան բժշկէ , դու մի հաւմարս պահանջեր և մի անյոյս լինիր : Տես աղէ զխարդ աւազակն ապրեցաւ , որ զամենայն վարս իւր յարիւնաւհեղութեան ծախեաց . 'ի մարդկանէ դատապարտեցաւ ,

այլ յոյ փառաւորեցաւ . կենաց չեղև իշխան, այլ արքայութեան եհաս . զատի կեանս կորցաւ, այլ շատի տենականն եգիտ միով բանիւ՝ եթէ «Ճիշեալի տէր յարգայութեան քում», որպէս և «Իսաիթ առ» թէ մեղայ, և մարգարէն առէ՝ և տէր անցոյց զքե ըլ մեղս քո :

Օ ի եթէ Թագաւոր՝ միայն հրամանաւ կարող է ըլ բիւրոց պատժոց արժանիս ի բանաւ արձակել, և ոչ իշխանքն կարող են ընդդէմ գտանալ, և ոչ բանապետք և ոչ գիրք օրինաց, ապա որչափ ևս անձ : Օ ի Թագաւորն թէպէտ և Թագ և ծիրանիս ունի, այլ ոչ աւերիս ինչ ունի քան զիմ բնութիւն . իսկ անձ որ հրէ տակաց և հիւշտափայտաց տէր է, եթէ միայն ան արկենցէ լոկ, արգարեւ կարող է զամենայնն թողլ : Ի՞րարեր բարի ինչ՝ մեռա, զի տէրն քո ինքնին յիշեցէ . զարծեցեր չար, յիշեալի տէրն քո ի մուսոյսն արկէ . դու պատմեա զմեզն, զի Զնջեցին : Ինքեա ամբ համարեցին զեռասուխտութիւնն մեզաց առ ումք . առա զնա հանապազորդ օր բառ օրէ յորժմ յաջութն կայցեն . զի ոչ ասեմ քեզ եթէ ծառայային քում ասա օր նախատին և զգուէն զքեզ, այլ ասա ից որ բռնկէն զքեզ : Եւ զայս ասեմ ոչ թէ ծուրացոյս, նեւ ինչ զձեզ կամեցիմ, այլ զի ի հաւատոս անից յառաջ անկեալութեան, զի մի անցոյց լիցուք : Եւ ից փաս հանցուք այժմ և յաւիտեանս յաւիտենից . ամէն :

ՅԱԳԱԳՍ ՈՂԶԱԽՈՂՈՒԹԵԱՆ

Ի՞նչեք հաւատարապէս և առանց մերոց բանից զի յայտնից և մեծամեծաց բարեաց ողջախոհութիւն մարգկան պատճառ լինի . բայց սակայն ոչ ինչ խափանէ և զիս գուղնաքեայ խօսիլ յազադս իրին : Վրանդ վասն պար պատճառի բանիս պատուեաց զմեզ անձ, որպէս զի յեկեղեցի ի միասին յորովք եկեալք և յաղագ օգտակարացն խօսելով յաճախապէս, հաւաստիք և հաստատուն պահապանք Վրիտառսի օրինացն երեսնաւոր : Եւ ան զի յոյժ զօրանայ խրատ և միջնարդ :

Թիւն . և պէտա ունիւմք ամենայն մարդիկ այսոցիկ , ոչ ինչ նուազ քան եթէ ծառք ջրոց , զի գեղեցիկ և փրկական բանիւք զօրաւոր հակառակամարտ անձանց ախտիցն երևեսցուք : Եւ այնքան ունի զօրութիւն յորդորումն , մինչ զի ոչ միայն մարդկան , այլ և անասնոց յօգունս արկանէ զօրութիւնս : Վանգի և շուն և ձի՝ մին զորսորդին ընդունելով զյորդորումն , և միւսն զբասանակալովն զձայնն լսելով , զինի ձայնին յընթացնս արագոյնք լինին : Ի՞րդ մի մեք որք զողջախոհութեան ընթացնս ընթանալ կարգեալ եմք յայ , վատեալք երևեսցուք քան զձի և զշուն : Եւ յորժամ լիցեմք Պաւղոսի որ յողջախոհութիւնն յորդորէ զմեզ , պատկառեալք ՚ի խրատողին ձայնէ , ցուցուք զանձինս արժանաւորս նորա խրատուն և յորդորմանն :

Եւ զի՞նչ ասէ նա : Յաղագս ողջախոհութեան ընդ մեզ խօսելով ասէ . “ Եւ գիտէք եթէ մարմինք ձեր անդամք են Վրիստոսի : Եւ արդ առեալ զանդամս Վրիստոսի առնիցեն անդամս պոռնկի . մի լիցի , Իսլական են բանքս այսոցիկ զամենայն զցածութիւն և զսրբութիւն ՚ի մեր յանձինս արկանել . բաւական են բանքս այսոցիկ երկնայնոցն արժանաւորս երևեսցուցանել զստոյն : Եւ այնմ բանից լսէ , քան ամենայն հեշտութիւնս և քան զբովանդակ անմաքրութիւնս գեր ՚ի վերոյ առնէ զանձնն , մինչև տեսանէ առնել զօր բանս լուաւ : Եւ յրեգական երևեսցելոյ ոչ որ ներէ քունել , բայց եթէ որ մարմնովն հիւանդանայ : Եւ զայս զփրկութեան ձայն ընկալեալ ՚ի Պաւղոսի բերանոյն , ոչ որ արդեօք անսպցէ ծառայել հեշտութեանց . բայց եթէ որ ախտացեալ իցէ հոգւովն : Վանգի ճշմարտապէս զօր օրինակ արեգակն աչաց մերոց բերէ զբաղդը և զախորժելի զլոյսս , նոյնպէս և բանքս այսոցիկ զՎրիստոսի լոյսն ՚ի մեր յանձինս բերեն . որպէս եթէ որ բանիցս այսոցիկ լսելով իշխէ ծառայել հեշտութեանց կուրացեալ մտօք ողորմելի է քան զանշունչսն , որոյ ոչ իցէ հնար իմանալ ինչ : Եւ ոչ նա հաղորդութիւն ունի խորհելոյ որ պատուեցան այնպիսի ահաւոր բանիւք , և զիւր ըզհեշտութիւնսն և զգարչելի ցանկութիւնսն յաւետ կաւարեաց քան զտէրունական պատիւն :

Եւ մարդ , յիշեաց իւր որ ես , իյր անուանեցար ան-

զամ։ ոչ հրեշտակաց, ոչ հրեշտակապետաց։ Եւ առ
կայն մեծ և այն լաւութիւն էր մերում արժանաւորու-
թեն։ Իսկ այժմ որդին նոյ բարեցուն արարին յինքն
միաւորեաց և յարմարեաց զմեզ, զի մեծութեամբ պա-
տուոյն պատկառեցուցեալ՝ ողջախոհութեանն բնիչ
երևելիս գործեսցէ։ Եւ ինչ պատուականագոյն է նա
իրբն զանձանց մերոց ազատութիւն և բարեառհմու-
թիւն ողջախոհութեամբ փայլեալ և ոչ ումեք գորշե-
լեաց ծառայել։ Օ այնոսիկ նա ախորժեղով տեսանէ, և
անդամն առնէ իւր, և զկնի կենացն կատարածի ողորմ
և կեցուցանէ և պատուէ։ Օ որ և Պաղտայի կամե-
ցեալ ուսուցանել մեզ, “Օ խաղաղութեան, տէ, բը-
հեա երթայք առ ամենեւեան և զարթութեան, առանց
որոյ ոչ որ տեսանէ զտէր”, {այս է յառաջելոց, զի
եթէ ողորմածք և քաղցունք և զքատաք երևիցիմք, ոչ
ինչ յայլոց բարեացն երևիցիմք շահեալ, եթէ ոչ իցէ
յանձինն ողջախոհութիւն, առանց որոյ ոչ որ տեսանէ
զտէր։ Եւս ուրեմն զոր ունի կարգ ակն առ բոլոր մար-
մին, զնոյն և յողւոջ առաքինութիւն։ Եւ ողջախոհու-
թիւնն ընձեռէ անձինն զՎրիտառս տեսանել։ Իսկ առ-
զանք են կուրի ոչ տեսանել զարեգակն։ Ժոշակ և ու
ռաւել տոյժք քրիստոնէի ոչ տեսանել զորդին զճնա-
բիտ լցան զճառագայթս նոյ։ Օ ինչ, ասա ինձ, կա-
մեիք ամենեցուն տեսանել զլոյսն ճշմարիտ, միայն զու-
կուրացեալ զբիլ ՚ի լուսոյն, որ և զհրեշտակս առնէ
երանելիս։

Եւ ախորժես ՚ի սուղ ինչ ժամանակի վատապիլ և
քրտանց հաւերել, և յախտեանական վայելել ՚ի փրկի-
չին տեսութիւնս։ Եւ եթէ բժիշկ որ մարմնոյ ա-
ռողջութեան ազադաւ ոչ հրամայէր ջուր ցուրտ բնել,
ախորժելով լսելի արդեօք քան զջրաոյն հեշտութիւնս՝
քաղցր և կամակ զառողջութիւնս վարկանելով։ Իսկ
յորժամ ոգւոց մերոց բժիշկ յորդարէ ժուժկալ ՚ի
հեշտութեանց, զանձային պարզեան զայնոսիկ խոտա-
նալով անձանց՝ զանմահութիւն և զկեանսն յախտե-
նից, ոչ փափաքեցեա, ասա ինձ, բարի խոտանոցն հան-
դիպել, այլ զգարչ ջանկութիւնս և զառժամանակեայ
հեշտութիւնս առաւելապատել առնես քան զյախտե-
նական զկեանսն։

Եւ համայն եթէ կամիս ուսանել որքան է միջոց պահպանութեան եւ ողջախոհութեան, լուր Պաւղոսի ժյր անուանէ անդամս զցածունան զողջախոհոսն, եւ ժյր որք շաղկութեանն ծառայեն : «Ո՛ր գիտե՞ք, ասէ, եթէ մարմինք ձեր անդամք են Վրիստոսի . արդ առեալ զանդամս Վրիստոսի առնիցես անդամս պոռնկի » : Տեւանեսն զմիջոց ողջախոհութեանն եւ պոռնկութեանն . ոչ այնքան է միջոց երկնի եւ երկրի, որքան զանազանութիւն է որք ժուովայլն 'ի հեշտութենէ եւ որք պղծութեամբն յաղթին 'ի նմանէ : Պարտ եւ արժան էր ամենեցուն ձեզ գիտել որպիսեաց բանից լեւիք, եւ ուսանել զզանազանութիւն պոռնկութեան եւ ողջախոհութեան . զի որք յայսմ են նահատակեալք՝ տեսանն բողոքեցուն անուանին, եւ որք 'ի նմա գերիք անմաքուրք՝ բողոք լծակիցք, եւ 'ի Պաւղոսի բանիցն անկան արտաքս : Պահեցուք հաւատեալս յանձինս զբանսն, եւ որք 'ի վերայ զան հեշտութիւնք՝ 'ի բաց մշեցուք . զի երեւիցիւք ընդ առիւքն կացեալ Վրիստոսի, եւ ոչ ընկեցեալք ընդ բողոք, զորս վարեցեալքն նորօք եւ կենակիցք լեալք տիկնայս ինքեանց զանմաքութս արարին :

Ո՛ր տեսանես զհարսանիսն 'ի փրկչէն մերմէ պառուեալ, եւ երթալովն տեսանն պատուեալ, սքանչելիս ընկալեալ՝ գինի 'ի ջրոյ լինելով, զհայրն կուսութեան՝ զհայրն Պետրոսի եւ Պաւղոսի զառաջնորդացն կուսութեան, զվարդապետացն ամենայն որբութեան : Ո՛ր գէր ոչ ողջունես զնա եւ պատուես զոր անձ եցոյց 'ի պատուականութիւն մերոյ ազգիս . այլ թողուս եւ անտես առնես զնոյ պարգեն, եւ 'ի պոռնիկսն կործանիս, եւ կատաղիս 'ի գեղեցկութիւն շաղկեալ կանանց : Ո՛ր լսես Պաւղոսի, որ թէգէտ եւ կամի զամենեսեան կուսութեան նահատակս դործել, տակայն թուլացուցանէ աւանանալ, որ եւ զհարսանիսն բարեբանէ եւ նոյ պարգեն անուանէ : Ո՛րք ընդէր անպատուես զաշխարհի խրաւ տիչն . ընդէր ոչ այնպիսի օրինաց զհետ երթաս : Եթէ կարողութիւն է, պահեաց զկուսութիւնն . ապա եթէ ահար որ իցես՝ զնորա ընդունել զաշխատութիւնն, յաւուսութիւն երթ, եւ նմա լեր կենակից . միանգամայն եւ 'ի կնոջն վայելցցես, եւ պահեացես զողջախոհութիւն անձինդ :

Ոչ ինչ ամաչեմ յաղագս ամուսնութեան խօսել ընդ եղբարս, վասն որոյ Պաւղոս կուսութեանն առջնորդ բազումն և գեղեցիկս արար բանս. զինչ ասելով. “Իսարաք է մարդոյ ՚ի կին ոչ մերձենալ. բայց վան պոռնկութեան իւրաքանչիւր որ զիւր կին կալցի, և իւրաքանչիւր որ կին զիւր այր”, Տես ինձ զՊաւղոսի մարդասիրութիւնն զիարդ և զլաւագոյնսն բաղձայ ընձեռել մարդկան։ Կամացն տեարս արար, միանգամայն և առաքինեացն ետ պատճառս առաքինութեանն, և զայր ՚ի պարկեշտութեան պահեաց. քանզի զկէտն ՚ի պոռնիկութեանն ձայնիւ կոչեաց, և կիտոյն ոչ թողացուցանէ արտաքոյ լինել կարգեալ սահմանացն։ Ոչ զի օրէնք են և սահմանք յայ հաստատեալք ամուսնունալ և կամ կուսութեամբ ժուժկալել. իսկ զպոռնկութիւն և զշնութիւն և զամենայն անմաքրութիւն յէկեղեցւոյ փրկչէն ՚ի բայ վարեն օրէնքն. “Պատու կան է, ասէ, ամուսնութիւն և անկողինքն անարաք. բայց զպոռնիկս և զշունս դատի անձ”, Ի՞նչու է թէ որ ամուսնացեալ և ընդ կնոջ բնակեալ, ապականել ի խեցեղ զայ պարգեն, և բող ՚ի ներքս ածել, առ որով ըստ օրինացն այ է բնակեալ, մի ինչ անգիտացի զան. րէնութիւնն, վասն զի թշնամանէ զանձային հրամանն։

Ոչ ինչ և ինքն տէրն ասէր. “Որ անձ զուգեաց, մարդ մի մեկնեացէ”, Ոչ ինչ ասես, ով մարդ. զոր անձ ընդ քեզ հաւասարեցոյց, քան զնա յանգագինս պատու կանադոյն առնել զբողն։ Ոչ ամաչես ՚ի պատկացն, որովք հանդերձ կնաւն զարդարեցար իբրեւ յաղթող տնօրէն հեշտութեանցն։ Ոչ պատկառես ՚ի Պաւղոս որ հրամայէ քեզ ընդ կնոջ բնակել, զի ՚ի նմա վայելելով լաւագոյն երևեացիւ քան զպագշտութիւնն՝ որ ըլլաւ խեղճական հօւրն առ թէ անժուժկալիցն։ “Իսարաք է, ասէ, մարդոյ ՚ի կին ոչ մերձենալ. բայց յաղագս պոռնկութեան իւրաքանչիւր որ զիւր կին կալցի, և իւրաքանչիւր կին զիւր այր”, Ի՞նչ ոչ միայն պոռնկեաց ՚ի պոռնկութեանն, այլ կամելով հաւատեալ զողջախոհութիւնն բնակեցուցանել ՚ի մարդկան յանձինս, իշխանս միմեանց զայրն և զկինն արար ասելով. “Ինչ մարմնոյ իւրում ոչ իշխէ, այլ այրն. նմանագիւ և այրն մարմնոյ իւրում ոչ իշխէ, այլ կինն”, Ոչ թէ

ծառայեացէն անօրէն հեշտութեանցն, ծառայս մի-
մեանց արար :

() Ինորդ ոչ զարհուրիտ տեսանելով զ() աւղոս, որ
ըստ նմանութեան հրեշտակաց մաքրեալն էր հանդերձ
այսքան նախախնամութեամբ, ընդ եկեղեցիսն յազագոս
ամուսնութեան խօսէր . զի զամենայն անմաքրութիւն
և զպոռնկութիւն յիւրաքանչիւր անձնէ արտաքս վա-
րելով, 'ի պարկեշտութեալ հեացէ զաշխարհս : () Ինորդ
ոչ երկնչիս տեսանելով զայլս կուսութեամբ կեցեալս
և նուիրեալս ժուժկալութեանն զընութիւնն, և դու
ոչ ախորժելով մեռալ յամուսնութեանն՝ անպատուեա
հնա անօրէն հեշտութեամբքն : Վննզի որ կուսութիւն
է կրօնաւորեալ, յօլով քրտանց համբերէ և աշխատու-
թեանց, ընդ նմին իսկ մարտնչելով ընդ բնութեանն,
և ոչ մի ինչ ունի հանգիստ, հրով բոցակիզեալ, ալէ-
կոծութեամբք ամենայն ուստեք վտանգեալ :

Եւ զի՞նչ նմա առ այն օգտակար գեղ 'ի Վրիստոսէ
տուաւ և կուսութեանն պահապանարան : Ետուծոյ
երկիւղն, որ մեծագոյն ևս զօրանայ քան զընութիւնս,
և 'ի բաց տանի զանձնն 'ի հեշտութեանց : Երպէս որ
քաջ զինուոր յամբօխէ պատերազմողաց զպարտեալ
զերիտասարդ արտաքս բերիցէ և 'ի նետից տպրեցու-
ցանիցէ, այնպէս բժշկէ զանձն գրոցն խրատուք, և յի-
շատակաւն իւր զօրացուցանէ՝ կոչելով զ'աւիթ զողջա-
խոհութեան զփողարն : () Ի զոր օրինակ փողարքն ըզ-
զինուորացն ընդատուցանեն զմիտս, նոյնպէս ժողմնաքն
'իսութայ յողջախոհութի զմանկունս յորդորեն, յոր-
ժամ ասիցեն “ () ուարձասցին սիրտք մեր երկնչել յա-
նուանէ քումմէ ”, . վասն զի միայն ընդ իւր երկիւղն խառ-
նեալ է հեշտութիւն իմն և շնորհ, և զանձինս ուրա-
խացուցանէ 'ի վերայ եկեալ : Երպէս որք յայլոցն եր-
կրնչին, կամ յիշխանացն սպառնալեաց, կամ 'ի գա-
ղանաց սրտմտութի, կամ 'ի դիւաց երևութից, հոռ-
դերձ ատելութեամբ և թախծանօք ընդունի զերկիւղն .
միայն այն ահ շնորհ իմն բերելով գայ, և զանձինս հեշ-
տութեամբ և խնդութեամբ ընդ, քան զամենայն զոքն-
ծութի և զտօնս հեշտալի և քաղցր է : Եւ եթէ () աւ-
ղոս 'ի ներքս մտեալ զայս բանս ասիցէ “ Եւ գիտէք ե-
թէ մարմնք ձեր անդամք են Վրիստոսի ”, ոչ ինչ 'ի

լաղաղան անձանց թողու զպիղծ ցանկութիւնն ընդունել: () ի զոր օրինակ արեգական ծագեալ՝ ի բաց քայքայէ գետաւար, նոյնպէս և բանքս այսորիկ պայծառ պէս փայլեալ ի միտս մեր՝ զամենայն զգարչէի զհելտութիւնս հալածեն:

Ի՞նչ վաղվաղակի ընկալարուք տնակից Պաւլոս, կոյրք և ամուսնացեալք, որ վառէ զհօգեւոր ջահն, և ողջախոհութեամբ պարսպէ զմեր անձինս: () ի որ զնառնի առաջնորդ և խրատիչ երկնաւոր հանդիսիցն, հանդերձ բազում զգուշութիւնս և նաւէ ի մերձաւոր կեանս. և լցեալ հօգեւոր գանձիւքն, յանդիման կացէ հանդերձ բազում համարձակութեամբ բեմին Վրիտտի. ընդ որում փառք հօր հանդերձ սրբով հոգւով յաւտեանս յաւիտենից. ամէն:

ԲՁ ԳԻՏԷՔ ԵԹԷ ՄԱՐՄԻՆՔ ԶԵՐ ԱՆԴԱՄՔ ԵՆ ՔՐԻՍՏՈՍԻ

() Ընէք են զինուորաց յայն կողմն խանարհեցուցնել զպատերազմն, յոր կողմն զօրավարն առաջնորդեցէ: Ի՞նչ զի և մեզ քրիստոնէիցս մարտ է ընդ արմաթութիւնս և ընդ մախանս, ընդ տնակիցս և թշնամի և պատերազմեցս, իրաւացի է յայն կողմն դարձուցնել զբանս յոր առաջնորդեցէ եկեղեցւոյ զօրավարն Պաւլոս: Վանդի արդարեւ զօրավար է եկեղեցեաց փրկին նժուղին առաքեալն, ի ձեռն որոյ անժուժիւ լութիւն և մախանք և ամենայն զինչ և առիցէ որ այն պիտի՝ արտաքս մերժի: Իսկ ողջախոհութիւն և մարդասիրութիւն և ամենայն բարիքն փոխանակ չարեաց ի ներքս մտանեն. այնպէս զիւրաքանչիւր ուրուք զբարեալմն ածէ ի բարի կատարածն: Եւ անսոց հարբտահարել զողոյց զիշխանութիւնն հեշտութեանցն, այլ զօրութեամբ բանիցն և ուժոյն իմաստութեամբ զամենայն ախտս արմատաքի խէ, որպիսի ինչ և այժմ արար: Վանդի ո՞ր լսելով ի նմանէ, որ ասէն եթէ “մարմինք ձեր անգամն են Վրիտտի”, և ոչ ամենայն ժուժկալութեան և ցածութեան հաւատեալ կրօնաւոր լինիցի, այսպիսի բանիւք ի Վրիտտի, և

րովք 'ի Պաւղոսէս պատուի : Եւ յաղագս որոյ յաչաղեմ
 քմերձաւորս և զլսողս որք կուսութեդ էք նահատակք,
 և որք ամուսնութեամբ զպարկեշտութիւն պատուէք,
 զայս ծանուցանել յականջս հնչեցեալ, և իբրև զօգ-
 տակարինչ դեզ զեծային բանսն զայնոսին հաստատուն
 բերել յանձինս : Եւ ասն զի զէն ողջախոհութեան է
 խրատն Պաւղոսի, և նմա լսելով հարկաւոր է զհեշ-
 տութիւնս ընդ բունութեամբ արկանել :

Չար է և դժուարակեւ որ առ նոսա մարտն է, և
 դիւրաւ 'ի վայր ընկենու որ յեծային մարտակցութե-
 նէ ամայի : Եւ զոր օրինակ ալիք առնով զնաւ ամայի
 վաղվազակի խորասոյզ առնեն, նոյնպէս և ալէկոծու-
 թիւնք հեշտութեանց եթէ առնուցուն զմեզ առանց
 զգուշութեան և ոչ պարսպեալ տգառազինութեամբ
 հոգւոյն, դիւրաւ գերիս տանի : Եւ իբրեւացի յոր-
 ժամ զհեշտութեանցն ձմեռն փարատեսցէ յոգւոցն,
 յաճախապէս երգել մտօք զերկնաւոր զբանսն, “ Եւ
 գիտեք եթէ մարմինք ձեր անդամք են Վրիստոսի ”,
 և այնպէս տեսցէ զանձնս ազատութեամբ կեցեալ, և
 ցանկութեանցն իշխանութեան անձաշակ : Վրանդի ե-
 թէ կախարդացն թովչութեանց դիւրաւ տեղի տան օձք,
 զինչ պրանչելիք եթէ զգարչ հեշտութիւնսն Պաւղոսի
 բանքն դիւրաւ արտաքոյ վարիցեն . նա և դիւացն սաս-
 տելով փախտեացս զնոսա հալածեաց 'ի վերջինս սահմա-
 նաց երկրին : Եւ պառ ուրեմն և զձմեռն հեշտութեանցն
 'ի խաղաղութիւն և 'ի հանդարտութիւն փոփոխեալ
 յարմարիցէ դիւրաւ : Եւ այց դու քնձ հաւանեցիր, և ըզ-
 նոյն ինքն զՊաւղոս վարկիր մերձ կացեալ խրատելով,
 և զեծային զձայնս զայն արձակեալ յաճախապէս . “ Եւ
 գիտեք եթէ մարմինք ձեր անդամք են Վրիստոսի . արդ
 առեալ զանդամս Վրիստոսի առնիցեմք անդամս պոռ-
 նկի ” : Եւ աւական է առնն և զյիշատակն միայն հանդի-
 պեալ զամենայն առաքինութեան զհաստատութիւն 'ի
 ներքս ածեալ յոգիսն : Իսկ եթէ և զեծային ևս ըզ-
 բանս զայս ընդ նմին 'ի ներքս ածցէ ընդ յիշատակին,
 ոչ է հնար իրպէս ոչ ժուժկալեսցէ յամենայն ոլիզծ
 ցանկութեանց :

Եւ ի եկեղեցւոյ, ողջախոհութեանն կրճաւոր և ծա-
 ալս Վրիստոսի, որ զեջոն սիրէ . պահեա յինչ միշտ

զբաղանա զայս իբրև զաւանդ ինչ 'ի Պաւղոսէ տեալ, և համարեաց զառաքեալն 'ի քո տունն յաճախապէս մտեալ զմահճացն ունելով սրբել զքո մարմինդ ձեռածք, և պատուել բանիւքս զոր լուայք այժմ: Վրան զի ոչ դանդաղի Պաւղոս զլուինն առաքելոց 'ի տուն մեր մտանել, և իւրաքանչիւր ուրուք փրկութեան յլով առնել նախախնամութիւն: Այ որոշէ զտեարս 'ի ծառայից, ոչ պատկառէ 'ի ճոխաց, ոչ անպատուէ զաքառութիւն, զամենեսեան միանգամայն անդամս Վրիտոսի անուանէ. քանզի «Վրիտոս (Հիսուս, տէ, ոչ ծառայ և ոչ ազատ», 'ի քո մտանէ 'ի տունս ազատաց և ճոխաց, ծառայից և ազատաց, զողջախոհութիւն գեղ ամենայն ումեք բերելով. զառողջն պահէ 'ի լուութեանն, և զհիւանդացեալն բժշկէ վաղվադէկ դեղոցն զօրութեամբ: Այն զի ոչ ինչ է այնպէս զըրաւոր ախտ անձին և ոչ անկուրելի և ոչ կայուն, զոր ոչ արտաքս մերժեաց Պաւղոս. այլ միանգամայն բարբառեալ, և փնայքն 'ի բաց հալածեցան: Այս և 'ի կապարանն մտեալ և զբանտապահ կապարանին տանը լով տանջեալ և վիրաւորեալ և ամենայն ամբարշտութեան վիրօք լցեալ և ապականեալ վարուք՝ այնպէս վաղվադակի բժշկեաց, մինչ զի և ամեննին իսկ կատարեալ լինել և սուրբ, որ պղծութեամբ և վտարութեամբ և ամենայն չարութեամբ էր լի: Այս արդ եթէ 'ի կապարանն մտեալ, ուր շնացողք և մարդապանք և կախարդք, զկապարանն եկեղեցի այս արդ՝ օրհնութիւնս միայն երգելով այ, զինչ արտօցէ եթէ 'ի տունս բարեպաշտից մտանիցէ, և զնձային զբան զայս յանձինս իմաստնոցն արկանիցէ: Այս գիտեմ յայտնապէս և հաւատամ եթէ անհնար է մարդոյ 'ի հեշտութեանցն յաղթիլ որ զփրկական զբանս զայս լուիցէ. այլ միանգամայն լսելով եթէ անդամք այ և փրկչին եմք, և զամենայն զցանկութիւնս 'ի բաց մերժեալ ընդ հրեշտակս հակառակել զմեզ հնարի ցածութեամբ վարուց:

Ինչպէս և մեծութիւն պատուոյն լաւազոյն երևեցուցանել քան զբնութիւնս զախորժողն զամենեսեան: Այս գիտիմն է զայս ուսանել յըմբռացն ժողկալութենէ, որք բազում քրտանց և աշխատութեանց

համբերեն, յազազս յաղթութեանն և որակին զանու
տի զփառան երթեալ տանին: Բայց մեզ յաղթանակ
առաջի կայ պարկեշտութեանն, ոչ տերեւ ձիթենույ
կամ դափնույ, այլ երկնային պտակքն, որ առաւելաւ
գոյն քան զարժանաւորութիւն պատուեցելոյն դերաւ
զանցեն:

Եւ որ ոչ է պարտ և արժան մատնիչ լինել անձային
պարգեւացն, այլ պահել յազատութեան զանձն. քան
զի նորա միայն են ճշմարիտ ազատք, որք երևին ոչ ծա
ռայեալք ցանկութեանց: Եւ յազազս որոյ վայելուչ է զան
ժոյժ մարդ ծառայ կոչել և ստրուկ, թէպէտ և թա
գաւոր կարծիցի և յորով ազգաց իշխեսցէ. և ազատ և
բարեազգ որ պարկեշտութեամբ է զարդարեալ, թէ
պէտ և ծառայ որ դիպեսցի և ստրկաց ստրուկ: Բան
զի ոչ մարդկային պատուով սահմանէ զարդարութիւնն
անձ, այլ զբարուցն զուղղութիւնս խնդրէ, և յազազս
իւրաքանչիւր ուրուք զհրամանն 'ի վերայ բերէ:

Եւ ուրեմն հնար և ծառային լինել քաջատոհմ և ա
զատ, և թագաւոր կարծեցեալ լցեալն չարութեամբ՝
ծառայ: (1) Ի որ զեղբօրն իւրոյ զկին անօրէնութեամբ
յանդգնեցաւ առնուլ, ոչ 'ի ծառայից որ էր, այլ 'ի թա
գաւորաց. և ոսկայն ոչ 'ի ծիրանիսն և 'ի թագն հայե
լով անձայինն (2) յոհաննէս պատկառեաց 'ի շնացողէն,
այլ զոգուոյ զծառայութիւն և զամօթն տեսեալ իբրև
զստրուկ և զարծաթագին և զգերի որ արհամարհեաց,
և յանդիմանեաց որ մարդկանն իշխել թուէր և հեշ
տութեանց էր ծառայ: Եւ թէ ախորժիք ուսանել
որ և որպիսի է որջախոհութիւնն, զմտաւ ածէք յան
ձինս որ յազազս նորա մեռանել համարձակեցաւ. այր
որ գեր 'ի վերոյ քան զմարդկան բնութի գործոցն պայ
ծառութեամբ և սուրբ վարուք, որ զմարմին մարդոյ և
զոգին հրեշտակի ունէր: Եւ որ այնպիսին էր, անձային
յայտնութեան փրկչին հրեշտակ և միայն արժանաւոր
ոյնպիսի փառաց լինել սպասաւոր, յազազս պարկեշ
տութեան սրտմտեալ մեռաւ: (3) Եւ ներէր տեսանել զա
նարգել բանաւորին զամուսնութիւնն թշնամանեալ և
զօրէնան որք յերկնից իջին:

Բանզի որք յազազս ամուսնութեան և որջախո
հութեան են օրէնք, այ պարգեւք են յերկնից իջեալք,

օգնականը տկարութեան մարդկան . որք 'ի բնութենէս
 և կամ 'ի դիւացն յանցոնաց ապականին անձինք , գե-
 ղեցկապէս ուղղեն . որպէս ոչ թողացուցանել առ սա-
 կառ սակառ . 'ի հեշտութիսն անկանել այլ զխորհուրդսն
 հակառակ կարգել պատուիրեն բնութեանն յարձակ-
 մանց' դատելով զհեշտութիւնն և զողջախոհութիւնն .
 զմին արտաքս վարեն , և զմիւսն քաջափայեցապէս 'ի
 ներքս մուծանեն և սիրելիս այլ առնեն զաշխատեալսն .
 քանզի և արդար իսկ բազում և խիստ քրտանց համ-
 բերեն ողջախոհութեանն ըմբիշք : Եւ եթէ ոչ էր այն-
 պէս , ոչ արդեօք զնոսա անդամս Վրիստոսի անուանել
 Պլադոս համարձակէր . այլ զմեծութիւն նահատակու-
 թեանն տեսանելով ուսաւ , և երկայնով բանիւքն զար-
 զարեաց զմեզ . զի 'ի պատուոյն մեծութենէ պատկա-
 ռեալք՝ ամային անուանն արժանաւորս զանձինս փու-
 թացուք առնել , և մի կախարդութեամբ ցանկութեցն
 պատրեալք՝ գերիք լինիցիմք չար հեշտութեանցն . այլ
 երկնաւոր բանիւքն պարսպեալք լաւագոյնք երեւեցուք
 քան զբանասարկուն նետս : Օյ եթէ օրէնքն միայն
 կային մեզ յայն որ ողջախոհութիւն 'ի մէջ պահան-
 ջէին , պարտ և արժան էր և այնպէս ցածունս լինել , և
 քան զպղծութիւնն լաւագոյն յօրինացն երկնեւելով . իսկ
 յորժամ և յաղթանակն ևս ժաւժկալութեան մեծ կոյ
 առաջի լինել Վրիստոսի անդամ , մի դք լիցի յողջախո-
 հութեանն հանդէս և մի հեշտասէր որ երեւեցի և
 քան զթշնամիսն վրատար , որպէս թէ զսուղ ինչ ցան-
 կութիւն և զառժամանակեան առաջի ունել քան զերկ-
 նաւոր քաջափառութիւնն : Եւ եթէ պարտ իցէ զճըշ-
 մարիտն ասել , արդէն իսկ յերկնից արքայութեանն
 վայելէն ողջախոհութեանն նահատակք : Օյ եթէ երկ-
 նից արքայութեանն սկիզբն է անդամ լինել Վրիստո-
 սի , արդեօք ինչորեւցէ պատիւ ինչ այլ քան զայս պա-
 տիւ , որ և քան զհրեշտակաց մեծափայեցութիւնն գե-
 րազանցէ . զի և նոքա մեծ քան զինքեանս վարկանին
 անդամս լինել այլ և փրկչին :

Իսկայ չե ևս զզանազանութիւնն ուսաք զպոռնիւ-
 թեանն և զողջախոհութեանն . լաւագոյն է և զայն յա-
 ւելուլ յասացեալս : Եղջախոհն անդամ անուանի
 Վրիստոսի և տաճար հոգւոյն . իսկ պաղղոտեալն ան-

դամ պոռնկի և անասնոց հաւասար: Լճոյ առեալ, ա-
սէ, զանդամս Վրիստոսի արասցո՛ք անդամս պոռնկի .
մի լիցի: Վաջայայտ է յասացելոցն 'ի Պաւլոսէ, թէ
ոչ այնքան չար է յերկնից վայր անկանելն 'ի տիղմ, որ-
քան է չար անդամ լինել պոռնկի: Ար Վրիստոսին
է միաւորեալ 'ի ձեռն ողջախոհութեան, և յետոյ բո-
ղից հաւասարիցի ինքնակամ 'ի վայր ձգելով զինքն հա-
կառակ իւրում փրկութեանն, ինձ ասել կայ 'ի Պաւ-
ղոսի ասացելոցն նշանակելով ուսեալ թէ արդէն իսկ
հանդիպեցան ցածունքն և դժոխոց չարեաց զփորձ ա-
ռին որ ցանկութեանցն ծառայեն. զի որ միտս ունի, և
գիտէ զգալ: Վանգի արքայութիւնն երկնից պատուա-
կանագոյն է, և դառն քան զդժոխոցն տանջանս որ զկնի
պատուոյն յայնմանէ 'ի բոլս անկանելով և անասնոց
նմանել վարուքն: Վանգի՝ մարդ, ասէ, 'ի պատուի էր
և ոչ իմացաւ, հաւատարեցաւ անասնոց անմտից և նմա-
նեցաւ նոցա, և՝ «ձիք իդամոք եղեն, իւրաքանչիւր
ոք 'ի կին ընկերի իւրոյ վընջելով»:

Վանգի ճշմարտապէս այս միայն է մեծ, մարդկան և
անասնոց միջոց արար, երկնչել յայ և նորա օրինօքն
զանձինս ուզղել. որպէս զի որ զայ երկիւղն 'ի մօաց ար-
տաքս հանիցէ, յիրաւի ոչ մարդ անուանեացի. «Եւ
ասէ, երկիր և զպատուիրանս նորա պահեաց, վասն զի
այս է ամենայն մարդ», Օ առիւծ յոժն զարդարէ, և
զձի արաքութիւնն, և զսիրամարդ գեղեցկութիւնն.
Բայց զմարդ այ երկիւղն՝ հաւատար նմա և հրեշտակաց
լեալ:

Լճոյ վայել է մեզ որք ողջախոհութեամբն կրօնա-
ւորիմք և մարդասիրութեանն եմք կենակիցք և հե-
ղութեամբ զուարճանամք, գործովք ցուցանել եթէ
ճշմարտապէս եմք մարդիկ ծառայք Վրիստոսի այ. ընդ
զում հօր փառք հանդերձ սրբով հոգւովն յաւիտեանս
յաւիտենից. ամէն:

ՎԱՄՆ ՈՂՈՐԾՈՒԹԵԱՆ ԵՒ ԱՆՈՒԱԿԱՎՈՒԹԵԱՆ
ԵՒ ԱՄԵՆԱՑՆ ԱՌԱՔԻՆՈՒԹԵԱՆ

Ի զանազան երանգս գունոց ծաղկանց նմանեցաւ զարդ առաքինութեց։ Եւ զի զոր ունիցիմ ասել. զոգրմութիւնն, զանոթակալութիւնն որ ի վեր անցանէ քան զամ առաքինութիւն, եթէ զչնալն, զչալունկէն, զչգողանալն, զչվկայէն ստութեամբ, զչերգնութն, զչանթրաւելն զոք, և զայն որ ոչ ևս ագահէ, ոչ յաչաղէ, ոչ նախանձի, ոչ զչարի, զչաւարտսելն զոք, ոչ ստելութեք, զոչ շոգմագելն ումեք, զչարբենալն, զլուութիւնն, զոչ բարկանալն, զերկայնմութիւնն, զչծուլանալն, զչդանդաղելն, զչմատնելն զոք, զչօրելն զարծաթ որ է հիմն և հաստատութիւն ամենայն առաքինութեան, զանստացութեան, զչամբարտաւանելն, զչցանկայն, զչամբերութիւնն, զչոհութիւնն ի տրտմութիւնս, զմաքրապէս աղօթելն, զկատարելապէս կրօնաւորելն, և որ ըստ այսմ նման զբովանդակ առաքինութիւնս։

Իւեր այսուհետեւ զգովութիւնս սոցա ի մէջ ածցուք, զի օգտակարք իցեն ամենայնդ, և վասն շահի ոգոց կարգեցան և հաստատեցան։ Եւ ոչ ոք իցէ որ զուգահաւասար կատարեաց զամենեւեան զայս, զի բանսարկուն բռնադատեալ զխորհուրդս մտաց մերոց արգելէ յականջաց մերոց զմուտ բանից առաքինութեց։ Եւ զի մի զամենայն զփոյթն ի վերայ առաքինութեն այնմիկ վատնեցուք, որ առանց միւսոյն ոչ ինչ կարէ օգտել զմեզ, այլ զայն ընտրեցուք յայսմ ի բազմութեան զանազան ծաղկանցս որ միայն կարող է մեզ առ ի շահ լինել և հանգիստ գտանել ի հանդերձեալ յաւիտենին. և ոչ ոք իցէ որ խափան առնէ եթէ զմութիւնն ի բաց թօթափիցեմք և զուարթամիտք լինիցմք։

Եւ զայս ասեմ ոչ յանպատշաճս, այլ յօգտութիւն անձանց ձերոց տնօրինեմք։ Եւ եթէ անպատուեմ զառաքինութիւնն զայն, որ առանց միւսոյն ոչ լինիցի յօ-

գում, քաւ լիցի։ Եթէ բովանդակ զամենայն առաքի-
նութիւնս որ կատարեսցէ, զուարճասցի ոգի իմ. ապա
թէ ոչ՝ սակայն՝ ի յայնմ՝ առաքինութիւնս պարտ է
ծախել զամենայն ջանս որ յօգտութիւնս լինիցի հո-
գւոց մերոց։ Եւ որ իցէ այն և ուստի, ասեմ։ Եւանջ
ոխակալութեան և շնութեան ողորմութիւնն շահս բա-
զումս առնէ. իսկ ուր ոխակալութիւն լինիցի, ամենայն
առաքինութիւնք և ողորմութիւնք և բազմութիւնք բա-
րեաց անյայտը լինիցին. որպէս և ընդդէմ այնոցիկ ա-
նոխակալութիւնն զգիւրս ի յանցանաց ջնջեսցէ և ան-
յայտ արասցէ։

Եւ դարձեալ ողորմութիւնն այլ ինչ ունիցի զանա-
զանութիւն։ Եւ որ իցեն այնոցիկ։ Եւ առատասպէսն
առնիցէ և ոչ ճշդիւ. զի որպէս խնդրեսցես, այնպէս
ջանաջիր առնել։ Եւ որ զինչ ասէ մարգարէն. «Ողոր-
մեա ինձ Թոմաս մեծի ողորմութեան քում», Եւ,
ասէ, զայդ ամենայն ճանաչես և գիտես, և յաւետ ըզ-
սաղմոսդ զայդ բերես ի բերան քո, և խնդրէք և ըստ
խնդրուածոց ձերոց ոչ առնէք զողորմութիւն։ Եւ սուղ
ինչ խնդրէ Թոմ, այլ առատասպէս։ Եւ դուք պատճա-
ռիք պատճառս մատուցանել՝ թէ որպէս ոչ ունիմ, ոչ
պահանջիմ։ Պահանջի ի քէն որչափ և կար է քեզ։
Եւ զիսորդ արդեօք. որպէս ասեմ, այն որ ունիցի բիւր-
գահեկանս՝ և որ ունիցի դահեկան մի և ծախէ զայն
աղքատաց, հաւասար համարեսցի առաջի ան. զի որ
բազում ունիցի, բազում պահանջեսցի ի նմանէ, և ի
չքաւորին նուազ։ Եւ այն որ ունիցի յոլով և ծախէ
սակաւ կարօտելոցն, զինչ իցէ շահն. մանաւանդ իբրեւ
թէ ծածուկ եղեալ յայ՝ ոչ գիտելով զգաղտնիսն, առ-
նելով զայնոսիկ և բարկացուցանէ զնա քան եթէ ո-
ղորմած առնէ սուղ ինչ բաշխելովն։

Եւ ոչ եթէ իմ է բանս այս, այլ վարդապետին իմոյ
այ. «Եթէ ոչ յաւելուն գործք ձեր քան զգպրացն և
զփարիսեցւոցն», և որ ի կարգին է. իսկ նոքա զտասա-
նորդան սովոր էին տալ աղքատաց։ Եւ զոր ասեմ այս-
պիսի է. առաջի դիցին մեզ կարգք առաքինութեան՝
պահք, աղօթք, տքնութիւն. այլ եթէ զամենայն ըզ-
փոյթ ի վերայ այսց առաքինութեանց դնիցեմք և զո-
ղորմութիւնն անտես առնիցեմք, ի զուր աշխատեսցաք։

Եթէ հողով խումբ զմուտս կերակրոյ և փռուով զան-
դի խորակաց համեմեաց անուշից, և յարածամ զգի-
շերն 'ի գլուխ հանիցեմք և յաղօթելոյ ոչ մերժիմք և
ոչ տամք նինջ արտեանաց, 'ի զուր աշխատեցաք ձեռ-
նարկել այդմ իրաց առանց ողորմութեան. աստէն ըզ-
մարմնս չարաւար տանջեմք անպիտան պահօքն, իսկ ո-
գիք մեր 'ի կեանն յայն զյաւիտենական տանջանն
ժառանգեսցեն:

Եւ յաղաքս այսմ բանիցս ծանոց քեզ վկայ զանձա-
բանն Երայիաս. « Եւ պահք զայդպիսիդ ընտրեցի ա-
սէ տէր, և ոչ զօրն յորում տառապեցուցանէ որ զանձն
իւր, և ոչ եթէ կորացուցանես որպէս ընդ լծով զդա-
րանաց քո, և քուրձ և մոխիր տարածեցես ներքոյ քո,
և ոչ զայն կոշեցի պահս և օր ընդունելի տեան. այլ
լքած զամենայն կապանս վնձիւն անիրաւութեան, ըզ-
վաճառոյ բռնութեան, արձակեա զկապեալսն թողու-
թեամք և զմուրհակս անիրաւութեան 'ի բաց պատա-
ռեա, քաղցելոյ բրդեա զհաց քո և զաղքատս անյարկո
արկ ընդ յարկաւ քով, և եթէ տեսնիրքես մերկ՝ զքե-
ցո. յայնժամ ծաւալեացի կանուխ լըս քո, և բժշկու-
թիւն քեզ վաղվաղակի եկեսցէ, »: Տեսեր, տիրելի, զի
ոչ 'ի զուր ինչ ատցի թէ ոչ օգտիս 'ի պահոց առանց
ողորմութեան:

Ինչից քեզ և այլ վկայս, ոչ ասաքէն կուսանքս այն
զհրեշտակական զառաքինութիւն զգեցեալ էին զկու-
սութիւն. ոչ զպահս ձգեալ էին յանձինս իւրեանց,
որ է հիմն առաքինութեան. ոչ յարածամ աղօթէին,
որ աղօթքն մեծ և օ բարիս քարոզի. ունէին և ողոր-
մութիւն, այլ յաւելորդաց և ոչ առատապէս. զինչ
արդեօք վասն նոցա ասասցես: Ինչոյն որունք փետային
և հարսանեացն, թէ ոչ յայտ է թէ զձայնն տէրունա-
կան լուան որ ասէր՝ թէ « Եւ ճանաչեմ զձեզ, » և ա-
պա սպառնալիք մեծ կայ և մնայ նոցա. զի ամենայն դո-
ւած ոչ ճանաչէ, տանջանք տեսան բմբունեսցէ զնա: Իսկ
նորա որ զարդարեալ էին կուսութեամբն և պահօք և ա-
ղօթիւք, և սուղ ողորմութիւն նոցա չօգտեաց, որչափ
ևս առաւել մեզ որ դուզնաքեայ ստացեալ եմք յոյգ
առաքինութեանց, և զողորմութիւնն որպէս պատշաճ
է ոչ անիրցեմք:

Եւ զոր ասէս այսպիսի ինչ է. որ բարի առնէ՝ նմա առնէ, սոյնպէս և որ զչարն: Եւ եմ, ասէ, որ զերկինս ձգեցի որպէս խորան, և զերկիր հաստատեցի ՚ի վերայ Զուրց, և անասաների ունիմ զաթոռ իմ յերկինս, և իմանալի զօրութիւնքն և բազմաչեայ քերթեքն և վեցթեւեան սերտեքն նկատել ոչ կարեն. բայց միւսմ ՚ի փոքրկանց այտի յեղբարց իմոց տեսցես զի դողայ ՚ի մէջ փողոցացոյ, եւ ընդ նմա դողամ ստուգապէս. և եթէ Զեռուսցես զԹիկունսնորա, համարեաց զիս Զեռուցանել. և եթէ զնա արկանես ընդ յարկաւ քով, զիս արկեր. եթէ առ նա գնացեր, առ իս եկիր. եթէ զնա անտես արարեր, զիս արարեր. եթէ անարգեցեր զաղքատն, զիս անարգեցեր. եթէ զնա ապտակեցեր, զիս ապտակեցեր. և եթէ բարի արարեր, ինձ արարեր: Եւ ասա զչաճողորմութեանն, մի յապագեր գործել զնոյն: Ինքե. այլ ունիմք, ասէ, որդիք հանդերձ մարքն և ոչ կարեմք ծախել զինչս: Իհա զարձեալ պատճառս անհամն, թէ պէտ և հասարակաց իցէ. միթէ դու լաւագոյն հոգաս քան զաճ: Եւ որ օգորմի աղքատին, ողորմած իցէ. և որ բարի հատուցէ չարին՝ աճ. և ՚ի ձեռն այսց երկուց առաքիժութեանցս քաւին ամենայն յանցանք: Եւ ասն որոյ աղաչեմ զձեզ միշտ և հանապազ զողորմութիւնն բառնալ ՚ի վերայ ձեռաց: Եւ զոր ասէս այս է. որ բարի առնէ ատելեացն, ուր եղից զբարբառնն, հաւասար լիցի նոյ: Եւ ոչ է իմ բանս, այլ հասարակաց նոյն և վարդապետին:

Եւ արդ բաւական է զոր յաղաքս այդորիկ խօսեցաք բանս. բեր յաղաքս անօխակալութեանն և որ բարի առնէ ատելեաց իւրոց, ոչ պղալ իւրիք և ոչ մի օգտիք, բայց եթէ սիրեսցիք զմիմեանս. զի որ սիրեաց զընկերն, կատարեաց զօրէնան. զի որ սիրէ զընկերն, չար երբեք ոչ գործէ. և ըստ մե օրինաց տէր է, և ինքն աճ տէր է: Եւ դարձեալ մի ասասցես թէ զայսպիսին սիրէ աճ որ մեծատունք են: Եւ իմրդ համարիս թէ յոյ իցէ. զի զոր ասէ աճ, մարդկան զիարդ շնորհէ. միթէ սիրէ աճ զմեծատունս և վասն այնորիկ տայ նոցա: Եւ ասն որոյ աղաչեմ և յաղաչելոյ ոչ դադարեմ, զի որ թողցէ ըզյանցանս ընկերին և ոչ պահէ սխա, թողցի նմա և յանցանք իւր. այնպէս և որք ունիցին շնորհս սղորմութե,

'ի ձեռն չնորհաց իւրեանց ժառանգել զկեանս և հա-
տանել մնաին պարգեաց։ Ի՞նչ իւրաքանչիւր որ զա-
րին գործել ջանացէ և արժանաւորեսցի արքայութեն
երկնից։ Երոց լիցի ամենեցուն մեզ հանդիպիլ չնորհ
և մարդասիրութեամբ տեսան մերոյ և փրկին ի հո-
տի Վրիստոսի. ընդ որում հօր փառք հանդերձ հոգւով
սրբով յաւիտեանս յաւիտենից. ամէն։

Ի ՍՈՒՐԲՆ ՍՏԵՓԱՆՆՈՍ ՅԱՌԱՋՍԱՐԿԱԿԱՐ ԵՒ ՆԱԻԱՎԿԱՅ ՔՐԻՍՏՈՍԻ

Եկն Վրիստոս եհաս ճանապարհ հորդելով առ 'ի
կեանս և 'ի փրկութիւն աշխարհի, և ընդ նմա բազմ
ջեալ աճեցին բարեպաշտութեանն պատուք։ Ի վեր
ծագեաց վկայն ճշմարտութեան, և ընդ նմին պայծա-
ռացեալ լուսաւորեցան վկայք մեծի անտեսութեանն.
հետեւեցան աշակերտքն վարդապետին տիրական շա-
ղաքն. ծառայքն ընդ Վրիստոսի, քրիստոսապաշտեցն
ընդ արեգականն արդարութեան, լուսաւորքն տիեզե-
րաց։ Եւ նախ առաջին մեզ ծաղկեցաւ Ետեփաննոս,
որ առ 'ի հրէական փշոց բողոքեալ պոսկ, այլ յեկեղե-
ցական մեծութենէ ընծայեալ տեսան պատուղ առաջին։
Վասնզի չքէիցն արարեալ պոսկ 'ի փշոց եղին 'ի զլուս
փրկին, զարժանիս իւրեանց չարաչար մշակութեանն
ցուցեալ զպտուղ պղծոյն տեսան։ Եւ ան որոյ Եսայիաս
նախաձայնեաց. “Եւդի տեսան զօրութեանց տունդ
Խարայիլի, և մարդն ի յուզայ նորատունկ սիրեցեալ.
Ճնացի զի արասցէ իրաւունս, և արար անիրաւութիւն”։
Իսկ ճշմարտութեւ աւետարանական միակն սկիզբն
և նորնծայ և առաջին պտուղ մշակութեան ցուցանեն
տեսան զԵտեփաննոս այր սուրբ։ Որ օրինակ պոսկ
ինչ ճշմարիտ առ 'ի բազում և 'ի զանազան առաքիւն-
ութեանց պատշաճեալ. վասն զի նախ և առաջին սքան-
չելիս այս՝ զայրեացն հաւատացեալ սպասաւորութիւն,
վկայեալ յառաքելոցն բանիւ և արդար դատողութեամբ
զոլ զնա այր հաւատարիմ և լի հոգւով սրբով. և զար-
ձեալ յաղաքս զօրութեան հոգեւոր իմաստութեան։

Վրանգի անձեղէն բանիւք այնքան յողաքս քարոզութեանն ցուցանէր ջատագովութիւնս, որպէս զի մեծամեծ և հրաշագործ անձայնով վարդապետութեամբն հաղորդեալ նմա անձեղէն ներգործութեանցն :

Վրանգի « Ստեփաննոս լի հաւատովք և զօրութեամբ առնէր նշանս և արուեստս մեծամեծս », Ստեփաննոս զի ոչ պարտ վնարկաւ խափան գոլ նմա յաղաքս բանին առաքինութեան որ վասն այրեացն փոյթ . այլ և զայդ ունէր յօժարութեամբ, և յայնմանէ ոչ նուազէր : Եւ էր ՚ի վերայ նորա մեծապէսն զարմացումն . ոչ բարձրամտութեան լինէր առիթ, վասն զի այր ՚ի սէր հաւատացեալ և խնամատար հոգւոց լինէր, զմանս հացիւ կերակրելով, իսկ զկէսս բանիւ խրատելով . և ոմանց զմարմնականն դնելով առաջի սեղան, իսկ այլոց ոմանց զհոգեւորականն մատուցանելով դարմանս : Այլ էր, ապէ, այր բարի և լի հոգւով սրբով . ուստի բարեբարոց մեծք զաղքատացն հաւատացեալ լինէր արբանեկութիւն : Իսկ համարձակութեամբն և զօրութեամբ հոգւոյն զթնամիս շնմարտութեանն վերջահարէր . ամենեցուն ընդդէմ բախելով և ընդ ամենեսեան ճգնելով՝ բարեպաշտութեան բանիւք զխորհուրդս քակէր, և զամենայն բարձրութիւն հպարտացեալ ընդդէմ գիտութեանն նոյն : Եւ այնքան էր զօրութիւն բանի նորա մեծ, մինչ զի ըստ վկայութեան գրոց սրբոց ոչ ումեք կար էր զդէմ ունել իմաստութեան և զհոգւոյն որով խօսէր :

Ետուստ սա ՚ի ժողով անհաւատութեան ձգեալ լինէր քարոզ շնմարտութեան . ուստի պարտ է մեզ զամենայնիւ զայլովքն զանց արարեալ՝ զնախափկային նախառաջին զպարտան հատուցանել : Վրանգի նախ յառաջ ոչ աւուրճ և ոչ ժամանակօք շուրջ սահմանեալ լինի սրբոցն դրուատք և յիշատակք . և դարձեալ որոց բարքն ոչ լինին բաժանեալ, նոցին և ոչ յիշատակքն սահմանին : Աւստի ոչ այսուհետեւ մարտիրոսք առանց առաքելոց, և ոչ դարձեալ առաքելք առանց մարտիրոսաց . քանզի վարդապետք մարտիրոսաց առաքելք . իսկ պատկերք առաքելոցն մարտիրոսք : Աւստի զպատկեր և զնկարագիր նոցա բերելով երանելին Ստեփաննոս . որ զի թէպէտ և ՚ի ձեռն մահուն նախ և առաջին զպը-

սակն մարտիրոսութեան զգեցաւ, համայն 'ի ձեռն համբերողական վկայութեանն զվարդապետս զքատաացաւ. ցանէր: Եւ լինէր Ստեփաննոս ստուգապէս պատկ առաքելոցն. քանզի Ստեփաննոս ապա բարիք վարդապետացն եղև զարգացումն եկեղեցւոյ, որպէս գրէ առ առաքելն առաքեալ ասելով առ փրկիպետն. “Ահ բերիք իմ և անձկալիք, ուրախութիւն իմ և պատկ, պարպէս հաստատուն կացէք 'ի տէր, սիրելիք”: Եւ մեք յառաջիկայն վերստին երթիցաւ:

Եւ ան ահա 'ի Ժողովն քրիստոսապանիցն քրիստոսաւերն. 'ի ներքս վաղեաց ոչխարն յամբոխ գաղղոցն. այլ էր ոչ պարզաբար և սոսկ ոչխար գաղանակուր, այլ ոչխար 'ի Վրիստոսէ հովուեալ և ընդ գայլն մարտացեալ: Նորոց ոմանք ահա զայրանային և կրճատէին 'ի վերայ նորա զատամունս և սպառնալեք զոչխարն խաժանէին. իսկ ոմն զնոսա մանաւանդ յանդիմանեալով և սպառնալեք և ամբաստանութիւն կշտամբէր: Եւ ազաչեմ մի սոսկաբար զանց առնէր զատացելովքս: Իսկ արդ նա առ այնչափ Ժողովս չարացելոցն և առ այնքան անիրաւապէս 'ի վերայ յարձակեալ նորա գայլոցն՝ վրասահացաւ համարձակել և ասել իսկ յետ բազում վաղդապետութեանն այնորիկ. “Խտապարանոցք և անթրքապոք սրտիւք և ականջօք”: Եւ որք մինչդեռ սա 'ի վերայ երկրիս երեւէր, յերկինս լինէր տեսեալ, և ըզմարդկան զգեցեալ զձև՝ առ 'ի հրեշտակական պատկեր և 'ի կերպարանս լինէր փոխեալ: Եւ այն ոչ վայրապար ինչ. քանզի վայել էր ստուգապէս 'ի նախա վկայն ցուցանել 'ի մարտիրոսաց պատուոյն, և ճանաչել այնուհետեւ բոլորից զնորոց ուխտիս շնորհս:

Ով փափագ մարտիրոսի, որ ոչ միայն զհրեշտակական շնորհէ պատիւ, այլ և զերկնիցն բանայ մեզ գրուանս. ոչ զի 'ի մահ զանձինս առաքելիցէ, այլ զի 'ի ձեռն Վրիստոսի զնոսա աւանդիցէ: Վննզի որպէս տէրն մեր և փրկիչն իւրում հօրն գուեաց 'ի խաչին ասելով, “Հայր, 'ի ձեռս քո աւանդեմ զհօգի իմ”, սոյնպէս և նորին Վրի ծառայն Ստեփաննոս հայեցաւ առ տէր իւր և ասաց. “Տէր (Եւ ընկաւ զոգի իմ), Խոր դարձեալ Թէ որպէս 'ի վերայ քարկոծչացն աղօթիս ասնէ ասելով. “Տէր, մի համարիր սոցա զայս մեզս”: Ով

որչափ անյիշալարութիւն, ո՛վ գեղեցիկ յօժարութիւն, ո՛վ որ կամէր ոչ միայն գիւր ինքեան մտանել յարջայութիւն, այլ և զնոսին իսկ զսպանդան, տէր Նիսուս, ասելովն, ընկալ զոգի իմ: Եւ իսկ և իսկ ընդ ձայնիս պատրիկ աւանդեաց զոգին: Ի յերկինս հրեշտակք զնա ընկալան որպէս զդասակից իւրեանց, և ասուել նորա 'ի վերուստ մանաւանդ առաքելն զքաղց, բարարբառ. հնչումն նուագերգութեանց, քան չէիցն մանկունք 'ի ներքուստ զքարանցն ձգմունս:

Իսկ արդ Ստեփաննոս զանազան ճգնութիւնս 'ի վերայ երկրի ճգնեալ, զերկնից ընկալաւ զժառանգութիւն, զորոյ զհետ կարգեցան քարինք պատուականք մի ըստ միօրէ դասաւորեալք քարոզք անեղէն աւետարանացն առ 'ի նոցանէ գարձեալ մարտիրոսք, յորոց և որք փրկական առաքինութեամբք պայծառացեալք մեծացան մեհակեցայն վարք: Եւ ասն որոյ և մէք, պիւրելիք, հաղորդեալք յիշատակաց սրբոցն, փառս մշտնընդաւրտ, պէս նոյ 'ի բարձունս առաքեսցուք, որ պսպէս բարադրապէս տնօրինաբար յորինեաց աղօթիւք և բարեխոսութեամբ ամենայն որբոց և սրբոցն Ստեփաննոսի. բոլոր զձեզ նոյ փրկեալ պարապահայանեալ, և տացէ զվիճակ ժառանգութեան ընդ ամենայն սուրբս 'ի հանդերձեալ կեանան 'ի Վրիտտոս Նիսուս 'ի տէր մեր, որում փառք յաւիտեանս. ամէն:

ՅԱՌԱՄ ԵՒ Ի ՏՆՏԵՍՈՒԹԻՒՆՆ

Ինչպէս որ համբերութեան պտուղք, քանզի բարութիւն վաստակոց պտուղ բարեփառ: Եւ աստակք և աշխատութիւնք ծնանին զառաքինութիւնս. վաստակք պատշաճեցունեն զպահոցն աւետիս. վաստակոք ուղղին պայծառ պատմունք վկայութեանց. վաստակոցն յողթանակ արքայութիւնն երկնից հատուցանելի է մեզ: Ինչ անձայն այնոցիկ վաստակոց ամենառաքինիս այս շարաթ, և իսպառ ընթերցան որ ամենեցունց նախակրթարան և փայլէ բարեպաշտութեանցն յողթանակ: Եւ յոր է օրն ըստ որում Երամ ստեղծաւ, ըստ

որում ըստ պատկերի նշեցէ : Եւ զի երէկ մեզ ձայնին գործարան ոչ լուաւ, հարկ է պատրիս նմին աւար ըստ որում Միքայիլ ստեղծաւ, զյարութեան իրս ի կէտ արկանել բանիւ : Ստեղծ զնա ան, և յորում աւար ստեղծ զնա, վերստին դարձեալ բանն նշ ըստ նմին աւար յարուցանէ զնա : Եւ արդ զնախակարգ պատմութեանն իսկ բառն հարցուք :

{ Երբեք արար ան զտիեզերս, և զարդարեաց զերկին արեգակամբ և լուսնով և աստեղօք, և պաշտօնաց զերկիր գետովք և աղբերքք, անեալ գօտի ընդ մէջ և ծաղկօք պսակեալ, և գծով զանազան ձկնամբք և զեռնոց ազգօք ի բաց պարկեշտացոյց, և համանշտմոյն զամենայն եղեալքս յաշխարհիս, որպէս և յորով անգամ ասացի, ապա արարչագործեաց զաշխարհիս այսորիկ զտէրն : Բայց ստեղծ զնա ոչ նմանապէս այլոցն. քանզի զչորքոտանիս և զչազանս և զթուռնս բանիւ միայն հրամայէ և արտաքս բերէ յերկրէ, քանզի ասէ. “Հանցէ երկիր չորքոտանիս և դազանս և սողունս ” : () Ծառայոն բանիւ կոչէ, իսկ զստեղծութեան անշտմոյն պատկերին ձեռքօք ստեղծու : Եւ եթէ ձեռք ինչ կամ անդամք յայտոսիկ, այլ զպատին կամեցեալ ցուցանել զստեղծեցելոյն, ի ներքս անէ ձեռս նշ արարեալ բղիւնել մարդոյն : Եւ արպէս և մեք զնուաստս ինչ ի գործոց հրամայելով առնեմք, իսկ զփափագելիսն ինքեամբք իսկ մեղէն առնեմք. զի վասն պատրիկ իսկ ասէ գիր. “Եւ ան ան զհողն յերկրէ ” : Եւ ան հող, և ոչ կոշտ ինչ, այլ անսորագոյն հող :

Տեսանեա զի ի նմին իսկ յառաջնմէն յոյսն յարութեան հաստատեցաւ : Բանդի հանդերձեալ էր ի հող դառնալ ըստ ասացելումն թէ “Եւ հող մահու իջուցին զիս ” : զի մի ոք որ ի գերեզմանս հող տեսանելով ի բաց հատցէ զյոյս յարութեան մարդկան, անդէն իսկ յարարելութեն հաստատեաց զյոյս յարութեան. վասն որոյ և ասէ. “Եւ ան ան զհողն յերկրէ ” : Եւ անդ հող և աստ հող. նա զօրութիւն արուեստաւորին եղև փոխադրեալ, և սա իմաստութիւն արարչին փոխարկի : Եւ առ, ասէ, և ստեղծ : () Ուստ էառն և զով էառն աւար. իսկ եթէ զիարդ փոխադրեալեաց՝ զայն ոչ առեր : () Բանն եցոյց և զօրմանն թափոյց, զի ուսցիս մի ինչ

հետաքրքիր լինել այս արարչութեանցն : Եւ եթէ զայս արարչութիւնն քննել ոչ հրամայեցար, որչափ եւս առաւել զայս զծնունդն քննել ոչ պարտիս : Եւ ապա ըզլորքօտանիսն առնելով անձ, 'ի միասին ընդ մարմնօցն եւ զշունչն ած 'ի վերայ : Եւ այս զմարդն ստեղծանելով՝ նախ յարդարէ զգգայարանսն, եւ յայնժամ ապա զհոգին աւրարչագործեալ եմոյծ 'ի նա . ընդէր . զի յայսմիկ ցուցցէ զառաւելութիւն մարդոցն : Եւ զի այլ կենդանիքն լուծեալ մահուամբ եւ շունչն ընդ նմին ապականի, անդուստ ասէ եւ զնոցա լինելութիւնն ուր անդէն հանդերձեալ էր ամենեւին ապականել . իսկ զմարդն ստեղծեալ զմարմնն յերկրէ առնոյլ, բայց զհոգին փչէ 'ի նա : Եւ փոքր ինչ անսա, զի եւ զբան փչմանն ըստ կտրի իմում յայտնեցից քեզ . վասն զի 'ի բնմէն իսկ եւ ըզսորա յոյս յարութեան ստորագրէ :

Ստեղծու նախ զմարմնն, եւ յառաջ էառ մարդն պատկեր մեռեալ, եւ ապա պատկեր կենդանի եւ կենդանիակարգիւ, եւ զկենդանի ազգումն ընկալաւ : Եւ անցուցաւ մեռեալ եւ ապա կենդանի . յառաջ ստեղծ մարմն մեռեալ յոր կատարելոց էր զմարդն, եւ ապա յորժամ կատարեաց զմեռեալ մարմնն՝ յայնժամ եւ ըզկենդանի նշանագիրն : Եւ ոչ առնէ զհոգին յառաջ քան զմարմնն, զի մի եղիցի ինքնատես եղեւոցն . ոչ առնէ հոգւոյն մեռ զալ յարարչութեանն, զի մի պարծեցի իբրեւ զգործակից այս . եւ ոչ միայն զի մի պարծեսցի, այլ զի մի եւ զօրինակն իսկ տեսցէ զեղեւոցն :

Ոչոյն եւ այժմ առնէ անձ, զի զիւրաքանչիւր որ ստեղծու յօրովայնի . եւ զիարդ ստեղծու, ոչ տայ թոյլ ումեք տեսանել : Ստեղծանիմք եւ ստեղծանիմք, եւ բնութիւնն զիւր կարգն կատարէ, եւ զպատճառ ստեղծմանն ոչ որ կարէ գիտել : Եւ զբանչեւեացս, շինի տաճար 'ի մարմնում, ստեղծանի տղայ յօրովայնի, տուն 'ի տուն յարդարի, եւ որ արտաքոյ տունն ոչ զգայ :

Եւ արդ առնէ զմարդն ըստ մեռեալ պատկերի, ապա ասէ՝ Եւ “Փչեաց յերեսս նորա շունչ կենդանի, եւ եղև մարդն յոգի կենդանի” : Եւ բազումք կարծեն եթէ փչումն այն է շունչն, եւ զի յէութենէն այս փոխարկեցաւ տաճարին 'ի շունչ : Եւ այս ոչ բազում անմոռութի միայն, այլ եւ լի բազում յոռութեամբ . քան

զի եթէ 'ի գոյութենէն նոյն է շունչն, պարտ էր նմա առ ամենեւեան հաւատար լինել, և ոչ էր պարտ 'ի միում լինել իմաստուն, և 'ի միում յիմար և անհանձար. և 'ի ոմա շունչ բարի, և 'ի սմա շունչ անիրաւ. վասն զի գոյութիւնն նոյն ոչ բաժանի և ոչ այլայլ, այլ կոյ անփոփոխելի. զի « Եւ եմ, ասէ, և ոչ փոփոխում », և իսկապա, եղբարք, ոչ միայն գտանեմք մեզուցեալ զհոգիան, յայտմանէ յանդիմանեալ որպէս զի չեն յէութենէն նոյն, այլ գտանեմք զնոսա ընդ դատաստանօք արկեալս. քանզի տէրն ասէ. « Եւ երկնցիք 'ի տարնողաց զմարմինն և զոգին ոչ կարողաց սղանանել, այլ երկերուք առաւել որ կարողն է զոգի և զմարմին կորուսանել 'ի գեհենին », և իսկ եթէ 'ի նմանէ է հոգին, ապա զինքն դատի անձ :

Եւ արդ զինչ էր փութնն՝ կարեօք է տեսանել. Փրչութիւնն նոյն՝ հոգւոյն սրբոյ է ազդութիւնն. զի որպէս փրկիչն փշեաց յերեսս երանելի առաքելոցն և ասէ. « Եւ զհոգի սուրբ », այսպէս զփութնն անձային մարդկաբար լսելի լեալ՝ և անձայեցաբար ընդունելի գոլ հոգի երկրպագելի : Եւ զհոգի մատուցեալ՝ ոչ եղև հոգի, այլ հոգի ստացոյց. և ոչ ինքն 'ի հոգի փոխարկեցաւ, այլ զհոգին արարչագործեաց. քանզի արարիչ է հոգին, և հաղորդ արարչութեան հոգւոյն և մարմնոյն ընդ հօր և ընդ սրբոյ, և անձային զօրութեամբն արարչագործէ զստեղծութեան : Եւ մի կարծիցես եթէ մասն ինչ լինի նպատակ հայր և մասն ինչ որդի և մասն ինչ հոգին սուրբ. այլ զայս ասեմ, զի թէպէտ հայր առնիցէ, որդւոյ գործ է և հոգւոյն սրբոյ ուղղութիւն. և եթէ որդի արասցէ, այն հօր արարչութիւնն է և հոգւոյն սրբոյ ազդութիւնն :

Եւ եթէ ոք իշխեսցէ ասել եթէ հոգին սուրբ չեղև հաղորդ 'ի մերում արարչութեանն, կշտամբեսցի : Եւ եթէ ոչ 'ի սրբոյ երրորդութենէն էաք ստեղծեալք, զիարդ յերրորդութենէն ծնանիմք վերստին. և եթէ ոչ 'ի հայր և յորդի և 'ի սուրբ հոգին հաւատային արարածք, զիարդ 'ի հայր և յորդի և 'ի սուրբ հոգին վերստին նորոգիմք. այլ յորժամ՝ եղևաքն ստացեալք, ոչ եղեն պէտք հոգւոյն սրբոյ, բայց յորժամ՝ նորոգիմք յայն ժամ, ապա ուրեմն արարիչ է հոգին սուրբ, թէպէտ կամին թշնամիքն, թէպէտ ոչ : Եւ վկայէ Պա.

Եթե արարչական զօրութեան հոգւոյն, զի յաղագս մարդկային կազմածոյս ճառեալ ասէ. “Սմենեքեանք եղ ակն ունին տալ կերակուր 'ի ժամու”, և որ զինի: Եւ ասպա զինչ որ 'ի վերայ ածեալն. “Վարձուցանես զերես քո և խռովեսցին. հանցես զոգի 'ի նոցանէ, պակասին և 'ի հոգս իւրեանց դառնան: Բայքես զոգի քո, և ստացեալք եղիցին”, Եւ սուրբն ստացիւ և արարչակից է հոգին սուրբ: Եւ հայեաց 'ի ստուգութիւն բանին. յորժամ վասն մերոյ հոգւոյս ասէ, ասէ՝ “զհոգի հանես 'ի նոցանէ”, ոչ քն, այլ զնոցայն. իսկ յորժամ վասն սրբոյ հոգւոյն ասէ, “առաքես, ասէ, զհոգի քո, և ստացեալք եղիցին”,

Իսկ եթէ առ այսօսիկ յանդգնեսցի որ 'ի հերձուածողաց հակառակաբար տեսանել զճշմարտութիւնն, դարձեալ այլ վկայութիւն փայլատակեսցի՝ զհոգւոյն սրբոյ զարարչութիւնն քարոզելով, վասն զի լաւագոյն քան զամենայն արարածս և քան զերկինս և զերկիր և զծով հոգւոյն սրբոյ գործ գտանի: () Ի և մարմին Վրիստոսի ամենասուրբ երկրպագելի, 'ի ձեռն որոյ երկինք և երկիր և ամենայն արարածք փրկին, հոգւոյն սրբոյ գործ է: Վանգի սրբոյ կուսին տարակուսեալ առ աւետարանեալ օտար և սքանչելի երկունսն, և ասացեալ եթէ “() Իսրդ լինիցի ինձ այս, զի ես զայր ոչ գիտեմ”, և ասէ ցնա հրեշտակն. “Հոգի սուրբ եկեսցէ 'ի քեզ, և զօրութիւն բարձրելոյն հովանի լիցի 'ի վերայ քո”: Սմանք կարծեսցին զօրութիւն ասել զորդի: Եւ պարա է տեսանել եթէ զհոգին սուրբ կոչեաց՝ հոգի սուրբ և զօրութիւն. քանզի որպէս Վրիստոս ասի նոյ զօրութիւն, նոյնպէս և հոգին զօրութիւն անուանի, ասելով ցաշակերտսն տերն. “Եւ ցեղք յառաջս մինչև զգննուցութիւն 'ի բարձանց”, Եւ և հրեշտակն ասէր ցէ յովսէփ. “Եւ ցեղք որդի յառութի, մի երկնիւր առնուլ առ քեզ զյարիւսմ կին քո. քանզի որ 'ի նմայն ծնեալ է, 'ի հոգւոյն սրբոյ է”,

Եւ արդ զի զմարմինն Վրիստոսի հոգին սուրբ ստացաւ, ցոյց զգնաազանութիւն արարչութեանն առ արարածս և տես, մի ամօթ վարկանիր զհոգեղէն պատկերն: Վանգի եթէ ըստ քո բանիդ յորժամ եղեն լիքամ, հաղորդութիւն ոչ ունի յարարչութեանն հո-

և են եղեալքն ոմն ստեղծուած և ամն շինած, և անուանքն ոչ արդեցան հաւասար գոյութեամբքն. և զայս ինչ 'ի դէպ ժամու է ասել:

Վանգի ասին հերձուածողքն՝ եթէ լինելին և անլինելին ոչ են նմանք. այլ որչափ ունին զանազանութիւն անուանքն, այնքան և իրքն հեռութիւն ունին: Արդ տուր զերկուց զանազանութիւնն՝ Ադամայ և առ որս 'ի նմանէն. վասն զի Ադամ լինելի է և անլինելի. լինելի է բառ որում եղեն, և անլինելի ըստ որում ոչ ծնաւ. եղև և ստեղծաւ, այլ ոչ ծնաւ. իսկ կինն ոչ ծնաւ և ոչ ստեղծաւ: Անդէն զբանն և հաստատուն կալ զմիասդ: Ադամ ստեղծաւ և ոչ ծնաւ, իսկ կինն շինեցաւ և ոչ յերկրէ ստեղծաւ և ոչ յորովայնէ ծնաւ. և որք ըստ Ապենին են և Աբելին, ոչ ստեղծան և ոչ շինեցան, այլ ծնան:

Եւ զի բազում զանազանութիւն ունին անուանքն միտք, քանզի այլ է ստեղծանելն և այլ է շինելն, ցոյց զզանազանութիւնն Ադամայ առ Եւա և առ որս 'ի նոցանէն: () Ի եթէ հատանին յորջորջմամբքն և ոչ գոյութեամբքն, զինչ սքանչելի է եթէ զբնութիւնն ի մաստաբար դարձուցես. փոխեա զարտաձայնութիւնն. ուստի՝ քեզ լինելին և անլինելին: Աւացար զՏօր և զօրդուց զյորջորջումն. իմաստագոյն եղեր քան զհոգին յորջորջութեամբն. ոչ էր քան զքեզ հաւատարմագոյն ամ. ոչ էր կարող յառաջ քան զքոյդ հնարաւորութիւն զիմաստութիւնս զայս գտանել. ոչ արդեք կարէր ասել՝ մկրտեցէք զնոսա յանուն լինելոյն և անլինելոյն: Այց արդ որ առ հերձուածողն մարտ և որ յաղագս բարեպաշտութեանն հանդէս՝ այլում ժամանակի շտեմարանեցի, և մեք յառաջիկայսն դարձցուք բան:

“Եւ արկ 'ի վերայ Ադամայ ննջումն, և յայնժամ առ զկողն, զվասն զի զուգահանդերձեալ էր 'ի կողես յայսմանէ յառաջ գալ պատճառոյն յանցանաց: Իննն եմոյժ զմահն Ադամայ. և փրկիչն կամելով զվերսն բըժըկել, փոխադրեաց զկողն, և 'ի խաչին զնոյն կող տիգին աւանդեաց. զի ուստի ած զվերսն 'ի վերայ, անդուստ ծագկեացէ փրկութիւնն. “Եւ ել, ասէ, անտի արիւն և Զուր, ի մեզ զխորհուրդն և պատուեա զոնս.

րինիչն : Եւ տես զքանչեքսն , քանզի Ղ՛ջամեց յետ քնոյն առաւ կողն եւ ոչ յարթնութեան . եւ փրկիչն նոյն պէս ոչ ՚ի հսկմանն լինելով բացաւ կողն , այլ յետ նրնջման մարմնոյն ետ զկողն զօրականին :

Եւ նայեաց ստուգաբար , զի փրկիչն զածային տնօրէնութիւնն ՚ի վերայ խաչին կատարէր , եւ կրէր զայն ամենայն ՚ի մարմնի գոլով եւ ձայնաւոր , եւ զայլոն ըստ մարդկային կարգի , զի յած չարչարանք ոչ մերձենան , զած չարչարանք ոչ թշնամանեն , զած չարչարանք ոչ նեղեն , եթէ ոչ եւս իցէ նուաստաբոյն քան զմեր հօգիս :

() Ի եթէ վասն մերոյ հոգւոյս պատուիրեաց ասելով . “ Եւ երկնցիք որ սպանանեն զմարմին , եւ զոգի ոչ կարեն սպանանել , , , , զիւնրդ հազորդ լինի չարչարանաց մարմնոյն : Հոգի ոչ մեռանի . զամենայն ապա ըստ մարդկային աւանդութեան կատարէ զսնորէնութիւնն , զի ցուցէ զիշխանութիւնն ինքնակամ եղեալ եւ ոչ ՚ի ներքոյ անկեալ օրինաց ընտելեան : Եւ ՚ի խաչին . “ Եւստորեալ է ամենայն . հայր , ՚ի ձեռս քո աւանդեմ զհօգի իմ , , , () Եւ այնիւ զքնութիւնն ելլոյժ , եւ բանիւ ըզհերձուածն սրապանձեցոյց . քանզի նա էր որ ասէին . “ Եւ իշխանութիւն ունիմ զնեւ զանձն իմ , եւ իշխանութիւն ունիմ առնուլ զնա , , , ”

Եւ յորժամ աւանդեաց զհօգին ըստ մարդկային օրինակի մեռեալ նորա , մանաւանդ մեռուցեալ զմահ ՚ի ձեռն մահուան , զօրականացն ոչ հաւատացեալ վասն նորա յանկարծակի այնպէս մահուանն վճարելոյ , եւ զմտաւ ածեալ եթէ գերազանցէ քան զմարդկային բռնութիւնս այնպէս սոսկ բանիւ աւանդել զհօգին , մատեան փորձելով եթէ կենդանի է , եւ գտին շչմարտապէս մեռեալ մարմնով եւ կենդանի ներգործութեամբ : Եւ զոր սպանին իբրեւ զմարդ , յետ խաչին խոտտովանին որդի ձի : () Ի յորժամ զինուորն տիգաւ եբաց եւ ելարիւն եւ ջուր , որ օտար է ՚ի մեռելոյ , քանզի ոչ երբէք ՚ի մեռելոյ բխէ ինչ , եւ յորժամ աղբիւրացաւ արիւնն՝ արիւն խորհրդական , յայնժամ եբաց կողն աղբիւր կենաց վասն կողոյն որ եբաց զանօրէնութիւն . յայնժամ ասէ հարիւրապետն որ կայր առնելեր . “ Շչմարտապէս որդի ձի էր սա , , , () Կենդանին ուրացար եւ ՚ի մեռեալի հաւատառ : Եւ արդ նայեաց զգուշաբար տառ-

ցելոցս . որպէս 'ի վերայ 'Ղաւմայ արկ զբունն ան և յայնժամ առ զկողն 'ի նմանէ , նշնապէս և փրկիչն կատարեալ զննջումն ըստ մեղանոց՝ յայնժամ բացաւ կողն . զի յայնժամ յետ քնոյն , և աստ յետ ննջմանն : () Ի նաւորացն տեսեալ զարիւնն որդի նոյ քարոզեցին , իսկ հերձուածողացն տեսեալ զսքանչելիսն արարած ասեն :

Եւ ընդէր արդեօք տիգին պատահեաց կողն . զի պարտ էր ձեռով խաչին ամենիցն լուծանել որ ըստ 'Ղաւմայն : Վանդի ան հանելով զնա 'ի դրախտէն՝ զբացեղէն սուրն եղ շուրջանակի , որ արգելոյր զնա չմտնել 'ի դրախտն : Եւ սուրն էր դառնալի , և ամենայն դառնալի մինչև ոչ բախեցի ումբ ընդդէմ՝ անկելոյն՝ ոչ առկայի : Վիտէք 'ի փորձմանէն զասացեալս . ամենայն դարձաւոր եթէ ոչ առհարցի ումբ , ոչ կայ յուրոց ընթացիցն : Եւ զի ասուհետև ոչ ոք կարէր կալ ընդդէմ բոցեղէն սրոյն , 'ի տնօրէնութե խաչին ձեռով տիգին ընդդիմադրեաց զկողն , զի 'ի ձեռն զգալի տիգին իմանալի սուրն հարեալ 'ի կողն՝ դադարեցէ՝ ապա 'ի սպառնալեաց , և մի այլ ևս արգելչէ զմուտս դրախտին : Եւ ընդ ընկալաւ տէրն զսուրն 'ի ձեռն կողոյն , և առժամայն բացաւ դուռն դրախտին , աղբիւրացաւ 'ի կողէն բժշկութիւն վիրաւորեցելոյն 'ի կողէն . 'ի ձեռն կողոյն եհան զնա 'ի դրախտէն զառաջինն , և դարձեալ 'ի ձեռն կողոյն եմբ զնա անդրէն յարքայութիւնն : Եւ արտասաց , այլ ողորմեցաւ . եհան արտաքս , այլ ոչ ապականեաց խաբառ . դարձոց , այլ ոչ արտաքս ընկէց :

Եւ զի ժամ է պաշտաման , թոյլ տալի է մեզ , քան զի ամենայն ինչ հնարելի է նոյ . որպէս զի և 'ի մեզ մուծանել զպականեցելոցն զմիտս , և ձեզ փոքր 'ի շատէ յայտնել զամենայն բանի զօրութիւն . զի «Տուր , ասէ , իմաստնոյն պատճառս և իմաստնագոյն լիցի » : Վոհասցուք զնոյ , զի մի դրախտ կորուսաք , և բիւր դրախտս տնկեցաք ընդ ամենայն տիեզերս : Վոհասցուք զնոյ , զի զդրախտն կորուսեալ վասն յանցանացն , յարքայութիւն եղեալք կուեցեալք 'ի ձեռն շնորհաց տեառն մերոյ (Ստուսի Վրիտտոսի , որում փառք յաւիտեանս . ամէն :

ԵՐԲ ՊԱՀՈՏՆ ԵՈՐՈՒՄ ՓՐԿԻՁՆ ԶՈՏՍ ԱՇԱԿԵՐՑԱՅՆ
ԼՈՒԱՆԱՅՐ ԵԱՐՈՒՅԵԱԼ ԵՐԵԹՐԵԱՅՆ

() Պղորմութիւն այլ և զմարդասիրութիւն քարոզէ արարածս ամենայն . քարոզէ և ստացուածս զանօրէնութիւնն : () ասն զի ոչ ինչ է յերեւելեացս և յոչ երեւելեացն որ ոչ քարոզէ զայլ զօրութիւնն . այլ երկին և երկիր և ծով և ամենայն տեսանելիքս և ոչ տեսանելիքն ողորմութեամբն այլ եղեն և հաստատեցան և պահին : () յաղագս որոյ յիրաւի երանելին () Կախթ քարոզէ 'ի մարդասիրութենէն զողորմածն ասելով . “ () զողմած և գթած և արդար է տէր Թժ մեր , ողորմի , , : Իսառնեաց ընդ մարդասիրութեն զարգարութիւն : () Դար կոչէ և մարդասէր . զի յորժամ արդար լուիցես՝ զարհուրեցիս 'ի դատաստանէն , և յորժամ մարդասէր իմացիս՝ և ընթացիս ապաշխարութեամբ : () քարոզէ զմարդասիրութիւնն արձակ , և ոչ զարդարութիւնն մերկ . եթէ միայն քարոզէ զարդարութիւնն՝ զարհուրեցուցանէ զյուսացեալսն , և եթէ միայն ասէր զմարդասիրութիւնն՝ 'ի քամահանս ածէր զարհամարհալն : “ () զողմած գթած և մարդասէր է տէր Թժ մեր , ողորմի , , : () Իսառնեաց զարգարութիւնն ընդ մարդասիրութեանն , բայց սակայն սկիզբն և կնիք բանին զողորմութիւն եգ . սկսաւ 'ի մարդասիրութենէն և կատարեաց 'ի մարդասիրութիւնն :

() Երկին յաղագս մարդասիրութեան եղև և ոչ վասն պիտոյից այլ . քանզի յօրմէ հետէ երկին գործեցաւ , և ոչ ևս է վեց հազար ամ , և նախ քան զերկին և յառաջ քան զանբաւ յաւիտեանսն զայնսոյի որք սկիզբն ոչ ունին , Թժ էր և է , և նախ քան զմտածութիւնս էրն ասի : () Եղև երկին յաղագս պիտոյից այլ , այլ վասն մարդասիրութեան : () յաղագս այսօրիկ երկինք պատմեն ոչ զպէտս այլ , այլ զփառս այլ : () Եր Թժ յերկնի ըստ () Կախթայ , “ () Ետուած մեր յերկին , , : այլ ասի ոչ իբրև պէտս ունելով Թժ երկնի , այլ իբրև հանգուցեալ

ուրեք : Յերկնի են հրեշտակք , որպէս և երկիր որք
յերկրէս մարդիկ : Եւ յայտի իմն խօսի պատմութիւնն
զեկուցանելով զժամ ճաշոյն . “ Եւ մենայն երկիր ճա-
շէր , . փոխանակ եթէ ժամ էր ճաշոյ : Եւ որ կոչին եր-
կիր , որք յերկրէ են մարդիկ . կոչին և երկին , որ յերկ-
նի են հրեշտակք : Եւ յայտմ եկն 'ի քարոզելն . “ () Եւ
ւարձասցին երկինք և ցնծասցէ երկիր , . պսպէս եր-
կինք : Եւ յերկինս հրեշտակք՝ ընդէր ուրախ լիցին :
Վասն աշխարհի փրկութեան : Եւ ո՞ երաշխաւոր լինի
ձայնիս այսմիկ . ինքն հրեշտակաց թագաւորն . “ Եւ
ամէն ասեմ ձեզ , խնդութիւն լինի ամ հրեշտակաց որ
յերկինս են վասն միոյ մեղաւորի որ ապաշաւէ , .

Եւ որ եղև երկին 'ի փառս ոյց և 'ի պէտս մեր , զի՝ ա-
րեգական զմեզ լուսաւորեսցէ և լուսին և ամենայն աս-
տեղք . զի ոչ եթէ արեգական պէտս ունէր ամ արա-
րին լուսոյ . ոչ ունէր պէտս զգալի լուսոյս , որ միայն
ունի զանմահութիւն բնակեալ 'ի լոյս յանմերձենալի :
Եւ ոչ ինչ հրաշալի եթէ ամ զգալի լուսոյ պէտ ինչ ոչ
ունի , զի և ոչ հրեշտակք ընդ երկնաւ լուսոյն պէտս ու-
նին . այլ միայն որ 'ի վերայ երկնի , և երկնային լոյսն
ինքն ամ : Եւ յայտէս վիպան և գիրք գործոց առաքել-
ւոց . “ Եւ մէջ գիշերի հրեշտակ եկաց 'ի կապարանին յու-
րում էր Պետրոս , . () Ինչ ասէ պատմագիրն , մանա-
ւանդ եթէ հոգին սուրբ որ 'ի ձեռն նորա խօսէր . “ Եւ
ահա հրեշտակ եկաց 'ի գիշերին և լոյս ծագեաց 'ի
տանն , . Եւ արդ եթէ հրեշտակ ոչ ունի պէտս լուսոյ
լեան , արարին ամենեցուն լուսոյ պէտս ունիցի : Եւ
ինչ են նմա պէտք լուսոյս այսմ , այլ զմեզ զուարճա-
ցուցանէ լուսովս , զմեզ կենագործէ , զմեզ փայտայէ .
վասն զի ամենայն եղև յաղագս փառաց նորա և մե-
րոյ պիտոյից . արեգակն զի զմարդիկ լուսաւորեսցէ ,
ամեք յանձրեւոյ սպասաւորութիւն , երկիր 'ի պտղոցն
քաջաբերութիւն , ծով 'ի վաճառականաց առատութիւն :

Եւ մենայն որ սպասաւոր մարդոյ լինին , մանաւանդ
կերպարանին տեսան . զի և ոչ յորժամ թագաւորա-
կան պատկերք և կերպարանք 'ի քաղաք բերեալ լինին ,
և ընդ առաջ հանդիպին իշխանք և ռամիկք հանդերձ
բարեբանութեամբ և ահիւ , ոչ զտախտակն պատուեն
և ոչ զանոցն եղեալ գիր , այլ զպատկեր թագաւորին :

Վրացական և արաբաժն աչ զերկնային անօթն պատուէ ,
 այլ յերկնային ՚ի պատկերէն պատկառէ : Վննայն եղև
 ՚ի պէտա մեր յաղազս նոյ մարդասիրութեանն : Եւ
 վկայելով ողորմութեանս այսմ ասէր իմաստութիւնն .
 “Ողորմիս տէր ամենեցուն , վասն զի զամենայն կարեա ,
 ՚ի սկզբանն սիրով արար , և այժմ անօրինէ յաղազս
 սիրոյն . ոչ ինչ առնէ զարշեւով . եթէ ատեալս , ոչ ար-
 դեօք անօրինէր . վասն այնորիկ և գիրք ասեն . “ Ոչ
 յաւմեքէ քարչի տէրն զորս արարն , , , զի ոչ եթէ տակ-
 լով ինչ արար զորս ստեղծն :

Եւ ոչ ինչ եղև յերևելեացս և յաներևութից յա-
 զագս պիտոյից նոյ . այլ վասն փառացն նոյ , զի փառաւո-
 րեացի իրբև զմարդասէր . ոչ իմք կարօտեալ զամենայն
 գործեաց : Եւ պէտ և ընծայեմք նոյ օրհնութիւնս , եւ
 պէտ և շինեմք տունս , զմեզ ինքեանս պատուեմք և փա-
 ռաւորեմք : Երտաւ զքարեմնութիւնն և եթ ընդա-
 նի . վասն այնորիկ և Վաւթ բարեմտեր , իրբև զքա-
 րեմտ և զնծասէր նախապատիւ զքարեկամութիւնն
 առնելով . խոստովանի զնոյ անկարօտութիւնն : Վասն
 զի ասէ յայս . “ Տէր տէր իմ ես գու , և բարեաց ի-
 մաց ոչ ունիս պէտս , , , ոչ ինչ պէտս ունի սր առ մեզս
 են : Վարդեն զքարերարութիւնն նոյ երևելիցս և ա-
 ներևոյթն . այլ սակայն ոչ այնպէս քարդեն որպէս ՚ի
 մարդիկ զգալուսան . որ ՚ի կերպարանի նոյ էր , ՚ի պատ-
 կեր ծառայի լեալ ոչ փոփոխեաց զպատիւն , այլ նազե-
 լի արար զմարդասիրութիւնն : Եւ այս զիս ածէ բանիս
 կարգաւորութիւն օր յաւուրս յայսմ եղև ահաւոր խոր-
 հուրդ : Օ քնչ եղև այսօր :

Եւ յսօր փրկիչն զաշակերտացն լուանայր զտոս : Նըչ
 մարտապէս ասել օարսափելի է , և լեւն ահաւոր . եր-
 կնայիմ քարդել , վասն զի իմանամ զմեծութիւն պա-
 տուցն . զպահուրիմ և լեւել , մի գուցէ ՚ի վտանգս ա-
 պերախտութեանն անկանիցիմ : Եւ յայնորիկ և խառնե-
 ցեալք արհաւիրս ունին և լեւալք , ասացեալք յաղազս
 մեծութեանն , և լեւալք վասն ապերախտութեանն .
 բայց սակայն ասացուք զահաւորսն , զի և նա առնել
 զսարսափելիսն ոչ հրաժարեաց :

Եւ արդ ՚ի վերայ երկրի երևեցաւ , մարդկան արա-
 րիւն , ընդ ծառայան տէրն , արարիչն ընդ արարածս , ՚ի

Ծառայի պատկերի նոյ պատկերն . յաղագս որոյ ասէն Պաւղոս . « Որ 'ի կերպարանս նոյ էր , ոչ ինչ յափշտակութիւն համարեցաւ դու հաւատարմոյ . այլ զինքն թափեաց զկերպարանս Ծառայի առնելով , » () բռնադատին զմարդկային պատկեր և Ծառայի կերպարանս զգեցուածննեցուն տէրն . բայց առաւել 'ի տնօրէնութեանս այսմ զԾառայի կերպարանս զգեցաւ , յորժամ յարեաւ յընթրեացն որ կերակրէ զամենայն զընդ երկնաւս , յորժամ բազմեալ էր ընդ առաքեալսն տէրն ընդ Ծառայսն , բանն ընդ այնոսիկ որոց զբանն ոչ էր ուսեալ , աղբիւրն իմաստութեան ընդ այնոսիկ որք զգիրսս չգիտէին . յորժամ բազմեալ էր ուսելով ընդ նոսա որ զամենեւեմն կերակրէ և դարմանէ , ընդ աշակերտան որ զաշխարհ ամենայն կերակրէ . ոչ բաւական վարկաւ զմեծութիւն Հորհին այնորիկ , զի ընդ իւրում Ծառայսն բազմեալ էր : Պետրոս և Սաղմէոս և Լնդրէոս և Փիլիպպոս որք յերկրէս մարդիկ բազմեալ էին ընդ նմա , որում մերձ կային Վաբրիէլ և Սիբայէլ և ամենայն զօրք հրեշտակացն : Ո՛վ սքանչելեացա . որում ահիւ մերձ կային հրեշտակք , ընդ նմա բազմեալ էին աշակերտքն հանդերձ բազում համարձակութեամբ :

Եւ ոչ շատացաւ այնու հրաշակեօք . այլ յարուցեալ յընթրեացն , ասէ , 'ի բաց եդ զկրկնոցն , որ զգեցեալն է զլոյս իբրեւ զհանդերձ , և սփածաւ կտաւ : Սփածաւ կտաւ որ զգեցուցանէ զերկինս ամառովք . և արկ ջուր 'ի լուսարանն , որ 'ի լիճն և 'ի գետս զջրոց բազմութիւն հեղու . և խոնարհեալ 'ի ծունկս զաշակերտացն լուսնայր զոտս , որում կրկնի ամենայն ծունր երկնայնոց և երկրայնոց և սանդարամբտականաց : Եւ ամառայր զոտս աշակերտացն ամենեցուն տէրն , ոչ թշնամանելով զօրու տիւն , այլ ցուցանելով զանչափ մարդասիրութիւնն :

Սակայն թէպէտ և մեծ էր մարդասիրութիւն , Պետրոս ոչ անգիտացաւ զքերթազանցութիւնն , որ միշտ ջերմ 'ի հաւատսն ջերմագոյն ևս գտաւ 'ի գիտութիւն ճշմարտութեանն : Եւ այլքն ամենեքեան ընկալան զլուսնայն նորա ոչ ինչ հրաժարելով , այլ դողացեալք ընդդէմ ոչ փարէին ասել տեառն . իսկ Պետրոս հակառակէր ընդ տեառնն յաղագս հաւատոյն և ասէր . « Ղուզիմ ոտս լուսնաս տէր . ոչ լուսացեա զոտս իմ յաւի-

տեան,, : Վեղեցիկ է համառօտ տահման¹ բարեմշու-
թեանն, այլ անգիտանայր զանտեսութիւնն . հաւա-
տով սպասաւորէ, և բարեմաութեամբ հնազանդի-
վան զի պարտ և արժան խոյ էր պնդէս լինել բարե-
պաշտին² ոչ անգառնալ³ յոնտրողութիւնսն, այլ տեղե-
տալ նոյ կամացն : Հրաժարեցիր իբրև զմարդ, և ապա-
շաւեցիր իբրև զածառէր :

Փրկչին տեսեալ զնորա զընդդիմակացութիւն հո-
գւոյն անխոնարհչեի և քան զամենայն սալ զօրաւորա-
գոյն, ասէ ցնա . “ Եւնէն ասեմ քեզ . եթէ ոչ լուացից
զքեզ, ոչ ունիս ման ընդ իս,, : Հայեաց զիարդ ահա-
ւոր էին իրքն, և ձրպէս զխստութիւնն ելոյծ ‘ի ձեռն
մեծագոյն ևս խտտութեան համառօտաբար ընդդէմ
նմա երևեալ օտար զնա ասնէ յիւրմէ մասնէն, զի մի
յազմեացէ մարդկային ընդդիմակացութիւնն, այլ հեր-
քեսցեն նոյ ախորժակքն : Եւ ապա առաքինին և սբառն-
չեիին Պետրոս որ⁵ սրապէս հրաժարեալ՝ արագ արագ
փոխեցաւ, և յորժամ ետես խիստ զհրամանն՝ համա-
ռօտ ընծայեաց զսպաշաւանսն և ասէ . “ Տէր, մի միայն
զոտս, այլ և զձեռս և զգլուխս բողանդակ լուա,, . զա-
մենայն սրբեա, զի ասացից և ես ընդ Ղաւթայ “ Եւ-
ւասցես զիս, և քան զձիւն սպիտակացայց,, : Եւ տէրն
ասէ ցնա . “ Եւացեալն պէտս ինչ ոչ ունի, բայց զոտն
և եթ,, :

Ինդէր զոտն միայն լուանայր . յազագս ընթացից ա-
ռաքելոցն : Եւ անայր զոտն, ոչ զաղտն միայն մաքրե-
լով, այլ և զօրութիւն զնելով ‘ի գարշապարսն սրբոցն :
Եւ զայս գեղեցիկ լուացումն տեսանելով Եւայիաս ‘ի
հեռաստանէ ‘ի վաղուց⁴ ժամանակաց գողէր . քան
զի ետես եթէ ոչ մարդ լուաց, այլ նա սրբեաց, ազա-
ղակեաց ասելով . “ Իբրև՝ զի գեղեցիկք են ոտք ա-
ւետարանչացն զբարիս,, : Եւ քանայ յոտն, զի զօրա-
ցուցէ զերկրային ոտնն որք հանգերձեալ են ընթա-
նալ ընդ ամենայն ընդ երկնաւս :

Եւ այլ միւս ևս խորհուրդ, եղբարք . վան զի ‘ի

1 Օրինակ մի Բաբելոնիս մարտ ինչոս ‘ի հոգեւորէն իմ ‘ի հոգեւ-
հասար, այլ :

2 Օրինակ մի յամուել :

3 Աւագ սգաւորն արագ արագ ի-
նչ :

4 Աւագ ‘ի վերտար :

սկզբանն երեւցոյց ամ Տակառակ յապի ասելով օձին .
 “Եւ սպասեացէ քում գլխոյ , և դու սպասեսցես նո-
 րա դարշապարի , : Իսուան հարկանէ զգարշապարին տե-
 ղւոյ , զորմէ հրամանն ետ . զի քո շէնացէ՝ զձեռն ՚ի վե-
 րայ դնելով , և ոչ առցեն սկիզբն թոյնք օձին . և դի ուս-
 ցիս եթէ լուանալ զոտսն զօրութիւն ընձեռէր այնու-
 հետեւ հակառակ դիւացն : Եւ առաջագոյն մասնեալ էր
 դարշապարն օձին . իսկ զկնի այնորիկ զօրացեալ ՚ի ձե-
 ռանէն՝ կոխեաց զմորերեցուցիչն , որ զօրացոյց զնոցա-
 զոտս և ասաց . “Ի՞նչա ետու ձեզ իշխանութիւն գնալ
 ՚ի վերայ օձից և կարճաց , : Եւ պծառանայ այսուհետեւ
 և խաչին շնորհ , և զամենեցուն զմեր լուանայ զմիտս բա-
 նիւ ճշմարտութեան ՚ի Վրիստոս Երեսու ՚ի տէր մեր ,
 որում փառք յաւիտեանս . ամէն :

Ի ՅԱՐՈՒԹԻՒՆԸ ՔՐԻՍՏՈՍԻ՝

Երբ ժամ զախրական ձմեռն գարնանային ժամն ,
 նաին փոխանորդեացէ , և զանազան հաւուցն յօգս թը-
 ուցեալ նուագաձայնութեամբ երգեն՝ զհեշտութիւն
 ժամանակին մարդկան նշանակելով . յայնժամ ծիծա-
 ռունք հեշտախօսք երազաթոխք զօգս հարկանեն ՚ի
 վերայ գլխոց մարդկան անցանելով , զօրէն ծաղկի զիւ-
 րեանց ձայնն յռիւսնջս մարդկան արկանելով . յայն-
 ժամ է տեսանել մաքուր և զօդ առանց հողմոց , և ըզ-
 գէմն մարդկան զուարթս նման ցածութեամբ փոփոխ-
 մամբ ալեաց ծովու յարմարեալ : Եւ ասն զի և հաւուցն
 զանազան հնչմունք հեշտացուցանեն զլսելիս , և օդ մա-
 քուր զուարճացուցանէ զաչս , և ազգի ազգի ծաղկանց
 պայծառութիւնք վայելչացողոցանեն զհառոտելիս : Եւ
 այս հրճուանք , սիրելիք , ընդ ձեռամբ մարդկան՝ երկ-
 րային և ժամանակեայ գարուն . իսկ ամային և անա-
 բառ դարունն Վրիստոս զեկեղեցի մանուշակօք և վար-
 դօք և շուշանօք հոգեւորօք զարդարեաց , հաւատովք

* Համառօտութիւն է այսր ճա . Թեան հանայի ասորւոյ :
 ո՛ր վերջաբան Յոհաննու մեկնու .

զուարճացուցանէ զսեղիս, և խնկօք անձայնովք զընդո-
նարանս սրտից մերոց ընտ: Վրանդի ո՞ղբ 'ի հաւատա-
ցելոց այժմ՝ ոչ ուրախանայ, ո՞ղբ այժմ՝ ոչ բերդի յոր-
ժամ տեսանէ զնոր լուսաւորեալսդ ըստ օրինակի շու-
շանաց պայծառ սաղարթիւք զգետուց պճնեալ և 'ի
մէջ արախն զգեցեալ զոսկեճաճանչ հաւատա: Եւս գը-
ցես, սիրելի, աչօք սրտի հայելով 'ի հրէական խորոցն
զհաւատացելոցն զսիրտ արեամբն Վրիտառի ծիրա-
ներփնեալ: Վասն զի բոցատերե վարդն յանապակա-
նէն (՝) արիանց անապականաբար ծաղկեաց: (՝) Եւ
տիւր պոպոխի անուշահոտութիւն ստացաւ զոր մեր եղ-
տիւրն հոսմամբ շնորհին խնկեալ լինի: Հոտաւեցիս
'ի հոգեւոր շուշանն լուսաւոր, և գտցես 'ի նմա զհոգւոցն
անմահ անուշահոտութիւնն, զերկնայինն ասեմ զօժ-
ման իւղ: Եւս հայրենեաց արմաւենիք ոստովք զյաղ-
թութիւնն նշանակելով՝ քաղցրապտուղ զսէրն ցուցա-
նեն. աստ գեղեցկաբարբառ հարք սաղմասնուագացն
միաձայնաբար նոց զօրհնութիւնս երգեն. աստ կուտու-
թիւն զօրէն խնկոց մաքուր զանուշահոտութիւն աղօ-
թիցն նոց ընծայելով խնդայ. աստ պարկեշտութիւն
զուարճացուցանէ զոստ սրբութեան, որպէս Եւրա-
համ զԵւահակ պատարագելով զուարճանայր. աստ ու
զորմածութեան սեղունք բազմապտուղ զոստ բարե-
գործութեանն աղքատաց առաջիարկանեն, զուարճա-
ցուցանեն զտէրն և կերակրեն զաղքատակիցն: Լու-
սութիւն երգեսցէ ասելով. ուղղեսցին աղօթք իմ որ-
պէս խունկ առաջի քո տէր. ողորմածն ասասցէ, ես որ-
պէս ձիթենի քաջապտուղ 'ի տան տեառն: Եւրդարն
որպէս զարմաւենի ծաղկեսցի, իբրեւ զմայրան ի բանա-
նու բազմացի: Եւս յայժմ սատանայական խարդախու-
թիւնքն յամօթ եղեն, և զուարթութիւնք անձայնն
եղտերացն պայծառացան. այժմ սուգ մեռելոցն փա-
խըստական եղև, վասն զի ճառագայթք արեգականն
եկին: Երգեսցուք ամենեքեան 'ի միասին երգ նոր,
քանդի վայել է նորոյս նոր և երանելի երգ. երգեսցուք
երգ նոր, զի ահա Եւրամ նորոգեցաւ և Եւս յերկինս
համբարձաւ և սատանայ 'ի հօր մաննեցաւ: Եւսուք

զբեան յ՝ ուվսէսի զերգան, վասն զի վայել է մեզ այժմ քան թէ յայնժամ նոցա. եկեսցէ և զհետ մեր և սրբ բոց կանանցն այնոցիկ պար, և ասացէ զոր յայնժամ ՚ի կարմիր ծովուն հնէին. « Երգեսցուք տեառն, զի փառօք փառաւորեցաւ », Եւ զինչ արար. զհեծեալն և զձիան ընկէց՝ զերիվարն և զհեծեալն, զձին՝ զիգամու զմեղսն, և զհեծեալն որ ՚ի վերայ մեղացն նստէր ըզդեն՝ ՚ի մկրտութեան աւազանն ՚ի վայր ընկղմեաց : Եւ որ երգեսցուք տեառն, վասն զի փառօք փառաւորեցաւ, և զՓարաւոն և զգօրս իւր ընկէց ՚ի ծով, այսինքն զսատանայ և զխաւարային և զպիղծ դիւացն որա զբանակս ՚ի մկրտութեան աւազանին ծովասոց շարար : Եւ երկնիս լսելով՝ թէ հող էիր և ՚ի հող դարձցիս. վասն զի մկրտութեամբն զհողն ՚ի բաց եդի և զերկինս զգեցայ. և լսմ թէ երկին ես և յերկինս երթիցես. վասն զի « Երբ ՚ի Վրիտտոս մկրտեցայք, զՎրիտտոս զգեցայք », և « Երպէս հոգեղէնն՝ նոյնպէս և հոգեղէնքս, և որպէս երկնայինն՝ նոյնպէս և երկրայինքս » : Պարտ է մեզ և յամպոց վերայ ելանել և յերկինս վերընթանալ : Եւ անվկայ բանս, լուր Պաւղոսի որ ասէ. « Եւ յափշտակեալ լինուք ամպովք ՚ի հանդիպումն տեառն, և այնպէս յամենայն ժամ ընդ տեառն լինիցիմք » : Եւ յաղագս որոյ որպէս և այժմ լուայք տաղմոսերդողին, որ մեզ պատուիրէր և ասէր. « Եւ յսօր է զոր արար տէր, եկայք ցնծացուք և ուրախացուք ՚ի սմա », ոչ արբեցուծեամք և սխակալուծեամք թմբերայք. վասն զի այն ոչ է ուրախութիւն, այլ անզգամութիւն և խաւար սրտի. այլ բերկրեսցուք ՚ի տէր խայտալով և հոգւով ցնծացուք, սիրով բերկրեսցուք, յուսով զուարճացուք : Եւ պարտ և արժան իցէ և զմիւսն ի մանաւ զուրախութիւն սրտի, զերկնային հացն մաքուր ձեռք և սուրբ սրտիւ ընդունել յանձինս, առաքեսցուք զյաւիտենական կենացն զպաշար : Եւ որք ձեռք ասեմ, ոչ քնով հանգուցեալս, այլ բարեգործութեամբ արարածացեալս, և զանձային և զերկնային զխառնուածն վարդատեսակ չթամբք ճաշակեալ. ոչ կարմրութեամբ իւր շառագունեալ, այլ արեամբն Վրիտտոսի ծիրանացեալ :

Ո՛վ շնորհապաշտ բարույ աւուրս, յորում գառն զե-

նեալ լինի և Ղաամ գնեալ և հովիւն մեր կենդանի է . քանզի ասէ . “Եւ եմ հովիւն քաջ” : Ո՛վ նոր խորհրդոյս և սքանչելեացս հրաշափառագունից . խաշն կանգնեցաւ և Վրիստոս բեռեցաւ , մահն անիրաւէր , երևելի վարագոյրն սուրբ լեալ խաշն էր երևելին և առաքատ կատարեալն . երէկ կանգնեցաւ խաշն և այսօր ծանեաւ ժողովուրդն : Ո՛վ մահ Վրիստոսի , որ մահու է մահ , քաղցր աղբիւր ՚ի դառն մահուանէ բղլխեալ . արահամեան խորհուրդն ՚ի Վրիստոս կատարեալ . Խաչակ ՚ի վերայ սեղանոյն կապեալ լինի , և դառն փոխանակ նորա զենեալ . որդին ան ՚ի խաչ երանէր , ինչուս վասն մեր չարչարեալ : Հաստատեցաւ սիւն խաչն ՚ի նաւի աշխարհիս , և աշխարհո առանց նաւարեկութեան կաց մնաց . այսու սեամբ նաւելով զնաւարեկութիւն մահու ոչ դիտեցես , այլ ՚ի վեր յերկինս նաւեցիս յանմահ կենդանութիւնն :

Այլ ևս երկնի լաւ , վասն զի Ղարիամաւ յիւրոց անխօսեց զերծաւ . ոչ ևս Ղաամ երկնի յոճէն , քան զի Վրիստոս Զախարեաց զգլուխ օձին ՚ի վերայ Զուրց , այս է ՚ի մկրտութեանն : Այլ ևս լամ , ոչ ևս ողբալով ասեմ՝ դարձաւ Թշուառութիւն իմ ՚ի ցցել յիս փրշոցն , վասն զի եկեալ ինչուս Վրիստոս զփուշ մեղաց մերոց արմատաքի խլեաց՝ յիւր գլխոյն վերայ եղեալ . լուծան նզովքն , լուծան առաջին անէծքն որ ասէրն ինձ “Փուշ և տատասկ բուսցի քեզ” . վասն զի դոսացան փուշք և արմատաքի խլեցաւ տատատին , և երեքկին հաւատոյ յորինեալ պսակ և ՚ի վերայ գլխոյ իմոյ եղաւ : Ո՛րդ ՚ի Հրէից կամ ՚ի Հեթանոսաց հաւատացելոց ոչ իմնդասցէ՝ եթէ փայտն կանգնեցաւ և կեանք ծաղկեցին , և նա հանապազօր ՚ի հաւատացելոցն կթի . և պտուղ ծաղկեցելոյ ծառոյն կայ մնայ : Ի՞նչ մեռայն ցեղք և բովանդակ հաւատացեալք յայս ծառ քնացիւք հոգւոյն ելանեն և զծոց մտացն անմահութե պտղովն լնուն : () ամենեսեան բառնայ ծառս և զբոլբոսեան յագեցուցանէ , և զկնի այսորիկ յերկին ձգի :

Այսն զի զհնչ զոր ոչ յաղագս մեր համբերեաց Վրիստոս լինել . ոչ կարեմք թուել զանուանս նոցա , սակայն ձեռնարկեսցուք , ով սիրելիք : Ղանապարհ , դուռն , աղ , ուխար , հովիւ , մարգարիտ , լոյս , վեմ , ա-

րեգակն արդարութեան, հատ մանանխոյ, որդն, մարդ :
Լազանուն Վերիտաս և մի է որդի. բազմանուն է և
մի է, ոչ փոփոխելով և ոչ այլայլելով, վասն զի անփո-
փոխելի է անժութիւնն, այլ իւրաքանչիւր իրի ըստ գոր-
ծոյն յարմարեցաւ, և զիւր անունն յիւրաքանչիւր 'ի
գործն եղ : Տեսցուք տիրելիք, եթէ կարասցուք իւրա-
քանչիւր ումեք անուան զգործն պատշաճեցուցանել :

Ճանապարհ կոչեցաւ, վասն զի “Եւ եմ ճանա-
պարհ և ճշմարտութիւն և կեանք”, զի նա ինքն է ա-
ռաջնորդ ամենայն առաքինութեան և յերկինս ճանա-
պարհ ելանելոյ : Իբրեւ և դուռն, վասն զի “Եւ եմ
դուռն ոչխարաց”, զի ընդ նա իբրեւ ընդ դուռն յերկ-
նից արքայութիւնն մտանեմք : Եւ անուանեցաւ, զի ըզ-
ժահահոտութիւն կռապաշտութեան մարդկան 'ի բաց
մաքրեաց, և զանձինս մեր հոտոյն բարեպաշտութեան
հաւատոյ համեմեաց, և զլուծեալ անդամսն մտաց ճշ-
մարտութե աղիւն պնդեաց : Եւ խար կոչեցաւ. “Իբրեւ
զոչխար ածեալ 'ի զենուսն, և իբրեւ զորոջ առաջի կրտ-
րողի անձայն”, ոչխար յաղագս զենմանն և վասն անդա-
մոց նորա ճաշակմանն և սրբոյ արեան նորա կնիք և պա-
հապան : Հովիւ անուանեցաւ, “Եւ եմ հովիւն քաջ”,
զի զմոլորեալ ոչխարն դարձոյց և զոսոխն մեր զառիւծն
ցաղով խաչին սպան : Եւ արգարիտ կոչեցաւ, զի իբրեւ ըզ-
մարգարիտ 'ի գաղտակրի 'ի մեջ երկուց կուսական պա-
տենից, մարմնոյ ասեմ և շնչոյ, առանց սերման եղեալ,
և յաղագս լինելոյ զարդ յանձին, և վասն բազմաձա-
ռագայթ և մաքուր ամենայն ուրեք զանժութեանն նը-
շոյս փայլելոյ : Եւ ասնուանեցաւ, քանզի “Եւ լոյսն
ճշմարիտ որ լուսաւոր առնէ զամենայն մարդ եկեալ
յաշխարհս յայս, յաղագս խաւարային մոլորութեան
մթոյն մտաց մերոց 'ի բաց քակելոյ, զի տեսանիցեմք ճշ-
մարտապէս որոց երկիր պագանէաքն յառաջագոյն եթէ
ոչ են անձք, այլ գործք ձեռաց մարդկան քարինք և փայտք :
Եւ եմ անուանեցաւ, զի զերկուս ժողովուրդս իբրեւ զեր-
կուս որմն հաւատով շինեալ 'ի վերայ նորա կայ 'ի մի
յարմարելով զփրկութեանն հաւաքումն : Եւ յերեզակն
արդարութեան անուանեցաւ յաղագս լուսաւորութե
իւրոյ և երկոտասան ճառագայթից գնդին երկոտասան
առաքելոցն : Հատ մանանխոյ անուանեցաւ, վասն զի

փոքրկացուցանէ զինքն և զիջանէ ըստ բնութեան մերոյ 'ի սկզբան հաւատոյն . և ապա յորժամ յակօս հուռոց մերոց մտանելով 'ի խոր անկցի , երկնաբերձ 'ի վերայ մեր ամբառնայ 'ի բարեպաշտութեանն և յիմաստութեանն ջնանուլ : || Երդն անուանեցաւ , վասն զի « Եւ որդն եմ և ոչ եմ մարդ » . որպէս զի զփայլատակեալ անձութիւնն իբրեւ զկարծ յորդն մարմնոյն ծածկելով և կենցաղոյս այսորիկ 'ի խորս իջանելով՝ իբրեւ զքաջ ձկնորս 'ի վեր ձգեաց՝ ընով զգրեալն « Լ'նցես զլիշապն կարծիւ » : || Երդ կոչեցաւ , վասն զի ոչ 'ի հեշտութենէ և ոչ 'ի քնոյ , այլ 'ի կուսէ և 'ի հոգւոյն : Լայց զի իւրաքանչիւր ոք 'ի ձէնջ , սիրելիք , անստահակ¹ մեղրասահման վարդապետութեանս աստանօր սկսեալ զճառ բանիցս մերոց , կնքեսցուք հոգւոյն սրբաով . զի այլք եկեալ մեղրակաթ իմաստութիւն տեսան մերոյ (Խիսուսի Վրիստոսի զընդունարան արտից մերոց լցուցէ , և զբազմաբուղիս պտուղ բարեպաշտութեան իւրաքանչիւր ոք 'ի մէնջ բուսուցէ , ոմն բերցէ երեսուն և ոմն վաթսու և ոմն հարիւր . զի պսակ շնորհաց ընկալցի 'ի Վրիստոսի (Խիսուս 'ի տէր մեր , որում փառք յաւիտեանս . ամէն :

Ի ՓՈՐՁԱՆՍ ՕՐԻՆԱԿԱՆԻՆ

ԵՒ Ի ՊԱՏԱՍԻԱՆԻՍ ԳՐԻՍՏՈՍԻ ԱՌ Ի « ՍԻՐԵՍՅԵՍ ՋՅԷՐ ԱՍՏՈՒԱՆ ԳՈ ՅԱՄԵՆԱՆ ՍՐՑԻ ԳՈՒՄԻԷ ԵՒ ՅԱՄԵՆԱՆ ԱՆՔՆԷ ԳՈՒՄԻԷ » .

ՈՐ ԱՍԱՏԱԻ ԶԿԻ ՅԱՌԱՋ ԱՍԱՏՈՒԱՆԻՆ

|| աստակը և ջանք առաջին վարդապետին եղէն , զի յիմում բուրաստանին տունկս արկի , զիմանդս սերմանեաց , զիմ զգանձալի զտապահակն պատրաստեաց , որ ճշմարտութեամբ շնորհացնում զգանձս : Երդարեւ երանելի գանձ : ||՝ ոք իցէ որ զամենայն փառաւորութիւնս զկենաց աշխարհիս զմտաւ ածիցէ , և զամենայն ինչ բաւ զերեւելիս համարիցի . այլ ոչ կարիցէ ինչ գտա .

¹ Երկաթագիրն անուա կարդա :

նեւ յոյսով կեանս մեծ և երևելի քան զյոյսն նոյ, և ոչ առաւել քան զտուշութիւն ուրախութեան: Օ՛ր որք 'ի մեծութիւնն յուսացեալ են, նոքա երազոց և ստուերի նմանն և կեան անհաստատութեամբ և մեռանին անյոյս: Իսկ որոյ յոյսն իւր առ անձ է; նորա վախճանն երանելի, կեայ և ուրախ է 'ի կենդանութեանն՝ յուսոյն համարձակութեամբ: Թէպէտ և յառնեն ինչ նեղութիւնք կամ փորձութիւնք 'ի վերայ, սակայն միտքն յուրախութեան են յուսովն որ առ անձ: Հրաժարեալ յաշխարհէս ուրախութեամբ երթայ առ այն որ 'ի կենդանութեանն յուսայր, վասն որոյ փութայր և ձգնէր առ նա հասանել ըստ ընթացից վաստակոց իւրոց առնուլ զնահատակութեան պոական: Ս'արտ և պատերազմ մեծ անօպաշտաց է կենդանութիւն, կազ և կոխ բազմագէտ և բազմապատիկ մաքառել ընդ ցանկութիւնս, ընդգէտ կալ ցասման, հեռանալ 'ի ստացուածոց և յընչից սիրոյ, և մերժել և 'ի բաց ընկենուլ զհիւանդութիւն նախանձու, և յամբարտաւանութիւնս խորհրդոց չըմբռնել, սանձահարել զշարախօսութեան սովորութիւն, 'ի նեղութեան գոհանալ և համբերել, 'ի խորհրդոց թերահաւատութեանց 'ի բաց փախչել, զախակալութիւն 'ի բաց թօթափել, փախչել 'ի խառնխօսութենէ, խորշել 'ի սուտ երդմանէ, 'ի զայթակղութենէ հայհոյութեան համեստանալ: Եթէ զոք 'ի վաստակ անօպաշտութեան տեսանիցես, լեր պատմիչ յօժարութեամբ որոց գլխաւորն անձ է, տէր և պատերազմակից իբրև զողորմած: Քանզի գիտակ է վեհերկոտ բնութեանս մերոյ, որ տաղտկոտ է դժուարութե: Ի՞նչա թէ 'ի կամս նորա հայեսցի փութոյ յօժարութեան, առաջնորդէ և ուղղէ նմա զդժուարսն առ 'ի յուսալ նմա աք տէր: շնորհէ նմա զկամս մտաց իւրոց յորժամ հայի առ նա կամաւ ճշմարտութեան, մանաւանդ եթէ ոչ անփոյթ արարեալ արհամարհիցէ զվրկայեալ բարբառն նոյ՝ եթէ “ Իրեսցես զտէր անձ քո յամենայն սրտէ քումմէ և յամէ անձնէ քումմէ ”:

Եւ զինչ իցէ՝ յամենայն սրտէ քումմէ: Ս'ասն զի մի երբէք մասն մի 'ի կամաց նորա յայլ կողմն բանգադուշեսցի, այլ պարզ և ուղիղ ընդ նմա հայեսցի: Եթե՛ ժամ այսր անդր մտաց աչօք ոչ սպլծութիցէ, զի մի առ

անձ և առ մեծանայ, և մի առ աղօթս և առ ճակատա-
 գիր, մի առ տօնս հոգեարականս և առ վայելչութիւնս
 հեթանոսական ցանկութեանց, յորժամ 'ի տօնս հե-
 թանոսաց և 'ի ժողովս մարտիրոսաց, յորժամ 'ի խաչն
 և 'ի մեհեանս . քանզի ազատեաց զայն անձ, ընդ որս
 կամիս և զնա սիրել : Եւ ոչ սէր իսկ կոչի սուրբ . զի
 ճշմարիտ սէրն՝ այն որ ինքն ամենեւին ակամքն, ամե-
 նայն մարմնովն հայեցուածովք առ սիրելին իւր իցեն :
 Իկարեա և դու ինձ այնպիսի իրս ըստ մարմնական մե-
 լոյ բնութեանս զգեղեցիկութիւն ցանկութեան սիրոյ,
 և հայեաց ընդ նա և առնուս 'ի նմանն զլափ և զհան-
 դամանս՝ եթէ զիարդ հայեսցի ընդ գեղ նորա և բե-
 ռանաբաց խօսեսցի, միտ զնիցէ անձանձրոյթ, երկնչի և
 զցնուածէ՝ արապոյ քան զկամս սիրոյ նորա ելանել .
 ընդ նմա յօգեալ և բեւեռեալ է, ընդ նմա ժողովէ զբո-
 տացուածս, զնա միայն բերէ 'ի խօսից ժամ 'ի մէջ,
 ընդ նա միայն հաճեալ է յելս և 'ի մուտս իւր :

Իշխպէս և զանձ պարտ է սիրել, նորա բանին միայն
 հնազանդել, 'ի նորա վարդապետութեանն անձանձրոյթ
 կալ, ընդ նորա կամն բեւեռել, զնորա հաճոյսն և եթ
 առնել, նմա օտանալ ստացուածս մեծութեան, և առ
 նա բովանդակել զհայեցուածս մտացն, զնա ունել 'ի
 խօսս իւր, զնա յիշել 'ի գործս իւր, ոչ բարկացուցա-
 նել և երկիր պագանել, ոչ հեռանալ և մերձիլ, ոչ
 պաշտմամբ պատուել և վարուք տրտմեցուցանել, և կամ
 վարուք պատուել և վարդապետութեամբ կշտամբել,
 ոչ զմասն մի սրտին առ անձ որոշել և միւսն ևս մասն 'ի
 կեանս կռապաշտութեան : Իսկ թէ զմինն շինեացէ և
 զմիւսն ևս քակեսցէ, զինչ շահեսցի աւելի, բայց միայն
 աշխատութիւն . զի վաստակ ընդ վայր լինիցի շինուա-
 ծոյն ընդ որում միաբանեալ է աւերած¹ . աշխատու-
 թիւն քրտամբ լոկ առանց պսակի :

Եւ որ յոր կոյս զլեսցէ հատուցումն արդարութեան,
 ասա ինձ . որպիսի պարգևաց արժանի արասցէ զոգիտն
 որ ընդ անձ հային յուսով . ոչ թոյլ տայ և ներէ յոյլ
 կողմն ձգել և թիւրել . եթէ այն պատուի արժանի էր,
 ասպա երկրորդն տանջանաց էր . և եթէ այն վատահու-

1 Օրինակ մի ասեալոյ . և միւսն ասելոյ այս :

Թիւն էր, ապա որ չէն 'ի նմին' այն յանցանաց էր :
 1) Եւ այսորիկ արժան է խորշել յերկուց 'ի բաժանել
 կամաց' որ առ նձ ոչ միարանին . զի որպէս և զիարդ
 ընկալցի զմերոյ կամացս հայեցուածս յուսով առ նա ,
 ըստ նմին և հասուցանէ զհատուցումն : Իցնպէս և դու
 տեսցես ըստ օրինակի հայելով զկերպարանս հատուց-
 մանն . զի Թէ Թիւր սրտիւ հայեսցի ոք ընդ նձ , ըն-
 կալցի և առ 'ի նմանէ Թիւրութեան զտեսիլն հատուցման :

Եւ որ նոյն որ աղաղակէ առ Հրեայն և ասէ՝ " Եթէ
 ոչ խրատիցիք , այլ Կայցեք առ իս խոտորնակի և Թիւր
 մտօք , քնացից և ես ընդ ձեզ խոտորնակի , , . ըստ ձեր
 կերպարանաց կերպարանիմ , և ընդ ձերոց օրինակի օ-
 րինակիմ : Եթէ միով կողմամբ հայիք ընդ իս և մի-
 սով կողմամբ անփոյթ առնէք , ընկալլիք և դուք ըստ
 նմին օրինակի զհատուցումն առ յինէն : Օ ի եթէ կո-
 չէք զիս տէր և ոչ առնէք զոր ասեմն , որդիս կոչեցից
 զձեզ և ոչ համարեցայց 'ի ժառանգս : Եւ այս առա-
 ւել քաղցրութեան նորա է , որ յառաջագոյն գիտէ ըզ-
 կանս , և ոչ ըստ կանխագիտութեանն դատի , այլ կըշ-
 տամբէ փորձութեամբ , զի մի ըստ իշխանութեանն¹
 տանջիցէ , այլ ըստ վաստակոց երախտեացն հաւասա-
 րամիտ լինի : Եթէ եկիցէք առ իս խոտորնակի , եկից և
 ես առ ձեզ բարկութեամբ խոտորնակի : Եւ Թէպէտ
 և ըստ հատուցմանն² տանջանացն որ ոչ էր ճառեալ
 և ասացեալ , վասն ընդ բազում ամենայն երախտեաց
 նձութեանն պարտ էր նոցա ամաչել , և զարթուցանել
 յամենայնի զմիտսն 'ի վեր անդ :

1) ոք զիւրեւ շրջեալ հայեսցի և ոչ գտանիցէ յամե-
 նայնի զերախտիս պարգեաց նորա . ոչ 'ի գործ ապաքէն
 նորա լուսովն լուսաւորիմք . ոչ 'ի գործոյ նոյնպէս և նո-
 րա գիշերովք դադարեմք . ոչ նորա սերմամբք կերակ-
 րիմք . ոչ 'ի նորա աղբերացն ըմպեմք . ոչ 'ի նմանէ կեամբք
 օգւովս³ . ոչ ոսկւով 'ի նմանէ վայելեմք . ոչ առ 'ի նը-
 մանէ զխորհուրդս տկարութեան մերոյ սնուցիչս և կե-
 րակիչս գտաք զարուեստս . ոչ նորա անասնօքն ծա-
 ոայիմք . ոչ նորա կենդանի անամնօքն զենեալ վայե-

1 Երկու օր . իցամբութեան :

2 Եւ ոչ էր :

3 Մի օր . ըստ կարողանս գտեմք .

3 Մի օր . օրուէ . . . ոչ ձերեմ :

լեմք. ոչ 'ի յերկրի որ 'ի նմանե եղեալ՝ կրիմք. ոչ 'ի նորա հօտից ազանիմք պատմութեանս. ոչ յանցալցեալք՝ նորա սղորմութեամբն սիրիմք։ () Ինչ մեծ կամ փոքր կարօտութիւն մեզ յայ զի սիրենցի միով մասամբ տիրով, կամ ուլ կարիցէ զառաւելական պատիւն պատմել բանիւք, կամ այժմ կամ առ յապա որ լինեաց իցեմք։ () Ի որ տեսանիս՝ անշափ և անբաւ է, և որ 'ի ծածուկն՝ յոյժ մեծութիւն է. զի քան զերեւելի տեսչութիւնս՝ տէրունականն չէ նուազ որ 'ի ծածուկն է։ () Ըջափ հիւանդաց 'ի ծածուկ բազում անգամ զայ անբժիշկ. քանի նեղութիւնս գաղտնիս ցրէ 'ի ծածուկ. քանիցս անգամ ճանապարհորդաց 'ի ծածուկ յարձակեցան դէքն 'ի վերայ նոցա, և հալածեալք փախտաւ. կան եղեն աներեւոյթ տէրունական շնորհքն, և օգնեալք և զօգնութիւնն ոչ իմանան։ Ընդում անգամ և որ խոր 'ի քուն կային՝ երբեմն երթեալ մերձենացք բանասրկուն և զմտաւ արծէր հեղձուցանել, և դառնայր անդրէն յետ անգործ։ Եւ անազգ՝ չարութեանն անպատում օգնականութեան նորա կարճեալ և արգելեալ՝, յիրաւի է պատուէրս այս առ ամենեւեան որ աղաղակէ թէ՛ « Իիրեսցես զտէր անքո յամենայն սրբաւ քումնէ և յամենայն անձնէ քումնէ », () ամենեւեան զմեզ յանուանէ սիրեաց յառաջագոյն, և պատուէր ետ մեզ զմիմեանս սիրել. քանզի սէր ծածկէ զբազմութիւն յանցանաց։ Եւ մեծ առաքեալն Պաւղոս եցոյց՝ եթէ 'ի հաւատացն և 'ի մարգարէութեանն և 'ի վկայութեանն և 'ի լեզուաց շնորհացն սէր ոչ ունելով, ոչ ինչ մեծամեծս գործեցեր*։

Տաճար ես, ասէ, սուրբ հոգւոյն և անգամ Վրիտտոսի, և չէ պարտ զտաճար հոգւոյն սրբոյ և զանդամն

1 Օրինակ մի փետրիսն։

2 Մի օր. անազգ. միւսն ազգ։

3 Երկու օր. անարգեալ։

* Յայս վայր հասցեալ զճառս ելիայ օրինակ յառաքելն ասեց յիբրեւ. բանի. ուր երբեք օրինակ յառաջ լեալ տեղեկութեալ հաղորդի յեւրոյեացոյ ձեռնակէն 'ի ճառին ԼԼ. Բազում ինչ է որ կրէ զգրիտունեութեան զոր իտաւ փեղաքն իւր

Իսաւրիցայ, և ապա ժամկտ յոյժ զուսովիայ հաղորդի Տաճար ես. բազմացոյ 'ի անդամնաց թիւ. և այլապէս Այլ ասի Բաղդիսակ այլաբանեմք և անյարմար խորհրդաւորեմք ընդ եւրոյեացոյ հաղորդեմք երկրորդ եւ, թիւկէր 'ի նա առաւել քան յայտ, յանախ և Բաղդիսակ օրինակ յայրմեռ յէ զհաղորդեմք։

Վիթի առնել անդամ պոռնկի, քաւ լիցի. զի գրեալ է. «Վատուական է ամուսնութիւն և սուրբ են անկուհինք սոցա, բայց զշունն և զպոռնիկն դատի անձ», Լ'ըդ զերծիր յորոգայթիցն յայնմանէ և մի լինիր ցանկասէր, այլ փափագեա երկնաւորին. զի ոչ է պարտ սիրողացն զՎրիստոս զերկնից արքայութիւնն և զուրախութիւնն արհամարհել վասն ոչնչիս այսորիկ և ծաօրեաց անցաւորիս: Այլ ինչ, ասէ, չարչարանք ժամանակիս համեմատ հանդերձեալ փառացի և անբաւ բարութեանցն և անձառելի կենացն պայծառութեան զոր ակն ոչ ետես, զոր ոչ ոք կարէ բանիւ ցուցանել զանբաւ բարութեանցն վայելումն զոր պատրաստեաց անձ սիրելեաց իւրոց, զայն զանձառելի և զանբաւ: Վու թէ թագաւոր լեալ էիր ամենայն երկրի որ ընդ արեգակամբս են, և իշխան ծովու և ցամաքի, պարտ էր քեզ զայն ամենայն արհամարհել և ի բաց ընկենու վասն երկնից արքայութեանն, զի ոչ համեմատի անցաւորս ընդ մշտնջենաւորն. Թող թէ սիրտ միայն կակղել և ի չար սովորութեանց հրաժարել և լսել պատուիրանացն նոյ:

Եւ արդ մի լիցի ձեզ, եղբարք, զթիկունս դարձուցանել յայնմանէ, որ յակնարկելն իւրում դողացուցանէ զանդուռս: Լ'հա այսօր է, և վաղիւ մեռանել ունիմք. պարտ է երկնչել ի սոսկալի բեմէն և յահեղ դիմաց դատաւորին: Եւ մի կարծեր թէ ներումն ինչ լինիցի մեղօք վախճանելոյն, որ զմեղուցեալ հրեշտակսն խաւարային կապանօք արկանէ ի տարտարոսն՝ պահեալ յօրն դատաստանի, որ յաշակերտն ի ներումացեալն ոչ խնայեաց, այլ ընդ սատանայի դատապարտեաց: Իսկ արդարն դողան յաւուր յայնմիկ յահեղ դիմաց դատաւորին. «Եթէ արդարն հազիւ ապրին, ամբարիշտքն և մեղաւորքն ո՞ր գտանիցին», և զինչ կատարած մեղաւորացն որ ոչ հնազանդեցան նոյ հրամանին: Եթէ դողումն է, ու վ սիրելիք, զի ոչ թէ ընդ դործօցն միայն են պատիժք, այլ և դատարկ բանից և անդէպ խորհրդոց են պատիժք և պահանջումն: «Իր ասէ ցեղբայր իւր յիմար, պարտաւոր լիցի գեհնէին», և ի թէ փոքր համարելոյ մեղացն այնքան պատիժ պատուհասի է, իսկ վասն մեծամեծացն զինչ պարտ է

ասել : Լ՛րդ զարհուրեաց յահէն յայնմանէ , ով սիրելի , յորժամ երկիրս ամենայն հրայրեաց լինի և հրդեհեալ հալին ամենայն արարածք :

Ճիշեա և զարհաւիրս հոգւոյն մեղուցելոյ յաւուրն վախճանին , և զգողումն անըմբերելի յահեղ դիմաց եկելոց պահանջողաց սգւոցն . յորժամ կերպարանք մեղացն եկեալ կայցէ առաջի , և նա ցանկաց աղաշխարհել , և չէ ժամանակ . կամի խոստովանել , երկնչի և դողայ , կարկի լեզուն . կամի առնել ողորմութիւն , և չէ տէր ընչիցն . զի մեռելոցն մեռեալ են և ինչքն , դատարկ են և անշահ : () այս ամենայն իմացեալ ՚ի միտս իւր կածի և ողբայ և ոչ ինչ օգտի . այլ ստիպեալ հաննն զոգին ՚ի մարմնոցն զաղբալի մեղօք և խայտառականօք . զոր պարտ է այսօր ածել զմտաւ , զահեղ տաքնապ աղէտիցն յիշել և զարհուրել , երկնչել և դողալ , և հնազանդել պատուիրանացն նոյ :

Ճիշեա և զահագին օր ահեղ դատաստանին , յորժամ հնչումն փողոյն տաքնապաւ և ահեղ բարբառ հրեշտակապետին զարհուրեցուցանէ զտիեզերս ամենայն , և զօրք հրեշտակաց յերկնից յերկիր ծաւալին , և զարքայն Լ՛րիստոս եկեալ տեսանեմք և նստեալ յաթոռ դատողական , և աշխարհս ամենայն ժողովեալ ՚ի տիեզերական հրապարակին , և ածեալ կացուցանեն զմեղաւորան միգապատեալ առաջի աշխարհատես հրապարակին՝ առակ և ծանակ ամսթալից յահեղ դիմաց դատաւորին : Սոսկան դողալով ոսկերք մեղուցելոցն , դողայ մարմինն և կարկամի բերանն և կցի լեզուն ՚ի քիմնն առ ոչ կարել թալ պատասխանի վասն անաղղայ գործոցն :

Լ՛րդ ած զմտաւ զահեղ արհաւիրս աւուրն այնորիկ , և մի ինչ ընդդէմ կամացն նոյ առնել , զի մի ընդ դատապարտան պատժիցիս , որ յետ սոսկալի ատենին մատնին տանջանաց , զոր մի կարծիցես եթէ իբրեւ զատի քանջանարանքս է զոր թագաւորք երկրաւորք ածեն ՚ի վերայ մահապարտաց : Լ՛յլ անդ է դառն լալիւն և չաբաւար կակիծ և աղեխարշանք , յորդել գետոցն հրեղինաց որ հոսին ՚ի վերայ , հալին և մաշին մեղաւորացն մարմինքն ՚ի տարտարսն և յաննշջլ խաւարն ՚ի մէջ օրդանցն Թունաւորաց , զոր ոչ ոք կարէ բաւել զարշա-

ընստ աղէտիցն և աններելի տանջանացն պատմել։ ⁽¹⁾ Ի եթէ աշխարհ ամենայն ողբային մեծապէս՝ փայտք և քարինք՝ ի ձայն աղէտի և ողորմ աշխարհանաց, ոչ կարէին արժանապէս ողբալ զայնոսիկ, սգալ որ այնմ չարարանաց և դառն մահու մատնին։ զոր պարտ է աստէն ածել զմտաւ, յիշել և զարհուրել, և զգուշութեամբ անցանել ընդ սահանավրէժ և ընդ ալիս ծփանաց մեղսասէր կենաց աշխարհիս։

⁽²⁾ Ի անբաւ են յաւիտենականքն, ով սիրելիք, և պատիր և երազք են երկրաւորքս և տկարագոյնք քան զսարդիոստայն։ ⁽³⁾ Նա այսօր է և վաղիւն ոչ ևս երևի տեղի նորա։ զի երկուց աւուրց են կեանք աշխարհիս, և անբաւ են յաւիտենականքն, և տանջանքն անսպառ և ամօթն ահեղ։ ⁽⁴⁾ Նա այլ երկիր կայ անցանելոյ և ըզտէրն փառաց տեսանելոյ։ սերտիւ զմիտս մեր քննեսցուք և աստէն սրբեսցուք, զի յետ սակաւ աւուրց անդ եմք երթալոց առ ահեղ և անխաբելի թագաւորն, որում գաղտնիքն մեր յայտնի են նմա և խորհուրդք մեր յանդիման, և ոչ ինչ ծածկի՝ ի ճշմարտատես քըննողէն։

⁽⁵⁾ Իրդ երկիր յահեղ դատաւորէն։ մի յերկար և աներևոյթ նետիւք թշնամոյն վիրաւորիր, և չար ի վերայ չարի յաւելուր, և յանկարծակի վախճանն քո հասանէ։ Բուժա մերձենալ առ Խժ, և Խժ մերձեսցի առ քեզ։ ⁽⁶⁾ Ի գող է օր մահուն, գուցէ հասանիցէ քեզ տարածամ։ «⁽⁷⁾ Իթուն լերուք, ասէ տէրն, զի ոչ գիտէք զօրն և ոչ զժամն », որ հասանէ յանկարծակի յորժամ ակն ոչ ունիս, և անկանի ի վերայ քո որպէս զորոգայթ։ Երկիր յորէն յայնմանէ, և փութա զըջջացիր զոր գործեցեր մինչև մերձ է ժամանակս։ մի տրպաւորիր յերկրաւորս, զի ի մօտոյ փոխելոց եմք յերկնաւոր քաղաքն, և զոր ժողովեաղ՝ աստէն յաշխարհի մնայ։ զի ոչ ինչ բերաք յաշխարհ և ոչ տանել կարասցուք, մերկ եկաք յաշխարհ և մերկ երթալոց եմք։ ⁽⁸⁾ Դժուար ած զերկիւղ աւուրն այնորիկ, և մի մոռանար զհուրն որ ոչ չիջանի։ փութա մեկնել ի ձախակողմանէն, և Խժ լինի ընդ ալմէ քումմէ։ Եւր հոգւոյն սրբոյ պատուիրանին, և լուիցէ քեզ տէր յաւուր դատատանին։ յիշեա զի գոն դատաստանք յետ յարու-

Թեան և խնդիրը ամենայն գործոց, և հնազանդեա երկիւղիւ աստուածային պատգամացն. զմտաւ ած ըլ մեղաց քոց բազմութիւն, և զսակաւն ուրուք մի պահանջեր. հայեաց 'ի կեանս աշխարհիս որ ստուեր է, և երկիր 'ի սասկալի բեմէն և փութա զած հաշտեցանել. հան և հալածեա 'ի քէն զհոգեկորուստ խոր հուրդն սատանայի, զի վարձս առցես զարքայութիւնն այ բովանդակ 'ի Վրիստոս {խառս 'ի տէր մեր, որում փառք յաւիտեանս. ամէն:

ՅԱՂԱԳՍ ՆԵՌԻՆՆ

Լ լութեսցուք հանապազ զտիւ և զգիշեր և սպանեցուք փրկչին որ գայ նա 'ի դատել զերկիր. սակաւն նեղութիւնքս զոր պատրաստեալ է որքոց յառջ ժամանակաւ մինչ գնայ նա յերկրէ, և ոչ անարգութեամբ. այլ 'ի վերուստ յերկնից և հրաշալի փառք. ոչ է նա արդ կալոյ Պիղատոսի առաջի, այլ անձառ փառք գայ 'ի գատել զերկիրս: Լման նմին խօսի նախն. ձայոյդն լալիա և բարեգութն լոնդ ընդ ազգի մարդկան. լինի յառուրտն յայնսիկ սով սաստիկ և մեծ նեղութիւն՝ որպէս ոչ եղև 'ի սկզբանէ աշխարհի. և ինք փրկիչն իսկ ասաց զայնմ նեղութենէ ելծէ ոչ կարճէին առուրքն այնոքիկ՝ ոչ կարէր ապրել ամենայն մարմն. այլ վասն ընտրելոցն կարճեցին վտանգաւոր առաքն, զի մի վիցի յաւէտ սրբոցն չարչարանքն: {այնժամ ապա դարչի երկիր 'ի մեռելոցն հոտոց՝ որ յամենայն կողման նեխեալ ապականին զազրանան ամենայն գէմք երեւոյց մարգկան 'ի նեղութենէ սովոյ և ծարաւոյ. ոսկի և աքծալծ և գոյնազոյն պատմուձանք անկեալ զնի յառուր յայնմիկ և ոչ ումեք օգնեն. մեռանին անողորմ ծերք և երիտասարդք և մարք ոչ օգնեն ծննդոյ իրեանց. ոչ պակասէ լալիւն 'ի հրապարակաց և 'ի տանջ վտան սաստիկ չարեաց որ պաշարենն զերկիրս. ապա յիշէ երկիր զգործն ազտեղութեան որ յամենայն ժամանակս գործեցաւ 'ի նմա, յայնժամ առն նեղին պիտի ժողովուրդն առին 'ի ձեռկատս մարդու լեւանն նշան. որ

մեզ օգնութիւն 'ի նեղութեան մեծի, զի մի սպառեալ լիցո՞ք առ հասարակ ամենայնքս . նա ոչ օգնել ինչ կարէ և ոչ զօրել, այլ բանիւք պատրէ զնոսա և մնտոի յուսով 'ի նմին ժամուրժեանեալ լինին սուրբքն 'ի ձեռս պղծոյն՝ որ կամի զնոսա պատրանօք խաբել . և յորժամ ոչ հաւանին սուտ պատրանաց նորա՝ ապա սպանանէ զնոսա առաջի բազմաց . խնդութիւն լինի մարգարէիցն ստոց 'ի տեսանել զմահ ճշմարիտ սրբոցն, գոչմամբ մեծաւ ասէ վիրապն ամենեցուն . տեսէք ժողովուրդք զօրութիւն իմ մեծ . զի որք 'ի բազում ամաց անմահ լեալ էին՝ ոչ կարացին ապրել 'ի զօրութեանցս իմոց . ոչ որ կարէ յաղթել զօրութեամբ իմում, և ոչ թաքուտ ումք է յերեսաց իմոց . և մինչ նա զայս խօսի 'ի լսելիս բազմաց, յանկարծակի լինի շարժումն ահեղ որոտման . 'ի նմին ժամուն խարշեալ մաշին դողմամբ պաշտմունք վիրապն 'ի յահէ սաստիկ գոչմանն, իբր 'ի հրէաստանի իցեն՝ նորա փախիցեն 'ի լեւինս, և որ 'ի տանիսն կայցեն՝ մի դարձցին 'ի տուն արագապէս . յայնժամ երեւի յերկնէ անձառելի փառօքն թագաւորն Վիշ, զաւարին երկինք յահէ փառաց նորա, և լեւինք հալին իբրեւ զմում 'ի հրոյ . գետ մթագոյն և հրեղէն հոսի 'ի վերստ 'ի վայր մաքրելով զերկիր յանօրէնութեանցս իւրոց, լուսափայլմամբ երեւի նշանն արքունական 'ի զօրացոյցանել զապաւինեալս 'ի նա . նա է պարծանք արդարոց, նոյն գովութիւնք սրբոցն, զի կապեցին զանձինս իւրեանց 'ի սէր նորա . թողին զմերձաւորս, թողին զմեծութիւնս, և ընկալան զնա ընդ ամենայնի . նովաւ ըզտէրն ծանեան, նովմբ անմահացան և դատակից եղեն վերին զուարթնոցն . գայ նա 'ի դատել զոչ գործեալս նովաւ, քանզի ոչ ծանեան զնա յաշխարհ յիմարութեամբն իւրեանց . ոչ կարացին ճանաչել զարքունական սեղանն թէ նա է փայտ կենաց և յաղթութեան նշան . վասն այնորիկ կոծին անմխիթար սգով, որ արարածք ամենայն 'ի տեսանել զնոսա անհնարին սասանումն և դողումն լինի, զի շարժին ամենայն զօրութիւնք երկնից . դողումն և ստամուռն ընդ տիեզերս լինի, և որոտմանց բնութիւնք 'ի գալստեան նորոք փառացն . առաջի հրեշտակապետքն ընթանան բազմապայծառ գնդիւք, վերինն զօրականօք . փող սաստիկ հնչմամբ գուէ 'ի գերեզ .

մանա արիք մեռեալք 'ի հողոյ ընդ առաջ երկնաւոր թա-
գաւորին, արիք տեսէք զՎրիտտոս զերկնաւոր փետոյն
զի եկն եհաս հայրենի փառօք. արիք տեսէք զնշանն յալ-
թու թեան նորա և զպահանջումն հաեհառականաբարին.
արիք ամենեքեան արդարք և մեղաւորք և ընկալարօք
զհատուցումն ձեր: | սեն ընդարմացեալքն և նորոգին
հողացեալքն և զգննուն փութապէս զանանցնսկան մար-
մինն. եթէ գազան զոք եկեր և թէ ձուկն յօշեաց' ոչ
պակասէ մազ մի 'ի ժամուն յայնմիկ. քանզի որ զ՝ ա-
զարն յարոյց ահաւոր ձայնիւ, նոյն զօրութիւն ազգման
ժողովեացէ զամենայն. ապա յառնեն մեղաւորքն ըս-
տուերաբոյն մարմնով, քանզի ներկեալ լինի գունով
գործոց չարեաց: (Նառաջագոյն ևս յառնեն պայծառ
մարմնով ընտրեալքն և բարձրանան յերկրէ լուսեղէն
տնայվք. Վրէլ առաջին որ և յառաջ իսկ մեռաւն' առ
բարձեալ լինի 'ի հանդիպումն տեառն. հարցանեն յոյժ
ժամ ցմիմեանս ապա վերին զօրութիւնքն եթէ զքե
սոքա որ գանս երամովին. և զարմացեալք լինին ասելով
ընդ միմեանս եթէ զինչ բարի է սոցա գործեալ յերկ-
րի. զուարճացեալք իմն են և լուսափայլ մարմնով և ու-
նին նշան բարի յանձինս իւրեանց: Վրա խօսի տէրն
մեր ընդ զօրութիւնսն վերինս, եթէ սօքա ծառայք իմ
են և բարեկիր զինուորք. զանձինս իւրեանց ուրացան
և մեկնեցան յերկրէ և ելին 'ի խաչ վասն սիրոյ իմոյ.
և արդ ես տամ նոցա զոր պատրաստեալ է իմ զուրա:
խութիւնն անսպառ և զանանցութեան: | Բրե զոյս
լսեն հրեշտակապետքն 'ի տեառնէ, ճանաչեն զսուրբսն
և ուրախանան անդէն. ասէ ցնոսա՝ գութ էք օրհնեալք
տեառն, արդ ուրախ լերօք յուրախութեան ձերում:
| Եւ 'ի նստել անմահին յաթոռ փառաց իւրոց՝ զօրու-
թեամբ հրեշտակք սպասաւորեն նմա. յառաջ կապի
սատանայ առանց հարցափորձի, և ընկենուն 'ի վիճ մե-
ծի տարտարոսի. չարապիւկ կապին և զօրք նորա ձա-
խողք որ մարտակիցք եղեն գործոց աղտեղութեան. ոչ
արժան է նմա 'ի գատաստան մտանել՝ զի չիք պատա-
խանի առաջի Վրիտտոսի: | Նոյնն մեկնեալ լինին թա-
գաւորին առաջի երկու ժողովուրդք պարտաւորացն և
սրբոցն. կան 'ի յաջմէ նորա սուրբքն բարի յուսով, և
յահեկէ մեծ ամբլով մեղաւորքն. անգ առնէ 'ի նոս

գառառանա գրեալն, և պահանջումն անաշատ բառ իւրաքանչիւր գործոց: Եւ հաւոր է ժամն և գառառան ահեղ, զի չիք աշառութիւն անդ գառառորին. ոչ որ կարէ պարմել և ոչ օգնել որ կարէ ընկերի իւրում 'ի վտանգից իւրոց: Եւ երկիւղ դողմանն ունի զամենեւեան եթէ զինչ արգեղք հառաւջումն լինիցի անձին. բառեանն նաեւալ լինի և դարձութիւնք բանին, յանդիմանել զամենայն գործսն իւրաքանչիւր. կուպն գործն խորձունա և ընկենուն 'ի հոր որ ոչ չիմանի: Բնանց գրուիք փակին յարախալից հարսանեացն, և արտաքոյ ձեան մորսամիտ կուսանքն. հնչէ յականջն նոցա ձայն ուրախութեան մեծի հարսանեացն աւտի նոցայն անկան բազում հառաւանգք արտասուակց որդեղք: Եւ միս եթէ տեսցես զուրախութիւնն զայն, և ոչ լինի ինձ խնդիր տեսանել նոցա. քանզի ոչ վառեցին զողորմութեան լապտերսն, իսկոյն բռն զահաւոր բարբառն եթէ երթայք յինէն ես ոչ ծանեայ զձեզ: Եւ դունայն եղև նոցա ձայնել 'ի դրաց, և անտի վտառակք կուտութեն իւրեանց, ամօթակց զնոցին յերանեկի դրացն և ոչ մերկանայ խաւար որչոյ նոցա: Եւ առաջ քան զարտիկ ընծայէ թաքաւորն զբիւրակնեայ պատկաւարացն ասելով զնոսա՝ եկայք օրհնեալք հօր իմոց ժառանգեցէք զբարիսն զոր պատրաստեալ է ձեզ 'ի սկզբանէ աշխարհի. փոխանակ նեղութե՛ն ձերոց ընկալարուք համբիտա՛ն և ընդ արտաթե՛ն ձերոց ուրախ լերուք ընդ իս. այս անոյշ պտուղք են ճգնութեանց ձերոց և այս ճաշակ քաղցրութեան բազում չարչարանացն վառն սիրոյն իմոց: Կերակրեցէք զփղօւնս, և ուրացարուք վառն իմ զանձինս ձեր. ժամանակեայ են կարիքն և անապառ ուրախութիւնն զոր զանձեցէք ձեզ յաւիտենիս յայսմիկ. եկայք առէք 'ի ձեզ զփոխարէնս սիրոյն զոր նիւթեցէք զաւարթառառ սիրով, խաղաղութիւն արարէք ընդ ամենեւեան և վառն այնորիկ կոչեցարուք իմ որդիք. բաւարարուք սիրտ օտար 'ի նենգութենէ, վառն այսորիկ առ իս մերձեցարուք: () Ինչ ինչ հեշտալի կացցէ քան զայն ձայնն բռն՝ հարկաւոր բարբառն առաջի վերին զօրականացն: Հրեշտակապետքն ամենայն գողութիւն՝ կան շուրջ զթաղաւորաւն, իսկ երանեալքն և սուրբքն սքանչանան յինքեանս և երկրպագեն փառաց թագաւորսն:

ւորին. պայծառամտն յանձինս լուսով փառացնար, և ցնծան յուսով 'ի վաստակս իւրեանց. լսեն և յայնժամ և ուլքն զառառելի բարբառն եթէ երթայք յինէն անպատուք 'ի պատրաստեալ տանջանն, ընդ փափկութեանց ձերոց և ընդ անհօգութեանցն պատրաստեցէք որդանցն անմահականաց, անգէն ընկալարուք զարութիւնսն ձեր. և ոչ արարէք թողակ աւուրս պոփկ զարծաթն իմ և զոսկին և զքնսիր և զգեղեցիկ զարգացն, կուտեցէք անձանց առ 'ի կիցումն հրոյ. զրիք. ցէք զխոնարհն և սպանէք զարգարն և ոչ ծաներուք զփռչ մեղացն ձերոց. քանզի քաղցեալ և ոչ ետուք ինձ առել, և ոչ զքանակեացն զովացուցէք զծարառ. ոչ ըհիւանդն տեսէք և ոչ զբանտարդեալն, և ոչ զզնացութիւն զմեզս անձանց ձերոց, առաքեցի առ ձեզ զուրբ մարգարէսն իմ թէ դարձարուք առ իս' և ոչ լուայք նոցա. ասեն և առաքեալքն եթէ և մէք ամենեքեան քարոզեցաք եթէ աղաշխարհեցէք և ոչ լուան գոգացուցանէ և որդի զվերս բեւեռացն և զխոցումն կողմն զոր ընկալաւ յանձն իւր. ասէ՝ ես զայս ամենայն վասն ձեր կրեցի զի դուք դարձիք 'ի մեղաց ձերոց. դուք ամենեքեան ոչ պահեցէք զուխտս իմ, այլ փութացարուք 'ի մեզս իւրաքանչիւր. և արդ երթայք յինէն 'ի խաւրային հուրն ուր չիք ճանաչւ լուսոյ և ոչ շիջումն այրմանն: Ինգէն կապեալ մարմնովն և կորացեալ միջին անկանխին բազմութիւնքն յանդերեկի տանջանն առաքեալ երկրի զօրականացն. և զքեցեալ լինին զթանձրամեծ խաւարն և խաչին իբրեւ զխաչն լալով և ողբարով, և ոչ ինչ օգուտ լինի 'ի բազում աշխատութենէն: } Երբ ժամ փայլեն արդարքն իբրեւ զարեգակն և զուարճանան յուրախութեանն իւրեանց զանազանեալ փառքն, հրձուին 'ի պարս սրբոցն, և մերձ բնակին 'ի հանդէպ մեծին՝ 'ի խորանի հագեխառն սիրով վարերով 'ի գրախտին, և պարարտանան անմահական պողոտն. նորանայ երկին և նորագի երկիր, և ոչ ևս լինի անդ աշխատութիւն քրտանց. ոչ է անդ օձն խաբող, և ոչ կինն պատող, այլ ծառքն անթառակ և քաղցրութեան պատուք. մեկնեալ են անտի քրտինք և աշխատութիւնք, այլ փափկութիւն և հանապաղ ուրախութիւն, անրատուեր փառօք և անմաշ զգեստուք զարգարեալ լինին

պայծառագեղ զարդուք։ Սմանք իբրեւ զարեգակն փայլեն և ումանք իբրեւ զլուսին, և ասող քան զասող առաւել է փառք։ զանազանեալ լինին կերպարանք և բազմադունակ զարդք փառաց նոցա։ Երբայց փայլանք և մարտիրոսացն պատիւք և պատմութեանք իւրեանց, և անդ շաշանազարդ կուսանքն պաճուճին։ Վասն զի այլ փառք արեգական և այլ փառք լուսնի, և այլատեսակ արտօնակ փայլէ։ Նոյնպէս լինելոց է 'ի յարութեանն արդարոց, քանզի բազում է անդ օթեմանք սրբոցն։ Տոախանոց և իւզոց բարեւ յամենեցունց և անուշահոտութիւն 'ի խորան սրբութեան։ 'ի դարարի վայրի է բնակութիւն նոցա, և բնակելի շայեկան նորոգութիւն նոցա։ արածին նոքա 'ի լերինն սուրբ, և ուրախանան յարտադէմ վերին։ Տօա մի լինի անդ և մի հովիւ ճշմարիտ, և ընդ միով աջով պահպանեալք լինին։ 'Երդ այսուհետեւ սիրելիք զգուշացուք անձանց և պատրաստեցուք թռչակ ճանապարհին և իւղ ամանովք բարձրուք...

ՎԱՍՆ ՄԻԻՍԱԳԱՄ ԳԱԼՍՅԵԱՆՆ ԲՐԻՍՏՈՍԻ

Երդ փոխին երկինք և երկիցին երկինք նոր, և փառքն այն իբրեւ ստուեր անցանէ, իբրեւ երազ եղծանի մեծութիւնն, և ոչ ուրեք գտանի երկրաւոր համարձակութիւնս։ որ և աստեղք իբրեւ զտերեւ յերկնից անկանին, և ամենայն իբրեւ զծաւի անցանէ, և ոչ ումեք կարեն օգնել, ոչ հայր որդւոց և ոչ մայր գտներ, ոչ պր կնոջ և ոչ կին առն, ոչ ծառայ տեսուն։ ոչ մեծութիւն ժողովելեաց, ոչ ոսկի և ոչ արծաթ, ոչ հանգերն պատուականք, ոչ տաճարք գեղադունակք, ոչ գեղք, ոչ բազմութիւն ընչից։ այլ մեր գործքս եթէ բարի լինի և եթէ չար։ Եւ բացցի նոր երկինք և նոր երկիր, և ահա առիկ որդի այ գայ 'ի վերայ ամառոց երկնից դօրութեամբ և փառք բազմք, և իջանէ յարտադէմ և 'ի Սիոն անբակ։ Եւ գնի երկոտասան աթոռ՝ երկոտասան աշակերտացն։ և նա որպէս փայլակն ծագի յարեւելոց, և երեւի միւսչեւ 'ի մուտս արեւու։ և յահէ

նորա և 'ի սպառնալեաց նորա երկինք իբրեւ զմեզա զաթ գալարին. հրեշտակք գողան, և երկիր չարժի. լերինք ծխին, և ամենայն արարածք խոնարհեալ երեւին: Վերք հրեղէնք պատրաստեալ են և տառնն մեզաւորաց. և որդանց բացեալ զբերանս իւրեանց ծարաւին արեամբ մեղաւորաց. խաւարն ճաճանչ լուսոյ ունի սիրելի. 'ի ասրտարոսն ջերմութի ոչ գտանի: Վերջ հայեցարուք 'ի յարհաւիրսն յայնասիկոյ զի հրեշտակք որ բնու ոչ մեզան՝ գողան 'ի յաւուրն յայնմիկ. որ պիտի ահարդեօք առնուցու զմեղաւորս 'ի յաւուրն յայնմիկ, որ է սոսկաղի: (Յայնժամ եղիցեկ կրճել աստամանց և լալումն և օղբումն դառնապէս, և մի որ առ աջօք կար ծիցէ զդատաստանն և յիրաւի զտանջանս: Վեկ 'ի յաւուրն յայնմիկ ոչ է այլ ուրեք մարմինդ՝ և ոչ այլ ուրեք շունչդ, այլ միաբան մարմինդ և շունչդ և հոգիդ կայ առաջի ատենին, ուր գիրք բացեալ, դատաւորն անաչաք, դատաստանն անփոփոխելի. և 'ի բազում փառաց զամենեւեան յանուանէ կոչէ. և ամենեքեան կալոց եւք առաջի ահաւոր բեմին. ոչ է անդ ատել բան ճառամութեան, և ոչ յաղթել իրաւամբք ոսոխին, ոչ է անդ լեզու տալ պատասխանի, ոչ է անդ պատարագօք զտէր հաշտեցուցանել. այլ գործք միայն ընտրութեան, և ամենայն որ զիւր բեռն բառնալոց է: Վերջ ծերութեան ոչ որ հաւատայ, անդ իշխանութիւն ոչ պատուի, անդ երեւելք ոչ երեւին, անդ ազնուական մարմնոյ ոչ է խնդիր, անդ մեծն և փոքրն առ հասարակ դատին: Վաւ և որդիք դատապարտեն զծնողս իւրեանց. զի թէ որ ծնցի որդիս և ոչ հաւասար սիրեցեկ, և ըզմիւսն ունայն արձակեցեկ, կամ զմինն սիրեցեկ և ըզմիւսն ատիցէ՝ առնլոց է պատիժս. կամ առանց իրաւանց 'ի բաց ընկէջ զիւր անդամն, կամ թէ չէր մեղուցեալ և քսն եհար. վասն այնորիկ յանդիմանելոց են զծնողսն իւրեանց: Վեկ կարծէք եթէ վրէժխնդրութիւնքն այսպիսի իցեն անդ օրպէս երկրաւորիս. քան զի աշխարհիս պիտորիկ դատաւորքս ասեն, եթէ արժան է ծնողաց զամենայն ինչ առնել ընդ որդիս եթէ չար և եթէ բարի: Վսո ամենայն ինչ մարթի ատէ Պաղատ, այլ ոչ եթէ ամենայն ինչ մարթի և օգուտ է: Կայ և կացցէ ծառայ առաջի տեսուն իւրոյ, և տղախին զսիկ.

նաջէ իւրմէ, և աշակերտն յառաջ քան զվարդապետն, և ամենեքեան տղա կալոց են առաջի ահաւոր դատաւորին, ուր իւրաքանչիւր գործք յայտնեցին. վասն մինորիկ առաքեալն՝ Պաւղոս զայս պատուիրէ ասելով ամենեցուն. «Իրդիք հնազանդ լերուք, ասէ, 'ի տէր. հարք մի զայրացուցանէք զորդիս ձեր. ծառայք հնազանդ լերուք տերանց ձերոց. տեարք հաւասարութիւն պահէցէք 'ի վերայ ծառայից ձերոց, գիտաւջիք զի ձեր և նոցա տէր գոյ յերկինս. զի ամենեքեան կալոց եմք առաջի ահաւոր դատաւորին, յիշեցէք 'ի յորկերուք 'ի յորէն յայնմանէ, սիրելիք, յորժամ հանդերձէ հովիւն մեկնել զօգիւն 'ի յայծեացն, և կացուցէ զօգիւն ընդ աջմէ իւրմէ, և զպծիսն ընդ ձախմէ, և ասէ ընդ այնոսիկ որ ընդ աջմէն իցեն. «Եկայք օրհնեալք հօր իմոյ ժառանգեցէք պատրաստեալ ձեզ զարքայութիւնն 'ի սկզբանէ աշխարհի, զի քաղցեայ և ետուք ինձ ուտել, ծարաւի և արթուցէք ինձ, հիւանդ էի և 'ի բանտի՝ եկիք առ իս», իւրդ ած զմտաւ զգորութիւն արգարոց, որ կայ առաջի հրեշտակաց առաքելոց և մարգարէից, և տէրն ասէ. «Եկայք օրհնեալք հօր իմոյ, յիշեցէք դու ով մարդ, զի կաս որ զայս լես» բաշխեա զինչա քո ազգատաց, զի որ աղքատին տայ՝ զայն տեսն տայ. որպէս և ասէ, եթէ ումեք արարէք 'ի փոքրկանցս յայտցանէ՝ զայն ինձ արարէք. զի որ կերակրէ զաղքատն՝ զԲրիտառս կերակրէ, նոյնպէս և որ հալածեն զաղքատն զինքն զԲրիտառս հալածեն. վասն այնորիկ կացուցանէ զնոսա ըստ ձախմէ իւրմէ. և որպէս նոքա հալածեցին զաղքատս, նոյն օրինակի հալածեցն զնոսա՝ երթայք յինէն անիծեալք 'ի խաւարն արտաքին, ուր լալ աչաց և կրճել ատամանց: Իւրդ ած զմտաւ, ով թշուառական, որ առաջի տիեզերական հրապարակին յանդիմանիս. ուր բիւրք բիւրոց հրեշտակաց, քունդք մարտիրոսաց, և դասք առաքելոց և մարգարէից և անթիւ բազմութիւն. անդ քննին աշխարհս ամ: Եւ ասիցէ դատաւորն. «Երթայք յինէն անիծեալք 'ի հօւրն յաւիտենից զոր պատրաստեալ է օստանայի և հրեշտակաց նորա, զի քաղցեայ և ոչ ետուք ինձ ուտել, ծարաւի և ոչ արթուցէք ինձ, մերկ էի և ոչ զգեցուցէք ինձ, հիւանդ էի և ոչ ողորմեցայք ինձ: Իւրդ զինչ պատճառիս, ով թշուա-

ռակոն, զի հասի զպատճառս քո, ոչ ունիս պատասխանի և ոչ մի ինչ ասել. եթէ ատացեալ էի միայն քեզ, եթէ հաց ոչ ետուք ինձ ուտել, ունէիր ասել եթէ հաց ոչ ունէի. հաց ոչ էիր և ջուր ոչ, և յարկս անգամ ոչ ունիս արդեօք, նա և ոտս ոչ ունիս երթալ 'ի տեսչիւնդաց, և որք 'ի նեղութեան էին վշտակից լինել նեղելոցն. արդ ոչ ունիս պատասխանի և ոչ մի: Եւ քոնեա մի հարկանել զնա լեզուաւ քո. զի եթէ օգնես ոչ կարօտելոցն, սակայն մի տար նոցա ժամանակ հեծել 'ի վերայ քո, քանզի հեծութեան նոցա վաղվա զակի լե՛ն ւնձ. զի այնչափ արդարոց աղօթիցն լե՛ն ւնձ, որչափ աղքատին. զի աղքատն ոչ զգը ունի իւր պատր. պարան, զի վասն չքաւորութե չգարջի 'ի նմանէ. նա և իւր ընտանիքն ատեն զաղքստն, և աղքականքն անտես առնեն, բարեկամքն չճային 'ի նա, դրոցիքն ծաղր առնեն, ամենայն ուրեք արհամարհեալ են, և ամենայն ուրեք անօգնական է, բայց միայն զւնձ իւր օգնական. վասն այնորիկ լե՛ն նմա ւնձ և հատուցանէ այնոցիկ որ լլկենն զնոսա: Կ'իտէր մարդարէն Կալիթ եթէ վաղվադակի լե՛ն նոցա ւնձ և ասէ. ծանեայ զի առնես տէր գառառ. տան աղքատին և իրաւունս տնանկին, և զկապեալն իւր ոչ արհամարհեաց: Եւ որդ զիտելով զայս ամենայն սիրելիք, մի տար ժամանակ հեծել զքէն առ ւնձ. եթէ ունիս հաց՝ տուր, և եթէ այլ ինչ որ զտկարութիւն նորա մեխիթարէ՝ մի արգելուր, և եթէ ոչ՝ սակայն ազերս բանիւք զմիտս նորա հաճեցո: Եւ զաչեա մի տրտմիլ ընդ նմա, աղօթս մատո 'ի վերայ նորա. զի եթէպէտ ե՛ի քեզ է թերեւս, այլ մեզէն գտցեն մեխիթարութիւն, և եթէ առնես զայս առաւել քան զայնոսիկ որ արծաթ և ոսկի տան՝ շահեցար զվարձան: Եւ երախտիք են սիրելիք, ոչ այնպէս առաքինին քուէ զմեղս՝ որպէս զգործածութիւն, և ոչ մի առաքինութիւն հաւատարէ նմա: Եւ ասն այնորիկ առաւանձային գիրն ասէ. Եթ որ ողորմին աղքատին փոխ տայ Եստուծոյ: Եւ արդոյ յորժամ փոխ տաս, նա յորժամ վճարել կամի զպարտն՝ եթէ հնար լինի՝ զերեսս քո ոչ կարէ տեսանել. այլ առաջի ան ոչ է այդպէս, այլ որ աղքատին տառ ւնձ իւր կոչէ, և ձեռնատու լինի հաճեալ: Եւ փոխն զոր ետուր աղքատին, փութայ լուծանել զերաշխաւորութիւնս

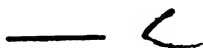
քո, և ոչ լոկ հատուցանէ, այլ բազում պատուով և բազում օրհնութեամբ. ոչ միայն զպարտոն լուծանէ և 'ի բաց մերժէ՝ զոր ետուր աղքատին, այլ յառաջ կոչէ և ժառանգակից իւր առնէ. «Եկայք, ասէ, օրհնեալք հօր իմոյ ժառանգեցէք զարքայութի զոր պատրաստեալ է ձեզ յառաջ քան զաշխարհս», յորժամ դու զաղքատն ընդ յարկաւ քո մոլծանէիր, ես զարքայութիւնն պատրաստեի քեզ. յորժամ դու հիւանդաց և որք 'ի բանտի էին այց առնէիր, մի կարծէիր եթէ ես անտես առնէի. այլ 'ի խոնարհ առնէիր զողորմածութիւնն և յերկինս առաջի իմ գտանէր այն ամ: Եւ անգի ասէր հրեշտակն ցլլուռն լիոս. ասէ՝ աղօթք քո և ողորմութիւն քո ելին առաջի իմ: Եւ զինչ արարին և զինչ պատրաստեցին ողորմածութիւնք. իբրև զբարի կառապետ, զի յորժամ ելանիցես 'ի մարմնոյդ մի հոգար եթէ անտեղեակ ինչ իցես օթ և անիցն, զի ինքն իսկ տա նուտէրն ընդ առաջ ելանէ. քեզ և ասէ, բարի և հաւատարիմ ծառայ մօռտ յուրախութիւն տեառն քո, զի քաղցեայ և ետուք ինձ ուտել, ծարաւի և արքուցէք ինձ, մերկ էի և զգեցուցէք զիս, հիւանդ էի և 'ի բանտի և եկիք առ իս: Տեսանես ողորմածութեան զմեծութիւն, զի ոչ մի առաքինութիւն հաւասարէ նմա: Այլ եթէ վասն իմ կուսութիւն պահեցէք, վասն իմ պահս պահեցէք, վասն իմ աղօթս արարէք. բայց միայն զայս ասէ եթէ քաղցեայ և ետուք ինձ ուտել: Այլ եթէ կուսութիւն և այլ առաքինութիւնք, բայց քան զողորմածութիւն նուազ գտանի. պահեցին և զկուսութիւն հինգ կուսանքն, բայց յիմարս անուանեցան, զի տէր ոչ ունէին և ողորմածութիւն ոչ արարին, վասն այնորիկ արտաքս մնացին առաքաստին, և փակեցաւ դուռն իսկ. յիմարքն զկուսութիւնն միայն պահեցին, հանդերձ պահօք և աղօթիւք համարէին զանձինս իւրեանց եթէ այսու ամենայնիւ մտցուք յարքայութիւնն, ասէ ցնոռա տէրն՝ 'ի բաց կացէք յինէն անիծեալք՝ 'ի հուրն յաւիտենական, ոչ գիտեմ զձեզ. առեն և նոքա. ընդէր տէր, ոչ վասն քո մեծի խորշակի համբերեցաք, և զկուսութիւնս պահեցաք: Այո, ասէ, զկուսութիւն պահեցէք, գիտեմ ես, բայց աղքատին ոչ ողորմեցայք. յորժամ աղքատն զգուռն բաբախէր, երկիւղիւ և դո-

րոպէա ձայնիւ ազերաէր՝ ողորմեա ինձ, 'ի սովորս ապակա-
նիմ, 'ի սովորս մնշիմ, սիրտ իմ. ծորայ 'ի բանջարոյս,
աչք իմ 'ի ծփանս կան, չկարող հաց՝ մարմինս դողայ,
ատամունքս բախբախեն, և երեսս խորշատեալ են, և
ամենայն մարմինս խորտակին 'ի ցրտոյս. արդ ողորմեա
ինձ: () այս ամենայն ըէիր և անտես առնէիր: 'Բդ
զինչ է ինձ եթէ զկուսութիւնդ պահեցեր. այսպիսի
ազերս մատուցանէր քեզ, և ողորմար զյոյս անձինն իւ-
րոյ, նա և զգործսն ոչ բացեր նմա, և ոչ ողորմեցար ազ-
դականին քո. վասն այնորիկ փակեցան ընդդէմ՝ քո դը-
րունք արքայութեն. 'ի բաց կացէք, ոչ գիտեմ զձեզ.
վասն այնորիկ յիմարք անուանեցան, զի զմեծն արու-
րին, և 'ի փոքրէն յաղթահարեցան: () որ օրինակ
ճրագդ որ լուցանէ և ձէթ ոչ արկանիցէ, ոչ ապաքէն
գիւրաւ շիջանի: 'Եղնպէս և կուսութիւն շիջանի եթէ
ոչ ձիթովն ողորմութեան կերակրեսցես: 'Որպէս եթէ
տնկեաց որ ծառ բարի և ջուր ոչ տացէ 'ի կարեւոր ժա-
մու՝ թարչամի և պտուղ ոչ տացէ, ոչ ապաքէն հասա-
նի և 'ի հուր պրի. այսպէս և կուսութիւն եթէ ոչ ձի-
թովն ողորմութեան ոռոգանիցէ թարչամիւրոյ է: 'Իսկ
յորժամ զարդանաս դու գնել հանդերձս պատուա-
կանս կամ այլ ինչ մարմնական, ոչ ապաքէն առնու
զարծաթն և երթաս 'ի ճանապարհ հեռի, և աշխա-
տութեան համբերես և 'ի խորշակի ստակաս, և քաղը-
նուս և ծարաւիս և տեես ամենայնի, և հազիւ եթ
կարես գիպել կամաց քոյ. և եթէ կարես գիպել, ոչ
եթէ քանոց դու կամիս՝ նա տայ քեզ որ վաճառէն, այլ
քանոց իւր հաճոյ լինի. երդնուս դու ոչ գնեմ այդչափ
ծանրագնոյ, երդնուս նա ոչ տամ այդքանոց պակաս, և
լինի 'ի մէջ ձեր նախ մեղք, և ապա վաճառն: 'Որպէս
և 'Ողորմոն ասէ, եթէ 'ի մէջ տուրեալ վաճառացն մի
առական մեղաց. հարկ է միումն սուտ երդնուլ, նաև ար-
դեօք երկգրեանն. զի բնաւ ոչ որ վաճառն 'ի միում բանի
կայ, և ոչ որ գնէն. քանզի որ վաճառէն մեծու ասէ և
փոքու վաճառէ, և որ գնէն փոքու ասէ և մեծու գնէ.
և այնչափ մեծի աշխատութեամբ ստանաս, ոչ գիտես
եթէ պրեսցի, զի մինչև 'ի քո տուն հասեալ իցէ՝ մե-
ռանի եթէ անասուն լինի, և կամ կորնչի և կամ ան-
պիտան ինչ գիպեսցի եթէ հանդերձ լինի, և լինի կր-

կին աշխատութիւն : Իսկ վասն արքայութեանն երկնից ոչ կրես այդպիսի աշխատութիւն, ոչ ճանապարհ երթալ, ոչ խորշակ որ լքանէ, ոչ ստիպումն 'ի ցրտոյ, ոչ կասկած 'ի գողոց և ոչ այլ ինչ այսպիսի, այլ նստիս 'ի ներքնատան՝ գայ աղքատն և վաճառէ զարքայութիւն և զգրախտն . տուր հանդերձիկ ինչ մաշածոյ, և առ զարքայութիւնն նոյ, և ոչ ինչ խնդրէ 'ի քէն շատ, զի մի զաղքատութիւն 'ի մէջ բերիցես . քանոյ և կամիս գնեա զարքայութիւնն և զգրախտն . զկամելն միայն խնդրէ 'ի քէն ան . տուր հացիկ, տուր բաժակ մի ջուր ցուրտ, տուր զինչ և կամիս, միայն գնեա զարքայութիւնն : Եւ անող լեր այրոյն այնմիկ որ զջուրն ետ, և զարքայութիւն երկնից ժառանգեաց : Եւ դարձեալ միւս օրինակ որ յաւետարանին յիշեցաւ, որ ինչ ոչ ունէր՝ բայց միայն երկու հարէժս, այսինքն երկու դանկ արծաթոյ, և զայն էարկ 'ի յաղքատանոցն և ժառանգեաց զարքայութիւնն : Եւ եթէ բազում ինչս զծախէ յաղքատն և գնէ զարքայութիւն երկնից, այլ անձն ողորմած և սիրտ յօժարակամ . տուր ասէ սակաւ ինչ աղքատին յօժար սրտիւ և սիրով, և ունիս պարտական զան . զի որ ողորմի աղքատին, փոխ տայ նոյ : Եւ երբ հաւտուցանէ զփոխն զոր առնու . յորժամ աստ բաշխես զինչս քո, և այգու երթաս մերկ զամենայն ինչ մատակարարեալ, և նա որ փոխն էառ ընդ յառաջ գայ քեզ, և գոհութեամբ հատուցանէ և բազում օրհնութեամբ . բարի և հաւատարիմ ծառայ ասէ, մուտ յուրախութիւն տեառն քո . այլ և բազմեցուսցէ և անցեալ պաշտեսցէ զնոսա : Եւ որ սիրելի յղարկեա յառաջ զինչս քո, և ապա դու գնաս զկնի, մի մնար աւուր վախճանին, աներեւոյթ են կեանքս, ոչ գիտես եթէ երբ ելանես յաշխարհէս . որպէս գող գիշերի, այնպէս հասանէ մահ 'ի ժամու յորում ոչ գիտես . դու գնաս, և ինչ քո աստ մնայ . և դու ցանկանաս անդր շիժ մի ջրոյ, որ զովացուսցէ զըթունս քո . և լսես զայն զոր մեծատունն լուաւ . և Վրիստոսի նոյ մերոյ փառք յաւիտեանս յաւիտենից . ամէն :

ՅԱՆԿ

ՃԱՌԻՑ Ի ՀԱՏՈՐԻՍ

	յոյն հատար	էջ
Հատուանք Գործոյ մեկնութեան	569	Թ. 1
Հատուանք Յաշմանու մեկնութեան	579	Ը. 1

ԵՐԿԲԱՅԱԿԱՆ ՃԱՌԻՔ

Դարձեալ Հերոսիկոս մեղեքեալ	613	Ը. 1*
Յորժամ վարդապետն բարեխառ	621	ԺԳ. 250
Սանայն տանախառութիւնք վիպից	630	Ը. 236*
Դարձեալ խնդութեան տւեալք	634	Բ. 797
Որք 'ի մեծ խորս նաւարկեն	640	Զ. 604
Եկող ձեռ բարեմիտք պարտապանք	647	Զ. 607
Կենդանապէրք նման են արուեստի	654	Ե. 572
Բեր այլմ՝ սիրելի, 'ի զաւթեան երգացն	672	Ե. 566
Ձապք Եփեսանց նաւելով 'ի բուշի	676	Ա. 820
Հանապաղ զնոյ մարդասիրութիւնն	684	Ը. 33*
Թեպէտ և պարտեալ զմեզ երեկոյք խաղութիւն	694	Ը. 177*
Հարկաբանութիւն ուրաշն ծառայ չարաշար տխուս		
յեալ	716	Ժ. 824
Եւ արգ մի ոք նոյ տանգնութեան մեղադիր լինիցի	726	Զ. 544*
Որք բարեպետն են ցանկացողք	734	Ժ. 823
Զերկրապետալ եկեղեցի վերելին մարջ	739	
Յորժամ զմառ տնեմ՝ զցիւրածախառն	744	Ը. 45*
Ահա գարձեալ տն	750	Ը. 207*
Պայծառ և ինչ այսոր եկեղեցւոյ տեսարան	757	Գ. 780
Զքնէ աստցից և կամ զքնէ խոտեցայց	762	Բ. 820
Բեր այսուհետեւ մանաւանդ քան յառաջ	770	Թ. 806
Բաշէլի նման և եկեղեցւոյ վարդապետ	783	Թ. 854

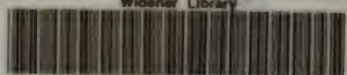
* Արեւելահայերէն 'ի վրայ հարաւորն հաշուելէ էն:

ԱՆԲՆԱԳԻՐՔ

Հրաշալի է մեզ տանս այսօր	792
Արտաւածաղարդից արանց գովասանութիւն	826
Օրհնեալ է ԹԺ, ահա և յերկրէ տառեղք	841
Յետ այսօրիկ տն էր Հրէից և ել Յիսուս	848
Սովորութիւն է աշխարհական երաժշտութեանց	854
Յարժամ երկտասարդնէիք, պարտ էր	861
Գիտէք Հաւատարապէս և առանց մերոցս	864
Օրհնէք են զքնուարաց յայն հոգին խանարհեցու ցանել	870
Ի զանազան երանգս զունոց ծաղկանց	876
Եփն Գրիստոս եհաս ճանապարհ հարգելով	880
Բարւոյք են համբերութեան պատուք	883
Զգործութիւն այ և զմարգարէութիւն	892
Յարժամ զախրական ձմեռն	897
Վատասէք և Ժանք առաջին վարդապետին եղևն	902
Աղօթեցուք հանապազ զահւ և զչիշեր	910
Արդ փոփն երկինք և երկուն երկինք նոր	918

THE BORROWER WILL BE CHARGED
AN OVERDUE FEE IF THIS BOOK IS
RETURNED TO THE LIBRARY ON
BEFORE THE LAST DATE STAMPED
BELOW. NON-RECEIPT OF OVERDUE
NOTICES DOES NOT EXEMPT THE
BORROWER FROM OVERDUE FEES.

JUN 1 1982
7370582
P 10 JUL 1982

3 2044 079 354 262

